

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

I. kötet

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

I. kötet

Szerkesztette:

Péntek János – Salat Levente – Szikszai Mária

Ábel Kiadó
Kolozsvár, 2015

© A szerzők, 2015

Minden jog fenntartva. A jogtulajdonos előzetes írásos engedélye nélkül jelen kiadvány egészében vagy részleteiben, azonos vagy más tördelésben nem sokszorosítható, másolható, továbbítható vagy tárolható semmilyen információtároló rendszerben sem grafikusán, mechanikusan, elektronikusan, fotó, fénymásolat vagy egyéb felvétel útján.

Szerkesztők

Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária

Nyelvi lektorok

Németh Boglárka

Dimény Hajnalka

Borító

Grubisics Csaga

Számítógépes tördelés

Szikszai Attila

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Magyar tudományosság Romániában 2002-2013 között /**

ed.: Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária. –

Cluj-Napoca : Ábel Kiadó, 2015

3 vol.

ISBN 978-973-114-196-1

Vol. 1. - Bibliogr. - ISBN 978-973-114-201-2

I. Péntek, János (ed.)

II. Salat, Levente (ed.)

III. Szikszai, Mária (ed.)

323.1(=511.141)(498)"2002/2012:37

37(=511.141)(498)

Asociația MTA-KAB

400306 Cluj-Napoca

str. Ion Ghica nr. 12

tel/fax: 0040 264 588001

e-mail: office@kab.ro

www.kab.ro

Tartalom

Az erdélyi magyar tudományosság a második „tizenkét év” termésének a tükrében (SALAT LEVENTE)	7
--	----------

BÖLCSÉSZEZETTUDOMÁNYOK

KÁDÁR EDIT

A romániai magyar nyelvtudomány (2002–2013)	29
--	-----------

BALÁZS IMRE JÓZSEF, BERSZÁN ISTVÁN, DÁVID GYULA, GÁBOR CSILLA,
EGYED EMESE

Irodalomtudományi kutatások (2002–2013)	95
--	-----------

UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ, LÁZOK JÁNOS

Az erdélyi magyar színháztudomány helyzete	153
---	------------

TEOLÓGIAI TUDOMÁNYOK ÉS EGYHÁZTÖRTÉNET

MARTON JÓZSEF

A római katolikus egyháztörténelmi munkaműhely 2002–2012 között	183
--	------------

TÓTH LEVENTE

Református egyháztörténelmi kutatások Erdélyben 2002–2013 között	201
---	------------

KOVÁCS SÁNDOR

Az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás 1990–2012 között	223
--	------------

BALOGH CSABA

Az erdélyi protestáns biblikus kutatás 2002–2013 között	231
--	------------

KURTA JÓZSEF

Erdélyi protestáns gyakorlati teológiai áttekintés 2002–2013	245
---	------------

Az erdélyi magyar tudományosság a második „tizenkét év” termésének a tükrében

A Kolozsvári Akadémiai Bizottság elnöksége 2011 szeptemberében döntött arról, hogy kezdeményezi az erdélyi/romániai magyar tudományosság 2002–2012 közötti időszakára vonatkozóan a fontosabb tudományterületek intézményi helyzetét, személyi állományát és a kiemelkedő tudományos eredményeket összegező és értékelő szintézisek elkészítését. A kezdeményezés a Sapientia Alapítvány – Kutatási Programok Intézete által 2002-ben közreadott *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*¹ című kiadvány megjelenése óta eltelt időszak tudományos teljesítményének a leltárát tervezte elkészíteni, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) szakbizottságaira bízva az illetékességi körükbe tartozó tudományterületek helyzetének az elnökség által javasolt módszertan alapján való ismertetését. A munkának az eredeti tervek szerint 2014 tavaszán kellett volna lezárulnia, ám az elnökség által javasolt módszerrel kapcsolatos viták elhúzódása és egyes tudományterületek sajátos helyzetéből adódó nehézségek miatt a kéziratok lezárásának a határideje többször kitolódott, ami egy idő után indokoltá tette, hogy az összegezés újabb tizenkét év, a 2002–2013 közötti időszak eredményeit tükrözze. „Tizenkét esztendő a tudománytörténetben is elég jelentékeny időegység ahhoz, hogy a kutatási eredmények mérhetőek, a tudományfejlődés fő irányai érzékelhetőek és a létező hiányosságok számonkérhetőek legyenek” – áll a Kutatási Programok Intézete által megjelentett kétkötetes kiadvány előszavában², ami egyebek között a sors rendelkezésének is betudható megerősítést nyert azzal, hogy a KAB által elkészített tudománytörténeti összegezés azonos terjedelmű időegység teljesítményeit foglalja össze, ezzel megalapozván remélhetőleg a tizenkét éves ciklusú leltárkészítés hagyományát az erdélyi magyar tudománytörténetben.

Előzmények

A leltárkészítés – és ennek révén az önmeghatározás – igénye nem előzmény nélküli az erdélyi magyar tudományosság történetében. A sajátosan erdélyi vétetésű és jellegű magyar tudomány, a „transylvan magyar társadalomkutatás” gyökereit

---

¹ Tánzos Vilmos, Tókécs Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2002, I-III. kötet.

² *I. m.*, p. 7.

Szabó T. Attila érdekes módon Benkő József, növénytani munkásságáért külföldön is elismert református lelkész 1777–1778-ban, Bécsben megjelent, latin nyelvű művében³ véli föllelhetőnek, amely „a[z erdélyi] társadalom természeti keretének, intézményeinek, szerveinek, közművelődési viszonyainak és történetének” ismertetését nyújtja⁴. A következő másfél évszázad törekvéseire Szabó T. Attila szerint a „közöny és az öntudatlanság” nyomta rá a bélyegét: számos kimagasló egyéni teljesítmény ellenére nem akadt egyetlen magyar tudományos szervezet vagy intézmény, amely az erdélyi állapotokra összpontosító társadalomtudományos kutatást tudománypolitikai célkitűzés rangjára emelte volna.

Paradox módon a kisebbségi sorsnak kellett elkövetkeznie, hogy a módszeresen megszervezett és művelt tudomány sajátosan erdélyi feladatai magyar szempontból egyértelművé váljanak.⁵ György Lajos 1927-ben a következő sorokkal próbálta ráirányítani a figyelmet „az erdélyi magyarság jövőjének egyik leglényegesebb sarkpontjára”, a tudományosság, a tudományművelés és a tudósnevelés halasztást nem tűrő feladataira: „A magyar tudományosságnak megvannak a maga sajátosan erdélyi nemzeti feladatai, amelyeket csak Erdélyben lehet és kell megoldani. Nagy érdeke egyrészt a tudományosságnak, az általános magyar kultúrának és az erdélyi magyarságnak, hogy e feladatokat számba vegye, a rendszeres gyűjtő munkát megindítsa, s lépésről lépésre haladó célkitűzésekkel az eredményes munkát biztosítsa. Csak az így megszervezett munka adhat komoly tartalmat, színvonalat és öntudatot az erdélyi magyar szellemi életnek.”⁶ Észak-Erdély visszacsatolása az anyaországhoz újabb ürügyet szolgáltatott a lázas tervezésnek. Egy 1942-ben kelt, szigorúan bizalmas, feltehetően Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter számára készült, *Pro memoria. Erdély tudományos életének a magyarságtudomány irányában való megszervezéséről* című dokumentumban azt olvashatni, hogy „Erdély tudományos életének (...) ha be akarja tölteni azt a harcok magyarságtudományi hivatást, amit a magyar élet s az erdélyi ember különös képességei követelnek tőle”, három feladatra kell összpontosítania: „1. Erdély magyar népének, történelmének és nemzetiségeinek kérdései olyan európai szintű tudományos feldolgozásban tártnak fel, amely nemcsak eredményeiben, hanem a munka egészében is nagy tett lesz mind a magyar, mind pedig az európai tudományosságban. 2. Forrásértékű kiadványainkat és legszigorúbb tudományos módszerrel elért

---

³ *Transsilvania sive magnus Transilvaniae principatus*. Vindobonae, Bécs, 1777–1778. Idézi: Szabó T. Attila: A transylvan magyar társadalomkutatás. *Hitel*, 1938/1 (A hivatkozás forrása: *Hitel. Kolozsvár 1935–1944*. H. n., Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1991.)

⁴ *I. m.*, p. 16.

⁵ A paradoxon mindazonáltal csak látszólagos, mert Trianon előtt az erdélyi tudományos elit számára a magyar integrációs folyamatok kínálták az érvényesülés útját, és az erdélyi magyar tudományosság, néhány tudósa révén, ott érezhette magát (intézményesen 1948-ig!) az erre hivatott Magyar Tudományos Akadémia keretében. Ezért a pontosításért Péntek Jánosnak tartozom köszönettel – S. L.

⁶ György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben. *Magyar Kisebbség*, 2000/2. p. 101.

eredményeinket még ellenségeink is kénytelenek lesznek idézni, s ez beláthatatlan erkölcsi értéket jelent a magyar tudománynak. 3. Megfelelő módon megszervezve az eredmények állandó közkinccsé tételét Erdély magyarságának öntudatát s így állandó feszítőerejét a lehető legmagasabbra fokozzuk, különösképpen ha ennek az egyetemi képzéskor is megnyilatkozó új szellemű nevelést is biztosítani tudjuk.”⁷ Látható tehát, hogy mind a két világháború közötti kisebbségi helyzetben, mind a „hazatért” Észak-Erdély kontextusában léteztek olyan elképzelések, amelyek az erdélyi magyar tudományt a magyar tudományosságon belül sajátos, önálló összetevőként gondolták el, amelyet nemcsak tárgyát és művelőit, hanem feladatait, hivatását tekintve is különleges helyzetű entitásként kell kezelni.

A Kutatási Programok Intézete által 2002-ben megjelentetett *Tizenkét év* című összegezés legközvetlenebb előzménye az 1981-ben a Kriterion Könyvkiadó gondozásában megjelent *A romániai magyar nemzetiség* című kötet⁸, pontosabban annak az a része, amely az akkor megspórolhatatlan ideológiai kereten túl, illetve a romániai magyar „nemzetiség” művelődési életét bemutató tanulmányok mellett az egyes tudományterületek történelmi előzményeit, intézményes helyzetét, neves személyiségeinek tudományos eredményeit összegző dolgozatok tesznek ki. A kötet előszavában az áll, hogy a kiadvány célja „szintézis-tanulmányok révén” összképet nyújtani „a romániai magyarság létének alapvető mozzanatairól” egyfelől, másfelől dokumentálni „a magyar nemzetiségű dolgozók szellemi életét, hozzájárulását a tudomány, a kultúra fejlesztéséhez”.⁹

A *Tizenkét év* című munka, illetve jelen kiadvány megközelítésével sok tekintetben rokon szemléletet tükröző „szintézis-tanulmányok” a következő tudományterületek helyzetébe nyújtanak betekintést: matematika, fizika, kémia és azok háttudományai (Vincze Mária), biológia, mezőgazdaság- és földtudományok (Szabó Attila), orvostudományok és gyógyszerészet (Spielmann József), társadalomtudományok (Balázs Sándor és Bodor András), nyelvtudományi kutatások (Péntek János), néprajz és folklór-kutatás (Dr. Kós Károly, illetve Faragó József), irodalomtudomány (Gálfalvi Zsolt, illetve Balogh Edgár), zenetudomány (László Ferenc), színháztudomány (Veress Dániel). A történettudományok helyzetéről egyrészt Demény Lajos és Bányai László Erdély történelmének egy-egy nagyobb fejezetét feldolgozó tanulmányai, másrészt Balázs Sándor és Bodor András társadalomtudományi összegzése alapján lehet képet alkotni. További lényeges történettudományi adalék Jakó Zsigmond tanulmánya, amely a könyvkiadás és a könyvtárak erdélyi történetét foglalja össze, és Székely Zoltán tudósítása az erdélyi múzeumok és fontosabb gyűjtemények helyzetéről. A romániai magyar könyvkiadás 1970–1980

---

⁷ Sas Péter: Egy tudományszervezési emlékirat 1942-ből. *Korunk*, 2005/4, 99–108. Sas Péter szerint az emlékirat szerzője minden valószínűség szerint Szabó T. Attila volt.

⁸ Koppándi Sándor (szerk.): *A romániai magyar nemzetiség*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.

⁹ *I. m.*, p. 5–6.

közötti eredményeit veszi számba Szász Béla összegezése, amelyből többek között az derül ki, hogy az említett tíz év alatt közel 2500 hazai kiadású magyar nyelvű könyv jelent meg Romániában, mintegy 25 millió példányban. Ezek közül 1183 cím a Kriterion gondozásában, amelyek közül 101 természettudományi, 74 társadalomtudományi, 56 pedig irodalomtörténeti, irodalomelméleti jellegű kiadvány volt.

A tanulmányok többsége a tudományos élet kimagasló személyiségeinek a nevéhez fűződő eredmények számbavétele mellett tudósít azokról a fontosabb intézményekről, amelyek a romániai magyar tudományosság számára kereteket biztosítottak a kommunizmus nehéz évtizedei alatt is. Egyes esetekben a szerzők alapos könyvészettel, illetve jegyzetapparátussal támasztják alá a tudományterületi összefoglalóba sűrített információkat. Sajátos adalék az összképhez, hogy az egyházak életébe, a teológusképzés és a teológia tudományok művelése számára kereteket biztosító intézmények helyzetébe is bepillantást nyújt a kiadvány azoknak a – minden valószínűség szerint – rövidített változatban közölt interjúknak a révén, amelyeket Mikó Imre 1976-ban készített Márton Áronnal, római katolikus megyés püspökkel, Nagy Gyulával, a Kolozsvári Református Egyházkerület püspökével, Papp Lászlóval, a Nagyvárad Református Egyházkerület püspökével, Kovács Lajos unitárius püspökkel és Szedressy Pállal, a Zsinatprezsbiteri Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház szuperintendensével.

A romániai magyar nemzetiség című kiadványból kibontakozó összkép az erdélyi magyar tudományosságnak a kommunizmus körülményeivel dacoló szellemi helyzetét és megvalósításait illetően akkor válik különösen érdekessé, ha azt összevetjük Szabó T. Attila egy 1983-ban papírra vetett, *Emlékeztető az erdélyi magyar tudományosság kérdésében* című, hosszú ideig kiadatlan maradt munkájának¹⁰ a megállapításaival. Szabó T. Attila főként „a nemzeti szempontból különlegesen fontos” magyar nyelv- és irodalomtudományt, valamint a magyar történettudományt és néprajzot érintő kérdésekre összpontosítva állapítja meg, hogy az eredményeket az erdélyi magyar kutatók szűkre szabott keretek között, a személyi állomány állandó csökkenése ellenére, „gyakran az állami anyagi ellátottság teljes hiánya” mellett, „jórészt a maguk erejére utalva” érték el példaértékű, odaadó munkával.¹¹ Az *Emlékeztető* arra a következtetésre jut, hogy az 1980-as évek elejére jellemző romániai állapotok közepette „külső támogatás nélkül elsorvadásra ítélt az

---

¹⁰ A dokumentum a *Magyar Kisebbség* 2013/2-es számában jelent meg, a forrásközlés Bárdi Nándor munkája. Az emlékeztető, amelyet Szabó T. Attila Spectator Transsylvanicus álnéven írt alá, Szepes István kolozsvári főkonzul számára készült.

¹¹ *I. m.*, p. 213. Az *Emlékeztető*ben tükröződő álláspont értékelésekor figyelembe kell venni mindazonáltal, hogy Szabó T. Attila az 1980-as évek elején már az intézményes kereteken kívül, minden erejét az *Erdélyi magyar szótörténeti tár*, valamint a sorra megjelenő gyűjteményes kötetek szerkesztésére fordította, azt követően, hogy 1945-től 1971-ig, két éves megszakítással (1952–1954 között) előbb a Bolyai Egyetem, majd a Babeş–Bolyai Tudományegyetem nyelvészeti tanszékének volt alapító vezetője, majd oktatója, és részt vett a tanszék munkaközösségének nagy, közös munkálataiban. Ezért a pontosításért is Péntek Jánosnak tartozom köszönettel – S. L.

itteni magyarság szellemi életének gazdagítására, a nemzeti öntudat emelésére hivatott, kötelezett erdélyi magyar tudományosság”¹². A támogatás szükséges formáiként említi a dokumentum az erdélyi magyar kutatók és az anyaországi kutatóhelyek, illetve kutatószemélyzet közötti kapcsolattartást megnehezítő akadályok elmozdítását, a kutatás anyagi alapjainak a megteremtését, valamint a kiemelkedő teljesítmények és eredmények elismerését mind az akadémiai tagság lehetővé tételével, illetve állami kitüntetések révén, mind az anyaországi szaksajtóban az erdélyi megvalósításoknak szentelt figyelem, méltatás vagy akár kritika formájában.

A Kutatási Programok Intézete által 2002-ben megjelentett *Tizenkét év* című terjedelmes számvetés már arról ad számot, hogy mit teljesített az erdélyi magyar tudományosság egy tucatnyi év alatt azt követően, hogy a Szabó T. Attila által 1983-ban szükségesnek érzett támogatási formák minden korábbi reményt felülmúlóan megvalósultak az 1989-es fordulatot követő esztendőben. Az első két kötetéről írt alapos kritikájában¹³ Bárdi Nándor „egyedülálló vállalkozásként” üdvözlö a kiadványt egyrészt annak okán, hogy „az erdélyi magyar tudományosságot mint (a román nyelvű és a magyarországi tudományosság mellett létező) önálló entitást konstruálta meg”¹⁴, másrészt arra visszavezethetően, hogy „a tudományos élet kritériumai felől közelíti meg a kérdést: tudományos értékelésre és nem pusztán megjelenítésre (felmutatásra) törekszik; a kisebbségi helyzetben végzett tudományos munkát nem tekinti általában kisebbségtudománynak, hanem egy-egy szaktudomány részének”¹⁵.

A kiadvány érdemeinek és hiányosságainak a részletes taglalása mellett a kritika élesen exponál több olyan ellentmondást, amelyek a személyi állományában, intézményi beágyazottságában és eredményeiben egyaránt impozáns dimenziójúvá duzzadt erdélyi magyar tudományosságot jellemzik a 2000-es évek elején. Miközben az önmagát önálló entitásként megkonstruáló erdélyi magyar tudományosság finanszírozása döntő mértékben Magyarországról történik, a „romániaiságról szinte szó sem esik a kötetben”, hívja fel a figyelmet Bárdi, holott „azt senki nem gondolhatja komolyan, hogy a romániaiság mint jogi, politikai, habituális szerkezetiség ne lenne hatással a tudomány szervezésre”¹⁶. A „nemzetiesítő” anyaországi támogatáspolitiká ugyanakkor a forráskoncentráció helyett egy kiterjedt intézményhálózat létrejöttében bábáskodott. A támogatott intézmények többsége egyesületi keretek között működik, aminek igen súlyos következményei vannak a tudományos teljesítményre: a fizetett alkalmazottak pályázati pénzekből származó minimális bérezésért dolgoznak, a tervezhető kutatói munkát háttérbe szorítják a menedzselési feladatok, és a tudományos siker fokmérője nem a tudományos eredmény, hanem a

---

¹² *I. m.*, p. 219.

¹³ Bárdi Nándor: Az erdélyi magyar humán tudományosság önszemléletéről. *Regio*, 2002/3, 163–185.

¹⁴ *I. m.*, p. 163.

¹⁵ *I. m.*, p. 165.

¹⁶ *I. m.*, p. 179–180. Kiemelés az eredetiben.

megszerzett támogatás. A kiút megtalálása – véli Bárdi Nándor – nem lesz egyszerű, hiszen miközben az erdélyi magyar nézőpontból az volna a megoldás, ha biztosítani lehetne a kutatóműhelyek számára a működési költségeket, az anyaországban „semmilyen politikai szereplőnek nem fűződik különösebb érdeke ahhoz, hogy a kisebbségi társadalomban újabb, független (ellenőrizhetetlen) véleményalkotó központok intézményesüljenek”¹⁷. A hosszú távra biztosított ellátmány ugyanakkor akkreditációs követelményrendszer kidolgozását és alkalmazását tenné szükségesé, amelyre sem a támogatottak, sem a támogatáspolitikák kidolgozói részéről nincs fogadókészség. Az erdélyi magyar politikai érdekképviselő összefüggésében tapasztalható integrációs kudarc következeként a tudományos élet terén is érezeti hatását: a tudományos, szakértői intézményrendszer a romániai magyarság életvilág-hálózatainak egyik önálló, belső tagoltsággal rendelkező és sajátos logika szerint működő – mi tagadás: látványos – alrendszere, amely elutasít minden olyan összehasonlítást vagy számonkérést, amely a teljesítményelvű működés szempontjait helyezi előtérbe – szűrhető le következtetésként abból az elemzésből, amely a *Tizenkét év* című kiadvány által tükrözött jelenséget járja körül.¹⁸

Bárdi Nándor azt írja egy helyen hivatkozott kritikájában, hogy „Az »erdélyi tudománypolitika« történetére a szakadozottság, az állandó újragezdek a jellemzők.”¹⁹ Nem szolgál különösebben e sorok írójának az öröme, hogy jelen kiadvány beszédes illusztrációja ennek a megállapításnak. A második „tizenkét év” teljesítményéről az erdélyi magyar tudományosság porondján immár nem a Sapientia – Kutatási Programok Intézete, hanem egy új szereplő, a 2007-ben a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) első határon túli területi bizottságaként létrehozott KAB kezdeményezte leltár próbál számot adni. A KAB kezdeményezése a folytatás szándéka mellett többek között éppen az értékelő, kritikai szempontok hangsúlyosabb érvényesítésével reméli előremozdítani az erdélyi magyar tudományosság önszemléletét, és azt a – mint láttuk, mélyebb gyökerű – hagyományt, amely az eredmények időszakonkénti fölmutatásával szolgáltat bizonyítékokat arra nézve, hogy a Romániába szakadt magyar nemzetrészt a történelem számos próbatétele ellenére mértékadó tudományos eredményeket képes felmutatni.

---

¹⁷ *I. m.*, p. 181.

¹⁸ Egy időben nehezebben behatárolható és tematikailag is szűkebb, de minden kétséget kizáróan említésre érdemes előzmény a Dávid Gyula főszerkesztői munkáját dicsérő *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*, amely egy 1968-ban megszületett ötlet alapján 1981–2010 között öt kötetben (az „ötödik” kötet két vastag könyv formájában jelent meg, összességében tehát hatkötetes munkáról van szó) ad számot viszonylag terjedelmes szócikkek révén a romániai magyar kisebbség szellemi teljesítményéről (1919. január 1-jétől az adott kötet megjelenéséig). Az „irodalom” fogalmát a szerkesztők tudatosan terjesztették ki a „humán” és a „reál” tudományos irodalomra, sőt a „határtudományok”-ra is, a szerkesztésben és a szócikkek megírásában az egyes tudományterületek legnevesebb képviselői vettek részt. Így a mintegy négy évtizedre kiterjedő szerkesztéssel járó egyenetlenségek ellenére a lexikon a romániai magyar tudományosság lexikonának is tekinthető.

¹⁹ *I. m.*, p. 183.

A módszer

A KAB kiterjedt szak-, illetve munkabizottsági szerkezettel rendelkezik, amely – elvben legalábbis – alkalmas arra, hogy a tudomány minden fontosabb ágazatában és Románia valamennyi magyar szempontból fontos régiójában-helyszínén törekedjék az akadémiai szellem minél következetesebb érvényesítésére. Az önszerveződéssel, belső kezdeményezésre alakult szak- és munkabizottságok a tudományos fokozattal és az MTA külső köztestületi státusával rendelkező kutatókat tömörítik egy-egy szűkebb vagy tágabb tudományterületen.²⁰ Nem alapítalan következképpen ezektől a szakbizottságoktól azt elvárni, hogy idővel olyan szakmailag körülhatárolt tudóközösségeket alkossanak, amelyek alkalmasak a kritikai önszemlélet, az értékelő, teljesítményelvű önreflexió szempontjainak a következetesebb érvényesítésére egy-egy tudományterület belső viszonyainak a tekintetében legalább. A KAB elnöksége 2011 szeptemberében azt remélte, hogy a szakbizottságok létrejötte óta eltelt idő – 4–5 esztendő – elegendő ahhoz, hogy ezeket a tudóközösségeket kellő mértékben összeforrottaknak lehessen tekinteni, és el lehessen várni tőlük az egyes tudományterületek viszonylatában elért eredmények értékelő összefoglalását. Erre a reményre alapozva javasolta az elnökség, hogy a tudományterületi szintézisek a következő szerkezeti elemeket tartalmazzák:

1. A tudományterület *intézményes helyzetének és teljesítményének* összegezése: a releváns intézmények (egyetemi intézetek és tagozatok, akadémiai kutatóhelyek, szakmai egyesületek, magán-, illetve piaci tevékenységet folytató kutatóhelyek, stb.) számbavétele, tevékenységük tömör ismertetése, értékelése és rangsorolása. Az értékelés és rangsorolás elvégzésére az elnökség a következő változatokat javasolta:

- 1.1. az **1. táblázat**ban található kritériumrendszer segítségével felállított sorrend;
- 1.2. a szakbizottság tagjainak a körében elvégzett lekérdezés alapján felállított sorrend;
- 1.3. a szakbizottság által választott más módszer segítségével elvégzett rangsorolás (amennyiben a szakterületi szintézis elkészítői az 1.3. változat mellett döntöttek, az volt tőlük elvárva, hogy az összegező tanulmányban ismertessék a módszert, amely a rangsorolás alapjául szolgált).

2. A tudományterületen az elmúlt tíz év során létrejött *legkimagaslóbb 5 tudományos eredmény/teljesítmény* értékelő ismertetése. A kimagasló teljesítmények azonosítására az elnökség a következő változatokat javasolta:

- 2.1. a szakbizottság tagjainak a körében elvégzett lekérdezés alapján vagy
- 2.2. a szakbizottság által választott más módszer segítségével.

---

²⁰ A szakbizottsági szerkezet fogyatékoságai – a felaprózottság, az egyoldalúságok és hiányok – nem tükrözik következképpen a KAB elnökségének a kérdéssel kapcsolatos álláspontját.

1. táblázat. Intézmények rangsorolására javasolt kritériumrendszer

Kritérium	Egységnyi pontszám	Teljesített egységek / főállású alkalmazottak száma	Realizált pontszám
Szakkönyvek	20		
Szerkesztett kötetek	10		
ISI publikációk	8		
Adatbázisokban jegyzett publikációk	5		
Egyéb publikációk	3		
Kutatási projektek (pontozás a finanszírozás függvényében)	5: < 10.000 Euro 10: 10.000–500.000 Euro 15: > 500.000 Euro		
Bejegyzett találmányok, újítások	15		
Nemzetközi vagy országos jelentőségű konferenciák, rendezvények	8		
Önálló folyóiratok	20		
Doktorátusvezetés	20		
Doktoranduszok száma összesen az elmúlt 10 év alatt	x		
Fiatál, 30 év alatti alkalmazottak száma	x		
Akadémiai tagság	x		
Országos jelentőségű díjak, kitüntetések	10		
....			
Összesített pontszám			

2. táblázat. Kutatók tevékenységének értékelésére javasolt kritériumrendszer

Kritérium	Egységnyi pontszám	Teljesített egységek	Realizált pontszám
Szakkönyvek (pontozás a társszerzők számától függően)	20/n		
Szerkesztett kötetek (pontozás a társszerzők számától függően)	10/n		
ISI publikációk (pontozás a társszerzők számától függően)	8/n		
Adatbázisokban jegyzett publikációk (pontozás a társszerzők számától függően)	5/n		
Egyéb publikációk (pontozás a társszerzők számától függően)	3/n		
Egyetemi jegyzetek (pontozás a társszerzők számától függően)	10/n		
Fordítások	3/ív		
Recenziók, kritikák	2		
Idézetttség	1×I		
Folyóiratok szerkesztőségében kifejtett tevékenység (szerkesztőbizottság vezetése, tagság, referenci tevékenység stb.)	3		
Kutatási projektek (irányítása, csoport-tagság – pontozás a finanszírozás függvényében)	5: < 10.000 Euro 10: 10.000–500.000 Euro 15: > 500.000 Euro		
Doktori tanítványok	3		
Konferenciaszervezés	2		
Tudományos műhely szervezése, vezetése	5		
Tudományos, szakmai egyesületekben kifejtett tevékenység	2		
....			
Összesített pontszám			

n – a társszerzők száma

I – az impact faktor értéke, illetve 1, amennyiben nincs impact faktor, vagy az impact faktor értéke < 1

3. A tudományterület *első, legfennebb 10, kimagasló képviselője tevékenységének* értékelő ismertetése. Az értékelés és rangsorolás elvégzésére az elnökség a következő változatokat javasolta:

- 3.1. a **2. táblázatban** található kritériumrendszer segítségével felállított sorrend;
- 3.2. a szakbizottság tagjainak a körében elvégzett lekérdezés alapján felállított sorrend;
- 3.3. a szakbizottság által választott más módszer segítségével elvégzett rangsorolás (ebben az esetben is az elnökség azt kérte a szakterületi szintézis elkészítőitől, hogy az összegező tanulmányban ismertessék a módszert, amely a rangsorolás alapjául szolgált).

Mind az intézmények, mind a személyes teljesítmények rangsorolására vonatkozóan a szakbizottságok maguk dönthettek arról, hogy az 1. és 2. táblázatokban található kritériumokat, illetve pontszámokat meg kívánják-e változtatni. Amennyiben erre sor került, a megfelelő szakterületi szintézisben ismertetni kellett a rangsorolás alapjául szolgáló pontszámok kiszámításának a módját.

4. A tudományterület *képviselőinek a név szerinti felsorolása*, esetleg a felsoroltak rövid, egy-két mondat terjedelmű értékelése.

5. A tudományterület *helyzetének kritikus önértékelése*: (1) Mi az, ami tematikailag lehetséges, az erdélyi magyar közösség szempontjából fontos volna, de teljességgel hiányzik? (2) Hogyan értékelhető a tudományterület egészében vett teljesítménye a romániai, magyarországi, illetve nemzetközi színvonalhoz viszonyítva? (3) Mire lehet számítani a tudományterület következő 10 évében? Az elnökség elképzelése szerint ezekre a kérdésekre a válaszokat a szakterületi szintézis elkészítőjének kell majd megfogalmaznia, szükség esetén a szakbizottság meghatározó személyiségeivel konzultálva.

A számbavétel tárgyának a körülhatárolását illetően az elnökség azt javasolta, a Kutatási Programok Intézete által elkészített leltár megközelítésével egyező módon, hogy a szelekció alapkritériuma mind az intézmények, mind a személyek tekintetében az erdélyi/romániai illetőség (székhely, illetve lakhely) legyen. E szempont mellett az erdélyi/romániai magyar tudományosság körébe tartozónak lehetett tekinteni minden olyan eredményt, illetve teljesítményt, amelyet a KAB illetékes szakbizottságába tömörülő szakértői testület ilyenként elismer és számon tart, függetlenül attól, hogy milyen intézményi kötelékben, milyen nyelven folyó tevékenység keretében jön létre vagy milyen nyelvű publikációban, illetve egyéb tudományos eredményben tárgyasul. A marginális, vitatható esetekre való tekintettel, amelyek tekintetében valamely szakbizottsági testület esetleg nem tud megegyezni, az elnökség azt javasolta, hogy ritkának számító eljárás keretei között konzultálni kell az érintettel, hogy igényt tart-e arra, hogy tudományos teljesítményét az erdélyi/romániai magyar tudományossághoz tartozóan számon tartsák és értékeljék.

A javasolt módszer élénk, olykor heves vitákat eredményezett az egyes szakbizottságok képviselői között: míg a természettudományok keretében tevékenykedő kutatók támogatták az összehasonlító értékelésre irányuló törekvést és egyetértettek a szcientometriai eszközök igénybevételére vonatkozó javaslattal, addig a társadalomtudományok képviselői kétségeiknek adtak hangot az objektív értékelés lehetőségeit illetően, és mereven elutasították a szcientometriai mutatókra alapozott összehasonlítást. A KAB elnöksége azzal próbálta megtalálni végül a vitákat lezáró kiutat, hogy mind a szintézis-tanulmányok szerkezetével, mind a rangsorolás szempontjaival kapcsolatos kérdések eldöntését, illetve megválaszolását a szakbizottságok munkaközösségeire bízta.

Az eredmények

A *Tizenkét év* három vastkos kötetéből kibontakozó összképhez viszonyítva a 2002–2013 közötti időszak eredményeit összegező újabb három kötet anyagai több vonatkozásban is jelentős előrelépésről adnak számot. A tudományterületek többségének a viszonylatában egy új generáció színrelépésének a szemléletmódban és az eredményekben egyaránt tetten érhető következményei tükröződnek a szakterületi összefoglalókban, az eredményeknek pedig az ad különös rangot, hogy a fiatal kutatók többsége – a tíz évvel korábbi állapotokhoz képest – viszonylag jónak mondható intézményi beágyazottság körülményei között végzi a munkáját. Az intézményi beágyazottság tekintetében az előrelépés egyrészt a magyar nyelvű felsőoktatás helyzetének a számottevő javulására vezethető vissza, mind az állami egyetemek keretében zajló magyar nyelvű programok fejlődésének és intézményi konszolidációjának betudhatóan (főként a Babeş–Bolyai Tudományegyetem vonatkozásában), mind a magánegyetemi kínálat látványos kiépülése révén a Sapientia EMTE és a Partiumi Keresztény Egyetem keretében. A felsőoktatási intézmények szerepe a tudományos eredmények létrejöttének előmozdításában akkor is jelentős, ha az egyetemi keretek – amint arra több szintézis-tanulmány is fölhívja a figyelmet – az esetek többségében nem biztosítanak elkülönített anyagi alapokat a tudományos kutatásra: az oktatói státussal együtt járó kötelezettségek magukba foglalják rendszerint a publikációkban tárgyasuló kutatási feladatokat is.

Az anyanyelvi felsőoktatás és az egyes tudományterületek helyzete közötti összefüggést jól illusztrálja az a kevésbé örvendetes körülmény is, hogy azokon a területeken, ahol a magyar nyelvű felsőoktatás hiányzik, illetve intézményes állását tekintve vitatott vagy bizonytalan helyzetű, nem kerülhetett sor a generációváltásra, aminek elmaradása a tudományos eredményekre is rányomta a bélyegét. A *Tizenkét év* tartalmához viszonyítva jelen kiadvány nagy mulasztása az orvostudományi összefoglaló, amelyhez a KAB elnökségének többrendbéli próbálkozása ellenére sem sikerült szerzőket találni: a tizenkét évvel korábbi összegezők elkészítői már nem vállalták a feladatot, a sok tekintetben foghíjas fiatalabb generáció tagjai közül

pedig a legilletékesebbek előbb módszertani kifogásokra, majd az idő rövidségére hivatkozva hátráltak ki a feladat mögül. Hiányzik továbbá a jelenlegi számvetésből a gépészeti kutatások helyzetét tükröző elemzés. Ebben az esetben, akárcsak a kiadványunkban szereplő, de a korábbi állapotokhoz képest viszonylag szerény eredményeket tükröző építéstudományi szintézis tekintetében nyilvánvaló, hogy a magyar nyelvű képzés hiánya okolható azért, hogy a fiatalabb generáció képviselői közül – akik egyébként nem elhanyagolható számban és színvonalon művelik az említett területeket – csak a legelszántabbaknak van esélyük arra, hogy bekapcsolódjanak a romániai magyar tudományosság vérkeringésébe.²¹ Az anyanyelven biztosított felsőfokú képzés és egy adott tudományterület helyzetének az alakulása közötti összefüggést igazolja továbbá az a pozitív fejlemény is, hogy a Kutatási Programok Intézete által készített összegezéshez képest egy újabb tudományterület, a kommunikáció- és médiatudomány képviselői is számot adhatnak immár eredményeikről: esetükben az anyanyelvi képzési programok Erdély több helyszínén vitathatatlanul egyengették a diszciplína intézményesülésének az útját.

A magyar nyelvű felsőoktatás intézményi konszolidációja mellett egyéb intézményes keretek is biztosították 2001 után a kutatók újabb generációi számára a szakmai érvényesülés lehetőségét. Kiemelt helyen kell említeni ebben a tekintetben a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézetet, amelynek eredményeit több tudományterületi szintézis – szociológia, nyelvészet-tudomány, néprajz, politikatudomány, neveléstudomány – említi. Több múzeum, levéltár és néhány kutatóintézet is említésre kerül a szakterületi összefoglalók által felleltározott tudományos eredmények intézményi háttereként – az utóbbiak között kettő-három olyan is, amelyeket erdélyi magyar kutatók hoztak létre és működtetnek (Kvantum Research, Közpolitikai Elemző Központ). Az intézményi beágyazottság fontos szereplői maradtak a szakmai szervezetek és a felsőoktatási programok háttérintézményei, amelyek egyesületi keretek között biztosítanak szakmai háttérrel – főként tudományos rendezvények lebonyolításában és kiadványok megjelenítésében – a kutatói tevékenységek számára számos tudományterületen anélkül, hogy az 1990–2001 közötti időszakot feldolgozó összegezés tanulságaival kapcsolatban a Bárdi Nándor által jelzett és az előzőekben idézett problémákra érdemi megoldást sikerült volna időközben találni.

A romániai magyar tudományosság 2002–2013 közötti eredményeinek a lehetővé tételében, illetve létrehozásában részt vállaló szereplőkről a **3. táblázat** nyújt összefoglaló képet.

---

²¹ Egy további szerkezeti fogyatékoság, a zenetudományi összefoglaló hiánya főként annak a számlájára írható, hogy a KAB keretében nem jött létre olyan szakbizottság, amely illetékességi köréhez tartozóként kezelné a zenetudományt. Ez a körülmény másrészt minden valószínűség szerint nem vezethető vissza másra, mint hogy a zenetudományok területén a tudományos fokozattal rendelkező szakemberek újabb generációinak a megjelenését nem segítette kellőképpen az anyanyelven is biztosított alapszintű és posztgraduális képzési szerkezet.

3. táblázat. Az erdélyi magyar tudományosság szereplői (2002–2013)

Tudomány-területek	Felsőoktatási intézmények		Szakmai szervezetek	Tudományos tevékenységet folytató, a szövegekben említett személyek száma
	Állami egyetemek	Magán egyetemek		
Agrártudomány	BBTE, Bukaresti Agrártudományi Egyetem, Kolozsvári Agrár- és Állatorvostudományi Egyetem, Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógy-szerészeti Egyetem 4	Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 2	EME Agrártudományi Szakosztály, KAB Agrártudományi szakbizottság, Magyar Állatorvosok Világszervezete 3	48
Automatizálás és számítástechnika	BBTE, Brassói Transilvania Egyetem, Kolozsvári Műszaki Egyetem, Marosvásárhe-lyi Petru Maior Egyetem, Nagyszebeni Lucian Blaga Egyetem, Nagyváradai Egyetem, Te-mesvári Műszaki Egyetem 7	Sapientia EMTE 1	Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság 1	75
Biológia és ökológia	BBTE 1	Sapientia EMTE 1	Romániai Denevérvédelmi Egyesület 1	42
Építészet	Kolozsvári Műszaki Egyetem, Temesvári Műszaki Egyetem 2		EME Műszaki Tudományok Szakosztálya, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, KAB Építő- és építészmérnöki szakbizottság 3	14
Filozófia	BBTE 1	Partiumi Keresztény Egyetem 1	Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság, <i>Korunk</i> (mint filozófiai fórum), Pro Philosophia Alapítvány 3	46
Fizika	BBTE 1	Sapientia EMTE 1	EME 1	46
Földrajz	BBTE 1	Sapientia EMTE 1	Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság, KMEI Regionális Kutatások Munkacsoport 2	41

Tudomány-területek	Felsőoktatási intézmények		Szakmai szervezetek	Tudományos tevékenységet folytató, a szövegekben említett személyek száma
	Állami egyetemek	Magán egyetemek		
Földtan	BBTE, Bukaresti Tudományegyetem 2	Sapientia EMTE 1	EME Természettudományi Szakosztály, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság Földtan Szakosztály, Geológus Egyetemisták Kolozsvári Kutató Osztálya, KAB Földtani szakbizottság, Kliwalab Társaság, Koch Antal Földtani Társaság, Országos Ásványvíz Társaság, Pro Geológia Társaság 8	52
Gyógyszerésztudomány	Kolozsvári „Iuliu Hațieganu” Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 2		EME Orvosi és Gyógyszerésztudományi Szakosztály 1	49
Irodalomtudomány	BBTE, Bukaresti Egyetem 2	Sapientia Alapítvány, Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 3	Bolyai Társaság, EME, EMKE, Láthatatlan Kollégium 4	107
Kémia	BBTE, Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerésztudományi Egyetem, Nagyváradai Egyetem, Temesvári Nyugati Egyetem 4	Sapientia EMTE, Aradi „Vasile Goldis” Egyetem, 2		90
Közgazdaságtudomány	BBTE 1	Edutus Főiskola, Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 4	EME Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztály, Romániai Magyar Közgazdász Társaság 2	79

Tudomány-területek	Felsőoktatási intézmények		Szakmai szervezetek	Tudományos tevékenységet folytató, a szövegekben említett személyek száma
	Állami egyetemek	Magán egyetemek		
Matematika és informatika	BBTE, Brassói Transilvania Egyetem, Temesvári Nyugati Egyetem 3	Sapientia EMTE 1		71
Média és kommunikáció	BBTE, Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem 2	Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 2	Kolozsvári Magyar Média Tudományos és Kulturális Központ, Magyar Kommunikációtudományi Társaság, Medea Egyesület, Terra Nova Egyesület 4	48
Néprajz és antropológia	BBTE 1		EME, Kriza János Néprajzi Társaság 2	205
Neveléstudomány	BBTE, Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem 2	Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 2	Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Entz Géza Alapítvány, Értékelési munkacsoport (Marosvásárhely), KAB Oktatási-nevelési és Pszichológiai szakbizottság, KMEI Oktatáskutató Munkacsoport, KMEI Regionális Tanulmányok Munkacsoport 5	77
Nyelvtudomány	BBTE, Bukaresti Tudományegyetem, Nagyváradai Egyetem 3	Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 2	Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Bolyai Társaság, Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány, Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet, Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, Szórvány Alapítvány 6	101
Politikatudomány	BBTE 1	Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem 2	KAB Politikatudományi szakbizottság, Politeia – Romániai Magyar Politikatudományi Egyesület, Pro Scientia Administrativa Tudományos Társaság 3	29

Tudomány-területek	Felsőoktatási intézmények		Szakmai szervezetek	Tudományos tevékenységet folytató, a szövegekben említett személyek száma
	Állami egyetemek	Magán egyetemek		
Történettudomány	BBTE 1	Sapientia EMTE 1	Arcus Egyesület, EME Kutatóintézete, Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány, Pósta Béla Egyesület 4	80
Teológia	BBTE 1	Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 1	Erdélyi Római Katolikus Státus Szak- kollégium, Pokoly Társaság 2	136
Összesen	14	6	73	1658

A táblázat összeállításában nyújtott segítségükért Szikszai Máriának és Dimény Hajnalkának tartozom köszönettel – S. L.

Noha az összkép több tekintetben is imponáló, a számadatok értelmezéséhez néhány lényeges vonatkozásban további árnyalásra, illetve körültekintésre van szükség. A felsőoktatási intézmények tekintetében például a 14 állami és 6 magán egyetemre vonatkozó információhoz még azt kell hozzászámítani, hogy az előzőek esetében több mint 50-re, az utóbbiak esetében tízen felülre tehető azoknak a többkevesebb intézményi önállósággal rendelkező alegységeknek – karoknak, intézeteknek, kihelyezett tagozatoknak illetve oktatási helyszíneknek – a száma, amelyek a szakterületi szintézisek elkészítői szerint háttérrel biztosítanak a romániai magyar tudományosság számára. A szakmai szervezetek számára vonatkozó becslés ezzel szemben kevésbé megbízható, abból fakadóan, hogy a szintézis-tanulmányok szerzői nem használtak azonos mércét az egyes háttérintézmények által betöltött szerep megítélésekor: előfordulnak egyfelől olyan szakterületi szintézisek a kiadványban, amelyek nem tesznek említést a háttérintézmények által nyújtott segítségről, holott azok léte és aktivitása ismeretes, másfelől nem ritkák azok az esetek, amelyek szemmel láthatóan túlértékelik egyes szakmai szervezetek szerepét az erdélyi magyar tudományosság kereteinek a fenntartásában. Hasonló a helyzet az egyes szakterületek keretében tevékenykedő kutató személyzet lélekszámának a becslését illetően²². Noha a leltár javasolt módszertana csak a vitán felül álló tudományos teljesítmény regisztrálását és értékelését tekintette indokoltnak, egyes szakterületi szintézisek meglehetősen lazán kezelték a szelekció kritériumait, ami a hivatkozott szerzők számával kapcsolatos aránytalanságokban tükröződik olykor. Egészében véve az a tény, hogy a tudományos publikációkban tükröződő kutatói tevékenységgel rendelkező erdélyi magyar szakemberek száma szigorú becslés szerint is legalább 1500 főre tehető, meggyőző bizonyítéka annak, hogy az 1989-es fordulat óta eltelt második „tizenkét év” jelentős mértékben hozott helyzetbe új kutatógenerációkat a legtöbb tudományos ágazat területén.

A generációváltásnak azonban nem csak pozitív hozadékairól ad számot a szintézis-tanulmányoknak a soron következő gyűjteménye. Szembeötlő ennek a leltárnak az alapján is az, ami az erdélyi magyar értelmiségi utánpótlással kapcsolatban köztudott: aggasztó és egyre fokozódó mértékű az eltolódás a bölcsész- és humántudományok irányában. Ha a teológiai tudományok művelőit is hozzászámítjuk, a tág értelemben vett társadalomtudományok képviselői a romániai magyar tudományosság személyi állományának a több mint 68%-át teszik ki, a természet-, élet- és műszaki tudományok pedig együtt osztoznak a maradék 32%-on. Ez az

---

²² A becslés elsődleges alapja a szakterületi szintézisekben névhez kötődően megemlített vagy értékelt tudományos teljesítmény, illetve a publikációban tárgyasuló kutatási eredmény, a szintézis-tanulmányok részét képező könyvészeti adatok alapján. A módszertannal kapcsolatos alfejezetben ismertetett elveknek megfelelően a romániai magyar tudományosság szereplőjeként lett számításba véve minden olyan személy, akiket a szakterületi összefoglalók könyvészeti hivatkozások formájában említenek, azokat is beleszámítva, akik a név alapján ítélve a romániai magyar kisebbséghez való tartozás tekintetében sajátos eseteknek számítanak.

aránytalanság, amely a kisebbségi lét körülményei között akár szükségszerűnek is tekinthető, különösen akkor ad okot aggodalomra, ha számításba vesszük, hogy az erdélyi magyar társadalomtudományok képviselői által termelt tudásnak – az oktatói tevékenységet leszámítva – elhanyagolható esélyei vannak a hasznosulásra. Az anyaországi finanszírozás prioritásai által jelentős mértékben kényszerpályán tartott erdélyi magyar társadalomtudomány és a román nemzetépítés paradigmái ugyanis olyan mértékben összeegyeztethetetlenek, hogy alaptalan dolog a román közpolitikai szereplőktől elvárni, hogy az erdélyi magyar tudományosság által termelt tudás mérvadó részének a hasznosításában szerepet vállaljanak. Ha erre a helyzetre nem sikerül időben érdemi megoldást találni, tartani lehet attól, hogy a kiválóan képzett és a nemzetközi összehasonlításban is jól teljesítő erdélyi magyar társadalomtudósok fiatal generációinak az a feladat jut osztályrészül, hogy dokumentálják azt a folyamatot, amelynek eredményeképpen a romániai magyar kisebbség – hathatós anyaországi segítséggel – fölszámolja önnön egzisztenciájának az alapjait.

A több területen látványos generációváltás egy további hátrányos velejárója, hogy a legtöbb területen hosszú kiesések után kezdődnek újra a folyamatok, olyan új nemzedékekkel, amelyeknek alig van kapcsolatuk az előzővel. Az új generáció tagjai más szellemben szocializálódtak, mint elődeik, ami gyakran nehezen áthidalható szemléleti és viszonyulási különbségeket eredményez: az idősek nem értik a fiatalokat, a fiatalok az időseket. Ezek a szemléletbeli különbségek nemcsak egyes szakterületi szintézisek elkészültének a folyamatát nehezítették meg jelentősen, de a szintézis-tanulmányok némelyikére is rányomták a bélyegüket.

A második tizenkét év tudományos termésének részletes, tudományterületenkénti értékelése nem lehet e bevezető jellegű írásnak a feladata. Az egyes szakterületek képviselőire vár a kihívás, hogy összevessék a két „tizenkét év” folyamatait és eredményeit, és levonják a szükséges konzekvenciákat. Egészében véve megállapítható, hogy a 2002–2013 közötti időszakban fontos eredmények születtek a romániai magyar tudományosság történetében. Mind a természet-, műszaki és élettudományok képviselői, mind a bölcsész- és társadalomtudományok művelői tekintetében elmondható, hogy a korábbi számvetés által tükrözött állapotokhoz képest megnőtt a nemzetközi mércével mérhető, külföldön is számon tartott tudományos teljesítmények aránya, és kutatóink fokozottabb mértékben vesznek részt nemzetközi partnerségeket feltételező kutatásokban. A nemzetközi tudományos vérkeringésbe való bekapcsolódásnak köszönhetően szerzett tapasztalat érzékelhetően tükröződik ugyanakkor a romániai magyar tudományos élet folyamatainak és teljesítményének egészén is, arra engedvén következtetni, hogy szinte valamennyi területen sikerült pótolni azt az elméleti-módszertani lemaradást, amely a kommunizmus utolsó két évtizedében felhalmozott örökségként nyomta rá a bélyegét a korábbi számvetés által felleltározott eredményekre.

Az elégtételre és bizakodásra kellő alappal okot adó fejlemények mellett nem lehet elhallgatni, hogy az erdélyi magyar tudományosság elmúlt tizenkét évét dokumentáló vaskos összegezés számos tekintetben teszi nyilvánvalóvá a fogyatékoságokat is. Az Erdélyben, Romániában művelt magyar tudományosságra sok tekintetben jellemző még mindig a belterjesség, a teljesítményelvűség elutasítása, az elzárkózás az összehasonlító értékelés, számonkérés elől. A korábbi, az 1990–2001 közötti időszak eredményeit összegező számvetésből kibontakozó összkép fogyatékoságait kiemelő kritika néhány fontos megállapítása tekintetében sem sikerült előbbre lépni: az erdélyi magyar tudományosságra továbbra is a tudománypolitikai integráció hiánya és a fragmentáció jellemző, nincs nyoma a sajátosan erdélyi értelmezési keret kialakítására irányuló törekvésnek, nem körvanalózik erdélyi magyar tudományos modell, hiányzanak az alap kutatások, nem készülnek monográfiák.²³

Az erdélyi magyar tudományosság egészének a szakmai szerkezetét, megvalósításait, erős oldalait, hiányait és egyoldalúságait a 2002–2013 közötti megvalósítások alapján reményeink szerint hűen tükröző összegezésnek természetesen vannak olyan fogyatékoságai is, amelyekért a szerkesztőket terheli a felelősség. A már említett tartalmi hiányosságok mellett a szerkesztőkön kérhető számon többek között, hogy nem minden szakterületi szintézis esetében sikerült belefoglalni az összegezésbe a 2013-as eredményeket, illetve hogy elvétele 2014-es eredmények is belekerültek egyik vagy másik szintézis-tanulmányba. A kötet nem egységes továbbá a hivatkozott irodalom formátumát tekintve: ebben a vonatkozásban áthidalhatatlanoknak bizonyultak azok a különbségek, amelyek főként a természet- és élettudományok, illetve a társadalomtudományok művelői által preferált hivatkozási rendszerek között feszülnek. A szerkesztőknek végül meg kellett kötniük számos olyan kompromisszumot, amelyek a kritikai önszemlélet, az értékelő, teljesítményelvű önreflexió szempontjainak a következetesebb érvényesítésére irányuló erőfeszítésekből vettek vissza.

A második „tizenkét év” eredményeiről számot adó tudománytörténeti összegezés tanulságainak alapján nem térhetünk ki végezetül az elől a kérdés elől, hogy van-e értelme bármiféle arra irányuló törekvésnek, hogy az erdélyi magyar tudományosságot önálló entitásként mutassuk fel akkor, amikor végre korlátozások nélkül lehet egységes magyar nemzetben gondolkodni és cselekedni. Péntek János találó megfogalmazása szerint az erdélyiség nem valamely különös minősége a tudománynak, hanem a kutatók és az intézmények sajátos helyzete az, amiből az erdélyi magyar tudományosság senki más által át nem vállalható feladatai fakadnak

---

²³ Részletek a Van-e erdélyi magyar tudomány? kerekasztal-beszélgetés jegyzőkönyvéből. In: Tanczos Vilmos, Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2002, III. kötet, p. 313.

az erdélyi magyar közösséggel szemben.²⁴ Amiből nem kevesebb következik, mint hogy erdélyi magyar tudományosságra szükség van mindaddig, amíg az erdélyi magyarságnak sikerül önálló politikai közösségként újratermelnie önmagát, illetve – másként fogalmazva ugyanazt – hogy a tudományos intézmények feladása és az erdélyi viszonyokban gyökerező, azokra reflektáló tudományos kutatás elsorvadása félreismerhetetlen jele lenne annak, hogy az erdélyi magyar kisebbség elindult az önfelszámolás útján.

Salat Levente

Kolozsvár, 2015 májusa

---

²⁴ Péntek János: A tudomány láttelele önmagáról. In: *I. m.*, p. 252.

BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYOK

A romániai magyar nyelvtudomány (2002–2013)

KÁDÁR EDIT

1.1. A tudományterület jelenlegi helyzete

A tudományterület helyzetét egy alapvető kettősség jellemzi: egyrészt meg kell felelnie a tisztán szakmai igényeknek és mércének, ugyanakkor lehetőség szerint eleget kell tennie a nemzeti közösség elvárásainak (vagyis a tudományterület hazai művelőinek tevékenysége hatásos, eredményes kell hogy legyen a helyi közösség nyelvhasználatának bátorításában, kétnyelvű és más szótárakkal, kézikönyvekkel, napi közönségszolgálatallal kell támogatnia minden olyan igényt, amely a nyelvhasználattal kapcsolatos).

Hazai viszonylatban '90 után szakmai intézmények alakultak (újra) – az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a kolozsvári egyetem Nyelvészeti Tanszéke, a bukaresti Hungarológiai Tanszék, az Anyanyelvőpolók Erdélyi Szövetsége, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság és szakbizottságai, a Bolyai Társaság, a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet – és szervezésükben konferenciák, emlékülések (a jelentősebbeket – 1989–2001 között – I. Péntek 2002: 17–18), programok valósultak meg. Az intézmények viszonylagos biztonságából azonban máig hiányzik egy lényeges elem: a források biztonsága. Normatív támogatás nélkül csupán pályázati és bizonytalan időre szóló, egyéni ösztöndíj jellegű támogatásokkal ugyanis lehetetlen a hosszú távú tervezés, státusok meghirdetése stb., s a fiatalok egzisztenciális biztonságának hiánya fő állású kutatóként nem segíti az itthon maradáshoz. Továbbá ez a hiány okozza elsősorban, hogy fontos programok lelassulnak, vagy el is akadhatnak (mint például a kisebbségi oktatás nyelvi vonatkozásainak folyamatos vizsgálata, a magyar földrajzi nevek sztenderdizálása távlati program keretében).

A '90-es évek óta elkezdődött az intézményi kapcsolatok kiépítése, majd kiterjesztése, hivatalossá tétele az MTA-val és intézeteivel, egyetemi és főiskolai tanszékekkel, a Magyar Nyelvtudományi Társasággal. A határtalanítási program egyik fontos lépéseként megalakult a Termini Kárpát-medencei kutatóhálózat (mely a külső régiók nyelvi kutatóállomásait kapcsolja össze), és az MTA Nyelvtudományi Intézetével is többszálú intézményes kapcsolatok jöttek létre. Erdélyi kutatók is bekapcsolódhattak a Nemzetközi Magyarágtudományi (korábban Magyar Filológiai) Társaság és az Anyanyelvi Konferencia (A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága) tevékenységeibe. Akadémiai ösztöndíjakkal (noha ez mára már gyakorlatilag csak a Domus- és Bolyai-ösztöndíjakra korlátozódik) és különböző szintű együttműködési programok révén (pl. azáltal, hogy OTKA-pályázatokban

munkatársként külföldiek is részt vehettek) egyre több lehetőség adódott elsősorban magyarországi könyvtári és kutatói munkára, továbbképzésre, konferenciákon és munkacsoportokban való részvételre, személyes szakmai kapcsolatok kialakítására és ápolására.

1990 után gyarapodtak a publikációs fórumok is: a Román Tudományos Akadémia patronálása alatt működő *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* (NyIrK) továbbra is megjelenik, újraindult az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi, valamint Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályainak közlönye, illetve az EME kiadványsorozata (Erdélyi Tudományos Füzetek), az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének kiadványai (AESZ-füzetek), a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai stb. Ugyanakkor a hazai tudományos eredmények – megfelelő szakmai nyilvánosság hiányában – sokszor Magyarországon (vagy általánosabban: külföldön) legitimizálódnak.

1.2. A tudományterület legfontosabb erdélyi/romániai magyar teljesítményei/megvalósításai

Az 1990 utáni korszakot a nagy szintézisek (atlaszok, szótárak, monográfiák) folytatása és elkészülése jellemzi. Az alap kutatások és eredményeik összefoglalását az 1989 és 2001 közötti időszakra vonatkozóan Péntek 2002 tartalmazza. Az ezt követő időszakban is általánosságban a 2001-ig mutatkozó tendenciák folytatódnak: az általános, elméleti és a tisztán nyelvi rendszerre irányuló kutatások továbbra is alulreprezentáltak, illetve hiányzik hozzájuk a tudományos közeg, nyilvánosság (vö. Péntek 2010b).

Néhány területen egy-egy kutatóhoz köthetően látunk áttöréspróbálkozásokat. Ilyen például a *pszicholingvisztika* interdiszciplináris területe, amelyen egy egyetemi jegyzet (Bakk-Miklósi 2006) és egy doktori disszertáció (Bakk-Miklósi 2007) született, noha a 2000-ben indult *Erdélyi Pszichológiai Szemlének* is – melynek szerzői között jelentős külföldi szakembereket is találunk – szerepe lehet az interdiszciplináris kutatások ösztönzésében. Az *elméleti nyelvészet* eredményei felől megközelített mondattannak sincsenek hazai hagyományai. A CEU-CRC támogatásával Kádár Edit vezette be először a kolozsvári Magyar Nyelvészeti Tanszék curriculumába a generatív mondattant (2003–2004-es tanév), 2007-től pedig mondattan-elméleti bevezető kurzust és a magiszteri programban grammatikaelméletet is oktat. Ezek hatására indult el elméleti nyelvészeti pályán Németh Boglárka (Németh 2007), aki már a kolozsvári egyetem doktoraként és a nyelvészeti tanszék tanársegédédeként külföldön is hivatkozott elméleti nyelvészeti kutatásokat folytat (Németh 2012a, 2012b; Kiefer–Németh 2012). Kádár Editnek is több publikációja jelent meg elméleti nyelvészeti témában (Kádár 2006a/2011, 2007a, 2009, 2011; l. még Kádár–Németh 2009, 2010; Kádár–Peredy 2014), illetve a – hazai kutatásokban továbbra is negligált – *leíró nyelvészet* területén (Kádár 2002c, 2004, 2007b).

Hasonlóan egyetlen kutatóhoz/oktatóhoz köthető a *fonológia* területe; noha itt is kimagasló eredményt mutathat fel a hazai szakma (Szilágyi 2004a), ennek sincs sem hagyománya, sem iskolája itthon.

Ami húzóerőt jelent a 2002-vel kezdődő időszakban is, az a *szociolingvisztika*, *kontaktológia*, *kognitív nyelvészet*. Ezeknek a részleteire alább az alap kutatások számba vétele során térünk ki.

Már itt meg kell említenünk azonban az ebben az időszakban elkészült monumentális szótári vállalkozásokat, az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* 14 kötetének a megjelenését (SzT. 2002–2014) és az akadémiai magyar–román nagyszótárt (Kelenen–Szász szerk. 2010–2011), valamint *A romániai magyar nyelvjárások atlasza* (RMNyA.) 11 kötetének 2010-ben befejeződött kiadását, mely a legjelentősebb erdélyi nyelvföldrajzi munka. Szintén jelentősek az ebben az időszakban elkészült bibliográfiák: a moldvai csángók kutatásának nyelvészeti, illetve teljes bibliográfiája (Tánczos 2004; Ilyés–Pozsony–Tánczos szerk. 2006) és az 1990–2002 között megjelent romániai magyar élőnyelvi tanulmányok bibliográfiája (Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, Péntek János munkája, vö. Benő–Péntek szerk. 2011).

1.2.1. Nyelvtörténet

Az erdélyi nyelvtörténeti kutatások legnagyobb eredménye a Szabó T. Attila által elkezdett *Erdélyi magyar szótörténeti tár* (SzT.) szerkesztési munkálatainak befejezése és a XIV. (Vas–Zs) kötet megjelenése 2014 márciusában. A tár első négy kötete 1978 és 1985 között jelent meg a Kriterion gondozásában. A rendszerváltást követően a kötetek kiadásába a bukaresti Kriterion Kiadó mellé a budapesti Akadémiai Kiadó is bekapcsolódik, így láttak napvilágot 1993-ban az V. (He–Jü) és a VI. (K–Ki), 1995-ben a VII. (Kl–Ly) és 1996-ban a VIII. (M–Meg) kötetek. A IX. kötettől (Megy–Op), amely 1997-ben jelenik meg, a Kriterion Kiadó helyett a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) vállalja magára az Akadémiai Kiadóval karöltve a kiadást. A X. (Or–P) kötet 2000-ben lát napvilágot. Vámszer Márta, aki Szabó T. Attila halála után, a VIII. kötettől vállalta a szerkesztői közösség vezetését és a főszerkesztői munkát, már nem érhetette meg a XI. (R–Száj) kötet 2002-es megjelenését. A XII. kötet (Szák–Táv) munkálatait kezdetben a legrégebbi szerkesztők közül Kósa Ferenc és Zsemlyei János vállalta magára, majd Zsemlyei professzor halála után a főszerkesztő munkatársa Fazakas Emese lett, aki a 2009-ben megjelenő XIII. (Te–Var) kötettől főszerkesztővé válik. (Az SzT. szerkesztéséről és történetéről l. Fazakas 2007a.) A XIV. kötet idei megjelenésével nem ér véget a szerkesztés. Mivel Szabó T. Attila az SzT. szerkesztése közben is kitarotán gyűjtött a levéltárakból, és mivel előre összeállított címszójegyzék nem állt a szerkesztők rendelkezésére, így szerkesztés közben kerültek elő olyan értékes adalékok, amelyekben be nem szerkesztett, nyelvtörténetileg és kultúrtörténetileg fontos címszavak találhatók, egy XV., pótkötetet is tervez a szerkesztői közösség. Ebbe

ezeket a kimaradt címszavakat vennék be, illetve egy olyan mutató megszerkesztésére vállalkoznának, amely megkönnyíti az egyes szókapcsolatok, a különböző alakváltozatok visszakeresését. Ennek összeállításában és az SzT. digitalizált változatának elkészítésében a Tár közössége az EME-vel és a budapesti Geolingvisztikai Műhely (ELTE) munkatársaival is együtt dolgozik (l. még az 1.4.1.2. alfejezetet).

Az SzT. gazdag anyagot nyújt több szempontú vizsgálódásra is, így az idők folyamán a kötet szerkesztői több olyan tanulmányt jelentettek meg, amelyek a Tár anyagára támaszkodtak. Ezek között találhatunk helyesírási kérdésekkel foglalkozó, az egyes szócsaládokat bemutató, a színneveket feldolgozó, különböző nyelvtani kategóriákat vizsgáló (lexikális-morfológiai, szemantikai stb.) tanulmányokat, de olyanokat is, amelyek egy-egy korszak példaanyagából kísérelnek meg rekonstruálni korabeli nyelvi-nyelvhasználati normákat, regisztereket stb. A szerkesztőkön kívül a szélesebb szakmából is egyre többen használják nyelvtörténeti kutatásaik során a Tárba beszerkesztett anyagot (a sajtófogadtatásról l. Lőrinczi 2001; a Tár anyagából készült legfontosabb tanulmányok összefoglalóját B. Gergely 2008 tartalmazza). Az SzT. hatalmas anyagából az egyetemi hallgatók szakdolgozatok sorát írták és írják, és többen doktori értekezéseik korpuszát is innen merítették (a könyv formájában is megjelent disszertációkra példaként l. T. Szabó 2003; Fóris-Ferenczi 2005; Fazakas 2007b; Zsemlyei 2011).

2006 folyamán, Szabó T. Attila születésének 100. évfordulója alkalmából több olyan rendezvény megszervezésére került sor, ahol nemcsak nyelvtörténészek mutathatták be az SzT.-nek a nyelvészetben, illetve más szakterületeken való hasznosíthatóságának, felhasználásának lehetőségeit. A *Magyar Tudomány Napja* keretén belül a Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszék, valamint az EME rendezésében került sor *Az Erdélyi magyar szótörténeti tár interdiszciplináris felhasználhatósága* címet viselő konferenciára, amelyen nemcsak hazai, hanem magyarországi előadók is részt vettek. Az elhangzott előadások címei jól mutatják ezt a sokrétűséget: Vekov Károly: *Interdiszciplináris kutatások és a Szótörténeti tár*; Nagy-Tóth Ferenc: *Az Erdélyi magyar szótörténeti tár az élettudományok múltjának kutatásában*; Kovács András: *Ágyúöntés a Szótörténeti tárban*; A. Molnár Ferenc: *Szabó T. Attiláról és az Erdélyi magyar szótörténeti tárról két tételben*; B. Gergely Piroska: *A Szótörténeti tár felhasználása az újabb nyelvtörténeti kutatásokban* (vö. B. Gergely 2008); Kiss Gábor: *Okuláré – pápaszem – szemüveg. A Szótörténeti tár mint szinonima-sorok forrása*; Csomortáni Magdolna: *Interdiszciplináris törekvések és a Szótörténeti tár* (vö. Csomortáni 2008b); ifj. Szabó T. Attila: *Digitális törekvések és a Szótörténeti tár*.

A 2011-ben Kolozsváron tartott *VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus* egyik szekciójának az SzT. volt a központi témája, ahol kolozsvári és magyarországi nyelvtörténészek ismertették kutatási eredményeiket. Az előadások szövegei kötetbe szerkesztve is megjelentek (Fazakas–Juhász–T. Szabó–Terbe szerk. 2014).

Az erdélyi nyelvtörténeti irányú kutatások különlegessége és egyedisége nemcsak abban áll, hogy a kutatók többnyire az SzT. anyagát dolgozzák fel, hanem abban is, hogy a klasszikus értelemben vett történeti grammatikai és szemantikai feldolgozások mellett (T. Szabó 2001, 2003, 2004) kognitív nyelvészeti (Fazakas 2003a, 2007b), nyelvföldrajzi és szociolingvisztikai szempontokat is bevonnak a kutatásokba (Zsemlyei 2003, 2007, 2011), illetve az anyanyelv-pedagógia szemszögéből is közelítenek a kutatást képező korpuszhoz (Fóris-Ferenczi 2005).

Természetesen számos olyan nyelvtörténeti jellegű tanulmány is született az elmúlt években, amelyek nem a Tár anyagára támaszkodnak (pl. Fazakas 2004, 2005; Kádár 2012a; Kósa 2008; részben Murvai 2006), valamint elkészült két egyetemi jegyzet is (Fazakas 2007c, 2008) – nemcsak – a kolozsvári bölcsészkar hallgatói számára (utoljára 1978-ban került sor egy nyelvtörténeti tárgyú egyetemi jegyzet kiadására B. Gergely Piroska tollából). A kolozsvári nyelvtörténeti kutatások eredményeiről a kutatók külföldi fórumokon is beszámoltak: Fazakas Emese francia nyelven közölt tanulmányokat (Fazakas 2010, 2011), Zsemlyei Borbála pedig 2013-ban az Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete által szervezett konferencián, a Rutgers University-n (New Brunswick, NJ) számolt be az SzT. munkálatairól.

Ugyanakkor hazai fórumot is teremtettünk a dialógusnak: a nyelvtörténeti kutatások elméleti-módszertani vonalához tartozik az a konferencia, melyet 2010-ben rendezett a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar (BBTE BTK) Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéke a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Nyelvtudományi szakbizottságával közösen, főként magyarországi nyelvészek részvételével. A konferencia a szinkrón nyelvreírásnak a diakróniával való kapcsolatát tematizálta (a mai magyar nyelv leírása terén elért újabb eredmények hogyan kapcsolhatók össze a nyelvtörténeti folyamatok ismert magyarázataival; mennyire illeszthető össze ez a két különböző szempontú megközelítés; illetve milyen tanulságokkal járhat mind a mai nyelv modern szempontú vizsgálata, mind a történeti nyelvészet számára a két perspektíva összekapcsolása). A konferenciakötet szövegei (Kádár–Szilágyi szerk. 2011) vagy a kétféle szempontú nyelvreírás közötti illeszthetőség szükségességének (avagy szükségtelenségének) elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkoznak, vagy valamilyen nyelvi jelenség szinkrón és diakrón értelmezésének összekapcsolásával, esettanulmány formájában járulnak hozzá a téma tisztázásához.

Említést kell tennünk a tudománytörténeti kutatásokról is, melyek ebben az időszakban három nagy tudománytörténeti jellegű konferencia köré összpontosultak: (1) Brassai Sámuel halálának 100. évfordulóján, 1997. május 22–23-án *A nyelvész Brassai élő öröksége* címmel közös emlékülést tartott a kolozsvári egyetem Magyar Nyelv és Kultúra Tanszéke és az MTA budapesti Nyelvtudományi Intézete. Mint azt a közreadott előadászsövegek is bizonyítják (Péntek szerk. 2005), Brassainak a mondat szerkezetére vonatkozó felismerései legalább egy évszázaddal megelőzték nem csupán a magyar, de az egyetemes nyelvtudomány korabeli színvonalát is.

(2) 2004 áprilisában *A magyarul megszólaló tudomány* címmel az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, a Bolyai Társaság és a BBTE Magyar Nyelvészeti Tanszéke tartottak interdiszciplináris szakmai konferenciát Apáczai Csere János *Magyar Enciklopédiája* megjelenésének 350. évfordulója alkalmából. A konferencia előadásai kötetben is megjelentek (Péntek szerk. 2004). (3) 2006-ban az EME *centenáriumi évet* szervezett, és egész rendezvénysorozattal tisztelgett Szabó T. Attila születésének 100. évfordulóján. A centenáriumi év záró rendezvényeként 2006 novemberében konferenciát szervezett az *Erdélyi magyar szótörténeti tár hasznosíthatósága a különböző tudományterületeken* címmel.

1.2.2. Névtan

A **helynévtan** vonatkozásában elsősorban a történeti anyag adattári feltárása terén jelentek meg publikációk (Bura 2007, 2011; Asztalos 2004), és elkezdődött Szabó T. Attila *Erdélyi történeti helynévgyűjtése* hét kötetének kiadása (Szabó T. 2001–2007). Hajdú Mihály irányításával befejeződött az erre alapuló, *Erdélyi Helynévtörténeti Adattárként* (EHA) is emlegetett cédulaanyagának a közzététele az ELTE-n. A történeti helynevek az erdélyi vármegyék szerint csoportosítva kerültek egy-egy kötetbe, az adatok településenként, időrendben követik egymást (Alsófehér, Háromszék, Kis- és Nagyküüllő, Szilágy, Torda-Aranyos, Udvarhelyszék, Maros-Torda, Csík-Gyergyó és Kászoszék, Szolnok-Doboka, Kolozs, Erdély peremvidéke). Ezen belül Háromszék történeti helyneveinek informatizálása a Geolingvisztika című NKFP-projektben, Hajdú Mihály irányításával 2005–2006-ban valósult meg. Ebben „a betűhíven rögzített, denotátumfajták szerint minősített helynevek, helynevet tartalmazó körülírások megőrzik kapcsolatukat eredeti szövegkörnyezetükkel, illetve forrásuk alapján településhez rendelhetők, térképezhetők” (http://geolingua.elte.hu/index_hu.html).

A mai élő helynevek kutatásában Péter Sándor 2007-ben megvédett doktori dolgozatának a közlése (Péter 2008), a mai élő helynevek gyűjtésében, adattári feltárásában Bura László (Bura 2008b), illetve Csomortáni Magdolna munkái (pl. Csomortáni 2004, 2005a, 2005b, 2006, 2007, 2008a, 2009a) kiemelendők. Több olyan elemzés is született, amely a helynevek lexikális-morfológiai, valamint etimológiai kérdéseivel foglalkozik (csak néhány közülük: Csomortáni 2008c, 2009b; Sántha 2010, 2012). Janitsek Jenő is folytatja saját korábbi helyszíni és levéltári gyűjtéseinek (125 település szinkrón és diakrón helynévanyaga és ezek felének személynévanyaga) sajtó alá rendezését (néhány fontosabbat említve: Janitsek 2004, 2005, 2008; Janitsek–Farkas 2008, 2009, 2010, 2011, 2012; Janitsek–Szöcs 2002). A helynévkutatásban új irányt képvisel Hochbauer Mária doktori dolgozata, amelyben a szerző kognitív nyelvészeti szempontokat érvényesít (Hochbauer 2012). Ebben az időszakban jelent meg kodifikációs igénnyel az *Erdélyi helységnevszótár* második kiadása is (Szabó M.–Szabó M. 2003).

A **személynévtanban** a történeti személynévtani kutatások (B. Gergely 2003) mellett a mai élő személynevek monografikus feltárása is folytatódott ebben az időszakban is (B. Gergely 2005; l. még Janitsek Jenő fentebb említett munkáit). 2010-től Vörös Ferenc szombathelyi kutatócsoportjával együttműködve elkezdődött a román eredetű magyar családnevek kontaktológiai és nyelvföldrajzi vizsgálata (Benő 2011d, 2012a, 2012b). Névtan és népi természetismeret a témája Zsigmond 2005-nek, amely a szerző doktori értekezésének könyvváltozata.

A **névtudományi ismeretterjesztés** körébe Murádin László helynévtani (Murádin 2003, 2007) és személynévtani (Murádin 2005), Kovácsné József Magda személynévtani (K. József 2005), valamint Bura László gyűjteményes kötetei (Bura 2005, 2013) tartoznak.

Jelentős, több éve indult, névtani vonatkozású kutatási projekt a **Kárpát-medencei magyar helységnevek és tájnevek kodifikációja**. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet és társintézetei által több évre tervezett kodifikációs tevékenység három nagyobb fázisban valósul meg: **a.** Először kodifikálni kell az egyes régiókon belüli helységneveket, a területi adminisztratív egységek nevét, valamint a legfontosabb tájneveket (beleértve ebbe az illető régió nem magyar, de magyar névvel is megjelölt helységneveit, valamint a nem latin betűs nevek átírását). **b.** Másodsor egyeztetni kell a külső régiókban használt neveket a névadás, névhasználat, névforma szempontjából. **c.** Harmadszor össze kell vetni és lehetőség szerint egyeztetni kell mindezeket a magyarországi hivatalos nevekkal, névadási és névhasználati elvekkkel és gyakorlattal. A kutatóállomásokon kívül ebben a programban folyamatosan részt vesz a magyar Földrajzinév-bizottság, az MTA Nyelvtudományi Intézete és a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke. A távlati munkálatok kutatási tervének elkészítését a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke vállalta. A projekt keretében 2006-ban elkezdődött az erdélyi település- és tájnevek rendszeres gyűjtése.

1.2.3. Dialektológia, nyelvföldrajz

Az elmúlt évtized dialektológiai és nyelvföldrajzi kutatásainak legjelentősebb eredményeiként a befejezett, illetve a végükhöz közeledő atlaszkiadások említhetők:

2010-ben fejeződött be a legjelentősebb erdélyi nyelvföldrajzi munka, *A romániai magyar nyelvjárások atlasza* (RMNyA.) 11 kötetének 1995-től kezdődött kiadása (Murádin László munkája, a Magyar Nyelvtudományi Társaság adta ki Juhász Dezső szerkesztésében).

2010-ig tartott az a szociolingvisztikai szempontokat is szem előtt tartó kutatás, mely az *Új magyar nyelvjárás atlasz* terepmunkálatait jelentette. Mivel ez érinti a határtalanítás programját, a gyűjtési munkálatokat a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet is segítette lehetőségeihez mérten (l. még az 1.4.1.1. alfejezetet).

A moldvai csángó nyelvjárás atlasza (CsángNyA.) I. és II. kötete (a 3–608. térképlap) már 1991-ben megjelent Budapesten. A III. kötet kézirata azonban csak

akkor került elő, amikor Szabó T. Attila örököse a könyvtár anyagát az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek adományozta, és a könyvtár elszállítására is sor került. Az így 900 térképlapra kiegészülő 3 kötetnyi kéziratnak a digitalizálását a budapesti Geolingvisztikai Műhely 2005-ben fejezte be, és CD-n adta közre. Ugyanakkor ez az atlasz az első olyan geolingvisztikai vállalkozás, amely követéses vizsgálatként két eltérő időpontban – 50 év különbséggel – felvett nyelvi adatok összehasonlítására nyelvföldrajzi keretben nyújt lehetőséget. A kutatás során a korábbi moldvai atlasz címszóanyagát felhasználva 250 kérdésből álló, hangtani és alaktani-mondattani jelenségeket vizsgáló kérdőívvel keresték fel azokat a moldvai településeket, amelyeken a magyarul beszélő lakosság számaránya meghaladja a helyi katolikus népesség 20 százalékát. A kérdőívben a nyelvi kérdések mellett az adatközlők szociológiai, szociolingvisztikai adataira vonatkozó kérdések is helyet kaptak. A feladat megvalósítása 2004-ben kezdődött el, és 2007-ig tartott. A kutatás vezetője Bodó Csanád volt, a kutatási koncepció kialakításában közreműködött Heltai János Imre és Eris Elvira, a Geolingvisztikai Műhely munkatársai. A terepmunka nagy részét a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem hallgatói végezték a Kriza János Néprajzi Társaság szervezésében, Pozsony Ferenc irányításával.

A számítógépes dialektológia terén 2010-ben a Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszék archívumában található anyagok felhasználásával, az MTA HTMTÖK és a Geolingvisztikai Műhely munkatársai támogatásával elkészült a szamosháti nyelvjárás digitális szójegyzéke, illetve a Vöő István-féle hangoskönyvek. Az atlasz 22 kérdőfüzetének feldolgozását Gál (Fazakas) Noémi végezte Hochbauer Mária segítségével, Kolozsváron; a feldolgozás folyamatáról és a feldolgozott anyag felhasználásáról több tanulmány is megjelent (Gál–Hochbauer 2012; Hochbauer 2013; Gál 2013). A szamosháti nyelvjárás digitális szójegyzékét integrálták a Geolingvisztikai Műhely adatbázisába, így a legújabb digitális nyelvjárás térképekre is felkerült. A hangoskönyvek kutathatók az alábbi címen: http://www.bihalbocs.hu/hkonyv_kolozsvar/felsotorja/index.html.

A Geolingvisztikai Műhely több hazai gyűjtésű atlasz és adattár informatizálását is elvégezte mostanra (*A romániai magyar nyelvjárások atlasza* V–VIII. kötete; a *Székely nyelvföldrajzi szótár* (SzNySz.); a *Szilágysági nyelvatlasz* 200 térképlapja (SzilA.); illetve részben a *Hétfalu nyelvjárás atlasza* (HétfA.)), és Cs. Nagy Lajos irányításával folyamatban van a *Háromszéki nyelvatlasz* (HszA.) informatizálása is.

Ami a CsángNyA. informatizált változatából is kimaradt, az a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszékén található meg kicéduháza, és – más moldvai kutatások szóanyagával együtt – a kiegészítő csángó szótár (*A moldvai magyar nyelv szótára*) adatbázisának részeként feldolgozás alatt áll (l. Péntek 2004a). A 2003-ban Péntek János irányításával tanszéki munkaként elkezdett szótár szerkesztésének folytatása a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet egésze alatt zajlik.

Az erdélyi nyelvjárástani kutatások fontos mozzanataként emelhető még ki ebből a periódusból Péntek János nyelvjárástani akadémiai székfoglalója (Péntek 2005a). Ebben az időszakban folytatódik továbbá a nyelvjárási szókincsfeltárás is (pl. Bura 2008a; Rancz 2007; Lajos 2008). Az *Erdélyi Tudományos Füzetek*, 257. köteteként Gálffy Mózses Marosmagyaróról szóló nyelvjárástani tanulmányait közli (Gálffy 2005); részben nyelvjárástani cikkeket tartalmaz Péntek 2003, Bura 2013; a csángókutatást összegzi Benő–Murádin 2002, Tánczos 2011; csángó nyelvjárási adatokhoz az elméleti nyelvészet módszereivel nyúl Kádár–Németh 2009, 2010. A csángó atlasz- és szótári munkálatok nyomán készült publikációk is gyarapodnak (vö. Péntek 2006a, 2007b, 2010a, 2012a). Hasonlóképpen atlaszmunkák „mellékterméke” Murádin 2010, mely az erdélyi magyar nyelvjárásokat bemutató két atlasz (a 136 kutatóponton 3300 címszóval felgyűjtött RMNyA., valamint a 30 kutatóponton gyűjtött, egyenként 878 szócikket tartalmazó *Aranyosszéki tájnyelvi atlasz*) anyagának vizsgálatából készült 41 tanulmányt tartalmazza.

1.2.4. Nyelvi kölcsönhatás

A nyelvi kölcsönhatás vizsgálata az ezredforduló utáni időszakban is jelentős eredményeket felmutató kutatási témának bizonyult. Hazai viszonylatban intézményesen a 2001-ben alakult Szabó T. Attila Nyelvi Intézet vállalta fel a magyar–román kétnyelvűségi kutatások és nyelvi érintkezés vizsgálatának koordinálását. Ebben a témakörben a korpusztervezéssel is összefüggő lexikográfiai (erről l. Benő 2009a, illetve a lexikográfiával foglalkozó összegzést alább) és korpusznyelvészeti (vö. a Termini kutatóhálózat közös adatbázisa: <http://ht.nytud.hu/htonline>) munkák sora keletkezett vagy van folyamatban; konferenciák, rendezvények zajlottak; cikkek, tanulmánykötetek jelentek meg. Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének gondozásában, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai sorozatában nyolc olyan kötet jelent meg eddig, melyek a nyelvi kölcsönhatás tényezőivel, formáival, kontextusával, nyelvi és jogi stb. vonatkozásával foglalkoznak (Péntek–Benő 2003c; Péntek–Benő szerk. 2005; Benő–Szilágyi szerk. 2006; Benő–Fazakas–Szilágyi szerk. 2007; Bálint–Péntek szerk. 2009; Gál 2010; Bálint 2013; Sorbán 2014).

Az élőnyelvi kutatások fő fóruma az *Élőnyelvi konferencia*-sorozat és az ehhez kapcsolódó kiadványok. A 13. *Élőnyelvi konferenciának* Kolozsvár volt a színhelye 2004-ben, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet és a Tanszék szervezésében (megjelent kötete: Benő–Szilágyi szerk. 2006).

A kontaktológia a kolozsvári tanszéken egyetemi tantárggyá is vált, és több értékes szak- és mesteri dolgozat született már ezen a területen: Járai Eszter (2003) szakdolgozata például a lehetséges román nyelvi mintát vizsgálja sajtónyelvi terjengős kifejezések mögött (*Terjengős kifejezések a Szabadság c. napilapban*), Veinberger Melinda (2005) magiszteri dolgozata a sváb–magyar kontaktusra fókuszál (*A sváb nyelv helyzete Csanálos és Mezőterem területén*). Szintén a sváb–magyar nyelvi érintkezések lexikai formáit vizsgálja Mátyás Csilla szakdolgozata (*Sváb–magyar*

kontaktusok Csanáloson, 2010). A lexikai kölcsönzések alakitani integrálódását elemzi egy szak-, illetve egy magiszteri dolgozat (László Erika: *Kölcsönelemek alakitani integrálódása*, 2012; Már Orsolya: *Igei és melléknévi kölcsönzők jellegzetességei a felvidéki és az erdélyi nyelvhasználatban*, 2011).

A kontaktológia egyetemi oktatásához 2008 óta oktatási segédletként Benő Attila jegyzete szolgál (Benő 2008); általánosabb kérdéseket tárgyal Péntek 2001. A nyelvi kontaktusok és etnikai folyamatok kapcsolataival Kádár 2006b, Péntek 2008a, Tánccos 2012a, Peti–Tánccos 2012 foglalkozik.

Kontaktológia témában több doktori dolgozat is született ebben az időszakban: Benő Attila a kölcsönző jelentésvilágát vizsgálja (Benő 2004a), Bálint Emese két Fehér megyei szórvány kétnyelvű lakosainak körében végzett kutatásokat (Bálint 2013), Sófálvi Krisztina történeti sajtóanyagon vizsgált kontaktológiai jelenségeket (Sófálvi 2009). A doktori képzésben, a doktori iskolák programjában volt némi együttműködés román és magyar nyelvészek között; 2007-ben készült el Mircea Borcilă és Péntek János irányításával Szász István doktori disszertációja: *Interferențe și transfer în bilingvismul român–maghiar din Uriu* (Szász S. 2008).

2010-től Vörös Ferenc szombathelyi kutatócsoportjával együttműködve elkezdődött a román eredetű magyar családnevek kontaktológiai és nyelvföldrajzi vizsgálata (Benő 2011d, 2012a, 2012b).

A kontaktológiai vizsgálatok nyelvelméleti keretben való bemutatását tűzi ki célul a *Nyelvelmélet és kontaktológia* c. konferenciasorozat, melyet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem munkatársai (É. Kiss Katalin és Hegedűs Attila) szerveznek háromévente. Ezen erdélyi nyelvészek is részt vettek, és újabb, román–magyar vonatkozású kontaktológiai jelenségeket mutattak be (Benő 2010; Kádár 2010; Benő 2013a). Szintén nyelvelméleti keretben, szintaktikai és aspektuális-szemantikai szempontból vizsgálja a moldvai magyar kétnyelvű beszélők nyelvváltozatának egy konstrukciótípusát Kádár–Németh 2009 és 2010. Ugyanez a nyelvváltozat adja Benő 2004c tanulmányának adatait is. Analógiás keretben szintén történtek kísérletek kontaktológiai témák tárgyalására (Benő 2013b). Kontaktológiai (és tágabban a kétnyelvűséggel összefüggő) kérdésekkel többen oktatáspolitikai és anyanyelvpedagógiai szempontból foglalkoznak (pl. Kádár 2002a; Péntek 2009a; l. még az 1.2.8.1. alfejezetet).

1.2.5. Szociolingvisztika

A 90-es években zajló, Kontra Miklós vezette Kárpát-medencei szociolingvisztikai felmérés alapján elkészültek az egyes határon túli régiókra vonatkozó szintézisek. A hazai felmérések eredményei azonban nem álltak össze kötetté, így ezen a területen egyelőre csak résztanulmányokkal rendelkezünk (pl. Szilágyi 2002b; Benő–Szilágyi 2005; Szilágyi 2007b; l. még Kontra–Péntek–Szilágyi 2010, 2011). E kutatás más szempontú folytatásának tekinthető az a szociológiai és szociolingvisztikai kérdőíves felmérés, melyet 2009-ben a kolozsvári Nemzeti

Kisebbségkutató Intézet (<http://ispmn.gov.ro/hu/>) végzett a romániai magyarok körében, reprezentatív mintán *Demográfia, rétegződés, nyelvhasználat* címen. A több mint 4000 erdélyi magyar adatközlőt kikérdező kutatás olyan felmérés, amelynek adatai szociológiai értelemben a lehető legnagyobb mértékben megbízhatóak. Az empirikus felmérés adataiból több tanulmány készült (Benő 2011a, 2011b, 2011c; Horváth 2011; Sorbán 2011).

A szociolingvisztikai kutatások, akárcsak a kontaktológiaiak, intézményesen elsősorban a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (SZTANYI) égisze alatt zajlanak (l. még az 1.4.1.1. alfejezetet), illetve ezen felül szakmai háttérrel számukra a kolozsvári nyelvészeti tanszék biztosít. A Tanszéken ugyanakkor nemcsak kutatások zajlanak, hanem oktatás is: a néprajz és nyelvészeti tanszékek korábbi, közös szociolingvisztikai magiszteri programját a nyelvészeti tanszék saját programjaként működő antropológiai nyelvészet mesterei váltotta fel. Ez idő alatt több szociolingvisztikai témájú magiszteri dolgozat és publikáció született (pl. Kádár 2002a). A felsőoktatási rendszer átalakítása nyomán 2009-től sajnálatos módon már nyelv- és irodalomtudományi összevont magiszteri program indult csupán, ami hátrányosan befolyásolta a szociolingvisztikai képzést is.

2012-ben angol nyelvű, szintetizáló jellegű tanulmánygyűjtemény jelent meg a csángó nyelvjárás szociolingvisztikai kérdéseiről (Peti–Tánczos 2012; l. még Péntek 2010a). A nyelvi jogok és a nyelvi státus- és korpusztervezés témájában is több tanulmány, sőt konferenciakötet született az elmúlt időszakban (pl. Benő 2007b; Gál 2011a, 2011b; Gál–Szabó–Demeter 2007; Gál–Furu 2008; Horváth–Tódor szerk. 2008; Katona 2012, 2013a, 2013b; Kontra–Szilágyi 2002; Péntek–Benő 2003a; Péntek–Benő 2003b; Péntek–Benő szerk. 2005; Péntek 2005b, 2013a; Szilágyi 2004b, 2005; súlyozottan skandináv kitekintéssel Molnár–Bodrogi 2005, 2007a, 2008a). Az erről a kérdéskörrel folyó kutatásokról alább a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet tevékenysége kapcsán szólunk részletesebben (1.4.1.1. alfejezet). Itt említjük azonban azt a SZTANYI és a kolozsvári Tanszék által szervezett *13. Élőnyelvi konferenciát* (2004), amelynek *Nyelvhasználat és nyelvi jogok* volt a címe (a konferencia anyagát l. Benő–Szilágyi szerk. 2006).

Egy másik, a hazai szakirodalomban jól képviselt irány a nyelvi attitűdvizsgálat, valamint a nyelvi és etnikai folyamatok irányainak kutatása (pl. Bálint 2013; Biró 2013; Kádár 2006b; Péntek 2007d, 2013b; Rancz 2011; Tánczos 2012b). A kétnyelvűség nyelvelsajátítással, nyelvtanulással összefüggő aspektusait Bakk–Miklósi 2009, Biró 2012a, oktatáspolitikai és/vagy anyanyelv-pedagógiai vonatkozásait pedig többek között Tódor 2005a, Tódor–Irimiaș 2005, valamint Horváth–Tódor szerk. 2009, 2010, 2011 kötetek tanulmányai tárgyalják.

1.2.6. Kognitív nyelvészet, szemantika, szemiotika

Az 1990-es évek elejétől datálódik a kognitív nyelvészet tantárgyként való bevezetése az egyetemi oktatásba, és ez jelzi a Szilágyi N. Sándor nevéhez fűződő

„kolozsvári iskola” kezdeteit is. A kognitív nyelvészeti kutatások kezdetben az értékjelentések alapján szerveződő térstruktúrákra irányultak; erről a témáról diákok több figyelemreméltó, új tudományos eredményeket felmutató szakdolgozatot írtak, például Bagdi Zsuzsa a vertikális dimenzióról (1992), Fazakas Emese a nyelvi világmodell idejéről (1994).

A kutatás egy másik iránya a kognitív folyamatokkal közvetlenül összefüggő jelentéstartományok részletesebb elemzése volt (Szilágyi 1996, 2006). Ebből a témakörből is több értékes szakdolgozat született: Koszta Imola a látással (1997), Szilágyi Franciska a beszéddel (1998), Szabó Judit az ésszel és gondolkodással kapcsolatos szó- és kifejezőkészlet szemantikai vizsgálatát végezte el (2003), Weisz Éva Erika nagy korpusz alapján vizsgálta meg a *nyelv* szó jelentéseit és használatát (2000), Hohl Anikó Lilla a vizualitással kapcsolatos igék szemantikáját elemezte részletesen (2003), Salamon (Szántó) Bíborka pedig szakdolgozatában (2005) az ízeleléssel, majd magiszteri dolgozatában (2006) a többi érzékterülettel kapcsolatos szavak szemantikáját elemezte. Ez lett a kiindulópontja 2011-ben megvédett doktori értekezésének (Szántó 2011a; l. még Szántó 2011b, 2013). Biró Enikő 2006-ban a minőséghordozókról írt szakdolgozatot (ennek egy része tanulmányként jelent meg, l. Biró 2007).

A legátfogóbb kutatás a különböző (főleg tér-) relációk szemantikájának vizsgálata volt, ami szinte teljesen új kutatási terület volt a magyar nyelvészetben, és tágabban a metaforikusság vizsgálatába illeszkedett. Ennek keretében 1995–2006 között tizennégy, eredeti kutatáson alapuló szakdolgozat és magiszteri dolgozat készült el: Galaczi Árpád a *RAJTA* (1995), Páll László a *BENNE* (1998, majd a kutatást a *ki* igekötős igék vizsgálatára is kiterjesztve magiszteri dolgozatként: 1999), Andor Enikő az *el* igekötővel kifejezett relációk (1999), Dénes Hajnal a birtokviszony (1999), Epli Hajnalka az *ÖSSZE/SZÉT* (1999), Imre Attila az *ÁT* (1999), Kuti Noémi a magyar és angol *BENNE* (1999), Somkerek József az *ALATT/FÖLÖTT* (1999), Zsombori Ibolya az angol *RAJTA* (1999), Szabó Csilla a magyar és német *ÖSSZE/SZÉT* (2000), Kún Réka Orsolya az *ELŐTT/UTÁN/MÖGÖTT* (2004), Pál Emőke a *meg* igekötő (2004), Székely Zita pedig a *-val/-vel* viszony szemantikáját dolgozta ki (2006). Az említett szakdolgozatok közül több is elérhető az interneten, némelyikre a szakirodalom is hivatkozik. (A dolgozatok egy része letölthető innen: <http://mnytud.arts.klte.hu/szilagyi/>). A témában cikkek (Fazakas 2007d, 2010; Imre 2012), valamint doktori disszertációk is születtek (Fazakas 2007b; Guttmann 2012; Hochbauer 2012).

A metaforakutatás azonban nem csak a téri metaforákra korlátozódott (Máthé 2002; Szilágyi 2002a; Benő 2004b; Imre 2010), és később a metafora mellett a metonímiára is kiterjedtek a vizsgálatok, ennek eredménye Bencze Ildikó szakdolgozata (*A metonímia értelmezései a kognitív nyelvészetben*, 2006), majd magiszteri dolgozata a metonímia és poliszémia viszonyáról (2007).

A magyar nyelvészetben úttörő kezdeményezés volt a kognitív szemlélet alkalmazása a helynévanyag vizsgálatában, ebbe a kutatásba illeszkedik Heinrich

Andrea szakdolgozata (*Szaniszló helynevei kognitív nyelvészeti megközelítésben*, 2000), majd Hochbauer Mária magiszteri dolgozata (*Helyzetviszonyító elemek a barcasági Hétfalu helynévrendszerében*, 2007; l. még Hochbauer 2012).

Az említett kutatásokban részt vevők közül többen is doktori témájukként folytatták ezt a munkát: Fazakas Emese 2006-ban (vö. Fazakas 2007b), Imre Attila 2009-ben (vö. Imre 2010), Szántó (Salamon) Bíborka 2011-ben, Hochbauer Mária 2012-ben védte meg az értekezését, Bencze Ildikó pedig doktoranduszként is diák-kori témáját folytatta.

A kognitív megközelítés a nyelvtörténeti kutatásokban (Fazakas 2007b), a nyelvi érintkezés vizsgálatában (Benő 2000; Szilágyi 2007a) és a fonológiában (Szilágyi 2004a) is jelentős eredményeket hozott.

A kognitív szemantika mellett (Szilágyi 2006) a legjellemzőbben az antonímiakutatás (Máthé 2011d, 2013), a szókölcsonzés és kontaktológia jelentéstani kérdéseinek vizsgálata (Benő 2004a, 2007a), valamint az aspektus szemantikájának kutatása (Németh 2012a, 2012b, 2013) van képviselve. Az egyetemi képzés segédanyagaként szemantikai jegyzet is született (Máthé 2009c).

A szemiotika egy igen újfajta megközelítésével találkozunk Szilágyi N. Sándor munkásságában: a *Jelek és szimbólumok. A szimpatikus ember- és viselkedéstudomány alapjai* oktatási anyagként multimediális könyv formátumban érhető el (http://mnytud.arts.klte.hu/szilagyi/szimp_embertud/index.html). A hagyományos szemiotikai témákat és megközelítéseket ebben az időszakban Suba 2009 és Simonffy 2010 képviseli.

1.2.7. Stilisztika, szövegtan, retorika

Az iskolateremtő Szabó Zoltán az 1990-es években a stílustörténet-elmélet irányába fejlesztette tovább stilisztikai munkásságát, mely több önálló publikációban körvonalazódott, de tanítványaival közös köteteket is szerkesztett, az utolsót 2002-ben (Szabó szerk. 2002). Irányítása alatt 2002 után is több disszertáció született (pl. Máthé 2005; Demény 2013). Részben ennek az iskolának a hagyományát folytatja a Tanszéken Máthé Dénes, aki doktori dolgozatában összekapcsolja a stílustörténeti nézőpontot a szemiotikával, de a formalista-strukturalista alapállás helyett egy pragmatikai alapvetésű nyelvszemiotika felvázolásával próbálkozik meg (Máthé 2005). Ennek a folytatását jelenti az a retorikai egyetemi jegyzet, amely a 'régij új' retorika századvégi reneszánsza nyomában a beszédhelyzet szereplőit helyezi a textológia középpontjába (Máthé 2006a). A leíró stilisztika mellett (pl. Szabó 2005) az 1990-es évektől megjelenik a kognitív stilisztika is (pl. Máthé 2009b, 2011a, 2011b).

A Tanszék stilisztikai tevékenységében új tendenciaként említhető a **stilisztika-történeti** kutatás is, melynek célja elsősorban a XX. századi magyar stilisztika irányzatainak, iskoláinak, köztük a 'kolozsvári iskola' képviselőinek a bemutatása az európai nyelvészet és stilisztika kontextusában (Máthé 2006b, 2007a, 2008, 2009a, 2010a, 2012a; Szabó 2006a, 2006b).

A **szemiotikai textológia** szintén jelen volt az utóbbi évek szövegtani irányzatai között (l. Máthé 2012b). A korábban Petőfi Sándor János vezette, a Debreceni Egyetem keretében működő szövegnyelvészeti kutatócsoport munkáiban több hazai nyelvész is részt vett az elmúlt években. Publikációikat az *Officina Textologica* sorozat tartalmazza (Szabó 2002, 2003; Murvai 2002; Kádár 2002b).

A szövegtan kolozsvári hagyományához kapcsolódik Kabán Annamária *A szövegvizsgálat útjain* című kötete (Kabán 2009), mely a nemzetközi és a magyar szövegtani kutatások történetének legfontosabb paradigmáit, szakaszait, kutatóit ismerteti, majd a szövegtan, a retorika és a stilisztika viszonyára irányítja a figyelmet (l. még Máthé 2007b, 2010b, 2011c; Murvai–Balázs 2002). Pupp Réka *Bevezetés a szövegtanba* című munkája (Pupp 2010) a kutatás *moduláris* vonulatához sorolható, mely egyben a multimediális szövegek kérdésével, a szóbeli és az írásbeli szövegek jellemzőivel is foglalkozik.

A nyelvközpontú stilisztikák mellett szintén az 1990-es évektől kialakult a **multimediális vagy intermediális stilisztika** (a képvers, a film stilisztikája). Hazai viszonylatban ez utóbbit legkiemelkedőbben Pethő Ágnes és Sándor Katalin műveli. Az ISIS (International Society for Intermedial Studies) a 2013-as konferenciája helyszínül Kolozsvárt választotta, így Sándor Katalin Pethő Ágnes irányításával (aki 2009-től már a Sapientia Tudományegyetem oktatója) részt vett a rangos nemzetközi tanácskozás szervezésében is (<http://film.sapientia.ro/hu/konferenciak/rethinking-intermediality-in-the-digital-age>). Noha Pethő Ágnes és a köré szerveződő iskola kutatásainak nagy része az intermedialitás elméleteire, kép és szöveg kapcsolatára, az önreflexivításra a filmművészetben, a modern és a posztmodern film poétikájára stb. fókuszálnak, ezek részben a nyelvi stilisztikához is kapcsolódnak. A *Képvitelek* című kötet (Pethő szerk. 2002) több Pethő Ágnes által irányított államvizsgadolgozat tanulmány változatát tartalmazza; a kutatási programok, konferenciák eredményeként született írásokból szerkesztett későbbi kötetei (Pethő szerk. 2003b, 2007, 2008, 2012), valamint önálló kötetei (Pethő 2003a, 2011) az intermedialitás elméleteivel és a filmművészet intermedialitásának kérdéskörével foglalkoznak. Sándor Katalin kutatásai az intermedialitáselméletek, a kép–szöveg kapcsolatok, a vizuális költészet, az irodalom, fotográfia, film viszonya (Sándor 2002, 2003, 2006a, 2006b, 2007, 2009, 2010a, 2010b, 2012, 2013), újabban pedig a térpoétika és a kulturális földrajz kérdései felé is kiterjednek. Doktori dolgozatát 2011-ben publikálta *Nyugtalanító írás/képek. A vizuális költészet intermedialitásáról* címen (Sándor 2011).

1.2.8. Az alkalmazás területei

1.2.8.1. Anyanyelv-pedagógia

Az anyanyelv-pedagógia vonatkozásában az előző korszakhoz képest is visszalépés tapasztalható. Ez (oktatás)politikai, intézményszervezési, valamint szakmai kérdésekkel is összefügg. Az általános kép nagyfokú átgondolatlanságról árulkodik.

Például a közoktatás elkönnyvelhet egy tantervi reformot egyrészről (az új, 2009-től érvényes V–VIII. osztályos tanterv deklaráltan a szövegértési és szövegalkotási kompetenciaterületbe integrálja a nyelvi ismereteket és az irodalmat egyaránt, és készség- és képességfejlesztésre fókuszál), másrészről azonban ehhez a szemléletváltáshoz a tanároknak sem szakmai (elsősorban nyelvészeti), sem módszertani fogódzót nem nyújt; nemcsak tankönyvek, de a tantervet értelmező módszertani segédletek sincsenek, továbbá oktatásszervezési szinten fel sem merül a tömb és a szórvány régiók különböző szükségleteihez alkalmazkodó tantervek és tananyagok fejlesztésének gondolata. Ráadásul az oktatáskutatásnak és az anyanyelv-pedagógiai kutatásoknak ma sincs önálló intézménye, így a potenciális tankönyv-, munkafüzet-, tanterv- vagy feladatlapírók is jobbra önjelöltek. A szakmai megalapozás folyamatosságát biztosítani tudó országos szakmai háttérintézménynek, valamint a megfelelő (hozzáértő) minisztériumi felügyeletnek a hiánya nemcsak a magyar nyelv és irodalom tantárgynak, hanem a magyar oktatás egészének a hatékonyságát, eredményességét és versenyképességét is minimalizálja. Sem a központi hatóság által a legfőbb szakmai testületnek tekintett magyar szakos szakfelügyelők, sem a feladatait társadalmi munkában ellátó ún. Országos Szakbizottság intézménye nem alkalmas egy szakmai háttérintézmény pótlására, mely nemcsak az oktatási folyamat kompetens szakmai megalapozásának, hanem a felelősségrevonhatóságnak is biztosítóka lenne. Hiányzik ugyanakkor a szakmai önszerveződés is, illetőleg a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (RMPSZ) és más szakmai szervezetek hatékony együttműködése. A RMPSZ szakmai működése gyakorlatilag továbbképző tanfolyamok szervezésére, szórványosan iskolai versenyek támogatására szűkült.

A tankönyvkiadás terén is gazdasági szempontok (és érdekek) érvényesülnek a szakmaiak rovására. Az 1993-ban létrejött (hatósági jogkörrel nem rendelkező), majd ellehetlenített Erdélyi Tankönyvtanács az utolsó időszakban már csak arra szorítkozhatott, hogy megalapozott szakértői vélemények alapján jelezze, melyek azok a frissen megjelent oktatási anyagok, amelyeket alkalmatlannak vagy károsnak tart a magyar oktatásban, és ismételten felhívja a figyelmet a megoldandó problémákra.

A fentiekben vázoltak, a kritika „nemzetrombolónak” minősítésével párosulva, az oktatás minőségének folyamatos romlását vonják maguk után (Mandel–Papp Z. szerk. 2007; Péntek 2004b, 2004c, 2005c, 2007a, 2009c; Bálint–Péntek szerk. 2009; Kádár 2012b; más megközelítésben l. Málnási 2012). Természetesen mind a szakmai, mind a szakmán kívüli okok vonatkozásban a diagnosztizálás újabb és újabb köreit látjuk, de igen kevés példa van a diagnosztizálás utáni hatékony, problémamegoldó, alkotó lépésekre.

A diagnosztizálás fázisának munkáiból kiemelendő a 2011-ben Budapesten megjelent (de egy, évvel korábban, a Termini keretében elkezdett és elvégzett), az oktatás nyelvi helyzetét felmérő kutatásösszegzés (Bartha–Nádor–Péntek szerk. 2011), melyben a romániai közoktatás nyelvi vonatkozásairól a Fóris-Ferenczi–Péntek szerzőpáros ír (Fóris-Ferenczi–Péntek 2011). Meg kell említenünk továbbá

a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és a Sapientia Egyetem három közös konferenciáját a kétnyelvű oktatás kérdéseiről (2008: *Neveléspolitikai és pedagógiai gyakorlat a többnyelvűség kontextusában*, 2009: *Nyelv, identitás, többnyelvű lét és oktatáspolitikák*, 2010: *Kisebbségek nyelvi helyzete Romániában és a Kárpát-medencében*), melyek anyaga meg is jelent Horváth István és Tódor Erika szerkesztésében (Horváth–Tódor szerk. 2008, 2009, 2011). Pletl Rita is több országos felmérést végzett az anyanyelvoktatás helyzetéről, valamint az iskolai írásos közléskultúráról (Pletl 2010, 2011).

A diagnosztizálásokkal párhuzamosan a szakma négy anyanyelv-pedagógiai egyetemi jegyzetet könyvelhet el (Fóris-Frenczi 2007; Antal 2008; Demény 2009; Bakk-Miklósi 2010), illetve a BBTE Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézetének gondozásában *Gyakorlatközelben* címmel didaktikai sorozat indult (eddig három kötete jelent meg, l. Demény szerk. 2012; Szabó-Thalmeiner szerk. 2012; Ambrus–Péter–Stark szerk. 2013). Az Intézet éves konferenciáinak is van anyanyelv-pedagógiai szekciója. A kolozsvári egyetem nyelvészeti tanszékén a magiszteri program és műhelytáborok keretében folynak néhány éve tananyagfejlesztő kísérletek Kádár Edit vezetésével, valamint a Tanszék oktatói tanártovábbképző tanfolyamok szervezésével, azokon való előadói részvétellel próbálnak a felmerülő igényekre válaszolni.

Egy másik, a sajátos nyelvi helyzetből fakadó feladat azoknak a nyelvpedagógiai problémáknak a vizsgálata és megoldása, amelyek a román nyelv oktatásával kapcsolatosak. A tét az, hogy *Nyelvoktatássá válik a román nyelv tanítása, vagy megmarad eredménytelen „anyanyelv-pedagógiának”* – ahogy Péntek János fogalmaz egyik cikkének címében (vö. Péntek 2009b). Ebben a témakörben is több problémafelvető, diagnosztikus vagy helyzetelemző munka született (pl. Balázs–Szilágyi 1999; Tódor 2005a, 2011; Biró 2012b; Benő 2009b; Bálint–Péntek szerk. 2009; Horváth–Tódor szerk. 2011; Péntek 2011), és nyelvészeti-módszertani eredmények is vannak (pl. Tódor 2004, 2005b, 2007, 2009a, 2009b).

1.2.8.2. A magyar mint idegen nyelv oktatása

A magyar mint idegen nyelv oktatása 1998-ig kizárólag a bukaresti hungarológiai tanszéken folyt. 1989 után ott több nyelvtanulási segédlet is megjelent Murvai Olga tollából (Muruai 1997, 2000, 2003). 1998 után a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán is megindult a magyar idegen nyelvként való oktatása, ahol e tantárgyat Fazakas Emese oktatta és oktatja napjainkig. A tantárgyat, fakultatív jellegénél fogva, nemcsak a bölcsészkar hallgatók, hanem más karok hallgatói is felvehetik. A magyar nyelv iránt érdeklődő nem magyar anyanyelvűek évente átlagban 6–8-an vesznek részt az oktatásban. Közük nemcsak román anyanyelvűek vannak, hanem egyre nagyobb számban olyan külföldi, áthallgató diákok is, akik egyetemünkön fél évet, évet tanulnak. A kis létszámú csoportok ellenére felmerült az igény egy olyan nyelvkönyvre, amely partikulárisan a

román anyanyelvűek számára könnyítené meg a magyar tanulását. Ennek érdekében 2001–2002-ben az Arany János Közalapítvány támogatásával Fazakas Emese és Kádár Edit kezdett el egy nyelvkönyv-előkészítő munkát. A pályamunka elkészítése és az oktatás során szerzett tapasztalatokat Fazakas Emese továbbvitte, és egy – 2004 novembere és 2006 februárja között zajló – Socrates-program keretében hasznosította. A programban együttműködés alakult ki a budapesti, Koháry Ilona által vezetett Hungarian Language School – Magyar Iskola, a kolozsvári Bölcsészettudományi Kar, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, a Heltai Gáspár Közalapítvány, a bécsi egyetem Finnugor Intézete és a stuttgarti Magyar Kulturális Intézet között. Ennek a programnak a keretében született meg a *Magyar iskola Romániában* (Koháry–Fazakas 2006) címet viselő kötet, amelyben a Koháry Ilona összeállította anyag mellett szerepelnek román és magyar nyelvű nyelvtani, nyelvhasználati magyarázatok, illetve egy magyar–román szójegyzéke a tankönyvben szereplő szavaknak.

A magyar mint idegen nyelv kolozsvári oktatása felkeltette a magyar hallgatók érdeklődését is, így az évek során több nivós szakdolgozat is készült ebben a tárgyban (pl. Szilveszter Anikó: *Az igekötők tanítása kognitív nyelvészeti alapon idegen anyanyelvűek számára – a hozzá igekötő*, 1999; Tőke Lilla: *A magyar mint idegen nyelv tanítása kognitív nyelvészeti alapon, különös tekintettel az igekötők kérdésére*, 1999; Gothárd Klára: *Az össze és a szét igekötők a magyar mint idegen nyelv tanításában*, 2004; Magyarai Sára: *Az irányok és helyviszonyok problematikája a magyar mint idegen nyelv tanításában*, 2005). Az említett szakdolgozatokban közös, hogy a kognitív szemantika kolozsvári iskolájában megismert szempontokat próbálják érvényesíteni a magyar mint idegen nyelv tanításában, ezáltal új szemléletből közelítenek a témához (l. még Fazakas 2003b). Az egyetemi tanulmányai elvégzése után csak Magyarai Sára foglalkozott (és foglalkozik ma is) a magyar idegen nyelvként való tanításával Temesváron, a Start Tanácsadó és Továbbképző Iroda keretén belül, és doktori disszertációját is ebben a tárgykörben írta (Magyarai 2011). Tapasztalatait előbb egy kísérleti tananyagban összesítette még egyetemi tanulmányai befejezése előtt, majd ez később tankönyvvé nőtte ki magát (Magyarai 2009).

1.2.8.3. Nyelvi rehabilitáció

Noha a másodnyelvdomináns kétnyelvűek és a nyelvcsere áttesettek nyelvi rehabilitációját célzó sajátos oktatási feladat módszertana még kidolgozatlan, a nemzetközi példákra való kitekintés a szakirodalom szintjén elkezdődött (vö. a skandináv modell: Molnár-Bodrogi 2006, 2007b, 2008b), és a revitalizáció témakörében hiánypótló szintézis készült (Gál 2010). Ugyanakkor a nyelvészeti terén több figyelemre méltó program is elindult, továbbá tantervi szinten kezdő, középhaladó és haladó szintre kidolgozott anyanyelvi felzárkóztató program segíti a tanárokat. (A tanterv egyik legnagyobb hiányossága, hogy automatikusan az I–IV. osztályhoz rendeli a kezdő szintet, az V–VIII.-hoz a középhaladót és a IX–XII.-hoz a

haladót, tehát nincs továbbra sem eszköz arra, hogy a nyelvi rehabilitáció első osztálynál később kezdődjön, hogy például egy ötödikest vagy kilencedikest kezdő szinttől vezessünk be a magyar nyelvbe úgy, hogy az az életkori sajátosságainak is megfeleljen.)

A nyelvi rehabilitáció témakörében hatóköre folytán két program érdemel kiemelt figyelmet:

- A 2000-ben indult Moldvai Csángó Oktatási Program, mely elsősorban az iskoláskorú gyermekek iskolán kívüli magyar nyelvű foglalkozásainak a megszervezését tűzte ki célul azzal a szándékkal, hogy ezeket a törekvéseket a nyelvnek az iskolai oktatásba való beemelése is követni fogja, az érvényben levő jogszabályoknak megfelelően. A program kétlépcsős volt, első lépésben az informálást, a tevékenységek, eddigi eredmények bemutatását végezték el, a közösségeken belüli attitűdváltást is szem előtt tartva, ugyanakkor az állami oktatáson kívüli foglalkozásokat is megszervezték, a második fázisban pedig ugyanazokon a településeken kérvényezték a törvény által biztosított, 3-4 órában folyó anyanyelvoktatást. A program sajátossága, hogy a magyar foglalkozásokat (az iskolán kívülieket és az iskolai oktatás részét képezőket egyaránt) az iskolai tanórák után szervezik meg, és ezeknek szerves részét képezi a csángó kultúra jellegzetességeinek, a hagyományos táncoknak, énekeknek a megtanítása, a *nyelv a kultúrában* megközelítés érvényesítése. A tanórák másik célkitűzése a magyar nyelvű imádságok, egyházi szövegek és énekek megtanítása, amire az egyház kizárólagosan domináns egynyelvűsége miatt annak keretei között nincsen lehetőség, valamint a magyar nyelvű írás- és olvasásoktatás. 12 éven át a programot a Moldvai Csángómagyarok Szövetsége (MCSMSZ) működtette, 7 helyszínen közösségi házakat hozott létre (osztálytermekkel, tanárlakásokkal), 17 állami iskolában sikerült beindítani a magyarórákat, és a 2011/2012-es tanévre 26 helyszínen voltak magyar nyelvű, iskolán kívüli foglalkozások. A 2012/2013-as tanévtől a RMPSZ vette át a programot. 2003-ban a Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány, elsősorban a Szabó T. Attila Nyelvi Intézettel partnerségben, *Nyelvi képzés határhelyzetben* címmel szervezett konferenciát, mely összegyűjtötte egyrésztől mindazokat a (többnyire magyar)tanárokat, akik szórványban a magyar nyelv tanításával foglalkoznak, másrésztől a téma hazai és külföldi szakembereit. A konferenciával elinduló együttműködések eredményeként 2006-ban tananyag is született (Koháry–Fazakas 2006).

A fentiek értelmében a nyelvi rehabilitáció elsősorban a közoktatásban részt vevők csoportjára fókuszál, de még itt is sok a megoldatlan kérdés szakmai vonatkozásban is: az anyanyelvoktatás tantervi problémáin túl a differenciált/differenciálásra alkalmas taneszközök, valamint az ilyen irányú fejlesztések hiánya (pl. sürgősen szükséges lenne a tankönyvi alternativitásnak a szórvány-tömb helyzet mentén való módszertani végig gondolására és az ezirányú szakértői tananyagfejlesztéseknek az elkezdésére).

1.2.8.4. Fordítástudomány

Intézményi tekintetben a fordítástudomány oktatása egyre jobb helyzetben van. Noha a BBTE BTK szakfordító- és tolmácsképző szakán a magyar párú idegen nyelv továbbra sem opció, a Sapientia EMTE marosvásárhelyi tagozatán Murvai Olga irányításával szakként indult el a képzés 2008-tól (ekkor jött létre a fordító és tolmács szak magyar–angol, magyar–német és magyar–román nyelvpárokkal). A kolozsvári egyetemen a magyar nyelvészeti tanszék tantárgy kínálatában a kilencvenes évek óta szerepel a fordítás elmélete és gyakorlata, és ez idő alatt a témában több szak- és magiszteri dolgozat született. Ezek közül említésre méltó a kompenzálás témaköréből Gábor Gabriella 2003-as szakdolgozata (*A kompenzálás a fordításelméletben és eszközei Nabokov Lolita c. regényében*) és Kupás Emese (2008) magiszteri dolgozata (*Veszteségek és kompenzálás. A hangeffektusok, frazémák és szójátékok fordítása*); Katona Hajnal (2008) magiszteri dolgozata nyelvjárás és fordítás kérdését tematizálja (*Területi nyelvváltozatokban írott szövegek átváltása T. K. Mukka Maa on syntinen laulu c. művének magyar nyelvre való fordításában*), Geréb Zita (2005) szakdolgozata pedig törvényszövegek fordítási kérdéseit járja körül (*Nyelvi gondok a román törvényszövegek magyar fordításában*). Román–magyar hivatalos fordítások témakörében egy doktori disszertáció is született (Sárosi-Márdirosz 2008). 2008 és 2012 között több egyetemi szakdolgozat és mesteri értekezés vizsgálta a fordítás lexikai és pragmatikai jelenségeit. Említésre méltók Liné Ibolya (*Explicitáció és expresszivitás Liviu Rebreanu Ion c. regényének magyar fordításában*) és Pál Zsuzsanna (*Reáliák fordítási kérdései az Édes Anna angol változatában*) 2013-as szakdolgozatai, valamint Rácz Tímea 2011-es (*Blogszerű bejegyzések fordítása*), Kovács Mónika 2012-es (*Reáliák és frazémák fordítása Salman Rushdie Midnight's Children című regényének magyar fordításában*), Schnébli Lénárd (*Angol episztemikus modális kifejezések magyar fordítása*) és Goron Sándor (*Fordítástechnika és nyelvezet William Shakespeare Julius Caesar című tragédiájának három magyar fordításában*) 2013-as mesteri dolgozatai.

2009 és 2012 között egy, Imre Attila vezette kutatócsoport vizsgálta a modális jelentés fordításának gyakorlatát magyar és angol célnyelvi szövegekben. A kutatás eredményeit több tanulmány ismerteti (Benő 2011e, 2012c, 2013c; Benő–Rácz 2011; Imre 2011, 2013a, 2013b; Imre–Benő 2012). Fordítási és fordíthatósági kérdéseket is vizsgálnak a *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában* c. konferencia kötetének tanulmányai (Pletl–Imre szerk. 2012).

1.2.8.5. Lexikográfia

Lexikográfiai munkálatok a rendszerváltás előtt is folytak a kolozsvári Bölcsészettudományi Karon és a Román Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetében, azonban a romániai magyar lexikográfia igazi virágzását az 1989 utáni időszak jelenti.

A magyar egynyelvű, értelmező szótárak szerkesztése és kiadása továbbra is Magyarországon folyik, azonban előrelépést jelent ezen a téren, hogy a kolozsvári

Bölcsészettudományi Kar nyelvészei is részt vettek és vesznek ezekben a szótár-munkálatokban (Péntek 2004d). Az első lépést az 1999-ben megjelent, Fábíán Pál szerkesztette *Helyesírási tájékoztató és szótár a középiskolások számára* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest) jelentette, amelybe Péntek János és Fazakas Emese javaslatai nyomán romániai hely- és intézménynevek is bekerültek. A 2004-ben Laczkó Krisztina és Mártonfi Attila szerkesztésében megjelent helyesírási szótárban (*Helyesírás*, Osiris, Budapest) már sokkal nagyobb számban szerepelnek romániai településnevek, földrajzi nevek, illetve intézménynevek (romániai közreműködők: Benő Attila és Péntek János). A határtalanításnak elnevezett szótári program (amely összefogja a határon túli magyar régiók lexikográfiai és lexikológiai kutatásait) eredményeként a magyarországi egynyelvű szótárakba bekerültek olyan államnyelvi eredetű szavak is, amelyek széles körben használtak, illetve kultúrspecifikus fogalmakat jelölnek. A közreműködés eredményeként a *Magyar értelmező szótár* (2003, Akadémiai Kiadó, Budapest) munkatársai között találjuk a kolozsvári egyetem nyelvészei közül Péntek Jánost és Szilágyi N. Sándort, illetve az *Értelmező szótár+* (2007, Tinta Könyvkiadó, Budapest) erdélyi munkatársai Benő Attila és Péntek János voltak. A külső régiók magyar nyelvváltozatainak idegen szavait és sajátos kifejezéseit egy internetes lexikai adattár is megjeleníti: a *Ht-online lexikai adatbázis* a Termini kutatóhálózat honlapján érhető el (<http://ht.nytud.hu/htonline>). Erdélyből a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet munkatársai bővítik az adattárat, és minősítik a korpusz már feltöltött adatait.

Az Erdélyben írott és romániai anyagot tartalmazó egynyelvű szótárak között főként nyelvjárási szótárakat találunk (l. Sántha 2004; Rancz 2007; illetve a monumentális SzT.; l. még a Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéken jelenleg is folyó, moldvai magyar nyelv szótárának a munkálatait).

A sajátos kétnyelvűségi helyzetből adódóan sokkal nagyobb számban kerültek megszerkesztésre két- és többnyelvű szótárak. Ilyen irányú munkálatok kezdetben csak a Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetben folytak. Legnagyobb eredménynek e tekintetben az évtizedek óta készülő román–magyar nagyszótár megjelenése számít (Kelemen–Szász szerk. 2010–2011). Kisebb szótári vállalkozások szintén voltak ebben az időszakban: készült kétirányú keresést is megengedő online szótár (Szász L. 2004) és zsebszótár (Reinhart 2011), úti szótár (Reinhart 2003), társalgási szótár (Reinhart 2007) és frazémákat tartalmazó kétnyelvű szótár is (Murvai 2003). Emellett a nagyszótár megjelenéséig hiánypótló munkának minősült a 2005-ben megjelent magyar–román szótár (Reinhart–Lázár–Román 2005), melyben a köznyelvi szavak és kifejezések mellett helyet kaptak a különböző tudományágak, a korszerű szakmák, a számítástechnika stb. szakkifejezései, új jövevényszavai, akárcsak az argó vagy a régies, ritka, de még használatban levő és népnyelvi szavak, illetve az általános műveltség körébe tartozó nevek, kifejezések. Kelemen Attila dán–magyar szótára (Kelemen 2013) újszerű vállalkozás a hazai, többnyire román–magyar párnyelvű lexikográfiai munkák között.

A közhasználatra szánt szótárak mellett nagy igény mutatkozott és mutatkozik egyes szakterületek két- vagy többnyelvű szótárainak kiadására, ezek ugyanis nemcsak a pályakezdőket segítik, hanem a korábban román nyelven tanuló szakemberek számára is megkönnyítik a tájékozódást a román és a magyar terminológiában, szakirodalomban. Noha 1989 előtt is készültek ilyen típusú szótárak, az igény ezek iránt valójában a rendszerváltás után nőtt meg, főként a magyar nyelvű szak- és egyetemi képzés terjedése mentén; az ekkoriban megszorított kiadók is kedvező keretet jelentettek az ilyen jellegű publikációk nagyszámú megjelenéséhez. Részterületenként a következő jelentősebb szótárakkal számolhatunk:

- román–magyar műszaki szótár (Pálfalvi 2005) – az 1980-as évek során megjelent magyar–román műszaki szótár párja;
- közigazgatási szótárak (román–magyar: Fazakas szerk. 2002; magyar–román: Benő–Becze–Erdély 2004) – a közigazgatásban használatos szavak, kifejezések mellett az ezekhez szorosan kapcsolódó köznyelvi, jogi és oktatási szavakat is tartalmazzák;
- román–magyar oktatásterminológiai szótár (Benő–Fazakas–Sárosi–Márdirosz szerk. 2009) – az oktatás és pedagógia terminus jellegű műszavai mellett különböző típusú erdélyi oktatási intézmények tulajdonveit is megadja magyar és román vonatkozásban;
- jogi szótárak (kétnyelvű: Hegedűs–Kiss–Nemes 2006; háromnyelvű: Mezei 2006 – ez utóbbi (magyar–román–angol nyelvű) nemcsak a jog körébe tartozó leggyakoribb kifejezéseket tartalmazza, hanem a szerkesztő beemelte a közgazdaság és az üzleti élet terén használatosakat is);
- gazdasági és vállalkozói szótárak (román–magyar: Fazakas főszerk. 2005; Fazakas–Somai 2008; hatnyelvű: Butiurcă–Imre–Druță eds. 2013);
- román–magyar, magyar–román matematikai szótár (Orbán–Székely 2007) – inkább középiskolások számára íródott;
- fogorvosi és állategészségügyi három-, ill. kétnyelvű szótárak (Bocskai–Matekovits–Székely–Kovács–Kurucz 2003; Bokor 2007 – ez a 90-es évek végén megjelent *Magyar–román állategészségügyi szótár* párja);
- háromnyelvű geológiai szótár (Szakács–Gál–Silye 2007);
- magyar–román, román–magyar épületgépészeti szakszótár (Delesega–Borza 2003a, 2003b).

Első látásra dicséretes ez az 1989 után mutatkozó bőség, mégis óvatosságra int. Hiszen sokan úgy gondolják, elég az anyanyelv és államnyelv, valamint a szaknyelv ismerete ahhoz, hogy szótárát írthasson valaki. Ennél azonban mégis többről van szó: az adott szakterület ismerőjére, gyakorlójára mindenképp szükség van, de szükség van egy szótárszerkesztéshez értő, gyakorlattal rendelkező nyelvészcsapatra is, akik nyelvi és lexikográfiai ismereteik révén segítik az egyes szerzők munkáit. Ugyanakkor szükség lenne arra, hogy az egyes, különböző helyeken

folyó szótári munkálatokat összehangolják, így nemcsak a lexikográfiai szempontokat lehetne egységesen alkalmazni, hanem egymás (készülő) munkáiról is értesülnének az érdekeltek. Sajnos a szerzők egy része mégsem így gondolja: manapság kellő szakértelem és gyakorlat hiányában talán túlságosan is sokan írnak és adatnak ki szótárakat.

Külön ki kell emelnünk azokat a lexikográfiai munkálatokat, amelyek a Szabó T. Attila Nyelvi Intézetben folynak, ahol igényes, összehangolt munkával és csapattal igyekeznek olyan szótárakat szerkeszteni, amelyek nemcsak a lexikográfia követelményeinek tesznek eleget, hanem nyelvileg is igényesnek bizonyulnak. Az eddigiekben már felsorolt közigazgatási és oktatásterminológiai szótárak mellett külön meg kell említenünk a román–magyar és magyar–román kulturális szótárakat (Benő szerk. 2009; Benő–Péntek szerk. 2013). Mindkét kulturális szótár a tágran értelmezett kultúra felfogását követi, és az adott nemzeti kultúra szimbolikus elemeit mutatja be tényszerűen a népi kultúrától az elit kultúráig, irányzatokról, tudományos, irodalmi, művészeti intézményekről és kimagasló kulturális személyiségekről szóló szócikkekben.

Végül magyar vonatkozásai miatt említenünk kell a román lexikográfia egyik nagy vállalkozását is, a *Budai Lexikon* elektronikus kiadását (Aldea–Leucuța–Vremir–Cristea–Podaru 2013).

1.2.8.6. Egyéb

Szintén az alkalmazás területeihez tartoznak a média (és általában a közélet) nyelvi vonatkozásaihoz kapcsolódó kutatások és képzések. Kezdetben, a 90-es években az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége évente hirdetett olyan tanfolyamokat, melyek a tanárok mellett a sajtó munkatársainak, valamint a közigazgatásban dolgozóknak az anyanyelvi, beszédtechnikai, szaknyelvi továbbképzését biztosították. Ezek mellett éves konferenciákat, tanácskozásokat szervezett a rádió és tévé nyelve, a hivatali nyelv, az írott sajtó nyelve fókuszokkal. A későbbiekben (nagyjából párhuzamosan a médiaszakemberek egyetemi képzését ellátó szakok megjelenésével) az igény ezekre csökkent anélkül, hogy okafogyottá vált volna.

2011–2013 között Pletl Rita vezetésével indult a Sapientia EMTE marosvásárhelyi karán az Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszék és az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, illetve a BBTE BTK Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéke munkatársainak közreműködésével az a projekt, amely a magyar nyelvű audiovizuális műsorok monitorizációját végezte temesvári, nagyvárad, kolozsvári, szatmárnémeti, marosvásárhelyi, csíkszeredai, sepsiszentgyörgyi, székelyudvarhelyi és bukaresti audiovizuális médiumok nyelvhasználati sajátosságait vizsgálva. A kutatás és a feldolgozás eredményeit számos tanulmány mellett a kutatás vezetőjének gondozásában megjelent kötet összegzi (Pletl szerk. 2013).

Részben ide kapcsolódnak azok a vállalkozások is, melyek a hivatali nyelv kodifikációjával kapcsolatosak. Erről bővebben l. az 1.4.1.1. és az 1.4.3.2. alfejezetekben.

1.3. A tudományterület legrangosabb erdélyi/romániai magyar képviselői és munkásságuk

Sokszor elhangzott, hogy az erdélyi magyar tudomány, művelőinek létszámát tekintve, szubkritikus, amennyiben (és ez a nyelvtudományra különösen igaz) egy-egy diszciplínának alig van egynél több képviselője, és sok olyan nyelvészeti terület van, amiben hazai viszonylatban gyakorlatilag semmit sem mutathatunk fel (például a számítógépes nyelvészet és formális nyelvészet egyes területei, neurolingvisztika, finnugrisztika, az alkalmazott nyelvészet bizonyos területei, pragmatika). Ilyen értelemben a tulajdonképpen diszciplináris átfedésben alig levő szakmai teljesítmények összehasonlítása az alma–körte hasonlítás problémájává válik, amelyre megpróbálhatunk indexeket, szorzókat és kvantifikációs eljárásokat kitalálni, az eredmény azonban statisztikává váló konvertálhatóságán túl nem sok haszonnal járna. Ráadásul – ahogy korábban is említettük –, az a kettőség, amely szerint egyrészt meg kell felelni a tisztán szakmai igényeknek és mércének, ugyanakkor lehetőség szerint eleget kell tenni a nemzeti közösség elvárásainak (ami nem merül ki a korpusztervezésben), ismét nemzetközi publikációk presztízsét ütközteti lokális feladatok megoldásával. Másrésztől a hazai nyelvészek, néhány kivételtől eltekintve, főállású oktatók valamely felsőoktatási intézményben, így az iskolaalapító nyelvész-tanár modell és a kutató-publikáló tudós modell kettősből a második pálya jobbra eleve ki van zárva. Mindebből fakadóan alább egyszerű felsorolással jelöljük meg a hazai nyelvtudomány legjelesebb élő képviselőit, kutatási területeiket és fontosabb szakmai közéleti szerepeiket.

Péntek János, akadémikus, ny. egyetemi tanár, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság és az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége elnöke, az Erdélyi Múzeum-Egyesület alelnöke, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet szakmai igazgatója, a Termini Egyesület társelnöke. Kutatási területe: szociolingvisztika, etnolingvisztika és magyar dialektológia, kisebbségi nyelvhasználat/ kontaktológia/ kétnyelvűség-kutatás, népnyelv és népi kultúra viszonya, etnobotanika (l. még az 1.2., 1.4.1.1., 1.4.2.1. és az 1.4.3.1. alfejezetekben, valamint a hivatkozásokban).

Szilágyi N. Sándor, ny. egyetemi tanár. Kutatási területe: kognitív nyelvészet, fonológia, szociolingvisztika (l. még az 1.2., 1.4.1.1., 1.4.2.1. és az 1.4.3.1. alfejezetekben, valamint a hivatkozásokban).

Murádin László, a Román Akadémia Nyelvtudományi Intézetének ny. főkutatója, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* főszerkesztője. Kutatási területe: dialektológia, névtan, nyelvművelés (l. még az 1.2. és az 1.4.1.4. alfejezetekben, valamint a hivatkozásokban).

Benő Attila, egyetemi docens, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet ügyvezető igazgatója, a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat szótári programjának vezetője. Kutatási területe: szociolingvisztika, kontaktológia, fordítástudomány (l. még az 1.2., 1.4.1.1., 1.4.2.1. és az 1.4.3.1. alfejezetekben, valamint a hivatkozásokban).

Fazakas Emese, egyetemi docens. Kutatási területe: nyelvtörténet, lexikográfia, a magyar mint idegen nyelv oktatása (1. még az 1.2., 1.4.1.2. és 1.4.2.1. alfejezetekben, valamint a hivatkozásokban).

Máthé Dénes, egyetemi docens. Kutatási területe: retorika, stilisztika/stílustörténet, nyelvfilozófia, szemiotika (1. még az 1.2. alfejezetben, valamint a hivatkozásokban).

Kádár Edit, egyetemi docens, a KAB Nyelvtudományi Szakbizottságának elnöke. Kutatási területe: leíró és elméleti szintaxis és morfológia, grammatikaelmélet, anyanyelvi nevelés a közoktatásban (1. még az 1.2. alfejezetben, valamint a hivatkozásokban).

1.4. Intézmények, szakmai műhelyek

1.4.1. Akadémiai intézmények: SZTANYI, EME, KAB; a Román Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete

Az akadémiai intézmények személyi állományukat tekintve nagy átfedésben vannak egymással és/vagy a kolozsvári nyelvészeti tanszékkel, s mert szakmai jelentőségüket munkatársaik kutatói eredményei adják, egyébként pedig kutatási fókuszok és közösségen belüli szerep tekintetében a komplementaritás elve érvényesül, rangsorolásuk intézményként értelmetlen és objektíve megvalósíthatatlan. Ezért a következőkben (nemcsak az akadémiai, hanem) az összes felsorolt intézmény esetében csak a tevékenységi körök, a vállalt feladatok és a jelentősebb eredmények felsorolására szorítkozunk.

1.4.1.1. Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (SZTANYI) – www.sztanyi.ro

A Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére, az Arany János Közalapítvány támogatásával 2001-ben magyar nyelvi kutatóállomások jöttek létre minden kisebbségi régióban. (A kutatóállomások létrejöttéről, tevékenységük első négy évéről I. Csernicskó–Papp–Péntek–Szabó Mihály 2005.) A kutatások irányításában, összefogásában kezdettől az MTA Nyelvtudományi Intézetének volt fontos szerepe, mellyel a kutatóállomások 2007-ben írtak alá együttműködési megállapodást. Ezzel egy időben létrejött a kutatóállomásokat összekapcsoló Termini kutatóhálózat (<http://ht.nytud.hu>, vö. Péntek 2008b; Benő–Péntek szerk. 2011).

A 2002-ben a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet nevet felvevő hazai (kolozsvári és sepsiszentgyörgyi székhelyű) kutatóállomás intézményileg az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségéhez kapcsolódik, szakmailag sok tekintetben a kolozsvári egyetemi tanszékhez, infrastruktúrában korábban az Erdélyi Múzeum-Egyesülethez, később a Kolozsvári Akadémiai Bizottsághoz. Ez a sokszoros kapcsolódás részben ellensúlyozza azt a bizonytalanságot, ami a kizárólagos pályázati háttérű működésből ered, de még így sem válik lehetővé főállású munkatárs alkalmazása, hosszú távú programok megvalósítása.

Az Intézet feladatkörei szerteágazóak: (1) más intézmények és kutatók által is használható nyelvi, bibliográfiai, statisztikai, demográfiai, jogi adatbázisok kialakítása, (2) szociolingvisztikai, élőnyelvi kutatások és nyelvi tervezés, (3) nyelvi szolgáltató tevékenység, valamint (4) tudományos kiadványok megjelentetése. Alább az ezeken a területeken folyó munkának és elért eredményeknek a számbavétele következik.

(1) Más intézmények és kutatók által is használható nyelvi, bibliográfiai, statisztikai, demográfiai, jogi adatbázisok kialakítása:

- Elkészült a **jogi adattár** (az 1850-es évektől az összes romániai törvénnyel), folyamatosan épül a **szociolingvisztikai adattár** (ennek része a Nemzeti Szövegtár erdélyi anyagának gyűjtése és feldolgozása). A **bibliográfiai adattár** első megvalósítása az 1990 óta megjelent romániai magyar élőnyelvi tanulmányok bibliográfiája, mely felöleli a magyar nyelvtudomány valamennyi ágában megjelent publikációkat 2002-ig (vö. Benő–Péntek szerk. 2011). E bibliográfia alapján elkészült egy összegző tanulmány az erdélyi magyar nyelvtudomány 1990 utáni eredményeiről és problémáiról (Péntek 2002).
- Az Intézet 2003-ban a többi külső régióbeli kutatóállomással együtt bekapcsolódott a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében készülő **Magyar Nemzeti Szövegtár** (MNSz) munkálataiba. 2003–2005 között a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet a romániai magyar nyelvhasználatból származó, 8,9 millió szövegszót tartalmazó adattárat hozott létre olyan módon, hogy ez a Szövegtárba közvetlenül beépíthetővé váljék. A romániai magyar nyelvhasználatból származó szövegek a sajtónyelvi, hivatali, tudományos, szépirodalmi és társalgási szövegtípusokat képviselik. Az Intézet feladata volt a reprezentatív szövegminták gyűjtése a megadott nyelvváltozatokból, valamint az adatok formátum szerinti átalakítása az MNSz adattárolási módjával összhangban.
- Elkezdődött és folyamatos egy **Kárpát-medencei lexikális adatbázis létrehozása** is. Az erdélyi szóanyag egyes jellemzőinek kódolása, a lexikai elektronikus adatbázis internetes változatának gondozása és továbbfejlesztése, valamint az elektronikus adattár folyamatos karbantartása az Intézet feladata. A SZTANYI vállalta, hogy nemcsak az erdélyi anyagot, hanem a hét külső régióból származó valamennyi adatbázist egységes kezelő felületen közzéteszi, és folyamatosan gondozza az interneten. Juhász Tihámér nyelvész-informatikusnak köszönhetően ez meg is történt 2007-ben (<http://ht.nytud.hu>). A lexikai adatbázis forrásként szolgál a magyar nyelvű szótárak lexikai anyagának gazdagításához a határon túli magyar nyelvváltozatok reprezentatív elemeinek megjelenítése által. A határon túli lexikai adatbázis fejlesztési tervéről, illetve a határtalanítási programról a 2006-ban szervezett debreceni *VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson* közös szimpóziumon számolt be a munkaközösség (ennek anyagát Maticsák 2007 tartalmazza). 2008-ban

a kutatóhelyek együttes munkájának eredményeképpen a ht-lista komplex nyelvi adatbázissá alakult át: létrejött a *Termini ht-online* (Termini magyar–magyar szótár és adatbázis) nevet viselő internetes lexikográfiai korpusz, amely valamennyi határon túli régióból tartalmaz szótározott szókészleti egységeket. Jelenleg több mint 4300 szócikket tartalmaz, és folyamatosan bővül indirekt kölcsönzések (jelentéskölcsönzések, tükörszerkezetek) megjelenítésével is. Az adatbázis alapján számos empirikus és elméleti jellegű tanulmány készült (erdélyi szerzők cikkei: Benő 2007a, 2009c; Péntek 2007c, 2008b; Lanstyák–Benő–Juhász 2010).

(2) Szociolingvisztikai, élőnyelvi kutatások és nyelvi tervezés (iskolai nyelvhasználat, tankönyvek és más oktatási anyagok nyelve, városi fiatalok magyar nyelvhasználat, nyelvcsere szórványkörnyezetben, a sajtónyelv vizsgálata, kontaktológiai vizsgálatok, szaknyelvi vizsgálatok stb.). Az ehhez kapcsolódó nyelvi tervezés elsősorban az erdélyi kisebbségi nyelvváltozat nyelvi állományának bővítését, egységesítését és anyanyelvűsítését célozza, de benne van a státustervezés és a nyelv presztízsének erősítése is. A nyelvi tervezés összehangolt programját, melynek irányítója Lanstyák István, „határtalanítási” programnak nevezték. A program lényegét a *Magyar Tudomány* 2004/7-es számában fejti ki Péntek János (Péntek 2004d; l. még Péntek 2012b).

- A **magyar kisebbségi oktatás** és nyelvhasználat kérdéséről folyó kutatás 2004–2005-ben megvalósított feladata volt az egyes országokban a kisebbségi oktatás jogi, intézményi és nyelvi helyzetének, feltételeinek a vizsgálata. A kutatás eredményeit a kutatóállomások tanulmányokban ismertették. Az erdélyi helyzet ismertetését 2008-ban Péntek János és Fóris-Ferenczi Rita készítette el (Fóris-Ferenczi–Péntek 2011). 2009-ben tanulmánykötet látott napvilágot a romániai magyar oktatásról (Bálint–Péntek szerk. 2009).
- Az elkészült és a szerkesztés (vagy aktualizálás) szakaszában lévő speciális kétnyelvű **szótárak** a nyelvi tervezés körébe tartoznak. A román–magyar, magyar–román szótárak a nyelvhasználati bizonytalanság, a nyelvi hiány, különösen bizonyos szaknyelvi regiszterek hiánya (vö. Benő 2006) által okozott gondot hivatottak bizonyos mértékben orvosolni a terminológiai egységesítés, a nyelvi állomány tudatos alakítása által. A *Román–magyar közgazgatási szótár* munkálatai jóval korábban kezdődtek el az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége (AESZ) keretében, a véglegesítés már a SZTANYI keretében történt (Fazakas szerk. 2002). 2004-ben megjelent a szótár magyar–román változata is (Benő–Becze–Erdély 2004). Mindkét szótár tágan értelmezi a közigazgatás nyelvezetét, mivel a gazdasági és a jogi szaknyelvvvel összefonódik, és a közszói adatok mellett jelentős számban tulajdonneveket (romániai intézményneveket) is tartalmaz. Befejeződtek továbbá a *Román–magyar oktatásterminológiai* szótár szerkesztési és kiadási munkálatai: 2008-ban kis példányszámú próbakiadványként jelent meg, majd 2009-ben

megjelent a szótár második, javított és bővített kiadása (Benő–Fazakas–Sárosi–Márdirosz szerk. 2009). A szótár oktatási és pedagógiai terminusok mellett intézményneveket és kétnyelvű oktatási szakjegyzékeket is közöl. Megemlítendő, hogy a szótár anyagába beépült valamennyi romániai magyar iskola román és magyar neve. A SZTANYI-ban készült két kulturális szótár: a román–magyar (Benő szerk. 2009) és a magyar–román (Benő–Péntek szerk. 2013) kulturális szótár. Rövidesen elkészül és megjelenhet a Péntek János által szerkesztett *A moldvai magyar nyelv szótára*, amelynek szerkesztése és kiadásra való előkészítése is a SZTANYI-hoz kötődik.

- A SZTANYI főszerzője volt annak a műhelytalálkozónak, tanácskozásnak, amely 2006. augusztus 30. – szeptember 2. között Debrecenben neves szakértők részvételével megtervezte és elindította a földrajzi nevek standardizációjával kapcsolatos munkálatokat. **A Kárpát-medencei magyar helységnevek és tájnevek kodifikációs munkálataiban** a kutatóállomásokon kívül folyamatosan részt vesz a magyar Földrajzinév-bizottság, az MTA Nyelvtudományi Intézete, a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke. A távlati munkálatok kutatási tervének elkészítését a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke vállalta. 2006 és 2008 között elkezdődött az erdélyi település- és tájnevek rendszeres gyűjtése.
- Az Intézet munkatársai **a moldvai magyar nyelvváltozat státusa körüli vitákban** is kifejtették véleményüket, közreműködtek a **nyelvi jogok Kárpát-medencei helyzetét** bemutató kötet megírásában (Péntek–Benő 2003a, 2003b). A nyelvi státustervezés feladatainak tisztázását, a nyelvi jogi helyzet leírását tűzte ki célul az a konferencia is, amelyet Sepsiszentgyörgyön rendeztek 2004 januárjában. A konferencia anyagából kötet készült (Péntek–Benő szerk. 2005).

(3) Nyelvi szolgáltató tevékenység a sajtó, egyéb intézmények és magánszemélyek számára (nyelvi tanácsadás, közérdekű szövegek, fordítások nyelvi gondozása, valamint szakvélemény kifejtése konkrét felkérésre). 2001 novemberében a magyar nyelvű tankönyvek ügyében Péntek János kezdeményezte és megfogalmazta a SZTANYI-nak a Magyar Írószövetséggel, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságával és a Nemzetközi Filológiai Társasággal közös nyilatkozatát *A felháborodás, az aggodalom és a reménység szava* címmel. Ugyanez évben a SZTANYI a *Hivatalos Közlöny* szerkesztőinek ajánlja fel a fontosabb törvények magyar fordításának lektorálását, az állandó nyelvi tanácsadást. A sepsiszentgyörgyi munkatársak rendszeresen támogatják a székely önkormányzatokat abban, hogy élhessenek az anyanyelvű nyelvhasználat jogával. 2002-ben elkészült a rendőrfokozatok javasolt magyarítása.

- Az Intézet szolgáltató jellegű tevékenységének egyik területe mintegy száz romániai **hivatalos nyomtatvány** magyar fordításának nyelvi ellenőrzése volt. A magyar nyelvű nyomtatványok szükségességét többen is felvetették

(vö. www.nyelvi jogok.ro), most azonban a kormány kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézete rendelte meg a fordításokat, és kérte fel a SZTANYI-t a nyelvi, terminológiai ellenőrzésre. Az elkészült nyomtatványok megtalálhatók a Kisebbségkutató Intézet honlapján (ispmn.gov.ro), és 50 CD is elkészült. (A két intézet együttműködése a későbbiekben egy, az egész régióra kiterjedő reprezentatív szociológiai és szociolingvisztikai vizsgálatban is folytatódott.)

- A www.nyelvi jogok.ro honlap kezdeményezésére a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége és a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet közreműködésével 2009-ben elkészítette a 2008-as év legvégén felálló új **kormány és államigazgatási rendszer intézményneveinek** magyar fordítását. A mintegy kétszáz intézményt felsoroló listában szerepeltetik a minisztériumokat és kormány szerveket; a végrehajtó hatalomtól független országos állami intézményeket; a minisztériumoknak alárendelt fontosabb országos intézményeket, illetve a megyei, regionális államigazgatási szerveket. A kiadvány a SZTANYI honlapján is elérhető (www.sztanyi.ro). 2010-ben aktuálissá vált az intézménynévjegyzék frissítése és az új intézménynevek megjelenítése. Ennek az anyagnak a nyelvi lektorálását Benő Attila és Péntek János végezte.
- A határon túli nyelvészeti kutatóállomások közös programja volt 2006-ban a Morphologic Kft. által gyártott magyar nyelvű **helyesírás-ellenőrző programcsomag** határon túli anyagának az összeállítása: a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet állította össze az erdélyi magyar névanyagot (a cél az volt, hogy a magyar helyesírás-ellenőrzőben a külső régióbeli településnevek is szerepeljenek). A munkálat nemcsak gyűjtést, hanem kódolást is jelentett minden egyes név esetében a szavak alaktani viselkedése szerint. Az erdélyi anyagból gyakorlatilag az összes (több mint 3000) településnév bekerült a programcsomagba, és ennek köszönhetően a magyar helyesírás-ellenőrző a hazai magyar településneveink helyesírását, toldalékolását is ismeri.

(4) Tudományos kiadványok megjelentetése.

- 2003-ban indult a *Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai* sorozat, amelynek keretében tanulmánykötetek (Péntek–Benő 2003c; Benő–Fazakas–Szilágyi szerk. 2007; Bálint–Péntek szerk. 2009), konferenciakötetek (Péntek–Benő szerk. 2005; Benő–Szilágyi szerk. 2006), doktori értekezések (Gál 2010; Erdély 2012a; Bálint 2013; Sorbán 2014) jelentek meg.
- A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózatba tartozó kutatóműhelyek megalakulásának tízéves évfordulójára jelent meg Benő Attila és Péntek János szerkesztésében 2011-ben egy összefoglaló jubileumi kötet az első évtized eredményeiről (Benő–Péntek szerk. 2011).
- 2009-től a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet honlapján elérhetőek a Román Akadémia magyar nyelvű szaklapjának, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményeknek* az 1997–2008-as évfolyamai. 2011-ben sikerült digitalizálni és a

SZTANYI honlapján megjeleníteni az 1990–1996-os évfolyamokat is, majd 2012-ben az 1985–1990 közötti évfolyamokat. Jelenleg az 1977–2013 között megjelent lapszámok olvashatók ezen a honlapon. Hosszú távú cél, hogy a szaklap valamennyi évfolyama az interneten hozzáférhetővé váljék.

1.4.1.2. Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) – www.eme.ro

Az 1990-ben újjáalakult EME I. Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya közel 600 tagot számlál. Nyelvészeti vonatkozásban az EME legjelentősebb szerepe az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* szerkesztéséhez és kiadásához kötődik. (Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a kolozsvári nyelvészeti iskola történeti kapcsolatáról l. Péntek 2006b.) 1994-től az EME fizetett kutatói állást biztosított előbb egy, majd két nyelvésznek, akik fő feladatuk a Tár szerkesztését kapták. A diktatúra éveiben a Nagy Jenő tiszteletbeli tag (egykori főtítkárr) által őrzött cédulanyagot, amelyet Szabó T. Attila gyűjtött, s amely több mint egymillió cédulát tartalmaz, az EME átvette megőrzésre. 2000 óta a BBTE nyelvészeti tanszékéről a Tár munkamegbeszélései is az EME-hez költöztek, mert sikerült időközben megfelelő szakmai és infrastrukturális háttérrel biztosítani a munkához. Később az EME saját kiadói tevékenységet is kezdeményezett: a IX. kötettől kezdve az Akadémiai Kiadó mellett társkiadóként jelenik meg, majd a Tár XIII., XIV. kötetének a kiadását az EME teljességgel magára vállalta. 2014-től várhatóan elkezdődik a XV., kiegészítő kötet és mutató szerkesztése. A szerkesztéssel párhuzamosan, 2009-ben kezdődött az EME irányításával a Tár digitalizálása és az elektronikus változat korrektúrázása. A munka jelenleg a IV. kötetnél tart, a már javított részeket az EDA-ba (Erdélyi Digitális Adattár) töltik fel. A kitűzött cél természetesen a teljes sorozat digitalizálása (ami egy majdani adatbázis létrehozásához elengedhetetlenül szükséges).

2006-ban az EME *centenáriumi évet* szervezett, és egész rendezvénysorozattal tisztelgett Szabó T. Attila emlékének, születésének 100. évfordulóján. 2006 novemberében, a centenárium záró rendezvényeként az *Erdélyi magyar szótörténeti tár hasznosíthatósága a különböző tudományterületeken* címmel konferenciát szervezett, amelyen több erdélyi és magyarországi előadó tartott előadást. 2012. március 3-án a *Szabó T. Attila, az erdélyi névtani iskola megeremtője* című emlékkonferencián is számos előadás hangzott el, valamint Erdélyben először bemutatták a *Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtése* című sorozatot is. Ehhez kapcsolódóan említhetjük meg, hogy az EME felvette kutatóprogramjai közé a *Mai erdélyi magyar digitális helynévtár* létrehozását, melyet a Debreceni Egyetem Onomasztikai Kutatócsoportjának segítségével alapozott meg, létrehozása, működtetése a nyelvészkutatók feladata.

2011-ben az EME társszervezője volt a *VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusnak*, Tamás Csilla Fazakas Emesével közösen szimpóziumot szervezett *Az Erdélyi magyar szótörténeti tár mint interdiszciplináris forrásanyag* címmel (ennek előadásait Fazakas–Juhász–T. Szabó–Terbe 2014 tartalmazza).

Az EME égisze alatt folyó, a nyelvészethez köthető egyéb tevékenységek közül meg kell említenünk az EME **vándorgyűléseit**, melyek jelentős szerepet vállalnak a színvonalas tudományos ismeretterjesztésben; a *Magyar Tudomány Napja Erdélyben* című nagy rendezvénysorozathoz (2002 óta minden novemberben) kapcsolódó I. Szakosztályi **előadásokat**; valamint az I. Szakosztály szervezésében zajló **felolvasóüléseket** (legutóbb, 2013 októberében Németh Boglárka, az EME az évi Debüt-díjasa tartott előadást).

Az EME kiadványaként, az *Erdélyi Tudományos Füzetek* sorozatban jelent meg számos nyelvészeti témájú doktori dolgozat, nyelvészeti konferenciák, emlékülések előadásainak szövegei (T. Szabó 2003; Szilágyi 2004a; Benő 2004a; Egyed szerk. 2004; Fóris-Ferenczi 2005; Gálffy 2005; Fazakas 2007b; Máthé 2005; Péntek szerk. 2005; Zsemlyei 2011; Sándor 2011), de az immár akkreditált kiadó a sorozaton kívül is jelentetett meg nyelvészeti témájú monográfiákat, konferenciaköteteket, tanulmányköteteket (Németh 2012b; Kádár–Szilágyi szerk. 2011, 2013; Benő–Fazakas–Kádár szerk. 2013). Az EME B kategóriás folyóiratának, az *Erdélyi Múzeumnak* a hasábjain is rendszeresen publikálnak nyelvészeti tárgyú írásokat.

1.4.1.3. A Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) Nyelvtudományi szakbizottsága, Kolozsvár – www.kab.ro

A KAB Nyelvtudományi szakbizottsága 2008 márciusában alakult. Tagsága jelenleg 29 fő, ebből 24 köztisztviselő tag. A szakbizottság rendezvényei főként könyvbemutatók (évente egy vagy két alkalommal a frissen megjelent hazai nyelvészeti munkák kerülnek bemutatásra), illetve konferenciák (a Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszékekkel közösen szervezett *A magyar nyelvészeti kutatások újabb eredményei* sorozatcímet viselő, kétévente megrendezésre kerülő konferencia idén IV. kiadásához ért. A rendhagyó témákat felvonultató műhelytalálkozók eredményei eddig két szerkesztett kötetben konkretizálódtak, I. Kádár–Szilágyi szerk. 2011, 2013). A KAB szervezőként vett részt továbbá a 2011-ben megrendezett *VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus*, illetve az idei *MANYE* (Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete) *Kongresszus* munkálataiban. Az *Értékek Akadémiája* sorozatában ebben az időszakban kilenc nyelvészeti előadás hangzott el (Petőfi S. János, Petteri Laihonen, Kiefer Ferenc, Honti László, Heltai Pál, Csépe Valéria, Péntek János, Pléh Csaba, Benedek Dezső), ami az összelőadások 18%-a. A KAB 2012-ben díjat alapított a jelentős tudományos eredményt elért fiatalok jutalmazására és ösztönzésére (Fiatal Kutatói Díj), idősebb tudósoknak a képzésben, iskolateremtésben, szervezésben felmutatott teljesítményének elismerésére (A Tudomány Erdélyi Mestere Díj), valamint olyan kiadók, szerkesztőségek, személyek munkájának az elismerésére, amelyek és akik különösen kitűnnek a tudomány igényes közvetítésében, a tudománynépszerűsítésben, a tudományos munkák szakszerű és tárgyilagos bírálatában (A Tudományközvetítés és a Tudományos Bírálat Díja). 2012-ben a Nyelvtudományi szakbizottság javaslata

nyomán két nyelvész is nyert díjat: a Fialat Kutatói Díjat Németh Boglárkának, A Tudomány Erdélyi Mestere Díjat pedig Szilágyi N. Sándornak ítélte a kuratórium.

A szakmai jellegű rendezvények mellett a szakbizottság keretet ad a kapcsolat-tartásra is a hazai tagságnak egymással, illetve a külföldön élő, erdélyi származású szakemberekkel. Ez utóbbi érdekében a szakbizottság felvette a kapcsolatot a Románia határain kívül élő, hazai származású magyar nyelvészekkel, és összeállította az „Elszármazott tudósok” kataszterének nyelvészeti részét, mely nyilván nyitott és folyamatosan bővülő.

1.4.1.4. A Román Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Kolozsvár

Általánosságban azt látjuk, hogy a Román Akadémia intézményeiben sem a magyar nyelvészek, sem a hungarológiai témák nincsenek reprezentálva. A kolozsvári Nyelvtudományi Intézet önmagában sem reprezentatív, nincs szakmai súlya.

Az Intézetnek indulásakor, az 50-es években négy nyelvészstátusa volt, s a rendszerváltás nem járt személyi állománybeli gyarapodással. 1989 után egy-egy tudományos munkatárs jelentette a kontinuitást: Kabán Annamária 1993-ig, Molnár-Bodrogi Enikő 1993–1995 között, Fazakas Emese pedig 1995–1998 között dolgozott magyar nyelvészként az Intézetben. Jelenleg egy főállású és egy rész-munkaidős tudományos munkatárssal (Vremir Márta 1998-tól, Németh Boglárka 2014 decemberétől) és egy nyugdíjas, félállású tudományos főmunkatárssal működik (Murádin László 1997-től nyugdíjas).

Az Akadémia magyar nyelvű folyóirata a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* (a főszerkesztő Murádin László). Noha a folyóiratot a Román Akadémia Könyvkiadója adja ki, adatbázisok nem jegyzik (így a benne való publikálás szakmai elszámolhatóságát tekintve igen alacsony „árfolyamú”). A folyóiratot a 90-es évek közepétől nem lehetett megrendelni, a (sokszor többéves) késés miatt a posta visszamondta a terjesztést. Korlátozott példányszáma miatt a kereskedelemben sem lehetett (és jelenleg sem lehet) hozzájutni. 1999-től 2007-ig évente egyszer, összevont számban, néha több éves késéssel jelent meg a NyIrK, 2008-tól, az LII. évfolyammal sikerült behozni a késést. Jelenleg évente két számot jelentet meg. A folyóirat 1957–1990 között megjelent számainak repertóriumát megtalálható a Transindex Adatbankban (<http://nyirk.adatbank.transindex.ro/index.php3>). Fontos fejlemény, hogy 2008-tól a Nyelvtudományi Intézet, a KAB Nyelvtudományi szakbizottsága, valamint a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet összefogásának eredményeként a NyIrK felkerült a világhálóra (a SZTANYI honlapján jelenleg az 1977–2013 közötti évfolyamok találhatóak meg, és hosszú távú cél, hogy a szaklap valamennyi évfolyama az interneten olvashatóvá váljék.)

A '90-es évek óta az Intézetben három jelentős projekt futott:

- Murádin László szerkesztésében *A romániai magyar nyelvjárások atlasza* 1995-től kezdett megjelenni a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában. A 11 kötetes monumentális munka kiadása 2010-ben fejeződött be.

- A *Magyar–román akadémiai szótár* a 2000-es évek elején a Román Akadémia és a Kriterion Könyvkiadó által kötött szerződés alapján átkerült a Kriterion Könyvkiadó gondozásába. A szerződés szerint 2008 folyamán meg kellett volna jelennie. Tekintettel arra, hogy a Kiadó nem tett eleget vállalt kötelezettségének, a Szótár 2009 januárjában visszakerült a Román Akadémiához, és a Román Akadémia kiadásában jelent meg két kötetben, az I. kötet (A–J) 2010-ben, a II. (K–ZS) egy évvel később (Kelemen–Szász szerk. 2010–2011). Ugyancsak a magyar lexikográfiai munkacsoport készíti elő a *Román–magyar akadémiai szótárt*. Az előkészítés egyelőre az alapoknál tart, a meglévő kézirat eléggé elavult; mindenekelőtt a bekerülő szócikkek listáját kell átnézni és kibővíteni, majd az értelmező és szemléltető részt átdolgozni, a mai nyelvi és fogalmi követelményeknek megfelelően.
- A magyar lexikográfiai munkacsoport jelenleg egy magyar–román kontrasztív szótár szerkesztésébe fogott, mely a hagyományostól eltérően a betűrendben megadott alapige alá sorol be minden képzett és igeiktős változatot, azok egyéb származékaival együtt, minden igeformának megadva a pontos román megfelelőjét. Az igeár szerkesztése lezárult, jelenleg a korrektúra folyik, 2014-ben kerül sor a nyomdai előkészítésre.

1.4.2. Egyetemi intézmények

1.4.2.1. A BBTE BTK Magyar és Általános Nyelvészti Tanszéke – *hunlang.lett.ubbcluj.ro*

1990-től elkezdődött a Tanszék megerősödése és folyamatos bővítése. A hallgatói létszámmal arányosan gyarapodott az oktatói létszám; magiszteri program és doktori iskola indult, s ezek révén egyre többen maradhattak a szakmai környezetben. (Később a bolognai típusú BA/MA bevezetése ezt a folyamatot hátrányosan érintette, a szaktudományos képzés ellehetetlenítése folyik.)

Szakmai letisztulást jelentett, hogy a nyelvészeti és néprajz tanszékek különválásának folyamányaként mindkét tanszék saját státusokkal rendelkezhetett, így Pozsony Ferenc és Keszeg Vilmos is megkaphatták a doktori irányítási jogot. A Nyelvészeti Tanszéken Szilágyi N. Sándor nyert doktori irányítási jogot, ezzel 2007-ig, Szabó Zoltán haláláig a tanszéken (Péntek Jánossal együtt) három doktori irányító működött. Az 1990-től beindult doktori képzés nyomán az első védések 1995-ben kezdődtek, és a doktori képzés iskolaként való beindítása is megelőzte a doktorképzés hivatalos átalakítását. A 2004-től *Hungarológiai doktori iskola* néven működő képzés végzettjei közül is már többen megvédték a disszertációjukat.

A Tanszéknek jelenleg 8 főállású oktatója van. A Tanszéken folyó, az oktatáson túli szakmai munka egy részének a Szabó T. Attila Intézet biztosít keretet (bővebben l. az 1.4.1.1. alfejezetet), más részük – a tanszék oktatói révén – az egyes tudományterületeken folyó kutatások listáját bővítik (l. még az 1.2. alfejezetben). A KAB

Nyelvtudományi Szakbizottságában folyó munka, valamint az intézményesen az EME-hez kapcsolódó szótárszerkesztési (SzT.) munkálatok is a Tanszék oktatóinak részvételével folynak (l. az 1.4.1.2. és az 1.4.1.3. alfejezeteket).

A magyarországi kutatók körében is jelentős szakmai figyelmet vonz az a két-évente megrendezésre kerülő műhelykonferencia-sorozat, melyet a Tanszék (a KAB Nyelvtudományi Szakbizottságával partnerségben) 2008-tól rendez, alkalmanként változó, de mindig célzottan provokatív tematikával. A szakmai fősorból kieső témák az elméleti-módszertani újragondolások szükségességére világítanak rá, ill. erre teremtenek alkalmat és fórumot. A konferenciasorozatnak eddig két kötete is megjelent (Kádár–Szilágyi szerk. 2011, 2013).

1.4.2.2. A Bukaresti Tudományegyetem Hungarológiai Tanszéke

1957-ben alakult meg Bukarestben a magyar szak Márton Gyula vezetésével és Kolozsvárról ingázó tanárokkal (Szigeti József, Antal Árpád). 1960-as megszüntetése után 1969-ben alakult újra Szabó Zoltán vezetésével, és 1990-ig mellékszakként működött. 1975-től a Keleti Nyelvek Tanszékbe beolvasztva, részlegként végezte munkáját 1990-es újraindulásáig. 2001-től A-ról B szakra fokozták le újra, majd 2002-től megint A szak lett. A bolognai rendszer bevezetését követően A Románia Területén Beszélt Nyelvek Osztályának részeként létezett, majd 2008 őszétől megszűnt önálló tanszék lenni. Ma a Hungarológiai, Roma és Héber Tanszék része. Háttérintézményeként (egykori és jelenlegi tanszéki tagok alapításában) a beolvasztást megelőzően megalakult a sepsiszentgyörgyi székhelyű Romániai Hungarológiai Társaság (RHT).

A Hungarológiai Tanszéken folyó nyelvészeti kutatások elsősorban Zsigmond Győző és Murvai Olga nevéhez kötődnek; ők ketten a vizsgált időszakban közel 20 doktori hallgató kutatásait irányították. Zsigmond Győző 1992 óta oktatója, 2003-tól megszűnéséig vezetője a Hungarológiai Tanszéknek; a nyelvészeti diszciplínák közül névtant és nyelvművelést ad elő. Nyelvésztként alapító tagja (1991) és elnöke (1991–1993, 1995–1997), illetve elnökségi tagja (1991–2001) az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének. Murvai Olga kutatási területe a szövegtan, jelentéstan, stilisztika, szövegszemiotika és az összevető grammatikának azok a kérdései, melyek a magyarnak mint idegen nyelvnek az oktatásával függnék össze. Évekig volt munkatársa a Debreceni Egyetem keretében működő szövegnyelvészeti kutatócsoportnak, amelyet Petőfi S. János vezetett, s melynek célja egy szövegmondat-elemző módszer kidolgozása volt. Ezekhez a kutatásokhoz több publikációja is kapcsolódik (Muruai 2002; Murvai–Balázs 2002). Egyik képviselője a Szabó Zoltán köré szerveződő iskolának, melynek utolsó tematikus kötete a szecessziót járja körül (Szabó szerk. 2002). A magyar mint idegen nyelv tanulásához szótárt és tananyagot szerkesztett (Muruai 1997, 2000, 2003). Az ő nevéhez kapcsolódik a Sapienia EMTE fordító és tolmács szakának létrehozása (2008) és működtetése is, melynek haláláig vezetője és oktatója is volt.

1.4.2.3. Sapientia EMTE, Kutatási Programok Intézete, Kolozsvár

A Sapientia Alapítvány által 2000 decemberében Kolozsváron létrehozott Kutatási Programok Intézete az erdélyi magyar tudományos kutatást hivatott ösztönözni, és kezdetben külső (azaz nem csupán a magánegyetemi hálózat oktatóinak és doktoranduszainak szóló) pályázatokat is meghirdetett. 2001 és 2013 között az Intézet nyílt pályázati rendszerben 14 nyelvészeti (főként szociolingvisztikai) témájú kutatást támogatott (ez a támogatott pályázatok 3,27%-a).

1.4.2.4. Sapientia EMTE, Scientia Kiadó, Kolozsvár – www.scientiakiado.ro

A Scientia Kiadó a 2001 és 2013 közötti időszakban 190 tudományos könyvet, jegyzetet, konferenciakötetet adott ki, ebből 12 nyelvészeti/szociolingvisztikai tárgyú (magyar, román, angol, német és francia nyelvű). Ugyancsak a Scientia Kiadó jelenteti meg 2009-től az *Acta Universitatis Sapientiae Philologica* című egyetemi folyóiratot, amely angol nyelven, évi két számmal jelenik meg (ebből minden évben a második szám nyelvészeti tanulmányokat tartalmaz, hazai és külföldi szerzőktől: <http://acta.sapientia.ro/acta-philophilologica-main.htm>).

1.4.2.5. Sapientia EMTE, Gazdasági és Humántudományok Kar, Csíkszereda – ghk.csik.sapientia.ro

A csíkszeredai karon nyelvészeti vonatkozásban egyes oktatókhoz kapcsolódóan egyéni kutatások folynak. A román–angol szak docensének, Tódor Erika Mária-nak kutatási területei közé a nyelvpedagógia, a két- és többnyelvűség, a román nyelv oktatása kisebbségi iskolákban, illetve az interkulturális nevelés tartoznak. Ezekben a témákban számos publikációja jelent meg magyar, román és angol nyelven (l. a hivatkozáslistát). Több jelentős kutatásban is részt vett, melyek közül külön kiemelendők azok, amelyek a román nyelv és irodalom tantervének szakmai megalapozásával kapcsolatosak. Lajos Katalin, a román–angol szak adjunktusa a néprajziak mellett szociolingvisztikai témákkal is foglalkozik (frazeológia, élőnyelvi vizsgálatok, l. Lajos 2008, 2009). Ajtony Zsuzsa adjunktus munkái angol nyelvű irodalmi szövegek pragmatikai kérdéseinek és a kulturális identitások nyelvbe kódoltságának a vizsgálatával foglalkoznak; tanulmányai között találunk szociolingvisztikai jellegűeket is.

Az egyéni kutatások mellett meg kell említenünk azokat a kétnyelvűségi konferenciákat, melyeket a Nemzeti Kisebbségkutató Intézettel közösen szerveztek, és melyeknek anyaga kötetek formájában is megjelent (Horváth–Tódor szerk. 2008, 2009, 2011). A Scientia Kiadó folyóiratának (*Acta Universitatis Sapientiae Philologica*) nyelvészeti számaint szintén itt szerkesztik (a felelős szerkesztő Ajtony Zsuzsa).

1.4.2.6. Sapientia EMTE, Műszaki és Humántudományok Kar, Marosvásárhely – www.ms.sapientia.ro

Marosvásárhelyen a Humántudományok Kar 2001-től létezik, bár nyelvészeti jellegű szakkal nem rendelkezett 2008-ig. 2008-ban jött létre a fordító és tolmács szak magyar–angol, magyar–német és magyar–román nyelvpárokkal. Ez a szak az

Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék keretén belül működött 2013 őszéig, amikor is létrejött az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. A karon folyó főbb kutatások: sajtómonitorizáció Pletl Rita vezetésével (Pletl szerk. 2013); a modalitás vizsgálata magyar, angol és román nyelven Imre Attila vezetésével (Imre–Benő 2012); anyanyelv-pedagógia (Pletl 2010, 2011); illetve egyéni kutatásokként fordítástudomány (Sárosi–Márdirosz 2008, 2012), fordítástechnika (Imre 2011; Imre–Benő 2012), kognitív nyelvészet (Imre 2010, 2012), nyelvi revitalizáció (Gál 2010, 2011a).

A tanszék 2011-ben konferenciasorozatot indított, melynek témái az anyanyelv-pedagógia és az idegennyelv-oktatás, a fordításelmélet és a fordítás gyakorlata, a soknyelvűség hagyománya az európai kultúrában, a nyelvhasználat és a nyelvi kapcsolatok, valamint az alkalmazott nyelvészet. A kétévente megrendezésre kerülő konferencia első kiadásának előadásai kötetben is megjelentek (Pletl–Imre szerk. 2012).

1.4.2.7. Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad (Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék) – *magyartanszek.partium.ro*

A 2010-ben alakult szak és tanszék a nyelvészet térképére főként egyéni kutatások által kerül. Bartha Krisztina tanársegéd a nagyváradai gyermekek beszédfeldolgozási folyamatainak vizsgálatával foglalkozik szociolingvisztikai szempontból (Bartha 2011, 2013), ez doktori kutatási témája is; Magyar Sára adjunktus nyelv és kultúra kapcsolatát vizsgálja (Magyar 2011), valamint a magyar mint idegen nyelv oktatásának kérdéseivel foglalkozik (Magyar 2009). Az egyéni kutatásokon túlmenően meg kell említenünk a tanszék 2013-ban szervezett nyelvészeti konferenciáját (*A nyelv közösségi perspektívája*), valamint a tanszék által működtetett Janus Pannoniusz Szakkollégiumot, melyben a hallgatók nyelvészeti témákkal is ismerkedhetnek egyéni kutatások és (többnyire magyarországi) meghívott előadók révén.

1.4.2.8. Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (KMEI) – *www.kmei.ro*

A kolozsvári magyar nyelvű állami felsőoktatás (a Babeş–Bolyai Tudományegyetem) háttérintézményeként 2004-ben alakult meg a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (KMEI), mely szakmai elitképzést biztosító szakkollégiumi hálózatot, mesteri programokat, jegyzetkiadást, valamint vendégtanárprogramok, kutatási programok, konferenciák, tudományos ülésszakok, műhelyek stb. szervezését támogatja a tudományos és oktatási tevékenység magas színvonalának megteremtése érdekében. Korábban a BBTE BTK Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszékén folyó mesteri képzést, valamint megalakulásától a Márton Gyula Nyelvészeti Szakkollégium működését is a KMEI támogatja, hozzájárulva ezzel a szakmai utánpótlás képzéséhez.

1.4.3. Más, a szakterülethez kapcsolódó intézmények

1.4.3.1. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége (AESZ) – *www.aesz.ro*

Az AESZ elmúlt húsz évi működését összefoglaló kötet (Erdély–Ördög-Gyárfás Á.–Ördög-Gyárfás L.–Péntek szerk. 2012) tanúsága szerint az 1992-ben alakult Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége elsődleges feladatának a kezdetektől

az anyanyelvi mozgalom szervezését és szakmai irányítását tekintette. Ez a legszélesebb értelemben vett anyanyelvi mozgalmat jelenti: ezeket megmozgató anyanyelvi versenyeket, évente megszervezett anyanyelvi táborokat, erdélyi tanulók magyarországi anyanyelvi táborokba való eljuttatását; szakmai konferenciákat a hazai magyar nyelvhasználat aktuális kérdéseiről, a nyelvi tervezés feladatairól; szakmai programok, tanfolyamok szervezését a sajtóban, rádióban, televízióban működő hivatásos beszélőknek. Az AESZ tagságát elsősorban magyar szakos tanárok, tanítók alkotják. Ez egybeesik azzal, hogy fontos feladatának tekinti az anyanyelvi mozgalom egybeépülését az anyanyelvi oktatással. A húsz év adatokban kifejezhető tényezőin túl (rendezvények, résztvevők, publikációk stb.) az AESZ jelentősége pontosan ebben, az anyanyelvi oktatással való kapcsolatban áll, ugyanis szakmai, anyagi és adminisztratív hozzájárulása a közoktatásban résztvevők anyanyelvi és kulturális neveléséhez helyenként élhető alternatíváját adja, máshol termékeny kiegészítést nyújtja a sokszor saját tisztségviselői által akadémizált magyar nyelvű közoktatás tanterven kívüli szegmensének.

Az AESZ a SZTANYI adminisztrálását is ellátja, valamint könyvkiadóként is működik. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai mellett saját sorozata is van, az 1994-ben indított AESZ-füzetek, melyben a Szövetség szakmai tanácskozásainak anyaga, valamint hazai és magyarországi nyelvészek, nyelvművelők munkái jelennek meg, és korábban egy kéthavonta megjelenő információs újságot is kiadott. Ezen felül kodifikációs céllal készült szótárak, valamint egyéb alkalmi kiadványok (doktori értekezések, évfordulós kötetek) jelentek meg a gondozásában. A SZTANYI-val való sokrétű kapcsolatáról fentebb már szoltunk.

1.4.3.2. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (NKI), Kolozsvár – *ispmn.gov.ro*

A kolozsvári székhelyű, a román kormány hatáskörébe tartozó Nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2007 novemberében alakult. Az Intézet a romániai kisebbségek társadalmi, gazdasági, kulturális és nyelvi jellegzetességeit kívánja kutatni, illetve az etnikumközi kapcsolatokra figyel. Célkitűzései a következők: összegyűjtik és rendszerezik a romániai kisebbségek intézményeit és rendezvényeit, illetve létrehoznak egy dokumentációs adatbázist a kisebbségekről szóló írásokból. Továbbá olyan kutatásokat terveznek és végeznek, amelyek feltárják a kisebbségek körében tapasztalható változásokat demográfiai és migrációs téren. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet felvállalta a nyelvi jogok terjesztését is azzal, hogy a hivatalos állami intézmények közül elsőként helyezte el a legfontosabb – önkormányzatokban használatos – nyomtatványok magyar fordítását a honlapján.

A Sapientia EMTE-vel közösen három kétnyelvűségi konferenciát rendeztek a kétnyelvű oktatás kérdéseiről (2008: Neveléspolitikai és pedagógiai gyakorlat a többnyelvűség kontextusában, 2009: Nyelv, identitás, többnyelvű lét és oktatáspolitikák, 2010: Kisebbségek nyelvi helyzete Romániában és a Kárpát-medencében), melyek anyaga meg is jelent Horváth István és Tódor Erika szerkesztésében (Horváth–Tódor szerk. 2008, 2009, 2011). A moldvai magyarok etnikai folyamataival,

nyelvével, nyelvi attitűdjével, nyelvcserejével foglalkozó kötetek (Peti–Tánczos 2012; Tánczos 2012b) mellett kisebbségi nyelvi jogokkal (Bogdán–Mohácsék 2012) és azok applikációjával (Horváth szerk. 2010), valamint az egyéni és intézményi kétnyelvűség kérdéseivel foglalkozó kötetek (Horváth 2008; Tódor 2008; Sorbán 2012) is napvilágot láttak az NKI kiadásában.

1.4.3.3. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár – *bolyait.ro*

A Bolyai Társaság 2006 februárjában hivatalosan bejegyzett Egyetemi Műhely Kiadója eddig öt nyelvészeti egyetemi jegyzetet adott ki (Benő 2008; Fazakas 2007c, 2008; Kádár 2007b; Máthé 2009c), egy doktori disszertációt (Biró 2012a), valamint nyelvészeti konferenciák anyagát (Imre szerk. 2013; Szoták–Vargha szerk. 2013) és nyelvészeti témájú cikkeket is tartalmazó festschriftet (Fazakas–Fóris-Ferenczi szerk. 2012). A nyelvészeti érdekeltségük közül a Bolyai Társaság a 2003-ban a *Magyar Encyclopaedia* 350 éves évfordulójára rendezett Apáczai-konferencia, a 2004-es *13. Élőnyelvi Konferencia*, a 2005. novemberi *Bolyai Egyetem Emlékkonferencia*, a 2012-es nyelvészeti műhelykonferencia (*A magyar nyelvészeti kutatások újabb eredményei III. Analógia és modern nyelvelírás*), valamint a *Paradigma(váltás) és kommunikáció* című interdiszciplináris szakmai konferenciának is (társ)szervezője vagy támogatója volt. A pályázati keretek függvényében állandó programja a magyarországi vendégtanárok költségeinek részleges térítése is, mellyel szintén a romániai magyar felsőoktatás szakmai érdekeit szolgálja.

1.4.3.4. Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány, Kolozsvár

A nyelvoktatással már korábban is foglalkozó Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány részben szórványmentést és nyelvi revitalizációs programot is felvállalt akkor, amikor 2003-ban a Szabó T. Attila Nyelvi Intézettel és a budapesti Hungarian Language Schoollal közösen *Nyelvi képzés határhelyzetben* címmel konferenciát szervezett Kolozsváron (2003. január 24–26.). A konferencia előadásai és hozzászólásai a szórványhelyzetben élő, nyelvcsere átment magyar eredetű személyek és csoportok nyelvi rehabilitációjának lehetőségeit mérlegelték. Ennek folytatásaként 2004 novembere és 2006 februárja között egy Socrates-program keretében együttműködés alakult ki a budapesti, Koháry Ilona által vezetett Hungarian Language School – Magyar Iskola, a kolozsvári Bölcsészettudományi Kar, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, a Heltai Gáspár Alapítvány, a bécsi egyetem Finnugor Intézete és a stuttgarti Magyar Kulturális Intézet között. A program keretében megszületett a magyart idegen nyelvként oktató tananyag romániai adaptációja azok számára, akik a magyart idegen nyelvként szeretnék tanulni, valamint akik nyelvcsere mentek át, és újra szeretnék tanulni a magyart nem hivatalos, civil szervezetek által indított tanfolyamokon vagy a működő szórványközpontokban (Koháry–Fazakas 2006).

1.4.3.5. Szórvány Alapítvány, Temesvár

A temesvári, 1993-ban létrejött alapítvány elnökének, Bodó Barnának a szerkesztésében 2000-től évi-kétévi rendszerességgel jelenik meg a *Romániai Magyar*

Évkönyv, mely politikai évkönyv jellege ellenére/mellett szociológiai és kulturális rovatában rendszeresen érint nyelvi revitalizációs, nyelvi identitási kérdéseket, több kötet pedig oktatási témájú blokkokat is tartalmaz. Továbbá a 2006 és 2010 között folyóiratként működött *Régi(j)óvilág* című regionális honismereti szemle 2009-es összevont tematikus számát a magyar nyelv évének szentelték. Kiadói tevékenységén kívül az alapítvány rendszeresen szervez szimpóziumokat, konferenciákat, tanácskozásokat, melyek közül többnek is volt nyelvi, nyelvészeti vonatkozása.

1.5. A tudományterület kutatási eredményeinek hatása az erdélyi/romániai magyar társadalom helyzetének alakulására

A tudományterület kutatási eredményei közül elsősorban a nyelvtervezéssel kapcsolatosaknak lenne mérhető a társadalom helyzetének alakulására tett hatása. A korpusztervezési munkák főként a szaknyelvekre irányultak (az erre vonatkozó adatokat l. az 1.2.8.5., illetve az 1.4.1.1. alfejezetekben), a legnagyobb társadalmi igény azonban kétségtelenül a közigazgatási kifejezésekkel, intézménynevekkel stb. kapcsolatos munkálatok irányában mutatkozott. Mégis ezeknek a hatása is alatta marad az elvárásoknak, ugyanis nemcsak az önkormányzatok egy része, de a sajtó sem használja (konzekvensen) ezeket a munkákat. Ebben része lehetett a terjesztés és „reklám” esetlegességének, illetve annak is, hogy csak utólag lett honlapjuk azoknak az intézményeknek (AESZ, SZTANYI), amelyek a kutatásban vagy a kiadásban részt vettek.

A korpusztervezés mellett a nyelvtervezés másik vetülete a státustervezés. Noha ez elsősorban nem nyelvészeti kérdés, az ezzel szorosan összefüggő nyelvi jogi kérdéseknek van nyelvészeti vonatkozása. Az elmúlt időszakban nyelvi jogi kérdésekkel kapcsolatos konferenciák, kiadványok, munkák egyre szaporodtak (pl. Péntek–Benő 2003a, 2003b; Péntek–Benő szerk. 2005; Benő–Szilágyi szerk. 2006; Katona 2012, 2013a, 2013b). Magyarországi szociológusok kezdeményezésére elindult egy honlap is (www.nyelvjogok.ro¹), amely a helyi közigazgatásban a polgárok nyelvi jogaiért fellépő kezdeményezéseket támogatta, és célja volt az anyanyelvi jogok használatának terjesztése, mely célok érdekében szakembereket, intézményeket szólított meg/mozgósított. Ennek egyik eredménye volt, hogy a honlap kezdeményezésére a SZTANYI, az AESZ és a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet közreműködésével

¹ A honlap olyan feladatokat valósított meg, mint ismertetni, mely településeken, milyen intézményekre terjed ki az a jog, hogy a magyar nyelvet a hivatalos levelezésben, ügyintézésben használhatják az állampolgárok, segítséget nyújtott letölthető magyar nyelvű nyomtatványok megtalálásában, illetve elérhetővé tett másutt – pl. önkormányzatok, intézmények honlapjain – még meg nem található nyomtatványokat, mintaleveleket, a hivatalos ügyintézés megkönnyítendő folyamatosan bővülő román–magyar szakmai szöveget tett közzé, de közölt kétnyelvű feliratmintákat, elérhetővé tett magyarra fordított törvényszövegeket, sőt a magyarul beszélő közjegyzők listáját is megtaláljuk a honlapon. Az oldal 2012 óta nem él, archiválva hozzáférhető itt: <http://language-rights.eu/nyelvjogokro/>. Megszűnésének oka nem a felvállalt feladat okafogyottá válása. A nyitólapon erről rövid tájékoztatást olvashatunk.

elkészült a 2008-as év legvégén felálló új kormány és államigazgatási rendszer intézményneveinek magyar fordítása (a mintegy 200 intézménynevet tartalmazó lista a http://www.szanyi.ro/download/magyar_intezmenynevek.pdf címről tölthető le). A hivatalos állami intézmények közül elsőként a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet helyezte el a legfontosabb – önkormányzatokban használatos – nyomtatványok magyar fordítását a honlapján.

A 2001. évi 215-ös ún. „helyi közigazgatási” törvény egyik hozadéka volt az is, hogy bizonyos településeken magyar helynévtáblák állítása is lehetségessé vált. Hivatalos felkérésre a magyar helységnevek fordítását szintén kolozsvári nyelvészek végezték/bírálták. Erre is, és több más nyelvi (tervezési) kérdésre is igaz, hogy a szakma sokszor csak véleménynyilvánításra kénytelen szorítkozni, ám az, hogy ezt a politika(i) képviselőt) mennyire vette/veszi figyelembe, már nem a szakmán múlik.

Egy másik (részben) nyelvészeti vonatkozású, társadalmi hatású probléma a nyelvhasználat színvonalának kérdése. Ebben az elmúlt időszakban a szakma is folyamatosan megszólalt: a nyilvános nyelvhasználat színvonalának normalitása érdekében a média munkatársainak képzéseket szervezett; felhívta a figyelmet a kiadványok, tankönyvek, tankönyv- és vizsgatétel-fordítások nyelvi igénytelenségére stb. Sajnálatos módon mindez nem változtat azon a képen, hogy általánosságban ma is sok a felületesség, a nyelvi tekintetben (is) gondozatlan, szaklektorálás nélkül megjelenő kiadvány. Mindenképpen cél az anyanyelvűség a tudományművelésben, de ez feltételezi a magyar szaknyelv és szaknyelvi stílus magas szintű ismeretét. Úgy tűnik azonban, hogy a mennyiségi és a terjedelmi bővülés arányában csökkent a kiadványok nyelvi (és néha szakmai) igényessége. Ez ellen a provincializmus ellen nem lehet csak nyelvészeti eszközökkel küzdeni.

Szintén a nyelvhasználat kérdésköréhez kapcsolódik az anyanyelvi mozgalmak területe. Itt is folyamatos volt a szakmai megalapozás, ennek nagy (volt) a közéleti nyilvánossága, és az oktatásra gyakorolt (kezdeti) hatása is jelentősnek mondható.

Hogy a tudományterület eredményeinek milyen változásokat kellene a közeljövőben eredményezniük az erdélyi/romániai magyarság helyzetében, arra a fent felsoroltak közül egyrészt a nyelvi tervezéssel, nyelvi jogokkal (a magyar nyelvhasználat körével) kapcsolatos kérdések felől érdemes közelíteni, másrészt a közéletiség (pl. médianyelv) és közoktatás anyanyelvűségére való odafigyelés (a színvonal „normalitása”), ennek, illetve a nyelvi értékek megőrzésének bátorítása, az ezekhez kellő eszközök biztosítása felől.

1.6. A tudományterület erdélyi/romániai magyar képviselőinek és intézményeinek nemzetközi kapcsolatai

A hazai nyelvészeti kutatások zöme nem elszigetelten működik:

- néhány alulreprezentált területen (elméleti és rendszernyelvészet, textológia stb.) egyéni kutatások folynak, amelyek a hazai szakmai nyilvánosság hiányában külföldön legitimizálódnak;

- egyes intézményekben zajló programjaink hozzájárulnak a Kárpát-medencei konvergenciához (vö. Termini Kutatóhálózat, mely a kolozsvári/sepsiszentgyörgyi SZTANYI-n kívül a dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Irodát, a beregszászi Hodinka Antal Intézetet, a szabadkai Verbi Nyelvi Kutatóműhelyt, illetve a Szlovéniát, Ausztriát, Horvátországot képviselő Imre Samu Nyelvi Intézetet kapcsolja egybe; Magyarországon Termini Egyesület néven került bejegyzésre; a Kutatóhálózat több témában együttműködik az MTA Nyelvtudományi Intézetével hivatalos megállapodás keretében);
- személyes és intézményi kapcsolatok, különböző szintű együttműködési programok léteznek, a vizsgálati tárgy – a magyar nyelv – révén ezek a kapcsolatok elsősorban Magyarország felé irányulnak.

A nemzetközi kapcsolatok erősödéséhez járul hozzá az is, hogy az elmúlt évtizedben egyre több hazai nyelvész kezdett idegen nyelven (főként angolul) publikálni, és járt el Magyarországon kívüli nemzetközi konferenciákra. Az ötévente megrendezésre kerülő *Hungarológiai Kongresszus* is olyan fórum, mely a hungarológiai tárgyakkal és témákkal nem csak magyar anyanyelvű kutatóit vonzza, s a kongresszus lokációi révén (Bécs, Róma-Nápoly, Jyväskylä, 2011-ben éppen Kolozsvár) is a nemzetközi szakmai kapcsolatok építését tartja szem előtt. Itthon is egyre több olyan konferencia kerül megrendezésre, ami növekvő számú külföldi (és – a konferencia témájának függvényében – nem csak magyarországi) szakembert vonz. Nagy hagyományú konferenciasorozatok is egyre többször választanak hazai helyszínt (a *VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus* mellett megemlíthetjük a *13. Élőnyelvi Konferenciát*, vagy a *MANYE XXIV. Kongresszusát*).

A Kolozsvári Akadémiai Bizottság kezdeményezésére a Nyelvtudományi szakbizottság is számbavette a Románia határain kívül élő, hazai származású magyar nyelvészeket, és összeállította az „Elszármazott tudósok” folyamatosan bővülő kataszterének nyelvészeti részét. Ennek hozadéka volt nemcsak a személyes, hanem ezen keresztül az intézményi kapcsolatok erősítése is.

2. Célok, jövőkép

2.1. A tudományterület helyzetének várható alakulása a közeljövőben

A kérdésnek talán a jogi-anyagi, illetve a személyi vetülete a legrelevánsabb. A szakmai vetületről nem sokat lehet jósolni, azt leszámítva, hogy a szakma művelésének feltételei részben vélhetően javulni fognak. Az internetes technológia fejlődése, a digitalizálás korszaka megoldást jelenthet az egyik olyan problémára, amellyel adott ponton minden hazai kutató szembesült: a szakirodalom hiánya, ebből fakadóan az elméleti jellegű kutatások háttérbe szorulása (például a forrásfeltáráshoz,

empirikus vizsgálatokhoz, terepkutatásokhoz képest), illetve ezeknek a külföldi, elsősorban magyarországi ösztöndíjaktól és mobilitásoktól való függősége.

A személyi vonatkozásokat illetően úgy tűnik, az elkövetkező 10–15 évre biztonszágot ad a megtörtént generációváltás, noha nem minden esetben járt együtt a generációváltás „paradigmaváltással” is, és sokszor nem a legjobbak, hanem az itthon maradók azok, akik a szakmában dolgoznak.

Jogi-anyagi tekintetben a legbizonytalanabb a jövő, ugyanis intézményi garanciák alapvetően hiányoznak, és a törvényi háttér sem garantál semmit. Az egyes intézmények normatív támogatás híján bizonytalan időre szóló egyéni ösztöndíjpályázatokkal működnek, ami lehetetlenné teszi olyan önálló státusok meghirdetését, amelyek biztos alapot és perspektívát teremtenének a legfiatalabb munkatársaknak, és folyamatosságot biztosítanának az intézménynek.

2.2. Célkitűzések

Az erdélyi/romániai magyarság jelenlegi helyzetéből – adottságaiból és szükségleteiből – kiindulva a következő rövid távú (a következő 10–15 évre vonatkozó) célkitűzéseket fogalmazhatnánk meg a tudományterületet képviselő erdélyi/romániai magyar szakmai közösség számára:

1. Hagyományosan a hazai nyelvészeti kutatások abból a (hibás) premisszából indultak (indulnak?) ki, hogy a nyelvészet nemzeti (vagyis regionális) jellegű tudomány. Ebből fakadóan a hazai nyelvészeti kutatások sok területen nemcsak alulreprezentáltak (elméleti nyelvészet, rendszernyelvészet, általános nyelvészet stb.), hanem tulajdonképpen hiányoznak (a számítógépes nyelvészet és formális nyelvészet egyes területei, neurolingvisztika, finnugrisztika, az alkalmazott nyelvészet bizonyos területei, pragmatika stb.). Nem lehet ugyan cél, hogy egy amúgy is kritikus létszám alatti nyelvész közösség lefedje a nyelvészet összes területét, és lehetőség szerint elég kell tenni a nemzeti közösség elvárásainak is; mindez azonban hatékonyan és versenyképesen csak úgy képzelhető el, ha a nyelvészet mint (a regionálissal szemben) általános tudomány perspektíváját is folyamatosan szem előtt tartjuk. Ez azt is jelenti, hogy a specifikusan „hazai” témák mellett egyre nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az elméleti tájékozódásra, a Magyarországon túli nemzetközi kapcsolatokra, az új generáció (elsősorban a külföldön doktorálók) integrációjára.

2. Noha a tudományterületnek és hazai művelőinek személyes és intézményes nemzetközi (elsősorban magyarországi) kapcsolatai kellőképpen sokrétűek, a román nyelvészeti kutatásokkal való érintkezési terület továbbra is szinte jelentéktelennek mondható. Az együttműködés korlátai mindkét részről elsősorban ideológiai jellegűek, másodsorban azonban érdektelenségből fakadnak. A román nyelvészek között is nagyjából kihalt/már nem aktív az a generáció, aki még beszélt/értett magyarul. A támogatási rendszer (a 90-es évekbeli Soros-pályázatokat leszámítva) szintén nem fektetett különös hangsúlyt az ilyenfajta együttműködések szorgalmazására. A lassan

egyre fontosabbá váló európai pályázati rendszer viszont vélhetően pozitív hatással lesz majd ezekre az együttműködésekre, amik a nyelvtudomány vonatkozásában főként a dialektológia, a kontaktológia, a lexikográfia (vagy akár az elméleti nyelvészeti kutatások) területén bizonyulhatnak gyümölcsözőnek. Tematikus hatósugarát tekintve szűk tartományban, de a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet tevékenységében is sok ilyen irányú kezdeményezést láthatunk.

3. A dialektológiában és nyelvtörténetben elkészültek a nagy szintézisek, s ezzel lezárul egy korszak. A nyelvtörténetben az SzT. több generációnyi nyelvésznek is munkát adott, ezzel párhuzamosan viszont mára szinte teljesen elhanyagolttá vált a forrásfeltárás. A kolozsvári könyvtárak régi gyűjteményeinek anyaga is szinte áttekinthetetlen, a vidéki könyvtárakról, az állami levéltárakról nem is beszélve. Az elmúlt időszakban pozitív fordulatként értékelhető, hogy kormány szinten olyan intézkedések történtek, amelyek a kutatást célzottan ellehetetlenítő bürokráciát részlegesen megszüntetve az állami levéltárak anyagát legalább részben kutathatóvá tették. Ez a folyamat nem visszafordíthatatlan, hiszen politikai konjunktúrától függő, ezért igen fontos lenne most a gyűjtemények feltárása, lehetőség szerint digitalizálása, a források mentése. A múzeumok kezelésében is maradtak fenn levéltári, kéziratos és régikönyv-állományok. Noha az állami levéltárak igyekeztek ezeket bekebelezni, több helyütt a múzeumok megmentették kézírataik és könyveik némely fondjait; ezeket az illető intézményekben dolgozzák fel, nagyon lassan és rendszertelenül. Az iskolákban, főként a régi nagy kollégiumok utódintézményeiben (Székelyudvarhely, Zilah, Enyed, Marosvásárhely, Szatmár, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely) létezik az ún. dokumentációs könyvtár intézménye, amely elegyesen tartalmaz kéziratos állományt, könyveket, néha akár levéltári anyagot is. Ezeknek a legmosztóább a sorsa: nincs pénz az épületek felújítására, sem infrastrukturális fejlesztésre, így az állomány őrzése, restaurálása problémás, nem felel meg a normáknak, és törvény sem szabályozza, mint a levéltárak kutatását, vagyis a helyi igazgatóval és a könyvtárossal kell „szót érteni”. Egykori egyházi kezelésben álló püspöki vagy szerzetesrendi könyvtárak utódintézményei (pl. Déván, Székelyudvarhelyen, Csíksomlyón, Szatmáron) szintén tartalmazznak régikönyves, kéziratos állományokat is. Ezek kutatása is nehézkes, az egyházi és állami jogkör gyakran ütközik, a kutatás a helyi szokásjogot tükrözi, nem egy bevett, országos szintű gyakorlatot követ.

A forrásfeltárás mellett a nyelvtörténeti kutatások szemléletváltása is várat magára hazai viszonylatban: egy-két kísérlettől eltekintve nincsenek művelői például a történeti szociolingvisztikának vagy szociopragmatikának; a kognitív irányzatok azonban – részlegesen – nyelvtörténeti vizsgálatokra való applikációjukban is jelen vannak.

4. A jelenleginél sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az oktatás kérdéseire, és nagyobb szerepet kellene vállalni a közoktatás szakmai felügyeletében. A közoktatásban elkezdődött egy reformfolyamat, melynek első lépésként – egyetemi szakemberek bevonásával is – a tantervek megújítása volt a célja. Az új tantervekben

mind a nyelvi, mind az irodalmi nevelés a szövegértési és szövegalkotási képességfejlesztésbe mint fő célba van integrálva. Ez tartalmi újítást (vö. tudományos korszerűség) és módszertani váltást (vö. induktivitás, probléma- és tevékenységcentrikusság, differenciáltság, ismeretközlés helyett képességfejlesztés stb.) egyaránt szükségessé tesz. Az új tanterv azonban csak akkor eredményez valódi reformot, ha szakmailag megfelelő és színvonalas oktatási anyagok (tankönyvek, tanmenetek, segédkönyvek, munkafüzetek) is születnek, illetve rendszeres tanárto-vábbképzések biztosítják a szemléleti váltás érvényesülését. Ezzel is összefüggésben a kutatásnak az oktatásba való integrációjára kell törekedni, ami egyes diszciplínák esetében megvalósul, másokat azonban éppen a bolognai folyamat által átalakított BA és MA rendszer helyez mellékvágányra. Ez a rendszer a diákoknak a kutatásba való integrálását is nehezebbé teszi.

5. Amellett, hogy milyen magyar nyelvet, az is fontos szempont, hogy (kisebbségi körülmények között) milyen magyar nyelven oktatnak az iskolában. A kisebbségi nyelvhasználat és nyelvi helyzet ismeretében fontos folyamatosan részt venni a nyelvi tervezésben (tankönyvek, szakszótárak, kétnyelvű szótárak stb.), és a nyelvi revitalizációt célzó módszerek és anyagok kidolgozásában. Ezen a területen is vannak elméletek és szintézisek, de nincsenek adaptált módszerek és applikációk. A magyarnak (román alapnyelvről) idegen nyelvként való oktatása terén szintén többre van társadalmi igény, mint amire a szakma jelen pillanatban fel van készülve.

6. A nyelvi igényesség mellett fontos a szakmai igényesség fő szemponttá tétele. Ahogy erre Péntek 2002 is rámutat, meg kell szabadulnia a szakmának (és általában az erdélyi tudományosságnak) attól a mentalitástól, amely a kritikát személyeskedésnek tekinti (vagy csak hierarchikusan lefele működteti), és gyakorlatilag sokszor pusztán formális „rítusok” performálásához köti a szakmai eredmények legitimizálását. Ez jellemzi helyenként akár a fokozatszerző eljárásokat is (legyen szó doktori disszertációról, magiszteri vagy tanári fokozati dolgozatról). Szinte teljességében hiányzik a folyóiratokhoz és konferenciakötetekbe beküldött cikkek névtelen lektorálása. Ez ellentétes a minőségbiztosítással, de olyan mentalitást konzervál, amely kedvez a tekintélyelvnek, a szakmai „paternalizmusnak”, valamint a kialakult szakmai viszonyok légkörének, a csak formálisan teljesített feladatok habitussá válásának, viszont óhatatlanul a provincializmus fenntartásának eszköze. Összefügg ez azzal is, hogy a hazai szakmai élet olyannyira kritikus létszám alatti, hogy nincs tudományos nyilvánosság, egy-egy szakcikk hozzáértő bírálatára sokszor nincs is más szakember, mint a szerző maga. Ezért – ahogy magyarországi szakfolyóiratok szerkesztőbizottságában is szerepelnek határon túli szakemberek – általánossá kellene válnia hazai viszonylatban is, hogy magyarországi szakembert kérnek fel szaklektorálásra. Noha a honoráláshoz nem állnak rendelkezésre anyagi eszközök, lektorálás hiányában a pusztán pályázati támogatások elszámolására írt szövegek színvonalát nehéz lesz túllépteni (és ez fokozottan igaz a most formálódó, pályakezdő szakemberekre).

7. Célzott támogatásokkal kellene biztosítani, hogy a pályakezdők ne hagyják el a pályát és/vagy az országot. Ahol 5–10 évi egyetemi/kutatóintézeti munka az országos átlagfizetés alatti összeggel van honorálva, ott a szakmára, illetve a (szakmai) közéletben való részvételre fordítható idő a létfenntartásért vállalt egyéb munkákra fordított idővel vetekszik. Emiatt (is) az a közéletben is aktív szerepet vállaló új szakember-generáció, akiknek 10–15 éven belül (vagy még hamarabb) át kellene venniük a stafétát, szinte teljességgel hiányzik. Emellett az egyetemi leterheltség elsősorban éppen azt a fiatal generációt érinti (tanársegéd, adjunktus), akik kutatói pályájukat is most kellene hogy megalapozzák.

3. A kivitelezés

3.1. A kivitelezők

A 2.2. alatt felsorolt hét pont zöme olyan problémát fogalmaz meg, amelynek megvalósításhoz stabil intézményes és infrastrukturális háttér szükséges (vö. hiányzó vagy anyagilag kormány(váltás)októl függő intézetek, intézmények, kiszámíthatatlan pályázati támogatások). Ezek létrehozásában/fenntartásában szerepe lehet a politikai érdekképviselőnek, az anyagi forrásokat biztosító intézményeknek/kormány(ok)nak, a már meglévő szakmai intézményeknek és szakmai testületeknek, az uniós, célzott együttműködési pályázatoknak stb.

3.2. Lehetséges akadályok

Az akadályok anyagi/politikai, jogi és szakmai természetűek egyaránt lehetnek. Probléma lehet az intézmények (és finanszírozásuk) politikai függősége (és ez mindkét országban változhat kedvezően vagy kedvezőtlenül); a normatív támogatások hiánya; az esetleges, kiszámíthatatlan jellegű tudományos támogatás, ami a tervezhetőséget erősen korlátozza; az esetleges, anyanyelvhasználatot korlátozó intézkedések; intézmények politikai szempontú átalakítása/megszüntetése; a szabályozások kedvezőtlen változása; a szakmai munka (anyagi vagy ideológiai okú) ellehetetlenítése; a tudományos kutatás személyi feltételeinek a megszűnése (a nagy iskolaformáló egyéniségek, a mai 65–75 éves korosztály, akiket pl. az aktuális egyetemi politika anyagi megfontolásokra hivatkozva mellékvágányra helyezett, ezzel éppen iskolaépítő tevékenységüket szüntetve meg, vagyis megszűnik a tudományos kutatás személyi feltételeinek az egyetemi oktatás révén való biztosítása); stb.

3.3. A KAB Nyelvtudományi Szakbizottságának szerepe a célok kivitelezésében

A KAB Nyelvtudományi Szakbizottságának alapvetően a következőkben kell szerepet vállalnia:

- a magyar nyelvészet romániai intézményeinek és művelőinek, illetve mindazoknak az akadémiai és felsőoktatási intézményeknek és nyelvészeknek a (különböző szintű együttműködési programok keretében való) összefogásában, akik (bárhol a világon) fontos erdélyi témákkal foglalkoznak;
- a régió tudományos közösségének munkáját kell segítenie (számára a nyilvános fórumokat, a kutatást elősegítő eszmecserek alkalmait megteremteni – külön figyelve az interdiszciplináris jellegű, illetve a regionális témák megvitatását célzó, valamint a nemzetközi méretű összejövetelekre);
- a hazai társadalom felé kellene képviselnie a tudományos közösséget, a tudományosan is megalapozott álláspontokat és véleményeket, népszerűsítve azokat;
- szerepet kell vállalnia a tájékoztatásban, a közvetítésben, a szakmai felügyeletben, szót kell emelnie azért, hogy a szakmai illetékesség tiszteletben tartása a hatalmi vagy egyéb szempontok ellenében is megvalósulhasson.

Hivatkozások

ALDEA Maria – LEUCUȚA Daniel-Corneliu – VREMIR Márta – CRISTEA Vasilica Eugenia – PODARU Adrian Aurel

2013 *Lexiconul de la Buda (1825)*, ed. electronică. [*Budai Lexikon*, elektronikus kiadás] Kolozsvár. (<http://www.bcuculj.ro/lexiconuldelabuda/site/login.php>)

AMBRUS Ágnes – PÉTER Lilla – STARK Gabriella (szerk.)

2013 *Gyakorlatközelben III. Te mit választanál? Választható tantárgyak az elemi osztályokban*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

ANTAL Sándor

2008 *Anyanyelvi nevelés az alsó tagozaton*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

ASZTALOS Lajos

2004 *Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár I–II*. Polis, Kolozsvár.

BAKK-MIKLÓSI Kinga

2006 *Pszicholingvisztikai alapozás – Segédlet a pszicholingvisztika tanulmányozásához*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

2007 *A beszédértés és a beszédprodukciónak fejlődése magyar–román kétnyelvű gyermekeknél*. Doktori dolgozat, BBTE, Kolozsvár. Irányító Péntek János.

2009 *Kétnyelvűvé válásunk útjain*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

2010 *Óvodás és kisiskolás gyermekek kommunikációs képességének fejlesztési lehetőségei kétnyelvű környezetben*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

BALÁZS Lajos – SZILÁGYI N. Sándor

1999 *Învățarea limbii române este un drept sau obligație, este o cauză sau pretext? A román nyelv tanulása jog vagy kötelesség, ügy vagy ürgy?* Apáczai Csere János Pedagógusok Háza kiadója, Csíkszereda.

BÁLINT Emese

2013 *Kétnyelvűség és nyelvi változás a szórványban*. Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 8. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.

BÁLINT Emese – PÉNTEK János (szerk.)

2009 *Oktatás: nyelvek határán. Közelkép és helyzetkép a romániai magyar oktatásról.* Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 5. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.

BARTHA Csilla – NÁDOR Orsolya – PÉNTEK János (szerk.)

2011 *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 135. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

BARTHA Krisztina

2011 Nagyváradi középiskolások olvasási szokásai. *Anyanyelv-pedagógia* 2011/3. (<http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=330>)

2013 A beszédfeldolgozás jellemzői magyar domináns kétnyelvű gyermekeknél. *Beszédkutatás* 2013: 233–246.

BENŐ Attila

2000 Kognitív pszichológiai szempontok a nyelvi érintkezés vizsgálatában. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 1/4: 31–41.

2004a *A kölcsönző jelentésvilága.* Erdélyi Tudományos Füzetek 246. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2004b A hatalom metaforája. In: Jankovics József – Nyerges Judit (szerk.): *Hatalom és kultúra.* Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai. Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság, Budapest. 771–785.

2004c Kölcsönzőhasználat, kódváltás a moldvai kétnyelvű beszélők megnyilatkozásában. In: Kiss Jenő (szerk.): *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében.* (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 221.) Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 23–36.

2006 A szaknyelvek helyzete Erdélyben. In: Kurtán Zsuzsa – Silye Magdolna – Strucz Zoltán. (szerk.): *Utak és perspektívák a hazai szaknyelvoktatásban és -kutatásban.* Debreceni Egyetem, Debrecen. 23–27.

2007a Köznyelvi magyar szavak jelentésbővülése az erdélyi magyar nyelvváltozatban. In: Maticsák Sándor (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás. I.* Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság, Debrecen – Budapest. 7–13.

2007b Nyelvi jogok és anyanyelvhasználat Romániában. In: Bodó Barna (szerk.): *Nyelvi jogok, nyelvpolitika.* Szórvány Alapítvány, Temesvár. 35–44.

2008 *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai.* Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.

2009a A dolgok másik neve. Újabb erdélyi lexikográfiai munkálatok. *Korunk* 20/2: 49–54.

2009b A román nyelv tanítása a romániai közoktatásban a nemzeti kisebbségek számára. In: Kolláth Anna (szerk.): *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada.* Univerzitetna knjižnica Maribor, Bielsko-Biala–Budapest–Kansas–Maribor–Praha. 217–225.

2009c Köznyelvi lexikai egységek szemantikai sajátosságai a kisebbségi magyar nyelvváltozatokban. In: Borbély Anna – Vančoné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga (szerk.): *Nyelvideológiai, attitűdök és sztereotípiák.* Tinta Könyvkiadó, Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra. 25–36.

2010 Az átvevő nyelv morfológiai rendszerének hatása a népetimológia és a szóelvonás érvényesülésében. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila (szerk.): *Nyelvelmélet és kontaktológia I.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba. 197–206.

- 2011a Többségi nyelv és kisebbségi nyelv. Attitűd és normatudat az erdélyi magyarok körében. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita (szerk.): *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Tinta Könyvkiadó – Hodinka Antal Intézet, Budapest–Beregszász. 257–266.
- 2011b Hol beszélnek a legszebben magyarul? In: Balogh F. András – Berszán István – Gábor Csilla (szerk.): *Újrateremtett világok. Írások Cs. Gimesi Éva emlékére*. Argumentum Könyvkiadó, Budapest. 61–70.
- 2011c Normatudat és nyelvi presztízs. In: Horváth István – Tódor Erika Mária (szerk.): *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár. 147–162.
- 2011d Román eredetű családnevek a nyelvterület keleti régiójában. Eredetréteg, tipológia. In: Vörös Ferenc (szerk.): *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig. Családnév – helynév – kisebbségek*. Savaria University Press, Szombathely. 109–117.
- 2011e Modalitás, nyelvi kategorizálás, fordítás. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Tegnap filológiaiánk mai szemmel*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 33–52.
- 2012a Román eredetű családnevek kérdései. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 56/1: 47–54.
- 2012b Gyakoribb román eredetű családneveink földrajza. In: Vörös Ferenc (szerk.): *Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet*. Savaria University Press, Szombathely. 123–132.
- 2012c Modális érték és fordítás. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *A szótól a szövegig*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 41–50.
- 2013a Egy lehetséges relatív kontaktusjelenség az erdélyi magyar nyelvváltozatban: az általános alany kifejezése egyes szám második személyű igealakokkal. In: Agyagási Klára – Hegedűs Attila – É. Kiss Katalin (szerk.): *Nyelvelmélet és kontaktológia 2*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba. 13–26.
- 2013b Hangzásséma és analógia. In: Kádár Edit – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Analógia és modern nyelveírás*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 42–51.
- 2013c Modalitás és interkulturális pragmatikai jelenségek a fordításban. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 211–219.
- BENŐ Attila (szerk.)
2009 *Román–magyar kulturális szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- BENŐ Attila – BECZE Orsolya – ERDÉLY Judit
2004 *Magyar–román közigazgatási szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- BENŐ Attila – FAZAKAS Emese – SÁROSI-MÁRDIROSZ Krisztina (szerk.)
2009 *Román–magyar oktatásterminológiai szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- BENŐ Attila – FAZAKAS Emese – SZILÁGYI N. Sándor (szerk.)
2007 *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére. I–II*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.
- BENŐ Attila – MURÁDIN László
2002 Csángó Dialect – Csángó Origins. In: Diószegi László (ed.): *Hungarian Csángós in Moldavia*. Teleki László Foundation – Pro Minority Foundation, Budapest. 163–176.

BENŐ Attila – RÁCZ Lilla

2011 Translation and Modal Meaning. In: Butiurcă Maria – Druță Inga – Imre Attila (eds.): *Terminology and Translation Studies*. Scientia Publishing House, Cluj-Napoca. 227–235.

BENŐ Attila – PÉNTEK János (szerk.)

2011 *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve*. Gramma Nyelvi Iroda – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet, Dunaszerdahely–Kolozsvár.

2013 *Dicționar cultural maghiar–român* [Magyar–román kulturális szótár]. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége – Erdélyi Műhely, Sepsiszentgyörgy–Kolozsvár.

BENŐ Attila – SZILÁGYI N. Sándor

2005 Hungarian in Romania. In: Anna Fenyvesi (ed.): *Hungarian Language Outside Hungary*. John Benjamins, Amsterdam. 133–162.

BENŐ Attila – SZILÁGYI N. Sándor (szerk.)

2006 *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 3. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.

BIRÓ Enikő

2007 A hasonlítást kifejező melléknévi összetételek, különös tekintettel a színnevekre. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 51/1–2: 93–103.

2012a *Kétnyelvűek nyelvtanulási stratégiái*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.

2012b Differences in Second Language Acquisition of the Hungarian Minority in Romania: the Role of Exposure. *Lingua. Language and Culture* 2012/1: 61–71.

2013 A motiváció és az attitűd szerepe a második nyelv elsajátításában és használatában. Egy Erdélyt átfogó felmérés tanulságai. In: Szoták Szilvia – Vargha Fruzsina (szerk.): *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 27–45.

BOCSKAI István – MATEKOVITS György – SZÉKELY Melinda – KOVÁCS-KURUCZ J. Szabolcs

2003 *Magyar–román–angol fogorvosi szótár*. Sapientia Könyvek 16. Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete – Scientia Kiadó, Kolozsvár.

BOGDÁN Andrea – MOHÁCSÉK Magdolna

2012 *Nyelvi jogok útmutató*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.

BOKOR Elvira

2007 *Román–magyar állategészségügyi szótár*. h. n.

BURA László

2005 *Nevek tanúsága, szakmák emléke*. Státus, Csíkszereda.

2007 *Öt évszázad utcanévei. Szatmárnémeti (Satu Mare) (1500–2000)*. Hírlap Könyvek. Státus, Csíkszereda.

2008a *Szatmári szólások és közmondások*. Hírlap Könyvek. Státus, Csíkszereda.

2008b *Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei). I–II*. Státus, Csíkszereda.

2011 *Szatmár megye történeti-etimológiai helynévtára*. II. bővített kiadás. Státus, Csíkszereda.

2013 *A többszólamúság ösvényein*. Nyelvészeti tanulmányok. Státus, Csíkszereda.

BUTIURCĂ Doina – IMRE Attila – DRUIȚĂ Inga (eds.)

2013 *Dicționar de termeni economici* [Hatnyelvű gazdasági szótár]. Vol I. Editura Universitară, București.

- CSERNICSKÓ István – PAPP György – PÉNTEK János – SZABÓMIHÁLY Gizella
2005 A szomszédos országok magyar nyelvi kutatóállomásairól. *Magyar Nyelv* 101/1: 105–113.
- CSOMORTÁNI Magdolna
2004 Karcfalva helynevei. I. *Magyar Nyelvjárások* 42: 180–203.
2005a Karcfalva helynevei. II. *Magyar Nyelvjárások* 43: 173–209.
2005b Öt alcíki település helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 49/1–2: 133–146.
2006 A Hargita megyei Csíkszentmihály község helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50/1–2: 124–138.
2007 A Hargita megyei Csíksomlyó, Csíktaploca és Csobotfalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 51/1–2: 128–137.
2008a A Hargita megyei Csíkborszova, Csíksomortán, Csíkszentmiklós helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 52/1: 81–89.
2008b Az Erdélyi magyar szótörténeti tár és a leíró helynévtan lehetséges interdiszciplináris kapcsolatai. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 52/2: 177–183.
2008c Észrevételek a csíki helynevek lexikális-morfológiai szerkezetének változásairól. In: Hoffmann István – Tóth Valéria (szerk.): *Helynévtörténeti Tanulmányok 3*. Debrecen. 165–177.
2009a A Hargita megyei Csíkcsekefalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 53/2: 157–159.
2009b Csíki mikrotoponímiai rendszerek népetimológiás változásai. In: Hoffmann István – Tóth Valéria (szerk.): *Helynévtörténeti Tanulmányok 4*. Debrecen. 47–71.
- DELESEGA Gyula – BORZA Ioan
2003a *Magyar–román épületgépészeti szakszótár*. [*Dicționar maghiar–român cu termeni din domeniul instalațiilor pentru construcții*]. Orizonturi Universitare, Temesvár.
2003b *Román–magyar épületgépészeti szakszótár*. [*Dicționar român–maghiar cu termeni din domeniul instalațiilor pentru construcții*]. Orizonturi Universitare, Temesvár.
- DEMÉNY Piroska
2009 *Anyanyelvi nevelés az óvodában és az elemi osztályokban*. Glória, Kolozsvár.
2013 *A szecsesszi főbb stíláriis sajátosságai Bánffy Miklós írásművészetében*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- DEMÉNY Piroska (szerk.)
2012 *Gyakorlatközelben I. A projekt módszer óvodai alkalmazása*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- EGYED Emese (szerk.)
2004 *Aranka György gyűjteménye I. Az emberarcú intézmény. Tanulmányok Aranka György köréről*. Erdélyi Tudományos Füzetek 249. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- ERDÉLY Judit
2012a *Fatikus beszéd. Megszólítások, köszönések, kapcsolattartó szokások a székelyföldi nyelvhasználatban*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 7. Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
2012b *Az a húsz esztendő. Az Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetségének rövid története*. In: Erdély Judit – Ördög-Gyárfás Ágnes – Ördög-Gyárfás Lajos – Péntek János (szerk.): *Nyelvét megtartó közösség – közösségét megtartó nyelv. Az AESZ két évtizede a nyelvi közösség szolgálatában*. Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy. 24–43.

ERDÉLY Judit – ÖRDÖG-GYÁRFÁS Ágnes – ÖRDÖG-GYÁRFÁS Lajos – PÉNTEK János (szerk.)

2012 *Nyelvét megtartó közösség – közösségét megtartó nyelv. Az AESZ két évtizede a nyelvi közösség szolgálatában.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.

FAZAKAS Emese

2003a Új utak a nyelvtörténeti anyagok feldolgozásában. In: Büky László – Forgács Tamás (szerk.): *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei III. Magyar és finnugor jelentéstörténet.* Szegedi Tudományegyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged. 14–21.

2003b Igekötös igék tanítása idegen anyanyelvűek számára. In: Nádor Orsolya – Szücs Tibor (szerk.): *Hungarológiai Évkönyv 2003.* Pécsi Tudományegyetem, Pécs. 18–24.

2004 Apáczai Csere János nyelve a korabeli grammatikák tükrében. In: Péntek János (szerk.): *Magyarul megszólaló tudomány.* Lucidus Kiadó, Budapest. 81–89.

2005 Brassai Sámuel és a nyelvújítás. In: Péntek János (szerk.): *A nyelvész Brassai élő öröksége.* Erdélyi Tudományos Füzetek 256. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 59–62.

2007a *Az Erdélyi magyar szótörténeti tár mint rendhagyó történeti lexikográfiai munka.* In: Magay Tamás (szerk.): *Múlt és jövő vonzásában.* Lexikográfiai Füzetek 3. Akadémiai Kiadó, Budapest. 23–36.

2007b *A fel, le és alá igekötők használati köre a kései ómagyar kortól napjainkig.* Erdélyi Tudományos Füzetek 260. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2007c *Bevezetés a magyar nyelvtörténetbe. Nyelvi változások, a magyar helyesírás és szókincs története.* Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.

2007d *A fenn–lenn viszony a mai magyarban.* In: Zelliger Erzsébet (szerk.): *Nyelv, területiség, társadalom.* A 14. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 198–212.

2008 *A magyar nyelv kis történeti nyelvtana.* Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.

2010 *La structure sémantique de la relation át.* *Études Finno-Ougriennes* 42: 235–269.

2011 *Les recherches linguistiques en Transylvanie au tournant du siècle.* *Études Finno-Ougriennes* 43: 181–206.

FAZAKAS Emese (szerk.)

2002 *Román–magyar közigazgatási szótár.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.

FAZAKAS Emese (főszerk.)

2005 *Román–magyar gazdasági szakszótár [Dictionar economic român–maghiar].* Romániai Magyar Közgazdász Társaság [Asociația Economiştilor Maghiari din Transilvania], Kolozsvár.

FAZAKAS Emese – FÓRIS-FERENCZI Rita (szerk.)

2012 *„Ezernyi fűszál zeng tücsökzenét”.* Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.

FAZAKAS Emese – JUHÁSZ Dezső – T. SZABÓ Csilla – TERBE Erika (szerk.)

2014 *Tér, idő, társadalom és kultúra metszéspontjai a magyar nyelvben.* A 7. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus két szimpóziumának előadásai. Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Budapest–Kolozsvár.

FAZAKAS Emese – SOMAI József

2008 *Magyar–román gazdasági szakszótár.* Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár.

FÓRIS-FERENCZI Rita

2005 *A visszahatás kifejezése a magyar nyelvben történeti megközelítésben*. Erdélyi Tudományos Füzetek 251. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2007 *Anyanyelv-pedagógia – Kísérlet az elmélet(ek) és a gyakorlat egybehangolására*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

FÓRIS-FERENCZI Rita – PÉNTEK János

2011 A romániai magyar közoktatás, különös tekintettel az oktatási nyelv(ek)re. In: Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János (szerk.): *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 75–133.

GÁL Noémi

2010 *A nyelvi revitalizáció*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 6. Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.

2011a The Effects of the EU's Language Policy on Revitalizing Endangered Languages. In: Butiurcă Doina – Druță Inga – Imre Attila (eds.): *Terminology and Translation Studies. Plurilingual Terminology in the Context of European Intercultural Dialogue*. Scientia Publishing House, Cluj-Napoca. 261–270.

2011b Magyarul Romániában – helyzetek és lehetőségek. In: *Nyelvstratégia és nyelvművelés*. Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, Szerbia. 90–107. (<http://fw.codica.rs/szarvas/kiadvanyok/2010.pdf>, utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 25.)

2013 Az *l* kiesése mint nyelvi változó a Vöő István-féle hangskönyvben. In: Kontra Miklós – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.): *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában*. Gondolat, Budapest. 402–416.

GÁL Noémi – FURU Adél

2008 *Nyelvi jogok – a hivatalos státus és lehetséges hatásai a nyelvválasztásra*. In: RODOSZ konferenciakötet 2008. [Felelős szerk. Székely Tünde]. 102–111.

GÁL Noémi – HOCHBAUER Mária

2012 Vöő István dialektológiai kutatásainak digitális feldolgozási lehetőségeiről. In: Bárh M. János – Vargha Fruzsina Sára (szerk.): *Hangok–helyek*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 77–85.

GÁL Noémi – SZABÓ-DEMETER Éva

2007 Nyelvi jogok és nyelvi revitalizációs lehetőségek Erdélyben. In: Heltai Pál (szerk.): *Nyelvi modernizáció. Szaknyelv, fordítás, terminológia*. [A] XVI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus [előadásainak szerkesztett gyűjteménye]. MANYE – Szent István Egyetem, Pécs–Gödöllő. 67–71.

GÁLFFY Mózes

2005 *Magyarói nyelvjárási tanulmányok*. Erdélyi Tudományos Füzetek 257. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

B. GERGELY Piroska

2003 *A felekezeti hatása az erdélyi keresztnév-használatra a reformáció és ellenreformáció korában*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 219. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2005 *Kalotaszeg magyar keresz- és becenevei*. ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Névkutató Munkaközössége, Budapest–Miskolc.

2008 Az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* felhasználása az újabb magyar nyelvészeti kutatásokban. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 52/2: 147–156.

GUTMANN (FEKETE) Csenge

2012 *Térviszonyt kifejező grammatikai elemek szemantikája a magyarban és a finnben. Kontrasztív analízis*. Doktori dolgozat, BBTE Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Szilágyi N. Sándor.

HEGEDŰS Sándor – KISS András – NEMES István

2006 *Román–magyar jogi szótár*. (2., bővített, átdolgozott kiadás). Kriterion, Bukarest.

HOCHBAUER Mária

2012 *Helynévhasználat és térbeli orientáció a barcasági Hétfaluban*. Doktori dolgozat, BBTE Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Szilágyi N. Sándor.

2013 A szamosháti nyelvatlasz informatizálásának munkálatai. In: Szoták Szilvia – Vargha Fruzsina Sára (szerk.): *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség*. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 164–171.

Horváth István

2008 *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről*. (Working Papers 8.) Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca.

2011 A romániai magyarok nyilvános nyelvhasználatának mintázatai. In: Horváth István – Tódor Erika Mária (szerk.): *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár. 115–136.

HORVÁTH István (szerk.)

2010 *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyeszintű intézményeiben. Utilizarea limbii maghiare în administrația publică locală și în instituțiile deconcentrate din județul Harghita*. (Working Papers 27.) Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca.

HORVÁTH István – TÓDOR Erika Mária (szerk.)

2008 *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului*. Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12–13 iunie 2008. Editura Limes – Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca.

2009 *Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség. Nyelvpedagógiai és szociolingvisztikai tanulmányok*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár.

2011 *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár.

ILYÉS Sándor – POZSONY Ferenc – TÁNCZOS Vilmos (szerk.)

2006 *A moldvai csángók bibliográfiája*. (Összeállította: Ilyés Sándor). Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

IMRE Attila

2010 *A Cognitive Approach to Metaphorical Expressions*. Scientia Publishing House, Kolozsvár.

2011 Possibilities for *should* in Translation Environments. *Studia Universitatis „Petru Maior” Philologica* 10: 215–221.

2012 Space in Cognitive Linguistics. *Acta Universitatis Sapientiae Philologica* 4/2: 247–260.

2013a Módbeli segédigék adatbázisa. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 239–246.

2013b Módbeli segédigék fordítása. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 57/1: 65–72.

IMRE Attila (szerk.)

2013 *Párbeszédék kultúrája Gdanskától Oszakáig*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.

IMRE Attila – BENŐ Attila

2012 Translating modal verbs with the help of translation environment. In: Pletl Rita – Imre Attila (szerk.): *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 373–381.

JANITSEK Jenő

2004 *Miklósvárszék jelenkori és történeti hely- és családnevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok 188.) ELTE, Budapest.

2005 *Sztána története és névanyaga*. Művelődés, Kolozsvár – Szentimrei Alapítvány, Sztána.

2008 *A háromszéki Székföld jelenkori és történeti hely- és családnevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok 201.) Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

JANITSEK Jenő – FARKAS Aladár

2008 *Borszék története és névanyaga*. Státus, Csíkszereda.

2009 *Gyergyótölgyes története és névanyaga*. k. n. Gyergyószentmiklós.

2010 *Tekerőpatak története és névanyaga*. k. n. Tekerőpatak.

2011 *Kilyénfalva története és névanyaga*. k. n. Kilyénfalva.

2012 *Gyergyóújfalu története és névanyaga*. k. n. Gyergyóújfalu.

JANITSEK Jenő – SZÖCS Lajos

2002 *Parajd jelenkori és történeti hely- és családnevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok 176.) ELTE, Budapest.

KABÁN Annamária

2009 *A szövegvizsgálat útjain*. Bíbor Kiadó, Miskolc.

KÁDÁR Edit

2002a Nyelvvesztés – nyelvmegtartás. Iskoláskorúak nyelvhasználata a szórványban. In: Hoffmann István – Juhász Dezső – Péntek János (szerk.): *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson* (Jyväskylä, 2001. augusztus 6–10.). Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, Debrecen–Jyväskylä. 317–328.

2002b (Bá)birikőzés. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *Szövegmondat-összetevők lehetséges lineáris elrendezéseinek elemzéséhez. Magyar nyelvű szövegek elemzése. Diskusszió*. Officina Textologica 6. A Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen. 25–49.

2002c A relatív állítások és az ún. témaismétlő névmások. In: Andor József – Benkes Zsuzsa – Bókay Antal (szerk.): *Szöveg az egész világ*. Petőfi S. János 70. születésnapjára. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 302–312.

2004 Hány van van? In: Büky László (szerk.): *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei VI*. Szegedi Tudományegyetem, Általános Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged. 53–63.

2006a/2011 *A kopula és a nominális mondat a magyarban*. Doktori dolgozat, BBTE Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Szabó Zoltán. (Nyomtatásban: Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011).

2006b Ethnolinguistic Vitality in Diaspora. Oltszakadát (Săcădate). In: Balázs Balogh – Zoltán Ilyés (eds.): *Perspectives of Diaspora Existence. Hungarian Diasporas in the Carpathian Basin – Historical and Current Contexts of a Specific Diaspora Interpretation and Its Aspects of Ethnic Minority Protection*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 227–257.

2007a Az ige-igekötő szórend csángó beszélt nyelvi szövegekben. In: Maticsák Sándor – Jankovics József – Kolláth Anna – Nyerges Judit – Péntek János – Hoffmann István – Juhász Dezső (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás*. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai. Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság, Budapest–Debrecen. 61–80.

2007b *Alaktan és szófajtan*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.

2009 Adverbial versus adjectival constructions with BE and the category Adv. In: É. Kiss Katalin (ed.): *Adverbs and Adverbial Adjuncts at the Interfaces*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York. 171–195.

2010 ... *És (de) nemcsak*. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila (szerk.): *Nyelvelmélet és kontaktológia I*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba. 207–221.

2011 Environmental copula constructions in Hungarian. *Acta Linguistica Hungarica* 58/4: 417–447.

2012a Íráshasználat és írott nyelv. Bodoki Mikó Miklós naplója (esettanulmány). *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 56/1: 23–46.

2012b A módszertani alapvetés és a tartalmak inkonzisztenciája az V–VIII. osztályos tantervben. In: Fóris-Ferenczi Rita – Demény Pirokska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek a tanulási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 129–133.

KÁDÁR Edit – NÉMETH Boglárka

2009 Predikatív határozói igeneves szerkezetek csángó beszélt nyelvi szövegekben. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila (szerk.): *Nyelvelmélet és dialektológia I*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba. 189–210.

2010 The role of the predicative participle construction in the Csángó tense-aspect system. *Philobiblon* XV: 194–225.

KÁDÁR Edith – PEREDY Márta

2014 Discourse meets grammar. *Acta Linguistica Hungarica* 61/2: 153–176.

KÁDÁR Edit – SZILÁGYI N. Sándor (szerk.)

2011 *Szinkronikus nyelvelírás és diakrónia*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2013 *Analógia és modern nyelvelírás*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

KATONA Hajnal Tünde

2012 La ratification de la charte européenne des langues régionales ou minoritaires – un réel progrès dans la protection des langues minoritaires? *Études Finno-Ougriennes* 44: 59–96.

2013a Nyelvi jogi ismeret a romániai falusi magyarság körében. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Kádár Edit (szerk.): „...*hogy legyen a víznek lefolyása...*”. *Köszöntő kötet Szilágyi N. Sándor tiszteletére*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 235–246.

2013b „...*jogászok szokták vagy ügyvédek eztet tudni pontosan...*”. Nyelvi jogi ismeret a romániai falusi magyarság körében. In: Egyed Emese – Pakó László – Weis Attila (szerk.): *CERTAMEN I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 21–34.

KELEMEN Attila

2013 *Dansk-ungarsk ordbog. Dán-magyar szótár*. Napoca Star, Kolozsvár.

KELEMEN Béla – SZÁSZ Lőrinc (szerk.)

2010–2011 *Magyar–román szótár. Dicționar maghiar–român. I–II*. Román Akadémia Kiadója, Bukarest.

KIEFER Ferenc – NÉMETH Boglárka

2012 Amikor az ígékötő nem telicizál. *Nyelvtudományi Közlemények* 108: 267–73.

K(OVÁCSNÉ) JÓZSEF Magda

2005 *Napok és nevek. Keresztszülők könyve*. Művelődés, Kolozsvár.

KOHÁRY Ilona – FAZAKAS Emese

2006 *Magyar iskola Romániában*. Ed. Hungarian Language School, Budapest.

KONTRA Miklós – PÉNTEK János – SZILÁGYI N. Sándor

2010 A Kárpát-medencei szociolingvisztikai vizsgálat 1996. évi romániai kérdőíve és keresztábrái (I.). *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 54/2: 161–180.

2011 A Kárpát-medencei szociolingvisztikai vizsgálat 1996. évi romániai kérdőíve és keresztábrái (II.). *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 55/1: 67–84.

KONTRA Miklós – SZILÁGYI N. Sándor

2002 A kisebbségeknek van anyanyelvük, de a többségnek nincs? In: Kontra Miklós – Hattyár Helga (szerk.): *Magyarok és nyelvtörvények*. Teleki László Alapítvány, Budapest. 3–10.

KÓSA Ferenc

2008 Megjegyzések a vargyasi rovásfelirat újabb megfejtéséhez. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 52/1: 65–72.

LAJOS Katalin

2008 Egyéni és közösségi értékrend a paraszti önéletírások frazeológiájának tükrében. In: Bányai Éva (szerk.): *Narratívák párbeszéde*. Hungarológiai Kutatások 1. RHT Kiadó, Bukarest–Sepiszentgyörgy. 249–273.

2009 *Típusok és variánsok a romániai magyar frazeológiában*. Doktori dolgozat, BBTE Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Péntek János.

LANSTYÁK István – BENŐ Attila – JUHÁSZ Tihamér

2010 A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis. *Regio* 21/3: 37–58.

LŐRINCZI Réka

2001 Az Erdélyi magyar szótörténeti tár sajtófogadtatása és tudományos felhasználása. *Erdélyi Múzeum* 63/1–2: 103–120.

MAGYARI Sára

2009 „Magyarul nem magyaroknak” – *curs de limbă maghiară*. Editura AEGIS, Timișoara.

2011 *Nyelv, gondolkodásmód és mentalitás kapcsolatának sajátosságai. A nyelvi világház a magyarban és a románban*. Doktori dolgozat, BBTE Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Péntek János.

MÁLNÁSI Ferenc

2012 *Hittel, szóval, tettel. Anyanyelvoktatásunk Erdélyben a kezdetektől napjainkig. I.* Erdélyi Gondolat Kiadó, Székelyudvarhely.

MANDEL Kinga – PAPP Z. Attila (szerk.)

2007 *Cammogás. Minőségkonceptiók a romániai magyar középfokú oktatásban*. Soros Oktatási Központ, Csíkszereda.

MÁTHÉ Dénes

2002 Kérdések a metafora körül. *Korunk* 13/9: 98–103.

2005 *A költői kép szemiotikai és irányzati vizsgálata a két világháború közti magyar költészetben (expresszionizmus, szürrealizmus, tárgyias-intellektuális stílus)*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

- 2006a *Retorika a bölcsészeti oktatásban*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2006b Zlinszky Aladár stilisztikai munkásságáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50/1–2: 79–90.
- 2007a Magyar stilisztika a XX. század első felében. In: Máthé Dénes: *Nyelvi létmódok*. KOMP-PRESS – Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár. 163–215.
- 2007b Gellérd Imre prédikációinak retorikai-stilisztikai vizsgálata. In: Jakabffy Tamás (szerk.): *A lélekből építő (Gellérd Imre emlékére)*. Az ODFIE és az ULOSZ kiadása, Kolozsvár. 28–38.
- 2008 Szabó Zoltán stílustörténeti szintéziséről. *Korunk* 19/9: 102–105.
- 2009a A magyar stilisztika a kolozsvári nyelvészek tevékenységében (I.). *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 53/1: 52–63.
- 2009b About the Style of Editorials under Dictatorship. In: István Berszán (ed.): *Orientation in the Occurrence*. KOMP-PRESS, Cluj-Napoca. 156–165.
- 2009c *Szemantikai alapviszonyok*. Egyetemi segédkönyv a jelentés tanulmányozásához. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.
- 2010a Nyelv és irodalom. In: Dávid Gyula (szerk.): *Gondolat-kísérletek Szabédi László életművében*. Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület – Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézet, Kolozsvár. 85–107.
- 2010b A retorika lehetőségei a XXI. század elején. In: Lenczné Vrbovszki Judit (szerk.): *A Magyar Nyelv Éve alkalmából megrendezett Lotz János nyári diákegyetem publikációi*. Bonyhádi Evangélikus Füzetek 3. Bonyhád. 127–134.
- 2011a A *Keresztény Magvető* az állami cenzúra idején. *Keresztény Magvető* 2011/2: 130–140.
- 2011b Szempontok a szürrealista szöveg olvasásához. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *A stíluskohézió eszközei a modern és posztmodern szövegekben*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének kiadványai 89. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 158–166.
- 2011c Nietzsche és a retorika. In: Raácz Judit – Tóthfalussy Zsófia (szerk.): *A filozófia és a szónoki beszéd*. „A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában” konferencia előadásai és a tizenkettedik országos Kossuth-szónokverseny beszédei. Trezor Kiadó, Budapest. 28–37.
- 2011d Gondolatok az antonimiáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 55/1: 39–47.
- 2012a „Öt érzék ezer muzsikája.” In: Fazakas Emese – Fóris-Ferenczi Rita (szerk.): *„Ezernyi fűszál zeng tücsökzenét...” Köszöntő kötet P. Dombi Erzsébet tiszteletére*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 161–173.
- 2012b A humán kommunikáció szemiotikai vizsgálata. Kolozsvári beszélgetés Petőfi S. János nyelvfilozófussal és szemiotikussal. *Korunk* 23/4: 96–99.
- 2013 Az antonímia leírásának eredményeiről és kérdéseiről. In: Imre Attila (szerk.): *Párbeszéd a kultúrája Gdanskától Oszakáig*. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcielőadásai (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.). Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 12–21.

MATICSÁK Sándor (szerk.)

2007 *Nyelv, nemzet, identitás. I.* Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Debrecen–Budapest.

MEZEI József

2006 *Magyar–román–angol jogi, közgazdasági és üzleti szótár*. C. H. Beck Kiadó, Bukarest.

MOLNÁR-BODROGI Enikő

2005 A kisebbségek anyanyelve. In: Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 2. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 160–173.

2006 Alvó nyelvek ébredése Skandináviában. *Specimina Fennica* Tomus XII. *Colloquia Contrastiva* Tomus XIV. Kaukovertailuja V. Savariae. 42–59.

2007a A kisebbségpolitika általános jellemzői a skandináv térségben. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére. I–II*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 175–184.

2007b Revitalizing minority language and ethnic identity: the case of the Kvens in Norway. *Études Finno-Ougriennes* 39: 123–145.

2008a Nyelvi emancipáció, nyelvpolitika és nyelvi jogok a skandináv régióban. *Urálisztikai Tanulmányok* 19. Ünnepi írások Bereczki Gábor tiszteletére. In: Bereczki András – Csepregi Márta – Klima László (szerk.). ELTE Finnugor Tanszék – Numi Tórem Finnugor Alapítvány, Budapest. 59–70.

2008b Strategies of language revitalization in Scandinavia. *Journal of Linguistic and Intercultural Education*. Editura Aeternitas, Alba Iulia. 123–131.

MURÁDIN László

2003 *Utak és nevek. Településnevek erdélyi utakon*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest.

2005 *Erdélyi magyar családnevek*. Europrint, Nagyvárad.

2007 *Utak és nevek. Településnevek partiumi utakon*. Europrint, Nagyvárad.

2010 *Erdélyi magyar nyelvfeldrajz*. Europrint, Nagyvárad.

MURVAI Olga

1997 *Gramatică comparată maghiaro-română* [Magyar–román összehasonlító nyelvtan]. Editura Cavallioti, Bukarest.

2000 *Curs practic de limbă veche și paleografie maghiară* [Magyar nyelvtörténeti és paleográfiai gyakorlókönyv]. A Bukaresti Egyetem kiadója, Bukarest.

2002 Téma-réma tagolás és a fordítás kérdése szövegnyelvi nézőpontból. In: Petőfi S. János – Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *A kontrasztív szövegnyelvészet aspektusai. Linearizáció: téma-réma szerkezet*. Officina Textologica 7. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 129–140.

2003 *Román–magyar, magyar–román kifejezések kiegészítője*. Goldfish Dictionaries sorozat. Sprinter Publisher Könyvkiadó, Budapest.

2006 *Viseltes szavak*. Pallas-Akadémiai Kiadó, Csíkszereda.

MURVAI Olga – BALÁZS Géza

2002 *A szövegek szövésmintái*. Stúdium, Kolozsvár.

NÉMETH Boglárka

2007 *A predikatív határozói igeneves szerkezetek. Egy aspektuális megközelítés*. Magisteri dolgozat. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Kádár Edit.

2012a *Az aspektus a magyar nyelvben – különös tekintettel a statikusságra*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

2012b *Aspect and stativity in Hungarian. From general principles to language specific phenomena*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2013 A habituális és egzisztenciális nézőponti aspektusok és situációs aspektust befolyásoló szerepük. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 57/2: 151–158.

ORBÁN Béla – SZÉKELY Győző

2007 *Román–magyar, magyar–román matematikai szótár*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

PÁLFALVI Attila

2005 *Román–magyar műszaki tudományos szótár*. Gloria Kiadó, Kolozsvár.

PÉNTEK János

2001 A hiány tünetei a külső régiók magyar nyelvi változataiban. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 45/1–2: 117–123. (A szám 2004-ben jelent meg!)

2002 Örökség és kihívás. Az erdélyi magyar nyelvtudomány a század- és ezredfordulón. In: Tanczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. I. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 15–50.

2003 *Népi nevek, népi hagyományok*. Mentor, Marosvásárhely.

2004a A moldvai magyar nyelv szótára – elvek és problémák. In: Kiss Jenő (szerk.): *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 222.) Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 180–196.

2004b *Anyanyelv és oktatás*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

2004c Aktuális folyamatok a romániai (magyar) felsőoktatásban. In: Cseke Péter – Kozma Kis Erzsébet (szerk.): *Minőségi igények és módszertani követelmények a felsőoktatásban*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár. 11–18.

2004d A magyar nyelv szótárai, nyelvtanai, kézikönyvei és a határon túli magyar nyelvváltozatok. *Magyar Tudomány* 2004/7: 724–726.

2005a Magyar nyelv- és nyelvjárászsigetek Romániában. *Magyar Nyelv* 101/4: 406–413.

2005b Akarunk-e élni is a joggal? Szimbolikus és pragmatikus attitűd a nyelvi jogok érvényesítésében. In: Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 2. Anyanyelvpolitika Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 140–144.

2005c Lyukasháló. Pedagógusképzés az egyetem árnyékában. *Korunk* 16/6: 67–72.

2006a A belső tagolódás kérdése a moldvai magyarban a szóföldrajz alapján. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50/1–2: 29–52.

2006b Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a kolozsvári nyelvészeti iskola. In: Illyés Szilárd – Tamásné Szabó Csilla (szerk.): *Az erdélyi magyar tudomány történetéből*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 19–27.

2007a Tankönyvek, oktatási anyagok, taneszközök a hazai magyar közoktatásban. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2006*. Fundația Diaspora – Editura Marineasa, Temesvár. 232–240.

2007b A csinál ige a moldvai magyar nyelvjárásban. In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán (szerk.): *V. Dialektológiai Szimpozion*. Szombathely, 2007. aug. 22–24. Szombathely. 207–210.

2007c Transzszilvanizmusok, romanizmusok és a határtalanítás programja. In: Maticsák Sándor (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás*. I. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 115–124.

2007d Dinamikus nyelvi folyamatok és az identitás. *Pro Minoritate* 2007/1: 53–62.

2008a A magyar nyelv erdélyi helyzete és perspektívái. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. MTA MTK EB, Budapest. 136–152.

2008b Termini: magyar nyelvészeti kutatóállomások hálózata a Kárpát-medencében. *Kisebbségkutatás* 17/4: 699–722.

2009a A romániai magyar közoktatás a kétnyelvűség szemszögéből. In: Kolláth Anna (szerk.): *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kara ZORA Nemzetközi Kiadója, Bielsko-Biala–Budapest–Kansas–Maribor–Praha. 204–216.

2009b Nyelvvoktatássá válik a román nyelv tanítása, vagy megmarad eredménytelen „anyanyelv-pedagógiának”? In: Bálint Emese – Péntek János (szerk.): *Oktatás: nyelvek határán. Közelkép és helyzetkép a romániai magyar oktatásról*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 5. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy. 173–176.

2009c A magyar közoktatás nyelvi és szakmai feltételei. In: Bálint Emese – Péntek János (szerk.): *Oktatás: nyelvek határán. Közelkép és helyzetkép a romániai magyar oktatásról*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 5. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy. 69–109.

2010a A hasonlítást kifejező változó a moldvai magyarban. In: Cserniczkó István, Fedinec Csilla, Tarnóczy Mariann, Vančoné Kremmer Ildikó (szerk.): *Utazás a nyelv körül. Írások Kontra Miklós tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 242–245.

2010b Magyar nyelvtudományi kutatások a Kárpát-medencei külső régiókban. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége*. MTA MTK EB, Budapest. 145–186.

2011 Többségi? Kisebbségi? In: Horváth István – Tódor Erika (szerk.): *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár. 11–26.

2012a The self-concepts of the Moldavian Hungarians from the 50's of the last century. In: Lehel Peti – Vilmos Tánzos (eds.): *Language Use, Attitudes, Strategies. Linguistic Identity and Ethnicity in the Moldavian Csángó Villages*. The Romanian Institute for Research on National Minorities, Cluj-Napoca. 121–138.

2012b Nyelvi tervezés és nyelvstratégia a Kárpát-medencében. In: Eplényi Kata – Kántor Zoltán (szerk.): *Térvessztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. Nemzetpolitikai Kutatóintézet – Lucidus Kiadó, Budapest. 15–31.

2013a Language Rights in Romania. In: Csaba K. Zoltani (ed.): *Transylvania Today: Diversity at Risk*. Osiris, Budapest. 229–252.

2013b „Mi lesz itten velünk, ezekkel a magyarokkal?” (A moldvai magyarok nyelvi önképe az előző század ötvenes éveiből) *Székelgyűjtés XVII/9*: 155–170.

PÉNTÉK János (szerk.)

2004 *Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédiájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében*. Lucidus Kiadó, Budapest.

2005 *A nyelvész Brassai élő öröksége*. Erdélyi Tudományos Füzetek 256. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

PÉNTÉK János – BENŐ Attila

2003a Nyelvi jogok Romániában. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 123–147.

2003b Die juristische Regelung des Sprachgebrauchs in Rumänien und die sprachlichen Rechte der Muttersprachensprecher. In: Ferenc Glatz (Hrsg.): *Sprache und die Kleinen Nationen Ostmitteleuropas*. Begegnungen. Schiftenreihe des Europa Institutes Budapest. Band 21. 71–86.

2003c *Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 1. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.

PÉNTEK János – BENŐ Attila (szerk.)

2005 *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 2. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.

PÉTER Sándor

2008 *Térszinformanevek és vízrajzi köznevek felső-háromszéki helynevekben*. Proserved Cathedra Kiadó, Sepsiszentgyörgy.

PETHŐ Ágnes

2003a *Műzsák kertje. Az intermedialitás és az önreflexió poétikája a filmben*. Pro-Print, Csíkszereda.

2011 *Cinema and Intermediality. The Passion for the In-Between*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge.

PETHŐ Ágnes (szerk.)

2002 *Képátvitelek. Tanulmányok az intermedialitás tárgyköréből*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2003b *Köztes képek. A filmelbeszélés színterei*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2007 *Film. Kép. Nyelv*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2008 *Words and Images on the Screen: Language, Literature, Moving Pictures*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge.

2012 *Film in the Post-Media Age*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge.

PETI Lehel – TÁNCZOS Vilmos (szerk.)

2012 *Language Use, Attitudes, Strategies. Linguistic Identity and Ethnicity in the Moldavian Csángó Villages*. Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca.

PLETL Rita

2010 Az anyanyelvoktatás helyzete Erdélyben. In: Kozmács István – Vančonek Kremmer Ildikó (szerk.): *Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért. Science for Education – Education for Science – Közös jövőnk a nyelv. II. Nyelvtudomány és pedagógia*. Konstantin Filozófus Egyetem – Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 105–117.

2011 *Az iskolai írásos közléskultúra erdélyi helyzetképe*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

PLETL Rita (szerk.)

2013 *Nyelvhasználat a romániai magyar médiában*. Scientia Kiadó – Ábel Kiadó, Kolozsvár.

PLETL Rita – IMRE Attila (szerk.)

2012 *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

PUPP Réka

2010 *Bevezetés a szövegtanba*. RHT Kiadó, Bukarest–Sepsiszentgyörgy.

RANCZ Teréz

2007 *Kézdielmási tájszótár*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Dialektológiai és Szociolingvisztikai Tanszék, Budapest.

2011 *Identitás és nyelvhasználat Felső-Háromszéken*. Doktori dolgozat, ELTE, Budapest. (Kézirat) Irányító Kiss Jenő.

REINHART Erzsébet

2003 *Magyar–román, román–magyar úti szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

2007 *Ghid de conversație român–maghiar*. Editura Polirom, Iași.

2011 *Dicționar de buzunar maghiar–român, român–maghiar. Magyar–román, román–magyar zsebszótár*. Editura Polirom, Iași.

REINHART Erzsébet – LÁZÁR Edit – ROMÁN Győző

2005 *Magyar–román szótár*. Editura CAROCOM, Bukarest.

RMNyA. = MURÁDIN László (gyűjt.), JUHÁSZ Dezső (szerk.)

1995–2010: *A romániai magyar nyelvjárások atlasza*. Magyar Nyelvtudományi Társaság [1–2.], Magyar Nyelvtudományi Társaság – Pharma Press Kiadó [3–11.], Budapest.

SÁNDOR Katalin

2002 Hová olvasni Géczi János képszövegeit? In: Pethő Ágnes (szerk.): *Képvittelek. Tanulmányok az intermedialitás tárgyköréből*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 203–259.

2003 Egy kísérleti antológia margójára. Kortárs-képversek '78-ból. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 47/1–2: 45–64.

2006a Közlétezés a médiumköziség kérdéseire. I. *Iskolakultúra* 2006/1: 17–36.

2006b Közlétezés a médiumköziség kérdéseire. II. *Iskolakultúra* 2006/2: 65–74.

2007 „Lefutó jelsorok” (Parti Nagy Lajos: *Társcsalomb. Képleírás krumpliért. Egy Szécsi Magda képre*). In: Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére. I–II*. Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 252–262.

2009 Médiumköziség a digitális közegben. In: Nádor Orsolya (szerk.): *A magyar mint európai és világnyelv. II*. (CD-ROM) MANYE – Balassi Intézet, Budapest.

2010a Photo/graphic Traces in Dubravka Ugrešić's *The Museum of Unconditional Surrender*. In: Lars Ellestrom (ed.): *Media Borders, Multimodality and Intermediality*. Palgrave Macmillan, Basingstoke–Hampshire. 187–199.

2010b Tér-képezés, térírás. Vizuális költészeti stratégiák Papp Tibor *Libérc* című képszövegében. In: Jankovics József – Nyerges Judit (szerk.): *Irodalom, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson (Debrecen, 2006. aug. 23–26.) elhangzott előadások*. Nemzetközi Magyarstudományi Társaság, Budapest. 213–219.

2011 *Nyugtalanító írás/képek. A vizuális költészet intermedialitásáról*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2012 Moving (the) Text: From Print to Digital. In: Kiene Brillenburg Wurth (ed.): *Between Page and Screen. Remaking Literature Through Cinema and Cyberspace*. Fordham University Press, New York. 144–156.

2013 Könyvbe ékelt képek, hangok. A *Tirami sù. Két monológ – Tanger* című kötet médiumköziségéről. In: Berszán István (szerk.): *A változás kultúrája – régiók és mozgásterek*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár. 89–98.

SÁNTHA Attila

2004 *Székely szótár*. Havas Kiadó, Kézdivásárhely.

2010 A valamivel való ellátottságot kifejező, magyar -gy, -d vagy -sd képzős helynevek Moldvában. Corod (Kóród), Corogea (Kórógy), Cuejdiu (Kövesd), Helegiu (Halogy). *Székelyföld* XIV/11. (<http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTE5Ng>, utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 26.)

2012 Három magyar eredetű besszarábiai helynév: Orhei. *Székelyföld* XVI/2. (<http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTU2MA>, utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 26.)

SÁROSI-MÁRDIROSZ Krisztina

2008 *Hivatalos fordítások problematikája (a román–magyar nyelvpár viszonylatában)*. Doktori dolgozat, BBTE, Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Péntek János.

2012 A hivatalos fordítás mint szakfordítás. In: Pletl Rita – Imre Attila (szerk.): *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 88–102.

SORBÁN Angella

2011 A diglossziáról – szociológiai közelítésmódban. In: Horváth István – Tódor Erika Mária (szerk.): *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár. 137–146.

2012 *Kisebbség – társadalomszerkezet – kétnyelvűség*. (Working Papers 42.) Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca.

2014 *Kisebbség és kétnyelvűség. A kétnyelvűség szociológiai aspektusai az oktatásban és a munkaerőpiacon*. Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 9. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.

SIMONFFY Katalin

2010 *Képnyelv-szónyelv. Szemiotikai modell tévéműfajok elemzésére*. Kriterion – MŰRE Kézikönyvek, 1. Kriterion, Kolozsvár.

SÓFALVI Krisztina

2009 *Román és német nyelvi elemek a két világháború közti időszak erdélyi magyar napilapjaiban*. Doktori dolgozat, ELTE, Budapest. (Kézirat) Irányító Kiss Jenő. (<http://doktori.btk.elte.hu/lingv/sofalvikrisztina/diss.pdf>, utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 24.)

SUBA Réka

2009 *Tömeg/Kommunikáció – A mediatisztikus szövegek néhány szemiotikai aspektusa*. PONT Kiadó – PONTfix Kiadó, Budapest–Sepsiszentgyörgy.

T. SZABÓ Csilla

2001 *Az Erdélyi magyar szótörténeti tár deverbális igeképzőinek használati köre a különböző nyelvi szinteken*. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 45/1–2: 63–74.

2003 *A deverbális igeképzés a XVI–XVIII. században (az Erdélyi magyar szótörténeti tár adatanyaga alapján)*. Erdélyi Tudományos Füzetek 240. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2004 *Az erdélyi fejedelemség korának jogi nyelve (az Erdélyi magyar szótörténeti tár adatanyaga alapján)*. *Erdélyi Múzeum* 66/3–4: 98–106.

SZABÓ M. Attila – SZABÓ M. Erzsébet

2003 *Erdélyi helységnevszótár*. II. kiadás. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.

SZABÓ T. Attila

2001a *Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 1. Alsófehér megye*. Közveteszi Hajdú Mihály és Janitsek Jenő. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2001b *Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 2. Háromszék*. Szabó T. Attila kéziratgyűjtéséből közveteszi Hajdú Mihály és Slíz Mariann. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2002 *Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 3. Szilágy megye*. Szabó T. Attila kéziratgyűjtéséből közveteszi Hajdú Mihály és Sebestyén Zsolt. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2003 *Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 4. Kisküküllő és Nagykovácsos megye*. Szabó T. Attila kéziratgyűjtéséből közveteszi Hajdú Mihály és Sebestyén Zsolt. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2004 *Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 5. Torda-Aranyos megye*. Szabó T. Attila kéziratgyűjtéséből közveteszi Hajdú Mihály, Buboly Magdolna és Sebestyén Zsolt. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2005a *Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 6. Udvarhelyszék*. Szabó T. Attila kéziratgyűjtéséből közveteszi Hajdú Mihály és Bárh János. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2005b Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 7/A, 7/B. *Maros-Torda megye*. Szabó T. Attila kéziratos gyűjtéséből közzéteszi Hajdú Mihály és Sófalvi Krisztina. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2006 Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 8. *Csik-, Gyergyó- és Kászonszék*. Szabó T. Attila kéziratos gyűjtéséből közzéteszi Hajdú Mihály, Makay Emese és Slíz Mariann. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

2007 Szabó T. Attila Erdélyi történeti helynévgyűjtése 1–9; 9A, 9B. *Szolnok-Doboka megye*. Szabó T. Attila kéziratos gyűjtéséből közzéteszi Hajdú Mihály és Makay Emese. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

SZABÓ-THALMEINER Noémi (szerk.)

2012 *Gyakorlatközelben II. Az iskolaelőkészítés fortélyai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

SZABÓ Zoltán

2002 Linearitás és összehasonlító stilisztika. In: Petőfi S. János – Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *A kontrasztív szövegnyelvészet aspektusai. Linearizáció: téma-réma szerkesztet*. Officina Textologica 7. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 123–128.

2003 Tematikus progresszióváltozatok stílustörténeti megközelítésben. In: Petőfi S. János – Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *A kontrasztív szövegnyelvészet aspektusai. Linearizáció: tematikus progresszió*. Officina Textologica 9. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 81–90.

2005 Egy lehető szövegstilisztikáról. *Magyar Nyelvőr* 129/4: 437–451.

2006a Gondolatok az összehasonlító stílustörténetről I. *Magyar Nyelv* 102/1: 9–18

2006b Gondolatok az összehasonlító stílustörténetről II. *Magyar Nyelv* 102/2: 143–154.

SZABÓ Zoltán (szerk.)

2002 *Arany alapra arannyal. Tanulmányok a szecesszió köréből*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

SZAKÁCS Sándor – GÁL Ágnes – SILYE Lóránd

2007 *Magyar–román–angol geológiai szótár*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.

SZÁNTÓ Biborka

2011a *A szinesztézia kognitív szemantikai megközelítése*. Doktori dolgozat, BBTE Kolozsvár. (Kézirat) Irányító Szilágyi N. Sándor.

2011b Alternatív javaslat a szinesztézia jelentéstani megközelítéséhez. *Magyar Nyelvjárások* 48: 157–167.

2013 A szinesztézia mint szimbolikus kapcsolat. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Kádár Edit (szerk.): „...*hogyan legyen a víznek lefolyása...*” *Köszöntő kötet Szilágyi N. Sándor tiszteletére*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 475–489.

SZÁSZ Lőrinc

2004 *Román–magyar szótár*. (www.szotar.ro)

SZÁSZ Ștefan

2008 *Interferență și transfer în bilingvismul român-maghiar din Uriu*. Vol. 1–3. Clusium, Cluj-Napoca.

SZILÁGYI N. Sándor

1996 *Hogyan teremtsünk világot?* Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár.

2002a Nyelvében él a nemzet. *Regio* 13/4: 159–177.

2002b Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az aszimilációra. *Magyar Kisebbség* 2002/4: 64–96.

2004a *Elmélet és módszer a nyelvészetben*. Erdélyi Tudományos Füzetek 245. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2004b Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion – RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár. 157–234.

2005 Asszimilációs folyamatok a romániai magyarság körében. In: Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 2. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 24–94.

2006 A jelentésvilág szerkezete. In: Hitseker Mária – Szilágyi Zsuzsa (szerk.): *Minindentudás Egyeteme. V.* Kossuth Kiadó, Budapest. 213–237. (A 2004 novemberében Kolozsváron tartott előadás könyvben közölt változata.)

(<http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/90-ajelentesvilag-szerkezete.html>, utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 24.)

2007a Szociálpszichológiai tényezők a szókölcsonzésben. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére. I–II.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 2. kötet, 349–361.

2007b A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Budapest. 105–117.

é. n. *Jelek és szimbólumok. A szimpatikus ember- és viselkedéstudomány alapjai*. Multimédiás tankönyv. BBTE BTK, Kolozsvár.

(http://mnytud.arts.unideb.hu/szilagyi/szimp_embertud/index.html, utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 24.)

SZOTÁK Szilvia – VARGHA Fruzsina Sára (szerk.)

2013 *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.

SzT. = Erdélyi magyar szótörténeti tár

2002 Vámszer Márta (főszerkesztő): *Erdélyi magyar szótörténeti tár XI. R–Száj*. Akadémiai Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár.

2005 Kósa Ferenc (főszerkesztő): *Erdélyi magyar szótörténeti tár XII. Szák–Táv*. Akadémiai Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Budapest–Kolozsvár.

2009 Fazakas Emese (főszerkesztő): *Erdélyi magyar szótörténeti tár XIII. Te–Var*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2014 Fazakas Emese (főszerkesztő): *Erdélyi magyar szótörténeti tár XIV. Vas–Zs*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

TÁNCZOS Vilmos

2004 A moldvai csángók nyelvészeti kutatása. 1945–2004. In: Kiss Jenő (szerk.): *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 221.) Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 208–285.

2011 *Madárnyelven. A moldvai csángók nyelvéről*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

2012a „Hát mondja meg kend, hogy én mi vagyok!” A csángó nyelvi identitás tényezői: helyzetjelentés a 2011-es népszámlálás kapcsán. *Pro Minoritate* 2012/3: 80–112.

2012b *Language Shift at the Moldavian Csángós*. The Romanian Institute for Research on National Minorities, Cluj-Napoca.

TÓDOR Erika Mária

2004 Dimensiunile teoretice și practice ale curriculumului în contextul alterității lingvistice. *Educația* 21/3: 76–96.

2005a A kódváltás és az aszimmetrikus kétnyelvűség nyelvpedagógiai összefüggései. *Magyar Pedagógia* 105: 41–59.

2005b *Școala și alteritatea lingvistică. Contribuție la pedagogia limbii române ca limbă ne-maternă*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.

2007 Hogyan lehetne jobban? Tantervfejlesztés és mellérendelő kétnyelvűség, avagy az oktatásszervezési döntéshozatalokat befolyásoló tényezőkről. *Magiszter* V/3–4: 73–84.

2008 *Analytical aspects of institutional bilingualism*. (Working Papers 10.) Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca.

2009a *Predarea-învățarea limbii române ca ne-maternă (O alternativă a lingvisticii aplicate)*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2009b Planning of didactic ways and mental lexicon for bilingual speakers. *Analele Universității Ștefan cel Mare Suceava*. Seria Științe ale Educației, Tomul VI. Editura Universității Suceava, Suceava. 778–788.

2011 Kétnyelvű lét és iskola (Helyzetkép a román nyelv elsajátításának aktuális kérdéseiről a magyar tannyelvű iskolákban) In: Strédl Terézia – Nagy Melinda (szerk.): „Ved’la seba alebo spolu?! Egymás mellett vagy együtt?!” Selye János TE, Komárno. 385–392.

TÓDOR Erika Mária – IRMIAS George

2005 Considerații teoretice și metodologice asupra bilingvismului asimetric. Proiect de cercetare pentru zonele locuite de minorități. *Conviețuirea–Együttélés* (Szeged) 9/1–2: 20–31.

ZSEMLYEI Borbála

2003 Szempontok a kicsinyítő képzők történeti vizsgálatához. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 47/1–2: 117–123.

2007 Kicsinyítő képzők földrajzi elterjedése az erdélyi régiségben. In: Hoffmann István – Juhász Dezső (szerk.): *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói*. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.). Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 249–257.

2011 *Kicsinyítő képzők az erdélyi régiségben*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

ZSIGMOND Győző

2005 *Csillagok, csillagképek magyar népi nevei. Csillagokhoz fűződő néphagyomány*. (Magyar Névtani Dolgozatok 198.) ELTE Magyar Nyelvtudományi Intézet, Budapest.

Irodalomtudományi kutatások (2002–2013)

BALÁZS IMRE JÓZSEF,¹ BERSZÁN ISTVÁN², DÁVID GYULA,³

GÁBOR CSILLA⁴, EGYED EMESE⁵

1. Bevezető

A kutatás megszervezése összehangolt munka révén képzelhető el, a tudományterület rövid és hosszú távú tervek nyomán hozhat számottevő eredményeket. A romániai magyar kutatók tudományos munkásságának áttekintése és azon belül az irodalomtudományi összefoglaló, amelyet a Scientia könyvek sorozatában közölt a Sapientia EMTE 2012-ben, kezdetnek tekinthető: a helyzet felmérése, eredmények és hiányok megfogalmazása volt.⁶ Noha e mostani számbavétel sem teljes, legalább több szerző bevonásával zajlott, és ha nem számolhat is be jobb kutatási körülményekről, mindenképp jelzi, hogy a kutatók csoportja alapvetően megfiatalodott, létszámban gyarapodott, az együttműködés a külföldi kutatóműhelyekkel mérhetőbbé vált és intenzívebb lett a kutatók mobilitása is.

1.1. Az irodalomtudományi kutatások intézményes keretei és személyi feltételei

Az irodalomtudományi kutatás intézményi kereteit a következőkben foglaljuk össze: noha az említett időszakban a romániai politikai fordulat (1989 decembere) után felnőtt, az új helyzet kínálta szakmai lehetőségekkel célszerűen élő, tehetséges és eredményes kutatók egész serege képviseli a létező magyar irodalomtudományi műhelyek közelében a szakmát, irodalomkutatói státusz sem a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen (BBTE), sem a Partiumi Keresztény Egyetemen (PKE), sem a Sapientia EMTE-n nincsen, a romániai felsőoktatási intézményekben a kutatást az oktatók és az általuk időszakosan létrehozott kutatócsoportok végzik, kizárólag pályázati pénzből. Irodalomkutatói állásban az EMKE Szabédi Emlékházánál egy személy végez kutatómunkát, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézetében pedig másfél állásban dolgoznak irodalomkutatók.

---

¹ 3.3. fejezet

² 2. fejezet

³ 5. fejezet

⁴ 3.1. fejezet

⁵ 1., 3.2., 4. fejezetek.

⁶ Az 1989–2001-es időszak kutatásainak áttekintésére Egyed Emese kapott felkérést a Sapientia EMTE Kutatási Programok Intézetétől. Kutatási eredményei kiegészítését Balázs Imre József végezte el.

Románia területén, de különösen Erdélyben van példa arra, hogy rövid ideig szakkollégiumok (a Láthatatlan Kollégium, a BBTE szakkollégiuma, az Erdélyi Múzeum-Egyesület külső kutatócsoportja, az Interkulturáli-THÉ csoport) tagjaként végeznek kutatásokat a szakmai ismeretekkel már rendelkezők, ezek azonban rövid távú megoldások. A Román Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Kutatóintézetében magyar irodalomkutató (sem ilyen státusz) nincsen. A könyvtárak munkatársai szerencsés esetben (magyar vonatkozású) irodalomtudományi kutatásokat is folytatnak, nem függetlenül valamely felsőoktatási intézménytől, ám többnyire a könyvtár konkrét működését is szolgálva. A Magyar Tudományos Akadémia irodalomtudományi osztályának jelenleg egy romániai tagja van.⁷

A BBTE Bölcsészettudományi Karán a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola keretében zajlik magyar nyelven doktori képzés. Ez az intézmény – irodalom, nyelv és néprajz/antropológia szakos előadóival, évi 10–15 új hallgatójával és közelében az utánpótlást jelentő Magyar Nyelvészeti és Irodalomtudományi mesterképzővel, illetve a szakkollégiumokkal – fontos helye az irodalomtudományi kutatásoknak (a vizsgált években Cs. Gyimesi Éva, Antal Árpád, Kozma Dezső, Gábor Csilla, Orbán Gyöngyi és Egyed Emese irányított doktori disszertációt).

A 2002–2013 közötti periódusban az irodalomtudomány tényleges, önálló kutatóhelyévé formálódott a Sapientia EMTE kutatóintézete, amely angol nyelvű szakfolyóiratot ad ki; továbbá magyar nyelv és irodalom képzést is indított a magyar oktatási nyelvű Partiumi Keresztény Egyetem, amely megszerezte az állami akkreditációt. A nyomtatott és internetes közlési formák jelentőségét nem lehet túlbecsülni. Mégis szükség van a különálló műhelyek, sőt időnként csaknem elszigeteltségben dolgozó kutatók személyes találkozására. Az egyes romániai egyetemi tanszékek rendszeressé váló házi konferenciái mellett a tudományos eszmecsere eseményének számítanak a következők: az Erdélyi Múzeum-Egyesületben minden év november végén zajló *A Magyar Tudomány Napja Erdélyben* (plenáris és szekcióelőadásokkal); a Kriza János Néprajzi Társasággal közösen szervezett őszi tudománytörténeti konferenciák; a Bolyai Társaság interdiszciplináris konferenciái; a Kolozsvári Magyar Diákszövetség által évente megszervezett Erdélyi Magyar Tudományos Diákköri Konferencia, amelyen mind a bíráló bizottságban, mind a versenyzők sorában immár magyarországi kutatók is megjelennek; a RODOSZ Konferencia és a BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolájának tavaszi konferenciája. Hasznos tapasztalatcsere a Vajdasági Magyar Diákszövetség által szervezett Tudományos Diákköri Konferencia is, amelyen rendszeresen részt vesznek erdélyi diákok is.

Új helyzet állt elő a külföldi irodalomtudományi kutató- és oktatóműhelyekkel való, hosszabb-rövidebb ideig tartó együttműködés tekintetében: ha nem is nagy számban, de vannak közös kutatási programok, amelyekben akár az egyes kutatók/

---

⁷ Kántor Lajos 2013-ban lett az MTA külső tagja.

kutató tanárok, akár maguk a romániai magyar tudóstársadalom műhelyei érintettek. A kutatásaikat romániai intézményekben kezdő tudósok sorában is többen vannak, akik külföldre költözve művelik a tudományt – hisszük, hogy kölcsönös érdekük a szakmai és emberi kapcsolatok fenntartása, nem kivándorlásról van tehát szó.

A teljesség igénye nélkül neveznénk meg a BBTE magyar nyelv és irodalom szakának néhány ma elismert külföldi kutatóvá, illetve egyetemi oktatóvá lett egykori alumnusát: Kányádi András (Sorbonne–INALCO, Párizs); Lőrincz Csongor (Humboldt Egyetem, Berlin); Boka László (Országos Széchényi Könyvtár), Füzi Izabella, Török Ervin (Szegei Tudományegyetem); Gagyi Ágnes (Moholy Nagy László Egyetem, Budapest); Dánél Mónika, Vincze Kata Zsófia (ELTE, Budapest); Török Zsuzsa, Tóth Zsombor (az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának Irodalomtudományi Intézete, Budapest); Kiss Zsuzsánna (Nyíregyházi Egyetem). Másrészt megemlíthetnők, hogy a romániai kutatók közül többen meghívást kaptak nemzetközi kutatási projektekben való részvételre, ezt a korábbinál lényegesen jobb és tényleges szakmai kommunikációt, illetőleg tudományos jelenlétet eredményező idegennyelvtudás is segíti.

A BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolája (vezetője Péntek János, 2007-től Keszeg Vilmos), a magyarországi, sőt nyugati doktoriskolák, poszt-doktori képzések jelentik az új kutatónemzedék felkészülési terepét. Ahhoz, hogy hosszabb távra tervezhessünk, mindenképpen szükség van romániai irodalomtudományi kutatói állásokra is.

A romániai magyar irodalomtudományi kutatások letéteményeseinek, felelős szervezőinek, tanúinak teljesítményére méltán figyel a magyar tudományosság.

Tanulmányokat tartalmazó köszöntő kötettel tisztelték meg tanítványai és kolégái a kolozsvári irodalomtudományi tanszék korábbi vezető professzorát, Antal Árpádot (Egyed szerk. 2002), illetve a Bukaresti Egyetem magyar tanszékének tanszékvezető professzorát, Molnár Szabolcsot (Bányai szerk. 2006).

2010. július 6-án elhunyt Antal Árpád, a magyar irodalomtudományi tanszék egykori vezetője, doktori tanulmányok irányítója, aki élete utolsó évtizedében újra tudományos kutatásokba kezdett. Hosszas betegség után eltávozott egykori tanítványai köréből (2011. május 10-én) a Benkő József-kutatás jelentős alakja, a klaszszika-filológus Szabó György is. Noha egészsége nem tette lehetővé, hogy idős korában kutatást vezessen, mint „jó latinos” ekkor is segítette mások (például Csetri Elek történész) munkáját. A Magyar Irodalomtudományi Intézet és a magyar irodalomkutatás nagy veszteségét jelentette Cs. Gyimesi Éva halála (2011. május 23.); fájdalmas tény, hogy a neki készített köszöntő tanulmánykötet emlékkötetté változott. E mesterek tudását, emberi kvalitásait mérceként őrzik az egykori tanítványok, szellemi örökségükhöz kutatói munkájuk szakmai színvonalá révén kívánnak hűek maradni.

Nemzedékváltásról, nagy változásokról van tehát szó, ez a bő évtized az új irodalomkutató szándékok erőteljes jelenlétének és a mikroinformatika térnyerésének

ideje. A következőkben leltárunk nem a technikai tényezőre összpontosít, bár érezhető, hogy kommunikációs fordulatot (is) élünk; az elméleti kutatásokra, az irodalomtörténeti korszakokra, a kapcsolatkutatásra és a könyvkiadásra vonatkozó, összefoglaló (bár terjedelmi okokból teljességre nem törekvő) tanulmányokkal kívánjuk indokolni e megállapítást.

2. Irodalomelmélet

Az irodalomelmélet szempontjából azt mondhatnánk, hogy a 2000-es évek eleje az „elméleti korszak” leáldozását jelentette a magyar tudományos műhelyekben, beleértve természetesen a romániaiakat is. A hermeneutika és a dekonstrukció '90-es évekbeli, hol összefonódó, hol párhuzamos, hol feszültségteli irodalomtudományi kibontakozását ekkor kezdik látványosan felváltani a kontextualista történeti kritikák: azok a társadalomtörténeti, médiatörténeti, ideológia-, illetve kultúrakritikai megközelítések, amelyek az elmélet rövid időre önállósulni látszó felségterületét igyekeznek visszahelyezni a történeti folyamatok, társadalmi-politikai összefüggések és kulturális kontextusok közegébe. Mára már alig van olyan intézmény, amely a nevében megőrizte az irodalomelméleti jelzöt, és az irodalmárok között sem igen akad, aki irodalomelmélésznek (helyette javasolt: kimondottan irodalomelméletírónak) vallaná magát. Vajon ez a radikális fordulat, mely az orosz formalizmustól a posztmodern retorikaelméletekig gyakran teret veszítő irodalomtörténet diadalmas visszatérését hozta, azt jelenti-e, hogy az elmélet az irodalomtudomány peremvidékére száműzetett? Vajon az irodalomról való gondolkodásnak egy ennyire markáns megváltozása elképzelhető-e bizonyos felelevenített, továbbgondolt, illetve újonnan kidolgozott elméleti paradigmák nélkül?

Természetesen nem. Ezzel a válasszal azonban nem a '90-es évek magyar irodalomtudományos szemléletét kívánjuk „átmenteni” – az magától is tovább hat és él –, hanem jelezzük, hogy az a mód, ahogy a kortárs megközelítésmódok az elméleti kérdésekhez viszonyulnak, egyáltalán nem az elmélet kiszorulását, hanem elkerülhetetlenül annak új megalapozását eredményezték. Jóllehet már nem (csak) az egzisztálás hermeneutikája vagy a jelölő prózai materialitása magyarázza meg a vizsgált jelenségeket, folyamatokat, ami lényeges elmozdulást jelent a korábbi beszédmódokhoz képest, ez nem csökkenti annak a továbbra is alapvető elméleti igénynek a relevanciáját, hogy újabb és újabb összefüggésrendszerekben igyekezzünk feltárni és megmagyarázni, *ami történik* az irodalomban, illetve velünk, annak (szerzőként/olvasóként) művelőivel és kutatóival. Hiszen elmélet éppen akkor születik, amikor korábbi elgondolásokkal vitázva új tájékozódási kísérletek jelentkeznek be, hogy az elvégzendő vizsgálatok új irányait, alapelveit, módszertanát és érvelésmódját, egyszóval a kutatás foucault-i értelemben vett pozitivitási szintjét újra meghatározzák. Az alábbi beszámoló ennek újabb kísérleteiről nyújt rövid összefoglalót a

2002 óta eltelt időszak romániai magyar irodalomtudományi műhelyeinek, illetve kutatóinak eredményeire támaszkodva. Különösen arra a kapcsolatra vagy kapcsolatteremtésre fogunk figyelni, amely az elméleti kutatás gyakorlatát a vizsgált történésekkel összeköti, s eldönti az irodalomról való rendszerszerű gondolkodás aktuális irányait. Olyan kutatókat fogunk bemutatni, akiknél az elméleti igény vagy folyamatosan érvényesül, vagy időnként felerősödik, s ez hozzájárul az általuk művelt diszciplínák egy-egy sajátos változatának kialakulásához.

Orbán Gyöngyi (Magyar Irodalomtudományi Intézet, BBTE BTK, Kolozsvár) nem a hermeneutikai beszédmód leváltását, hanem az abban felhalmozott kutatási, kutatói tapasztalatok aktuális jelenségekre történő (hermeneutikai) *alkalmazását* választotta – mintegy az önmagával szemben is igényes *hatástörténeti tudat* jegyében. Vállalkozását végső soron egy történetileg, illetve kortársvonatkozásban egyaránt megkerülhetetlen és változatlanul problematikus vágy(?), szituáció(?), kísérlet(?) utólagos, aktuális és előzetes kutatása motiválja, melyet *Ugyanúgy, mint mindig* című, Tandori versét *közvetítő* tanulmányának egyik mottójaként Emilio Betti megfogalmazásában idéz: „*Semmi sem fekszik olyannyira az ember szívében, mint hogy embertársaival megértesse magát*” (Orbán 2009: 24). Lássuk ennek két, többszörösen önreflexív próbáját: egy történetit és egy aktuálisat.

Az első Gadamer és Derrida híresen-hírhedten sikertelen 1982-es találkozója egy párizsi konferencián. Orbán Gyöngyi Richard J. Bernstein *A meg nem történt beszélgetés (Derrida/Gadamer). In memoriam Jacques Derrida* című tanulmányának tanúságát bevonva írja meg az eset újraértelmezését. A korábbi értelmezések szerint egyértelmű a kudarcc: a 20. század két meghatározó filozófusa, akik az olvasás révén vizsgálták a megértés és félreértés bonyolult összefüggő problematikáját, nem tudtak egymással dialógust folytatni, sem az írásaikban, sem személyes találkozásukkor. Derrida a jószándékról tett megjegyzésétől elrugaszkodva tesz fel kérdéseket Gadamernek, aki meghökkenve ezzel kezdi válaszát: „Nehezen értem ezeket a hozzám intézett kérdéseket.” Bernstein arra tesz kísérletet, hogy maga „rekonstruáljon” egy ott és akkor elmaradt beszélgetést a két filozófus írásai között megteremtett lehetséges dialogikus viszony révén.

Orbán Gyöngyi egy merész visszacsatolással folytatja a „sikertelen találkozó” hatástörténetét: szerinte a beszélgetés nem maradt el. A *Híd és korlát* (Orbán megj. előtt) című tanulmány arról szól, hogy Gadamer és Derrida – Bernstein tanúságában fennmaradt – szavai tulajdonképpen megbeszélnek a hermeneutika és dekonstrukció egy lényegien közös problematikáját: azt, hogy a nyelviség egyszerre híd, korlát és szakadék. A gyanakvós hermeneutikájának Ricoeurtól és Derridától eltanult gyakorlatait egyaránt bevetve, a továbbiakban a hajdani konferencián elhangzott Heidegger-, illetve Derrida-előadás igényei szerint értelmezi újra a korábban (Bernstein által is) támadás- és háritásalakzatokban interpretált párbeszédet. A *Szöveg és interpretáció* egy ideálisnak látszó esélyről szól: a hír visszavezetéséről eredeti autenticitásához. Derrida Heidegger Nietzsche-olvasatának kritikáját adta

elő, melyben mögé kerül az „axiomatikus struktúrákon”, „ellen-kérdéseken és vizsgálatokon” alapuló gondolkodásnak, hogy elkerülhesse annak csapdáját. A két előadás, illetve a Gadamer és Derrida szájából elhangzott, de Bernstein írásában közvetített szavak egy olyan szoros olvasása után, amely folyamatosan „hátrál” az interpretációban megkerülhetetlen előzetességek irányába, ezt a következtetést vonja le: „nehezen értem» [- mondja Heidegger -], tehát zavar támadt a megértésben, illetve a megértetésben, s így a beszélgetésben kialakuló »értelem közösségével« együttállásban érzékelhetővé vált »a mások másságának áthatolhatatlansága«. Ebben a paradoxonban áll elő – mind Gadamer, mind Derrida konferencián elhangzott előadása értelmében – a dialógus valódi tapasztalata.” (Orbán megj. előtt).

A másik megértésének és a magunk másikkal való megértetésének feladhatatlan vágya és problematikussága az irodalomoktatás aktuális szituációiban ugyanolyan összetett és érdekes, mint Heidegger és Derrida párbeszédében. Ezt igazolják Orbán Gyöngyi fáradhatatlan kísérletei a hermeneutika irodalomoktatásbeli helyére való rákérdezésben. Az interpretáció mint közbe-szólás, gondolkodó-mérlegelő tolmácsolás nem kívánja ezt a helyet egyszer s mindenkorra rögzíteni, hanem folytonos átjárásokban jelöli szöveg és olvasó, tanár és diák, illetve az olvasók és diákok véleményei között, anélkül, hogy kizárná a termékeny nem értés tapasztalatát. Az interpretáció kontextusfüggőségének, illetve történetiség általi meghatározottságának elvét úgy kapcsolja a szöveg elsőbbségének hermeneutikai elvéhez, hogy rámutat a történeti távolság és az esztétikai távolság egymással összefüggő problémájára: „nemcsak azok az olvasók nem értik igazán a régebbi korok alkotásait, akik elzárkóznak a modern művektől, hanem ennek a fordítottja is igaz” (Orbán 2009: 34). Hasonló átjárási kísérlet közben indokolja a hermeneutikai beszédmód hatékonyságát az irodalomoktatás kortárs technológiai médiumainak kontextusában: „Az internet világa nem szünteti meg az embereknek az értelem keresésére, a jelentéstulajdonításra vonatkozó igényét; a megértés, a félreértés, az értelmezés mozgó, változó története továbbra is valóságos tapasztalás; ezért mindezeknek a gyakorlása, gyakoroltatása az irodalomórán nem csupán oktatást, hanem a teljes személyiség nevelődését jelentheti” (Orbán 2009: 36).

A '70-es, '80-as évek óta kibontakozó társadalomtörténeti tájékozódás egy markáns változatát **T. Szabó Levente** (Magyar Irodalomtudományi Intézet, BBTE BTK) alakította ki a 19. századi irodalomtörténet diszciplináris keretében. Bourdieu irodalmi mező-elméletének, Foucault archeológiai kutatásainak és a kortárs komparatiztikai vizsgálatok eredményeinek hasznosításával és továbbgondolásával vállalkozik olyan témák vizsgálatára, mint az irodalmi hivatásosodás, a magyar szerzői jogtörténet (T. Szabó 2011), az első nemzetközi komparatiztikai folyóirat, az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok/Acta Comparationis Litterarum Universarum* korabeli magyar fogadtatása (T. Szabó 2013), illetve olyan Mikszáth-monográfia (T. Szabó 2007) megírására, amely az irodalmi modernitás és a nem irodalmi modernizációs folyamatok kapcsolatait állítja előtérbe.

Az, hogy az irodalom elmélete itt konkrét (történeti) kérdésekbe ágyazott, és sohasem egy kiindulópontként megfogalmazott elméleti kérdésfelvetésbe ágyazódik az utólag kiválasztott irodalomtörténeti anyag, nemcsak módszertani-technikai kérdés, hanem éppenséggel ennek a teoretikus beállítódásnak a következménye: amennyiben ugyanis az irodalmat társadalomtörténetileg megképződő, mindig csak viszonylagosan önállósuló mezőként gondoljuk el, amelyet mindenekelőtt más társadalmi folyamatokkal történő sokrétű összefonódása jellemez, akkor természetesen csak történetileg konkretizálódott társadalmi jelenségek elméletéről lehet szó. És ha az irodalom társadalomtörténetének folyamatait követjük, a Magyar Írói Segélyegylet megalapítása és működése körüli viták a 19. század közepén, vagy az a jogtörténeti kérdés, hogy a szerzői jogot miért és hogyan szabályozzák épp akkor és épp ott, ahol és amikor, éppúgy hozzátartozik az irodalom társadalmi jelenségéhez, mint Mikszáth regényeinek – távolról sem csak esztétikailag vagy narratológiaiailag meghatározott – prózapoétikai képződményei.

A szerzői jogról folyó vita többek között azért is érdekes, mert kodifikálta és hierarchizálta azokat a tényezőket, amelyek egy irodalmi mű létrejöttében szerepet játszanak (ezúttal a szerző kitüntetésével), hozzájárult a modern irodalmi autonómia jogi intézményesítéséhez, és mert „jól szemlélteti, hogy amit a szerzők saját magukról, a saját fontosságukról állítottak, hogyan vált piaci tényezővé, s egyben dominánssá az irodalomtudományos eszmék piacán is” (T. Szabó 2011: 574). Az irodalomtörténet tehát ezúttal az irodalmi mező kialakulásának folyamatait követi kanonizált művek eszmei-poétikai alakulástörténete helyett. Az irodalmi mező elmélete nem esztétikai szempontokból írja le egy meghatározott korszak irodalmi fejleményeit, hanem olyan tényezőknek, illetve kontextusoknak a feltérképezésére törekszik, amelyek az irodalom és az irodalomtudomány korabeli reprezentációinak, illetve fogalmainak kialakulásában játszottak közre. Így tárja fel a magyar szerzői jog országgyűlési vitája a modern irodalmi szerzőség archeológiáját – azt, ahogy a protekcionista gazdasági logikától az irodalmi és művészeti piac kulturális mintázataiig terjedő hatások etnicizálták és nemzetek közötti versennyé stilizálták az irodalmi mezőt.

Egy konkrét irodalomtörténeti jelenség kialakulásának, illetve hatásainak társadalomtörténeti elgondolása, vagy egy konkrét társadalomtörténeti jelenség irodalomtörténeti értelmezése egyfelől arra kíván fényt deríteni, hogy milyen logikája, logikái tárhatók fel a vizsgált folyamatnak, másfelől pedig az ilyen vizsgálatok révén szerzett jártasság felől nyílik lehetőség széles körben kanonizált koncepciók egyoldalúságának, elhibázottságának vagy ideológiáinak leleplezésére, illetve korrekciójára. Ilyen például a modernség egy leíró fogalmának Mikszáth olvasása közben történő szembesítése nagyon eltérő modernségelképzelésekkel, azok egyidejű egyidejűtlenségével, avagy annak megmutatása, hogy miként egyeztethetők össze a társadalmi és történelmi kérdések az irodalmi modernséggel: például a realizmusnak a látás medialitásához kapcsolódásában vagy a hatalom és test 19. századi

változó viszonyának hatásában a szubjektivitás speciális formáinak kialakulására, s ezáltal a megfigyelő szubjektum lehetséges pozícióira.

Olyan teoretikus tájékozódásról van szó, amely az irodalmat társadalmi és történeti működések, folyamatok összefonódásaként kialakuló és változó irodalmi mezőként vizsgálja, s amelynek köszönhetően nemcsak a lokális összefüggésekre derül fény, hanem *nemzeti* és *globális* határmezsgyéjének alkúira is, miközben kortárs fogalmak kerülnek próbára konkrét történeti esetek vizsgálata révén.

A kontextuális megközelítés egy másik teóriája, mely **Selyem Zsuzsánál** (Magyar Irodalomtudományi Intézet, BBTE BTK) a kortárs magyar irodalom kutatásához kapcsolódik, nem magukra a társadalmi működésekre fókuszál mint az irodalom társadalmi jelenségét (is) megkonstruáló folyamatokra, hanem inkább egy badiou-i, illetve rancière-i értelemben vett politikai ellenállás irodalmi, művészeti lehetőségeire. Az irodalom mint autentikus művészi forma többé nem tisztán esztétikai kritériumok szerint különül el, hanem a bürokratikus hatalmi apparátus, a többségi konformizmus, illetve a piacorientált kultúra kibillentése révén. Ennek identitásképző etikája és szubverzív társadalmi-politikai hatásai válnak a művészi hitelesség fő kritériumaivá.

Fontos előzménynek számít Deleuze és Guattari Kafka-értelmezés közben körvonalazott „kisebbségi irodalom”-konceptiója, mely nem egyszerűen a nemzeti kisebbséghez tartozás tényére figyel, hanem a *mainstream* kultúrából történő önkivonás kísérleteire, etnikai hovátartozástól függetlenül. A művészet akkor válhat kisebbségivé vagy autentikussá, ha meghaladja a hatalmi politika és a piac által konstruált realitást annak radikális kritikájaképpen. Különböző óhatatlanul alárendelődik a bürokratizáló intézményesítés sztereotípiáinak, illetve a tőkeforgalom által diktált logikának. A kisebbségi művészet és a fennálló társadalmi-politikai helyzet küzdelmét követhetjük nyomon Peer Krisztián kortárs költő doku-videósorozatában, amely 2011-ben jelent meg az *index.hu* portálon. A film egy olyan, posztmodern meghaladó performanszkísérlet bemutatása, mely Edward Docx kortárs művészetet jellemző terminusaival a következetesen megformált élet és mű viszony révén keresi az autentikusság új formáit: a hitelkárosult költő egy, a banknak felkínált reklámfilmmel kísérli meg törleszteni a valutaviszonyok megváltozása miatt hirtelen megnövekvő adósságát. Hogy a performansz nemcsak a bankban valótlan kudarcot, hanem a szolidáris reakciók kiváltásában is, annak okát Selyem Zsuzsa abban látja, hogy a doku-videósorozatot készítő stáb, amelyet az Allianz Biztosítótársaság támogatott, „megrendelésre dolgozott”, vagyis a szponzor elvárásai szerint. Így történhetett, hogy egy performansz, amely önmagában képes lett volna a hatalmi struktúra olyan megmutatására, hogy ez a saját létfeltételeire irányuló reflexióra készítse a nézőt, a doku-videósorozat címeinek és összefoglalóinak ideológiai keretében a „züllött költő” partikuláris esetévé vált.

Több kérdés is felmerül. Ha művészi igényű videofelvétel képezi az ideológiai keretet, nem tanulta-e el a hatalmi gyakorlat, illetve a tőkeforgalom apparátusa a

művészet leghatékonyabb technikáit, kipróbált hatásait? Vagy nem vált-e a művészet maga is piackonform vállalkozássá, például olyan művekben, mint Damian Hirst *For the Love of God* című 2007-es londoni installációja, mely egy kb. 15 millió angol fontot érő, 8601 gyémánttal kirakott emberi koponyát „hasznosított”? A politikai mozgalomként elgondolt autentikus művészet teóriája mégis bizakodással válaszol: „A kisebbségi művészet nem terelhető ideológiák fennhatósága alá. Privát hitelén túl olyasmit közvetít, amiben az olvasó vagy néző felismeri a szolidáris szabadság lehetőségét” (Selyem 2012: 39).

Így vezet a Deleuze–Guattari-féle „kisebbségi irodalom”-koncepció egy mozgalmi szolidaritás-etikához, amelyet a nagybetűs Másik szakralitására épülő lévinasi etika ranciére-i átalakításaként írhatunk le: nem a másik parancs értékű közelsége, hanem a szolidaritásból vállalt közösség teremt kapcsolatot azok között, akik a hatalom elnyomottaiként válnak egymásra utaltakká. Selyem Zsuzsánál azonban ez az álláspont olykor Lévinas továbbra sem szűnő hatásával, olykor pedig a gender-kritika teorémáival kapcsolódik össze. A kultúra piacosításának globalizációjára a ranciére-i *egyed nem értés (Méésentente)* jegyében válaszol, Žižek azon figyelmeztetése dacára, hogy „a kétarcú váza” vizuális paradoxonához hasonlóan, amelyben vagy a két profilt látjuk, vagy a vázát, de a kettőt egyszerre sohasem, a gazdaság és politika sem látszanak egyszerre; ha a politikát állítjuk középpontba, a gazdaság a javak előállításává zsugorodik, ha pedig a gazdaságra fókuszálunk, a politika válik – Engels szerint átmeneti – színházi előadássá. De az autentikus, vagyis a tőkeforgalom logikájának alá nem rendelődő művészet és befogadójának viszonya inkább a lévinasi etikai viszonyra emlékeztet: „A művészetet arról ismered fel, hogy bárki is vagy/vagyok, téged/engem akar, nem a pénzedet. Ami azt jelenti: ha te nem vagy, ha te nem vállalod magad, nem kérdezed őt, nem nézel rendesen rá, nem figyeled meg hangjait, ő sincsen. (...) Létét kockáztatja a veled való viszonyában” (Selyem 2010: 84). És ugyanerre késztet. A másik (közelsége) itt mintha inkább vagy előbb lenne a szubjektivitás feltétele, mintsem a szolidaritás szabadságának imperatívusza. A mozgalmi jelleg viszont rögtön újra előtérbe kerül, mihelyt a testpoétika mint a női írás specifikuma válik a kutatás témájává, például a kortárs magyar nőírók antológiáiban (Selyem 2008). A szexualitástól a teljes emberi létezés női megformálása felé tartó kísérletnek kijáró elismerést ezúttal az a kritikai reflexió ellensúlyozza, hogy a nyugati irodalmakban ez már megtörtént, tehát nem új élvonalról, hanem „csak” (bár ez nem kevés) a mozgalomhoz történő szolidáris magyar felzárkózásról van szó.

A kisebbségi irodalom Deleuze–Guattari-féle elméletének erdélyi vonatkozásban történő hasznosítását először **Balázs Imre József** (Magyar Irodalomtudományi Intézet, BBTE BTK) javasolta a transzszilvanizmus, illetve a regionális irodalmak kutatójaként. *Minor és maior nyelvhasználati módok az erdélyi magyar irodalomban* (Balázs I. J. 2006a) című tanulmányában az eredetileg Kafkához kapcsolódó teória alkalmazását javasolta, miközben a korábbi értelmezések olyan problémáinak

megoldásaira tesz kísérletet, mint a kollektivista/individualista és a regionális/egyetememes szembeállítás vagy a magyarországi elvárásokhoz és a saját énképhez egyaránt igazodó „skizofrén identitás”. Elméleti szempontból az alkalmazás invenciózus mozzanatai a legfontosabbak – az, ahogy az erdélyi magyar irodalom sajátos fejleményeinek vizsgálata visszahat a kutatást megalapozó teóriára, s még képlekenyebbé teszi azt.

A kiindulópont az a hipotézis, hogy az erdélyi magyar irodalom beszédmódját nem egyetlen, politikai értelemben vett többség nyelvének és identitásának függvényében kell elgondolnunk, hanem a korszakoként mást és mást jelentő többségi nyelvhez és identitáshoz képest, mely utalhat a román nyelvű állampolgárok többségre, a magyar kulturális központ többségi nyelvére, a kommunista rezsimek nemzeti nyelveken átívelő hatalmi beszédére vagy az erdélyi magyar elit hatalmi nyelvváltozataira egyaránt. Így derül ki, hogy az erdélyi magyar irodalmon belül is lehet szó „többségi” nyelvről, amilyen például a kisebbségi helyzetet militarista metaforákkal reprezentáló „hősies” nyelv, amellyel Makkai Sándor egy, a hétköznapi tapasztalatokat rögzítő „kisebbségi” énelbeszélést állít szembe.

Balázs Imre József azonban nem elégszik meg a korábban is exponált dichotómiáknak ezzel a kézenfekvő megfeleltetésével, hanem éppen arra érzékeny Deleuze–Guattari elméletében, hogy az többféle nyelvhasználatot feltételez, s az egyes megszólalókról is „többnyelvűként” gondolkodik. A négyes nyelvi modellnek, vagyis a helyi nyelv *ittjének*, a deterritorizáló közvetítő nyelv *mindenüttjének*, a kultúra reterritorizáló nyelvét jellemző *ottnak* és a mitikus-spirituális nyelvi reterritorializáció *azon túljának* adaptációjával sikerül új konzisztens leírást adni mind a többségi és kisebbségi nyelvek többféleségéről, mind pedig azok történeti változatairól. Deleuze–Guattari elméletének erdélyi „reterritorializációja” különösen a harmadik és negyedik nyelv megkülönböztetésére, illetve interakciójára vonatkozó javaslatokban sikeres. A hősiesség metaforáival és a (kurucos) militarista retorikával jellemezhető transzilvanista metafizika nyelvét nem magának a kultúra nyelvének tekinti, hanem annak egyik kisajátítási kísérletét tárja fel benne, amely ebből a szempontból a későbbi bürokratikus hatalmi nyelv felől történő kisajátítási kísérlettel vethető össze. A kulturális nyelvváltozatot – az ártértelemezett „kisebbségi logikának” megfelelően – Balázs Imre József abban a képességében ragadja meg, hogy magára öltheti a többi három bármelyikének jegyeit (mint ahogy az irodalmi nyelvnek sincs egységes terminológiája, de bármelyik szaknyelv vagy rétegnyelv terminusait magára öltheti), de úgy, hogy „azonosulás” közben egyszersmind reflektál is rájuk.

Így lehet rávilágítani olyan összefüggésekre, mint a negyedik, mitikus nyelv logikája szerint létrehozott kulturális kánon a két világháború között, a bürokratikus hatalmi nyelv kulturális nyelvet bekebelező tendenciája az ’50-es években vagy egy újra erősen metaforizált irodalmi beszéd eszménye a ’60-as évek közepétől, amely a két világháború közötti szakrális nyelvváltozat újrafelfedezéseként és

olykor újragondolásaként is értelmezhető. Ebben a történeti folyamatban helyezhető el a '90-es évekig „késleltetett” nemzedék helyi beszédváltozatainak összekapcsolódása a posztmodern töredezettség poétikájával.

Ugyanez a reterritoralizáló vagy rekontextualizáló magatartás jellemzi Balázs Imre József avantgárd kutatásainak teoretikus vonatkozásait is (Balázs I. J. 2012b, 2013). Peter Bürger avantgárdelméletére alapozva például nemcsak egy washingtoni magyar folyóirat, az *Arkánium* szerzői körének esetét vizsgálja, hanem az avantgárd kultúramodell hasznosíthatóságát teszi próbára a „művészeti funkció” 20. századi rekontextualizálási kísérleteiben. Az előörs militarista metaforáját *el*-attitűdre cserélő neoavantgárd szerzők teoretikus törekvéseit, különösen András Sándor *neorokokó* fogalmát az avantgárdon túl is hatékony viszonyítási pontként értelmezi, amely a modern, posztmodern, illetve avantgárd, neoavantgárd történeti összefüggéseinek újragondolását teszi lehetővé.

Bányai Éva (Hungarológiai Tanszék, Idegen Nyelvek és Irodalmak Kara, Bukaresti Egyetem) a geokulturális térképzetek és Bodor Ádám „régiónteremtő” prózája felől közelít a kortárs erdélyi irodalomhoz, s ezzel nemcsak a közelmúlt (a diktatúra, illetve a '89-es fordulat) konkrét vizsgálatára vállalkozik, hanem ugyanakkor egyfajta poétikai régióelméletet is javasol. Ebből a szempontból a Bodor-próza elhallgatásalakzatai (Bányai 2012a) is térképző funkciójuk felől mutatkoznak meg. A hallgatás rései sohasem pusztán hiányként adódnak, hanem következetes szövegformáló komponensekként ezek *teresítik* a történetet. A kihagyás és *el*-beszélés nyitja meg a *körzet* legsajátabb rejtélydimenzióit, a töredékes szereplői megnyilatkozás, (megszakított) disz-kurzus teremt dialógust, s a „nem-beszélés” mint sajátos vágástechnika utasítja el a hiteltelen szövegeket, például olyan viszonyok néma exponálásával, amelyekben az erkölcs tematizálásának nincs helye. Az elhallgat(tat)ottak megszólalása a törléssel keletkezett résekben valósulhat meg. Ez a megoldás válik az ellentmondásokkal, törésekkel/töredékességgel terhelt térvilág poétikai megfelelőjévé, amellyel kölcsönösen meghatározzák egymást. A szereplői nyelvhasználatban úgy támad rés, hogy bár a *körzet*ben egyedül a hatalom által kisajátított bürokratikus nyelv áll rendelkezésre, annak ironikus használatát vagy a megszólalás – ezen a nyelven történő – semmit mondó megtagadását a hatalom sem képes uralni. Az állandó fenyegetettséggel és félelemmel kapcsolatos *valaki*-, illetve *valami*-utalások azonban ennek a hatalomnak a *biztos* kiszámíthatatlanságára mutatnak rá mint a Sinistra-vidék eseményeinek „magától értetődő” közegére.

Jóllehet Bányai Éva a geokulturális vizsgálódásokat Merleau-Ponty és Deleuze–Guattari kezdeményezései nyomán, illetve Faragó Kornélia regényre és régióra „alkalmazott” térdinamizmusa mentén folytatja, leginkább azáltal hoz létre sajátos változatot, hogy Bodor Ádám prózájában a geokulturális kutatás egyedülálló művészetét tárja fel. A *tér* jelentéskonstituáló szerepe itt egyfelől abban érvényesül, ahogy a Bodor-történetek címszereplőjévé, azaz főhőssé válik (*Zangezúr hegység, Milyen is egy hágó?, Sinistra körzet*), másfelől pedig a lokalitás olyan használata

révén, amely nem hajlik provincializmusba, mert a behatárolt, körzetszerű régió éppen határainak viszonylagossága révén válik elmozdítható s ennyiben univerzális térstruktúrává. Ugyanilyen paradox megoldás, hogy a szigorúan ellenőrzött, a hatalomnak kiszolgáltatott Bodor-figurák ugyanakkor folyamatosan „úton és útban vannak”, tartanak *valahová* (többnyire valami rögzíthetőből a rögzíthetetlenül talányos felé), s ennél fogva életük és létük kiismerhetetlen. Ezért a velük való ismerkedés során is leginkább a geopoétikára kell hagyatkoznunk, amely „mint a világlátást és szemantikai szerkezetet egyaránt magában foglaló térképzet (ön)értelmezői szerepkörrel is bír” (Bányai 2011a: 12). A szubjektum otthontalansága a folyamatos határléthez kötődik, mindenekelőtt a kultúrák mezsgyéjén képződő közöttség révén. Az interkulturális határtér állandóan megtöri a rögzíthető identitások alakzatait, a köztük kiütköző hasonlóságok és különbségek elbizonytalanítanak egyértelműsíthető viszonyaikat illetően.

Bodor Ádám, Vida Gábor, Tompa Andrea és Láng Zsolt prózájának elemzése alapján Bányai Éva a *geokulturális narrációt* tekinti meghatározónak a totalitárius rendszer irodalmi rekonstrukciójában. Nemcsak olyan nyelvi és tárgyi dokumentumok regénybeli kiállításáról van szó, amelyek egyfajta muzealizáció révén tárják fel az őket létrehozó kultúrát, hanem arról is, hogy a geokulturális narrációval bemutatható világ ellenáll az egyetlen kulturális perspektívából való bemutatásnak. Egyfelől a beszédmódok, elbeszélésváltozatok poétikai sokféleségét kívánja meg, másfelől az etnikai, kulturális sokrétűség állandó jelenlétét. Ugyanakkor a markáns különbségeket mégis összetartja egy, a külső megfigyelő szempontjából feltűnő „tájszellem”, amely éppen kulturális térként megközelíthetetlen egyetlen nemzeti perspektívából. A transzilvanista hagyományhoz képest a táj itt nem a nemzeti identitás „földje”, hanem kulturális tér, amely sokkal inkább az etnikumok közötti viszonyok révén kialakult hibrid vagy határidentitás. A geokulturális narratíva a határt és a peremvidéket teszi emblematikussá, merthogy „a kultúra az, ami teresül és teresít – a kultúra teresítő ereje képezi a geokultúrát” (Bányai 2012b: 18). Eközben pedig még feltáratlan, sajátos technikák gondoskodnak arról, hogy az elbeszélésnek az azonos nyelvű *másik* kultúrában is jelentése legyen.

Bíró Béla (Humántudományok Tanszék, Gazdaság- és Humántudományok Kar, Sapientia EMTE, Csíkszereda) rendszerszerű drámaelméletet és narratológiát jelentetett meg egyetemi tankönyvekként (Bíró 2004a, 2004b). A klasszikus szakirodalom és az újabb kutatások eredményeinek alapfogalmak mentén történő számbavétele mellett gyakran érdekes, eredeti érvelésekkel találkozunk, különösen a *Narratológiában*. A szerző széles körű érdeklődése és tájékozottsága a legtermészetesebb kapcsolatokat teremti nemcsak a társtudományok, hanem az elbeszélés-kutatás és a fizika között is: „Az *elgörbült idő* fogalma (...) szükségszerűen vezet el az *időperspektíva* kérdésköréig” (Bíró 2004a: 138). A kiindulópont az érzékeinktől (és nem a tudatunktól) való relatív függetlenségként értett objektivitás, amely egyszerűen idézi meg a kognitív tudományokat és a relativitás elméletét. Míg azonban a

térérzékelés esetében az észlelt kiterjedés helyett a méretarányokat tekintjük valóságosaknak, hogy a különböző nézőpontokból nagyon eltérő méretűnek és formájúnak látszó dolgokat méretállandókként és állandó formájúakként azonosíthassuk, az időviszonyok leképezése közben inkább a történésekhez való érték-, illetve érzelmi viszonyunkat helyezük előtérbe. A narratív szöveg időszerkezete ilyen értelemben perspektivikus. „Két eltérő tartamú időszekvencia ugyanis csupán akkor szorítható be két (kalendáriumi időben rögzített) időpillanat közé, ha a két idő közül valamelyik (vagy mindkettő – de eltérő mértékben) *elgörbül*.” (Bíró 2004a: 138).

De mivel a két pontot összekötő, eltérő kiterjedésű egydimenziós egyenesek csak a tér második vagy harmadik dimenziójában görbülhetnek el, az analógia ahhoz a – tapasztalati alapon elképzelhetetlen – feltételezéshez vezet, hogy az idő is többdimenziós. Ugyanilyen akadályt jelent, hogy míg az idő megnyúlása jól modellálható a térbeli egyenes megnyúlásával, a rövidülést képtelenek vagyunk görbületként elképzelni, ezért csak az eredeti szakasz végpontjainak egymáshoz közeledését értelmezhetjük. Úgyhogy a történet-idő legalapvetőbb szervezőelvének végső soron az elbeszélő érzelmi, gondolati távolságát vagy közelségét tekinthetjük: a többé-kevésbé érdektelen történet időtartama az elbeszélésben megrövidül, a fontos történéseké kitér. S ha Sartre nyomán az érzelmek, illetve gondolatok legalapvetőbb biológiai funkcióját a figyelem, s ezzel összekapcsoltan a cselekvés irányításában jelöljük meg, az is felvethető, hogy a figyelem mozgása képezi azt/azokat az „intenzív belső ter(ek)et”, amelyekben a történések közti különbségek vizsgálhatók, s amelyek a megnyúló-rövidülő tartamokon túlmenően azok eltérő ritmusait is megkülönböztethetővé teszik.

Ugyanez a fizikai és érzékelésfilozófiai igényű vizsgálódás jellemző Paul de Man retorikaelméletének kritikájára is, melyet Bíró Béla Proust dekonstruktív újraolvasásának újraolvasása közben fejt ki. Különösen a verőfényes nyárban szobája hűvösébe húzódva olvasó Marcell leírásának talányos metaforái és metonímiái kerülnek terítékre, amelyről Paul de Man azt a dekonstruktív állítást teszi, hogy a szükségszerű kapcsolatot tételező metaforának a véletlenszerű metonímia fölötti, deklarált fölényét visszajára fordítja a szövegaktivitás, amely metonímiákra építi a metaforikus viszonyt. Bíró Béla viszont azt az ideológiai törekvést leplezi le, amely a metafizikai hagyomány igazságfogalmának dekonstruálása céljából megalapozatlanul szembeállítja a metaforát és metonímiát, és saját retorikaelméleti diskurzusát a Proust-szöveg csúsztatások révén történő kisajátításával kívánja érvényesíteni. Az érvelés egyszerre tér ki a kortárs retorikai vizsgálódások de Manétól eltérő következtetéseire, a kognitív tudományok észleléssel kapcsolatos eredményeire, illetve a kint és bent térdimenziókra vonatkoztatott értelmezési lehetőségeire. Ez a sok nézőpontú, interdiszciplináris megközelítés a Proust metaforáinak tulajdonított elfedő azonosságot falszifikálja, miközben a 'képzelet nyara' (művészet) és az 'érzések nyara' (tárgyvonatkozás) hierarchikus szembeállítás helyett többretű kölcsönösségüket emeli ki *kint* és *bent* aszimmetrikus tükröződésében.

Mivel a kint és bent eredendően térkategóriák, akárcsak a *lent–fent, elöl–hátsó, jobbra–balra*, s bár tapasztalatilag nem kapcsolódnak önálló dimenzióhoz, mégis mindhárom dimenzió kimutathatók, „nem lehetne meglepő, ha kiderülne, hogy a kint–bent iránypár egy olyan körkörös dimenzió (egy – a háromdimenziós térfogatot is magára záró – »negyedeknek«) az alacsonyabb dimenziókon kimutatható vetülete lenne, melyet közvetlenül nem érzékelhetünk” (Bíró 2008: 200). Ha tehát a kint–bent iránypárt nem fokozzuk le pusztá retorikai konstrukcióra, az érzékelés, a képzelet és a fizikai térdimenziók alapvető *kölcsönösségét* fedezhetjük fel.

Berszán István (Magyar Irodalomtudományi Intézet, BBTE BTK) új kutatási irányt javasol, melyet *gyakorláskutatásnak* nevez. A *Terepkönyv* (Berszán 2007) a *Gyakorláskutatás* (Berszán 2013a), valamint az Erdélyben és külföldön tartott kísérleti Terepkönyv-táborok a szövegre/diskurzusra és kontextusra szabott irodalomtudományt kívánják kitágítani az irodalmi írás- és olvasásgyakorlatok nem diszkurzív mozgástereinek vizsgálata irányába.

Mi lehet ott, ahol már nincs szöveg és kontextus, de állítólag irodalom még van? Éppen az, ami a gyakorláskutatást érdekli: az irodalmi írás és olvasás rendkívül kifinomult és rendkívül intenzív figyelemgesztusai, amelyeket nem terelhetünk az interpretáció karádjába, mert az túl szűk nekik: többfélék, mint az interpretációk. Ha igazán érdekelnek, utánuk kell indulnunk a figyelem sokféle mozgástereibe: *gyakorlással*. A kísérleti Terepkönyv-táborok azért zajlanak turistaforgalomtól félreeső hegyi környezetben, hogy a résztvevők sokféleképpen tanuljanak figyelni. Egy éjszakai néma túra lámpa és ösvény nélkül az erdőben ki tud mozdítani a kulturálisan domináns figyelemgyakorlatainkból (pl. reflexió, diszkurzív viszonylétesítés), és segít eltérő ritmusú figyelemgyakorlatok felfedezésében (az együtt maradásban, annak követésében, akit gyakran egyáltalán nem látunk, hang nélkül törődni egymással az akadályokon való túljutásban, ráhangolódni arra, ami az éjszakai erdőben történik).

A művészetekben, azon belül az irodalmi írásban, olvasásban a figyelem ugyanilyen intenzív rítusai révén jutunk egy történés idejébe vagy ritmusába. Tényleg elolvasni egy verset vagy szépprózát annyit tesz, mint belegyakorolni magunkat azokba a figyelemgesztusokba, amelyekre az írásgyakorlat készlet. Éppen, mint úszni vagy biciklizni tanuláskor: nem elég csapkodni a karunkkal és lubickolni a lábunkkal, hanem ezeknek a gesztusoknak az úzás ritmusává kell válniuk, ahogy a pedálozásnak, kormányozásnak és az egyensúly megőrzésének is a biciklizés ritmusává kell válniuk ahhoz, hogy az úzás, biciklizés idejével teremtsünk gyakorlati kapcsolatot. A figyelemgesztusok ritmussá hangolása ugyanilyen elengedhetetlen, amikor így írunk vagy olvasunk: „A tartós csendnek, amikor egyre csak nyúlik, nyúlik, egyszer csak hangja lesz. Úgy kezd, halkán sóhajtozva, mint egy távoli vízesés, majd sísteregni kezd, aztán amikor már harsog, tombol kibírhatatlanul, hirtelen, mintha beléd spriccelnének, az egész világ jegesen becsorog a füleden” (Bodor 2011).

A gyakorláskutatás az etikát idő(k)beli gyakorlati tájékozódásként fogja fel: annak vizsgálataként, hogy miként teremtsünk kapcsolatot eltérő ritmusú történé-

sekkel, hogyan találunk bele egy történet ritmusába vagy egy gyakorlat mozgásterébe, miként járunk át eltérő ritmusú történetek mozgásterai között. A sokféle történettel teremtett intenzív kapcsolat révén a művészi gyakorlatok annak felfedezését kínálják, hogy mozgásterünk tágasabbak a kontextusoknál. A tágasság vizsgálatát Berszán István az elméleti és kísérleti fizika eredményeihez kapcsolja. Egy Néda Zoltán elméleti fizikussal folytatott interdiszciplináris dialógusban (Berszán 2013b) a vonatkoztatási rendszer és mozgástér megkülönböztetésére tesz kísérletet, a kvantumfizika kísérleteinek a költői kísérlettel történő összevetése révén pedig a kísérlet terének kitágítására tesz javaslatot a mérés és a kalkuláció gyakorlatain túlra (Berszán megj. előtt). Barabási Albert László hálózatelméletével kapcsolatosan ezt a kérdést veti fel: vajon minden egyetlen komplex térben zajlik vagy sokféle térrel kell számolnunk? A gyakorláskutatás egymásra visszavezethetetlen mozgásterai jobban megfelelnek a húrelmélet extradimenzióinak, illetve párhuzamos membránjainak vagy világszeleteinek, mint egy hálózatként elgondolt komplex rendszernek, amelyben minden összefügg mindennel. Ahogy Barabási szerint a sejtféhérijék, a társadalom és a viselkedés egyaránt a skálafüggetlen hálózatok törvényszerűségeit mutatják, a gyakorlati tájékozódás mozgásterai a húrelmélet elkülönült világainak tágasságával mutatnak affinitást: ahányféle rezgés, annyiféle elkülönült részecske vagy világ, amelyek között nem hálózati kapcsolatok állnak fenn, hanem ritmikai különbségek. Az univerzum mint húrok elképesztően sokféle rezgésszimfóniája nem feltételez közös működéseket, hanem inkább egymás terét meghaladó, párhuzamos történetek ritmusait. A tágasságot nemcsak hálózati lépésekben gondolhatjuk el, hanem gyakorlati távolságok *bejárásaként* is a gyakorlás ritmusának megváltozása révén. Ebből kiindulva amellet érvel, hogy a hálózatmodell nem merítheti ki a tér bonyolultságát, avagy *az univerzum eleganciájának* (Brian Greene) sokféleségét – egyszerűen olyan *irodalomfizikát* javasol, amelyben a tágasság szemben áll a komplexitással is.

Ugyanezt a problémát veti fel két mérvadó, kortárs filozófus – Alain Badiou és Jacques Rancière – in(ter)esztétikai kapcsán is (Berszán 2013c), akik a fennálló helyzettel radikálisan szakító igazságtörténetek *politeiájában*, illetve az osztozás esztétikai-politikai terében igyekeznek követni azt, ami *eseményszerű*, illetve *történeti*. Nem kívánja tagadni sem a fennállóval radikálisan szakító igazságtörténetet, sem a közösség politikai osztozkodását, de amellet érvel, hogy egyiket sem fogadhatjuk el a cselekvés olyan mátrixának, amelyből az összes többi gyakorlat levezethető lenne, ahogyan Badiou és Rancière állítja. Ha Badiou a tudással elégedetlen és önmagunk nem-tudottja iránt elkötelezett, Rancière pedig elhatárolódik a modernista vagy modernitarista célkitűzés és az egyszerű gyakorlatokhoz visszatérés „szegényes dramaturgiájától”, hogy az értelmes vita feltételeit teremtsen meg, Berszán István a radikális szakítás és a gazdasági vagy politikai osztozás dramaturgiájának *mozgásteréivel* elégedetlen, s az igényesebb kapcsolatteremtésben igyekszik tájékozódni.

3. Magyar irodalomtörténet

3.1. A középkori, reneszánsz és barokk kor magyar irodalma

Ha a rendszerváltást követő első évtizedet a tudományos és felsőoktatási munka terén az útkeresés, valamint a lemaradások behozatalának idejeként értékeljük, a 2002–2013 közötti időszak az intézményi keretek konszolidálódását, ezáltal a módszeres és tervezett kutatómunka lehetőségét, a kiterjedt kapcsolati háló kiépítésének esélyét jelentette.

A középkor, a reneszánsz és a barokk kori magyar irodalom erdélyi kutatói és oktatói a kolozsvári és a debreceni egyetemek doktoriskoláiban szereztek tudományos fokozatokat, mások fokozatszerzése ugyanitt van folyamatban. A BBTE irodalomtudományi doktoriskolájában szerzett fokozatot Farmati Anna (2007, témavezetője: Antal Árpád), valamint Balla Lóránt (2013), Kónya Franciska (2012), Papp Kinga (2012), Szilágyi Anna-Rózsika (2012), Korondi Ágnes (2014) (témavezetőjük Gábor Csilla). A BBTE BTK Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolája keretében, Gábor Csilla témavezetésével hét doktorandusz készíti értekezését (Bóné Éva, Deák Zsuzsanna, Dohi Zsuzsa, Dóczy Örs, Köllő Zsófia, Veress Elza Emőke, Volkán Júlia), néhányan közülük várhatóan a közeljövőben fogják megvédeni dolgozatukat. Gábor Csilla a Pázmány Péter Katolikus Egyetem irodalomtudományi doktoriskolájának vendég-témavezetőjeként egy doktori hallgató, Péntek Veronika felkészülését irányítja. A Debreceni Egyetemen (DE) szerzett PhD-fokozatot Tóth Zsombor (2004), Luffy Katalin (2009), mindkettőjük témavezetője Imre Mihály volt, valamint Czintos Emese (témavezetője Bitskey István). További doktori hallgató, Baricz Ágnes és értekezése készül a DE irodalomtudományi doktoriskolájában, témavezetője Bitskey István.

Az intézményközi kapcsolatok tanácserekben és közös kutatási projekteken is megmutatkoztak: vendégtanárként oktatót több alkalommal a BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszékén többek között Bitskey István (DE), Imre Mihály (DE), Fazakas Gergely (DE), Tóth Judit (DE), Bartók István (MTA Irodalomtudományi Intézet), Jankovics József (MTA Irodalomtudományi Intézet), Kőszeghy Péter (MTA Irodalomtudományi Intézet), Csorba Dávid (Nyíregyházi Főiskola), Sággy Marianne (CEU), Hargittay Emil (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, továbbiakban PPKE), Szelestei Nagy László (PPKE). Állandó vendégtanár volt 2003–2006 között Balázs Mihály (Szegedi Tudományegyetem, továbbiakban SZTE).

Gábor Csilla a CEU és a Debreceni Egyetem rövid távú vendégoktatója volt, a debreceni irodalomtudományi doktoriskola meghívottjaként pedig Balla Lóránt, Farmati Anna, Korondi Ágnes, Köllő Zsófia, Tóth Zsombor tartott előadásokat.

A DE Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézete által szervezett és koordinált, az OTKA által támogatott kutatási projekt résztvevője több menetben Gábor

Csilla, Luffy Katalin, Tóth Zsombor (2005–2007: *A reformáció irodalmának kora újkori kommunikációs stratégiái a Kárpát-medencében: Európai modellek és magyar sajátosságok (1550–1700)*; 2008–2011: *Magyarországi identitásmodellek a kora újkori Európa konfesszionális rendszerében*; 2012–2017: *Mártírok és szentek mint vallási és nemzeti emlékezhelyek a kora újkori Magyarországon és Európában*). 2012–2015 között Gábor Csilla résztvevője a *Szerzetesség a 18. századi Magyarországon* című, ugyancsak az OTKA által támogatott csoportos kutatási projektnek.

A BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszékéhez kapcsolódó kutatók (kezdetől Farmati Anna, Gábor Csilla, Korondi Ágnes, utóbb csatlakozott Kónya Franciska, Deák Zsuzsánna) a 2007-es megalakulás óta rendszeresen részt vesznek a PPKE BTK Magyar Irodalomtudományi Intézete által szervezett lelkiégtörténeti kutatásokban és konferenciákon. Az intézet 2012-ben kutatási együttműködési szerződést kötött az MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoporttal, Kónya Franciska pedig posztdoktor kutatóként vesz részt az imádság- és elmélkedésbibliográfia és -adatbázis készítésében. Ugyancsak folyamatos volt a jelenlétünk a PPKE Történettudományi Intézete által szervezett rendtörténeti konferenciákon: Farmati Anna, Gábor Csilla és Korondi Ágnes tartott előadásokat a jezsuita, ferences, bencés és ciszterci rend közép- és kora újkori szerepéről a magyar művelődésben.

A munkaközösségnek 2002 óta saját programjai is működnek. 2001–2003 között a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete támogatta a *Kegyességi törekvések, irodalmi realizációk* témájú kutatást, amely 2003–2004-ben *A történetmondás rétegei a kora újkorban* című projekttel folytatódott. A 2004–2005-ös projekt címe *Műfajok, beszédmódok, társadalmi szerepek a kora újkorban*, a 2005–2006-osé pedig *Szövegahagyomány és íráskultúra a kora újkorban*. A projektek vezetője Gábor Csilla, tagjai: Baricz Ágnes, Czintos Emese, Farmati Anna, Keszeg Anna, Korondi Ágnes, Luffy Katalin, Vulkán Vera Tünde. 2007 óta a munkacsoport a személyi összetétel valamelyes módosulásával, egyetemi hallgatók bevonásával (is) a Láthatatlan Kollégium keretében folytatja kutatásait a közép- és kora újkor kegyességi irányzatai és hagiográfiája, valamint történelemszemlélete témában, a Szülőföld Alap, majd a Bethlen Gábor Alap támogatásával. A kutatási eredmények az egyes programok lezárulását követő évben szerkesztett tanulmánykötetekben is napvilágot láttak.

2004–2005-ben ugyancsak a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete támogatásával Tóth Zsombor irányított kutatási projektet *A protestáns emlékiratirodalom történeti antropológiai vizsgálata Apafi fejedelem korában* címmel, 2002–2008 között pedig *Historical Representation and Historical Anthropology* címmel vezetett kutatást a CEU, CDC (Course Development Competition) irányításával és finanszírozásával.

A kolozsvári műhelyhez kapcsolódó kutatók rendszeresen részt vettek a témájukba vágó tudományos rendezvényeken, előadásokat tartottak hazai és nemzetközi, magyar és idegen nyelvű konferenciákon. Közöttük ki kell emelnünk a Reneszánsz–Barokk Kutatócsoport minden évben, változó helyszíneken megrendezett konferenciáit: ezeken Baricz Ágnes, Gábor Csilla, Korondi Ágnes, Luffy Katalin, Papp Kinga, Tóth Zsombor mutatta be újabb kutatási eredményeit.

A BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszéke 2003-ban szervezett első ízben konferenciát a régi magyar irodalomtörténet témájában hazai és magyarországi résztvevőkkel, *Irodalmak a 16–17. században* címmel. 2006-ban a tanszék adott otthont a Reneszánsz–Barokk Kutatócsoport éves konferenciájának az MTA Irodalomtudományi Intézetével és a magyarországi kutatóhelyekkel együttműködve, ennek címe *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*. Szintén 2006-ban, ugyancsak az MTA Irodalomtudományi Intézetével és a magyarországi kutatóhelyekkel együttműködve szervezett konferenciát a régimagyaros munkaközösség *Lőn ennek írása az jó Kolozsvárba: Tinódi és az epikus énekköltészet* címmel. További szakmai rendezvények: *Árpád-házi Szent Erzsébet–Elisabeth von Thüringen: Magyar–német kultúrkapcsolatok Kelet-Közép-Európában / Ein Beispiel für ungarisch-deutsche Kulturbeziehungen im ostmitteleuropäischen Raum*, a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Caritasszal és a magyarországi kutatóhelyekkel együttműködve (2007); *Erdély reneszánsza*, az EMKE-vel, az EME-vel és a magyarországi kutatóhelyekkel együttműködve (2008). A Partiumi Keresztény Egyetem 2006-ban Nagyváradon szervezte meg *Késő barokk és klasszicizmus a magyar színpadon* című konferenciáját hazai és magyarországi résztvevőkkel.

2011-ben Kolozsvár adott otthont a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusnak, a rendezvény széles körű intézményi összefogással jött létre. Ennek keretében három szekció szerveződött a közép- és kora újkori irodalom és művelődés témái köré. Gábor Csilla és Korondi Ágnes *A közép- és kora újkori lelkiség nyelvei: hagyományok és irányváltások*, Luffy Katalin és Tóth Zsombor *A regionalitás politikai argumentumai a kora újkori magyar kultúrában: modellek, esetek és diskurzusok*, Balogh F. András pedig *Német–magyar irodalmi kapcsolatok a középkorban és a kora újkorban* címmel szervezett egyenként is konferencia méretű szekciót.

A konferenciákon megtartott előadások szerkesztett változata az esetek többségében kötet formájában is megjelent (Csörsz szerk. 2008; Gábor, Knecht, Tar szerk. 2009; Gábor, Luffy, Sipos 2009). A Hungarológiai Kongresszus közép- és kora újkoros szekcióinak tanulmányá szerkesztett változatai egyetlen közös kötetben láttak napvilágot (Gábor et al. 2013).

Az erdélyi magyar felsőoktatási intézmények, amennyiben profiljuk megkívánja, kéri, rendelkeznek a régi magyar irodalom történetének oktatásához szükséges szakképzett munkaerővel: Baricz Ágnes a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem oktatója, míg Keszeg Anna a Partiumi Keresztény Egyetem oktatója volt.

A BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Intézetében folyó kutatómunkában az itt működő két főállású oktató (Gábor Csilla, Tóth Zsombor) mellett főként az óraadó kollégák (Farmati Anna, Papp Kinga) és doktoranduszok (Balla Lóránt, Bóné Éva, Deák Zsuzsanna, Dohi Zsuzsa, Dóczy Örs, Korondi Ágnes, Kónya Franciska, Köllő Zsófia, Szilágyi Anna-Rózsika, Volkán Júlia), valamint a tanszéki könyvtáros (Luffy Katalin) vettek részt, de bekapcsolódtak a mesterképzős és szakdolgozó egyetemi hallgatók is. A kutatási témák egyfelől a közép- és kora újkori spiritualitás irodalmi megnyilatkozásaival foglalkoznak, azokra az elmozdulásokra figyelnek, amelyek a vizsgált korok emberének nemcsak lelki életét, mindennapjait, de a nyelvhez, művészetéhez, tudományhoz, hatalomhoz, társadalomhoz való viszonyát is látenszen befolyásolták. A nemzetközi kutatási irányokra is tekintettel levő vizsgálatok a lelkeségi összetevők tradícióba ágyazottságára és ugyanakkor állandó megújulására, személyre szóló jellegére, egyszersmind intézményi meghatározottságára irányítják a figyelmet, felhasználva a kutatók interdiszciplináris érdeklődését és képzettségét (többben közülük rendelkeznek teológiai oklevéllel is). A témák forrásanyaga a magyar nyelvű kódexirodalomtól a kora újkor katolikus és protestáns prédikációin, népénekein, imádság- és elmélkedésszövegein, hagiográfiai szövegein át a képi reprezentációkig terjed.

Az Intézetben folyó másik fontos kutatási irány az emlékezetkultúra irodalmi realizációit vizsgálja ugyancsak interdiszciplináris – antropológiai, mentalitás-, eszme- és politikatörténeti – merítésben, valamint történelemteológiai és -kritikai megközelítésben: e kutatások forrásbázisa a kora újkori emlékező próza megannyi változata, családi levelezések, levéltári források.

Az említett konferenciaköteteken, közös tanulmányköteteken kívül megjelent önálló szerzői kötetek a vizsgált időszakban: Gábor 2002, 2007; Tóth 2006, 2007; Farmati 2009.

3.2. A 18–19. század magyar irodalma

A 18–19. század magyar irodalma körében az utóbbi másfél évtized kutatói a medialitás és antropológia, többnyelvűség, területi specifikumok viszonylatában fogalmazzák meg szempontjaikat. 2007-ben az *Erdélyi Múzeum* folyóiratban jelent meg a *Felvilágosodás, Erdély* című, 2006-ban megrendezett kolozsvári konferencia⁸ anyaga (Egyed et al. 2007); 2009-ben felvilágosodás-számot adott ki a *Korunk* folyóirat Keszeg Anna koncepciózus, magyarországi szerzőket is nagy számban megszólító, a jelenlegi felvilágosodáskutatások pluralitását érzékeltető szerkesztésében (Keszeg 2009); a felvilágosodás szellemi, irodalmi összefüggéseire a 2011-ben

---

⁸ 2006. október 12–15-én Kolozsvár adott otthont a *Felvilágosodás, Erdély* című konferenciának. Szervezője a BBTE Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke mellett az MTA Irodalomtudományi Intézetének XVIII. századi Osztálya volt.

Kolozsvárt lezajlott Hungarológiai Kongresszus egy szekciója is rákérdezett (az előadások szerkesztett anyaga 2014-ben jelent meg Kolozsvárt).

A fent említett tanulmánykötetek magának a *felvilágosodás* terminusnak az újradefiniálására tesznek kísérletet, szerzőik a nyugat-európai jelenségek és a keletre elterülő kulturális régiók viszonyát tételezik újra. Hasonló célból szervezett külön (német–angol–francia nyelvű) szekciót a 18. századot tanulmányozó nemzetközi társaság grazi kongresszusán Egyed Emese. A grazi szekció, amelyen doktoranduszok is részt vettek, valamint a félévenkénti Vetésforgó 19. századi irodalomtudományi kérdéseket vizsgáló vitaestjei⁹ a nemzedékek párbeszédének is keret adnak.

3.2.1. Szakmai erőforrások

2010. július 6-án Kolozsváron elhunyt a reformkori magyar irodalom nemzedékeket irodalomszeretetre nevelő oktatója, Antal Árpád professzor (született Nyujtódon 1925. július 24-én), aki irodalomban főként Horváth János, néprajzi érdeklődésben Gunda Béla tanítványa volt, és aki nyugdíjas tanárként is doktori képzéseket vezetett (a 18–19. századi irodalomra vonatkozóan). Irányításával ezekben az években többek között Nagy Zsófia Borbála védte meg *Irónők az irodalmi megújulás korában (1772–1825)* című disszertációját 2006-ban (Nagy Zs. 2006), s témakörében tanulmányokat is publikált, ilyen *A kéziratok énekköltészet és a 18–19. századi magyar női líra* (Nagy Zs. 2007). Pletl Rita *A Döblingi Széchenyi eszmevilága és stílusa* címmel¹⁰, János Szabolcs pedig szintén nála, 2006-ban védte meg az érzékenység drámáiról készített disszertációját (János 2006); a megjelentetett monográfia referenciaértékű (János 2007).

Az egyetemi tanszékek olyan munkatársakkal egészültek ki, akiknek szakmai profilját több külföldi tanulmányi félév alakította, s úgy lettek tanári szerepben kutatócsoportok tagjai és kutatásvezetők. A doktori cím birtokában Biró Annamária az EME Kutatóintézetének munkatársaként és a Partiumi Keresztény Egyetem adjunktusaként, a BBTE óraadó tanáraként végzi kutatói, oktatói munkáját, emellett az EME kiadóvezetőjeként, szerkesztőként is sokat tesz tudományos munkák igényes megjelentetéséért, terjesztéséért.

Keszeg Anna párizsi kutatóévek után az ELTE-n végezte doktori tanulmányait, a *Korunk* szerkesztője, ezzel párhuzamosan a PKE oktatója, 2012 óta a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Média Tanszékének adjunktusa. Gazdag munkásságában könyvek szerkesztése, írása, új szempontok felvetése, módszertani újítások azonosíthatók. Az EME Debüt díját (2012-ben) Gyöngyössi János erdélyi költő munkásságát a kapcsolatháló vizsgálatával megvalósító könyvével érdemelte ki.

⁹ A Vetésforgónak a BBTE Magyar Irodalomtudományi Tanszéke (2012-től Intézete) a tárgyalt periódusban 2004-ben adott otthont: Milbacher Róbert, illetőleg Kányádi András tanulmányát vitatta meg a nagyjából doktoranduszokból, fiatal kutatókból álló közönség.

¹⁰ Pletl Rita a Sapientia EMTE marosvásárhelyi karán dolgozik.

A francia, angol, német munkanyelvű szakmai körökben többen a 18. századra vonatkozóan új kritikai sorozatokat és irodalmi lexikonokat, illetőleg monográfiákat publikáltak, s nemzetközi nagy projektek keretében próbálják a helyi kutatásokat kommunikálható közös (interdiszciplinaritást feltételező) munkákba integrálni.

A Magyarországon folyó kutatásokra térve: a reneszánsz és barokk kutatócsoport által szervezett konferenciákon is szerepeltek 18. századi témák. A felvilágosodás jegyében zajló tanácskozások témái a teljesség igénye nélkül: a *Historia Litteraria* (2004), Kazinczy Ferenc (2009), Pálóczi Horváth Ádám, illetve Mikes Kelemen alakja, munkássága (2011) köré szerveződtek. E témákhoz illeszkedve és újakat javasolva érvényesítette szakmai meglátásait a kolozsvári Interkulturali-THÉ csoport, amely irodalmi hagyatékok vizsgálatára, az idegen nyelvű irodalomra és a jellemző európai szellemi áramlatokra, az irodalom művészeti és társadalmi kommunikációs természetére összpontosítva végezte kutatásait.

A kolozsvári erdélyi felvilágosodás-konferencián Margócsy István az irodalomtörténet-írásnak a felvilágosodásra vonatkozó helyzetképét vázolta bevezető, módszeres és kritikai alapvetésű tanulmányában. Magát a felvilágosodás fogalmát vette vita tárgyává, és a terminológia, illetőleg az értelmezői perspektíva politikai-kultúrpolitikai kötöttségeire emlékeztetett. Hegedüs Béla tanulmánya ugyanott *Erdélyi szerzők, fordítók nyelvelméleti megjegyzései* címmel arról értekezett, mennyire lényeges a fordításvizsgálatokban a fordítók nyelvszemléleti nézeteinek előzetes megvizsgálása (Hegedüs 2007). Fordításvizsgálattal a 18–19. századot illetően többen is foglalkoznak: drámaszövegekkel, elsősorban az Interkulturali-THÉ, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az erdélyi egyetemek kutatóműhelyeiben: Bartha Katalin Ágnes, János Szabolcs, Tar Gabriella Nóra, Egyed Emese. A Sapientia kutatócsoportjában végzett munkájukat a színházi jellegű szövegek 18–19. századi fordításáról két kötetben tették közzé (Egyed szerk. 2003, 2005).

A 18–19. századi kutatásokban hangsúlyoznunk kell az Erdélyi Múzeum-Egyesület szerepét. Külső kutatásait a kutatóintézet irányával összehangolva, az *Erdélyi Múzeum* folyóirat és az *Erdélyi Tudományos Füzetek* kiadói potenciáljára is támaszkodva sikerült megjeleníteni nyelv-, irodalom-, nevelés- és színháztudomány témakörben; az Aranka György intézményei nyomán fennmaradt kéziratos anyag mellett a kutatások színháztudományi, 18–20. századi olvasástörténeti és nevelési kérdésekre is kiterjedtek projektek (EME, Bolyai Társaság, Communitas Alapítvány, illetőleg Illyés Közalapítvány, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, NKA, Bethlen Gábor Alap) és kiadványok formájában.

Romániában önálló magyar nyelvű irodalomtudományi periodika nincsen, az *Erdélyi Múzeum* 2011 óta tudományterületek szerinti csoportosításban közöl szakmai anyagokat (ezek megjelenésük idejétől kezdve in extenso interneten is hozzáférhetőek), ezen kívül évi két számmal jelentkezik a Román Akadémia által kiadott *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* és a Partiumi Keresztény Egyetem lapja, a *Partiumi Szemle*, illetőleg a Sapientia EMTE angol nyelvű lapja, az *Acta*

Sapientiarum Philologia sorozata. Alkalmoszerűen a *Korunk*, a *Székelyföld*, a *Helikon* és a *Várad* is közread a korszakunk irodalmát tárgyaló tudományos írásokat.

A magyar nyelvű publikációs lehetőségek újabban megszorodtak, a meglévő magyar irodalomtudományi fórumok mellett számottevő az MTA Irodalomtudományi Intézetében létrejött *rec.iti* kritikai portál, amelynek anyaga folyamatosan frissül; 2012-ben Csörsz Rumen István kezdeményezésére létrejött a *Doromb* című költészeti folyóirat. A folyóiratok és szakmai portálok létrejöttében, az egyetemi és az egyetemekkel szorosan együttműködő, többé-kevésbé intézményesülő műhelyeknek és szervezőiknek munkáját láthatjuk, akik a pályázati rendszert is folyamatosan tanulva, gyakran nem a legideálisabb feltételek között folytatják az elődeik által megkezdett munkát, vagy kezdenek újat.

Vendégtanárként adott elő a BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszékén és az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában 18–19. századdal kapcsolatos témákról többek között Kerényi Ferenc (Budapest), Amedeo di Francesco (Nápolyi Egyetem), Szajbély Mihály (SZTE), Hász-Fehér Katalin, Labádi Gergely (SZTE), Debreczeni Attila (DE), Imre Mihály (DE), Orlovsky Géza (ELTE), Szilágyi Márton (ELTE), Pintér Márta Zsuzsanna (Veszprémi Egyetem), Kilián István (Miskolci Egyetem), Sirató Ildikó (OSZK), Kányádi András (INALCO, Párizs). Állandó vendégtanár volt a BBTE Magyar Irodalomtudományi Tanszékén a 18., illetve 19. század irodalmának kérdéseit is felvetve Balassa Péter (2002, ELTE), Balázs Mihály (2003–2006, SZTE), Papp Ágnes Klára (2006–2010, Károli Gáspár Református Egyetem), Hites Sándor (2012, MTA ItI), Scheibner Tamás (2013, ELTE).

A romániai magyar irodalomtudományi kutatások alakulása a magyarországi kutatásokba való bekapcsolódástól, a konferenciákon való részvételtől is függ. 18–19. századi irodalomtudományi kérdésekben számítanak a romániai magyar irodalomkutatókra.

3.2.2. Lexikográfia, bibliográfia

A BBTE Magyar Irodalomtudományi Intézetének munkatársai, Gábor Csilla, Luffy Katalin, Tóth Zsombor, Egyed Emese részt vállaltak a Balassi Kiadónál Kőszeghy Péter főszerkesztésében megjelent *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon* (Kőszeghy főszerk. 2003–2014) XVII. és XVIII. századi irodalomtudományi szócikkeinek kidolgozásában.

A könyves szakma és a könyvtártudomány mellett az irodalom kutatása is értékes segédkönyvet nyert azáltal, hogy Kovács Mária, a kolozsvári egyetemi könyvtár munkatársa publikálta *A kolozsvári Lucian Blaga központi egyetemi könyvtár 19. századi magyar nyelvű kéziratainak katalógusa (Első kötet: történelmi és földrajzi kéziratok)* című kéziratjegyzéket (Kovács M. 2007). Sokat köszönhet az erdélyi tudományosság az MTA Irodalomtudományi Intézete honlapján elérhető jegyzékeknek, például a fordítások 18. századi gyűjteményének.

Dáné Hedvig Bod Péter *Magyar Athenása* példányadatai és genezise vizsgálatával hozzájárult a 18. századi tudósok személyi adattárának ismeretéhez.¹¹ Baróti Szabó Dávid *Kisded Szó-tára* hasonmás kiadását a székely költő szülővárosa, Barót vállalta, pontosabban a Tortoma Kiadó (vezetője Demeter László L. 2009). A szótárhoz szótár- és irodalomtörténeti bevezetőt Egyed Emese írt. Sajátos irodalmi lexikon Gecző Ildikó doktori kutatásainak tárgya, a *Die Buchstaben* című német nyelvű, vegyes tartalmú könyv a 18. század végéről.

3.2.3. Irodalomszemléleti-elméleti kérdések

A korszakkal foglalkozó magyar kutatók az irodalomtörténet elméletével kapcsolatos meglátásaikat konferencia-előadásokon és tanulmányok formájában tették közzé. A településtörténetek és tematikus korszakvizsgálatok, a sajtóanyag egyre szélesebb körű közzététele, az új monográfiák és vitaanyagok nagy lendületet adnak a kutatásoknak.

Keszeg Vilmos az íráshabitusok felől közelített a korszak irodalmához. Biró Annamária a nyilvánosság és a csoportmentalitás kapcsolatait elemezte a 18–19. század fordulója politikatörténete iránti fogékonysággal. Kutatásai a 18–19. századi Erdély és Európa kapcsolattörténetébe íródnak. Egyed Emese a szerzői intencionalitás és a poétika, a műveltség és a versírás összefüggéseit, a fordítások gyakorlatában kialakult költészetesztétikát tanulmányozta a magyar szerzők, ezen belül a magyar és erdélyi arisztokrácia, a drámaszerzők és tudós tanárok munkásságában.

Kozma Dezső a BBTE-n, majd a Partiumi Keresztény Egyetemen erdélyi-kolozsvári szerzőkről értekezett és a magyar klasszikus szerzők munkásságát helyezte új megvilágításba. T. Szabó Levente doktori disszertációját Gyulai Pál kritikus munkásságából írta (T. Szabó 2003). A l’Harmattan kiadó publikálta szintén a 19. századi prózára vonatkozó, azt a jelenkori olvasmányok fényében értelmező könyvét *Mikszáth, a kételkedő modern. Történelmi és társadalmi reprezentációk Mikszáth Kálmán prózapoétikájában* címmel (T. Szabó 2007). Magyar és angol nyelvű publikációi a nemzetértelmezések, a magyarországi és erdélyi intézménytörténet, az irodalom plurális láttatása jegyében születtek.

3.2.3.1. Recepciókutatás

A magyar irodalom klasszikus szerzőinek recepciója nem esik egybe feltétlen a régió szerzőinek vizsgálatával. E tekintetben Gyöngyösi István, Cserey Mihály, Mikes Kelemen, Bod Péter, Faludi Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Aranka György, Kazinczy Ferenc, Gyulai Lajos munkásságával kapcsolatos recepcióvizsgálatokról számolhatunk be.

---

¹¹ Doktori disszertációját 2012-ben védte meg a kolozsvári Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolában (Dáné 2012).

Gyöngyösi István mint magyar költészeti tekintély jelenik Demeter Zsuzsa kutatásaiban; disszertációja és több, azzal összefüggő tanulmánya a költő korai recepciójára irányul, hangsúlyozza az irodalomtörténeti koncepció létezését a kiadói vállalkozások esetében (Demeter Zs. 2004, 2007, 2012). E kutatás váratlan eredménye az antik drámafordításairól és Pannonius-kiadói rigorózusságáról ismert marosvásárhelyi tudós professzor, Kovásznai Sándor terjedelmes Gyöngyösi-kommentárja, amely egyedi műfaj képviselője a magyar 18. században, egyszersmind a magyar filológia és szöveggondozás történetében. Az *Erdélyi Múzeum* közölt részeket a készülő disszertációból.

Faludi Ferenc költészeti mintává lesz azokban a kutatásokban, amelyeket Vogel Zsuzsa folytatott a 2013 szeptemberében megvédett doktori disszertációjában (Vogel 2013). Ő a közköltészet-kutatás módszereivel közelített tárgyához, ezt igazolják publikációi is: az *Erdélyi Múzeumban* közölt konferenciatanulmánya (Vogel 2007), a *Historia Litteraria* című kötetben olvasható írása (Vogel 2006) és a *Doromb* című, új költésztörténeti folyóirat első, reprezentatív számában publikált, *Faludi Ferenc verseinek recepciója a XVIII-XIX. századi kéziratos énekeskönyvekben* című tanulmánya (Vogel 2012).

A költésztörténeti vizsgálatok rendjén jelentős eredmény a közköltészetnek nevezett szövegcsoporthoz tudományos publikálása és értelmezése, ebben Küllös Imola és Csörsz Rumen István járul hozzá következetesen az erdélyi anyag közkinccsé tételéhez és megértéséhez. Csörsz Rumen István *Szöveg szöveg hátán: A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840* című könyvének (Csörsz 2009) előtanulmányaként fogható fel a kolozsvári egyetemi könyvtárban őrzött kéziratot feldolgozó, a Kriterion Kiadó Téka-sorozatában kiadott *Botskor kódex* (Csörsz gond. 2003). A kéziratos énekeskönyvekre és verses kéziratokra vonatkozó felismeréseket is hasznosítja Demeter Zsuzsa doktori disszertációjában (Demeter Zs. 2012). A Csokonai-kutatásban eseményszámba ment egy kéziratos verseskötet megtalálása a szatmári városi könyvtárban (Demeter Júlia – Pintér Márta Zsuzsanna: „Jöszte poétának”. *Egy ismeretlen Csokonai-versgyűjtemény*, Pintér 2005).¹²

Bod Péter munkáinak olvasottságát, terjedését, értelmezését, különös tekintettel a tudóslexikonra Dáné Hedvig vizsgálta 2012-ben megvédett doktori disszertációjában (témavezető: Egyed Emese), amelyből eddig részleteket közölt: a magyar nyelvű *Diárium* és a latin–magyar *Napló* tartalmi egybevetését, illetve levelét Sinai Miklós-hoz (látszik, hogy a *historia literaria* jegyében fontos információk cseréltek gazdát a 18. század hatvanas éveiből származó levélben). Kutatásai során hasznosította az eddigiek (Szerencsi Nagy István, illetőleg Szathmári Papp Mihály) mellett az *Athenas* egy újabb „továbbírójának”, Keresztesi Istvánnak Bod Péterére épülő tudásadattárát.

¹² A közreadókat korábban elsősorban a magyarországi iskoladráma-forrásfeltárásban tekintették utólérhetetlen eredményességű munkacsoportnak, mesterükkel, Kilián Istvánnal és kolléganőjükkel, Cibula Katalinnal együtt.

Gyöngyössi János újtordai református lelkész, költő munkásságának Keszeg Anna szentelt a társadalomtudományi kutatások legújabb eredményeit módszerré váltó monográfiát (Keszeg 2011). A szerző Kolozsvárt kezdett kutatásait Párizsban, majd Budapesten folytatva érlelte könyvvé a lokális körben valaha ismert szerzővel kapcsolatos felismeréseit. *Gyöngyössi János. Szövegek és kontextusok* című könyve, amely a szerző PhD-dolgozatából született meg, a francia mikrotörténet-írás módszereivel ötvözi a lokális és normatív irodalom jelenségeinek kutatását (Keszeg 2011). A szociológiai jellegű kontextusvizsgálatok és a retrospektív hálózat-kutatás felismeréseit építi könyvébe, amelyből korábban tanulmánygyűjteményekben már megjelentek részletek (Keszeg 2007).

A Jósika-kutatások egyik eredményeként Molnár Bodrogi Enikő adta közre 2003-ban Antal Árpád irányításával készült doktori disszertációját monográfiaként (Molnár Bodrogi 2003). A témához kapcsolódva Jósika Miklós prózaművészetével foglalkozik Pavelka Orsolya Petra a BBTE Bölcsészettudományi Karán működő Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolában.

A Szegedi Tudományegyetemen főleg a '80-as, '90-es években jelen levő, most már a kolozsvári műhelyre is jellemző Jósika-kutatásokhoz hasonlóan Gyulai Lajos erdélyi prózaíró főnemes munkássága is összekapcsolja a szegedi és a kolozsvári egyetemen folyó kutatásokat. Hász Fehér Katalin kezdeményezésére jelentős eredményre jutott prózaértelmezések és Gyulai-naplókötetek köthetők a szegedi klasszikus magyar irodalom tanszékhez (a kolozsvári Állami Levéltárban található kötetek egyenként más szerző bevezető tanulmányával és szöveggondozásában). A kolozsvári BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolájában Bilibók Renáta vizsgálja a naplókban megjelenő íráshabitusokat.

A Bolyai-kutatások irodalomtudományi – ezen belül dráma- és színháztörténeti szempontból is lényeges – eredményei olyan kiadványokkal hozhatók kapcsolatba, mint a Bolyai levelek. Bolyai János naplójának vizsgálati szövegfilológiai eredményt is hoztak: a *Bolyai János marosvásárhelyi kéziratok I.* közreadója a Bolyaiak munkásságát korábban is vizsgáló Benkő Samu (Benkő szerk. 2003a). A Borbély Szilárd által gondozott szövegű Bolyai-drámák közlése szélesebb körben tette lehetővé a drámaszövegek vizsgálatát. Egyébként Bolyai Farkas Popefordítása Erzse Melindának a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolában 2010-ben megvédett doktori disszertációjában is téma (az *Alexander Pope: Essay on Man – korai magyar recepció* című disszertációt (Erzse 2010) szerzője munkahelye, a szebeni egyetem kiadójánál publikálta 2011-ben).

János Szabolcs az érzékenység drámáit vizsgálja a 18. század végének magyar irodalmában, amelyet erőteljesen kapcsol a német nyelvű és a 18. század végén kibontakozó irodalomhoz. Bartha Katalin Ágnes a Shakespeare-olvasás helyi szokásait vizsgálva tért ki a fordítás kérdéseire monográfiájában, amelynek értékelő bevezetőjét Kerényi Ferenc írta.

3.2.3.2. Irodalmi források feltárása

A 18–19. századi magyar irodalom története kutatásában az egyéni szerzői teljesítményekre vonatkozó ismeretek elmélyítése, korrigálása történt azáltal, hogy ismert, már a magyar irodalomtörténeti kánon részét képező szerzők műveivel kapcsolatosan újabb információkat tettek közzé vagy új megvilágításba helyezték az életműveket.

A *XVIII. századi gondolkodók* antológiájába a Magyar Remekírók című sorozatban (Tüskés 2010) Biró Annamária, illetőleg Demeter Zsuzsa írt át és bocsátott a szerkesztők rendelkezésére korábban csak kéziratban hozzáférhető szöveget.

Farkas Wellmann Éva Magyarósi Szőke József drámáit tanulmányozva jutott el a fordítás kérdéseire (tanulmánya a *(Dráma)szövegek metamorfózisa. Kontaktustörténetek* című kötetben olvasható). Doktori dolgozatának tárgya az irodalom élő előadáshoz kötöttsége, illetőleg az elhangzott prédikáció lejegyzett változata, mint olvasmány; 2012-ben védte meg a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolában Kolozsvárt *Irodalom és közönsége a XVIII. században. Verestói György munkássága* címmel (kötetben: Farkas Wellmann 2013). A sajtóközlemények és az irodalmi szövegek kapcsolatával Antal Orsolya Szatsvay Sándor munkásságát tanulmányozva foglalkozott (Antal O. 2012). A politikai élű ironia jelenléte a magyar irodalomban a szerzőazonosítás új filológiai feladatainak megfogalmazásával járt együtt. Mindkét dolgozat témavezetője Egyed Emese volt.

A 19. század második felének irodalmával foglalkozva a T. Szabó Levente által irányított egyetemi hallgatók csoportja vizsgálta az *Összehasonlító irodalomtörténelmi Lapokat / Acta Comparationis Litterarum Universarumot*, Kolozsvár 19. századi magyar egyetemének intézményi feltételeit, a hivatások presztízisének alakulását, a sajtó és az irodalom összefüggéseit.

3.2.3.3. Bod Péter-kutatások

Az *Athenas* újabb kiadása 2003-ban Boér Hunor és Dobra Judit szerkesztésében és tartalmas utószavával, mutatókkal jelent meg a T3 Kiadó gondozásában (Boér, Dobra szerk. 2003). A közreadók érvényesítik a tudomány felismeréseit, úgy teszik közzé Bod 1766-ban kiadott szótárát. Amint írják: „a mutató utáni hibajegyzék (*Corrigenda*) elhagytuk, mert meglepetésünkre az említett (ugyan csak sárdi szebeni nyomdájában megjelent) *Dictionarium*-kiadás latin–magyar *corrigendájának* bizonyult, a nyomdászok összekeverték a két Bodnak készülő könyv anyagát. Ez későre derülhetett ki. Bod még nem fedezhette fel, mi tévedt az *Athenas*ba, amikor kénytelen-kelletlen újra összeállította a *Dictionariumból* elkallódott *Corrigendát*. Nem minden korábbi hibát vett ezúttal is észre. (Mivel a *Dictionarium* négy hónappal az *Athenas* után hagyta el a nyomdát, feltehető, hogy latin–magyar része már előtte elkészült.)”¹³

¹³ Vö. Boér, Dobra 2003.

A Bod Péternek szentelt emlékkonferenciát megelőzte Gudor Botond román nyelvű Bod-monográfiájának megjelenése. A Nagyenyeden és Magyarigenben megrendezett nemzetközi Bod-emlékkonferencia alkalmat teremtett több diszciplína körében zajló kutatás bemutatására. Publikálására a társszervező Károli Gáspár Református Egyetem vállalkozott.

3.2.3.4. Mikes-kutatások

A 2011-re meghirdetett Mikes-évet írásokkal, doktori kutatással, konferencia-szervezéssel (Mikes Napok, Kolozsvár) és tematikus konferencián való részvétellel tettük emlékezetessé. Az MTA ITI 2011. október 12–15-én az MTA Székházában és az MTA ITI Ilyés Gyula Archívumban és Műhelyben szervezett találkozón (*Literaturtransfer und Interkulturalität im Exil: Das Werk von Kelemen Mikes im Kontext der Europäischen Aufklärung* – Internationale Tagung und Humboldt-Kolleg) Tóth Zsombor, Bányász Melinda és Egyed Emese idegen nyelven mutatta be vonatkozó kutatásait. Bányász Melinda Mikes Kelemen szórakoztató szépprózájának vizsgálatát végezte a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolában a regényben azonosítható forrásokra összpontosítva, eredményeiből közölt az *Író a száműzetésben* című kötetben és a doktori dolgozatában (Bányász 2012, 2013).

3.2.3.5. Aranka Györggyel és az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társasággal kapcsolatos kutatások

A korábban megjelent tanulmánykötet szerzői közül Király Emőke Antal Árpád irányításával végezte doktori tanulmányait, és 2006-ban védte meg disszertációját a kolozsvári BBTE-n (Király 2006). Adatbázist hozott létre, amelyet az Aranka-levélfilológia problémáinak jelzése mellett be is mutatott *Aranka György levelezése* címmel az *Erdélyi Múzeum* 2007/3–4. számában (Király 2007). Úgyszintén megvédte disszertációját Biró Annamária is.

Megjelent egy tanulmánykötet a kutatócsoport tagjainak munkáiból, amely az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság tevékenységének akadémiai jellegére világít rá (Egyed szerk. 2004). Biró Annamária két kötetben is közreadta a doktori kutatásai folyamán kirajzolódó eredményeit (Biró s.a.r. 2010). Ő egyébként Dávid Péterrel közösen közreadott már egy kötetnyi szöveget – önismereti jellegű írásokat – az Aranka-gyűjteményből a *Fiatal filológusok füzetei* című szegedi egyetemi sorozatban (Dávid, Biró 2007).

Aranka e művei kolozsvári gyűjteményekben lelhetők fel, gyakran ugyanazon munka különböző szinten kidolgozott változataiként. Hasonló témakörben kutatott a Szegedi Tudományegyetem irodalomtudományi doktoriskolájában Dávid Péter; kolozsvári kutatások folyamán készítette doktori disszertációját *Erdélyi tudományos intézmények a XVIII. század végén* címmel, és a Szegedi Tudományegyetemen védte meg 2010-ben.

Irodalom és nyelvhasználat kapcsolatát tanulmányozva Egyed Emese Kovachich Márton György és Aranka szótártervét és az ezzel kapcsolatos, kollektív önkéntességre épülő (vagy inkább az irányított gyűjtést remélt mozgalmi lendülettel

ötvöző) elképzelését mutatta be az Egyed Ákost köszöntő, az Erdélyi Múzeum-Egyesületben készült kötetben *Kovachichék Planuma* címmel. Ezek a közoktatás reformjának keretébe is illeszthető, a nyelvtudatosságot a tudományos (és szépirodalmi) szövegek létrehozásával összekapcsoló történések. Aranka költészeti hagyatékának rendszerezésével Kerti József foglalkozott.

3.2.3.6. Kazinczy-kutatások

A *Művelődés* folyóirat kiadója publikálta az *Erdélyi levelek* Kristóf György-féle változatát és – ezzel összefüggésben – annak az utazásnak a naplóját, amelyet Kazinczy Ferenc leszármazottjával tettek. Az *Erdélyi levelektől Szétírás-eggyéolvasás* címmel Egyed Emese közölt tanulmányt egy közép- és kelet-európai felvilágosodás tárgyú tanulmánykötetben (Egyed 2010), illetőleg *Utazó, értéklátó* címmel a Bitskey-émlékkönyvben (Egyed 2011), ahol az utazás korabeli divatja jegyében, illetőleg a szerzői kéziratok variánsok és a recepció megsokszorozódásának kérdései felől közelíti meg a sajátos Kazinczy-művet. *Kazinczy könyvei Marosvásárhelyen* címmel Deé Nagy Anikó értekezett a széphalmi mester és a Téka kapcsolatáról 2007-ben megjelentetett tanulmánykötetében (Deé Nagy 2007).

3.2.3.7. Gyulay Lajos-kutatások

A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár honlapján elérhetők a megőrzésében található naplóköteteket. A Szegedi Tudományegyetem Klasszikus Magyar Irodalom Tanszéke jegyzetekkel publikált több, a kolozsvári levéltárban található darabot, és honlapján a kutatók számára is közzétette a szövegeket. Gyulay Lajos¹⁴ naplójából válogatásra épülő közléseket Csetri Eleknek és Miskolczy Ambrusnak köszönhetünk. Könyv terjedelmű a kétkötetnyi, de több Gyulay-naplófüzetre épülő szövegkiadás, amelyet ketten jegyeznek, és amely a forradalom és szabadságharc magánéleti megjelenését követi nyomon a Gyulay-naplókban. Csetri Elek áttekintő válogatást is ad a több évtizeden át vezetett naplófolyamból (előszóval, mutatókkal), illetve monográfiát is közöl Gyulayról.

Bilibók Renáta 2012 októbere óta doktori tanulmányok keretében kutatja Gyulay Lajos naplóit, felhasználva a helyi kéziratok anyag mellett a szegedi Klasszikus Magyar Tanszék által kiadott köteteket. Témavezetője, Egyed Emese Bod Péter *Magyar Tymbaules*-ének továbbírójaként mutatta be az írószenvédélyű nemest, hangsúlyozva családskultuszát.

3.2.3.8. További kutatások

Kontextusok vizsgálatával készült Vulkán Vera Tünde doktori disszertációja Mártonffy Józsefnek az irodalom nyilvánosságát is érintő munkásságáról (Vulkán 2013). A cenzúrának és az oktatási reformnak mint az irodalom sajátos kereteinek az elemzését célzó vizsgálata részben a György Lajos által elkezdett munkát folytatja.

¹⁴ Az irodalomban következtetlenség tapasztalható a szerző nevét illetően, Gyulay és Gyulai alakban is előfordul.

A korábban az Aranka-kutatócsoportban is tevékenykedő Berki Tímea Kozma Dezső irányításával készítette a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolában *A XIX. századi Erdély kapcsolattörténetéből* című doktori disszertációját (Berki 2011). Intézménytörténeti kutatásai a továbbiakban is különösen a kolozsvári egyetem iratanyagára épülnek.

A 19. századi prózairodalom vizsgálati körébe tartozó munkák a Magyar Irodalomtudományi Tanszék doktori műhelyében jöttek létre. Arany János műveinek kritikai kiadása az MTA Irodalomtudományi Intézetében készül. E műhely eredményeire is támaszkodva végezte doktori tanulmányait Kolozsváron Kozma Dezső irányításával Ile Erzsébet. Disszertációját 2006-ban védte meg *Arany János és a magyar irodalmi hagyományok a nagyszalontai emlékmúzeumban található könyvei széljegyzeteinek tükrében* címmel (Ile 2006).

Kozma Dezső témavezetésével írta Antal Sándor *Szemlélet- és stílusváltás a 19. századvégi rövidprozában. A stílustörténeti korszakolás esélyei az ezredfordulón* című doktori disszertációját, mely könyv alakban is hozzáférhető (Antal S. 2008). Ugyancsak Kozma Dezső szakirányításával készült Fábíán Éva *Az éntudat műfajmeghatározó szerepe. Identitásváltozatok a XIX. századvég magyar regényében* című doktori dolgozata is (Fábíán 2008).

3.2.3.9. Elbeszéléstörténeti, kritikátörténeti kutatások

T. Szabó Levente Kozma Dezső irányításával doktorált 2003-ban, disszertációja címe *Gyulai Pál kritikai normái (A magyar irodalmi mező 19. századközépi létrehozása)* (T. Szabó 2003). Az ő kutatásai szerteágazóak, társadalomtudományi, eszmetörténeti meghatározottságúak. 2003–2004-ben a School of Slavonic and East European Studies és a cambridge-i Darwin College vendégelőadója volt. Tanulmányai gyűjteményét *A tér képei: tér, irodalom, társadalom* címmel a Komp-Press Kiadó jelentette meg 2008-ban (T. Szabó 2008). A különböző évfolyamok diákjaiból szerveződő kutatócsoportjaival elsősorban a 19. század végének intézményeit tanulmányozza.

3.2.3.10. Erdély 18–19. századi irodalmi műveltségével kapcsolatos kutatások

Az erdélyi századok önképét és a Habsburg birodalomban folytatott politikai küzdelmeiket Biró Annamária vizsgálta, többek között egy német nyelvű tanulmányában is (Biró 2008), a székelyek identitásának a kérdésével a szépirodalom és történelem határán pedig Berki Tímea foglalkozott. Mint a Schlözer-kutatás jelenlegi magyar nyelvterületi szakértőjét hívták meg Biró Annamáriát egy reprezentatív Schlözer-konferenciára, amelynek eredménye egy rangos kiadványban publikált tanulmány (Berki 2012).

A románság és a magyarok 19. századi, irodalmi vonatkozású kapcsolatait különös figyelemmel kutatja a Sapientia EMTE csíkszeredai karán működő kutatócsoport; kulturális egymásra hatással kapcsolatos konferenciáik és publikációik referenciáértékűek (említést érdemel a Bukaresti Egyetemen, a Brassói Transilvania Egyetemen és a Temesvári Egyetemen való együttműködésük is).

XIX. századi erdélyi Shakespeare (Magyar recepcióváltozatok) címmel 2007-ben védte meg doktori disszertációját Bartha Katalin Ágnes (Bartha 2007). A disszertáció szerkesztett változata az Argumentum Kiadónál Kerényi Ferenc előszavával jelent meg (Bartha 2010). A dráma mint a fordítás anyaga és olvasmány megjelenik azokban a kiadványokban is, amelyeket a Sapientia Scientia könyvek sorozatában adott közre Egyed Emese vezetésével a BBTE, a Sapientia EMTE és az EME irodalom-, színház- és neveléstudománnyal foglalkozó kutatóiból álló Interkulturali-THÉ csoport, amely kutatásait időnként színpadi produkció formájában is megjeleníti (Egyed szerk. 2014). Bartha Katalin Ágnes, Tar Gabriella Nóra, János Szabolcs a magyar drámairodalom mint recepciós forma vizsgálatával is foglalkozott.

Összességében elmondható, hogy az együttműködések és a nemzetközi publikációk hozták a tárgyalt korszak nóvumát, ezzel együtt sikeres periódust zárt a 18–19. század irodalmának kutatása, szakembergárdája bővült, fiatalodott, felelős munkákra vállalkozott.

3.3. A 20. század és napjaink magyar irodalma

A 2002–2013-as időszakban a 20. század és napjaink magyar irodalmára irányuló irodalomtudományi kutatások intézményes kereteinek bővülését és megszilárdulását lehetett követni Erdélyben. A doktori képzéssel kapcsolatos követelmények változása (a nappali képzés megerősödése, a képzési folyamat időtartamának lerövidülése, a publikációs elvárások növekedése), az irodalomtudományi jellegű képzések bővülése a BBTE Magyar Irodalomtudományi Intézetében, a Bukaresti Egyetem, a Sapientia EMTE, illetve a Partiumi Keresztény Egyetem keretein belül, a tudományos publikációk akkreditációját követelő romániai törvényes keretek kialakítása, valamint a tudományos kutatói ösztöndíjak rendszerének bővülése elősegítették a romániai magyar irodalomtudományi kutatások átláthatóbbá válását, ezen belül pedig újabb kutatói nemzedékek bekapcsolódását a 20. századi és kortárs irodalom kutatásába is.

A 2002–2013-as időszakra tehető a romániai magyar irodalom mindmáig legfontosabb kézikönyvének, a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*nak a lezárulása, a 4. kötet (Dávid főszerk. 2002), majd az 5/1 és 5/2 kötetek megjelenésével (Dávid főszerk. 2010). A csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó megrendelésére ugyancsak ebben az időszakban publikálja Pomogáts Béla magyarországi irodalomtörténész a *Magyar irodalom Erdélyben* című összefoglaló irodalomtörténeti munkájának első három kötetét (Pomogáts 2008, 2009, 2010). 2004-től kezdődően a www.adatbank.ro oldalon gyarapodik a Jakabffy Elemér Alapítvány és a Transindex digitalizálási projektje eredményeképpen a romániai magyar irodalommal és sajtóval, tudósi életművekkel kapcsolatos bibliográfiák, repertóriumok gyűjteménye. Mindezek a kézikönyvek és lexikográfiai munkák egyben meg is alapozták a tudományterület kutatásának új lehetőségeit.

A BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolájában számos 20. századi és kortárs magyar irodalommal kapcsolatos értekezés íródott, főként Cs. Gyimesi Éva, Antal Árpád, Orbán Gyöngyi, Egyed Emese irányításával. A kolozsvári doktoriskola magyarországi doktoranduszokat is vonzott, akik bekapcsolódtak a kolozsvári tanszék munkájába: Antal Balázs Mózes Attila prózájáról írt doktori értekezést (Antal B. 2008), Mester Béla pedig Szilágyi István prózájáról (Mester 2003), mindketten Cs. Gyimesi Éva irányításával. A teljesség igénye nélkül néhány további megvédett, illetve folyamatban lévő doktori értekezés szerzőjét és témáját sorolnánk fel: Balogh Andrea Karácsony Benőről (2012), Borbély András Szilágyi Domokosról (2013), Demény Péter Balla Zsófia költészetéről (a dolgozat 2014-ben, a tárgyidőszakon kívül került megvédésre), Molnár Ildikó Jancsó Elemérről (folyamatban), Nagy Zoltán Makkai Sándorról (2011), Szilveszter László Szilárd a modernség magyar költészetéről (2012), Balázs Imre József az avantgárdról az erdélyi magyar irodalomban (Balázs I. J. 2006b). A tanszék további doktoranduszai (Biró Annamária, Dánél Mónika, Demeter Zsuzsa, Farkas Wellmann Éva, Mikó Imola, Pieldner Judit, Serestély Zalán, Zsigmond Adél stb.) ugyancsak folytattak és folytatnak a modern és kortárs irodalommal kapcsolatos kutatásokat.

A 20. századi irodalom BBTE-hez kötődő oktatói, Selyem Zsuzsa és Balázs Imre József több kötetet és számos rész tanulmányt tettek közzé a vizsgált időszakban a 20. századi és kortárs magyar irodalommal kapcsolatban. Társ szerzőkként jegyezték a *Humor az avantgárdban és a posztmodernben* című kötetet (Selyem, Balázs 2004). Selyem Zsuzsa e tárgyban publikált kötetei: *Valami helyet* (Selyem 2001); *Szembe szét. Humor és szentség összefüggése Esterházy Péter prózájában* (Selyem 2004); *Fehérek közt* (Selyem 2007). Balázs Imre József önálló kötetei ugyanebben az időszakban: *Hervay Gizella* (Balázs I. J. 2003); *Mint egy úszó színház* (Balázs I. J. 2005); *Az avantgárd az erdélyi magyar irodalomban* (Balázs I. J. 2006), *Avangarda în literatura maghiară din România* (Balázs I. J. 2009a; Kocsis Francisko ford.), *Avant-garde and Representations of Communism in Hungarian Literature from Romania* (Balázs I. J. 2009b), *Az új közép. Tendenciák a kortárs irodalomban* (Balázs I. J. 2012a). Mindkét oktató vezetője volt néhány olyan, a Sapientia – KPI, a Láthatatlan Kollégium vagy más tudományos intézmények keretein belül folytatott csoportos kutatásnak is, amelyeknek eredményeit közölte a Scientia Kiadó (Gábor, Selyem 2002), a Komp-Press Kiadó (Balázs I. J. szerk. 2007) vagy a *Látó* folyóirat *Munkafüzet* című mellékletsorozata.

A Magyar Irodalomtudományi Intézet oktatói közül Berszán István, Egyed Emese, Cs. Gyimesi Éva, Horváth Andor, Kányádi András, Orbán Gyöngyi is több olyan tanulmányt publikált, amelyek a komparatiztika, imagológia vagy különféle elméleti problémafelvetések alapján tárgyalták a 20. századi és kortárs magyar irodalom műveit.

A BBTE Újságírás szakának professzora, Cseke Péter irodalomtörténet, eszméletörténet és sajtótörténet határvidékén publikált számos jelentős könyvet az elmúlt

évtizedben. Irodalomtudományi összefüggésben ezúttal csupán a szociográfia műfaját (Cseke 2008a), Dsida Jenőt (Cseke 2003b), Jancsó Bélát és a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom más kitűnő szerzőit (Cseke 2008b) érintő kutatásait említjük kiemelten, íróportréit *Védjegyek* című kötetében gyűjtötte össze (Cseke 2011). Szabó Zsolt, ugyancsak az Újságírás szak oktatójaként, *Intézményteremtő törekvések Erdélyben a 20. század első felében* címmel publikált kötetet Szentimrei Jenő irodalomszervezői tevékenységéről (Szabó 2006).

A BBTE doktorandusza, majd marosvásárhelyi kihelyezett tagozatának oktatója, Szilveszter László Szilárd két kötetrel járult hozzá a két világháború közötti magyar költészet jegyeinek szélesebb körű megismertetéséhez: „*Festett az arcom nékem is...*” *Irónia a modern és posztmodern költészetben* (Szilveszter 2009), és *Az irónia nyelve a két világháború közötti magyar lírában* (Szilveszter 2012).

Főként gyermekirodalommal kapcsolatos kutatásokkal, illetve a magyar és német kisebbségi irodalmak összehasonlító elemzésével foglalkozott az utóbbi évtizedben Végh Balázs Béla, a BBTE szatmárnémeti kihelyezett tagozatának oktatója. Publikált kötetei: *Kanonizáció a kisebbségi irodalmakban* (Végh 2005); *A gyermekirodalom változatai* (Végh 2007); *Irodalmi horizontok – irodalmi kánonok* (Végh 2009).

A Bukaresti Egyetem oktatói közül Bányai Éva publikált több kötetet is a 20. századi és kortárs magyar irodalom témakörében, főként Bodor Ádám és a „posztbodoriánus” szerzők műveiről: *Térképzetek, névtérképek, határidentitások* (Bányai 2011b); *Aspecte geoculturale în proza maghiară contemporană* (Bányai 2012c); *Terek és határok. Térképzetek Bodor Ádám prózájában* (Bányai 2012d). *Sikertörténetek kudarcokkal* című 2006-os kötete ugyanakkor fontos hozzájárulást jelent a bukaresti magyar értelmiségtörténet feltárásához az *oral history* módszereivel (Bányai 2006). A Bukaresti Egyetem tanárai közül, akik később a csíkszeredai Sapientia EMTE oktatóivá váltak, Bíró Béla főként elméleti jellegű megközelítéssel, illetve Tapodi Zsuzsa főként az erdélyi irodalom történetével kapcsolatos írásaival volt jelen az irodalomtudományi publikációk terén. Tapodi Zsuzsa témában írt könyve: *A soha el nem vesző könyv nyomában* (Tapodi 2008). Szonda Szabolcs ugyancsak a Bukaresti Egyetem hallgatói számára publikált román nyelvű egyetemi jegyzetet a romániai magyar irodalomról (Szonda 2008).

A Sapientia EMTE csíkszeredai oktatói közül a BBTE-n doktorált Pioldner Judit kötete illeszkedik még vizsgált témánkhoz: *Beszédterek, képterek* című kötete 2007-ben jelent meg (Pioldner 2007). A nagyváradi PKE oktatói közül Boka László könyvei jelentenek fontos hivatkozási alapot az erdélyi magyar irodalom kutatásában: *A befogadás rétegei* (Boka 2004), *Egyszólamú kánon?* (Boka 2012). Ezekben a szerző elsősorban a kanonizáció és a kultuszképzés kérdéskörei felől vizsgálja a modernség és posztmodernség magyar irodalmát. A PKE oktatójaként dolgozik Balogh Andrea is, akinek Karácsony Benőről szóló doktori értekezése (*Az irónia Karácsony Benő regényeiben*) 2012-ben jelent meg (Balogh A. 2012). A PKE

oktatói közül Kordics Noémi és Biró Annamária foglalkoznak még rendszeresen 20. századi és kortárs irodalommal kapcsolatos kutatásokkal.

Az 1940–1944 közötti időszak erdélyi magyar irodalmával kapcsolatos doktori értekezést védett meg a Debreceni Egyetemen Vallasek Júlia, aki a BBTE Újságírás szakának oktatója. Ehhez a kutatásához kapcsolódnak kötetei, a *Sajtótörténeti esszék* (Vallasek 2003) és az *Elváltzott világ* (Vallasek 2004). Egyéb, irodalmi tárgyú tanulmányait és kritikáit *Lassú utazások könyve* címmel gyűjtötte kötetbe (Vallasek 2005). Ugyancsak a Debreceni Egyetemen doktorált Virginás Andrea, aki a kolozsvári Sapientia EMTE oktatójaként dolgozik. Erdélyi irodalommal, populáris műfajokkal kapcsolatos kutatásai az alábbi kötetekben vizsgálhatók: *Az erdélyi prérin* (Virginás 2008a), *Crime Genres and the Modern-Postmodern Turn* (Virginás 2008b).

Az egyetemi intézményes keretekhez lazábban kapcsolódva, de azok munkájába is bekapcsolódva végzik továbbra is kutatómunkájukat azok a szerzők, akik akár „egyszemélyes intézménynek” is nevezhetők. Kántor Lajos, az MTA doktora, majd külső tagja Reményik Sándorról (Kántor 2007a), Csiki Lászlóról (Kántor 2010), Sükösd Mihályról (Kántor 2007b), Lászlóffy Aladárról (Kántor 2012) írt önálló könyveket. Dávid Gyula a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* munkálatai mellett számos forrásértékű kiadványt (Reményik Sándor, Bánffy Miklós művei) rendezett sajtó alá a Polis Kiadó számára. Szilágyi Júlia *Lehet-e esszé tanítani?* címmel publikálta a BBTE keretén belül tartott esszékurzusának könyvváltozatát (Szilágyi 2007). Marosi Ildikó 2002 és 2004 között a Pallas-Akadémia Kiadónál jelentetett meg Ligeti Ernővel, Nyírő Józseffel kapcsolatos könyveket (Marosi 2002, 2003). Nagy Pál több kötetben gyűjtötte össze erdélyi irodalommal kapcsolatos rövidebb írásait (Nagy P. 2004, 2006). Gaal György tanulmányokkal és forrásközlésekkel járult hozzá a két világháború közötti erdélyi magyar kultúra jobb megismeréséhez. (például Gaal 2011; Gaal szerk. 2012) Borcsa János főként a kortárs erdélyi irodalomról publikált *Irodalmi horizontok* (Borcsa 2005), *Őrzők és ébresztők* (Borcsa 2007), *Merítés* (Borcsa 2009), *Értékkeresők, értékalkotók* (Borcsa 2012) című kötetiben.

Írói esszé és szaktanulmány határvidékein járva olyan szerzők műveiről kell még említést tennünk, mint Láng Zsolt (Láng 2008), Demény Péter (Demény 2003), Papp Sándor Zsigmond (Papp 2002), Bogdán László (esszéesorozata A Hétben és a Korunkban), Visky András (Visky 2002, 2009).

A teljesség igénye nélkül soroljuk fel azokat a (vizsgált időszakban) Magyarországon vagy nyugaton élő irodalomtudósokat, akik számos publikációjukkal voltak jelen az erdélyi lapokban és kiadóknál, illetve kutatásaik szorosan kapcsolódnak bizonyos erdélyi témákhoz: Ágoston Vilmos, Bertha Zoltán, Blénesi Éva, Elek Tibor, Fried István, Görömbei András, Hegedűs Imre János, Kabán Annamária, Kovács Flóra, Láng Gusztáv, Lőrinczi László, Miklós Ágnes Kata, Mózes Huba, Pécsi Györgyi, Pomogáts Béla, Poszler György, Sas Péter, Vincze Ferenc, Zólya Andrea Csilla.

4. Nem magyar nyelvű irodalmak, kapcsolatkutatás

A romániai intézményrendszerben a klasszika-filológia kutatására a bukaresti egyetemen és a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen van lehetőség. Ezen a helyeken magyar szakember nem dolgozik, a stúdiumot a magyarok közül igen kevesen választják, még kevesebben gyakorolják kutatóként. Más irodalmak kutatása elvileg a szaktanszékek közelében vagy kutatóintézetekben lehetséges.

A Sapientia EMTE komparatiztika szakának létrehozása időszerűvé tette a világirodalmi-komparatiztikai kutatások összehangolását, ez a szándék látható a két-évente megrendezett, többnyire imagológiai súlypontú komparatiztikai konferenciákon, amelyek eredménye egy könyvsorozat, és ahol a romániai magyar kutató úgy találkozhat külföldi szakemberekkel, hogy nem kell nagy anyagi áldozatot vállalnia.

Más, magyar oktatói személyzettel rendelkező egyetemeken vagy karokon a komparatiztika mint tantárgy jelenik meg, amelyen belül idegen nyelvű irodalmak és kontextusuk tanulmányozására is sor kerül. Maga a tudomány művelése egyre inkább minimum két nyelv szakmai használatát, illetve a saját kutatások nagy nyilvánosság (például az angol nyelvű szakmai nyilvánosság) elé vitelét igényli. Ilyen megfontolásból jelentette meg a Sapientia tudományos tanácskozásai eredményeit angolul vagy magyarul és románul párhuzamosan a jelzett periódusban.

4.1. Ókori irodalom, világirodalom

Horváth Andor *A szent liget. Tanulmányok a görög tragédiáról* címmel a kolozsvári Polis kiadónál 2005-ben jelentette meg egyetemi jegyzetként is használható tanulmánykötetét (Horváth 2005). Ezen túl pedig az antik irodalom reminiszenciáinak a későbbi irodalomban való azonosítása vagy tématorténeti kutatások említhetők meg (például az ovidiusi *Metamorphoses*-téma vagy a vergiliusi árkádikus téma a 18–19. századi költészeti vizsgálatokban).

Az északi népek irodalmának tanulmányozása a BBTE Bölcsészettudományi Kara finn tanszékcsoportjához köthető. Molnár Bodrogi Enikő a fiatal määenkieli irodalom magyar olvasókkal való megismertetésére törekszik regény-, versfordításokkal, új irodalmi művek értelmezésével, sőt a määenkieli kultúrával kapcsolatos eredeti egyetemi kurzusával. Varga P. Ildikó a *Kalevala* magyar recepciójáról védte meg doktori disszertációját, és 2010-ben meg is jelentette kutatási eredményeit (Varga P. 2010). Újabban Vikár Béla szerepét vizsgálja a finn–magyar kulturális kapcsolatokban a levelezésen keresztül. Jankó Szép Yvette a kortárs finn színház és irodalom megismertetésére törekszik fordításaival. Népszerű gyermekkönyvet is fordított *Kutyakalevala* címmel, ami azért is jelentős, mert a magyar nyelvű gyermek- és ifjúsági irodalomban kevés a jó fordításmű (Kunnas M., Kunnas T. 2011). Egyébként Jankó Szép Yvette írásai a legújabb finn és észti színházi jelenségeknek a magyar közönség felé való közvetítésére irányulnak.

A Magyar Irodalomtudományi Tanszékről felsőfokú tanulmányai folytatására Párizsba távozott Kányádi András, jelenleg a Sorbonne INALCO nevű intézetének docense. Ott folytatja kutatásait, de a tanszék kutatómunkájával is kapcsolatban maradt. Mítoszkritikai, témátörténeti és a közép-európai identitással kapcsolatos kutatásait rendszerint bemutatja a BBTE szakmai köreiben is, ennek egyik emléke az Ariadné-sorozatban publikált esszéketete (Kányádi 2010).

Bartha Katalin Ágnes, Tar Nóra és Egyed Emese (*Dráma*)szövegek metamorfózisa. *Kontaktustörténetek* címmel annak a nemzetközi konferenciának anyagát szerkesztette egybe, amely több nyelven értekezett a színház történeti változásairól és sajátos megoldásairól. A rendezvény a magyar színház történeti kutatások sorában kialakult, az iskoladráma-kutatók által kezdeményezett, háromévente sorra kerülő konferenciák sorába tartozott – nyitással a közelmúltra és a teatralitás általánosabb kérdéseire.

A Sapientia EMTE az imagológiai kutatással kapcsolja össze az irodalom vizsgálatát. A kezdeményezés Tapodi Zsuzsát dicséri, a fórum jelenleg a tudomány nyelve szerint megkettőződött: vannak évek, amikor teljesen angol nyelvű tanácskozást hirdetnek.

4.2. Német–magyar kapcsolatok, német irodalom

A romániai német nyelv és irodalom tanszékeken folyó kutatásoknak magyar szervezői és résztvevői is vannak. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen ki kell emelnünk Balogh András több témában és konferencián is megjelenített kutatásait, illetőleg Tar Gabriella Nóra munkásságát.

Balogh András *Német–magyar együttélések a Kárpát-medencében* című, Budapest az Argumentum Kiadónál 2009-ben megjelent könyve jelzi érdeklődése átfogó jellegét (Balogh F. A. 2009). Biró Annamária kapcsolattörténeti, az Habsburg-kori erdélyi viszonyokat is jobban megismertető kutatásainak eredményeit több nemzetközi fórumon közzétette. János Szabolcsnak a német nyelvű színhátszászra vonatkozó kutatásai doktori disszertációjával kezdődtek, azóta a Partiumi Keresztény Egyetem kutatásvezető tanáraként több tanítványával a német nyelvű színhátszász és dráma erdélyi vonatkozásaival foglalkozik. A Partiumi Keresztény Egyetem és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem német tanszéke – kutató tanárai és diákjai révén – egyre markánsabb tanulmányokkal jelentkezik a 16. századi irodalomtól a jelenkorig, a sajtó vizsgálatától a színpadi jelenségek kutatásáig.

Tar Gabriella Nóra a gyermek- és ifjúsági irodalmat évenként megrendezett, német nyelvű kolozsvári konferenciákkal tartja a kutatók látószögében. A német nyelvű színhátszászra vonatkozó, műsorrendet is adó könyve a németországi Lit kiadónál jelent meg 2012-ben (Tar 2012). Ő maga is kutatást vezet, Nagy Katalin, Kommer Erika és más fiatal kutatók sokat köszönhetnek irányításának.

Gocsmán Enikő a brassói Transilvania Egyetem angol nyelvtanára volt, kutatásai a német nyelvű irodalomra vagy a német irodalom magyar recepciójára

vonatkoztak; különösen értékesek Franyó Zoltán fordítói habitusára vonatkozó kutatásai. Szenkovits Enikő Kolozsvárt és Szegeden tanult, jelenleg Kolozsváron a német nyelvű irodalom fordítója (főként Franz Hodjak fordításai érdemelnek említést). Széll Anita német és magyar szerzők vizsgálatával az értelmiségi identitás történeti alakulását a nyelvhasználat és szerzői identitás kapcsolatában közelíti meg (doktori disszertációját Heltai Gáspár szerzői és nyomdászati tevékenységéről a BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskolájában 2011-ben védte meg).

4.3. Angol–magyar, amerikai–magyar kapcsolatok, angol nyelvű irodalom

A Sapientia EMTE, a Partiumi Keresztény Egyetem angol nyelv és irodalom tanszékein irodalomtudományi kutatások is folynak. A BBTE óraadó tanára, Bartha Katalin Ágnes Shakespeare-kutatásait magyar és angol nyelven teszi közzé. Kovács Sándor *Angolszász–magyar irodalmi érintkezések a 19. században* című, az EME *Erdélyi Tudományos Füzetek* című sorozatában megjelent könyve az egyháztörténeti kapcsolatok és az angolnyelv-tanulás kolozsvári kezdeteinek bemutatását is tartalmazza (Kovács S. 2011). Itt említjük meg a BBTE angol tanszékén oktató Mihálycsa Erika műfordító eredeti kutatásait (például Joyce *Ulysses*ének fordításproblémáiról).

Az angol nyelvű irodalom vizsgálata nem egyetlen műhely keretében történik, elméleti kérdéseket, fordítási jelenségeket tanulmányoznak az egyre elterjedtebb nyelvismeret révén is az irodalmi és médiakutató műhelyekben.

4.4. Francia–magyar kapcsolatok, francia irodalom

Horváth Andor Nathalie Sarraute *Egy Igenért vagy egy Nemért* című francia nyelvű darab magyarra fordításával segíti a kolozsvári magyar színház munkáját (Sarraute 2006). A francia kultúrával való kapcsolat gyakorlati fordításokban való megvalósítója Székely Melinda. Keszeg Anna új francia nyelvű irodalomtudományi szövegek fordításával és módszertani ismertetésével, népszerűsítésével kapcsolja össze a frankofón és a magyar humán tudomány világát. Egyed Emese a Rousseau-évfordulóra készülve Kolozsváron többnyelvű konferenciát szervezett 2011-ben. Magának az évfordulónak az évében, 2012-ben a BBTE Európai Tanulmányok Karával közösen ismét többnyelvű tanácskozást szervezett (ennek anyaga meg is jelent a *Studia Europea* nevű egyetemi kiadványban). Bakcsi Botond, aki Kolozsvárt kezdett tanulmányait Budapesten, az ELTE-n, majd az ELTE doktori iskolájában folytatta, jelenkori irodalommal foglalkozik elsősorban, de *Esszé a nyelvek eredetéről* címmel Rousseau-művet is fordított magyarra (Rousseau 2007). A francia nyelvű irodalom (különösképpen a 20. századi próza) közvetítője és értelmezője a BBTE-n diplomázott, majd az ELTE-n doktori tanulmányokat folytató Szócs Imre is.

4.5. Román–magyar kapcsolatok, román irodalom

A román–magyar irodalom kapcsolatainak kutatója és a kutatók latin irodalmi szaktanácsadója, Engel (Köllő) Károly 2002. augusztus 12-én hunyt el. Dávid Gyula felhívja a figyelmet, hogy a román–magyar irodalmi bibliográfia gazdátlan, pedig értékes kezdetnek, tudománypolitikai fegyverténynek számított.

Horváth Andor szerkesztésében, válogatásában és fordításában jelent meg a *Tanúskodni jöttem. Válogatás a két világháború közötti román emlékirat- és naplóirodalomból* című kötet, amely alapos kísérőtanulmányával, jegyzeteivel politikai tettnek számít a magyar olvasóközönség irányában (Horváth 2003). Horváth Andor fordította Neagu Djuvara *A románok rövid története* című könyvét is (Djuvara 2010). Horváth Andor a román kultúra irodalommal is kapcsolatos jelenségei iránti intenzív érdeklődést alakított ki maga körül az egyetemi tanszéken és az egyetemen kívüli előadások révén.

Balázs Imre József, Demény Péter, Karácsonyi Zsolt folyamatosan értelmezi a román irodalmi élet jelenségeit és a kiadói eseményeket. Berki Tímea (Berki 2012b) doktori disszertációjában (publikált formájában: *Magyar–román kulturális kapcsolatok a 19. század második felében. Értelmiségtörténeti keret*), illetőleg résztanulmányokban értekezett a román értelmiség felsőfokú tudáshoz való hozzáféréseinek, a csoportidentitások alakulásának erdélyi problematikájáról. Zabán Márta, aki doktori disszertációját 2008-ban Salamon Ferenc irodalmi munkássága tárgyában védte meg, az utóbbi években intézménytörténeti vizsgálataiban a román identitást a 19. századi Erdély kontextusában tárgyalja.

A román–magyar szépirodalmi, irodalomkritikai és irodalomtudományi jellegű kapcsolatokat szorgalmazta a *Székelyföld* egyik száma, erre törekszik a *Korunk* című folyóirat, a *Látó* és a *Helikon* is.

5. Az irodalomtudomány jelenléte a könyvkiadásban¹⁵

Mielőtt a tizenkét év témánkba tartozó könyvtermésének vizsgálatába kezdenénk, előre kell bocsátanunk, hogy az anyaggyűjtés során néhány olyan nehézséggel találtuk szemben magunkat, amelyek nem csupán a számbavétel és értékelés bizonytalanságát jelzik, hanem általánosabb, az irodalomtudomány körén messze túlmutató gondokra (s azok megoldásának sürgető voltára) figyelmeztetnek.

Adatgyűjtésünk alapja a román nemzeti bibliográfia (*Bibliografia națională a României*)¹⁶ és a nemzeti könyvtár által kiadott ISBN-katalógus; mindkettő évi 24

¹⁵ Az irodalomtudományi vonatkozású könyvek kiadásában észlelhető bizonyos folyamatok szükségessé tették vizsgálódásaink kiterjesztését a 2014. évre is.

¹⁶ Elérhető online: <http://www.bibnat.ro/Publicatii-de-specialitate-s185-ro.htm> (Utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. február 28.)

füzetben tartalmazza a bukaresti Nemzeti Könyvtárba bejutott és feldolgozott, megjelent, illetve az egyes füzetek összeállításakor megjelenés előtt álló műveket, azokat, amelyekre (a megjelenést megelőzően) ISBN-számot kért a kiadója.

Munkánk során azonban kiderült, hogy a Romániában megjelenő magyar könyvek közül igen sok nem található a Nemzeti Bibliográfiában. Ennek pedig két oka lehet: vagy nehézkes és késlekedő a törvényes előírásoknak megfelelően beküldött köteles példányok feldolgozása, vagy számos kiadványt kiadója – a rendelkezések ellenére – sem küld el a Nemzeti Könyvtárnak. Sajnos a jelenleg érvényben lévő, ide vonatkozó rendelkezések szerint a köteles példányok eljuttatása a Nemzeti Könyvtárba „vagy a kiadó, vagy a nyomda kötelessége”, ami kikaput hagy arra, hogy a megjelent könyv végül is ne jusson el elsődleges számbavételi helyére. (A régi rendelkezések ezt a kötelezettséget kizárólag a nyomdák számára írták elő minden nyomdatermékre, így betartása egy helyen követhető és ellenőrizhető volt.) Az ISBN-katalógus füzeteiből szintén nem nyerhetünk teljes körű adatokat, mert tapasztalatunk szerint nem egy könyv megjelenésének éve (olykor címe sem) nem egyezik a könyvön szereplő adatokkal. Másik irányú ellenőrző adatként felhasználhatók volnának a kiadók (illetve a könyvkereskedelem) által a világhálón elérhető honlapok. Csakhogy ezek közül szintén sok megbízhatatlan, a honlapokon ugyanis nem minden esetben (vagy kereskedelmi megfontolásból tudatosan hiányosan, pontatlanul) szerepelnek a hirdetett könyvek adatai.

Az egyetlen biztos kiadványjegyzék tehát kizárólag az lenne, amelyet annak összeállítója kézbe vehetne, és úgy írhatná le magát a könyvet. Ez azonban ebben a pillanatban az utópiák birodalmába tartozik: számos könyvkiadással foglalkozó szerv terjesztői tevékenysége csupán helyi körre terjed ki, ami nemcsak a számbavételt nehezíti meg, de azzal is jár, hogy – a magunk feladatkörén belül maradván – olykor értékes tudományos eredményeket tartalmazó művek hullnak ki a tudományos köztudatból (vagy be sem kerülnek oda).

Tudományos – és egyáltalában a könyvvé érlelődő, könyv formájában megjelenő – hazai magyar szellemi eredményeink hasznosításának elengedhetetlen eszköze volna egy módszeresen gyűjtött, és (valamelyik szakfolyóiratban vagy – a két világháború közötti példát követve – az *Erdélyi Tudományos Füzetekben*) évente közzétett „romániai magyar bibliográfia”.

Még mindig előljáróban jelezzük, hogy gyűjtésünk során átnéztük a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* éves füzeteit is¹⁷, kiemelve belőlük azokat a műveket, amelyek hazai szerzőink nevéhez fűződnek. Ez a jegyzék 50 tételt tartalmaz, és nyilván korántsem teljes, hiszen – főképp a fiatal nemzedékből – sokan vannak jelen tanulmányokkal magyarországi gyűjteményes vagy konferenciakötetekben, melyeknek pontos számbavételéhez szintén maguknak a köteteknek a kézbevétele volna szükséges.

---

¹⁷ Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek bibliográfiája.

Online: epa.oszk.hu/html/vgi/hardexlap.phtml?id=1927 (Utolsó ellenőrzés dátuma 2015. április 12.)

Egy folyamatos felmérésnek – vagy akár mostani áttekintésünknek – a másik haszna az lehet, hogy a könyvforma jellegénél fogva bizonyos tudományos szintet feltételez, a választott téma módszeres, szintézisre törekvő kidolgozását. A könyvkiadók és kiadói műhelyek – avatott szerkesztők hozzájárulása révén – ugyanakkor biztosítékát jelenthetik annak is, hogy a választott téma tálalása formailag is megfelel bizonyos tudományos elvárásoknak, alkalmazkodik a magyar irodalomtudomány elért és elvárt szintjéhez. Napjaink sajnálatos jelensége, hogy nem kevés azoknak a könyveknek a száma, amelyeknek szerzői a számítógép szerkesztői programjaiban bízva, s önmagukat túlbecsülve, súlyos hibákkal jelentetik meg műveiket; némely nyomda (vagy akár kiadó) nem tartja fontosnak azt, hogy hozzáértő szerkesztővel ellenőriztesse a hozzá kiadásra eljuttatott művet. A könyvtermés jelen számontartása tehát a tudományos kiadói munka színvonalára is jó hatással lehet.

Ezek után kíséreljük meg áttekinteni azt, miképpen jelenik meg a hazai magyar irodalomtudomány a könyvkiadásban.

Az immár többnyire két évtizedes kiadói tevékenységre visszatekintő kiadók közül számottevő közvetítő fórumot az általunk vizsgált tudományterületen és időszakban az aradi Irodalmi Jelen (12 címmel), a Korunk – Komp-Press (21 címmel), a Kriterion (59 címmel), a Mentor (37 címmel), a Pallas-Akadémia (50 címmel), a Polis (47 címmel), a Pro-Print (6 címmel), a Stúdium (12 címmel) jelentett. A hazai magyar könyvkiadás mezőnyében ugyanakkor nem elhanyagolható – s úgy tűnik, egyre nagyobb vonzástérrel van jelen – a tudományos vagy egyetemközeli intézmények kiadói tevékenysége: az Erdélyi Múzeum-Egyesület az általunk vizsgált tárgykörben és időszakban 38, az Egyetemi Műhely – Bolyai Társaság 25, a Sapientia Egyetemhez kötődő Scientia 9, a Presa Universitară Clujeană 9, a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetemhez kötődő Partium Kiadó 5, a marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem 3 címmel van jelen, de nem feledkezhetünk meg a bukaresti Tanügyi és Pedagógiai Kiadóról (2 cím), s számolnunk kell egy sajátos szellemi műhellyel, az EMKE Szatmár megyei szervezetével, ahol Muzsnay Árpád rendszeresen szervezett évfordulós konferenciáinak anyagából csak ebben az időszakban 6 kötet jelent meg.

Mind a könyvkiadók, mind a könyvkiadásra vállalkozó intézmények vonatkozásában szembevetendő a kiadások térbeli és időbeli széthúzódása, szétaprózódása. A tételesen felsoroltakon kívül még 54 könyvkiadónál jelent meg összesen 67 (temakörünkbe tartozó) könyv, ami a legtöbbször azt jelenti, hogy az illető művek nem (vagy csak a legtrikább esetben) kerülnek be az országos körforgásba, megfelelő összesítő információs forrás híján még a szakmailag érintettek sem szereznek róluk tudomást. Pedig nem egyszer fontos művekről van szó. Hogy csak egy-két példát említsék: a Borcsa János által működtetett kézdivásárhelyi Ambrózia Kiadónál jelent meg a fiatalon elhunyt Boér Géza teljes írói hagyatékát feldolgozó *Sorsrejtvényvilág* (2002), a temesvári Excelsior Art Kiadónál Szombati-Szabó István lugosi lelkész-költő ugyancsak teljes írói hagyatéka – *Összegyűjtött versek* (2003,

újrakiadása 2014), *Hátrahagyott írások* (2003) – és a kiadás gondozójának, Higyed István lelkész-utódnak róla írott monográfiája (Higyed 2002). Tamási Áron farkaslaki családjához írott leveleinek kiadása, Sipos Ferenc: *Itthon – Farkaslakán* (Sipos 2004) vagy Sándor-Zsigmond Ibolyának a székelykeresztúri Petőfi- emlékeket és a költő eltűnte óta eltelt 165 év helyi Petőfi-kultuszát (új adatokat is hozva) összefoglaló könyve, *A mi Petőfink* (Sándor-Zsigmond 2013) szintén szélesebb körű terjesztést is megérdemelt volna, mint amit a gyergyószentmiklósi Mark House vagy az F&F International biztosítani tudott számára.

Nem írhatjuk ide a 2002–2013 közötti időszak teljes, több mint 500 tételt tartalmazó jegyzékét. Inkább megpróbálunk kiemelni néhány figyelmet érdemlő kiadói eredményt, a szétszórt mezőnyben is körvonalazódó összkiadói tendenciát.

A „hivatásos” kiadók (nevezzük így őket az egyszerűség kedvéért) táján legszembetűnőbb a szélesebb körű érdeklődésre számító (a szerzők oldaláról pedig egyfajta szintézis lehetőségét kínáló) tanulmánykötetek nagy aránya. És itt két kiadót kell kiemelnünk: az egyik a Pallas-Akadémia, amelynek *Bibliotheca Transylvanica* című sorozatában kortárs irodalom- és művelődéstörténetes tanulmánykötetei is helyet kapnak (szám szerint 26 kötetben) a két háború közötti vagy későbbi idők irodalomtörténeti forráskiadványai, dokumentumkötetei mellet (6 kötet). A másik a Korunk – Komp-Press, amelynek *Ariadné Könyvek* című sorozata a fiatal irodalomkutató nemzedék megmérettetésére is alkalmat kínál. Ezeknek a köteteknek a jelenléte a könyvkiadás mezőnyében nem lebecsülendő, hiszen igen sokszor fontos tanulmányokat emelnek ki a sajtó süllyesztőjéből, amellet egyfajta mérlegelés lehetőségét is kínálják a szerzőnek/olvasónak. Tartalmukat tekintve azonban meglehetősen vegyes értékű kötetekről van szó.

Könyvkiadásunknak az irodalomtudomány szférájában talán legjelentősebb vállalkozása kiadóként a Pallas-Akadémia, szerzői minőségben pedig Pomogáts Béla nevéhez fűződik. A *Magyar irodalom Erdélyben* című sorozat köteteiről van szó (a számozás szerint hat, a valóságban négy kötet 2008–2014 között került ki a nyomdából), amely egy több évtizedes kutatói és fáradhatatlan kritikus-irodalomtörténeti munka eredményeinek szintézise is kívánt lenni (Pomogáts 2008, 2009, 2010, 2014). Mellette viszont figyelmet érdemelnek az irodalomtudomány művelőinek újabb nemzedékei által írott és kiadott könyvek, az általuk szerkesztett tanulmánykötetek is (Balázs Imre József, Berszán István, Györffy Gábor, Karácsonyi Zsolt, Miklós Ágnes Kata, Selyem Zsuzsa, Tapodi Zsuzsa, Vallasek Júlia, Végh Balázs Béla nevével csak jelezni kívánjuk az új rajzás bőségét), ezekben ugyanis már egy új, a korábbi kánonokkal szemben kritikus, ugyanakkor alapos ténytudás és az irodalom új szempontok/módszerek szerinti megközelítése tűnik szembe. (Az ide sorolható kötetek közvetítői egyre nagyobb súllyal az EME és az egyetemekhez kötődő könyvkiadási műhelyek, de megtaláljuk őket a Korunk – Komp-Press és a Kriterion szerzői között is.)

Az irodalomtudományi mérlegelés szempontjából fontosabbak az olyan önálló sorozatok, mint amelyet a Kriterion indított *Közelképek* címmel kortárs kismono-

gráfiák megíratására és megjelentetésére, vagy a Polis *Kettős Tükörben* című sorozata, amelyben immár klasszikussá vált – s egyébként jórészt hozzáférhetetlen – írói kismonográfiákat kívánt közvetíteni a mai irodalomkedvelők és -kutatók számára. Sajnos egyik sorozat sem tudott igazán gyökeret verni – érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy mi okból. Újabban az aradi Irodalmi Jelen Kiadónál kerültek kiadásra hasonló egyedi kötetek (Árpás Zoltán Simonyi Imre, Danyi Zoltán Hamvas Béla, Blénesi Éva pedig Faludy György életművének egy-egy sajátos szemszögű megközelítésére vállalkozott). Úttörő és nagy hiányt pótló Szász István Tasnak a *Hitel* történetét az érdeklődés középpontjába állító és a közelmúltbeli elhallgatásokkal, torz értelmezésekkel vitázó könyve: *Beszédes hallgatás, avagy három Hitel és ami utánuk következett* (Szász 2007), s mellette a *Hitel* egyik kulcsemberének, Vita Sándornak a visszaemlékezéseit és naplóját hozzáférhetővé tevő kötete, *A Hiteltől a Tisztelt Házig*, Hunyadi Attila Gábor bevezető tanulmányával (Vita 2014).

Szükséges ezek mellett legalább egy bekezdést szentelnünk hazai könyvkiadásunknak az irodalmi örökséghez való viszonyára is. 1989 előtt – évtizedeken át – a két világháború közötti (majd az újabb) irodalmi örökséghez sorolható művek „újraolvasása” és kiadása a Kriterion Kiadónál és az annak keretében gondozott *Romániai magyar írók* című sorozatban történt (annak a kornak a cenzurális megköttöttségei és politikai természetű tiltásai közepette). Ez a sorozat a Kriterion Könyvkiadónál ma is folytatódik, 2014-ben indította el Kuncz Aladár életmű-sorozatát, s jelentette meg Cseke Péter gondozásában Jancsó Béla levelezésének első kötetét. Mellette több más kiadó is vállalkozott/vállalkozik arra, hogy a még mindig meglévő (vagy újabban képződő) fehér foltok eltüntetéséhez hozzájáruljon. A forráskiadások, tematikus és levelezéskötetek, elfelejtett vagy háttérben maradt alapművek újrakiadása sajátos felkészültséget és a hálátlan aprómunka vállalására kész kutatói alkatot igényel, emellett – bizonyos „felkapott” szerzőket kivéve – az ilyen köteteket felvállaló kiadó nem is számíthat „kasszasikerre”.

A múlt hiteles feldolgozásának igényével nézve, könyvkiadásunknak (sokkal inkább tudósnemzedék-nevelésünknek) még a felmutatható eredmények ismeretében is igen nagyok az adósságai. Érdemleges életműkiadás az elmúlt 10–12 esztendőben csak Dsida Jenő költői hagyatékából jelent meg (az *Összegyűjtött verseket*, Láng Gusztáv és Urbán László kötetét előbb a szombathelyi Savaria Press, majd az aradi Irodalmi Jelen adta ki (Láng, Urbán 2011, 2012). Mellette folyamatban van a Reményik-hagyaték kiadása: Dávid Gyula gondozásában előbb a kötetben meg nem jelent versek (Dávid s.a.r. 2002), aztán azokkal kiegészítve az *Összes versek* (Dávid s.a.r. 2005), a Reményik irodalmi vonatkozású cikkeit tartalmazó *Kézszerítés* (Dávid s.a.r. 2007), közben Kis Olosz Klára gondozásában Olosz Lajossal (Kis Olosz 2003) és Liktör Katalin gondozásában Áprily Lajossal (Liktör szerk. 2014) folytatott levelezése. Reményik Sándor életét és költészetét hozza közelebb az olvasóhoz Hantz-Lám Irén képekkel gazdagított könyve, *A lámpagyújtogató* (Hantz-Lám s.a.r. 2007). Dávid Gyula gondozta 1998-tól a Bánffy Miklós-életmű egymást

követő – és a napjainkban (a szó szoros értelmében is) zajló „Bánffy-reneszánst” előkészítő – megalapozó köteteit (Bánffy 2006a, 2006b, 2007, 2008). Ezekből állt össze a *Bánffy Miklós művei* öt kötete a budapesti Balassi Kiadóval való közös kiadásban, benne az *Erdélyi történet* trilógia, az író összes novelláit, összes drámáit, három kisregényét, emlékiratait és irodalmi-művészeti írásait tartalmazó kötetek. Hazai és magyarországi irodalomtörténészek érdemleges hozzájárulását jelentették a Bánffy-életmű feldolgozásához a Magyar Művészeti Akadémián (MMA) illetve a 2014-es Bánffy-évben Kolozsvárt rendezett konferenciák anyagát tartalmazó kiadványok is a MMA illetve a Polis Könyvkiadó gondozásában 2014-ben, A MMA hasonló, Páskándi Géza, illetve Kós Károly művéhez kapcsolódó konferenciakötetet jelentetett meg 2012-ben, illetve 2014-ben (Páskándi 2012; Kós 2014).

A konferenciakötetek sorában kiemelkedő jelentőségűek azok a kötetek, amelyek a 2011. augusztus 22–27. között Kolozsvárt tartott Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson, illetve az Erdélyi Múzeum-Egyesület által rendezett Magyar Tudomány Napja alkalmából az I. szekcióban elhangzott előadásokat teszik sorra hozzáférhetővé (Balázs I. J. 2013; Egyed, Pakó, Weiss 2013).

A konferencia-kötetek mellett az irodalomtudományi irodalom gazdagodása szempontjából is említést érdemelnek azok a hazai és magyarországi kötetek, amelyek egy-egy jelentős író, tudós kerek évfordulója alkalmából jelentek meg az elmúlt évtizedben. Ezek sorában említhető a Benkő Samu (2008), Bura László (2014), Cseke Péter (2010), Cs. Gyimesi Éva (2011), Gáll Ernő (2005), Ilia Mihály (2004), Kántor Lajos (2007), Láng Gusztáv (2006), P. Dombi Erzsébet (2012), Szilágyi István (2003) tiszteletére megjelentetett kötetek.

A már több alapkönyvnek tekinthető sajtóbibliográfiát összeállító Kuszálik Péter ebben az időszakban jelentette meg *Sütő András életműve annotált bibliográfiáját* (Kuszálik 2009), amely az elkövetkező Sütő-kritikai kiadás nélkülözhetetlen kézikönyve lesz.

Kiadói siker reményében indult meg és jelent meg a Mentornál a Wass Albert-életműsorozat, a Pallas-Akadémiánál a Nyíró József-művek, a Pro Printnél az Ignác Rózsa-művek sorozata. Ezeknek a sorozatoknak a kiadói azonban nem vállalták a kiadás előkészítésének filológiai igényű munkáját (talán az egyetlen kivétel a Wass Albert-sorozatban a *Magyar szemmel* címmel három kötetben megjelent, s az írónak az emigrációban, 1963-tól publikált cikkeit tartalmazó, Nagy Pál gondozta kiadás). A Nyíró-műveknek különben a hazaival párhuzamosan jelentek meg a budapesti Kairosz Kiadónál Medvigy Endre által sajtó alá rendezett, filológiailag gondozott kötetei. Szerényebb kiadói sikert ígértek a Bartalis János-, Hervay Gizella-, Kristóf György-, Makkai Sándor-, Olosz Lajos-, Szemlér Ferenc-kiadások, egy kivétellel a Kriterionnál. Fontossá teszik azonban őket, az új szempontú szövegválogatáson túl, a más szemléletű „újraértékelést” kínáló bevezető tanulmányok, amelyeknek szerzői: Balázs Imre József, Gaal György, Pomogáts Béla, Vallasek Júlia, Végh Balázs Béla. A már említett Szombati-Szabó István- és Boér Géza-kiadások mellett ennyi, amit könyvkiadásunk és irodalomtudományunk ezen a téren felmutathat.

Az „újraértékelés” (vagy inkább a köztudatba emelés) szempontjából érdemelnek figyelmet – szintén a korábbi *Romániai magyar írók* kezdeményezését folytatva – a két háború közötti korszakban fontos szerepet játszó folyóirat-antológiák, amelyek közül a *Napkelet* (1920–1922) Mózes Huba (Mózes gond. 2004), a *Vasárnap* és a *Vasárnapi Újság* (1921–1925) Szabó Zsolt gondozásában a Kriterionnál (Szabó gond. 2006), a *Zord Idő* (1919–1921) – igaz, még 1998-ban – Kuti Márta gondozásában a Mentornál jelent meg (Kuti s.a.r. 1998). Ide sorolható továbbá a *Tizenegyek* antológiájának az írócsoport későbbi értékelését is áttekintő, de hozzá az eredeti kötet reprintjét csatoló kiadása (Cseke 2003a), a *Tíz tűz*-antológia a Királyhágómelléki ref. Egyházkerület kiadásában, Indig Ottó gondozásában (Indig 2004) vagy Tabéry Géza *Emlékkönyvének* újrakiadása a nagyváradi Ady Endre Társaság részéről, Vallasek Júlia gondozásában (Vallasek gond. 2003).

Viszonylag jelentős helyet foglalnak el a vizsgált időszak könyvkiadói palettáján a közelebbi múlt eszmei irányzatait, vitáit, tömörüléseit, az irodalmi élet meghatározó mozzanatait feltáró gyűjtemények: *Németh László: Magyarok Romániában. Az útirajz és a vita* (Németh 2001), *Tizenegyek antológiája* (Cseke 2003a), *Jelszó és mítosz* (2005), *Szekértábor a Szármány hegyén. Visszaemlékezések a Kriterion-táborokra* (Dávid, Zöld szerk. 2008), *Haza a magasban. A „kettős kötődés”-vita* (Pomogáts 2011), vagy *Az őszinteség két napja*, a kolozsvári és marosvásárhelyi írók 1956. szeptember végén, a magyar forradalom küszöbén tartott tanácskozásának jegyzőkönyve (Benkő s.a.r. 2007), a Limes-kör, illetve a *Kiáltó Szó* címmel kiadott szamizdat folyóirat dokumentumait tartalmazó kötetek (Molnár összeáll. 2004; Balázs S. gond. 2005) Balázs Sándor, Benkő Levente, Dávid Gyula és Zöld Lajos, Molnár Gusztáv, Nagy Pál, Pomogáts Béla gondozásában.

Szólnunk kell még azokról a kötetekről, amelyek egy-egy költő-író életét és műveit követik végig, a kortárs és utókorai értékelések tükrében. Ez a megközelítés a budapesti Nap Kiadó *Emlékezet*-sorozatához hasonló (amelybe korábban több 20. századi erdélyi író – Áprily Lajos, Bánffy Miklós, Dsida Jenő, Kós Károly, Sütő András, Székely János, Szilágyi Domokos, Tamási Áron – kötete is bekerült), s megbízható eligazítást nyújt olyan írók-költők műveire, mint Bálint Tibor, Dsida Jenő, Horváth István, Kós Károly, Kuncz Aladár, Szilágyi Domokos (Demény Péter és Bálint Júlia, Sas Péter, Nagy Pál, Pomogáts Béla, Kántor Lajos gondozásában a Polis és a Kriterion könyvkiadóknál).

A már több alapkönyvnek tekinthető sajtóbibliográfiát összeállító Kuszálik Péter ebben az időszakban jelentette meg *Sütő András életműve annotált bibliográfiáját* (Kuszálik 2009), amely az elkövetkező Sütő-kritikai kiadás nélkülözhetetlen kézikönyve lesz.

Szerényebbek az eredmények a 20. század előtti erdélyi magyar irodalmi örökség feltárása, értelmezése és publikálása terén. Itt a Bolyai-kéziratok első kötetét Benkő Samu (Benkő szerk. 2003b), Gyulai Lajos monumentális naplója szemelvényes kiadását Csetri Elek (Gyulay 2004), Köleséri Sámuel tudományos levelezését

Jakó Zsigmond (Jakó 2012) gondozásában kell emlitenünk elsősorban. Ezen a téren komolyabb eredmények inkább a felvilágosodáskutatás körében és már a feldolgozás szintjén mutatkoznak: Aranka György és köre, az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság, a 18–19. századforduló erdélyi magyar színházához és színjátszásához kötődő kutatási eredmények (Bartha Katalin Ágnes, Biró Annamária, Egyed Emese, János Szabolcs, Tar Gabriella Nóra kötetei, legnagyobb részt az EME kiadásában). Egyedülálló s némiképp az eddigiektől eltérő Gábor Csilla *Ke-resztyéni felelet* című kötete (Gábor szerk. 2013), amely a 16–17. századi katolikus–protestáns hitviták szövegeiből nyújt válogatást, a bevezetőben kitekintéssel a kötetben közöltek konkrét időn túli tanulságaira is.

A XIX. század második felének magyar irodalom-ismeretét gazdagította Kozma Dezső, a Mikszáth-centenárium alkalmából kiadott könyvével (Kozma 2012). Kántor Lajos pedig egyéni műfajt teremtett azokkal a kötetével, amelyekben Csiki László (Kántor 2010), Lászlóffy Aladár (Kántor 2012), Domokos Géza (Kántor 2014) életének és pályájának fontos mozzanathoz vagy szakaszaihoz fűződő személyes kapcsolatait osztotta meg az olvasókkal.

A hagyományt folytatva, a Kriterion *Téka*-sorozatában is jelentek meg eddig ismeretlen vagy elfelejtett szövegek, értékeket újra felszínre hozó kötetek (Bajza József, Berzenczey László, Cserey Mihály, Wesselényi Polixéna, a kuruc költészet számos értékét átmentő Botskor-daloskönyv (Csörsz gond. 2003). Mellette mint új kezdeményezés említhető a Mentor *Erdélyi Ritkaságok* című sorozata Sebestyén-Spielmann Mihály szerkesztésében, amelyben főképp marosvásárhelyi emlékirók többnyire elfelejtett írásai váltak újra hozzáférhetővé.

Nem magyar kutató munkája, de fontos magyar vonatkozásban is az, hogy megindult Meltzl Hugó korszakalkotó összehasonlító irodalomtörténeti folyóiratának facsimile kiadása (Fassel szerk. 2002), a kiadást Horst Fassel gondozta. A forráskiadások sorában olyan műveket is említhetünk, mint a Molter Károly-levelezés Marosi Ildikó-gondozta három kötete (1996, 2001, 2006), Benedek Elek irodalmi levelezésének zárókötetete (Szabó s.a.r. 2002), Gáll Ernő naplója (Gáll, Dávid gond. 2003) és válogatott levelezése (Gáll, Dávid gond. 2009), Lám Béla levelezése (Hantz Lám s.a.r. 2005), az EMKE Szabédi Házában őrzött Szabédi-hagyaték fontos részét hozzáférhetővé tevő kötet (Bartha s.a.r. 2007), Vita Sándor testvérehez írott leveleinek (Györfy s.a.r. 2009), Fábíán Ernő visszaemlékezéseinek és naplójának publikálása. Fábíán Ernő 1980–1990-es naplója (Bárdi, Filep s.a.r. 2010), Kós Károly feleségéhez írott leveleinek kiadása (Benkő szerk. 2011) és publicisztikájának (Sas 2014) kiadása a Polis illetve a Pallas-Akadémia Kiadónál. Ezek a levelezéskötetek és naplók fontos háttérismereteket kínálnak a 20. század romániai magyar életére vonatkozólag, mindarra, ami rejtve maradt az első nyilvánosságban.

A 20. század felszíni eseményeinek hátterébe való betekintésünket sajátos ismeretanyaggal gazdagíthatják az utóbbi évtizedben nyilvánosságot kapott szekus dossziék. Anyaguk feldolgozása – nem ellentmondás-mentesen – a sajtóban és a

tudományos szakirodalomban széles körben folyik; hazai könyvkiadásunk terén – irodalmi vonatkozásai révén – két kiadványt kell megemlítenünk: a ’80-as években több oknál fogva is célkeresztbe került Cs. Gyimesi Éva könyvét (*Szem a láncban. Bevezetés a szekus-dossziék hermeneutikájába*, Cs. Gyimesi 2009) és Markó Béla könyvét (*Egy irredenta hétköznapjai*, Markó 2009). A diktatúra évtizedeinek irodalmi életére vonatkozólag is gazdag anyagot tett hozzáférhetővé Tófalvi Zoltán folyóirat-publikációiban és a Mentor Kiadónál megjelent *Erdély mártírjai* öt kötetében (Tófalvi 2007–2013).

A fentiekben főképp a hazai magyar könyvkiadók témánk körébe vágó termésére koncentráltunk, s csak jelzésszerűen, egy-egy téma vagy könyvtípus kapcsán említettük meg azt az egyre gazdagodó könyvállományt, amely az egyetemünk körüli kiadói műhelyek vagy tudományos kutatóintézetek hozadékait közvetíti. Ennek a vizsgálata igazság szerint csak az illető műhelyekben folyó tudományos munka eredményeinek teljes körű felmérése keretében lehet eredményes. Meg kell azonban említenünk, hogy a hazai irodalomkutatók eredményei nem ritkán jelennek meg magyarországi és más külföldi kiadók, tudományos műhelyek által gondozott kötetekben. (Balázs I. J. 2012; Farkas Wellmann 2013; Keszeg 2011; Tóth 2011; Végh 2011 stb.). Ennek természetes magyarázata, hogy a fiatal kutatónemzedékből sokan szereznek tudományos minősítést magyarországi egyetemeken, s munkájuk eredményeinek közvetítésére az ottani kiadói műhelyek is vállalkoznak. De van a jelenségnek más magyarázata is: egyesek olykor eredményesen használják ki személyes kapcsolataikat, s szívesen élnek azzal a lehetőséggel, hogy munkáik így könnyebben bekerülnek az összmagyar tudományosság figyelemkörébe. Sajnos attól még messze vagyunk, hogy ugyanebbe a körbe természetszerűen bekerüljenek a romániai kiadóknál, tudományos intézményeknél megjelenő művek is. Ez egyébként a könyvterjesztésnek egy olyan gondja, ami nem csupán a tudományos könyv sajátja, hanem annál sokkal nagyobb kört érint.

A „határok légiesítése”, amelyről ma annyi szó esik, nemcsak látványos gesztusokat igényel, hanem a valós szellemi nemzeti egység kialakulását biztosító – lehet, hogy nem látványos, de annál tartósabb következményekkel járó – intézkedéseket.

Szakirodalom

Antal Balázs

2008 *Stílusok és irányzatok a Forrás-nemzedék prózájában: Mózes Attila*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cs. Gyimesi Éva.

Antal Orsolya

2012 *Szatíra, polémia, politikum. Szatsvay Sándor irodalmi munkássága*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Egyed Emese.

Antal Sándor

2008 *A stílustörténeti korszakolás esélyei az ezredfordulón*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujeană.

Balázs Imre József

2003 *Hervay Gizella*. Kismonográfia. Kolozsvár, Kriterion Kiadó.

2005 *Mint egy úszó színház. Esszék, kritikák*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2006a Minor és maior nyelvhasználati módok az erdélyi magyar irodalomban. *KISEBBSÉGGUTATÁS 2*.

2006b *Az avantgárd az erdélyi magyar irodalomban*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

2009a *Avangarda în literatura maghiară din România* (Trad. Kocsis Francisko). Timișoara, Editura Bastion.

2009b *Avant-garde and Representations of Communism in Hungarian Literature from Romania*. Bucharest, Editura Didactică și Pedagogică.

2011 *Az új közép. Tendenciák a kortárs irodalomban. Csomópontok az 1990 utáni fiatal erdélyi magyar irodalom intézményesülésében*. Szeged, Universitas Kiadó és *HÍD* 2012. évf., 10. szám.

2012 Nem előre, hanem *el*. In: Berszán István, Selyem Zsuzsa (szerk.): „*Kit érdekel az irodalom-rizsa?*” És mire jó egyáltalán? Kolozsvár, Egyetemi Műhely, pp. 209–219.

2013 Body, Love, Object: Frontiers for Romanian Surrealism. *TRANSYLVANIAN REVIEW* 22. évf., 1. szám.

Balázs Imre József (szerk.)

2007 *A sztálinizmus irodalma Romániában*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

2012 *Újraolvasott Pezsgő-díjasok*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

Balázs Mihály, Gábor Csilla (szerk.)

2007 *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság.

Balázs Sándor (gond.)

2005 *Kiáltó Szó. Volt egyszer egy szamizdat*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

Balla Lóránt

2013 *Csete István kézíratos prédikációi és Gyalogi János-féle kiadásai: Eeredetiség, fordítás, közvetítés a kora újkori jezsuita prédikációkban*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Gábor Csilla.

Balogh F. András

2009 *Német–magyar együttélések a Kárpát-medencében*. Budapest, Argumentum Kiadó.

Balogh Andrea

2012 *Az irónia Karácsony Benő regényeiben*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság.

Bánffy Miklós

2006a *Erdélyi történet. Megszámáltattál – És hijjával találtattál – Darabokra szaggattatol*. Budapest–Kolozsvár, Balassi Kiadó – Polis Könyvkiadó. (Bánffy Miklós művei I.)

2006b *Népszövetségi politikusportrék. Karikatúrák*. Budapest–Kolozsvár, Balassi Kiadó – Polis Könyvkiadó.

2007 *Milolu. Három regény: Reggeltől estig, Bűvös éjszaka, Milolu*. Budapest–Kolozsvár, Balassi Kiadó – Polis Könyvkiadó (Bánffy Miklós művei 2.).

2008 *Novellák: Farkasok – Mesék – Fortéjos Deák Boldizsár memoriáléja*. Budapest–Kolozsvár, Balassi Kiadó – Polis Könyvkiadó. (Bánffy Miklós művei 3.)

Bányai Éva

2006 *Sikertörténetek kudarcokkal*. Kolozsvár, Komp-Press – Korunk Baráti Társaság.

- 2011a Térképzetek geokulturális kontextusban. In: Bányai Éva: *Térképzetek, névtérképek, határidentitások*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- 2011b *Térképzetek, névtérképek, határidentitások*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- 2012a „Ott vannak, csak nem látszanak”. Elhallgatásalakzatok Bodor Ádám prózájában. In: Bányai Éva: *Terek és határok. Térképzetek Bodor Ádám prózájában*. Kolozsvár, Casa Cărții de știință – RHT Kiadó, pp. 111–155.
- 2012b Multikulturalizmus versus geokulturalizmus. In: František Alabán (szerk.): *Multikulturalizmus v Strednej Európe – A multikulturalizmus Közép-Európában*. Banská Bystrica, FHV UMB, pp. 13–20.
- 2012c *Aspecte geoculturale în proza maghiară contemporană*. Kolozsvár, Casa Cărții de Știință.
- 2012d *Terek és határok. Térképzetek Bodor Ádám prózájában*. Kolozsvár, Casa Cărții de Știință – RHT Kiadó.
- Bányai Éva (szerk.)
2006 *Idő(m)értékek*. Sepsiszentgyörgy–Bukarest, RHT Kiadó.
- Bányász Melinda
2012 Társalgó időmúlatás: a Mulatságos napok a francia eredeti és az angol változat tükrében. In: Tüskés Gábor (szerk.): *Író a száműzetésben*. Budapest, Universitas Kiadó, pp. 187–195.
- Bányász Melinda
2013 *Törökországi levelek, Mulatságos napok – Mikes Kelemen prózairó technikája a fordítások révén*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Egyed Emese
- Bárdi Nándor, Filep Tamás Gusztáv (s.a.r.)
2010 *Fábián Ernő: Naplójegyzetek 1980–1990*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó.
- Bartha Katalin Ágnes
2007 *XIX. századi erdélyi Shakespeare (Magyar recepcióváltozatok)*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Antal Árpád.
2010 *Shakespeare Erdélyben (XIX. századi magyar nyelvű recepció)*. Budapest, Argumentum Kiadó.
- Bartha Katalin Ágnes (s.a.r.)
2007 Szabédi László: *A Lázár utcától a Postakert utcáig*. Kolozsvár, Korunk – Komp-Press Kiadó.
- Benkő Levente (s.a.r.)
2007 *Az őszinteség két napja: 1956. szeptember 29–30. Erdélyi magyar értelmiségiek 1956 őszén*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.
- Benkő Samu (szerk.)
2003a *Bolyai János marosvásárhelyi kéziratai I.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
2003b *Fogalmazványok a Tanhoz, illetőleg az Üdvtanhoz*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
2011 *Édes Idám! Kós Károly levelei feleségéhez*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.
- Berki Tímea
2011 *A XIX. századi Erdély kapcsolattörténetéből*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Kozma Dezső.
2012a Schlözer und Ungarn. In: Heinz Duchhardt – Martin Espenhorst (szerk.): *August Ludwig (von) Schlözer in Europa*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, pp. 69–86.

2012b *Magyar–román kulturális kapcsolatok a 19. század második felében. Értelmi-ségtörténeti keret.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Berszán István

2007 *Terepkönyv. Az írás és az olvasás rítusai – irodalmi tartamgyakorlatok.* Kolozsvár, Koinónia Könyvkiadó.

2013a *Gyakorláskutatás. Írások és mozgásterek.* Pozsony, Kalligram Kiadó.

2013b *Irodalomfizika.* In: Berszán István: *Gyakorláskutatás. Írások és mozgásterek.* Pozsony, Kalligram Kiadó.

2013c In(ter)esztétikák, avagy a szomszédságról. Művészet, filozófia, politika és etika határkérdései. *HELIKON IRODALOMTUDOMÁNYI SZEMLE* 59. évf., 4. szám.

Megj. előtt *Rendszeridő és kísérlet a fizikában és az irodalom(kutatás)ban.*

Biró Annamária

2008 *Sächsische Volksschriften um 1790. WEB-FU (ELEKTRONISCHE BEITRÄGE DES INSTITUTS FÜR FINNO-UGRISTIK)* 3.

Biró Annamária (s.a.r., bev.)

2010 *Aranka György Erdély-története.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Biró Béla

2004a *Narratológia.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2004b *Drámaelmélet.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2008 A metonímia metafora fölötti hatalmáról. In: Biró Béla: *Eszmélet és körkörösség.* Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

Bodor Ádám

2011 *Verhovina madarai.* Budapest, Magvető Kiadó.

Boér Géza

2002 *Sorsrejtvényvilág.* Sajtó alá rendezte és bevezetővel ellátta Borcsa János. Kézdivásárhely, Ambrózia Kiadó.

Boér Hunor, Dobra Judit

2003 A gondozás szempontjai. In: Boér Hunor – Dobra Judit (szerk.): *Bod Péter: Magyar Athenas.* Sepsiszentgyörgy, T3 Kiadó, pp. 412–423.

Boér Hunor, Dobra Judit (szerk.)

2003 *Bod Péter: Magyar Athenas.* Sepsiszentgyörgy, T3 Kiadó.

Boka László

2004 *A befogadás rétegei.* Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

2012 *Egyszólamú kánon? Tanulmányok és kritikák.* Budapest, Gondolat Kiadó.

Borbély András

2013 *Költészet és totalitarizmus. Szilágyi Domokos.* Doktori dolgozat, Kolozsvár, BBTE. Irányító: Orbán Gyöngyi.

Borcsa János

2005 *Irodalmi horizontok.* Kolozsvár, Komp-Press – Korunk Baráti Társaság.

2007 *Őrzők és ébresztők.* Kézdivásárhely, Ambrózia Kiadó.

2009 *Merítés.* Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

2012 *Értékkeresők, értékalkotók. Kritikák, portrék, tanulmányok.* Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

Cseke Péter

2003a *A Tizenegyek. Egy antológia elő- és utóélete (1923–2003).* Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

- 2003b Dsida Jenő és az Erdélyi Fiatalok. In: Lisztóczy László (szerk.): *Poeta angelicus. Írások Dsida Jenőről és költészetéről*. Eger, Dsida Jenő Baráti Kör, pp. 131–144.
- 2008a *A magyar szociográfia erdélyi műhelyei*. Budapest, Magyar Napló Kiadó.
- 2008b Dsida Jenő és a kolozsvári Jancsó-fivérek. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest, MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, pp. 277–297.
- 2011 *Védjegyek. Íróportrék – ellenfényben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Cs. Gyimesi Éva
2009 *Szem a láncban. Bevezetés a szekus-dossziék hermeneutikájába*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- Csörsz Rumen István
2009 *Szöveg szöveg hátán: A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840*. Budapest, Argumentum Kiadó.
- Csörsz Rumen István (szerk.)
2008 *Tinódi Sebestyén és a régi magyar verses epika*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Csörsz Rumen István (gond.)
2003 *Bocskor János énekeskönyve 1716–1739*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Tüskés Gábor (szerk.)
2006 *Historia Litteraria a XVIII. században*. Budapest, Universitas Kiadó.
- Dáné Hedvig
2012 *Bod Péter munkái, különös tekintettel lexikográfiai tevékenységére*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Egyed Emese.
- Dávid Gyula (főszerk.)
2002 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon IV*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület.
2010 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon V/1-2*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Dávid Gyula (s.a.r.)
2002 *Hátrahagyott versek – Reményik Sándor*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.
2005 *Reményik Sándor összes verse I–II*. Kolozsvár–Budapest, Polis Könyvkiadó – Kálvin Kiadó – Luther Kiadó.
2007 *Kézszerítés. Írók, művek, viták. 1918–1941*. Kolozsvár–Budapest, Polis Könyvkiadó – Luther Kiadó.
- Dávid Gyula, Zöld Lajos (szerk.)
2008 *Szekértábor a Szármány hegyén. Visszaemlékezések a Kriterion-táborokra*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.
- Dávid Péter, Biró Annamária (s.a.r.)
2007 „...teskély vélekedésem szerint...” *Aranka György nyelvműveléssel és erkölcs-tannal foglalkozó írásai*. Szeged, SZTE Klasszikus Magyar Irodalom Tanszék.
- Deé Nagy Anikó
2007 *Gondolatok a marosvásárhelyi Teleki Tékából*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- Demény Péter
2003 *A menyét lábnyma. Tanulmányok, esszék, kritikák*. Kolozsvár, Komp-Press – Korunk Baráti Társaság.

- Demeter Júlia, Pintér Márta Zsuzsanna
 „Jöszte poétának”. *Egy ismeretlen Csokonai-versgyűjtemény*. Budapest, Argumentum Kiadó.
- Demeter László (szerk.)
 2009 *Baróti Szabó Dávid: Kisded Szótár*. Második kiadás. Előszó: Egyed Emese. Barót, Tortoma Kiadó.
- Demeter Zsuzsa
 2004 „Magyar Ovidiusok” és „Impostorok” a 17–18. század fordulóján. *ERDÉLYI MÚZEUM* 3-4., 57–68.
 2007 Levelek hagyománykonceptiója. *ERDÉLYI MÚZEUM* 69. kötet, 3-4. füzet.
 2012 *Gyöngyösi István műveinek recepciótörténete – A kiadás kérdései*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Egyed Emese.
- Djuvara, Neagu
 2010 *A románok rövid története*. Ford.: Horváth Andor. Kolozsvár, Koinónia Kiadó.
- Egyed Emese
 2010 Erdélyi levelekről. Szétírás-egygyéolvasás. In: Kiss Endre (szerk.): *Korszakok, irányzatok, életművek. Tanulmányok a közép- és kelet-európai felvilágosodásról*. Budapest, MTA-ORZSE Zsidó Kultúratudományi Kutatócsoportja – Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, pp. 87–100.
 2011 Utazó, értéklátó. In: Imre Mihály, Oláh Szabolcs, Fazakas Gergely Tamás, Száraz Orsolya (szerk.): *Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, pp. 398–406.
- Egyed Emese (szerk.)
 2002 *Távlatok. Nyelv- és irodalomtudományi tanulmányok Antal Árpád professzor tiszteletére*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
 2003 „Szabadon fordította”. *Fordítások a magyar színházi céljaira a XVIII-XIX. században*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
 2004 *Az emberarcú intézmény. Tanulmányok Aranka György köréről*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
 2005 *Ismeretség: interkulturális kapcsolatok a színház révén*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
 2014 *Képes beszéd. Színház és filmművészeti tanulmányok 2*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Egyed Emese, Biró Annamária, Demeter Zsuzsa, Kovács Eszter (szerk.)
 2007 Felvilágosodás, Erdély: A 2006. október 12–14-i kolozsvári tudományos tanácskozás tanulmányai. *ERDÉLYI MÚZEUM* 49. kötet, 3-4. füzet.
- Egyed Emese, Pakó László, Weiss Attila (szerk.)
 2013 *Certamen I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az EME I. osztályában*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Erzse Melinda
 2010 *Alexander Pope: Essay on Man – korai magyar recepció*. Doktori dolgozat. Kolozsvár BBTE. Irányító: Egyed Emese.
- Fábián Éva
 2008 *Az éntudat műfajmeghatározó szerepe. Identitásváltozatok a XIX. századvég magyar regényében*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Kozma Dezső.
- Farmati Anna
 2009 *Más régi ének. A XVII. századi katolikus népénekköltészet szövegtípusai és motívumrendszere*. Kolozsvár, Verbum Kiadó.

- Farkas Wellmann Éva
2013 *Irodalom és közönsége a XVIII. században. Verestói György munkássága*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Fassel, Horst (szerk.)
2002 *Acta Comparationis Litterarum Universarum*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujeană.
- Gaal György
2011 „En jót akartam”. Ligeti Ernő pályaképe. *KORUNK* XI. évf., 11. szám.
- Gaal György (szerk.)
2012 Kristóf György: *Kritikai szempontok a magyar irodalomtörténetben. Tanulmányok*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Gábor Csilla
2002 *Religió és retorika: Tanulmányok a középkori, reneszánsz, barokk irodalomról*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
2007 *Doctrine – Virtue – Memory: Seventeenth-century Hungarian Devotional Literature in European Context*. Kolozsvár, Egyetemi Kiadó.
- Gábor Csilla (szerk.)
2013 *Keresztényi felelet. Hitviták a 16–17. századból*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.
- Gábor Csilla, Knecht Tamás, Tar Gabriella-Nóra (szerk.)
2009 *Árpád-házi Szent Erzsébet: Magyar–német kultúrkapcsolatok Kelet-Közép-Európában*. Kolozsvár, Verbum Kiadó.
- Gábor Csilla, Luffy Katalin, Sipos Gábor (szerk.)
2009 *Erdély reneszánsza I–II*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Gábor Csilla, Korondi Ágnes, Luffy Katalin, Tóth Zsombor, Balogh F. András (szerk.)
2013 *Nyelv, lelkiség és regionalitás a közép- és kora újkorban*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság.
- Gábor Csilla, Selyem Zsuzsa (szerk.)
2002 *Kegyesség, kultusz, távolítás. Irodalomtudományi tanulmányok*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- Gáll Éva, Dávid Gyula (gond.)
2003 *Gáll Ernő: Napló I–II*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.
2009 *Gáll Ernő: Levelek 1949–2000*. Válogatta Horváth Andor. A bevezető tanulmányt írta Salat Levente. Kolozsvár–Budapest, Korunk–Napvilág.
- Gocsman Enikő
2011 *Das übersetzerische Lebenswerk von Zoltán Franyó im Spiegel der deutsch-ungarischen Literaturvermittlung*. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE. Irányító: Balogh F. András.
- Györfy Dénes (s.a.r.)
2009 *Vita Sándor: Kedves Zsigmond! Levelek Vita Zsigmondhoz*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- Gyulay Lajos
2004 *Napló 1820–1848*. Gondozta: Csetri Elek. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Hantz Lám Irén (s.a.r.)
2005 *Lám Béla levelezése Áprily Lajossal, Mannsberg Arvéddal, Olosz Lajossal, Reményik Sándorral*. Kolozsvár, Stúdium Kiadó.
2007 *A lámpagyújtogató. Reményik Sándor élete képekben és versekben*. Kolozsvár, Stúdium Kiadó.

Hegedüs Béla

2007 Erdélyi szerzők, fordítók nyelvelméleti megjegyzései. *ERDÉLYI MÚZEUM* 69. kötet, 3-4. füzet.

Higyed István

2002 *Szomorú szerelmes igric – Szombati-Szabó István (Monográfia)*. Temesvár, Excelsior Art Kiadó.

Horváth Andor

2003 *Tanúskodni jöttem. Válogatás a két világháború közötti román emlékirat- és naplóirodalomból*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

2005 *A szent liget. Tanulmányok a görög tragédiáról*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.

Ile Erzsébet

2006 *Arany János és a magyar irodalmi hagyományok a nagyszalontai emlékmúzeumban található könyvei széljegyzeteinek tükrében*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Kozma Dezső.

Indig Ottó (gond.)

2004 *Tíz Tíz. Antológia*. Szigligeti Társaság, Nagyvárad, 1932. Reprint, mellékelve önálló füzetben Indig Ottó Tíz tűz c. tanulmánya. Nagyvárad, Királyhágómelléki Református Egyházkerület.

Jakó Zsigmond

2012 *Köleséry Sámuel tudós levelezése (1709–1732)*. Font Zsuzsa, Magyar László András (szerk.). Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

János Szabolcs

2006 *Az érzékeny színház. Magyar színjátszás a 18–19. század fordulóján*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Antal Árpád.

2007 *Az érzékeny színház. Magyar színjátszás a 18–19. század fordulóján*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Kántor Lajos

2007a *Reményik Sándor - a mítosz és az erdélyi valóság: Reményik (1890–1941) és utókora (1983–2006)*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2007b *Az idő vaskalapja. Negyed évszázad (1964–1988) Sükösd Mihállyal*. Pozsony, Kalligram.

2010 *Barátom a malomban. Négykezes Csiki Lászlóval*. Budapest, Noran Libro.

2012 *Golyószórásban, repülőszőnyegen. Kettős portré(k) Lászlóffy Aladárral*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó.

Kányádi András

2010 *A képzelt topográfiaja. Mítoszkritikai esszék*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

Keszeg Anna

2007 Gyöngyössi János. Önéletrajz, karrier, családtörténet. In: Jakab Albert Zsolt, Keszeg Anna, Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberek, életpályák, élettörténetek*. Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Antropológiai Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, pp. 181–108.

2011 *Gyöngyössi János. Szövegek és kontextusok*. Budapest, Ráció Kiadó.

Keszeg Anna (szerk.)

2009 Új felvilágosodás. *KORUNK* III. évf., 10. szám.

Keszeg Anna, Vaderna Gábor (szerk.)

2008 *Prima Manus. Tanulmányok a felvilágosodás korának magyar irodalmából*. Budapest, Ráció Kiadó.

Király Emőke

2007 *Aranka György mint író és irodalomszervező*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Antal Árpád.

2007 Aranka György levelezése. *ERDÉLYI MÚZEUM* 69. kötet. 3-4. füzet.

Kis Olosz Klára (szerk.)

2003 *Félig élt élet. Olosz Lajos és Reményik Sándor levelezése*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.

Kőszeghy Péter

2003–2014 *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Budapest, Balassi Kiadó.

Kónya Franciska

2012 *A 17. századi magyar nyelvű lelkiségi irodalom: Tarnóczy István „esete”*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Gábor Csilla.

Kós Károly

2014 *Kós Károly emlékkonferencia. (Budapest, 2013. december 13.)* Budapest, Magyar Művészeti Akadémia.

Kovács Mária

2007 *A kolozsvári Lucian Blaga központi egyetemi könyvtár 19. századi magyar nyelvű kéziratainak katalógusa: Első kötet. Történelmi és földrajzi kéziratok*. Kolozsvár, Argonaut Kiadó.

Kovács Sándor

2011 *Angolszász–magyar irodalmi érintkezések a 19. században*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Kozma Dezső

2012 *Fantázia és megfigyelés. Mikszáth Kálmán 100 éve*. Nagyvárad, Europrint.

Kőszeghy Péter

2003–2014 *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Budapest, Balassi Kiadó.

Kuncz Aladár

2012 *Erdély az én hazám. Válogatott tanulmányok és cikkek*. Pomogáts Béla (bev., szerk.). Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

Kunnas, Mauri, Kunnas, Tarja

2011 *Kutya egy Kalevala*. Ford.: Jankó Szép Yvette. Budapest, Cartaphilus Könyvkiadó.

Kuszálík Péter

2009 *Sütő András életműve. Annotált bibliográfia*. Budepest–Csíkszereda, Országos Széchényi Könyvtár – Pro Print Kiadó.

Kuti Márta (s.a.r.)

1998 *Zord idő 1919–1921. Antológia*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

Láng Gusztáv, Urbán László (szerk.)

2011 *Dsida Jenő összegyűjtött versei*. Szombathely, Savaria University Press.

2012 *Dsida Jenő összegyűjtött versei*. Arad, Irodalmi Jelen.

Láng Zsolt

2008 *Tőja vagy tottja?* Kolozsvár, Koinónia Kiadó.

Liktor Katalin (szerk.)

2014 *Rokon álmodó álmodója. Áprily Lajos és Reményik Sándor levelezése*. Kolozsvár–Budapest, Polis Könyvkiadó – Petőfi Irodalmi Múzeum.

- Markó Béla
2009 *Egy irredenta hétköznapjai*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- Marosi Ildikó
2002 *Kis/Ligeti/Könyv. A fedélzetközi utas elsüllyedt világa*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
2003 *Kis/Nyirő/Könyv. Úz Bence esetei*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- Marosi Ildikó (s.a.r.)
1996, 2001, 2006 *Molter Károly levelezése I–III*. Budapest–Kolozsvár, Argumentum Kiadó – Polis Kiadó.
- M. Bodrogi Enikő
2003 *Jósika Miklós műveinek fogadtatástörténete. (The History of Reception of Miklós Jósika' Works. Monography)*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Mester Béla
2003 *A huszadik század második fele romániai magyar irodalmának hatalomképe: Szilágyi István prózája*. Doktori dolgozat, Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cs. Gyimesi Éva.
- Molnár Gusztáv (összeáll.)
2004 *Transzcendens remény. A Limes-kör dokumentumai 1985–1989*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- Mózes Huba (gond.)
2004 *Napkelet (1920–1922)*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Nagy Pál
2004 *Forgatagos időkben*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
2006 *Itthoni könyvespolc. Jegyzetek olvasás közben*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- Nagy Zoltán
2011 *Makkai Sándor: módszer, történelem, személyiség*. Doktori dolgozat, Kolozsvár, BBTE. Irányító: Orbán Gyöngyi.
- Nagy Zsófia Borbála
2006 *Író nők az irodalmi megújulás korában (1772–1825)*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Antal Árpád.
2007 *A kéziratos énekköltészet és a 18–19. századi magyar női líra*. In: T. Szabó Levente, Zabán Márta (szerk.): *Filo-logikák. Fiatal kutatók tanulmányai az irodalomtudomány, a nyelvészet és a filozófia köréből. Rodosz tanulmányok 2004–2005*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Németh László
2001 *Németh László: Magyarok Romániában. Az útirajz és a vita*. Sajtó alá rendezte: Nagy Pál. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- Orbán Gyöngyi
2009 *Ugyanúgy, mint eddig. A hermeneutika helye az irodalomtanításban. KÖNYV ÉS NEVELES 11. évf., 1. szám*.
Megjelenés előtt. *Híd és korlát. Tanulmányok*.
- Papp Kinga
2012 *Családi nemesi írásgyakorlat a XVII–XVIII. századi Erdélyben*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Gábor Csilla.
- Papp Sándor Zsigmond
2002 *Oran veszteglő hajói (esszé)*. Nagyvárad, Scripta Kiadó.

Páskándi Géza

2012 *Páskándi Géza emlékkonferencia. (Budapest, 2011. november 28.)*. Budapest, Magyar Művészeti Akadémia.

Pieldner Judit

2007 *Beszédterek, képterek*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

Pletl Rita

2002 *A Döblingi Széchenyi eszmevilága és stílusa*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Antal Árpád.

Pomogáts Béla

2008 *Magyar irodalom Erdélyben (1918–1944). Irodalmi dokumentumok*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2009 *Magyar irodalom Erdélyben (1945–1968). Irodalmi dokumentumok*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2010 *Magyar irodalom Erdélyben (1968–1989). Irodalmi dokumentumok*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2011 *Haza a magasban. A „kettős kötődés”-vitája. 1968–69*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

Rousseau, Jean-Jacques

2007 *Esszé a nyelvek eredetéről*. Ford.: Bakcsi Botond. Máriabesnyő–Gödöllő, Attraktor kiadó.

Sándor-Zsigmond Ibolya

2013 *A mi Petőfink. Igazság és legenda*. Gyergyószentmiklós, F&F International Kiadó.

Sarraute, Nathalie

2006 *Egy Igenért vagy egy Nemért*. Ford.: Horváth Andor. Kézirat, Kolozsvári Állami Magyar Színház.

Sas Péter (s.a.r.)

2014 Kós Károly: *Publicisztika*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

Selyem Zsuzsa

2001 *Valami helyet*. Budapest, József Attila Kör – Kijárat. (Második, bőv. kiadás: Kolozsvár, Komp-Press Kiadó, 2004.)

2004 *Szembe szét. Humor és szentség összefüggése Esterházy Péter prózájában*. Kolozsvár, Koinónia Könyvkiadó.

2007 *Fehérek közt. Esszék*. Budapest, Vigilia Könyvkiadó.

2008 Kívül-belől. Női testpoétikák a Szomjas oázis előtt és benne. *KORUNK* 19. évf., 5. szám.

2010 A kortárs irodalom opciói a posztkom kapitalizmusban. *KORUNK* 21. évf., 5. szám.

2012 Kisebbségi irodalmak új formái avagy a kortárs művészet hitele. *HÍD* 3.

Selyem Zsuzsa, Balázs Imre József

2004 *Humor az avantgárdban és a posztmodernben*. Kolozsvár, Scientia.

Sipos Ferenc

2004 *Itthon – Farkaslakán*. Gyergyószentmiklós, Mark House Kiadó.

Szabó Zsolt

2006 *Intézményteremtő törekvések Erdélyben a 20. század első felében: Szentimrei Jenő irodalomszervező tevékenysége*. Kolozsvár–Sztána, Művelődés – Szentimrei Alapítvány.

- Szabó Zsolt (s.a.r.)
2002 *Benedek Elek irodalmi levelezése 1921–1929. IV. (Pótkötet)*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Szabó Zsolt (gond.)
2006 *A kolozsvári Vasárnap és a Vasárnapi Újság (1921–1925)*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Szász István Tas
2007 *Beszédes hallgatás, avagy három Hitel és ami utánuk következett*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Szilágyi Anna-Rózsika
2012 *Kora újkori hagiográfia: műfajok, hagyományok, új modellek: Officia oratoris Illyés András legendáriumának mártírtörténeteiben és a kora újkori szentek legendáiban*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Gábor Csilla.
- Szilágyi Júlia
2007 *Lehet-e esszé tanítani?* Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- Szilveszter László Szilárd
2009 *„Festett az arcom nékem is...” Irónia a modern és posztmodern költészetben*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
2012 *Az irónia nyelve a két világháború közötti magyar lírában*. Bukarest, Editura Didactică și Pedagogică.
- Szombati-Szabó István
2003a *Összegyűjtött versek*. Temesvár, Excelsior Art Kiadó. Második kiadás: 2014.
2003b *Hátrahagyott írások*. Temesvár, Excelsior Art Kiadó.
- Szonda Szabolcs
2008 *Literatura maghiară din România. Aspecte cronologice și noțiuni de bază*. Bukarest, RHT Kiadó.
- Tapodi Zsuzsa
2008 *A soha el nem vesző könyv nyomában*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- Tar Gabriella Nóra
2012 *Deutschsprachige Kindertheater in Ungarn im 18. Jahrhundert*. Berlin, Lit Kiadó.
- Tófalvi Zoltán
2007–2013 *1956 erdélyi mártírjai I-V*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.
- Tóth Zsombor
2006 *A történelmem terhe. Antropológiai szempontok a kora újkori magyar írásbeliség textusainak értelmezéséhez*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
2007 *A koronatanú: Bethlen Miklós. Az „Élete leírása magától” és a XVII. századi puritanizmus*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó. Második utánnomás: 2011.
- Tőkés Orsolya
2012 *A magyar romantikus dráma a színpadon. Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE, Irányító: Egyed Emese.
- T. Szabó Levente
2003 *Gyulai Pál kritikai normái (A magyar irodalmi mező 19. századközépi létrehozása)*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Kozma Dezső.

- 2007 Mikszáth, a kételkedő modern. *Történelmi és társadalmi reprezentációk Mikszáth Kálmán prózapoétikájában*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- 2008 *A tér képei: tér, irodalom, társadalom*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- 2011 A modern magyar szerzőség feltalálása és ideológiái: a szerzői jog első magyar törvényéről. *HELIKON IRODALOMTUDOMÁNYI SZEMLE* 57. évf., 4. szám.
- 2013 Negotiating the Borders of Hungarian National Literature. The Beginnings of the Acta Comparationis Litterarum Universarum and the Rise of Hungarian Studies. *TRANSYLVANIAN REVIEW* 22. évf., 1. szám.
- Széll Anita
- 2011 *Német-magyar irodalmi kapcsolatok: Heltai Gáspár mint író és könyvkiadó*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Egyed Emese.
- Tüskés Gábor
- 2010 *Magyarországi gondolkodók, 18. század. Bölcsészettudományok I.* Budapest, Kortárs Könyvkiadó.
- Vallasek Júlia
- 2003 *Sajtótörténeti esszék: négy folyóirat szerepe 1940–1944 között az észak-erdélyi kulturális életben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- 2004 *Elváltzott világ. Az erdélyi magyar irodalom 1940–1944 között*. Debrecen, Kosuth Egyetemi Kiadó.
- 2005 *Lassú utazások könyve. Esszék, kritikák*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- Vallasek Júlia (gond.)
- 2003 *Tabéry Géza: Emlékkönyv*. Nagyvárad, Nagyvárad Ady Társaság Kiadója.
- Varga P. Ildikó
- 2010 *A Kalevala magyar fordításai*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Végh Balázs Béla
- 2005 *Kanonizáció a kisebbségi irodalmakban*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- 2007 *A gyermekirodalom változatai*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- 2009 *Irodalmi horizontok – irodalmi kánonok*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.
- 2011 *Kalandozások a gyermekirodalomban*. Szombathely, Savaria Press Kiadó.
- Virginás Andrea
- 2008a *Az erdélyi prérin. Médiatájkép*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.
- 2008b *Crime Genres and the Modern-Postmodern Turn*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- Visky András
- 2002 *Írni és (nem) rendezni*. Kolozsvár, Koinónia Kiadó.
- 2009 *Megváltozhat-e egy ember*. Kolozsvár, Koinónia Kiadó.
- Vita Sándor
- 2014 *A Hiteltől a Tisztelt Házig*. Kolozsvár, Polis Kiadó.
- Vogel Zsuzsa
- 2006 Faludi (olvasó)közönsége. In: Csörsz Rumen István, Hegedűs Béla, Tüskés Gábor (szerk.): *Historia litteraria a XVIII. században*. Budapest, MTA Irodalomtudományi Intézete.
- 2007 Faludi Ferenc munkáinak erdélyi olvasói. *ERDÉLYI MÚZEUM* 68. kötet, 3-4. füzet.
- 2012 Faludi Ferenc verseinek recepciója a XVIII-XIX. századi kéziratos énekeskönyvekben. In: Csörsz Rumen István (szerk.): *Doromb: Közköltészeti tanulmányok I.* Budapest, reciti Kiadó, pp. 103–140.

2013 *Faludi Ferenc műveinek recepciótörténete*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE.
Irányító: Egyed Emese.

Vulkán Vera Tünde

2013 *Mártonfi József főigazgatói és cenzori működése*. Doktori dolgozat. Kolozsvár,
BBTE. Irányító: Egyed Emese.

Az erdélyi magyar színháztudomány helyzete

UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ, LÁZOK JÁNOS¹

1. A szakterület körülhatárolása, általános tendenciák

(UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ)

A kortárs színháztudományban áttevődik a hangsúly a drámairadalomról és esztétikájáról a színházi előadás kutatására. Egy 1992-es, elméleti kérdésfelvetéseket tartalmazó munkában azt állapítja meg Richard Schechner, hogy „az igazság az, hogy az a színház, amelyet ismertünk és gyakoroltunk – az írott dráma színpadra vitele – , csupán vonósnégyes lesz a 21. században: kedvelt, de igen korlátozott műfaj, a performansz alosztálya”.² Valójában erre hívja fel a figyelmet Hans-Thies Lehmann *A posztdramatikus színház* című munkája oldalain is (Lehmann 2009 [2006]). Hasonlóképpen nyilatkozik egy koncepciózus összefoglaló munka szerzője, Christopher Balme, aki szerint a színházi tanulmányok hosszú ideig a drámai szövegekre és létrehozásukra összpontosítottak, ma már azonban a sajátos és autonóm színházi formákra figyelnek (Balme 2008: 3).

A drámairadalomtól való függetlenedés a kutatásban megváltoztatja a történeti és elméleti kutatás paramétereit: a történetírásban sem a drámai szöveg egyeduralma érvényesül, a színházi előadás önállóságát kutató és legitimáló színháztudomány területe ennek megfelelően átrajzolódik. Ezen a területen néhány alapmunka jelent meg a '90-es évek legvégén, a 2000-es év végén, amelyek nagy részét magyarra is lefordították: Patrice Pavis *Előadáselemzése* (Pavis 2003 [1996]), *Színházi szótára* (Pavis 2005 [1980]), Erika Fischer-Lichte alapmunkája, *A dráma története* (Fischer-Lichte 2001 [1999]), valamint *A performativitás esztétikája* (Fischer-Lichte 2009 [2004]), továbbá Lehmann fent említett munkája (Lehmann 2009 [2006]). Ezeknek a munkáknak a feldolgozása akkor lehet produktív, ha sikerül az általuk kínált fogalmi eszközöket és módszereket úgy beépíteni az erdélyi szakterület saját jelenségeinek kutatásába, hogy a színházművészet jelenségeit kortárs módon tudják leírni, ezenközben pedig segítsenek a művészet ezen ága és a hozzá kapcsolódó szaktudomány identitásának megteremtésében. (Az említett szemléletmóddal, illetve folyamattal párhuzamosan létezik egy olyan tendencia is, amely az

---

¹ Jelen tanulmány első fejezeteinek szerzője Ungvári Zrínyi Ildikó (1. A szakterület körülhatárolása, tendenciák, 2. Módszertan, eszközök, témák, 3. Intézményesülés, tudományos műhelyek, valamint 4.1. Szisztematikus színháztudományi kutatás), a 4.2. Színháztörténeti kutatások című fejezet szerzője Lázok János.

² “The fact is that theatre as we have known and practiced it – the staging of written dramas – will be the string quartet of the 21st century: a beloved but extremely limited genre, a subdivision of performance” (Schechner 1992:8).

új paradigma elméleti fogalmait igyekeznek a régi jelenségek és kategóriák fényében tárgyalni, minden bizonnyal azért, hogy a folytonosságot meg tudja teremteni – sokszor a korszerűtlenség árán is).

Az azonban korántsem egyértelmű, hogy hogyan történjék meg ez az integráció, ha maga az erdélyi színház gyakorlata nem hordozza magában azt a lehetőséget, hogy a gazdagabb színházi kultúrák szakszerű tárgyalásának fogalmi apparátusát alkalmazni lehessen az egyes tendenciákra vagy csupán előadásokra (arról nem is beszélve, hogy a jelenlegi erdélyi színházi kultúra mennyire egyenetlen, és régi-önként mennyire eltérő színházi tendenciákat és jelenségeket tár a néző, a szakavatott kutató elé, megannyi esztétikai érzékenységgel és képzzel, mai és egykori színházi konvenciókhoz szokott elvárásokkal). Másrészt azonban el kell ismerünk, hogy nem csak a kutatási anyag meghatározó, hanem a kutató tekintet is, amely iskolázottságától/gyakorlatától függően megláthatja, vagy nem, kora problémáját a látott, tapasztalt eseményben. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az új, kortárs fogalmak, kutatási módszerek tekintet alakítanak és terepet teremtenek – hogy a Deleuze–Guattari szerzőpáros kifejezésével éljünk, a térképet mindig létre kell hozni, „a másolatot kell a térképre vonatkoztatni, és nem fordítva” (Deleuze–Guattari 1996) –, vagyis térképet rajzolni egyenlő a szakterület újrajzolásával. Ennek felismerése világossá teszi, hogy nem egyszerű folyamat az újonnan rajzolt térkép fogalmait, elrendeződéseit beáramoltatni a színháztudományi gondolkodásba.

2. Módszertan, eszközök, témák

(UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ)

Gondolatmenetünkéből következik, hogy mennyire jelentős a kutatási módszertan, a történeti és rendszerező kutatás eszközeinek korszerűsége, és mennyire örvendetes jelenség az erdélyi színháztudományi életben tapasztalni ezen módszerek és eszközök bővülését, differenciálódását. Ki kell emelnünk, hogy a differenciálódás ugyanakkor kreatív összekapcsolódást is jelent, amely az interdiszciplinaritás lehetőségét növeli, és megengedi a *cultural studies*, antropológia (Clifford Geertz), vizuális antropológia (Nicholas Mirzoeff, Hans Belting), a média- és kommunikációelmélet (az intermedialitás elméletei), az új esztétikai vonulatok (pl. Richard Schustermann pragmatista esztétikája, a Nicolas Bourriaud-féle relációesztétika) vagy például a kortárs performanszelméletek (Parker, Kosofsky 1995) felől érkező kihívásokat, azok eredményeinek beolvasztását. A következő két alfejezetben láthatjuk ezeknek az erdélyi magyar kutatásra tett hatását.

2.1. Módszerek

Szemiotika. A legnagyobb hatású kutatás Pavis színházzsziológija, amelynek rendszerezései és fogalmai sok kutató elemzéseiben tetten érhetők. Az erdélyi

színházelméletben színházszermiotikai vizsgálódásokat végzett Béres András a nem-verbális színészi jelzésekre vonatkozóan (Béres 2003a), Kovács Levente a színházi formanyelvek 20. századi újításai kapcsán (Kovács L. 2004). György Andrea a színházi kódrendszert vizsgálta (György 2007), B. Fülöp Erzsébet jeleméleti szempontokat is használ a keleti gesztusra vonatkozóan (B. Fülöp 2004), Visky András az adaptációval kapcsolatban használja a színházszermiotológus Pavis rendszerezését (Visky 2004, 2009). György említett munkájában a szermiotikai elemzési módszerek előnyeivel és kritikájával is foglalkozik.

Posztstrukturalizmus. A Derrida nevéhez kapcsolódó iterabilitást Kovács Flóra a Mihai Măniuțiu által alkalmazott játék-lény és a játéknelv elemzésében használja. Ugyanő a színészi alkotófolyamatra alkalmazza a foucault-i változásban-lét, illetve mássá-levés fogalmait (Kovács F. 2007). Foucault újhistoricista elemzéseire alapoz Ungvári-Zrínyi Ildikó színészi testdiskurzusokra vonatkozó, valamint a színházi teret heterotópiaként definiáló elemzése (Ungvári-Zrínyi 2006d). Király Kinga Foucault episzteméfogalmát használja test-kutatásaiban (Király 2006). A heterotópia foucault-i fogalmát Sebestyén Rita szintén alkalmazza az antik színházi tér elemzésében (Sebestyén 2004, 2011). Az újhistoricista szemlélet által generált mikorantropológiai kutatásokkal bővül például Bartha Katalin Ágnes színházi jövedelmekre vonatkozó kutatása (Bartha K. Á. 2010b), Albert Máriának a nevelő színház mindennapi vonatkozásait is vizsgáló tanulmánya (Albert 2011). Posztstrukturalista, feminista szemléletmód jellemzi Kordics Noémi Jelinek-elemzéseit (Kordics 2005, 2007a, 2007b).

Fenomenológia. Kultúrantropológiai és fenomenológiai szemléletmód kapcsolódik össze Ungvári-Zrínyi kutatásaiban, amelyek a mindennapi élet és színház viszonyára fókuszálnak: a város teátrális eseményeire, a tér és érzékelés kapcsolatára a színházban és a városi térben (Ungvári-Zrínyi 2006c, 2009, 2010). A deleuze-i posztfenomenológia, a kisebbségi és minor gondolkodás elemeit látjuk a kollektív identitás tárgyalásmódjában (Ungvári-Zrínyi 2007c). Kovács Flóra a kisebbségelméletek, illetve a színészi munka modelljének Deleuze által ihletett változatát, valamint a szervek nélküli test, illetve rizomatikusság Deleuze–Guattari-i gondolatmenetét használja elemzéseiben (Kovács F. 2007, 2008, 2011b). A deleuze-i territorializálás-deterritorializáció ihlette meg ugyancsak Kovácsnál a térhasználat elemzését (Kovács F. 2008), valamint Ungvári-Zrínyinél a kép és tér viszonyának taglalását (Ungvári-Zrínyi 2012a). Több kutatóra hatott Deleuze Artaud-tanulmánya (pl. Visky 2002).

Hermeneutika. Hermeneutikai módszert használ Visky András drámaértelmezéseiben (Visky 2002), Kovács Flóra a ricoeur-i hermeneutikára támaszkodik drámaelemzésében (Kovács F. 2011b). Gesztuselemzésében szintén a ricoeur-i hermeneutika fogalmaira hagyatkozik Ungvári-Zrínyi (Ungvári-Zrínyi 2011b). A gesztus hermeneutikájával foglalkozik B. Fülöp Erzsébet gesztuselemzésében (B. Fülöp 2004, 2011), Csutak Attila pedig a színházi kép hermeneutikáját vizsgálja (Csutak 2010).

Performanszelmélet. A szertarásszínházzal kapcsolatosan születnek ilyen szemléletű elemzések, mint a performansz- és rítuselméletek összekapcsolása Schechnernél, az adaptáció mint performatív olvasat (Visky 2009), másrészt az olyan megközelítések, mint a színházi előadás mint performansz, a performansz-színház jelenségei György Andrea elemzéseiben (György 2007) és a Turner–Gennepp-i átmeneti rítusok Kovács Flóra munkáiban. Ezek a megközelítések nem csak az előadás terére mutatnak rá, hanem a színészi átlényegülésre is (Kovács F. 2007, 2010). Színház, rítus és performansz határárterületeit vizsgálja Csép Zoltán (Csép 2005).

A fentiek azt bizonyítják, hogy sok interdiszciplináris jellegű kutatás alakult ki azzal az igénnyel, hogy a kortárs színházművészet összetett jelenségeit megközelítsék.

2.2. A rendszerező és történeti kutatás eszközeinek, témáinak bővülése

A szisztematikus tárgyalásmód témái, eszközei

Fontos témák és eszközök rajzolódnak ki a térkutatások terén az adott időszakban. A történeti kutatást is megihlette Sebestyén ógörög terekre és metaterekre vonatkozó kutatása (Sebestyén 2004, 2012a). A szisztematikus tárgyalás körébe tartozik a tér és hely különbségtétele (Ungvári-Zrínyi 2006d), a talált terek esetei (Jákfalvi 2007; Boros 2006; Musca 2009). Újat hoztak a testkutatások (Király 2002, 2006; Parászka 2009), a performanszelméletek (György 2007), a képiség- és képanthropológiai vizsgálódások (Csutak 2010; Ungvári-Zrínyi 2005a), az ikonográfiai és vizuális dramaturgiai kutatás (János-Szatmári 2007; Ungvári-Zrínyi 2011a). Egyedi a színházi konvenció és a katharizis Bíró Béla általi kidolgozása, illetve újragondolása (Bíró 2004), valamint Visky ajánlata a szertartásszínházi katarzis összetevőinek megragadására (Visky 2002). Sajátos felfogású a liminalitás leírása a térkezelésben, a színészi alkotásban (Kovács F. 2007, 2008). Új dimenziókat hoz be az interkulturalitás mint drámai nyelvek keveréke (Albert 2008), illetve mint ideológiai kényszerhelyzet ([Kozsik] Novák 2008, 2011). A román–magyar kulturális interferenciák kérdését Bodó Ottó vizsgálja (Bodó O. 2011). Jelentősek a báb-színház formanyelvét a színházesztétika, színházantropológia területe felől szemlélő elemzések ([Kozsik] Novák 2006, 2008; [Máthé] Lőrinczi 2008, 2011) Fontosak továbbá a Lehmann posztdramatikus színházfelfogásának elemeit alkalmazó és továbbgondoló elemzések a fiatal kutatók gondolatmenseiben (Bessenyei Gedő 2013; Deák 2013).

A történeti tárgyalásmód témái, eszközei

A történeti tárgyalásmódban is új szempontok merülnek fel. Témává tevődik a színháztörténeti módszertan az *oral history* módszerével kapcsolatban (Balási 2011b). Kevésbé kutatott téma a színházi zsebkönyvek funkciója (Egyed 2002a), a

szövegkönyvek, rendezőpéldányok, színházi fotók forrásértéke (Bartha K. Á. 2003, 2005; Kötő 2012b; Ungvári-Zrínyi 2011a, 2011b), a rendezői instrukciók (Béres Attila 2009, 2011), a sűgőkönnyv, a kölcsönzési naplók, a színlapok információs szerepe (Bartha K. 2010a); fel nem tárt terepet jelentenek a elfeledett műfajok és színjátéktípusok, például az érzékenyjáték (János-Szatmári 2007), a gyermekszínház (Tar 2004, 2008). Ikonográfiai téren ritka a virtuális kép alapján történő vázaképelemzés (Lázok 2007), az árnyképek dokumentációs használata (Tar 2009). A műfaji összetettség, a szimultaneitás és mellérendelés vizsgálata is újdonság az antik drámák és színrevitelük kutatásában (Sebestyén 2012a). A színháztörténeti kutatásokkal összefonódni látszik a színház intézményes kommunikációjának – például a sűgő, színlaposztó szerepkörének – vizsgálata (Bartha K. Á. 2002), valamint a PR-szemponok és a színházi intézmények kommunikációja (Balási 2011a). Ezek mellett kortárs színházi imázsvizsgálatra is van példa (Parászka 2005; Dálnoky 2007).

Az említett új szemléletmódok és módszerek mellett fellendültek a levéltári kutatások, sosem látott eredeti források, sajtóanyagok felkutatása vált lehetővé (lásd Kötő József kutatásait a bukaresti, kolozsvári, budapesti levéltárakban).

2.3. Hiányzó szakterületek

Ami a vizsgált korszak kutatási térképéről hiányzik: a kortárs dráma szakszerű elemzése, mikrotörténelmi kutatások, továbbá szinte teljességgel hiányzik az alkalmazott színházi szakirodalom (kivétel: Bakk-Miklósi 2012; Tatai 2004, 2010), ami nyilvánvalóan összefüggésben van azzal, hogy ezen a területen a gyakorlat is hiányzik Erdélyben. Hiányzik a színházon kívüli teátrális események, a kulturális performanszok elemzése, a színházi elit és populáris kultúra kapcsolatainak tárgyalása, és nagyon kevés elemzés született az alternatív színházi teátrális események és performanszkutatások terén (ezen kevesek közé tartozik Boros 2009; Csép 2005; Parászka 2009). Hiányzik ebben az időszakban a politikai színház elmélete (értelemszerűen azért, mert az erdélyi magyar kultúrában ritkák az ilyen jellegű színházi események), holott magyar nyelvterületen van már ennek irodalma. Ez is bizonyítja, hogy egy kulturális térség művészi eseményei jobbra meghatározzák a művészetelméleti perspektívát is, amely megközelíti őket. Ennek persze ellentmond a globalizáció megannyi jelensége, amely lehetővé teszi más színházi kultúrák aktív tapasztalatát is. Nincsen továbbá elméleti irodalma Erdélyben a táncszínház, fizikai színház sajtószerepének, formanyelvének, hiányzanak az igényes elemzések, holott jelentős test- és gesztuskutatások történtek ebben az időszakban (biztató fejlemény viszont, hogy 2009-től Koreográfia szak indult a Marosvásárhegyi Művészeti Egyetemen, és ennek következtében megélénkült a tánc és táncszínházi jelenségek iránti elméleti érdeklődés is). Továbbá hiányoznak a feminista szemléletű munkák is.

2.4. Távlatok

A közeljövőben fontos cél lenne a tudományos kutatást segítő adatbázisok létrehozása, meglévő dokumentumok digitalizálása, feldolgozásuk folytatása. Utóbbi érdekében fontos lenne a nemzetközi csoportos kutatások, együttműködések, párbeszédet kialakító/fenntartó fórumok létrehozatala és a meglévők tevékenységének ösztönzése, a kortárs művészi jelenségekkel kapcsolatos rendezvények szervezése, valamint e jelenségek interdiszciplináris kutatása, a színházművészet összetettségének ekképpen is érvényt szerezve. Elkerülhetetlen a kutatásban az igényes elemzőapparátus kialakítása, amely a maga rendjén hozzájárulhat a színházi közbeszéd igényességének növeléséhez (ezek oktatási feladatokra lebontva is meg kell jelenítődjenek). Ezekkel a terepekkel párhuzamosan és állandó párbeszédben lenne fontos a regionális kutatások végzése – ez tenné lehetővé a korszerűtlen szemléletmódokhoz való kritikus viszonyulás ébren tartását.

A magas szakmai színvonalú elemzőapparátus kialakításához kapcsolódóan fontos az igényes színikritika megteremtése, összhangban a kortárs művészetelméleti, esztétikai, médiaelméleti diskurzusokkal (fontos megjegyezni, hogy ennek nem kell átvennie a tudományos diskurzusok szerepét, hanem el kell látnia a közvetítő szerepet).

3. Intézményesülés, tudományos műhelyek

(UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ)

3.1. Kutatócsoportok, csoportos kutatások, projektek

A tudományos kutatás intézményes keretét a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem keretében működő, 2003-tól országosan elismert Színházművészeti és Színháztudományi Kutatóközpont biztosítja, ahol egyrészt egyéni kutatások (pl. a színházi jel lélektana és fiziológiája, a posztdramatikus színház, színházi médiumok, Shakespeare-kutatások, interkulturális színház, képiség a színházban), másrészt csoportos kutatások folynak: a *Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet múltjának színháztörténeti és színházantropológiai szemléletű kutatása* (2010–2011-es projektek), egy kétéves kutatási projekt keretében történt a marosvásárhelyi *Székely Színház levéltári dokumentumainak feldolgozása* (2003–2004), amelynek eredményeképpen színlap-, fotó- és szerepkatalógus, illetve a játérendet feldolgozó tanulmányok készültek. Egy további csoportos kutatás bekapcsolódást jelentett a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem oktatói által 2010-ben indított PHILTER (színházi net-filológia) projektbe, amelynek köszönhetően a PHILTER netes adatbázisába erdélyi előadások is bekerülnek. Ennek az együttműködésnek az eredményeként jött létre 2012-ben Budapesten egy közös konferencia,

amelynek az előadásai alapján írt tanulmányok megjelentek a *Theatron* 2013/3. őszi számában, amelyek a színháztörténeti kutatás mint történeti diskurzus problematikus pontjait is tematizálják. A Színművészeti Egyetem történeteinek kutatása eredményeképpen tematikus tanulmánykötet jelent meg (a tervezett sorozat első kötete Lázok, Ungvári-Zrínyi szerk. 2011).

A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Doktori Iskolája 2005-ben jött létre, és *Színház és előadóművészetek* terén nyújt egyetemi doktori fokozatot, amelynek előkészítéseképpen magyar nyelvű oktatást is biztosít. A doktoriskolában folyó tevékenység az interdiszciplináris kutatásokat helyezi előtérbe, és felvállalja a fiatal egyetemi oktatók doktori képzését, a színházi képzést így értelemszerűen közelítve az egyetem különféle szakjainak speciális kutatási területeihez: a bábművészet, mozgásművészet, a látványtervezés, a zeneművészet elméleti eredményeihez, és így az integrált színházszemléletet közvetíti. A különböző társművészetek összeműködése az egyetemen belül adekvát környezetet nyújt az interdiszciplináris kutatások és a tudományos, illetve alkotói tevékenység termékeny kapcsolatának kibontakoztatásához. Az általunk vizsgált időszakban megvédett doktori tézisek: Palocsay Kisó Kata: *Bábos improvizáció – animációs gondolkodás és animációs technikák*, 2010; Makkai Gyöngyvér: *A zene színház-dramaturgiai szerepvállalása*, 2010; Novák Ildikó: *Lett „egyszer egy bábszínház” – fejezetek a marosvásárhelyi Állami Bábszínház történetéből (1949–1975)*, 2010; Parászka Miklós: *Mihez taposunk? A színház az elit és a populáris kultúra által meghatározott erőterben*, 2010; Patkó Éva: *The search for identity through theatrical process*, 2011; Mendel Melinda: *Az amerikai magyar színjátszás*, 2011; Lőrinczi Rozália: *Az ember és báb viszonya a színházi műfajokban*, 2012. Amint az a felsorolásból is kiténik, a bábművészet Erdélyből hiányzó akadémikus elméletét (egyetlen előzmény: Kovács Ildikó eszmefuttatásai) igyekszik megalapozni néhány munka (Palocsay-Kisó, [Kozsik] Novák, [Máthé] Lőrinczi), valamint az erdélyi bábtörténet fehér foltjait kitölteni ([Kozsik] Novák).

Másrészt pedig olyan interdiszciplináris területen folynak egyre intenzívebb kutatások, mint a zenedramaturgia (Makkai 2009a, 2009b; Benedek 2012), amely kutatások új, a színpadi dramaturgia elveit is felhasználó szemléletmódot vezetnek be a viszonylag szűk erdélyi terepre. A doktoriskola kutatásainak témái a posztdramatikus színház, alkalmazott színház, színészi alkotási módszerek, színház- és bábtörténeti témák, Shakespeare-tanulmányok.

A Művészeti Egyetem Színházi Kara évi rendszerességgel rendez színháztudományi konferenciákat, többnyire nemzetközi részvétellel, amelynek munkanyelve az utóbbi években az angol/francia, ugyanakkor kezdettől fogva folyamatosan teret biztosított a magyar nyelvű tudományosságna is a magyar nyelvű konferenciaszekciók létrehozása révén. Ezek a konferenciák a színháztudomány kortárs problémáinak körülményeit tűzik ki célul, és óhatatlanul a tudomány és művészet sokrétű kapcsolatának (valamint az azokhoz felzárkózó művészeti oktatásnak) a

kérdéseire irányulnak, ahogy az a témák szemrevételezéséből is kiderül: *Színház-művészet az ezredfordulón* (2002), *A rendezés művészete* (2003), *Irodalmiság és teatralitás* (2004), *Néző, élmény, recepció* (2005), *Színház: intézmény/alkotás/képzés. Az európai színház alternatívái a 21. században* (2006), *Szerep-írás és identitás. Dramaturgiai, kultúraelméleti, szociálpszichológiai megközelítések* (2007), *Színház – Művészet – Kultúra: Interkulturális és interetnikus megközelítések* (2008), *Az abszurd kihívás. Ionesco tegnapról máig* (2009), *A színház 1989 előtt és után. A 100 éve született Tompa Miklós tiszteletére* (2010), *Színpadi dramaturgia* (2011), *Média a színházban – színház a médiában* (2012). A konferenciák előadásainak szerkesztett, rendszerint kibővített változata konferenciakötetként jelent meg a *Symbolon* című színháztudományi periodikában.

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Színház és Televízió Karának kutatásai a 2007-ben akkreditált Vlad Mugur Kutatóközpont keretében folynak. Az itt folyó kutatások eredményei a *Studia Dramatica* című színháztudományi folyóiratban kerülnek közlésre. A magyar oktatók csoportos kutatási projektje *Az 1989 utáni erdélyi magyar dráma* (2005).

A BBTE Bölcsészettudományi Karának Magyar nyelv és irodalom szakán működő régi magyar drámakutató csoport tagjai Egyed Emese vezetésével számos csoportos kutatást végeztek, melyek eredményei tanulmánykötetekben jelentek meg (Czibula, Emödi, János-Szatmári 2009; Egyed szerk. 2002b, 2003, 2004, 2005, 2012; Egyed, Bartha, Tar szerk. 2011a). A kötetekbe foglalt kutatások nem csupán drámaelmélettel foglalkoznak, hanem a színházelmélet szempontjait is használják, valamint interdiszciplináris kutatásokat végeznek (bevonva a kommunikációkutatás, vizuális tudományok, filmművészet területeit).

A Magyar Irodalomtudományi Intézet doktori képzésének keretében magyar nyelven folyik az oktatás és dolgozatvezetés. Az itt megvédett dolgozatok: Kovács Levente: *A marosvásárhelyi népszínház*, 2003; Jancsó Miklós: *Csiky Gergely drámái*, 2008; János-Szatmári Szabolcs: *Az érzékenység drámái a magyar nyelvű színházi játékok gyakorlatában*, 2006; Tar Gabriella-Nóra: *Gyermekszínház Magyarországon a XVIII. században*, 2005; Bartha Katalin Ágnes: *XIX. századi erdélyi Shakespeare (magyar recepcióváltozatok)*, 2007; Hevesi Zoltán István: *A drámapedagógia és a diákszínházi személyiségfejlesztő hatásának hermeneutikai értelmezése*, 2012; Farkas Wellmann Éva: *Irodalom és közönsége a XVIII. században. Verestői György munkássága*, 2012; Tökés Orsolya: *A magyar romantikus dráma a színpadon – Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde*, 2012.

A szak által szervezett színházi, illetve drámai tematikájú konferenciák: a *Variánsok irodalom- és színház-történeti konferencia* (2004), a *(Dráma)szövegek metamorfózisa* nemzetközi konferencia (2009), a *Lessing Hamburgi dramaturgiája és a színházi kritika fontossága* című kerekasztal-beszélgetés (a Kolozsvári Akadémiai Bizottság, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az Interkulturális-THÉ csoport szervezésében, 2010).

A nagyváradi Partiumi Keresztény egyetem Bölcsészettudományi Karának Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszékén szervezett csoportos kutatások: *Az érzékenység drámái a magyar nyelvű színháztudomány gyakorlatában* (egyéni kutatás) (2000–2004), *Emlékezet, narráció és innováció a 18–19. századi német drámairodalomban* (2004–2005), *Német nyelvű hivatásos színháztudomány Erdélyben 1848-ig* (2006–2009). A kutatások János-Szatmári Szabolcs tevékenységéhez kötődnek.

3.2. Folyóiratok köré csoportosuló műhelyek

A 2000-ben létesült *Symbolon* című színháztudományi periodika a marosvásárhelyi tudományosság rendszeresen, félévente megjelenő magyar, román, angol és francia nyelvű folyóirata. Tematikus számai egy-egy, az egyetemen szervezett konferencia anyagait tartalmazzák. A lapszámok tartalma megtalálható a CEEOL adatbázisában.

2006-tól működik a *Studia Dramatica*, a Színház és Televízió Kar félévenként megjelenő tudományos folyóirata, amely színházi és vizuális művészetekhez kapcsolódó szakirodalmat tartalmaz, közöttük magyar nyelvűeket is; az írások zöme angol/francia nyelvű. A *Studia dramaticának* szintén vannak tematikus számai. Szövegei megtalálhatók a CEEOL adatbázisában.

2012-ben indult a *Játéktér*, az első erdélyi színházi lap, amelyben interjúk, kritikák és recenziók mellett igényes elemzések és szaktanulmányok is jelen vannak. A folyóirat felvállalja, hogy az erdélyi színházi kultúra sajtószerűségét igyekszik megfogalmazni, annak aspektusait vizsgálni, interkulturális jelenségeit kutatni. A lapnak online változata is van, amely a következő linken érhető el: www.jatekter.ro.

A kulturális és szépirodalmi folyóiratok között a kolozsvári Korunk közöl színháztudományi tanulmányokat és elemzéseket, illetve a marosvásárhelyi Látó Nézőtér című rovatában jelennek meg színháztudományi igényű elemzések és portrék. A 2003-tól Marosvásárhelyen új folyammal induló A hét című közéleti és kulturális, illetve művészeti hetilap rendszeresen foglalkozik színházi témákkal és kimelten a színházi kritika kérdéseivel interjúk és tanulmányok formájában. Szintén előfordultak színház- és drámaelméleti elemzések az *L.k.k.t.*-ban, a Kolozsvári Láthatatlan Kollégium elméleti folyóiratában (amely 2003-ban megszűnt), és szórványosan közölt drámaelméleti tárgyú elemzést a Kellék című filozófiai folyóirat is.

3.3. Kiadók

Valóban tudományos műhelyek alakultak ki az egyes, színházi tematikájú könyveket publikáló kiadók körül. Ezek egyike a Koinónia Kiadó Kolozsváron, ahol elméleti szakemberek és fordítók (Visky András, Koros Fekete Sándor, Daróczi Enikő, Vida Gábor, Székely Melinda, Hatházi András, Gemza Melinda) működnek együtt a kortárs színházelméleti irodalom közreadásában, lásd például

George Banu színházi munkáinak fordítását (2010, 2012) vagy David Zinder a színészképzés és színészi felkészülés témájában írt könyvét (2009), Myriam Bloedé Nagy József színházáról szóló munkáját (2009). Habár nem specifikusan erdélyi színházi jelenségeket taglalnak az említett könyvek, elemzéseik perspektívája és szakterminológiájuk máris meghonosodott a szakmai diskurzusban.

Hasonlóképpen fontosak a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Kiadója, az UArtPress által kiadott fordítások, például Cristian Pepino bábrendező vagy Ion Cojar színészpédagógus munkáinak fordítása. A kötetek fordítói az egyetem tanárai (Albert Mária, Barabás Olga). A Kiadó munkája nagymértékben összefonódott az egyetem kutatómunkájával, hiszen zömmel itt jelennek meg az oktatók egyéni vagy csoportos kutatásai. A kiadónál a bábművészet, báb történet és beszédtechnika körébe tartozó színháztudományi munkák, az egyetem történetét feldolgozó kötetek, valamint drámakötetek jelennek meg.

Fontos kiadványok a kolozsvári Scientia Kiadónál megjelent, régi magyar drámakutatás területéhez tartozó, Egyed Emese által szerkesztett kiadványok: *Theátrumi könyvecske... Színházi zsebkönyvek és szerepük a régió színházi kultúrájában* (2002), „Szabodon fordította...” *Fordítások a magyar színjátszás céljaira a XVIII–XIX. Században* (2003), *Ismeretség. Interkulturális kapcsolatok a színház révén (XVII–XIX. század)* (2005).

3.4. Pályázatok, alkalmi rendezvények

Ezek az események csak áttételesen hatnak a tudományos élet alakulására, azonban a drámapályázatok anyaga, illetve a drámafesztiválokat kísérő rendezvények gyakran jelentenek ösztönzést az elméleti kutatás számára, ugyanakkor az ilyen alkalmak legtöbbször a kortárs drámairodalom értékeit igyekeznek becsatlatni a szakmai körforgásba.

Az előbbiekhöz hasonló alkalmakat, szakmai beszélgetéseket jelentenek a drámapályázatok munkálatai és a nyertes drámáknak a szakmai nyilvánosságban való megjelenítése, valamint a színházi fesztiválok. Drámapályázatot hirdetett *ERDRAMIL* címmel 2002-ben a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata. A Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem (illetve Művészeti Egyetem) Színháztudományi Tanszéke szintén szervezett drámaversenyeket a fiatalok számára: 2009-ben *Drámapálya* címmel és 2011-ben *Drámapálya II.* címmel. Az udvarhelyi Tomcsa Sándor Színház 2011-ben hirdette meg a *DrámÁzat* című drámapályázatot. Hasonló szakmai jelenlétet tapasztalhatunk a nagy színházi fesztiválokon is, például a sepsiszentgyörgyi Reflex Fesztiválon, valamint a kolozsvári Interferenciák Fesztiválon, ahol különböző formákban történik az elméleti kutatás nézőpontjainak és eredményeinek beáramoltatása a fesztiválok körül szerveződő szakmai rendezvények, fórumok beszédterébe. Fontos tudományos eseménynek számított például a 2010-es kolozsvári Interferenciákon Patrice Pavis workshop-sorozata, valamint nyilvános előadása a poszt-dramatikus színházról.

4. Kutatások

4.1. Szisztematikus színháztudományi kutatás

(UNGVÁRI-ZRÍNYI ILDIKÓ)

Azokról a kutatásokról fogunk szót ejteni, amelyek – bár sokszor vegyes módszerekkel és interdiszciplináris területeken születtek – jól kitapintható tendenciákat mutatnak az erdélyi szakmai életben. Megjegyzendő, hogy ehhez a szakmai élethez nem csak erdélyi magyarok tartozhatnak hozzá írásaikkal és előadásaikkal, hanem mindazok, akik rendszeresen vagy alkalmyszerűen részt vesznek egy-egy konferencia, tematikus lapszámszerkesztés vagy konferenciakötet műhely jellegű tevékenységében.

A **kortárs színházi nyelvek** jellegzetességeinek megragadása a színháztudományi kutatás nagy kihívása: György Andrea tárgyalja a performativitás kérdését (György 2007), Visky András a kortárs és a 20. századi színház szakralitását (Visky 2002). Kovács Flóra az iterabilitás és figurativitás fogalmait alkalmazza a színházi formanyelvre, Măniuțiu színészi hármasságelvének elemzése és továbbgondolása révén (Kovács F. 2007). Az intertextualitással, a *pastiche*-sal, a *recycling*-gal mint a kortárs előadások formanyelvének jellemzőivel Ungvári-Zrínyi Ildikó foglalkozik (Ungvári-Zrínyi 2012a). A nem-verbális kifejezőmód szemiotikai megközelítését alkalmazza Béres András (Béres 2003a), a nyelvújítási kísérleteket vizsgálja Kovács Levente, szintén színházzemiotikai alapról indulva (Kovács L. 2004). A bábszínház nyelvének kortárs jellegzetességét, a paraván felbomlását teszi témává Lőrinczi Máthé Rozália ([Máthé] Lőrinczi 2011).

A **színészi gesztus** mint a mai színházelméletek egyik exponált jelensége széles körű elemzés tárgya. Hermeneutikai szempontból közelíti meg a „gesztustalan gesztus” jelenségét, valamint a keleti gesztusok érvényességét B. Fülöp Erzsébet (B. Fülöp 2002, 2004). Színház-antropológiai módszert használ a test és gesztus elemzésében Ungvári-Zrínyi Ildikó (Ungvári-Zrínyi 2011b), és a gesztusnarratívák lehetőségét tárgyalja (Ungvári-Zrínyi 2004). Szintén a gesztus, test és kép előadásnyelvet meghatározó jellegét vizsgálja Albert Mária tanulmányában (Albert 2004), továbbá Fehér Csaba a brechti gesztus és az elidegenítés kapcsolatát kutatja Brecht drámájában (Fehér 2003).

A **maszk és arc** sajátos kapcsolatait, valamint a maszk és test bábszínházi használatát tárgyalja Patkó Éva és Lőrinczi Máthé Rozália (Patkó 2009; [Máthé] Lőrinczi 2008). A maszk, test és nyelv kapcsolatával foglalkozik az iterabilitás, a kimozdítottság kapcsán Kovács Flóra (Kovács F. 2007).

Viszonylag kiterjedt, különböző módszerekkel történő **testkutatásokról** számolhatunk be ebben az időszakban. Király Kinga Carlo Gozzi testfelfogását elemzi Bahtyin elméletének rituális-antropológiai alkalmazásával (Király 2002). Kovács Flóra Măniuțiu hármas testfelfogását vizsgálja (Kovács F. 2007), Parászka Miklós

pragmatista esztétikán alapuló testfelfogással dolgozik (Parászka 2009). Újhistoricista és a színház-antropológia elveit alkalmazó kutatás Ungvári-Zrínyi színészi testdiskurzusokra, a tárgy-testre, a hármas test kérdéseire (Ungvári-Zrínyi 2006d), valamint test és kép, a test ideológiai reprezentációjára vonatkozó kutatása (Ungvári-Zrínyi 2006e, 2007b).

Szintén jelentős terület a **kép- és képiség**kutatás: Csutak Attila a színházi kép hermeneutikáját vizsgálja, a színház tér-ideő-kép rendszerét tematizálva (Csutak 2010). Jelentős a beltingi képanropológia színházi alkalmazása (Ungvári-Zrínyi 2005a és 2007b), a gesztus mint kép (B. Fülöp 2011), a szöveg és kép viszonyának, az ekphraszisz szerepének vizsgálata (Megyaszi 2002; Ungvári-Zrínyi 2012c, 2003/2004) – itt meg kell jegyezni, hogy fontos az ikonográfia illusztratív jellegének meghaladása, a színház képi létmódjának elismerése. A történeti elemzésben fontos szerephez jut a képiség, a vizuális elemek vizsgálata, mint az adott kor értékes forrásanyagai, például Lázok János vizuális reprezentáció (görög vázakép-) elemzése alapján rajzolódnak ki a korszak kultikus-színházi viszonyai (Lázok 2007). Tar Nóra kutatásában a gyermekszínház vizsgálatának lényeges összetevője az árnyképek mint vizuális elemek használata (Tar 2009), János Szabolcs érzékeny színházi elemzésében használt gesztusillusztrációi (János-Szatmári 2007). Hasonlóképpen fontos mozzanat a színházi fotók dokumentatív elemzése, amelyet elméleti megközelítésben is először tárgyal Ungvári-Zrínyi (Ungvári-Zrínyi 2011a).

Hangsúlyos kérdése a kortárs színházelméletnek a **térkutatás**, melynek antropológiai-szociológiai vizsgálatát látjuk Boros Kinga alternatív színházi térelemzésében, ahol változnak a nézői attitűdök (Boros 2009), valamint Ungvári esetében, ahol a színházi tér és hely megkülönböztetésével, a heterotópia színházi alkalmazásával találkozunk (Ungvári-Zrínyi 2006d). Szintén a heterotópiára fókuszoló, a fizikai és metatér különbségére építő elemzés Sebestyén Ritának az antik dráma térhasználatát vizsgáló munkája (Sebestyén 2004). Alapos elemzésben tematizálja a látványterek sajátosságait, fragmentáltságát Musca Szabolcs (Musca 2009).

Bár nem általános tendencia, de fontos téma a **hatalom és színház** viszonyának tematizálása, ahogy azt Novák Ildikónak a bábszínház diktatúrabeli helyzetét vizsgáló tanulmányaiban látjuk ([Kozsik] Novák 2006, 2008). Az erdélyi színházi intézmény kortárs strukturáját vázolja fel Bodó Ottó (2011). A nézőség intézményével, a néző lélektanával, antropológiai-szociológiai státusával és működésével több tanulmány foglalkozik, ezeket a színház-szociológia és -antropológia szemrevételezésekor tárgyalom.

A **szertartásszínház és rítuskutatás** területén alapos elemzés Kovács Flórának az átmenet térbeliségét fejtegető, Turner és Gennep kutatásaira támaszkodó elemzése (Kovács F. 2008), valamint Visky András Grotowski elméleteiből és Schechner megközelítéseiből kiinduló, elsősorban szöveg-, de végső soron mindig általános szertartásszínházi helyzetre vonatkozó elemzése (Visky 2002, 2009). A szertartásjáték és a színpadi kollektív identitás sajátosságait vizsgálja Ungvári-

Zrínyi Ildikó (2007c). Rituális, teátrális performanszokra és terekre, mindennapi teatralitásra vonatkozó kutatás viszonylag kevés született (Csép 2005; Ungvári-Zrínyi 2006c).

Lassan önálló területként látszik körvonalazódni a **színház és média kapcsolata**. A színház mint médium kérdései ebben a korszakban már helyüket keresik a színházelméleti gondolkodásban, voltaképpen a színházi gyakorlatot követve. Ez derül ki a színházat mint médiumot, vagy az intermedialitás jelenségeit tárgyaló tanulmányokból (Ungvári-Zrínyi 2007b, 2012a). Albert Mária film, színház és dráma kölcsönhatásait vizsgálja egy dráma kapcsán (Albert 2002). A színházi videóhasználat és videókép státusát, utóbbi funkcióit, előadásban való kapcsolódási lehetőségeit vizsgálja Bartha József dolgozatában (Bartha J. 2012), illetve a színházi közönség médiakörnyezetét és ebből fakadó elvárásait elemzi Patkó Éva (Patkó 2012). Ugyancsak adathordozókkal és a színházi kommunikáció sajátos fajtáival foglalkoznak a színlapokat, a 18. századi zsebkönyveket, a sűgő és színlaposztó szerepkörét, kompetenciáját, a 19. századi verses naplókat vizsgáló tanulmányok az Egyed Emese által szerkesztett tanulmánykötetekben, valamint Bartha Katalin Ágnes munkáiban (Egyed szerk. 2002a; Bartha K. 2002, 2004).

Gyakran rendkívül nehéz egymástól elválasztani a **drámaelmélet és a drámatörténet** egymással (természetesen) átfedésben levő területeit, és ugyancsak nehéz adataikat, elemzéseiket elválasztani a színházesztétikától. Kevés összefoglaló igényű drámatörténeti munka született; ezek közül való Horváth Andornak az antikvitás drámáit elemző tanulmánykötete (Horváth 2005), Sebestyén Rita Aiszkhülosz drámáinak tereit vizsgáló disszertációja (Sebestyén 2004), Bartha Katalin Ágnes 19. századi erdélyi Shakespeare-recepciót taglaló könyve (Bartha K. Á. 2010a), Balási András Shakespeare királydrámáit elemző munkája (Balási 2009), vagy a Kelemen Kinga – Bodó Ottó szerzőpáros kortárs erdélyi drámára vonatkozó áttekintése (Kelemen, Bodó O. 2007). A felsoroltak nagymértékben különböznek a drámaelméleti apparátus alkalmazásának, illetve kidolgozásának tekintetében, másrészt pedig némelyik erősen megnyitja kutatását a színpadi (csupán lehetséges vagy már materializálódott) értelmezés irányába.

A fenti jelenségnek több oka is van (pl. a drámai szöveg korábban már emlegetett kortárs centrumvesztése). Összességében kevés a kortárs drámairodalmat méltató munka ebben az időben. Egyrészt maga a kortárs erdélyi drámairodalom is éppen ebben az időszakban igyekszik kimozdulni megrekedt helyzetéből, tehát viszonylag kevés ösztönzést kap a drámaelméleti gondolkodás az erdélyi kortárs drámaterméstől. Másrészt pedig korunkban sokkal átfogóbb, komplexebb és medialitásában is gazdagabb, mobilis jelenség a színház, amely egyébként mindig is hamar reagált az aktualitásokra, akár tartalmi, akár technikai jellegűek legyenek – a szöveggel mint irodalmi alkotással való foglalkozás egyre kevesebb kihívást jelent. Természetszerűen más a helyzet, ha ugyanaz a szöveg a színházi előadás részévé válik, más az esztétikai megítélése, a dramaturgiai státusa, és az élő előadás

szövegében a teátrális események sajátosságai felől definiálódnak. Ezt a helyzetet állandósítani látszik az a gyakorlat, amely a posztdramatikus színházra jellemző módon szabadon alakítja a (klasszikus) szöveget, nyersanyagként tekint rá, és átalakítja a figuráció és narráció rendjét. (Megjegyzendő, hogy az utóbbi éveekben változatos és rugalmas teátrális közeg alakult ki már Erdélyben is – szokatlan színházi előadásformák, teátrális események születnek minduntalan: performanszok, felolvasószínházak, lakásszínház). Ezek ugyan (még) nem hoztak létre tudományos diskurzust, de nyilvánvalóan provokálják azt a mindennapok teatralizálódásának és esztétizálódásának jelenségei közepette, felvetvén a művészi és nem-művészi határának kérdését.

Ezek után érthető, hogy a színházstudományos gondolkodás kevesebb elemző figyelmet szentelt a drámai műfaj kategoriális megközelítésének. Bíró Béla *Drámaelmélet* című, átfogó drámaelméleti és esztétikai munkájában klasszikus drámaelméleti fogalmakat sorakoztat fel, azonban sokféle átjárást dolgoz ki a drámaesztétika és az előadás performatív aktusát elemző fogalmak között (Bíró 2004). Hasonló szellemben több olyan tanulmány születik, mely olyan általános témákat taglal, mint az írott szöveg és előadás viszonya (Béres 2002; Csép Zoltán 2010), illetve a színházi tradíció és az új teatralitás különbsége (György 2007). Bíróhoz hasonlóan megnyitja a drámai szöveget a tér képzetei, illetve a kortárs színpad jelenségei felé Sebestyén Rita munkája (Sebestyén 2004), valamint elemző tanulmánya, amely a görög drámákban nem az arisztotelészi poetikai rendszer működését vizsgálja, hanem a posztdramatikus színház sajátosságait feltételezi (Sebestyén 2012a).

A 20. századi drámairodalomra vonatkozó részkutatások például Kordics Noémi Jelinek-elemzése (Kordics 2005, 2007a, 2007b, 2009), Páskándi és Marin Sorescu dramaturgiájának összehasonlítása Karácsonyi Zsolt által (Karácsonyi 2010), György Andrea és Kovács Flóra Visky-drámaelemzése (György 2007; Kovács F. é. n.). Monografikus jellegű, drámairodalmat taglaló elemzés Bertha Zoltán Páskándi-elemzése (Bertha 2000), Lázok János Sütő drámáit taglaló műfajelméleti-dramaturgiai gondolatmenete (Lázok 2002), valamint a sütői idegen-téma dramaturgiai értelmezése (Lázok 2008), Örkény István és Matei Visniec dramaturgiájának elemzése (Sebestyén 2012b; Ungvári-Zrínyi 2012b; Patkó 2010). Külön jelenségnek tekintjük Visky András hermeneutikai elemzéseinek sorát Esterházy Péter, Kornis Mihály, Garaczi László, Samuel Beckett szövegei kapcsán, amely elemzések jobbra a dramaturgmunka folyamatának körkörös értelmező fázisait jelenítik meg, és valójában a színpadravitel aktusának a meghosszabbításai (Visky 2002).

A fenti elemzésekben, illetve egyes drámai szövegek taglalásában a következő kortárs drámaelméleti, dramaturgiai jelenségek tárgyalását emelhetjük ki: a Visky András által kidolgozott barakk-dramaturgia kategóriája (Visky 2009), a keletkezés drámája (Ungvári-Zrínyi 2012b), az érzékenyjáték és érzékenység mint dramaturgiai kategória (János-Szatmári 2007), Bíró Béla katarziszfelfogása, konvencióértelmezése (Bíró 2004), Visky katarziszjavaslata, az adaptáció fogalmának értelmezése

(Visky 2002, 2009). Szintén kortárs dramaturgiai jelenségek az intertextualitás, idézés, a nem-lineáris szerkezet (Kovács F. 2011c). Interkulturális szövegelemzést végez Albert Mária (Albert 2008), valamint ezzel egybekötött narratívaelemzést folytat Novák Ildikó ([Kozsik] Novák 2011).

Általános esztétikai problémákat és **speciális színházesztétikai** kérdéseket vizsgál Béres András a művészet és színházművészet kapcsolatának, színházelméletek történetének, valamint a hagyományos esztétikai kategóriáknak a vizsgálatára irányuló tanulmányaiban (Béres 2003). Megjegyzendő, hogy ide tartozik Angi István zeneesztétikájának az esztétikai kategóriákkal foglalkozó fejezete, melyben azokat nemcsak zeneelméletben, hanem kiterjedt drámairodalmi példákon keresztül vizsgálja (Angi 2003). A színészi alkotás és szerep, illetve a maszk esztétikai kérdéseivel foglalkozik Patkó Éva (2009), a színészi alkotás folyamatát tárgyalja a már említett mániüti-i elméletben Kovács Flóra (2007, 2011a).

Kimondottan **színházzociológiai** tanulmányoknak csupán Béres András és Sántha Ágnes marosvásárhelyi közönséget vizsgáló tanulmányai tekinthetők (Béres 2005; Sántha 2005). A befogadás- és nézőkutatás (színház-szociológiai/antropológiai, lélektani stb.) interdiszciplináris területén született több tanulmány egy igen termékeny konferencia eredményeképpen (B. Fülöp 2005; Béres 2005; Sántha 2005; Ungvári-Zrínyi 2005). Visky András hermeneutikai szempontból foglalkozik a (színházi) nézéssel (Visky 2009).

A **színházantropológia** egyik sajátosan kidolgozott szakterülete körvonalazódik Ungvári-Zrínyi színház-antropológiai tankönyve révén, amely nem csupán a színész, hanem a néző antropológiájával is foglalkozik (Ungvári-Zrínyi 2006d).

A **színészpedagógiai** kutatásban legnagyobb hiány a gyakorló színészek tapasztalatainak feldolgozása, rendszerezése. Ezen a területen kiemelkedőek Hatházi András pedagógiai célzattal jól használható elemzései, amelyek a használt módszereket, improvizáció és személyiség, szerep és személyiség kérdésköreit tárgyalják (Hatházi 2003, 2005, 2007a, 2007b). Jelentős tapasztalatokat fogalmaz meg Kovács Levente a színészi személyes élményzóna, illetve a szerepírás témájában (Kovács L. 2006, 2007). Killár Kovács Katalin a játék, az improvizáció színészképzésben betöltött szerepét vizsgálja (Killár Kovács 2003, 2008). Kovács Flóra színházcsinálók szövegei alapján vizsgálja az alkotás átmeneteit (Kovács F. 2007), színész és szerep viszonyát tárgyalja a maszk kapcsán Patkó Éva (Patkó 2009). Hangzás, beszéd és test viszonyával, a beszédképzés technikai kérdéseivel foglalkozik Papp Éva és Gyéresi Júlia (Papp 2011; Gyéresi 2007).

4.2. Színháztörténeti kutatások

(LÁZOK JÁNOS)

A tizenkét éve megjelent színháztudományi összefoglaló kiegészítő tanulmány (Béres, Lázok 2002: 65–90) a közeljövő kiemelt jelentőségű feladatául fogalmazta

meg a színháztudományi kutatások intézményesülését, és e folyamat első lépéseit vette számba az erdélyi/romániai magyar tudományos életben. Az új összegzés tárgyát képező új időszakban (2002–2013) az intézményesülés folyamata változatos formákban kiteljesedett, régiókban új színházművészeti műhelyek alakultak ki, részben átalakult az előadó-művészetek anyanyelvi oktatásának intézményi feltételrendszere, és mindez – a régiók mellett – új képző- és kutatóhelyek megjelenésével járt együtt.

Az elméleti kutatások – értelemszerűen tehát a színháztörténet művelése – szempontjából is döntő lépésként 1995-ben színháztudományi (teatrológia) szak indult a marosvásárhelyi Színművészeti Akadémia magyar tagozatán, amely az itt tanító tanárok számára teret és lehetőséget teremtett kutatói tevékenységük kibontakoztatására, majd az elért eredményeknek az oktatói munkába való visszacsatolására. Néhány volt tanítvány kollégaként tért vissza az egyetem falai közé, s több megjelent munkájuk jelezte: a színháztörténeti diszciplínákat oktató utánpótlás kérdése megoldottnak tekinthető. Balási András drámaelemzéseit emelném itt ki, valamint román nyelven megjelent doktori értekezését Shakespeare királydrámáinak hazai kortárs fogadtatásáról (Balási 2008; Balási 2009), illetve azt a monografikus igényű munkát, amelyben Kozsik Novák Ildikó a marosvásárhelyi Állami Bábszínház történetének első negyedszázadát dolgozta fel ([Kozsik] Novák 2011).

Noha változatlanul érvényesek a tizenkét éve közölt összegezésnek azok a megállapításai, melyek szerint szakterületünkön túl gyakran szembesül a kutató az eredeti források gyorsuló ütemű megsemmisülésével, saját tevékenységünkben követelményként fogalmazzuk meg: az adatfeltárás, a digitális rögzítés és a rendszerezés munkáját mindig ki kell egészítenie az értelmezésnek, az adatközlés általánosabb elméleti szempontok szerint történő elhelyezésének. Ezt a szemléletet igyekezett érvényesíteni az az intézménytörténeti tanulmánygyűjtemény, amelynek hat szerzője (Albert Mária, Balási András, Csép Zoltán, Kovács Levente, Lázok János, Ungvári-Zrínyi Ildikó) a marosvásárhelyi felsőfokú magyar színészképzés történetének első szakaszát dolgozta fel egy átfogóbb kutatási projekt első kötetében (Lázok, Ungvári-Zrínyi szerk. 2011).

Hasonló szemlélettel találkozunk Bodó Ottó átfogóan és funkcionálisan dokumentált doktori értekezésében, amely az erdélyi magyar színházak 1989 utáni művészi profiljának alakulását követi nyomon (Bodó O. 2011). A szerző vizsgálódásának körébe bevonta az újonnan alakult/átalakult három székelyföldi színházat is, és behatóan elemzi Bocsárdi László rendező szerepét az ős-Figura, majd a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház (új) profiljának kialakulásában. A céltudatos kutatói felkészülés bizonyítéka az a három jelentős tanulmány, amelyet a szerző e témakörben publikált vizsgált időszakunkban (Bodó O. 2002, 2010; Kelemen, Bodó O., 2007).

Kötő József színháztörténész, a kolozsvári BBTE Színház és Televízió Kara professzorának „egyszemélyes kutatóműhelyében” egy ezt megelőző, a két világ-

háború közötti korszak színházi életét áttekintő mű született meg. A lexikonként indult kézikönyv műfaját a szerző végül így adta meg a kiadvány címében: *Közhasznú esmeretek tára. Színjátész személyek Erdélyben (1919–1940)* (Kötő 2009). A szerző a lexikonírás szigorúan vett szabályai szerint kezeli tárgyát ott, ahol az alapozáshoz kellett hiányzó adatokat és összefüggéseket egybegyűjteni. Ott viszont, ahol saját kutatásai ezt már lehetővé tették, sort kerített a tágabb történeti kontextus bemutatására is, a szokványos lexikonírás kereteit feszegetve. Kötő József kutatói műhelyének legutóbbi eredményei egy újabb színháztörténeti összegezés előmunkálatait sejtetik: *Politikum és esztétikum. Színház a totalitarizmus márkában (1945–1989)* c. nagyívű tanulmánya a készülő szintézis szempontrendszerét és korszakhatárait vázolta fel (Kötő 2011/a). Másik jelentős írása (Kötő 2013) a szatmárnémeti színház adattárának bevezető tanulmányaként érvényesítette ugyanezeket a szempontokat. (Az erdélyi-romániai magyar tudományosság súlyos vesztesége, hogy a megkezdett munka következő fejezeteit Kötő József már nem írhatja meg: kézirataink véglegesítése idején megrendülten értesültünk korai haláláról.)

Vizsgált időszakunkban az előző periódushoz képest számottevő az adattárak, szöveggyűjtemények, bibliográfiák és forráskiadások gyarapodása. A kutatási lehetőségek és a szakmai tájékozódás új dimenzióit jelzi, hogy az ilyen jellegű kiadványok zöme a hagyományos megjelenés mellett, azzal párhuzamosan elektronikusan is hozzáférhető. Az erre szakosodott portálok és kiadványok között meg kell említenünk az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet évkönyveit. Ezek a magyarországi színházi élet mellett – évadonkénti bontásban – megadják a külhoni magyar társulatok legfontosabb adatait és eredményeit (a bemutatókat is beleértve). A köteteket szakmai bibliográfia egészíti ki, amely az előző naptári év külhoni magyar szakirodalmát is szemlézi. Az 1990 óta megjelenő OSZMI-évkönyvek erdélyi vonatkozású adataiból minimális szellemi és anyagi befektetéssel negyedszázadot átfogó színházi adatbankot lehetne létrehozni – a felmerülő szerzői jogi követelmények megoldása nyomán.

Egy új típusú elektronikus adatbank kereteit teremtette meg Zsigmond Andrea projektfelelős diákmunkatársaival a kolozsvári színháztudomány szakos hallgatók blogján (<https://teatroblog.wordpress.com>). A MATARKA (magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa) szolgáltatásainak felhasználásával előbb négy erdélyi folyóirat színházi tárgyú írásainak adatbázisa, utóbb a magyar nyelvű kiadóknál megjelent színházi tárgyú könyvek címjegyzéke, illetve az erdélyi magyar vonatkozású színházi fesztiválok újságainak és blogjainak linkgyűjteménye jött létre munkájuk eredményeként. Személyi és/vagy anyagi okok miatt a blognak ez a jól használható, mozgékony szolgáltatása 2013-tól szünetelteti tevékenységét.

A szakmai tájékozódáshoz nélkülözhetetlen kézikönyvek kategóriájában a *Magyar színháztörténet* című sorozat harmadik kötete is – az előző kettőhöz hasonlóan – kiemelten fontos erdélyi vonatkozásokat tartalmaz (Bécsy, Székely, Gajdó 2005). A kézikönyv Erdélyt és Felvidéket együtt tárgyaló fejezete Enyedi Sándor

pontos és adatgazdag munkája: *Nemzeti színjátszásból nemzetiségi színjátszásba* (Enyedi 2005a: 771–821). E fejezet előmunkálatait fedezhetjük fel a szerző két kislexikonában: *Színészek, színházak, városok* (Enyedi 2005c), és a vizsgált periódus előtt megjelent, valójában előkészítő munkaként idetartozó *Rivalda nélkül* című 1999-es kiadvány. Mindkettő az 1994-es „nagylexikonból” kimaradt határon kívüli művészeket veszi számba, és mindkettő hiánypótló – a szó szoros értelmében is.

Itt kell megemlítenünk, hogy Enyedi Sándor három egymást követő adattára Madách *Tragédiájának* bemutatóit illetően egy Erdélyből indult színháztörténetési pálya szakmai betetőzésének tekinthető: az „egyszemélyes intézmények” sorában is kivételes ez a szakmai teljesítmény (Enyedi 2002, 2005b, 2008).

Nagy Béla színháztörténeti adattárai az elmúlt negyedszázadban iskolát teremtettek. Vizsgált időszakunkban a szerző közel 600 oldalas munkában dolgozta fel a nagyváradi színház 1948–1960 közötti történetét (Nagy 2009), és külön dokumentumgyűjteményben adta közre a színház építéstörténetének levéltári iratait (Nagy 2010). E kivételes színháztörténeti pálya sorsszerű beteljesedésének tekinthető, hogy 2011-ben Nagy Béla szerkeszthette meg azt a díszkiadású albumot, amely a Szigligeti Színház 1900-ban elhelyezett és 2010-ben előkerült alapító okiratának történetét mutatja be (Nagy 2011).

A régi magyar drámai emlékeket feltáró kutatás, illetve könyvsorozata, az RMDE magyarországi kutatók (Staud Géza, Varga Imre és Kilián István) kezdeményezésére indult újra 1979-ben. A rendszerváltás után a kutatás értelemszerűen terjedt ki a teljes magyar nyelvterületre: ez nyilván a külhoni magyar kutatókkal és kutatói műhelyekkel való, az eddiginél sokkal szorosabb együttműködést hozta magával. Ennek bizonyítéka a kutatási program két Erdélybe kihelyezett konferenciája, amelyeknek anyagát már a bekapcsolódó nagyváradi és kolozsvári kutatói műhelyek szerkesztették meg és adták közre, a *Régi Magyar Színház* című sorozat 4. és 5. köteteként (Czibula, Emódi, János-Szatmári szerk. 2009; illetve Egyed, Bartha, Tar szerk. 2011b).

Az erdélyi kutatók közül az iskoladráma műfajával, illetve egyház, iskola és színház kapcsolatával Bodó Márta foglalkozik kiemelten (Bodó M. 2004). Könyve e hármass viszonyrendszert előbb egy általános kontextusban, a keresztény nevelés keretében helyezi el, majd a kötet második részében az erdélyi katolikus egyház gyakorlatában, történelmi alakulásában vizsgálja (Bodó M. 2009).

Azt a kérdést, hogy a nem erdélyi illetőségű szerzők magyarországi kutatóműhelyből származó és ott megjelent művei mennyiben részei az erdélyi magyar tudományosságnak – pusztán az adott mű/művek tárgya alapján –, különös élességgel veti fel a csíksomlyói passiójátékok feltárásának, feldolgozásának és kritikai kiadásának szerteágazó kérdésköre. Az európai drámatörténetben is ritkaságnak számító leletegyüttes feldolgozásának eredményei sajnálatos módon sem az erdélyi/romániai szakmai köztudatban, sem a magyarországi tudományos közgondolkodásban nincsenek ott a jelentőségüknek megfelelő súllyal, ezért a vonatkozó

szakirodalom legfontosabb eredményeit/következtetéseit szükségesnek tartottam beemelni összegezésünkbe, e kutatások kilátásba helyezett folytatása ugyanis sürgősen veti fel a kutatói utánpótlás kérdését.

A kritikai szövegkiadás kapcsán a kutatás egyik legfontosabb előrejelzése, hogy bizonyíthatóvá válik általa: ebben a régióban, Csíksomlyó vonzáskörzetében „a tömegeket megmozgató színjátszás nem a felvilágosodással kezdődött, hanem korábban, a liturgikus gyökerű misztériumjátékokkal” (Medgyesy-Schmikli 2009). A kutatásokat a kezdetektől vezető Kilián István szerint a feltárt drámaszövegek alapján egyre inkább bizonyított tény: „az iskolai korpusz szoros műfaji, tematikai, szemléleti kapcsolatban állt a hivatásos színház drámaival, ugyanúgy, mint a szcenikai és rendezői hagyomány”, s a már eddig feltárt, de még kiadatlan anyag ismeretében „szükségesnek látszik a magyar drámai és színházi kánon módosítása” (Demeter 2012).

Egy kétkötetes kiadvány méltatása lehetőséget ad a színháztörténeti összegezés készítőjének, hogy befejezésül csöndes bizakodással szóljon tudományterületünk jelenlegi állapotáról, a szakmai utánpótlás helyzetéről. Csirák Csaba helytörténész több évtizedes áldozatos munkája – a szerkesztőtárs, Bessenyei Gedő István lendületével megtámogatva – grafikailag igényes kiadványként jelent meg a szatmárnémeti magyar társulat hatvanadik évfordulója alkalmából. A munka szakszerűsége, kiállítása remélhetően követendő mérce lesz színházaink és társulataink történetének kutatói számára (Csirák 2013).

Az összefoglaló tanulmányhoz használt szakirodalom

- BALME, Christopher
2008 *The Cambridge Introduction to Theatre Studies*. Cambridge, Cambridge University Press.
- DELEUZE, Gilles, GUATTARI, Félix
1996 Rizóma. *ExSymposion* 15-16. 1–17.
- FISCHER-LICHTE, Erika
2009 [2004] *A performativitas esztétikája*. [Ästhetik des Performativen] Budapest, Balassi Kiadó.
2001 [1999] *A dráma története*. [Geschichte des Dramas. Epochen der Identität auf dem Theater von der Antike bis zur Gegenwart] Budapest, Balassi Kiadó.
- LEHMANN, Hans-Thies
2009 [2006] *A posztdramatikus színház*. [Postdramatic Theatre] Budapest, Balassi Kiadó.
- PARKER, Andrew, KOSOFKY SEDGWICK, Eve (szerk.)
1995 *Performativity and Performance*. New York – London, Routledge.
- PAVIS, Patrice
2005 [1980] *Színházi szótár*. [Dictionnaire du Théâtre] Párizs, L’Harmattan.
2003 [1996] *Előadáselemzés*. [L’Analyse des spectacles] Budapest, Balassi Kiadó.
- SCHECHNER, Richard
1992 A New Paradigm for Theatre in the Academy. *TDR* XXXVI. 4. 8–10.

Hivatkozott erdélyi színháztudományi munkák

ALBERT Mária

2002 Film, Theatre, Drama – Influences in Martin McDonagh’s *The Cripple of Inishmaan*. [Film, színház, dráma – Kölcsönhatások Martin McDonagh *A Kripli* című darabjában]. *Symbolon* III. 1–2. 103–111.

2004 Fától erdőig, búzától kenyérig. Szöveg, gesztus és kép a színpadi előadásban. *Symbolon* V. 1. 62–67.

2008 Feels and Weeps. Mixture of Languages in Dramatic Texts. [Érez és sír. Nyelvek keveréke a drámai szövegben] *Symbolon* IX. 1. 21–29.

2011 Nevelő színház. Színházkép és oktatási stratégiák. In: LÁZOK János, UNGVÁRI-ZRÍNYI Ildikó (szerk.): *A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet Története*. Marosvásárhely, UartPress, 113–123.

ANGI István

2003 *Zeneesztétikai előadások*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

BAKK-MIKLÓSI Kinga

2012 A színház és a pszichodráma szinte találkozása. *Symbolon* XIII. 1. 115–120.

BALÁSI András

2008 *Don Juan imája*. Marosvásárhely, Marosvásárhelyi Színházművészeti Egyetem Kiadója.

2009 *Drama istorică. Shakespeare în creația scenică a ultimelor decenii, secolul XX*. Târgu Mureș, Editura UAT.

2011a A marosvásárhelyi Szentgyörgyi István intézményteremtő kommunikációja és együttműködése a Székely Színházzal 1945–1962 között. In: LÁZOK János, UNGVÁRI-ZRÍNYI Ildikó (szerk.): *A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet Története*. Marosvásárhely, UartPress, 113–123.

2011b Oral history mint színháztörténet-kutatási módszer. *Symbolon* XII. 2. 13–19.

BARTHA József

2012 *Videó és spektakulum. A videokép megjelenési formái a romániai magyar színházi terekben*. DLA-disszertáció. Budapest, Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola. Irányító: Peternák Miklós.

http://www.mke.hu/sites/default/files/attachment/ertekezes_barthaj.pdf (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

BARTHA Katalin Ágnes

2002 Zsebkönyv és színlap. In: EGYED Emese (szerk.): *Theátrumi könyvecske. Színházi zsebkönyvek és szerepük a régió színházi kultúrájában*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 129–159. (Sapientia Könyvek. Bölcsészettudomány 4.)

<http://mek.oszk.hu/01700/01751/01751.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

2003 Shakespeare-előadások szövegekönyvei Erdélyben (1793–1837). Egy vígjáték és öt tragédia. In: EGYED Emese (szerk.): *Szabadon fordította*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 75–108. (Sapientia Könyvek. Bölcsészettudomány 23.)

2004 Vidéki színpadok egy XIX. századközepegi verses naplóban. *Symbolon* V. 1. 173–182.

2005 A színházról folyó beszéd képes nyelve. *Székelyföld* IX. 11. 65–76.

2010a *Shakespeare Erdélyben. XIX. századi magyar nyelvű recepció*. Budapest, Argumentum Kiadó. (Irodalomtörténeti füzetek 167.)

2010b Színházi fizetés mint a karrier mutatója: Szentgyörgyi István jövedelmei. *Erdélyi Múzeum* LXXII. 1-2. 112–123.

BÉCSY Tamás, SZÉKELY György, GAJDÓ Tamás (szerk.)

2005 *Magyar színháztörténet 1920–1949*. Budapest, Magyar Könyvklub. <http://tbeck.beckground.hu/szinhasz/index.htm> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

BENEDEK Tibor-Magor

2012 Az irodalmi szöveg és a zene dramaturgiájának viszonya Liszt *A holt költő szerelme* című melodrámájában. *Symbolon* XIII. 1. 166–177.

BÉRES András

2002 Contribuții la analiza istoriei relației dintre text și spectacol. [Adalékok az írott szöveg és az előadás közti viszony történetének elemzéséhez] *Symbolon* III. 1-2. 51–72.

2003 *Művészet és színházművészet*. Marosvásárhely, Színművészeti Egyetem Kiadója.

2005 Széksorok, névsorok. Adatok és gondolatok a(z erdélyi magyar) színházi közönségről. *Symbolon* VI. 1. 194–208.

BÉRES András, LÁZOK János

2002 Adalékok az erdélyi magyar színháztudomány 1990–2001 közötti eredményeinek összegezéséhez. In: Táncoz Vilmos, Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről III*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 65–90. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf188.pdf (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

BÉRES Attila

2009 Auctorial Intention, Didascalia and Director's Indications. [Szerzői szándék, didaszkália, rendezői utasítás] *Symbolon* X. 2. 52–56.

2011 Rendezői és szerzői utasítások. Adalékok a szerzői utasítások tanulmányozásának történeti áttekintéséhez. *Symbolon* XII. 2. 58–75.

BERTHA Zoltán

2000 „Magyar három király”... Páskándi Géza dráma-triptichonja. *Polisz*, 54. 14–17.

BESSENYEI GEDŐ István

2013a *A De Kamp* bábjai. *Játéktér*, II. 1. 36–43

2013b Posztdramatikus jellegzetességek Silviu Purcărete rendezéseiben. *Theatron* XII. 1.(tavasz) 68–85. [magyar rendezései is]

B. FÜLÖP Erzsébet

2002 A gesztustalan gesztus. *Symbolon* III. 1-2. 234–240.

2004 A gesztus mint a hermeneutikai tapasztalat közege. *Symbolon* V. 1. 53–61

2005 A néző megértése. *Symbolon* VI. 2. 26–31.

2011 „Minden szétesik”. Színészi testgesztus és kontextus. In: *Táncművészet és tudomány III. Perspektívák az új évezredben a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánckutatásban*. Budapest, Magyar Táncművészeti Főiskola, 97–102.

BÍRÓ Béla

2004 *Drámaelmélet*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

BODÓ Márta

2004 *Néző, játék, olvasó. Dráma- és színháztörténeti tanulmányok*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó, 79–102.

2009 *Iskola és színház: az iskoladráma neveléstörténeti és pedagógiai szerepe*. Verbum, Kolozsvár.

BODÓ Ottó

2002 Maszk nélkül – Az erdélyi magyar színházi struktúra. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai magyar évkönyv 2001*. Kolozsvár–Temesvár, Polis Kiadó – Szórvány Alapítvány.

- 2010 Egy színház újjászületése – a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház 1990 után. *Pro Minoritate* tél, 47–73.
- 2011 *A rendszerváltás utáni erdélyi magyar színház*. Doktori dolgozat. Budapest, Színház- és Filmművészeti Egyetem, Doktori Iskola. Irányító: Hegedűs D. Géza. <http://www.filmacademy.hu/uploads/dokumentumtar/bodoaodolgozat.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)
- BOROS Kinga
- 2006 Az igaz tér színháza. [Gianina Cărbunariu: Stop the Tempo] *Symbolon* VII. 1. 182–189.
- 2009 A kirakatat visszanéz. *Korunk* XX. 1. 61–66.
- CSÉP Zoltán
- 2005 Befogadás: színház, rítus és performance határán az Egyesült Államokban. *Symbolon* VI. 2. 39–45.
- 2010 A szöveg helye a színház változó sodrában. *Symbolon* XI. 2. 47–53.
- CSIRÁK Csaba
- 2013 *60 év krónikája: adattár a szatmárnémeti magyar társulat történetéhez*. Szatmárnémeti, Profundis Kiadó.
- CSUTAK Attila
- 2010 Határátlépések a színház tér-idő-kép rendszerében. Adalékok a színházi kép hermeneutikájához. *Symbolon* XI. 19. 113–126.
- CZIBULA Katalin, EMŐDI András, JÁNOS-SZATMÁRI Szabolcs (szerk.)
- 2009 *Dráma – múlt, színház – jelen. Tanulmányok a színház- és drámatörténet köréből*. Kolozsvár–Nagyvárad, Erdélyi Múzeum-Egyesület – Partium. (A régi magyar színház 4.)
- DÁLNOKY Csilla
- 2007 A Csiki Játékszín imázsának vizsgálata. In: Bíró A. Zoltán, Bodó Julianna (szerk.): *Kultúra – Téréség – Jövőkép*. Csikszereda, Alutus Kiadó, 142–143.
- DEÁK Katalin
- 2013 Az „én” mint dokumentum (Béres Márta: *One-Girl Show*). *Játéktér* II. 3. 22–28.
- DEMETER Júlia
- 2012 Kánonbontás, kánonépítés? (A magyar nyelvű iskolai és hivatásos színjáték 1750–1820 között). *Irodalomtörténeti Közlemények* CXVI. 2012/2. 151166.
- EGYED Emese (szerk.)
- 2002a A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája, XVIII–XIX. század. Kiegészítés. In: Egyed Emese (szerk.): *Theátrumi könyvecske... Színházi zsebkönyvek és szerepük a régió színházi kultúrájában*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 167–200. (Sapientia könyvek. Bölcsészettudomány 4.) <http://mek.oszk.hu/01700/01751/01751.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)
- 2002b *Theátrumi könyvecske. Színházi zsebkönyvek és szerepük a régió színházi kultúrájában*. Kolozsvár, Scientia Kiadó. (Sapientia Könyvek. Bölcsészettudomány 4.)
- 2003 *Szabaddon fordította*. Kolozsvár, Scientia Kiadó. (Sapientia Könyvek. Bölcsészettudomány 23.)
- 2004 *Néző, játék, olvasó. Dráma- és színháztörténeti tanulmányok*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó.
- 2005 *Ismeretség. Interkulturális kapcsolatok a színház révén (XVII–XIX. sz.)*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- 2012 *A látható jelentés. Színház- és filmművészeti tanulmányok*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

EGYED Emese, BARTHA Katalin Ágnes, TAR Gabriella-Nóra (szerk.)

2011a *(Dráma)szövegek metamorfózisa. Kontaktustörténetek. Metamorphosis of the (Drama)Texts. Stories of Relation. A 2009. június 4–7-i kolozsvári konferencia szerkesztett szövegei. I. Hagománykezelés, imitációváltozatok. Traditions, Imitations.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. (Régi Magyar Színház 5.)

2011b *(Dráma)szövegek metamorfózisa. Kontaktustörténetek. Metamorphosis of the (Drama)Texts. Stories of Relation. A 2009. június 4–7-i kolozsvári konferencia szerkesztett szövegei II. Kölcsönhatások, az értelmezés művelei. Reciprocity, Interpretations.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. (Régi Magyar Színház 5.)

ENYEDI Sándor

2002 *Az ember tragédiája bemutatói I. Az ősbemutatótól Trianonig.* [Adattár] Budapest, Madách Irodalmi Társaság.

2005/a Nemzeti színjátszásból nemzetiségi színjátszásba. In: BÉCSY Tamás, SZÉKELY György, GAJDÓ Tamás (szerk.): *Magyar színháztörténet 1920–1949.* Budapest, Magyar Könyvklub, 771–805. [tizenöt képmelléklettel] <http://tbeck.beckground.hu/szinhaz/index.htm> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

2005/b *Az ember tragédiája bemutatói. Az első hatvan év.* [Adattár] Budapest, Madách Irodalmi Társaság.

2005/c *Színészek, színházak, városok. A határon túli magyar színházművészet kislexikona.* Budapest, Balassi Kiadó.

2008 *A Tragédia a színpadon – 125 év.* Budapest, Madách Irodalmi Társaság. <http://madach.hu/old/bibl/Enyedi%20S.%20A%20Tragedia%20a%20szinpadon.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

FEHÉR Csaba

2003 *Gestus és elidegenítés Bertolt Brecht: A kaukázusi krétakör* című drámájában. *Symbolon* IV. 1. 130–137.

GYÉRESI Júlia

2007 A színészi beszédhang mint karakterformáló és identitás-teremtő eszköz. *Symbolon* VIII. 1. 171–177.

GYÖRGY Andrea

2007 *Színházteremtés textualitás és teatralitás feszültségében. A színházi nyelv változása kortárs magyar drámákból készült előadásokban.* Doktori dolgozat. Budapest, ELTE Bölcsészettudományi Kar. Irányító: Fodor Géza. <http://doktori.btk.elte.hu/phil/gyorgyandrea/diss.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

HATHÁZI András

2003 Improvizáció és személyiségfejlesztés. *Symbolon* IV. 1. 174–185.

2005 A gondolatmentes színész. *Symbolon* VI. 2. 194–201.

2007a Én vagyunk, te vagytok, ő vannak... Töredékes gondolatok a szerepről és a személyiségről. *Symbolon* VIII. 2. 88–93.

2007b *Improvizáció és személyiségfejlesztés.* Kolozsvár, BBTE Egyetemi Kiadója. [első változata azonos címmel: DLA-disszertáció, Budapest, Színház és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola, 2003] Irányító: Hegedűs D. Géza.]

<http://www.filmacademy.hu/uploads/dokumentumtar/hathaziaadolgozat.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. április 29.)

HORVÁTH Andor

2005 *A szent liget. Tanulmányok a görög tragédiáról.* Kolozsvár, Polis Kiadó.

JÁKFALVI Magdolna

2007 A qui est l'espace? De l'occupation spatiale et politique. [Kié a tér? A szimbolikus helyfoglalásról] *Symbolon* VIII. 1. 25–32.

JÁNOS-SZATMÁRI Szabolcs

2007 *Az érzékeny színház*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

KARÁCSONYI Zsolt

2010 *A tér játéka – A virtuális tér és a történelmi idő viszonyának módosulásai Páskándi Géza és Marin Sorescu drámaiban*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

KELEMEN Kinga, BODÓ A. Ottó

2007 Erdélyi drámák a rendszerváltás után. *A Híd* márc. 30–36. <http://epa.oszk.hu/01000/01014/00035/pdf/030.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

KILLÁR KOVÁCS Katalin

2003 Az improvizáció szerepe a színpadi karakterformálásban. *Symbolon* IV. 1. 159–173.

2008 Játék és interkulturalitás. *Symbolon* IX. 2. 12–19.

KIRÁLY Kinga Júlia

2002 Carlo Gozzi testfelfogásának korszerű ábrázolása. *Symbolon* III. 1-2. 160–166.

2006 *A rothadás esztétikája (A baljós és bűbájos Carlo Gozzi)*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

KORDICS Noémi

2005 Túl a drámán. Elfriede Jelinek színháza. *Symbolon* VI. 2. 46–50.

2007a Feminizmus és feminizmuskritika Elfriede Jelinek drámai szövegeiben. *Korunk* XVIII. 3. 84–93.

2007b Ideológiák válsága Elfriede Jelinek színházában. *Symbolon* VIII. 12. 99–106.

2009 Spiel mit der Tradition – Nestroy und Jelinek. In: CZIBULA Katalin, EMŐDI András, JÁNOS-SZATMÁRI Szabolcs (szerk.): *Dráma – múlt, színház – jelen. Tanulmányok a dráma- és színház történet köréből*. Kolozsvár–Nagyvárad, Erdélyi Múzeum-Egyesület – Partium, 373–382. (A régi magyar színház 4.)

KÖTŐ József

2009 *Színjátész személyek Erdélyben (1919–1940). Közhasznú esmeretek tára*. Kolozsvár, Polis Kiadó.

2012b „...elmutassa... maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát”. *Játéktér* I. 1. (ősz/tél) 75–81.

KOVÁCS Flóra

2007 A színházi nyelv iterabilitása és figurativitása. *Apertúra. Filmelméleti és filmtörténeti szakfolyóirat* II. 3. <http://apertura.hu/2007/tavasz/kovacs> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

2008 Az átmenetiség jegye a *Mert tudnom kell...*-ben. *Napút* 8. 31–37.

2010 Olvasási módok a színházi nyelvben (A *Mert tudnom kell...* című előadás befogadásjátéka). *Erdélyi Múzeum* LXXII. 1-2. 124–130.

2011a A „sokféleség” a színházi aktusban. In: Egyed Emese, Bartha Katalin Ágnes, Tar Gabriella-Nóra (szerk.): *(Dráma)szövegek metamorfózisa II*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 95–102.

2011b Az egymáshoz kapcsolódások játéka. Dialógus Selyem Zsuzsa Tetkó. Avagy ha így megy ez, ki állítja meg Arturo Uit? című szövegével. *Korunk* XXII. 1. 94–102.

2011c Az idő és a (fel)ügyelet kimozdítottsága Visky András *A szökés* című drámájában. *Látó* XXII. 1. 88–99.

É. n. A remény horizontja. Az emlékezés Visky András *Tanítványok* című drámájában. In: Kérchy Vera (szerk.): *Színház – Jelentés – Emlékezet*. Szeged, JatePress, 133–141.

KOVÁCS Levente

2004 Jel, jelentésképződés, redundancia. Reflexiók a színházművészet nyelvújítási kísérleteinek kapcsán. *Symbolon* V. 1. 102–108.

2006 A személyes élményzóna feltárásának folyamata a színészképzésben. *Symbolon* VII. 1. 209–216.

2007 A „belső” dokumentáció. A szerepirás műhelytitkaiból. *Symbolon* VIII. 2. 81–87.

[KOZSIK] NOVÁK Ildikó

2006 Nonkonformizmus és intézmény. Bábszínház és ideológia viszonya a 20. század második felében. *Symbolon* VII. 1. 109–117.

2008 Hatalom, ideológia és interkulturalitás a bábszínpadon. *Symbolon* IX. 2. 25–51.

2011 *Fejezetek a marosvásárhelyi Állami bábszínház történetéből (1949–1975)*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó – Művészeti Egyetem Kiadója. [67 fényképpel]

LÁZOK János

2002 Trilógia vagy tetralógia? In: Görömbei András (szerk.): *Tanulmányok Sütő Andrásról*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 197–205. (Változatlan újraközlés: Görömbei András (szerk.) 2007. *In memoriam Sütő András*. Budapest, Nap Kiadó, 141–152.)

2007 Isten az álarcból. Kísérlet A Pronomosz-váza A oldalának értelmezésére. *Symbolon* VIII. 1. 137–146.

2008 A hódító és a meghódított idegen Sütő András *A szuzai menyegző* című drámájában. *Symbolon* IX. 1. 30–34.

LÁZOK János, UNGVÁRI-ZRÍNYI Ildikó (szerk.)

2011 *Magyar nyelvű felsőfokú színészképzés Marosvásárhelyen 1954–2008. A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet történetei I. 1954–1962*. Marosvásárhely, UArtPress.

MAKKAI Gyöngyvér

2009a Drámai szüksézsavóság? *Symbolon* X. 2. 140–146.

2009b Színpad erőtér. *Symbolon* X. 1. 114–127.

[MÁTHÉ] LŐRINCZI Rozália

2011 A paraván felbomlása és a „harmadik műfaj” kialakulása. *Symbolon* XII. 2. 76–83.

2008 A rögzített struktúra az átváltozás folyamatában. *Symbolon* IX. 2. 20–24.

MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert

2009 *A csiksomlyói ferences misztériumdrámák forrásai, művelődés- és lelkiségtörténeti háttere*. Piliscsaba–Budapest, PPKE – Magyarok Nagyszabony Ferences Rendtartomány.

MEGYASZAI Kinga

2002 Hipotipózis és képleírás Heinrich von Kleist Homburg hercege című drámájában. In: Pethő Ágnes (szerk.): *Képtárvitelek. Tanulmányok az intermedialitás tárgyköréből*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 145–162.

MUSCA Szabolcs

2009 Szöveg- és látványterek. Szaggatott képek Mihai Măniuțiu Woyzeck- rendezésében. *Korunk* XXII. 1. 54–60.

NAGY Béla

2009 *Torz idők színháza. A nagyváradi magyar színjátszás tizenkét éve (1948–1960)*. Nagyvárad, Varadinum Script Kiadó.

NAGY Béla (szerk.)

2011 *Új templom – régi oltár. A Nagyváradi Szigligeti Színház Zárkövének krónikája (1900–2011)*. Nagyvárad, Szigligeti Művészeti és Jótékonyági Alapítvány – Varadinum Script Kiadó.

NAGY Béla (vál., szerk., előszó)

2010 *Évszázadokra szóló nagy alkotás. A nagyváradi Szigligeti Színház építéstörténete levéltári dokumentumokban (1897–1902)*. Nagyvárad, Szigligeti Alapítvány – Varadinum Script Kiadó.

PAPP Éva

2011 *A művészi beszéd útja a közbeszédtől a versmondásig*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó – UArtPress. [Első változata DLA-disszertáció, Budapest, 2005.]

PATKÓ Éva

2009 Színész és szerep viszonya kelettől nyugatig – A maszk kérdése. *Symbolon* X. 1. 54–61.

2010 Matei Vişniec: Visszatérés az abszurdhoz. *Symbolon* XI. 1. 63–73.

2012 Media Identity – What Media Environment Do Our Audiences Come From. [Médiaidentitás – milyen médiakörnyezetből érkezik a színházi közönség.] *Symbolon* XIII. 1. 11–22.

PARÁSZKA Miklós

2005 Egy színházi intézmény születésének erőterei. *Symbolon* VI. 1. 219–223.

2009 Test-esztétika. Az izmusoktól az izmokig. *Symbolon* X. 2. 73–82.

SÁNTHA Ágnes

2005 Színházlátogatási szokások és preferenciák Marosvásárhelyen. *Symbolon* VI. 1. 209–218.

SEBESTYÉN Rita

2004 *Terek és metaterek az ókori görög színházban Aiszkhülosz tragédiái kapcsán, a skéné megjelenéséig*. Budapest, Filozófiatudományi Doktori Iskola. Irányító: Fodor Géza. https://www.academia.edu/9435767/DISSERTATION_HU_Terek_%C3%A9s_metaterek_az_%C3%B3kori_g%C3%B6r%C3%B6g_sz%C3%ADnh%C3%A1zban_Spaces_and_Meta-spaces_in_the_Ancient_Greek_Theatre (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)

2011 Heterotópiák. A tér dramaturgiája a Maladype előadásában. In: Huszár Sylvia, Sebestyén Rita (szerk.): *Maladype 10 Év/10 Years*. Budapest, Maladype Színház KHE, 162–171.

2012a Ógörög kortársaink. *Symbolon* XIII. 1. 53–61.

2012b A nyúl vacca és a befogadói képzelet. *Látó* XXIII. 4. 39–47.

TATAI Sándor

2004 A tanítási dráma és a színházi nevelés elméleti és módszertani vonatkozásai a drámapedagógiában. *Symbolon* V. 1. 246–252.

2010 A színház esztétikai élmény – A színház nevelés. *Symbolon* XI. 2. 89–98.

TAR Gabriella-Nóra

2004 Gyermeki lelkeknek való néző hely. Felix Berner gyermektársulata a 18. századi Magyarországon. In: EGYED Emese (szerk.): *Néző, játék, olvasó...* Kolozsvár, Kriterion Kiadó, 103–125.

2008 Friedrich Zöllner gyermektársulata a 18. századi Pesten és Budán. In: CZIBULA Katalin (szerk.): *Színházvilág – világszínház. Tanulmányok a magyar és az európai dráma XIII–XIX. századi történetéből*. Budapest, Ráció Kiadó, 149–170. (A régi magyar színház 3.)

2009 Ismeretlen árnyképek a 18. századi pest-budai német társulat színészeiről. In: CZIBULA Katalin, EMÖDI András, JÁNOS-SZATMÁRI Szabolcs (szerk.): *Dráma – múlt, színház – jelen. Tanulmányok a dráma- és színház-történet köréből*. Kolozsvár–Nagyvárad, Erdélyi Múzeum-Egyesület – Partium, 81–92. (A régi magyar színház 4.)

UNGVÁRI-ZRÍNYI Ildikó

- 2003/2004 Képgörbületek: A szöveg képi dramaturgiája. *Theatron* tél/tavaszi. 13–19.
- 2004 A gesztus-narratívák teatralitása. *Symbolon* V. 1. 39–53.
- 2005 A néző visszanéz. Kísérlet a nézőség kép-antropológiai értelmezésére. *Symbolon* I. 1. 64–79.
- 2006c Tér és látvány: a város színháza. *Apertúra* tavasz <http://www.apertura.hu/2006/tavaszi/ungvari/> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)
- 2006d *Bevezetés a színházantropológiába. Színházstudományi tankönyv.* Marosvásárhely, Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Kiadója.
- 2006/e Szertartás és intézmény. A színház előredőli. *Symbolon* VII. 11. 59–70.
- 2007/b Képből van-e a színház teste? *Theatron* 1-2. 127–137.
- 2007c A kollektív identitástól a hieroglifáig. Tanulmány arról, aki a csellót tartja. *Symbolon* VIII. 12. 59–69.
- 2009 Tér – kép. Az érzékelés színpadi terei. *Korunk* XX. 1. 14–24.
- 2010 *Qui est là?* Rákérdezés a kortárs színházra. *Korunk* XXI. 5. 73–81.
- 2011a *Testrepresentációk és előadásnyelv a 40-60-as években.* In: LÁZOK János, UNGVÁRI-ZRÍNYI Ildikó (szerk.): *Magyar nyelvű felsőfokú színészképzés Marosvásárhelyen 1954–2008.* Marosvásárhely, UartPress, 74–95.
- 2011b Gesztus, kép, energia és identitás az Antigone című előadásban. *Symbolon* 21. 101–110.
- 2012a Film-képek színházi térben. *Theatron* 3-4. 83–97.
- 2012b Zoknit húzni a lábra. Egy Örkény-drámaformáról. *Látó* XXIII. 4. 58–70.
- 2012c Az arckép bennünk van. *Korunk* XXIII. 9. 60–65.

VISKY András

- 2002 *Írni és (nem) rendezni.* Kolozsvár, Koinónia Kiadó.
- 2004 *Az adaptáció mint térbeírás. Kertész Imre: Kaddis a meg nem született gyermekért című regényének adaptációja.* DLA-disszertáció. Budapest, Színház- és Filmművészeti Egyetem, Doktori Iskola. Irányító: Hegedűs D. Géza. <http://www.filmacademy.hu/uploads/dokumentumtar/viskyadolgozat.pdf> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 18.)
- 2009 *Megváltozhat-e egy ember. Írások.* Kolozsvár, Korunk – Komp-Press.

(Sz. n.)

2002–2012. *Színházi évkönyv.* Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet Budapest.**Színházi blogok**

ZSIGMOND Andrea (projektgazda) és diákmunkatársai

- Erdélyi folyóiratok színházi írásai [*Látó*, *Korunk*, *Helikon*, *Székegyföld*]. Elérhető: <http://teatroblog.wordpress.com/kiadvanyok/> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 19.)
- Színházi könyvek [magyar nyelvű kiadóknál megjelent színházi tárgyú könyvek listája]. Elérhető: <http://teatroblog.wordpress.com/konyvek-2/> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 19.)
- Színházi sajtó, fesztiválblogok [erdélyi magyar vonatkozású színházi fesztiválok újságai, blogjai – linkgyűjtemény]. Elérhető: <http://teatroblog.wordpress.com/linkek/szinhazi-sajto/fesztivalblogok/> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 19.)

**TEOLÓGIAI TUDOMÁNYOK
ÉS EGYHÁZTÖRTÉNET**

A római katolikus egyháztörténelmi munkaműhely 2002–2012 között

MARTON JÓZSEF

1. Intézményi helyzet: a Római Katolikus Teológia Kar

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológia Kara 1996-ban jött létre. A karon vallásstanárokat, szociális munkásokat, egyháztörténészeket, illetve 2006-tól lelképásztorokat képeznek. 1999-től mesterképzés és doktori képzés indult. 2000-ben jelent meg először a *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologica Latina Catholica*, a kar tudományos folyóirata. Ugyanez évben Gyulaféheváron is külön tudományos folyóiratot indított a Papevelde *Studia Theologica Transsylvaniensia* néven. A Római Katolikus Teológia helyzetének és tudományos kutatásának alakulását 1990 után Marton József foglalta össze a *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I.* című kötetben.¹

Az intézményes egyháztörténelmi kutatások a tudományos folyóiratok és a doktori képzés elindulásával kezdődtek. A bolognai rendszer által megkívánt (magyar nyelvű) doktori iskolát egy évig a Református Teológiai Kar, a Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszéke és a Római Katolikus Teológia Kar közösen szervezte meg, s ezt követően napjainkig a két teológia kar (Református és Római Katolikus) az „Ecumene” doktori iskolát működteti. Az első doktori védés a karon 2004-ben volt. Marton József doktoranduszai közül a következők szereztek tudományos fokozatot egyháztörténelmi témából: Zamfir Korinna (2004): *Ökumenizmus Erdélyben*; Tamási Zsolt-József (2005): *Az erdélyi római katolikus egyházmegye az 1848/49-es forradalomban*; Bereczki Silvia (2007): *A II. Vatikáni zsinat kihatása az erdélyi római katolikus Egyházban*; Osváth Judit (2007): *Az Erdélyi Iskola és Márton Áron*; Schupler Tibor (2007): *A szatmári római katolikus káritász története*; Gagy Katinka (2009): *Az erdélyi római katolikus egyház helyzete a kommunista államvezetés idején a székelyudvarhelyi főesperesi kerületben*; Csiszár Klára (2009): *A jezsuiták működése Szatmáron a 19. és 20. században*; Lukács Róbert (2010): *A római katolikus és görög katolikus egyház kapcsolata 1867–1948 között Erdélyben*; Gál László (2010): *Az erdélyi felekezeti oktatás II. József uralkodása idején*; Ferenczi

---

¹ Marton József: A Gyulaféhevári Római Katolikus Teológia helyzetének alakulása 1990 után. In: Tánzos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2002. pp. 269–283.

Sándor (2011): *A gyulafehérvári egyházmegye papságának története*; Nóda Mózes (2011): *A II. Vatikáni zsinatot megelőző liturgikus megújulás, és annak hatása a gyulafehérvári egyházmegye liturgikus életére*; Horváth István (2012): *Az Eucharisztia tisztelete a 19. században Erdélyben*; Lőrincz Ottó: *A nagyváradi római katolikus püspökség a kommunizmus idején*; Darvas K. József: *A csíkszeredai egyházközség élete a 20. században* (összesen 14). Az egyháztörténelmi doktori munkák elsősorban helytörténeti jellegűek, és – amint a fenti címek is jelzik – korábban fel nem dolgozott témákat tárgyalnak.

Habár a Római Katolikus Teológia Karon alkalmazott tanárok szakterületüknek megfelelően kutatnak, illetve szakfolyóiratokban, konferenciakötetekben és önálló könyvekben közlik tanulmányaikat, alkalomnak megfelelően néhányan (pl. pasztorálteológia, liturgikatanárok stb.) egyháztörténelmi cikkeket is írnak. A karon belül kiemelkedik az egyháztörténelmi kutatás és publikáció.

2. Kutatási projektek a Római Katolikus Teológia Karon: az Erdélyi Római Katolikus Státus Szakkollégium

Az Erdélyi Római Katolikus Státus Szakkollégium 2006-ban alakult, azzal a céllal, hogy lehetőséget nyújtson a BBTE Római Katolikus Teológia Karának hallgatói számára az egyetemi tanulmányok mellett további elmélyült kutatásra és szakmai tudás megszerzésére. A szakkollégium olyan kutatóműhely szerepét igyekszik betölteni, ahol a tagok a katolikus autonómia, az ún. Erdélyi Római Katolikus Státus 16. századig visszamenő történelmét kutatják, megismerik annak széles körű oktatási, egyházszerkezési, társadalompolitikai szerepét, és ezzel kapcsolatban népszerűsítő előadásokat szerveznek. A szakkollégiumot Holló László egyetemi docens, a Római Katolikus Státus elnöke hozta létre, és vezeti a mai napig.

A szakkollégiumi munkát elsősorban a kar mesteris diákjai, doktoranduszai végzik. Felvételt az egyháztörténelemben és világtörténelemben jártas diákok nyerhetnek. Erről elsősorban írásbeli tanulmánnyal tesznek tanúságot. A kandidáloknak az alakulás évében például egy esszét kellett elkészíteniük *A legsürgetőbb társadalmi probléma, melynek feloldásában az Erdélyi Római Katolikus Státus történelmi szerepének figyelembevételével mérvadó módon közreműködhet* címmel. A felvételi eljárás részét képezi továbbá a szóbeli meghallgatás, melynek során felmérésre kerül a pályázónak az Erdélyi Római Katolikus Státus történetével kapcsolatos jártassága és elhivatottsága a Státus múltjának kutatására.

A Státus szakkollégium a BBTE Római Katolikus Teológia Karának Szentegyház (Iuliu Maniu) utcai épületében működik, és annak infrastruktúráját használja. A hatékony kutatómunkához a szakkollégisták számára az Erdélyi Katolikus Státus Alapítvány biztosítja a levéltárhoz való hozzáférést. A szakkollégium működése fennállásának első évében alkalmi megbeszélésekben, rendszeresített levéltári

kutatómunkában, szakkonferenciákon való részvételben és a második félév során a Státust népszerűsítő előadássorozat megtartásában konkretizálódott.

A szakkollégiumi tutorok Marton József professzor és Holló László egyetemi docens. A szakkollégisták a kutatási témát a tutorok irányítása mellett választják, és közösen dolgoznak ki egyéni kutatási programot. Ilyenek például: *Oktatás és nevelés az Erdélyi Római Katolikus Státus marosvásárhelyi főgimnáziumában 1903–1909 között* (Bereczki Gyöngyvér doktorandusz), *Az Erdélyi Római Katolikus Státus újjászervezése 1866 és 1873 között* (Csonta István doktorandusz), *A státusgimnáziumi tanárok nyugdíjalapjának történetéből (1871–1894)* (Demeter András magiszteri hallgató), *A kolozsvári Státus-iskola a 20. században* (Takó István doktorandusz), *Az Erdélyi Római Katolikus Státus kézdivásárhelyi főgimnáziumának története* (Füzi Enikő magiszteri hallgató), *Fogarasy Mihály erdélyi püspök Lyceum Academicum nevű nagy alapítványa az 1900–1933 közötti évi Státus jelentések alapján* (Mild Brigitte), *A Mária Terézia által alapított szebeni árvaház története az 1930-as évek végéig* (Kovács Adrienne magiszteri hallgató), *Az Erdélyi Római Katolikus Státus 1848-ban tartott gyűlésének jegyzőkönyvéről* (Kulpinschi Eleonóra), *A kolozsvári Marianum tan- és nevelőintézet története az első világháború végéig, valamint ennek jogviszonya az Erdélyi Római Katolikus Státussal* (Orosz Krisztofer magiszteri hallgató), *A Melody tulajdonjoga?* (Novák Noémi magiszteri hallgató), *Kié a kolozsmonostori uradalom? – avagy a Római Katolikus Státus tanulmányi alapjához tartozó birtok kezelésében bekövetkezett 1868-as változás és annak előzményei* (Pénzes Lóránd magiszteri hallgató) stb.

A kutatómunkában – a Szakkollégium által a KMEI keretében – a Szülőföld Alap pályázatán nyert összegeknek a hallgatók ösztöndíjára való felhasználása jelentős motivációs tényezőként hat. A diáktagok kutatásaikat az Erdélyi Tudományos Diákköri Konferenciákon mutatják be. Többen eljutottak és helyezéseket értek el a magyarországi Országos Tudományos Diákköri Tanács által szervezett Országos Tudományos Diákköri Konferencia Társadalomtudományi Szekciójában.

A Státus Szakkollégium indításakor tervezett előadássorozat is népszerűségnek örvend, és előbb a szaktanárok, majd a szakkollégisták aktív közreműködésével történik. A népszerűsítő előadásoknak a média visszhangja mellett toborzó jellegük is van. Az elhangzott előadások, illetve a szakkollégisták által készített, és arra érdemesnek ítélt szakdolgozatokat kötetekben jelenítik meg. Ennek finanszírozását az Erdélyi Római Katolikus Státus Alapítvány vállalta magára. Jelenleg több kötetnyi könyvanyag vár kiadásra a státusi jegyzőkönyvekről.

3. A Gyulafehérvári Római Katolikus Teológiai Intézet

A Római Katolikus Teológiai Intézet 2006-ban betagoledott a BBTE Római Katolikus Teológia Karába. Az egyháztörténelmi tanszékén oktatói és kutatói tevé-

kenységet folytató Marton József egyháztörténelem-tanár ezt megelőzően is folyamatosan jelentkezett új kiadványokkal. A betagolódás után is megmaradt a 2000-ben elindított tudományos teológiai folyóirat, melyben rendszeresen közlésre kerülnek az egyháztörténelmi munkák. Mindezek az alábbi közlésben megtalálhatók. Marton József vezetésével a végzős diákok közül többen vállalkoznak egyháztörténelmi, főleg az egyes egyházközségek történetét feldolgozó licenciátusi, mesteri és plébánosi vizsgadolgozatok megírására. Az arra érdemes tudományos munkák könyv formájában is megjelentek.

Marton József kezdeményezésére alakult meg 2000-ben, és főszerkesztésében működik a *Studia Theologica Transsylvaniensia* gyulafehérvári folyóirat, valamint a *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologica Latina Catholica*, a Kar tudományos folyóirata. Mint egyetemi tanár összesen harmincegy alkalommal szerepelt opponensként különböző doktori bizottságokban (például a Kolozsvári Protestáns Teológián, a Bukaresti, Nagyszebeni Egyetemeken, a BBTE Európai Tanulmányok, Történelem, Bölcsészettudományi és Református Teológia Karán), és szakirányításával huszonöt doktorandusz védte meg a disszertációját. 2002–2006 között tagja a Tanügyminisztérium teológiai bizottságának, mely a romániai és a külföldi egyetemeken szerzett doktori diplomákat honosítja. 2008-tól 2011-ig tagja volt a Főiskolai Oktatás Minőségét Biztosító Román Ügynökség (ARACIS) humanisztikai és teológiai állandó bizottságnak. 2006-tól tagja a Tanügyminisztérium akkreditációs teológiai bizottságának, mely a docensi és egyetemi tanári előlépéseket konfirmálja.

Papi és tudományos tevékenységéért az alábbi egyházi és világi elismerésekben részesült: 1985-ban szentszéki tanácsos; 1993-ban pápai káplán; 1996-ban a gyulafehérvári székesegyház teológuskanonokja; 2005-ben a gyulafehérvári székeskáptalan nagyprépostja; 2009-ben pápai prelátus; 2000-től a Magyar Tudományos Akadémia külső köztestületi tagja; 2001-ben a Magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma egyháztörténelmi tevékenységéért Fraknoi Vilmos-díjjal jutalmazta. A BBTE Rektorátusa is többféle kitüntetésben részesítette (*Diplomă de Merit*, *Diplomă de Inovație Instituțională*, *Diplomă de excelență didactică*, *Diplomă științifică*, *Premiul Excelenței științifice*, *Premiul Reprezentativității*, *Premiul cercetării științifice*). Kutatómunkájának eredményeit számos konferencián, tudományos ülészen, előadáson ismertette, írásban is közölve azokat.

4. Egyháztörténelmi publikációk

Az erdélyi egyházmegyék és plébániák történetével kapcsolatos egyháztörténelmi szakkönyvek száma összesen 32 kötet, 5 egyetemi jegyzet készült, az archívumi források feldolgozásában és kiadásában összesen 9 kötet látott napvilágot, három népszerűsítő kiskönyv, valamint 21 egyháztörténelmi jellegű, szerkesztett

kötet született. Az adatbázisban jelzett, szakfolyóiratokban publikált, egyháztörténelmi jellegű írások száma összesen 93, az adatbázisban jelzett, tanulmánykötetekben, emlékkönyvekben publikált írások száma pedig szintén 126. Az egyéb egyházi folyóiratokban publikált cikkek száma 19.

Az egyháztörténelmi publikációk nagyobb része Marton József egyháztörténelem-tanár és doktoranduszai tollából került ki. A kurzusukat leszámítva, 99%-ban erdélyi jellegű munkákról van szó. A fenti csoportosítás szerinti összegzést az alábbi kimutatás adja.

Szakkönyvek

Albert-Lőrincz Márton

Törd a kígyó fejét. Iskolaügy a vallásnevelés prizmáján keresztül a 20. századi gyulafehérvári egyházmegyében. Kolozsvár 2007.

Bura László

Vizsgáljuk meg ezek okát! Szatmári művelődéstörténeti és egyháztörténeti tanulmányok. Csíkszereda 2007.

Boldog Scheffler János. Szatmár 2011.

Köztünk élt Scheffler János Szatmár vértanú püspöke. Szatmár 2004.

Czirják Árpád

Pogány és keresztény örökség. Kolozsvár 2012.

Darvas Kozma József

Szórványpasztoráció. Csíkszereda 2006.

A csíksomlyói pünkösdi búcsú eredettörténete. Csíkszereda 2011.

A pálos rend története Erdélyben, Partiumban, Bánságban és Kárpátalján. Csíkszereda 2012.

Ferenczi Sándor

A Gyulafehérvári (Erdélyi) Főegyházmegye történeti papi névtára. Budapest–Kolozsvár 2009.

Százéves a korondi római katolikus templom. Plébániatörténet a dokumentumok tükrében. Gyulafehérvár 2010.

Sacerdotes Transylvanici. Az erdélyi egyházmegye papjai – történeti áttekintés. Kolozsvár 2012.

Útközben. Papi történetek és anekdoták. Kolozsvár 2012.

Fodor József

A jóság elitje a XX. században. Bogdánffy Szilárd élete. Nagyvárad 2004.

Jóságos atya és püspök. Fiedler István püspök élete. Nagyvárad 2007.

A nagyváradai egyházmegye ideiglenes főpásztorai a XX. században. Kolozsvár 2008.

A nagyváradai történelmi Sematizmus. Nagyvárad 2003.

Holló László

A világiak által 'vezetett' egyházmegye. Az erdélyi R. K. Státus társadalmi jelentősége. Kolozsvár 2009.

Jakubinyi György

Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita archontológia. Kolozsvár 2010.

A Szentek nyomában Erdélyben. Gyulafehérvár 2005.

Korom Imre

Istenért és hazáért. Az Erdélyi Magyar Egyházirodalmi Iskola emlékkönyve. Nagyvárad 2003.

Az európai zsidóság helyzete XII. Piusz korában. Szeged, 2007.

Léstyán Ferenc

Erdélyi Szibéria. Kolozsvár 2003.

Marton József

Fogarasy Mihály erdélyi püspök élete és munkássága. Gyulafehérvár, 2005.

Az erdélyi katolicizmus 90 éve. Kolozsvár, 2008.

A keresztény szeretetesség története. Kolozsvár, 2010.

Ozsváth Judit

Erdélyi Iskola. Antológia, repertórium. Csíkszereda 2003.

Sas Péter

Az erdélyi római katolikus egyház 1900–1948. Budapest 2008.

Marianum. Kolozsvár 2011.

Egy reneszánsz lelkületű főpap. Hirschler József főesperes-plébános. Kolozsvár 2010.

Schupler Tibor:

A Caritas története a világegyházban és a Szatmári Egyházmegyében. Kolozsvár 2009.

Tamási Zsolt-József

Az erdélyi római katolikus egyházmegye az 1848/49-es forradalomban. Kolozsvár 2007.

Tempfli Imre

Sárból és napsugárból. Pakocs Károly püspöki helynök élete és kora. Budapest 2002.

Scheffler János szatmári püspök és nagyváradai Apostoli kormányzó pástorlevelei és utolsó írásai. Szatmár 2002.

Zamfir Korinna

A katolikus-protestáns viszony Erdélyben a 20. században. Az egyháztani párbeszéd recepciójának korlátai. Kolozsvár 2008.

A katolikus-protestáns egyháztani párbeszéd eredményei. Kolozsvár 2007.

Katolikusok és protestánsok. Történelmi visszatekintés és teológiai párbeszéd. Kolozsvár 2002.

I. Egyetemi jegyzetek

Marton József

Katolikus egyháztörténet I. Kolozsvár 2002.

A keresztény ókor. Marosvásárhely 2004. 2. kiadás: 2010.

A keresztény jelenkor. Marosvásárhely 2008.

A keresztény újkor. Marosvásárhely 2006.

A keresztény középkor. Marosvásárhely 2005.

II. Archívumi források feldolgozása és kiadása

Márton Áron püspök hagyatékának feldolgozása és kritikai megjelentetése:

Márton Áron

Házasság, család. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2005.

Bérmálás. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2006.

Keresztség, hit. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2007.
Oltáriszentség, Krisztus Király. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2008.

Papság. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2009.

Húsvét. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2009.

Karácsony. Összeáll.: Marton József, gond.: Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2010.

Nevelés. Összeáll. Marton József, gond. Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2012.

Ratzinger, Joseph

A keresztény hitelvek. Ford. Márton Áron, közreadta Marton József – Kuszálík Péter. Marosvásárhely 2008.

III. Brosúrák

Marton József

Márton Áron élete. Kolozsvár 2002.

Márton Áron Bischof von Siebenbürgen. Kolozsvár 2002.

Márton Áron, episcopul Ardealului. Kolozsvár 2008.

IV. Egyháztörténelmi jellegű szerkesztett kötetek

Barabás Kisanna – Tamási Zsolt (szerk.)

A maros-küüllői főesperesi kerület plébániák története 1900-tól 1989-ig. Kolozsvár 2009.

Bodó Márta – Nóda Mózes (szerk.)

Örökérvényű igazságaink. Emlékkönyv Jakab Gábor 70. születésnapjára. Kolozsvár 2008.

Bura László – Ilyés Csaba (szerk.)

Hám János szatmári püspök. 1827–1857. Szatmárnémeti 2007.

Csiszár Klára – Bura László – Muhi Sándor (szerk.)

A Kálvária templom 1909–2009. Szatmárnémeti 2009.

Emödi András

Út a vértanúsághoz. Bogdánffy Szilárd emlékkötet I-II. Nagyvárad 2011.

Fleisz János – Fodor József (szerk.)

Nagyvárad tudós püspökei, neves személyiségei. Nagyvárad 2010.

Fodor György – Török József – Tusor Péter (szerk.)

Felekezetek az Igazság szolgálatában. Történelem – Teológia – Önazonosság (1500–2000). Budapest 2009.

Holló László (szerk.)

Katolikus autonómia. Csíkszereda 2007.

Marton József (szerk.)

Seminarium Incarnatae Sapientiae Jubileum Emlékkönyv. Gyulafehérvár–Kolozsvár 2003.

Ezeréves múltunk. Budapest–Kolozsvár 2009.

Istenem és mindenem. Száz éve született Jakab Antal. Budapest–Kolozsvár 2009.

Marton József – Jakabffy Tamás (szerk.)

Az erdélyi katolicizmus századai. Kolozsvár 2007.

Transilvania Catholicism over the Centuries. Kolozsvár 2007.
Veacurile catolicismului transilvănean. Kolozsvár 2007.
Die Jahrhunderte des siebenbürgischen Katholizismus. Kolozsvár 2007.

Marton József – Oláh Zoltán (szerk.)

Itt vagyok, engem küldj! Budapest–Kolozsvár 2010.

Minden kegyelem. Budapest–Kolozsvár 2011.

Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid – Bodó Márta (szerk.)

Ideje az emlékezésnek. Liber Amikorum: a 60 éves Marton József köszöntése. Budapest–Kolozsvár 2010.

Tempfli Imre – Vencser László (szerk.)

Új ég és új föld. Emlékkönyv Jager Péter 65. születésnapjára. Budapest 2004.

Varga Gábor (szerk.)

A gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye kommunakációja a rendszerváltás előtti évtizedben, Jakab Antal megyéspüspök ideje alatt. Budapest 2009.

Vencser László – Varga Gabriella (szerk.)

Megalkuvás nélkül. Száz éve született Jakab Antal. Budapest 2009.

Zsebe Márta – Knecht Tamás (szerk.)

A gyulafehérvári főegyházmegye millenniumi szematizmusa. Kolozsvár 2009.

V. Adatbázisban jelzett egyháztörténelmi jellegű publikációk (1) szakfolyóiratokban

Berezki Silvia

Gaudium et spes in Siebenbürgen – Ein persönliches Neulesen der Pastoralkonstitution. *Pastoraltheologische Informationen* 25, 2, 2005. p. 120–127.

Bodó Márta

Assisi Szent Ferenc rendje Erdélyben. Ordinul Franciscan in Transilvania. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 2003. p. 121–133.

Színjáték a ferencesek erdélyi iskoláiban a 18–19. században. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 2004. p. 159–171.

„A’ Kegyes Oskolák Rendje’ Magyar és Erdély Országi Halhatatlan Érdemű Fő Igazgatójának” emlékére. Bolla Márton kolozsvári éve. *Erdélyi Múzeum* 3-4, 2007. p. 76–84.

Császár Klára

Az első magyar jezsuita fundáció kísérlete a rend 1814-es visszaállítása után. Hám János szatmári püspök úttörő munkája a jezsuita rend magyarországi letelepedésében. *Studia Theologica Transsylvaniae Supplementum* 2009. p. 37–66.

Ein Dialog zwischen Vergangenheit und Gegenwart. Die kirchengeschichtliche Rezeption der Erbe Societatis Jesu in der Diözese Sathmar (Rumänien) im 19. und 20. Jahrhundert. *Studia Theologica Latina* 2, 2009. p. 99–123.

Ferenczi Sándor

Egy évezred a hívek szolgálatában. *Studia Theologica Transsylvaniae* 11, 2008. p. 18–26.

A középkori erdélyi egyházmegye katolikus papságának lelkisége. *Studia Theologica Transsylvaniae* 12, 1, 2009. p. 139–161.

Világi papok Erdélyben a számadatok tükrében (1556–1716). *Studia Theologica Transsylvaniae* 12, 2, 2009. p. 237–258.

Az erdélyi egyházmegye római katolikus papsága által tett alapítványok a dualizmus korában. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 13, 1, 2010. p. 163–173.

Holló László

Die römisch-katholische Autonomie von Siebenbürgen: der siebenbürgische römisch-katholische Status. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 2, 2012. p. 3–23.

Die katholische Kirche in Rumänien zwischen 1945 und 1964. *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* 28 (99), 2, 2005. p. 151–163.

Jakubinyi György

Nareki Szent Gergely. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 9, 2007. p. 61–66.

Korom Imre

XII. Piusz, a béke és igazságosság pápája. *Jel* 2005.

Az Erdélyi Magyar Egyházirodalmi Iskola rövid története a 19. század második felében. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 13, 1, 2010.

Marton József

Márton Áron, a népnevelő. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 3, 2002. p. 15–68.

Catolicismul transilvan și globalizarea poziției Bisericii Romano-Catolice față de globalizare în special cu privire la situația din Transilvania. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 1, 2002. p. 59–65.

A globalizáció és az erdélyi katolikus egyház. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 4, 2003. p. 125–135.

Le rapport entre l’Eglise romano-catholique et l’État roumain entre 1948–1951. *L’année canonique* 45, 2003. p. 67–76.

Egyháztörténelem-szemlélet. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 5, 2003. p. 5–24.

Macalik Győző élete. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 5, 2003. p. 74–84.

Gajdáty Árpád Béla élete. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 5, 2003. p. 116–128.

A gyulafehérvári vallási unió (1697–1701). Apor István és Baranyi Pál László szerepe az unió létrejöttében. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2003. p. 111–120.

A „katolikus” II. Rákóczi Ferenc vallásossága. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 6, 2004. p. 45–56.

Márton Áron plébánosi beiktatása Kolozsváron. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 6, 2004. p. 105–113.

A mallersdorfi ferences nővérek szerepe az erdélyi katolikus identitás formálásában. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2004. p. 109–124.

Instituții care au contribuit la realizarea unirii. Contribuția vestierului Ștefan Apor și iezuitul Ladislau Paul Baranyi la realizarea unirii religioase (1697–1701). *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 9, 2, 2005. p. 31–39.

Márton Áron, Erdély püspöke. *Egyházforum* 20 (6), 5, 2005. p. 3–9.

A gyulafehérvári főegyházmegye története a 20. században. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 8, 2006, p. 5–22.

Formația clerului gerco-catolic în școlile catolice (sec. XVIII.). *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 10, 11, 2006. p. 143–147.

Arhidieceza de Alba Iulia între anii 1948–1989. *Raportul Crediinței Biserica Romano-Catolică în timpul prigoniei comuniste: 1948–1989* 2007. p. 7–29.

A római katolikus teológiai képzés múltja és jelene Erdélyben. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 9, 2007. p. 25–41.

The History of Roman Catholic Theological education in Transylvania. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2007. p. 15–23.

- A római katolikus és görög katolikus egyház viszonya Erdélyben 1940–1950 között. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 10, 1, 2008. p. 85–99.
- Kolozsvár az ezeréves erdélyi egyházmegyében. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 12, 1, 2009. p. 163–182.
- Pongrácz Szent István (1582–1619) vértanúsága. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 11, 2, 2008. p. 51–64.
- Truth from in the perspective of Church History. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 2, 2008. p. 84–89.
- Az egyházatyák korában a klérus elköteleződése a szegények iránt. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 12, 2, 2009. p. 201–224.
- Toleranța și intoleranța religioasă în Transilvania după Reforma religioasă. Schimbarea de paradigmă din istoria ecleziastică și cea laică în Transilvania secolului al XVIII-lea. *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 2009. p. 195–210.
- A gyulafehérvári főegyházmegye 1000 éve. *Székegyföld* 13, 9, 2009. p. 67–88.
- Szepesy Ignác püspök eucharisztikus beállítottsága. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 13, 1, 2010. p. 147–161.
- Leopold Karl Kollonich bíboros újraszentelte-e Anghel Athanasie püspököt? *Studia Theologica Transsylvaniensia* 13, Suppl. 1, 2010. p. 135–152.
- Imagini din istoria milenară a arhidiecezei romano-catolice de Alba Iulia. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 13, Suppl. 2, 2010, p. 5–24.
- Cardinalul Kollonich și „rehirotonirea” lui Athanasie Anghel. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 13, Suppl. 2, 2010, p. 45–62.
- Viața Sfântului Pongrácz István (1582–1619). *Studia Theologica Transsylvaniensia*. 13, Suppl. 2, 2010, p. 89–100.
- Viața și activitatea cardinalului Kollonich. *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 9, 2, 2010. p. 27–35.
- Az inkvizíció katolikus szemmel. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 14, 1, 2011. p. 91–117.
- Baráti emlékezés Simpf Jánosra. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 14, 2, 2011. p. 219–225.
- Márton Áron szabadulása. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 14, 2, 2011. p. 273–293.
- A gyulafehérvári katolikus egyház a kommunizmus idején. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 15, 1, 2012. p. 57–85.
- Die katholische Kirche Karlsburgs in der Zeit des Kommunismus. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2012. p. 3–26.
- Egy jellegzetes békepap a kommunizmus idején. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 2, 2012. p. 65–85.
- The relationship between the Roman catholic and the Greek catholic church between 1940–1950. *Studia Theologica Budapestinensia* 34, 2009. p. 35–48.
- A trianoni békeszerződés hatása az erdélyi egyházmegye igazgatására. *Iustum aequum salutare. Jogtudományi folyóirat* 6, 1, 2010. p. 79–89.
- Egyháztörténeti adalékok a gyulafehérvári egyházmegye történetéhez. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 1-4, 2009. p. 133–145.
- Inagural speech of the Dean. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2007. p. 83–84.
- Szemle. *Studia Theologica Transsylvaniensia* 11, 2008. 152–154.
- Die katholische Kirche Karlsburg in der Zeit des Kommunismus. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2012. p. 3–26.

Marton József – Kuszálík Péter

Márton Áron egyik híres beszéde. *Székelyföld* 13, 9, 2009. p. 100–105.

Nemes István

A vegyes házasságok jogi szabályzásának története az Erdélyi Nagyfejedelemségben 1841 előtt. *Egyháztörténeti Szemle* 12, 3, 2011. p. 22–34.

Kovács Miklós erdélyi püspök 1841. évi körlevele a reverzálisokról. *Egyháztörténeti Szemle* 12, 4, 2011. p. 3–10.

Reverzális-instrukció és vita a vegyes házasságokról az 1841–42. évi erdélyi diétán. *Studia Theologica Transylvaniensia* 14, 2, 2011. p. 239–260.

Instrumentum egy vitához. Fogarasy Mihály könyve az erdélyi püspökök kormányzó tanácsosságáról. *Studia Theologica Transylvaniensia* 16, 2, 2012. p. 207–233.

Nóda Mózes

The Historical, Political and Ecclesiastical Background of the 1927 Concordat Between the Vatican and Romania. *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 9, 27, 2010. p. 281–301.

Învățământul confesional romano-catolic în perioada interbelică. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2002. p. 93–108.

Asociațiile Romano-Catolice din Transilvania în perioada interbelică și relațiile lor cu organizațiile laice minoritare. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2001. p. 57–69.

Orbán Szabolcs

Salutul Arhiepiscopului romano-catolic de Alba Iulia, György Jakubinyi, 3 AEE Sibiu. *Telegraful Român* Sibiu 6, 2007.

Ozsváth Judit

Művelődési műhely a két világháború közötti időben: a Kolozsvári Magyar Egyetemi Hallgatók Szeminárium. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2004. p. 125–137.

The Issue of Religious Education in the Educational Journal Erdélyi Iskola. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina* 2, 2009. p. 125–130.

The Activity of the Majláth Circle of the University Students from Cluj during the Presidency of Márton Áron. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2011. p. 33–43.

A kisebbségi életformára nevelés kérdése az Erdélyi Iskola című folyóiratban. *Me.Dok* 3, 2011. p. 5–13.

Tamási Zsolt

Istenkép és vallásos nacionalizmus a román politikai diskurzusokban (19–20. század). *Korunk* 14, 7, 2003. p. 35–46.

Papi és szerzetesi fegyelem az 1848-as egyházmegyei zsinat tükrében. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Catholica Latina* 49, 1, 2004. p. 139–159. (További megjelenés: *Studia Theologica Transylvaniensia* 9, 6, 2004. p. 57–84.)

Situația eparhiei romano-catolice din Transilvania în anii revoluției de la 1848/49 reflectat în documentele din arhivele episcopatului romano-catolic de la Alba Iulia. *Revista de Politică Științelor și Științelor Număr Special* 2005.

Liturgikus reform az 1848-as egyházmegyei zsinaton. *Studia Theologica Transylvaniensia* 10, 7, 2005. p. 149–167.

Contribuții privind istoria protopopiatului romano-catolic al Mureșului în timpul Revoluției de la 1848/49. *Anuarul Arhivelor Mureșene* 4, 2005. p. 174–194.

A római katolikus egyházi oktatás helyzete Erdélyben 1848-ban. *Erdélyi Pszichológiai Szemle* 6, 2005. p. 385–414.

- Jaross Béla a békemozgalom éveiben. *Egyháztörténeti Szemle* 8, 2, 2007. p. 129–149.
- Jaross Béla and the peace movement. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 53, 1, 2008. p. 90–112.
- A fogarasi-gyulafehérvári görög katolikus érsekség felállításának kérdése 1848-ban. *Studia Theologica Transsylvaniaensia* 13, 10, 2008. p. 101–120.
- Az oktatás reformja 1848-ban – szaktanítási rendszer a piarista iskolákban. *Studia Theologica Transsylvaniaensia* 13, 11, 2008. p. 77–98.
- A forradalmi változások és a magyarországi egyházmegyék álláspontjának hatása az erdélyi római katolikus egyházmegyére 1848-ban. *Egyháztörténeti szemle* 10, 4, 2009. p. 35–66.
- Az erdélyi egyházmegyes papság radikálisabb reformtörekvéseinek háttere 1848/49-ben. *Studia Theologica Transsylvaniaensia* 14, 12, 2009. p. 259–282.
- A katolikus egyházvezetés önvédelmi törekvései az 1848–1849-es forradalom leverése után. *Történelmi Szemle* 51, 3, 2009. p. 355–383.
- Az erdélyi egyházmegye 1848-ban. Szcitovszky János tevékenységének hatása az erdélyi egyházmegyében. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 21, 1-4, 2009. p. 251–277.
- A marosi római katolikus esperesi kerület helyzete 1848/49-ben. *Egyháztörténeti szemle* 9, 3, 2010. p. 72–87. (További megjelenés: Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt (szerk.): *A Maros megyei magyarság történetéből* 3. Marosvásárhely 2012. p. 236–260.
- Az uniós jogharmonizáció elmaradásának anyagi következményei az erdélyi egyházmegyére 1848/49-ben. *Studia Theologica Transsylvaniaensia* 15, 13, 2010. p. 109–134.
- Világjak az egyházi reformban. Az erdélyi római katolikus vegyes Státus-gyűlés 1848-ban. *Egyháztörténeti szemle* 11, 4, 2010. p. 17–41.
- A római katolikus egyház az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban. Erdélyi sajátosságok. *Századok* 145, 3, 2011. p. 525–559.
- Erdélyi katolikus rítusok autonómiája 1848-ban. *Egyháztörténeti szemle* 12, 2, 2011. p. 54–76.
- Az erdélyi katolikus iskolák és a hitoktatás helyzete 1900–1948 között a püspöki körlevelek tükrében. *Studia Theologica Transsylvaniaensia* 16, 14, 2011. p. 261–241.
- A székelyföldi satolikus sapság sorradalmi szerepvállalása 1848/49-ben. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 1, 2012. 1-2. p. 41–66.

Zamfir Korinna

Az ökumenizmus katolikus és protestáns perspektívából. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* 1, 2001. p. 71–111.

VI. Adatbázisban jelzett publikációk (2) tanulmánykötetekben, emlékkönyvekben

Benedek József – Máthé András

Az erdélyi római katolikus egyház gazdasági átalakulása és fejlődése a két világháború között. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 461–472.

Bereczki Silvia

Az erdélyi római katolikus egyház helyzetének alakulása a kommunizmus idején. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről*. Budapest–Kolozsvár 2009.

Katekézis a gyulafehérvári egyházmegyében a kommunizmus alatt és közvetlenül utána. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése.* Kolozsvár 2010.

A tisztítóút mélyétől a Föld végső határáig. Néhány gondolat a Segítő Nővérek Kongregációjáról In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése.* Budapest–Kolozsvár 2011.

Biró Mária

A szociális testvérek az egyház szolgálatában az üldöztetés idején. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése.* Budapest–Kolozsvár 2011. p. 551–559.

Császár Klára

Ifjúságnevelés a jövő megalapozásának kontextusában. A szatmári jezsuiták nevelő munkája a 20. században. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése.* Budapest–Kolozsvár 2010. p. 440–448.

A jezsuita spiritualitás rövid bemutatása. In: Bura László – Muhi Sándor – Császár Klára (szerk.): *A Kálvária templom 1909–2009.* Szatmárnémeti 2009, p. 83–139.

Religion in Rumänien. In: Porsche-Ludwig Markus – Bellers Jürgen (Hrsg.): *Religionen in den Ländern der Welt*, Bd. 1, Nordhausen 2012. p. 361–373.

Csucsujá István

Egyetemi problémák és tudós egyháziak az egyetemen. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése.* Budapest–Kolozsvár 2010, p. 440–448.

Mailáth püspök közéleti szereplése Gyárfás Elemér Batthyanaumban őrzött levelezésében. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése.* Budapest–Kolozsvár 2011. p. 473–485.

Darvas Kozma József

Adalékok a Csíksomlyói Gimnázium történetéhez (Completări la istoria gimnaziului din Șumuleu-Ciuc). In: Murányi János (szerk.): *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2007–2008.* Csíkszereda 2008, p. 33–98.

A Csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium (Liceul Romano-Catolic din Miercurea-Ciuc). In: Ráduly Róbert Kálmán – Darvas-Kozma József – Antal Imre – Szép Andrea Katalin: *Csíkvármegye Státuszszimbóluma.* Csíkszereda 2011, p. 75–133.

A templomépítő. In: Kozma László (szerk.): *Fenyő a sziklán, Erdélyi katolikus lelkipásztorok vallomásai.* Budapest 2013, p. 173–251.

Ferenczi Sándor

Az erdélyi egyházmegye római katolikus papsága az 1716–1753 közötti időszakban. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméből.* Budapest–Kolozsvár 2009. p. 62–79.

Kanonokok a 18. századi erdélyi káptalanban. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése,* Budapest–Kolozsvár 2010. p. 440–448.

Pasztoráció Erdélyben a Habsburg abszolutizmus idején. In: Marton József – Oláh Zoltán – Kovács F. Zsolt (szerk.): *Itt vagytok engem küldj! Tanulmányok a papságról.* Budapest–Kolozsvár 2010. p. 232–243.

Mailáth püspök és papjai az első világháború és az azt követő időszak alatt. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése.* Budapest–Kolozsvár 2011. p. 450–560.

Mailáth püspök és papjai az első világháború és az azt követő időszak alatt. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 450–560.

Gábor Csilla

A (majdani) püspökökről. Ilyés András legendáriumának főpap-életrajzai. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 408–416.

Gagy Katinka

Sarlóvágások és kalapácsütések Krisztus keresztjén. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2010. p. 440–448.

Gál László

Az erdélyi iskolázás helyzete a felvilágosult abszolutizmus korában. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 145–168.

Holló László

Kirche und Staat in der katholischen Soziallehre. In: Leb Ioan-Vasile – Gârdan Gabriel-Viorel (ed.): *Integrarea Europeană și valorile Bisericii. Conferință internațională Cluj-Napoca, 26–29 martie 2009*. Cluj Napoca 2011. p. 383–389.

Hierarchikus püspöki vezetés és katolikus autonómia. Összeegyeztetési törekvések az Erdélyi Egyházmegyében a 19. század második felében. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György köszöntése*. Budapest–Kolozsvár, 2011. p. 432–449.

A vallásszabadság és a vallási diszkrimináció diszkrét formái Romániában. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid – Bodó Márta (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: A 60 éves Marton József köszöntése*. Budapest–Kolozsvár, 2010. p. 298–312.

A laikusok által vezetett egyházmegye. In: Bodó Márta (szerk.): *Örökérvényű igazságaink. Emlékkönyv Jakab Gábor 70. születésnapjára*. Kolozsvár 2008. p. 34–45.

Az erdélyi katolikus autonómia, ill. az Erdélyi Római Katolikus Státus tegnap és ma. In: Holló László (szerk.): *Katolikus autonómia. Fejezetek az Erdélyi Római Katolikus Státus történetéből*. Csíkszereda 2007. p. 15–34.

Az egyházközségek papválasztói joga az erdélyi egyházmegyében. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 93–113.

Az erdélyi katolikus autonómia: az Erdélyi Római Katolikus Státus (Die katholische Autonomie aus Siebenbürgen. Der Siebenbürgischen Römisch Katholischen Status). In: Fodor György – Török József – Tusor Péter (szerk.): *Felekezetek az Igazság szolgálatában. Történelem – Teológia – Önazonosság (1500–2000)*. Budapest 2009. p. 73–90.

Horváth István

Az Eucharisztia tisztelete a 19. századi Erdélyben. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid (szerk.): *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum. A 60 éves Marton József köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2010. p. 440–448.

Jakubinyi György

250 éves a Gyulafehérvári Seminarium Incarnatae Sapientiae. In: Marton József (szerk.): *Seminarium Incarnatae Sapientiae. Emlékkönyv a 250 éve alapított Gyulafehérvári Papnevelde Jubileuma alkalmából. Gyulafehérvár 1753–2003*. 2003. p. 7–8.

Papa Ioan Paul al II-lea „cel Mare”. In: Iosif Bisoc (coord.): *Un buchet de laude pentru papa Ioan Paul al II-lea*. Roman 2006. p. 29–34.

Jakab Antal gyulafehérvári püspök születésének centenáriuma. In: Marton József (szerk.): *Istenem és mindenem. Száz éve született Jakab Antal*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 7–23.

Catedrala romano-catolică și palatul episcopal din Alba Iulia, arheologie și istorie. Exhibition honoring The Millennium Jubilee of the Catholic Episcopacy of Transylvania. Alba Iulia 2009. Română: p. 5, Maghiară: p. 85., English: p. 161. In: Daniela Marcu Istrate (ed.): *Viața cultelor*. București 2009. p. 34–35.

Kovács Sándor

Isten szolgája, Márton Áron, a kolozsvári plébános. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 486–494.

Marton József

Raportul dintre Biserica Romano-Catolică și Statul Român între anii 1948–1951. In: Leb Ioan-Vasile – Preda Radu (coord.): *Culte și Statul în România*. Cluj-Napoca, 2003. p. 91–99.

A gyulafehérvári papnevelde 250 éve. In: Marton József (szerk.): *Seminarium Incarnatae Sapientiae. Jubileum Emlékkönyv*. Gyulafehérvár 2003. p. 9–23.

A gyulafehérvári papnevelde az 1970-es években. In: Marton József (szerk.): *Seminarium Incarnatae Sapientiae Jubileum Emlékkönyv*. Gyulafehérvár 2003. p. 59–69.

Az egységes latin középkori európai kultúra. In: Gábor Csilla (szerk.): *Mindennemű dolgok változása*. Kolozsvár 2004. p. 183–198.

Veszely Károly életpályája. In: Veszely Károly: *A baróti plébánia* (hasonmás kiadás). Barót 2004. p. 11–15.

Ökumené Dél-Erdélyben 1940 és 1944 között. In: Lészai Lehel (szerk.): *Emlékkönyv Gálfy Zoltán 80. születésnapján*. Kolozsvár 2004. p. 144–151.

A székelykálói római katolikus egyházközség története. In: Szabó Miklós (szerk.): *Székelykál 800 éves történetéből*. Marosvásárhely, 2005. p. 81–92.

Prezența iezuiților în Transilvania în secolul XVI. In: Romulus Guga (red.): *Vatra 4. Târgu Mureș* 2006. p. 29–33.

Pregătirea și educarea preoților în Seminarul romano-catolic de la Alba Iulia. In: Valer Bel – Dacian But-Căpușan (coord.): *Omăgiu Părintelui Prof. Univ. Dr. Ioan I. Ică*. Cluj-Napoca 2007. p. 605–611.

Laikusok helyzete az Egyházban. Laikusok az Erdélyi Római Katolikus Státusban. In: Holló László (szerk.): *Katolikus Autonómia. Fejezetek az Erdélyi Római Katolikus Státus történetéből*. Csíkszereda 2007. p. 9–14.

Előszó. In: Márton Áron: *Oltáriszentség, Krisztus Király*. Marosvásárhely 2008. p. 5–20.

Ezeréves az erdélyi egyházmegye. Magyar jezsuiták Erdélyben. In: Szabó Ferenc (szerk.): *Távlatok*. Budapest 2008. p. 55–70.

The relationship between the Roman-Catholic Church and Greek-Catholic Church in Transylvania between 1945–1948. In: Gudea Nicolae (ed.): *Biserica Română Unită (Creco-Catolică) 60 de ani de la desființare. Calvarul (1945–1948)*. Cluj-Napoca 2009. p. 331–341.

Die Religiosität des Johannes Hunyadi. In: Dumitran Ana (ed.): *Extincta est lucerna orbis: Johan Hunyadi his Time. In Memoriam Zsigmond Jakó*. Cluj-Napoca 2009. p. 157–162.

A székelykáli római katolikus egyházközség története a 20. században. In: Barabás Kisanna – Tamási Zsolt (szerk.): *A maros-küküllői főesperesi kerület plébániáinak története 1900-tól 1989-ig*. Kolozsvár 2009. p. 181–184.

Előszó. In: Márton Áron: *Papság*. Marosvásárhely 2009. p. 5–9.

Ezeréves az erdélyi egyházmegye. In: Bodó Márta – Marton József (szerk.): *Ezeréves múltunk. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 11–27.

Főegyházmegyénk a 20. században. In: *Krisztus világossága kalendárium*. Csíkszereda–Tusnád 2009. p. 58–66.

Jakab Antal életútja a püspökségig. In: Marton József (szerk.): *Istenem és mindenem. Száz éve született Jakab Antal*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 27–42.

Előszó. In: Marton József (szerk.): *Istenem és mindenem. Száz éve született Jakab Antal*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 5–6.

Az ezeréves erdélyi egyházmegye kulturális szerepe, különös tekintettel a Papnevelde könyvtárára. In: Bernárd Rita (szerk.): *Egyházi gyűjtemények szolgálatában*. Kolozsvár 2010. p. 13–24.

Ignatius Batthyány. In: *Batthyaneum. Omagiu fundatorului Igantius Sallestius de Batthyan (1740–1798)*. București 2011. p. 15–24.

Az erdélyi római katolikus püspökség ezer éve. In: Fejér Lajos (szerk.): *A kilyénfalvi plébániatemplom 250 éves jubileuma. Emlékkönyv*. Gyergyószentmiklós 2011. p. 14–34.

Prefață. In: Bodeanu Denisa – Novák Csaba Zoltán (coord.): „*Clopoțelul amușit.*” *Preotul Pálfi Géza – o viață supraviețuită de Securitate*. Miercurea-Ciuc 2011. p. 7–9.

Egy régi politikus életpéldája. In: Batiz Enikő (szerk.): *A pszichológiáról és azon túl.../Despre psihologie și nu numai...* 2012. p. 267–278.

Vorbuchner Adolf gyulafehérvári püspök. In: Gál László (szerk.): *Gyulafehérvár magyar múltja és jelene*. Gyulafehérvár 2012. p. 173–175.

A gyulafehérvári püspöki arcképcsarnok. In: Knecht Tamás (szerk.): *Élő múltunk. A gyulafehérvári Szent Mihály székesegyház és érseki palota*. Kolozsvár 2012. pp. 24–30.

A gyulafehérvári papnevelde története 1948-ban. In: Tempfli Imre – Vencser László (szerk.): *Új ég és új föld. Emlékkönyv Peter Jäger 65. születésnapjára*. Budapest 2004. p. 125–142.

A tízparancsolat az erdélyi katolikus hitvitákban. In: Benyik György (szerk.): *Mózes törvénye, Krisztus törvénye. Szegedi nemzetközi biblikus konferenciakötet*. Szeged 2007. p. 131–139.

A gyulafehérvári székeskáptalan. In: Zsebe Márta – Knecht Tamás (szerk.): *A gyulafehérvári főegyházmegye millenniumi sematizmusa*. Kolozsvár 2009. p. 28–31.

Klerikus–laikus viszony Erdélyben a kommunizmus idején. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Itt vagyok, engem küldj!* Budapest–Kolozsvár 2010. p. 272–281.

Az erdélyi püspökség alapítása a bizánci és a római egyház vonzásában. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 395–407.

Előszó. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 395–407.

Ajánlás. In: Varga Gabriella – Vencser László (szerk.): *Főhajtás Pálfi Géza előtt. Emlékekek, gondolatok I*. Budapest 2011. p. 159–162.

A kommunizmus idején hitéért halálba üzött gyulafehérvári rektor. In: Diósi Dávid (szerk.): *A halálbiztos halál*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 195–204.

Márton Áron püspök küzdelme a Batthyaneumért. In: Simon Melinda – Perger Péter (szerk.): *Crescit Eundo. Tiszteltő tanulmányok V. Ecsedy Judit 65. születésnapjára*. Budapest 2011. p. 139–151.

A keresztény ókor szeretetszolgálat. In: Vaslabán Csaba Antal (összeáll.): *Hitébresztő. A balatonkeresztúri plébánia kalendáriuma*. Balatonkeresztúr 2012. p. 114–133.
Márton Áron küzdelme a kommunizmus idején Mindszenty József szellemében. In: Mohos Gábor (szerk.): *Mindszenty József és kortársai: vértanú és hitvalló püspökeink*. Budapest 2012. p. 9–28.

Nemes István

Reverzális-instrukció és vita a egyes házasságokról az 1841–42. évi erdélyi diétán. In: Szávay László (szerk.): *Vidimus enim stellam ejus*. Budapest 2011.
Az 1841-es erdélyi „reverzális”-körlevél – belülről. In: Jandala Csilla (szerk.): *Acta Periodica 9*. Tatabánya 2012. p. 441–457.
Az erdélyi püspök kormánybizleti tanácsossága. Vita az 1837–38-as országgyűlésen. Megj. előtt.

Nóda Mózes – Zamfir Korinna

The Importance of Healing of Memories in Transylvania. In: Brandes, Dieter (ed.): *A Roman Catholic Perspective, Healing of Memories in Europe. A Study of Reconciliation Between Churches, Cultures, and Religion*. Leipzig 2008. p. 61–85.
Kurze Geschichte der römisch-katholischen Kirchen in Siebenbürgen mit besonderem Bezug zu den interkonfessionellen Beziehungen. In: Brandes, Dieter – Grajdian, Vasile – Lukács Olga (Hrsg.): *Kurze Geschichte der Kirchen und Religionsgemeinschaften in Siebenbürgen*. Leipzig – Cluj-Napoca 2010. p. 61–86.

Orbán Szabolcs

A ferencesek által szervezett csíksomlyói búcsú két erdélyi főpásztor intézkedéseinek fényében. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 535–544.
Köbe vésett történelem, hitünk tanúja – Istorie gravată în piatră, mărturia credinței noastre – Carved History, the witness of our Faith. In: *A Szent Mihály-székesegyház – Catedrala „Sfântul Mihail” – The Saint Michael Cathedral*. Gyulafehérvár 2009. p. 3–4.

Roos Martin

Ignaz Graf Batthyany, Bischof von Siebenbürgen. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 417–431.

Schnödt Maria

Die Verbindung Rumanien durch viele Jahre. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 560–562.

Szász János

A főpásztori székhely: a gyulafehérvári székesegyház legújabbkori helyreállításának krónikája. In: Marton József – Oláh Zoltán (szerk.): *Minden kegyelem! A 65 éves Jakubinyi György érsek köszöntése*. Budapest–Kolozsvár 2011. p. 495–500.

Tamási Zsolt

Erdély – egészen más. Az alsópapság forradalmi radikalizmusának recepciója a megyéspüspök részéről 1848/49-ben. In: Nóda Mózes – Zamfir Korinna – Diósi Dávid – Bodó Marta (szerk.): *Ideje az emlékezésnek: Liber amicorum. A 60 éves Marton József köszöntése*. Budapest–Kolozsvár, 2010. p. 180–189.
Történeti összefoglaló 1963-ig. In: Tamási Zsolt – Standavid Adrian (szerk.): *100 de ani ai școlilor elementare din orașul de sus fondate de primarul Bernády György: Monografia Școlii Generale Nr. 7. A Bernády György polgármester által alapított felsővárosi állami elemi iskolák 100 éve: A 7. sz. Általános Iskola monográfiája*. (Kétnyelvű kiadvány) Marosvásárhely 2006. p. 6–88.

A csiki és gyergyói romai katolikus papság az 1848/49-es forradalomban. In: Takács Péter (szerk.): *Csaba királyfi elárvult népe. Székely konferencia*. Debrecen 2009. p. 329–348.

Az erdélyi katolikus egyház az 1848-as forradalom idején. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről*. Budapest–Kolozsvár 2009. p. 114–144.

Az esperesi kerületek a püspöki rendeletek tükrében. In: Tamási Zsolt – Barabás Kisanna (szerk.): *A maros-küküllői főesperesi kerület plébániainak története 1900-tól 1989-ig*. Kolozsvár 2009. p. 11–106.

Adalékok a romániai békemozgalomhoz. Jaross Béla életpályája. In: Soós Viktor Attila – Szabó Csaba – Szigeti László (szerk.): *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban. Tanulmánykötet*. Budapest 2010. p. 55–74.

Az erdélyi római katolikus egyházmegye az 1849-es forradalomban. Gyergyói gyűjtőlevéltári adalékok az egyházmegye történetéhez. In: Balogh Margit (szerk.): *„Alattad a föld, fölötted az ég...” Források, módszerek és útkeresések a történetírásban*. Budapest 2010. p. 81–100.

Az erdélyi magyar állami elemi/általános iskolák és az oktatás helyzete a 20. század első felében. In: Demény Piroska – Fóris-Ferenczi Rita (szerk.): *Új utak és módok az oktatásban*. Targu-Lăpuș 2011. p. 66–75.

1848. október 23. Preszáka. In: Pál-Antal Sándor – Sigmirean Cornel – Simon Zsolt (szerk.): *A történetíró elhivatottsága: Emlékkönyv Szabó Miklós születésének 80. évfordulójára*. Marosvásárhely 2012. p. 375–391.

Marosvásárhely apátplébánosa. In: Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt (szerk.): *Teremtő életek: Marosvásárhelyi személyiségek*. Marosvásárhely 2012. p. 277–303.

Tempfli Imre

Moldvai katolikusok az 50-es években, egy korabeli kézirat tükrében. In: Tempfli Imre – Vencser László (szerk.): *Új ég és új föld. Emlékkönyv Jager Péter 65. születésnapjára*. Budapest 2004. p. 143–190.

Zamfir Korinna

”Is There a Future for the Catholic-Protestant Dialogue? Non-reception as Challenge to Ecclesiological Dialogue”. In: Collins Paul M. – Fahey Michael A. (eds.): *Receiving “The Nature and Mission of the Church”. Ecclesial Reality and Ecumenical Horizons for the Twenty-First Century*. London – New York 2008. p. 85–102.

„Die kirchliche Lage und die interkonfessionellen Beziehungen in Siebenbürgen von 1948–2007”. In: Brandes, Dieter (Hsg.): *Die Geschichte der Christlichen Kirchen Aufarbeiten. Healing of Memories zwischen Kirchen, Kulturen und Religionen. Ein Versöhnungsprojekt der Kirchen in Rumänien (Reconciliatio 2.)*. Leipzig–Klausenburg 2007. p. 96–102.

Zamfir Korinna – Mózes Nóda

„The Importance of Healing of Memories in Transylvania. A Roman Catholic Perspective”. In: Brandes, Dieter (ed.): *Healing of Memories in Europe. A Study of Reconciliation Between Churches, Cultures, and Religion*. Leipzig–Kolozsvár 2007. p. 61–85.

Református egyháztörténeti kutatások Erdélyben 2002–2013 között

TÓTH LEVENTE

1. Intézményes helyzet: a Református Tanárképző Kar és kutatásai

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Kara 1993-ban jött létre. A karon vallásstanárokat, szociális munkásokat, egyháztörténészeket, zenészeket képeznek. 1999-től mesterképzés, 2001-től doktori képzés indult. Szintén 2001-ben jelent meg először a *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Theologia Reformata Transylvanica*, a Kar tudományos folyóirata. A kar első tíz évének történetét Buzogány Dezső foglalta össze (Buzogány 2003). Az intézményes egyháztörténeti kutatások a doktori képzés elindulásával kezdődtek. A doktori iskolát a Római Katolikus Teológiai Kar, a Bölcsészettudományi Kar magyar tanszékei és a Református Tanárképző Kar közösen szervezte meg. A 2000-es évek elején elsőként a Református Karon sikerült elérni, hogy történelemmel, egyháztörténettel foglalkozó fiatal történészek, művészettörténészek és teológusok magyar nyelven végezhesék doktori tanulmányaikat és védhessék meg doktori disszertációjukat. Ennek köszönhetően évente 4-5 jelentkező választotta az itt folyó doktori képzéseket, és kapcsolódott be aktívan a Kar keretén belül zajló, 17–18. századi forrásfeltáró és -feldolgozó kutatásokba.

2. Kutatási projektek a Református Tanárképző Karon

A Református Tanárképző Karon tömörült doktoranduszok részvételével alakult meg a 2000-es évek első felében a Pokoly József Egyháztörténeti Munkacsoport, amely mind a mai napig szakmai háttérrel biztosít a református egyháztörténet kutatóinak a tudományos kutatásokhoz, összefogja és koordinálja a szakterületen dolgozók munkáját, szervezi és lebonyolítja a több mint egy évtizede zajló inventarizációs munkát. (A Pokoly Társaságról alább lesz szó részletesebben).

Buzogány Dezső vezetésével és szakmai irányításával a 2002–2012 közti időszakban összesen hét nagyobb kutatási projekt zajlott (négy csoportos, három egyéni), melyek tematikailag felölelték az egyháztörténeti kutatások széles skáláját. Ósz Sándor Előd és Tóth Levente a 17–18. századi források feltárását és feldolgozását végezte, Kovács Mária Márta az egyházi kegyzsereket, ön- és ötvösművészeti

tárgyakat mérte fel, Tamás Iringó az úrvacsorai és más textíliák számbavételét, katalogizálását és szakszerű leírását vállalta. Tóth Levente egyéni kutatásai során a 18–19. századi egyházi és világi elitek kapcsolatával foglalkozott (Tóth 2006, 2009a, 2009b, 2010, 2011, 2012, 2013b), Nagy Alpár-Csaba a dél-erdélyi reformátusság 20. századi – eddig többnyire feldolgozatlan – történetébe nyújtott betekintést, részletesen bemutatva az ottani református egyház életének különböző aspektusait (Nagy A.-Cs. 2006, 2007a, 2007b, 2008a, 2008b, 2008c, 2009a, 2009b, 2009c, 2010a, 2010b, 2010c, 2011a, 2011b, 2011c), Jánosi Csongor a református egyház második világháború utáni történetét kutatta, főként az egykori Állambiztonsági Szervek (Securitate) levéltári anyagának vizsgálatával (Jánosi 2008a, 2008b, 2008c, 2009, 2010, 2011b), Kovács Mária Márta alapos forrásfeltáró és -hasznosító munka segítségével a háromszéki református egyházközségek úrasztali készleteinek kialakulását, a tárgyak elő- és utótörténetét vizsgálta komplex szempontok szerint (Kovács 2005, 2006a, 2006b, 2006c, 2007a, 2007b, 2007c, 2007d, 2007e, 2007f, 2008, 2009a, 2009b, 2010, 2011a, 2011b, 2011c, 2011d, 2012; Horváth–Kovács 2010), Tamás Iringó pedig az egykori Küküllői Egyházmegye gyülekezeteinek textíliáit inventarizálta és katalogizálta szakszerűen (Horváth [Tamás] 2008, 2009a, 2009b, 2011, 2012). Sipos Dávid a fakultás doktorjelöltje, aki kutatásaiban főként az erdélyi református templomi orgonákkal, a hangszerek történetével, orgonakészítők életútjával foglalkozik (Sipos D. 2008, 2009a, 2009b, 2011, 2012, 2013), új és jelentős adatokkal egészítve ki mind az egyháztörténetet, mind a zenetörténetet, kultúrtörténetet.

Részben az említett kutatási projekteknek is köszönhetően az elmúlt tíz évben jelentős mértékben megszorodott azoknak a forráskiadásoknak a száma, amelyek mai ismereteink szerint az erdélyi református egyháztörténet-írás legalapvetőbb forrásait képezik. Napvilágot láttak a hunyad-zarándi, sepsi, nagysajói és küküllői egyházmegyék vizitációs jegyzőkönyvei és részleges zsinati feljegyzései. Az eddig megjelent mintegy 11 kötetnyi forrásanyag nemcsak a szigorúan vett kútföket tartalmazza, hanem igazi kataszter: magába foglalja a kegytárgyak és textilmunkák tételes katalógusát szakszerű leírásokkal, a gyülekezetekben szolgálatot teljesítő egyházi személyek névsorát részletes biográfiai adatokkal, de az egyes kötetek bevezető tanulmányai részletesebb betekintést is engednek a vizsgált vidék történetébe, egyháztörténetébe.

A kutatási projektek jelentős hányada a Román Oktatási és Kutatási Minisztérium Országos Felsőoktatási Kutatási Tanácsa (közismertebb nevén CNCSIS) támogatásának köszönhetően valósult meg. A Karon folyó tudományos kutatások eredményei a *Fontes Rerum Ecclesiarum in Transylvania (FoRET)* című kiadványsorozatban jelennek meg az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár munkatársainak közreműködésével.

3. A Protestáns Teológiai Intézet

A Protestáns Teológiai Intézet egyháztörténeti tanszékén oktatói és kutatói tevékenységet folytató szakemberek folyamatosan jelentkeznek új kiadványokkal. Jelenleg három kiadványsorozat van, ezek közül a legkorábbi az *Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek* (EREF), amelyben 1999-től 2012-ig 18 kötet látott napvilágot változatos tematikában, de többnyire egyháztörténethez köthetően (egyházi intézmények története, repertóriumok, kismonográfiák, műemlékügy). A sorozat célja új kutatási eredmények publikálása, korábban elkészült, de mindmáig kéziratban maradt hiánypótló munkák közreadása, a fiatal és formálódó szakemberek számára publikálási lehetőség biztosítása. A sorozatot a kezdetektől Buzogány Dezső szerkeszti. Az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárával közösen 2001 óta egy másik sorozat is útnak indult *Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok* (ERA) címmel. Ennek elsődleges célja a forráskiadás. A Református Tanárképző Kar bemutatásakor említett tucatnyi kötet egy része ebben a sorozatban látott napvilágot (a hunyad-zarándi, sepsi, nagysajói vizitációk, valamint a hunyad-zarándi és küüllői parciális zsinatok anyaga). Szerkesztői Buzogány Dezső teológiai professzor és Sipos Gábor, az egyházkerület főlevéltárosa. Indulása óta 9 kötet látott napvilágot a sorozatban.

Buzogány Dezső vezetésével az intézetben 2000 után indult el az egyes egyházmegyék forrásait feldolgozó csoportos kutatás, mely egyrészt terepmunkát, másrészt levéltári kutatást jelentett. A munkába főként teológushallgatók, fiatal oktatók és az egyházkerületi levéltár munkatársai kapcsolódtak be. 2000–2005 között került sor a Hunyad–Zarándi Református Egyházmegye vizitációs jegyzőkönyveinek feldolgozására. Ezzel párhuzamosan zajlottak le a helyszíni felmérések is a többnyire erősen szórványos gyülekezetekben. A munka eredményeképpen napvilágot látott *A hunyad-zarándi református egyházközségek történeti katasztere* című kiadvány három kötete 2003–2007 között. A kiadott források mellett a kötetekben helyet kapott a gyülekezetek ötvösművészeti és önművészeti tárgyainak katalógusa (Kovács Mária Márta és Barabás Hajnalka munkája), a régi textíliák katalógusa (Tamás Iringó munkája). Mivel szorosan kapcsolódik a hunyad-zarándi felmérésekhez, ezért itt kell szót ejtenünk az egyházmegye parciális zsinati végzéseiről is, melynek 17–19. századi megmaradt töredékét Buzogány Dezső és Ősz Sándor Előd rendezte sajtó alá (Buzogány–Ősz 2007).

Buzogány Dezső a kutatómunka szervezése és irányítása mellett saját kutatásaiban a 16. századi nyugat-európai reformátorok (Kálvin és Melancthon) teológiáját és azok magyar református egyházra gyakorolt hatását kutatja (Buzogány 2007a, 2009a, 2009b, 2009c, 2009d, 2010), legújabban pedig Kálvin János főművének, az *Institutio* című munkának az újrafordítását végezte el. A kutatómunka mellett kiterjedt oktatói és szervezői, szerkesztői tevékenységet is folytat. 1997 óta szerkesztője a Protestáns Teológiai Intézetben megjelenő EREF sorozatnak, mely

2013-ig 20 kötetet számlál; Sipos Gábor mellett társszerkesztője az ugyanott megjelenő forráskiadvány-sorozatnak, az EREA-nak. Számos szakmai kiadvány és periodika szerkesztőségi tagja, így a *Christian Observer* című, Washingtonban megjelenő folyóiratnak; felelős szerkesztője a *Református Szemlének*; szerkesztőségi tagja a *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Theologia Reformata Transilvanica* szakfolyóiratnak, a *Sárospataki Füzetek* egyházi folyóiratnak és a Debrecenben megjelenő *Igazság és Élet* szakfolyóiratnak. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, 2005-ben doktori vizsgabizottsági tag Oxfordban, és a szöuli Hanshin University vendégtanára. 2007–2014 között a KAB Teológiai Tudományok szakbizottságának elnöke. Tevékenységéért és kiemelkedő kutatói munkájáért 2010-ben a Magyarországi Református Egyház Zsinata *Aranygyűrűs Teológiai Doktor* címmel tüntette ki, és ugyanebben az évben Magyarország kormányától *Károli-díjat* vehetett át.

Kolumbán Vilmos József egyetemi adjunktus 2005-ben publikálta a Sepsi Református Egyházmegye egyetlen fennmaradt vizitációs jegyzőkönyvét (Kolumbán 2005a). Szintén az ő vezetésével került sor 2007-ben a Nagysajói Káptalan egykori 18 egyházközségének inventarizálására. Az 1745–1814 közötti esperesi vizitációk jegyzőkönyveit is ő készítette elő kiadásra (Kolumbán 2007), az ötvösmunkák és ónedények katalógusát bevezető tanulmányt Kovács Mária Márta készítette, a 17–18. századi textíliákat pedig Tamás Iringó ismertette. A Sajói Káptalan katasztere 2007-ben látott napvilágot. Egyéni kutatásaiban főként liturgiátörténeti kérdésekkel és teológiai irányzatok történetével foglalkozik (Kolumbán 2002, 2004, 2005b, 2006, 2012, 2013), valamint egyházi személyek, kollégiumi oktatók életével, ezen belül is Backamadarasi Kis Gergellyel kapcsolatosan folytat kutatásokat (Kolumbán 2005c, 2009, 2010, 2011a, 2011b).

Kurta József a Protestáns Teológiai Intézet könyvtárosa, kutatási területe a könyvtörténet (Kurta 2002b, 2002c, 2003a, 2003b, 2004, 2009a, 2011b), valamint a protestáns énekeskönyvek (Öreg Graduál) története (Kurta 2002a, 2003c, 2006a, 2011a).

Gudor Botond a Protestáns Teológiai Intézetben és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem történelem szakán tanult, majd Magyarigenben lett lelkész és történelemtanár. Doktori fokozatát 2006-ban szerezte a gyulafehérvári 1918. december 1. Egyetemen Bod Péter történészi tevékenységének összefoglalásából (Gudor 2008a). Kutatásai és publikációi leginkább Bod Péter életével kapcsolatosak (Gudor 2002a, 2002b, 2004, 2005, 2006, 2006b, 2008b, 2010). Önálló köteteiben az erdélyi reformátusság 18. századi történetében jelentős szerepet játszó magyarigeni református egyház történetét (Gudor 2011) és az egykori Gyulafehérvári Református Egyházmegye 18. századi forrásait (Gudor 2012) adta közre.

A Királyhágón túli területek kis számú egyháztörténész kutatója közül Zsigmond Attila lelkész írásai említendők. Zsigmond főként forráskutatással és -feldolgozással foglalkozott, ennek eredményeként jelentek meg a Szilágyi traktus történetével kapcsolatos tanulmányai (Zsigmond 2002a, 2002b, 2002c, 2003a, 2003b,

2007, 2011a, 2011b, 2012a, 2012b), de említésre méltó a felsőbányai református iskola történetét új adatokkal kiegészítő írása is (Zsigmond 2003c).

Az Erdélyi Református Egyházkerület, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és az Evangélikus-Lutheránus Egyház hivatalos lapja a *Református Szemle*. A kéthavonta megjelenő teológiai tudományos folyóiratot 1907-ben alapították, szerkesztése és kiadása a Protestáns Teológiai Intézetben történik. A folyóirat 2007-ben ünnepelte 100 éves évfordulóját, ebben az évben jubileumi nyílt szerkesztőségi ülést tartottak. A *Szemle* története jól nyomon követhető, az elmúlt évtizedben többen is foglalkoztak vele, többek között a százéves jubileum apropóján. Még 2005-ben megjelent két írásában Somogyi Botond a lap 1978–2003 közötti történetét tekintette át (Somogyi 2005a, 2005b). Ezt követően a 2007-es év első számában Adorjáni Zoltán főszerkesztő nyújtott átfogó képet a *Szemle* elmúlt száz évéről, statisztikai adatokkal kiegészítve azt (Adorjáni Z. 2007). A nyílt ülés alkalmával Buzogány Dezső szerkesztő a folyóirat indulásának körülményeit és az első évek történetét ismertette részletesen (Buzogány 2007b), Sipos Gábor vitaindító cikkében pedig észrevételeket fogalmazott meg a lap formáját, tartalmát, szerkesztési elveit illetően, egyben javasolta és kezdeményezte az érintettek tanácskozását az általa felvetett gondok kiküszöböléséért (Sipos G. 2007b). Tudomásunk szerint ezekre nem került sor – írott nyomát legalábbis nem találtuk.

2010-ben indult útjára a harmadik kiadványsorozat *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* címmel, a Protestáns Teológia Kutatóintézetének tanulmánykötet-sorozata. Eddig évente egy-egy kötet látott napvilágot. A sorozat az Intézetben dolgozó oktatók és kutatók tudományos munkáit tartalmazza teológiai diszciplínák szerint csoportosítva. Az itt megjelent egyháztörténeti jellegű írások saját kutatások eredményei, többnyire első közlések, de akad köztük újraközlés, javított és kiegészített tanulmány is.

4. Az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár

Az Erdélyi Református Egyházkerület kolozsvári gyűjtőlevéltára 1959-ben kezdte meg működését. Gyűjtőköre kiterjed a történeti Erdély valamennyi egyházmegyéjére, de az 1960–70-es években elindult folyamatos anyaggyűjtésnek köszönhetően állománya jelentős mennyiségű gyűjteménnyel, személyi hagyatékkal, kézírathagyatékkal gyarapodott és gyarapodik a mai napig. 2000-től kezdve legalább két levéltáros látja el a kutatószolgálatot, jelenleg Sipos Gábor (1977 óta) és Ósz Sándor Előd (2007 óta). 2000 és 2009 között a levéltár alkalmazottja volt Dáné Veronka történész-levéltáros, aki jelenleg a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán oktat. A levéltár több hazai és nemzetközi szakmai társulatnak tagja (a Nemzetközi Levéltári Tanács Egyházi Levéltárak Szekciója, a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete).

2002-ben indult útjára a levéltár kiadványsorozata *Erdélyi Református Levéltári Kiadványok* néven. A sorozatnak két kötete látott napvilágot, egyik a gyűjtőlevéltár kialakulását és gyűjteményeit ismerteti (Dáné–Sipos 2002), a másik a Főkonzisztórium levéltárának 1700–1750 közötti mutatója (Dáné 2002b). Újabb kötet nem jelent meg a sorozatban. A levéltár jelenlegi munkatársai – mint már említettük – részt vesznek a Református Tanárképző Karon, a Protestáns Teológiai Intézetben és a Pokoly Társaság keretében zajló kutatási projekteken is. Közös munkájuk eredménye a FoRET eddigi négy kötete, valamint az EREA kiadványsorozat is.

Sipos Gábor egyéni kutatásai főként a 16–17. századi művelődéstörténet (Sipos G. 2007a, 2009c, 2013), könyv- és könyvtártörténet (Sipos G. szerk. 2004; Sipos G. 2009a, 2012), nyomdatörténet (Sipos G. 2003) és a 17–18. századi református egyháztörténet és intézménytörténet (Sipos G. 2002, 2008, 2009b) témakörét ölelik fel. Szerkesztőként több történeti és egyháztörténeti munka, tanulmánykötet előkészítésében részt vesz. Mindemellett jelentős tudományszervezői és oktatói tevékenységet is folytat az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnökeként és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófia Kara előadótanáraként.

Ősz Sándor Előd főként az erdélyi református egyházmegyék 17–18. századi intézményeinek történetét (Ősz 2006, 2009a; Buzogány–Ősz 2010), Kálvin teológiájának erdélyi recepcióját (Ősz 2009b, 2010, 2011a, 2012c) kutatja, de könyvtörténeti kutatások (Ősz 2011b, 2012a, 2012b) és az egyházi elit sorsa (2013b) is szerepelnek érdeklődési körében. Kutatási eredményeit rangos nemzetközi konferenciákon ismerteti. Emellett időnként lelkipásztori szolgálatot is végez, valamint 2010–2012 között a Kolozsvári Református Kollégium óraadó tanáraként oktatott egyháztörténetet.

Dáné Veronka 2000 és 2009 között volt levéltárosa az intézménynek. Alapos kutatómunkával, forrásellenőrzéssel készítette el a 2002-ben megjelent főkonzisztórium levéltári mutatót (Dáné 2002b). Sipos Gáborral közösen szerkesztették a gyűjtőlevéltár történetét és gyűjteményeit bemutató kötetet (Dáné–Sipos 2002). Kutatásaiban főként az erdélyi fejedelemség közigazgatás- és jogtörténetével foglalkozik, így egyháztörténeti írásaiban is hangsúlyosan jelentkezik ez az irányvonal (Dáné 2004, 2012), valamint a fejedelemségkori református egyházfők életútjával, családjával kapcsolatos új adatok ismertetésével (Dáné 2002a, 2007), művelődéstörténettel (Dáné 2002c).

A gyűjtőlevéltár 2002–2012 között többször is pályázott állományvédelemre, restaurálásra, tudományos kutatásokra. Ennek eredményeként került sor több egyházmegye 17. századi protokollumának restaurálására, kutatói és kézirat-előkészítői pályázatokból pedig a 17–18. századi református zsinati források, egyházmegyei vizitációk összegyűjtésére, kiadásra történő előkészítésére. 2011-ben az intézmény hat értékes iratot kapott vissza a Román Nemzeti Múzeumtól, melyeket 1971-ben, a múzeum alapításakor szállítottak Bukarestbe. A visszakerült okleveleket és iratokat biztonságos körülmények között pánccs szekrényben tárolják.

Az Erdélyi Református Egyházkerületi Gyűjtőlevéltár állománya a megalakulástól kezdve folyamatosan gyarapodott. Mára raktárai, tárolóhelyiségei túlszűfoltak,

telítettek. 2012-ben született a döntés, hogy a teljes gyűjteményt elköltöztetik a Farkas utcából. A református egyház Bocskai téren álló ingatlanjában remény szerint 21. századi követelményeknek megfelelő körülmények között kerül majd elhelyezésre a több száz folyóméternyi irat. Szintén itt tervezik kialakítani az erdélyi református egyház egyházművészeti múzeumát is.

5. A Pokoly Társaság és kutatásai

A Református Tanárképző Karon 2001-ben elindult doktori képzéssel párhuzamosan szükségesnek mutatkozott olyan háttérintézmény kialakítása, amely szervezi és összefogja a kar történész, teológus, művészettörténész doktoranduszainak munkáját, egységes keretet és infrastruktúrát biztosít mind az egyéni, mind a csoportos kutatások lebonyolításhoz. Ezt a szerepet töltötte és tölti be mai napig is a Pokoly József Egyháztörténeti Munkacsoport, mely 2012 óta immáron önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezetté vált Pokoly Társaság néven. Az egyesület tevékenysége szerteágazó: kutatási projektek koordinálása, pályázatírás, inventarizáció, forrásfeltárás, forráskiadás, állományvédelem, oktatói tevékenység, szakelőadások, tájékoztató jellegű bemutatók. Irányítója Buzogány Dezső egyetemi professzor és Sipos Gábor egyetemi előadótanár. Az egyesület tagjai doktoranduszok, fiatal kutatók, egyetemi oktatók, akik aktív tevékenységet folytatnak a korábban már említett református intézmények, műhelyek kutatásaiban is.

A tevékenységek között kiemelkedő szerepet kap az egyházi műtárgyak, épületek, berendezések és levéltári források inventarizációja. Buzogány Dezső vezetésével indultak el még a 2000-es évek legelején azok a helyszíni felmérések, melyek alapot teremtettek a forrásfeltárásokon és -feldolgozásokon nyugvó egyházmegyei kataszterek összeállításához. 2007 és 2010 között zajlott le a történelmi Küküllői Református Egyházmegye gyülekezeteinek inventarizációja. Négy év alatt a kutatócsoport 54 település református gyülekezetét látogatta végig, és leltározta tételesen a klenódiумokat, textíliákat, harangokat és levéltári iratokat. A helyszíni felméréseket követően alapos levéltári kutatómunkával történt a tárgyak azonosítása, és ezzel párhuzamosan az egyházmegye fennmaradt 17–18. századi vizitációs emléksorozatának kiadásra való előkészítése. Az így elkészült korpuszhoz bevezető tanulmányokkal kiegészülve kapcsolódtak a kegytárgyak és textíliák katalógusai, majd az orgonák történetét bemutató fejezet. Ezeket tette teljessé az egyes falvakban szolgálatot teljesített lelkészek és iskolamesterek névsora. Végül négy kötetben, összesen több mint 3200 oldalon látott napvilágot *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere 2008–2012 között*. Az inventarizációt és a kötetek megjelenését a Román Oktatási és Kutatási Minisztérium Országos Felsőoktatási Kutatási Tanácsa, a Maros Megyei Múzeum, a Nemzeti Kulturális Alap és az Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány támogatta, a kutatócsoport munkájának helyszínt a Református Tanárképző Kar biztosította.

A Társaság – a terepmunka és a felmérő utak mellett – fontosnak tartja az egyre gyorsabban pusztuló műkincsek, történelmi értékű tárgyak, a szellemi örökség megóvását, ezért a lelkeszertekezetek, presbiteri találkozó, konferenciák és a gyülekezeti tagokkal való találkozások alkalmával közérthetően próbálja elmagyarázni a gyülekezetek tulajdonában lévő kegytárgyak, textíliák és levéltári dokumentumok megőrzésének szükségességét és fontosságát.

A felméréseken a kezdetektől részt vevő fiatalok zöme ma is a Pokoly Társaság aktív tagságát képezi, egyéni és csoportos kutatásaikat, szakmai pályafutásukat Buzogány Dezső továbbra is figyelemmel követi és felügyeli. Kolumbán Vilmos József a Protestáns Teológiai Intézet adjunktusa. Kovács Mária Márta 2008 óta óraadóként oktat művészettörténetet a Protestáns Teológiai Intézet hallgatóinak, 2010 óta a Maros Megyei Múzeum művészettörténésze is. Ősz Sándor Előd az egyházkerület levéltárosa és óraadó tanár a Kolozsvári Református Kollégiumban. Tóth Levente a Református Tanárképző Kar kutatója volt, 2012-től a Pokoly Társaság alkalmazottja. Tamás Iringó 2012 nyarán szerzett PhD-fokozatot, Sipos Dávid pedig jelenleg is doktori tanulmányokat folytat a Református Tanárképző Karon.

A Buzogány Dezső és a Pokoly Társaság körül kialakult munkacsoport a 2000-es évek végére évtizedes szakmai tapasztalatot szerzett. A fiatal kutatók első önálló projektje a háromszéki református gyülekezetek műkincseinek, levéltárainak, épületeinek és harangjainak felmérése volt 2007–2011 között. A több éves inventarizációs és feldolgozó munkában Kovács Mária Márta, Tamás Iringó és Tóth Levente vett részt társkutatóként. Költségeit az Országos Tudományos Kutatási Alapnak (OTKA) a Kárpát-medence több régióját érintő (Felvidék, Kárpátalja és Erdély) pályázata biztosította P. Szalay Emőke muzeológus koordinálásával. Összesen 79 település műkincsanyagának, parokiális levéltárának, egyházi épületeinek és harangjainak lajstromozása, rögzítése, digitális másolása történt meg, majd ezt követően a tárgyak egyenkénti leírása, katalógusok készítése és a digitalizált levéltári anyag rendszerezése és feldolgozása.

A fiatal kutatók folyamatosan beszámoltak a kutatás állapotáról és az eredményekről több hazai és magyarországi konferencián és szakmai előadáson (különböző doktori iskolák konferenciái; Hungarológiai Kongresszus, 2010; a Magyarországi Református Egyház tudományos testülete, a Doktorok Kollégiuma, 2010–2012; EME – Magyar Tudomány napja Erdélyben, 2012; Műemlékvédelem Erdélyben, 2012). A kutatás eredményei, a feldolgozott adatok tanulmányok formájában is napvilágot láttak. Tamás Iringó Erdővidék és a Küküllői Egyházmegye textíliáiról írt (Horváth [Tamás] 2009c, 2013a, 2013b), Kovács Mária Mártával közösen pedig a textíliák és klenódiumpok leltározásáról számoltak be (Horváth–Kovács 2010). Kovács Mária Márta már 2005-től jelentkezett olyan tanulmányokkal, melyek Háromszék egy-egy gyülekezete vagy kisebb régiója klenódiumainak történetét ismertették (Kovács 2005, 2006a, 2006b, 2006c, 2007c, 2007d, 2011a, 2011b), legutóbb a Budapesti Történelmi Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár

Kárpát-medencei örmény kultúrával kapcsolatos kiállításának katalógusában segedkezett (Kovács 2013). Tóth Levente a Sepsí Egyházmegye lelkészeinek és tanítóinak adattárát készítette el, a kutatásban részt vevő két kollégájával közösen pedig a felmért erdővidéki református gyülekezetek történeti kataszterének kéziratát állította össze.

Az egyesület jelenleg a dési és a görgényi református egyházmegyék gyülekezeteinek inventarizálását végzi, a tervek szerint 2015 végére ez be is fejeződik. Emellett folyamatosan zajlik az éppen fókuszban lévő egyházmegyék fennmaradt 17–18. századi esperesi vizitációs forrásanyagának közlésre való előkészítése és megjelentetése. A protestantizmus 2017-ben ünnepli fennállása 500. évfordulóját. Erre az alkalomra tervezik megjelentetni az erdélyi református gyülekezetek lelkipásztorainak és iskolamestereinek teljes névtárát, melynek gyűjtő- és adatfeldolgozó-munkálatai már a 2000-es évek közepe óta folyamatosan zajlanak. A gyűjtés első eredményei 2013-ban láttak napvilágot. Ősz Sándor Előd a görgényi (Ősz 2013a), Tóth Levente a sepsí (Tóth 2013a) egyházmegye történeti névtárát adta közre. Ugyancsak erre az alkalomra tervezik elvégezni az Erdélyi Református Egyházkerület gyülekezeteiben lévő értéktárgyak szakszerű állagmegőrzését is.

Szólni kell még néhány olyan szakemberről, akik az említett intézményeken kívül, önálló kutatóként dolgoznak és publikálnak egyháztörténeti munkákat. Balogh Béla nyugalmazott nagybányai levéltáros 2000-ben jelentette meg a máramarosszigeti református kollégium diáknévsorát (Balogh 2000). Az ő említése a korábbi szintézisből kimaradt, ezért most itt pótoljuk, annál is inkább, mivel kutatásával és a nemrég nyomdafestéket látott *A máramarosi református líceum története* című munkájával immáron teljesnek mondható a tágabb értelemben vett Erdély protestáns középfokú oktatási intézményeinek történeti feldolgozása. Ugyancsak a történeti Erdélyen kívüli református egyházak kiváló ismerője és kutatója Lakóné Hegyi Éva, aki a szilágysági egyházak textíliáiról, pusztuló tárgyi emlékeiről (Lakóné 2004, 2011) közöl írásokat. Berekméri Róbert az erdélyi egyházkerület marosvásárhelyi fióklevéltárának levéltárosa, megjelent egyháztörténeti írásai a fióklevéltár (Berekméri 2011) és a 20. század elején megalakult Szabadi úti egyházközség történetét (Berekméri 2008) taglalják. László Lóránt 2012-től a Marosvásárhelyi Teleki Téka könyvtárosa és a Református Tanárképző Kar doktorandusza. Érdeklődése középpontjában az erdélyi református egyház két világháború közötti története áll, ezen belül is a Felekezetközi Tanács tevékenysége (László 2011). Csáki Árpádnak főként a háromszéki református egyházközségek történetével kapcsolatos írásai ismeretesek, ezek közül jelentősebbek a sepsiszentgyörgyi református egyházközség, a kézdivásárhelyi református templom múltját ismertető kötetek (Csáki 2011, 2012), valamint az egyház 18. századi jeles személyiségeinek életrajzával kapcsolatos tanulmányai, forrásközlései (Csáki 2003, 2007). Posztumuszt jelent meg Major Huba Zsolt lelkésznek és főiskolai tanárnak a bihari református egyházmegye első korszakáról írt munkája (Major 2010), melyben a szerző tömören,

olvasmányosan, ugyanakkor tudományos igényességgel foglalja össze a mai napig is oly kevésbé ismert bihari reformátusság 16. századi történetét.

Mindezek mellett folyamatosan jelennek meg kisebb-nagyobb monográfiák, füzetek, egyházközség-történetek, főként lelkészek, pedagógusok, helytörténészek tollából, változó minőségben és kivitelezésben. A teljesség igénye nélkül említhető Srankó Ferencnek a Szilágynagyfalu felekezeteiről írt nagyobb lélegzetű kötete (Srankó 2009), Móra László Kajántóráról (Móra 2004), Nagy Péter Mezőbergenyéről (Nagy P. 2003), Fodor László Szilágysomlyóról (Fodor 2005), Kádár Miklós Nagybányáról (Kádár 2009) vagy Zsók Bélának a bukovinai Andrásfalváról (Zsók 2005) szóló kötete. Ezek egy része inkább népszerűsítő munka, nagyközönségnek szánt kiadvány, mintsem komoly kritikai apparátussal ellátott, alapos forráskutatásokon nyugvó szakmunka.

Az elmúlt tíz év református egyháztörténeti kutatásait tekintve, tudományfejlődés szempontjából legfontosabb hozzáadékként említhető az interdiszciplinaritáson alapuló közös kutatás, a kutatási eredmények feldolgozása. Történészek, teológusok, művészettörténészek és iparművészek közös munkájának köszönhetően megélénkültek az erdélyi egyháztörténeti kutatások. Alapos kutatómunkával és módszertani feldolgozással készültek el egy-egy vidék monografikus feldolgozásai, az erdélyi reformátusság laikus és egyházi társadalmát taglaló tanulmányok, ugyanakkor a történész és művészettörténész szakma érdeklődését is sikerült olyan témák felé irányítani, amelyek – talán jogtalanul – a korábbi időszakban szinte teljesen hiányoztak a történeti kutatások tematikájából. Új kutatógenerációt sikerült kinevelni, áthidalva ezzel a második világháború utáni időszak következményeként már a '80-as évek óta fenyegető szakemberhiányt. A konszolidációt a fokozatosan kiépülő oktatás, a kiteljesedő egyetemi kar, a háttérintézetek (kutatóműhely, levéltár, Pokoly Társaság) és a fiatal kutatókat szakmai útjukon elindító és istápoló tapasztalt szakemberek (Buzogány Dezső, Sipos Gábor) segítették elő. A környezetükben formálódott kutatók alaposága és módszeressége mellett szól, hogy a magyarországi református egyháztörténészek modellként tekintenek az itteni forráskiadványokra, az itteni példán felbuzdulva pedig a Tiszántúli Református Egyházkerület nagyszabású forrásfeldolgozó és -kiadó projektbe kezdett, melybe erdélyi kutatókat is bevont.

Természetesen gondok is akadnak. Ezek közül a legfontosabbak a finanszírozással kapcsolatos kérdések, a fiatal szakemberek és kutatók alkalmazásának, a munkahelyek biztosításának nehézségei. A hatékonyabb és látványosabb eredmények megkívánják a biztos anyagi háttérrel, a tervezhetőséggel, a kiszámíthatósággal. Ennek hiányában pályázati úton kell a szükséges háttérrel biztosítani, aminek megvannak a nem feltétlenül pozitív következményei a minőségre nézve. Az elkövetkező periódusban a biztosabb anyagi és intézményi háttér kialakítása jelenti majd az egyik prioritást. A megkezdett kutatások tovább folytatódnak két fő irány mentén: egyfelől cél az erdélyi református egyházközségek teljes inventarizációja, ami

egyedülálló vállalkozás az egész Kárpát-medencét tekintve, másrészt a 17–18. századi egyházmegyei források közzététele, aminek köszönhetően a szakemberek kezükbe vehetik és hasznosíthatják egy korszak és társadalom mindennapjainak legautentikusabb – bár sajnálatos módon kevésbé használt – kútforrait.

Bibliográfia

ADORJÁNI Zoltán

2007 100 éves a Református Szemle. *Református Szemle* C. évf., 1. sz., 3–10.

BALOGH Béla

2000 *A máramarosszigeti református líceum diáksága 1682–1851*. Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltár. 418+15 p. (Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transilvanici VIII.)

BEREKMÉRI Árpád-Róbert

2008 Adalékok a Szabadi úti református egyházközség történetéhez. *Református Szemle* CI. évf., 2. sz., 184–191.

2011 A Marosvásárhelyi Református Egyházközség „nagy levéltárának” története. *Református Szemle* CIV. évf., 6. sz., 685–693.

BUZOGÁNY Dezső

2003 A kar története: a református tanárképzés tíz éve. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvaniensis* 1-2. sz.

2007a *Az úrvacsora tana Philipp Melancthon teológiájában, különös utalással személyes levelezésére*. Kolozsvár–Nagyvárad, Risoprint – Emanuel Egyetemi Kiadó. 382 p.

2007b A Református Szemle indulása. *Református Szemle* C. évf., 6. sz., 1260–1279.

2009a Kálvin és Melancthon, avagy „meg kellene házasodnod, János”. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvaniensis* 2. sz., 161–272.

2009b Kálvin állam- és társadalomszemlélete. *Református Szemle* CII. évf., 5. sz., 704–723.

2009c A kálvini etikára épített egyházi pénzgazdálkodás. In: FAZAKAS Sándor (szerk.): *Kálvin Időszerűsége. Tanulmányok Kálvin János teológiájának maradandó értékéről és magyarországi hatásáról*. Budapest, Kálvin Kiadó.

2009d Genfi diplomácia, az elűzött Kálvin visszatérésének körülményei. *Confessio* XXXIII. évf., 4. sz., 6–20.

2010 Kálvin állam- és társadalomszerkezete. *Magyar Tudomány* CLXXI. évf., 2. sz., 135–151. Online: <http://www.matud.iif.hu/2010/02/02.htm> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

BUZOGÁNY Dezső – ÖSZ Sándor Előd

2007 *A Hunyad-Zarándi Református Egyházmegye Parciális Zsinatainak végzései. 1686–1719. 1815–1820*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 295 p. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok 4.) Online: http://www2.arcanum.hu/2011/a120121.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KOLOZSREF_ErdRefEgyhTortAdatok_4_2007&lang=hun#pg=0&zoom=f&l=s (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2010 A Királyhágómelléki Református Egyházkerület születése. *Confessio* XXXIV. évf., 2. sz., 92–117.

CSÁKI Árpád

2003 Csernátoni Vajda György kéziratos feljegyzései (1673–1687). *Református Szemle* XCVI. évf., 6. sz., 744–766.

2007 Szigethi Gyula Mihály (1758–1837) önéletírása. *Református Szemle* C. évf., 4. sz. 931–965.

2011 *A sepsiszentgyörgyi református egyház története a 17–19. században*. Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Kiadó. 184 p.

2012 *A kézdivásárhelyi református templom*. Barót, Tortoma Kiadó. 27 p.

DÁNÉ Veronka

2002a „Isten engemet különösön a papi hivatalra hívott”. Adatok Borosnyai Lukács Simon életéhez. *Református Szemle* XCV. évf., 1. sz., 40–52.

2002b *Az Erdélyi Református Főkonzisztórium levéltárának mutatója 1700–1750*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 440 p. (Erdélyi Református Levéltári Kiadványok 2.)

2002c Az őráljaboldogfalvi Kendeffy alapítású iskola (1805–1809, 1824–1848). *Erdélyi Múzeum* LXIV. évf., 3-4. sz., 46–69.

2004 „Hogy gyászos állapotjok vigasztalást vehessen”. Bocskai István kiváltságlevele az erdélyi református lelkészözevgyek és árvák javára. In: BARTA János – PAPP Klára (szerk.): „Nincsen nekünk több hazánk ennél...” *Tanulmányok a Bocskai-felkelés történetéhez*. Budapest, Lucidus Kiadó. 174–184.

2007 Tasnádi Ruber Mihály püspökről és családjáról. *Református Szemle* C. évf., 4. sz., 746–759.

2012 Od Viedne po Máramarossziget. Životná cesta sedmohradského reformovaného agenta Žigmunda Tarczaliho. *Historia Ecclesiastica III*. 128–136.

DÁNÉ Veronka – SIPOS Gábor

2002 *Az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárának ismertető leltára*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 104 p. (Erdélyi Református Levéltári Kiadványok 1.)

FODOR László

2005 *A szilágysomlyói református egyház története*. Szilágysomlyó, Hepe Arthupa Kiadó. 166 p.

GUDOR Botond

2002a Bod Péter és a románok története. *Confessio* XXVI. évf., 2. sz., 51–62.

2002b Semantică iluministă maghiară: cazul lui Bod Péter (1712–1769). In: Pompiliu TEODOR – Iacob MÂRZA – Laura STANCIU (coord.): *Semantică politică iluministă în Transilvania (sec. XVII-XIX): Glosar de termeni*. Gyulafehérvár, Aeternitas.

2004 Bod Péter történelemszemlélete és a románok története. In: TŰSKÉS Gábor (szerk.): *Bod Péter, a historia litteraria művelője*. Budapest, Universitas Kiadó. 107–125.

2005 Semantică iluministă maghiară: cazul lui Bod Péter (1712–1769). In: Iacob MÂRZA – Laura STANCIU: *Sens și reprezentare în dinamica gândirii politice din Transilvania (sec. XVII-XIX). Dicționar terminologic explicativ*. Bază de date. Cluj-Napoca.

2006a De la baroc la iluminism: Petrus Bod și valențele discursului preiluminist. In: Iulia STANCIU (coord.): *Reconstituiri istorice: Idei, Cuvinte, Reprezentări*. Gyulafehérvár, Aeternitas. 99–116.

2006b Cartografie și istoria originilor la Bod Péter. *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* X. évf., 1. sz., 51–65.

2008a *Istorical Bod Péter (1712–1769)*. Kolozsvár, Mega Kiadó. 584 p.

2008b Péter Bod (1712–1769) și începutul științelor auxiliare în Transilvania preiluministă. *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* an XII., nr. 1., 94–105.

2010 Imaginea unirii religioase între reformați, în Transilvania: notarul general (vicarul episcopal) Péter Bod (1712–1769). *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* an XIV., nr. 2., 9–27.

2011 *Rediviva Chartophylax Igeniensis. Az Erdély-hegyaljai Magyarigen Református közösségének története*. Kolozsvár–Sepsiszentgyörgy, Tortoma–Kriterion. 175 p.

2012 *Az eltűnt Gyulafehérvári Református Egyházmegye és egyházi közösségei – Inquisitoria Dioceseos Alba-Carolinensis Reformatae Relatoria (1754)*. Kolozsvár–Sepsiszentgyörgy, Tortoma–Kriterion. 496 p. (Erdélyi Egyháztörténeti Könyvek 1.)

HORVÁTH [TAMÁS] Iringó

2008 A Küküllői Református Egyházmegye régi textíliáiról. I. A textíliák katalógusa. In: BUZOGÁNY Dezső – ÖSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere. 1648–1800. I. Ádámos–Dányán*. Kolozsvár, Koinónia. 503–550. (Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania 1/1.)

2009a A Küküllői Református Egyházmegye régi textíliáiról II. A textíliák katalógusa. In: BUZOGÁNY Dezső – ÖSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere 1648–1800. II. Désfalva–Kóródszentmárton*. Kolozsvár, Koinónia. 565–630. (Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania 1/2.)

2009b A Küküllői Református Egyházmegye régi textíliáiról III. A textíliák katalógusa. In: BUZOGÁNY Dezső – KOVÁCS Mária-Márta – ÖSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere 1648–1800. III. Kutyalva–Marosbogát*. Kolozsvár, Koinónia. 659–689. (Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania 1/3.)

2009c Az Erdővidéki református gyülekezetek 18. századi textíliái. In: TAKÁCS Péter (szerk.): *Csaba királyfi elárvult népe*. Debrecen, Erdély-történeti Alapítvány. 315–328. (Erdély-történeti könyvek 8.)

2011 Textíliák a Küküllői Református Egyházmegye 1676-os összeírásában. *Református Szemle* CIV. évf., 6. sz., 720–727.

2012 A Küküllői Református Egyházmegye régi textíliáiról IV. A textíliák katalógusa. In: BUZOGÁNY Dezső – KOVÁCS Mária-Márta – ÖSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere 1648–1800. IV. Maroscsapó–Vámosgálfalva*. Kolozsvár, Koinónia. 739–800. (Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania 1/4.)

2013a Az erdővidéki református gyülekezetek 17–18. századi textíliái. *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*. Új sorozat 6-7. sz., 241–264.

2013b Rátétálműzéssel készült, selyem alapú 18. századi textíliák a történelmi Küküllői Református Egyházmegye gyülekezeteiben. In: KOVÁCS Zsolt – ORBÁN János (szerk.): *Tárguló horizont. Tanulmányok a fiatal művészettörténészek marosvásárhelyi konferenciájának előadásaiból*. Marosvásárhely–Kolozsvár, EME. 47–66.

HORVÁTH Iringó – KOVÁCS Mária-Márta

2010 Az Erdélyi Református Egyházkerület klenódiumainak és textíliáinak leltározása. In: BERNÁD Rita (szerk.): *Egyházi gyűjtemények szolgálatában*. Kolozsvár, Verbum Kiadó. 79–84.

JÁNOSI Csongor

2008a Procesul Organizației Tineretului Maghiar din Ardeal. Studiu de caz. In: POPA Ilie (coord.): *Experimentul Pitești. Conference proceedings. Comunicări prezentate la Simpozionul Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură. Cultura, Tineretul și Educația în regimurile dictatoriale comuniste. Ediția a VII-a. Pitești, 05–07 octombrie 2007.* Pitești, Fundația Culturală Memoria Filiala Argeș. 347–360.

2008b Procesul membrilor mișcării de reînnoire spirituală „Bethania”. In: BUDEANCĂ Cosmin – OLTEANU Florentin (coord.): *Forme de represiune în regimurile comuniste.* București, Polirom. 318–339.

2008c Alegere de episcop în Eparhia Reformată Cluj: numirea în funcție a proto-popului de Sibiu, Nagy Gyula. In: Dumitru LĂCĂTUȘU (red.-șef): *Structuri de partid și de stat în timpul regimului comunist. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Vol. III.* Iași, Polirom. 303–318.

KÁDÁR Miklós

2009 *A nagybányai református egyházközség története.* Nagybánya, Genius Nyomda. 100 p.

KOLUMBÁN Vilmos József

2002 Liturgia-egyesítési törekvések. Melotaitól Backamadarasi Kis Gergelyig. *Református Szemle* XCV. évf., 1. sz., 86–97.

2004 Backamadarasi Kis Gergely liturgiai munkássága. In: GYARMATI Zsolt – GEAMBAȘU Réka (szerk.): *Rodosz tanulmányok 2003/IV. Közgazdaság-, jog- és történettudomány.* Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó. 284–307.

2005a *A Sepsi Református Egyházmegye vizitációs jegyzőkönyvei, 1728–1790.* Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 255 p. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok 3.) Online: http://www2.arcanum.hu/2011/a120121.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KOLOZSREF_ErdRefEgyhTortAdatok_3_2005&lang=hun#pg=0&zoom=f&l=s (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2005b Adalékok az 1780-as évek liturgia-reformjához. *Református Szemle* XCVIII. évf., 5. sz., 537–548.

2005c Backamadarasi Kiss Gergely szerepe a népiskolák reformjában. *Református Szemle* XCVIII. évf., 6. sz., 692–705.

2006 Backamadarasi Kiss Gergely kéziratos kátémagyarázata és teológiai meggyőződése. In: ADORJÁNI Zoltán (szerk.): *Emlékkönyv Tőkés István kilencvenedik születésnapjára.* Kolozsvár, Protestáns Teológiai Intézet – Erdélyi és Királyhágómelléki Református Egyházkerület. 586–597.

2007 *A Nagysajói Káptalan egyházközségeinek történeti katasztere.* 1745–1814. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 512 p. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok 5.) Online: http://www2.arcanum.hu/2011/a120121.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KOLOZSREF_ErdRefEgyhTortAdatok_5_2007&lang=hun#pg=0&zoom=f&l=s (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2009 Az erdélyi református kollégiumok tantervének reformja és Backamadarasi. In: LUKÁCS Olga – DIENES Dénes (szerk.): *A református oktatás a Kárpát-medencében 1690–1918 között.* Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság. 119–151.

2010 A székelyudvarhelyi gimnázium a 18. század második felében. *Magyar Református Nevelés* XI. évf., 4. sz., 54–69.

2011a Adalékok Kiss Gergely peregrinációjához. *Református Szemle* CIV. évf., 1. sz., 88–99.

2011b Gróf Széki Teleki József és Backamadarasi Kiss Gergely. In: ADORJÁNI Zoltán (szerk.): *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei. I.* Kolozsvár, Protestáns Teológiai Intézet. 385–399.

2012 Holland irányzatok és erdélyi követők. *Református Szemle* CV. évf., 4. sz., 404–422.

2013 Ifj. Teleki Domokos kátéfordítása. In: ADORJÁNI Zoltán (szerk.): *Studia doctorum theologiae protestantis. A kolozsvári protestáns teológia kutatóintézetének kötetei 4.* Kolozsvár, Protestáns Teológiai Intézet. 201–212.

KOVÁCS Mária Márta

2005 18. századi ötvösmunkák a Sepsi református egyházközségekben. In: S. LACKOVITS Emőke – SZÓCSNÉ GAZDA Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében VII.* Sepsiszentgyörgy–Veszprém, Székely Nemzeti Múzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság. 445–450.

2006a Kegyszerek a Sepsi Református Egyházmegye gyülekezeteiben. *Református Szemle* XCIX. évf., 2. sz., 204–221.

2006b Óntárgyak a Sepsi Református Egyházmegye gyülekezeteiben. *Református Szemle*. XCIX. évf., 6. sz., 714–735.

2006c 17–18. századi ónkannák a Sepsi és Orbai Egyházmegyékben. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica* LI. évf., 1-2. sz., 145–160.

2007a Ötvösmunkák és ónedények a Nagysajói Káptalan református egyházközségeiben. In: KOLUMBÁN Vilmos József: *A nagysajói káptalan egyházközségeinek történeti katasztere.* Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 350–394.

2007b Ötvösmunkák. In: BUZOGÁNY Dezső – ŐSZ Sándor Előd: *A hunyad-zarándi református egyházközségek történeti katasztere III.* Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 454–504.

2007c Klenódiумok Orbaiszéken. Adalékok a pávai, zabolai és zágoni református gyülekezetek őrásztali készleteihez. In: KINDA István – POZSONY Ferenc (szerk.): *Orbaiszék változó társadalma és kultúrája.* Sepsiszentgyörgy, Kriza János Néprajzi Társaság – Pro Museum Egyesület – Kovászna Megyei Művelődési Központ. 103–122.

2007d Ónedények a történelmi Orbai Református Egyházmegyében. *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából.* Új sorozat II. (XII) kötet, 185–200.

2007e A klopotivai egyházközség 17–18. századi ötvösmunkái. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*. LII. évf., 1-2. sz., 95–102. Online: <http://www.studia.ubbcluj.ro/download/pdf/403.pdf> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2007f 16–18. századi ötvösmunkák a dévai és hátszegi gyülekezetekben. *Református Szemle* 4. sz., 834–862.

2008 A Küküllői Református Egyházmegye ötvösművészeti és ónművészeti emlékei. In: BUZOGÁNY Dezső – ŐSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történeti Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere I.* Kolozsvár, Koinónia. 413–503.

2009a Erdélyi református egyházközségek régi klenódiумai, különös tekintettel a Hunyad-Zarándi Református Egyházmegye ötvöstárgyaira. In: N. KIS Tímea (szerk.): *Colligite fragmenta! Örökségvédelem Erdélyben.* Budapest, ELTE BTK Művészettörténet Intézeti Képviselő. 266–277.

2009b A Küküllői Református Egyházmegye ötvösművészeti és ónművészeti emlékei II. In: BUZOGÁNY Dezső – ŐSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történeti Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere II.* Kolozsvár, Koinónia. 459–563. Online: <http://tinyurl.com/p4k2gqh> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2010 Ötvösművek és ónedények a történelmi Háromszék református egyházközségeiben – doktori értekezés kivonata. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*. LV. évf., 2. sz. 7–20. Online: <http://www.studia.ubbcluj.ro/download/pdf/645.pdf> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2011a A pávai egyházközség régi és új úrasztali készlete. In: JAKAB Albert Zsolt – POZSONY Ferenc (szerk.): *Páva. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról*. Kolozsvár, Csángó Néprajzi Múzeum. 199–213.

2011b „Hozott a legátus második expedíciójából.” Esettanulmány a segélykérő körutak gyakorlatáról. *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*. Új sorozat, III–IV. (2008–2010), 223–236.

2011c Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának szerepvállalása az egyházi kegyeszek értékmentésében. A nagyteremi református egyházközség úrasztali edényei. *Református Szemle* 6. sz., 728–741.

2011d Céhedények egyházi funkcióban. In: KOVÁCS Zsolt – SARKADI NAGY Emese – WEISZ Attila (szerk.): *Liber Discipulorum. Tanulmányok Kovács András 65. születésnapjára*. Kolozsvár, EME – Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány. 181–195. Online: <http://mek.oszk.hu/11800/11829/11829.pdf> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2012 A segélykérő körutak szerepe az úrasztali készletek alakulásában. *Folia Historica XXVIII. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve* 5–20.

2013 *Távol az Araráttól. Örmény kultúra a Kárpát-medencében*. (A Budapesti Történeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár kiállításának katalógusa) Budapest, Budapesti Történeti Múzeum – Országos Széchényi Könyvtár. 150–152.

KURTA József Tibor

2002a Felekezeti kapcsolatok az 1636-os Öreg Graduál történetének tükrében. Az oltszakadati magyar evangélikus gyülekezet Öreg Graduálja. *Református Szemle* XCV. évf., 1. sz., 97–106.

2002b A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtárának néhány könyvéről. Tofeus Mihály kolligátuma. *Református Szemle* XCV. évf., 4-5. sz., 444–447.

2002c A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtárának néhány könyvéről 2. „A Jezsuiták története Hasenmuller által”. *Református Szemle* XCV. évf., 6. sz., 540–543.

2003a A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtárának néhány könyvéről 3. A 18. századi építőirodalom egyik erdélyi kiadványa. Johann Gerhard: Liliomok völgye 1745. *Református Szemle* XCVI. évf., 1. sz., 89–92.

2003b A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtárának néhány könyvéről 4. A Várad Biblia (1660–1661) rövid története. *Református Szemle* XCVI. évf., 3. sz., 310–318.

2003c Kántorok bejegyzései az Öreg Graduál erdélyi példányaiban. *Művelődés* LVI. évf., február, 9–12.

2004 Bod Péter könyvtárának kötetei a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtárában. *Református Szemle* XCVII. évf., 2. sz., 212–214.

2006 Vagyon egy énekes graduálja is az eklézsiának... Kézírtos graduálok az erdélyi református egyházközségi könyvgyűjteményekben. In: BÁNYAI Réka (szerk.): *Könyves műveltség Erdélyben*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó. 90–95.

2009a A Vizsolyi Biblia, mint „könyvtábla-töltelék”. *Református Szemle* CII. évf., 3. sz. 369–371.

2011a Az elképzeléstől a megvalósulásig. Bethlen Gábor elveszett graduálja és az Öreg graduál. *Református Szemle* CIV. évf., 4. sz., 356–362.

2011b Egy 17. századi ismeretlen egylevel nyomtatvány – lelkési oklevél 1702-ből. In: SIMON Melinda – PERGER Péter (szerk.): *Crescit eundo. Tisztelegő tanulmányok V. Ecsedy Judit 65. születésnapjára*. Budapest, Argumentum. 276 p. (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei 4.)

LAKÓNÉ HEGYI Éva

2004 Évszázadok hagyatéka. *Hepehupa* III. évf., 2. sz., 20–21.

2011 Múltunk pusztuló emlékei (a Kraszna utcai alsó és felső temető sírkövei). *Hepehupa* X. évf., 3. sz., 34–39.

LÁSZLÓ Lóránt

2011 A Felekezeti Tanács megalapítása és szerepkörei a két világháború között. *Református Szemle* CIV. évf., 6. sz., 742–748.

MAJOR Huba Zsolt

2010 *A Bihari Református Egyházmegye kezdetei*. Nagyvárad. 159 p.

MÓRA László Tibor

2004 *A kajántói református egyház története*. Kolozsvár, Kajántói Református Egyházkerület. 176 p.

NAGY Alpár-Csaba

2006 A Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész megalakulása. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania* II. évf., 1-2. sz., 185–210.

2007a A Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész működésének kezdetei (1940. szeptember-október). *Református Szemle* C. évf., 6. sz., 800–821.

2007b A román kisebbségpolitika és az erdélyi reformátusok 1940 és 1945 között. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania* III. évf., 1-2. sz., 59–77.

2008a Társadalom, egyházi és politikai viszonyok 1940–45 között. *Református Szemle* CI. évf., 1. sz., 54–75.

2008b Reformátusok elleni atrocitások Romániában 1940–45 között. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania*. IV. évf., 1-2. sz., 105–123.

2008c Református sérelmek Romániában 1940–45 között. *Református Szemle* CI. évf., 2. sz., 167–184.

2009a A dél-erdélyi református közösségek helyzete 1940–44 között. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania* V. évf., 1. sz., 124–145.

2009b A második világháború idején gyakorolt cenzúra Romániában és a Dél-Erdélyi Református Egyház. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania* V. évf., 2. sz., 83–89.

2009c A dél-erdélyi református közösségek és a romániai ostromállapot-törvények (1940–44). *Református Szemle* CII. évf., 4. sz., 340–361.

2010a Lelkészek és egyházi vezetők elleni hatósági zaklatások Dél-Erdélyben 1940–45 között. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania* VI. évf., 1. sz., 174–197.

2010b Református lelkészek, egyházi vezetők és a román állami hatóságok 1940–45 között. *Református Szemle* CIII. évf., 3. sz., 293–315.

2010c A második világháború idején gyakorolt cenzúra Romániában és a Dél-Erdélyi Református Egyház. *Református Szemle* CIII. évf., 2. sz., 207–213.

2011a A Dél-Erdélyi Református Egyházkerületi Rész rövid története (1940–1944). *Limes* XXIV. évf., 2. sz., 45–58.

2011b Gazdasági jellegű sérelmek a Dél-Erdélyi Református Egyházban 1940–1944 között I. *Református Szemle* CIV. évf., 2. sz., 195–204.

2011c Gazdasági jellegű sérelmek a Dél-Erdélyi Református Egyházban 1940–1944 között. II. *Református Szemle* CIV. évf., 3. sz., 311–318.

NAGY Péter

2003 *700 éves bölcsőnk Mezőbergenye*. Marosvásárhely, Appendix Kiadó. 214 p.

ŐSZ Sándor Előd

2006 *A Szászvárosi Református Kollégium diáksága. 1669–1848*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület. 222. p. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 16.)
Online: http://www2.arcanum.hu/2011/a120121.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KOLOZSREF_ErdRefEgyhTortFuzetek_16_2006&lang=hun#pg=0&zoom=f&l=s (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 30.)

2009a A Szászvárosi református Kollégium Története és diáktársadalma a beiratkozási anyakönyvek tükrében (1669–1848). In: LUKÁCS Olga – DIENES Dénes (szerk.): *A református oktatás a Kárpát-medencében 1690–1918 között*. Kolozsvár, Egytlemi Műhely Kiadó. 29–56.

2009b Kálvinizmus a periférián. In: FAZAKAS Sándor (szerk.): *Kálvin időszerűsége. Tanulmányok Kálvin János teológiájának maradandó értékéről és magyarországi hatásáról*. Budapest, Kálvin Kiadó. 265–290.

2010 Szenci Molnár Albert, Kálvin örökségének magyar ápolója. In: SZÁVAY László – CSÜRÖS András Jakab – FARAGÓ Dávid (szerk.): *Fiatalkutatók és Doktoranduszok I. Nemzetközi Teológuskonferenciája*. Budapest, k. n. 109–118.

2011a Kálvin Újszövetséghez írott kommentárjainak elterjedtsége a koraujkori Erdélyben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2. kötet, 357–368.

2011b Kálvin-kötetek a régi erdélyi könyvtárakban. In: GÁBORJANI SZABÓ Botond (szerk.): *Tanulmányok Kálvinról és magyarországi jelenlétéről*. Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára. 149–188.

2012a Hol tanult és mikor halt meg Szenci Molnár János? Könyvtörténeti adatok Szenci Molnár Albert legidősebb fiának életéhez. *Magyar Könyvszemle* CXXVIII. évf., 2. sz., 268–275.

2012b Szőlősi Bede János Intitúciói. A sárospataki könyvtár egyik korai gyarapítója. *Sárospataki Füzetek* XVI. évf., 1. sz., 59–69.

2012c Kik olvasták a kora újkori Erdélyben Kálvin János főművét? In: DÁNÉ Veronka – OBORNI Teréz – SIPOS Gábor (szerk.): „...éltünk mi sokáig két hazában...” *Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 275–300.

2013a *A Görgényi Református Egyházmegye történeti névtára. A kezdetektől 1848-ig*. Budapest, Gondolat. 200 p. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 19.)

2013b A Görgényi Református Egyházmegye egyházi társadalma a korai újkorban. In: EGYED Emese – PAKÓ László – WEISZ Attila (szerk.): *Certamen I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában*. Kolozsvár, EME. 289–305.

SIPOS Dávid

2008 A történelmi Küküllői Református Egyházmegye orgonáinak története (I.). In: BUZOGÁNY Dezső – ŐSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere 1648–1800. I. Ádamos–Dányán*. Kolozsvár, Koinónia. 531–568.

2009a A történelmi Küküllői Református Egyházmegye orgonáinak története (II.). In: BUZOGÁNY Dezső – ŐSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere 1648–1800. II. Désfalva–Körödszentmárton*. Kolozsvár, Koinónia. 631–642.

2009b A történelmi Küküllői Református Egyházmegye orgonáinak története (III.). In: BUZOGÁNY Dezső – KOVÁCS Mária-Márta – ÓSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere III. Kutyfalva–Marosbogát*. Kolozsvár, Koinónia. 689–699.

2011 A zilahi református egyházközség orgonáinak története. *Református Szemle* CIV. évf., 6. sz., 749–766.

2012 A történelmi Küküllői Református Egyházmegye orgonáinak története (IV.). In: BUZOGÁNY Dezső – KOVÁCS Mária-Márta – ÓSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere IV. Maroscsapó–Vámosgálfalva*. Kolozsvár, Koinónia. 801–821.

2013 Konnert Márton vagy József? Konnert-orgonák Erdélyben. *Református Szemle* CVI. évf., 4. sz., 414–431.

SIPOS GÁBOR

2002 A Teleki Téka és a Református Főkonzisztórium. In: DEÉ NAGY Anikó – SEBESTYÉN-SPIELMANN Mihály – VAKARCS Szilárd (szerk.): *Emlékkönyv a Teleki Téka alapításának 200. évfordulójára 1802–2002*. Marosvásárhely. Mentor Kiadó. 17–33.

2003 Literatura religioasă reformată și tipografiile ardelene în secolele XVI–XIX. In: LAURENȚIU D. Tănase – ȘTEFAN Ioniță (coord.): *Patrimoniul religios al României – permanență spirituală europeană*. București, Ministerul Culturii – Secretariatul de Stat pentru Culte. 146–148.

2007a Bethlen Miklós Corona muralisa magyarul. In: BENE Sándor (szerk.): *A politikai irodalom Magyarországon*. Online: <http://www.iti.mta.hu/Gyula/TANULMANYOK/Sipos.pdf> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. május 12.)

2007b Szemle – merre? Egy fogadatlan prókátor morfondírozásai a Református Szemle ügyében. *Református Szemle* C. évf., 5. sz., 1088–1090.

2008 A kolozsvári hóstáti reformátusok gyülekezete és templomai 1672–1845. In: SIPOS GÁBOR (szerk.): *Emlékkönyv Benkő Samu születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 301–310.

2009a Szabó Károly (1824–1890). In: KOVÁCS KISS Gyöngy (szerk.): *Hivatás és tudomány. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiemelkedő személyiségei*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 445–462.

2009b Die Bedeutung des reformierten Kollegiums Gross-Enyed für Politik und Kultur in Siebenbürgen vom 17. bis zum 19. Jahrhundert. In: Márta FATA – Anton SCHINDLING (szerk.): *Calvin und Reformiertentum in Ungarn und Siebenbürgen. Helvetisches Bekenntnis, Ethnie und Politik vom 16. Jahrhundert bis 1918*. Münster, Aschendorff Verlag. 139–153. (Reformationsgeschichtliche Studien und Texte Band 155.)

2009c 16. századi kolozsvári könyvgyűjtőkről. In: GÁBOR Csilla – LUFFY Katalin – SIPOS GÁBOR (szerk.): *Erdély reneszánsza. I–II. A 2008. október 8–11. között tartott konferencia előadásai*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 259–264.

2012 *Reformata Transylvania. Tanulmányok az erdélyi református egyház 16–18. századi történetéhez*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 356 p.

2013 „tanulásoknak okáért...” Bethlen Gábor világi elitképző programjáról. *Korunk* III. évf. (XXIV.), 3. sz., 21–26.

SIPOS GÁBOR (szerk.)

2004 *A kolozsvári Akadémiai Könyvtár Régi Magyar Könyvtár-gyűjteményeinek katalógusa. Catalogul colecțiilor Biblioteca Maghiară Veche a Bibliotecii Academiei Cluj-Napoca*. Összeállította Kovács Mária, Kuszálík Eszter, Sántha Emese, Sipos Gábor, Szőke Imola. Szerkesztette és a bevezető tanulmányokat írta Sipos Gábor. Kolozsvár, Scientia Kiadó. 620 p.

SOMOGYI Botond

2005a A Református Szemle élete 1978–1989 között. *Református Szemle* XCVIII. évf., 4. sz., 474–480.

2005b A Református Szemle a változások után 1990–2003. *Református Szemle* XCVIII. évf., 5. sz.

SRANKÓ Ferenc

2009 *Szilágynagyfalu vallásfelekezeteinek története*. Nagyvárad, Varadinum Script kiadó. 447 p.

TÓTH Levente

2006 Az 1824. évi székelyudvarhelyi generális zsinat megszervezése és lebonyolítása. *Református Szemle* XCIX. évf., 1. sz., 67–89.

2009a Egyházi és világi elit az Udvarhelyi Református Egyházmegyében (17–19. sz.). In: TAKÁCS Péter (szerk.): *Csaba királyfi elárvult népe*. Erdély-történeti Alapítvány. 237–249. (Erdély-történeti könyvek 8.)

2009b Egyházi karrier-lehetőségek a Bethlen család környezetében. In: BUZOGÁNY Dezső – ÓSZ Sándor Előd – TÓTH Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközsegeinek történeti katasztere II. 1648–1800. Désfalva–Kóródszentmárton*. Kolozsvár, Koinónia. 7–25. (Fontes Rerum Ecclesiarum in Transylvania 1.)

2010 Nemesi családok által alapított gyülekezetek az Udvarhelyi Református Egyházmegyében 17–19. sz. In: HERMANN Gusztáv Mihály – KOLUMBÁN Zsuzsanna – RÓTH András Lajos (szerk.): *Areopolisz. Történeti és társadalomtudományi tanulmányok 10*. Székelyudvarhely, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület. 61–101.

2011 Szolgából nemes. Egyházi karrierlehetőségek a Bethlen család környezetében. *Iskolakultúra* XXI. évf., 8-9. sz., 81–94.

2012 Lelkészek életkörülményei a Küküllői Egyházmegyében. In: BUZOGÁNY Dezső – KOVÁCS Mária Márta – ÓSZ Sándor Előd – TÓTH Levente: *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközsegeinek történeti katasztere IV. Maroscsapó-Vámosgálfalva 1648–1800*. Kolozsvár, Koinónia. 7–21.

2013a *A Sepsi Református Egyházmegye történeti névtára 1900-ig*. Budapest, Gondolat. 170 p. (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 20.)

2013b Református nemesek Udvarhelyszék és az Udvarhelyi Református Egyházmegye igazgatásában (17–19. század). In: EGYED Emese – PAKÓ László – WEISZ Attila (szerk.): *Certamen I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 306–322.

ZSIGMOND Attila

2002a Szilágysági református „szenteszközök” a 17–18. századi vizitációs összeírásokban I. *Református Szemle* XCV. évf., 1. sz., 73–79.

2002b Egy 17. századi szilágysági harang nyomában. *Erdélyi Múzeum* LXIV. köt., 3-4. füzet, 106–112.

2002c Egy ismeretlen szilágysági harang. *Hepehupa* 3. sz., 49–51.

2003a Szilágysági református „szenteszközök” a 17–18. századi vizitációs összeírásokban II. *Református Szemle* XCVI. évf., 2. sz., 181–187.

2003b Szilágysági református „szenteszközök” a 17–18. századi vizitációs összeírásokban III. *Református Szemle* XCVI. évf., 3. sz., 284–299.

2003c Adalékok a felsőbányai református iskola történetéhez. *Református Szemle* XCVI. évf., 6. sz., 820–829.

2005 Egyházközsegeink a Névkönyvek tükrében. *Református Szemle* XCVIII. évf., 1. sz., 93–109.

2007 A Szilágyi traktus legrégebbi lelkésznévsorai. *Református Szemle* C. évf., 4. sz., 898–930.

2011a „Vannak a Szilágyban szőlőt termő hegyek”. *Hepehupa* 2. sz., 20–24.

2011b „Hirtelen változható életemnek jó megfontolása kényszerített arra ...” *Református Szemle* CIV. évf., 6. sz., 694–702.

2012a Megjegyzések a szilágysági harangok kutatásához. I. *Hepehupa* 1. sz., 1–7.

2012b Szilágysági prédikátorok „dib-dáb dolgai”. *Hepehupa* 2. sz., 6–15.

ZSÓK Béla

2005 *Az andrásfalvi reformátusok két évszázada*. Kolozsvár, Kriterion. 212 p.

Az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás 1990–2012 között

KOVÁCS SÁNDOR

Tudomásunk szerint nem történt meg az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás monografikus, részletekbe menő feldolgozása. A református egyháztörténet-írás 1990–2001 között elért eredményeiről Sipos Gábor számolt be a Sapientia Könyvek sorozatban megjelenő *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I–III.* című kötetben (Tánczos–Tökés 2002). Az unitárius egyháztörténet-írás eredményei sajnálatosan ebből a kötetből kimaradtak. A *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* legújabb kötetében olvasható egy szócikk az unitárius egyházi irodalomról, ebben az egyháztörténet-írásban elért eredményekre is találunk néhány utalást. Jelen felmérésünk is csak leltár jellegű lehet, és csak arra vállalkozhatunk, hogy bemutassuk a szakterületen született fontosabb eredményeket.

Az unitárius egyháztörténet-írás legújabb története 1968-cal, az Unitárius Egyház fennállásának 400. évfordulóját ünneplő rendezvénysorozattal kezdődött. Erre az alkalomra készült el és jelent meg a *Négyszáz év. 1568–1968* című emlékkönyv. 1971-től, a 77. évfolyammal kezdődően újraindult az 1861-ben alapított *Keresztény Magvető*, a Magyar Unitárius Egyház legrégebbi és máig megjelenő teológiai folyóirata. Az egyháztörténeti jellegű írások (is) a *Keresztény Magvető* hasábjain jelentek meg, és 1990-ig csak ebben publikálhattak a felekezet lelkészei, egyháztörténészei (de nem csak ők). A folyóirat szerkesztője és mindenese Erdő János teológiai professzor, egyháztörténész volt. Haláláig (1996-ig) szívén viselte a *Keresztény Magvető* ügyét, a folyóirat szerkesztése, kiadása életművének tekinthető. Szerkesztésében 1971-től 1996-ig 19 évfolyama és 76 füzetje jelent meg a *Keresztény Magvető*nek.

A rendszerváltás után nem történt lényeges változtatás, a folyóirat továbbra is negyedévenként jelent meg, hasábjain a már korábban publikáló szerzők mellett újak is jelentkeztek egyház-, eszme- és művelődéstörténeti tanulmányaikkal. Az erdélyi magyar történész nemzedék legjelesebb képviselői publikáltak a *Keresztény Magvető* hasábjain 1990 után; hogy csak a legnagyobbakat említsük: Imreh István, Tonk Sándor, Faragó József, Binder Pál, Egyed Ákos, Benkő Samu, Sas Péter, Hermán János, Szabó Miklós, László Gyula, Kovács András és a sort folytathatnánk. A legtöbbet publikáló szerzők közül a már említett főszerkesztő, Erdő János neve mellett ki kell emelnünk Gaal György nevét, aki a *Magvető* 1971-es újraindítása óta hűséges munkatársa volt e nagy múltú folyóiratnak. 1990 után megjelenethette azokat a tanulmányait is, amelyek korábban a cenzúra miatt nem láthattak

nyomdafestéket. A legfontosabbak: *Egy felekezeti egyetem alapítása Kolozsváron 1920-ban* (1990); *Orbán Balázs halála és temetése* (1990); *Berde Áron pályája a tanügy és tudomány szolgálatában* (1992); *Kőváry László és Kolozsvár* (1994); *Unitárius épületek és építkezések az egykori kolozsvári Magyar utcában* (1995); *A kétszáz éves kolozsvári unitárius templom* (1996); *A protestantizmus szerepe a magyar művelődés történetében* (1996); *Gyergyai Árpád, a vérátömlesztés és az antiszeptikus sebészet erdélyi úttörője* (1996); *A tordai unitárius iskola az erdélyi művelődés szolgálatában* (1996); *Az unitárius iskolaügy történeti vázlata* (1997); *Brassai és az Unitárius Kollégium* (1997); *Jakab Elek és Kolozsvár* (1997); *Unitáriusok a kolozsvári egyetemen* (1998); *Kétszáz éve született Gyergyai Ferenc* (1999); *A kolozsvári Unitárius Kollégium építéstörténete* (2001); *Amit Ferenczi Sándorról még érdemes feljegyezni* (2002); *Iff. Gyergyai Árpád (1881–1952), a fül-orr-gégész tudósa* (2002); *Brassai Sámuel, a szanszkrit nyelv tanára* (2004); *Az unitárius iskolaügy a 20. század első felében* (2008); *Brassai Sámuel és az Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok* (2009); stb.

Gaal György 1989 után – *Műzsák és erények jegyében* (Kolozsvár, 2001) címmel – kötetben is összegyűjtötte fontosabb egyháztörténeti tanulmányait. Szerkesztésében jelent meg *A szent szabadság oltalmában* (Kolozsvár, 2000) című, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc unitárius résztvevőinek emlékét megőrkítő tanulmánykötet. Ő volt a szerkesztője és kiegészítője az Unitárius Kollégium alapításának 450. évfordulójára megjelentetett monográfiának is (Gál–Benczédi–Gaal 2007).

Molnár István, a székelykeresztúri múzeum megalapítója is hűséges munkatársa volt a *Magvetőnek*, 1990 után megjelent tanulmányai: *Helytörténeti adalékok a székelykeresztúri egyházkör eklézsiáinak ismeretéhez: Csehétfalva, Énlaka, Firtosvára, Firtosmartonos, Gagy, Nagymedesér, Kismedesér, Szentábrahám, Magyarandrásfalva* (1994); *Adalékok a székelykeresztúri egyházkör eklézsiáinak ismertetéséhez: Csekefalva, Tarcsafalva, Székelyszentmiklós* (1995); *Kőrispatak* (1996).

Az unitárius lelkészek közül elsősorban Simén Domokos nevét kell megemlítenünk, aki egyházközségi monográfiáival, tanulmányaival gazdagította a *Keresztény Magvetőt*. Fontosabb tanulmányai: *Adalékok a bethlenszentmiklósi unitárius egyházközség történetéhez 1860-ig* (1990, 1997); *Adalékok Szentbenedek történetéhez* (1997); *Adatok Kis- vagy Magyar-Sáros és unitárius egyházközsége történetéhez* (2000); *A harang és a harangozás jelzése* (1997); *A humoródfürdői unitárius búcsú* (1999); *A küüllői unitárius egyházkör közgyűlésének sorrendje 1711–1816 között* (1993); *A mikeszaszi önálló unitárius egyházközség története* (2000); *Árva-Özveggy Kassa* (1997); *Erdélyi partikulumok és partikulisták* (1996); *János Zsigmond valláspolitikája* (1993); *Közös múltunk emlékeiből* (1999); *Nevelésügy a marosmagyarszentbenedeki unitárius egyházközségben az 1800–1860-as években* (1998).

Az erdélyi unitárius egyháztörténet kutatása Balázs Mihály szegedi professzornak köszönhetően kapott lendületet. 1990 után a Keserű Bálint és Balázs Mihály

nevével fémjelzett szegedi tudományos műhelyben több fiatal erdélyi lelkész is megfordult és részt vett a közös kutatási programokban. A közös munka eredményeként Molnár B. Lehel kolozsvári főlevéltárnok és Kovács Sándor, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet adjunktusa 2001-ben megindította *Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai* című sorozatot, melynek eddig hét kötete jelent meg: *Boros György unitárius püspök naplója, 1926–1941* (Kolozsvár, 2001); *Két könyv az Egyedülvaló Atyaistennek, a Fiúnak és a Szentléleknek hamis és igaz ismeretéről* (Kolozsvár, 2002); Gál Kelemen: *Káli Nagy Elek élet- és jellemrajza* (Kolozsvár, 2003); Kénosi Tözsér János – Uzoni Fosztó István: *Az erdélyi unitárius egyház története I–II.* (Kolozsvár, 2005, 2009); *Heltai Gáspár imádságos könyve. 1570–1571* (Kolozsvár, 2006); „Így nőtt a fejremre a sok vadrózsa...” *Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez* (Kolozsvár, 2012). A sorozat elsősorban olyan forrásokat tesz közzé, amelyek jószerivel ismeretlenek a szakma előtt. A sorozatot szerkesztő Molnár B. Lehel és Kovács Sándor tanulmányai is figyelemre méltóak.

Molnár B. Lehel legfontosabb publikációi: Az őszi hálaadási úrvacsoraosztás időpontja. *Keresztény Magvető* 1993, 99. évf., 4. sz., 235–236; 210 éve jelent meg Szentábrahámi L. Mihály „Summa”-ja. *Unitárius Közlöny* 1997, 6. sz., 4; 1848 márciusa a kolozsvári Unitárius Kollégiumban. *Művelődés* 1998, 10. sz., 1–2; Az Erdélyi Unitárius Egyház anyakönyvei. *Keresztény Magvető* 1999, 105. évf., 1-2. sz., 23–27; Az Udvarhelyköri Unitár[ius] Ekkl[ézsi]ák javainak conscriptiója 1715. dec. 10-én. *Keresztény Magvető* 1999, 105. évf., 3-4. sz., 150–168; Kelemen Lajos történész munkássága. *Lakiteleki unitárius emléknep* 1999, 29–33; Emlékezés Kőváry Lászlóra. *Művelődés* 2000, 5. sz., 28–30; Szentmihály vértanúi kettős tükrökben. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben.* Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 195–237; Szigety Csehi Miklós önéletrajza. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben.* Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 345–349; A kolozsvári Unitárius Kollégium szabadságharcos diákjai. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben.* Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 372–376; Role of the Unitarian Church of Transylvania. (Társ-szerző: Szabó Árpád) IARF (ed.): *Centennial Reflections. International Association for Religious Freedom. 1999–2000.* Assen, Royal Van Gorcum, 2001, 107–111; Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárának rövid története. (Társ-szerző: M. Bodrogi Enikő) *Korunk* 2001, 9. sz., 50–58; The Transylvania Archives Project: Documenting the History of a Unitarian Community (Társ-szerző: Deborah J. Youngman) *The Journal of Unitarian Universalist History* 2001, vol. 28., part 2., 1–8; Az Erdélyi Unitárius Egyház intézményrendszere. *Korunk* 2002, 4. sz., 31–38; Tiboldi István. In: *Tiboldi István (1793–1880). Szentgerice 1819–1844.* Marosvásárhely, 2003, 2–15; Unitarian Heritage in Transylvania. Digitizing the Documents at the Unitarian Archives and Library in Cluj. (Társ-szerző: Deborah J. Youngman)

Zeitschrift für Siebenburgische Landeskunde 2003, vol. 26. (97.) nr. 1., 83–87; Kelemen Lajos és az Unitárius Múzeum gondolata. In: Pál-Antal Sándor – Sipos Gábor – W. Kovács András – Wolf Rudolf (szerk.): *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, EME, 2003, 380–392; Az Erdélyi Unitárius Egyház szerepe az Unitárius Világszövetség megalakulásában, és részvétele a szövetség munkájában. *Acta Transylvanica. Anuarul Centrului de Istorie a Transilvaniei* 2004, vol. 1., 163–170; Pákei Lajos és a dévai Dávid Ferenc-templom. *Keresztény Magvető* 2005, 111. évf., 1. sz., 45–51; Újabb adatok a „medgyesi mozgalomról” Pál Tamás tollából. *Keresztény Magvető* 2005, 111. évf., 3. sz., 228–235; Aranyosmenti unitárius egyházközségek. *Művelődés* 2005, 58. évf., 10. sz., 25–28; Scholae Militantes. Ismeretlen epizód a tordai unitárius iskola történetéből. *Keresztény Magvető* 2006, 112. évf., 4. sz., 418–430; Unitárius püspöki vizitációs jegyzőkönyvek és néhány Aranyos menti unitárius egyházközség ezek tükrében. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Aranyos-vidék magyarsága. Aranyosszék, Torda és vidéke a változó időben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 2006, 131–135; Erdő János egyházunk és népünk szolgálatában. In: Szabó Árpád (szerk.): *Isten és Ember szolgálatában. Erdő János emlékezete*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház, 2007, 9–36; A pályakezdő Kelemen Lajos. *Keresztény Magvető* 2007, 113. évf., 4. sz., 420–427; A Diploma Leopoldinum és a háromszéki unitárius püspöki vizitáció. *Keresztény Magvető* 2008, 114. évf., 4. sz., 483–489; Az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének rövid története. *Erdélyi Múzeum* 2008, 70. kötet, 3-4. füzet 89; Nevek és korok. Az Erdélyi Unitárius Egyház egyházközeinek 1948 és 2009 közötti változása; esperesei és felügyelő gondnokai. *Keresztény Magvető* 2009, 115. évf., 2. sz., 287–310; Note asupra formării unitarianismului în Transilvania și problemei toleranței religioase în principatul Transilvaniei (secolul XVI-XVIII). *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 2010, 137–145; Kriza János és az 1868. évi emlékszinat. *Keresztény Magvető* 2011, 117. évf., 4. sz., 426–437; A háromszéki unitáriusok 17. századi történetéhez. Toposz és valóság közt. *Keresztény Magvető* 2012, 118. évf., 3. sz., 245–275.

Kovács Sándor legfontosabb publikációi is a *Keresztény Magvető*-ben, a *Református Szemlé*-ben, illetve különféle hazai és külföldi folyóiratokban és tanulmánykötetben láttak napvilágot: A könyvek sorsa, avagy unitárius egyházpolitika a türelmi rendelet évtizedeiben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2012, 3. sz., 327–334; Kéziratok graduálok az Erdélyi Unitárius Egyházban. *Református Szemle* 2011, 104. sz., 423–439; Fejérvári Sámuel útinaplója az Erdély és Törökország közti határszélek kijáratásakor, 1741-ben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2011, 2. sz., 369–384; Kriza János, a püspök. *Keresztény Magvető* 2011, 117. sz., 418–425; Metamorphosis Ecclesiae. Az erdélyi unitárius intézményrendszer a 16–18. században. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2010, 1. sz., 273–285; Orbán Balázs és az Unitárius Egyház. *Keresztény Magvető* 2010,

116. sz., 124–144; Edictul de toleranță și Biserica Unitariană. In: Hendrik Belt (ed.): *Geneza și semnificațiile ideii de toleranță religioasă în Principatul Transilvaniei (secolele XVI-XVIII)*. Alba-Iulia, Editura Altip, 2010, 191–206; Istoria formării Episcopatului Unitarian din Transilvania. In: Bocșan Nicolae – Brandes Dieter – Lukacs Olga (ed.): *Evoluția Instituțiilor Episcopale din Transilvania. Partea I. De la începuturi până la 1740. Healing of Memories. Punte între Biserici, Culturi și Religii*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010, 153–164; Die Unitarische Kirche in Siebenbürgen. In: Brandes Dieter – Grajdian Vasile – Lukacs Olga (Hrsg.): *Kurze Geschichte der Kirchen und Religionsgemeinschaften in Siebenbürgen. Healing of Memories. Brücke zwischen Kirchen, Kulturen und Religionen*. Kolozsvár–Leipzig, Kolozsvári Egyetemi Nyomda – Evangelische Verlagsanstalt, 2010, 149–174; A magyar unitárius peregrinatio academica vázlatos története 1848 után. *Keresztény Magvető* 2009, 115. sz., 561–587; Kétszáz éve született John Paget, Erdély magyar honpolgára. *Keresztény Magvető* 2008, 114. sz., 203–218; Az erdélyi unitarizmus történeti vázlata. In: Szabó Árpád (szerk.): *Négy száznegyven év. 1568–2008*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház, 2008, 97–126; Istoria Bisericii Unitariene din Ardeal. In: Brandes Dieter – Grajdian Vasile – Lukacs Olga (ed.): *Scurtă istorie a Bisericilor și comunităților religioase din Transilvania. Healing of Memories. Punte între Biserici, Culturi și Religii*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, 131–154; Adalék Jókai 'Egy az Isten' című regényének geneziséhez. *Irodalomtudományi Közlemények* 2008, 112. sz., 435–446; Egy elfelejtett angol unitárius, John Fretwell és a magyar irodalom. In: Szabó Árpád (szerk.): *Isten és ember szolgálatában. Erdő János emlékezete*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház, 2007, 231–249; Kénosi Tözsér János és Uzoni Fosztó István Históriaja és az intézményesülő angol–magyar unitárius kapcsolatok. *Keresztény Magvető* 2007, 113. sz., 148–160; Petrus Cromer Naplója (1601–1639). In: Balázs Mihály – Gábor Csilla (szerk.): *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2007, 401–409; Contributions to late 17th century relationship of the Transylvanian Unitarians and their coreligionists in England and the Netherlands. In: Szczuki Lech (ed.): *Faustus Socinus and His Heritage*. Kraków, Polish Academy of Arts and Sciences, 2005, 455–466; Adalék Gejza József életéhez és teológiai munkásságához. *Keresztény Magvető* 2004, 110. sz., 160–170; Egy hitvita – két jegyzőkönyv. Adalék Heltai Gáspár megtéréséhez. *Keresztény Magvető* 2004, 110. sz., 437–443; Transylvania and the Unitarian College Manchester: The Sharpe Hungarian Scholarships. In: Smith Leonard (ed.): *Unitarian to the Core. Unitarian College Manchester 1854–2004*. Manchester, Unitarian College, 2004, 143–160; Servet kultusz az unitárius kollégiumokban. *Református Szemle* 2003, 96. sz., 684–696; Az unitárius egyházi irodalom, avagy kísérlet annak összefoglalására. *Keresztény Magvető* 2003, 109. sz., 34–46; Adalékok a Szervét-irodalom, -ikonográfia és -kultusz történetéhez. *Keresztény Magvető* 2003, 109. sz., 176–209; Adalék Homoródszentmártoni Bíró

Sámuel 1665–1721 főgondnok életéhez. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 12–19; Adalék Kossuth Lajos angol és amerikai unitárius kapcsolataihoz. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 20–30; Az erdélyi unitáriusok és az Újvilág. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 365–374; Jakab Elek és Dávid Ferenc. *Keresztény Magvető* 2002, 108. sz., 374–380; Egy angol–magyar unitárius életútja. John Paget 1808–1892. In: Gaal György (szerk.): *A szent szabadság oltalmában. Erdélyi unitáriusok 1848–49-ben*. Kolozsvár, Unitárius Egyház, 2000, 316–334; Biografia seu vita Georgii Markos Csikfalviensis. *Keresztény Magvető* 1998, 104. sz., 62–65; Lázár István (1742–1811). *Keresztény Magvető* 1995, 101. sz., 58–66; Unitárius nagyjaink sírkövei a házsongárdi temetőben. *Keresztény Magvető* 1994, 100. sz., 97–105; Gejza József (1742–1782). *Keresztény Magvető* 1992, 98. sz., 42–49.

Pál János lelkész-történész közelmúltunkat feltáró értékes tanulmányai részint a *Magvető*ben, részint jeles hazai és külföldi folyóiratokban, tanulmánykötetekben láttak nyomdafestéket: Újabb adalékok a medgyesi mozgalom történetéhez. *Keresztény Magvető* 2007, 4. sz., 428–439; Vissza- és elrománosítási kísérletek a székelyföldi unitárius egyházközségekben. *Magyar Kisebbség* 2008, 1-2. sz., 186–253; Zsidókérdés a Magyarországi Unitárius Egyház nemzet- és egyházépítő stratégiájának tükrében. *Regio* 2009, 1. sz., 117–146; Zsidókérdés a Magyarországi Unitárius Egyház nemzet-és egyházépítő stratégiájának tükrében (1940–1944). *Keresztény Magvető* 2009, 3. sz., 381–420; Impériumváltás (1918–1920) az Unitárius Egyház angol-amerikai kapcsolatainak tükrében. *Regio* 2010, 4. sz., 33–71; Kényszerpályás útkeresés. Adatok a dél-erdélyi Unitárius Egyház történetéhez. *Keresztény Magvető* 2011, 1. sz., 22–45; Kiapadó búvópatak. Szombatosok az Unitárius Egyházban 1944 után. *Keresztény Magvető* 2010, 4. sz., 386–395. (társszerző Gidó Attila); Paradigmaváltozó kisebbségi sors. Az Unitárius Egyház gazdaságsszervező stratégiái és tevékenysége 1920 és 1940 között. *Keresztény Magvető* 2011, 2. sz., 115–129; A dél-erdélyi unitárius egyház helyzete és önszerveződési stratégiái 1940–1944 között. *Limes* 2011, 2. sz., 59–74; The Jewish question and the nation-and church-building strategy of the Unitarian Church between 1940 and 1944. In: Hunyadi Attila Gábor (ed.): *State and minority in Transylvania, 1918–1989. Studies on the history of the Hungarian community*. New York, Columbia University Press, 2012, 169–198.

2000 után több lelkésznek is megjelent egyháztörténeti monográfiája: Kedei Mózes: *Az unitárius egyház rövid története* (Kolozsvár, 2002); Pap Gy. László: *Unitárius örökségünk Biharon és Nagyváradon* (Nagyvárad, 2005); Pap Gy. László: *Bágyoni hangos fájdalom. Adatok az egyházközség történetéhez* (Budapest, 2009); Pap Gy. László: *Ébredések a Zsidó-hegy árnyékában* (Székelyudvarhely, 2011); Makkai-Ilkei Ildikó: *A Benczédi Unitárius egyházközség rövid története* (Székelyudvarhely, 2009).

Bibliográfia

Gál Kelemen – Benczédi Gergely – Gaal György

2007 *Fejezetek a Kolozsvári Unitárius Kollégium történetéből*. Kolozsvár, Erdélyi Unitárius Egyház.

Tánczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér

2002 *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 315–319.

Az erdélyi protestáns biblikus kutatás 2002–2013 között

BALOGH CSABA

Az erdélyi protestáns biblikus kutatás 2002–2013 közötti időszakának eredményét nem könnyű röviden összefoglalni. Ennek oka elsősorban nem az ezen a szakterületen belül írt tanulmányok mennyiségével magyarázható – bár kétségtelenül ebben a vonatkozásban is termékeny időszakról kell beszélünk. Az ok inkább az, hogy a biblikus tudományokkal foglalkozók körében nem alakult ki közös kutatási program, s így az eredmények rendkívül szerteágazóak. Az általános kép azt mutatja, hogy a kutatási irányvonalak személyfüggőek, azaz egy-egy tudós, kutató saját maga határozza meg kutatásának tematikáját.

Általánosságban elmondható, hogy az évszázados hagyománynak megfelelően még mindig különös jelentőséggel bír az exegetikai szövegelemzés, amely bibliai könyvekhez írt kommentárokból vagy egy-egy könyvrészletre fókuszáló, kimerítő filológiai-exegetikai tanulmányban áll előtűnk. A Biblia eredeti nyelveinek ismerete, azok klasszikus filológiai és hermeneutikai elemzése alapvetően meghatározza az erdélyi biblikus irodalmat. Emellett ott vannak azok az exegetikai és nyelvi elemzésekre épülő, átfogóbb tanulmányok, amelyek különböző bibliai teológiai témákat dolgoznak fel. Harmadszor meg kell említenünk a bibliai szöveghagyománnyal szoros rokonságot mutató határterületek értelmezésére tett kísérleteket.

Formai szempontból elmondható, hogy a könyvek és tanulmányok jelentős része magyar nyelven jelent meg, de a korábbi időszakhoz képest növekvőben volt azon írások száma is, amelyek idegen nyelven, nemzetközi kiadóknál vagy rangos (pl. ISI), nemzetközi szakfolyóiratokban kerültek kiadásra. A jövőre nézve ez a tendencia várhatóan tovább erősödik.

Átfogó szintézisek

A publikációk némelyike átfogó, szintetizáló jellegű, s célja elsősorban az, hogy egyetemi hallgatók vagy a bibliai világ iránt érdeklődő lelképásztorok, olvasók számára összefoglaljon egy-egy nagyobb szakterületet, mint például az újszövetségi bevezetés tárgyköre (Czire 2010; Lészai 2008b, 2009a), az újszövetségi teológia (Lészai 2012), a történeti Jézus-kutatás (Czire 2009), az ószövetségi bölcsességi irodalom (Eszenyeiné 2004b, 2008), az ószövetségi héber (Molnár 2008b) és az újszövetségi görög nyelvtan (Adorjáni 2010c). Ugyancsak itt kell megemlítenünk a biblikus irodalomanyag bibliográfiájának feldolgozását is (Kozma Zs. 2008a, 2008b).

Szövegmagyarázatok

Az erdélyi biblikus tudományokhoz alapvetően hozzátartozik a bibliai nyelvek mélyreható ismerete, kutatása, bibliai könyvek vagy szövegrészek átfogó elemzése (exegézise). Ebben a műfajban az Ószövetség könyvei szempontjából az alábbiakat említem:

- Tóra (1–5 Mózes) (Balogh 2003a, 2009c; Bancea 2007; Eszenyeiné 2012; Geréb 2003; Kató 2011c, 2011b; Kiss 2008b; Kozma Zs. 2003, 2007b, 2010a; Molnár 2003a, 2006d, 2008b, 2010, 2011);
- Zsoltárok könyve (Adorjáni 2005c; Balogh 2011a, 2012c, 2012a; Eszenyeiné 2007; Molnár 2002, 2006a, 2007a; Tunyogi 2003a, 2007);
- Példabeszédek könyve (Bak 2003; Eszenyeiné 2004b, 2008; Tunyogi 2003b; Zabán 2008, 2009, 2011a, 2011b, 2012);
- Énekek Éneke (Molnár 2003b);
- Ézsaiás könyve (Balogh 2008, 2009a, 2009b, 2010d, 2011c, 2011b, 2012b, 2013a; Kiss 2002);
- Jeremiás könyve (Kiss 2003b, 2003a, 2005, 2006, 2007, 2008a, 2009a, 2009b, 2009c, 2012; Papp Gy. 2007a).

Az újszövetségi irodalom közül különösen az alábbi könyvekkel kapcsolatos publikációkat említem:

- Szinoptikus Evangéliumok (Adorjáni 2004; Bekő 2010a, 2011, 2011b; Czire 2003, 2004c; Geréb 2004c; Lészai 2002b, 2005, 2007a, 2007b, 2007c; Kozma Zs. 2002, 2003);
- Rómaiakhoz írt levél (Adorjáni 2010c; Bekő 2006, 2007a; Geréb 2004d; Kállay 2004, 2007, 2010a, 2011, 2013; Lészai 2004b);
- Galatákhoz írt levél (Kállay 2006, 2010b);
- Efézusiakhoz írt levél (Geréb 2012a, 2012b);
- Kolosséiakhoz írt levél (Geréb 2007a, 2007b, 2008, 2009a, 2010a, 2010b, 2010c; Kállay 2011);
- Thesszalonikaiakhoz írt levél (Geréb 2004a, 2004b, 2004b, 2004e, 2005b, 2005c, 2009b);
- Filemonhoz írt levél (Geréb 2010b);
- Zsidókhoz írt levél (Kenderesi 2007a, 2007b; Kozma Zs. 2010b; Tunyogi 2004);
- Jakab levele (Czire 2011);
- Péter első levele (Geréb 2013).

Speciális biblikus témák feldolgozása

2002 és 2013 között több olyan, hosszabb (monográfia méretű) vagy rövidebb tanulmány született, amelynek célja egy-egy jellegzetes biblikus téma mélyreható elemzése és feldolgozása volt. Ezek közül mindenekelőtt az alábbiakat említjük:

- erdélyi protestáns hermeneutika (Adorjáni 2003a, 2009b; Czire 2007d; Geréb 2007c; Kozma Zs. 2005; Tőkés 2007; Tunyogi 2008, 2009);
- őstörténetek (Eszenyeiné 2012; Molnár 2006b, 2006d, 2007b, 2007c, 2008a);
- ószövetségi istenképek (Balogh 2010b, 2013c; Máthé-Farkas 2008; Molnár 2006c);
- ószövetségi historiográfia (Balogh 2003a, 2013b; Kató 2011a; Kozma Zs. 2007a; Kun-Gazda 2007);
- ószövetségi prófétai irodalom (Balogh 2003c, 2003b, 2004, 2007);
- ószövetségi bölcsességi irodalom (Czire 2002b; Eszenyeiné 2004b, 2004a; 2007, 2008; Kiss 2004; Tunyogi 2003b; Zabán 2008, 2009, 2011a, 2011b, 2012);
- újszövetségi írásmagyarázat (Adorjáni 2013a; Bekő 2007b; Geréb 2005b, 2005d, 2006a);
- újszövetségi példázatok (Kállay 2003; Kozma Zs. 2002, 2003);
- újszövetségi eszkatológia (Pap 2002a, 2002b, 2002c, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008E, 2011; Tunyogi 2002);
- történeti Jézus-kutatás (Bekő 2003, 2010a; Czire 2002a, 2003, 2005a, 2005b, 2006a, 2006b, 2006c, 2007a, 2007b, 2007c, 2008, 2009, 2012a, 2012b, 2013a, 2013e; Geréb 2005a, 2005c, 2006b; Lészai 2004b);
- a tanítványság kérdése (Czire 2013c; Lészai 2002a, 2003c, 2006, 2007b, 2008a, 2011a);
- misszió az Újszövetségben (Geréb 2002; Lészai 2003a, 2003b, 2007b, 2009b, 2011a, 2011b);
- az újszövetségi kegyelmi ajándékok (karizmák) kérdése (Adorjáni 2008a; Lészai 2004a, 2009b).
- szociológia és a Biblia (Czire 2013b, 2013d)

A bibliai világ háttere és hatástörténete

A kanonikus bibliai szöveggel foglalkozó monográfiák és tanulmányok mellett meg kell említeni néhány olyan kutatási területet is, amelyek a bibliai szövegek keletkezésének hátterét képező ókori szövegekkel kapcsolatosak, illetve azokat a kutatásokat, amelyek az Ó-, illetve az Újszövetség szövegeinek hatástörténetére összpontosítanak.

- Az Ószövetség és az ókori Közel-Kelet kapcsolata (Balogh 2010b, 2010c, 2012d, 2013b; Kató 2011c, 2011b, 2012a, 2012b);
- ószövetségi apokrif irodalom (Adorjáni 2006b, 2011c, 2011a, 2011b, 2012b);
- Alexandriai Philón írásai, különös tekintettel a terapeutákra (Adorjáni 2005a, 2005b, 2006a, 2007a, 2007c, 2007d, 2008c, 2008a, 2008b, 2009a, 2010a, 2010b, 2012a);
- Tamás evangéliuma (Czire 2004a, 2004b);
- rabbinikus judaizmus (Kozma E. 2003, 2012a, 2012b).

Hivatkozott bibliográfia

Adorjáni Zoltán

- 2003 Kecskeméthy István „feltámadt” Bibliája. *Református Szemle* 96: pp. 93–100.
- 2004 *Ót és újat*. Kolozsvár: Koinónia Kiadó. 322 p. (Areopágosz Könyvek)
- 2005a Philo, Pro Judaeis defensio. Eusebiosz: Praeparatio evangelica VIII. 11,1–8 fordítása. *Református Szemle* 98: pp. 597–607.
- 2005b Alexandriai Philón: Quod omnis probus liber sit – aki igaz, az szabad is. 75–91 fordítása. *Református Szemle* 98: pp. 449–506.
- 2005c Isten emlékezése és felejtése a zsoltárok alapján. *Pannonhalmi Szemle* 13: pp. 22–33.
- 2006a Alexandriai Philón: De opificio mundi 89–107 fordítása. *Református Szemle* 99: pp. 139–150.
- 2006b Jób testamentuma. In: Adorjáni Zoltán (szerk.): *Emlékkötet Tőkés István kilencvenedik születésnapjára*. 454 p. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. pp. 17–34.
- 2007a *A terapeuták kontemplatív kegyessége*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 276 p.
- 2007b A terapeuták írástanulmányozása és elmélkedése Alexandriai Philón: *De vita contemplativa* műve alapján. In: Geréb Zsolt (szerk.): *Isteni megszólítás... emberi válasz. Jubileumi tanulmánykötet Eszenyeiné dr. Széles Mária professzor asszony tiszteletére*. 257 p. Nagyvárad: Partium Kiadó. pp. 84–96.
- 2007c A terapeuták himnuszénekklése Philón *De vita contemplativa* című munkája alapján. *Református Szemle* 100: pp. 408–417.
- 2008a Számmisztikai ízelítő Alexandriai Philón munkáiból. *Református Szemle* 101: pp. 225–242.
- 2008b A χάρισμα és a δόναμις fogalma Alexandriai Philón műveiben. *Református Szemle* 101: pp. 16–34.
- 2008c *Alexandriai Philón: De vita contemplativa*. Pápa, Budapest: Pápai Református Teológiai Akadémia, L’Harmattan Kiadó. 164 p. (Simeon könyvek 6.)
- 2009a Atitudinea terapeutilor față de bunăstare. *Cercetări Biblice* 3: pp. 45–60.
- 2009b Az új fordítás erdélyi recepciója. In: Pecsuk Otto (szerk.): *A Magyar Bibliatársulat hatvan éve. Kezdetek, az új bibliafordítás, ünnepek és mindennapok, bibliamunka az új évezredben*. Budapest: Kálvin János Kiadó. pp. 256–272.
- 2010a Noțiunea harismei de la Septuaginta până la Filon și Noul Testament. *Cercetări Biblice* 4: pp. 52–62.

2010b Női tagság és szüzesség az egyiptomi terapeuták közösségében. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 1: pp. 57–74.

2010c *Az újszövetségi görög nyelv. Hangtan, szótan, mondat- és stilsztika.* Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. 300 p. (A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének Kötetei)

2011a Jób testamentuma. In: Peres Imre (szerk.): *Kezdetben volt az Ige. Tanulmánykötet Lenkeyné Semsey Klára tiszteletére, 80. születésnapja alkalmából.* Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem. pp. 251–294. (Studia Theologica Debrecinensis 1.)

2011b Jób, az apokrif irodalom atlétája. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 185–195.

2011c *Jób testamentuma. Bevezetés – fordítás – jegyzetek.* Budapest: Sapientia Főiskola, L’Harmattan Kiadó. 244 p. (Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Bibliatudományi Tanszékének Kiadványai)

2012a Pro Judaeis defensio. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 3: pp. 57–66.

2012b „...a hosszútűrés mindennél erősebb”. Jób testamentumának erkölcsi értelme. In: Benyik György (szerk.): *Isteni bölcsesség – emberi tapasztalat.* 414 p. Szeged: JATE Press. pp. 35–49.

2013a Széljegyzetek Jn 3,1–21 margójára. Jézus találkozása Nikodémussal. In: Balogh Margit, Kókai Nagy Viktor (szerk.): *Újszövetség és eszkatológia. Tanulmánykötet Peres Imre tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából.* 348 p. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem. pp. 145–158.

Bak Áron

2003 Bölcs Salamon példabeszédei. *Református Szemle* 96: pp. 123–135.

Balogh Csaba

2003a Isten embere és az istenek emberei. Próféták és prófétálás az ókori Közel-Keleten és ennek jelentősége a mai ószövetségkutatásban. *Református Szemle* 96: pp. 13–31.

2003b Teológia a számok nyelvén. Kísérlet a 4Móz 1 és 26 népszámlálási adatainak értelmezésére. *Református Szemle* 96: pp. 211–234.

2003c Oude en nieuwe profetie. De rol van de profetische traditie in de volkenprofetieën. In: Kwakkel Gert (szerk.): *Wonderlijk gewoon. Profeten en profetie in het Oude Testament.* 192 p. Barneveld: De Vuurbaak. pp. 117–137.

2004 Próféta – kreatív igemagyarázó vagy ötletszegény epigon? A prófétai tradíció szerepe az idegen népek elleni próféciaikban. *Református Szemle* 97: pp. 3–20.

2007 JHVH sztléléje. Idegen népekről szóló próféciaanyagok az ószövetség prófétai irodalmában. *Református Szemle* 100: pp. 22–45.

2008 „He Filled Zion with Justice and Righteousness”. The Composition of Isaiah 33. *Biblica* 89: pp. 477–504.

2009a תִּשָׁע or יָדֵעַ? A Note on Isaiah 33,12. *Biblische Notizen* 142: pp. 47–52.

2009b Blind People, Blind God: The Composition of Isaiah 29,15–24. *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 121: pp. 48–69.

2009c Mit ígért Isten Ábrahámnak? Megjegyzések 1Móz 12,3b értelmezéséhez. *Református Szemle* 102: pp. 265–285.

2010b Kús földje és kúsíták az Ószövetségben. *Református Szemle* 103: pp. 577–604.

2010c Megbánó Isten – változó Isten. Az ószövetségi teológia korlátairól és lehetőségeiről. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 1: pp. 9–31.

2011a Noțiuni la antropologia Psalmului 139:13. *Cercetări Biblice* 5: pp. 19–30.

2011b Ézsaiás 8,23–9,6 – Az alagút vége. *Igazság és élet* 4: pp. 645–656.

- 2011c Tanítványság az Ószövetségben, különös tekintettel Ézsaiás 8,16-ra. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 11–36.
- 2011d *The Stele of YHWH in Egypt: The Prophecies of Isaiah 18-20 concerning Egypt and Kush*. Leiden: Brill Academic Publishers. 393 p. (Oudtestamentische Studiën 60.)
- 2012a Teremtés és születés. A Zsoltárok 139:13–16 antropológiai kérdései. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 3: pp. 9–36.
- 2012b „Áldott népem, Egyiptom...” Ézsaiás 19,16–25 és az ószövetségi univerzalizmus problémái. *Orpheus Noster* 4: pp. 26–50.
- 2012c Schöpfung und Geburt. Anthropologische Begrifflichkeit in Psalm 139,13–16. *Sacra Scripta* 10: pp. 147–176.
- 2013a Isaiah’s Prophetic Instruction and the Disciples in Isaiah 8:16. *Vetus Testamentum* 63: pp. 1–18.
- 2013b Jeruzsálem a dávidi királyság kialakulása előtt, az Amarnai levelek tükrében. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4: pp. 9–38.
- 2013c Az Ószövetség (meghatározó) szerepe a református igehirdetésben, avagy: Kell-e nekünk az Ószövetség, s ha igen, mit kezdjünk vele? *Igehirdető* 24: pp. 243–252.

Bancea Gábor

- 2007 A kánaáni utálatosságok megítélése a Deuteronomium könyvében. *Református Szemle* 100: pp. 46–68.

Bekő István

- 2003A csodákról vallott felfogás az egyházatyáknál, a középkorban és a reformátoroknál. *Református Szemle* 96: pp. 452–458.
- 2006 A Róma 8,31b recepciókritikai vizsgálata. In: Adorjáni Zoltán (szerk.): *Emlékkötet Tőkés István kilencvenedik születésnapjára*. 454 p. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. pp. 35–51.
- 2007a Röm 8,31 – eine Rezeptionskritische Untersuchung – Ist Gott für uns, wer kann wider uns sein? In: Henk de Roest és Wolfgang Wischmeyer (szerk.): *Heiliger Text. Die identitätsbildende Funktion klassischer Texte innerhalb einer Gemeinschaft. Vorträge der fünften Konferenz der mittelsüdosteuropäischen und niederländischen Theologischen Fakultäten in Leiden*. 252 p. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen. 95–108. (Theologie zwischen Ost und West 5.)
- 2007b A recepciókritika főbb hermeneutikai kérdései. *Református Szemle* 100: pp. 69–81.
- 2010a Jézus csodáiról szóló elbeszélések Márk evangéliumában. *Református Szemle* 103: pp. 449–456.

Bekő István Márton

- 2011 „Micsoda új tudomány ez?” Mk 1,23–28. Magyarázat az olvasói szemlélet felhasználásával. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 75–90.

Czire Szabolcs

- 2002a A Jézus-szeminárium: bemutatás és bírálat. *Keresztény Magvető* 108: pp. 313–325.
- 2002b Jób feddhetetlenségének/integritásának kérdése. *Keresztény Magvető* 108: pp. 326–342.
- 2003 A Q–forrás rekonstruálása (1.) A hipotézistől az írott dokumentumig. *Keresztény Magvető* 109: pp. 3–21.
- 2004a Az irodalmi függőség kérdése Tamás evangéliuma és a szinoptikusok között a közös példázatok tükrében. *Keresztény Magvető* 110: pp. 105–139.

- 2004b Az ember mint Isten képmása. Unitárius teológiai kérdésfelvetések. *Keresztény Magvető* 110: pp. 249–258.
- 2004c Tamás evangéliuma. Kritikai magyar fordítás. *Keresztény Magvető* 110: pp. 259–276.
- 2005a The teachings of Jesus. In: *Report of the meeting of ministers and scholars of the Transylvanian Unitarian Church in Romania and of the Remonstrant Brotherhood in the Netherlands*. Konferencia helye, ideje: Utrecht, Hollandia, 2005. április 18–25. Utrecht: Universiteit van Utrecht. pp. 56–59.
- 2005b Jézus csodáinak értelmezéstörténete a felvilágosodástól napjainkig. *Református Szemle* 98: pp. 131–180.
- 2006a Makroszociológiai vizsgálódások a Jézus-kori Galileában. Társadalmi rétegződés és az evangélisták meggyőzési stratégiái. *Keresztény Magvető* 112: pp. 5–23.
- 2006b Jézus világának mikroszociológiai/antropológiai dimenziói. Becsület és szegény, kollektív személyiség. *Keresztény Magvető* 112: pp. 256–271.
- 2006c Isten országa kutatástörténete a történeti Jézus-kutatás kontextusában (1). *Keresztény Magvető* 112: pp. 387–403.
- 2007a Isten országa kutatástörténete a történeti Jézus-kutatás kontextusában (2). *Keresztény Magvető* 113: pp. 16–38.
- 2007b Jézus a karizmatikus csodatevő próféta és tanító. Párbeszéd Vermes Géza Jézus-portréjával. *Keresztény Magvető* 113: pp. 241–258.
- 2007c A történeti Jézus asztalközössége és az úrvacsora gyakorlata. In: Szabó Árpád (szerk.): *Isten és ember szolgálatában. Erdő János emlékezete*. 332 p. Kolozsvár: Erdélyi Unitárius Egyház. pp. 56–116.
- 2007d Studii biblice in Biserica unitariană. *Cercetări Biblice* 1: pp. 144–149.
- 2008 A kanonikus evangéliumok fontosabb szövegpárhuzamai a kánonon kívüli forrásokban. *Keresztény Magvető* 114: pp. 301–352.
- 2009 *A történeti Jézus. A kutatás múltja és jelene*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Nyomda. 509 p.
- 2010 *Újszövetségi bevezetés interdiszciplináris megközelítésben*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Nyomda. 351 p.
- 2011 „Kicsoda bölcs és értelmes közöttetek?” Bölcsesség és eszkatológia Jakab leveleiben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 159–169.
- 2012a A Jézussal kapcsolatos történeti szkepszis. A források kritikai értékelése. *Keresztény Magvető* 118: pp. 31–57.
- 2012b A történeti Jézus helye az ókori csodatevők típusainak viszonylatában. In: Szécsi József (szerk.): *Keresztény – Zsidó Teológiai évkönyv*. Budapest: Keresztény-Zsidó Társaság. pp. 62–80.
- 2013a „Váljatok általmenőkkel!” Evangéliumi forrástanulmányok. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. 213 p.
- 2013b Transzállapot a Bibliában. Vallási élmény az új tudományterületek mérlegén. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4: pp. 89–107.
- 2013c Tanítás – gyógyítás – asztalközösség: Jézus működésének alapdinamikája a tanítványokat kiküldő beszédekben. In: Benyik György (szerk.): *Jézustól Krisztusig. 24. Nemzetközi Biblikus Konferencia*. Szeged, JATE Press. pp. 65–78.
- 2013d Két jézusi gyógyítás szocioszomatikus olvasata. In: Czire Szabolcs (szerk.): *Az Egység tükröződései. Unitárius teológiai tanulmányok*. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet, Magyar Unitárius Egyház. pp. 47–61.
- 2013e Jézus történetiségének állítása a külső források alapján. In: Czire Szabolcs (szerk.): *Az Egység tükröződései. Unitárius teológiai tanulmányok*. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet, Magyar Unitárius Egyház. pp. 63–88.

Eszenyeiné Széles Mária

- 2004a Jób könyve prólógusának teológiai súlypontjai. *Református Szemle* 97: pp. 123–133.
- 2004b *Értelem és bizalom. Izrael bölcsességirodalmának teológiája I.* Nagyvárad: Királyhágómelléki Református Egyházkerület. 95 p.
- 2007 A bölcselő zsoltárok teológiája. *Református Szemle* 100: pp. 82–94.
- 2008 *Értelem és bizalom. Izrael bölcsességirodalmának teológiája II.* Nagyvárad: Királyhágómelléki Református Egyházkerület. 220 p.
- 2012 *Kezdetben. Az őstörténetek teológiája.* Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 132 p.

Geréb Zsolt

- 2002 Missziói munka a népek körében (ApCsel 13–18). *Az Út* 28:(1) pp. 11–21.
- 2003 Békegalamb repül a bárkaroncs felett. Szimbólumok az özönvítörténetben. *Partiumi Egyetemi Szemle* 2:(2) pp. 39–46.
- 2004a Das Liebesgebot als Hermeneutische Schlüssel der Dekaloginterpretation. In: Ed Noort (Hg.): *Religion und Normativität: interdisziplinäre Überlegungen zum Dekalog damals und jetzt; Vorträge der dritten Konferenz der mittelsüdeuropäischen und niederländischen Theologischen Fakultäten in Groningen.* 165 p. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen. pp. 15–25. (Theologie zwischen Ost und West 3.)
- 2004b Das Bild der Kirche im ersten Thessalonicherbrief. In: Volker Elsenbast, Rainer Lachmann, Robert Schelander (szerk.): *Die Bibel als Buch der Bildung. Festschrift für Gottfried Adam zum 65. Geburtstag.* 480 p. Wien: LIT Verlag. pp. 147–158.
- 2004c Das Bild der Kirche im ersten Thessalonicherbrief. *Sacra Scripta* 2:(2) pp. 140–152.
- 2004d A lelkiismeret kérdése Pál apostolnál, különös tekintettel Róm 2,14–15-re. *Az Út* 30:(2) pp. 61–68.
- 2004e *A Thesszalonikabeliekhez írott levelek magyarázata.* Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 196 p.
- 2005a Auf der Spur der Jesuwords im Ersten Thessalonicherbrief. In: Klein, Christoph (szerk.): *Spannweite. Theologische Forschung und kirchliches Wirken. Festgabe für Hans Klein zum 65. Geburtstag.* 345 pp. Bukarest: Blueprint. pp. 103–117.
- 2005b Pál apostol egyházszemlélete az első Thesszalonikai levélben. *Református Szemle* 98: pp. 608–616.
- 2005c L'historicité des Evangiles. *Sacra Scripta* 3:(1–2) pp. 101–115.
- 2005d *Újszövetségi tanulmányok.* Nagyvárad: Partium Kiadó. 380 p.
- 2006a Az exegézis és a rendszeres teológia időszerű kapcsolata. *Az Út* 32:(1) pp. 9–11.
- 2006b L'historicité des Evangiles. In: Adorjáni Zoltán (szerk.): *Emlékkötet Tőkés István kilencvenedik születésnapjára.* Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. pp. 106–116.
- 2007a A Kolosséi levél 1,1–11 magyarázata. *Református Szemle* 100: pp. 95–109.
- 2007b Hálaadás és Krisztus-himnusz a Kolossé levélben. In: Geréb Zsolt (szerk.): *Isteni megszólítás... emberi válasz. Jubileumi tanulmánykötet Eszenyeiné dr. Széles Mária professzor asszony tiszteletére.* 257 p. Nagyvárad: Partium Kiadó. pp. 97–111.
- 2007c The Reflection of the Reformed Confessional Character in the Method Applied in Twentieth-Century Transylvanian Hungarian Exegetical Work. In: Alston, Wallace M. (szerk.): *Biblical Interpretation in the Reformed Tradition. Reformed Theology, Identity and Ecumenicity.* 457 p. Grand Rapids: Eerdmans. pp. 116–124.
- 2008 Auslegung Kolosser 1,21–2,5. *Református Szemle* 101: pp. 634–654.

- 2009a Paulus als Diener der Kirche. Die Vorstellung des Apostels in Kolosserbrief 1,21–2,5. In: Müller Péter (szerk.): *Kolosser-Studien*. Neukirchen, Vluyn: Neukirchener Verlag. pp. 33–54. (Biblich-Theologische Studien 103.)
- 2009b Kálvin kommentárja az első Thesszalonikai levélhez. *Református Szemle* 102: pp. 539–546.
- 2010a „Ha pedig Krisztussal meghaltatok a világ elemei számára...” Kol 2,6–23 magyarázata. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 1: pp. 75–102.
- 2010b *A Kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levél magyarázata*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 274 p.
- 2010c Schöpfung und Erlösung im Christus-Hymnus des Kolosserbriefes (Kol 1,15–20). *Sacra Scripta* 8:(1) pp. 132–146.
- 2012a *Az Efézusiakhoz írt levél magyarázata*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, Protestáns Teológiai Intézet. 264 p.
- 2012b Az egyház egységéről szóló tanítás az Efézusi levélben. Az Efézusi levél 2,11–22 magyarázata. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 3: pp. 37–55.
- 2013 Péter első levelének irodalomtörténeti és teológiai kérdései. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4: pp. 77–88.

Kállay Dezső

- 2003 Mk 4,1–34 és a márkai példázatelmélet. *Az Út* 27: pp. 119–128.
- 2004 *Doop en nieuw leven. Een exegetische studie van Romeinen 6,1–11*. Kampen: Theologische Universiteit van de Protestantse Kerk in Nederland te Kampen. 300 p.
- 2006 Egy mondat, egy szabály – egy közösség. A Gal 1,19–20 szöveggözpontú magyarázata. In: Füst-Molnár Szilveszter (szerk.): *Genius Loci. Frank Sawyer tiszteletére. In honour of Frank Sawyer*. 286 p. Sárospatak: Sárospataki Református Teológiai Akadémia. pp. 211–232.
- 2007 Ádám és Krisztus. *Református Szemle* 100: pp. 100–128.
- 2010a Megigazulás, hit, új élet. In: Peres Imre (szerk.): *Kezdetben volt az Ige. Tanulmánykötet Lenkeyné Semsey Klára tiszteletére, 80. születésnapja alkalmából*. 433 p. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem. pp. 77–95. (Acta Theologica Debrecinensis 1.)
- 2010b Apostoli tekintély és hitigazság. A Kánon kialakulásának alapvető kritériumai és Gal 1-2. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 1: pp. 103–122.
- 2011 Két levél, egy szerző? Róm 6 és Kol 2 formai és tartalmi összefüggései. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 111–129.
- 2013 A Római levél záró doxológiája. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4: pp. 53–75.

Kató Szabolcs Ferencz

- 2011a „Amikor történelmet írnak”. A Dávid és Góliát-elbeszélés redakciótörténete (1 Sám 17). *Vallástudományi Szemle* 7:(4) pp. 38–53.
- 2011b Deut 32,24 – Démonológia vagy valami más? In: Szávay László (szerk.): *„Vidimus enim stellam eius”*. 563 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó. pp. 207–212.
- 2011c El und/oder Baal? Eine religionsgeschichtliche Untersuchung der Stellungen Els und Baals im Baal-Zyklus. *Ugarit-Forschungen* 43: pp. 257–272.
- 2012a Entdämonisierung von Dtn 32:24. *Vetus Testamentum* 62: pp. 636–641.
- 2012b Képnélküli JHVH vagy képtelen Izráel? JHVH-tisztelet az ókori Izráelben, az ikonográfiai leletek fényében. *Református Szemle* 105: pp. 341–365.

Kiss Jenő

- 2002 A megkeményítés – Ézsaiás egész szolgálatának célja? *Az Úr* 28:(1) pp. 5–10.
- 2003a Jer 17,19–27 und seine Beziehungen. In: *Konfluenzen – Jahrbuch für Evangelische Theologie von Hermannstadt*. Nagyszeben: Evangelisch Theologische Fakultät von Herrmannstadt. pp. 55–58.
- 2003b *Die Klage Gottes und des Propheten. Ihre Rolle in der Redaktion und Komposition von Jer 11-12, 14-15 und 18*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag. 229 p. (Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 99.)
- 2004 Gondolatok Jób 1,21 és 2,10-hez. In: Lészai Lehel (szerk.): *Emlékkönyv Gálfy Zoltán 80. születésnapjára*. 247 p. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. pp. 74–76.
- 2005 Die vierte „Konfession“ – Wer klagt in Jer 17,14–18 und warum? In: Klein Christoph, Tobler Ștefan (szerk.): *Spannweite. Theologische Forschung und kirchliches Wirken. Festgabe für Hans Klein zum 65. Geburtstag*. 345 p. Bukarest: Blueprint. pp. 85–93.
- 2006 Das Israel-Völker-Verhältnis in Jer 12,14–16 und Jer 18,7–10. In: Noort Ed, Wischmeier Wolfgang (szerk.): *Europa, Minderheiten und Globalisierung. Theologische Überlegungen zu der sich erweiternden Welt*. 87 p. Groningen: Universiteit van Groningen. pp. 20–23.
- 2007 Alttestamentliche Bekenntnistexte in Krisissituationen. Die Wahrheit des Bekenntnisses und die Realität des Lebens. In: Roest Henk de és Wischmeier Wolfgang (szerk.): *Heiliger Text. Die Identitätsbildende Funktion klassischer Texte innerhalb einer Gemeinschaft. Vorträge der fünften Konferenz der mittelsüdost-europäischen und niederländischen Theologischen Fakultäten in Leiden*. 252 p. Groningen: Universiteit van Groningen. pp. 33–41.
- 2008a Prorocký nárek a jeho život. *Studie a texty* 13: pp. 39–58.
- 2008b Der Mensch lebt nicht vom Brot allein, sondern... *Vetus Testamentum* 58: pp. 510–525.
- 2009a A panaszló JHWH panaszló prófétája (I. rész). *Református Szemle* 102: pp. 5–14.
- 2009b A panaszló JHWH panaszló prófétája (II. rész). *Református Szemle* 102: pp. 145–154.
- 2009c A panaszló JHWH panaszló prófétája (III. rész). *Református Szemle* 102: pp. 383–398.
- 2012 Die letzte Konfession Jer 20,7–18. *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 124: pp. 369–384.

Kenderesi István

- 2007a A Zsidókhöz írt levél keletkezésének oka. *Református Szemle* 100: pp. 128–137.
- 2007b A második megtérés lehetősége a Zsidókhöz írt levél tanítása szerint. *Református Szemle* 100: pp. 137–145.

Kozma Emese

- 2003 *Bűn, megtérés, bocsánat – a tesuva*. Budapest: MTA PTI. 77 p.
- 2012a R. Wormsi Eleázár személyes élményeinek szerepe hálákhikus műveiben, két kéziratkiadás kapcsán. *Református Szemle* 105: pp. 229–247.
- 2012b Száműzetés (galut) és zarándoklat (alijja, alijja le-regel) mint kappara (vezeklés) általi engesztelés a középkori askenázi zsidó forrásokban. *Vallástudományi Szemle* 8: pp. 67–110.

Kozma Zsolt

- 2002 *Jézus Krisztus példázatai*. Gödöllő: Iránytű. 552 p.
- 2003 *Szavak az Igéből*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 288 p.
- 2005 A Vizsolyi Biblia hagyatéka és örököseinek kötelezése. *Sárospataki Füzetek*: pp. 129–137.
- 2007a Az Ószövetség történelemszemlélete (Jelzések egyháztörténetírásunk felé). In: Szabó Árpád (szerk.): *Isten és ember szolgálatában. Erdő János emlékezete*. 322 p. Kolozsvár: Erdélyi Unitárius Egyház. pp. 27–32
- 2007b Az erőszaktól a megbocsátásig. Testvértörténetek Mózes első könyvében. *Pannonhalmi Szemle* 15:(1) pp. 8–21.
- 2008a *A magyar nyelvű protestáns bibliai teológia könyvészete 1979-ig*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 277 p.
- 2008b *Másodkézből. Magyar nyelvű kommentárok és textuárium*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 69 p.
- 2010a Sorsfordító véletlenek (Exegetikai töredékek a véletlenről és az ösztönről a Kivonulás könyve első részeiben). *Pannonhalmi Szemle* 18:(3) pp. 7–19.
- 2010b A Zsidókhoz írt levél 1–3. magyarázata. In: Kozma Zsolt (szerk.): *Tegnap, ma és örökké. tanulmányok, esszék. Előadások. Metszetek*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. pp. 9–59.

Kun-Gazda Gergely

- 2007 Az Újbabiloni Birodalom és az Achaimenida Birodalom történelmének vázlata (Kr.e. 626–486). *Református Szemle* 100: pp. 146–161.

Lészai Lehel

- 2002a A tanító és a tanítvány viszonya a Holt-tengeri tekercsek tükrében. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvaniensis* 2:(2) pp. 22–40.
- 2002b Boldogok, akik békét teremtenek, és akiket az igazságért üldöznek. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvaniensis* 2:(1) pp. 16–30.
- 2003a A missziói igehirdetés tartalma és szerkezete az Apostolok Cselekedeteiről írt könyvben. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 48:(5–6) pp. 100–125.
- 2003b (Nincs) zsidó és görög. *Az Út* 29:(1) pp. 36–39.
- 2003c The Disciples Called by Jesus in the View of the Synoptic Gospels. Points of References of the Contemporary Biblical Research. *Sacra Scripta* 1:(1) pp. 113–127.
- 2004a A kegyelmi ajándékok. In: Lészai Lehel et al. (szerk.): *Emlékkönyv Gálfy Zoltán 80. születésnapjára*. 247 p. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. pp. 86–94.
- 2004b The Ecclesiology of Paul's Letters. *Sacra Scripta* 2:(2) pp. 107–139.
- 2005 The Place of the Gospel According to the Neaniskos among the Synoptics and in the Postmodern European Theological Thinking. *Sacra Scripta* 3:(1–2) pp. 115–125.
- 2006 Vocatio és missio a szinoptikus evangéliumokban. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 6:(1–2) pp. 20–32.
- 2007a Jézus születésének bibliai alapjai. In: Geréb Zsolt (szerk.): *Isteni megszólítás... emberi válasz. Emlékkönyv Eszenyeiné dr. Széles Mária professzor asszony tiszteletére*. Nagyvárad: Partium Kiadó. pp. 112–117.
- 2007b Elhívás és küldetés az első három evangéliumban. *Református Szemle* 100: pp. 162–172.
- 2007c Márk evangéliumának kezdő versei. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 52:(1–2) pp. 18–31.
- 2008a *A tanítványok elhívása és küldetése a szinoptikus evangéliumokban*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó. 306 p.

- 2008b *Újszövetségi szentírásismeret*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó. 209 p.
- 2009a *Újszövetségi bevezetés és bibliaismeret*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó. 273 p.
- 2009b A karizmák. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 54:(2) pp. 39–48.
- 2011a The Mission of the Disciples. Conference of the Centre for Biblical Studies: Disciples and Discipleship in Jewish and Christian Literature. *Sacra Scripta* 9:(1) pp. 65–83.
- 2011b Missio Dei. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 91–110.
- 2012 *Újszövetségi bibliKateológia*. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság. 309 p. (Egyetemi jegyzetek)

Máthé-Farkas Zoltán

- 2008 Negatív vonások a YHWH-képben. *Református Szemle* 101: pp. 5–15.

Molnár János

- 2002 A boldog férfi. Zsolt1 irodalmi elemzése. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 2:(2) pp. 7–21.
- 2003a The liberation from Egypt and the new chronology. *Sacra Scripta* 1:(1) pp. 13–25.
- 2003b *A szerelem országútján. Az Énekek éneke magyarázata*. Kolozsvár: Koinónia. 370 p.
- 2006a Az én királyom. A Zsolt 2 magyarázata. In: Adorjáni Zoltán (szerk.): *Emlékkötet Tőkés István kilencvenedik születésnapjára*. 454 p. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. pp. 206–218.
- 2006b Az őstörténetek. *Református Szemle* 99: pp. 655–672.
- 2006c A halál kérdése az Ószövetségben. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 7:(1–2) pp. 6–17.
- 2006d Az Éden kertjében. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica* 6:(1–2) pp. 5–24.
- 2007a Unsul din Cartea Psalmilor. In: *Omagiu părintelui prof. univ. dr. Ioan I. Ică la împlinirea vârstei de 75 de ani*. Kolozsvár: Renaşterea Kiadó. pp. 612–627.
- 2007b Az Éden kertjében. In: Geréb Zsolt (szerk.): *Isteni megszólítás... emberi válasz. Jubileumi tanulmánykötet Eszenyeiné dr. Széles Mária professzor asszony tiszteletére*. Nagyvárad: Partium Kiadó. pp. 45–62.
- 2007c A világ teremtése. *Református Szemle* 100: pp. 172–189.
- 2008a A kerten kívül – az istenfiak házassága. *Theológiai Szemle* 52: pp. 4–7.
- 2008b *Héber nyelvtan*. (Második bővített és javított kiadás) Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó. 207 p.
- 2010 A Tóra szerzője. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 1: pp. 33–56.
- 2011 Izrael Egyiptomban, szolgaság és szabadulás. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 37–53.

Papp György

- 2007a Nagy tömeg morájánál... Jer 11,16 fordítási és értelmezési kérdései. *Református Szemle* 100: pp. 190–194.

Pap Géza

- 2002a A „pusztító utálatosság” az eszkatológiában (I. rész). *Református Szemle* 95: pp. 164–175.
- 2002b A „pusztító utálatosság” az eszkatológiában (II. rész). *Református Szemle* 95: pp. 317–326.

2002c A „pusztító utálatosság” az eszkatológiában (III. rész). *Református Szemle* 95: pp. 476–488.

2003 *A 70 hét. Dániel népének és templomának jövője Dán 9,24–27 alapján*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 238 p. (Eszkatológiai textusok 1.)

2004 *Azok a napok és ama nap. Jézus és az utolsó idők Márk 13 alapján*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 416 p. (Eszkatológiai textusok 2.)

2006 A fenevad száma. In: Adorjáni Zoltán (szerk.): *Emlékkötet Tökés István kilencvenedik születésnapjára*. Kolozsvár: Protestáns Teológiai Intézet. pp. 206–218.

2007 *A bibliai antiKrisztus*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület. 338 p. (Eszkatológiai textusok 3.)

2008 Harmagedon. *Református Szemle* 101: pp. 485–495.

2011 „...hogy a halandót elnyelje az élet.” 1Kor 15,54c és 2Kor 5,4c összevetése. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 2: pp. 131–147.

Tökés István

2007 Hazai exegézisünk feladatai. *Református Szemle* 100: pp. 197–206.

Tunyogi Lehel

2002 „Ezután láték új eget és új földet...” Hagyománygazdagító adalékok a Jelenések könyvében. *Az Út* 28:(1) pp. 22–28.

2003a A Példabeszédek könyvének parainetikája. *Református Szemle* 96: pp. 235–249.

2003b Psalterium Pastoralis. *Református Szemle* 96: pp. 439–451.

2004 „... és kötök az Izráel házával és Júda házával új szövetséget”. A szövetség fogalma a zsidókhoz írt levélben. *Református Szemle* 97: pp. 547–576.

2007 Boldogságtani bevezetés a Zsoltárok könyvéhez. *Református Szemle* 100: pp. 207–223.

2008 *The Life and Work of István Kecskeméthy Csapó*. Kolozsvár: Exit Kiadó. 272 p.

2009 *A rejtőzködő állítmány. Kecskeméthy István élete és munkássága*. Kolozsvár: Exit. 208 p.

Zabán Bálint Károly

2008 A Survey of Present Research of Proverbs 1-9. *Református Szemle* 101: pp. 605–633.

2009 The preposition לָ, the verb נָמַן and the „scoffers” in Proverbs 1:22. *Vetus Testamentum* 59: pp. 630–652.

2011a The calls and the expectations of Wisdom towards her audience in Proverbs 1-9 (I.). *Irish Biblical Studies* 29:(1) pp. 31–52.

2011b The calls and the expectations of Wisdom towards her audience in Proverbs 1-9 (II.). *Irish Biblical Studies* 29:(2) pp. 82–97.

2012 *The Pillar Function of the Speeches of Wisdom: Proverbs 1:20-33, 8:1-36 and 9:1-6 in the Structural Framework of Proverbs 1-9*. Berlin: De Gruyter. 377 p. (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 429.)

Erdélyi protestáns gyakorlati teológiai áttekintés 2002–2013

KURTA JÓZSEF

A gyakorlati teológia feladata, hogy érvényesítse a bibliai teológia és a rendszeres teológia egyházra vonatkozó tanításait, alkalmazva a Biblia üzeneteit az egyházi szolgálatok különböző területein. A tudományok között sajátos helyet foglal el amiatt, hogy nemcsak leíró tudományág, hanem előíró is. Normatív volta ugyanakkor megnehezíti a művelését, mert nehéz kiegyensúlyozni a bibliai, teológiai és segédtudományi feltételek viszonyát a valós élet helyzeteivel, amelyekre válaszokat kíván adni. További kihívást jelent, hogy hitbeli meggyőződés és elkötelezettség nélkül teológiát általában – és gyakorlati teológiát különösen – művelni nem lehet.

A most közlésre kerülő bibliográfia több, akár jelzésértékűnek is tekinthető jellemvonást mutat.

- A gyakorlati teológia normatív, előíró jellege a most feldolgozott évtized szakirodalmi termését is meghatározza. A cikkek, tanulmányok az élő egyház sajátos gyakorlati problémáira mutatnak rá, az aktuális kérdésekre igyekeznek választ, esetleg válaszokat adni. Ebből a keresztmetszetből ennek alapján konkrét helyzetjelentést is lehetne adni az erdélyi protestáns egyházaknak a gyakorlati életet érintő gondjairól.
- A fenti gondolatból az is következik, hogy felmérhetők azok a hiányosságok és hangsúlyeltolódások, amelyek ezt a szakirodalmi termést jellemzik.
- Mivel az erdélyi teológusok között nem alakult ki egy koncepcionális, szervezett kutatói program, ezért a kutatási eredmények szerteágazóak. Több réteg mutatható ki a tíz év szakirodalmában. Egyik réteg szorosan kapcsolódik a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben zajló teológiai munkához. Egy másik réteget a társintézményekben folyó oktatói tevékenységek, képzések eredményeképpen létrejött cikkek és tanulmányok alkotják. Egy harmadik rétegbe az intézményektől független, speciális egyházi kérdésekre adott válaszként létrejött publikációk tartoznak.
- Arányait tekintve két szakterület dominál a feldolgozott anyagban: egyik a liturgika és a másik a pojmenika. Az egyház istentiszteleti életét tárgyaló liturgikai tanulmányok mennyisége azt tükrözi, hogy mind a szakemberek, mind a lelképásztorok, egyháztagok részéről igény van a változtatása ezen a téren. Másrészt a Romániai Református Egyház liturgiareformra készül, az ezzel kapcsolatos útkeresés, az igények, javaslatok, előmunkálatok anyaga

duzzasztotta fel az anyagot. A másik szakterület a pojmenika, a személyes lelkigondozás tana, amelynek anyagmennyisége szintén egy kortünetet tükröz, ill. a szakma képviselőinek iskolateremtő kihatását mutatja.

- Megmutatkozik egy egységes gyakorlati teológiai műhely hiánya. A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, mint ez erdélyi protestáns lelkészképzés egyetlen központja, elveszítette a doktoráltatási jogát, a jelenlegi egyházi viszonyok kutatóközpontok felállításához nem kedvezőek.

1. sz. melléklet

A tanulmányok a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára által használt katalogizálási rendszer szerinti felosztásban:

Szakterület	Leírás	Cikkek, tanulmányok száma	Százalék
Ekléziasztika (ecclesiastica)	(=eklézsiáról, jelenkori egyházról, egyház ökumenikus kapcsolatai, gyülekezet, szervezete, kapcsolata, szolgálata, szeretetszolgálat, diakónia, lelkész, lelkipásztori hivatás, lelkipásztor önképzése)	19	17,2%
Homiletika (homiletica)	(=homíliáról, igehirdetésről, evangelizáció)	20	18,1%
Liturgika (liturgica)	(=liturgiáról, istentiszteletről, himnológiáról, euchológiáról)	34	30,9%
Pojmenika (poimenica)	(=pásztorációról, lelkigondozásról)	26	23%
Katekétika (catechesis)	(=katekézisiről, vallásos nevelésről)	8	7,2%
Missziológia (missiologia)	(=misszióról, külmisszióról)	0	0
Spiritualitás	(=hitelmény, hitmélyítés, vallássság, lelki élet)	3	2,7%

2. sz. melléklet

Szerző szerinti bibliográfia

A lista tartalmazza a Protestáns Teológiai Intézet lutheránus és unitárius gyakorlati teológusainak a publikációit is. Kovács László Attila és Benkőné Zonda Tímea esetében ezek a tanulmányok részben vagy egészben református vonatkozásúak.

Adorjáni Zoltán

2006 A lelkipásztor mint az Ige szolgája és közéleti személyiség. A szolgálat irányai a posztmodern korban. *Református Szemle*, 374–386.

2007 A terapeuták himnuszéneklése Philón De vita contemplativa című munkája alapján. *Református Szemle*, 408–417.

2011 A mezőségi lélek. *Református Szemle*, 157–164.

2013 A teológiai tisztánlátás és mélység, mint igehirdetésünk legfőbb követelménye. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I.* Főszerk.: Adorjáni Zoltán. 129–146.

Bányász Réka

2002 Szerepek és szabályok a hagyományos és modern társadalmak családjában (II.). *Református Szemle*, 182–191.

Barabás Berta

2004 A Heidelbergi Káté pedagógiai anakronizmusa. *Református Szemle*, 493–501.

Beke Boróka

2005 A mentálhigiénés szemlélet bevezetése a Romániai Református Egyházba. In: Grezsa Ferenc – Takács Péter (szerk.): „Még ép a roncs ág” – Válogatás erdélyi mentálhigiénés szakemberek dolgozataiból. Országos Addiktológiai Intézet, Budapest. 207–234.

Benkőné Zonda Tímea

2005 A kiskapusi passió. *Református Szemle*, 39–69.

2010 Olvasmányrendek és az egyházi év. A Német Evangélikus Egyház perikoparendje és a római katolikus olvasmányrend (Ordo Lectionum Missae). *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I.* Főszerk.: Adorjáni Zoltán. 161–178.

Benkőné Zonda Tímea – Kiss Jenő

2010 Témafelvezetés (*Európai kulturális kincs és anyanyelvű istentisztelet. 375. éves az Öreg Graduál* konferencia). *Református Szemle*, 354–355.

Bustya Dezső

2002 Alkalmi istentiszteleteink szolgálatának igehirdetése. *Református Szemle*, 346–357.

2004 A presbiter erkölcsi élete. *Református Szemle*, 585–589.

2005 Liturgia és himnológia. *Református Szemle*, 402–408.

2006a A lelkipásztorok megbecsülése. *Református Szemle*, 180–186.

2006b Lelkigondozó prédikálás. *Az Út*, 65–75.

2006c Lelkigondozó prédikálás. *Református Szemle*, 512–521.

- 2007 A Heidelbergi Káté és a modern teológia. *Református Szemle*, 273–277.
- 2008 Prédikációs problémáink. *Református Szemle*, 254–261.
- 2010 Kálvin tanítása az egyházfegyelemről és az egyházkormányzásról. *Református Szemle*, 153–162.
- Dávid István
2008 Lelkigyakorlat és lelkigondozás. *Református Szemle*, 35–44.
- Dávid Lajos
2005 A hagyomány áldásai és buktatói. *Az Út*, 31–36.
- Gorbai Gabriella Márta
2004 Tehetségondozás a vallásoktatásban. *Református Szemle*, 244–282.
- 2007 A csoportmunka szerepe a vallástanárképzésben. *Református Szemle*, 278–321.
- Jakab Sándor
2004 A gyülekezetépítés – kapcsolattartás és megerősítés a hitélet közösségi hálózatában. *Református Szemle*, 163–176.
- 2006 Jézus Krisztus a népszerű médiákban? *Református Szemle*, 375–380.
- 2007 Az egyházi intézmények, jövőbe vezető stratégiák és praxismodellek titka. *Református Szemle*, 322–347.
- Kállay-Miklós Csaba
2005 Isten Igéje – „eszköz” a családlátogatásban. *Az Út*, 117–123.
- Kelemen Attila
2003 A kátémagyarázatos istentisztelet mint homiletikai kérdés. *Az Út*, 113–121.
- 2004 A kátémagyarázatos istentisztelet. *Református Szemle*, 34–45.
- 2007 Az evangelizáció református szemmel. *Református Szemle*, 348–356.
- 2010 A gyakorlati teológia leíró és előíró jellege. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I.* Főszerk.: Adorjáni Zoltán. 125–148.
- Kiss Jenő
2008a Elbizonytalanodásainkban. 2Péter 1,16–21. *Igazság és élet* [Debrecen], 1, 24–28.
- 2008b Verbindend zwijgen. *Contextuele berichten XIII/4*, 8–12.
- 2009a Konfirmandenarbeit in der Reformierten Kirche Siebenbürgens. Analyse der Situation und Vorschläge zur Neugestaltung. In: Adam, Gottfried (Hrsg.): *Zukunftswerkstatt Konfirmandenarbeit. Perspektiven aus fünf europäischen Ländern.* Münster, 31–38.
- 2009b Irántam való félelmük betanult emberi parancsolattá lett. A konfirmációi előkészítés és a konfirmálás a Romániai Református Egyházban. Helyzetelemzés és útkeresés. *Református Szemle*, 420–431.
- 2010a *Hármasban Isten színe előtt. Az ige, az igehirdető és az igehallgató gyülekezet.* Exit Kiadó, Kolozsvár.
- 2010b A kontextuális szemlélet, mint a pojmenika és a kontextuális terápia, mint a lelkigondozás beszélgetőtársa. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I.* Főszerk.: Adorjáni Zoltán. 179–194.
- 2013 „Amint én is megkönyörültem rajtad...”. Isten megbocsátásának kihatása az ember megbocsátására. In: Kiss Jenő – Hanneke Meulink-Korf – Annette Melzer (szerk.): *Megmásíthatatlan jogigény. Betekintés a kontextuális lelkigondozásba és segítségbe.* Exit Kiadó, Kolozsvár, 101–114.
- Kiss Jenő – Hanneke Meulink-Korf – Annette Melzer (szerk.)
2013 *Megmásíthatatlan jogigény. Betekintés a kontextuális lelkigondozásba és segítségbe.* Exit Kiadó, Kolozsvár.

Kolumbán Vilmos József

2002 Liturgia-egységesítési törekvések Melotaitól Backamadarasi Kis Gergelyig. *Református Szemle*, 86–96.

Koppándi Botond

2010 Bogáti Fazekas Miklós és Jób könyvének parafrázisa. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I.* Főszerk.: Adorjáni Zoltán. Kolozsvár. 149–160.

Kovács András

2006 A zene szerepe az egyházi életben. *Református Szemle*, 34–44.

Kovács László Attila

2004 Feledésbe merült református liturgikus zenei örökségünk. *Református Szemle*, 46–56.

2007 Ideális és torz. Európai minták a múltban és ma. *Református Szemle*, 418–427.

2008 Az éneklőszék jövője. *Református Szemle*, 461–464.

2010 A gregorián ének helye és szerepe az istentiszteleti zenében. *Református Szemle*, 503–506.

Kovács Szabolcs

2007 Családi első interjú problémás iskolai esetekben. *Partiumi Egyetemi Szemle. A Partiumi Keresztyén Egyetem tudományos lapja*, VI., 1, 31–60.

2010 Lelkigondozás és/vagy pszichoterápia? In: Kovács Réka Rozália (szerk.): *Egy mást segítve hogyan segíthetünk? Erőforrás – együttműködés – eredmény*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 65–82.

2011a A lelkiismeret norma proxima-ja. *Magiszter – pedagógusok szakmai-módszertani folyóirata* Ősz, 5–15.

2011b Az őszövétségi transzgenerációs konfliktus társadalmi-etika és identitást meghatározó vonatkozása. *Babeş–Bolyai Tudományegyetem Studia Theologia Reformata Transylvanica*, 1, 16–38. Online elérés: <http://www.studia.ubbcluj.ro/download/pdf/757.pdf> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. május 7.)

2012 A lelkiismeret princípiuma – a keresztyén etikai nevelés norma proxima-ja. *Babeş–Bolyai Tudományegyetem Studia Theologia Reformata Transylvanica*, 1, 1–12. Megj. előtt A megtérés jelensége a serdülők körében.

Megj. előtt Honnan jön az én segítségem?! A segítő útkeresése a bibliadrámával.

Kovács Szabolcs – Kovács Réka Rozália – Lepedus István

2009 *Párkapcsolat, szerelem, család. Képzési segédanyag önkéntes trénerek képzéséhez*. (Belső használatra.) Nagyító Alapítvány, Szeged.

Kovács Szabolcs – Kulcsár Apollónia Noémi

2014 A lelkiismeret szerepe a segítő-segített megbocsátási folyamatában. In: Kovács Réka Rozália és Tatai Csilla (szerk.): *Segítők Baráti Köre. Tanulmánykötet*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 169–179.

Kozma Zsolt

2003 Előterjesztések a Zsinathoz, az új Ágendáskönyvre nézve: A homíliás sákramentumos istentiszteleti formák egybekapcsolása. A püspök beiktatása. A lelkipásztor beiktatása. A lelkipásztorok bekebelezése. *Az Út*, 77–78.

2005a Még mindig prédikáció? *Az Út*, 22–25.

2005b Evangélium és egyházfegyelem. *Az Út*, 173–185.

2010a A közösség felelőssége az egyénért, az egyén felelőssége a közösségért. (Pojmenikai alapfogalmak). In: Kozma Zsolt: *Tegnap, ma és örökké*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár. 214–219.

- 2010b A karácsony homiletikuma. In: Kozma Zsolt: *Tegnap, ma és örökké*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 144–148.
- 2010c Az igehirdetés prófétai jellege. In: Kozma Zsolt: *Tegnap, ma és örökké*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 191–199.
- 2011a Karl Barth hatása az erdélyi magyar református gyakorlati teológiára. In: Fazakas Sándor, Ferencz Árpád (szerk.): *Barth és a magyar református teológia: Rekonstrukciós kísérlet*. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen. 75–84. (Német nyelvű összefoglaló: 163–167.)
- 2011b A presbiteri tiszt és az egyetemes papság elve. *Kálvincszillag*, 50–51.
- 2012a Viseljetek gondot magatokra! (Lelkigondozás a lelkipásztorok között.) In: Kozma Zsolt: *Lekötelezetten*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár. 92–97.
- 2012 Igehirdetési szolgálatunk mai kérdései. In: Kozma Zsolt: *Lekötelezetten*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár. 126–132.
- 2012b A konfirmáció, mint a református hitben nevelés sajátos eseménye. In: Kozma Zsolt: *Lekötelezetten*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár. 137–143.
- 2012c Szolgálat és hatalom. Kormányzás a magyar református egyházban. In: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): *Krisztusért járva követségben. (Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára.)* Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 429–444.

Kurta József

- 2002 Felekezeti kapcsolatok és az Öreg Graduál. *Református Szemle*, 97–106.
- 2003 A felsőbányai *lamentatio*-töredék. *Református Szemle*, 854–856.
- 2006 Liturgia és lelkigondozás találkozása egy középkori énekekben. *Református Szemle*, 522–526.
- 2007 Mi a közös a liturgiában és a fociban? *Református Szemle*, 428–430.
- 2009a 120 éve született Gönczy Lajos. *Református Szemle*, 493–512.
- 2009b A református lelkipásztori hivatás formálódása a történelemben. In: Kurta József: *Isten igéjének szolgálói. Lelkészi életpályák a Szatmárnémeti Református Egyházközség életében*. Exit Kiadó, Kolozsvár. 11–80.
- 2011a Az elképzeléstől a megvalósulásig. Bethlen Gábor elveszett graduálja és az Öreg graduál. *Református Szemle*, 356.
- 2011b Tofeus Mihály (1624–1684) [zsoltárprédikációi]. *Református Szemle*, 651–658.

Máthé-Farkas Zoltán

- 2009 Kísérlet a prédikáció nyitott műként való megalkotására. *Református Szemle*, 37–84.

Ötvös József

- 2003 Az egyház küldetése ma. *Református Szemle*, 250–260.

Papp György

- 2008 Vade retro Satana! Samarjai Máté János ördögűző liturgiájának ismertetése. *Református Szemle*, 152–158.
- 2013 Református hitvallásaink tükröződése az igehirdetésben. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I.* Főszerk.: Adorjáni Zoltán. 69–98.

Pásztori-Kupán István Gerő

- 2007 Tavasz Sándor, az igehirdető. *Református Szemle*, 357–362.

Péterné Sógor Éva

- 2002a A gyülekezeti ének és a magyar népdal közötti zenei kapcsolatok. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, 88–97.

- 2002b Erdélyi nyomtatott kottás énekeskönyvek. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, 124–141.
- 2002c Száz éve született Csomasz Tóth Kálmán. *Református Szemle*, 489–495.
- 2003a Az új énekeskönyv. *Református Szemle*, 459–472.
- 2003b Szájhagyomány és írásbeliség. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, 186–196.
- 2003b Az új énekeskönyv. *Református Szemle*, 459–472.
- 2006a A régi és mégis új passió. *Unitárius Közlöny*, 10–11.
- 2006b Német korálok a magyar református énekirodalomban. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, 274–287.
- 2008a *Református egyházi énekek az erdélyi írott és szóhagyományos forrásokban*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- 2008b The Reformed Church and the Music. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Musica*, 1, 149–172.
- 2008 Funeral Songs. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Musica*, 2, 85–99.
- 2009a The Role of the Popular tradition in the development of melodies within the songs of Transylvanian Reformed Communities. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Musica*, 1, 23–39.
- 2009b *Cântări comunitare reformate în tradiția scrisă și cea orală din Transilvania. I-II*. Editura Infodata, Cluj-Napoca.
- 2010 Musical Life in the 17-18th Century Reformed College of Székelyudvarhely. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Musica*, 1, 3–11.
- 2011 Psalm singing in Transylvania. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Musica*, 2, 69–78.
- Püsök Sarolta
- 2011 Szent és profán elemek keveredése a konfirmációban. *Református Szemle*, 252–262.
- Ruszka Sándor József – Szabó József Levente – Vitus István
- 2006 A bibliai hermeneutika az igehirdető műhelymunkájában. *Református Szemle*, 255–275.
- Sikó Csaba
- 2012 Eduard Thurneysen felfogása a lelkigondozásról. *Református Szemle*, 475–488.
- Simon János
- 2011 Ekléziológiai lehetőségek a posztmodernben: Lessie Newbiggin és a missziói ekléziológia. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis. A Kolozsvári Protestáns Teológia Kutatóintézetének kötetei I*. Főszerk. Adorjáni Zoltán. 243–258.
- Sógor Árpád
- 2005 Teológiai hallgatók pályaszocializációja. *Református Szemle*, 617–643.
- 2012 Boldogan éltek, míg meg nem haltak? A lelkipásztor házassága és válása. *Református Szemle*, 36–57.
- Somfalvi Edit
- 2003 Hogyan segítsük gyermekeinket hitben felnőni? *Az Út*, 122–133.
- 2007 A történetmondás lelkigondozói lehetőségei kisgyermekkorban. *Református Szemle*, 363–397.
- 2008 Bibliai történetek átadása gyermekeknek a mesepszichológia újabb szempontjai alapján. *Református Szemle*, 135–151.
- Szabó András
- 2011 A lamentáció. *Református Szemle*, 411–416.

Székely József

2004 A lelkipásztorok lelkigondozásának szükségessége és lehetőségei. *Az Út*, 86–94.

2007 Az igehirdetés „bolondsága”. *Református Szemle*, 398–407.

Tamás Ernő

2005 A kiégés mint foglalkozás okozta torzulás. *Református Szemle*, 296–305.

2009 Üvegfalú parókiánk gyerekosztója. A lelkészgyermekes esetleges szorongásairól. *Református Szemle*, 295–305.

Tökés István

2008 A „Miatyánk” és az „Apostoli Hitvallás” fordítási kérdései. *Református Szemle*, 519–523.

Tunyogi Lehel

2010a A Rembrandt-kód. *Református Szemle*, 485–495.

2010b Magány, csend és imádság. A sivatagi atyák bölcsességének relevanciája a mai szolgálatra nézve. *Református Szemle*, 605–616.

ÁBEL KIADÓ
400304 Cluj-Napoca
str. E. Grigorescu nr. 35
tel./fax: 0264-420001
abelkiado@yahoo.com
www.abelkiado.ro

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

II. kötet

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

II. kötet

Szerkesztette:

Péntek János – Salat Levente – Szikszai Mária

Ábel Kiadó
Kolozsvár, 2015

© A szerzők, 2015

Minden jog fenntartva. A jogtulajdonos előzetes írásos engedélye nélkül jelen kiadvány egészében vagy részleteiben, azonos vagy más tördelésben nem sokszorosítható, másolható, továbbítható vagy tárolható semmilyen információtároló rendszerben sem grafikusán, mechanikusan, elektronikusan, fotó, fénymásolat vagy egyéb felvétel útján.

Szerkesztők

Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária

Nyelvi lektorok

Németh Boglárka

Dimény Hajnalka

Borító

Grubisics Csaga

Számítógépes tördelés

Szikszai Attila

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Magyar tudományosság Romániában 2002-2013 között /**

ed.: Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária. –

Cluj-Napoca : Ábel Kiadó, 2015

3 vol.

ISBN 978-973-114-196-1

Vol. 2. - Bibliogr. - ISBN 978-973-114-202-9

I. Péntek, János (ed.)

II. Salat, Levente (ed.)

III. Szikszai, Mária (ed.)

323.1(=511.141)(498)"2002/2012:37

37(=511.141)(498)

Asociația MTA-KAB

400306 Cluj-Napoca

str. Ion Ghica nr. 12

tel/fax: 0040 264 588001

e-mail: office@kab.ro

www.kab.ro

Tartalom

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

- BALOGH BRIGITTA, ILYÉS SZILÁRD, SOÓS AMÁLIA, VERESS KÁROLY
Láttelel a romániai magyar nyelvű filozófiaoktatás és filozófiai kutatás elmúlt tizenkét esztendejéről (2002–2013) 9
- FEHÉR ANDREA, FEJÉR TAMÁS, GIDÓ ATTILA, KOVÁCS ANDRÁS,
KOVÁCS ZSOLT, MOLNÁR-KOVÁCS ZSOLT, W. KOVÁCS ANDRÁS,
WELLMANN LÁSZLÓ
Az erdélyi magyar történetkutatásról 39
- TÁNCZOS VILMOS
A romániai magyar néprajzkutatás tizenkét éve (2002–2013) 69
- SÓLYOM ANDREA, VERES VALÉR
Az erdélyi szociológia eredményeinek szintézise (2002–2013) 177
- VINCZE HANNA ORSOLYA, GYÖRFFY GÁBOR, KÁDÁR MAGOR, KESZEG ANNA,
TÖKÉS GYÖNGYVÉR, VALLASEK JÚLIA, VIRGINÁS ANDREA, ZÖRGŐ NOÉMI
Kommunikáció- és médiatudomány 281
- SZÁSZ LEVENTE, KERESKES KINGA, KOVÁCS GYÖNGYVÉR, SZÉKELY IMRE
Az erdélyi magyar közgazdaság- és gazdálkodástudományi tevékenység felmérése 305
- TORÓ TIBOR, SZABÓ TAMÁS
A romániai magyar politikatudomány helyzete a 2002–2013-as periódusban – szakterületi szintézis 333
- PLETL RITA
Oktatás- és neveléstudomány 389
- JÁNOS RÉKA, PLETL RITA
Pszichológia és gyógypedagógia (2002–2013) 427

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

Látlelet a romániai magyar nyelvű filozófiaoktatás és filozófiai kutatás elmúlt tizenkét esztendejéről (2002–2013)

BALOGH BRIGITTA, ILYÉS SZILÁRD, SOÓS AMÁLIA, VERESS KÁROLY

1. Bevezetés

Nehéz egy ilyen rövid tanulmány keretei között beszámolni mindarról, ami az elmúlt tizenkét esztendőben a filozófia szakterületét érintő kérdéseket illeti, a romániai magyar nyelvű oktatásra és kutatásra vonatkoztatva. Ha ezt mégis megteszszük, annak tudatában cselekszünk, hogy beszámolónk korántsem teljes, hogy bizonyos igen fontos dolgokat csak jelzésszerűen tudunk megemlíteni, és ezek a továbbiakban kifejtésre, pontosításra várnak. Annyit előljáróban meg kell jegyeznünk, hogy az elemzett időszakban, akárcsak az ezt megelőző évtizedben, a filozófiai kutatás és az egyetemi filozófiaoktatás szerves összekapcsolódását lehetett tapasztalni: a filozófiai kutatás legfontosabb fórumai 1990 után mindig a felsőoktatással, az egyetemi intézményekkel összefüggésben szerveződtek és működtek. Természetesen a filozófiának az erdélyi kulturális térben való jelenléte, a szakma fennmaradása és fejlődése szempontjából nem kevésbé fontos a magyar nyelvű középiskolai filozófiaoktatás, ennek a kérdéskörnek a részletes elemzése viszont külön tanulmányokat igényel. Megelégszünk tehát azzal, hogy a középiskolai oktatás és a felsőoktatás közötti kapcsolatokra utaljunk, hiszen a felsőoktatás folyamatoságának, a szakmai utánpótlásnak elsődleges feltétele a jól működő középiskolai filozófiaoktatás.

Mindezen tényezők függvényében jelen tanulmány főleg a filozófiai életet szervező intézmények bemutatására összpontosít, arra való tekintettel, hogy ezekben érhető tetten a közös cselekvés, az együttműködés és az együtt-gondolkodás. Meg kell vallanunk, ne áltassuk magunkat: a filozófia természeténél fogva sem egy olyan szakma és olyan tudományterület, amely széles társadalmi érdeklődésnek örvendene; a romániai magyar kultúrában és tudományosságban pedig, a nyugat-európai viszonyokhoz képest is, igen sajátos helyzetben van, hiszen mindmáig vitatott, hogy mi lehet a filozófia helye és szerepe a társadalmi és oktatási konstrukcióban. Mivel tehát viszonylag (más, az erdélyi kultúrában jóval nagyobb hagyományal rendelkező tudományterületekhez képest) kis szakmai közegről beszélhetünk, az intézményes forma a legalkalmasabb arra, hogy a társadalmi köztudatban a filozófiát megjelenítse, képviselje és népszerűsítse.

A 2002 és 2013 közötti időszak a filozófiai tudományterület fejlődésének szempontjából több olyan mozzanatot is számlál, amelyek a korábbi állapothoz

képeket fontos előrelépést jelentenek. Ha csak a felsőoktatást tekintjük, két alapvető dologra kell felhívni a figyelmet: egyrészt arra, hogy az elmúlt tíz esztendőben a magyar nyelvű filozófiaoktatás az egyetemeken belül is egyre inkább önálló, másrészt pedig arra, hogy olyan, új képzési irányok és képzési formák indulnak el, amelyek az európai tudományosság diszciplináris és strukturális tendenciáit követik. Az oktatási vertikumot illetően a 2002–2013 közötti időszak egyik legfontosabb fejleménye, hogy elindult a Filozófiai Doktori Iskolában az önálló magyar nyelvű képzés, amely lehetőséget nyújt a fiatal filozófiakutatók számára, hogy kutatásaikat szervezeten végezhesék, és a szakmai közösség előtt folyamatosan bemutatathassák.

Ami a tudományos kutatást illeti, el kell mondanunk, hogy ennek másik alapvető intézményes formája az egyetemeken mellett a civil társaságokban és szakmai alapítványokban, kutatóműhelyekben érhető tetten. Az említett időszak ebből a szempontból is hozott pozitívumokat: új intézmények jelentek meg, új szakmai csoportok szerveződtek. A további leírásból látni lehet, hogy milyen jellegű intézményekről van szó, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a filozófiai élet mind a tudományszervezés, mind a könyv- és lapkiadás területén gazdagodott (a filozófiai intézmények legfiatalabbika az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság; a legújabb filozófiai könyvkiadó a Bolyai Társaság 2006-ban alakult kiadója, az Egyetemi Műhely Kiadó; az elmúlt években a már meglévő Pro Philosophia Kiadónál is új sorozatok kiadása indult el).

A strukturális/formai keret bemutatása mellett szólnunk kell még a tudományos kutatás *lényegét*, a tartalmi kérdéseket illető kiemelkedő fejleményekről: az elmúlt tíz esztendő egyik legfontosabb hozadéka ebből a szempontból az erdélyi magyar nyelvű filozófiai hagyomány kutatásának rendszeressé válása a magyar filozófiai gondolkodás gyökereinek és irányvételeinek a feltárására tett kísérletek révén. Alapvetően fontos, hogy 2000 után rendszeresen jelentek meg olyan tudományos munkák, amelyek éppen az említett hagyomány kritikai feldolgozása vagy a forráskiadás terén abszolút novumnak számítanak. Elindult az erdélyi magyar felvilágosodás filozófiai forrásainak szisztematikus kutatása és kiadása (Sipos Pál, Köteles Sámuel, Csórja P. Ferenc, Körmöczy János, Ercsei Dániel munkái jelentőségének, specifikumának a kutatása), de ugyanitt beszélhetünk az 1919 előtti kolozsvári egyetemi filozófiaoktatás és a századforduló jellegzetességeit feltárni kívánó, vagy a XX. század második felének magyar nyelvű filozófiai gondolkodásával foglalkozó kutatásokról (számos könyv, tanulmány és konferencia foglalkozott például Böhm Károly, Bibó István vagy Bretter György munkásságával, alakjával).

A filozófiatörténeti kutatásokkal párhuzamosan tovább haladtak az előző időszakban elkezdődött *filozófiai alap kutatások* a fenomenológia, az egzisztenciafilozófia, a filozófiai hermeneutika, a politikai filozófia területén. A magiszteri képzés összekapcsolódása a főbb kutatási törekvésekkel, a doktori képzés kiterjesztése és intenzívebbé válása nagymértékben ösztönzőleg hatott az *interdiszciplináris* irányultságú és *alkalmazott* jellegű filozófiai kutatásokra, a szakmai kapcsolatépítésre

a szaktudományokkal és a filozófiai tudást igénylő gyakorlati-tapasztalati területekkel. Számos konferenciaelőadás, tanulmánykötetekben megjelent publikáció, monografikus kiadvány tanúskodik jelentős, a további kutatásokat motiváló, illetve az egyetemi oktatásban is hasznosított alkalmazott etikai, politikai filozófiai, a kognitív tudomány, a kommunikáció és a kultúra hermeneutikája körébe illeszkedő eredményekről. Kitéüntetett jelentőséggel bírnak olyan témakörök, mint az interkulturalitás fenomenológiai és hermeneutikai megközelítése, az identitásproblémák komplex kutatása, a kisebbségi lét, az emberi jogok, a nacionalizmusok, az európaiság kérdései, a filozófia alkalmazhatósága alapvető és aktuális művészeti, politikai, gazdasági, életviteli problémák vizsgálatában.

Nem kevésbé fontos az elmúlt tíz évre visszatekintve azt is kiemelni, hogy elindult (és főleg a tudományos szakfolyóiratokban látható) egyfajta olyan fordítói munka, amely a kortárs filozófiai eszmeáramlatok (politikai filozófia, fenomenológia, elmefilozófia, etika) igen fontos referencia-szövegeit igyekszik magyar nyelvre átültetni (ezzel a törekvéssel pedig nemcsak az erdélyi magyar tudományosság, hanem az általában vett magyar filozófiai tudományos kutatás szempontjából is jelentős).

A tudományos kutatás tehát, tartalmát tekintve, egyre közelebb kerül a nagy európai kutatási irányokhoz, igyekszik bekapcsolódni ezekbe a nemzetközi trendekbe, ami annál fontosabb, minél inkább szem előtt tartjuk, hogy 1989 előtt a romániai filozófiaoktatás/filozófiai kutatás mennyire el volt szigetelve, tiltva a nyugati bölcséleti áramlatoktól.

Az eddig elmondottakból arra lehetne következtetni, hogy a filozófia tudományterületét illetően minden a legjobb irányba halad. Valójában viszont vannak olyan problémák, amelyeket, ha őszinték akarunk lenni, nem lehet megkerülni, nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ezek főleg a tudománypolitikai és oktatáspolitikai kérdésköröket érintik. Az első közülük a filozófia alapképzésre jelentkező diákok létszámcsökkenése (ez nem sajátosan a filozófiaoktatás problémája, más területeken is érzékelhető és részben magyarázható a demográfiai csökkenés által). A szakma képviselői felismerték, hogy egyetemi intézményeink fennmaradásának elsődleges feltétele, hogy növelni kell a filozófiai alapképzésben résztvevők számát, a keretszámokat stabilizálni kell, szakmánkat vonzóvá kell tenni a középiskolás diákok vagy akár a másodképzés iránt érdeklődő diákok számára. Ezt egyrészt az egyetemek filozófia szakjai és a középiskolák közötti folyamatos és termékeny kapcsolatépítés által lehet elérni (az utóbbi években ez irányban voltak is kezdeményezések), másrészt az egyetemen belüli interdiszciplináris képzések felajánlásával, e tekintetben viszont a különböző humán- és társadalomtudományi, természettudományi szakok közt nagyobb összefogásra lenne szükség. A másik ugyanilyen fontos probléma a jövőre nézve megtalálni annak a módját, hogy intézményeinket be lehessen kapcsolni az állami és önkormányzati kulturális tervezésbe, illetve a nagy európai kulturális vállalatok hálózataiba. Stabil kapcsolatokat kell kiépíteni a helyi és a nemzetközi kultúrintézményekkel, mert úgy tűnik, hogy hosszú

távon ezektől is függ a filozófiaoktatás jövője. A kutatás területén is szükség van arra, hogy a helyi és magyarországi finanszírozású projektek mellett nagyobb arányban mozduljunk el az európai pályázatok irányába is. Nem utolsó sorban a kutatásban szem előtt kell tartani a minőségbiztosítást, továbbra is biztosítani kell az oktatók és a diákok számára a minél nagyobb mobilitást, hiszen mi sem jobb a színvonalas, minőségi munka szempontjából, mint a nemzetközi versenyben való megmérettetés. Summa summarum, amint arra a felsoroltakból következtetni lehet, a jövőre nézve is bőven van teendő, és nem is akármilyen, hanem a filozófia társadalmi és oktatásbeli helyzetét érintő fogas kérdések várnak megoldásra.

Az eddigiek alapján összegezve: az alábbiakban az olvasó a 2002–2013 közötti időszak legfontosabb intézményeiről értesülhet, amelyek szervezik és keretbe fogják a fent említett kutatási irányokat. Tekintettel arra, hogy ezek az intézmények céljaikat és struktúrájukat tekintve is eltérő jellegűek, nem kívánunk közöttük semmiféle rangsort felállítani: a sorrend, ahogyan a bemutatásban követik egymást, pusztán esetleges, azaz nem kapcsolódik össze az intézmények értékelésével. A tanulmány utolsó részében az elmúlt tíz évben filozófiával foglalkozó legfontosabb kutatók is meg vannak említve; ezen kutatók egy része egyetemi oktató, másik része pedig az elmúlt években szerzett filozófiai doktorátust. A szóban forgó tíz év alatt megjelent filozófiai publikációk teljes jegyzékét az érdeklődő olvasók elérhetik a Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Magyar Filozófiai Intézetének, valamint a Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének weboldalain.

2. Filozófiai jellegű intézmények

2.1. Egyetemi intézmények

2.1.1. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Filozófiai Intézete

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Filozófiai Intézete (MFI) a Történelem és Filozófia Kar keretében működik, és kilenc főállású oktatót számol, akik közül két személy egyetemi tanár, négy docens, kettő adjunktus és egy egyetemi tanársegéd. Ámbár jelenlegi intézeti formájában, Magyar Filozófiai Intézetként csak 2011 óta létezik, a kolozsvári egyetemen a magyar nyelvű filozófiaoktatás ennél hosszabb múltra tekinthet vissza. Rögtön az 1989-es rendszerváltás után szerveződött újra, és 2011-ig a BBTE Történelem és Filozófia Kar Filozófiai Intézetének magyar tagozataként működött, alkalmazottai három (román és magyar oktatókat egyaránt számláló) tanszékhez tartoztak (a Szisztematikus Filozófia Tanszékhez, az Ókori és Középkori Filozófiatörténet Tanszékhez, valamint a Filozófiatörténet és Logika Tanszékhez).

Az ebben a formában működő Filozófia – magyar tagozat felelőse 1994 és 2011 között Veress Károly egyetemi tanár volt; szintén ő volt az intézményes átalakulás után az immár önálló intézetként létező Magyar Filozófiai Intézet első igazgatója (2011–2012), 2012 februárjában pedig Demeter M. Attila egyetemi docenst választották az MFI igazgatójává. A 2002 és 2013 közötti időszakban az intézet (illetve a fentebb leírt elődje, a magyar tagozat) hat akkreditált magyar nyelvű képzést tartott fenn, ezek közül a *Filozófia* alapképzést folyamatosan, a *Filozófia – Társadalmi kommunikáció és közkapcsolatok* alapképzést négy évig, 2004–2009 között, a *Hermeneutika és kultúra* magiszteri képzést 2000 és 2005 között, *A kommunikáció és az interkulturalitás filozófiai* magiszteri képzést 2005 és 2008 között, az *Alkalmazott filozófiai kutatások* magiszteri képzést pedig 2008 és 2012 között. 2012 után ezt egy másik akkreditált mesterképző váltotta fel, egy hangsúlyosan szakma- és intézetközi képzés, a *Kritikai elmélet és multikulturális tanulmányok*, amelyet a BBTE Magyar Filozófiai Intézete, a Szociológiai, a Néprajzi és Antropológiai, a Politikatudományi és a Történelemtudományi Intézetek együtt működtetnek.

A BBTE filozófia szakának magyar tagozatán 2002 és 2013 között megközelítőleg 300 diák tanult (alap- és magiszteri képzésben együttesen), a végzett hallgatók mintegy 12%-a doktori képzésre is jelentkezett. A végzettek körülbelül egyharmada az oktatásban/kutatásban helyezkedett el, másik harmada a médiában vagy a közkapcsolatok területén dolgozik, kisebb százalékban vannak jelen a magánvállalkozói szférában, illetve más munkakörökben is (IT és programozás, turizmus, politika).

Az alapképzés az elméleti, alapozó tárgyak (filozófiatörténet, etika, morálfilozófia, politikai filozófia, vallásfilozófia, esztétika, művészetelméletek, logika, ontológia, metafizika, ismeretelmélet, szemiotika, hermeneutika) oktatása mellett gyakorlati képzést is jelent, olyan tárgyak oktatását, amelyeknek célja a szövegértési-szövegértelmezési, szövegalkotási, kommunikációs és vitakészségek fejlesztése. Ez a gyakorlati képzési irány a rövidebb ideig működő *Filozófia – Társadalmi kommunikáció és közkapcsolatok* alapképzésben még hangsúlyosabban volt jelen, ugyanis ennek a szaknak elsődleges célja olyan szakemberek képzése volt, akik éppen a tömegkommunikáció és a közkapcsolatok területén, a kultúra- vagy kutatásszervezésben, a politikai vagy kulturális sajtóban dolgozhatnak.

A felsorolt négy egymást követő mesterképzés bizonyos, az alapképzésben oktatott tárgyak (a kultúra hermeneutikája, a kommunikáció etikája, kortárs fenomenológia, a kognitív tudomány filozófiája, összehasonlító és politikai eszmetörténet, társadalom és logikusság) elmélyítését célozta meg, kiegészülve más, gyakorlati jellegű tárgyakkal (ilyenek az írástechnikák, érvelési eljárások, értelmezési vizsgálódások és a kutatás-módszertani szeminárium). A magiszteri képzési programokat jelentős számarányban látogatták az évek folyamán a nagyváradi PKE filozófiai alapképzésben, illetve a Sapientia–EMTE marosvásárhelyi karán társadalmi kommunikáció és közkapcsolatok alapképzésben részesült végzősei is.

A jelenlegi alapképzés és magiszteri képzés tantervei és az oktatással kapcsolatos egyéb információk elérhetők az MFI honlapján (<http://filozofia.hiphi.ubbcluj.ro/>).

Az intézet egyik legfontosabb feladatának mindvégig a romániai magyar vagy magyar tagozattal is rendelkező középiskolákkal való kapcsolattartást tekintette, nemcsak az iskolákban filozófiát, logikát vagy etikát oktató tanárok megkeresése révén, hanem a diákok számára is felkínálva a lehetőséget, hogy megismerkedjenek a filozófia szak hangulatával, oktatóival, képzési irányvonalával. Az intézet munkatársai évente ellátogatnak a legfontosabb erdélyi, partiumi és bánági középiskolákba, tematikus és szakbemutató előadásokat, workshopokat tartanak. 2006-tól folyamatosan, évente meghirdetik a *Filozófiai esszépályázatot*, amelyre olyan középiskolás diákok jelentkezhetnek, akik érdeklődnek a filozófia és a művészetelmélet iránt, és esetleg a filozófia szakon szeretnének továbbtanulni. Amennyiben dolgozataikkal bizonyos meghatározott pontszám fölött teljesítenek, felvételt nyernek a filozófia alapképzésre anélkül, hogy még egyszer részt kellene venniük a felvételi interjún. 2006 óta minden év májusában az MFI megszervezi a *Filozófus Nyílt Napokat*, amelyekre meghívják a középiskolai filozófiatanárokat és az érdeklődő középiskolás diákokat. A Nyílt Napok keretében rendszerint magyarországi vagy hazai vendégelőadók tartanak előadásokat, emellett kerekasztal-beszélgetésekre, a magiszteri és a doktori képzésben részt vevő hallgatók kutatási eredményeit bemutató konferenciára is sor kerül, könyv- és lapbemutatók tarkítják a programot, nem utolsósorban itt kerül sor a Filozófiai esszépályázat kiértékelésére, eredményhirdetésére, a díjak átadására.

Az MFI által szervezett másik, immár bejáratott program a *Theórosz Nyári Filozófus Tábor*, amely 2008-ban indult, és azóta évente, július elején kerül megszervezésre hazai és magyarországi hallgatók, doktoranduszok és oktatók, öregdiákok, középiskolai filozófiatanárok és középiskolás diákok részvételével (a táborban alkalmanként átlagosan 35–40 ember fordul meg). A négynapos szakmai tábor jó alkalom a szakmai párbeszédre: a szövegértelmező és vitaszemináriumok a tábornak mindennapos programpontjai. Emellett vannak művészeti jellegű programok (kreatív írásműhely, filmnézés és ezt követő beszélgetések), valamint a szakma jövőjét érintő kerekasztal-beszélgetések, ahol az egyetemi és középiskolai oktatók közösen, nyíltan tudnak a problémákról, a nehézségekről és a sikerekről beszélgetni.

Az egyetemi Erasmus-programoknak köszönhetően a filozófiai alapképzésben és magiszteri képzésben résztvevő hallgatók számára adott a lehetőség, hogy magyarországi vagy más, külföldi egyetemeken áthallgatáson vegyenek részt; az elmúlt tíz esztendőben a hallgatók főleg az ELTE, a Szegedi Tudományegyetem és a Pécsi Tudományegyetem iránt érdeklődtek. Szintén az Erasmus-program, a Bolyai Társaság, a Pro Philosophia Alapítvány és az EMFT vendégtanár-programjai teszik lehetővé azt, hogy az MFI évente legalább két-három vendégtanárt fogadhasson.

Az MFI és az ezt megelőző filozófiai magyar tagozat az oktatás mellett prioritásának tekinti/tekintette a tudományos kutatást is. A tíz év leforgása alatt több hazai

és nemzetközi csoportos és egyéni kutatási projekt is futott az intézet szervezésében vagy társszervezésében; ezek közül itt csak a legfontosabb csoportos kutatásokat emeljük ki:

- 2011. június 1. – 2012. március 31.: *Nacionalizmus-elméletek és Bibó István nemzetfelfogása* (támogató: Bethlen Gábor Alap, társszervezők: Pro Philosophia Alapítvány és Sapientia EMTE, projektvezető: Tonk Márton);
- 2008–folyamatban: *Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai kutatásokat* magában foglaló projektsorozat doktoranduszok és mesterképzős hallgatók részvételével. A projektsorozat a filozófiai hermeneutika kulcsfogalmaival, azok tartalmi elmélyítésével kapcsolatos *filozófiai alapkutatásokra*, illetve az általuk hordozott hermeneutikai szemléletmódnak és beállítódásnak a különféle szaktudományos, művészeti és életgyakorlati területeken való érvényesítésére irányuló *interdiszciplináris és applikatív* kutatásokra vállalkozik. Támogató a Szülőföld Alap, majd a Bethlen Gábor Alap, a Bolyai Társaság közvetítésével. Projektvezető: Veress Károly. Az egyes projektek kutatási eredményei az Egyetemi Műhely Kiadónál megjelent közös tanulmánykötetekben láttak napvilágot. A projektsorozat a következő projekteket foglalja magában: 2012. november 1. – 2013. május 31.: *Az igazság történései*; 2011. november 1. – 2012. május 31.: *A megfordíthatóság értelemdimenziói*; 2010. november 1. – 2011. május 31.: *A végesség tapasztalata*; 2009. november 1. – 2010. május 31.: *A hozzátartozás struktúrái*; 2008. november 1. – 2009. május 31.: *A távolság antinómiái*;
- 2007–2011: *Ouest-Est: Dynamiques Centre-Périphérie entre les deux moitiés du continent. Des regards pluridisciplinaires* (szervezők: az Université Sorbonne Nouvelle Paris 3 és a Centre Interuniversitaire d'Études Hongroises) egy több mint tíz európai partnert számláló nagy projekt. Ebből nőtte ki magát a projekt folytatásaként szerveződő, a partnerintézmények doktori iskoláit összefogó *Collège Doctoral Européen*, amelynek a BBTE Doktori Iskolája is tagja lett, és amely a doktori hallgatók számára áthallgatói és publikálási lehetőségeket biztosít, valamint az ún. utazószemináriumokon való részvétel lehetőségét (további információk a Collège-ről elérhetőek a <http://www.cde-hssec.org/fr honlapon>).
- 2007. november 1. – 2008. május 31.: *Az interkulturalitás – filozófiai és interdiszciplináris megközelítésben* (támogató: Szülőföld Alap, projektvezető: Veress Károly);
- 2007. február 1. – 2008. január 31.: *A nemzetiségi/kisebbségi kérdés a magyar liberális gondolati hagyományban* (támogató: MTA, társszervező: Pro Philosophia Alapítvány, projektvezető: Demeter M. Attila);
- 2006. április 1. – 2007. március 31.: *Szempontok a filozófiai nyelvprobléma vizsgálatához* (támogató: Illyés Közalapítvány, projektvezető: Veress Károly);

- 2006. október 1. – 2007. június 31.: *A nemzeti/etnikai kisebbségek kérdésének megközelítése az EU-ban* (támogató, szervező: Sapientia Kutatási Programok Intézete, projektvezető: Tonk Márton);
- 2006–2008: *Normatív gyakorlatok és stratégiák a csatlakozás előtti és utáni Romániában* (A típusú CNCSIS-pályázat, támogató: Romániai Oktatásügyi Minisztérium, projektvezető: Ion Copoeru);
- 2004–2006: *Érték és történelem* (támogató, szervező: Sapientia Kutatási Programok Intézete, projektvezető: Egyed Péter);
- 2003–2004: *Szemponatok a filozófiai igazságkérdés vizsgálatához* (támogató: Illyés Közalapítvány, projektvezető: Veress Károly);
- 2003–2004: *Kultúra és civil társadalom. A kulturális élet befolyása a civil társadalomra* (A típusú CNCSIS-pályázat, támogató: Romániai Oktatásügyi Minisztérium, projektvezető: Dan Rațiu);
- 2003–2004: *A közösségről – a hagyományos, valamint a kommunitarista fel fogásban* (támogató, szervező: Sapientia Kutatási Programok Intézete, projektvezető: Egyed Péter);
- 2001–2003: *Recepció és kreativitás. Nyitott magyar kultúra* (támogató: Magyar Oktatásügyi Minisztérium, projektvezető: Ungvári-Zrínyi Imre).

A vizsgált időszakban a magyar tagozat oktatói egyéni kutatási projektek keretében is jelentős támogatásokat nyertek el a kutatásaikhoz. Demeter M. Attila, Egyed Péter, Kerekes Erzsébet, Király István, Szigeti Attila, Veress Károly egyéni kutatásait az MTA Filozófiai Intézete valamint Domus Hungarica-pályázata, a Sapientia KPI programjai, az Európai Szociális Alap által társfinanszírozott POSDRU 2007–2013 projektek támogatták.

A MFI oktatói közül Demeter M. Attila, Király István, Szigeti Attila, Ungvári Zrínyi Imre tevékeny tagjai a román kollégákkal közösen működtetett, a kisebb kutatócsoportok összevonásával 2010-ben alakult és 2013-ban egyetemi akkreditációt nyert Alkalmazott Filozófiai Kutatóközpontnak (Centru de Filosofie Aplicată). Az AFK igazgatója Veress Károly egyetemi tanár.

A kutatások eredményeképpen tanulmánykötetek és egyéni kötetek kerültek kiadásra, nemzetközi és hazai konferenciák és workshopok szerveződtek, a tudományos kutatásba a fiatalabb, mesterképzős vagy doktori, posztdoktori képzésben résztvevő hallgatók és kutatók is bekapcsolódhattak.

A filozófia magyar tagozata, majd a MFI az elmúlt másfél évtizedben rendszerezte az évente nemzetközi részvétellel megszervezésre kerülő *tanévkezdő konferenciák* sorozatát: *Pluralitás és kommunikáció* (2002, szervező Ungvári Zrínyi Imre); *„Arról, ami állítható”* (2003, szervező Gál László); *Egyén, állam, közösség* (2004, szervező Demeter M. Attila); *Tanítható-e ma a filozófia? A filozófia oktatásának lehetőségei az egyetemi szerkezetváltás összefüggésében* (2005, szervező Veress Károly); *Az interkulturalitás filozófiai problémái* (2005, szervező Szigeti Attila); *Európaiság és filozófia* (2007, szervező Egyed Péter).

2009–2012 között a tanévkezdő konferenciák szerepét a *Fogalom és kép* konferenciasorozat töltötte be Egyed Péter és Gál László közös szervezésében. A *Fogalom és kép* egy interdiszciplináris kutatási projektként szerveződött, amely a filozófia, irodalom, képzőművészet, filmelmélet, kommunikációelmélet és az esztétika/zeneesztétika felől közelít a fogalom, a kép és a hang problematikájához. Olyan aktuális kérdésekre keresi a választ, mint: a gondolkodás elsődlegesen fogalmak vagy képek formájában működik-e; hogyan ragadható meg elméletileg a fogalmi és képi gondolkodás viszonya; mi az a többlet, amit a hang tud hozni a megismerésbe; milyen strukturái vannak az új, hálózati létnek és gondolkodásnak a hagyományos közösségi léttel és megismerési formákkal szemben stb. A projekt keretében négy nemzetközi rendezvényre került sor: Fogalom és kép I. (*A fogalom ma. Hagyományos, elmefilozófiai, tipológikus, diszciplináris megközelítések* – 2009), II. (*Képekben gondolkodni–képekkel bánni. Filozófia, társadalomtudomány, visual culture* – 2010), III (*Képekben gondolkodni–képekkel bánni. Filozófia, társadalomtudomány, visual culture* – folytatás – 2011), IV (*Hang, hangzás, dallam* – 2012). Az évente megrendezésre kerülő konferenciák olyan romániai és külföldi szakembereket gyűjtöttek egybe, akik nem szigorú intézményes keretek között ugyan, de valamilyen szinten munkacsoportként működnek együtt, bekapcsolódnak az ajánlott tematikák kutatásába, a kutatási koncepció továbbfejlesztésébe, a megjelent konferenciakötetek szakmai-tudományos fórumokon történő véleményezésébe (2011 – Kolozsvár; 2012 – Budapest).

2011-től Ungvári Zrínyi Imre kezdeményezésére beindult a *Kolozsvári Alkalmazott Etikai Konferenciák* sorozata, valamint az ennek keretét nyújtó Alkalmazott Etikai Együttműködési Fórum, amely lehetővé teszi a különféle (filozófiai, történelem- és társadalomtudományi, kultúra- és kommunikációtudományi, gazdaságtudományi, vallástudományi) diszciplinák és világnézeti attitűdök közötti eszmecserét, és aktuális, életfolyamatainkat érintő gyakorlati kérdések etikai vetületeinek a megvilágítását különböző szakmai nézőpontokból, inter- és transzdiszciplináris horizontokban. Az első rendezvényre *Válságtapasztalatok és etikai távlatok* címmel került sor (Ungvári Zrínyi Imre és Veress Károly közös szervezésében 2011-ben), melyet Ungvári Zrínyi Imre további szervezésében folytattak 2012-ben az *Életterünk a kommunikáció. A társadalmi kommunikáció és a média etikai problémái*, 2013-ban pedig *Az élet gondnokai és az ember szabadsága. Élettisztelet, életértékek, életpolitikák* című konferenciák. 2013-tól a MFI sajtójának tekinti a konferenciasorozatot újabb rendezvényeit.

2012-től Veress Károly tevékeny szerepet vállalt a Bolyai Társaság és a BBTE közös szervezésében újtára indult, évente megrendezésre kerülő *Interdiszciplináris párbeszéd* című konferenciasorozat koncepciójának megalkotásában, az egyes rendezvények problémafelvezetéseinek kidolgozásában, illetve a konferenciakötetek megszerkesztésében. A cél a BBTE-en belüli tudományos és szakmai kommunikáció felélénkítése, a kutatási tapasztalatok kicserélése egy-egy olyan átfogóbb érdeklődésre számot tartó témakör kapcsán, amelyek a természettudományi és humántu-

dományi szemléletmódok módszertani problémáinak az újragondolását és lehetővé teszik *tudományfilozófiai* megvilágításban. Az első rendezvényre *Paradigma(váltás) és kommunikáció* címmel került sor 2012-ben, ezt a *Játék és tudomány* című konferencia folytatta 2013-ban, s a párbeszéd tovább halad a következő években sorra kerülő konferenciákon.

A konferenciasorozatok tanulmányokká átdolgozott előadásai a hasonló című kötetekben jelennek meg a Pro Philosophia Kiadónál, az Egyetemi Műhely Kiadónál, valamint a Kolozsvári Egyetemi Kiadónál. Rajtuk kívül a kapcsolódó tudományos kutatások eredményeképpen számos tanulmánykötet, egyetemi jegyzet és egyéni kötet látott napvilágot. Ezek részletes listája a MFI oktatóinak a publikációs jegyzékeiben érhető el a MFI weboldalán (<http://filozofia.hiphi.ubbcluj.ro/oktatok>).

2.1.2. A Filozófiai Doktori Iskola

A Filozófiai Doktori Iskola (FDI) 2011-ben alakult, a filozófia szakterületén előzetesen meglévő doktori iskolák (Kommunikáció és kultúra, Politikai filozófia, Filozófiatörténet, Román filozófia) összevonásával, a BBTE-nek a doktori tanulmányok megszervezésére és lebonyolítására vonatkozó 23160 számú Szabályzata alapján, a Történelem és Filozófia Kar keretében. Célja a filozófiatudományi doktori képzés egységes rendszerének kiépítése és működtetése.

Az FDI tevékenységében jelenleg 6 témavezető professzor, 14 társult egyetemi oktató és 80 doktorandusz vesz részt, igazgatója Veress Károly egyetemi tanár. Fontosabb képzési irányok: *fenomenológia, szemiotika, hermeneutika, etika, esztétika, politikai filozófia, a kultúra és kommunikáció filozófiája, filozófiatörténet, román filozófia, magyar filozófia, alkalmazott filozófiai kutatások, inter- és transzdiszciplináris kutatások*. Az FDI együttműködik a MFI-el, a filozófiai képzés román tagozatát szervező intézetekkel, valamint a Történelem és Filozófia Kar keretében létesült filozófiai kutatóközpontokkal: az Alkalmazott Filozófiai Kutatóközponttal (Center for Applied Philosophy), az Ókor és Középkor Tanulmányok Kutatóközponttal (Center for Ancient and Medieval Studies). Ily módon a kutatáshoz és a témavezetéshez szükséges infrastrukturális feltételek is biztosítottak. A filozófiai doktori tanulmányok és a képzés nyelve román, magyar vagy valamely világnyelv. Az FDI az EU térségéből és azon kívülről is fogad hallgatókat.

A magyar nyelvű filozófiai doktori képzés 2007-től indult és a FDI-ban önálló tagozattá szerveződött. Témavezetők: Egyed Péter egyetemi tanár (szabadságfilozófiák; a liberalizmus és az emberi jogok filozófiája; erdélyi magyar filozófia; fogalom- és képzési problémák; filozófiai metodológia) és Veress Károly egyetemi tanár (a megismerés, a kommunikáció és a kultúra szemiotikai és hermeneutikai kérdései; alkalmazott filozófiai kutatások). A doktoranduszok szakmai irányításával foglalkozó bizottságokban rajtuk kívül még részt vesznek Demeter Márton Attila egyetemi docens (politikai filozófia, nacionalizmus elméletek, multikulturalizmus), Gregus Zoltán egyetemi adjunktus (esztétika, művészetfilozófia,

filmológia), Szigeti Attila egyetemi adjunktus (jelenkori filozófia; fenomenológia; kortárs francia filozófia; a kognitív tudományok filozófiája és analitikus elmefilozófia), Ungvári Zrínyi Imre egyetemi docens (etika, morálfilozófia, antropológia, kommunikációtudomány). A FDI-ban magyar nyelven is oktatnak tárgyakat a doktoranduszok számára: *Önismereti és tudományos filozófia*; *Jelenkori filozófiai irányzatok – tematikus alkalmazások* (Egyed Péter); *Hagyomány és történetiség a kortárs kultúrában*; *Általános kutatómódszertan és a szakdolgozatírás módszerei* (Veress Károly).

A doktori iskolai hallgatók közül ezidáig 23-an védtek meg magyar nyelven a doktori szakdolgozatukat, és nyerték el a PhD címet: 2010-ben 1 hallgató (Kerekes Erzsébet); 2011-ben 5 hallgató (Kovács Attila, Schmidt Dániel, Szócs Krisztina, Zuh Deodáth); 2012-ben 8 hallgató (Balon-Ruff Zsolt, Ferencz Enikő, Kállai Gábor, Kálmán Ungvári Kinga, Kovács Barna, Lurca Zsuzsanna, Plesek Zoltán, Zsók Izabella); 2013-ban 9 hallgató (Horváth Péter, Jakab András, Kányádi Irén, Kovács Judit, Nagy Réka, Péter Mónika, Szenkovics Dezső, Toró Tibor, Visky Béla).

Jelenleg 30 doktorandusz részesül magyar nyelvű filozófiai doktori képzésben: Bakk Dávid Tímea, Bognár Zoltán Levente, Csergő Benedek Antal, Csiki Zoltán Huba, Dávid István, Feketelaki Tibor, Gál József, Gáll Szabolcs, Gergely Péter Alpár, Hegyi Johanna, Incze Éva, Isán István Csongor, Lakatos István, Lázár Zsolt, Mag Vince, Magyar Imola Andrea, Miklós Beáta, Papp Levente, Részeg Imola, Rusu Rowenna, Szabó Katalin, Szabó Tamás, Szakács Péter, Száva Csanád, Szóts Attila, Tankó Éva Mária, Tódor Imre, Túros Eszter, Vajda Anita Adriana, Várna Levente.

A doktori képzést kutatási tevékenységek és projektek alapozzák meg. Az FDI lehetőséget kínál a doktoranduszok számára kutatási projekteken, tudományos értekezleteken, külföldi tanulmányutakon való részvételre, valamint szakmai eredményeik publikálására. Az FDI aktív szakmai kapcsolatokat ápol a magyarországi egyetemek (ELTE, szegedi, pécsi, debreceni egyetemek) doktori iskoláival, az egyetemek és a MTA filozófiai kutatóműhelyeivel. 13-an a magyar nyelvű képzésben részt vevő doktoranduszok közül bekapcsolódhattak az Európai Szociális Alap által társfinanszírozott POSDRU 2007–2013 projektekbe (Ferencz Enikő, Horváth Péter, Jakab András, Kányádi Irén, Lurca Zsuzsanna, Nagy Réka, Péter Mónika, Plesek Zoltán, Schmidt Dániel, Szenkovics Dezső, Szócs Krisztina, Visky Béla, Zuh Deodáth), s ez a jelentős anyagi támogatás mellett több hónapos külföldi kutatómunkát is jelentett számukra (magyarországi, németországi, hollandiai, belgiumi, angliai, franciaországi, olaszországi kutatóintézetekben). A Veress Károly egyetemi tanár szakmai irányításával 2008 óta futó, éves témakörökre tagolt *Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai vizsgálódások* c. kutatási projektbe évente 10–12 doktorandusz kapcsolódik be, s az eredményeiket publikáló tanulmányaik helyet kapnak az évi rendszerességgel megjelenő projektkötetekben. A doktoranduszok tudományos eredményeinek a bemutatására lehetőség nyílik a Filozófus Nyílt Nap keretében a doktoranduszok számára évente megszervezett konferencián. 2013-tól

a FDI rátért a doktorandusz konferenciák rendszeresítésére. Az első ilyen konferencián (2013 májusában) 3 magyar nyelvű szekcióban 15 doktori iskolai hallgató mutatott be dolgozatot. A filozófiai tematikájú szakirodalmat publikáló folyóiratok – *Erdélyi Múzeum*, *Kellék*, *Korunk*, *Többlet* – gondoskodnak a doktoranduszok szakmai publikációnak a rendszeres megjelentetéséről. Tanulmányaik úgyszintén helyet kapnak az Egyetemi Műhely Kiadó és a Pro Philosophia Kiadó által megjelentetett konferenciakötetekben és közös tanulmánykötetekben. Az Egyetemi Műhely Kiadó 2012-től *Doktori dolgozatok* címmel önálló sorozatot indított a megvédett disszertációk megjelentetésére. A sorozatban ezidáig Kerekes Erzsébet, Schmidt Dániel, Zuh Deodáth, a szakdolgozatát az ELTÉ-n megvédő Györgyjakab Izabella publikálták filozófiai témájú disszertációikat. A PhD cím megszerzése után a végzett doktoranduszok közül posztdoktori kutatókként, egyetemi oktatókként, kutatóintézetek munkatársaiként sokan tovább folytatják filozófiai kutatásaikat.

A doktori képzésről bővebb tájékoztatás nyerhető az FDI weboldalán, valamint a BBTE Doktori Tanulmányok Intézetének weboldalán (<http://hiphi.ubbcluj.ro/doctorat/Filosofie>, illetve <http://doctorat.ubbcluj.ro>).

2.1.3. A nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem Filozófia- és Kultúratudományi Tanszéke

A Partiumi Keresztény Egyetem Filozófia- és Kultúratudományi Tanszéke (illetve annak jogelődje, a Filozófia Tanszék) 1999 óta biztosítja a filozófiai oktatást az intézmény keretében. A tanszék jelenleg három akkreditált képzést tart fenn: a *Filozófia* alapszakot, valamint a *Filozófia és művészet a nyilvános térben*, illetve a *Kortárs politikai filozófia* magiszteri képzéseket. A tanszék vezetői megalakulásától kezdve: 1999–2003 között Szegő Katalin egyetemi docens; 2003–2006 között Horváth Gizella egyetemi docens; 2006–2010 között Gorun-Kovács Gheorghe egyetemi tanár; 2010-től pedig Balogh Brigitta egyetemi docens. A tanszék jelenleg hét főállású oktatóval működik, közülük egy személy egyetemi tanári, kettő docensi, négy pedig adjunktusi munkakörben dolgozik.

A tanszék által működtetett filozófia alapképzési szak keretében olyan szakemberek nevelése a cél, akik a fogalmi gondolkodás és a kritikai elemzés eszközeit alkotó módon tudják használni az oktatás, a sajtó, a kultúraszervezés, a politikai elemzés, a civil társadalom és a tudományos kutatás területén. E cél értelmében az elméleti jellegű alapozó, illetve filozófiai tárgyakat a képzés keretében gyakorlati jellegű készségfejlesztő tárgyak egészítik ki, amelyek a nyilvános beszéddel kapcsolatos kompetenciák, a szövegértési, szövegértelmezési és szövegalkotási technikák, valamint az érvelési és vitakészség fejlesztését célozzák. A hallgatók egyetemi éveik folyamán két opcionális tantárgycsomag közül választhatnak, ezek a *politikai filozófia*, valamint a *kommunikáció – közkapcsolatok* tantárgycsomagok.

A PKE filozófia szakját 2004 és 2013 között 98 hallgató végezte államvizsgával; a végzett hallgatók közül a felmérések szerint mintegy 30% tanult tovább mesteri

vagy doktori képzés keretében. A végzettek mintegy 15%-ából lett tanár; kb. 15% újságíró, 10% vállalkozó és kultúraszervező, 30% pedig vállalkozások, hivatalok alkalmazottja lett (általában szervezői vagy kommunikációs munkakörben).

A *Filozófia és művészet a nyilvános térben* magiszteri képzést a tanszék közösen hirdeti meg a PKE Képzőművészeti, illetve Zeneművészeti Tanszékével, olyan jelentkezők számára, akik a művészetekkel kapcsolatos elméleti és gyakorlati problémák iránt érdeklődnek, illetve akik a kultúraszervezés területén szeretnének elhelyezkedni. A *Kortárs politikai filozófia* magiszteri képzés célja, hogy olyan szakembereket képezzen, akik egyaránt átlátják Közép-Kelet-Európa sajátos történeti és elméleti örökségét, a kisebbségi csoportok jogaival kapcsolatos politikaelméleti problémákat, valamint azokat a kihívásokat, amelyek meghatározzák napjaink globalizálódó politikáját. A mesteri programok keretében a hallgatók kutatás-módszertani képzésben is részesülnek; a kutatási készségek fejlesztését emellett kutatószeminárium és szakmai gyakorlat segíti elő.

A PKE 2008-as akkreditációja, illetve az európai együttműködési programokba való bekapcsolódása óta a tanszék által működtetett képzések hallgatói főként az Erasmus-program keretében rendszeresen részt vesznek külföldi részképzéseken, illetve szakmai gyakorlatokon.

A Filozófia- és Kultúratudományi Tanszék (FKT) kezdettől fogva feladatának tekintette a tehetséges hallgatók szakmai előmenetelének támogatását; szervezett formában ennek 2006-tól 2010-ig a tanszék tutoriális programja nyújtott keretet, 2010-ben pedig létrejött a PKE Janus Pannonius Szakkollégiuma, amelynek Filozófiai, Teológiai és Művészeti Műhelye többek között filozófiai szakcsoportot is működtet. A szakcsoportnak jelenleg 7 hallgatója van (alap- és mesterszakos hallgatók összesen), akik rendszeresen bemutatják munkájuk eredményeit a régió tudományos diákköri konferenciáin, valamint oktatóikkal együtt kutatási projekteken vesznek részt.

Szintén prioritás a Tanszék számára a filozófiai kultúrának a nyilvánosságban való ápolása és az egyetem előtti oktatás keretében való népszerűsítése. Ennek értelmében 2003-tól kezdve évente megrendezésre kerül az ún. Filozófus-nap, amelyet 2009-től a középiskolások számára szervezett Nyílt Napok egészítenek ki. 2013-ban, a tizedik Filozófus-nap keretében sor került az első Partiumi Filozófus-öregdiák Találkozóra is. A tanszék 2012-től programokat szervez iskolások számára az Iskola Másképp oktatási hét keretében, 2012-től pedig évente megszervezi a *Kiutat a palackból* Filozófiai Kreativitásversenyt középiskolás diákok számára (2014 februárjában került sor a harmadik kiadásra, kilenc partiumi–erdélyi középiskola részvételével). Mindezek mellett 2008 óta (a nyári hónapokat leszámítva) havi rendszerességgel kerül sor a *Filozófiai esték* című, a nagyközönség számára szervezett rendezvénysorozat egy-egy előadására is.

Az FKT fő kutatási területei a következők: 1. etika, társadalom- és politikai filozófia; 2. érvelélmélet és retorika; 3. esztétika és művészetfilozófia. A tanszék

munkaközössége állandó rovatot tart fenn a PKE tudományos lapjában, a *Partiumi Egyetemi Szemlében*, valamint a kolozsvári Pro Philosophia Alapítvánnyal együttműködve jelentős mértékben hozzájárul a *Kellék* című, az ERIH (European Research Index for Humanities) adatbázisban jegyzett filozófiai folyóirat fenntartásához (a főszerkesztő is, és az egyik állandó szerkesztő is a PKE–FKT munkatársa). 2008 és 2013 között a tanszék három tagja részesült a kutatási eredményeiket, valamint tudományszervezői munkájukat elismerő díjban (2008-ban Balogh Brigitta a Magyar Filozófiai Társaság, az ELTE Filozófiai Intézete és a L’Harmattan Kiadó Cogito-díját; 2010-ben Horváth Gizella a román Oktatási, Kutatási és Innovációs Minisztérium kutatási díját, Györgyjakab Izabella pedig, a *Magyar Kisebbség* folyóirat szerkesztőjeként, a Pro Minoritate Alapítvány Lőrincz Csaba-díját kapta meg).

2008 és 2014 között az FKT tagjai 26 egyéni, illetve csoportos kutatásban vettek részt; ezek közül kettő volt nagyobb szabású nemzetközi kutatás, ötöt pedig a Sapientia – Kutatási Programok Intézete finanszírozott.

A nemzetközi kutatások az Európai Regionális Fejlesztési Alap által társfinanszírozott *Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013* keretében kerültek lebonyolításra. 2009 novembere és 2011 májusa között futott az *Európai, regionális és nemzeti identitás – elmélet és gyakorlat* (ENRI) című kutatási projekt, három egyetem (a PKE, a Debreceni Egyetem és a Nagyváradai Egyetem) közreműködésével (<http://www.enri.partium.ro>), illetve 2010 januárja és 2011 júniusa között került sor *A centrum–periféria viszony átalakulásának határmenti perspektívái a kulturális regionalizmus és a kortárs vizuális kultúra kontextusában* (CEPEVIT) című projektre, amelyet az FKT a debreceni MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központtal együtt bonyolított le. A két projekt keretében nyolc kötet jelent meg (magyar, román és angol nyelven), valamint megrendezésre került több nemzetközi workshop és egy nemzetközi tudományos konferencia is (*European, National and Regional Identity*, Nagyvárad, 2011. március 24–26.).

A Sapientia – Kutatási Programok Intézete által finanszírozott kutatási programok a következők: *A zenei ízlés Nagyváradon 1990 után* (2007–2008); *A kortárs művészet interdiszciplináris és intermédiá kutatásai* (2008–2009); *A magyar nemzeti hegemonia dilemmái a történelmi Magyarország utolsó két évtizedében, különös tekintettel a Partiumra és a Bánságra* (2012–2015); *Az irónia mint filozófiai attitűd és esztétikai érték kategória* (2009–2011); *Egyenlőség vagy egyformaság? A társadalmi homogenitás mint a modern nyugati politikai kultúra hallgatolagos előfeltevése* (2013–2014).

A tanszék keretében folyó kutatásoknak 2008 óta a Partiumi Keresztény Egyetem Filozófiai Kutatóintézete (PKE–FKI) nyújt intézményes háttérrel. 2010-ben az Intézet a Sapientia EMTE és a Debreceni Egyetem kutatócsoportjaival együttműködve elindította az Argumentor programot, ennek keretében pedig az *ARGUMENTOR – International Conferences on Argumentation and Rhetoric* című

nemzetközi konferenciasorozatot. A kétévente szervezett konferenciát, amely 2013-ig két kiadást ért meg (2010-ben és 2012-ben; valamint jelenleg szervezés alatt áll a 2014 szeptemberében esedékes harmadik), szintén kétévente a hasonló című, magyar munkanyelvű workshop (2011, 2013) váltja. A konferencia keretében bemutatott előadásokból eddig két kötet jelent meg, a hozzá kapcsolódó eredmények pedig követhetők az *argumentor.wordpress.com* honlapon.

2.2. Szakmai alapítványok, tudományos társaságok

2.2.1. A Pro Philosophia Alapítvány

Az 1997-ben létrejött kolozsvári Pro Philosophia Alapítvány megalapításával egy olyan, önálló szakmai szervezet megteremtése volt a cél, amely szervezi és működteti az Erdélyben magyar nyelven folytatott filozófiai szaktevékenységeket. Ugyanakkor, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem filozófia szakán folyó magyar nyelvű képzés háttérintézményeként az alapítvány a kezdetektől fogva felvállalta a felsőfokú filozófiai oktatás tartalmi és infrastrukturális fejlesztését. A 2002 és 2013 közötti időszakban, általános elveivel összhangban, egyéni és csoportos, nemzeti és nemzetközi szintű kutatási programokat kezdeményezett és támogatott: csak 2009 és 2012 között nyolc nagy kutatási projekt futott az alapítvány szervezésében, alapvetően négy fontos kutatási területet fedve le (1. *Erdélyi magyar filozófiai hagyományok*, 2. *Politikaelméleti és kisebbségjogi kérdések*, 3. *Alkalmazott hermeneutika* és 4. *Társadalom–nyelv–logika*).

A vendégtanár-programok finanszírozásával, illetve szervezésével a Pro Philosophia Alapítvány hozzájárult a felsőfokú filozófiai oktatás tartalmának változatossá tételéhez és színvonalának emeléséhez. Vendégtanár-programjaiknak köszönhetően olyan neves előadók tarthattak előadásokat a BBTE-n és a PKE-n, mint Vajda Mihály (Debreceni Egyetem), Fehér M. István (Budapest, ELTE), Tengelyi László (Budapest, ELTE), Thomas Wilhelmi (Baseli Egyetem), Csejtei Dezső (Szegedi Egyetem), Losoncz Alpár (Szegedi Egyetem), Gyenge Zoltán (Szegedi Egyetem), Loboczký János (Egri Tanárképző Főiskola), Fabiny Tibor (budapesti Hermeneutikai Kutatóközpont), Pavlovits Tamás (Szegedi Egyetem), Lányi András (Budapest, BKÁE), Fekete László (Budapest, BKÁE), Ropolyi László (ELTE), Mester Béla (MTA-FI), Laczkó Sándor (Szegedi Egyetem), Boros János (Pécsi Tudományegyetem), Orbán Jolán (Pécsi Tudományegyetem), Weiss János (Pécsi Tudományegyetem), Sárkány Péter (Vác, Apor Vilmos Katolikus Főiskola), Holczhauser Vilmos (München, Ludwig Maximilians Universität), Kántor Zoltán (Budapest, Nemzetpolitikai Kutatóintézet), Tamás Gáspár Miklós (Budapest, MTA), Horkay Hörcher Ferenc (Budapest, MTA).

A vendégtanár-programok rendszeres működtetése érdekében az alapítvány együttműködési szerződéseket kötött a romániai és magyarországi felsőoktatási intézmények megfelelő tanszékeivel. Itt elsősorban a kolozsvári BBTE Filozófia

Tanszékcsoportjával kötött megállapodást kell kiemelni, mely lehetővé teszi, hogy az alapítvány mint önálló jogi személy a BBTE keretén belül valósíthassa meg programjait, s hogy ezeket a „hivatalos” tanrend menetébe illessze. Hasonló együttműködési szerződéseik léteznek a Szegedi Egyetemmel, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, a Debreceni Egyetemmel, a Miskolci Egyetemmel, a Partiumi Keresztény Egyetemmel, valamint különböző hazai és külföldi társadalomtudományi intézményekkel.

Az alapítvány 1997 óta egy filozófiai/társadalomtudományi könyvtárat is működtet; a Szegő Katalinról elnevezett könyvtár könyv- és folyóirat-állománya jelen pillanatban mintegy 4500 tételt számlál, magyar, román, angol, német, francia, olasz nyelvű, elsősorban filozófiai jellegű könyveket, illetve folyóiratokat. 2002-ben kezdődött el a szakkönyvtár modern elektronikus feldolgozása, és ugyanebben az évben került sor 12 társszervezettel együtt a KVIK (Kolozsvári Virtuális Könyvtár- és Információs Központ) létrehozására. 2005-ben megkezdődött a szakperiodikák elektronikus feldolgozása, és ugyanekkor költöztették a könyvtár teljes anyagát egy, az előzőnél tágasabb, olvasóbarát helyiségbe. Az új polcrendszerrel, asztalokkal és székekkel felszerelt helyiségben immár lehetőség nyílt az olvasótermi szolgáltatás beindítására, és megoldódott a teljes könyv- és folyóirat-állományhoz való akadálytalan hozzáférés problémája is. 2009-ben két nagy könyvállománnyal bővült a Pro Philosophia Alapítvány könyvtári tulajdona. Ide került Hajós József kolozsvári filozófus-tanár könyvtári hagyatéka, és ennek feldolgozása után a régebbi kiadású, de ma is használható filozófiai anyagot integrálták a könyvtári állományba. Hajós József kéziratos hagyatékának kutatása és rendszerezése 2010 óta zajlik a Pro Philosophia Alapítványnál. Ennek eredményeképpen összeállításra kerül egy részletes jegyzék, amely áttekinthetővé és tartalmilag is kutathatóvá teszi a kéziratos anyagot. Szintén 2010-ben egy 150 könyvészeti tételt számláló svájci – többnyire német, angol, francia és olasz nyelvű filozófiatörténeti munkákat tartalmazó – adományt is kaptak. Az említett nagyobb adományok mellett az elmúlt bő tíz évben folyamatos könyvtárfejlesztés zajlott, amelyet támogatásokból és saját forrásokból fedeztek.

Az alapítvány további tevékenységi területei: a romániai magyar filozófiai lap- és könyvkiadás támogatása; egyetemi jegyzetek és szöveggyűjtemények kiadása; a *Pro Philosophia* Kiadó működtetése; a *Kellék* című filozófiai folyóirat kiadása; szakmai rendezvények, konferenciák szervezése; valamint a *Pro Philosophia* szak kollégiumi program működtetése.

A *Pro Philosophia Szakkollégiumot* 2004-ben hozták létre a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (KMEI) ösztöndzésére és anyagi támogatásával. A szakkollégiumi képzés célja (a láthatatlan kollégiumok hagyományának megfelelően), hogy a felvételt nyert kiemelkedő teljesítményű diákok számára olyan intézményi keretet és támogatást biztosítson, amelyek lehetővé teszik az elmélyült kutatást, az egyetemi oktatásban megszerzett tudás aktív kibővítését, illetve a diákközi szakmai

kommunikáció és együttműködés fejlesztését. Olyan, tehetséges, filozófiai alapképzésben vagy mesterképzésben részt vevő hallgatók számára nyújt anyagi és/vagy szakmai támogatást, akik felvételi útján nyerik el a szakkollégista státust (a benyújtott és bemutatott kutatási tervek, valamint a szakmai önéletrajzok alapján). A felvételt követően tutorok szakmai felügyelete alatt dolgozhatnak, és szakkollégiumi műhelyviták keretében havi rendszerességgel beszámolnak munkájukról kollégáik és a szakkollégium vezetője előtt. Így tehát az egyéni kutatási témában elért eredményeik csoportos megvitatás tárgyát képezik. A szakkollégiumba való felvételi során a folytonosság kiemelt szempontot képez, vagyis előnyt jelent, ha valaki már korábban is a szakkollégium tagja volt. Mindezzel a hosszú távú, megalapozott kutatást kívánja a szakkollégiumi rendszer támogatni. A szakkollégisták fele a bejutási helyek sorrendje szerint ösztöndíjban részesül. A szakkollégiumi támogatás éves rendszerben működik, az anyagi/szakmai támogatás fejében a hallgatóknak előadói minőségben részt kell venni bizonyos szakmai konferenciákon, és legalább egy publikációt is el kell számolniuk a program végéig. Az elmúlt tíz év alatt több mint hatvan hallgató volt a *Pro Philosophia* szakkollégistája.

2.2.2. Az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság

Az *Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság* (EMFT) a romániai magyar filozófiai élet legfiatalabb intézménye, amely 2009 júniusában alakult Kolozsváron, és első elnökévé Egyed Péter filozófust és író-t választották. Létrehívói között vannak az egyetemi és középiskolai oktatásban tevékenykedő szakemberek, diákok, doktoranduszok, a sajtó képviselői, a művelődés és a művészetek különböző területein dolgozó és alkotó személyek, akiknek közös meggyőződése volt, hogy szükség van egy olyan szervezetre, ahol a filozófiai képzésben részesült szakemberek érdekvédelmi és szakmai szempontból is megjeleníthetik tevékenységüket, képviselhetik a filozófiát az erdélyi kulturális életben és médiában.

Az EMFT egyfajta hiánypótló szerepet kíván betölteni abból a felismerésből kiindulva, hogy a filozófia az erdélyi művelődésben és kultúrában mindig is alul- vagy rosszul reprezentált volt: tudományos intézményei történelmi okok miatt nem tudtak folyamatosan tevékenykedni, hosszú ideig a politikai diktatúra ideológiai szerepbe kényszerítette, cenzúrázta alkotásait, és elszigetelte nyugati forrásaitól. Éppen ezért a társaság elsődleges célja a filozófiai műveltség ápolása, fenntartása, terjesztése és népszerűsítése, különböző rendezvények (szemináriumok, konferenciák, szimpóziumok, workshopok, szakmai kirándulások, emléktúrák) szervezése által. Kiemelt törekvése az olyan, térségünkben ismeretlen vagy alig ismert filozófiai irányzatok terjesztése, a kulturális térben való meghonosítása, amelyek a nyugati filozófiai gondolkodásban szervesen benne vannak (pl. a gyermekfilozófia, a perszónálfilozófia és a filozófiai lélekgondozás). Nem kevésbé fontos a filozófiai hagyomány kutatása és feltárása, a kritikai szövegek kiadása, a csoportos és egyéni

kutatás feltételeinek biztosítása és a filozófiát és társadalomtudományokat oktató tanárok érdekvédelme akár a hivatalos állami oktatásügyi politikákkal szemben is.

Szakmai tevékenysége munkacsoportok formájában rendszerezett; a társaságon belül hét munkacsoport alakult: a fenomenológiai, a hermeneutikai, a politika-filozófiai, a gyermekfilozófiai, a perszónáfilozófiai, az erdélyi magyar filozófiatörténet feltárásával foglalkozó és a középiskolai tanárok munkacsoportja. Az EMFT évente megszervezi fő rendezvényét, az *EMFT Tanulmányi Napokat*, ahol bemutatásra kerül a munkacsoportok tevékenysége, a könyv- és lapkiadás terén megjelent újdonságok, valamint tematikus előadások és kerekasztal-beszélgetések zajlanak. Ezeknek egy részét Kolozsváron, másik részét a térség más, főleg székelyföldi városaiban szervezik, ahol az EMFT tagjai nagyobb létszámban vannak jelen, és ahol a társaság partnerintézményekre talált. 2011-ben, a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus keretében az EMFT szervezte meg a két filozófiai szekciót, és az ott elhangzott előadások szövegei utólag kötet formájában is megjelentek (lásd: Egyed Péter (szerk.): *Felvilágosodás. Magyar századforduló. A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófia Szekcióinak előadásai*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2012).

A középiskolai és egyetemi oktatás kapcsolatrendszerének a megszervezése érdekében az EMFT vendégelőadó-programokat működtet, és közreműködik a BBTE MFI által szervezett rendezvények kivitelezésében, a filozófiai képzésben részt vevő hallgatók számára pedig lehetőséget nyújt a kötelező szakmai gyakorlatozásra. Hivatalos együttműködési szerződést kötöttek a Magyar Filozófiai Társasággal (<http://www.mft-hps.hu>) és több más, olyan szakmai intézménnyel, amelyek, ha nem is szigorúan filozófiai jellegűek, de hasonló célok motiválják tevékenységüket: az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesülettel* (www.emke.ro), a *Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Nemzetközi Tudományos Egyesülettel* (LENTE, www.logoterapia.ro), az ÖNKONET-tel (www.onkonet.hu), a *Közép- és Kelet-Európai Felvilágosodáskutató Munkacsoporttal*.

Az EMFT 2010 óta egy, a nyári hónapokat leszámítva havi rendszerességgel megtartott interdiszciplináris workshopot is szervez, az *Irodalom, Filozófia, Művészet* címen futó beszélgetéssorozatot, amelynek keretében olyan aktuális témák, társadalmi problémák kerülnek megvitatásra, amelyek mind a filozófia, mind pedig az irodalom és a művészet eszközeivel megközelíthetőek, és némiképp kívül esnek az akadémikus megközelítéseken (hogy csak egy párat említsünk közülük: terítékre került a nagyváros, a pletyka, Erósz, a divat, a boldogság-beszédek, a katarzisz; további információk elérhetőek a társaság honlapján, a www.emft.ro címen).

Az EMFT a magyar nyelvű filozófiai hagyomány ápolása érdekében időnként olyan tanulmányi kirándulásokat is szervez, amelyek alkalmat nyújtanak a magyar nyelvű filozófiai gondolkodást markánsan meghatározó személyiségek (Köteles Sámuel, Sipos Pál, Körmöczy János, Ercsei Dániel, Csórja P. Ferenc, Böhm Károly) megismerésére és azoknak a helyeknek a felkeresésére, ahol e filozófus-tanárok éltek, tanítottak és alkottak.

A kiemelkedő kortárs filozófiai teljesítményeket az EMFT 2010 óta egy újonnan alapított, a kolozsvári Bretter György nevét viselő filozófiai díjjal jutalmazza, amely oklevélből és egy Bretter-plakettből áll. Bretter-díjban 2010-ben a magyarországi Vajda Mihály részesült, ám a díj korábbi, az EMFT hivatalos bejegyzése előtt már létezett; a BBTE filozófia magyar tagozata először a kolozsvári Angi Istvánt tisztelte meg ezzel a díjjal.

2.3. Filozófiai folyóiratok

2.3.1. Kellék

A *Kellék* filozófiai folyóiratot 1994-ben alapították a kolozsvári BBTE akkori filozófia szakos hallgatói, azóta folyamatosan megjelenik, 2012-től évente két lapszámmal. A kiadványt Kolozsvár, Nagyvárad és Szeged filozófiai közösségei együtt jelentetik meg, kiadásának intézményes háttérrel a Pro Philosophia Alapítvány nyújt. Főszerkesztője a kezdetektől 2005-ig Tonk Márton, 2005-től Balogh Brigitta. Szerkesztői között Györgyjakab Izabellát, Gregus Zoltánt, Demeter Szilárdot, Demeter M. Attilát, Szigeti Attilát és Mester Bélát találjuk. A *Kellék*nek tematikus lapszámai jelennek meg, amelyekben az esszéisztikus jellegű megközelítésmódok is helyet kapnak, emellett a folyóirat képviseli az akadémiai tudományos kutatás standard elvárásait, és a meghatározó filozófiai munkák magyarra fordításának egyik fontos fóruma. E rövid tanulmányban nincs lehetőségünk az összes, 2002 és 2013 között megjelent lapszámot felsorolni, csak néhányat tudunk kiemelni közülük; a tematikák változatosságának és fontosságának érzékeltetésére remélhetőleg e rövid felsorolás is alkalmas:

- *Fenomenológiák*, a *Kellék* 22. száma (Losoncz Alpár, Pavel Kouba, Hans Georg Gadamer, Damir Barbarić, Francisco Varela, Szigeti Attila, Egyed Péter, Keller György írásait tartalmazza);
- *Egyén, állam, közösség*, a *Kellék* 26. száma (Vernon Van Dyke, Bakk Miklós, Egyed Péter, Mester Béla, Losoncz Alpár, Jakab Dénes Barna, Bodó Barna, Ilyés Szilárd, Gál László, Percz László, Sárkány Péter, Laczkó Sándor szövegeit tartalmazza);
- *Tudat, öntudat, Én. Analitikus filozófia Magyarországon*, a *Kellék* 27–28. száma (David J. Chalmers, Susan L. Hurley, Andy Clark szövegeinek magyar fordítását, valamint Eszes Boldizsár, Tózsér János, Ambrus Gergely, Forrai Gábor, Demeter Tamás, Simonyi András, Kelemen János és mások tanulmányait tartalmazza);
- *Legitimitás és autoritás*, a *Kellék* 29. száma (szerzői Kovács Gábor, Farkas Attila, Mester Béla, Demeter M. Attila, Ilyés Szilárd, Zuh Deodáth, tartalmazza Ulrich K. Preuß és Jean-Christophe Merle szövegeinek fordítását);

- *Descartes, Leibniz, a Kellék* 32. száma (Szalai Judit, Hartl Péter, Tad M. Schmaltz, Theo Verbeek, Kvasz László, Szentpéteri Márton, Rác Norbert Zsolt, Laczházi Gyula, Boros Gábor írásait tartalmazza);
- *Világok harca, a Kellék* 35. száma (a muszlim Európa problémáit járja körül, tartalmazza Bhikhu Parekh, Seyla Benhabib és David Miller referenciának számító szövegeinek fordítását);
- *Európai, nemzeti és regionális identitás, a Kellék* 42. száma (az identitás kérdését járja körül a politikai filozófia, a fenomenológia, a német idealizmus és a művészetelmélet szempontjából; szerzői: Demeter M. Attila, Balogh Brigitta, Biró-Kaszás Éva, Zakota Zoltán, Kassai Beáta, Bujalos István, Valastyán Tamás, Horváth Gizella, Losoncz Alpár, Flóra Gábor);
- *Államformák körforgása, a Kellék* 45. száma (Gelenczey-Miháltz Alirán, Rosta Kosztasz, Bagi Zsolt, Hankovszky Tamás, Geng Viktor, Pintér András szövegeit tartalmazza);
- *Tapasztalat és értelem, a Kellék* 46. száma (szerzői: Zuh Deodáth, Kálmán-Ungvári Kinga, Kőműves Sándor);
- *Kuhn 50. A tudományos forradalmak szerkezete 1962–2012, a Kellék* 47. száma (az itt közölt tanulmányok Laki János, Békés Vera, Hartl Péter, Székely László, Golden Dániel, Geng Viktor és Paksi Dániel tollából származnak);
- *Érzelemelmélet, a Kellék* 50. száma (Olay Csaba, Boros Gábor, Weiss János, Mitnyán Lajos, Horváth Géza és Gyenge Zoltán szövegeit tartalmazza).

2.3.2. Többllet

A *Többllet* az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság lapja, mely a társaság státusában megfogalmazott célokat képezi le a publikáció nyelvére. A folyóiratban közölt szövegek megfelelnek a szakmaiság normáinak és kritériumainak, ám nem kíván akadémikus lap lenni, előnyben részesíti a kornak leginkább megfelelő eleven szemléletmódokat, a magyar nyelvterület műhelyeiben zajló filozófiai gondolkodásmódok sokszínűségét, ezek párbeszédét és a filozófia népszerűsítését a nem szigorúan szakmai, szélesebb kulturális körökben. Nem utolsó sorban, mivel szűkebb térségünkben kimondottan filozófiai jellegű magyar folyóirat kevés van, egy olyan fórum akar lenni, amely közlési teret biztosít a fiatal, bolognai képzési rendszerben (alapképzés – mesterképzés – doktori képzés) részt vevő hallgatóknak/kutatóknak. 2009-ben alapították az EMFT elnökségi tagjai, főszerkesztője Egyed Péter, szerkesztői pedig: Bene Adrián, Zuh Deodáth, Keszeg Anna, Nagy Réka, Soós Amália, Rigán Lóránd. A *Többllet* 2012-ig megjelent számai:

- *Biztonságos és szétesett világok*, 2009/1. (a filozófiai lélegzõdozás köré szervezett tanulmányok Borsos Szabolcs, Bruncsák István, Egyed Péter, Hegyi Johanna, Sárkány Péter és Veress Károly tollából származnak);

- *Doktoriskola*, 2009/2. (a lapszám szerzői a kolozsvári BBTE Filozófia szak doktori iskolájának akkori magyar hallgatói, ezen kívül Rathmann János és Bene Adrián tanulmányai is olvashatóak benne);
- *Pécsi műhely*, 2009/3. (a pécsi doktori iskola hallgatóinak bemutatkozása);
- *Virtuális valóságok*, 2010/1. (a plurimediális valóság, a hálózati lét problematikáját járja körül, szerzői: Ropolyi László, Szécsi Gábor, Boros János, Koller Inez, Agárdi Péter);
- *Gyermekfilozófia*, 2010/2. (Békés Vera, Demeter Katalin, Doina Olga Ștefănescu, Jakab György, Tamássy Györgyi, Lovász Andrea, Kerekes Erzsébet írásait tartalmazza);
- *Igazság és/vagy önismeret*, 2011/1. (a tudományos és az önismereti dimenzióban megragadható filozófiai igazság problémáit tematizálja, szerzői: Gál László, Rathmann János, Böhm Gábor, Varga Péter András, Kovács Attila, Szenkovics Dezső, Plesek Ákos Zoltán, Vajda Mihály, Angi István, Jakab András, Zuh Deodáth);
- *Irodalom/Filozófia*, 2011/2. (a filozófiai, irodalmi, képi és filmi diskurzusok közti átlépéseket és különbségeket tematizáló szám, szerzői: Bökös Borbála, Daragics Éva, Fám Erika, Czifra Mariann, Keszeg Anna, Kovács Barna, Zuh Deodáth);
- *Szegedi doktori iskola*, 2011/3. (a szegedi doktori iskola filozófiai műhelyének bemutatkozása);
- *Rousseau*, 2012/1. (ebben a számban Rousseau-szövegek magyar fordításai jelentek meg: az *Előszó a Vallomásokhoz*, *Az ékesszólásról* és az *Egyéb töredékek*, mindhárom Marsó Paula fordításában, valamint W. G. Sebald *Látogatás a Szent Péter-szigeten* című szövege Juhász Emese fordításában);
- *Debreceni doktoriskola*, 2012/2. (a debreceni doktori iskola filozófiai műhelyének bemutatkozása).
- *Mű, test, érzet*, 2013/1. (művészetfilozófiai írások a művészi alkotások és a célzott befogadók viszonyáról);
- „Nagy ideológiák” — *posztmodern politikai valóságokban*, 2013/2.

2.3.3. Korunk

A *Korunk* mint filozófiai fórum bemutatására, a megcélzott tíz esztendőt véve csak figyelembe, aligha lenne elég egy külön tanulmány, tekintettel arra, hogy egy alapvetően diszciplinák, nézőpontok sokaságát megszólaltató, egybefogó folyóirattal van dolgunk. Tematikus lapszámait megengedik, hogy a legtöbb téma kapcsán jelen legyen a filozófia nézőpontja, akár tanulmány, akár recenzió, akár más műfajú írás formájában, és a *Korunk* igyekezett ezt a filozófiai perspektívát minél többször megszólaltatni. A folyóirat filozófiai szerkesztői a 2002–2012 közötti időszakban Horváth Andor, Rigán Lóránd és Keszeg Anna voltak. Az általunk kiválasztott néhány lapszám korántsem meríti ki a *Korunk* mint filozófiai fórum teljes tevékenységi

palettáját, csak érzékeltetni kívánja, hogy milyen témák kerültek terítékre, és mely lapszámok voltak hangsúlyosabban filozófiai jellegűek:

- *Tudomány – Hatalom?* (2002. március);
- *Személyiség és történelem* (2003. december);
- *Szakrális tér* (2005. február);
- *Politika, filozófia, szabadság* (2005. szeptember);
- *Poszt? Modern?* (2006. július);
- *Vallás – bölcelet* (2006. december);
- *Női szerepek* (2007. március);
- *Etüdök etikára* (2007. május);
- *Nacionalizmusok, európaiság* (2008. január);
- *A szellem lázgörbéi* (2008. április);
- *Diktatúrák, falbontások* (2008. október);
- *A változó Latin-Amerika* (2008. november);
- *A divat médiumai* (2008. december);
- *Új felvilágosodás* (2009. október);
- *Bibó István öröksége* (2011. július);
- *Umbrárium* (2012. május);
- *Arctér* (2012. szeptember);
- *Popkritika* (2012. december).

2.3.4. Erdélyi Múzeum

Az *Erdélyi Múzeum* folyóiratot a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület adja ki az erdélyi magyar tudományosság egy olyan fórumaként, ahol egyrészt az EME szakosztályain belül zajló munka tudományos eredményeit lehet közölni, másrészt meg lehet jeleníteni a térség kulturális/tudományos vérkeringését. Szerkesztői koncepciója a folyóiratot sajátosan kisebbségi szemleként értelmezi, amely a tudományközi és a kultúraközi párbeszédet képviseli, tehát beilleszkedik az európaiság elvárásai horizontjába. 1997 óta a folyóirat filozófiai szakszerkesztője Veress Károly. Szerkesztői munkássága arra irányul, hogy a folyóiratban megfelelő helyet kapjon a filozófiai szempontok megjelenítése tanulmányok, kritikai recenziók, műhelymunkák formájában. A lap Műhely rovata rendszeresen közli doktoranduszok és fiatal kutatók dolgozatait. Szintén fontos és következetes szerkesztői törekvés, hogy a lap Szemle rovata recenziók formájában minél pontosabb és teljesebb körképet nyújtson az Erdélyben megjelenő magyar nyelvű filozófiai kiadványokról. Mindez hatékonyabban érvényesül 2011-től, amikor a szerkesztőség rátért tematikus számok összeállítására, s így a filozófia ténylegesen láthatóvá válhat a folyóirat önálló filozófiai számaiban (2012/1, 2013/2). Az *Erdélyi Múzeum* a CNCSIS majd a CNCS által a filozófia területén is akkreditált B kategóriájú folyóirat.

2.3.5. Philobiblon

A vizsgált időszakban a kiemeltek mellett az erdélyi magyar filozófiai élethez tartozó oktatók és kutatók tollából számottevő mennyiségben közölt tanulmányokat a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár *Philobiblon* című angol nyelvű, nemzetközi adatbázisokban jegyzett folyóirata Király V. István szerkesztésében.

2.4. Könyvkiadók

Az alábbiakban részletesebben bemutatott, túlnyomórészt vagy kizárólag filozófiai munkákat megjelentető kiadókon kívül filozófiai könyvek kiadására természetesen más könyvkiadók is vállalkoztak; ezek közt feltétlenül meg kell említenünk – anélkül, hogy e rövid tanulmány keretei között hosszabb bemutatásukra is vállalkozni tudnánk – a Partium Kiadót (amelyet 2003-ban jegyeztek be hivatalosan, és amely főleg egyetemi jegyzetek, szöveggyűjtemények, a PKE oktatói által írt tudományos dolgozatok, szakkönyvek, konferenciakötetek kiadására jött létre a *Partiumi Egyetemi Szemle* szerkesztőségéből), a Kolozsvári Egyetemi Kiadót, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadót, valamint a Komp-Press Kiadót.

2.4.1. A Pro Philosophia Kiadó

A Pro Philosophia Alapítvány által létrehozott Pro Philosophia Kiadó 1999-ben kezdett el működni, tevékenységének prioritásait egy társadalomtudományi, közelebbről filozófiai szakfolyóirat folyamatos megjelentetése, valamint a szakkönyvkiadás képezte. A kiadó munkatársai úgy gondolják, a könyvkiadás és a szakfolyóiratok megjelentetése – akárcsak a szakmai fórumok működtetése –, egyfelől a szakmai önkifejezést szolgálják, másfelől ösztönzik a nyilvánosság bevonását a társadalomelméleti diskurzusba. Ez hármas feladatot ró az erdélyi magyar társadalomtudományi/filozófiai könyvkiadásra, melyet a Pro Philosophia Kiadó fel is vállal: egyrészt az aktuális kutatások állásának jelzését a hazai kortárs szakemberek munkáinak kiadása révén, másrészt az erdélyi gondolkodói hagyomány ápolását, korszerű, gondozott szövegkritikai kiadások révén, harmadrészt a nemzetközi filozófiai diskurzus aktuális témáinak a megismertetése kortárs európai szerzők kiadása révén. Ez utóbbi megvalósítása érdekében az alapítvány egy fordítói műhelyt működtet, melynek keretén belül kortárs európai szellemi áramlatok képviselőinek magyar nyelvre való átültetése folyik (a fordítások a *Kellék* 17., 33–34., 35., 37., 40., 41., 42. és 43. számaiban olvashatóak).

Alapvető törekvésének tekinti az erdélyi magyar filozófia és társadalomelmélet jelentős alkotásainak újrakiadását. Ezek a művek ugyanis eredeti 19. századi, illetve 20. század eleji) kiadásuk óta új, korszerű, kritikai kiadásban egyáltalán nem vagy csak részletekben jelentek meg. Ezen kívánalmak megvalósítása érdekében a kiadó *A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai* címen indított sorozatot, melynek

„háttérintézménye” egy, az erdélyi filozófiai hagyományok feldolgozására irányuló, szintén a Pro Philosophia Alapítvány keretén belül futó kutatóprogram. A sorozat keretében kiadásra kerültek az erdélyi filozófia (ugyanakkor az erdélyi szellem-történet) olyan meghatározó egyéniségeinek művei, mint Böhm Károly, Bartók György, Tavaszgy Sándor, Somló Bódog, Sipos Pál stb., illetve a szóban forgó szerzők életművét értékelő monográfiák. Az említett kiadványok mellett a kiadó *Kortárs magyar filozófia (Műhely)* címen működtet sorozatot, illetve 2011-ben indította el az *Egyetemi jegyzetek és szöveggyűjtemények* kiadását.

A Pro Philosophia Kiadónál 2002 és 2013 között megjelent művek:

1. A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai című sorozatban:

- Tonk Márton: *Idealizmus és egzisztenciafilozófia Tavaszgy Sándor gondolkodásában*, 2002.
- Ungvári-Zrínyi Imre: *Öntételezés és értéktudat. Böhm Károly filozófiája*, 2002.
- Halasy Nagy József: *Az erkölcsi élet*, 2002.
- Sipos Pál: *A keresztény vallásnak és világosodásnak együtt való terjedéséről*, szerkesztette Egyed Péter, 2002.
- Mester Béla: *Magyar philosophia. A szenvedelmes dinnyésztől a lázadó Ikaroszig*, 2006.
- Egyed Péter: *Bretter György filozófiája*, 2007.
- Demeter M. Attila (szerk.): *Kisebbség és liberalizmus*, 2008.
- Laczkó Sándor – Balog Éva (szerk.): *Bölcseleti Folyóirat*, Repertórium 1886–1906. *Magyar Filozófiai Társaság Közleményei* Repertórium 1901–1914, 2010.
- Veres Ildikó: *Hiány–Filozófia–Kritika*, 2011.
- Laczkó Sándor: *A dolog és a szó*, 2013.

2. A kortárs magyar filozófiának szentelt *Műhely* című sorozatban:

- Veress Károly (szerk.): *Szemponatok a filozófiai módszerprobléma vizsgálatához* (tanulmányok), 2002.
- Veress Károly (szerk.): *A filozófia alkalmazása – alkalmazott filozófia* (tanulmányok), 2002.
- Szegő Katalin: *Gondolatutak*, 2003.
- Veress Károly: *Egy létparadoxon színe és visszája. Hermeneutikai kísérlet a nem lehet-probléma megnyitására*, 2003.
- Angi István: *Értéktől jelentésig*, 2004.
- Ungvári Zrínyi Imre (szerk.): *Pluralitás és kommunikáció* (tanulmányok), 2004.
- Demeter M. Attila: *Republikanizmus, nacionalizmus, nemzeti kisebbségek*, 2005.
- Horváth Gizella: *Maine de Biran. Egy filozófus életútja* (monográfia), 2005.

- Demeter M. Attila (szerk.): *Egyén, állam, közösség*, 2007.
  - Molnár Gusztáv: *Alternatívák könyve I–II.*, 2007.
  - Demeter M. Attila: *Antik társadalomontológiák*, 2008.
  - Egedy Péter (szerk.): *Érték és történelem*, 2008.
  - Balogh Brigitta: *Talpalatnyi univerzum*, 2009.
  - Egedy Péter (szerk.): *Európaiság és filozófia*, 2009.
  - Demeter M. Attila: *Szabadság, egyenlőség, nemzetiség*, 2009.
  - Szigeti Attila: *A testet öltött másik*, 2011.
  - Demeter M. Attila: *Ethnosz és démosz*, 2012. (Az EMK-val közös kiadás)
3. Az *Egyetemi jegyzet* című sorozatban:
- Demeter M. Attila: *Bevezetés a politikai filozófiába*, 2003.

2.4.2. Az Egyetemi Műhely Kiadó (EMK) (Bolyai Társaság – Kolozsvár)

Az Egyetemi Műhely Kiadó a Bolyai Társaság magyar nyelvű tudományos szakkönyvkiadójaként jött létre 2006-ban Veress Károly kezdeményezésére a vezető tanács határozata alapján. Célja az egyetemi tudományos kutatások eredményeit bemutató, az egyetemi oktatásban hasznosítható egyetemi szakkönyvek, tankönyvek, jegyzetek, doktori disszertációk, konferenciakötetek, kutatási projektkötetek megjelentetése négy sorozatban: *Egyetemi jegyzetek*, *Egyetemi füzetek*, *Doktori dolgozatok* és *Tanulmányok*.

A kiadó 2011-ben CNCS-akkreditációt szerzett a filozófia szakterületén B kategóriában, a teológia területén C kategóriában, és jelenleg folyamatban van a filológiai szakterület akkreditációja.

Az Egyetemi Műhely Kiadónál megjelent filozófiai kiadványok:

- Szigeti Attila (szerk.): *Az interkulturalitás filozófiai problémái* (konferenciakötet), 2007.
- Veress Károly: *Tanítható-e ma a filozófia?* (konferenciakötet), 2007.
- Veress Károly: *Bevezetés a hermeneutikába* (egyetemi tankönyv), 2007.
- Gál László: *Hagyományos logika* (egyetemi tankönyv), 2007
- Ungvári-Zrínyi Imre: *Alkalmazott etikai alapfogalmak* (egyetemi tankönyv), 2007.
- Ungvári-Zrínyi Imre: *Morálfilozófia* (egyetemi tankönyv), 2008.
- Veress Károly (szerk.): *Az interkulturalitás – interdiszciplináris megközelítésben* (kutatási projekt kötete), 2008.
- Gál László: *A kijelentések logikája* (egyetemi tankönyv), 2009.
- Visky S. Béla (szerk.): *Az értelem élete – az élet értelme* (konferenciakötet), 2009.
- Veress Károly (szerk.): *A távolság antinómiái* (kutatási projektkötet), 2009.

- Püskök Sarolta: *Soren Kierkegaard teológiájának súlypontjai* (doktori dolgozat), 2010.
- Veress Károly: *Bevezetés a hermeneutikába* (egyetemi tankönyv, utánnomlás), 2010.
- Visky S. Béla: *A keresztyén etika alapelemei* (egyetemi tankönyv). 2010.
- Csiki H., Dósa Zs., Kovács B. (szerk.): *Filozófiai szöveggyűjtemény középiskolásoknak*, 2010.
- Veress Károly (szerk.): *A hozzátartozás struktúrái* (kutatási projektkötet), 2010.
- Egyed Péter, Gál László (szerk.): *Fogalom és kép 2.* (konferenciakötet), 2011.
- Veress Károly, Lurcza Zsuzsanna (szerk.): *A végesség tapasztalata* (kutatási projektkötet), 2011.
- Lurcza Zsuzsanna, Veress Károly (szerk.): *Lehetséges identitásinterpretációk* (kutatási projektkötet), 2012.
- Györgyjakab Izabella: *Nyelvfenomenológia és/vagy etikai nyelvfilozófia Emmanuel Lévinasnál* (doktori dolgozat), 2012.
- Horváth Gizella: *Túlélőkészlet az esztétikához*, 2012. (A Partium Kiadóval közös kiadás).
- Gál László, Egyed Péter (szerk.): *Fogalom és kép 3.* (konferenciakötet), 2013.
- Kerekes Erzsébet: *Az idő kairológikus jellege a heideggeri hermeneutikai fenomenológiában* (doktori dolgozat), 2013.
- Zuh Deodáth: *A kontinentális filozófia kezdetei. Esettanulmány a korai Edmund Husserlről* (doktori dolgozat), 2013.

3. A tudományterületet képviselő oktatók és kutatók

Egyetemi oktatók/kutatók:

Angi István, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1933-ban) – publicista, kritikus, zeneesztéta, a kolozsvári Gheorghe Dima Zeneakadémia nyugalmazott egyetemi tanára. Kutatási szakterületei: filozófiatörténet, általános esztétika, zeneesztétika.

Balogh Brigitta-Zsuzsanna, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1977-ben) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének vezetője, egyetemi docens, 2005 óta a *Kellék* filozófiai folyóirat főszerkesztője. Kutatási szakterületei: német idealizmus, etika és politikai filozófia, elismerésemélet, identitás-elméletek.

Demeter M. Attila, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1972-ben) – egyetemi docens, 2012 óta a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének igazgatója, a Pro Philosophia Alapítvány alapító tagja. Kutatási szakterületei: politika-filozófia, kisebbségi kérdések, nacionalizmus-elméletek, államelméletek.

Demeter Szilárd, PhD (sz. 1976-ban) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének adjunktusa, politikai kommunikációs tanácsadó. Kutatási szakterülete: politikai eszmetörténet.

Egyed Péter, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1954-ben) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének egyetemi tanára, az EMFT elnöke, 2007-ben szerzett doktorátusvezetési jogot. Kutatási szakterületei: ókori és középkori filozófiatörténet, felvilágosodás, magyar filozófiatörténet, szabadságfilozófiák, liberalizmus.

Forró Enikő, doktorandusz (sz. 1973-ban) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének adjunktusa. Kutatási szakterületei: politikatudomány, demokráciaelmélet, jogelmélet.

Gál László, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1954-ben) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének docense. Kutatási szakterületei: logika, érvelélmélet.

Gorun-Kovács Gheorghe, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1949-ben) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszék egyetemi tanára. Kutatási szakterületei: történelem, vallástörténet, kultúrtörténet.

Gregus Zoltán, PhD (sz. 1973-ban) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének adjunktusa. Kutatási szakterületei: esztétika, művészetfilozófia, filmelméletek.

Györgyjakab Izabella, PhD (sz. 1975-ben) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének adjunktusa, a Jakabffy Elemér Alapítvány digitalizációs programjának koordinátora. Kutatási szakterületei: francia filozófia, kortárs filozófia, fenomenológia.

Horváth Gizella, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1962-ben) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszék docense, a PKE rektorhelyettese, 2008 és 2009 között a PKE rektora. Kutatási szakterületei: propedeutika, művészetfilozófia, esztétika, érvelélmélet.

Kálmán-Ungvári Kinga, PhD (sz. 1973-ban) – a BBTE Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézetének adjunktusa. Kutatási szakterületei: nevelésfilozófia, társadalomtudományok módszertana.

Kerekes Erzsébet, PhD (sz. 1977-ben) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének tanársegéde. Kutatási szakterületei: metafizika, ontológia, vallásfilozófia, hermeneutika, etika, gyermekfilozófia.

Keszeg Anna, PhD (sz. 1981-ben) – 2008 óta a BBTE Kommunikáció és Közkapcsolatok Szak óraadó tanára, 2012 óta egyetemi adjunktus. Kutatási szakterületei: felvilágosodás, magyar filozófiatörténet, tudománysszociológia, kommunikációelmélet, divattörténet.

Király V. István, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1952-ben) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének docense, a *Philobiblon* című folyóirat főszerkesztője. Kutatási szakterületei: ontológia, metafizika.

Kósa István, PhD (sz. 1970-ben) – egyetemi docens, a Sapientia EMTE csíkszeredai Műszaki és Társadalomtudományi Karának dékánja. Kutatási szakterületei: fenomenológia, XX. századi filozófia, szociológia, médiaelmélet.

Kovács Attila, PhD (sz. 1974-ben) – 2008 óta a Brassói Transilvania Egyetem adjunktusa, politikus. Kutatási szakterülete: fenomenológia.

Molnár Gusztáv, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1948-ban) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének docense, publicista. Kutatási szakterületei: politikatudomány, politikafilozófia, történelemfilozófia, geopolitika.

Muscă Vasile, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1944-ben) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének óraadó munkatársa, a 2011 óta BBTE Történelem és Filozófia Karának nyugalmazott egyetemi tanára, doktorátusvezető professzor. Kutatási szakterületei: ókori filozófiatörténet, klasszikus német filozófia, román filozófiatörténet.

Részeg Imola, doktorandusz (sz. 1984-ben) – a Sapientia EMTE csíkszeredai Műszaki és Társadalomtudományok Kar Társadalomtudományi Intézetének tanársegéde. Kutatási szakterületei: fenomenológia, vizuális kommunikáció.

Szegő Katalin, a filozófiai tudományok doktora (1933–2005) – a nagyváradi PKE tanszékvezető docense és a BBTE Filozófia szak tanára volt. Kutatási szakterületei: filozófiatörténet, erkölcsstan.

Szenkovics Dezső, PhD (sz. 1975-ben) – a Sapientia EMTE kolozsvári Természettudományi és Művészeti Karának főtitkára, óraadó tanára. Kutatási szakterületei: politikai filozófia, keleti filozófia.

Szigeti Attila, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1973-ban) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének adjunktusa, a Pro Philosophia Alapítvány alapító tagja, a *Kellék* című folyóirat szerkesztője. Kutatási szakterületei: újkori filozófiatörténet, jelenkori filozófiatörténet, fenomenológia, elmefilozófia, logika, analitikus filozófia.

Tamás Barta Dénes, PhD (sz. 1975-ben) – a Sapientia EMTE csíkszeredai Műszaki és Társadalomtudományi Karának adjunktusa. Kutatási szakterületei: szociológia, etika, média- és kommunikációfilozófia, irodalomelmélet.

Tonk Márton, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1973-ban) – egyetemi tanár, a Sapientia EMTE Természettudományi és Művészeti Karának dékánja, 1997 óta a Pro Philosophia Alapítvány igazgatója. Kutatási szakterületei: politikai és jogfilozófia, magyar filozófiatörténet.

Toró Tibor, PhD (sz. 1981-ben) – a Sapientia EMTE kolozsvári Jogtudományi és Európai Tanulmányok Tanszékének tanársegéde, társult oktatója. Kutatási területei: politikafilozófia, jogelmélet, politikatudomány.

Ungvári-Zrínyi Imre, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1960-ban) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének docense, az EMFT alelnöke. Kutatási szakterületei: morálfilozófia, etika, axiológia, alkalmazott etika, művészetfilozófia, magyar filozófiatörténet.

Veres Zoltán, PhD (sz. 1969-ben) – a nagyváradi PKE Filozófia- és Kultúratudományi Tanszékének adjunktusa. Kutatási szakterületei: a szubjektivitás és a tapasztalat kérdései, filozófiai hermeneutika, tudat, reprezentacionista/prezentacionista tudatmodellek.

Veress Károly, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1953-ban) – a BBTE Magyar Filozófiai Intézetének egyetemi tanára, 2008 óta doktorátusvezető; 2012-ig a Filozófia – magyar tagozat vezetője, a MFI igazgatója; a Filozófiai Doktori Iskola igazgatója; 2005 és 2011 között a Bolyai Társaság elnöke; az Egyetemi Műhely Kiadó alapító igazgatója, az *Erdélyi Múzeum* filozófiai szakszerkesztője. Kutatási szakterületei: szemiotika, ismeretfilozófia, filozófiai hermeneutika, a kommunikáció és a kultúra hermeneutikája.

Visky S. Béla, PhD (sz. 1961-ben) – a BBTE Református Tanárképző Karán a rendszeres teológia tanára, műfordító, teológiai szakíró. Filozófiai kutatási szakterületei: vallásfilozófia, a teodicea kérdésköre, egzisztencializmus.

Zuh Deodáth, PhD (sz. 1982-ben) – 2009 és 2012 között az EMFT alelnöke és a BBTE Filozófia szakának óraadó tanára, 2012 óta a Pécsi Tudományegyetem kutatója, tanársegédje. A *Századvég* szerkesztője, a Román Fenomenológiai Társaság munkatársa. Kutatási szakterületei: a XIX–XX. századforduló német filozófiája, fenomenológia, Edmund Husserl ismeretfilozófiája, a filozófia története Magyarországon és Erdélyben.

Tudományos kutatók, szerkesztők:

Balon Ruff Zsolt, PhD (sz. 1974-ben) – a romániai Református Egyház Nyugdíjintézetének munkatársa, a BBTE Filozófiai Doktori Iskolájának volt hallgatója. Kutatási szakterületei: metafizika, román filozófia.

Borsos Szabolcs, a filozófiai tudományok doktora (sz. 1971-ben) – a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceum tanára, az EMFT perszónálfilozófiai munkacsoportjának vezetője. Kutatási szakterületei: filozófiai lélekgondozás, perszónálfilozófia.

Ferencz Enikő, PhD (sz. 1982-ben) – a BBTE Filozófiai Doktori Iskolájának volt hallgatója. Kutatási szakterületei: politikai filozófia, nacionalizmus-elméletek.

Horváth Péter, PhD (sz. 1972) – a BBTE Filozófiai Doktori Iskolájának volt hallgatója, jelenleg független kutató. Kutatási szakterületei: metafizika, ontológia, ókori filozófiatörténet.

Ilyés Szilárd-Zoltán, doktorandusz (sz. 1970-ben) – a Pro Philosophia Alapítvány vezetőtitkára, az Erdélyi Múzeum-Egyesület tudományos kutatója. Kutatási szakterületei: politikai filozófia, magyar filozófiatörténet.

Jakab András, PhD (sz. 1986-ban) – a BBTE Filozófiai Doktori Iskolájának volt hallgatója, jelenleg független kutató. Kutatási szakterületei: újkori és jelenkori filozófia, fenomenológia.

Kányádi Irén, PhD (sz. 1977-ben) – a BBTE Filozófiai Doktori Iskolájának volt hallgatója, képzőművész. Kutatási szakterületei: művészetfilozófia, reneszánsz festészet.

Kovács Barna, PhD (sz. 1979-ben) – a marosvásárhelyi Sapientia EMTE Műszaki és Humántudományok Kar óraadó tanára, középiskolai tanár. Kutatási szakterületei: fenomenológia, etika, történelemfilozófia.

Lurcza Zsuzsanna, PhD (sz. 1985-ben) – 2013-ig a BBTE Filozófiai doktoriskolájának hallgatója, a Bolyai Társaság irodavezetője, jelenleg az MTA poszt-doktori kutatója. Kutatási szakterületei: hermeneutika, kisebbségkutatás, kommunikáció, ontológia.

Nagy Réka, PhD (sz. 1985-ben) – 2008 és 2012 között a kolozsvári János Zsigmond Unitárius Kollégium, a Brassai Sámuel Elméleti Líceum és a Báthory István Elméleti Líceum helyettes tanára. Kutatási szakterületei: kommunikációelmélet, szemiotika, képfilozófia, reklámfilozófia.

Plesek Zoltán Ákos, PhD (sz. 1978-ban) – pszichoterapeuta, a kolozsvári Református Kollégium helyettes filozófiatanára. Kutatási szakterületei: pszichoterápia, a gyógyítás politikai filozófiája.

Prahovean Vasile, PhD (sz. 1974-ben) – a sepsiszentgyörgyi Mihai Viteazul Kollégium igazgatója, több filozófiai szöveg fordítója. Kutatási szakterületei: újkori és jelenkori filozófia, fenomenológia.

Rigán Lóránd, PhD (sz. 1980-ban) – 2004 óta a *Korunk* folyóirat szerkesztője. Kutatási szakterületei: klasszikus bölcelet, politikai filozófia.

Schmidt Dániel, PhD (sz. 1979-ben) – a szatmárnémeti Hám János Római Katolikus Teológiai Líceum könyvtárvezetője volt, független kutató, az EMFT elnökségi tagja. Kutatási szakterületei: metafizika, ontológia.

Soós Amália-Mária, PhD (sz. 1982-ben) – a BBTE Premodern és Román Filozófia Intézetének óraadó munkatársa, az EMFT titkára. Kutatási szakterületei: ókori és középkori filozófiatörténet, magyar filozófiatörténet, klasszikus német idealizmus.

Szócs Krisztina, PhD, (sz. 1983-ban) – 2012-ig a BBTE Filozófiai doktoriskolájának hallgatója, a Bolyai Társaság irodavezetője és az Egyetemi Műhely kiadó munkatársa. Kutatási szakterületei: történelemfilozófia, kultúrtörténet, filozófiai hermeneutika.

Az erdélyi magyar történetkutatásról

FEHÉR ANDREA, FEJÉR TAMÁS, GIDÓ ATTILA, KOVÁCS ANDRÁS, KOVÁCS ZSOLT,
MOLNÁR-KOVÁCS ZSOLT, W. KOVÁCS ANDRÁS, WELLMANN LÁSZLÓ

1. Bevezető

Az alább következő elaborátumok a KAB által megfogalmazott és szétküldött kérdőívre adott válaszok alapján készültek. A megszólított közel kétszáz (191), doktori címmel rendelkező, doktori cím megszerzésére készülő, illetve MA fokozatú kutatónak nem egészen a fele (84) töltötte ki és juttatta vissza a kérdőívet, így természetesen csak viszonylagos érvényű megállapításokra nyílt lehetőség.

A felsőoktatásunkban bekövetkezett változásoknak köszönhetően kétségtelen előrelépés figyelhető meg a kutatók számának és szakmai felkészültségének a mutatóiban. A tevékenységükre jellemző tudományos közlemények mennyiségi növekedése ennek az előrelépésnek és az elmúlt évtizedekben megváltozott körülmények közepette formálódó tudományos közéletnek, szervezeteknek, támogatási rendszereknek köszönhetően gazdagodott. E számszerű, de korántsem egyértelműen minőségi növekedéshez hozzájárultak a pályázati rendszerek, akárcsak a doktrátus megszerzését támogató ösztöndíjak követelményei, amelyek arra kényszerítik a kezdő kutatót, hogy vizsgálódásait mielőbb befejezze, azok hozadékát – függetlenül annak tudományos jelentőségétől – közzé is tegye. Ez a tendencia a későbbiekben is megfigyelhető, és lényegében nem is a kutatók, hanem a kutatást finanszírozó intézmények és hivatalnokok hibája, következményei pedig már jól felismerhetők az újraközlésekkel felduzzasztott publikációs listákon.

A BBTE Magyar Történeti Intézetének a létrejötté igen jelentős fejleménye volt a vizsgált időszak utolsó évének, kihatásainak vizsgálata azonban némi időbeli rálátást igényel, így valószínűleg inkább a következő évtized fejleményeinek az összefoglalása során lesz érdemes elemezni.

A válaszadók által beküldött címlistákat áttanulmányozva az is megállapítható, hogy a hazai magyar és a román történettudomány közötti közeledés továbbra is igen esetleges, s talán a régészeket leszámítva, nagyon kicsi a román nyelvű, román tudományos folyóiratokban megjelent publikációk száma, és viszonylag kicsi a jelentős magyarországi szakfolyóiratokban megjelent, erdélyi magyar szerzőtől származó közleményeknek a száma is. A hazai magyar kutatók ugyanakkor nagyon kis mértékben részesülnek a romániai kutatási támogatások forrásaiból, amennyire megítélhetjük, a pályáztatási rendszerek ezeket jóformán elérhetetlenné teszik a számukra. Kivételt talán a régészet és a jelenkor történetének kutatása képvisel. A teljes szakmára jellemző az a jelenség, hogy a román pályázati rendszerben csak elvétve

találunk pályázatokat, projekteket irányító magyar kutatót, a többségük egyszerű tagként vesz részt a kutatócsoportokban.

Számottevően nőtt – a jelentős mértékű anyaországbeli támogatásoknak és a könyvkiadás körülményei egyszerűsödésének köszönhetően – a hazai magyar kiadványoknak és a bennük közzétett kutatásoknak a száma, az is érzékelhető azonban, hogy ezek a kiadványok jórészt itthon is, külföldön annál inkább visszhang nélküliek maradnak.

A szűkös személyi állomány ellenére is több példa van az idegen nyelven történő közlésre, főleg mert az utóbbi évek Romániájában nagy hangsúlyt fektetnek a világnyelveken történő publikálásra. Mindemellett az Erdélyt érintő magyarságtudományi kutatások legfontosabb közlési nyelve természetesen továbbra is a magyar. Egyáltalán nem meglepő módon, az idézettségi mutatók is azt bizonyítják, hogy a régészeket leszámítva a szakmai olvasóközönség elsősorban Magyarországon van, még a nem magyar nyelvű (pl. a román vagy angol) publikációk esetében is.

2002-ben, az akkor elkészült felmérés adatainak értékelését bírálva, a néhai Jakó Zsigmond kifejtette,¹ hogy a fiatal kutatók képzését és nevelését – a kötelező egyetemi szakképzésen és külföldi tanulmányutakon túl – hazai kutatásra szakosodott intézmények hosszú távú terveibe beágyazva lehet csak megvalósítani. Már akkor példaként hozta fel az azóta létre is jött (Erdélyi Múzeum-Egyesület, továbbiakban EME) Kutatóintézetében elkezdődött munkát. Az alábbi elaborátumok megerősítik a következtetéseit: azok a fiatalok, akik ilyen körülmények között az egyetem elvégzését követően évtizedekre szóló feladatot vállaltak magukra, úgy tűnik, megtalálták a helyüket a tudományos kutatás világában. Nem ez a helyzet az állam által fenntartott, kutatásra szakosodott intézmények esetében: a magyar kisebbség képviselői jóformán kikoptak a Román Akadémia kutatóintézeteiből. Leszámítva a Székelyföld közgyűjteményeit, hasonló a helyzet a múzeumokban is, s csak jámbor óhajként fogalmazódhat meg az a követelmény, hogy az erdélyi múzeumok az általuk őrzött értékek mennyiségéhez és nemzetiségi kötődéséhez igazítsák személyzeti politikájukat. Az minden esetre biztos, hogy ezekben az intézményekben a viszonylag kis létszámban alkalmazott magyar muzeológusok legtöbbször megtalálják az érdeklődésüknek és felkészültségüknek megfelelő, a múzeumban őrzött értékek szempontjából is előnyös kutatási témát. Nagyon fontos lenne ugyanakkor az egyházi gyűjtemények hálózatának a jelentős bővítése, ezekből ugyanis a hazai tudományos kutatás műhelyei válhatnának.

Habár továbbra is hiány van magyar szakemberekből, a Román Nemzeti Levéltár megyei kirendeltségeinél – a korábbi évekhez képest – nőtt a magyar levéltárosok száma (Nagybánya 2014-ig, Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely, Csíkszereda,

---

¹ Jakó Zsigmond: Megjegyzések Csetri Elek: Összefoglalás az erdélyi magyar történettudományi kutatásokról. 1990–2001. c. kéziratával kapcsolatosan. In: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. Szerk. Tánzos Vilmos – Tökés Gyöngyvér. III. kötet. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2002. 105–114.

Sepsiszentgyörgy). Ezen a téren tehát tapasztalható némi előrelépés. A jelenlegi állami levéltári rendszer és a bukaresti levéltári vezetésnek a levéltárosi pályáról vallott koncepciója viszont nagymértékben akadályozza az itt dolgozó szakemberek tudományos tevékenységét.

A mai Románia területén keletkezett 1800 előtti írott források közel 90%-ban erdélyi eredetűek, így a román történettudomány előbb-utóbb rákényszerül ezeknek a forrásoknak az intenzív használatára is. Nem kívánatlik sok fantázia ahhoz, hogy elképzelhessük, hogy az EME forráskiadvány-sorozatai, s az általuk feltárt anyag alapján létrehozandó segédkönyvek idővel megkerülhetetlen kézikönyvei lesznek az ország történetét kutatni kívánó tudósoknak. Hiányzik viszont a továbblépés lehetősége: elsősorban a 18. század erdélyi forrásainak módszeres közzétételére gondolunk, de az írott forrásokhoz hasonlóan elképzelhető lenne az erdélyi művészet ingó emlékeinek a korpusz-szerű bemutatása, vagy éppenséggel műemléki topográfiai összeállítás. A 20. század erdélyi vonatkozású forrásainak közzététele terén – mennyiségi szempontokat véve alapul – jobban állunk. Ebben az esetben viszont hiányzik az intézményi háttér és egy egységes közlési koncepció. A forrásokat különböző intézetekhez kötődő és különböző kutatási területeket lefedő történészek adják ki, akik elsősorban a saját érdeklődési területeiket részesítik előnyben.

Ezek a megfigyelések nézetünk szerint mind egy irányba mutatnak: az erdélyi magyar történeti kutatásnak alapkutatásokra és az ilyen kutatások hosszú távú terveit felvállaló intézményekre van szüksége.

2. Intézményes keretek

Az egyes történeti korszakok bemutatása előtt érdemes röviden áttekinteni az erdélyi történetkutatások néhány strukturális jellemzőjét. Azt nézzük meg röviden, hogy a kutatások, a tudástermelés és a tudásmegjelenítés milyen formális és informális keretek között zajlik.

A formális kereteket a kutatásszervező és felsőoktatási intézmények biztosítják, közülük is a két legfontosabb a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem keretében működő Magyar Történeti Intézet, amely 2012-ben alakult meg az egyetemi oktatás reformjának/átalakításának nyomán, valamint a több mint 150 éves múltra visszatekintő Erdélyi Múzeum-Egyesület. Az utóbbi intézetben elsősorban középkor- és kora újkor-kutatások folynak. Az EME keretében működik a néhai Jakó Zsigmond által életre hívott Kutatóintézet. Intézeti tervében – más kutatási projektek mellett – Erdély legfontosabb középkori és kora újkori írott forrásainak feltárása és közlése hangsúlyosan szerepel (ezek alatt jelen állás szerint az *Erdélyi okmánytár* középkori regesztái, illetve a fejedelmi kancellária legfontosabb jogbiztosító iratainak másolatát tartalmazó *Királyi Könyvek*, továbbá az erdélyi káptalan és a kolozsmonostori konvent fejedelemségszervező jegyzőkönyvei értendők). A hosszú távú,

konceptiózus kutatási (és elsősorban forráskiadási) program – melynek kidolgozója ugyancsak Jakó Zsigmond volt – szervesen illeszkedik a Magyarországon folyó, hasonló forráskiadási projektekbe. A már elkészült munkák az EME sorozataiban (*Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára, Erdélyi Tudományos Adatok*) jelentek meg.

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem – Filozófia Kara Magyar Tagozatának utóintézményeként létrejött Magyar Történeti Intézet gyakorlatilag minden történeti kort lefed. Éppen ebből, a kis létszámú oktatói kar szakmai heterogenitásából, valamint abból adódóan, hogy az intézet fő feladata a magyar nyelvű oktatás összehangolása és a szakmai utánpótlás nevelése, egységes, nagyszabású kutatási programról nem beszélhetünk, inkább csak tagjainak egyéni kutatásairól, illetve néhány esetben az egyes oktatókhoz kötődő jelentősebb projektekről. Az egyetemi háttérintézmények pedig, mint amilyen a Pósta Béla Egyesület (régészet), az Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány (művészettörténet), vagy a Buza László Egyesület a Nemzetközi és Regionális Tanulmányokért (nemzetközi kapcsolatok és jelenkor történet) egy-egy részterületet fednek le, és elsősorban infrastruktúrát biztosítanak az olyan kutatásoknak és tudományos tevékenységeknek, amelyek az egyetem keretein belül nehezen lennének kivitelezhetőek. Tevékenységük nagy eltéréseket mutat, nemcsak egymástól különböznek, hanem az egyes háttérintézmények esetében is fluktuál a teljesítmény. Megemlíthetők még a szakmai utánpótlás képzésében szerepet játszó szakkollégiumok is: a régészet, művészettörténet, történelem és nemzetközi kapcsolatok terén működő három szakkollégium hallgatói az Erdélyi Tudományos Diákköri Konferenciákon (ETDK) és a magyarországi Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon (OTDK) is szép sikereket értek el és számos publikáció is született az itt készült dolgozatok nyomán.

Néhány éve, 2007-ben jött létre a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, amely a Román Kormány hatáskörébe tartozik. Sajnálatos módon azonban az intézetben mindössze egy magyar történész kutató dolgozik. Az intézménynek a fő profilja ugyan nem a történeti jellegű kutatások végzése, de a szociológiai, politológiai és antropológiai/néprajzi vizsgálatok mellett jelentős ilyen irányú tevékenységet is folytat. Ez teljes mértékben a 20. századnak, és azon belül is a második világháborút követő időszaknak a kutatását jelenti, vagy saját alkalmazásban álló kutatók révén, vagy pedig külső projektek támogatásával, irányításával. Ugyancsak jelenkor-kutatáshoz biztosít infrastrukturális keretet (kézikönyvtár, dokumentációs táár, képzések) az 1998-ban Kolozsváron létrehozott Jakabffy Elemér Alapítvány és Kortörténeti Gyűjtemény. Az intézmény végzi többek között az erdélyi vonatkozású társadalomtudományi művek, segédletek és források digitalizálását és közzétételét a Transindex által működtetett *adatbank.ro* erdélyi magyar elektronikus könyvtárban. Ezen nagyobb központi struktúrák mellett több regionális, vagy helytörténeti fókuszpontú kutatásszervező intézményt, vagy szervezetet is találunk. A múzeumok mellett több magyar többségű településen is működik a helyi, vagy a központi adminisztráció alárendeltségébe tartozó intézet, amelyek a magyar kultúraszervezés

mellett főként helytörténeti, néprajzi és szociológiai kutatásokkal foglalkoznak. Ilyen például a csíkszeredai Hargita Megyei Kulturális Központ és a székelyudvarhelyi Forrásközpont. Helyi történészek kezdeményezésére alakult meg 1999-ben a székelyudvarhelyi Areopolisz Történelmi és Társadalomtudományi Kutatócsoport, amely eddig 13 évkönyvet adott ki. Kolozsváron működik a református egyháztörténeti kutatásokra szakosodott Pokoly Társaság. A marosvásárhelyi Borsos Tamás Egyesület, a szatmárnémeti Szent István kör és a nagyváradi Szacsvey Akadémia elsősorban tudásátadással, tudománynépszerűsítéssel foglalkoznak.

Intézményi keretek tehát léteznek, a fő probléma elsősorban ezeknek a struktúráknak a szűkös anyagi lehetőségeiben és széttagoltságában keresendő. A többségük vagy egyáltalán nem tud fizetett kutatói állást biztosítani, vagy pedig csak egy-két személyt képesek alkalmazni. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület az egyetlen olyan magyar szakintézmény, amely több kutatói állást is képes fenntartani.

A formális, intézményesült szerveződések mellett a tudástermelés másik szegmensét az informális struktúrák adják. Itt elsősorban Jakó Zsigmond iskolateremtő és tudományszervező munkásságára, valamint a 2013-ban elhunyt Kiss András kolozsvári nyugalmazott levéltáros által megtestesített „kútfő” személyiségekre és az egy-egy rangidős történész/kutató körül kialakult iskolákra, tanítványi csoportokra gondolunk. Jakó Zsigmond 2008-ban bekövetkezett halálát követően az erdélyi magyar történettudomány iskolateremtő személyiség nélkül maradt, viszont több olyan személyiség is aktív tudományos tevékenységet folytat, akiknek a tanítványi köre az iskolává válás potenciálját rejtí magában. Kovács András művészettörténész például számos olyan diákot irányított a tudományos pálya felé, akik továbbörökítették tudományos szemléletmódját és a kutatási módszereit.

A formális és informális struktúrák jellemzőit egyaránt magukon hordozzák a rangidős történészek vezetésével kialakult műhelyek, kutatócsoportok. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében működő kutatóintézetről a továbbiakban lesz még szó, de meg kell említenünk a Rüszt-Fogarasi Enikő által több éven keresztül irányított ispotálytörténeti forrásokat feltáró kutatócsoportot, a Pál Judit által vezetett 1830–1918 közötti időszakra vonatkozó politikai elítélésű kutatásokat, vagy a Buzogány Dezső körül megszerveződött egyháztörténeti műhelyt is.

A tematikus összefoglalók alapján azt is lehet látni, hogy ezek a struktúrák milyen térben képesek megjeleníteni az általuk termelt tudást.

Az erdélyi tudományos folyóiratok közül Romániában akkreditációval rendelkező *Erdélyi Múzeum* folyóirat alkalmanként (évente egyszer vagy annál ritkábban) megjelenő, történettudományi súlypontú számai jelentik a leginkább elérhető közlési lehetőséget, de a magyar történettudomány Budapesten megjelenő központi folyóirataiban (*Történelmi Szemle, Századok, Aetas, Turul, Regio, Fons, Lymbus, Urbs*) is közölnek az erdélyi kutatók, bár a rangosabb folyóiratokban egyelőre még viszonylag csekélyebb számban. Az *Erdélyi Múzeum* mellett az erdélyi magyar

nyelvű szakmai nyilvánosságot néhány folyóirat vagy időszaki kiadvány (*Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából, Református Szemle, Csiki Székely Múzeum Évkönyve, Acta Siculica, Magyar Kisebbség, Areopolisz Évkönyv*, részben a Korunk, a Székelyföld és a Várad folyóiratok), vagy könyvkiadók (Erdélyi Múzeum-Egyesület, Mentor, Státus, Sapientia, Korunk—Komp-Press, Pro Print könyvkiadók, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kiadója, múzeumi kiadványok) biztosítják.

A humán tudományok szinte mindenikét sújtó romániai hivatalos szemlélet, amely az impaktfaktorral rendelkező, idegen nyelvű folyóiratokban való közlést részesíti előnyben, a romániai kormányzati finanszírozású projektek esetében nehezen ledolgozható hátrányt jelent. Sokszor a publikációk számát honorálják, a kvalitatív szakmai értékelésnek alig van szerepe; ez utóbbihoz közelebb áll a számszerűsítésnek az a formája, amely elsősorban az idézések számát méri (így jár el a *Magyar Tudományos Művek Tára* is).

A kutatási eredmények rendszeres hazai fórumai a Magyar Tudomány Napja Erdélyben című éves konferenciák, az Erdélyi Magyar Régészeti Konferencia, a Műemlékvédelem Erdélyben konferencia és a Fiatalkorú Művészettörténészek Konferenciája. Ezek a szakmai nyilvánosságok és fórumok, magyar nyelvűségük következtében elsősorban a magyar, vagy magyarul is értő történésztársadalom felé jelentik meg a hazai tudástermelés eredményeit. A publikációs helyek, a szakmai nyilvánosság jellemzői és a finanszírozást kereső stratégiák-, de önmagukban a beküldött adatlapok vizsgálata is azt jelzik, hogy az erdélyi magyar történésztársadalom strukturálisan és mentálisan elsősorban magyarországi integrációt követ. Ebből kifolyólag nagymértékű magyarországi, kisebb mértékű romániai és gyenge nemzetközi beágyazottság figyelhető meg.

A továbbiakban az egyes társtudományok és korszakok szerint mutatjuk be az elmúlt másfél évtized eredményeit.

3. Az erdélyi magyar régészet helyzetéről

Az erdélyi magyar régészek reprezentatív képviselőjeként működő kolozsvári Pósta Béla Egyesület aktív tagjainak száma meghaladja a 100 főt. A Románia 12 kutatóintézetében dolgozó erdélyi magyar szakemberek létszámát kiegészítik a doktorjelölt kutatók (PhD-tanulmányaikat végzők), illetve az MA-tanulmányaikat végzett fiatal kollégák. A felmerülő kérdéseket megválaszolando, ebből a személyi állományból indultunk ki, így felhívásunkat negyven alkalmazásban lévő kutatónak, illetve tíz nappali doktori hallgatónak és MA-tanulmányait végzett kollégának továbbítottuk. Egy részletesebb helyzetfelmérés valószínűleg több okleveles erdélyi magyar régészt számolna össze. Felhívásunkra azonban a listázott 50 régész közül csupán 13-an válaszoltak, így kénytelenek vagyunk az általuk szolgáltatott adatokra

támaszkodni. Az eredmények így csak részben tükrözik a valóságot, azt mégis kijelenthetjük, hogy a hiányzó adatok lényegében tükrözik az általános helyzetet.

A 13 feldolgozott adatlap beküldői között két MA-tanulmányait végzett ifjú kollégát és egy doktoranduszt is számon tarthatunk. Érdekességként megemlítenénk, hogy a tudományos fokozattal rendelkező 8 kutató közül mindössze egy szerezte doktori címét 2011 után. Az adatlapot beküldő kutatók tudományos fokozatukat a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, a Bukaresti Tudományegyetemen, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen, illetve a Gyulafehérvári Tudományegyetemen szereztek, a disszertációk többsége (2 kivétellel) román témavezető mellett, román nyelven íródott. A vizsgált csoportból a doktori fokozatokkal rendelkezők MTA külső köztestületi tagok, és hárman közülük romániai illetve magyarországi doktori iskolában is tevékenykednek. Az adatlapot kitöltő személyek legnépesebb csoportja, több mint fele 31–40 év közötti, a középnemzedék szinte teljesen hiányzik, egyetlen kutató tartozik a 41–60 év közötti korosztályhoz.

A legtöbb régész múzeumokban és kutatóintézetekben dolgozik, a BBTE tanára vagy doktorandusza, esetleg nyugalmazott kutató vagy emeritus egyetemi tanár. Területi megoszlásukat tekintve, az adatlapok beküldői Csíkszeredából, Jászvásárból, Kolozsvárról, Marosvásárhelyről, Nagybányáról, Sepsiszentgyörgyről, Szatmárnémetiből, illetve Székelyudvarhelyről származnak.

Felmérésünk elsősorban a kutatási területek számbavételére alkalmas, az adatközlők 650 közleményének a tartalmi értékelését nem tartottuk feladatunknak. Igyekeztünk nagyobb kategóriákat elkülöníteni, ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az összesítéskor elsősorban az ún. jegyzett szakmai fórumokon közölt írásokat vettük figyelembe. A legszembetűnőbb jelenség a régészeti tematikájú munkák időrendi csoportosításából adódik. A régészettel foglalkozó kutatók nagy része (5) őskorral foglalkozik, ezt követi a középkor és a kora újkor (4), a klasszika-archeológia (2) és a népvándorlás korának (2) kutatása. A régészeti anyaggyűjtés természetéből adódik, hogy a kollégák közül csak kevesen korlátozzák kutatásaikat egy adott időszakra vagy kutatási területre. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a sokszínűség ellenére a nagy történelmi korszakok (őskor, római kor, La Tène stb.) kutatása nem mosódik össze, az erdélyi régészek, a szakma általános nemzetközi trendjeivel összhangban, bár szélesebb tematikai és időhatárok között folytatják kutatásaikat, egyértelműen egy korszakra összpontosítanak.

Az áttekintett kutatási témák mindazonáltal bizonyos párhuzamosságot is sejtetnek. Kiemelt helyen szerepelnek a modern régészeti módszereket alkalmazó kronológiai, településrégészeti és szocioarcheológiai kutatások, valamint a pozitívista adatközlés. Az erdélyi középkor régészeti kutatásának egyértelműen kiemelt területe a műemlékkutatás. Az európai kutatás irányvonalaival felzárkózni kívánó erdélyi magyar régészet képe bontakozik ki, amely eltér a *Tizenkét év* hasábjain megfogalmazott, Csetri Elek tollából származó értékelésben szereplőtől. Egyre nagyobb teret hódít a társadalomtudományi kutatások fajlagos eszköztára, a számítógépes

modellezés, illetve a nyugat-európai régészeti irányzatok (processzualizmus és posztprocesszuális régészet, tájrégészet) gondolatisága.

A jelentős mennyiségű szakmai publikáció zöme az őskorral, a népvándorlás korával és a középkorral foglalkozik. Ezek közül is az őskor emelkedik ki 329 publikációval. A számadatok tükrében az előző három korszakot feltáró írásokat a klasszikus kort (a kelta és római kort) elemző publikációk követik. Az egyetemi tankönyvek írása a főiskolai oktatók tevékenységi körébe tartozik, míg a népszerűsítő kötetek és cikkek szerzői elsősorban a múzeumokban dolgozó kollégák közül kerülnek ki. Sófalvi András, a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum tudományos munkatársa társszerzője a Hermann Gusztáv Mihály szerkesztésében, 2012-ben, Csíkszeredában megjelent – *A székelység története* című – gimnáziumi tankönyvnek.

A publikálási preferenciák szempontjából egyértelmű a recenzio és a népszerűsítő írás műfajának háttérbe szorulása a szakmai publikációkkal (cikkek, tanulmányok) szemben. Számos egyéni és társszerzésben született kötet látott napvilágot. Az adatok arra is rávilágítanak, hogy az erdélyi magyar régészek kevésbé foglalkoznak a tudományos témájú sajtóvitával és a tudományág népszerűsítésével. Egyebek mellett ebből is adódnak a nagyközönség körében terjedő hiányos és gyakran téves, régészettel kapcsolatos elképzelések. A köztudatból és a médiából egyaránt hiányzik a régészet fontosságát tudatosító kérdéskör. A sajtóban megjelent régészeti hírek főleg kuriózumként szerepelnek.

A tudományos publikációk megjelenési helyei igen változatosak, de bizonyos tendenciák itt is kirajzolódnak. Sok nyugat-európai (főleg német területen megjelenő) tudományos közlőnyben publikált írást láthatunk, elsősorban az őskort és a népvándorlás korát illetően. Ezt a Magyarországon megjelenő, nemzetközileg jegyzett vagy országos folyóiratok sora egészíti ki. A legtöbb publikáció romániai szakfolyóiratokban látott napvilágot; az erdélyi régészek főleg román és idegen nyelven közölnek (a beküldött adatlapokon szereplő 650 közleményből 498 a nem magyarul megjelent publikációk száma), ugyanakkor biztató a magyar nyelvű publikációk számának növekedése. Míg a 45–70 éves korosztály többnyire román és idegen nyelven publikált (345: 37), a fiatal nemzedék (a 31–44 évesek) publikációs jegyzékében a román/idegen nyelvű, illetve a magyarul megjelentetett írások aránya kiegyensúlyozottabb (263: 113). Mindezek ellenére meg kell jegyezni, hogy az erdélyi régészet tudományos nyelve nem a magyar. Ilyen körülmények között az olyan országos, magyar nyelvű régészeti és művészettörténeti évkönyv, mint a *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*, különleges figyelmet és támogatást igényel.

Ezt az igényt támasztja alá az is, hogy a nagyobb lélegzetű, erdélyi kiadású, magyar nyelvű tanulmányok itt jelentek meg. Magyar nyelvű publikációk láttak napvilágot a Csíki Székely Múzeum és a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum folyóiratainak hasábjain is. Közlési lehetőségeik felmérésekor a főleg (mobilis, pályázó) fiatalokat tömörítő erdélyi magyar régészközösség egyre inkább figyelembe

veszi a folyóirat jegyzettségét és tudománypolitikai elismertségét. Sok a szerkesztett, idegen nyelven megjelentetett – hazai és európai szakemberek írásait tartalmazó – tanulmánykötet. A kötet szerkesztés tekintetében a Maros Megyei Múzeum munkatársa, név szerint Berecki Sándor, és a nagybányai múzeum nyugalmazott osztályvezetője, Kacsó Károly jár elől. A tanulmánykötetek másik csoportját az anyanyelven megjelent vagy többnyelvű publikációk jelentik. Itt figyelemre méltó a *Középkori egyházi építészet Erdélyben* sorozat című – a Szatmár Megyei Múzeum kiadásában és Szöcs Péter szerkesztésében megvalósult –, középkori régészeti és műemléki kutatásokat összegző öt kötet.

Általános értékelésként megfogalmazhatjuk, hogy az erdélyi magyar régészet nem intézményesült ugyan, de kétségtelenül nagyot fejlődött. A deklaratív jellegű túlmenően nem létezik kimondottan erdélyi magyar régészet, egyelőre mindössze erdélyi magyar régészek vannak, bár történtek fontos intézményesülési próbálkozások. Ide sorolható a szakmai keretintézményként fellépő – egy jövőbeli erdélyi régészeti kutatóintézet alapjául szolgáló – Pósta Béla Egyesület, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen folyó magyar nyelvű, javuló régészsképzés, illetve az anyaországi és kárpát-medencei magyar kutatók fórumaként működő, tizenegy éve folyamatosan szervezett Erdélyi Magyar Régészeti Konferencia.

A régész kutatók témaválasztásait és szemléletmódját egyre kevésbé befolyásolja a klasszikus társadalomtörténeti megközelítés. Ebben a tekintetben a régészet, úgy tűnik, némileg az erdélyi történelemtudomány előtt is jár. Az erdélyi szakemberek többé-kevésbé sikeresen illeszkedtek be a romániai és magyarországi kutatási hálózatba. Ez az integráció azonban nem intézményi szintű, hanem egyéni teljesítmény. A tudományos eredmények számszerű és ún. impakt alapú értékelése a nehéz és időigényes monografikus feldolgozások számának jelentős csökkenését eredményezte. Elgondolkodtató, hogy a székelyföldi régészek főleg a helyi közlönyökben és magyarországi szaklapokban publikáltak. Mindez erősíti a tudományos anyanyelvhasználatot és a regionális kutatóműhelyek létrejöttét, de elérhetlenné teszi az európai kutatás számára az erdélyi eredményeket.

Az idegen nyelvű közlések német és angol nyelven történnek. Ez elsősorban a publikált tanulmányokra vonatkozik. A szakkönyvek megjelentetésének helyszínei és kiadói főleg romániai jegyzett kiadók; mindössze két esetben találkozunk a Szegeci Tudományegyetem Régészeti Tanszékének monográfiasorozatában, Budapesten közzétett munkával.

A könyvészeti alaposabb felméréséből nem világlik ki egységes rövid és középtávú kutatástervezés. A kutatók a kedvükre való és könnyebben hozzáférhető, anyagilag és tudományosan megközelíthető témákból válogatnak.

A korántsem teljes helyzetkép szerint az erdélyi magyar régészet intézményesülésének, egy erdélyi régészeti kutatóintézet létrehozásának komoly kihívása jövőbeli feladat. Ez jelentheti az európai szintű erdélyi régészeti kutatás zálogát. A koherens tudományos jövőkép és szakpolitika hiányában is elmondható, hogy ennek tudományos és személyi állományi feltételei már léteznek.

4. Az erdélyi magyar középkorkutatásról

Az alábbi rövid összefoglaló nem tér ki az erdélyi középkorral foglalkozó régészeti és művészettörténeti tárgyú kutatásokra és tudományos eredményeikre. Időhatárként a 2002–2012 közötti időszakot veszi számba, mert a kutatások helyzetét, személyi állományát stb. bemutató legutóbbi referátum az 1989-es változásoktól kezdve 2001-ig tekintette át – nagy vonalakban – az erdélyi történeti kutatásokat.² Az alábbi sorok célja azonban nem egy historiográfiai áttekintés, hanem kizárólag az Erdélyben ma folyó kutatások, a magyar anyanyelvű és magyarul is közlő kutatói személyi állomány, továbbá az intézményi háttér rövid bemutatása. Ez a Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) kérésére az egyes szerzők által összeállított, illetve ezek hiányában nyilvánosan hozzáférhető publikációs listákra, a szakterület ismeretére épít.³ A különféle, egymással is vitázó periodizációk megléte mellett is az alábbiakban csak az 1542 előtti korszakra vonatkozó kutatásokat tartottuk szem előtt.

4.1. Előzmények: magyar nyelvű felsőfokú történészképzés Romániában

Magyar nyelvű alapszintű, illetve mesteri és doktori történészképzés ma egyedül Kolozsváron, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen zajlik.⁴ Így szinte természetes,

---

² Csetri Elek: Összefoglalás az erdélyi magyar történettudományi kutatásokról. In: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. I. kötet. Szerk. Tanczos Vilmos – Tőkés Gyöngyvér. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2002. 283–314; Jakó Zsigmond: Megjegyzések Csetri Elek: Összefoglalás az erdélyi magyar történettudományi kutatásokról. 1900–2001. c. kéziratával kapcsolatosan. In: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. III. kötet. Szerk. Tanczos Vilmos – Tőkés Gyöngyvér. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2002. 105–113.

³ Önbesorolás alapján, a következő, 1542 előtti kutatásokat végző történészek szolgáltatottak adatokat (a régészeket és művészettörténészeket nem sorolva ide): Hegyi Géza, Simon Zsolt, Vekov Károly, W. Kovács András és Rüszt Fogarasi Enikő. Utóbbi újabb munkásságával, minthogy súlypontja a kora újkorra esik, az ennek a kornak a kutatásait tárgyaló összefoglaló foglalkozik. Az egyes szerzők tudományos publikációs listáit a most kiépülőben levő *Magyar Tudományos Művek Tára* sajnos még csak részben tartalmazza (egyesek adatlapja minden jel szerint naprakész, másoké hiányos), más szerzők meg éppenséggel nem is regisztráltak a rendszerben.

⁴ A romániai felsőfokú, magyar nyelvű történészképzést az 1970-es évektől kezdődően a hatalom fokozatosan elsorvasztotta, és 1989-re meg is szüntette. A tanárihiány mellett ennek egyik következménye az lett, hogy a rendszerváltozáskor a magyar medievisztikát javarészt akkor már rég nyugállományban levő szakembergárda képviselte (Jakó Zsigmond, Dani János, Pataki József, Kiss András, Demény Lajos), közülük Jakó Zsigmondnak adatott meg, hogy az erdélyi magyar történettudomány számára Kolozsváron – kezdetben formális intézményi háttér nélkül – fiatal kutatógenerációt neveljen ki. A középgenerációból a rendszerváltozáskor Vekov Károly a Román Akadémia Nicolae Iorga Történettudományi Intézetében, Tonk Sándor pedig a Román Akadémia Marosvásárhelyi Társadalomkutató Intézetében dolgozott. Közülük a Kolozsváron újjászerveződő történészképzésbe 1991 után Tonk Sándort sikerült bevonni, majd annak korai halála után Vekov Károlyt.

hogy a középkorkutatás hazai művelői is elsősorban a kolozsvári egyetemen szerezték meg egyetemi diplomájukat. A doktori cím megszerzésének intézményi keretei azonban már sokkal változatosabb képet mutatnak. A kérdőíveket beküldő személyek doktori disszertációjukat a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, a Román Akadémia bukaresti Nicolae Iorga Történettudományi Intézetében, illetve az Eötvös Loránd Tudományegyetemen védték meg. Ezen dolgozatok közül egyelőre csak három jelent meg nyomtatásban,⁵ és egy további disszertációnak a sajtó alá rendezése folyamatban van. A románul írt disszertációk így is jelentek meg; magyar nyelvű változataiktól lenne remélhető, hogy eredményeik a magyarországi történettudományi kutatásokba hangsúlyosabban beépüljenek. A tanárképzés szempontjait figyelembe vevő, az ország egészére kidolgozott, az erdélyi forrásadottságokat figyelmen kívül hagyó tanrend miatt alig van lehetőség arra, hogy a Románia Kárpátokon kívüli területeihez képest jóval gazdagabb, de attól eltérő, elsősorban latin nyelvű erdélyi forrásanyag – sokféle speciális ismeretet is kívánó – feldolgozására a később kutatásba belevágó diákokat alaposan felkészítse. Ez azért sajnálatos, mert a Kárpát-medence legfontosabb középkori írott forrásai, a nagy többségükben máig kiadatlan Mohács (1526. augusztus 29.) előtti oklevelek hasonmásai, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának (MOL) honlapján, az ott elindított nagyszabású digitalizálási projekt befejeztével, 2010 óta az interneten ingyenesen bárki számára hozzáférhetők.⁶ Mindezek mellett – ugyancsak a MOL jóvoltából, digitálisan – elérhetők a legfontosabb forráskiadványok is. Emellett néhány éve digitalizálva vannak a magyarországi múzeumok és megyei levéltárak kiadványai. Mindezeket figyelembe véve elmondható, hogy soha egyetlen kutatónemzedéknek sem voltak ilyen lehetőségei, legalábbis a feldolgozandó források úgyszólván teljes köréhez való korlátlan hozzáférés tekintetében. A következő évek fejleményei fogják megmutatni, hogy az intézményi keretek szűkössége mellett a középkori írott források kutatásába vajon hányan és milyen mértékben lesznek bekapcsolhatók.⁷

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem – Filozófia Karán, a Magyar Történelmi Intézetben Vekov Károly 2013-as nyugdíjba vonulását követően a középkor történetéhez kapcsolódó tantárgyakat magyar nyelven két főállású tanár oktatja: Rüszt-Fogarasi Enikő és Lupescu Makó Mária. A Sapientia Tudományegyetemen bár van a középkorral foglalkozó tanár (Lupescu Radu), ilyen irányú szakképzés nem létezik. Egyetemi keretek közt dolgozó középkorkutatók publikációs tevékenységét áttekintve a korszakhatár nehezen érvényesíthető, hiszen többségük kutatásai átnyúlnak a 16. század második, sőt a 17. század első felére is. A témavá-

⁵ Rüszt-Fogarasi Enikő, Vekov Károly (2003) és Simon Zsolt (2006) disszertációi.

⁶ Teljességről a digitalizált oklevelek tekintetében ugyan valóban nem beszélhetünk, de a hiányzó oklevelek száma elenyésző.

⁷ Megjegyzendő, hogy a régészeti vagy művészettörténelmi szakosodású hallgatók nagyobb számban tudtak elhelyezkedni a túlnyomórészt önkormányzatok (megyék vagy települések) által fenntartott múzeumokban.

lasztások tekintetében sem állapíthatók meg merev határvonalak. Talán az egyháztörténeti témák (Vekov Károly, Lupescu Makó Mária) illetve a várostörténet (Rüsz-Fogarasi Enikő, Lupescu Radu), azon belül is legfőképp Kolozsvár történetéhez kapcsolható kutatási eredmények több kutató esetében is megjelennek. Ezen kívül főként a székelység történetével, illetve a fejedelemségkori erdélyi történetírással (Vekov Károly), a végrendeletek és a végrendelkezés középkori gyakorlatának bemutatásával foglalkozó (Lupescu Makó Mária) vagy éppen a vajdahunyadi vár építéstörténeti feltárásaira és a Hunyadi család történetére vonatkozó (Lupescu Radu) munkák jelennek meg a szóban forgó kutatók publikációs tevékenységében. A középkorász régészek és művészettörténészek publikációi nemcsak szűkebb szakmájuk érdeklődésére tarthatnak számon (példaként csak néhány középkorász régész tematikáját említhetjük: Gáll Erwin – Árpád-kori településtörténet, Sófalvi András – Székelyföld határvédelme, Szöcs Péter – nemzetiégi monostorok stb.).

4.2. Az EME és az *Erdélyi okmánytár* munkálatai

Az erdélyi medievisztika – írott forrásokkal foglalkozó részének – legfontosabb, országos jelentőségű vállalkozása ma a Jakó Zsigmond által elindított és szerkesztett *Erdélyi okmánytár*. A sorozat mind Magyarország, mind Románia tudományossága számára kiemelkedő fontossággal bír. Célja az Erdély történetére vonatkozó középkori (1542 előtti), nem elbeszélő források (oklevelek, misszilisek, számadások stb.) teljességre törekvő összegyűjtése, kritikai vizsgálata és magyar nyelvű regesztákban történő gyűjteményes közzététele. A munkát Jakó Zsigmond egyedül indította el, az erdélyi vonatkozású okleveleket összegyűjtötte, és 1399-ig terjedően elsöprő többségükről magyar nyelvű regesztákat szerkesztett. A sorozat első kötete, amely az 1023–1300 közötti anyagot tartalmazta, 1997-ben jelent meg; a második kötet, amely az 1301–1339 közötti forrásokat tartalmazta, 2004-ben; a harmadik kötet pedig, az 1340–1359 közötti évek kivonataival, 2008-ban látott napvilágot. A sorozat munkálataiba az ő szakmai vezetése alatt kapcsolódott be a második kötettől W. Kovács András és Lupescuné Makó Mária. A harmadik kötet munkálataiban Hegyi Géza és W. Kovács András vett részt. A negyedik kötet az 1360–1372 közötti erdélyi vonatkozású oklevelek regesztáit közli. Jakó Zsigmond hátrahagyott kéziratok regesztáit Hegyi Géza és W. Kovács András rendezik sajtó alá, összevetik az oklevélszövegekkel és új regesztákkal egészítik ki a kéziratot. A kiadványsorozat a történeti Erdélyre (az erdélyi vajdaság területére) vonatkozó teljes fennmaradt okleveles anyagot közli, összegyűjti, kritikailag megrostálja és mutatóval ellátva teszi hozzáférhetővé a tudományos kutatás számára. A forrásanyag mennyisége kb. 30–35000 szövegre tehető, melyeknek csak töredéke jelent meg eddig nyomtatásban. E kutatási program a magyar és külföldi levéltári fondok, kéziratgyűjtemények és korábbi közlések átvizsgálása révén egy minden eddiginél teljesebb gyűjtés megvalósítását tűzi ki célul. A sorozat kötetei elvégzik az anyag

kritikai átvizsgálását (jelzik a hamis és kétes hitelű okleveleket), datálják a keltezetlen okleveleket, azonosítják az előforduló helységneveket. Ennek a forrásanyagnak a számbavétele és közlése az Erdély és a Kárpát-medence régmúltjára vonatkozó kutatások számára minden eddiginél teljesebb és pontosabb forrásbázist kínál, és alapja lesz az erdélyi társadalom-, település-, jog- és nyelvtörténet kutatásának, valamint az archontológiai és genealógiai kutatásoknak. Az *Erdélyi okmánytár* szerkesztési munkája ma az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretein belül zajlik, a sorozat köteteinek megjelentetését a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és az MTA BTK Történettudományi Intézet vállalta.

Ezen kívül 2010–2013 között az EME keretében zajlott a Szilágyság és a Wes-selényi-család kutatását célzó program, melynek eredményeként az erdélyi középkort is érintő két tanulmánykötet és számos további tanulmány jelent meg. A programot a Felsőoktatási és Egyetemi Kutatási Alap (CNCSIS – Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior și a Cercetării Științifice Universitare, UEFISCSU) támogatta.

Az EME Kutatóintézetének munkatársai közül Hegyi Géza az *Erdélyi okmánytár* munkálatainak egyik résztvevője. Kutatásai kiterjednek Erdély település- és politikátörténetére, birtok- és igazgatástörténetre, valamint az erdélyi egyház középkori történetére. Ugyancsak ő készíti Erdély egyházi archontológiáját, ami a tartomány középkori egyháztörténetének alapvetését jelenti. W. Kovács András – az *Erdélyi okmánytár* és a cegei Wass-család levéltára 1542 előtti regesztáinak sajtó alá rendezése mellett – kutatásai a vajdai tisztség fejlődéséhez és az erdélyi megyék középkori működéséhez kapcsolódnak. Elkészítette az erdélyi vármegyék középkori archontológiáját és a magyar vonatkozású romániai oklevélközlések bibliográfiáját. Gálfi Emőke közölte az aradi káptalan késő középkori jegyzőkönyvtöredékét. Bogdándi Zsolttal közösen kiadták az erdélyi káptalan fejedelemségkori jegyzőkönyveit feltáró regesztakiadvány első kötetét. Ugyancsak másolatban fennmaradt középkori oklevelek regesztáit közölte a *Királyi könyvek* című forráskiadvány-sorozat eddig megjelent három kötete (Fejér Tamás, Ráczi Etelka és Szász Anikó szerkesztésében). Végül, de nem utolsósorban a Román Akadémia országos (romániai) kutatóintézet-hálózatának jelenleg egyetlen magyar nyelven is publikáló erdélyi középkorász munkatársa – a régészeket és művészettörténészeket továbbra is figyelmen kívül hagyva – Simon Zsolt. Munkahelye a Román Akadémia Gheorghe Șincai Társadalomtudományi Kutatóintézete Marosvásárhelyen. Kutatási területe a középkori és kora újkori Magyarország és az erdélyi részek gazdaságtörténete (adózás, kereskedelem, sóbányászat, pénztörténet), illetve ennek társadalomtörténeti vonatkozásai. Kiadta Marosvásárhely város levéltárának addig közöletlen középkori (1486–1540), illetve kora újkori magyar nyelvű okleveleit (1560–1595) és más középkori vonatkozású forrásokat.

Összességében elmondható, hogy ma Romániában az erdélyi középkort írott források alapján, tudományos igénnyel vizsgáló és eredményeiket magyar nyelven

közzetevő kutatók száma rendkívül alacsony. Az egyik legjelentősebb kutatóintézet jellemző módon nem állami, hanem a társadalmi összefogásból életre hívott és fenntartott Erdélyi Múzeum-Egyesület, amely a felvállalt hosszú távú projektekhez próbál pályázati ciklusonként finanszírozást szerezni. Az EME egyszerre szakmai szervezet és tudományos kutatóintézet is, és biztosítja a magyarországi tudományos kutatásokba való kapcsolódást.

5. A kora újkor történetének kutatásáról⁸

A kora újkori Erdély történetének feltárását végző kutatók zöme a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, egy-egy pedig az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, illetőleg a Bukaresti Egyetemen fejezte be tanulmányait. A doktori cím megszerzését illetően a kép némileg változatosabb, ugyanis öten a BBTE-n, egy-egy személy pedig a Debreceni Egyetemen, a budapesti Közép-európai Egyetemen, valamint a bukaresti Nicolae Iorga Történettudományi Intézetben nyerte el a tudományos fokozatot. Lényegesnek véltük a fentiek megemléítését, ugyanis az egyetemi és doktori képzés jelentős mértékben meghatározza a kutatók kapcsolathálóját, következésképpen publikációs lehetőségeiket, illetve a publikációk nyelvét. Jelenlegi munkahelyük az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézete, a Nicolae Iorga Történettudományi Intézet, a BBTE, valamint a Kolozsvári Nemzeti Levéltár.

A kutatási témák igen változatosak, és többé-kevésbé felölelik mindazokat a lényeges területeket, amelyek a fejedelemségkori Erdély történetének a gerincét alkotják: intézmény-, társadalom-, egyház-, gazdaság-, jog-, oktatás-, város- és művelődéstörténetet. Öröndetes, hogy a legkülönbébb témakörök feldolgozása mellett kiemelt figyelemben részesült a forrásfeltárás és -kiadás. Itt a legjelentősebb oklevél-kibocsátó intézmények (fejedelmi kancellária, hiteleshelyek) működése nyomán termelődött forráscsoportoknak, a királyi könyveknek és a hiteleshelyi jegyzőkönyveknek, továbbá a gazdaságtörténeti forrásoknak (huszadvámnaplók, ispotály-számadáskönyvek, céhtörténeti források), valamint az igen nagy számú végrendeletnek a közzétételét említjük meg. E munkálatok remélhetőleg folytatódnak, sőt újabb forráscsoportok feltárása is megkezdődik, ugyanis – az esetek többségében – a forráskiadványok kedvező visszhangra találtak mind az érdekeltek hazai, mind a magyarországi kutatók körében. A forrásfeltárás és -kiadás kapcsán meg kell viszont említenünk azt is, hogy a munkálatok oroszlánrésze az erdélyi magyar kutatásra hárul. Pedig a román történetkutatásnak szintén fontos lenne ezekben részt venni, vagy legalábbis e kutatásokat hatékonyan támogatni, ugyanis az erdélyi történeti források alapján olyan jelenségek tanulmányozása is lehetővé

⁸ Az adatlapot Bogdándi Zsolt, Fejér Tamás, Flóra Ágnes, Gálfi Emőke, Pakó László, Pakucs-Willcocks Mária, Rüszt-Fogarasi Enikő, Szász Anikó, Tüdös S. Kinga töltötte ki.

váltak, amelyek az Ókirályság forrásviszonyai közt egyébként nem vizsgálhatók, és melyek eredményei esetenként Moldva és Havasalföld történetébe is beépíthetők.

Ha megvizsgáljuk a tíz év termését, azt látjuk, hogy a leghivatkozottabb munkák – jellegükből adódóan is – messzemenően a forráskiadások köréből kerülnek ki. Ez egyfelől a források iránti érdeklődés megélenkülésére utal, másfelől arra hívja fel a figyelmet, hogy a forráskiadás különösen a fiatal kutatók számára – a „történetési mesterség” lényeges elemeibe való bevezetés mellett – olyan kitörési lehetőséget kínál, amellyel érdemes élni azért, hogy mielőbb bekerüljenek a magyar és a román történetkutatás vérkeringésébe.

A kutatók többsége többnyire magyar nyelven publikál hazai és magyarországi szakfolyóiratokban, évkönyvekben vagy szerkesztett kötetekben. Többen román nyelven is rendszeresen közölnek vezető román szaklapokban (*Studii și Materiale de Istorie Medie*, *Caiete de Antropologie Istorică*) és tanulmánykötetekben, bár a román publikációk száma jelentősen elmarad a magyar nyelvűekkel szemben (annak mintegy harmada). Ez azért is sajnálatos, mert az eredmények hozzáférhetlenné válnak a román történetkutatás számára, bár az is bizonyos, hogy a magyar nyelv, a magyar történetkutatás eredményeinek ismerete nélkül Erdély kora újkori történetével nem lehet komolyan foglalkozni. Ugyanakkor többen főként angol, ritkábban német nyelven is publikálnak hazai (*Transylvanian Review*, *Colloquia. Journal of Central European History*, *Studia Universitas Babeş-Bolyai. Historia, Historical Yearbook*) és külföldi szakfolyóiratokban (*Annual of Medieval Studies at CEU*, *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*) vagy szerkesztett kötetekben. Különösen örvendetes, hogy Németországban két kötet is megjelent angol nyelven, illetve olyan rangos szaklapokba is bekerült egy-egy tanulmány, mint a *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* vagy a *Hungarian Historical Review*; néhány értekezés rangos külföldi kiadónál megjelent tanulmánykötetben is helyet kapott (Columbia University Press, a Cambridge Scholars Publishing). Azt lehet mondani tehát, hogy az erdélyi kora újkori kutatások eredményei időről időre a nemzetközi fórumokon is megjelennek. Az adatlapok alapján elmondhatjuk, hogy a publikációknak mintegy ötöde idegen nyelvű. Úgy véljük, ennél jóval rendszeresebben kellene informálni a külföldi kutatást az itthoni eredményekről ahhoz, hogy térségünk története ténylegesen is bekerüljön a nemzetközi tudatba. Az idegen nyelvű tanulmányok egyelőre igen kevés hivatkozást gyűjtöttek össze. Ennek egyik oka az lehet, hogy az ilyen publikációk jelentős része fordítás, korábban magyar nyelven megjelent, tehát a „szűkebb”, magyar, és nem a „tágabb”, külföldi tudományosságának szánt írás.

A fenti – mondhatni biztató eredmények – mellett igen komoly hiányosságokat is észlelhetünk: példának okáért az erdélyi régiség forrásai közül a feldolgozások alig használják a német nyelvűeket. Más szóval: alig találunk olyan írást, amely a magyar, latin és német forrásokat egyaránt, kellő szakértelemmel és magabiztossággal használná, és hasonlóképpen kevés az olyan feldolgozás, amely német nyelvű

szakirodalomra hivatkozna, pedig az erdélyi szász történetkutatás eredményeinek felhasználása nélkül aligha képzelhető el színvonalas erdélyi történetírás. Az alapos német nyelvtudás, illetve a német nyelvű források elolvasásához szükséges különleges paleográfiai és nyelvtörténeti ismeretek tehát – egy-két tiszteletreméltó kivételtől eltekintve – nem jellemzi a kora újkorral foglalkozó erdélyi kutatókat. Így kétségtelen, hogy a jelenlegi kutatói állomány a fejedelemség korának főként a nem szász vonatkozású részleteivel foglalkozik, de mivel – tekintettel az igen fejlett szász írásbeliségre – a német nyelvű források csaknem minden témakörben nyújthatnak hasznos adatokat, a feldolgozások egy része természetesen hiányos, féloldalas lesz.

E nyelvi fogyatékoságok mellett legalább annyira súlyosnak tekinthető az olyan segédeszközök hiánya, amelyek biztos alapokra helyezik a kora újkori kutatásokat. Példának okáért a különböző (világi és egyházi) archontológiák összeállítására, a legjelentősebb irat kibocsátó szervek működésének a feltárására gondolunk. A világi archontológia-összeállításnak munkálatai ugyan megkezdődtek, és komoly előrelépések észlelhetők az intézménytörténet terén is, ezek a törekvések – tekintettel a feldolgozandó források terjedelmére – csakis hosszú távon hozzák meg gyümölcsüket.

Ugyanakkor szükségesnek véljük minél szélesebb körű diplomatikai, paleográfiai és pecsétani kutatások végzését, az írásbeliség, különösen a hivatalnok értelmiség mélyrehatóbb vizsgálatától pedig további eredményeket várunk. Természetesen a társadalomtörténet vagy éppenséggel a modern historiográfiai irányzatok művelését sem feledhetjük el, amelyek erdélyi viszonylatban még mindig gyerekcipőben járnak, de, lássuk be, az alap kutatások elvégzése nélkül azok igen sok tekintetben tapogatózásra, illetve olyan kutatások elvégzésére vannak ítélve, melyek nem is tartoznak szűkebb érdeklődési körükbe.

Összegzésül megállapíthatjuk, hogy a fejedelemségkori kutatások különösen a forráskiadás révén – amelyben meghatározó szerepe volt néhai Jakó Zsigmond professzornak – jelentős eredményeket értek el az utóbbi évtizedben. A biztató jelek mellett ugyanakkor fel kell hívnunk a figyelmet arra a kedvezőtlen helyzetre is, ami az utánpótlás-nevelés terén alakult ki, ugyanis alig van tudomásunk fiatal, 30 év alatti kutatóról. Pedig megfelelő képzettségű fiatal kutatók hiányában az említett pozitív folyamatok is kudarca vannak ítélve.

6. Az újkor történetének kutatásáról

Az adattára vonatkozó felhívásunkat 191 doktori címmel rendelkező személynek és doktorandusznak továbbítottuk, közülük számításaink szerint kb. 60-an kutatják az újkort. Itt hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a Csetri Elek által 2001-ben készített szintézisben összesen 33 doktori fokozattal rendelkező történész szerepelt,

így az elmúlt évtizedben számottevő mennyiségi változásról beszélhetünk. Az ugyancsak tíz éve Pál-Antal Sándor által összeállított ismertetőben (*A romániai magyar történettudományi kutatás személyi állományáról*) a történészek mintegy 15%-a az újkort kutatók sorából tevődött össze, vagyis az újkorászok csoportja volt a legnépesebb. A felhívásunkra azonban a 60 újkorral (is) foglalkozó kutató közül csupán 23-an válaszoltak,⁹ ismertetésünket tehát ezek csoportjára korlátozzuk. Számszerűsített eredményeink így csak részben tükrözik a valóságot, mégis úgy tűnik, hogy a hiányzó adatok számszerű kimutatásainkon változtatnának ugyan, de az általános helyzetképen nem.

A 23 újkorász közül ketten még doktoranduszok. A helyzetet jellemző érdekességként emelnék ki, hogy a doktori fokozattal rendelkezők harmada 2010 után szerezte meg doktori címét. A kutatók több mint fele Kolozsváron, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, ketten Bukarestben (a Spiru Haret Tudományegyetemen és a Nicolae Iorga Történettudományi Intézetben), illetve egy kutató Gyulafehérváron szerezte meg a címét, a disszertációk többsége pedig román vezetőtanároknál, román nyelven íródott. Négy személy doktori címe Magyarországhoz kötődik: ketten szereztek PhD-fokozatot Budapesten, egy-egy személy pedig Szegeden és Pécsen. A vizsgált csoportból ketten akadémikusok (Egyed Ákos, Pál-Antal Sándor). A tudományos címmel rendelkezők táborának legnépesebb csoportja a fiatal kutatóké, az adatlapot kitöltő személyek több mint fele 31–40 év közötti, s felmérésünk azt sugallja, hogy a középnemzedék szinte teljesen hiányzik – csupán öt kutató tartozik a 41–60 év közötti korosztályhoz. A legtöbb kutató a BBTE tanára vagy doktorandusza, illetve nyugdíjas. Az előbbieket csoportját a könyvtárakban (KEK, EME, Teleki Téka), múzeumokban (Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely), levéltárakban (Hargita megye, Gyulafehérvári Római Katolikus Főegyházmegye) dolgozók, valamint a tanügyben vagy más kulturális intézményekben hivatalos betöltő személyek követik. Azonban sem a Román Akadémia Történettudományi Intézetében (vagy ennek bármely fiókinézetében), sem egyéb kolozsvári vagy bukaresti állami múzeumban, intézetben nem dolgoznak magukat magyarnak valló újkorászok.

A következőkben főként a kutatási területek számbavételére és az eredmények ismertetésére vállalkozunk, a több mint 700 publikáció tartalmi kiértékelését nem tartottuk feladatunknak.

Az első és egyben legszembetűnőbb jelenség, egyrészt a 18. századot érintő kutatások csekély száma, másrészt a publikációk tág kronológiai határai. A vizsgált személyek ugyanis igen kis százalékban korlátozzák kutatásaikat egy századra vagy csupán egy jelenségre a kutatására, jellemzőek a 16–19., sőt akár a 20. századot is

---

⁹ Az adatlapot beküldő kutatók névsora: Bernád Rita, Bicsok Zoltán, Bura László, Egyed Ákos, Emődi András, Fehér Andrea, Ferenczi Szilárd, Fleisz János, Gaal György, Garda Dezső, Gidó Csaba, Hermann Gusztáv Mihály, Killyéni András, Kovács Mária, Kovács Kiss Gyöngy, László Lóránt, Pál Judit, Pál-Antal Sándor, Szabó M. Attila, Szekeres Attila István, Tamási Zsolt, Tóth Levente, Tóth Szabolcs Barnabás.

átfogó munkák. Ezt főképp azzal magyarázhatjuk, hogy legtöbbször hely- illetve kisebb részben várostörténeti (Fleisz János, Pál-Antal Sándor, Gaal György, Bura László, Tóth Szabolcs és mások) kutatásokat végeznek. Ezt a témakört követi a nemesi társadalom és a politikai elitek kutatása (Pál Judit, Bicsok Zoltán, Tóth Levente, László Lóránd, Ferenczi Szilárd). Ugyancsak élénk érdeklődésnek örvendenek a hagyományosnak tekinthető témák, mint az iskola- és oktatástörténet (Tamás Zsolt, Gaal György, Bura László), egyháztörténet (Emódi András, Tamási Zsolt, Tóth Levente, Bernád Rita). Érdekes módon a szászokkal alig, az örményekkel pedig ketten (Pál Judit, Garda Dezső) foglalkoznak. A székelység története örvend talán a legnagyobb népszerűségnek (Egyed Ákos, Hermann Gusztáv Mihály, Pál-Antal Sándor, Pál Judit, Garda Dezső, Tóth Levente, Tóth Szabolcs vagy Bicsok Zoltán). Ezen belül egyaránt képviselve van a társadalom- és politikátörténet, intézménytörténet, demográfia, oktatás- és egyháztörténet, valamint szórványosan más témák is. Egyed Ákos korábbi kutatásaira alapozva rövid népszerűsítő kötetben a székelyek történetét is összefoglalta. Korántsem meglepő azonban, hogy a székelyekre vonatkozó közlemények többsége az udvarhelyi, csíki, illetve sepsiszentgyörgyi kiadványokhoz köthető. A levéltáros végzettségű kutatók, illetve múzeumi alkalmazottak sorában többen is foglalkoznak pecsét- és címertannal (Szekecs Attila, Bernád Rita, Pál-Antal Sándor), mint ahogyan a könyvtárosok könyvtár- és olvasástörténettel (Emódi András, Kovács Mária), bár ezek a kiadványok elenyészőek. Úgy tűnik, a politikátörténet teljesen visszaszorult, a klasszikus társadalomtörténet mellett leginkább Egyed Ákos munkáiban jelenik meg, aki a vizsgált időszakban is több jelentős kötettel gazdagította az erdélyi történettudományt. A fiatal kutatók közül a legtöbbet (s ezen belül is számottevő angol nyelvű publikációt) közlő Kilyéni András az egyetlen sporttörténettel foglalkozó kutató. Ugyancsak marginális témának számít az emlékirat-irodalom és mentalitástörténet (Kovács Kiss Gyöngy, Fehér Andrea), a politika társadalomtörténete (Pál Judit), a sajtótörténet (egyetlen művelője Fleisz János) vagy a vasút-, illetve közlekedéstörténet (Gidó Csaba).

A vázlatosan áttekintett fenti kutatási témák sokszínűsége egyfajta párhuzamosságot is sejtet. Készülnek ugyan hasonló témakörökben kutatások, a közlemények sokszínűsége azonban egy koherens kutatási program hiányát tükrözi. A *Tizenkét év* hasábjain Jakó Zsigmond a fiatal erdélyi történészek elsődleges teendőjeként a forrásfeltárást nevezte meg. Ez azonban módszeresen csupán a középkor és a kora újkor tekintetében valósult meg, az újkort illetően még mindig várat magára – legalábbis erre engednek következtetni számadataink: a 23 újkorász mintegy 700 tudományos publikációja között csupán 24, Pál-Antal Sándor, Emódi András, Egyed Ákos és Tóth Levente nevéhez kapcsolódó forrásközlés lelhető fel. Pál-Antal Sándor forrásfeltáró munkája főként helytörténeti jellegű (pl. *Marosvásárhely XVII–XVIII. századi jogszabályai és polgárnévsorai, A székely székek a 18. században*), az Egyed Ákosé az Erdélyi Múzeum-Egyesülethez és alapítójához,

Mikó Imre személyéhez köthető (*Gróf Mikó Imre beszédei és felhívásai, Okmány- és irománytár az Erdélyi Múzeum-Egyesület történetéhez*), Tóth Levente munkássága pedig az egyháztörténeti kutatásokat gazdagítja (*A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere, A Küküllői Református Egyházmegye parciális zsinatainak végzései*). Ugyancsak itt érdemes megemlíteni a levéltári és könyvtári segédleteket, közöttük Bernád Rita levéltári katalógusait, Emődi András és Kovács Mária könyvtári katalógusait és ismertetőit, Szabó M. Attila és Szabó M. Erzsébet igen hasznos *Erdélyi helységnévszótárát*, valamint a Pál Judit és román szerzőtársai által összeállított Románia várostörténeti bibliográfiáját. Egy 2011-ben a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen a Felsőoktatási és Egyetemi Kutatási Alap (CNCSIS) támogatásával indult projekt keretében folyik az erdélyi, partiumi és bánági dualizmus kori választási adatok feldolgozása, valamint a képviselők propozográfiai kutatása is (projektvezető Pál Judit).

A fenti eredmények ellenére azzal a szomorú jelenséggel kell szembenéznünk, hogy az újkorra, s különösképpen a 18. századra vonatkozó forráscsoportok módszeres kiadása még mindig nem kezdődött meg, mint ahogyan bibliográfiai segédletek, archontológiák, hivatalnoki névtárak sem készülnek. A levéltári és könyvtári katalógusokat, urbáriumokat közzetevő kutatók egyszemélyes műhelyként tevékenykednek, ami azt bizonyítja, hogy nincs olyan intézmény vagy akár iskolateremtő személyiség, aki felkarolta és rendszerezte volna a forrásfeltárára váró feladatokat, illetve előteremtette volna az ehhez szükséges anyagi támogatást. Az újkorra vonatkozó levéltári anyag mennyisége és változatossága miatt pedig csakis szervezett és hosszú távú csapatmunkában lehet megoldani a korszakra vonatkozó forráskiadványok vagy éppen sorozatok elindítását.

A forráskiadványok és forrásfeldolgozások hiányát akár elhanyagolhatnánk is, amennyiben az erdélyi történész-társadalom a rankei historizmus helyett a divatosabb értelmezési paradigmák felé fordult volna, de a vizsgált személyek elenyésző százaléka foglalkozik csupán módszertani és elméleti kérdésekkel. A kiadványok többsége eseménytörténeti jellegű vagy biografikus munka, melyek használják ugyan a társadalomtörténet szókészletét, de rendszerint fogalmi zavarokkal küszködnek. Alig találkozunk olyan munkával, melynek módszerében vagy témájában felfedezhetnénk például a történeti és politikai antropológia vagy a mikrotörténet-írás jegyeit. A mindennapok történetét is mellőzik, így hát a nemzetközi trendek – ma már korántsem új – irányzatait alig követik. Ezen a téren is nagy tehát a lemaradás. Igaz, sok esetben a forrásanyag természete sem teszi lehetővé egyes irányzatok követését. Ennek ellenére kevés szintetizáló igénnyel készült munka látott napvilágot, és még mindig jellemzőek maradtak az eseménytörténet-központú munkák. A kutatásaikat a művelődéstörténet vagy mentalitástörténet tárgykörébe besoroló történészek vizsgálódása inkább művelődés-, mintsem mentalitástörténeti. A klasszikusan „hogyan éltek elődeink” típusú, főként helytörténeti jellegű munkákban jelentkező látványos társadalomtörténeti megközelítést aligha zavarja meg a külföldi szakirodalomban való elmélyülés, így nem véletlen, hogy az újkori erdélyi társadalom

mentalitása vagy mindennapjai, néhány elvétett kísérletet kivéve, láthatatlanok maradtak a nyugati történészek számára is. Mint ahogyan a román történészirtásadalom felé is elmaradt a nyitás – igaz, ez az ellenkező irányban is igaz: a szinte 700 publikációnak csupán töredéke román nyelvű. Az újkori társadalomra vonatkozó ismeretek tehát a román történészek számára nem igazán hozzáférhetőek. Rendkívül elbátortalanító, hogy az idegen nyelvű (angol, német, szlovák, lengyel, orosz) közlemények (az összpublikációk egytizede) zömében három-négy személyhez köthetők, így például a német publikációk négy kivételével, a szláv nyelvűek pedig kivétel nélkül Pál Judit tollából származnak. Az angol nyelvű közlemények főként a *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Colloquia. Journal of Central European History* folyóiratokban jelentek meg, négy szöveg pedig az ISI adatbázisban jegyzett *Transylvanian Review* folyóirat hasábjain. A nyugat felé való nyitásnak egyik sikeres példája a Kovács Kiss Gyöngy által szerkesztett angol nyelvű kiadvány (*Studies in the History of Early Modern Transylvania. Social Sciences Monographs, Boulder, Colorado, Atlantic Research and Publications, Highland Lakes, New Jersey*), amely azon kevés munkák körébe tartozik, amelyek Erdélyről, erdélyi történészek által jegyzett, Európa határain kívül jelentek meg.

Az idegen nyelvű publikációk felhasználása ugyanazt a passzív vonalat követi, mint az idegen nyelven való közlés. Az erdélyi történészek – annak ellenére, hogy a vizsgált csoport több mint fele fiatal kutató – munkásságukban nemhogy hasznosítanak, de még csak hivatkozás szintjén sem jelenítik meg a nyugati szakirodalmat. Ez egyenesen arányos a kutatók idegennyelv-ismeretével, a ma már nem „divatos” francia nyelven alig, németül még ennél is kevesebben olvasnak. A közlések és a felhasznált irodalom szempontjából ebben az amúgy nem túl szerencsés mézőnyben az angol nyelv emelkedik ki.

Úgy tűnik, annak ellenére, hogy többen írtak tanulmányokat magyarországi szerkesztett kötetekben, az erdélyi újkorászok nem közölnek rangos magyarországi szakfolyóiratokban. Csupán néhány tanulmány jelent meg a *Századokban*, illetve a *Történelmi Szemlében* és a *Levéltári Szemlében*, ami továbbra is tudományosságunk egyfajta belterjességét bizonyítja. Neves magyarországi kiadónál megjelentetett szakkönyvet is alig találunk.

Amint már említettük, a hazai tanulmányok túlnyomó többsége székelyföldi folyóiratokban jelenik meg. Ezzel magyarázható az is, hogy kétszer annyi közlemény jelenik meg adatbázisokban nem jegyzett szaklapban, mint adatbázisban jegyzett szaklapban (171: 94). Ugyanez figyelhető meg a kötetek tekintetében is. A vizsgált csoport 2002–2012 között 73 szakkönyvet és 21 népszerűsítő kiadványt, 67 szerkesztett kötetet jelentetett meg, döntő többségben hazai kiadónál.

A mennyiségi növekedés természetesen nem feltétlenül jelentett minőségi előrehaladást is, inkább a jelenlegi tudományos élet publikációorientáltságát tükrözi. A könyvészet alaposabb felmérése azt sugallja, hogy leginkább kalászatok születnek, a kutatók a számukra kedves és főként hozzáférhető témákból/forrásokból válogatnak. A tudományos teljesítmény fokmérőjévé a jelenlegi pályázati rendszer

követelményeinek következtében a számszerűség vált. Ez pedig azt eredményezte, hogy az időigényes forrásfeltáró munkák és szintézisek – bár ilyenek is jelentek meg – háttérbe szorultak.

7. A jelenkor történetének kutatásáról¹⁰

A KAB által kiküldött kérdőívre összesen 15 személy válaszolt, a jelenkor kutatással, vagy ezzel is foglalkozó történészek száma ennél viszont lényegesen nagyobb.¹¹ A kutatók intézményi háttérét tekintve a kép igen változatos. Magiszteri fokozattal rendelkező diákok, volt és jelenlegi egyetemi oktatók, romániai levéltárak munkatársai, akadémiai és más kutatóintézetek munkatársai illetve múzeumi alkalmazásban vagy sajtóorgánumnál dolgozó személyek egyaránt jelen vannak a jelenkor témáit kutatók között. A kolozsvári George Barițiu Történettudományi Intézet nyugalmazott munkatársa, a Kolozsváron működő Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, a marosvásárhelyi Gheorghe Șincai Társadalomtudományi Kutatóintézet egy-egy munkatársa, továbbá a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum két munkatársa és egy hetilap munkatársa található.

Az utánpótlás biztosítottnak tűnik, ugyanis a különféle tudományos intézményekben vannak fiatal kutatók, és – amint a névsor is mutatja – a 15 válaszadó között csak két nyugdíjas található. A kérdés viszont az, hogy melyek azok az intézményes keretek, amelyek újabb fiatal, állást kereső jelenkor-történészeknek biztosíthatnak anyagi és infrastrukturális háttérrel.

A kérdőívekre válaszoló személyeknek a kutatási témái változatosak: helytörténettel, egy bizonyos régió történetével, állam- és nemzetközi kapcsolatokkal, intézmények és szervezetek történetével, a magyar kisebbség történetével, gazdaságtörténettel, a második világháború bizonyos részleteinek a történetével – itt különösen

---

¹⁰ Az összefoglaló megírásában közreműködött: Gidó Attila.

¹¹ A kérdőíveket beküldték: Báthory Lajos (nyugdíjas történész kutató); Berekméri Árpád Róbert (levéltáros, Erdélyi Református Egyházkerület, Marosvásárhelyi Vidéki Gyűjtőlevéltár); Csucsuj István (történész, nyugalmazott egyetemi tanár; jelenleg is tanít, doktorátusi témákat vezet); Fodor János (doktorandusz, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Jelenkor és Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék); Gidó Attila (kutató, részlegvezető, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár); Lakatos Artúr-Loránd (szerződéses kutató, Román Akadémia); Murádin János Kristóf (adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, kolozsvári Természettudományi és Művészeti Kar, Nemzetközi Kapcsolatok, Európai Tanulmányok Szak); Nagy Mihály Zoltán (főlevéltáros, Román Állami Levéltár Bihar Megyei Kirendeltsége, a bukaresti Román Kulturális Intézet aligazgatója); Nemes Gyula (a marosvásárhelyi *Központ* hetilap munkatársa); Novák Csaba Zoltán (tudományos munkatárs, Román Akadémia Gheorghe Șincai Társadalomtudományi Kutatóintézete Marosvásárhely); Sárándi Tamás (muzeológus, Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely); Szócsné Gazda Enikő (muzeológus, részlegvezető, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy); Tóth-Bartos András (történész-muzeológus, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy); Tóth Szilárd (Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar, Magyar Történeti Intézet); Wellmann László (Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Levéltár).

az Észak-Erdélyt érintő kérdésekre gondolunk – hadtörténettel, egyháztörténettel, társadalomtörténettel, az erdélyi zsidóság és az erdélyi holokauszt történetével, a romániai nemzetiségi politika alakulásával, a rendszerváltással, a hidegháborús propagandával, a magyar–román államközi viszony alakulásával, néprajzi adatok gyűjtésével és kutatásával foglalkoznak.

Amennyiben a publikációk számán belül a nyelvek szerinti megoszlást vizsgáljuk, a többi korszak trendjeit figyelhetjük meg ebben az esetben is. A jelenkorra szakosodott kutatók, történészek elsősorban anyanyelvükön publikálnak (a publikációknak valamivel több mint a fele jelent meg magyar nyelven), de gyakori a román nyelven megjelentetett közlemény is. Ami a világnyelveket illeti, az angol nyelvű publikációk vannak többségben, de számbelileg nem közelítik meg a magyar és román nyelvű publikációkat. Elenyésző számban jelentek meg a vizsgált időszakban német és francia nyelvű cikkek.

A száraz adatokon túlmenően néhány főbb jellemzőre érdemes kitérni. 2002 környékén, tehát az általunk vizsgált időszak első évét megelőző egy-két évben és az azt követő rövid időszakban fejezte be egyetemi tanulmányait az a generáció, amely Bárdi Nándor magyarországi kutatónak a kolozsvári oktatói tevékenysége nyomán a korábbiaktól eltérő szakmai szocializáción ment keresztül (új kutatási módszerek, új szemléletmód és erősebb magyarországi beágyazottság). A generáció tagjai alkotják a mai fiatal jelenkortörténészeknek egy jelentős részét. Bárdi Nándor ugyan magyarországi kutató, de gyakori kolozsvári előadásai és a diákokkal történő személyes találkozásai révén olyan jelenkortudatói generációt nevelt ki, amelynek tagjai jelenleg különböző erdélyi kutatóintézetekben, múzeumokban dolgoznak, vagy pedig a tanári pálya mellett tudományos tevékenységet is kifejtenek. Az ő munkáik révén több fontos alapkutatás zajlott és zajlik jelenleg is. Ezeknek a kutatásoknak biztosít egyfajta belső nyilvánosságot az évente megrendezésre kerülő szelterszi Társadalomtudományi Tábor.

Az új jelenkor-történész generáció több tagjának sikerült viszonylag hamar megjelenie nem csak a magyarországi, hanem a román történetkutatás mezőjében is. Ennek egyik legfontosabb sikere az volt, hogy a 2006-ban létrehozott a Romániai Kommunista Diktatúrát Vizsgáló Elnöki Bizottság által kiadott több mint 600 oldalas jelentésnek a magyar kisebbséggel foglalkozó része megírásába – Salat Levente politológus, az Elnöki Bizottság tagjának kezdeményezése nyomán – bevonták Novák Csaba Zoltánt, Olti Ágostont, Lázok Klárát, László Mártont és Nagy Mihály Zoltánt.

Melyek azok a – Bárdi tanítványi köre és az azon kívül álló – történészek, kutatók által végzett alapkutatások, amelyek meghatározták az elmúlt éveket? Kronologikusan haladva, a két világháború közötti idősakra nézve Hunyadi Attila egyetemi adjunktusnak a gazdaságtörténeti jellegű kutatásait és Gidó Attilának az erdélyi zsidóságra vonatkozó publikációit és dokumentumkötetét kell kiemelni. Az Országos Magyar Párt történetével kapcsolatosan jelentek meg közleményei Tóth

Szilárdnak. Az ún. „kis magyar világ”, azaz Észak-Erdély 1940–1944 közötti gazdaság- és társadalomtörténetének a vizsgálatában jelentős előrelépések történtek az elmúlt 10–15 évben (Sárándi Tamás, Tóth-Bartos András, Oláh Sándor, Benkő Levente kutatásai, Hunyadi Attila gondozásában megjelent Vita Sándor napló). Ennek eredményei az *adatbank.ro* honlapon is elérhetőek. Az észak-erdélyi holokauszt történetének témájában, a keresztény egyházak zsidókkal szemben alkalmazott politikájáról illetve a holokauszt túlélők identitásproblémáiról, társadalmi és szociális helyzetéről Tibori Szabó Zoltán, Gidó Attila, Pál János és Péter Izabella közöltek alapkatásokat. A második világháborút követő erdélyi/romániai magyar politikai érdekképviselő megszervezéséről, a Magyar Népi Szövetség működéséről Nagy Mihály Zoltán és Lönhárt Tamás adtak közre elemzéseket és dokumentumgyűjteményeket. Az államszocialista időszak kutatásában jelentős eredményeket ért el Lázok Klára (állami propaganda kutatása), Gagy József és Oláh Sándor (Magyar Autonóm Tartomány, szocialista modernizáció, kollektivizálás), László Márton (kollektivizálás), Buzogány Dezső és Jánosi Csongor (a református egyház helyzete az államszocialista időszakban), valamint Novák Csaba Zoltán (a Ceaușescu-korszak magyarságpolitikája). Az utóbbi években élénkültek meg a Márton Áron kutatások, amelyek jelenleg is folynak (Márton Áronra vonatkozó román állambiztonsági dossziék kutatása, leltározása).

A kolozsvári Kisebbségkutató Intézet keretében 2007 óta folyamatosan folynak olyan kutatások, amelyek a romániai magyarság második világháború utáni történetére vonatkoznak (pl. a népszolgálat és eszmetörténeti háttére, az erdélyi magyarság részvétele az 1989-es forradalomban és a magyar önszerveződési formák). Az intézet több kutatási eredményt nem csak magyarul, hanem román, vagy angol nyelven is megjelentetett, azzal a céllal, hogy azok a román szakmai körök számára is elérhetővé váljanak.

Az elmúlt években élénkült meg a székelyföldi politikai elit érdeklődése a jelenkor-kutatások iránt. Ezt az érdeklődést, többek között az önreprezentáció igénye és egy erősödő lokális, regionális öntudat keltette fel. Ennek nyomán indultak be a különböző Székelyföld-kutatások, és ennek eredményeként jelent meg nyomtatásban Kovászna megye kialakulásának a története.

A 2002 óta eltelt időszak több szempontból is változást hozott az erdélyi magyar jelenkor-kutatások területén. Szemléletváltás történt a forráshasználat és a forrásértelmezés tekintetében (pl. háttérbe szorultak a szenvedéstörténeti megközelítések) és egyre több olyan munka jelent meg, amelyek a faktológia helyett az analitikus látásmódot és a társadalomtörténeti folyamatok vizsgálatát helyezik előtérbe. A beküldött adatlapokon ugyan túlsúlyban szerepelnek magyar nyelvű publikációk, viszont növekszik az aránya a román és az angol nyelvű közleményeknek. A 2012-ben, Hunyadi Attila szerkesztésében megjelent *State and Minority in Transylvania, 1918–1989* (Social Sciences Monographs, Boulder, Colorado, – Atlantic Research and Publications, Highland Lakes, New Jersey) című tanulmánykötet révén angolul

is hozzáférhetőek a fiatal jelenkortörténész generáció fontosabb kutatási eredményei. A publikációs helyeket megvizsgálva azt látjuk, hogy nagyon kevés, elenyésző az ún. „peer review”-t alkalmazó nemzetközi szaklapokban történő közlés, örvendetes viszont az, hogy a meghatározó romániai és magyarországi szakfolyóiratokban állandósult a jelenlét.

Az ismertetett főbb témák alapján az látható, hogy a jelenkor kutatások nagyon szerteágazóak, produktívak, a szerzők sok esetben társtudományok területéről érkeznek, de nincs egy olyan erdélyi magyar kutatóintézet, amely összefoghatná ezeket, vagy nagyobb kutatási irányvonalakat szabhatna meg. Visszatérő problémát jelent ugyanakkor a tudásátadással foglalkozó kolozsvári egyetemi képzés, illetve az itt alkalmazásban álló oktatók és a jelenkortörténész szakma közötti kooperáció esetlegessége, amely megnehezíti a tehetséges végzősök szakmai rekrutációját és integrációját.

8. Az erdélyi magyar művészettörténet-tudomány helyzete és eredményei 2002–2013 között

8.1. Intézményes helyzet

Az erdélyi magyar művészettörténeti kutatások intézményes hátterét az egyetemi intézetek, múzeumok, szakmai egyesületek, valamint magángalériák tevékenysége adja. Az intézményes háttér helyzetének egyik fő jellemzője, hogy nincsen olyan kutatóintézet, amely kizárólag kutatási feladatokat látna el, sőt a hazai akadémiai intézetekben sem működik egyetlen magyar művészettörténész sem, így a különleges kutatási célok megvalósítása az egyetemi, múzeumi vagy civil szervezetek munkatársaira hárul.

A vizsgált időszakban a szakmai utánpótlás képzése a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem – Filozófia Karának Művészettörténet Tanszékén (5 művészettörténész oktató, közülük 2 magyar), majd 2012-től a Magyar Történeti Intézetben folyt, ahol alapképzésben a történelem szakterület keretén belül nyílt lehetőség művészettörténet szakos képesítést szerezni (éves átlagban 7–8 hallgató, az 1999-ben végzett első évfolyamtól 2013-ig 120 hallgató). Ugyanott előbb román nyelven művészettörténet témájú, majd *A kulturális örökség kutatása és hasznosítása* címen interdiszciplináris mesterképzőn folytathatták az arra érdekesek ilyen irányú tanulmányaikat. A curriculum folytatásaként ugyanazon az egyetemen doktori fokozatot is szerezhettek művészettörténet témájú kutatásaikkal, román nyelven írt disszertációkkal, majd 2012-től nyílt lehetőség magyar nyelven írt disszertációk megvédésére is. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen folyó szakirányú képzés mellett egyetemes és hazai művészettörténet témájú előadásokat hallgathattak magyar nyelven a kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezési

Egyetem, a Protestáns Teológia, a Gyulafehérvári Hittudományi Főiskola és Pappnevelő Intézet hallgatói is.

A szakmai utánpótlás biztosításának körülményeit igyekezett megteremteni a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen folyó művészettörténész-képzés egyetemi háttérintézményi feladatainak ellátására 1999-ben alakult Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány, amely céljai érdekében immár 3500 kötetes művészettörténeti szakkönyvtárat és jelentős dokumentumgyűjteményt működtet, kutatási programokat, szakmai konferenciákat, tanulmányutakat, továbbképzéseket és szakkollégiumi programokat szervez.

A tudományos eredmények tekintetében fontos kiemelni a kutatás eredményeinek bemutatására, valamint a magyarországi szakmai közéletbe való bekapcsolódásra lehetőséget teremtő konferenciasorozatok szervezését, és az ehhez kötődő kiadványokat. Az első ilyen jellegű, nagyobb konferenciára 2005. október 20–22-e között *A régi Erdély művészete* címen került sor Kolozsváron. Az Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány a marosvásárhelyi Arcus Egyesülettel társszervezője a 2004-től két évente Szovátn sorra kerülő *Műemlékvédelem Erdélyben* című konferenciának, amelyen a szakma hazai és magyarországi képviselői számolnak be a legújabb kutatási eredményekről. 2007-től kezdődően szintén két évente kerül sor a budapesti CentrArt Egyesülettel közösen szervezve, váltakozva erdélyi és magyarországi helyszíneken a *Fiatal Művészettörténészek Konferenciája* című rendezvényre, melynek fő célja bemutatkozási lehetőséget biztosítani a fiatal kutatók számára. Utóbbi előadásaiból két kötet jelent meg. Szintén az állandó szakmai fórumok körében kell megemlítenünk, hogy 2012-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület által évente szervezett *Magyar Tudomány Napja Erdélyben* rendezvénye keretében, az Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány társszervezésével külön művészettörténeti szekcióban nyílik lehetőség a legújabb kutatási eredmények bemutatására. Az említett két szervezet és a Pósta Béla Egyesület társkiadásában jelenik meg az egyetlen romániai, régészet–művészettörténet tematikájú periodika, a *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából* (I–VIII./2006–2013) a szakma legfontosabb hazai, magyar nyelven megjelenő időszakos kiadványaként.

Az elmúlt időszakban művészettörténész szakképesítéssel a legtöbben a múzeumi szférában tevékenykedtek, hangsúlyosan a székelyföldi intézmények keretében. A Maros Megyei Múzeumban három, a Csíki Székely Múzeumban egy, a Székely Nemzeti Múzeumban két (további egy a kézdivásárhelyi Céhtörténeti Múzeumban), a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban, a székelykeresztúri Molnár István Múzeumban pedig egy-egy művészettörténész nyert alkalmazást. A Székelyföldön kívüli településeken, Kolozsváron az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum keretében két, a szintén kolozsvári Művészeti Múzeumban egy (2008-ig), a temesvári Művészeti Múzeumban egy, a Szatmár Megyei Múzeumban ugyancsak egy fő tevékenykedett. A múzeumi kollégák feladatai az esetek többségében jórészt a gyűjtemények fennmaradását és bemutatását célzó tevékenységekre korlátozódtak, kutatási

eredményeiket az intézmények évkönyveiben közlik (magyar nyelven a Csíki Székely Múzeum és a Székely Nemzeti Múzeum periodikáiban). Művészettörténeti témájú, hosszú távú kutatási projektek kidolgozására ritkán találunk példát; e tekintetben a Maros Megyei Múzeum programjai és publikációi, a Székely Nemzeti Múzeumnak a romániai magyar művészet múltjára és a kortárs művészet kiemelkedő alkotóira összpontosító kiállításai és kiadványai, valamint a Csíki Székely Múzeumnak a szűkebb régió nagy képzőművész szülőtteinek életművét összegző kötetei jelentenek kivételt.

Szintén a múzeumi tevékenységhez kötődik az erdélyi magyarság művészeti örökségének jelentős részét őrző egyházi gyűjtemények helyzetének kérdése. Míg a központi, megyei és önkormányzati fenntartású intézmények esetében számos pozitív fejlemény figyelhető meg, úgy a gyűjtemények rendezése, mint bemutatása tekintetében, az egyházi gyűjtemények sorsa továbbra sincs megnyugtatóan rendezve. A legjelentősebb fejlemény, hogy a legtöbb egyház keretében külső szakemberek bevonásával jelentős inventarizációs munkákra került sor az elmúlt időszakban. Ezek közül a legfontosabb a gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség tárgyi örökségének budapesti művészettörténészek által elvégzett inventarizációja és az Erdélyi Református Egyházkerület ingóságainak számbavétele.¹² A dokumentálás mellett a szórványosodás miatt veszélyeztetett helyzetbe került tárgyak gyűjteményezésére és ezek szakemberek általi konzerválására, feldolgozására, kiállításokon történő bemutatására csak ritkán került sor. Ilyenekre főként a Gyulafehérvári Érsekség esetében találunk példát (pl. millenniumi kiállítás, a Főegyházmegyei Múzeum létrehozása). Szintén kivételes eset a Marosvásárhelyi Plébánia Egyházművészeti Gyűjteményének létrejötte és szakszerű működtetése. Önálló egyházművészeti gyűjtemény, valamint kiállítással rendelkezik a nagyváradi és a szatmári római katolikus püspökség is, azonban egyikük sem alkalmazott állandó művészettörténész munkatársat ezek rendezésére, működtetésére.

Miközben a múzeumokban a vizsgált időszakban érezhetően megnőtt a képzett szakemberek száma, ugyanez nem történt meg a műemlékvédelemre szakosodott intézmények esetében. Annak ellenére, hogy a műemlékek és az ingó örökség nyilvántartása is a Megyei Kulturális Igazgatóságok hatáskörébe tartozik, tevékenységük szakképzett munkaerőt feltételezne, ezen intézmények sajátos helyzetének köszönhetően csak ritkán tűnik fel művészettörténész szakképesítésű munkatárs ezek keretében (mindössze egyetlen magyar művészettörténész kollégáról van tudomásunk). A helyzeten keveset árnyal a műemlékek megóvását, leltározását és karbantartását

---

¹² Amíg az első az érsekség teljes területét igyekezett bejárni, utóbbi az egyes esperességek klenódiu-mainak, templomi berendezéseinek, levéltári iratainak alapos számbavételét tűzte ki célul (a Hunyad-Zarándi, Dési, Kézdi, Kükküllői és Görgényi Egyházmegyék inventarizálása volt vagy van folyamatban). Míg a római katolikus templomok ingóságai esetében egy belső használatra készült adatbázis a dokumentálás eredménye, a református egyházak esetében az elkészült adatlapokat több kötetben publikálták is.

felvállaló megyei tanácsok általi foglalkoztatás, e téren azonban mindössze Hargita Megye Műemléki Szolgálat a kivétel. Valamivel jelentősebb számban tevékenykedtek szakmánk képviselői a műemlékes projektekkel foglalkozó magánszférában (átlagban 3–4 kolléga). Örvendetes tény, hogy a múzeumi szféra mellett az utóbbi években egyre nő a különböző magángalériák száma, s ezek esetenként művészettörténész képesítésű munkatársakat is foglalkoztatnak. Utóbbiak körében, koherens kutatási programjainak és a kiállításokhoz kötődő rendszeres kiadványainak köszönhetően, messze kiemelkedik a kolozsvári Quadro Galéria koncepciózus tevékenysége, amely főként a XX. századi erdélyi művészet egyes meghatározó alkotóinak vagy csoportosulásainak a tevékenységét igyekszik kiállításain és a hozzájuk kötődő katalógusok révén feltárni, de emellett a kortárs témák is jelen vannak tevékenységükben.

8.2. Kutatási témák, publikációk

Felkérésünkre a szakterület 19 kutatója küldte el publikációs listáját és adatlapját; közülük kettő más szakterületen is publikált (régészet, néprajz). Felméréseink szerint ez a szám a vizsgált időben az Erdélyben magyar nyelven művészettörténeti témában kutatók és publikálók 50%-át sem teszi ki, rajtuk kívül még legalább 26, művészettörténeti témában kutató és publikáló személyről van tudomásunk.¹³ A továbbiakban mindössze a kutatási eredmények és témák számbavételére törekedtünk, tartalmi kiértékelésüket nem tartottuk feladatunknak.

---

¹³ Bara Júlia (fiatal kutató, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet); Bálint (Ziegler) Ágnes (Fekete-templom, Brassó); Barabás Hajnalka (Székely Nemzeti Múzeum); Barabás Kisanna (Római Katolikus Egyházművészeti Gyűjtemény, Marosvásárhely); Bordás Beáta (Sepsiszentgyörgy); Dobolyi Annamária (Céhtörténeti Múzeum, Kézdivásárhely); Eke Zsuzsa (doktorandusz, CEU, Budapest); Emődi Tamás (Restitutor Tervező és Kutató Műhely, Nagyvárad); Hegedűs Enikő (Erdélyi Római Katolikus Érsekség, Gyulafehérvár); Imecs-Magdó Eszter (doktorandusz, Kolozsvár); Jánó Mihály (nyugalmozott muzeológus, Sepsiszentgyörgy); Karácsony István (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely); Kelemen Albert (tanár, Székelyudvarhely); Kémenes Mónika (Nagyvárad); Kiss Imola (Kulturális Igazgatóság, Szatmárnémeti); Kiss Lóránd (falkép-restaurátor, Marosvásárhely); Kovács András (nyugalmozott egyetemi tanár (2012 óta), az MTA külső tagja, Kolozsvár); Kovács Árpád (Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont, Székelyudvarhely); Kovács Zsolt (egyetemi adjunktus, BBTE, Magyar Történeti Intézet, Kolozsvár); Kovács Mária-Márta (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely); Kónya Anna (doktorandusz, CEU, Budapest); Kósa Béla (Csíki Székely Múzeum, Csík-szereda); Ladó Ágota (Csík-szereda); Lupescu Radu (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvár); Mihály Ferenc (farestaurátor, Szováta); Mihály Melinda (muzeológus, Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár); Miklósik Ilona (nyugalmozott muzeológus, Temesvár); Murádin Jenő (nyugalmozott szerkesztő, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Kolozsvár); Murádin Katalin (nyugalmozott egyetemi oktató, Kolozsvár); Oniga Erika (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely); Orbán János (Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely); Pakó Klára (egyetemi tanársegéd, BBTE); Papp Andrea (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár); Pál Emese (Örmény Katolikus Gyűjtőlevéltár, Szamosújvár); Portik-Blénessy Ágota (doktorandusz, Kolozsvár); Sántha Géza (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy); Sidó Zsuzsa (doktorandusz, CEU, Budapest); Szilágyi Orsolya (Kolozsvár); Székely Sebestyén György (Quadro Galéria, Kolozsvár); Szöcs Péter Levente (Szatmár

A beküldött adatlapok és publikációs listák alapján a kutatási témák köre a következőképp oszlik meg: középkorral 6, reneszánsz és barokk témákkal 12, a historizmussal és a hozzá kapcsolódó 19. századi jelenségekkel 8, míg 20. századi és kortárs művészettel 8 kutató foglalkozik. E kimutatás kiegyensúlyozott kor-szakbeli eloszlást mutat, azonban az adatlapjaikat be nem küldők témáit is figyelembe véve megállapítható, hogy a hangsúlyok a két középső művészettörténeti korszakra helyeződnek, a 20. századi és kortárs, s főként a középkori emlékek vizsgálatával érezhetően kevesebb szakember foglalkozik. A kolozsvári képzés hangsúlyyaiból adódóan a vizsgált témák tekintetében megfigyelhető az építészettörténeti kutatások túlsúlya, mellettük jóval kisebb szerepet kap a szobrászat és festészet, és szinte elenyésző az iparművészettel foglalkozók köre. A kutatások témái tekintetében fontos megjegyezni, hogy kizárólag erdélyi témákra összpontosulnak, s ezen belül is főként a magyar művészeti örökséghez kapcsolódó emlékek kerülnek górcső alá.

Annak ellenére, hogy az erdélyi művészettel foglalkozó hazai szakemberek általában a másik két nemzethez kötődő emlékeket is bevonják vizsgálataik körébe, megfigyelhető a magyar vonatkozású témák túlsúlya, és ritkán találkozunk jellegzetesen szász emlékanyaggal foglalkozó kollégákkal (e tekintetben Bálint-Ziegler Ágnes kutatásai képeznek kivételt). Ami az elmúlt időszak erdélyi művészettörténeti kutatásának legjelentősebb eredményeit illeti, megállapítható, hogy az erdélyi reneszánsz építészet emlékeinek feldolgozása mellett a legjelentősebb új eredményeket hozó publikációk az esetek zömében különböző műemléki és restaurátori kutatásokhoz (gyulafehérvári székesegyház, erdélyi falképek és festett berendezések, partiumi épületkutatások stb.) kötődnek.

A beküldött adatlapok alapján néhány jelentős megfigyelés is rögzíthető a korosztályokkal kapcsolatban. Egyrészt az idősebb és középső korosztály számbeli alulreprezentáltsága (előbbieknél öt személy, utóbbiaknál mindössze három), valamint a fiatal kutatók nagy száma (tizenegy személy) emelhető ki. Ami a megszerzett fokozatok számát illeti, tizenketten rendelkeznek doktori fokozattal, ebből nyolcan a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, ketten a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen, egy-egy személy pedig a bukaresti Ion Mincu Építészeti Egyetemen és a Román Tudományos Akadémia keretében szerzett fokozatot.

Az egyes személyekre jutó publikációs szám igencsak ingadozó (mindenképp kiemelendő Kovács András és Murádin Jenő kiterjedt publikációs tevékenysége). A kutatók zöme jórészt magyar nyelven publikál hazai és magyarországi szakfolyóiratokban, évkönyvekben vagy szerkesztett kötetekben, azonban egy részük a legjelentősebb erdélyi román nyelvű művészettörténeti periodikákban (*Ars Transsilvaniae*,

---

Megyei Múzeum, Szatmárnémeti); Tamás Iringó (Kolozsvár); Turós Eszter (Hargita Megye Műemléki Szolgálat, Csíkszereda); Vécsi Nagy Zoltán (Erdélyi Művészeti Központ, Sepsiszentgyörgy); Visky Mária (mesterképzős hallgató, Kolozsvár); Weisz Attila (Képzőművészeti és Formatervezési Egyetem, Kolozsvár).

Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Historiae Artium, múzeumi évkönyvek) is igyekszik jelen lenni, idegen nyelvű publikációk azonban elenyésző számban születtek. Utóbbiak megtalálhatóak egyaránt hazai (*Transylvanian Review*, *Brukenthal. Acta Musei*, *Acta Musei Napocensis*), valamint külföldi szakfolyóiratokban (pl. *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*), gyűjteményes kötetekben.

Az erdélyi magyar művészettörténeti kutatásnak nincs szervezett intézményi háttere, amely meghatározná a legfontosabb kutatási irányokat és feladatokat; ebből adódik, hogy alig találkozunk a szakma későbbi eredményeire is kiható intézményi alapkutatásokkal (korpuszok, gyűjteményi katalógusok, műemléki topográfiai, monografikus feldolgozások stb.) Ehelyett a kutatások témáját és mennyiségét az egyéni érdeklődés és a lehetőségek jellemzik. Amint az idegen nyelven megjelent publikációk kis száma is jelzi, alapvető hiányosságként kell továbbá kiemelnünk a nemzetközi szakmai életbe való betagozódás esetleges és szűkös voltát is, amely sok esetben nemcsak az idegen nyelvű publikációk szerény számában, hanem a nemzetközi szakirodalom meghatározó fejleményei, eredményei és módszerei esetleges és sokszor elkésett hatásában is megnyilvánul. Ez a jelenség azzal is magyarázható, hogy nem létezik Erdélyben nemzetközi művészettörténeti szakirodalmat gyűjtő alapkönyvtár, noha e tekintetben az elmúlt évek növekvő digitalizálási projektjei és megélénkült nemzetközi kapcsolatok hoztak valamelyes enyhülést.

Összegzésül megállapíthatjuk, hogy az elmúlt tíz évben egy újabb, a korábbi időszakhoz képest igencsak népes nemzedék jelent meg a szakmában, melynek az utánpótlása biztosítottnak mondható, azonban az intézményi háttér és az alapkutatási feladatokat felvállaló tudományos intézet teljes hiánya miatt a művészettörténeti kutatások irányai és eredményei általában műemlékekhez kötődő támogatási programok, valamint a személyes érdeklődés függvényei. E tendencia minden bizonnyal meghatározó tényezője marad az elkövetkező időszaknak is.

Az erdélyi magyar közösség szempontjából a jövő legfontosabb művészettörténeti kutatási feladatának a rohamosan pusztuló művészeti örökség szakszerű dokumentálását, feldolgozását és közzétételét tartjuk, annak érdekében, hogy értékeit a jövő nemzedékei is élvezhessék. E feladat jelenleg kézenfekvőbb is, mert az elmúlt években, évtizedekben gyökeresen megváltoztak a digitális dokumentálási lehetőségek. E tekintetben kiemelkedő fontosságú lenne a pusztuló egyházi és világi emlékek szakszerű dokumentálása (az egyre növekvő számú romos kastély és kúria, gyülekezet nélkül maradt, végső romlásra jutott szórványtemplom), valamint ezek még fennmaradt ingó értékeinek múzeumi gyűjteménybe való juttatása. Szintén fontos feladat lenne a megfelelő szakemberek (művészettörténészek, restaurátorok) alkalmazásával létrehozandó központi egyházi gyűjtemények kialakítása, amelyek nemcsak az egyes felekezetek történetének és örökségének bemutató helyei lehetnének, s ezáltal turisztikai vonzerővel bírhatnának, hanem az egyes felekezetek művészeti örökségének színvonalas kezelésében is meghatározó szerepet játszhatnának, és

gócpontraivá válhatnának egy művészettörténeti kérdések megoldására alkalmas hálózatnak is.

Kiemelkedően fontos feladat a rohamosan átalakuló épített örökség állapotának dokumentálása, főként a modernizáció ártalmainak nagyobb mértékben kitett nagyvárosok esetében, amely műemléki topográfiák keretében lenne megvalósítható. Emellett a 20. század erdélyi művészete esetében a fennmaradt művészethagyatékok közgyűjteménybe való juttatása vagy megfelelő feldolgozása lenne sürgető feladat, ehhez kapcsolódóan pedig a 20. század második fele erdélyi képzőművészetének meghatározó szereplőivel való életút-interjúk készítése képezhet többé vissza nem térő lehetőséget a korszak jobb megismerésére. Művészettörténeti korszaktól függetlenül számos új összefüggésre világíthatnak rá, ugyanakkor az emléktanyag dokumentálásának átörökítésében is meghatározó szerepet játszhatnak a szakmai kritériumok alapján kiépített adatbázisok, digitalizálási projektek.

A romániai magyar néprajzkutatás tizenkét éve (2002–2013)

TÁNCZOS VILMOS

1. Bevezetés

A romániai magyar néprajzkutatás 2002–2013 közötti szakmai eredményeit számba venni hivatott jelen áttekintés és a hozzá tartozó hivatkozott könyvészet időbeli folytatása kíván lenni Keszeg Vilmos és Mohay Tamás 2002-ben megjelent, az 1990–2001 közötti időszakra vonatkozó kutatástörténeti összefoglalásainak (Keszeg 2002b; Mohay 2002). Keszeg Vilmos romániai intézményekre koncentráló kutatástörténeti összefoglalóját Mohay Tamás mindenekelőtt a magyarországi műhelyek és kutatók eredményeinek értékelésével és ennek megfelelően további könyvészeti tételek közreadásával egészítette ki, így ez a két tanulmány együtt valóban pontos képet ad ennek az időszaknak a tudományos eredményeiről Erdély magyar néprajzát illetően. Mindkét összefoglaló a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete (KPI) programja keretében a Scientia Kiadó által kiadott *Tizenkét év* című, a teljes erdélyi magyar tudományos élet 1990–2001 közötti eredményeit számba vevő háromkötetes szintézisben jelent meg (Tánczos–Tökés szerk. I–III. 2002), amelyhez egy negyedik, később kiadott füzetben névmutató is társul (Tánczos–Tökés szerk. 2004).

A 2002 óta eltelt újabb tizenkét év tudományos eredményeinek összefoglalását ezúttal az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottsága (KAB) kezdeményezte, amely – a KPI tizenkét évvel ezelőtti elképzelésétől némiképp eltérő módon – ezúttal kifejezetten az erdélyi tudományos műhelyek és erdélyi illetőségű magyar kutatók szakmai tevékenységének számbavételét tekinti követendő célnak.¹ Ennek az elvárásnak megfelelni, azaz a jelenkori Erdélyen kívül létrejött tudományos eredményektől eltekinteni a néprajztudomány területén azért nehéz, mert a romániai magyarság népi kultúráját vizsgáló magyarországi és erdélyi illetőségű néprajzosok már a közös kutatási tárgy okán is összetartoznak, tág értelemben egyetlen szakmai közösséget alkotnak, tekintettel vannak egymás tudományos eredményeire, különböző intézményi összefonódások léteznek és így tovább. Ebből a megfontolásból az összefoglaló végén található szakirodalmi jegyzékbe felvettem a nem romániai illetőségű szerzők legfontosabbaknak ítélt, az erdélyi és moldvai magyarság népi kultúrájára vonatkozó könyvészeti tételeit is, és a néprajztudomány egyes területein

---

¹ Itt mondok köszönetet Balázs Lajos, Czégényi Dóra, Jakab Albert Zsolt, Keszeg Vilmos, Mohay Tamás, Olosz Katalin, Peti Lehel, Pozsony Ferenc és Zsigmond Győző kollégáimnak, akik a jelen kutatástörténeti tanulmányt elolvasták, és értékes észrevételekkel, valamint további adatokkal segítettek az összefoglaló véglegesítésében.

elért eredmények ismertetésekor ezek fontosabbjait röviden be is mutatom. Tudatában vagyok ugyanakkor annak, hogy mindez így sem pótolhatja sem az erdélyi, sem a magyarországi kutatók szakmai eredményeinek részletes, tudományágak szerint is beható értékelését, valamint a tudományos kutatásoknak keretet adó, ezeket támogató intézmények, szakmai műhelyek (például kutatóintézetek, egyesületek, folyóiratok, egyetemi intézetek, doktori iskolák, múzeumok stb.) és – nem utolsósorban – kutatásfinanszírozási intézmények igen jelentős szerepének részletekig menő megvilágítását.

Keszeg Vilmos korábbi összefoglaló tanulmányának egyik megállapításával egyetértve magam is úgy gondolom, hogy „az irodalomjegyzék az egyéni teljesítmények regisztereként olvasható” (Keszeg 2002b: 120), ezért az összefoglaló végén található könyvészetet, amelynek tételeire a főszövegben is hivatkozom, úgy állítottam össze, hogy abban az illető kutató 2002–2013 között megjelent legfontosabb munkái szerepeljenek, ugyanakkor igyekeztem arányosságra is törekedni. Ez a könyvészet természetesen nem helyettesítheti a jelzett időszakra vonatkozó teljes néprajzi bibliográfiát, amelynek összeállítása a jövő feladata. Az összefoglalóhoz csatolt szakirodalmi jegyzékben ugyanis nem szerepelhet minden könyvészeti tétel. A tudomány-népszerűsítő, ismeretterjesztő írások fontosságát, értékét például elismerem, de adataikat mégsem vettem fel a könyvészetbe. A hiányosan adatolt, szakmailag megbízhatatlan néprajzi szövegek közléseit és értelmezéseket sem szerepeltettem. Elég gyakori jelenség továbbá, hogy a néprajzi tanulmányok szerzői írásaikat többé-kevésbé azonos formában több kiadványban is megjelentették. Ilyen esetekben, ugyancsak terjedelmi okokból, általában csak a romániai megjelenés adatait tüntettem fel, és ezen belül is a kötetbeli megjelenést vagy a könnyebb hozzáférhetőség szempontját tartottam irányadónak. A Magyarországon közölt változatot akkor részesítettem előnyben, ha ez a korábban Romániában közölnél újabb, teljesebb volt. A fordításban (román, angol, francia) is megjelent tanulmányok, könyvek esetében mind a magyar, mind az idegen nyelvű megjelenés adatait közreadtam.

A kutatástörténeti összefoglalóban igyekeztem értékelni minden ebben az időszakban született jelentős tudományos teljesítményt, de terjedelmi okok folytán nemcsak a tanulmányban hivatkozott szakirodalom, hanem maga az összefoglaló is csupán szemelvényes és tájékoztató jellegű.

A KAB-elnökség nevében és kezdeményezésére 2013 nyarán 93 erdélyi illetőségű néprajzkutatót kértem meg levélben arra, hogy a 2002–2013 közötti időszakra vonatkozó, de lehetőségeik függvényében a teljes addigi tevékenységüket felölelő személyi könyvészetüket állítsák össze. Most köszönetet mondok közülük annak az 52 kollégának, aki teljes néprajzi vagy a néprajztudomány határterületeihez tartozó munkásságának könyvészetét,² vagy csak az újabbban, a 2002–2013 közötti

---

² Almási István, Asztalos Enikő, Balázs Lajos, Balázi Dénes, Barabás László, Boldizsár Zeyk Imre, Bura László, Dukrét Géza, Fábíán Gabriella, Farkas Irén, Fosztó László, Janitsek Jenő, Kallós Zoltán, Nagy István, Olosz Katalin, Pálfalvi Pál, Pozsony Ferenc, Salat-Zakariás Erzsébet, Tánczos Vilmos és Zsigmond Győző.

tárgyidőszakban közölt írásainak jegyzékét³ összeállította és elküldte. Az így összegyűlt személyi bibliográfiákat kinyomtatott és elektronikus változatban a Kriza János Néprajzi Társaság archívumában helyezzük el, abban a reményben, hogy a megfelelő szerkesztési munkálatok elvégzése és a szükséges kiegészítések megtétele után a jövőben sikerül ezeket a tágabb nyilvánosság számára is elérhetővé tenni. A kollégák munkájának és segítő közreműködésének köszönhetően létrejött könyvészeti adatbázis a jelen kutatási összefoglaló egyik fontos forrásanyagát jelentette.

A kutatási összefoglaló megírásakor, de különösen a hozzá tartozó könyvészet összeállításakor más forrásokból is igyekeztem összegyűjteni a további könyvészeti adatokat, ideértve az erdélyi magyarság néprajzi szempontú kutatásával foglalkozó magyarországi kollégák publikációinak legfontosabb tételeit is, noha ezek közül az összefoglalóban – ugyanúgy, mint az erdélyiek esetében – csak a legfontosabbakra hivatkozom.⁴

2. A néprajzkutatás intézményes keretei

2.1. Kutatásfinanszírozás és publikációs lehetőségek

Romániában az elmúlt időszakban alig van olyan intézmény, amelynek keretében az ott dolgozó magyar kutatók hivatásszerűen foglalkozhattak volna néprajzi kutatással. A Román Akadémia főhatósága alá tartozó Kolozsvári Folklor Intézetben

³ Albert Ernő, Bernád Ilona, Czégényi Dóra, Dánielisz Endre, Demeter Éva, Dimény Attila, Gagy József, Gál Tünde, Gazda Klára, György V. Imola, Jakab Albert Zsolt, Keszeg Vilmos, Kinda István, Kovács Lehel István, Kovácsné István Anikó, László (Ferenzi) Eszter, Lőrinczi Tünde, Mirk László, Mitruely Miklós, Ozsváth Imola, Peti Botond, Peti Lehel, Salló Szilárd, Szabó Árpád Töhötöm, Szenik Ilona, Szőcsné Gazda Enikő, Tankó Gyula, Tekei Erika, Tófalvi Zoltán, Tótszegi Tekla, Virág Magdolna és Zsidó Ferenc.

⁴ A teljesség igénye nélkül, csupán azért, hogy az erdélyi és magyarországi műhelyekben zajló néprajzi kutatások valós arányát érzékeltessem, jegyzem meg, hogy a 2002–2013 közötti időszakban a jelenkori Erdély néprajzára vonatkozó tanulmányokat, köteteket tett közzé 64 magyarországi kutató (Ambrus Judit, Babai Dániel, Balassa M. Iván, Balatonyi Judit, Balogh Balázs, Balogh Béla, Barna Gábor, Borsos Balázs, Bárh Dániel, Bárh János, Berta Péter, Bosnyák Sándor, Csoma Gergely, Csonka-Takács Eszter, Deáky Zita, Domokos Mária, Erdélyi Zsuzsanna, Forrai Ibolya, Fülemlé Ágnes, Gráfik Imre, Grynaeus Tamás, Hagenthurn Endre, Halász Péter, Harangozó Imre, Hesz Ágnes, Ilyefalvi Emese, Ilyés Zoltán, Jankus Kinga, Juhász Zoltán, Karácsony Molnár Erika, Kiss Réka [Földváryné], Kósa László, Kotics József, Kriza Ildikó, Kővári Réka, Küllös Imola, Kürti László, Lajos Veronika, Laczkovits Emőke, Lukács László, Magyar Zoltán, Medgyesy-Schmikli Norbert, Mód László, Mohay Tamás, Molnár Zsolt, Móser Zoltán, Nagy Janka Teodóra, Paczolay Gyula, Papp Nóra, Pócs Éva, Simon András, Szacsavay Éva, Szakál Anna, Szigeti Jenő, Takács György, Telenkó Bazil Mihály, Tóth István György, Tóth G. Péter, Vargyas Gábor, Vass Erika, Viga Gyula, Virt István, Voigt Vilmos, Vörös Gabriella), 11 Magyarországon élő, erdélyi származású kutató (Feischmidt Margit, Fülöp Hajnalka, Gergely Katalin, Iancu Laura, Kali Kinga, Nagy Réka, Pávai István, Páczkán Éva, Simon Zoltán, Turai Tünde, Veres Emese Gyöngyvér) és 1 Nyugat-Európában élő kutató (Stuber György). Arról nincs tudomásom, hogy Szlovákiában, Szerbiában és Kárpátalján élő magyar kutatók a közelmúltban néprajzi vizsgálatokat végeztek volna az erdélyi vagy moldvai magyarság körében.

ma két kutató dolgozik, egyikük csak félállásban. A román kormány intézményeként 2007-ben alapított, kolozsvári székhelyű Nemzeti Kisebbségkutató Intézetnek több fiatal magyar munkatársa is van, akik közül néhányan néprajzi-antropológiai kutatásokat is végeznek, de mivel az intézet elsősorban szociológiai és politológiai természetű felméréseket végez, ezért a „lágyabb” néprajzi terepmunka csak másodlagosan tartozik bele az alapvetően néprajzos képzettségű és az ilyen jellegű kutatásokkal gyakorlatban is foglalkozó munkatársak munkaköri leírásába. A megyei és városi múzeumokban főállásban dolgozó néprajzos szakemberek is elsősorban muzeológiai tevékenységükhöz kapcsoltan végeznek intézményi támogatással kutatómunkát. A kolozsvári BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének hét oktatója, valamint a más egyetemeken különféle hungarológiai tárgyakat tanító tanárok didaktikai tevékenységükkel párhuzamosan végeznek néprajzi terepkutatásokat, de ezeket a tevékenységeket az egyetemek alig támogatják. A kolozsvári BBTE doktori iskolájának néprajzos doktoranduszai között az utóbbi években többen is voltak, akik a képzés időtartama alatt állami ösztöndíj-támogatásban részesültek, és ennek eredményeként színvonalas alapkutatásokat végeztek el. Az új néprajzos generáció formálódását nagyban segítette az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja is, amelyet az elmúlt évek során több fiatal néprajzkutató is megkapott.

A romániai magyar néprajzos szakemberek különböző okok miatt igen kis mértékben kapcsolódtak be a román kormány által támogatott vagy nemzetközi jellegű, nagyobb kutatási programokba. Ezen a téren pozitív irányú elmozdulás talán a legújabb néprajzos generációtól várható. Ugyanakkor viszonylag sokan jelentkeztek sikeresen a Magyar Tudományos Akadémia által éves rendszerességgel meghirdetett Domus Hungarica ösztöndíjpályázatra, amely magyarországi könyvtári és levéltári kutatómunkát tett lehetővé. Az Országos Tudományos Kutatási Alap pályázatait az erdélyi szakemberek számára a jelenlegi szabályozások szerint gyakorlatilag nem elérhetők.

A saját költségvetéssel rendelkező múzeumok rendszeresen biztosították saját belső periodikáik, könyveik, katalógusaik megjelentetését, online katalógusokat, adatbázisokat készítettek, és e tekintetben több székelyföldi intézmény esetében látványos előrelépések is történtek (Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum, Csíki Székely Múzeum, Székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum és mások). Örvendetes, hogy az utóbbi években a román kormány költségvetési keretében működő kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet több magyar néprajzi, illetve a néprajztudomány valamelyik peremterületéhez tartozó kötetet is kiadott.

A szakmai egyesületek (például a kolozsvári székhelyű Kriza János Néprajzi Társaság) és a könyvkiadók szakmailag is vállalható néprajzi kiadványokat csak külső támogatással tudtak megjelentetni. Az utóbbi évek fő finanszírozói a Communitas Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Szülőföld Alap, a Bethlen Gábor Alap, az Apáczai Köz-alapítvány, a Wekerle Sándor Alapkezelő, a Magyar Tudományos Akadémia és

más intézmények voltak. Meggondolkodtató, hogy a magyar néprajzi szakkiadványok megjelenítésére az erdélyi szakmai egyesületek, múzeumok és könyvkiadók jobbra csak Magyarországról érkező pénzforrásokat, leginkább alapítványi támogatásokat tudtak mozgósítani; a román oldalról jövő intézményi támogatások e tekintetben nem számottevők. A jogi önállósággal nem rendelkező Magyar Néprajz és Antropológia Intézetnek – ugyanúgy, mint más román állami finanszírozású felsőoktatási intézmények kötelékében dolgozó magyar szakemberek anyaintézetének – gyakorlatilag nincs lehetősége saját kiadványokat megjeleníteni. Ezt a helyzetet többek között az 1993-ban alapított Kolozsvári Egyetemi Kiadó (Presă Universitară Clujeană) volna hivatott orvosolni, de a kiadó két évtized alatt egyetlen magyar néprajzi kiadványt sem adott ki. A kialakult helyzet azonban minden bizonnyal nem az intézmény részéről jövő elzárkózással, hanem az egyetem magyar oktatói részéről jövő kezdeményezések elmaradásával magyarázható.

A tudományos eredmények megjelenítésére több forrás, pályázati lehetőség állt rendelkezésre, mint az alapkutatások elvégzésére. Természetellenes továbbá az is, hogy a kiadók és a könyvkiadással is foglalkozó szakmai egyesületek, társaságok, alapítványok stb. a kapott összegeket teljes egészében a kiadás költségeinek fedezésére fordítják, az alapkutatásokat elvégző és a kéziratokat előkészítő, megszerkesztő néprajzkutatók pedig szakmai munkájukért rendszerint nem kapnak semmiféle honoráriumot, vagy ha mégis, akkor ez csak jelképes természetű. A jelen összefoglalóhoz csatolt könyvészeti jegyzék csupán egyik részét tartalmazza annak a kiadványmennyiségnek, amelyet a néprajzosok az évek során „önkéntes társadalmi munkával” jelentettek meg.

2.2. Intézmények, tudományos műhelyek

2.2.1. Magyar Néprajz és Antropológia Intézet (MNAI)

Az ezredforduló ideje és az ezt követő első évtized a kolozsvári néprajzi oktatás és a tudományos kutatás egyik igen eredményes korszaka volt. Ekkorra beérték az 1990-ben újraindult kolozsvári néprajzi oktatás keretében végzett alapozás gyümölcsei, és már nemcsak a kolozsvári BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének⁵ oktatói, hanem fiatal tanítványaik is jelentős tudományos eredményeket értek el. Az intézet alapállásban dolgozó tanárai (Czegényi Dóra, Gazda Klára [2008-ban történt nyugdíjazásáig], Keszeg Vilmos, Könczei Csilla, Pozsony Ferenc, Szabó Árpád Töhötöm, Szikszai Mária és Tánczos Vilmos) voltak, akiknek oktatói munkáját a néprajz szakon rendszeresen oktató vendégtanárok is segítették (Péntek János nyelvész-néprajzos professzor, Tötszegi Tekla muzeológus, Kotics József debreceni-miskolci antropológus és mások). Az egyes intézeti tagok tudományos

---

⁵ 2012-ig Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék (MNAT).

érdeklődését volt hivatott reprezentálni a *Kultúrakutatások és értelmezések* című közös tanulmánykötet is (Jakab A. Zs.–Keszeg–Szabó Á. T. szerk. 2008).

Az MNAI oktatói az utóbbi években nyolc **egyetemi jegyzetet** jelentettek meg, amelyek egy-egy területre vonatkozóan szintézis jellegűek, és hangsúlyosan támaszkodnak erdélyi magyar néprajzi gyűjtésekre. Ezek az oktatási segédanyagok összefoglalják a népi kultúra egy-egy területére vonatkozó tudományos irányzatok legfontosabb terminológiáját, az oktatott tárgy alapvető elméleti-módszertani kérdéseit, és tartalmazzák a tájékozódást segítő legfontosabb szakirodalmi tételeket. Pozsony Ferenc a sorozat első kötetében, az *Erdélyi népszokások* című jegyzetben (Pozsony 2006a) az erdélyi népszokások gyűjtéséhez és értelmezéséhez készített elméleti-módszertani útmutatót, az *Erdély népei* című oktatási segédkönyvben (Pozsony 2009a) pedig a kisebb erdélyi etnikai csoportok (szászok, örmények, cigányok, székely szombatosok) társadalmával és kultúrájával kapcsolatos előadásainak megszerkesztett változatát adja közre. Ugyancsak írott egyetemi jegyzetekké érlelődtek Keszeg Vilmos legfontosabb egyetemi kurzusai. Mindhárom megjelent munkája a néprajztudományban az utóbbi évtizedekben bekövetkezett interpretatív jellegű paradigmaváltás jegyében készült. Az *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség* című jegyzete az írásbeliség igen változatos kulturális funkcióit és az ezekhez kapcsolható mentalitásokat tekinti át a populáris népi kultúrában (Keszeg 2008a), *A történetmondás antropológiája* című kötet (Keszeg 2011) a népi és populáris narratívák, illetve az ezekhez társuló attitűdök tanulmányozásához nyújt tudománytörténeti és terminológiai összefoglalót, úgy, hogy közben a szerző saját gazdag kutatói megfigyeléseit is bemutatja. Végül a *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák* című, több mint 500 oldal terjedelmű könyv (Keszeg 2013) igazi átfogó szintézis, amelyben Keszeg Vilmos gyakorlatilag ugyancsak összegzi a hosszú évtizedek óta tartó hiedelemkutatói tapasztalatát. A jegyzet célja, hogy összefoglalja a hiedelemkutatás történetét (paradigmák, módszerek, elméletek), a hiedelemről való beszélés terminológiáját, és hogy az interpretatív paradigma jegyében elhelyezze a hiedelmeket a kultúra szerkezetében, azaz hogy bemutassa a hiedelmek társadalmi kontextusát. Gazda Klára nyugdíjba vonulása előtt készítette elő kiadásra a *Közösségi tárgykultúra – művészeti hagyomány* című egyetemi jegyzetét (Gazda K. 2008b), amely a tárgyi népművészet kutatásához kapcsolódó elméletek, módszerek, fogalmak szintézise, és a népi kultúra néhány fontos rituális-szimbolikus tárgyát is bemutatja. Szikszai Mária *A művészet antropológiája* című jegyzete (Szikszai 2009) az egyetemes és erdélyi művésztörténet néhány jelensége kapcsán érvényesíti a néprajzi-antropológiai elemzés szempontjait. Végül a *Folklórszimbólumok* című kötet az archetipikus képek rendszerét és a rendszer működésének szemléleti alapját mutatja be a népi kultúra legkülönbözőbb területein (Tánczos 2006a).

Ugyancsak az intézet oktatói írták a *Magyar népi kultúra* című tankönyvet (Demény–Gazda K. et al 1999/2008), valamint állították össze az ehhez tartozó szöveggyűjteményt (Gazda et al. 2001/2008). A Sapientia Erdélyi Magyar

Tudományegyetem csikszeredai karának román nyelv és irodalom szakos hallgatói számára készült Balázs Lajos román nyelvű folklorisztikai jegyzete (Balázs 2003).

A néprajz főszak és mellékszak hallgatóinak száma ebben az időszakban viszonylag nagy volt, az oktatók 20–25 fő körüli diáklétszámmal dolgoztak. A tehetséges, a szakma iránt elkötelezett hallgatók közül később többen szereztek tudományos fokozatot, és tevékenykednek ma is néprajzosi vagy képzettségükhöz szorosan kapcsolódó munkakörben. A végzős hallgatók az intézetben 2002–2014 között 235 **szakdolgozatot** és **mesteri dolgozatot** védtek meg. Gazda Klára, majd Tötszegi Tekla a tárgyi népi kultúrával, a népművészettel és a muzeológiai kérdésekkel kapcsolatos dolgozatokat irányította, Keszeg Vilmos a hiedelemvilággal, a népi írásbeliség műfajaival, a populáris kultúra jelenségeivel, narratológiai vizsgálatokkal foglalkozó hallgatók irányító tanára volt, Könczei Csilla a táncsal foglalkozó és a vizuális antropológia módszereivel kutató hallgatókat koordinálta, Pozsony Ferenc a népszokásokkal, a rítusok társadalmi összefüggéseivel, erdélyi interetnikus viszonyokkal kapcsolatos kutatásokat vezetett, Szabó Árpád Töhötöm a gazdálkodással kapcsolatos dolgozatok irányítását vállalta fel, Szikszai Mária a vizuális művészetek, elsősorban az egyházművészet antropológiai vonatkozásait vizsgáló hallgatókat vezette, Tánczos Vilmos irányításával pedig mindenekelőtt a vallási néprajz különböző területein írtak záródolgozatokat. A Bukaresti Egyetem Hungarológiai Tanszékén Zsigmond Győző irányításával magyar és román nyelven készült 16 néprajzi tárgyú szakdolgozat. (A Kolozsváron és Bukarestben 2002 után megvédett néprajzi szakdolgozatok jegyzékét a jelen tanulmány könyvészetének külön része tartalmazza.)

Az egyetemi évek alatt megkezdett kutatómunka, általában a néprajzi terep iránti élénk érdeklődés később a legfiatalabb generáció részéről számos értékes szakmai publikációt is eredményezett. Ennek egyik bizonyossága a 2002–2008 között megjelentetett, összesen hét kötetből álló **Lenyomatok című könyvsorozat**, amely kifejezetten fiatal kutatóknak, zömmel a kolozsvári néprajz szak friss végzettjeinek biztosított évi rendszerességgel publikációs lehetőséget. A Kriza János Néprajzi Társaság intézményi kereteiben és a kolozsvári néprajzi intézet tanárainak szakmai támogatásával kiadott sorozat szerkesztői Szabó Á. Töhötöm, Jakab Albert Zsolt és Ilyés Sándor voltak (Szabó Á. T. szerk. 2002a, 2003, 2004; Jakab A. Zs.–Szabó Á. T. szerk. 2005, 2006; Ilyés–Jakab A. Zs. szerk. 2007; Ilyés–Jakab A. Zs.–Szabó Á. T. szerk. 2008). A sorozat hét megjelent kötetében a következő 36 fiatal kutató közölt összesen 62 néprajzi tanulmányt (zárójelben a közleményt tartalmazó *Lenyomatok*-kötet sorszámja): Bajkó Árpád (6), Bokor Zsuzsa (1, 2, 3, 4), Daniel Rita (7), Demeter Éva (2, 3), Dimény Attila (1), Dimény Erika (1), György Imola (7), Hajdó Khell Noémi (1), Harbula Hajnalka (3), Ilyés Sándor (3, 4), Kádár Kincső – Tímár Krisztina (7), Kovácsné István Anikó (2, 4, 6), Jakab Albert Zsolt (1, 2, 3, 4), Kinda István (3, 4), Kocsis Mónika – Pete-Komáromy Sára (4), Könczei Csongor (1, 2, 3), Miklós Zoltán (2, 3, 4), Nagy Emőke (2), Nagy Réka (6), Ozsváth Imola (1, 2), Pap Izabella (7), Peti Botond (6), Peti Lehel (2, 3, 4, 6, 7), Simon Boglárka

(1, 3), Soós Tímea (1), Szabó Árpád Töhötöm (1, 2, 7), Szikszai Mária (3), Szilágyi Levente (7), Szőcs Levente (1, 6), Szőcsné Gazda Enikő (1), Turai Tünde (1, 3), Vajda András (1, 6), Vajda Szabolcs (6), Vass Melánia (7), Vincze Kata Zsófia (3) és Zsigmond Júlia (7). A generáció szellemi hovatartozását, gyökereit jelzi, hogy a sorozat első kötete (Szabó Á. T. szerk. 2002a) a kolozsvári néprajz szakot végzett hallgatók 2001-ig megírt néprajzi témájú szakdolgozatainak összesen 115 címet tartalmazó jegyzékét is tartalmazza (összeállítói: Csibi Margit és Kozma-Kis Erzsébet-Edit). A KJNT 17. évkönyvében (Ilyés–Jakab A. Zs.–Szabó Á. T. szerk. 2009) ugyancsak a fiatal „lenyomatosok” (Demeter Éva, Kinda István, Könczei Csongor, Ozsváth Imola, Peti Lehel, Szilágyi Levente, Szőcs Levente, Turai Tünde és Vajda András) közölnek kilenc néprajzi tanulmányt.

A nemzedékhez tartozó fiatalok kutatási eredményei ugyanebben az időszakban a Kriza János Néprajzi Társaság más kiadványaiban, mindenekelőtt a *Kriza Könyvtár* könyvsorozat köteteiben is nagy számban jelentek meg a tapasztaltabb erdélyi és magyarországi kutatók írásainak társaságában. A generáció tagjai az egyetemi évek során elsajátított tudományos módszereket a Kriza-kiadványokban (Szabó Á. T. szerk. 2002b; Dimény–Szabó Á. T. szerk. 2003; Tánczos szerk. 2004; Jakab A. Zs.–Keszeg szerk. 2007) közreadott néprajzi tanulmányaikban, illetőleg a közlemények alapjául szolgáló terepmunkában alkalmazták. A fiatal nemzedék társadalomnéprajz iránt érdeklődő tagjai évről évre bekapcsolódtak azokba az Orbaiszéken zajló nyári terepkutatásokba, amelyeknek Pozsony Ferenc és Kinda István irányításával a Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum adott otthont, és amelyeknek eredményeit ez az intézmény *A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai* című sorozat keretében rendre meg is jelentette (Kinda–Pozsony szerk. 2007; Kinda szerk. 2011; Jakab A. Zs.–Pozsony szerk. 2011). Ezekben a kötetekben tanulmánnyal vannak jelen a következő fiatal kutatók (zárójelben a megjelentetett írások száma): Bartalis Izabella (1), Bélteki Emőke (1), Bogdán Melinda (1), Bokor Zsuzsa (1), Buzogány Anna-Zsuzsánna (1), Deák Ferenc (2), Dimény Attila (2), Dimény-Haszmann Orsolya (1), Gazda Andrea (2), Hegyeli Attila (1), Ilyés Sándor (3), Incze Éva (1), István Anikó (1), Jakab Albert Zsolt (1), János-Szatmári Ildikó (1), Kinda István (5), Kolumbán Levente (1), Komáromi Tünde (1), Lőrinczi Tünde (2), Miklós Zoltán (1), Pete-Komáromy Sára (1), Peti Lehel (3), Poenar Rus Éva (1), Salló Szilárd (1), Szabó Annamária (1), Szabó Árpád Töhötöm (1), Szabó Róbert-Csaba (1), Szalma Anna-Mária (1), Szőcs Levente (1) és Szőcsné Gazda Enikő (6). Az erdélyi néprajzkutatás ekkor jelentkező új nemzedékének erejét, szakmai elkötelezettségét jelzi, hogy a generációhoz tartozók közül sokan a *Kriza Könyvek* sorozatban önálló köteteket is kiadtak (Páczkán 2002; Szabó Á. T. 2002; István 2003; Turai 2004; Könczei Á.–Könczei Cso. 2004.).

Az új néprajzos nemzedék a Kolozsváron és Magyarországon zajló **doktori képzés**be is bekapcsolódott, és sokan szereztek közülük tudományos fokozatot. A bemutatott időszakban a Péntek János irányításával már korábban doktori címet

szerzett néprajzosokhoz – Keszeg Vilmos (1995), Pozsony Ferenc (1997), Zsigmond Győző (1997), Tánchos Vilmos (1999), Gagyí József (2001) – újabb, de jobbra még a megelőző néprajzos generációhoz tartozó kutatók is csatlakoztak: Biró A. Zoltán, Bodó Julianna, Könczei Csilla, Salat-Zakariás Erzsébet és Zsidó Ferenc (Biró 2003; Bodó 2003; Könczei Csi. 2003; Salat-Zakariás 2007; Zsidó 2009). A néprajz szakot az 1990-es években elvégzettek közül ugyancsak Péntek János irányítása alatt doktorált Szikszai Mária és Fosztó László (Szikszai 2004; Fosztó 2009a).

Miután Keszeg Vilmos és Pozsony Ferenc megszerezték a doktorátusvezetői jogot, ők lettek a néprajzi alapképzésben részesült legfiatalabb doktoranduszok irányítói. A kolozsvári doktori iskolának természetesen voltak olyan hallgatói is, akik nem néprajzi alapképzésben részesültek. Az ekkor jelentkezett új néprajzos generáció tagjai közül Keszeg Vilmos irányításával 2009–2013 között 15 doktorandusz hallgató (Ambrus Judit, Balássy Enikő, Blos-Jáni Melinda, Czégényi Dóra Andrea, Csergő Melinda, György V. Imola, Ilyés Sándor, Nagy Réka, Ozsváth Imola, Peti Lehel, Szalma Anna-Mária, Szócs Levente, Tóth Zsombor, Tötszegi Tekla és Vajda András) védte meg sikeresen disszertációját (Ambrus 2009; Balássy 2013; Blos-Jáni 2012; Czégényi 2012a; Csergő 2012; György 2013; Ilyés 2010; Nagy R. 2012; Ozsváth 2009a; Peti L. 2010a; Szalma 2011a; Szócs 2010; Tóth Zs. 2011; Tötszegi 2007c; Vajda A. 2011a). Pozsony Ferenc szakmai vezetése mellett 2012–2013-ban 6 doktorandusz (Gál Tünde, Gergely Zoltán, Lőrinczi Tünde, Miklós Zoltán, Salló Szilárd és Szilágyi Levente) szerzett Kolozsváron PhD-fokozatot (Gál 2012; Gergely 2013; Lőrinczi 2012; Miklós Z. 2013; Salló 2012a; Szilágyi L. 2013), és a sikeres tanszéki védés után Furu Árpád disszertációja is (Furu 2014b) rövidesen nyilvános védésre kerül.

Néhány ehhez a generációhoz tartozó fiatal kutató a Kolozsváron elvégzett alapképzés után magyarországi (Bokor Zsuzsa, Jakab Albert Zsolt, Kinda István, Komáromi Tünde, Kovácsné István Anikó, Könczei Csongor, Szabó Árpád Töhötöm és Szócsné Gazda Enikő) és nyugat-európai (Fosztó László) egyetemek doktori iskoláiba iratkozott be, és miután ott sikeresen megvédte PhD-disszertációját (Bokor 2002; Fosztó 2007c; Jakab A. Zs. 2011; Kovácsné István 2008; Kinda 2009c; Könczei Cso. 2007; Szabó Á. T. 2008; Szócsné Gazda 2010d), Erdélybe hazatérve kutatói, muzeológusi és egyetemi oktatói munkakörben helyezkedett el. Nyisztor Tinka, Mirk Szidónia Kata és Ferencz Angéla Magyarországon elvégzett egyetemi tanulmányaikat követően doktori disszertációjukat is ott védték meg (Nyisztor 2008; Mirk Sz. K. 2008; Ferencz A. 2013), majd hazatérve szülőföldjükre ma itthon végeznek tudományszervezői, szerkesztői és kutatói munkát.

A fenti adatokat összegezve: az 1989-es rendszerváltás után 49 erdélyi néprajzkutató 50 doktori címet szerzett meg.⁶ A legtöbben Kolozsváron Péntek János (16), Keszeg Vilmos (15) és Pozsony Ferenc (7) irányításával védték meg doktori

---

⁶ Fosztó László két doktori címet szerzett (Fosztó 2007c, 2009a).

dolgozataikat, de többen szereztek tudományos fokozatot magyarországi (11) és nyugat-európai (1) doktori iskolák tanítványaként is. A kolozsvári Hungarológiai Doktori Iskola keretében működő három néprajzos oktató (Keszeg Vilmos, Pozsony Ferenc, Tánczos Vilmos) ma 28 erdélyi és magyarországi doktorandusz hallgató témavezetője. A Bukaresti Egyetemen Zsigmond Győző irányít doktori dolgozatokat. Mindezeket tekintetbe véve bizonyos, hogy a tudományos fokozattal rendelkező erdélyi néprajzkutatók száma a jövőben tovább emelkedik.

A kolozsvári doktori iskola hallgatói Keszeg Vilmos professzor irányításával 2008-ban elindították az *Emberék és kontextusok* című könyvsorozatot, amelynek eddig kilenc kötete jelent meg a marosvásárhelyi Mentor Kiadó (Ambrus s.a.r. 2008; Vajda A. szerk., s.a.r. 2008; Ozsváth s.a.r. 2009; Czégényi–Keszeg s.a.r. 2010; Bajkó s.a.r. 2010) és újabban az Erdélyi Múzeum-Egyesület (Keszeg s.a.r. 2012; Keszeg 2012a; Ozsváth s.a.r. 2012; Vajda A. szerk., s.a.r. 2013) kiadásában, két további kötet pedig nyomdában van (Czégényi 2014; Szalma 2014). A sorozat társszerkesztője Szikszai Mária, a módszertani jelentőségéről pedig még szó lesz.

Az kolozsvári MNAI legnagyobb gondját ma az alapképzésben és a mesteri képzésben részt vevő hallgatók számának csökkenése okozza. Az ún. „bolognai oktatási rendszer” kötelező bevezetése megszüntette a kettős szakokat, ami – egyéb tényezők mellett: a végzősök elhelyezkedési nehézségei, az egyetemi szakképzés inflálódása stb. – kedvezőtlen folyamatokat indított el. Tíz-tizenöt évvel korábban 20–25, sőt olykor több mint 30 néprajz szakos hallgató is végzett egy-egy évfolyamon, de ma ez a szám tíz fő alá esett vissza. Örvendetes ugyanakkor, hogy megnőtt a doktori képzésben részt vevő, de alapvetően nem néprajzi végzettségű hallgatók száma.

2.2.2. Kriza János Néprajzi Társaság (KJNT)

Az ugyancsak kolozsvári székhelyű Kriza János Néprajzi Társaság – ugyanúgy, mint az 1990 utáni első évtizedben – a jelen összefoglalóban vizsgált időszakban is a néprajzi intézet (MNAI) adminisztratív „háttérintézményeként” működött, és számos olyan funkciót töltött be, amely az önálló jogi személyiséggel nem rendelkező intézet esetében nem volt lehetséges. A korábbi gyakorlatnak megfelelően a KJNT pályázatokat nyújtott be különböző magyarországi és romániai intézményekhez néprajzi alapkutatások elvégzésére, adatbázisok létrehozására, könyvek megjelentetésére stb., a néprajzi intézet szakmai köre (tanárok, doktoranduszok, egyetemi hallgatók, vendégtanárok stb.) pedig megfelelő állandó környezetet jelentett ahhoz, hogy a társaság által koordinált tudományos programok (terepkutatás, konferenciák, könyvkiadás, könyvbemutatók, kiállítások stb.) valóban sikeresek legyenek. A két intézmény együttműködését illetően az is igaz tehát, hogy az intézet (MNAI) a szakmai egyesület (KJNT) szellemi „háttérintézménye” volt.

A Kriza János Néprajzi Társaság kolozsvári székházában sűrűn zajló szakmai eseményekről számot adni igen nehéz volna, hiszen alig telik el hét, hogy ne volna itt könyvbemutató, kiállításmegnyitó, vendéglőadás, műhelykollokvium vagy

tudományos konferencia, és a társaság olykor más intézményekkel együttműködve vidéki helyszíneken is szervez különböző rendezvényeket.

A KJNT kiadványai között kiemelkedő jelentőségűek a néprajzi tanulmányokat tartalmazó évkönyvek. A *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve* sorozat jobbra a Társaság tagjainak kutatási eredményeit adja közre, így természetes, hogy a közölt tanulmányok az erdélyi és moldvai magyarság néprajzával, valamint tudomány- és kutatástörténeti kérdésekkel foglalkoznak. Ebben a sorozatban 2002–2013 között a 11–21. sorszámú kötetek jelentek meg, vagyis összesen 11 kiadvány (Szikszai szerk. 2002 és 2003; Pozsony–Szabó Á. T. szerk. 2004; Keszeg–Tötszegi szerk. 2005; Gazda K.–Tötszegi szerk. 2006; Ilyés–Pozsony szerk. 2007; Ilyés–Keszeg szerk. 2008; Ilyés–Jakab A. Zs.–Szabó Á. T. szerk. 2009; Czégényi–Keszeg–Pozsony szerk. 2010; Keszeg–Szalma szerk. 2011; György–Keszeg–Tekei szerk. 2012; Ilyés–Jakab A. Zs. szerk. 2013). A *Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője* sorozat megjelenése nem ennyire rendszeres (2002–2013 között összesen 5 kiadvány); benne hangsúlyosan jelennek meg különböző könyvészeti összeállítások. A *Kriza Könyvek* sorozatban 1990 óta 37 néprajzi tárgyú kötet jelent meg, ezek közül 27 kötet (a 11–37. sorszámú kiadványok) 2002 után. A sorozatokon kívül a társaság könyvkiadója további 21 könyvet adott ki. Továbbá a KJNT vállalta fel az előbb már említett *Néprajzi Egyetemi Jegyzetek* kiadását is, amelynek 8 kötetét ugyanebben az időszakban hagyta el a nyomdát. A KJNT és az MNAI együttműködésével a 2002–2013 közötti időszakban összesen megjelentetett 71 néprajzi kiadvány (10 évkönyv, 5 értesítő, 27 kötet a *Kriza Könyvek* sorozatban, 8 egyetemi jegyzet, 21 sorozatokon kívüli kötet) nagyobb időtávlatból nézve is igen jelentős tudományos teljesítmény. Mivel a kiadónak nincs tudományos akkreditációja, emiatt a Társaság kiadványai – vitán felül álló szakmai értékük ellenére – a hivatalos „elszámoltatások” idején nem minősülnek tudományos munkáknak. Az utóbbi néhány évben a korábbi időszakhoz képest a KJNT-kiadványok száma is csökkenőben van, mert a Társaság a könyvek kiadási költségeit egyre nehezebben tudja fedezni.

A KJNT sikerrel kezdte el különböző online adatbázisok építését, de ezek rendszeres frissítése és a társaság archívumában található néprajzi anyag digitalizált feldolgozása sokkal nagyobb emberi kapacitást igényelne, mint amellyel a Társaság jelen pillanatban rendelkezik. Az online elérhető fotóarchívum⁷ anyagának további bővítése, a fényképek adatolása ezután is rendszeres, folyamatos munkát igényel. A KJNT nemrég elindított egy digitális balladatárát⁸ is, amely számos keresési lehetőséget tesz lehetővé, és amely így segítségére lehet mind a szövegfolklorisztikával foglalkozó kutatóiknak, mind a szélesebb közönségnek.

A kutatómunkát segíti a KJNT jelenleg 10103 kötetből álló szakkönyvtára és a gazdag néprajzi adattári gyűjtemény is, amelynek állománya 2012-ben 2700 tételből állt.

⁷ A Kriza János Néprajzi Társaság Képtára: <http://www.kjnt.ro/fotoarchivum> (2014. május 25.)

⁸ A Kriza János Néprajzi Társaság Balladatára: <http://www.kjnt.ro/balladatar> (2014. május 25.).

A KJNT pályázatai főleg magyarországi forrásokat céloztak meg, a Romániából érkező állami és más intézményi támogatások az előbbinél jóval kisebb jelentőségűek voltak. Az utóbbi években ezek a pályázati lehetőségek, úgy tűnik, beszűkültek, emiatt a Társaság csoportos kutatási programokat kevésbé tudott támogatni, mint a korábbi időszakban. Ma a kolozsvári székház optimális adminisztratív működtetése, az állandó kiadványok (évkönyv, értesítő) megjelentetése és az online adatbázisok állandó frissítése is egyre nagyobb gondot okoz, egyéb költségigényes programokra pedig a Társaság nem tud megfelelő összegeket mozgósítani.

2.2.3. Múzeumok néprajzi tudományos tevékenysége

A megyei és városi múzeumok főleg a Székelyföld kisvárosaiban foglalkoztatnak magyar nemzetiségű néprajzos muzeológusokat, de ilyen szakemberek elvértve más múzeumokban is jelen vannak.

A **Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban** dolgozik Szőcsné Gazda Enikő, Kinda István és Demeter Éva, előbbi kettő a néprajzi részlegen, utóbbi pedig a közművelődésért felelős részlegen, és múzeumpedagógiai feladatokat is ellát. A múzeum megújult, minden tekintetben impozáns évkönyvének 2007–2013 között hat évfolyama jelent meg (*Acta Siculica* 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012–2013; főszerk.: Kinda István). Ezek mindegyikében jelentős helyet foglal el a néprajzi tanulmányokat tartalmazó fejezet (szerkesztői Kinda István és a múzeum néprajzi részlegét vezető Szőcsné Gazda Enikő), melyben összesen 78 néprajzi tanulmány és forrásközlés jelent meg. A kötetek az *In memoriam* laptestben nekrológokat közölnek néhány időközben elhunyt, Háromszékhez kötődő jeles erdélyi néprajzkutatóról (Coroi Artur, Gazda László, Incze László, Kónya Ádám, Nagy Olga), közreadva személyi könyvészetüket is. Az évkönyvek szerzői között a székelyföldi múzeumok belső munkatársai mellett ott találjuk a máshol dolgozó néprajzkutatókat is, zömmel a fiatal néprajzos nemzedék tagjait.

Az elmúlt években az intézmény több tucat kiadványt jelentetett meg, amelyek között szép számmal akadnak néprajzi jellegűek (Demény 2004; Kinda–Pozsony szerk. 2007; S. Lackovits–Szőcsné Gazda szerk. 2007; Vargha kiad. 2012; D. Haszmann 2013), illetve történeti néprajzi adatokat újra közreadó forráskiadványok (Kinda 2012; Scheint 2012; Roediger 2013). A múzeum felvállalta Pesty Frigyes 1864–1865-ös helynévgyűjtésének közzétételét. Eddig a gyűjtés első, a mai Kovászna megyére vonatkozó részét sikerült megjelentetni Csáki Árpád szerkesztésében (Pesty 2012). A Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum a Veszprémi Múzeummal közösen rendezi a *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* című konferenciát, amelynek 7. konferenciakötetét 2007-ben közösen jelentették meg (Lackovits–Szőcsné Gazda 2007 szerk.).

A múzeumban az elmúlt években megtörtént a nyilvántartási rendszer digitalizálása, és egyéb jelentős belső adatbázisok is elkészültek.

A Kézdivásárhelyi Incze László Céhtörténeti Múzeum, a Csernátoni Haszmann Pál Múzeum és a Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum a sepsiszentgyörgyi múzeum kirendelt egységei. A kézdivásárhelyi intézmény részlegvezető muzeológusa Dimény Attila, néprajzos múzeumpedagógusa pedig Dimény Erika. A csernátoni múzeum néprajzos muzeológusa, Dimény-Haszmann Orsolya a múzeum létrejöttének negyvenéves évfordulójára állította össze *A Csernátoni Haszmann Pál Múzeum* című képes albumot (D. Haszmann 2013).

A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeumban szerződéses alapon dolgozik Jakabfy Edit restaurátor, de az intézménynek nincs állandó alkalmazásban lévő muzeológusa. Az utóbbi években megtörtént a mintegy másfélezer tárgyat tartalmazó gyűjtemény fényképes nyilvántartásba vétele. A múzeum az utóbbi években több időszaki kiállításnak és egyéb rendezvénynek adott otthont, amelyeket Pozsony Ferenc múzeumalapító irányításával Dimény Attila kézdivásárhelyi és Kinda István sepsiszentgyörgyi muzeológusok szerveztek. Pozsony Ferenc és Kinda István szerkesztették a *Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai* sorozat több megjelent kötetét (Kinda–Pozsony szerk. 2007; Jakab A. Zs.–Pozsony szerk. 2011; Kinda szerk. 2011; Pozsony–Kinda 2011) is. A kiadványokban fellelhető tanulmányok az Orbaiszéken több éven át ismételten zajló terepkutatások nyomán születtek, amelyeknek ugyancsak a múzeum volt a gazdája és szervező intézménye.

A **Csiki Székely Múzeumnak** az elmúlt években két fiatal, Kolozsváron végzett néprajzos munkatársa volt: Salló Szilárd néprajzos muzeológusként, Kádár Kincső pedig múzeumpedagógusként dolgozott igen eredményesen az intézmény keretében. Az utóbbi években gyökeresen átszervezték a múzeum gazdag néprajzi anyagának kiállításstermekben való megjelenítését, többéves munkával és külső forrásokból jövő pályázati összegek felhasználásával létrehozva a *Csiki idők járása. Népi életképek a mindennapokból* című állandó néprajzi kiállítást, amely a korszerű audiovizuális eszközök beépítése, az interaktív tevékenységek sikeres megszervezése miatt rövid idő alatt igen látogatottá vált. A sepsiszentgyörgyi múzeumi évkönyvhöz hasonlóan a *Csiki Székely Múzeum Évkönyve* is külön laptestekben közöl néprajzi tanulmányokat, amelyek leginkább a történelmi Csíkszék (Csík, Gyergyó, Kászon, Gyimes) népi kultúrájának valamely jelenségéről szólnak, de ezt a területi elvet a szerkesztők itt sem érvényesítik szigorúan.⁹ Salló Szilárd ma a Székelyudvarhelyen működő Hargita Megyei Hagyományőrző Forrásközpont munkatársa, a Csiki Székely Múzeumban pedig csak Kádár Kincső néprajzos múzeumpedagógus dolgozik.

A hatalmas magyar muzeológiai anyagot is archiváló kolozsvári **Erdélyi Néprajzi Múzeumnak** hosszú éveken át, sajnálatos módon, egyetlen magyar munkatársa sem volt. Ez a helyzet az utóbbi években némiképp megváltozott: a 2004-ben alkalmazott Tötszegi Tekla muzeológus kutatónak sikerült több magyar jellegű

⁹ Az évkönyvek tanulmányai a múzeum honlapján online letölthetők: <http://www.csszm.ro/csiki.php?l=hu&sm=5> (2014. május 26.).

időszaki kiállítást is megszerveznie (például *Denis Galloway 1926–1932 között készült romániai fotói*, a Hóstát-kiállítás stb.), és ezekhez kapcsolódóan jelentős múzeumi kiadványokat is megjelentetnie (pl. Tötszegi 2008; Tötszegi–Pávai 2010).

2.2.4. Egyéb intézmények

A román kormány által 2007-ben Kolozsváron létrehozott és azóta igen hatékonyan működő kolozsvári **Nemzeti Kisebbségkutató Intézet**nek öt olyan munkatársa van, akik Kolozsváron néprajz szakot végeztek: Bokor Zsuzsa, Fosztó László, Jakab Albert Zsolt, Könczei Csongor és Peti Lehel. Az etnikai identitás alakulásával, az együttéléssel, a migrációval, a jogvédelemmel stb. foglalkozó intézet kutatóinak munkaköri leírásában azonban nem szerepelnek kifejezetten néprajzi vagy antropológiai feladatok, ennek ellenére ezek a fiatalok az utóbbi években ezen a tudományterületen szereztek tudományos fokozatot, és igen jelentős néprajzi könyveket, tanulmányokat jelentettek meg magyar, angol és román nyelven az intézet saját kiadójánál (Bokor 2013; Fosztó 2009b; Toma–Fosztó 2011; Jakab A. Zs. 2012a, 2012b; Könczei Cso. 2011, 2012; Peti L. 2012a; Jakab A. Zs.–Peti L. szerk. 2009, 2010; Könczei Cso. szerk. 2010a, 2010b, 2014) vagy más kiadóknál. Örvendetes, hogy az intézet az intézményen kívüli kutatók néprajzi könyveinek megjelentetését is felvállalja (Ilyés 2013; Szabó Á. T. 2013a; Tánczos 2012; Peti L.–Tánczos eds. 2012).

A Román Akadémiához tartozó **Kolozsvári Folklor Intézet**ben az évek során a magyar folkloristák száma egyre apadt. Ma az intézetben már csak két magyar kutató, Komáromi Tünde és Salat-Zakariás Erzsébet van alkalmazásban, utóbbi csak félállásban.

Az **Erdélyi Múzeum-Egyesület** (EME) tudományosan akkreditált kiadója több néprajzi könyvet is megjelentetett (Kinda 2010; Tánczos 2011a; Keszeg s.a.r. 2012; Vajda A. 2013), és a tudományos társaság negyedévente megjelenő folyóiratának, az *Erdélyi Múzeumnak* az utóbbi években rendszeresen jelentek meg néprajzi tematikus számai Tánczos Vilmos szerkesztésében (2011/1, 2012/4, 2014/1). Az egyesület Bölcsészettudományi Szakosztálya Kolozsváron néprajzi előadásokat is szervez romániai és külföldi előadókkal.

A két említett tudományos intézet kiadója mellett több erdélyi **könyvkiadó** (Kriterion, Mentor, Pro-Print, Pallas-Akadémia stb.) is felvállalta az igényes néprajzi kiadványok rendszeres megjelentetését, sőt olykor az is előfordult, hogy egy-egy kötet előre megtervezett kutatói és kiadói együttműködés révén jött létre (például: Keszeg–Szabó Zs. szerk. 2006 és 2010). Külön ki kell emelnünk a marosvásárhelyi Mentor Kiadó következetes kiadói tevékenységét, amely sok más néprajzi kiadvány mellett DVD-mellékletekkel megjelentette az *Emberék és kontextusok* című forrásközlő sorozat első öt kötetét (Ambrus s.a.r. 2008; Vajda A. szerk., s.a.r. 2008; Oszváth s.a.r. 2009; Czégényi–Keszeg s.a.r. 2010; Bajkó s.a.r. 2010), és Magyar

Zoltán erdélyi tájegységi mondagyűjtéseinek több, ugyancsak forrásértékű kötetét (Magyar 2005b, 2007b, 2008a, 2008b, 2009a, 2011a) is kiadta.

Végezetül megemlíjtük, hogy különféle **megyei és városi kulturális intézményekben** ugyancsak dolgoznak tudományos munkával is foglalkozó magyar néprajzos szakemberek: Vajda András (A Hagyományos Kultúra és Művészeti Oktatás Maros Megyei Központja), Both József (A Hagyományos Kultúra Megőrzésének és Terjesztésének Kolozs Megyei Központja), Salló Szilárd (Hargita Megyei Hagyományörző Forrásközpont), Ferencz Angéla (Hargita Megyei Kulturális Központ) és mások.

3. A néprajztudomány területei

3.1. Könyvészeti adatgyűjtés

A romániai magyar néprajzi kutatás **általános bibliográfiájának** időrendben történő összeállítását 2002-ben Jakab Albert Zsolt kezdte el, aki átfogó bibliográfiái gyűjtőmunkát végzett. Az általa összeállított, jól szerkesztett online adatbázis a KJNT és a *Transindex* honlapjain érhető el,¹⁰ és a kezdetektől 2007-ig tartalmaz könyvészeti tételeket (Jakab A. Zs. összeáll. é. n.). A KJNT intézményi keretében folytatott adatgyűjtés és az adatbázis további fejlesztése azonban sajnos abbamaradt, holott folytatása és a korábbi évek bibliográfiai adatainak újabbakkal való kiegészítése nagyon fontos volna. A Társaság *Előmunkálatok a romániai magyarság néprajzához* nevű nagy projektje, amelynek keretében ez a könyvészet is készült, kellő támogatás hiányában ma ugyancsak takaréklángon működik.

Jakab Albert Zsolt és mások munkájának köszönhetően ugyanebben az intézményi keretben több **tájegységi bibliográfia** is elkészült. A KJNT nagy kutatói összefogással 2006-ban – a viszonylagos teljesség igényével – könyv alakban is kiadta a moldvai csángó bibliográfiát (Ilyés–Pozsony–Tánczos szerk. 2006), amely a Társaság honlapján elektronikusan is hozzáférhető.¹¹ A kötet megjelenése óta lassan egy évtized telt el, és az 5376 tételt tartalmazó könyvészet online változatának aktualizálása már ugyancsak időszerű volna. A *Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője* sorozatban más könyvészetek is megjelentek. A már korábban kiadott Koltaszeg-bibliográfiát (*KJNT Értesítője* 2000/1–2., Ercsei Judit szerk.) 2003-ban a Háromszék-bibliográfia követte (Jakab A. Zs. összeáll. 2003), amely utóbb bővített formában is megjelent (Jakab A. Zs.–Kinda összeáll. 2012). A Kriza-értesítők sorozatának egyik füzeteként Szilágyi Enikő Hajnalka összeállításában jelent meg az

¹⁰ Romániai magyar néprajzi bibliográfia: <http://www.kjnt.ro/neprajzibibliografia> és <http://neprajzibibliografia.adatbank.transindex.ro> (2014. május 25.).

¹¹ A moldvai csángók bibliográfiája: <http://www.kjnt.ro/csangobibliografia> (2014. május 25.).

Erdélyi Múzeum folyóirat néprajzi írásainak annotált bibliográfiája a kezdetektől 1917-ig (Szilágyi E. H. összeáll. 2002).

A KJNT Értesítőjében személyi könyvészetek is jelentek meg az 1990-es években (például az 1998/3–4-es számban Faragó József bibliográfiája). Az utóbbi évtizedben elkészült az erdélyi magyar néprajztudomány néhány további nagy alakjának személyi könyvészete. A 80 éves Kallós Zoltánt a KJNT különkiadvánnyal ünnepelte (Ilyés–Jakab A. Zs. szerk. 2006), amelyben a kutató személyi bibliográfiája is helyet kapott (Jakab A. Zs. összeáll. 2006). A 85 éves Szentimrei Judit előtt a Társaság 14. évkönyvével (Gazda K.–Tötszegi szerk. 2006) és a kutatói könyvészet közreadásával tisztelgett (Jakab A. Zs.–Szabó Zs. összeáll. 2006). A 60 éves Gazda Klárát a 13. évkönyv köszöntötte (Keszeg–Tötszegi szerk. 2005), a kötet elején a kutató írásainak könyvészetével. Kónya Ádám háromszéki néprajzkutató személyi könyvészete az Acta Siculica 2011-es évfolyamában jelent meg nekrológ kíséretében (Boér–Kinda 2011).

Ugyancsak újabban készült el a néprajztudomány egy-egy területének tematikus könyvészete. Pozsony Ferenc az erdélyi magyar társadalom kutatásának eredményeit vette számba a tudományág több mint 40 oldal terjedelmet kitevő válogatott könyvészetével (Pozsony 2008). Czégényi Dóra közreadta a romániai magyar hiedelemkutatás ugyancsak válogatott, de ilyen formában is egészen átfogó, több mint 70 oldal terjedelmű bibliográfiáját (Czégényi 2012c). A sorozat egy másik kötete a népi gyógyászat kutatásának elsősorban pragmatikai szempontokat követő szakirodalmát tartalmazza (Keszeg–Czégényi 2010). Jakab Albert Zsolt és Keszeg Vilmos összeállításában jelent meg az életpályák, élettörténetek kutatásának válogatott könyvészete (Jakab A. Zs.–Keszeg összeáll. 2007). Tánczos Vilmos egy-egy tanulmányt írt a moldvai csángó és az erdélyi magyar népi vallásosság kutatásának történetéről, amelyekhez átfogó reprezentatív könyvészet is tartozik (Tánczos 2007a és 2010b), és a moldvai csángók nyelvészeti kutatását összefoglaló tanulmányát is közel 80 oldal terjedelmű idevágó könyvészet egészíti ki (Tánczos 2004). Jakab Albert Zsolt és Pozsony Ferenc állították össze az erdélyi cigányság kutatásának válogatott bibliográfiáját (Jakab A. Zs.–Pozsony összeáll. 2007). Az erdélyi cigányközösségek kutatásának korszakait Pozsony Ferenc elemző tanulmányban is tárgyalta, amelyhez részletes könyvészet is tartozik (Pozsony 2007a). Szabó Árpád Töhötöm a romániai magyar nyelvű néprajzi felsőoktatás, kutatás és muzeológia aktuális helyzetét mutatta be ugyancsak megfelelő szakirodalom kíséretében (Szabó Á. T. 2003).

Egy-egy néprajzi terület reprezentatív nemzetközi és magyar szakirodalmát, az erdélyi néprajzkutatás legújabb eredményeit is ideértve, összefoglalják az MNAI oktatói által kiadott egyetemi jegyzetek. A sorozat köteteiben Pozsony Ferenc átfogó könyvészetet állított össze az erdélyi népszokáskutatásról (Pozsony 2006a: 369–407.), illetve Erdély egyes népeinek (szászok, örmények, székely szombatosok, cigányok) néprajzi szempontú kutatásáról (Pozsony 2009a: 24–29., 94–102., 131–133.,

157–159., 195–206., 231–233.), Keszeg Vilmos a populáris írásbeliségről (Keszeg 2008a: 385–442.), a történetmondásról (Keszeg 2011: 261–299.) és a hiedelemkutatásról (Keszeg 2013: 342–492), Tánczos Vilmos az archetipikus szimbolizációról (Tánczos 2006a: 307–336.), Szikszai Mária egyes művészetantropológiai kérdésekről (Szikszai 2009), Gazda Klára pedig a tárgyi népművészet művészeti szempontú kutatásáról (Gazda K. 2008b: 419–456.) állított össze könyvészetet.

Néprajzi vonatkozásban is ígéretesen indult 2010-ben a *Transindex* nevű kolozsvári internetes portál kezdeményezése, amely a *Romániai Magyar Lexikon* adatbázisban¹² különböző erdélyi néprajzi jelenségeket, kutatókat, adatközlőket és elméleti fogalmakat bemutató kétnyelvű, magyar–román szaccikket és ezekhez tartozó könyvészeti tételeket tett a nagyközönség számára is hozzáférhetővé, de sajnos ez a kezdeményezés is idő előtt abbamaradt, sőt ma már az elkészült néhány tucat néprajzi szócikk megtalálása is elég körülményes a portálon.

Ebben az időszakban jelentek meg az 1981-ben elindított *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* utolsó kötetei (IV. [2002], V/1. [2010] és V/2. [2010]; főszerk.: Dávid Gyula), amelyek ugyancsak jelentős számban tartalmaznak néprajzi-folklorisztikai szócikkeket.

3.2. Tudománytörténeti konferenciák, kiadványok

A kolozsvári BBTE Magyar Néprajzi és Antropológiai Intézete (MNAI) és a Kriza János Néprajzi Társaság (KJNT) 2008 óta évente szerveznek közös kutatás- és tudománytörténeti konferenciákat, amelyeken a kolozsvári – illetve tágabban értelmezve: az ezzel valamilyen kapcsolatban álló – néprajzi kutatások, valamint az erdélyi néprajzi oktatás történeti kérdéseit járják körül, és gyakran kiemelten foglalkoznak egy-egy meghatározó személyiség életpályájával.

Az elhangzott kutatás-, tudomány- és oktatástörténeti előadások eddig két KJNT-évkönyvben jelentek meg. A 18. társasági évkönyv (Czégényi–Keszeg–Pozsony szerk. 2010) két tudománytörténeti konferencia (2008, 2009) anyagát tartalmazza. Benne összefoglalót és hozzá tartozó könyvészetet találunk az erdélyi vallási néprajzi kutatások eredményeiről (Tánczos 2010b), az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az *Erdélyi Múzeum* folyóirat 1859–1948 közötti népköltéssel kapcsolatos tevékenységéről (Olosz 2010a), az 1949-ben létrejött Kolozsvári Folklor Intézetben zajló népzene-kutatói munkáról (Almási 2010), az Erdélyi Fiatalok 1930-as évekbeli falukutató mozgalmának néprajzi és népművészeti szempontjairól (Cseke 2010). Az intézmény- és oktatástörténeti fejezetben Olosz Katalin annak okait tárja fel, hogy 1905-ben miért nem került a kolozsvári egyetem irodalomtörténeti tanszékére a nyilvános rendes tanári állásra pályázó Sebestyén Gyula (Olosz

¹² A Romániai Magyar Lexikon online elérhetősége: <http://lexikon.adatbank.ro> (2014. október 20.).

2010b), aki őstörténettel, hősi epikával, regösénekekkel foglalkozott. Ugyanitt Keszeg Vilmos a Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1943. április 8-i jegyzőkönyvét ismerteti (Keszeg 2010b), amely a néprajzi tanszék professzori állását elfoglalni kívánó Gunda Béla, Szendrey Ákos, Bálint Sándor, Bartha Károly, Lükő Gábor, K. Kovács László és Tálasi István pályázati anyagának értékelését tartalmazza. Amint ismert, az 1940-ben újraalakult kolozsvári néprajzi tanszéken korábban Viski Károly és K. Kovács László oktatott, majd az 1943 tavaszán kiírt pályázat eredményeként 1943–1948 között Gunda Béla lett az intézet vezető professzora, akinek irányítása alatt ezekben az években szaktudást szerzett az a neves erdélyi néprajzkutatói generáció, amely a 20. század második felében fejtette ki tevékenységét (dr. Kós Károly, Faragó József, Molnár István, Nagy Jenő, Antal Árpád, Nagy Olga és még sokan mások). Ugyanebben a fejezetben Ozsváth Imola a pedagógusként tevékenykedő néprajzkutatók munkájának jelentőségét a tárgyra vonatkozó gazdag könyvészet kíséretében méltatja, és történetiségében is bemutatja ezt a jelenséget (Ozsváth 2010). Mivel Kolozsváron 1919-ben Herrmann Antal magántanár távoztával megszűnt az egyetemi szintű néprajzi képzés, és az 1940–1948 közötti rövid, Gunda Béla nevével fémjelzett időszakot leszámítva, később sem sikerült ezt biztosítani, ezért kiemelt jelentőségűvé vált a többnyire vidéken dolgozó önkéntes néprajzosok munkája.¹³ A kötet harmadik fejezetében kutatói pályaképeket olvashatunk a múzeumteremtő dr. Kós Károlyról (Tötszegi Tekla), Seprődi Jánosról és Sztripszky Hiadorról (Almási István), Vámszer Gézáról (Pozsony Ferenc), Nagy Olgáról (Keszeg Vilmos) és Szentimrei Juditról (Gazda Klára).

A Kriza János Néprajzi Társaság 20. évkönyve (György–Keszeg–Tekei szerk. 2012) újabb három tudománytörténeti konferencia (2010, 2011, 2012) tanulmányait adja közre. Keszeg Vilmos ezúttal a kolozsvári egyetem bölcsészettudományi karának 1942. április 16-i jegyzőkönyvét ismerteti, amely a néprajzi tanszék Viski Károly távozása miatt megüresedett professzori állására pályázók életművének áttekintését és korabeli értékelését tartalmazza. Zakariás Erzsébet a Kolozsvári Folklor Intézet archívumáról, Tibori Szabó Zoltán és Újvári Mária a Minerva nyomda és könyvkiadó (1920–1948) kiadványairól, Dávid Gyula a Kriterion Könyvkiadó első éveiről, Vida Tekei Erika a marosvásárhelyi Mentor Kiadó néprajzi kiadványairól

¹³ Vidéki iskolák tanáraként végeztek igen jelentős kutatói és tudományos szervezői munkát Balázs Márton (1867–1948), Orosz Endre (1871–1945), Haáz Ferenc Rezső (1883–1958), Konsza Samu (1887–1971), Vámszer Géza (1896–1976), Domokos Pál Péter (1901–1992), Haszmann Pál (1902–1977), Vita Zsigmond (1906–1988), Duka János (1907–1990), Kovács Ferenc (1907–1959), Gagyai László (1910–1991), Székely László (1912–1982), Haáz Sándor (1912–2007), István Lajos (1920–2011), Dánielisz Endre (szül. 1925), Kallós Zoltán (sz. 1926), Gub Jenő (1929–2013), Albert Ernő (sz. 1932), Bura László (1932–2014), Kovács Piroska (sz. 1932), Major Miklós (1933–2010), Gál Irma (sz. 1933), Kardalus János (1935–2006), Balácsi Dénes (sz. 1936), Ráduly János (sz. 1937), Antal Sándorné Tankó Mária (sz. 1937), Szöcs Lajos (1938–2008), Gálfalvi Gábor (sz. 1938), Balázs Lajos (sz. 1939), Mirk László (sz. 1944), Burus János (sz. 1946), Nagy Lajos (sz. 1950) és még igen sokan mások.

(1996–2010), Sava Eleonora a kolozsvári román egyetemisták folklórköréről, Asztalos Enikő pedig a Marosvásárhelyi Népi Egyetem néprajzi tanfolyamairól (1993–2011) közöl összefoglalót. Az évkönyv kutatói életpályákat összefoglaló második felében Borbély Sándor 19. század végi aranyosszéki folklórgyűjtőről (Keszeg Vilmos), Viski Károly balladagyűjtéseiről (Olosz Katalin), Lükő Gábor bukaresti tanulmányairól és kapcsolatairól (Tánczos Vilmos), a Dimitrie Gusti professzor által vezetett bukaresti monografikus szociológiai iskola és az *Erdélyi Fiatalok* közötti kapcsolatokról (Salamon Márton László), a kalotaszegi lakodalmi szokások kutatóiról (Kürti László), a kulturális elemek vándorlását vizsgáló Gunda Béláról (Viga Gyula), a bukovinai székelyek történelmét és kultúráját kutató Sántha Alajosról (Gatti Beáta) találunk tudománytörténeti összefoglalókat. A kötetet Faragó József nekrológia (Albert Ernő) és a *Cantata Profana* egyik újabb, esszéisztikus hangvételű értelmezési kísérlete zárja (Balázs Lajos).

A *Népi kultúra, társadalom Háromszéken* című kötetben Albert Ernő erre a tájegységre vonatkozóan vet fel kutatás- és tudománytörténeti kérdéseket, és foglal össze tudományos eredményeket (Albert 2003), Szabó Judit újonnan feltárt adatok alapján mutatja be Balázs Márton néprajzkutatói műhelyét (Szabó J. 2003), Szócsné Gazda Enikő pedig a háromszéki csempekészítő központok kutatásának eredményeit és problémáit tárja fel (Szócsné Gazda 2003). A moldvai csángó népi kultúra tanulmányozásának néhány általános kérdését Meinolf Arens (Arens 2005), kifejezetten folklorisztikai jellegű kérdéseit pedig Faragó József veti fel (Faragó 2005a).

Hála József *Hogyan gyűjtöttek elődeink?* című könyvében (Hála 2004) Jankó János és Herrmann Antal erdélyi terepmunkájával ismertet meg. A kötet továbbá nagy terjedelemben foglalkozik a néprajztudomány által mostanig elfeledett Gyarmathy Zsigáné Hóry Etelka és Pávai-Vajna Ferenc munkásságával is. A Kós Béla által összeállított *Néprajz és muzeológia* című kötet (dr. Kós 2011) a muzeológus dr. Kós Károly, valamint Szentimrei Judit és Nagy Jenő több évtizedes, második világháború utáni tevékenységét mutatja be. Paládi-Kovács Attila egy-egy tanulmányban K. Kovács Lászlóra és Gunda Bélára emlékezik, akiknek életműve sok szállal kötődik Erdélyhez (Paládi-Kovács 2008, 2012).

Keszeg Vilmos szerkesztésében jelent meg Nagy Olga *Vallomások* című posztumusz kötete (Nagy O. 2010), amelyből a szerző alkotói műhelyébe nyerünk betekintést, megismerve a neves mese-, élettörténet- és társadalomkutató egészen kivételes személyiségét is. A *Válaszút vándora* című könyv (Kallós–Benkei 2005) Kallós Zoltánnal készült interjúkat tartalmaz. A csíkszeredai Sapientia EMTE oktatói Balázs Lajos 70. születésnapjára jelentették meg az őt köszöntő konferencia anyagát. A *hagyomány burkai* című kötetben a kutatóval készült interjúk is helyet kaptak (Lajos–Tapodi szerk. 2009). Több néprajzi tanulmányt, főleg a népi kultúra és a nyelv kapcsolatát elemző írásokat tartalmaz a Péntek János köszöntésére kiadott *Nyelvek és nyelvváltozatok* című kétkötetes munka is (Benő–Fazakas–Szilágyi N. S. szerk. 2007).

3.3. Múzeumok, tájházak, gyűjtemények

Pozsony Ferenc összefoglaló tanulmányt készített az erdélyi múzeumokban található magyar néprajzi gyűjteményekről (Pozsony 2006b). Az egyes megyei és városi múzeumok néprajzi anyagát bemutató kiadványokat, valamint kiállításokra, műtárgyvédelemre vonatkozó szakanyagokat, katalógusokat elsősorban maguk a múzeumok adták ki. Ilyen jellegű összeállítások, jegyzékek a múzeumi évkönyvekben (*Acta Siculica*, *Csiki Székely Múzeum Évkönyve*) is gyakran megjelentek. Mindezek tételes felsorolására nincs mód, alább csak néhány fontosabb kiadványt nevezünk meg.

A Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumot igényes kivitelű kötet mutatja be (Vargha kiad. 2012). A sepsiszentgyörgyi múzeum alsócernátoni külső egységéről D. Haszmann Orsolya állított össze fényképes ismertetést (D. Haszmann 2013). Hasonló kiadvány ismerteti a zabolai Csángó Néprajzi Múzeum kandalló-csempe-gyűjteményét is (Pozsony–Kinda 2011). Korniss Péter fotóművész Kallós Zoltán gazdag válaszüti néprajzi gyűjteményéről adott ki albumot (Kallós 2011).

A szentendrei szabadtéri múzeum munkatársa, Bereczki Ibolya állította össze az *Erdélyi tájházak és néprajzi gyűjtemények* című kiadványt (Bereczki 2013), amely egységes szempontok alapján, színes fényképek kíséretében ad átfogó információkat 34 erdélyi magyar tájházról. A kötet előszavában Pozsony Ferenc áttekinti az erdélyi néprajzi múzeumok, tájházak sorsának történeti alakulását. Ennek a kiadványnak az anyaga újabb adatokkal bővítve megtalálható a KJNT folyamatos fejlesztés alatt álló online kataszterében.¹⁴ Ugyancsak magyarországi közreműködéssel készült el a *Múzeumok, gyűjtemények a Székelyföldön* című kötet, amelyben természetesen a néprajzi gyűjtemények bemutatása is helyet kap (Miklósi-Sikes 2002).

3.4. Regionális feldolgozások: táj- és falumonográfiák

A hagyományos magyar népi kultúra táji megoszlásának kérdése ma is foglalkoztatja a néprajztudományt. Az erdélyi magyar népi kultúra térbeli tagolódásáról alkotott képünket illetően is nagy jelentőségű Borsos Balázs szintézise (Borsos 2009), amelyben a kutató számítógépes klaszteranalízis segítségével feldolgozza és elemzi a kilenc kötetből álló *Magyar Néprajzi Atlasz* anyagát. Ezzel a korszerű módszerrel sikerül „együtt láttatnia” az atlasz 600 térképlapjának anyagát, és így egzakt módszerrel is sikerül körülhatárolnia azokat a nagy- és kistájakat, kulturális régiókat, amelyeket a köztudat korábban is kulturális egységeknek tekintett. A Borsos Balázs – Magyar Zoltán szerzőpáros által jegyzett *A magyar népi kultúra régiói* című kétkötetes munka (Borsos–Magyar 2011) az érdeklődő nagyközönség számára is bemutatja a hagyományos magyar népi kultúra regionális tagolódását a teljes magyar nyelvterü-

¹⁴ Néprajzi Múzeumok Tára: <http://www.kjnt.ro/muzeumtar> (2014. október 20.)

leten. Nemrég jelent meg a nyolckötetes *Magyar Néprajz* kézikönyvsorozat *Táj, nép, történelem* című kötete (I. 1.), amelyben az erdélyi nagytáj kistájjait, néprajzi csoportjait bemutató több mint száz oldalas fejezetet gazdag képanyag is illusztrálja (Mohay 2011). Pozsony Ferenc *Erdély népei* című egyetemi jegyzete az erdélyi szászok, örmények, székely szombatosok, cigányok népi kultúrájának jellemző sajátosságait mutatja be (Pozsony 2009a). Ugyanő tett közzé egy értekezést a népi kultúra területi tagolódásának vizsgálati szempontjairól (Pozsony 2012–2013).

A néprajzkutatók gyakran saját szűkebb kutatási területük eredményei alapján fogalmazznak meg egy-egy tájegység határait vagy belső kulturális tagolódására vonatkozó következtetéseket. Pávai István az erdélyi nagy- és kistájokról a népzene- és a néptánc kutatás szempontjából értekezik (Pávai 2005), Péntek János a moldvai magyarság belső tagolódásának kérdését a szóföldrajz alapján veti fel (Péntek 2008), Balogh Balázs és Fülemlé Ágnes pedig a kalotaszegi regionális identitások történeti alakulásának kérdését a társadalmi viszonyok és a tájszerkezet oldaláról veszi szemügyre (Balogh–Fülemlé 2004). A Hála József által szerkesztett *Kalotaszeg vázolata* című kötet Kalotaszeg 19. századi néprajzi felfedezésének krónikája (Hála szerk. 2006). Barabás László az *Akiket fog a figura* című, farsangi dramatikus szokásokat és színjátékokat bemutató monográfiájában (Barabás 2009) elsőként kísérli meg néprajzi és nyelvjárási érvek felsorakoztatásával meghatározni a „Marosszék régió” fogalmát. Ez a régió nem egyezik sem a történelmi székely Marosszék, sem az egykori Maros-Torda, illetve a jelenkori Maros megyével: a régi Marosszéknel nagyobb területet fog át, az egykori vármegyei és mai megyei területnél viszont kisebbet. Néprajzi-kulturális értelemben Barabás László a Marosszék régiót kontaktzónaként határozza meg, amely kapcsolatot, de ugyanakkor átmenetet is képez a vármegyei területek és Székelyföld között.

Az utóbbi években megjelent néhány olyan tanulmánygyűjtemény is, amelyek noha nem tájegységi monográfia igényével születtek, sokszínűségüknél és gyakran módszertani újszerűségeiknél fogva mégis összetett képet nyújtanak egy-egy tájegység népi kultúrájáról. Ilyen munka jelent meg az Aranyos-vidék (Keszeg–Szabó Zs. szerk. 2006) és a Mezőség (Keszeg–Szabó Zs. szerk. 2010) magyar népi kultúrájáról. Makkai Gergely az Erdélyi-Mezőséget tájökölógiai vonatkozásban mutatja be (Makkai 2003). A Tomisa Ilona által szerkesztett *Hárompatak* című kötet tanulmányai egy Gyimes közelében fekvő kistájról szólnak (Tomisa 2003). Orbaiszék hagyományos és átalakuló mai népi kultúráját több kötet (Kinda–Pozsony szerk. 2007; Jakab A. Zs.–Pozsony szerk. 2011; Kinda szerk. 2011) és több, ezeken kívül megjelent tanulmány vizsgálja (Szőcsné Gazda 2010c; Pozsony 2011b és mások). A *Száz magyar falu könyvesháza* sorozat köteteként jelent meg, majd bővítve új kiadást is megért Pozsony Ferenc Zabola-monográfiája (Pozsony 2002/2012). Ugyanebben a sorozatban adták ki Szilágynagyfalú monográfiáját, Major Miklós néprajzkutató munkáját (Major 2002). Tankó Gyula tanulmányaiból és könyveiből a gyimesi népi kultúra különböző vonatkozásait ismerhetjük meg (Tankó 2003, 2008, 2009).

Adorjáni Rudolf Károly erős történeti érdeklődéssel mutatja be egy Kis-Küküllő menti falu, Pipe társadalmának és népi kultúrájának átalakulását, a hagyományos életvilág felbomlását (Adorjáni 2011). Egy Bárh János által szerkesztett, *Lapádi vendégség* című kötet a dél-erdélyi Magyarlapádon végzett recens néprajzi vizsgálatok eredményeit tárja az érdeklődők elé (Bárh J. szerk. 2007). Keszeg Vilmos *Történetek és történetmondás Detrehemtelepen* című könyve (Keszeg 2012a) egy narratológiai vizsgálat jegyében jött létre, de a benne közölt történetek a falu népi kultúrájának egészéről vallanak. Vass Erika dél-erdélyi terepmunkájának eredményeként született meg a kutató Hunyad megyei református szórvány-magyarságról szóló könyve (Vass é. n. [2012]). Bárh János a Csiki-havasokban élő Úz-völgyi magyarokról készített átfogó település-néprajzi bemutatást (Bárh J. 2004). A moldvai csángóság népi kultúrájáról is jelentek meg olyan gyűjteményes kötetek, amelyek a népi kultúra több területét is érintik (Pozsony 2005; Kinda-Pozsony szerk. 2005; Ilyés-Peti L.–Pozsony szerk. 2010). Gazda László *Csángómagyar falvak* című háromkötetes gyűjteménye (Gazda L. 2009–2011) a moldvai magyar vonatkozású települések történeti tára, de sok néprajzi adatot is tartalmaz. A bukovinai székelység 1774 utáni történetének és egyszersmind történeti néprajzának egyes forrásait tárja fel egy román nyelvű kötet (Hrenciuc 2006). Sepsiszéki Nagy Balázs *Székelyföld falvai a huszadik század végén* című, négy kötetből álló kiadványsorozata a Székelyföld mai állapotáról ad különböző – gazdasági, demográfiai, néprajzi, művelődési stb. – jellegű információkat. A sorozat két korábban megjelent kötetét (I. Háromszék, 1998; II. Csík-, Kászon- és Gyergyószék, 2000) az Udvarhelyszéket, valamint a Marosszéket és Aranyosszéket bemutató III. és IV. kötet is követte (Sepsiszéki Nagy 2003, 2007).

A 2002–2013 közötti időszakban néhány olyan, új monografikus munka is elkészült, amely egy-egy tájegység népi kultúrájának valamilyen részjelenségét vizsgálja. Keszeg Vilmos *Aranyosszék népköltészete* című kétkötetes gyűjteménye (Keszeg 2004a) tematikusan átfogja a hetedik székely szék utóbbi száz évének teljes népköltészeti hagyományát. Ez a munka a „folklor határához” tartozó nem orális műfajok bevonásával nyilvánvalóan túllépi a szokásos folklormonográfiák műfaji határait, de a kötet legfőbb módszertani nívója, hogy a műfajiságot mint beszédszokást mutatja be.

Egy Pócs Éva által irányított munkacsoport egy-egy tájegységen vagy falun belül végzett összetett szempontú vallási néprajzi vizsgálatokat, amelyek szintén alkalmasak arra, hogy átfogó képet adjanak a vizsgált néprajzi egység kultúrájáról (Pócs szerk. 2008, 2012a; Iancu 2012, 2013). Bárh János a székelyvassági hegyi tanyák népének vallási hagyományait monografikus igénnyel mutatta be (Bárh J. 2006).

Az utóbbi idők jellegzetes erdélyi műfajában, az ún. „falumonográfiákban” rendszerint ott találjuk a recens néprajzi gyűjtéseket vagy történeti néprajzi adatokat tartalmazó fejezeteket, amelyeket gyakran néprajzos szakemberek készítettek (például: Albert 2007, 2009, 2010 – Csikdánfalva; Szentes G.–Szentes Sz. 2005 –

Csíkmadéfalva; Bura 2010 – Erdőd). Sajnos az ilyen típusú, gyakran helyben kiadott köteteknek még a számbavétele, könyvészeti adataik összegyűjtése is körülményes.

Eredményként könyvelhetjük el, hogy az elmúlt években sikerült megjelentetni néhány régi, ma már igen nehezen hozzáférhető tájegységi monográfiát. Vitos Mózes *Csikmegyei füzetek* című, 1022 oldalnyi terjedelmű főműve 1896–1902 között jelent meg (Vitos 2002–2003). Roediger Lajos ugyancsak a 19–20. század fordulóján végzett néprajzi gyűjtőmunkát Kászonban és Háromszéken a tárgyi és a szellemi néprajz területén. Jobbára szétszóródott hagyatékának legjelentősebb részét Szőcsné Gazda Enikő munkája nyomán most a Székely Nemzeti Múzeum jelentette meg (Roediger 2013). Ugyancsak ez a múzeum adta ki Daniel G. Schneit medgyesi szász orvos 1833-ban németül megjelent monográfiáját a Székelyföldről (Scheint 2012), és kezdte meg Pesty Frigyes 1864–1865-ben készült, néprajzi vonatkozásokban is igen gazdag helynévgyűjteményének közzétételét (Pesty 2012). Itt nyilvánvalóan fölösleges ismétlések vannak, vö. 14. l.

3.5. Gazdálkodási formák, gazdasági stratégiák, népi mesterségek

A hagyományos népi gazdálkodási formák, technikák, valamint az ezekhez szorosan kapcsolódó életformák, társadalmi csoportok Erdély-szerte erősen átalakulóban vannak, olyannyira, hogy a népi kultúra egyes jelenségei nyomtalanul tűnnek el. Erre az átalakulási folyamatra a néprajzkutatók az elmúlt évtizedekben is hangsúlyosan reflektáltak, és ez a tudományos érdeklődés ma még fokozódni látszik.

Még ma is vannak olyan hagyományos mesterségek, technológiák, amelyek éppen azért keltik fel az érdeklődést, mert kiveszőfélben vannak, és a kutatókban a megőrkítés szándéka munkál. Bura László a *Nevek tanúsága, szakmák emléke* című tanulmánygyűjteményében (Bura 2005) adta közre az eltűnőfélben lévő szatmári népi mesterségekről (gubások, fazekasság, mézeskalács-készítés, kötélverés, szitakötés stb.) szóló tanulmányait. Halász Péter még az 1970-es években elkezdett moldvai kutatómunkája egyik eredményeként a moldvai csángómagyarok hagyományos állattartásáról (Halász 2007), Kisné Portik Irén a Gyergyói-medencében végzett kutatás alapján a fenyőfa sokirányú felhasználásáról (Kisné Portik 2006a), Madar Ilona a Sóvidék földműveléséről (Madar 2003), az István Lajos – Szőcs Lajos szerzőpáros pedig a korondi taplómegmunkálásról készítették átfogó monografikus munkákat (István–Szőcs 2008). Suba László gazdagon illusztrált, rajzokkal és színes fényképekkel is ellátott kötetben mutatta be a tordai és a Torda környéki (Várfalva, Jára) hagyományos népi fazekasságot (Suba 2005), Dukrét Géza pedig a körösrévi népi fazekasság monográfiáját készítette el (Dukrét 2004). Ferencz Béla fafaragó emlékiratban adta közre életpályája történetét (Ferencz B. 2003).

Vannak olyan mesterségek is, amelyek valamilyen mértékben a megváltozott gazdasági körülmények között is életképesnek bizonyulnak, de minden tekintetben erős változáson mennek át. A csíki juhászat jelenét kutató Salló Szilárd már a

juhász életforma, társadalmi helyzet és a juhászathoz kapcsolódó tárgykultúra jelentős átalakulásával szembesült (Salló 2011a, 2011b, 2012a, 2012b, 2012c). A modernitás viszonyaihoz adaptálódnak, és ennek következtében itt-ott tovább élnek még olyan régi népi mesterségek, mint a mészégetés (Kinda 2007c, 2008a, 2009b), a szénégetés (Kinda–Peti L. 2005), vagy ilyenek minősíthető a nagy hagyományokra visszatekintő szőlőművelés és borászat is (Peti B. 2006, 2007).

A hagyományos gazdálkodási formák átalakulása, a gazdasági stratégiák adaptálódása a modern viszonyokhoz, az ún. „kényszerstratégiák” kérdése és ezeknek az összetett gazdasági folyamatoknak a társadalmi hatása szemmel láthatóan élénken foglalkoztatja a mai néprajzkutatókat és antropológusokat. Ezt a határozott kutatói érdeklődést több megjelent gyűjteményes tanulmánykötet jelzi (Szabó Á. T. szerk. 2002b; Szabó Á. T. 2011.; Peti L.–Szabó Á. T. szerk. 2006; Peti L. 2014a, 2014b; Kinda–Pozsony szerk. 2005; Salat–Zakariás 2006, 2007; Zsigmond Gy. szerk. 2002; Székely–Gegesi–Nagy Ö. 2002; K. Kovács szerk. 2002). Vannak olyan fiatal kutatók – Szabó Árpád Töhötöm, Kinda István, Peti Lehel, Miklós Zoltán, Salló Szilárd, Lajos Veronika, Gál Tünde és még mások –, akik több éven át terepen vizsgálták a mai erdélyi és moldvai gazdasági-társadalmi átalakulások, a változó gazdasági stratégiák témakörét, és többen közülük doktori disszertációjukat is ebben a tárgykörben készítették el (Szabó Á. T. 2002, 2006, 2009a, 2009b, 2011, 2013a, 2013b; Kinda 2011; Miklós Z. 2013; Salló 2011a, 2011b, 2012a, 2012b, 2012c; Lajos V. 2008a, 2008b, 2011; Gál 2012 stb.). Ennek a fiatal, az idegen nyelvű szakirodalomban is jól tájékozott kutatói nemzedéknek a jelentkezése a társadalomnéprajz területén elméleti vonatkozásban is jelentős, munkáik nemzetközi tudományos érdeklődésre tartanak számot.

3.6. Népi építészet és lakáskultúra

A felgyorsult modernizációs folyamatok az erdélyi népi építészeti örökséget teljes megsemmisüléssel fenyegetik. Ezért egyes kutatók célul tűzik maguk elé a hagyományos népi építkezés felmérését, leírását és modern technikai eszközökkel való dokumentálását. Furu Árpád a teljes történelmi Erdély területén végzett kutatásai eredményeként hatalmas adatbázis alapján írta meg PhD-disszertációját (Furu 2014b), de előbb néhány tájegység (Torockó, Kalotaszeg, Udvarhelyszék) népi építészetéről külön köteteket is közreadott (Furu 2006, 2007, 2010, 2011, 2012). Más tájegységekről is készültek hasonló feldolgozások: Gilyén Nándor a Mezőség népi építészetéről (Gilyén 2005), Székely Ferenc Havad faluról (Székely 2012) készített monografikus munkát, a Gilyén Nándor – Imre Lajos szerzőpáros pedig a teljes Erdély népi építészetét mutatta be egy rajzokkal, grafikákkal illusztrált kötetben (Gilyén–Imre 2006).

Az épületek veszélyeztetettsége arra készíti a szakembereket, hogy ne csak állományfelméréssel, hanem ezzel párhuzamosan műemlékvédelemmel és rehabili-

tációval is foglalkozzanak. Az utóbbi években kiemelkedő jelentőségű volt a kolozsvári Transylvania Trust Alapítvány, a budapesti Teleki László Alapítvány és a sepsiszentgyörgyi Köpeczi Sebestyén József Műemlékvédő Társaság munkája, akik Torockón és Énlakán végeztek eredményes rehabilitációs tevékenységet. Furu Árpád több munkájában beszámolt a Torockón zajló ilyen célú tevékenységről (Furu 2006, 2010, 2014a), Albert Homonnai műépítész pedig az *Épített örökség és modernizáció* című könyvében az Énlakán zajló értékmentési kísérletet, valamint annak székelyföldi kihatásait mutatta be (Albert Homonnai 2009).

A régi épületekkel együtt a falvak és városok hagyományos **településszerkezeti** formái is eltűnnek. Gazda Klára neves elődök (dr. Kós Károly, Lükő Gábor, Gunda Béla, Henri H. Stahl, Halász Péter stb.) idevágó munkáit folytatva, átfogó tanulmányban mutatja be a moldvai csángó falvak szerkezeti modelljeit, különös tekintettel a nemzeti településrend kérdésre (Gazda K. 2007a). Bárth János az alföldi tanyás települések kutatásától jutott el az erdélyi hegyi tanyák (Úz-völgye, Székelyvarság) településszerkezeteinek vizsgálatáig (Bárth J. 2004, 2006), majd innen a székely tízesek sajátos társadalomnéprajzi és településszerkezeti viszonyainak feltárásáig (Bárth J. 2007a, 2012). A magyarországi kutató a jelenkori Erdély általános település-néprajzi sajátosságait egyetlen tanulmány keretében is bemutatja (Bárth J. 2007b).

A **lakásbelső**k megváltozott tárgy- és térhasználata a modernitás gazdasági, társadalmi hatásait vizsgáló kutatók érdeklődését is felkeltette (Léstyán 2006; Miklós Z. 2013). A népi vallásosság kutatói a szent és a profán tér szembenállásának szemszögéből közelítenek a szekularizációs folyamatok nyomán átalakuló lakáskultúra kérdéséhez (Pócs 2007; Iancu 2007, 2012, 2013).

A Kárpátoktól keletre fekvő területek erősen archaikus, középkorias vonásokat őrző népi **táplálkozáskultúrájáról** a mai napig igen keveset tud az európai etnológia. Ezért is nagy jelentőségű Nyisztor Tinka monográfiájának megjelenése a moldvai csángók étkezési szokásairól, amely a román–magyar interetnikus hatások bemutatására is nagy hangsúlyt fektet (Nyisztor 2013). Ezt az alapos tudományos munkát szervesen, mintegy adattárként egészíti ki a *Csángó galuska* című rendhagyó szakácskönyv, amely az élelmiszer-használat szokásait, az asszonyélet ünnep- és hétköznapjait is megvilágítja (Nyisztor–Pákozdi 2010). Pozsony Ferenc a székely nemzeti jelképpé vált kürtöskalácsról tett közzé kultúrtörténeti tanulmányt (Pozsony 2013).

3.7. Tárgyi kultúra, népművészet

A **lakáskultúra** és **házépítészet** hagyományos és modern jelenségei hivatásuknál fogva a muzeológusokat is foglalkoztatják. Szöcsné Gazda Enikő átfogó, képekkel is illusztrált módszertani tanulmányt írt arról, hogy a levéltárakban fellelhető tárgyleltárak hogyan használhatók fel a lakásberendezések és általában a népi építészet rekonstruálásában (Szöcsné Gazda 2008b), egy másik tanulmányában pedig

a hozománylevelek leltáraitól értekezett (Szőcsné Gazda 2006a). Demeter Éva a ház „címerének” tekinthető házoromdíszekről jelentetett meg füzetet a Székely Nemzeti Múzeum kiadásában (Demeter É. 2007). Ugyanitt jelent meg Demény István Pál posztumusz, fényképekkel illusztrált kis kötete a háromszéki és kalotaszegi ácsolt ládák eredetének izgalmas, mitológiai nyomokat őrző kérdéséről (Demény 2004).

Szőcsné Gazda Enikő több korábban megjelent előtanulmány után (például: Szőcsné Gazda 2003) egy nagyszabású munkában, az *Erdélyi kályhák és kályhacsempék* című kötetben (Szőcsné Gazda 2010a) valósította meg az erdélyi **kályhacsempé-kultúra** monografikus feldolgozását. A budapesti Terc építőipari szakönyvkiadónál megjelent kötet 24 fényképet, 564 rajzot és egyéb mellékleteket tartalmaz. A muzeológus kutató egy másik könyve a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum több mint 3000 darabot számláló kerámiagyűjteményének egyik speciális kis részét, a székely fazekasok által készített sgraffito díszkerámiát ismerteti (Szőcsné Gazda 2010b). A zabolai Csángó Néprajzi Múzeum kandallócsempegyűjteményét ugyancsak saját múzeumi kiadvány mutatja be (Pozsony–Kinda 2011).

Azt, hogy a tárgyi népművészet különböző jelenségei az elmúlt évtizedben is a kutatói érdeklődés homlokterében álltak, egyértelműen jelzi, hogy a Szentimrei Judit 85. születésnapjára kiadott gyűjteményes kötet 14 tanulmányt tartalmaz ebben a témakörben (Gazda–Tötszegi szerk. 2006). Ugyancsak több szerző munkájának eredménye a Torockó népművészetét bemutató átfogó monografikus munka (dr. Kós et alii 2010).

A mai népművészet-kutatás általános jellemző vonásának tűnik, hogy a néprajzosok a hagyományos tárgyi népművészetnek azokat a jelenségeit kutatják, amelyek valamilyen funkcióval a ma élő népi vagy populáris kultúrában is jelen vannak (ünnepi viseletek, székelykapuk, tojásminták stb.). A húsvéti locsolkodás Erdélyszerte általános, városi környezetben is élő népszokása magyarázza a **tojásfestés** hagyományának továbbélését, ami valamilyen mértékben az élénk kutatói érdeklődést is magyarázhatja (Csuzi–Takács 2004; Demeter É. 2004, 2005; Gazda K. 2006, 2007b; Téglás 2006).

Az elmúlt évtizedben megélénkült a **székelykapuk** különböző szempontokat szem előtt tartó vizsgálata is. Balassa M. Iván monográfiát írt erről a fontos tárgyi jelképről (Balassa 2011), Kovács Piroska pedig elkészítette és kiadta az udvarhelyszéki kapuk kataszterét (Kovács P. 2007). Általában elmondható, hogy a néprajzkutatók nemcsak leíró jellegű kutatásokat végeztek, hanem a kapuk hagyományos és mai társadalmi, szimbolikus reprezentációs funkcióinak vizsgálatára is törekedtek (Gagy 2004a; Szőcsné Gazda 2008a; Kinda 2007d; Kovács P. 2007, 2012; Pozsony 2009b).

A **népviseletről** és általában a **népi textíliákról** szóló néprajzi szakirodalom a néprajzkutatás minden korszakában gazdag volt, ami ma sincsen másként (Bereczki Orbán 2005; Farkas 2003, 2006, 2008, 2012; Szőcsné Gazda 2002, 2005; Gazda K. 2005b, 2006, 2007b, 2008b; Cs. Gergely 2011; Fülöp 2012; Kalina 2011; Kerekes 2008; Palkó–Szentimrei 2008; Tötszegi 2003, 2005, 2007b, 2009, 2012a, 2012b).

A viseletleírásokon túl ma a kutatók általában vizsgálják **az öltözet** társadalmi szerepét is, a viseletdarabok jelentőségét az egyéni és közösségi azonosságtudat kialakításában. Az öltözetdarabok ugyanis mint folklorizmusjelenségek – hasonlóan a székelykapuhoz – ma is fontos szimbolikus, reprezentatív funkciókra tehetnek szert. Ennek jellemző példája a székelyruha-mozgalom (ún. „szöttesmozgalom”) 20. század eleji kialakulása és elterjedése (lásd: Szöcsné Gazda 2002; Kalina 2011; Fülöp 2012).

A népviselet kutatása terén az utóbbi évtized legjelentősebb tudományos kutatásait igen alapos, már a korábbi évekre is visszanyúló terepmunkával Tötszegi Tekla, a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeum muzeológusa és a kolozsvári néprajzi intézet oktatója végezte. Két megjelent könyvében (Tötszegi 2003, 2009), illetve az ezek háttéréül szolgáló, 2007-ben megvédett PhD-disszertációjában (Tötszegi 2007c), valamint számos megjelent tanulmányában (Tötszegi 2005, 2007a, 2007b, 2012a, 2012b) a kalotaszegi viselet 20. századi történeti változását mutatja be, különös hangsúllyal a változásokat előidéző társadalmi körülményekre. A vizsgált lakosság minden társadalmi rétegére kiterjedő reprezentatív kutatásai szerencsés egységben kapcsolják össze a monografikus tárgygyűjtést és tárgyleírást a tárgyak életét megvilágító szociológiai jellegű vizsgálatokkal.

Gazda Klára kutatásai a tárgyi népművészet igen sok területére (textíliák, tojásminták, sírjelek, gyermekjátékok, tárgyakkal végzett mozdulatok, gesztusok, ünnepi ételek stb.) kiterjednek, de ezeket a változatos vizsgálatokat határozott szemléleti-módszertani egység jellemzi. Míg Tötszegi Tekla kutató és értelmező munkájában egyértelműen az öltözet változását meghatározó társadalmi funkciók jelentik a tárgyi jelenségek fő meghatározó tényezőit, Gazda Klára esetében a tárgyak társadalmilag funkcionális és ilyen értelemben szimbolikus használatának feltárása mellett az eredendően, vagyis archetipikusan értelmezett szimbolikus jelentések felmutatása is erős hangsúlyt kap. Ez a módszertani alapállás magyarázza azt is, hogy Gazda Klára tanulmányaiban (Gazda K. 2002a, 2002b, 2003a, 2003b, 2003b, 2005a, 2005b, 2006, 2007b, 2008b, 2008c, 2008d, 2010) a különféle összehasonlító vizsgálatok is (pl. műfajok, médiumok, tájegységek, sőt etnikumok között) igen hangsúlyosan vannak jelen.

A népi textilművészetet kutató néprajzos muzeológusok jelentős része természetesen a tárgyi népi kultúra más területein is végez alapkutatásokat. A Csíki Székely Múzeum munkatársa, Farkas Irén több tanulmányt tett közzé a székely népművészet különböző jelenségeiről (fából készült szerelmi ajándéktárgyak, ivóedények, kovácsoltvas tárgyak, fazekasság termékei stb. – lásd: Farkas 2004, 2007, 2010, 2011).

3.8. Társadalomnéprajz

A társadalomnéprajz területén az MNAI oktatói több irányban is kezdeményeztek kutatásokat. Történeti vonatkozásban Pozsony Ferenc irányításával fiatal

kutatók a *Családszerkezeti kutatás romániai magyar szórványközösségekben* című kutatási program keretében közel 40 erdélyi településen végeztek különböző szempontú **anyakönyves vizsgálatokat**. Ezek a kutatási eredmények a KJNT 12. számú évkönyvében (Bánházi 2004; Jakab Á. 2004; Ágoston-Palkó 2004; Szabó M. 2004), az *Orbaiszék változó társadalma és kultúrája* (Kinda–Pozsony szerk. 2007), a *Beavatás* (Kinda szerk. 2011) és a *Páva* (Jakab A. Zs.–Pozsony szerk. 2011) című tanulmánykötetekben, valamint más kiadványokban jelentek meg (Dimény 2003; Ambrus 2006 és mások). Gazda Klára kutatói érdeklődésének legújabb irányát jelenti a háromszéki nemesi földbirtokos családok társadalmi kapcsolatrendszerének levéltári források alapján végzett vizsgálata (Gazda 2011). A moldvai csángók hagyományos **öröklési jogszokásairól** Miklós Zoltán tett közzé tanulmányt (Miklós Z. 2005), a székelyföldi leányági öröklés szokásrendjét levéltári források alapján Szőcsné Gazda Enikő kutatta (Szőcsné Gazda 2006b).

A közelmúlt erdélyi magyar társadalomtörténetének egy-egy sajátos vonatkozására is rávilágítanak azok a Keszeg Vilmos által irányított kutatások, amelyek a lelkészek, néptanítók (Ozsváth 2009a) és újabban mérnökök életpályáját vizsgálják elmondott élettörténeteik, önéletráisaik, életrajzokban elmondott visszaemlékezéseik, családi írott dokumentumaik alapján. Az 1948 után átalakuló erdélyi magyar társadalom egy-egy jelenségét antropológiai-szociológiai szemlélettel, módszerekkel mutatják be Gagyi József és Oláh Sándor könyvei, tanulmányai (Gagyi 2004b, 2007a, 2007b, 2009, 2012a, 2012b; Oláh 2001, 2004).

Hangsúlyozottan társadalomnéprajzi szempontokat érvényesített néhány Pozsony Ferenc által irányított PhD-dolgozat szerzője. Gál Tünde a kolozsvári hóstáti közösségben lezajlott szociokulturális változásokat (Gál 2012), Miklós Zoltán Korond község gazdasági stratégiáinak történeti alakulását és az ennek következtében bekövetkezett társadalomszerkezeti átalakulásokat (Miklós Z. 2013), Salló Szilárd a csíki juhászok életmódjának 20. századi átalakulását (Salló 2012a) kutatta.

Az **öregek** társadalmi helyzetének alakulása, az, hogy egy adott közösség egy adott társadalmi és kulturális kontextusban hogyan fogalmazza meg az öregség képet, az utóbbi években több néprajzkutatót is foglalkoztatott (Turai 2004, 2010; Ambrus 2009; Tankó 2008; Oláh 2004), ebben a témakörben két doktori disszertáció is elkészült (Turai 2004; Ambrus 2009).

Hasonlóképpen kutatott társadalomnéprajzi téma volt a **nemi erkölcs** és **nemi szerepek** területe. Bódán Zsolt és Tankó Gyula a gyimesi csángók körében (Bódán 2003a, 2003b; Tankó 2008), a moldvai csángó falvakban pedig Ilyés Sándor (Ilyés 2005a) végeztek ilyen vizsgálatokat, egyebek mellett a megesett („bitangos”) leány társadalmi helyzetét kutatva. Kinda István *Ellenőrzött közösségek* című könyve (Kinda 2010) és több tanulmánya (Kinda 2005b, 2008b, 2009a) a moldvai csángó társadalom általános együttélési normáit, a közösségi kontroll működésének rejtett mechanizmusait mutatja be a deviáns viselkedésformák (alkoholizmus, lopás, tiltott szexuális kapcsolat, terhességmegszakítás stb.), valamint az ezeket ellenőrzés alatt

tartó közösségi intézményrendszer (pap, közvélemény, család, vallásos-mágikus cselekményekbe vetett hit stb.) elemzésével. Megállapítja, hogy a csángóság körében a közösségi életvitel gyakran eltér a normatív keresztény modelltől, amelynek a közösség és a közvélemény egyre kevésbé tud érvényt szerezni.

Egy teljes kutatói életmű, több évtizedes adatgyűjtés és megfigyelés áll Balázs Lajos *Amikor az ember nincs es ezen a világon. Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson* című impozáns monográfiája mögött (Balázs 2010), amelyről joggal állíthatjuk, hogy a teljes magyar néprajztudomány tekintében is egyedülálló, előzmény nélküli munka.

Salat-Zakariás Erzsébet *„Édesanyám kicsi korban megtanított...”* című tanulmánykötete, valamint PhD-dolgozata az erdővidéki hagyományos társadalom asszonyi tudásáról és asszonyi szerepeiről (hagyományátadás, gyermeknevelés, nemi szerepek stb.) nyújt átfogó képet (Salat-Zakariás 2006, 2007).

A vallás társadalmi együttélést, erkölcsi normákat meghatározó szerepe mindig egyik központi kutatási területe volt a néprajztudománynak. Albert Ernő a káromkodás (Albert 2007), Balázs Lajos, Bódán Zsolt és Balássy Enikő az öngyilkosság (Balázs 2008; Bódán 2008; Balássy 2011) jelenségének társadalmi megítélését vizsgálta.

A transznacionálissá vált migráció, a megváltozott információáramlás, a szekularizáció és a modernitással összefüggő egyéb körülmények éppen a legarchaikusabb kulturális vonásokat őrző néprajzi területeken (például Gyimes, Moldva) alakítják át a legszembeötlőbb módon a hagyományos erkölcsi magatartást és mentalitást. A KJNT által koordinált ilyen irányú terepkutatásait összegzi az *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban* című gyűjteményes tanulmánykötet (Kinda–Pozsony szerk. 2005). Peti Lehel két könyvben (Peti L. 2008a, 2012a) és több tanulmányban (Peti L. 2008b, 2008c, 2009a, 2009b, 2010b, 2011) mutatja be és elemzi a moldvai csángók „modernizálódó” vallásos mentalitásának néhány megrázkéltető jellemzőjét. Csonka-Takács Eszter egy gyimesi család beható vizsgálatával tárja fel, hogy a vallásos mentalitás és a vallásosság mindennapi gyakorlata hogyan alakul át a kulturális környezet migráció következtében történő gyökeres megváltozásával (Csonka-Takács 2012). A mai kor vallásos mentalitásának általános jellemzőit mutatja be a katolikus teológus Diósi Dávid *Egyház és posztmodern* című gondolatébresztő, igen eredeti könyve (Diósi 2012).

3.9. Városi kultúrák, szubkultúrák

A társadalomnéprajz sokáig elhanyagolt területe volt a **városi kultúrák, szubkultúrák** vizsgálata. Az utóbbi évtizedekben ez a helyzet az erdélyi magyar néprajzkutatásban is megváltozni látszik. A történettudományban évtizedekkel ez előtt bekövetkezett szemléletváltás (Annales-iskola) a városok mikrotörténetére is ráirányította a kutatói érdeklődést (Pál 2003; Gyarmati 2005), olyannyira, hogy ma

a városok kultúrájának történeti antropológiai vizsgálata már-már a történészek és a néprajzosok közös kutatási területévé lett. Az utóbbi években megélné a városok történeti néprajzának kutatása. Idevágó forrásközlések jelennek meg (Földi 2004; Berde 2005; Tatár Z. 2005), a kutatók társadalmi „alulnézetben” is elemzik a polgárosodási folyamatokat, illetve az épp csak alakulóban lévő erdélyi magyar városi polgári társadalom széthullásának 20. századi körülményeit (Dimény 2010, 2011a, 2011b; Szócsné Gazda 2010c). Új kutatási területnek számít a városi polgári identitás történeti formálódásának és a város mítoszájának vizsgálata (Keszeg 2004b; György 2008, 2011, 2013).

A *Csoportok és kultúrák. Tanulmányok szubkultúrákról* című tanulmánykötet (Jakab A. Zs.–Keszeg szerk. 2007) létrejötté és a városi szubkultúra témájával való elméleti igényű szembenézések (Keszeg 2007a; Jakab 2007; Ilyés 2010, 2013) egyértelműen jelzik, hogy ez a témakör is a néprajztudomány egyik fontos kutatási területévé lett. Jakab Albert Zsolt korábbi kutatási témájától, a kolozsvári padfirkák és falfirkák vizsgálatától (Jakab 2003, 2007) jutott el a város feliratos emlékhelyeinek kutatásáig. Magyarországon megvédett PhD-disszertációjában, majd az ennek nyomán született kétkötetes könyvének első részében (*Ez a kő tétetett... Az emlékezet helyei Kolozsváron [1440–2012]. Adattár* – Jakab 2012a) a teljesség igényével vette számba és adta közre az 1440–2012 között emlékállítás szándékával készült kolozsvári feliratok szövegeit, valamint az ezekre vonatkozó helytörténeti és művelődéstörténeti szakirodalmat. A 768 tételből álló adattár szövegei emléktáblákon, szobrokon, emlékműveken és egyéb nyilvános vagy félnyilvános helyeken találhatóak. A kiadvány második kötete (Jakab 2012b) a kulturális emlékezet reprezentációiként fogja fel és mint koronként változó társadalmi gyakorlatot elemzi az emlékállítás társadalmi gyakorlatait.

Ilyés Sándor PhD-dolgozatában és az erre alapozott könyvében (Ilyés 2010, 2013) az 1950–1960-as években működő kolozsvári munkásklubok ünnep- és hétköznapijait, szubkultúráját jól dokumentáltan és korszerű elméleti értelmezés kíséretében mint biografikus szövegekben, sajtótermékekben, memoároknak és szépirodalomban megjelenő reprezentációkat mutatta be. Bokor Zsuzsa PhD-disszertációjában és a *Testtörténetek* című könyvében (Bokor 2012, 2013) azt vizsgálta, hogy a nemi betegségek ügye miért és hogyan válik közbeszéd és orvosi diskurzus témájává a két világháború közötti Kolozsváron.

3.10. Közösségi identitás, etnicitás

Az etnikai, felekezeti és társadalmi szempontból sokszínű, Erdélyben megfigyelhető összetett **közösségi identifikációs folyamatok** különböző szempontú és módszerű néprajzi-antropológiai kutatásokat tesznek lehetővé. Az utóbbi időben mintha megfogytak volna a történelmi vallásfelekezetek együttélését bemutató esettanulmányok, ellenben az az érdeklődés, amely Magyarországon is, és

Erdélyben is a rendszerváltás után támadt fel az etnikai kapcsolatok és az etnicitás mibenléte iránt, ma is igen termékeny. A tanulmányok sokasága mellett számos olyan, magyar és angol nyelvű könyv is megjelent az utóbbi években, amelyek alap kutatások eredményeit foglalják össze (Pozsony 2009a; Fosztó 2009b, 2009c; Jakab A. Zs.–Peti L. 2009, 2010; Barszczewska–Peti L. eds. 2011; Toma–Fosztó 2011; Peti L.–Tánczos eds. 2012; Biczó–Kotics szerk. 2013). Az etnicitáskutatás egyik fő iránya ma is a szimbolikus határok megteremtésének problematikája (Szabó Á. T. 2004; Keszeg 2004c; Peti L. 2007; Fosztó 2007a, 2009a, 2009c; Pozsony 2009c; Szilágyi L. 2013), de ugyanilyen hangsúllyal vannak jelen a saját történelmi múlt megteremtésének különféle identifikációs jelenségeit (emlékünnepek, műemlékállítás, közösségi mitikus narratívák stb., lásd: Pozsony 2007b; Jakab 2008, 2009, 2012b; György 2008, 2011, 2013; Daniel 2008; Veres 2007b) és intézményes kereteit (Szabó Á. T. 2002; Pozsony 2009c) vizsgáló kutatások is.

A **vallás és etnikai identitás** kapcsolatának néprajzi-antropológiai vizsgálata ma már nem a történelmi vallásfelekezetek és a román, magyar, szász etnikai identitás kapcsolatainak kutatását jelenti elsősorban. A kutatói érdeklődés természetesen fordul az erdélyi cigányság bonyult identifikációs folyamatainak élő jelenségei felé, amelyeknek tanulmányozása elméleti vonatkozásban is új eredményekkel kecsegtet. Az új néprajzos generációhoz tartozó kutatók PhD-dolgozatok, könyvek és más tudományos közlemények sorában tárták fel, hogy a társadalmi-gazdasági integráció lehetőségeit kereső erdélyi cigányság identifikációs folyamataiban a vallás igen fontos szerepet játszik, és hogy ezekben a folyamatokban elsősorban nem a történelmi egyházak, hanem a neoprotestáns kisegyházak (adventisták, pünkösdisták, baptisták) és a különféle szekták (Jehova Tanúi, Hit Gyülekezet, szabadkeresztények stb.) jutnak igen fontos szerephez (Fosztó 2007a, 2007b, 2009a, 2009c; Kinda 2005a, 2007a, 2007b; Kiss D. 2003; Lőrinczi 2007, 2011a, 2011b, 2012; Peti L. 2008b, 2009b; Simon 2006, 2009).

3.11. Népi vallásosság

A népi vallásosság kutatása terén elkészült néhány olyan munka, amely egy-egy település vagy tájegység vallásos életét a **monografikus teljesség** igényével kísérelte meg bemutatni. Bárh János a székelyvassági hegyi tanyák népének vallási hagyományairól adott ki könyvet (Bárh J. 2006), Iancu Laura a moldvai Magyarfalva vallásos szokásairól és képzeteiről írt PhD-dolgozatot és jelentetett meg könyvet (Iancu 2011, 2012, 2013). A dél-erdélyi Magyarlapád vallásos életéről átfogó igényű tanulmány jelent meg (Trencsényiné Tóth 2007). Egy Pócs Éva által irányított munkacsoport a hivatalos, nem hivatalos és népi mágikus képzetek komplex rendszerét jelentő *helyi vallás* fogalmát tekintve kiindulópontnak, több erdélyi és moldvai tájegységen végzett és végez átfogó alap kutatásokat (Pócs szerk. 2008, 2012a; Iancu 2011, 2012, 2013; Hesz 2008, 2012; Balatonyi 2011, 2012a, 2012b).

A népi vallásos jelenségek kutatása kiterjed a vallási néprajz valamennyi klasszikus területére. A **történeti vallási néprajz** kutatása terén jelentős forrásközlésekre került sor (Kovács A.–Kovács Zs. 2002; Popp 2006; Bárh D. 2008, 2010; Bárh J. 2011, 2012, 2013; Kiss R. 2011). Az egyházi levéltárak kutatói számos olyan tanulmányt és nagyobb lélegzetű monografikus munkát jelentettek meg, amelyekben a népi vallásosság egyes történeti jelenségeit vizsgálták. Csáki Árpád a templomi helyek 17–18. századi háromszéki rendszeréről (Csáki 2004), Kolumbán Zsuzsanna a református egyház által gyakorolt házasságra eröltetéséről (Kolumbán 2011), Szőcsné Gazda Enikő a válások körülményeiről (Szőcsné Gazda 2004) tett közzé tanulmányt, Lovász Réka pedig egy református egyházközség (Mezőpanit) 19. századi vallási életét kísérelte meg bemutatni a parókia levéltára alapján (Lovász 2010a, 2010b). Bárh Dániel újkori egyházi forrásanyag alapján végez történeti szokáskutatást, és adja közre egy-egy vallásos esemény mikroelemzését. Például egy 18. századi székelyföldi ördögűzés körülményeit önálló kiadványban mutatja be (Bárh D. 2008).

Kiss Réka a Küküllői Református Egyházkerület levéltári anyagainak Molnár Ambrus és Küllös Imola irányításával 1992 óta zajló levéltári kutatások hagyományait folytatva, hosszú évekig tartó kutatói munkával tárta fel a egyházfegyelmzés 17–18. századi sajátosságait. 2009-ben megvédett doktori disszertációjában, majd ennek alapján kiadott *Egyház és közösség a kora újkorban* című könyvében (Kiss R. 2011) a kálvini egyház normatív szabályozó intézményrendszerének működését írja le a nemzetközi összefüggések megvilágításával.

A katolikus történeti vallási néprajz vonatkozásában az utóbbi évtized igen jelentős tudományos eredménye, hogy Medgyesy S. Norbert kutatásainak köszönhetően megvalósult a csiksomlyói 18. századi misztériumjátékok lelkeség- és művelődéstörténeti hátterének feltárása (Medgyesy 2001, 2006, 2009), és a szövegkiadás terén is történt jelentős előrelépés, mindenekelőtt a passiójátékok vonatkozásában (Demeter J. szerk. 2003).

A történeti vallási néprajzi kutatások gyakran interdiszciplináris jellegűek, és gyakran teológiai, ikonológiai, művelődéstörténeti, egyházművészeti vonatkozásaik is vannak. Ilyennek minősülnek a képiség és narráció viszonyát elemző Szikszai Mária történeti művészetantropológiai kutatásai (Szikszai 2004, 2005, 2006, 2007, 2008a, 2008b, 2009, 2010). A középkori jó halál ikonográfiai megjelenéseit és narratíváit vizsgáló Deák Zsuzsanna az ikonológia, a vallástudomány és a történeti antropológia határterületén végez vizsgálatokat (Deák Zs. 2013). Egyes vallásos folklórműfajok (archaikus népi imák, szentek legendái, vallásos szokásköltészet stb.) képi motívumai indokolttá teszik, hogy a kutatók ezek történeti vizuális reprezentációit is megkeressék, és a kölcsönhatások mibenlétét kimutassák (az előzőek mellett lásd még: Tánczos 2006c, 2007b, 2007c, 2008b, 2008c, 2009a, 2009b, 2009c).

A **szentek népi tisztelete** is történetileg változó jelenség. A népi Szent Antal-kultuszt összetett módon, történeti ikonográfiai vonatkozásokat előtérbe helyezve

Szikszai Mária elemzi, aki doktori disszertációját is ebben a tárgykörben készítette (Szikszai 2004, 2005, 2007). A magyar és a román néphagyományban, történeti folklórban egyaránt gazdag kultuszformákkal jelen lévő Szent György kultuszát egy kétnyelvű kötet mutatja be (Zsigmond Gy. szerk. 2013). A magyar szentek moldvai kultuszának történeti rétegeit és formáit több tanulmány vizsgálja (Halász 2002; Tánczos 2008a, 2009a, 2009b).

A középkori vallásosság képi motívumait és mentális képzeteit őrző, kizárólag oralitásban élő **archaikus népi imádságok** gyűjtése és a műfaj használati kontextusának további megvilágítása a források elapadása folytán mára gyakorlatilag befejezettek tekinthető. Ezért van nagy jelentőségük a Daczó Árpád Lukács, Takács György és Ráduly János által most közreadott egy-egy kötetnyi imaszövegnek, amelyek jobbra korábbi gyűjtések eredményei (Daczó 2003; Takács 2003; Ráduly 2009). Nagy hiányt fog pótolni Takács György csíkszéki archaikus népi imádságokat és ráolvasásokat tartalmazó, megjelenés előtt álló imakötete. A kötetben található imádságok egyes képeinek (hajnali idő, angyalok, madarak stb.) elemzését a kutató alapos elemző tanulmányok keretében már elvégezte (Takács 2011, 2012a).

A **vallásos népénekek** kutatását nemcsak orális, hanem írott történeti forrásokra is lehet alapozni. Farmati Anna a 17. századi katolikus népénekek szövegtípusairól és motívumrendszeréről készített doktori disszertációt, majd jelentett meg könyvet (Farmati 2007, 2008). Domokos Mária hét régi, a Domokos Pál Péter-hagyatékban megtalálható kéziratos csíki énekeskönyvet ismertetett, a hagyatéki anyag és a rájuk vonatkozó levelezés alapján bemutatva a sorozat köteteit, valamint a kéziratok keletkezésnek hátterét (Domokos 2004). Diósi Dávid a dallamgyűjtő Kájoni Jánosról írt tanulmányt (Diósi 2009). Ezen a kutatási területen nagyon jelentős tudományos eredmény, hogy Kővári Réka megfelelő tudományos apparátus kíséretében vaskos kötetben kiadta a *Deák–Szentés kézirat* nevű kottás forrást, amely 18. századi feljegyzésben tartalmazza a Csíksomlyón 1676-ban, 1719-ben és 1805/1806-ban kiadott Kájoni-féle énekeskönyv második, 1719-es kiadásának legfőbb dallamait, valamint egyéb, az idő tájt használatban lévő vallásos énekeket is (Kővári 2013).

A *Cantionale Catholicum* folklorizálódott darabjainak elterjedéséről, utóéletéről szóló közlemények sorát is újabb tanulmányok (Rudasné Bajcsy–Kővári 2012; Tánczos 2006b), sőt kötetek (Harangozó–Kővári 2005) gyarapítják. A karácsonyi kántálás ma is élő mezősegi népének-hagyományáról szól Gergely Zoltán PhD-dolgozata, amely gazdag szövegadatbázist, dallamlejegyzéseket is tartalmaz (Gergely Z. 2013).

Az erdélyi református gyülekezeti énekek írott és a néphagyományhoz kapcsolódó orális forrásait Péter Éva egyetemi jegyzetben ismerteti (Péter É. 2008). Kurta József az 1636-ban Gyulafehérváron nyomtatott ún. *Öreg Graduál* nyolc fennmaradt erdélyi példányának kántori bejegyzései és más források alapján kimutatja, hogy az óprotestáns liturgikus gyakorlatban az erdélyi református egyházközösségekben még a 18. század második felében is magyar nyelvű gregorián dallamokat

énekeltek a használatban lévő graduálok alapján, továbbá hogy a középkori eredetű nagyheti énekek továbbélése néhol, például a dél-erdélyi Oltszakadátan még a 19. században is szokásos volt (Kurta 2002, 2003, 2007).

A magyar **búcsújáró kegyhelyek** közül Csíksomlyónak van a legnagyobb néprajzi irodalma, és ez a szakirodalom az utóbbi évtizedben is igen jelentősen gazdagodott. A kegyhelyre vonatkozó eddig megjelent összes munka közül Mohay Tamás *A csíksomlyói pütkösdi búcsújárás* című könyve (Mohay 2009) a legjelentősebb, amely 1948-ig foglalja össze az itteni búcsújárás történetét és hagyományait, elsősorban írott történeti forrásokra alapozva. A búcsú általánosan elterjedt eredetmítoszáról kialakított szerzői álláspontot – ennek lényege, hogy a 18. század végén katolikus értelmiségi körök által megszerkesztett, kitalált hagyománnyal állunk szemben – a szakmán kívül is élénk érdeklődés fogadta. Darvas-Kozma József például *A csíksomlyói búcsú eredettörténete* című könyvében (Darvas-Kozma 2011) fenntartja azt a nézetet, miszerint a búcsú a reformációval való szembefordulás történeti emlékbúcsúja, de a búcsú pütkösdszombati időpontját pálos (!) jelenléttel és bizonyos rendi kiváltságokkal magyarázza. A búcsú pálos eredetére vonatkozó merész következtetéseit nem tudja közvetlen bizonyítékkal alátámasztani, a kötet érvrendszere csak áttételes, távoli következtetésekre épül.

A búcsújárás mai formáit, a rítusok jelentéseit is több néprajzkutató vizsgálta. Vass Erika a csíksomlyói, a máriaradnai és egy Tolna megyei szerb (Grábóc) búcsújáróhely hagyományvilágát feltárva, a búcsújárásokat mint rituális drámákat fogja fel, és összetett módszerekkel vizsgálja, hogy ez a keret a résztvevők számára milyen lehetőségeket kínál a közösségi létben való feloldódásra (Vass 2010). Vörös Gabriella a magyarországiak csíksomlyói búcsújárását a szakralizált nemzeti közösséggel való azonosulás vágyával és az egzotikum keresésével magyarázza (Vörös 2005).

Más erdélyi búcsújáróhelyek és legfőképpen a templombúcsúk vonatkozásában a szakirodalom nem ennyire gazdag. Barna Gábor szegedi munkacsoportja a máriaradnai kegyhelyhez tartozó ferences kolostorban található fogadalmi képgalériát (Barna szerk. 2002; Barna 2005), Kovácsné István Anikó pedig a „*Most segíts meg, Mária...*” című könyvében a háromszéki Futásfalva Sarlós Boldogasszony-napi búcsújának írásos bejegyzéseit elemezte, és összeállította ezek szövegrepertóriumát (Kovácsné István 2003).

A transzcendenssel való **látomásos kommunikáció** gyakran kapcsolódik búcsújáróhelyekhez (Peti L. 2009c, 2012b), de ilyen jelenségekre máshol is sor kerülhet, ami által ezek a helyek is kiemelt jelentőségre tehetnek szert. Egy Kis-Küküllő menti cigányasszony, Marián Rózsika Mária-látomásai nyomán a román–magyar vegyes lakossággal rendelkező Szőkefalva egy időben havonta ismétlődő, multietnikus és multikonfesszionális tömeges zarándoklatok célpontjává vált. Ezt az összetett vallásos jelenséget a néprajzkutatók több oldalról is megvilágították (Pócs 2008; Györfy 2012; Peti L. 2009c, 2012b). A moldvai Lészpeden élő János Ilona látomásos történetei már az 1970-es évektől foglalkoztatják a néprajzkutatókat.

A csángó „szentleján” látomásai megfelelő tudományos apparátus kíséretében vas-kos kötetben jelentek meg (Kóka 2006), és személyiségéről további értelmező tanulmányok is készültek (Peti 2008c, 2009a). Ebben a tárgykörben kiemelkedő jelentőségűek Peti Lehel kutatásai, akinek PhD-dolgozata (Peti L. 2010a) és kötetekben is megjelent tanulmányai (Peti L. 2008a, 2011, 2012a) a transzcendens kommunikáció látomásos formáit vizsgálják moldvai csángó példák, jelenségek kapcsán.

A transzcendens kommunikáció látomásos formái nem kötődnek feltétlenül neves „specialistákhoz”, hanem bárkivel előfordulhatnak. A halottakkal való álmobeli kapcsolattartás gyakran csodás látomásokra alapozódik (Hesz 2005, 2008; Peti L. 2010a, 2011; Tatár E. 2010), a látomás, a csoda központi elem lehet a vallásos megtéréstörténetek sorseseeményeiben (Kádár 2011). A rendkívüli vallásos élmények a vallásos mozgalmak idején egyenesen gyakoriak, jellemzőek (Gagyí 2004c; Márkó 2009; Peti L. 2010b).

A Keszeg Vilmos – Pócs Éva – Peti Lehel által szerkesztett *Álmok és látomások a 20–21. századból* című kötet (Keszeg–Peti L.–Pócs 2009) több erdélyi – udvarhelyszéki, csíki, moldvai stb. – „ellátó” történeteit is közreadja.

Számos jele mutatkozik annak, hogy a vallásos hitet a modernitás körülményei között is kereső emberek **új vallásos intézményi keretek** között, új formákban élik meg vallásosságukat. A vallásosság személyesebb, érzelmentelibb, kevésbé doktrinális, esetleg látomásos megnyilvánulásai bizonyos helyzetekben, illetve egyes társadalmi rétegekben (például fiatalok) vagy etnikumok (például cigányság) körében előtérbe kerülnek. Ez a szemléletváltás nem kerülte el a vallási néprajz kutatóinak figyelmét sem.

Amint láttuk, mindenekelőtt fiatalabb kutatók fordultak érdeklődéssel az ilyen jelenségek felé. Zsigmond Júlia a református egyházon belüli CE-mozgalom kisközösségeinek működését vizsgálta a kolozsvári egyetemisták között és Kalotaszentkirályon (Zsigmond J. 2012, 2014). Fábíán Gabriella a székelyföldi katolikus vallásos társulatokat és lelkiségi mozgalmakat (új engesztelő mozgalom, rózsafüzértársulatok) kutatta (Fábíán G. 2005, 2006, 2011, 2012, 2014), Kajári Gabriella pedig Gyimesben tanulmányozta a közösségi imakultúra alakulását és a gyermekek imaéletbe való belenevelésének körülményeit (Kajári 2008, 2012a, 2012b).

Ugyanakkor a vallásosság hagyományos intézményrendszerének vizsgálata téren is igen jelentős eredmények születnek. Bárh János egyik könyvében a vallásosság egyik legjelentősebb székelyföldi intézményét az ’egyházközség, gyülekezet’ jelentésű „megye” működését írja le csíkszentgyörgyi példa alapján (Bárh J. 2012). Az ugyanitt és ugyancsak monografikus igénnyel vizsgált közigazgatási, korábban hadszervezeti jelentőségű székely „tizések” működésének is bőven vannak vallási néprajzi vonatkozásai (Bárh J. 2007a).

A templom mellett a vallásos élmény megnyilvánulásának színterei lehetnek a kisebb **szakrális építmények**, útmenti vagy határkereszték is. Pozsony Ferenc *Útmenti kereszték Erdélyben* címmel készített átfogó összefoglalót (Pozsony 2011a), Fábíán Dénes pedig Kászonszék keresztjeit mutatta be egy kiadványban (Fábíán D.

2008). Tánczos Vilmos egy 17. század eleji moldvabányai sírkőfelirat kapcsán a magyar ferencesek moldvai jelenlétének utolsó évtizedeiről írt tanulmányt (Tánczos 2006c).

3.12. Hiedelemvilág

Az utóbbi évtized eredményei a hiedelemkutatás terén rendkívül jelentősek. Ezen a területen „válogatott”, de valójában nagyon átfogó bibliográfiai összefoglaló jött létre (Czégényi 2012c), amelyhez különböző munkákban kutatástörténeti szintézisek (Keszeg 2012b) és fogalomtörténeti áttekintések (Czégényi 2012b) társultak, újabb átfogó tájegységi hiedelemmonográfiák jelentek meg (Hárompatak: Takács 2004; Moldva: Halász é. n. [2005]; Aranyosszék: Komáromi 2009; Szilágyság: Czégényi 2012a; Székelyhodos: Balássy 2013), és elkészültek egyes hiedelemjelenségek elemzése (garabonciás: Francesco–Quarantotto 2002; román pap: Czégényi 2004, 2014 és Gagyi 2008, 2010b; rontás: Gagyi 2002a; Soós 2002 és Salló 2007, 2008, 2012; csillagképek: Zsigmond Gy. 2005; gyermekágyas asszony: Csonka-Takács 2007; váltott gyermek: Szőcsné Gazda 2007; igézet: Csörge 2008; ördögűzés: Komáromi 2010; öngyilkosság: Balássy 2011; szerelmi mágia: Czégényi 2011; spiritista: Balássy 2012; visszajáró halott: Balássy 2014 stb.). Mindezekben a közleményekben igen jelentős szöveganyag is nyilvánosság elé került, amelyet jól kiegészítenek a kimondottan hiedelem-szövegközlés szándékával készült további vaskos kiadványok (Pócs szerk. 2012b; Antalné Tankó é. n. 2004) vagy a műfaji szempontból összetettebb, de gazdag hiedelemanyagot is tartalmazó kötetek (Magyar 2003, 2004, 2005b, 2007a, 2007b, 2008a, 2008c, 2009a, 2009b, 2011a, 2011b, 2012).

A történeti hiedelemanyag feltárása terén is jelentős forrásközlések történtek. Egy Pócs Éva által koordinált OTKA-kutatás keretében, több évtizedes levéltári kutatómunka eredményeként *A magyarországi boszorkányság forrásai* című sorozatban megjelentek a nagybányai (Balogh szerk. 2003), a segesvári (Hagenthurn szerk. 2010) és a kolozsvári (Pakó–Tóth G. szerk. 2014) 16–18. századi boszorkányperek forrásgyűjteményei. Bárth Dániel az exorcizmusok történeti kutatása terén végzett jelentős forrásfeltáró levéltári kutatói tevékenységet (Bárth D. 2008, 2010). Viszonylag gazdag 19. századi hiedelemanyagot tartalmaz az Olosz Katalin által sajtó alá rendezett Kriza János-féle *Vadrózsák* második kötete (*Babonák* címen), és kisebb mértékben az ugyancsak általa kiadott Szabó Sámuel-féle *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884.* című kötet is (Olosz s.a. r. 2013 és 2009). Czégényi Dóra a mágikus tevékenységeket végző ortodox román papra vonatkozó történeti forrásadatokat gyűjtötte össze és tárta a szakmai nyilvánosság elé (Czégényi 2004, 2012a és 2014).

A romániai magyar hiedelemkutatás meghatározó egyénisége ebben az időszakban Keszeg Vilmos volt, aki a saját alapkutatásait közlétevé kötetek (Keszeg

2004a, 2006b, 2012a) és tanulmányai (Keszeg 2003, 2004d, 2007b) mellett ebben a tárgykörben is átfogó és módszertani szempontból nagy jelentőségű egyetemi jegyzetet jelentetett meg (Keszeg 2013). Keszeg Vilmos tanítványainak köréből került ki az előbb idézett fiatal hiedelemkutatók nagyobbik része is. A Keszeg-iskola egyik jellemző sajátossága, hogy a hiedelemszövegeket és mágikus gyakorlatokat általában nem a kontextuális környezettől függetlenül, önmagukban, hanem mint valamilyen céllal létrejött kommunikációs folyamat (például gyógyítás vagy rontás, önreprezentációt létrehozó élettörténeti elbeszélés stb.) részeként megnyilvánuló tudást vizsgálják, és ennek megfelelően az elemzések különféle módszerek ötvözeitei (egyéniségvizsgálat, emlékezetkutatás, beszélés néprajza, szociológiai módszerek stb.). Ez a pragmatikai jellegű, kontextualizáló módszertani irányultság az előbb idézett monografikus munkákban, mind a jelenségeket, mind az egyéniségeket bemutató esetelemzésekben (Keszeg 2007b, 2012c; Keszeg szerk. 2006; Keszeg–Czégényi 2010; Czégényi 2008, 2011; Bajkó 2006, 2010; Kocsis 2010; Soós Párhonyi 2010; Fodor 2012; Salánki-Fazekas 2012) jól tetten érhető.

A hiedelemkutatásban és általában a folklorisztikában ma már csak ritkán találkozunk az ősvallás- és mitológiakutatás szándékával, holott ez az irányultság még a 20. század középső harmadában is meghatározó jelentőségű volt. Még kevesebb az olyan munka, amelyik ezen a területen tudományos szempontból is valóban releváns volna. Ezek közé tartozik Gazda Klára tanulmánya a szakrális kovácsról (Gazda K. 2003a), valamint Demény István Pál kis posztumusz füzeté az ácsolt ládáról (Demény 2004). Takács György a keleti székelység és a gyimesi csángók körében gyűjtött ráolvasásszövegekből kiindulva, két tanulmányban, árnyalt alapposszággal, interetnikus kapcsolódások figyelembe vételével mutatja be bizonyos ráolvasás-motívumok (például hegyen végzett lóáldozat és a betegségdémonok megvendéglése, kígyókultusz stb.) igen archaikus, samanisztikus képzeit (Takács 2012b, 2012c).

3.13. Népi gyógyászat, etnobotanika

Az erdélyi magyar etnobotanikai és népi orvoslással kapcsolatos kutatásokról Papp Nóra készített összesített kutatástörténeti áttekintést (Papp 2013), amely az 1960-as évektől napjainkig tájegységenként tekinti át a legfontosabb kutatási eredményeket, és amelyhez mintegy tíz oldal terjedelmű könyvészet is tartozik.

A **népi gyógyászattal** kapcsolatos hagyományos közösségi tudás tájegységi monográfiái Antalné Tankó Mária gyimesi, Halász Péter moldvai és András Ignác kászonszéki idevágó kötetei (Antalné Tankó 2003; Halász 2010; András 2013). A KJNT 10. évkönyve (Szikszai szerk. 2002) a népi gyógyászat témakörben tartott KJNT-vándorgyűlés anyagát tartalmazza. A szerzők a témába vágó történeti források bemutatásával (Komáromi Tünde, Olosz Katalin, Németh Ágnes, Mód László) és a népi gyógyászat mai gyakorlatával (Grynaeus Tamás, Gy. Szabó László, Virt

István, Bernád Ilona, Blos-Jáni Melinda) egyaránt foglalkoznak, ideértve a hiedelemvilág és a gyógyítási technikák kapcsolatának feltárását is (Balázs Lajos, Szikszai Mária, Soós Tímea). (A jelen összefoglaló könyvészetében lásd: Soós Párhonyi 2002; Grynaeus–Szabó 2002; Bernád 2002).

Ezen a kutatási területen a Keszeg-féle kontextualizáló új módszertani paradigma szintézise *A beteg ember* című tanulmánykötet (Czégényi–Keszeg s.a.r. 2010), amely a gyógyítók közösségi szerepére, valamint társadalmi megítélésükre és az önreprezentáció formáira irányítja a figyelmet. A kötet főszerzője négy fiatal Keszeg-tanítvány népi gyógyászat és hiedelemvilág témaköreiben végzett gyűjtéseit tartalmazza. Kocsis Mónika egy moldvai csángó falu (Szitás) népi gyógyászati ismereteit (Kocsis 2010), Kosz Zsófia egy felcsiki gyógyítóasszony tevékenységét (Kosz 2010) mutatja be, Soós Párhonyi Tímea szilágysági közösségek népi gyógyászattal kapcsolatos hiedelemtudását tárja fel (Soós Párhonyi 2010), Bajkó Árpád pedig egy csontkovács specialista identitásépítő stratégiáit, az újtáltos mozgalomhoz kötődő betegségkonceptiókat, az újtáltos szerepkör kiépülésének folyamatát, a specialista társadalmi kapcsolathálóját és a gyógyító szerep társadalmi reprezentálásának formáit vizsgálja (Bajkó 2010).

Az újabban egyre inkább terjedő, „ösi népi” vagy keleti vallásokból származó gyógyítási technikákat ötvöző **természetgyógyászatnak** is van már néprajzi irodalma. Zólyomi Emőke-Gyönyvér a borszéki pránanadi gyógyítók tevékenységét mutatta be ugyancsak különös hangsúllyal a jelenség társadalmi hátterére és kiváltó okaira (Zólyomi 2010). Bernád Ilona a népi gyógyászatban alkalmazott levegőterápia jelenségéből kiindulva keresi az ősi magyar hitvilág nyomait (Bernád 2002).

Halász Péter egyik könyvében a népi kultúra egészébe helyezve mutatja be a moldvai csángók gazdag növényismeretét (Halász 2010). Pálfalvi Pál mindenképp Gyimesben végzett etnobotanikai kutatásokat, de Erdély más részein is dolgozott (Pálfalvi 2003, 2006, 2011–2012; Kovács J.–Pálfalvi 2012). Babai Dániel az ELTE-n 2013-ban megvédett PhD-értekezésében a Gyimesek flórájának botanikai, etnobotanikai és etnoökológiai szempontú vizsgálatát végezte el (Babai 2013), és ebben a tárgykörben Molnár Zsolttal együtt korábban két tanulmányt is megjelentetett (Molnár–Babai 2009; Babai–Molnár 2009). Grynaeus Tamás és Gy. Szabó László egy impozáns adatgazdagságú tanulmányban közölték a Hadikfalváról Magyarországra kitelepített székelyek között végzett etnobotanikai gyűjtésük eredményeit (Grynaeus–Gy. Szabó 2002). A bukovinai székelyek hagyományos népi gyógyászatát mutatja be a Sebestyén Ádám (1921–1996) régebbi gyűjtéseiből összeállított egyik kötet is (Sebestyén 2008). Gub Jenő *Természetismeret és néphagyomány a székely Sóvidéken* című könyvének egyaránt vannak etnobotanikai és folklorisztikai vonatkozásai (Gub 2003).

A népi gombászat, gombaismeret kutatása az etnológia viszonylag új, Európaszerte csak az 1950-es évektől datálható tudománya, ezért Zsigmond Győző etnomikológiai tárgyú kutatásai és könyvei (Zsigmond Gy. 2009, 2011) úttörő

jelentőségük a magyar néprajztudományban. Ő szerkesztette továbbá a *Növények a folklórban* című kétnyelvű, magyar–román tanulmánykötetet (Zsigmond Gy. szerk. 2005).

3.14. Modern mítoszok, folklorizmusjelenségek

A történelmi korok társadalompszichológiai igényei szerint, különösen társadalmi válsághelyzetekben a hagyományos népi kultúra egyes jelenségei mitizálódhatnak. Gagyí József *A krízis éve a Székelyföldön: 1949* című könyvében (Gagyí 2004b), valamint több tanulmányban (Gagyí 2002a, 2002b, 2004c, 2007a, 2009, 2012b) kimutatja, hogy amikor a második világháborút követő kommunista hatalomátvétel elérte a lokális társadalmat és a privát szférát, a kialakult krízishelyzetben a Székelyföldön messianisztikus-millennarisztikus mozgalmakra került sor, amelyek legjelentősebbike az Udvarhelyszéken prófétáló „máréfalvi szentasszony” körül kialakult mozgalom volt. Gagyí József elsősorban a mozgalmakra vonatkozó korabeli sajtót és levéltári forrásokat elemzi, ezért Márkó Zsuzsa *Rengőkő* című tanulmánya, amely az erre vonatkozó népi emlékezetet tekinti fő forrásnak, jól egészíti ki az ő kutatásait (Márkó 2009). Gagyí József az *Amire vágyunk, amitől félünk, amit remélünk* című gyűjteményes tanulmánykötetében (Gagyí 2010a) arra keresi a választ, hogy egy-egy félelemmel és bizonytalansággal teli korban a hagyományos népi kultúra egyes jelenségei (boszorkányság, „kalugerpapokhoz” járás) hogyan értelemeződnek át, és hogyan válnak az önvédelem, a társadalmi-ideológiai harcok eszközévé, vagyis egy új belső kulturális rendszer alapjává.

Az értékrendjében, világnézetében elbizonytalanodott mai korban a hagyományos népi kultúra egyes jelenségei mitizálódnak, azaz modern mediális viszonyok között szélesebb nyilvánosság tulajdonít nekik szimbolikus jelentéseket. Egyaránt mitizálódhatnak eredeti folklórjelenségek (ünnepi szokások, népművészet stb.), folklorizmusjelenségek (táncháza, székelykapu-állítás, székelyruha-mozgalom) és a neofolklorizmus művészeti megnyilvánulásai (népi elemek az építészetben, a szimfonikus zenében, a műköltészetben stb.). Ezek a mítoszok és a hozzájuk kapcsolódó közösségi rituális gyakorlatok nagy szerepet játszanak az erdélyi magyarság identitásépítésében. Ilyen típusú erdélyi jelenségeket elemzett és „dekonstruált” az *Erdély-(de)konstrukciók* című Magyarországon megjelent tanulmánykötet (Feischmidt szerk. 2005). A nemzeti építészet megteremtésének Kós Károly nevével fémjelzett szecessziós kísérletét egy magyarul és angolul is megjelent monográfia mutatja be (Fabó–Gall 2014). Számottevő néprajzi irodalma keletkezett a székelykapu (Gagyí 2004a; Szöcsné Gazda 2008a; Kinda 2007d; Kovács P. 2007, 2012; Pozsony 2009b), a székelyruha (Szöcsné Gazda 2002; Kalina 2011), a néptánc (Könczei Csi. 2003, 2009; Könczei Á.–Könczei Cso. 2004; Fekete–Ferencz 2013) identitás meghatározó szerepének.

A történelmi **emlékünnepek** rituális gyakorlatai (Keszeg 2004b; Pozsony 2007b; Veres 2007b) nemcsak a közösségi identitás alakulását határozzák meg, hanem szimbolikusan leképezik, kifejezik és megerősítik az erdélyi magyar társadalmon belüli hatalmi-ideológiai viszonyokat. A politikai-gazdasági hatalmi szféra által szervezett ünneplési gyakorlat jelentése szemlátomást foglalkoztatja a társadalomkutatókat (Bodó 2003 és az előbbieket). Daniel Rita a farkaslaki Tamási-kultusz (Daniel 2008, 2011), György V. Imola a marosvásárhelyi Bernády-kultusz (György 2008, 2011, 2013) mitikus elemeit vizsgálták.

Az ünnep témájához antropológus szemmel közelítő *A fiatalok vasárnapja Európában* című kötet (Keszeg–Pozsony–Tötszegi szerk. 2009) a F.E.R.–Euroethno nevű, az európai etnológia és historiográfia területén működő tudományos együttműködési hálózat 2007-es kolozsvári nemzetközi konferenciáján elhangzott előadások szerkesztett változatait tartalmazza. A kötet egyik tanulmányában Keszeg Vilmos a vasárnapot úgy határozza meg, mint a különféle nem hétköznapi tevékenységek (vallásos rítusok, intenzív kulturális élet, megemlékezési szertartások, semmittevés stb.) különleges kiemelt idejét (2009b).

3.15. Népszokások és szokásköltészet

A népszokáskutatás területén hiánypótló szintézis jellegű munka Pozsony Ferenc *Erdélyi népszokások* című egyetemi jegyzete (Pozsony 2006a). A születés, házasság, nemi státusok, halál szokásvilágát kutató Balázs Lajos egy román nyelvű egyetemi jegyzetet (Balázs 2003) és két olyan, szintézis jellegű tanulmánykötetet is kiadott, amelyben a népszokások lelki hátterére, a rítusok szimbolikus jelentésére irányítja a figyelmet (Balázs 2006, 2012a).

Szokásmonográfiák készültek a háromszéki Ozsdola, az udvarhelyszéki Atyha és a szatmári Kökényesd faluközösségeinek népszokásairól (Gyöngyössy 2010; Madar–Pusztai 2004; Fazekas L. 2006), valamint a barcasági (hétfalusi) csángók **kalendarisztikus** szokásairól (Veres 2002), a mezőségi magyarok téli népszokásairól (Gergely Z. 2013). Barabás László *Akiket fog a figura* című könyvében a maroszéki farsangi dramatikus játékok rítusait és szövegét elemzi igen összetett módon, tekintettel a szokások történeti előzményeire, jelenkori társadalmi vonatkozásaira, illetve a jelképek egyetemes szimbolikus jelentéseire (Barabás 2009). A farsangi időt lezáró dúsgazdagolás (Lázár-játék) ma már csak az udvarhelyszéki Szentegyházán élő népszokásáról Mirk László és Karácsony Molnár Erika jelentettek meg tanulmányokat (Mirk L. 2002; Karácsony 2003, 2004). Húsvéti locsolóversekből két gyűjtés jelent meg (Barabás 2002; Mirk L. 2003).

Csonka-Takács Eszter Gyimesben vizsgálta a **születés** szokás- és hiedelemvilágát, valamint a sorkatonasághoz kapcsolódó átmeneti rítusokat (Csonka-Takács 2007, 2008a, 2008b), Veres Emese Gyöngyvér pedig a hétfalusi (barcasági) csángók körében a születés, a konfirmáció és a felnőtté válás egyéb rítusait (Veres

2005a, 2005b, 2007a) kutatta. Szacsvey Éva a kalotaszegi konfirmációk tér- és szimbólumhasználatáról jelentetett meg tanulmányt (Szacsvey 2006).

A csíkszentdomokosi **házassági szokásokat** régóta kutató Balázs Lajos figyelme újabb munkáiban hangsúlyosan fordult a nemi szerepek közösségi kinyilvánításának szimbolikus rítusaira (Balázs 2010, 2012b). Balatonyi Judit megfigyelte és leírta, hogy a csíksomlyói kegyszobor új, mágikus szerephez jut az egyházilag nem törvényesíthető gyimesi házasságok eljegyzési rítusaiban (Balatonyi 2011, 2012a). Ugyanő vizsgálta a gyermeklakodalom szerepét a gyimesi magyarok és románok önreprezentációs és identitáskonstrukciós kísérleteiben (Balatonyi 2012b). Bódán Zsolt a gyimesi próbaházasságok régóta kutatott kérdéséhez tér vissza, feltárva a jelenség mai társadalmi háttérét (Bódán 2003a, 2003b). Asztalos Enikő fényképeket, rajzokat tartalmazó monográfiát adott ki az erdélyi lakodalmi szokásokról (Asztalos 2013). A lakodalomhoz kapcsolódó kéziratos történeti népköltészet fontos forrásdokumentumai az ún. „vőfélykönyvek”, amelyeknek egy széki és egy erdővidéki példánya jelent meg (Fazekas Zs. szerk. 2003; Kinda 2012).

A **halál és halottkultusz** témájához interdiszciplináris módszerekkel közelít *A halálbiztos halál* című katolikus konferenciakötet (Diósi szerk. 2011), amely a kultusz modern kori átalakulásának okait, társadalomlélektani összetevőit próbálja feltárni, és amely néprajzi tanulmányokat is tartalmaz (Balázs 2011; Tánczos 2011b).

A moldvai csángók halottkultuszának archaikus elemeit bemutatva, ugyancsak a halálhoz és a lélek túlvilági útjához kapcsolódó szokások, vallásos és hiedelmeképzetek társadalomlélektani háttérét, jelentőségét világítja meg Harangozó Imre *Transzcendens trambulín* című könyve (Harangozó 2010). Hesz Ágnes gyimesi kutatásai összefoglalásaként több tanulmányban (Hesz 2005, 2007, 2008), majd teljes könyvben (Hesz 2012) vizsgálta a holtakkal való kapcsolattartás látomásos formáit. Jankus Kinga a lélek túlvilági útjára vonatkozó képzeteket foglalta össze gyimesbükki ortodoxok körében végzett kutatás alapján (Jankus 2008). Deák Ferenc Loránd doktori disszertáció alapján készült könyvében a háromszéki Csernáton halottas szokásait mutatta be és elemezte (Deák F. L. 2009). Adorjáni Rudolf Károly a műfaj helyi kontextusát is feltáró tanulmány kíséretében adta közre Lukács Sándor ravai unitárius lelkész 1930–1938 között szerzett 92 verses halottbúcsúztatóját (Adorjáni 2006). Egy tanulmány keretében Fodor Attila aranyoszéki halottbúcsúztató versek műfaji vizsgálatát végezte el (Fodor 2008).

A **temetők művészete, sírjelek** témakörben újabb tanulmányok (Demeter L. 2007 – háromszéki temetők jelképvilága), sőt teljes kötetek (Dánielisz 2013 – Nagyszalonta; Kovács R. 2006 – Érmihályfalva; Péterfy 2005 – Marosszék régi sírkövei) készültek el. Telenkó Bazil Mihály a kolozsvári házsongárdi temető tér szerkezetét elemezte (Telenkó 2004).

Mind az esztendő jeles napjaihoz, mind az emberélet fordulóihoz kapcsolódóan gazdag **történeti szokásleírásokat** és ezekhez kapcsolódóan **rítusszövegeket** is tartalmaznak az Olosz Katalin által kiadott Kriza János- és Szabó Sámuel-féle 19. századi folklórgyűjtemények (Olosz s.a.r. 2009, 2013).

A néprajztudományban tapasztalható paradigmaváltás egyik szimptomatikus jelensége, hogy újabban a kutatói érdeklődés középpontjába kerülnek a mindennapi szokásesemények is. Keszeg Vilmos például régóta kutatja a beszélési szokásokat, és munkássága nyomán a beszélés is a magyar néprajztudomány egyik „kanonizált” folklórműfajává vált. Az *Aranyosság népköltészete* című kétkötetes monográfiájában például (Keszeg 2004a) az orális folklórműfajokra mint **beszédszokásokra** tekint, és ennek megfelelően tágabb társadalmi kontextusban, új szempontokat bevezetve elemzi ezeket a korábban „hagyományosnak” vélt folklórjelenségeket.

3.16. Népköltészet

Az erdélyi magyar **történeti szövegfolklor** kutatásának eredményeként az utóbbi években több jelentős történeti népköltészeti gyűjtést sikerült szakszerű magyarázatok, jegyzetek, tanulmányok kíséretében megjelentetni, illetve újra kiadni. Almási István egy kötetben Bogdán János 1906-ból származó magyargyerőmonostori népdalgyűjtését adta közre (Almási 2003). Bogdán János 1906-ban a kolozsvári református kollégium diákjaként és Seprődi János tanítványaként gyűjtötte a kalotaszegi népdalokat. Teljes kötetnyi gyűjtemény jelent meg a székelykeresztúri diákok 1957–1958-as tanévben Farkas Jenő magyartanár vezetésével végzett népköltészeti gyűjtéséből is (Nagy–Péter–Farkas 2004), amely elsősorban a város környékéről, a Fehér-Nyikó mentéről és más székelyföldi vidékekről származó folklórányagot tartalmaz.

Olosz Katalin az 1970-es évek óta a népköltészeti kutatások 19–20. századi történetéhez, valamint a romániai magyar népballada-katalógus és -kataszter számára céltudatosan gyűjti a korábban nyomtatásban is közreadott vagy csak levéltárakban fellelhető forrásanyagot. Az így létrejött hatalmas történeti folklorisztikai adatbázis részleges feldolgozását és közzétételét már az 1980-as és 1990-es években elkezdte, de ez a forrásfeltáró munka valójában az ezredforduló után teljesedett ki, amikor gazdag életműve megkoronázásaként több igen fontos könyvet és tanulmányt is megjelentetett. Ezek alapjául és egyszersmind fedezeteként rendkívül igényes forráskritikai szemlélettel végzett levéltári munkája szolgál. Külön erény, hogy esetében a minden tekintetben precíz adatolás, a megbízható forrásfeltárás és forrásközlés egyszersmind éleslátással, az adatok rejtett összefüggéseinek feltárással társul. Az *Egy kiállítás emlékképei* című kötete (Olosz 2003a) levéltári források alapján ismerteti az 1864-ben Marosvásárhelyen megrendezésre került első erdélyi háziipari-néprajzi kiállítás szervezőjének, a folklórgyűjtő Szabó Sámuelnek néprajzi gyűjtőútját, valamint honismereti adatok feltárássá felszólító gyűjtési útmutatóját. A kötetben helyet kap Mentovich Gyulának, a Szabó Sámuel elkísérő diákcsapat egyik tagjának székelyföldi gyűjtési naplója is, amely a gyűjtőút eseményeinek rövid foglalata.

A *Víz mentére elindultam* című, tudománytörténeti és népismereti írásokból összeállított tanulmánygyűjtemény (Olosz 2003b) még többnyire a kutató régebbi néprajzi közleményeit tartalmazza, de már jelzi a történeti folklorisztika iránti fokozott érdeklődését. Nagy munkával összegyűjtötte és *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884* címmel egy közel 800 oldalas kötetben bevezető tanulmány és jegyzetek kíséretében kiadta a marosvásárhelyi, majd kolozsvári református kollégium tanárának, Szabó Sámuelnek, valamint diákjaiból álló gyűjtői körének szétszórta, kallódó, a 19. század második feléből származó hagyatékát (Szabó S. 2009). A gyűjtés és az ebből kiadott kötet jelentősége Kriza János 1863-ban megjelent *Vadrózsák* című gyűjteményéhez mérhető. A kolozsvári unitárius kollégiumban zajló 19. század végi és 20. század eleji folklórgyűjtői tevékenységet Olosz Katalin külön tanulmányban foglalta össze (Olosz 2005), továbbá külön tanulmányt szentelt az Erdélyi Múzeum-Egyesület és folyóirata, az *Erdélyi Múzeum* 1859–1948 közötti folklorisztikai tevékenységének is (Olosz 2010a). A *Ne mondd, anyám, főd átkának. Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895–1896.* című kötet (Olosz 2009) anyagát Rédigér Ödön, a kolozsvári unitárius kollégium diákja, Kanyaró Ferenc folklórgyűjtő tanítványa egyetlen adatközlőtől, egy szabédi asszonytól gyűjtötte a 19. század legvégén. Ez a kötet a *Fejezetek az erdélyi népballedagyűjtés múltjából* című kiadvánnyal (Olosz 2011) együtt az Olosz Katalin által kezdeményezett balladakatalógus és balladatar egyik előmunkálataként is felfogható. Ez utóbbi kötet több, egymástól többé-kevésbé független, de mégis a balladakutatással kapcsolatos tanulmányt tartalmaz: az első a tárgyi néprajzoscént és muzeológusként ismert Viski Károlyt a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárában őrzött gyűjtéseire alapozva mint népdal- és balladagyűjtőt mutatja be, a második különböző folklorisztikai szempontok szerint (szövegváltozatok, kutatástörténet, ponyvai hatások kimutatása stb.) körültekintően elemzi *A halálraitélt húga* (Fehér László) balladát, a harmadik a Benedek Elek és Sebesi Jób balladagyűjtései, illetve balladaközlései kapcsán felmerülő filológiai problémákkal foglalkozik, és mellékletként közzéteszi a két 19. századi kutató balladagyűjtéseinek és egyéb közléseinek annotált bibliográfiáját, míg végül a negyedik tanulmány a Gyulai Pál és kolozsvári diákgyűjtője közötti konfliktust elemezve mutatja be a korabeli szövegfolklorisztikának azt a központi kérdését, hogy végül is kinek a szellemi tulajdona a folklór.

Az ezredforduló utáni korszak nagy jelentőségű folklorisztikai eseménye volt az 1863-ban megjelent *Vadrózsák* című Kriza-gyűjtemény háttérében álló átfogó folklórgyűjtés közzétételének folytatása. Olosz Katalin összegyűjtötte Kriza János gyűjtői körének szétszóródott hagyatékát, és egy akár kritikai kiadásnak is nevezhető, 770 oldalas kiadványban (Olosz szerk. s.a.r. 2013) megjelentette azokat a folklórszövegeket, amelyeknek – műfajiságuk alapján – az első *Vadrózsák*-kötetben lett volna a helyük, de terjedelmi okokból kiszorultak a Kriza-féle gyűjteményből. A *Vadrózsák* most megjelent második kötete tartalmaz továbbá 1863 után gyűjtött népköltési szövegeket is, így például a ballada- és népdalfejezet teljes

egészében ezekből a későbbi gyűjtésekből állt össze. Várható, hogy a mindkét kötetből kimaradt mesék, mondák és egyéb prózai műfajok valamikor egy harmadik *Vadrózsák*-kötetben fognak megjelenni. Olosz Katalinnak a Kriza-életmű filológiájával kapcsolatos kutatásait szervesen egészíti ki Szakál Anna kutatómunkája, aki az „*Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...*” című kötetben (Szakál szerk. 2012) a Kriza János köréhez tartozó személyek népköltészeti gyűjtésre vonatkozó leveleit és egyéb dokumentumait adta közre tanulmány, jegyzetek, mutatók kíséretében.

Noha élő **népdal**énekléssel ma már Erdélyben is egyre ritkábban találkozunk, a jobbára régebb elvégzett gyűjtőmunkáknak köszönhetően a népdalkiadványok sora mégis több új kötettel gyarapodott. Kallós Zoltán mezőségi (Kallós 2006), Bura László és Fejér Kálmán Szatmár vidéki (Bura–Fejér 2005, 2011), Miklós Márton csíkmadarasi (Miklós M. 2007), Zsók Béla bukovinai székely (Zsók 2004) népdalokat jelentettek meg megfelelő filológiai apparátus és dallamlejegyzés kíséretében. Magyar Zoltán *Dalol Szilágyi Ferenc* című, szilágysámsoni népdalokat és egyéb énekeket tartalmazó kötete (Magyar 2005a) egy énekes személyi monográfiája, és ebben a minőségében képet ad egy tudatosan hagyományörző személy énekrepertoárjának gazdagságáról. Kallós Zoltán a *Kallós Archivum*hoz tartozó CD-k sorozatában hangzó formában tette közzé mezőségi, gyimesi, moldvai és más erdélyi tájakról származó gyűjtéseit. Ugyancsak CD-mellékletekkel adta ki újra a Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa klézsei asszonytól származó vegyes folklórgyűjtését, az *Elindulék este guzsalyasba* című kötetet (Kallós 2005).

Bogdán Melinda összeállította az ismert moldvai csángó **táncszók** szövegadatbázisát, és ehhez a repertóriumhoz a csujogatások szimbolikáját elemző tanulmányt is készített (Bogdán 2004). Kürti László a lakodalmi kurjantásokat mint a nemiség és a szexualitás megjelenítésének műfaját elemzi kalotaszegi példák alapján (Kürti 2003).

Az erdélyi és moldvai **gyermekfolklor**, **gyermekjátékok** kutatói néhány új kötetet (Lázár 2002; Veress Péter 2002; Végh 2010; Vajda N. 2014) és tanulmányt (Lázár 2003; Buzogány 2012) jelentettek meg. Ezek a munkák rendszerint nem csupán egyszerű szövegközlések és játékleírások, hanem folklorisztikai elemzések is tartalmaznak. Örvendetes, hogy 2008-ban újra kiadták Gazda Klára *Gyermekvilág Esztelneken* című könyvét, amely 1980-ban történt első megjelenése óta máig a legjelentősebb, korszerű elemző keretbe ágyazott magyar gyermekfolklor-monográfia (Gazda K. 2008a). A KJNT 11. évkönyve (Szikszai szerk. 2003) egy tematikus játék-konferencia tanulmányait tartalmazza, amelyeknek többsége gyermekjátékokkal foglalkozik, de van a kötetben dramatikus játékokat ismertető tanulmány is.

Keszeg Vilmos egy kutatási program keretében 2013-ban összeszerkesztette az 1980-as években Kolozs megyei magyartanárok segítségével sok iskolában lefolytatott mondóka gyűjtés adattárát. A 800 oldal terjedelmű, a KJNT archívumában rövidesen hozzáférhető gyűjtemény mintegy 1000 gyermek mondókatudását tartalmazza.

A **népballadáról** még inkább elmondható, hogy ma már történeti folklórmű-fajnak minősül. Ennek bizonyága az is, hogy a 2002–2013 közötti időszakban csupán két jelentős eredeti szövegközlésről tudunk számot adni, de a kiadványok alapjául szolgáló terepmunka ezek esetében is jóval korábban történt. Albert Ernő *A halálra táncoltatott leány* című kötetében csiki balladagyűjtést jelentett meg (Albert 2004). Ugyancsak korábbi, az 1970-es évekből származó gyűjtés eredményét hozza nyilvánosságra Iochom István „*Bukovina édes hazám...*” *Balladák és népdalok a Hunyad megyei székely telepekről* című, népballadákat és népdalokat tartalmazó kötete (Iochom 2007).

A műfaj társadalmi használatának körülményeit feltáró (Farágó 2005b; Keszeg 2008b) és a balladakutatás történeti kérdéseit taglaló (Albert 2002; Farágó 2005a, 2005c) tanulmányok száma viszont ebben az időszakban jelentős. A műfaj belső tipológiájára, szöveg- és társadalomkontextusára vonatkozó közléseket a régebbi gyűjtésekből válogatott balladagyűjtemények filológiai apparátusa is tartalmaz. Ezek a szintézis jellegű gyűjteményes kötetek (Farágó szerk. 2002 – *Csángómagyar népballadák*; Farágó–Olosz 2006 – *Régi erdélyi népballadák*; Ráduly 2004 – *székely balladák*) jól szolgálják a műfajban való tájékozódást. Meg kell itt jegyeznünk ugyanakkor, hogy a 2004-ben meghalt Farágó József posztumusz munkája, illetve a kutató életében megjelent munkái többnyire korábbi gyűjtéseket és kutatási eredményeket adnak közre.

A műfajban való, elsősorban szövegfolklorisztikai jellegű tájékozódás a célja a KJNT által kezdeményezett, elektronikusan hozzáférhető online balladatar¹⁵ is, amelyről előbb már szó volt.

A **népmondák** textológiai kutatása terén Magyar Zoltán impozáns, csaknem a teljes történelmi Erdély területére kiterjedő gyűjtőmunkát végzett, és gyűjtéseiből tájegységi monografikus kötetek egész sorát adta közre (Magyar 2003, 2004, 2005b, 2006, 2007a, 2007b, 2008a, 2008c, 2009a, 2009b, 2011a, 2011b, 2012). Az így összeállt tízezres nagyságrendű mondaszöveget tartalmazó adatbázis lehetővé teszi a magyar népmondák belső tipológiai rendszerének összeállítását.

A magyar folklorisztika nagy adósságot törlesztett azzal, hogy 2013-ban, hetven évvel a terepgyűjtés után megjelent Belatini Braun Olga 1943–44-es csikszentdomokosi **népmese gyűjtése** (Belatini Braun 2013). A gyűjtő a második világháború idején a legkiválóbb székely mesemondónak tartott Albert Andráson kívül (lásd erről: Péter L. 2011) még más mesélőket is megszólaltatott. Farágó József az 1950-es években végzett moldvai gyűjtése eredményeként adta ki Baka András diószéni mesemondó tréfás történeteit (Farágó 2003). Kallós Zoltán *Világszárnya* című kötete (Kallós 2003) – sajnos megfelelő jegyzetanyag nélkül, csak egyszerű szövegközlésként – adja közre a Demeter Antiné János Anna lészpedi asszonytól 1956–1964 között gyűjtött népmeséket. Salat-Zakariás Erzsébet szerkesztésében és lejegyzésében

¹⁵ A Kriza János Néprajzi Társaság *Balladatar*a: <http://www.kjnt.ro/balladatar> (2014. május 25.)

jelent meg a Kolozsvári Folklór Intézet archívumában fellelhető moldvai csángó mesegyűjtés jelentős része (Salat-Zakariás szerk. 2009), aki egy másik tanulmányában a moldvai csángó és az erdélyi román népmesék motivikus és nyelvi kapcsolódásait elemezte (Salat-Zakariás 2011). A kötetben közreadott moldvai csángó meséknek többségét Faragó József gyűjtötte még az intézeti moldvai gyűjtőmunka 1962 táján történt megtiltása előtt, a szövegkorpusz kisebbik része pedig Faragó József akkori fiatal munkatársaitól (Bura László, Szabó Gyula, Mitruly Miklós és mások) származik. A Iancu Laura által végzett újabb moldvai gyűjtések és az ezek alapján kiadott mesegyűjtemények (Iancu é. n. [2002], 2006) egyértelműen jelzik, hogy a népmesék szövegei az élő mesemondás gyakorlatából kiesve megrövidülnek, megkopnak, szerkezetileg egyszerűsödnek, míg végül ez a műfaj is végleg eltűnik a közösségi emlékezetből.

Belső-Erdély és a Partium területéről ugyancsak megjelent néhány régebbi (Olosz szerk., s.a.r. 2005 – Kovács Ágnes ketesdi népmesegyűjteménye) vagy mai gyűjtéseken alapuló, jobbra egy-egy nagy tudású mesemondótól lejegyzett népmesegyűjtemény (Magyar 2008b és Vida–Magyar 2009 – Ördögösfüzes, Hideg Anna meséi; Ráduly 2005b, 2006a – Kis-Küküllő mente; Végh 2010 – hiripi cigány népmesék; Magyar 2006 és 2008a – Gyimes), anekdotagyűjtemény (Ráduly 2005a, 2006b; Tankó 2003 – Gyimes; Kisné Portik 2006b – Gyergyóalfalu, Barát Jóska adomái) és vegyes műfajiságú, de népmeséket is tartalmazó kötet (Tankó Mónus 2007).

A népi kultúra hagyományos epikus műfajai (népballada, népmese, történeti és természeti monda stb.) eltűnőfélben vannak, de a népi epika más műfajaival (hiedelemmonda, igaztörténet, élettörténet, élménytörténet, anekdota, vicc stb.) a kutatók ma is találkoznak. A politikai vicc például a nemcsak az 1989-es rendszerváltás előtt, hanem azután is élő folklórműfaj (Zsigmond Gy. 2003, 2006, 2012).

A mai kultúrában is élő népi **narratívumok** a kutatásában Keszeg Vilmosnak és a körülötte kialakult fiatal kutatói csoportnak vannak új és igen jelentős tudományos eredményei. A Keszeg-iskola korszerű folklorisztikai szemlélete a **népi emlékezetre** alapozódó történeteket földrajzi, szociális és kulturális kontextusban, azaz életvilágokban helyezi el, és a szövegeket már nem elsősorban tartalmi, poétikai, tipológiai szempontból elemzi, hanem azok szociális és textológiai kontextusának szempontjából, sőt a szövegmondás körülményeinek bemutatását részesíti előnyben a korábban egyeduralgódónak számító filológiai-esztétikai érdeklődéssel szemben (Keszeg 2002a, 2002c, 2007c, 2008b, 2009a, 2011, 2012a; Keszeg szerk. 2006; Keszeg–Szalma szerk. 2011; Jakab A. Zs.–Keszeg A.–Keszeg V. szerk. 2007; Virág 2010 stb.). Mivel maga a gyűjtést végző kutató is része a vizsgált kommunikációs helyzeteknek, következésképpen egy ilyen tág értelmezési keretben minden – gyűjtői kérdésekre, interjúhelyzetben elmondott – szöveg egyfajta „élettörténetnek” minősül, és mint életpálya-reprezentáció válik a kutató számára fontossá. Előbb láttuk, hogy a Keszeg-iskola kutatói a hiedelmekhez is *mint narratívumokhoz*

viszonyulnak, alapkérdésük az, hogy hogyan reprezentálódik a hiedelemtudás a gyógyítókról/rontókról (Czégényi–Keszeg s.a.r. 2010; Keszeg 2004d; Czégényi 2011; Bajkó 2006; Fodor 2012; Kocsis 2010) vagy egyéb hiedelemleányokról (Keszeg 2002a; Keszeg szerk. 2006; Czégényi 2008, 2012a; Soós Párhonyi 2010) szóló különböző személyes történetekben. Ugyanez a kutatói álláspont érvényesül a személyes és kollektív történelmi emlékezet kutatása terén is, amennyiben a kutatók a múltról szóló történeteket úgy fogják fel, mint adott körülmények (életút, társadalmi hovatartozás, gyűjtési helyzet stb.) által és ezek függvényében kialakított egyedi és személyes múlt-reprezentációkat (Keszeg–Szalma szerk. 2011; Keszeg 2002a, 2002c, 2009a, 2011, 2012a; Zsidó 2009, 2012). Ebben a felfogásban mind a hiedelemkutatás, mind a történelemkutatás, mind a népi kultúra bármilyen más jelensége voltaképpen narratológiai kérdéssé lesz, hiszen a kutatás voltaképpen tárgyai (hiedelemleányok, történelmi események stb.) nem primordiálisan, esszencialista módon, hanem kontextuálisan válnak fontossá és lesznek vizsgálat tárgyává. Keszeg Vilmos és tanítványai igen jelentős tudományos munkákban (PhD-disszertációk, könyvek, elméleti tanulmányok stb.) ennek a kontextualizáló, ugyanakkor a műfajok pragmatikai vizsgálatát előtérbe helyező tudományos paradigmának a jegyében mutatták be mind hagyományos epikus műfajok – népmese (Keszeg 2007d), népballada (Keszeg 2008b) –, mind hiedelemtörténetek (Keszeg 2002a, 2004d; Bajkó 2006; Fodor 2012; Keszeg szerk. 2006), élettörténetek (Páczkán 2002; Ozsváth 2009a, 2009b; Ozsváth s.a.r. 2008, 2009, 2012) stb. kontextusát. Az iskolához tartozó kutatók az *Emberek, életpályák, élettörténetek* című kötetben (Jakab A. Zs.–Keszeg A.–Keszeg szerk. 2007) az élettörténet-kutatás válogatott bibliográfiáját is közreadják, különös hangsúllyal az Erdélyben lezajlott kutatásokra (Jakab A. Zs.–Keszeg összeáll. 2007). Pragmatikai irányultságuk révén elméleti-módszertani vonatkozásban a kolozsvári Keszeg-iskolához állnak közel Gagy József és az általa irányított marosvásárhelyi munkacsoport élettörténet-kutatásai, amelyeknek sajátosságát az adja, hogy hangsúlyosan figyelnek az emlékezetet és az élettörténeteket befolyásoló kommunikációs formákra, a modern kor megváltozó mediális viszonyaira (Gagy szerk. 2007a, 2007b; Gagy 2012a).

3.17. Népi írásbeliség és új médiumok

A fenti kontextualizáló pragmatikai módszertan nemcsak a népi emlékezet oralításban elhangzó narratívumainak vizsgálatában, hanem a múltat megidéző és megőrkítő **írásbeli műfajok** esetében is jól alkalmazható. A Keszeg-iskolának a népi önéletírás (Tóth 2006; Ambrus s.a.r. 2008; Nagy R. 2011, 2012; Szócs 2010, 2011a, 2011b; Vajda A. szerk. 2008), a népi verselés (Ambrus s.a.r. 2008; Bajkó s.a.r. 2010), a levelezés (Csörgő 2012; Vajda A. 2011c), a naplóírás (Ilyés 2005b), a padfirkák és falfirkák (Jakab A. Zs. 2003, 2007), az emléktábla-feliratok (Jakab A. Zs. 2008, 2009, 2012a, 2012b; Vajda A. 2011a, 2011b), a sírfeliratok (Keszeg

2010a), az írott halottas költészet (Bajkó s.a.r. 2010), a vallásos népköltészet (Kovácsné István 2003; Keszeg 2006a) és egyéb írott szokásköltészeti műfajok (Bokor szerk. 2002; Bajkó s.a.r. 2010) kutatása terén is nagyon jelentős eredményei vannak. Ezek a kutatási területeken is PhD-dolgozatok (Szócs 2010; Vajda A. 2011a; Tóth 2011; Nagy R. 2012; Csörgő 2012) készültek el, kötetek (Bokor szerk. 2002; Kovácsné István 2003; Keszeg 2006a; Tóth 2006; Ambrus s.a.r. 2008; Bajkó s.a.r. 2010; Vajda A. 2011a; Szócs 2011b; Jakab 2012a és 2012b; Vajda A. szerk. 2008 és 2013) és elmélyült elemző tanulmányok jelentek meg. Keszeg Vilmos a népi írásbeliségről is egyetemi jegyzetet jelentetett meg (Keszeg 2008a), és megalapozta a KJNT populáris írással kapcsolatos elektronikus adatbázisát. Tötszegi Tekla a tárgyfeliratozás gyakorlatára irányuló posztdoktori kutatásokat folytatott, és ebben a témában több tudományos közleményt is közreadott (Tötszegi 2012a, 2012b).

A népi írásbeliség ma már történetinek minősülő bizonyos műfajaiból más kutatók is tettek közé forrásközléseket és ezeket bemutató elemzéseket. Csoma Gergely a moldvai csángók magyar nyelvű írott nyelvemlékeiből szerkesztett kétnyelvű, magyar–angol kiadványt (Csoma 2004). A hányatott sorsú bukovinai székelység történetéről két írott történelmi forrásdokumentum (Fazekas I. 2005; László J. 2005) és egy 19. századi falukönyv (Forrai 2006) került nyilvánosság elé. A kiadott régi kéziratok vőfélykönyvek a történelmi folklór dokumentumai (Fazekas Zs. 2003; Kinda 2012).

Az analóg **fényképek** és az ennél is újabb **vizuális médiumok** (elektronikus fénykép, videofilm, internet stb.) használata ugyancsak a népi vagy legalábbis a populáris tömegkultúra megnyilvánulásainak tekinthetők. A kolozsvári Keszeg-iskolához tartozó fiatal kutatók vizuális antropológiai jellegű doktori disszertációkat írtak (Szalma 2011a; Blos-Jáni 2012) és egyéb közleményeket jelentettek meg a néprajzi fényképezés (Lőrinczi 2007a; Szalma 2011b, 2014) és a privát filmhasználat (Blos-Jáni 2007, 2011) jelenségeit elemezve.

Denis Galloway skót etnográfus és fotóművész 1926–1932 között Erdélyben készült néprajzi fényképeiből Tötszegi Tekla rendezett kiállítást a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeumban, és jelentetett meg két kiadványt (Tötszegi 2008; Tötszegi–Pávai 2010). Iancu Laura a moldvai Magyarfalu fényképezkedési szokásait dokumentálta és elemezte (Iancu 2005, 2007).

3.18. Népzene- és néptánc

A népzene- és néptánc kutatás területén szintén igény mutatkozik arra, hogy ez a tudományterület saját kutatástörténeti múltját összegezze. Az erdélyi magyar népzene kutatás három neves egyénisége – Szenik Ilona, László Ferenc és Almási István – életművük egy részének összegzéseként gyűjteményes kötetekben adták ki népzenei, egyházzenei és zenetudomány-történeti, korábban többnyire már megjelent dolgozataikat (Szenik 2008; László F. 2006; Almási 2009). A Szenik Ilona –

Bocşa Ioan szerzőpáros román–angol kétnyelvű kétkötetes kiadványban, DVD-melléklettel jelentette meg az erdélyi kolindaköltészet zenei típuskatalógusát (Szenik–Bocşa 2011). Comişel Emilia és László Ferenc egy kis román nyelvű kötetben Veress Sándor, Lükő Gábor és Balla Péter romániai tevékenységére vonatkozó forrásdokumentumokat jelentettek meg, mindenekelőtt Constantin Brăiloiu rájuk vonatkozó levelezésének darabjait (Comişel–László F. 2006). Pávai István egyik tanulmányában (Pávai 2005) az egész jelenkori Erdély belső regionális tagolására tesz kísérletet a nagytáj igen archaikus népzene- és néptánc-hagyományait feltáró tudományos kutatások eredményeinek szem előtt tartásával.

Ugyancsak Pávai István írt monográfiát az erdélyi hangszeres népi tánczenéről (Pávai 2012), amelyben sokoldalúan, több elemzési szempontot is szem előtt tartva mutatja be ezt a kulturális örökséget, egy másik könyvében (Pávai 2006) pedig széles társadalmi összefüggésben (vallásgyakorlat, identitás) láttatja a moldvai csángók zenei életét. Stuber György a moldvai dudazenéről és dudásokról szóló monográfiájában (Stuber 2010) az utolsó csángó dudazenészek körében végzett, több évtizedet átfogó gyűjtései alapján sokoldalú módszerességgel mutatja be ezt az igen archaikus zenei hagyományt. Könyve azért hiánypótló, mert a dudazene a Kárpát-medencében csak az 1940–1960-as évekig volt élő népzenei gyakorlat, majd a század utolsó harmadában már Moldvából is eltűnt. Köncei Csongor Budapesten megvédett doktori dolgozatában, ennek alapján kiadott könyvében és több tanulmányban tárta fel a kalotaszegi cigányzenészek működésének társadalmi hátterét, nagy hangsúlyt fektetve a személyük körül kialakult társadalmi, kulturális hálózatok bemutatására (Köncei Cso. 2011, 2012).

Kallós Zoltán és Martin György gyimesi csángók táncait és táncéletét bemutató, CD-mellékletet is tartalmazó könyve (Kallós–Martin 2005) a két neves néprajzkutató közös terepmunkájának kései terméke. Az egyik leghíresebb kalotaszegi táncos, Mátyás István Mundruc egyéniségvizsgálatát Martin György személyi monográfiában valósította meg (Martin 2004). A Martin-tanítványnak is tekinthető Köncei Csilla doktori dolgozatában (Köncei Csi. 2003), majd ennek alapján megjelentetett könyvében (Köncei Csi. 2009) a hétfalusi csángók boricatáncát mint a közösségi identitás rituális reprezentációját elemzi, vagyis a sajátos táncot is tartalmazó népszokást összetett kulturális jelenségként fogja fel.

Az erdélyi magyar etnokoreológiát foglalkoztató aktuális kérdések sokszínűségéről (például a táncházak és a hagyományos kultúra kapcsolata, kutatástörténeti és táncelméleti kérdések stb.) nyújt hű képet két, Köncei Csongor által szerkesztett tanulmánykötet (Köncei Cso. szerk. 2010a, illetve Köncei Cso. red. 2010b és Köncei Cso. szerk. 2014), melyek több, 2009–2012 között tartott táncstudományi konferencia előadásainak szerkesztett változatát tartalmazzák. Az 1983-ban elhunyt táncházszervező, Köncei Ádám még életében megjelent vagy kéziratban maradt néptáncal kapcsolatos írásait kiegészítve fia, a néptánckutató Köncei Csongor tárgyira vonatkozó írásaival a *Táncház* című tanulmánykötet tartalmazza (Köncei

Á.–Könczei Cso. 2004). A kis példányszám miatt igen nehezen hozzáférhető Könczei Csilla táncelméleti írásokat tartalmazó, magyar–angol kétnyelvű kötete (Könczei Csi. 2007–2009). Könczei Csilla egy kis könyvben (Könczei Csi. 2002) ismerteti és erdélyi táncokkal példázza a Lábán Rudolf által 1928-ban kidolgozott táncjelírást. Ez az írásrendszer azért nagy jelentőségű, mert a Lábán-kinetográfia képes érzékeltetni a táncmozdulatok folyamatosságát, ugyanakkor tér- és időbeli egységét is.

3.19. Nyelvhasználat és népi kultúra viszonya

A szellemi és tárgyi népi kultúra nyelvhez kötöttsége folytán egyes néprajzkutatókat hangsúlyos nyelvészeti érdeklődés is jellemez, és a népnyelven keresztül közelednek néprajzi jelenségekhez (például: Péntek 2003; Bura 2005, 2013 stb.). Előfordul, hogy a két diszciplína határai egybemosódnak. A népi mesterségek pontos néprajzi leírásai (Dukrét 2004; Bura 2005; Suba 2005; Kisné Portik 2006a; István–Szócs 2008; Kinda 2007c, 2008a, 2009b), az etnobotanikai (Grynaeus–Gy. Szabó 2002; Pálfalvi 2003, 2006, 2011–2012; Gub 2003; Halász 2010) vagy etnomikológiai (Zsigmond Gy. 2009, 2011) kutatások a szókincs vonatkozásában is mindig releváns lexikológiai eredményeknek számíthatnak, de ez a megállapítás voltaképpen a néprajzi kutatások bármelyik területére érvényes. Még az egyszerű tájszógyűjtéseknek (Kovács L. I. 2005), helynévgyűjtéseknek (Pesty 2012) is lehetnek jelentős néprajzi hozadécai, különösen akkor, ha a lexikológiai jellegű gyűjtőmunka során a néprajzkutatói szemlélet is érvényesül.

Az állandó nyelvi kifejezések (proverbiumok) a népi erkölcs és világkép kifejeződései (Gub 2004; Bura 2008, 2013; Tánczos 2008a; Lajos 2009), a nyelvi kapcsolattartás módja a közösségen belül uralkodó társadalmi viszonyokat is kifejezi (Biró 2003), és a nyelvi képszerűsítésnek lehetnek sajátos etnikus vagy kisközösségi formái is, például beszélhetünk sajátos székely nyelvi kifejezésekről és ennek megfelelő gondolkodásmódról (Tánczos 2010a). A moldvai csángók körében végzett kutatások azt bizonyították, hogy a nyelvcsere a hagyományos népi világértelmezés és kultúra megszűntét is jelenti, tehát a nyelvi asszimilációs folyamatok sem „egyszerűen” nyelvi jelenségek (Péntek 2003; Peti L.–Tánczos eds. 2012; Tánczos 2002, 2011a, 2012; Erdély 2009).

4. Módszertani irányzatok, tudományos paradigmák

Amint látjuk, a néprajz és antropológia számos területén zajlanak jól megalapozott, nemzetközi kontextusban is releváns alap kutatások, de a romániai magyar néprajzkutatásra általában mégis az jellemző, hogy a szakemberek ritkán foglalkoznak a népi kultúra egészére vagy a néprajztudomány aktuális helyzetére vonatkozó

általános elméleti-módszertani problémákkal. Néhány ilyen megnyilvánulást, az alapvető kérdésekkel való szembesülési kísérletet éppen ezért érdemes kiemelni.

A *Napjaink folklórja – Folclorul azi* című kétnyelvű kötetben (Zsigmond Gy. szerk. 2003) magyar és román szerzők elméleti igénnyel vetik fel a kelet-európai folklór és a folklorisztika néhány aktuális kérdését. Az Eurethno Egyesület 2013 decemberében Kolozsváron tartott nemzetközi kollokviumának résztvevői a hagyomány és a patrimonium fogalmát, illetve viszonyát elemezték. Ez a konferencia, amelynek anyaga két évvel később nyomtatásban is megjelent (Keszeg szerk. 2014), avatta etnológiai kutatási problémává az Európai Unió létrejötte után kialakult új kulturális térben elindított revitalizációs folyamatokat. A „hagyománytalan” Nyugat és a saját hagyományait használó Kelet különbségeit elmosó, irányított revitalizációs (patrimonozáló) folyamatokról megoszlanak a szakemberek véleményei.

A kolozsvári doktori iskola keretében az elkészült doktori részdolgozatok és nyilvános védésre kerülő disszertációk megbeszélésekor rendszeresen került sor erős szakmai vitákra, amelyek soha nem voltak tisztán teoretikus jellegűek, és így kétségkívül pozitív hatásuk volt az elmúlt évtizedek tudományművelésére, annál is inkább, mert ezek a viták a legfiatalabb kutatónemzedék jelenlétében és aktív részvételével zajlottak. Ezen a szakmai fórumon olyan jelentős kérdések kerültek újra és újra előtérbe, mint az orális, írott, vizuális és elektronikus források értelmezhetősége, a kutatói önreflexivitás, a lejegyzés, közlés és digitalizálás szakszerűsége, a gyűjtői-adatközlői jogok, szerepek és habitusok, a mindennapi és ünnepi megnyilvánulások viszonya a kultúrában, az értelmezés módszeressége és tudományközisége, a különböző kultúrátípusok egymásmellettsége, az egyéni és közösségi nézőpontok ütköztetése és így tovább. A 2014 tavaszán tartott kolozsvári tanszéki konferencián élesen merültek fel a néprajzi gyűjtéssel kapcsolatos módszertani és etikai kérdések (Mi a terep? Milyen gyűjtői habitusok lehetségesek? Hogyan viszonyuljunk a néprajzi adatok anonimizálásának egyre terjedő gyakorlatához? stb.). Mindezek a konfrontációk rendszerint szűk nyilvánosság előtt zajlottak, rendszerint írásos nyomuk sem maradt, de jelentőségüket mégsem szabad alábecsülni.

Mivel a néprajzi kutatások egészére vonatkozó nyilvános reflexiók a romániai magyar néprajzkutatásból általában hiányzanak, ezért a jelen összefoglaló végén megkísérlünk megnevezni néhány olyan általános paradigmát, amelyekbe az előző fejezetben ismertetett kutatások többé-kevésbé beleilleszthetők, vagy amelyekkel azok kapcsolatba hozhatók.

Az 19. század közepén kikristályosodott, a folklorisztika tudományával egyidős **romantikus szemlélet**, amely csak az anonim, közösségi, ősi korokba visszanyúló, de mindenképpen tradicionális és magas esztétikai minőséget hordozó kulturális jelenségeket tekinti népinek és folklórnak, ma már kevésbé érvényesül a tudományos világban, de a szellemi és tárgyi népi kultúrának kétségkívül ma is vannak olyan gyűjtői Erdélyben, akiknek témaválasztását és a néprajzi témához való hozzáállását ez a szemlélet többé-kevésbé befolyásolja. A 19. század végének pozitivista

tudományosságára jellemző **kvantitatív módszer** ellenben a néprajztudomány számos területén ma is határozottan érvényesül. Ennek lényege, hogy egy adott kulturális jelenségre vonatkozó leírás érvényességét és reprezentatív voltát a kutató megfelelő adatmennyiség segítségével támasztja alá.

Ugyancsak a pozitivista korszakban jött létre, és később a nagy hatású strukturalizmus révén ismét legitimációt, megerősítést nyert a **tipológiai módszer**, amely mindenekelőtt a szövegfolklorisztikában hozott eredményeket. E módszer lényege, hogy a kutató a folklórszövegek tartalmi, ritkábban formai vagy poétikai elemei alapján igyekszik rendszert, műfajközpontú tipológiát létrehozni. A módszer alapja az a meggyőződés, hogy kellő mennyiségű folklórszöveg alapján megalapozott belső műfaji rendszerzést, például szövegtipológiát lehet megvalósítani. A módszer célja, hogy a tartalmi és formai elemek hasonlóságai és különbségei alapján a folklórszövegeket besoroljuk egy-egy műfaji – és ha szükséges, ezen belül alműfaji kategóriába –, majd megállapítsuk a műfaji kategóriához tartozó szövegek típusait és az illető típushoz tartozó variánsokat. Ezt a módszert a hagyományos népi epikai műfajok (népballada, népmese, népmonda stb.) kutatásában a kutatók ma is használják, sőt a szövegek tipológiai besorolása ezeken a területeken egyenesen kötelező. A módszert nem is olyan régen, a strukturalista szemlélet végső összeomlása előtt (Magyarországon ez csak 1980 után következett be) a hiedelemkörök szemantikai modelljeinek felállításával vagy a ráolvasások tipologizálásával a hiedelemkutatásban is alkalmazták, és más műfajokban is próbálkoztak vele. Előfordult, hogy ha egy-egy műfaj belső tipológiai rendszerének felállítása nem is tűnt lehetségesnek, legalább igyekeztek megállapítani a szövegkapcsolódások belső törvényszerűségeit (például az archaikus imádságok kutatásában).

A két világháború közötti időből datálható **funkcionalista szemlélet** mindig is a társadalomkutatásban jutott döntő szerephez. A Gunda Béla-féle funkcionalista szemlélet egyenes folytatásának tekinthetők a kolozsvári néprajzi tanszék keretében zajló későbbi társadalomnéprajzi kutatások. (Itt Nagy Olga, Pozsony Ferenc tudományos munkásságára és legújabbán Szabó Árpád Töhötöm módszerére gondolunk.) Az Ortutay Gyula, Bálint Sándor és mások nevével fémjelzett, 1940 táján létrejött **egyéniégkutató paradigma**, az ún. „budapesti iskola” ma is korszerű módszertani elveit – amint ezt előbb láttuk – a néprajztudomány sok ágában (népi vallásosság, hiedelemvilág, népi gyógyászat, népi írásbeliség kutatása, népzene- és néptánc kutatás stb.) ma is sikerrel alkalmazzák.

Az erdélyi néprajzi-antropológiai kutatások legjelentősebb tudományos eredménye az ezredfordulót követő időszakban a Keszeg Vilmos által képviselt, módszertanilag általa kidolgozott és az ő irányítása mellett számos más – főleg fiatal – kutató által alkalmazott **kontextualizáló, pragmatikai paradigma** következetes érvényesítése volt a néprajztudomány több területén, ezért erre a módszerre kissé részletesebben is kitérünk. Ez a szemlélet a néprajzi jelenségek átfogó igényű kontextuális bemutatását, a kulturális jelenségek tényleges működésének megragadását

tekinti legfőbb kutatási célnak. A paradigma gyakran a kultúra használóira (igen gyakran a népi tudás „specialistáira”) és a használat körülményeire, helyzeteire, a használók habitusaira irányítja a figyelmet. A módszer alkalmazói leginkább átfogó, gyakran kötetnyi terjedelmet kitevő esetelemzéseket végeznek, amelyeket rendszeres, elmélyült terepmunkára alapoznak. Mivel az esetelemzések középpontjában rendszerint egyéniségek állnak (pl. egy személy hiedelmei, íráshasználata, autobiografikus történetei stb.), ezért ezt a módszert akár az egyéniségkutató paradigma megújulásának is nevezhetnénk, de az alapvető kutatói intenciót szem előtt tartva, helyesebb, ha mégis a kontextuselemzést tekintjük e módszer legfőbb jellemzőjének.

A pragmatikai szempontú kontextuselemzés elméleti-módszertani lényegét Keszeg Vilmos – más és más néprajzi jelenségekre – vonatkoztatva több helyen is kifejtette. Az *Emberék és kontextusok* sorozatban általa szerkesztett *Rontók, gyógyítók, áldozatok* című, tanítványai hiedelemelemzéseit tartalmazó gyűjteményes kötetben (Keszeg s.a.r. 2012) például összefoglalta a hiedelmek pragmatikai kutatásának múltbeli eredményeit és a módszertan alkalmazásának leglényegesebb követelményeit (Keszeg 2012b). A sorozat egy másik könyvében, *A beteg ember* című, az előzőhöz hasonlóan tanítványai gyűjtéseit és elemzéseit tartalmazó kötetben Czégényi Dóra szerkesztőtársával együtt írták le a népi gyógyászat kontextusközpontú kutatásának módszertanát (Keszeg–Czégényi 2010). A tudományos szemlélet gyakorlati alkalmazását nagyban segíti az a három egyetemi jegyzet, amelyet Keszeg Vilmos az utóbbi években adott közre a népi írásbeliség (*Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*, 2008b), a narratológia (*A történetmondás antropológiája*, 2011) és a hiedelemkutatás (*Hiedelemkutatás, narratívumok, stratégiák*, 2013) területén. A szociológiai-pragmatikai-kontextusvizsgáló paradigmának megfelelően a jegyzetek mindegyike esetelemzéseket is tartalmaz. A *Homo narrans* című könyv (Keszeg 2002a) a módszer narratológiai alkalmazhatóságára irányítja a figyelmet. Az *Aranyosszék népköltészete* című (Keszeg 2004a), intenzív és átfogó terepmunka gyümölcseként megszületett kétkötetes munkájának alcíme (*Népi szövegek, kontextusok. Monográfia*) azért sokatmondó, mert egyszerre utal a szövegek kontextusának középpontba állítására és ugyanakkor a munka tájegységi monográfia jellegére. Ez a könyv Aranyosszék orális és írott népköltészetének antológiája ugyan, de a kötetben közölt folklóranyag rendszerezése révén Keszeg Vilmos egyértelműen jelzi, hogy az alkalmazott pragmatikai szemlélet jegyében elveti a hagyományos szövegek központú folklórmonográfiák szerkezetét, és új, funkcionális rendszerezési elveket igyekszik alkalmazni. A két kötetben ezért kerülnek egymás mellé például a történelmi emlékezet narratívumait tartalmazó különféle műfajok (monda, igaztörténet, élménytörténet, falutörténet stb.), a vallásos-mágikus tartalmú, de egyéb jellemzőiket tekintve igen változatos műfajiságú szövegek (ima, fohász, ráolvasás, átok, eskü, lánclevél stb.) vagy éppen a rituális beszéd alkalmi szerint csoportosított orális és írott, régi és új folklórműfajok. Egy másik nagy monografikus munkája, a templomok toronygombiratait közzétevő és

elemző könyve (Keszeg 2006a) a népi írásbeliségnek ezt az addig kevésbé ismert műfaját, illetve az iratok elhelyezését mint kulturálisan és társadalmilag meghatározott szertartásos viselkedést írja le.

A folklórkutató Keszeg-tanítványok szövegközléseit és elemző tanulmányait tartalmazó *Emberek és kontextusok* című, DVD-mellékleteket is tartalmazó sorozat célja, hogy népi forrásszövegeket tegyen hozzáférhetővé értelmező tanulmányok és könyvészet kíséretében. A kilenc eddig megjelent kötet mindegyike a Keszeg Vilmos által képviselt, a szövegek társadalmi és kulturális kontextusát elsődleges figyelemben részesítő pragmatikai-szociológiai tudományos paradigma jegyében készült. A szövegek gyűjtői, lejegyzői, sajtó alá rendezői, a kötetek szerkesztői, a nagy terjedelmű kísérőtanulmányok szerzői és a könyvészetek összeállítói a kolozsvári doktori iskola hallgatói, illetve végzettjei, valamint irányító tanáraik voltak: Ambrus Judit (2008, 1. kötet), Bajkó Árpád (2010, 4. köt. és 2010, 5. köt.), Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (2010, 4. köt.), Fodor Attila (2012, 8. köt.), Keszeg Vilmos (2012, 6. köt. és 2012, 8. köt.), Kocsis Mónika (2010, 4. köt.), Kosz Zsófia (2010, 4. köt.), Ozsváth Imola (2009, 3. köt. és 2012, 7. köt.), Salánki-Fazekas Éva (2012., 8. köt.), Salló Szilárd (2012, 8. köt.), Soós-Párhonyi Tímea (2010, 4. köt.), Vajda András (2008, 2. köt. és 2013, 9. köt.).

Ebben az összefüggésben említhetünk néhány más kutatást, illetve ezekre alapozott kötetet is, amelyeknek létrejöttében a Keszeg Vilmos által képviselt paradigmának ugyancsak meghatározó jelentősége volt. A teljesség igénye nélkül: Ilyés Sándor kolozsvári munkásklubokról írott PhD-dolgozata (Ilyés 2010, 2013), Jakab Albert Zsolt kolozsvári emlékfeliratokról szóló munkái (Jakab 2012a, 2012b), Bokor Zsuzsa prostitúcióról szóló kutatásai (Bokor 2012, 2013) és mások. A Scientia Kiadó által megjelentetett *Specialisták, életpályák és élettörténetek* című kétkötetes kiadvány (Keszeg szerk. 2006) az élettörténet-kutató Keszeg-tanítványok (Bajkó Árpád, Demeter Annamária, Erdős Kinga Mária, Gergely Lili Helga, Kovácsné István Anikó, Ozsváth Imola, Székely Ágnes és Vajda Ágnes), valamint a szerkesztő Keszeg Vilmos tanulmányait, esetelemzéseit tartalmazza, akik az élettörténeteket mint egy adott kommunikációs helyzethez igazodó társadalmi eseményeket fogják fel és elemzik. Ez a könyv módszertani újszerűségénél fogva kétségkívül a magyar oral history-kutatás egyik legjelentősebb teljesítménye.

A népi kultúra kutatásában is nagy hagyománya van annak a tudományos paradigmának, amely a partikuláris, a kontextus által meghatározott egyediséggel szemben azt hangsúlyozza, hogy az egyéni és közösségi kulturális megnyilvánulások, így a népi kultúra jelenségei is egyetemes adottságokat fejeznek ki, amelyek eredendően nem társadalmi, hanem pszichológiai meghatározottságúak. Ez az egyetemes kulturális alapokat feltételező, de ezeket helyi kulturális-társadalmi megjelenésükben vizsgáló, **pszichologizáló szimbólumelemző paradigma** abból indul ki, hogy az emberi létezés öröktől fogva adott egyetemes jellemzői jelentik a kultúrakutatás szemléleti alapját. Tudvalevő ugyanakkor, hogy az egyetemes mindig

a partikulárisban mutatkozik meg, és ezért a kulturális elemek elrendeződése, egyedi szerveződése közösségenként, műfajonként, helyzetenként különböző lehet, következésképpen a partikuláris jelenségek vizsgálata ebben a paradigmában ugyancsak helyet kaphat. A gyökeres eltérés a pragmatikai-szociológiai irányultságú paradigmával szemben a kiindulópont különbözőségében rejlik: míg az előbbi a társadalmi körülményeket, a kulturális elemek gyakorlati funkcióit tekinti alapvetőnek és kizárólagos jelentőségűnek, az utóbbi szerint minden világérzékelésben az egész emberiség vonatkozásában egyetemes pszichológiai struktúrák (például archetípusok) jelentik az egyéni és közösségi megismerés alapját, amelyek a változó kulturális helyzetekben más és más, vagyis partikuláris kulturális alakzatok formájában nyilvánulnak meg (pl. a kulturális jelenségek eltérőek népek, műfajok, médiumok stb. szerint).

A tárgyi népi kultúráról szóló egyetemi jegyzetének (*Közösségi tárgy-kultúra – művészeti hagyomány*, Gazda K. 2008b) bevezetőjében Gazda Klára arról ír, hogy a népművészet szimbolikus tárgyai egyetemes archetipikus struktúrák önállósulásai, tartalommal telítődései, amelyek népenként semmiképp nem megegyező formában, hanem mindig más módon jelentkeznek, sőt lehetnek individuális megformáltságúak is. Az egyetemi jegyzet rendszerszerűen és nagy szakirodalomra támaszkodva bemutatja a népművészet, a népi díszítmények kutatásának módszereit, fogalmi apparátusát. A tárgyi népművészet gazdasági, társadalmi, világnézeti, esztétikai és a használt anyag technológiai adottságaiból származó meghatározottságát szem előtt tartva, Gazda Klára folyamatosan hangsúlyozza a tárgyak archetipikus szimbolikus funkcióinak jelentőségét, és a jegyzet második felében – mintegy az elméleti-módszertani alapállás alkalmazásaként – két fontos vallásos-mágikus szimbólum ilyen szempontú elemzését is elvégzi *A kalács és rituális kontextusa* (345–385. old.) és *A húsvéti tojás mint jelképes tárgy* (385–418. old.) című fejezetekben. Gazda Klára az utóbbi években különböző folyóiratokban, konferenciakötetben stb. több hasonló szimbolikus elemzést is elvégzett a rá jellemző alapos adatgyűjtéssel, ami minden esetben nagy erudícióval és eredeti gondolkodásmóddal párosult. Az általa alkalmazott módszer jelentőségével a szakmai nyilvánosság és a népi kultúra szimbolikus tartalmai iránt érdeklődő tágabb közönség akkor szembesül majd igazán, ha a népművészet keresztény jelképeiről (2002a), a szakrális kovácsról (2003a), a magyar hintázási hagyományokról (2003b), a halottkultusz kigyó- és keresztmötívumáról (2005a), a húsvéti tojásszimbolikáról (2006), a rituális kalács jelképiségéről és rituális kontextusáról (2008c) szóló tanulmányok a hozzájuk tartozó elméleti alapvetéssel együtt (2007b, 2008b) egyetlen gyűjteményes kötetben megjelennek.

Az archetipális szimbólumelemzés irányzata elhatárolódik attól a funkcionista-pragmatista állásponttól, amely a népi kultúra különböző megnyilvánulásaiban nem lát mást, mint társadalmi viszonyok, szabályok, értékrendek lenyomatait, ugyanakkor egyáltalán nem tagadja, hogy az ontológiailag, primordiálisan adott

archetipikus szimbólumok kifejezhetnek társadalmi viszonyokat, értékrendeket, szabályokat is. A szimbólumoknak gyakran lehet társadalmi jelentésük is, de magát a szimbolikus megnyilvánulást soha nem lehet kizárólag társadalmi körülményekből levezetni, hanem ezeket mindenekelőtt vallásos-mágikus gyökerű, közösségi szinten is értett és elfogadott adottságokként kell felfognunk.

Ebben az elméleti-módszertani összefüggésben foghatjuk fel Balázs Lajos legújabb, igen nagy jelentőségű, mintegy a korábbi szokásmonográfiáit is új értelmezési keretbe foglaló két új könyvét (Balázs 2006; Balázs 2012a), és néhány újonnan megjelent tanulmányát is (pl. Balázs 2012b). Úgy is fogalmazhatunk, hogy a kutató voltaképpen teljes életművében azokat az archetipikus szimbólumokat vizsgálta, amelyek döntő jelentőségűek voltak a csíkszentdomokosi születéssel, párválasztással, nemiséggel, halottkultusszal kapcsolatos és kalendarisztikus ünnepek alkalmával eljátszott közösségi szokásokban. Az életmű bizonyosága annak, hogy lehetséges szimbólumkutatást végezni úgy, hogy a néprajzkutató egyszerre tartja szem előtt a szimbólum alapvetően pszichológiai, vagyis mágikus-vallásos jellegét és társadalmi kodifikáló szerepét. Ebben a szellemben készült el a csíkszentdomokosi nemi életre vonatkozó monográfiája is (Balázs 2010), amelyről túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a magyar parasztság nemiséggel kapcsolatos képzeleteinek, szokásainak legteljesebb, terjedelmében is impozáns, és értelmezési módszertanát tekintve is kitűnő összefoglalása.

A folklórban és a populáris kultúrában fellelhető legalapvetőbb archetipikus jelképköröket hivatott rendszerszerűen összefoglalni és az egyetemi hallgatókkal, valamint a tágabb nyilvánossággal megismertetni a *Folklórszimbólumok* című egyetemi jegyzet (Tánczos 2006a, *Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 2.*), valamint a szerző idevágó, az archetipális mítoszelmélet alapvető elméleti-módszertani kérdéseit taglaló tanulmányai (Tánczos 2007c, 2010a). Az erdélyi és moldvai népi kultúrában fellelhető archetipikus szimbólumok elemzését tartalmazza a *Képek a folklórban* című gyűjteményes tanulmánykötet (Tánczos szerk. 2004), amely néprajz szakot végzett fiatal kutatók elemzéseit tartalmazza. A könyvben Hegyeli Attila a térbeli határ nagy archetípusáról, a küszöbről, Peti Lehel a romló idő csángó folklórban fellelhető képzeiteiről, Ilyés Sándor a megesett leány moldvai csángó büntető-rítusairól, Kinda István a moldvai hiedelemszövegek kegyetlen nőiségképzeiteiről, Kolumbán Levente egy gyergyói öntőasszony szimbolikus rituális eljárásairól, Poenar Rus Éva és Szabó Annamária egy-egy mezőségi tavaszi népszokás (magyarborzási „juhösszemérés”, bátonyi ökörhordozás) szimbólumairól, Szabó Róbert Csaba a szilágybagosi májusfaállításról, Buzogány-Anna Zsuzsánna a székykeresztúri vadászavatás szimbolikus rítusairól, Pete-Komáromy Sára a nagykárolyi mézeskalácsosság szimbólumairól, Bogdán Melinda a moldvai csángó tájszók jelképeiről, Bélteki Emőke a szatmárnémeti rémhírek archetípusairól, Incze Éva egy kolozsvári politikai áltemetés jelképeiről és Szalma Anna-Mária egy gyergyószentmiklósi modern vallásos mítosz kialakulásáról közöl elemzéseket.

5. Összegzés

Megfelelő időtávlat híján a közelmúlt tudományos eredményeit nehéz távlatos kutatástörténeti perspektívában elhelyezni. Az azonban kétségtelen, hogy az ezredfordulót követő bő évtized korábban soha nem tapasztalt pezsgést hozott a romániai magyar néprajzkutatásba. Ez a megújulás már a tárgyválasztás terén is megmutatkozik: a tradicionális népi kultúra végső pusztulásával egyidejűleg az iránta tanúsított kutatói érdeklődés is háttérbe szorult, és a kutatói érdeklődés egyre hangsúlyozottabban fordult a modernitás körülményei között is tetten érhető élő kulturális megnyilvánulások felé. Mivel ezeket a kulturális jelenségeket szemmel láthatóan más társadalmi tudatformák, médiumok, intézmények stb. is erősen befolyásolják, ezért a néprajztudomány újabb kutatásainak tárgyai csak egy kiterjesztett nép- és kultúrafogalom jegyében minősülnek „népi” jellegűeknek.

A korszerűbb tudományfelfogás jegyében nemcsak a kutatás tárgyának tág értelmezése és az új típusú források előtérbe kerülése történt meg, hanem különféle új kutatási és elemzési módszerek is alkalmazásra kerültek, ami a paradigmaváltás szükségszerű és természetes következménye volt. Úgy is fogalmazhatunk, hogy mindez a néprajztudomány a mai kor kihívásaihoz való „adaptálódásához” vezetett. Szembeötlő ugyanakkor, hogy a népi kultúra és a néprajztudomány eredményei iránt érdeklődő nagyközönség, sőt a néprajzkutatással foglalkozó szakemberek bizonyos része is olyan konzervatív kultúra- és tudományeszményt őriz és érvényesít, amely egyelőre nem nagyon tud, mit kezdeni ezzel a megújult tudományossággal.

A romániai magyar néprajztudomány megújulása intézményi vonatkozásban mindenekelőtt annak tulajdonítható, hogy az 1990-es években történt alapozás után a Kolozsvári Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéken, illetve a tanszékhez szorosan kötődő egyéb intézményekben (doktori iskola, Kriza János Néprajzi Társaság, könyvkiadás, múzeumok, kutatóintézetek stb.) az ezredfordulóra kinevelődött egy fiatal, a nemzetközi tudományos élet időszerű kérdései iránt is aktívan érdeklődő kutatói nemzedék, amely igényelte ezt a szemléletváltást, és volt is megfelelő szellemi ereje ahhoz, hogy az általa képviselt paradigmaváltásnak valóban súlyt adjon. A „kolozsvári iskola” eredményeit, valamint az ebben a korszakban kiteljesedett nagy egyéni életművek tudományos jelentőségét alapul véve – az értékeléshez szükséges időperspektíva hiányában is – kijelenthetjük, hogy az ezredfordulót követő másfél évtized minden idők egyik legtermékenyebb és módszertani vonatkozásban is megújulást hozó időszaka volt a romániai magyar néprajzkutatásnak.

Könyvészet

A szakirodalmi jegyzékben használt rövidítések intézmények és periodikák megnevezésére:

BBTE = Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
 BTK = Bölcsészettudományi Kar
 CsSzMúz = Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda
 ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
 EM = Erdélyi Múzeum, Kolozsvár
 EME = Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár
 KJNT = Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár
 MNAI = Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem (2013-tól)
 MNAT = Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem (2012-ig)
 ISPMN = Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităţilor Naţionale / Nemzeti Kisebbségkutató Intézet / The Romanian Institute for Research on National Minorities, Kolozsvár
 MNT = Magyar Néprajzi Társaság, Budapest
 MTA = Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
 PTE = Pécsi Tudományegyetem
 SzNMúz = Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy

Egyéb rövidítések:

é. n. = év nélkül
 h. n. = hely nélkül
 összeáll. = összeállította
 s.a.r. = sajtó alá rendezte
 szerk. = szerkesztette

I. Néprajzi tárgyú záródolgozatok jegyzéke

A kolozsvári BBTE Magyar Néprajzi és Antropológiai Tanszékén 2002–2014 között Gazda Klára (GK), Keszeg Vilmos (KV), Könczei Csilla (KCs), Pozsony Ferenc (PF), Szabó Árpád Töhötöm (SzÁT), Szikszai Mária (SzM), Tánczos Vilmos (TV) és Tötszegi Tekla (TT) irányításával 235 szakdolgozat (BA) és mesteri dolgozat (MA) készült el.¹⁶ A Bukaresti Egyetem Hungarológiai Tanszékén ebben az időszakban 16 néprajzi szakdolgozatot (BA) írtak. A záródolgozatok megtalálhatók a kolozsvári MNAI könyvtárában és a bukaresti Hungarológiai Tanszéken. Bibliográfiai adataik itt következő felsorolása indokolt, hiszen a szakdolgozatok és a mesteri dolgozatok eredeti terepkutatáson, illetve levéltári kutatómunkán alapulnak.

¹⁶ A 1990–2001 között Kolozsváron megvédett 35 szakdolgozat jegyzékét Keszeg Vilmos kutatástörténeti tanulmánya közli (Keszeg 2002b). Könyvészeti adataik megtalálhatók a <http://etno.lett.ubbcluj.ro/adattar/> honlapon is.

A Kolozsváron készült dolgozatok esetében zárójelben az irányító nevének iniciáléit tüntettem fel. A Bukaresti Egyetemen készült záródolgozatokat Zsigmond Győző irányította.

I.1. A kolozsvári MNAI keretében megvédett záródolgozatok

Aczél Annamária: „...mert nem hallgathatok...”: *stratégiaaváltás egy Szilágy megyei roma életében*. BA. 2008. (PF); Bajkó Árpád: *Táltos-tanítványosság – viszonyok és kontextusok*. BA. 2006. (KV); Bakk Katalin: *II. világháborúhoz kötődő emlékezési szertartások Homoródszentpálon az 1945–1955 közti időszakban*. BA. 2004. (KV); Balázs Emese: *A halottkultusz szokásai és ezek szimbolikus jelentése a Sepsiszentgyörgy melletti örköi roma közösségben*. BA. 2010. (TV); Balázs Emőke: *A pappá válás rítusai. A papszentelés, primícia és paplakodalom a Felcsiki-medencében*. BA. 2010. (TV); Bálint Enikő: *Egy ünnepi népszokás társadalmi funkcióinak vizsgálata. Szüreti bálók Kőröspatakon*. BA. 2013. (TV); Bálint Katalin: *Az emberi test jelképesége a moldvai csángó folklórban*. BA. 2008. (TV); Uő: *A belső szervek és testnedvek jelképesége a moldvai csángó folklórban*. MA. 2009. (TV); Balla (Balázs Bécsi) Gyöngyi: *Egy mezőségi asszony életútjának rekonstrukciója. Kallós Mihályné Kiss Vilma élet-története*. BA. 2013. (KV); Balogh Andrea: *Polgárfogalom-konstrukció és identitás kapcsolatainak vizsgálata Márai Sándor két műve alapján*. BA. 2006. (KV); Barabás András: *A temetés mint beszédhelyzet. (Iriny, 20. század)*. BA. 2013. (KV); Baróti Borbála: *Emlékezés és mítoszteremtés: Márton Áron alakjának mitizálódása, kultuszának kialakulása*. BA. 2002. (KV–TV); Bartha Dalma: *Az írás szerepe a mezőpaniti emberek életében*. BA. 2009. (KV); Bartis Klára: *A gyergyószárhegyi pásztorjátékok szimbolikus rétege*. BA. 2006. (GK); Bedőházi Beáta: *A teázás mint fogyasztási szokás. A tea útja teázó törzsvendégeinek tükrében*. BA. 2011. (SzÁT); Bencze Ilona: *A homoródmási festett bútor a levéltári források tükrében*. BA. 2013. (TT); Benedek Renáta: *Kommunikatív és kulturális emlékezeti tartalmak és stratégiák erdélyi településeken a 20–21. század fordulóján*. BA. 2014. (KV); Benedek Tibor Magor: *A gyimesi csángó népzenei hagyományok archaikus vonásai*. MA. 2010. (TV); Bíró T. (Kinda) Emese: *A székelyudvarhelyi ifjúsági zárandoklat rituális eseménysorozatának kialakulása és változása a csíksomlyói pünkösdi búcsúra 1991-től 2012-ig*. BA. 2012. (TV); Bíró Rózsa: *„Velemjáró füzetek” (1960–1963). Portrérajz és társadalom Jakab Zsigmond rajzos füzetében*. BA. 2010. (KCs); Bloss-Jáni Melinda: *Ki kicsoda a hiedelemszövegekben? Egy moldvai vallásos narratíva-gyűjtés kommunikációelméleti és társadalomtudományos megközelítése*. BA. 2004. (KV); Boldizsár Zeyk Zsuzsa: *Felekezeti iskolák átalakulása a 19–20. század fordulóján. Négy kalotaszegi település iskoláinak átalakulása levéltári források tükrében*. BA. 2010. (TV); Uő: *Néprajzi gyűjtemény Tordaszentlászlón. Történet és kilátások*. MA. 2013. (TT); Borbély Erika-Magdolna: *Az elektronikus levelek egyik válfaja: a továbbított levél*. BA. 2004. (KV); Boros Lőránd: *Urszuj Kálmán és zenekari*. BA. 2004. (KCs); Both Zsuzsa: *A játék szerepe egy közösség (Szék) életében*. BA. 2006. (GK); Brassai Csilla-Katalin: *Játékok – nézőpontok – jelentések*. BA. 2010. (GK); Buzogány Anna Zsuzsanna: *Egy moldvai csángó falu táplálkozáskultúrája*. BA. 2004. (PF); Csere Magda: *Gazdálkodási alternatívák a barcasági Tatrongon*. BA. 2003. (GK); Cserei Irma-Hajnalka: *A megtérés történetei és rítusai a nyárádszeredai adventisták körében*. MA. 2014. (TV); Csergő Melinda: *Tárgyasult szövegek és elbeszélte tárgyak – egy levelezés értelmezési lehetőségeiről*. BA. 2004. (KV); Dániel Csaba Levente: *Egy szabédi háromgenerációs család életstratégiái*.

BA. 2009. (PF); Daniel Rita: *Tamási a farkaslaki médiumokban. Az író szimbolikus szerepének felhasználási lehetőségei*. BA. 2009. (KV–SzÁT); Uő: *Természet és táj. A föld jelentőségének változása Farkaslakán*. MA. 2011. (SzÁT); Dávid Adél: *A terheség és csecsemő hiedelmei, hiedelemcselekvései Árkoson*. BA. 2011. (KV); Demeter Ildikó: *Utazás – Élettörténet – Napló. Szepsi Csombor Márton Europica varietásának és Bethlen Mihály Útínaplójának összehasonlító vizsgálata*. BA. 2010. (Tóth Zsombor); Demjén Erika: *Szilágylomperő változó társadalma és kultúrája*. BA. 2008. (PF); Uő: *Egy szilágysági magyar társadalom a változó időkben*. MA. 2009. (PF); Dénes Ida: *Életmód és értékrend egy ároni család három nemzedékében*. BA. 2008. (KV–PF); Uő: *A határ vonzásában. Az országhatár szerepe az életmód és a gazdasági erőforrás területén, valamint a mentális határépítés folyamatában Borson*. MA. 2010. (PF–SzÁT); Duma Dániel: *Klézsei népszokások*. 2008. (PF); Egyed Anna-Ildikó: *Konfirmálás Baróton. Egy vallásos átmeneti rítus jelhasználata*. BA. 2009. (TV); Uő: „*Itt van szívem, neked adom Uram, Neked, ki alkotád!*” *A temetkezési szokások szövegfolklorja a baróti társadalomban*. BA. 2010. (KV); Farkas Beáta: *Szagrális térszekezet a felsíki Nagyboldogasszony egyházközségben*. BA. 2010. (TV); Farkas Csilla: *Asszony a konyhában. Mezőségi adatok a táplálkozásról*. BA. 2006. (GK); Farkas Margit: *Egy unitárius lelkész narratív identitása*. BA. 2010. (KV); Fazakas Orsolya: *Egyn, identitás, narratívum*. BA. 2006. (KV); Uő: *Megtéréstörténet és identitás. Történetek a hitéletéről*. MA. 2010. (KV); Fejér Imola: *Gazdálkodás és gasztronómia a zabolai népszokásokban*. 2005. (PF); Ferencz András: *A közbirtokosság mint intézmény. A gyergyószárhegyi közbirtokosság múltja és jelene*. BA. 2005. (GK); Ferencz Edit: *A szentgyházi Baktai-ügy*. BA. 2004. (PF); Ferenczi Eszter: „*Tisztelt Címzett: Kallós Zoltán*.” *Adalékok Kallós Zoltán szakmai pályafutásának vizsgálatához*. BA. 2008. (GK); Fikó Norbert István: „*Újév napján osztán kutya s macska, minden megindul*.” *A karneváli világkép elemei a kosteleki újévi maszkurázásban*. BA. 2013. (TV); Fischer Botond: *Az életmód keretei egy sváb család tükrében*. BA. 2008. (PF); Fodor Attila: *Az aranyosszéki halottbúcsúztató versek műfajának vizsgálata*. BA. 2007. (KV); Uő: *Hiedelemképzetek egy aranyosszéki asszony élettörténetében*. MA. 2008. (KV); Fülöp Mónika: *A bálványosváraljai falukutatás vallásnéptudományi anyagának elemzése*. BA. 2004. (PF); Uő: *Népi vallásosság Bálványosváralján: Molter Péter kutatásainak tükrében*. MA. 2008. (PF); Fülöp Orsolya: *A pletykálás mint beszédesemény, csoportszervező erő és kontrollmechanizmus Parajdon*. BA. 2007. (PF); Fülöp (Veraart) Orsolya: *Sóvidéki gazdálkodókra jellemző gondolkodáspreferenciák*. MA. 2009. (PF–SzÁT); Gál Tünde: *Egy hóstáti család életstratégiái, életmódja*. BA. 2006. (PF); Gazda Andrea: *Tárgy és reprezentáció a barátosi hozománylevelekben*. BA. 2002. (GK–PF); Govor Edina: *Vallásos élet a lázári katolikus közösségben*. BA. 2014. (SzM); Görög Hajnalka: *A szirén toposza a magyar protestáns képi és szöveghagyományban*. BA. 2002. (Pethő Ágnes–TV); Gyárfás Zsuzsanna: *Dr. Berde Károly: Adatok Nagyenyed szellemi néprajzához az 1870–1920-as évekből*. MA. 2003. (KV); Györfi-Biró Melinda: *A „Self” megkonstruálása és elhelyezése egy fiatalfalvi emlékező írásaiban*. BA. 2014. (KV); György Imola: *A marosvásárhelyi Mustármag közösség. Vallásos értékrend és mentalitás egy katolikus lelkiségi mozgalomban*. BA. 2007. (TV); Uő: *Bernády György a 20. század eleji polgármester lokális mítosza Marosvásárhelyen*. MA. 2008. (KV); Györkovács Edit: *A bevonuló orosz katona képe Felső-Háromszéken*. BA. 2006. (PF); Hajdó (Khell) Noémi: *Udvarhelyszéki gyümölcsészet egy vidékfejlesztő projekt tükrében*. MA. 2010. (PF); Hajdó Hajnal Réka: *A démoni erők megjelenésének szimbolikus formái és a védekezés szimbolikus technikái az oroszhegyi néphitben*. BA. 2008. (TV); Haszmann Orsolya: *Írott emlékek a háborúból*. BA. 2003. (KV); Uő: *Írott emlékek*

az első világháborúból: „Leveleskönyv”. MA. 2005. (KV); Hidi Piroska: *Vámosgálfalva fényképek tükrében*. BA. 2006. (GK); Uő: *Családi hierarchia, nemi szerepek, fénykép*. MA. 2009. (GK); Homonai Judit-Boglárika: *Betegség, rontás és kommunikatív emlékezet*. BA. 2010. (KV); Hompoth Mária: *A ditrói Katalin-búcsú és funkcióinak vizsgálata*. MA. 2007. (SzM); Ilyés Sándor: *A megesezt leány büntetőrítusai a moldvai csángóknál*. BA. 2004. (PF); Uő: *Az erdélyi sajtó csángóképe az ezredfordulón*. MA. 2005. (KV); Imre Éva: *Az önéletírás és szerzője. Diószegi Anna önéletírásának elemzése*. MA. 2005. (KV); Incze (Cserr) Tünde: *A nagygalambfalvi falifestmény művészetantropológiai értelmezése*. BA. 2012. (SzM); István Anikó: *Az istenséggel való írásos kommunikáció mint ritualizált viselkedésmód. A futásfalvi kegytemplom emlékkönyve*. BA. 2002. (KV–TV); Uő: *Élettörténet avagy egy élet történetei, emlékei írásban és szóban*. BA. 2003. (KV); Jakab Albert-Zsolt: *Írott populáris diákkultúra. Firkák*. BA. 2002. (KV); Uő: *Emléktábla állítás, emlékezési gyakorlat Kolozsváron*. MA. 2003. (KV); Jakab Anna Mária: *A halotról való beszélés műfajai Lovétén*. BA. 2010. (KV); Jáni Réka: *Tárgyak és létállapotok. Szimbolikus tárgyhasználat két mezőiségi faluban*. BA. 2007. (GK); Jobb Boróka: *Könczei Ádám hagyatékának és megfigyelési dossziéjának elemzése az 1968-as események kapcsán*. BA. 2009. (KCs); Jónás Gyöngyvér: *Népi bútorfestés és felelevenítése a Kis-Homoród mentén*. BA. 2010. (TT); Kádár Andrea: *Gróf Mikes Johanna élettörténete kép- és hangtörödékekben*. MA. 2012. (KV); Kádár Katalin Imola: *A nyáradszeredai fiatalok öltözködési szokásai*. BA. 2006. (GK); Kádár Kincső: *Közösségi normák és egyéni hivatástudat a csiksomlyói remete életében*. BA. 2009. (TV); Kacsó Izabella: *Újprotestáns egyházak és szekták szerepe két faluközösség életében*. BA. 2010. (TV); Kató Andrea: *Egy csikszentdomokosi asszony élettörténetének elemzése*. BA. 2003. (KV); Kató Klára Ágnes: *„Szomorúság, nem örömség”. Dobra temetőkultúrája*. BA. 2002. (GK); Kató Mária: *A női levélírás és olvasás megjelenítése a 17–18. századi festészetben: művészetantropológiai megközelítés*. BA. 2011. (SzM); Kedves Judit: *Szolgalatban. Sz. K. élettörténete*. BA. 2003. (KV); Kelemen Réka: *Áruk és határok. Az árutermelés és forgalmazás élménytörténetei a 20. század végén*. BA. 2014. (KV–SzÁT); Kelemen Zsuzsa: *Ellenállási és túlélési stratégiák Csikcsicsóban 1945–1962 között*. BA. 2004. (PF); Kinda István Csaba: *A társadalmi kontroll és intézményei: normák, normaszegők és szankciók a moldvai csángóknál*. BA. 2004. (PF); Kiss Emőke: *A mesélés szocializációs szerepe. A bőzödi Bágyi János mesemondó*. BA. 2009. (KV); Uő: *Móka Eszter és meséi*. BA. 2011. (KV); Kiss Emőke Éva: *Daday Loránd emlékezete egy lokális közösségben*. BA. 2014. (KV); Kocsis Mónika: *Népi gyógyászat Szitáson*. BA. 2004. (KV); Uő: *Betegség-történetek a kollektív emlékezet közegében és a biográfiában*. MA. 2005. (KV); Kolumbán Levenete: *Lokális történetek. Egy lokalitás történetei*. BA. 2006. (KV); Konsza Júlia Johanna: *Az illegitim gyermek egy erdővidéki falu társadalmában*. BA. 2009. (PF); Uő: *Konsza Samu életpályája és munkássága*. MA. 2010. (PF); Korom Emília: *Gyermekjátékok gyakorlatai és funkciói Vámosgálfalván*. BA. 2006. (GK); Kovács (Császár) Krisztina: *Egy felcsiki falu (Csikrákos) szakrális térszerkezetének változása*. BA. 2007. (TV); Kovács-Kriská Enikő: *A tordaszentlászlói amatőr színjátszás története*. BA. 2014. (SzM); Kovács Réka: *„Motorosnak lenni jó!”: a motoros szubkultúra*. BA. 2008. (PF); Kovács Tamás Emese: *Kilyénfalva házasodási sajátosságai az anyakönyvek tükrében*. BA. 2006. (PF); Lakatos Csilla: *Kaputípusok Erdővidék falvaiban: kapu és társadalmi státus közti kapcsolat*. BA. 2011. (PF); László Noémi: *A gyulakutai szüreti bál. Egy folklorizmus jelenség: a szüreti bál rítusainak, szövegeinek és funkcióinak változásvizsgálata*. BA. 2014. (TV); Lovász Réka: *A mezőpaniti református egyházköztség vallásos élete 1839–1869 között a parókia*

levéltári forrásai alapján. BA. 2009. (TV); Uő: *A mezőpaniti református egyházközség vallásos élete a parókia levéltári forrásai alapján*. MA. 2012. (TV); Lőrinczi Csilla: *A munka identitásmeghatározó szerepe egy élettörténet-elbeszélésben*. BA. 2011. (KV); Lőrinczi Kinga-Mária: *Egy transzcendenssel való kommunikáció nyilvánossá válása: a szőkefalvai Mária-jelenés az interetnikus kapcsolatok hálójában*. BA. 2003. (KV); Uő: *Az átok mint sorseseemény: egy jósasszony élettörténete és technikái*. BA. 2004. (KV); Lőrinczi Tünde: *Mediális lehetőségek egy élettörténet születésekor*. BA. 2006. (KV–PF); Uő: *Hitélet és etnicitás. Egy hitközösséghez való tartozás mint integrációs kísérlet egy cigány házaspár életében*. MA. 2007. (PF); Luka Zsuzsanna: *Vallásos jellegű elektronikus láncelevek elemzése*. BA. 2008. (TV); Uő: *A vargyasi Daniel család gyászjelentő-gyűjteményének vizsgálata*. MA. 2010. (KV); Lukács Andrea: *A makfalvi szabadkeresztény közösség*. BA. 2009. (TV); Lukács Enikő: *A zetelakiak csiksomlyói búcsújárása mint rituális dráma*. BA. 2009. (TV); Lukács Zsuzsanna: *Szöttesek és értékrend: a háromszéki női ünnepi viselet funkcióinak vizsgálata a lemhényiek gondolatvilágában és értékrendszerében*. BA. 2004. (GK); Madaras Hajnal: *A horoszkóp mint reprezentáció*. MA. 2007. (KV); Magyar (Simon) Erika: *Egy Biharba áttelepült matyó közösség népi kultúrája*. BA. 2010. (PF); Márton Attila: *Gyümölcsstermesztési technikák és értékesítési stratégiák Magyarországon*. BA. 2002. (Bali József–PF); Mátéfi Csaba: *Mese, mesemondó, közösség. Egy székelyszenterzsébeti mesemondó*. BA. 2013. (KV); Máthé Judit Mária: *A március 15-ével kapcsolatos megemlékezések gyakorlata Székelyudvarhelyen*. BA. 2008. (SzM); Mátyus Zsuzsanna: *„Vallásos” szolgáltatások, mágiikus eljárások a kibédi gyakorlatban*. BA. 2002. (KV); Miklós Réka: *A tánc az alsófalvi szokásrendszer kontextusában*. BA. 2007. (PF); Miklós Zoltán István: *Öröklési jogszokások a moldvai csángóknál*. BA. 2004. (PF); Mogyorósi Ágnes: *A csatkaai búcsú és annak társadalmi funkciói egy cigány nagycsaládban*. MA. 2012. (TV); Molnár Árpád: *A besztercei római katolikus oltár- és nőegylet tevékenysége az 1905–1917 és 1933–1947 közötti jegyzőkönyvek alapján*. BA. 2012. (TV); Molnár Gabriella: *Egy jósnő élete*. BA. 2008. (KV); Uő: *A nő funkcióinak vizsgálata egy mikroközösségben*. BA. 2009. (KV); Molnár Izolda: *A viselet helye a felsőrákosi generációk életében*. BA. 2007. (GK); Molnár Noémi: *A kolozsvári ferencesekhez kapcsolódó tevékenységek elemzése*. BA. 2008. (TV); Muntán Emese: *Középkori eszkatológiai hagyomány a kora újkorban*. BA. 2010. (Tóth Zsombor); Munzlinger Eszter: *Élettörténetek fekete keretben. Egy megyei napilap gyászjelentőinek vizsgálata*. BA. 2012. (KV); Nagy Ákos: *A városrendezés áldozatai. A kolozsvári hóstátiak emlékezete a bontások időszakára*. BA. 2009. (KV); Uő: *Hóstáti narratívák*. MA. 2012. (KV); Nagy Ákos: *Szopor társadalomtörténete. Egy mezősegi tanya kialakulása*. BA. 2013. (PF); Nagy Emőke: *„Meggyszabadultak”: a szüléshez kapcsolódó szokások és hiedelmek egy székely csángó településen*. BA. 2006. (PF); Nagy Melinda: *Turizmus egy hálózati közösségen belül. A CouchSurfingről*. BA. 2012. (KV); Nagy Réka: *Az írás szerepe egy szilágységi ember életében*. MA. 2007. (KV); Nagy Zsolt: *A gyűjtögetéstől a nemesítésig. Népi gyümölcsészet-kultúra az egykori Csík vármegye területén (történeti áttekintés)*. BA. 2014. (PF); Nagy Zsuzsanna: *A hiedelem mint életvezetési stratégia*. BA. 2012. (KV); Niczuly Enikő: *Alsócsernáton szakrális térszerkezete*. BA. 2009. (TV); Oláh-Badi Melinda: *Világkép-ábrázolás- és átöröklődés két elemzett népi játék példáján*. BA. 2008. (GK); Oszváth Imola: *Szórványosodás és identitás*. BA. 2002. (KV); Uő: *Beszédmódok a szórványban*. MA. 2003. (KV); Pajzos Orsolya-Éva: *Vallásos társulatok a szatmárnémeti Szentlélek plebánián*. BA. 2003. (TV); Pap Izabella: *Földbirtoklás Kobátfalván. Társadalmi konfliktusok és a mentalitás változása*. BA. 2007. (GK–SzÁT); Pap Lenke: *A II. világháború eseményeire való emlékezés Cegőtelkén*. BA.

2008. (KV); Pap Tímea: *Blog: a virtuális és valós világ között*. BA. 2012. (KV); Peti Botond: *Szőlőtermesztés és borkultúra egy moldvai csángó településen*. BA. 2007. (GK); Paşcalău (Căpuşneanu) Anita: *A megtérés vallásossága. Az erdélyi Keresztyén Testvérgyülekezet tagjainak vilásképe és mentalitása*. BA. 2010. (KV–TV); Petekomáromy Sára: *Gyermekjlesztésre szolgáló hiedelmek rendszere egy Szatmár megyei faluban*. BA. 2004. (KV); Uő: *A gyermekjlesztés szerepe és használata a Szatmár megyei Kaplonyban*. BA. 2006. (KV); Péter Enikő: *A kollektív emlékezet szerepe az identitás konstruálásában Aranyosegerbegen*. BA. 2006. (KV); Péter Kinga: *A boszorkányhiedelmek rendszere és funkciói Kalotaszegen*. BA. 2006. (KV); Peti Lehel: *A rózsailatú kút mítosza: társadalmi mozgalom a Csángóföldön*. BA. 2004. (PF); Uő: *Reprivatizáció, dekollektivizálás és mezőgazdasági specializáció egy Kisküküllő menti agrártelepülésen*. 2005. (PF); Pinti Zsuzsanna: *Két nagykaszoni karácsonyi népszokás (bethlehemes játék és aprószentekelés) változásvizsgálata*. BA. 2014. (TV); Poenar Rus Éva: *Etnikailag vegyes házasságkötés Magyarborzácson*. BA. 2004. (PF); Portik Gabriella: *Etnográfiai leírás vagy szépirodalom? Az etnográfiai leírás mint modell Gyarmathy Zsigmondné Hóry Etelka szépirodalmi műveiben*. BA. 2012. (KV); Posztuly Tünde: *A szakrális térszerkezet használata a kászonyújfalvi Nagyboldogasszonyi egyházközségben*. BA. 2013. (TV); Pusztai Emese: *Egy értelmiségi napló elemzése. A történetítés Fábián Ernő naplójában*. BA. 2007. (KV); Uő: *Adaptációs stratégiák és dimenziók egy életrajzi elbeszélésben: Fábián Ernő naplója*. MA. 2008. (KV); Radu Viola: *Egy mérnök tapasztalatai a túlvilágról*. BA. 2012. (KV); Román Márta: *Egy nemzeti ünnep lokális sajátosságai. Március 15 Sepsiszentgyörgyön*. BA. 2007. (PF); Ravasz Réka: *Harangozási szokások Újtuşnadon, Nagytuşnadon, Verebesen*. BA. 2005. (TV); Rózsa Tekla: *A népies művészet felemelkedése és hanyatlása: a kukoricacsuhé értékesítése Kenden*. BA. 2012. (PF–SzÁT); Salánki (Fazekas) Éva: *Egy cigányasszony hiedelmeinek szerkezete és funkciói*. BA. 2010. (KV); Salló Szilárd: *Rontáshiedelmek, hiedelemszerepek egy gyimesi közösségben*. BA. 2006. (KV); Uő: *A jó sok szerepe az urszita és egyéb egyénre irányuló rontások kezelésében Gyimesfelsőlokon*. MA. 2007. (KV); Sándor Edit: *Az egyéni emlékezet szerveződése: Sándor Jenő-Benjámín élettörténete*. BA. 2008. (KV); Uő: *Visszaemlékezés az egyéni élet történeteire*. BA. 2009. (KV); Sándor Zsófia: *Egy humoródalmási jószág és tevékenysége*. 2002. (KV); Sántha Virág: *Neoprotestáns vallásgyakorlás egy moldvai családban*. BA. 2004. (PF); Sebestyén Emese-Enikő: *Nazarénus hínézet és erkölcs*. BA. 2003. (TV); Sikó Edit: *CE-mozgalom és hitélet Mezőpanit társadalmában*. BA. 2005. (TV); Simon Boglárka: *„Ha már egyszer csángó vagy, meg kell tanulj boldogulni.” Nyelv és identitás Frumószában*. MA. 2005. (TV); Simon Eszter: *„Iste teremtett állati (...) átalak az ördög igen vi...” Az újkori nő anatómiai felépítéséről való tudás és a kor mentalitásának összehasonlító vizsgálata, ennek fellelhetősége a Pax Corporisban*. BA. 2007. (Tóth Zsombor); Sipos Annamária: *A lakodalom tárgyhasználata Dobrán*. BA. 2008. (GK); Sipos Klára: *Széki cselédlányok kolozsvári tárgyhasználata*. BA. 2007. (KCs); Soare-Csoma Imola Blanka: *Falunapok Zágónban*. BA. 2010. (PF); Soós Tímea-Erzsébet: *Hiedelem-elemzések*. BA. 2002. (KV); Sütő Tímea: *Írás, emlékezet, identitás*. BA. 2010. (KV); Uő: *Emlékezés és alkotás. Az írás szerepei egy asszony életében*. MA. 2011. (KV); Uő: *„Üdvözlöm, egy keresztnevet és egy életkort kérek!” Egy interaktív televíziós műsor jóslásainak elemzése*. BA. 2013. (TV); Svegler Hella: *Egy csandósi férfi élettörténetének az elemzése*. BA. 2009. (KV); Szabó Annamária: *Az ökör díszítése és hordozása a mezőszegi Bátorban. Egy népszokás archetipikus jelképei*. BA. 2003. (TV); Szabó Katalin: *Egy pedagógus emlékei: a történetekben megkonstruált énkép*. BA. 2002. (KV); Szabó Krisztina: *Esemény és reprezentáció:*

Corvin Anton a kolozsvári csodatevő halott esete. BA. 2008. (KV); Szabó Márta: *A magyarlapádi házassági anyakönyvek*. BA. 2003. (PF); Szalma Anna-Mária: *A fénykép mint narratívum: kísérlet egy egyéni fényképpállomány értelmezésére*. BA. 2006. (KV); Uő: *Fénykép, idő és tér. Újabb kísérlet egy egyéni fényképpállomány értelmezésére*. MA. 2007. (KV); Szász Erzsébet: *Egy moldvai csángó falu (Diószén) szakrális térszerkezete*. BA. 2011. (TV); Szatmáry Enikő: *Emlékezet színterei a tanítványok és a hosszú péntek című színházi előadásokban*. BA. 2007. (SzM) (teatrológia szakon); Székely Csilla-Katalin: *Egy hagyományos gyásznap átalakulása örömmünneppé. A turizmus szerepe a széki Bertalan-nap megváltozásában*. BA. 2010. (SzM); Szentes Szidónia: *Hagyományteremtés és identitás: a csikmadéfalvi kortárstalálkozó vizsgálata*. BA. 2003. (KV–PF); Uő: *Emlékezés, kultuszeremtés, múltértelmezés. Madéfalvi veszedelem*. MA. 2004. (KV); Szijártó Éva: *A bor archetipusának jelentésmezője a magyar szövegfolklórban*. MA. 2014. (TV); Kocsis Tünde: *A népies színjátszás funkciói a fogarasi, dicsőszentmártoni és homoródszentpáli színjátszás esetében*. BA. 2006. (SzM); Szikszai Rózsa-Katalin: *Mezősámsond társadalmi változása a 20. században*. BA. 2006. (PF); Szilágyi Brigitta: *Társadalmi viszonyok és identitáskonstrukciók a szilágysámsoni szőlőgazdálkodásban*. BA. 2009. (GK–SzÁT); Uő: *Egy szilágysági település gazdálkodási típusainak és bormarkásításának vizsgálata. Szőlőgazdálkodás és borászat*. MA. 2010. (GK–SzÁT); Szilágyi István: *A kísértések és bűnök szerepe és milyensége Bornemisza Péter: Ördögi kísértetekről, avagy... című művében*. BA. 2007. (Tóth Zsombor); Szilágyi Levente: *Családszervezet és mobilitás egy csedregi cigány családban*. BA. 2003. (PF); Uő: *Etnikai identitás, vallási identitás a máramarosi Hosszúmezőn: egy multietnikus szőrványtelepülés antropológiai vizsgálata*. MA. 2006. (PF); Szöcs Levente: *Köllő Teréz: Életrajzom a színpadon. Egy népi önéletrajz értelmezése*. BA. 2003. (KV); Uő: *Kísérletek egy népi önéletrajz értelmezésére. Köllő Teréz Életrajzom a színpadon című önéletrajza alapján*. MA. 2004. (KV); Szűcs György Áron: *A kézművesség határán: A vállalkozói kultúra egy gelencei példája*. BA. 2012. (PF–SzÁT); Tatár Erzsébet-Tímea: *Szövegrepertoár és szöveghasználat egy mezősi személy esetében*. BA. 2006. (KV); Uő: *Egy mezősi népi specialista biografikus reprezentációi és élettörténeti stratégiái*. MA. 2007. (KV); Tekei (Vida) Erika: *Néprajzi kiadványok – reprezentáció és recepció: a Mentor Kiadó néprajzi kiadványai (1996–2010) és folklórgyűjteményekhez kapcsolódó konfliktushelyzetek*. MA. 2011. (KV); Timár Krisztina: *A megfigyeltté válás története (Toró Tibor megfigyelési dossziéjának elemzése)*. BA. 2009. (KV); Tóth Andrea: *Öltözködési értékek Kézdivásárhelyen a 20. században*. BA. 2003. (GK); Tóth Mária Orsolya: *Telepítéstörténetek Andrassy-telepen*. MA. 2013. (KV); Török Annamária: *A vőfélyversek a hóstáti lakodalomban*. BA. 2007. (KV); Tunyogi (Fechete) Elisabeta Ecaterina: *Halottkultusz Biharfőlegyházán*. BA. 2010. (PF); Vajda András: *„Minden poklokon keresztül”: egy népi önéletrajz szintjeinek vizsgálata*. BA. 2003. (KV); Uő: *Írásfunkciók és írásszerepek alakulása egy család négy generációjában*. MA. 2004. (KV); Vajda Szabolcs-István: *Sorozás és berukkolás Magyarán*. BA. 2008. (PF); Varga Erika: *Marosbogáti románok, magyarok, cigányok: a különböző etnikai csoportok közötti viszony*. BA. 2004. (PF); Varga József Csaba: *A mérái táncok 20. századi áthagyományozódásának vizsgálata*. BA. 2011. (KCs); Vass Attila: *Egy mérnök amatőr költészete*. BA. 2011. (KV); Vass Melánia: *Szentelmények szerepe a mindennapokban Oroszhegyen*. BA. 2007. (TV); Uő: *Szentelmények szerepe egy moldvai csángó falu, Lujzikalagor mindennapjaiban*. 2009. (TV); Végh Éva: *A katonaság recepciója Gyergyócsomafalván*. BA. 2007. (SzM); Vetési Júlia: *A városi cselédség: átmeneti életforma a XX. század első felében*. BA. 2004. (PF); Virginás-Tar Emese: *Multikulturalizmus és etnicitás egy bányászi kisvárosban*:

interetnikus viszonyok egy temesrékási család életében. BA. 2011. (PF); Uő: *A magyarói kortárstalálkozó funkciói és értelmezései.* MA. 2014. (PF); Zólyomi Emőke: *A Pránanadi gyógyítók tevékenysége Borszéken.* MA. 2008. (TV); Zsigmond Júlia: *A közös vallás, amely elválaszt. Két kolozsvári református ifjúsági egyesület vallásos mentalitása.* BA. 2009. (TV).

I.2. A Bukaresti Egyetem Hungarológiai Tanszékén megvédett néprajzi szakdolgozatok¹⁷

Antal Csilla: *Népi táplálkozás Csíkdánfalván.* 2003; Bociu Maria Alexandra: *Ritul morții în cultura populară maghiară și română.* 2010; Cîrciuvoianu Alina Daniela: *Arta populară din Corund.* 2008; Fülöp Lóránt: *Désfalvi hiedelmek.* 2002; Gáspár Ildikó: *A szüret mint ünnep. Szüreti bál Magyarpéterfalván.* 2010; Icleanu Adina Raluca: *Amplasarea Corundului pe harta turismului prin intermediul ceramicii populare.* 2008; Karácsony Tünde Cerasela: *Șamanism la maghiari și la alte popoare.* 2010; Manolache Marina Polixenia: *Costumele populare ale maghiarilor.* 2007; Pană Alexandra: *Crăciunul la maghiari, ruși și români.* 2011; Pethő Erika: *Az emberi élet fordulóihoz kötődő szokások Sepsibodokon.* 2013; Pleșcan Cosmin: *Az igazságos uralkodó típusa. Hunyadi Mátyás és Nagy Péter jelentősége saját népük kultúrájában.* 2008; Póra Erika: *Gyimesi írott tojások.* 2009; Sass Réka: *Az ashramok szerepe India és Magyarország életében.* 2007; Staicu Ionela: *Câteva obiceiuri de Paște la români și maghiari.* 2011; Szabó Éva: *Archaiskus népi imák.* 2003; Tudor Niculina Cristina: *Căsătorie la maghiari și români.* 2013.

II. Hivatkozott szakirodalom

ACTA SICULICA

2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012–2013 *Acta Siculica.* A SzNMúz Évkönyve. Főszerkesztő: Kinda István. Felelős kiadó: Vargha Mihály. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz

ADORJÁNI Rudolf Károly

2006 *Lukács Sándor ravai búcsúztatói 1930–1938 között.* Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvtár)

2011 *Pipe. Egy Kis-Küküllő menti unitárius falu száz éve.* Kolozsvár–Budapest, KJNT – MTA Néprajzi Kutatóintézet (Kriza Könyvtár)

ÁGOSTON-PALKÓ Emese

2004 Házassági anyakönyvek és házasodási kapcsolatok Sztánán, Zsobokon és Kispetriben. In: Pozsony Ferenc – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *KJNT Évkönyve 12.* Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken. Kolozsvár, KJNT, 9–70.

¹⁷ A jegyzék csak a 2002–2013 között készült néprajzi tárgyú záródolgozatokat tartalmazza. A névtani dolgozatokat, a több tudományterületet érintő ún. „falumonográfiákat” és a tanári fokozati dolgozatokat nem vettem fel. (T. V.)

ALBERT Ernő

2002 A csíki népballadák gyűjtése. In: Deáky Zita (szerk.): *Ünnepi kötet Faragó József 80. születésnapjára*. Budapest, 53–82. (A Néprajzi Látóhatár Kiskönyvtára 8.)

2003 Eredmények és feladatok a háromszéki néprajzkutatásban. In: Dimény Attila – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Népi kultúra, társadalom Háromszéken*. Kolozsvár, KJNT, 7–20. (Kriza Könyvek 17.)

2004 *A halálra táncoltatott leány*. Csíki népballadák. A dallamokat magnetofonszalagról lejegyezte és sajtó alá rendezte Szenik Ilona. Sepsiszentgyörgy, Albert Kiadó

2007 Káromkodás. Csíki és háromszéki adatok. In: S. Lackovits Emőke – Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7. I–II*. Sepsiszentgyörgy – Veszprém, SzNMú – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, II. 43–60.

2007, 2009, 2010 *Csikdánfalva és adatok a felcsíki hat faluról. I–III*. Sepsiszentgyörgy, Albert Kiadó (fényképmellékletekkel)

ALBERT HOMONNAI Márton

2009 *Épített örökség és modernizáció*. Székelyföldi példák a népi építészeti örökség integrált védelmére. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó

ALMÁSI István

2003 *Monostori sugár torony*. Bogdán János magyargyerőmonostori népdalgyűjtése 1906-ban. Közzéteszi Almási István. Kolozsvár, KJNT (62 dallampéldával) (Kriza Könyvtár)

2009 *A népzene jegyében*. Válogatott írások. Kolozsvár, Európai Tanulmányok Alapítvány Kiadója (78 dallampéldával)

2010 Népzene kutató műhely Kolozsváron. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 135–142.

ALMÁSI István (közzéteszi)

2003 *Monostori sugár torony*. Bogdán János magyargyerőmonostori népdalgyűjtése 1906-ban. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvtár)

AMBRUS Judit

2009 Az idősök helyzetének és státusának változása Kidében és Magyarvistában a 20. században. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2006 Magyarvistai református anyakönyvek vizsgálata. In: Jakab Albert Zolt – Szabó Árpád Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 5*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT, 237–266.

AMBRUS Judit (s.a.r.)

2008 *András Erzsike: Kedvemre való, hogy meséljek*. Sajtó alá rendezte Ambrus Judit. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (Emberek és kontextusok 1.)

ANDRÁS Ignác

2013 *Kászonszék népi gyógyászata*. Kolozsvár, Verbum (2. bővített kiadás, 1. kiad. 2011)

ANTALNÉ TANKÓ Mária

2003 *Gyimes-völgyi csángó népi gyógyászat*. Budapest, Európai Folklor Intézet – L'Harmattan

é. n. [2004] *A gyimesvölgyi csángó magyarok hitvilága*. Budapest, General Press Kiadó

ARENS, Meinolf

2005 A moldvai magyarok/csángók kutatásának feladatai. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár, KJNT, 336–351.

ASZTALOS Enikő

2013 *Erdélyi lakodalmak és lakodalmi szokások*. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (25 fénykép, 35 rajz)

BABAI Dániel

2013 Hegyvidéki növényzet botanikai és etnoökológiai szempontú vizsgálata Gyimesben (Keleti Kárpátok, Románia). Doktori dolgozat. Pécs, PTE BTK-TTK

BABAI Dániel – MOLNÁR Zsolt

2009 Népi növényzetismeret Gyimesben II. Termőhely- és élőhelyismeret. *Botanikai Közlemények* 96. 1–2. 145–173.

BAJKÓ Árpád

2006 Reprezentációk és önreprezentációk: egy természetgyógyász tevékenysége. In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Specialisták*. Életpályák és élettörténetek. I–II. Kolozsvár, Scientia Kiadó, I. 119–150.

2010 Táltos-tanítványság és kontextusai. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (s.a.r.): *A beteg ember*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 335–422. (Emberek és kontextusok 4.)

BAJKÓ Árpád (s.a.r.)

2010 *Kiss Dániel: Minden gyümölcse életemnek...* Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta Bajkó Árpád. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (Emberek és kontextusok 5.)

BALASSA M. Iván

2011 *A székelykapu*. Budapest, Terc Kiadó

BALÁSSY Enikő

2011 Az öngyilkos Székelyhodos község hiedelemvilágában. *EM LXXIII*. 1. 109–120.

2012 A spiritista hiedelemköre Székelyhodos község hiedelemvilágában. *EM LXXIV*. 4. 85–100.

2013 *Székelyhodos község hiedelemvilágának szerkezete és funkciói a 20. században*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2014 A visszajáró halott hiedelemkörének szerkezete és funkciója Székelyhodos község hiedelemvilágában. *EM LXXVI*. 1. 30–43.

BALATONYI Judit

2011 Gyűrűváltás a csíksomlyói Szűz-Mária-kegyszobor lába előtt. *EM LXXIII*. 1. 63–84.

2012a A csíksomlyói kegyszobor szerepe a gyimesi csángók eljegyzési rítusaiban. In: Barna Gábor – Povedák Kinga (szerk.): *Vallás, közösség, identitás*. Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 26–39.

2012b A „csángósba öltöztetett kardszárnú delfin”. A gyermeklakodalom szerepe a gyimesi magyarok és románok önreprezentációs és identitáskonstrukciós kísérleteiben. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. h. n., L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 351–413.

BALÁZS Lajos

2003 *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, Scientia Kiadó

2006 *A vágy rítusai – rítusstratégiák. A születés, házasság, halál szokásvilágának lelki hátteréről*. Kolozsvár, Scientia Kiadó

2008 „Az öngyilkos az ördög cimborája”. Az öngyilkosság mint feltételezett archetipikus cselekvés. In: Pócs Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek*. Vallásantropológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 181–190.

- 2010 *Amikor az ember nincs es ezen a világon*. Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó (39 fényképpel)
- 2011 A kibékülés lelki ingája a parasztember haláltusájában. In: Diósi Dávid (szerk.): *A halálbiztos halál. Tanulmányok az elmúlás és a halál kultúrájáról*. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum, 123–132.
- 2012a Rituális szimbólumok a székely-magyar jelképkultúra világából. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó
- 2012b A lakodalmi perecről másképpen, avagy a menyasszony nemi identitásának csejje/váltása Csíkszentdomokoson. *EM LXXIV*. 4. 101–117.
- BALOGH Balázs – FÜLEMILE Ágnes
2004 *Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen*. Fejezetek a regionális csoportképzés történeti folyamatairól. Budapest, Akadémiai Kiadó
- BALOGH Béla (szerk.)
2003 *Nagybányai boszorkányperek*. Budapest, Balassi Kiadó (A magyarországi boszorkányság forrásai. Várostörténeti források 1.)
- BÁNHÁZI Emőke
2004 Margitta lakossága a történeti demográfiai adatok tükrében. In: Pozsony Ferenc – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *KJNT Évkönyve 12*. Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken. Kolozsvár, KJNT, 71–129.
- BARABÁS László
2002 *Húsvét szép reggelén*. Marosszéki öntözőversek. Marosvásárhely, Impress Kiadó
2009 *Akiket fog a figura*. Farsangi dramatikus szokások, népi színhátékok Marosszéken. Marosvásárhely, Mentor Kiadó
- BARNA Gábor
2005 A vallás mint menedék. Fogadalmi képgaléria és szerepe a máriaradnai ferences kolostorban. In: Őze Sándor – Medgyesy-Schmikli Norbert (szerk.): *A ferences lelkiesség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára. I–II*. Piliscsaba–Budapest, PPKE BTK – METEM, II. 826–837.
- BARNA Gábor (szerk.)
2002 „Mária megsegített”. Fogadalmi tárgyak Máriaradnán I–II. Szeged, Néprajzi Tanszék (Devotio Hungarorum 9.)
- BARSZCZEWSKA, Agnieszka – PETI, Lehel (eds.)
2011 *Integrating Minorities: Traditional communities and Modernization*. Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale – Kriterion
- BÁRTH Dániel
2008 *Exorcizmus és erotika*. Egy XVIII. századi székelyföldi ördögűzés szokatlan körülményei. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete (Libelli Transsilvanici 3.)
2010 *Benedikció és exorcizmus a kora újkori Magyarországon*. Pécs–Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék
- BÁRTH János
2004 *Úz-völgyi magyarok*. Településnéprajzi és népesedéstörténeti tanulmány. Kecskemét, Báth Társadalomtudományi Bt.
2006 *Jézus dicsértesség!* A székelyvassági hegyi tanyák népének vallási hagyományai. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete

- 2007a *Az eleven székely tizes*. A csíkszentgyörgyi és csíkbánkfalvi tizesek működése a XVII–XX. században. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete
- 2007b Erdély és a Partium település-néprajzi viszonyai. In: Cseri Miklós – Füzes Endre (szerk.): *Ház és Ember*. A Szabadtéri Múzeum Évkönyve 20. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 45–59.
- 2011 *Templom jobbágya, megye zsellére, eklézsia árendása*. Fejezetek a katolikus székelység egyháztörténetéhez. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete
- 2012 *Szentgyörgy megyéje Alcsíkban*. Esettanulmány a katolikus székelység egyháztörténetéhez és társadalomnéprajzához. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet – Bárth Bt.
- 2013 *Két véka féréje*. A csíkszentgyörgyi és a csíkbánkfalvi székely családi levelesládák. Kecskemét, Kecskeméti Katona József Múzeum
- BÁRTH János (szerk., bev.)
2007 *Lapádi vendégség*. Néprajzi tanulmányok Magyarlapádról és környékéről. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet
- BELATINI BRAUN Olga
2013 *Estefia, Éjfélfia, Hajnalfia*. Csíkszentdomokosi népmesék. Budapest, Balassi Kiadó
- BENŐ Attila – FAZAKAS Emese – SZILÁGYI N. Sándor (szerk.)
2007 *Nyelvek és nyelvváltozatok*. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére. I–II. Kolozsvár, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége Kiadó
- BERDE Károly
2005 *Adatok Nagyenyed szellemi néprajzához az 1870–1920-as évekből*. Összeállította és a bevezető szöveget írta: Rancz-Gyárfás Zsuzsánna. Marosvásárhely, Mentor Kiadó
- BERECZKI Ibolya
2013 *Erdélyi tájházak és néprajzi gyűjtemények*. Noszvaj, Magyarországi Tájházak Szövetsége – KJNT
- BERECZKI ORBÁN Zselyke
2005 Györgyfalva női inghímzései. In: Keszeg Vilmos – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 13*. Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 272–293.
- BERNÁD Ilona
2002 Szélterápia. Az ősi hitvilág emlékei a magyar népi gyógyászatban a természetgyógyászat, ezotéria és lélekgyógyászat szemszögéből. In: Szikszai Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 10*. Kolozsvár, KJNT, 265–325.
- BICZÓ Gábor – KOTICS József (szerk.)
2013 „*Megvagyunk mi egymás mellett...*” Magyar–román etnikai együttélési helyzetek a szilágysági Tövisháton. Miskolc, ME KVAI
- BIRÓ A. Zoltán
2003 Tréfás nyelvi kapcsolatok a székelyföldi régióban (etnológiai és szociolingvisztikai elemzés). Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János
- BLOS-JÁNI Melinda
2007 Naiv médiumelméletek: a mozgókép és fotográfia reprezentációi a hétköznapi gondolkodásban. In: Pethő Ágnes (szerk.): *Film. Kép. Nyelv*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 353–390.

2011 A privát filmgyűjtemény mint mediatisált emlékezet: egy családi filmarchívum elemzése. In: Keszeg Vilmos – Szalma Anna-Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 19. A 20. század (biografikus) történetei*. Kolozsvár, KJNT, 219–243.

2012 *A mozgókép domesztikációja családi kontextusban*. Antropológiai vizsgálat. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

BÓDÁN Zsolt

2003a Gyimesi guzsalyos. Adatok és gondolatok a próbaházasság kérdéséhez. *Ethnographia* CXIV. 3–4. 285–304.

2003b A bitangos legény és a bitang. In: Schoblocher Judit (szerk.): *Mi leszünk a jövő kultúrákutatói? Öndefiníció az új évezred küszöbén*. Fialat Kultúrákutatók szervezete. h. n., 13–27.

2008 „Nem szabad a szentelt földre bétenni”. Az öngyilkossághoz kapcsolódó attitűd viselkedésben megnyilvánuló elemei Gyimesközéplekon. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2007–2008. Humán- és természettudományok*. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Kiadó, 101–126.

BODÓ Julianna

2003 *A formális szféra szertartásai az 1980-as években*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

BOÉR Hunor – KINDA István

2011 Kónya Ádám (1935–2008). *Acta Siculica 2011. A SzNMúz Évkönyve*. Sepsi-szentgyörgy, 727–741. (Nekrológ, irodalomjegyzékkel. Összeáll.: Boér Hunor – Kinda István)

BOGDÁN Melinda

2004 A moldvai csángó csujogatók szerelmi szimbolikája. In: Benedek Csaba – H. Bató Edit – Gulyás Katalin – Horváth László – Kaposvári Gyöngyi: *Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve XIV. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, 199–243.*

BOKOR Zsuzsa

2012 Prostitúciós intézmények változása a két világháború közötti Kolozsváron. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE

2013 *Testtörténetek. A nemzet és a nemi betegségek medikalizálása a két világháború közötti Kolozsváron*. Kolozsvár, ISPMN

BOKOR Zsuzsa (szerk.)

2002 *Tamás István kézdiszenteleki kéziratos gyűjteménye*. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvtár)

BORSOS Balázs

2009 *A magyar népi kultúra regionális struktúrája a Magyar Néprajzi Atlasz számítógépes feldolgozása fényében*. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE

BORSOS Balázs – MAGYAR Zoltán

2011 *A magyar népi kultúra régiói*. I–II. Budapest, M-érték Kiadó Kft.

BURA László

2005 *Nevek tanúsága, szakmák emléke*. Nyelvészeti és néprajzi tanulmányok. Csíkszereda, Státus Kiadó

2008 *Szatmári szólások és közmondások*. Csíkszereda, Státus Kiadó (Hírlap Könyvek)

2010 *Erdőd nyolc évszázada*. Szatmárnémeti, Idea Stúdió (A *Néphagyományok, népszokások, népköltészet* c. fejezet: 127–160. p.)

2013 *A többszólamiság ösvényein*. Nyelvészeti tanulmányok. Csíkszereda, Státus Kiadó

BURA László – FEJÉR Kálmán

2005 *Rózsát hintettem a gyalogútra*. Szatmár vidéki népdalok. Szatmárnémeti, Identitas Alapítvány

2011 *Feljött már az esthajnali csillag*. Szatmár vidéki népdalok. Szatmárnémeti, Identitas Alapítvány

BUZOGÁNY Árpád, P.

2012 Gyermekfolklor Kőröspatakon. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VIII*. Csíkszereda, CsSzMúz, 283–296.

COMIȘEL, Emilia – LÁSZLÓ, Francisc

2006 *Constantin Brăiloiu, partizan al etnomuzicologiei fără frontiere*. 36 de documente inedite privind colaborarea științifică a savantului român cu confracții maghiari. Cluj-Napoca, Editura Eikon

CZÉGÉNYI Dóra

2004 A román pap alakja egy szilágysági közösség hiedelemrendszerében. In: Pócs Éva (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság*. Budapest, Balassi Kiadó, 382–394.

2008 Kollektív hagyományok az egyén hiedelemtudásában. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. (Kri-za Könyvek 32.) Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT. 39–56.

2011 Szakrális textusok – profán kontextusok. A 21. századi szerelmi mágia szöveg-és cselekvéskörnyezetének egy példája. *EM LXXIII*. 1. 85–108.

2012a *A hiedelemtudat újratermelődése és továbbélése*. Szilágysági hiedelmek és hiedelemszövegek az ezredfordulón. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2012b Az „árnyék nélküli” hiedelem. Fogalomtörténeti áttekintés. *EM LXXIV*. 4. 1–45.

2012c A romániai magyar hiedelmek kutatása. Válogatott bibliográfia. Összeáll.: Czégényi Dóra. In: Keszeg Vilmos (s.a.r.): *Rontók, gyógyítók, áldozatok*. Történetek és élettörténetek. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 301–373. (Emberek és kontextusok 8.)

2014 *A mágikus erejű pap*. Szerepek és helyzetek. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület (Emberek és kontextusok 11.) (megjelenés előtt)

CZÉGÉNYI Dóra – KESZEG Vilmos (s.a.r.)

2010 *A beteg ember*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (Emberek és kontextusok 4.)

CZÉGÉNYI Dóra – KESZEG Vilmos – POZSONY Ferenc (szerk.)

2010 *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT

CSÁKI Árpád

2004 Templomi helyek rendszere Háromszéken a XVII–XVIII. században. In: Lackovits Emőke – S. Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 6*. Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, I. 149–162.

CSEKE Péter

2010 A műveltségteremtés bartóki-kodályi útján. Az Erdélyi Fiatalok falukutatásainak néprajzi és népművészeti szempontjai. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 143–166.

CSERGŐ Melinda

2012 „Írásbeli kommunikáció...” 20. századi magánlevél-gyűjtemények értelmezése. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

CS. GERGELY Gizella

2011 *Himzett kötések és szélcsipkék az erdélyi és moldvai magyaroknál*. Gondozta és az ajánlást írta Gazda Klára. Budapest, Püski Kiadó

CSOMA Gergely

2004 *Elvesztett szavak*. A moldvai magyarság írott nyelvelmélei. – *Banished Words*. Remnants of the Hungarian Moldavians' written Language. Budapest, Etnofon Kiadó

CSONKA-TAKÁCS Eszter

2007 Gyermekágy és asszonyavatás Gyimesközéplokon. In: Pócs Éva (szerk.): *Maszk, átváltozás, beavatás*. Tanulmányok a transzcendensről V. Budapest, Balassi Kiadó, 97–135.

2008a Keresztelő Gyimesközéplokon. In: Pócs Éva (szerk.): „*Vannak csodák, csak észre kell venni*”. Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben 1. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 113–162. (Studia Ethnologica Hungarica VIII.)

2008b A sorkatonasághoz kapcsolódó átmeneti rítusok Gyimesben. In: Ilyés Sándor – Keszeg Vilmos (szerk.): *KJNT Évkönyve 16*. Az eltűnt katona. Kolozsvár, KJNT, 133–158.

2012 A vallási elemek változása új társadalmi közegben, egy esettanulmány kapcsán. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. h. n., L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 331–350.

CSÖRGE Barnabás

2008 Az igézet hiedelemrendszere Gyimesközéplokon. In: Pócs Éva (szerk.): „*Vannak csodák, csak észre kell venni*”. Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben 1. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 223–254. (Studia Ethnologica Hungarica VIII.)

CSUZI Enikő – TAKÁCS György

2004 *Ejsze tojást festetek?* Adalékok a hárompataki csángók hagyományos tojásírásához. Tahitótfalu, Képiró Kiadó

DACZÓ Árpád Lukács, P.

2003 *Hosszú utak megszorodának...* Archaikus népi imádságok, ráolvasók, szentes énekek Erdélyből és Moldvából. P. Daczó Árpád Lukács szentferencendi atya gyűjtése (1974–1999). Budapest, Magyar Napló

DANIEL Rita

2008 Mítoszképződés, turizmus és tőkeátalakítás Farkaslakán. In: Ilyés Sándor – Jakab Abert Zsolt – Szabó Á. Tőhötöm (szerk.): *Lenyomatok 7*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 11–27. (Kriza Könyvek 31.)

2011 Tamási Áron farkaslaki kultusza. *EM LXXIII*. 1. 149–166.

DÁNIELISZ Endre

2013 *Nagyszalonta sírkertjei*. Nagyszalonta, Prolog Kiadó

Darvas-Kozma József

2011 *A csíksomlyói búcsú eredettörténete*. Csíkszereda, Tipographic Nyomda

DEÁK Ferenc Loránd

2009 *Temetkezési és halottas szokások Csernátonban és környékén*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó

DEÁK Zsuzsanna

2013 Desperatio: emlékezés és felejtés a késő középkori jó halálban. *EM LXXXV*. 1. 1–15.

DEMÉNY István Pál

2004 *Háromszéki és kalotaszegi ácsolt ládák*. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz

DEMÉNY István Pál – GAZDA Klára – KESZEG Vilmos – POZSONY Ferenc – TÁNCZOS Vilmos

2008 *Magyar népi kultúra*. Alapfogalmak. Folklór. Anyagi kultúra. Tankönyv. Kolozsvár, Ábel Kiadó (1. kiad.: Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács, 1999)

DEMETER Éva

2004 A húsvéti tojás: adomány és ajándéktárgy. In: Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Le nyomatok 3*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT, 228–251.

2005 Párhuzamok a tojásornamentika értelmezéséhez. In: Keszeg Vilmos – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 13*. Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 237–252.

2007 *A ház címere – háztetődíszek*. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz és a SzNMúz Alapítvány (SzNMúz Füzetek, II. sorozat, 6. szám)

DEMETER Júlia (szerk.)

2003 „*Nap, hold és csillagok, velem zokogjatok!*” Csíksomlyói passiójátékok a XVIII. századból. Utószó: Pintér Márta Zsuzsanna. Budapest, Argumentum

DEMETER Lajos

2007 A háromszéki temetők jelképvilága. In: Lackovits Emőke, S. – Szöcsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMúz – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, I. 373–410.

DIMÉNY Attila

2003 Oroszfalu változó társadalma. Házassági szokások a polgári anyakönyvek tükrében. In: Dimény Attila – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Népi kultúra, társadalom Háromszéken*. Kolozsvár, KJNT, 129–153.

2010 Kézdivásárhely polgári fejlődésének belső tényezői a 20. század közepéig. *Acta Siculica 2010*. A SzNMúz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 445–458.

2011a A kézdivásárhelyi polgárság egyesületi élete a 19. század második felétől a 20. század közepéig. *Acta Siculica 2011*. A SzNMúz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 511–541.

2011b A publikus tér használata Kézdivásárhelyen a 19–20. században. In: Kinda István (szerk.): *Beavatás*. Tanulmányok a zabolai Fiatal Néprajzkutatók Szemináriumainak anyagából (2008–2011). Kolozsvár–Zabola, Kriza János Néprajzi Társaság – Csángó Néprajzi Múzeum, 69–108.

DIMÉNY Attila – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)

2003 *Népi kultúra, társadalom Háromszéken*. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 17.)

DIÓSI Dávid

2009 Kájoni János, a dallamgyűjtő. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk*. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum Keresztény Kulturális Egyesület, 169–176.

2012 *Egyház és posztmodern*. Korunk vallásossága és esztétizáló hajlama. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum

DIÓSI Dávid (szerk.)

2011 *A halálbiztos halál*. Tanulmányok az elmúlás és a halál kultúrájáról. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum

DOMOKOS Mária

2004 Csíki énekeskönyvek. Egy könyvsorozat kézírata és dokumentumai Domokos Pál Péter hagyatékában. In: Forró Albert – Gyarmati Zsolt (szerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2004. Társadalom- és humántudományok*. Csíkszereda, CsSzMúz, 123–146.

DUKRÉT Géza

2004 *A révi népi fazekasság monográfiája*. Nagyvárad, PBMEB (Partiumi Füzetek 32.)

ERCSEI Judit (szerk.)

2000 *Kalotaszeg bibliográfiája. A KJNT Értesítője*. X. évf., 1–2. szám. Kolozsvár, KJNT

ERDÉLY Judit

2012 *Fatikus beszéd*. Megszólítások, köszönések, kapcsolattartó szokások a székelyföldi nyelvhasználatban. Sepsiszentgyörgy, Anyanyelvapolók Erdélyi Szövetsége (A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 7.)

ERDÉLYI MÚZEUM

2011, 2012, 2014 *Erdélyi Múzeum* LXXIII. 2011. 1.; LXXIV. 2012. 4.; LXXVI. 2014. 1. A néprajzi tematikus lapszámok szerkesztője: Tánczos Vilmos. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület

FÁBIÁN Dénes, Ft.

2008 *Kászon völgye keresztjei*. Kolozsvár, Verbum

FÁBIÁN Gabriella

2005 A nők Csíkszentdomokos vallásos kisközösségeiben. In: Gulyás Judit – Tóth Arnold (szerk.): *Mindenes gyűjtemény II*. Tanulmányok Küllös Imola 60. születésnapjára. Budapest, ELTE BTK Folklore Tanszék, 409–419. (Artes Populares 21–22.)

2006 Az új engesztelő mozgalom nyomán elterjedt vallásos ábrázolások a Csíki-medencében. In: Barna Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*. Szeged, 232–240.

2011 Engesztelő imaórák a Felső-Nyárad mentén és a Sóvidéken. *EM* LXXXIII. 3–4. 131–143.

2012 Az engesztelő mozgalom húsz éve a Székelyföldön. In: Barna Gábor – Povedák Kinga (szerk.): *Vallás, közösség, identitás*. Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 221–228.

2014 Adatok az Élő Rózsafűzér társulatok székelyföldi megjelenéséhez és elterjedéséhez. *EM* LXXVI. 1. 69–83.

FABÓ Beáta – GALL, Anthony

2014 *Kós Károly világa. 1907–2014*. Budapest, Budapest Főváros Levéltára

FARAGÓ József

2003 *Baka András tréfás beszédei*. Moldvai csángómagyar népmesék. Gyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal, jegyzetekkel és tájszójegyzékkel közléteszi Faragó József. Kolozsvár, Kriterion

2005a A moldvai csángómagyar népköltészet gyűjtése. In: Uő: *Ismét a balladák földjén*. Válogatott tanulmányok, cikkek. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 128–214.

2005b Balladaéneklés a moldvai csángóknál. In: Uő: *Ismét a balladák földjén*. Válogatott tanulmányok, cikkek. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 552–567.

2005c *Ismét a balladák földjén*. Válogatott tanulmányok, cikkek. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó

FARAGÓ József (szerk.)

2002 *Csángómagyar népballadák*. Összesítő válogatás Faragó József gondozásában, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel. Kolozsvár, Kriterion

FARAGÓ József – OLOSZ Katalin

2006 *Régi erdélyi népballadák*. Összesítő válogatás Faragó József és Olosz Katalin gondozásában, bevezető tanulmánnyal, utószóval és jegyzetekkel. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó

FARKAS Irén

2003 A csíki festékesek továbbélése a harmadik évezredben. In: Füzes Endre (szerk.): *Mesterek és tanítványok*. Heves, Hagyományos Értékek Megőrzésért Alapítvány, 79–88. (8 képpel)

2004 A csíki fazekasság történeti áttekintése. In: Bárh Dániel – Laczkó János (szerk.): *Halmok és havasok*. Tanulmányok a hatvan esztendőös Bárh János tiszteletére. Kecskemét, 489–504. (14 képpel)

2006 Hagyományos népi textilművesség Csíkban. In: Dr. Füzes Endre (szerk.): *Tradíció – Divat*. A Hevesen 2005. augusztus 26–28-án tartott. V. Nemzetközi Szőtteskonferencia előadásai, Heves, Hagyományos Értékek Megőrzéséért Alapítvány, 25–44.

2007 Népi szerelmi ajándéktárgyak a Csíki Székely Múzeum fagyűjteményében. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2006*. Humán- és Természettudományok. Csíkszereda, CsSzMúz, 143–180. (40 rajzzal és 2 fotóval)

2008 Hagyományos népi gyapjúszőttes Csíkban: a cserge. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2007–2008*. Humán- és Természettudományok. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Kiadó, 127–150. (12 képpel)

2010 Eleink régi ivóedénye: a *fakulacs* vagy *csutora* a Csíki Székely Múzeum gyűjteményében. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2010*. Csíkszereda, CsSzMúz, 431–446. (36 képpel)

2011 Adatok a csíki népi kovácmesterséghez. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VII*. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Könyvkiadó, 211–224.

2012 A csíki főkötő vagy csepesz. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VIII*. Csíkszereda, CsSzMúz, 297–314. (14 képpel, 1 rajzzal)

FARMATI Anna

2007 *A XVII. századi katolikus népénekköltészet szövegtípusai és motívumkincse*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE BTK, Irodalomtudományi Alapprogram

2008 *Más régi ének*. A XVII. századi katolikus népénekköltészet szövegtípusai és motívumrendszere. Kolozsvár, Verbum

FAZEKAS István

2005 *Hetediziglen*. Bukovinai székely családi krónika. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó

FAZEKAS Lóránd

2006 *Hit és hagyomány Kökényesd vallási életében*. Szatmárnémeti, Kökényesdi Görög és Római Katolikus Egyház (44 képpel)

FAZEKAS Zsuzsa (szerk.)

2003 *„Ezen vöfi Könyv a Karsai Mihályé”*. Vőfélykönyv Székről. Budapest, L'Harmattan

FEISCHMIDT Margit (szerk.)

2005 *Erdély-(de)konstrukciók*. Tanulmányok. Budapest–Pécs, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

FEKETE Réka – FERENCZ Csaba

2013 *Forrásvidéken*. Beszélgetések erdélyi adatközlőkkel. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Táncgyűttes

FERENCZ Angéla

2013 *Helyi kulturális események prezentációs gyakorlata a Csíki-medencében*. Doktori dolgozat. Pécs, PTE BTK. Irányító: Horányi Özséb

FERENCZ Béla

2003 *Nem vagyok egyedül*. Egy erdélyi fafaragó emlékiratai. Csíkszereda, Hargita

FODOR Attila

2008 Az aranyosszéki halottbúcsúztató versek 21. századi vizsgálata. *EM LXX.* 1–2. 1–16.

2012 Hiedelmek egy aranyosrákosi asszony élettörténetében. In: Keszeg Vilmos (s.a.r.): *Rontók, gyógyítók, áldozatok.* Történetek és élettörténetek. Kolozsvár, EME, 11–70. (Emberk és kontextusok 8.)

FORRAI Ibolya

2006 *Hadikfalva falukönyve.* 1799–1874. Közreadja: Forrai Ibolya. Budapest, Néprajzi Múzeum

FOSZTÓ László

2007a A megtérés kommunikációja: gondolatok a vallási változásról pünkösdzizmusra tért romák kapcsán. *Erdélyi Társadalom V.* 1. 23–50.

2007b Beszéd és moralitás: az eskü egy kalotaszegi magyarcigány közösségben. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 15.* Lokalitasok, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT, 81–95.

2007c *Born again in postsocialist Romania. Ritual, personhood, and conversion among the roma in a Transylvanian village.* Doktori dolgozat. Halle–Wittenberg. Irányító: Hann, Christopher–Rottenburg, Richard

2009a *A nyelvi és kulturális tényezők a roma politikai mozgalmakban.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

2009b *Colecție de studii despre romii din România.* Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale

2009c *Ritual Revitalisation after Socialism: Community, Personhood, and Conversion among Roma in a Transylvanian Village.* Halle Studies in the Anthropology of Eurasia, Volume 21. Münster, LIT Verlag

FÖLDI István

2004 *Századelő az udvartereken.* Rendhagyó szociográfia. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvtár)

FRANCESCO, Amadeo Di – QUARANTOTTO, Arianna

2002 *Arc és álarc.* A garabonciás mítosza a magyar és a horvát irodalomban. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 14.)

FURU Árpád

2006 *Műemlékvédelem Torockón.* Kolozsvár, Utilitas Kiadó

2007 *Kalotaszeg népi építészete.* Kolozsvár, Gloria Kiadó

2010 Népi építészet. In: Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő – Halay Hajnal – Furu Árpád: *Torockó népművészete.* Kolozsvár, Kriterion Kiadó, 352–422.

2011 *Udvarhelyszék népi építészete.* Kolozsvár, Gloria Kiadó

2012 *Kalotaszeg népi építészete.* Kolozsvár, Exit Kiadó

2014a Népi építészeti kutatások Erdélyben 1989-től napjainkig. *Transsylvania Nostra XVIII.* 30. 18–31.

2014b *Táji tagolódás Erdély népi építészetében.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAI. Irányító: Pozsony Ferenc

FÜLÖP Hajnalka

2012 A háziipari szőnyegszövés története Csíkban. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VIII.* Csíkszereda, CsSzMúz, 315–332.

GAGYI József

2002a Boszorkányság Máréfalván. In: Pócs Éva (szerk.): *Közösség és identitás.* Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajzi Tanszék, 171–197.

2002b Vallásos mozgalmak. In: Bodó Juliánna (szerk.): *Antropológiai Műhely. Évkönyv 2000–2001*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 21–47.

2004a *Örökített székelkapu*. Környezetek, örökség, örökségesítés egy székel faluban. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2004b *A krízis éve a Székelyföldön: 1949*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó

2004c Csodák, várakozás, világvége. Egy 1949-es társadalmi krízis. In: Pócs Éva (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság*. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 137–151.

2007a *Földosztók, önellátók, gyarapodók*. A dekollektivizáció emberei. Marosvásárhely, Mentor Könyvkiadó

2007b A millenarisztikus-messianisztikus mozgalmak kérdése a társadalomtudományokban. *Erdélyi Társadalom* V. 1. 153–174.

2008 „Az egy szent testület...” A kalugerek társadalmi szerepe egy székel földi faluban. In: Pócs Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek*. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 380–394. (Tanulmányok a transzcendensről VI.)

2009 *Fejezetek Románia huszadik századi társadalomtörténetéhez*. Marosvásárhely, Mentor Könyvkiadó

2010a *Amire vágyunk, amitől félünk, amit remélünk*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2010b „Elítélt, hogy én haljak meg...” Rontás, büntetés, betegség: egyéni és közösségi magyarázatok. In: Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina*. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 300–312. (Tanulmányok a transzcendensről VII.)

2012a *Ha akartam, fűtörészttem, ha akartam, dudolászgattam*. Beszélgetések Balogh Pállal. Marosvásárhely, Mentor Könyvkiadó

2012b Power, Expertise, Transformation. The beginnings of Socialist Modernisation in a Backward Region of Romania. In: Hunyadi Attila Gábor (ed.): *State and Minority in Transilvania 1918–1989*. Studies on the History of the Hungarian Community. Social Sciences Monographs, Boulder, Colorado Atlantic Research and Publications, New Jersey, Inc. Highland Lakes, 587–611.

GAGYI József (szerk.)

2007a *Hagyományos és modern kommunikáció*. A 2003-ban Marosvásárhelyen tartott Kommunikációs formák változásai c. konferencia előadásai. Marosvásárhely, Mentor Könyvkiadó

2007b *Emlékezet és kommunikáció*. Narratívák az egyéni, a társas és a közösségi identitás teremtésében. Kolozsvár, Scientia Kiadó

GÁL Tünde

2012 *Szociokulturális változások a kolozsvári hóstáti közösségben*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Pozsony Ferenc

GAZDA Klára

2002a Keresztény jelképek a népi díszítőművészetben? In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (szerk.): *KJNT Évkönyve 8*. Kolozsvár, KJNT, 100–142.

2002b Figuri zoomorfe în arta populară. In: Simona Munteanu (redactor șef): *Satul tradițional de ieri, de azi și de mâine*. Simpozion omagial. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. 80. 1922–2002. h. n., Editura Alma Mater, 433–466.

2003a Isten kovácsa. In: Szikszai Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 11*. Játék és kultúra. KJNT, Kolozsvár, 9–48.

- 2003b A hinta a magyar néphagyományban. Funkciók, jelentések, szimbólumok. In: Czövek Judit (szerk.): *Imádságos asszony*. Tanulmányok Erdélyi Zsuzsanna tiszteletére. Budapest, Gondolat Kiadói Kör – Európai Folklor Intézet, 274–300.
- 2005a Kígyó és kereszt a gyimesi népművészetben. *Keresztény Szó* XVI. (4) 18–24.
- 2005b A moldvai csángó textil- és viseletkultúra jelentései. *Székelyföld* IX.10. 89–96.
- 2006 A húsvéti tojás mint szimbolikus tárgy a moldvai katolikusoknál. In: Gazda Klára – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve* 14. Tanulmányok Szentimrei Judit 85. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 166–193.
- 2007a Nemzeti település a moldvai magyaroknál. In: Cseri Miklós– Füzes Endre (szerk.): *Ház és Ember*. A Szabadtéri Múzeum Évkönyve 20.. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 129–158.
- 2007b Díszítőművészet és világnézet. Az elvont díszítmények értelmezési lehetőségei. In: Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklor és vizuális kultúra*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 70–86.
- 2008a *Gyermekvilág Esztelneken*. Néprajzi monográfia. Budapest, Ős-Kép Kiadó (1. kiad.: 1980)
- 2008b *Közösségi tárgykultúra – művészeti hagyomány*. Kolozsvár, KJNT – BBTE MNAT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 4.) (387 ábrával, 226 képpel)
- 2008c A kalács és rituális kontextusa. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 57–108. (Kriza Könyvek 32.)
- 2008d Tárgyi kultúra és identitás a moldvai katolikusoknál. In: Ilyés Sándor – Peti Lehel – Pozsony Ferenc (szerk.): *Lokális és transznacionális csángó életvilágok*. Kolozsvár, KJNT, 221–254.
- 2010 Fehér liliomszál. Egy mozdulatutánzó magyar népi gyermekjáték jelentései. In: Molnár Zoltán – Németh Zsolt – Vass Csaba (szerk.): *Nyolcvan év Isten tenyerén*. Megtartó szeretettel Molnár V. Józsefnek. Budapest, Ős-Kép Kiadó, 403–431.
- 2011 Egy háromszéki földbirtokos család és kapcsolatrendszere. In: Cseri Miklós – Bereczki Ibolya (szerk.): *Ház és Ember XXIII*. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 95–124.
- GAZDA Klára – KESZEG Vilmos – POZSONY Ferenc – TÁNCZOS Vilmos
2008 *Szöveggyűjtemény a Magyar népi kultúra című tankönyvhöz*. Kolozsvár, Ábel Kiadó (1. kiad: Kolozsvár, Erdélyi Tankönyvtanács – Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, 2001)
- GAZDA Klára – TÖTSZEGI Tekla (szerk.)
2006 *KJNT Évkönyve 14*. Tanulmányok Szentimrei Judit 85. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT (51 képpel, 1 grafikonnal)
- GAZDA László
2009–2011 *Csángómagyar falvak*. Moldvai magyar vonatkozású települések történeti tára. I. 2009. A–G., II. 2010. H–P., III. 2011. R–Z. A jegyzeteket ellenőrizte és kiegészítette, a kéziratot sajtó alá rendezte Gazda Klára. Budapest, Nap Kiadó
- GERGELY Zoltán
2013 *Karácsonyi kántálás a mezőségi magyarságnál*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAI. Irányító: Pozsony Ferenc
- GILYÉN Nándor
2005 *Az erdélyi Mezőség népi építészete*. Budapest, Terc Kiadó
- GILYÉN Nándor – IMRE Lajos
2006 *Erdély népi építészete*. Kölcsönhatások. Budapest, Kairosz Kiadó

GRYNAEUS Tamás – Gy. SZABÓ László

2002 A bukovinai hadikfalvi székelyek növényei. Növénynevek, növényismeret és – felhasználás. In: Szikszai Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 10*. Kolozsvár, KJNT, 153–246.

GUB Jenő

2003 *Természetismeret és néphagyomány a székely Sóvidéken*. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

2004 *Üres kalász fenn hordja a fejét*. Székelyföldi szólásmondások, közmondások, tallós kérdések, mondókák, rigmusok, táncszók, húsvéti locsolóversek, székelykapufeliratok. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

GYARMATI Zsolt

2005 *Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán*. Kolozsvár, KOMP-PRESS – Korunk Baráti Társaság (Ariadné Könyvek)

GYÖNGYÖSSY Orsolya

2010 *Ozsdolai népszokások*. Kecskemét, Bárh Bt. (Libelli Transsilvanici 7.)

GYÖRFY Eszter

2012 *Csodák és csodatörténetek a szőkefalvi kegyhelyen*. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. h. n., L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 75–230.

GYÖRGY V. Imola

2008 Bernády György lokális mítosza Marosvásárhelyen. In: Ilyés Sándor – Jakab Abert Zsolt – Szabó A. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 7*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. BBTE MNAT – KJNT, 29–50.

2011 The Happy Times of Peace. Building the Myth of George Bernády in Târgu Mureş. *Acta Universitatis Sapientiae – Philologica* III. 2. 209–224.

2013 *A lokális történelem mint narratív identitás*. Bernády György polgármester kultusza Marosvásárhelyen. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAI. Irányító: Keszeg Vilmos

GYÖRGY V. Imola – KESZEG Vilmos – TEKEI Erika (szerk.)

2012 *KJNT Évkönyve 20*. A néprajztudomány története. Intézmények, kutatók, kutatások. Kolozsvár, KJNT

HAGENTHURN Endre (szerk.)

2010 *Segesvári boszorkányperek*. Budapest, Balassi Kiadó (A magyarországi boszorkányság forrásai. Várostörténeti források 2.)

HÁLA József

2004 *Hogyan gyűjtöttek elődeink?* Néhány fejezet a magyar néprajztudomány történetéből. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

HÁLA József (szerk.)

2006 *Kalotaszeg vázolata*. Régi írások és képek Kalotaszegről. Gyűjtötte, válogatta, összeállította és a jegyzeteket írta Hála József. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

HALÁSZ Péter

2002 *Bokrétába kötögetem vala*. A moldvai magyarok néprajzához. Budapest, Európai Folklor Intézet

é. n. [2005] *A moldvai csángó magyarok hiedelmei*. Budapest, General Press Kiadó

2007 *A moldvai magyarok hagyományos állattartása*. Budapest, General Press Kiadó

2010 *Növények a moldvai magyarok hagyományaiban és mindennapjaiban*. Budapest, General Press Kiadó

HARANGOZÓ Imre

2010 *Transzcendens trambulin*. Korunk felfogása és a moldvai csángók hagyományai az utolsó átmenet rítusrendjével kapcsolatban. Újkígyós, Ipolyi Arnold Népfőiskola

HARANGOZÓ Imre – KÖVÁRI Réka

2005 *Etelközi fohások*. Válogatás a moldvai magyarság vallásos népköltészetének kincstárából. Újkígyós, Ipolyi Arnold Népfőiskola (CD-melléklettel)

D. HASZMANN Orsolya

é. n. [2013] *A Csernátoni Haszmann Pál Múzeum*. Sepsiszentgyörgy, SZNMúz

HESZ Ágnes

2005 Álom, mint élők és holtak közti kommunikáció. *Ethnographia* CXVI. 3. 349–365.

2007 A változás „tagadása”. Halotti rítusok és közösség gyimesben. In: Pócs Éva (szerk.): *Masz, átváltozás, beavatás*. Tanulmányok a transzcendensről V. Budapest, Balassi Kiadó, 306–320.

2008 Néphit vagy helyi vallás: lélek- és túlvilágképzetek Hidegségen. In: Pócs Éva (szerk.): „*Vannak csodák, csak észre kell venni*”. Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben. Budapest, L’Harmattan, 15–78.

2012 *Élők, holtak és adósságok*. A halottak szerepe egy erdélyi falu társadalmában. PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék – L’Harmattan Kiadó – Könyvpont Kiadó

HRENCIUC, Daniel

2006 *Maghiarii in Bucovina*. 1774–1941. Iași, Princeps Edit

IANCU Laura

é. n. [2002] *Johófiú Jankó*. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek. Szerk. és bev.: Benedek Katalin. Velence, Somogyhegyi Kft

2005 Magyarfalusi emlékek [Fényképmonográfia]. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet

2006 *Az aranyréce*. Mesék Moldvából. Szerk. Dala Sára. Budapest, Mezőgazda Kiadó

2007 A fotográfia és változó hagyománya a moldvai Magyarfaluban. In: Szemerkényi Ágnes (szerk.): *Folklor és vizuális kultúra*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 411–422.

2011 *Jeles napok, ünnepi szokások a moldvai Magyarfaluban*. Budapest, Lucidus Kiadó (Kisebbségkutatás Könyvek)

2012 *Helyi vallás a moldvai Magyarfaluban*. Néprajzi vizsgálat. Doktori dolgozat. Pécs, PTE BTK. Irányító: Pócs Éva

2013 *Vallás Magyarfaluban*. Néprajzi vizsgálat. L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék

ILYÉS Sándor

2005a A megesett leány büntetőrítusai Moldvában. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár, KJNT, 56–91.

2005b Magyarországi élmények román nyelven. Egy szitási napló tanulságai. In: Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 4*. Fialat kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT, 101–123.

2010 *Szubkulturák reprezentációi a kolozsváriak narratív identitásában*. Munkásklubok az 1950–1960-as években. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2013 *Kolozsvári munkásklubok az 1950–1960-as években*. Kolozsvár, KJNT–ISPMN

ILYÉS Sándor – JAKAB Albert Zsolt (szerk.)

2006 *Kallós Zoltán 80 éves*. *A KJNT Értesítője* XIV. 1–2. Kolozsvár, KJNT

- 2007 *Lenyomatok 6.* Fialat kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvek 28.)
- 2013 *KJNT Évkönyve 21.* Kulturális gyakorlat és reprezentáció. Kolozsvár, KJNT
- ILYÉS Sándor – JAKAB Albert Zsolt – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)
- 2008 *Lenyomatok 7.* Fialat kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT
- 2009 *KJNT Évkönyve 17.* Nemzedékek, kutatások, lenyomatok. Kolozsvár, KJNT
- ILYÉS Sándor – KESZEG Vilmos (szerk.)
- 2008 *KJNT Évkönyve 16.* Az eltűnt katona. Kolozsvár, KJNT
- ILYÉS Sándor – PETI Lehel – POZSONY Ferenc (szerk.)
- 2010 *Moldvai csángók. 1990–2010.* Kolozsvár, KJNT
- ILYÉS Sándor – POZSONY Ferenc (szerk.)
- 2007 *KJNT Évkönyve 15.* Lokalizások, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT
- ILYÉS Sándor – POZSONY Ferenc – TÁNCZOS Vilmos (szerk.)
- 2006 *A moldvai csángók bibliográfiája.* Anyagát gyűjtötte Meinolf Arens, Agnieszka Barszczewska, Chris Davis, Marius Diaconescu, Hála József, Halász Péter, Ilyés Sándor, Jakab Albert Zsolt, Lajos Veronika, K. Lengyel Zsolt, Lőrinczi Marinella, Papp József András, Pávai István, Pozsony Ferenc, Tánczos Vilmos, Tompa Ferenc, Udvardy Frigyes, Vincze Gábor. Kolozsvár, KJNT
- IOCHOM István
- 2007 „*Bukovina édes hazám...*” Balladák és népdalok a Hunyad megyei székely telepekről. Gyűjtötte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Iochom István. Kézdivásárhely, Magánkiadás
- ISTVÁN Anikó
- 2003 „*Most segíts meg, Mária...*” A futásfalvi Sarlós Boldogasszony-napi búcsú szövegrepertórium. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvek 20.)
- ISTVÁN Lajos – SZŐCS Lajos
- 2008 *Taplómegmunkálás Korondon.* Székelyudvarhely, Pro-Print Kiadó
- JAKAB Ágnes
- 2004 Nemzedékek és nemzetiségek Körispatakon. In: Pozsony Ferenc – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *KJNT Évkönyve 12.* Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken. Kolozsvár, KJNT, 174–247.
- JAKAB Albert Zsolt
- 2003 Les graffiti à Cluj. In: Cerclet, Denis – Verebélyi, Kincső (dir.): *Patrimoine et dialogue entre les cultures. L'exemple de Cluj en Transylvanie (Roumanie).* Tome 2. Lyon, Université Lumière-Lyon 2, 211–241.
- 2007 Firkás város. A firkálás és terei Kolozsváron. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos (szerk.): *Csoportok és szubkultúrák.* Tanulmányok szubkultúrákról. Kolozsvár, KJNT, 161–194. (Krizsa Könyvek 29.)
- 2008 Az emlékezet tárgyiasítása és társadalmi használata Kolozsváron. In: Pócs Éva (szerk.): *Tárgy, jel, jelentés.* Budapest, L'Harmattan Kiadó – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 434–446.
- 2009 Industria memoriei colective după 1989 în Cluj-Napoca. In: Hügel, Peter – Colta, Elena Rodica (red.): *Integrare, autonomie, dialog intercultural.* Lucrările Simpozionului Internațional de Antropologie Culturală din 21–23 mai 2008. (Colecția minorităților, 10.) Arad, Complexul Muzeal Arad, 203–228.

2011 *Emlékállítás és emlékezési gyakorlat*. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE. Irányító: Balázs Géza

2012a *Ez a kő tétetett...* Az emlékezet helyei Kolozsváron (1440–2012). Adattár. Kolozsvár, KJNT–ISPMN

2012b *Emlékállítás és emlékezési gyakorlat*. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron. Kolozsvár, KJNT–ISPMN

JAKAB Albert Zsolt (összeáll.)

2003 *Háromszék néprajzi és honismereti bibliográfiája (1844–2002)*. A KJNT Értesítője XIII. 1–2. Kolozsvár, KJNT. Szerkesztette és az előszót írta Pozsony Ferenc

2006 Kallós Zoltán bibliográfiája. In: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt (szerk.): *Kallós Zoltán 80 éves. A KJNT Értesítője* XIV. 1–2. 9–30.

é. n. *Romániai magyar néprajzi bibliográfia*. KJNT – Online: <http://www.kjnt.ro/neprajzibibliografia> (2014. május 16.)

JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Vilmos (összeáll.)

2007 *Életpályák, élettörténetek*. Válogatott bibliográfia. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberök, életpályák, élettörténetek*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 199–232. (Krizsa Könyvek 30.)

JAKAB Albert Zsolt – KINDA István (összeáll.)

2012 *Háromszék honismereti bibliográfiája (1844–2012)*. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Vármegye Kiadó (Székelyföld települései I.)

JAKAB Albert Zsolt – POZSONY Ferenc (összeáll.)

2007 *Az erdélyi cigányság kutatása*. Válogatott bibliográfia. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 15*. Lokalizációk, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT, 203–234.

JAKAB Albert Zsolt – KINDA István (összeáll.)

2012 *Háromszék honismereti bibliográfiája (1844–2012)*. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Vármegye Kiadó (Székelyföld települései I.)

JAKAB Albert Zsolt – SZABÓ Zsolt (összeáll.)

2006 Szentimrei Judit bibliográfiája. In: Gazda Klára – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 14*. Tanulmányok Szentimrei Judit 85. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 11–30.

JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Anna – KESZEG Vilmos (szerk.)

2007 *Emberök, életpályák, élettörténetek*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Krizsa Könyvek 30.)

JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Vilmos (szerk.)

2007 *Csoportok és kultúrák*. Tanulmányok szubkultúrákról. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Krizsa Könyvek 29.)

JAKAB Albert Zsolt – KESZEG Vilmos – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)

2008 *Kultúrákutatók és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Krizsa Könyvek 32.)

JAKAB Albert Zsolt – PETI Lehel (szerk.)

2009 *Folyamatok és léhelyzetek – kisebbségek Romániában*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion (Román fordításban: *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*. Cluj-Napoca, Editura Institutului Pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale – Kriterion, 2009.)

2010 *Kisebbségek interetnikus kontaktzónában*. Csehek és szlovákok Romániában és Magyarországon. Kolozsvár, ISPMN–Kriterion (Román fordításban: *Minorități în zonele de contact interetnic*. Cehii și slovacii în România și Ungaria. Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Kriterion, 2010)

JAKAB Albert Zsolt – POZSONY Ferenc (szerk.)

2011 *Páva*. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról. Kolozsvár – Zabola, KJNT – Csángó Néprajzi Múzeum (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai II.)

JAKAB ALBERT Zsolt – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)

2005 *Lenyomatok 4*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvek 26.)

2006 *Lenyomatok 5*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvek 27.)

JANKUS Kinga

2008 A lélek túlvilági útja a gyimesbükki ortodox hiedelmek alapján. In: Pócs Éva (szerk.): *„Vannak csodák, csak észre kell venni”*. Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben 1. Budapest, L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 93–112.

KÁDÁR Kincső

2011 Közösségi normák és egyéni hivatástudat a csíksomlyói remete életében. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VII*. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Könyvkiadó, 231–262.

KAJÁRI Gabriella

2008 Az imaéletbe való belenevelődés Gyimesközéplokon. In: Pócs Éva (szerk.): *„Vannak csodák, csak észre kell venni”*. Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben 1. Budapest, L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 183–222.

2012a Specialisták és stratégiák a gyimesi imakultúra alakulásában. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. h. n., L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 251–277.

2012b „Lokális” és „globális” rózsafüzér társulatok Gyimesben. In: Barna Gábor – Povedák Kinga (szerk.): *Vallás, közösség, identitás*. Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 202–213.

KALINA Veronika

2011 A székelyruha-mozgalom Páván a női öltözet tükrében. In: Jakab Albert Zsolt – Pozsony Ferenc (szerk.): *Páva*. Tanulmányok egy orbaiszéki faluról. Kolozsvár–Zabola, KJNT – Csángó Néprajzi Múzeum, 215–232.

KALLÓS Zoltán

2003 *Világszárnya*. Moldvai magyar népmesék. Elmesélte a lészpedi Demeter Antiné János Anna, a Magyar Népművészet Mestere. Gyűjtötte Kallós Zoltán 1956 és 1964 között. Szerkesztette Tökés Elek. Kolozsvár, Stúdió Könyvkiadó

2005 *Elindulék este guszalyasba*. Moldvai magyar népköltészet. Éneklettem én, özvegyasszon Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa hetvenhat esztendőskoromban Klézsén, Moldvában. Kolozsvár, Stúdió Könyvkiadó (két CD-melléklettel)

2006 *Válaszúti hegy aljába*. Mezőségi magyar népdalok Kallós Zoltán gyűjtéseiből. Válaszút, Kallós Zoltán Alapítvány

2011 *Adok néktek aranyvesszőt*. Kallós Zoltán néprajzi gyűjteményét fotózta Korniss Péter. A bevezetőt írta Andrásfalvy Bertalan. Kiadta a Kallós Zoltán Alapítvány. Kolozsvár, Idea Nyomda

KALLÓS Zoltán – MARTIN György

2005 *A gyimesi csángók táncélete és táncai*. Szentendre, D'sign Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. (CD-melléklettel)

KALLÓS Zoltán – BENKEI Ildikó

2005 *Válaszút vándora*. Kallós Zoltánnal beszélget Benkei Ildikó. Budapest, Kairosz Kiadó

KARÁCSONY MOLNÁR Erika

2003 Az ördögbetlehemes, szegény Lázár és a Dúsgazdag dramatikus játéka Szentegyházán. In: Szikszai Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 11. Játék és kultúra*. Kolozsvár, KJNT, 81–104.

2004 Egy farsangi dramatikus játék, a dúsgazdagolás változatai és változása. In: Pócs Éva (szerk.): *Rítus és ünnep az ezredfordulón*. Budapest, L'Harmattan, 287–313.

KEREKES Ibolya

2008 *A csiki cserge*. Kecskemét, Bárth Bt. (Libelli Transsilvanici)

KESZEG Vilmos

2002a *Homo narrans*. Emberek, történetek, kontextusok, Kolozsvár, KOMP-PRESS – Korunk Baráti Társaság

2002b A romániai magyar néprajzkutatás egy évtizede. In: Tánczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. I–III. Kolozsvár, Scientia, I. 119–170.

2002c A genealógiai emlékezet szervezése. In: Árva Judit – Gyarmati János (szerk.): *Közelítések az időhöz*. Tanulmányok. Budapest, Néprajzi Múzeum, 172–212. (Tabula Könyvek 3.)

2003 L'intégration des superstitions dans les structures cognitives. *Acta Ethnographica Hungarica* 48. 3–4. 397–420. (Újraközlés: L'integration des superstitions dans les structures cognitives. In: Gyöngyi Heltai – Sonkoly Gábor (ed.): *Towards a European Master*. Budapest, Atelier, 2008. 123–152.)

2004a *Aranyösszék népköltészete*. Népi szövegek, kontextusok. Monográfia. I–II. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (20 képpel, térképpel)

2004b Az ünneplő Torda. Az ünnepelés alkalmi és terei egy kisvárosban. In: Pócs Éva (szerk.): *Rítus és ünnep az ezredfordulón*. Budapest. L'Harmattan Kiadó, 21–42.

2004c Frontières, modification des frontières, passage de frontières. Récits sur le sort des minorités. In: Verebélyi, Kincső (éd.): *Artes Populares 19*. Annuaire du Département de Folklore. Budapest, Université des Sciences Eötvös Loránd, 167–212.

2004d A rontás és gyógyítás mint irodalmi trópus. In: Pócs Éva (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság*. Vallásantropológiai fogalmak tudományos megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 436–467. (Tanulmányok a transzcendensről IV.)

2006a *Egy Hir adás a' Késő Maradékhoz*. 17–20. századi erdélyi toronygombiratok. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (26 képpel)

2006b *Hiedelem és hagyomány*. Budapest, L'Harmattan Kiadó

2007a Van-e szubkultúrája a népi kultúrának? In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos: *Csoportok és kultúrák*. Tanulmányok szubkultúrákról. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 253–294.

2007b Interpreting a Case of Vitiatio. In: Agita Lüse – Imre Lázár (red.): *Cosmologies of Suffering*. Post-communist Transformation, Sacral Communication, and Healing Binding. Newcastle, Hardback Editor, Cambridge Scholars Publishing, 68–89.

2007c Élettörténetek populáris regiszterekben. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberk, életpályák, élettörténetek*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 151–198.

2007d A népmese előadásának módja és kontextusa. *Ethnographia* 118. 1. 15–70.

2008a *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, KJNT – BBTE MNAT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 3.)

2008b A lokális ballada: beszédmű és kontextus. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 109–144. (Kriza Könyvek 32.)

2009a XX. századi életpályák és élettörténetek. In: Vargyas Gábor (szerk.): *Átjárók*. A magyar néprajztól az európai etnológiáig és kulturális antropológiáig. Budapest–Pécs, L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 95–133.

2009b Vasárnap: natúra vagy kultúra. In: Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc – Tötszegi Tekla (szerk.): *A fiatalok vasárnapja Európában*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 19–49.

2010a A betegség és a halál megjelenítése az erdélyi epitáfiumokban. In: Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina*. Vallásantropológiai fogalmak tudományos megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 677–693. (Tanulmányok a transzcendensről VII.)

2010b A Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karának 1943. április 8-i jegyzőkönyve. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 205–287.

2011 *A történetmondás antropológiája*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, KJNT – BBTE MNAT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 7.)

2012a *Történetek és történetmondás Detrehemtelepen*. Kolozsvár, EME (37 képpel, DVD melléklettel) (Emberk és kontextusok 6.)

2012b A hiedelmek pragmatikai kutatásának irányzata és eredményei. In: Keszeg Vilmos (s.a.r.): *Rontók, gyógyítók, áldozatok*. Történetek és élettörténetek. Kolozsvár, EME, 265–289. (Emberk és kontextusok 8.)

2012c A mágia restabilizációja Romániában az 1990 utáni körülmények között. In: Landgraf Ildikó – Nagy Zoltán (szerk.): *Az elkerülhetetlen*. Vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére. Budapest–Pécs, L'Harmattan – Könyvpont, 263–296.

2013 *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák*. Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet – KJNT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 8.)

KESZEG Vilmos – CZÉGÉNYI Dóra

2010 Korok, kórok, kontextusok. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (s.a.r.): *A beteg ember*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 423–454. (Emberk és kontextusok 4.)

KESZEG Vilmos (szerk.)

2006 *Specialisták*. Életpályák és élettörténetek. I–II. Kolozsvár, Scientia Kiadó

2014 *À qui appartient la tradition? Who owns the Tradition?* Kolozsvár, EME

KESZEG Vilmos (s.a.r.)

2012 *Rontók, gyógyítók, áldozatok*. Történetek és élettörténetek. Sajtó alá rendezte Keszeg Vilmos. Kolozsvár, EME (Emberk és kontextusok 8.)

- KESZEG Vilmos – PETI Lehel – PÓCS Éva (szerk.)
2009 *Álmok és látomások a 20–21. századból I.* Budapest, L'Harmattan Kiadó. (Fontes Ethnologiae Hungaricae VI.)
- KESZEG Vilmos – POZSONY Ferenc – TÖTSZEGI Tekla (szerk.)
2009 *A fiatalok vasárnapja Európában.* Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Kriza Könyvek 35.)
- KESZEG Vilmos – SZABÓ Zsolt (szerk.)
2006 *Aranyos-vidék magyarsága.* Aranyosszék, Torda és vidéke a változó időben. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó
- KESZEG Vilmos – SZABÓ Zsolt (szerk.)
2010 *Mezőség.* Történelem, örökség, társadalom. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó
- KESZEG Vilmos – SZALMA Anna-Mária (szerk.)
2011 *KJNT Évkönyve 19.* A 20. század (biografikus) történetei. Kolozsvár, KJNT
- KESZEG Vilmos – TÖTSZEGI Tekla (szerk.)
2005 *KJNT Évkönyve 13.* Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT
- KINDA István
2005a „Vannak cigányok, akik finomak...” Református egyház és Jehova Tanúi – ki-záró és befogadó közösségek. *Székegyföld IX.* 9. 113–132.
2005b A társadalmi kontroll és intézményei a moldvai falvakban. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban.* Kolozsvár, KJNT, 21–56.
2007a „...az igazságot tanították, s azért tetszett, nem a pénzéért!” Szeptásodási tendenciák a háromszéki protestáns cigányoknál. In: S. Lackovits Emőke – Szöcsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7.* Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMűz – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, I. 321–336.
2007b Felekezeti és kulturális disszimiláció egy orbaiszéki falu cigányainál. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *Lokalitások, határok, találkozások.* Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT, 153–171.
2007c Vargyas mészégetői múltja és jelene I. Mészégető katlanok a Vargyas és Hagymás patak völgyében és a Kövesútfeje (Puszt) határrészben. *Acta Siculica* 2007. A SzNMűz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 579–596.
2007d „...tervezte a (...) pölgármester” Falukapuk Orbaiszéken. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Orbaiszék változó társadalma és kultúrája.* Sepsiszentgyörgy, KJNT – Pro Museum Egyerület – Kovászna Megyei Művelődési Központ, 221–236.
2008a Vargyas mészégetői múltja és jelene II. Mészégető katlanok a Rikában. *Acta Siculica* 2008. A SzNMűz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 527–542.
2008b Archaikus büntető szokások a moldvai csángóknál. In: Ilyés Sándor – Peti Lehel – Pozsony Ferenc (szerk.): *Lokális és transznacionális csángó életvilágok.* Kolozsvár, KJNT, 357–383. – Angol fordításban: Customs of Punishment at the Moldavian Csángós. In: Sándor Ilyés – Lehel Peti – Ferenc Pozsony (eds.): *Local and Transnational Csángó Lifeworlds.* Cluj-Napoca, Kriza János Ethnographical Society, 2008. 285–304.
2009a Normasértés és deviancia. Gyakoribb vétségek és bűnök a moldvai csángó közösségekben. *Acta Siculica* 2009. A SzNMűz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 671–694.
2009b Patronok és napszamosok. Hierarchikus magyar-cigány viszonyok a vargyasi mészégetés erőterében. *Néprajzi Látóhatár XVIII.* 3. 20–37.

- 2009c *A társadalmi kontroll és intézményei a Bákó környéki csángó falvakban*. Normák, normaszegők és szankciók. Doktori dolgozat. Debreceni Egyetem. Irányító: Bartha Elek
- 2010 *Ellenőrzött közösségek*. Szabályok, vétkek és büntetések a moldvai csángó falvakban. Marosvásárhely, EME – Mentor Kiadó
- 2011 *Hagyományok béklyójában*. Tanulmányok a falusi életmódok és kényszerstratégiák témaköréből. Sepsiszentgyörgy–Kolozsvár, SzNMűz – KJNT
- 2012 *Vőfély története*. Egy évszázados vőfélykönyv Középpajtaról. Barót, Tartoma Könyvkiadó (fényképmellékletekkel)
- KINDA István – PETI Lehel
2005 Szenesek. A tradicionális erdőkielés és a nyugati piacgazdaság között. Vállalkozói kultúrák Farkaslakán? *Erdélyi Társadalom* II. 2. 203–225.
- KINDA István (szerk.)
2011 *Beavatás*. Tanulmányok a zabolai Fialat Néprajzkutatók Szemináriumainak anyagából (2008–2011). Kolozsvár–Zabola, KJNT – Csángó Néprajzi Múzeum (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai I.)
- KINDA István – POZSONY Ferenc (szerk.)
2005 *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár, KJNT
- KINDA István – POZSONY Ferenc (szerk.)
2007 *Orbaiszék változó társadalmá és kultúrája*. Sepsiszentgyörgy–Kolozsvár, Kovászna Megyei Művelődési Központ – KJNT (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai I.)
- KISNÉ PORTIK Irén
2006a *Gyergyó és a fenyő*. Gyergyószentmiklós (Ethnographia Gergyóiensis, Kis Könyvek III.)
2006b *Barát Jóska Gyergyóalfalu Naszreddin Hodzsája*. Gyergyószentmiklós (2. kiad. 2012)
- KISS Dénes
2003 A CE Szövetség és a református egyház. *Erdélyi Társadalom* I. 2. 55–66.
- KISS Réka
2011 *Egyház és közösség a kora újkorban*. A Küküllői Református Egyházkerület 17–18. századi iratainak tükrében. Budapest, Akadémiai Kiadó
- KOCSIS Mónika
2010 Népi gyógyászat Szitáson. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (s.a.r.): *A beteg ember*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 15–108. (Emberek és kontextusok 4.)
- KÓKA Rozália
2006 „*Bétejesítem Isten akaratját...*” A lészpedi szent leány látomásai. Budapest, L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék
- KOLUMBÁN Zsuzsanna
2011 Házasságra erőltetés és családbomlás az udvarhelyi református egyházkerületében a 19. század folyamán. In: Kelemen Imola (szerk.): *A CsSzMűz Évkönyve VII*. Csíkszereda, CsSzMűz – Pro-Print Könyvkiadó, 263–276.
- KOMÁROMI Tünde
2005 *Rontás és társadalom Aranyosszéken*. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE
2009 *Rontás és társadalom Aranyosszéken*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Krizsa Könyvek 34.)

2010 Bűneink, avagy a rontás miatt szenvedünk? Exorcizmus a Szentháromság-Szergij-kolostorban. In: Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina*. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Balassi Kiadó, Budapest, 203–229. (Tanulmányok a transzcendensről VII.)

Dr. KÓS Károly

2011 *Néprajz és muzeológia*. Közzéteszi Kós Béla. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó

Dr. KÓS Károly – SZENTIMREI Judit – Dr. NAGY Jenő – HALAY Hajnal – FURU Árpád

2010 *Torockói népművészet*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó (2. javított kiadás)

KOSZ Zsófia

2010 Népi gyógyászat Csíkrákoson. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (s.a.r.): *A beteg ember*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 109–178. (Emberek és kontextusok 4.)

K. KOVÁCS András (szerk.)

2002 *Korondi sokadalom*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó

KOVÁCS András – KOVÁCS Zsolt (közzéteszi)

2002 *Erdélyi római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek és okmányok I. 1727–1737*. Kolozsvár, Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány

KOVÁCS J. Attila – PÁLFALVI Pál

2012 Adatok Székelyföld flórájának és növényföldrajzának ismeretéhez (Kelet-Erdély, Románia) 1. *Kanitzia* (Szombathely) 19. 115–178.

KOVÁCS Lehel István

2005 *Hétfalusi csángó tájszógyűjtemény*. Kolozsvár, KJNT (Hétfalu Könyvek)

KOVÁCS Piroska

2007 *Elődeink hagyatéka*. Udvarhelyszéki öreg székelykapuk katasztere 2001–2002. CD. Csíkszereda, Hargita Megyei Kulturális Központ

2012 *Orbán Balázs kapui*. Székelyudvarhely, Haáz Rezső Múzeum

KOVÁCS Rozália

2006 *Érmihályfalvi temetők*. Nagyvárad, Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság

KOVÁCSNÉ ISTVÁN Anikó

2003 „*Most segíts meg, Mária...*” A futásfalvi Sarlós Boldogasszony-napi búcsú szövegrepertórium. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 20.)

2008 *A népnevelés társadalom-pszichológiai tényezői 20. századi székely és csángó népnevelők élettörténeteinek összehasonlító elemzése alapján*. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE. Irányító: Küllös Imola

KÖNCZEI Ádám – KÖNCZEI Csongor

2004 *Táncház*. Írások az erdélyi táncház vonzasköréből. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 24.)

KÖNCZEI Csilla

2002 *Jegyzetek a Lábán-táncjelírásról*. Kolozsvár–Budapest, KJNT – Hagyományok Háza (Kriza Könyvek 10.)

2003 *Kulturális identitás, rítus és reprezentáció a Brassó megyei Háromfaluban*. A boric. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

2007–2009 *Táncelméleti írások. Writings in Dance Theory*. Kolozsvár/Cluj, EFES

2009 *Kulturális identitás, rítus és reprezentáció a Brassó megyei Háromfaluban*. A boric. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó – KJNT

KÖNCZEI Csongor

2007 *A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózatáról*. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE. Irányító: Sárkány Mihály

2011 *A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózatáról*. Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszék – KJNT (Krizsa Könyvek 36.)

2012 *On the Social and Cultural Network of the Gypsy Musicians of Kalotaszeg*. Cluj-Napoca, ISPMN

KÖNCZEI Csongor (szerk.)

2010a *Az erdélyi magyar táncművészet és tánctudomány az ezredfordulón*. Kolozsvár, ISPMN

2010b *Coregrafia și etnocoreologia maghiară din Transilvania în mileniul trei*. Cluj-Napoca, Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

2014 *Az erdélyi magyar táncművészet és tánctudomány az ezredfordulón II*. Kolozsvár, ISPMN

KÖVÁRI Réka

2013 *A Deák–Szentés kézirat. The Deák–Szentés Manuscript*. Budapest, Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

KRIZA János

2013 *Vadrózsák*. Erdélyi néphagyományok. Második kötet. Kriza János és gyűjtői körének szétszórta hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Kolozsvár, KJNT

KURTA József

2002 *Az Öreg Graduál századai Erdélyben*. Kolozsvár, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Egyháztörténeti Tanszéke (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 8.)

2003 Kántorok bejegyzései az Öreg graduál erdélyi példányaiban. *Művelődés* LVI. 2. 9–12.

2007 Középkori eredetű nagyheti énekek továbbélése az erdélyi református egyházközségekben. In: S. Lackovits Emőke – Szőcsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMúzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, I. 231–238.

KÜRTI László

2003 Szexualitás és csujogató Kalotaszegen. In: Szikszai Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 11*. Játék és kultúra. Kolozsvár, KJNT, 216–273.

S. LACKOVITS Emőke – SZŐCSNÉ GAZDA Enikő (szerk.)

2007 *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. I–II. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMúzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság

LAJOS Katalin

2009 *Típusok és variánsok a romániai magyar frazeológiában, különös tekintettel a paraszti önéletírásokra*. Doktori értekezés. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

LAJOS Katalin – TAPODI Zsuzsanna Mónika (szerk.)

2009 *A hagyomány burkai*. Tanulmányok Balázs Lajos 70. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvek 33.)

LAJOS Veronika

2006 Modernizáció és társadalom a moldvai csángó közösségekben: kérdésfelvetések a migráció témakörében. In: Diószegi László (szerk.): *A moldvai csángók*. Veszélyeztetett örökség – veszélyeztetett kisebbségek. Budapest, Teleki László Alapítvány, 177–184.

2008a „Meváltodzott...” A moldvai szociokulturális életvilág új tényezői. *Acta Hungarica* XVIII, Ungvár, 356–362.

2008b Találkozási pontok – a kulturális ’idegenség’ narratív megjelenítése a moldvai Lujzikalagorban. *Tabula* 1-2. 67–83.

2011 *A társadalmi átmenet szimbolikus határhelyzetei egy moldvai csángó közösségben – egy lujzikalagori asszony példája*. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem, Néprajzi Tanszék. Irányító: Keményfi Róbert

LÁSZLÓ Ferenc

2006 *Bartók markában*. Tanulmányok és cikkek (1981–2005). Kolozsvár, Polis Könyvkiadó

LÁSZLÓ János telepeszgazda

2005 *A Bukovinában élt/élő magyarság és kirajzásának története 1762–1914-ig az első világháború kitöréséig*. Kolozsvár, Kriterion

LÁZÁR Katalin

2002 *Gyertek, gyertek játszani!* 1. A népi játékok elmélete. 2. Válogatás erdélyi és moldvai játékokból. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó

2003 Erdélyi játékgyűjtés 2002-ben. *Ethnographia* CXIV. 3–4. 81–117.

LÉSTYÁN Csilla

2006 Lakóter és tárgyhasználat Csíkrákoson. In: Gazda Klára – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 14*. Tanulmányok Szentimrei Judit 85. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 93–131.

LOVÁSZ Réka

2010a A mezőpaniti református egyházközség vallásos élete 1839–1869 között a parókia levéltári forrásai alapján. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Mezőség*. Történelem, örökség, társadalom. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 303–325.

2010b Szemelvények a mezőpaniti református egyházközség 19. századi életéből a levéltári források tükrében. In: *Acta Siculica 2010*. A SzNMúzeum Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 523–534.

LŐRINCZI Tünde

2007a Mediális lehetőségek egy élettörténeti narratívában. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Orbaiszék változó társadalmi és kultúrája*. Sepsiszentgyörgy, KJNT, 315–343. (A Zabolai Csángó Néprajzi Múzeum Kiadványai 1.)

2007b *Hitélet és etnicitás*. Egy hitközösséghez való tartozás mint integrációs kísérlet egy cigány házaspár életében. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 15*. Lokalitások, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT, 173–190.

2011a *Vallásos kisközösségek a Hargita megyei Kőrispatakon*. Cigány–magyar kapcsolatok alakulása a vallási hovatartozás tükrében. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Pozsony Ferenc

2011b *Egyház? Szekta? Mozgalom? Vallásos jellegű kisközösségek kutatásának elméleti háttere*. *EM* LXXIII. 1. 167–176.

2012 *Vallásos kisközösségek kutatása a Hargita megyei Kőrispatakon*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Pozsony Ferenc

MADAR Ilona

2003 *A Sóvidék földművelése*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

MADAR Ilona – PUSZTAI János

2004 *Atyha szokásvilága*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

MAJOR Miklós

2002 *Szilágynagyfalu monográfiája*. Szerk. Botlik József. Budapest, Száz magyar falu könyvesháza

MAGYAR Zoltán

2003 *A csángók mondavilága*. Gyimesi csángó népmondák. Budapest, Balassi Kiadó

2004 *Kalotaszegi népmondák*. Budapest, Balassi Kiadó

2005a *Dalol Szilágyi Ferenc*. Szilágysámsoni népdalok és egyéb énekek. Kolozsvár, KJNT (Krizsa Könyvtár)

2005b *Népmondák a Kis-Küküllő mentén*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2006 *Lüderc vőlegény*. Póra Péter meséi. Gyimesfelsőlóki népi elbeszélések. Budapest, Kairosz Kiadó

2007a *A Szilágyság mondahagyománya*. Budapest, Balassi Kiadó

2007b *Népmondák a Bekecsalján*. Marosvásárhely. Mentor Kiadó

2008a *Így beszéltek Farkasok patakán*. Tankó Fülöp Gyugyu történetei. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2008b *Tetűbőr belezna*. Ördöngösfüzesi népmesék és egyéb történetek. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2008c *Népmondák Erdély szívében*. Alsó-Fehér megye mondahagyománya. Budapest, Balassi Kiadó (Magyar Népköltészet Tára VIII.)

2009a *Csinódi népköltészet*. Az Úz-völgyi csángók folklórhagyománya. Budapest, Balassi Kiadó

2009b *Hunyad megyei népmondák*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2011a *Erdélyi népmondák I–II*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2011b *Erdővidéki népmondák*. Barót, Tortoma Kiadó

2012 *Mezőségi népmondák*. Budapest, Balassi Kiadó

MAKKAI Gergely

2003 *Az Erdélyi-Mezőség tájokológiája*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

MÁRKÓ Zsuzsa

2009 Rengőkő. Egy erdélyi szent hely és a hozzá kötődő kultusz kialakulása. In: Kötél Emőke – Szarka László (szerk.): *Határhelyzet II*. Kultúra – Oktatás – Nyelv – Politika. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 13–44.

MARTIN György

2004 *Mátyás István Mundruc*. Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata. Budapest, Plánétás Kiadó

MEDGYESY S. Norbert

2001 Bevezetés a csíksomlyói passiójáték forrásaiba. In: Lackovits Emőke, S. – Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 5*. I–II. Veszprém, I. 183–210.

2006 *A csíksomlyói misztériumdrámák forrásai és ferences lelkiségtörténeti háttere*. Doktori értekezés. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Irányító: Kilián István

2009 *A csíksomlyói ferences misztériumdrámák forrásai, művelődés- és lelkiségtörténeti háttere*. Piliscsaba–Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar – Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány (Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria – Magyar Ferences Források 5. – PPKE BTK Művelődéstörténeti Műhely, Monográfiák 1.)

MIKLÓS Márton

2007 *Édesanyám rózsafája*. Csíkmadarasi népdalok. 1965–2000. h. n., Peter Music

MIKLÓS Zoltán

2005 Öröklési jogszokások a moldvai csángóknál. In: Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár, KJNT, 101–131.

2013 *Gazdasági stratégiák és társadalomszerkezet változása Korondon*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAI. Irányító: Pozsony Ferenc

MIKLÓSI-SIKES Csaba

2002 *Múzeumok, gyűjtemények a Székelyföldön*. Székelyudvarhely–Sümege, Haáz Rezső Alapítvány Nemzeti Kulturális Alapprogram Múzeumi Kollégiuma

MIRK László

2002 A dúsgazdag története a székelyföldi néphagyományban. *Székelyföld* VI. 2. 87–124.

2003 *Hímes tojás csak annak jár*. Húsvéti locsolóversek. Csíkszereda, Státus Kiadó

MIRK Szidónia Kata

2008 *Felekezeti és etnikai vegyes házasságok három Csík-megyei településen*. Doktori dolgozat. Debrecen, Debreceni Egyetem. Irányító: Kotics József

MOHAY Tamás

2002 Adatok és szempontok a romániai magyar néprajzi kutatás tizenkét évéhez. In: Tánczos Vilmos – Tőkés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év*. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről. I–III. Kolozsvár, Scientia, III. 37–64.

2009 *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás*. Történet, eredet, hagyomány. Budapest, Nyitott Könyv – L'Harmattan

2011 Kulturális régiók és etnikai néprajzi csoportok. Erdély. In: Paládi Kovács Attila (főszerk.): *Magyar néprajz*. I. 1. Táj, nép, történelem. Budapest, Akadémiai Kiadó, 788–893.

MOLNÁR Zsolt – BABAI Dániel

2009 Népi növényzetismeret Gyimesben I. Növénynevek, népi taxonómia, az egyéni és közösségi növényismeret. *Botanikai Közlemények* 96. 1–2. 117–143.

NAGY Endre – PÉTER Sándor – FARKAS Jenő

2004 *Vadrózsa virága*. Székelykeresztúri diákok népköltészeti gyűjtéséből. Edelény–Sepsiszentgyörgy, Magánkiadás

NAGY Olga

2010 *Vallomások*. Szerk. Keszeg Vilmos. Budapest, Noran (Luna Könyvek)

NAGY Réka

2011 Egy élet a kéziratok tükrében. Az autobiográfia és a biográfia használata a szilágysági Szabó Miklós életében. In: Keszeg Vilmos – Szalma Anna-Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 19. A 20. század (biografikus) történetei*. Kolozsvár, KJNT, 91–138.

2012 *Egy 20. századi „betolakodó” író életpályája és életműve*. A versírás és a vershasználat kontextusai Szabó Miklós (1907–1982) életművében. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

NYISZTOR Tinka

2008 *Hétköznapok és ünnepnapok*. A moldvai magyarok táplálkozásának etnográfiaja. Doktori dolgozat. Budapest, ELTE. Irányító: Kisbán Eszter

2013 *Hétköznapok és ünnepnapok*. A moldvai magyarok táplálkozásának etnográfiaja. Kolozsvár, KJNT

NYISZTOR Tinka – PÁKOZDI Judit

2010 *Csángó galuska*. Budapest, Babér Kiadó

OLÁH Sándor

- 2001 *Csendes csatatér*. Kollektivizálás és túlélési stratégiák a két Homoród mentén (1949–1962). Csíkszereda, Pro-Print
 2004 *Falusi láttelepek*. 1991–2003. Csíkszereda, Pro-Print

OLOSZ Katalin

- 2003a *Egy kiállítás emlékképei*. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 16.)
 2003b *Víz mentére elindultam*. Tudománytörténeti, népismereti írások. Marosvásárhely, Mentor
 2005 Folklórgyűjtő diákok a kolozsvári unitárius kollégiumban a XIX. század végén és a XX. század elején. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* XLIX. 1–2. 99–109.
 2009 *Ne mondd, anyám, főd átkának*. Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895–1896. Rédiger Ödön gyűjtését Kanyaró Ferenc hagyatékából bevezető tanulmány-nyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvtár)
 2010a Az EME és az EM népköltézzettel kapcsolatos tevékenysége (1859–1948). In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 117–134.
 2010b A kolozsvári néprajzi oktatás egy elszalasztott lehetősége. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 169–203.
 2011 *Fejezetek az erdélyi népballedagyűjtés múltjából*. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvtár)

OLOSZ Katalin (szerk., s.a.r.)

- 2005 *A rókaszemű menyecske*. Kovács Ágnes ketesdi népmese-gyűjteménye. Gondozta, bevezetővel ellátta Olosz Katalin. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó (7 fényképpel)
 2009 *Szabó Sámuel: Erdélyi néphagyományok. 1863–1884*. Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmány-nyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Budapest–Marosvásárhely, Európai Folklór Intézet – Mentor Kiadó
 2013 *Kriza János: Vadrózsák. Erdélyi néphagyományok*. Második kötet. Kriza János és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmány-nyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kolozsvár, KJNT

OZSVÁTH Imola

- 2009a *Udvarhelyszéki pedagógusok a 20. század második felében*. Életpályák és élet-történetek. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos
 2009b Falusi értelmiségiek háborús- és katonatörténetei. In: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm: *KJNT Évkönyve 17*. Nemzedékek, kutatások, le-nyomatok. Kolozsvár, KJNT, 71–100.
 2010 A pedagógusok gyűjtőmunkájának helye a romániai magyar néprajzkutatás tör-ténetében. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Év-könyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 289–323.

OZSVÁTH Imola (s.a.r.)

- 2008 *Néptanítók*. Életpályák és élettörténetek. Kolozsvár, Scientia Kiadó
 2009 *Bálint Dezső – Kovács Piroska – Balázs Dénes: Lámpások voltunk*. Udvarhely-széki pedagógusok élettörténete. Sajtó alá rendezte Ozsváth Imola. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (Emberek és kontextusok 3.)
 2012 *Nagy Julianna: Miért nem lehettem költő?* Egy mezőségi parasztasszony narratívumai. Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta Ozsváth Imola. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület (Emberek és kontextusok 7.)

PÁCZKÁN Éva

2002 *Kopasz föld*. Mentalitás- és szövegvizsgálat egy élettörténet elemzésének alapján. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 13.)

PAKÓ László – TÓTH G. Péter (szerk.)

2014 *Kolozsvári boszorkányperek. 1564–1743*. Budapest, Balassi Kiadó (A magyarországi boszorkányság forrásai. Várostörténeti források 4.)

PÁL Judit

2003 *Városfejlődés a Székelyföldön. 1750–1914*. Csíkszereda, Pro-Print

PALÁDI-KOVÁCS Attila

2008 K. Kovács László, az anyagi kultúra kutatója. *Ethnographia* CIX. 2–3. 193–207.

2012 Emlékbeszéd Gunda Béla (1911–1994) rendes tag fölött. *Ethnographia* CXXIII. 1. 79–98.

PÁLFALVI Pál

2003 A Gyimesek botanikai és etnobotanikai kutatásának története. *Múzeumi Füzetek* (Kolozsvár) 12. 77–90.

2006 A fiókás tyúktaréj – *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb. Erdélyben. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2005*. Csíkszereda, 485–494.

2011–2012 A Gyimesi-hágó környékének flóralistája. I–II. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VII*. 2011. 401–426., VIII. 2012. 375–396.

PALKÓ Attila – SZENTIMREI Judit

2008 *Marosmagyarói varrottasok és szőttesek*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó

PAPP Nóra

2013 Etnobotanikai kutatások Erdélyben az 1960-as évektől napjainkig. In: Barna Gábor – Kerekes Ibolya – Kótyuk Erzsébet (szerk.): *A test és a lélek orvosai*. Grynaeus Tamás emlékkönyv. Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Intézet, 32–54. (Szegedi vallási néprajzi könyvtár 33.)

PÁVAI István

2005 Az erdélyi nagytáj a néprajz-, népzene- és néptánc kutatás szemléletében. In: Keszeg Vilmos – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 13*. Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 15–47.

2006 *Zene, vallás, identitás a moldvai magyar népéletben*. Kolozsvár, KJNT

2012 *Az erdélyi magyar népi tánczene*. Kolozsvár, KJNT

PÉNTEK János

2003 *Népi nevek, népi hagyományok*. Marosvásárhely, Mentor

2008 A belső tagolódás kérdése A moldvai magyarban a szóföldrajz alapján. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 11–38. (Kriza Könyvek 32.)

PESTY Frigyes

2012 *Pesty Frigyes helynévgyűjteménye. 1864–1865*. Székelyföld és térsége I. Kovászna megye. Közzéteszi Csáki Árpád. Budapest–Sepsiszentgyörgy, Országos Széchényi Könyvtár – SzNMúz

PÉTER Éva

2008 *Református gyülekezeti énekek az erdélyi irott és szájhagyományos forrásokban*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó (Református Tanárképző Egyetemi Jegyzetek IV.)

PÉTER László

2011 A legkiválóbb székely mesemondó. A csíkszentdomokosi Albert András idézése. *Székelyföld* XV. 2. 131–142.

PÉTERFY László

2005 *Marosszék régi sírkövei*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

PETI Botond

2006 Szőlőtermesztés és borkultúra Csáváson. In: Peti Lehel – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Agrárörökség és specializáció a Kis-Küküllő mentén*. Kolozsvár, Nis Kiadó, 242–267.

2007 Egy moldvai csángó falu szőlőtermesztésének és borkészítésének technológiai sajátosságai. In: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt (szerk.): *Lenyomatok 6*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT, 185–204.

PETI Lehel

2007 Adaptálódás és szegregáció. A kulturális különbségek kommunikálása a cigány–magyar együttélésben egy Kis-Küküllő menti településen. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 15*. Lokalitasok, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT, 27–49.

2008a *A moldvai csángók vallásossága*. Hagyományos világnézet és modernizáció. Budapest, Lucidus Kiadó

2008b Szekularizáció és szektásodási folyamatok a moldvai csángó falvakban. In: Ilyés Sándor – Peti Lehel – Pozsony Ferenc (szerk.): *Lokális és transznacionális csángó életvilágok*. Kolozsvár, KJNT, 385–410.

2008c A lélekmentő. Katasztrófaélmény és imitatio Christi egy csángó asszony látomásában. In: Pócs Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek*. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 534–552. (Tanulmányok a transzcendensről VI.)

2009a Közösségi krízishelyzeteket artikuláló látomások a moldvai csángó falvakban. In: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *KJNT Évkönyve 17*. Nemzedékek, kutatások, lenyomatok. Kolozsvár, KJNT, 49–70.

2009b *Câteva elemente ale schimării perspectivei religioase*. Secularizarea, transnaționalismul și adoptarea sectelor în satele de ceangăi din Moldova. – *Transnational Ways of Life*. Secularization and Sects. Interpreting Novel Religious Phenomena of the Moldavian Csángó Villages. Cluj-Napoca, ISPMN

2009c *Apariția Fecioarei Maria de la Seuca în contextul interferențelor religioase și etnice – The Marian Apparition from Seuca/Szőkefalva in the Context of Religious and Ethnical Interferences*. Cluj-Napoca, ISPMN

2010a *A transzcendens kommunikáció látomásos formái a moldvai csángó falvakban*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2010b Gyógyulások egy moldvai csángó vallási mozgalom idején. In: Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina*. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 358–387. (Tanulmányok a transzcendensről VII.)

2011 Az álmok szerepe a halál kulturális kezelésében a moldvai csángó falvakban. *EM LXXIII*. 1. 42–62.

2012a *A moldvai csángók népi vallásosságának imagisztikus rítusai*. Kolozsvár, ISPMN

2012b Imagisztikus rítusok és vallásosság – csángók a szőkefalvi Mária-jelenéseken. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből*. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 231–250.

2014a *Strategii de subzistență într-o localitate de lângă Târnava Mică – Subsistence strategies in a settlement situated along the Kis-Küküllő (Târnava Mică) river*. Cluj-Napoca, ISPMN

2014b *Schimbări în agricultura rurală într-o localitate din Transilvania The changes of rural farming in a Transylvanian settlement*. Cluj-Napoca, ISPMN

PETI Lehel – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)

2006 *Agrárörökség és specializáció a Kis-Küküllő mentén*. Kolozsvár, Nis Kiadó

PETI, Lehel – TÁNCZOS, Vilmos (eds.)

2012 *Language Use, Attitudes, Strategies. Linguistic Identity and Ethnicity in the Moldavian Csángó Villages*. Cluj-Napoca, ISPMN

PÓCS Éva

2007 Kultusz, emlékezet, dekoráció. A házbelső díszítése Gyimesközéplekon. In: Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklór és vizuális kultúra*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 382–410.

2008 Szőkefalva/Seuca: egy új kegyhely új üzenetei. In: Uő. (szerk.): *Démonok, látók, szentek*. Vallásantropológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Budapest, Balassi Kiadó, 484–504. (Tanulmányok a transzcendensről VI.)

PÓCS Éva (szerk.)

2008 „*Vannak csodák, csak észre kell venni*”. Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben I. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék (Studia Ethnologica Hungarica VIII.)

2012a *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. Budapest, L'Harmattan Kiadó, PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék

2012b *Hiedelemszövegek*. Budapest, Balassi Kiadó (A Magyar Folklór Szövegvilága 1.)

POPP, Vasilie

2006 *Temetkezési szokások az erdélyi románoknál. 1817*. Vasilie Popp orvosi disszertációja, Bécs, 1817. Szerk. Deáky Zita. Deáky Zita és Gazda Klára kísérőtanulmányával. Budapest, Erdélyi Néprajzi Múzeum

POZSONY Ferenc

2002 *Zabola*. Szerk. Botlik József. Budapest, Száz magyar falu könyvesháza Kht. (Száz magyar falu könyvesháza – 2. bőv. kiad.: *Zabola*. Egy polgárosult orbaiszéki falu kulturális öröksége. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Vármegye Kiadó, 2012)

2005 *A moldvai csángó magyarok*. Budapest, Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet (Románul: *Ceangăii din Moldova*. Cluj, Asociația Etnografică Kriza János, 2002; Angolul: *The Hungarian Csángó of Moldova*. Buffalo–Toronto, Corvinus Publishing, 2006)

2006a *Erdélyi népszokások*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, KJNT – BBTE MNAT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 1.)

2006b Magyar néprajzi gyűjtemények az erdélyi múzeumokban. In: Selmeczi Kovács Attila (szerk.): *Lélek és élet*. Ünnepi kötet S. Lackovits Emőke tiszteletére. Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 176–187.

2007a Három korszak az erdélyi cigányközösségek kutatásának történetében. In: Ilyés Sándor – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 15*. Lokalitások, határok, találkozások. Tanulmányok erdélyi cigány közösségekről. Kolozsvár, KJNT, 9–26.

2007b Emlékünnepek Erdélyben és Háromszéken. In: Czziprián-Kovács Lóránd – Kozma Csaba (szerk.): *Háromszékiek Háromszékről*. Társadalomtudományi írások. Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda, Státus Kiadó, 210–238.

2008 Az erdélyi magyar társadalom kutatásának eredményei. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 157–222. (Kriza Könyvek 32.)

2009a *Erdély népei*. Szászok, örmények, székely szombatások, cigányok. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 6.)

2009b Székely kapuk szimbolikus mezőnyben. In: Vargyas Gábor (szerk.): *Átjárók. A magyar néprajztól az európai etnológiáig és a kulturális antropológiáig*. L'Harmattan – PTE Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszék. Budapest, 2009. 267–302. – Angolul: Székely Gates in Symbolic Fields. In: Gábor Vargyas (ed.): *Passageways. From Hungarian Ethnography to European Ethnology*. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszék, 2009. 255–290.

2009c A szász társadalom intézményei. In: Jakab Albert Zsolt – Peti Lehel (szerk.): *Folyamatok és léhelyzetek – kisebbségek Romániában*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Könyvkiadó, 205–244. – Románul: Instituțiile societății săsești. In: Jakab Albert Zsolt – Peti Lehel (ed.): *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*. Cluj-Napoca, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Editura Kriterion

2011a Út menti keresztok Erdélyben. In: Vargyas Gábor (szerk.): *Párbeszéd a hagyományról*. A néprajzi kutatás múltja és jelene. Budapest, L'Harmattan, 121–150.

2011b Társadalmi változások Orbaiszék településein (1850–2010). In: Kinda István (szerk.): *Beavatás. Tanulmányok a zabolai Fialat Néprajzkutatók Szemináriumainak anyagából (2008–2011)*. Kolozsvár–Zabola, KJNT – Csángó Néprajzi Múzeum, 11–56

2012–2013 A népi kultúra területi tagolódásának vizsgálata. *Acta Siculica 2012–2013*. A SzNMúz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 571–580.

2013 A székely kürtöskalács. *Ház és Ember*. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve 25. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 153–166.

POZSONY Ferenc – KINDA István

2011 *A Csángó Néprajzi Múzeum kandallócsempe-gyűjteménye*. Zabola–Kolozsvár, Csángó Néprajzi Múzeum – KJNT

POZSONY Ferenc – SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)

2004 *KJNT Évkönyve 12*. Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken. Kolozsvár, KJNT

RÁDULY János

2004 *Siratóim lesznek az égi madarak*. Székely népballadák. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

2005a *A hencegő vőlegény*. Népi tréfák, mondák, anekdoták. Marosvásárhely, Kreatív Könyvkiadó

2005b *A tulipános láda*. A kiskendi Fülöp Károly népmeséi. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

2006a *Hová, háová, Laji bátyám?* Kis-Küküllő menti székely népmesék, mondák, tréfák kiejtés szerinti lejegyzésben. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

2006b *Hallod-e te másvilág, adsz kenderért pálinkát?* Székely népi tréfák, mondák, anekdoták. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

2009 *Hozzád fohászokodom imában*. Kibédi ráolvasások, népi imák, legendaballadák, kántálóénekek. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat

ROEDIGER Lajos

2013 *Kászonszék és Háromszék néprajzos szemmel*. Szerk. Szócsné Gazda Enikő. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz

ROMÁNIAI MAGYAR IRODALMI LEXIKON

2002, 2010 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*. IV. köt. 2002, V/1. köt. 2010, V/2. köt. 2010. Főszerk.: Dávid Gyula. Bukarest–Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület

RUDASNÉ BAJCSY Márta – KÖVÁRI Réka

2012 Régi és újabb vallásos énekek a gyimesközéplokiai mindennapjaiban. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. h. n., L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanaszék, 279–330.

SALÁNKI-FAZEKAS Éva

2012 Egy berettyószéplaki cigányasszony hiedelmei. In: *Rontók, gyógyítók, áldozatok*. Történetek és élettörténetek. s.a.r.: Keszeg Vilmos. Kolozsvár, EME, 71–177. (Embeerek és kontextusok 8.)

SALAT-ZAKARIÁS Erzsébet

2006 „Édesanyám kicsi korban megtanított...” Tanulmányok a hagyományos társadalomra jellemző asszonyi tudás kérdésköréből. h. n., Triade Kiadó

2007 *Lányok, asszonyok Erdővidék hagyományos társadalmában*. Életmódkutatás valóságok és emlékek alapján. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

2011 Nyelvi és tematikus interferenciák egy erdélyi román és egy moldvai csángó megsegűjteményben. Benedek Katalin (szerk.): *A népköltészet terített asztalánál*. Tanulmánygyűjtemény. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete, 52–72.

SALAT-ZAKARIÁS Erzsébet (szerk.)

2009 *Vót, hol nem vót*. Moldvai csángó népmesék. Kolozsvár, Koinónia

SALLÓ Szilárd

2007 Rontáshiedelmek, hiedelemszerepek a gyimesi közösségben. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2006. Humán- és természettudományok*. Csíkszereda, CsSzMúz, 181–212.

2008 Urszita a Gyimesekben. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2007–2008. Humán- és természettudományok*. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Kiadó, 177–194.

2012 Rontók, jósok és gyógyítók a Gyimesekben. In: Keszeg Vilmos (s.a.r.): *Rontók, gyógyítók, áldozatok*. Történetek és élettörténetek. Kolozsvár, EME, 179–264. (Embeerek és kontextusok 8.)

2011a A CsSzMúz pástorbotjainak mintakincse. In: Kinda István (szerk.): *Beavatás*. Tanulmányok a zabolai Fiatal Néprajzkutatók Szemináriumainak anyagából (2008–2011). Kolozsvár–Zabola, KJNT – Csángó Néprajzi Múzeum, 235–264.

2011b Egy csíkmadarasi bács gazdasági kapcsolathálójának vizsgálata. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VII*. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Könyvkiadó, 277–300.

2012a *A csíki juhászok életmódja és tárgyi kultúrája*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Pozsony Ferenc

2012b Egy naskalati juhásztena eszköztárának változásvizsgálata. *EM LXXIV*. 4. 118–140.

2012c Egy csíkmadarasi család lakáskörülményei, lakásuk tárgyi ellátottságának tükrében. In: Kelemen Imola (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve VIII*. Csíkszereda, CsSzMúz, 333–351.

SCHEINT G., Daniel

2012 *Az erdélyi székelyek földje és népe természeti, politikai, statisztikai és történelmi szempontból (1833)*. Szerkesztette és gondozta: Boér Hunor és Csáki Árpád. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz

SEBESTYÉN Ádám

2008 *Gyógyító praktikák a bukovinai székelyeknél*. Kakasd, Sebestyén Ádám Székely Társulat

SEPSISZÉKI NAGY Balázs

2003 *Székelyföld falvai a huszadik század végén III*. Udvarhelyszék. Budapest, Nap Kiadó

2007 *Székelyföld falvai a huszadik század végén IV*. Marosozsék, Aranyosozsék. Budapest, Nap Kiadó

SIMON Zoltán

2006 „Szappan és víz”. A karácsonfalvi cigánység vallásos életének vizsgálata A Hetedik Napot Ünneplő Adventista Egyház térnyerésének tükrében. In: Daniel Heinz – Fazekas Csaba – Rajki Zoltán (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Szigeti Jenő 70. születésnapjára*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 278–297.

2009 „Karácsonfalvi gáborok”: recens-társadalmi-szociális határok, etnikus sztereotípiák egy erdélyi gábor közösségben. *Néprajzi Látóhatár* XVIII. 3. 38–65.

SOÓS PÁRHONYI Tímea

2002 A rontáshiedelmek működtetése válsághelyzetekben. In: Szikszai Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 10*. Kolozsvár, KJNT, 106–152.

2010 Javasasszony és páciens a Szilágyságban. In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos (s.a.r.): *A beteg ember*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 179–334. (Emberek és kontextusok 4.)

STUBER György

2010 *Moldvai csángómagyar „síposok”*. Dudakultúra a magyar nyelvterület legkelembb részén. 1973–2010. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvtár)

SUBA László

2005 *Torda és környéke fazekassága*. Szerkesztette Tötszegi Tekla. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 25.)

SZABÓ Judit

2003 Balázs Márton és a háromszéki néprajzkutatás. In: Dimény Attila – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Népi kultúra, társadalom Háromszéken*. Kolozsvár, KJNT, 21–33. (Kriza Könyvek 17.)

SZABÓ Márta

2004 A magyarlapádi házassági anyakönyvek. In: Pozsony Ferenc – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *KJNT Évkönyve 12*. Anyakönyves vizsgálatok erdélyi településeken. Kolozsvár, KJNT, 130–173.

SZABÓ Sámuel

2009 *Erdélyi néphagyományok*. 1863–1884. Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórta hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Budapest–Marosvásárhely, Európai Folklor Intézet – Mentor Kiadó

SZABÓ Á. Töhötöm

2002 *Közösség és intézmény*. Stratégiák a lónai hagyományos gazdálkodásban. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 11.)

2003 A magyar nyelvű néprajzi felsőoktatás, kutatás és muzeológia Romániában. *Néprajzi Látóhatár* XII. 1–2. 83–114.

2004 Látható és láthatatlan terek Kolozsváron. *Néprajzi Látóhatár* XIII. 3–4. 87–112.

2006 A kooperáció mint agrárstratégia. A gazdasági környezet és a fejlődés kérdései. In: Peti Lehel – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Agrárörökség és specializáció a Kis-Küküllő mentén*. Kolozsvár, Nis Kiadó, 101–151.

- 2008 *Munkavégzés, kapcsolatok és kooperációs formák az erdélyi falusi gazdálkodásban*. Doktori dolgozat. Debreceni Egyetem. Irányító: Keményfi Róbert
- 2009a *Kooperáló közösségek*. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban. Marosvásárhely, Mentor Kiadó
- 2009b *Etnikumok, hagyományörző falvak [Dél-Erdély és Bánság népi kultúrája]*. In: Horváth Gyula (szerk.): *A Kárpát-medence régiói. Dél-Erdély és Bánság*. Pécs–Budapest, MTA–RKK – Dialóg Campus Kiadó, 430–443.
- 2011 *De la resursele locale la cele externe: etnicitate și strategii economice într-un sat din Transilvania*. In: Fosztó László – Toma Stefánia (red.): *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*. Cluj, ISPMN–Kriterion, 313–341.
- 2013a *Gazdasági adaptáció és etnicitás*. Gazdaság, vidékiség és integráció egy erdélyi térségben. Kolozsvár, ISPMN – KJNT
- 2013b *Does the Countryside Still Feed the Country? Producing and Reproducing the Rural in Transylvania*. In: Luís Silva – Elisabete Figueiredo (eds.): *Shaping Rural Areas in Europe: Perceptions and Outcomes on the Present and the Future*. GeoJournal Library, vol. 107. 165–180.
- SZABÓ Á. Töhötöm (szerk.)
- 2002a *Lenyomatok*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 12.)
- 2002b *Életutak és életmódok*. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 15.)
- 2003 *Lenyomatok 2*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 19.)
- 2004 *Lenyomatok 3*. Fiatal kutatók a népi kultúráról. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 23.)
- SZACSVAY Éva
- 2006 *Tér, emlékezet, identitás. A kalotaszegi konfirmáció tere és szimbólumai*. In: Gazda Klára – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 14*. Tanulmányok Szentimrei Judit 85. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 226–245.
- SZAKÁL Anna (szerk.)
- 2012 *„Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...”* Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtésének történetéhez. Kolozsvár, KJNT – Magyar Unitárius Egyház
- SZALMA Anna-Mária
- 2011a *A fénykép a mindennapi életben*. Vizuális antropológiai közelítések privát fényképkorpuszokhoz. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos
- 2011b *Fénykép a 20. században – a 20. század fényképe*. Privát fotókorpuszok elemzésének tanulságai. In: Keszeg Vilmos – Szalma Anna-Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 19*. A 20. század (biografikus) történetei. Kolozsvár, KJNT, 195–217.
- 2014 *A fénykép a mindennapi életben*. Fényképkorpuszok antropológiai elemzése. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület (Emberek és kontextusok 10.) (megjelenés előtt)
- SZÉKELY Ferenc
- 2012 *Népi építészet és térkihasználás Havadon*. Marosvásárhely, Silver Tek (31 fényképpel és 7 rajzzal)
- SZÉKELY Ferenc – GEGESI László János – NAGY Ödön
- 2002 *Népi gazdálkodás Havadon*. Kolozsvár, Kriterion (10 fényképpel és 12 rajzzal)
- SZENIK Ilona
- 2008 *Studii de Etnomuzicologie. I–III*. Cluj–Napoca, Media Musica
- SZENIK Ileana – BOCȘA Ioan
- 2011 *Colinda în Transilvania*. Catalog tipologic muzical – *Traditional Carol in Transilvania*. Musical typological catalogue I–II. Cluj–Napoca, Qual Media (kétnyelvű, DVD melléklettel)

SZENTES Gábor – SZENTES Szidónia

2005 *Madéfalva hagyatéka*. Kolozsvár, Kalauz Kiadó

SZIKSZAI Mária

2004 *Történetek története*. Képiség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

2005 *Történetek története*. Képiség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2006 Középkori kísértés- és gyógyítástörténetek az archaikus népi imák és oltári táblaképek tükrében. In: Barna Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*. Szeged, Néprajzi Tanszék, 112–140.

2007 Szent Antallal kapcsolatos archaikus népi imák. In: Lackovits Emőke, S. (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében II*. Veszprém–Debrecen, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság Laczkó Dezső Múzeuma – KLTE Néprajzi Tanszéke, 9–28.

2008a Mirákulumra várva. Kontextus és hatékonyság egy könnyező kép csodái kapcsán. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó A. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 251–268. (Krizsa Könyvek 32.)

2008b Kegykép és mirákulum. A kolozsvári könnyező Szűz képének 18. századi mirákulumleírása. *EM LXX*. 1–2. 56–63.

2009 *A művészet antropológiája*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 5.)

2010 *Szövegek, képek, kultúrák*. Két tanulmány a szakrális művészet és a vallásos élet területéről. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

SZIKSZAI Mária (szerk.)

2002 *KJNT Évkönyve 10*. Kolozsvár, KJNT

2003 *KJNT Évkönyve 11*. Játék és kultúra. Kolozsvár, KJNT

SZILÁGYI Enikő Hajnalka (összeáll.)

2002 *Az EM folyóirat néprajzi írásainak annotált bibliográfiája (a kezdetektől 1916–17-ig)*. Kolozsvár, KJNT (A KJNT Értesítője XII. 1–2.)

SZILÁGYI Levente

2013 *Csanálos és Vállaj kapcsolatainak változása a 20. század folyamán a magyar-román határ kontextusában*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Pózonzy Ferenc

SZŐCS Levente

2010 *20. századi gyergyói népi önéletrajzok*. A népi önéletírás funkciói. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2011a A népi önéletírás funkciói – öt huszadik századi önéletrajz alapján. In: Keszeg Vilmos – Szalma Anna-Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 19*. A 20. század (biografikus) történetei. Kolozsvár, KJNT, 159–194.

2011b *20. századi gyergyói népi önéletrajzok*. A népi önéletírás funkciói. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT (Krizsa Könyvek 37.)

SZŐCSNÉ GAZDA Enikő

2002 A székelyföldi szóttesmozgalom és a Székely Nemzeti Múzeum. *Acta VI*. 2. Sepsiszentgyörgy, 203–214.

2003 Háromszéki csempekészítő központok és kutatási problémáik. In: Dimény Attila – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Népi kultúra, társadalom Háromszéken*. Kolozsvár, KJNT, 34–57. (43 rajzzal)

- 2004 A Sepsí Református Egyházmegye válási jegyzőkönyvei. In: Bárh Dániel – Lackó János (szerk.): *Halmok és havasok*. Tanulmányok a hatvan esztendő Bárh János tiszteletére. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, 355–378.
- 2005 Viselettörténeti adatok a 17–18. századi háromszéki hozománylevelekben. In: Keszeg Vilmos – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 13*. Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 164–199.
- 2006a Tárgyak és írások. A hozománylevelek szerepe a háromszéki nők életében. In: Gazda Klára – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 14*. Tanulmányok Szentimrei Judit 85. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 31–42.
- 2006b A föld és ennek leányági öröklési rendje Székelyföldön. *EM LXXVIII*. 1–2. 84–96.
- 2007 Az elkeresztelés. In: Lackovits Emőke, S. – Szöcsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMúz – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, II. 187–196.
- 2008a A Fiság völgye régi kötött nagykapui. In: Murányi János (főszerk.): *A CsSzMúz Évkönyve 2007–2008*. Humán- és Természettudományok. Csíkszereda, CsSzMúz – Pro-Print Könyvkiadó, 195–216.
- 2008b Erdélyi levéltári források felhasználási lehetőségei az építészeti és lakásberendezés rekonstruálásában. *Ház és Ember 20*. (2007). Szentendre, 159–202.
- 2010a *Erdélyi kályhák és kályhacsempék*. Budapest, Terc Kiadó (24 fénykép, 564 rajz) (Népi kultúra sorozat 11.)
- 2010b *Székelyföldi sgraffito kerámia*. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz – Román nyelven: *Ceramica zgrafitată din Ținutul Secuiesc*. Sfântu-Gheorghe, Muzeul Național Secuiesc, 2010.
- 2010c Polgárosodás és modernizáció Orbaiszéken. A kovásznai fürdők példája. *Acta Siculica 2010*. A SzNMúz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 565–577.
- 2010d *A háromszéki hozomány a 19. században*. Doktori dolgozat. Debreceni Egyetem. Irányító: Bartha Elek

TAKÁCS György

- 2003 „Ragyogo csillagok a földre huljatok.” Hárompataki archaikus népi imádságok, ráolvasók, szentes énekek. In: Tomisa Ilona (szerk.): *Hárompatak*. Egy ismeretlen néprajzi kistáj Erdély és Moldva határán. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete, 141–210.
- 2004 *Kantéros, lüderc, rekegő*. Hárompataki csángó hiedelemmondák. Budapest, Magyar Napló (CD-melléklettel)
- 2011 Arra mennek az angyalok... Angyali alakok, csoportok és rendek a régi Csíkszék archaikus népi imádságaiban. *EM LXXIII*. 1. 11–41.
- 2012a „Piros hajnal hasada, égi madár reppene...” Madarak, angyalok és a hajnal időszak a régi Csíkszék archaikus népi imádságaiban. In: Németh Zsolt (szerk.): *Levelek az élőfáról*. Évkönyv Molnár V. József 82. születésnapjára. Budapest, Püski Kiadó, 61–96.
- 2012b Nagy Szent Mária egy nagy asztalt terített... A hegyen végzett loáldozat és a betegségdémonok megvendéglése egy különös ráolvasócsoporthoz. *EM LXXIV*. 4. 46–84.
- 2012c „Görget az égbe, villámlik a földön...” A kígyó- és menyétmarásra használt csíkszéki ráolvasók eredetkérdéséhez. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szövegek*. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből. h. n., L’Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 415–477.

TÁNCZOS Vilmos

- 2002 Hungarians in Moldavia. *Hungarian Heritage*. Volume 3. Budapest, European Folklore Institute, 11–27.
- 2004 A moldvai csángók nyelvészeti kutatása. 1945–2004. In: Kiss Jenő (szerk.): *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 221. szám, Budapest, 208–285.
- 2006a *Folklórszimbólumok*. Egyetemi jegyzet. Kolozsvár, KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 2.) – Bővített kiadása: *Szimbolikus formák a folklórban*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2006.
- 2006b Erdély János (1891–1983) bogdánfalvi szentember és népénekjei. In: Domokos Mária – Halász Péter (szerk.): *A népének mint a hagyományos vallásgyakorlat egyik legfontosabb eleme*. Budapest, Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, 61–82.
- 2006c Egy XVI–XVII. századi magyar ferences moldvabányai sírkövéről. In: Selmezy Kovács Attila (szerk.): *Lélek és élet*. Ünnepi kötet S. Lackovits Emőke tiszteletére. Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 37–44.
- 2007a A moldvai csángók népi vallásosságának kutatása. Kutatástörténeti összefoglaló. In: Lackovits Emőke, S. – Szócsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMúz – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, II. 311–338.
- 2007b Moldvabánya magyar emlékei a történetírásban és a folklórban. In: Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Folklór és történelem*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 342–371.
- 2007c A folklór-képek kétféle értelmezéséről. In: Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Folklór és vizuális kultúra*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 43–51.
- 2008a *Elejtett szavak*. Egy csiki székely ember nyelve és vilásképe. Csíkszereda, Bookart
- 2008b „Ezer level ezer angyal közepibe”. Angyalkultusz a moldvai csángó folklórban. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatók és értelmezések*. Kolozsvár, BBTE MNAT – KJNT, 269–298. (Krizsa Könyvek 32.)
- 2008c A magyar szentek templomai Moldvában. *Székelyföld* XII. 8. 120–132.
- 2009a A magyar szentek moldvai kultuszának történeti rétegei. In: Diószegi László (szerk.): *Moldvai csángók és a változó világ*. Budapest–Szombathely, Teleki László Alapítvány – Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ, 139–157.
- 2009b Árpád-házi Szent Erzsébet tisztelete a moldvai katolikus egyházmegyében. In: Gábor Csilla – Knecht Tamás – Tar Gabriella-Nóra (szerk.): *Árpád-házi Szent Erzsébet*. Magyar–német kultúrkapcsolatok Kelet-Közép-Európában. Kolozsvár, Verbum Keresztény Kulturális Egyesület, 167–175., 318–320. (képmellékletekkel)
- 2009c A passióepika néhány képe az archaikus népi imádságokban és az egyházművészetben. In: Marton József – Bodó Márta (szerk.): *Ezeréves múltunk*. Tanulmányok az erdélyi egyházmegye történelméről. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum Keresztény Kulturális Egyesület, 50–61.
- 2010a Néhány képtelen székely proverbium képi háttéréről. In: Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Folklór és nyelv*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 41–58.
- 2010b Magyar vallási néprajzi kutatások Erdélyben (tudománytörténeti összefoglaló és könyvészet). In: Czégényi Dóra – Keszeg Vilmos – Pozsony Ferenc (szerk.): *KJNT Évkönyve 18*. Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt. Kolozsvár, KJNT, 13–116.
- 2011a *Madárnyelven*. A moldvai csángók nyelvéről. Kolozsvár, EME

2011b A halottkultusz modern kori átalakulása. In: Diósi Dávid (szerk.): *A halálbiztos halál*. Tanulmányok az elmúlás és a halál kultúrájáról. Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat – Verbum, 109–122.

2012 *Language Shift at the Moldavian Csángós*. Cluj-Napoca, ISPMN (térképmelléklettel, grafikonokkal)

TÁNCZOS Vilmos (szerk.)

2004 *Képek a folklórban*. Tanulmányok az archetipikus szimbolizáció köréből. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 22.)

TÁNCZOS Vilmos – TÖKÉS Gyöngyvér (szerk.)

2002 *Tizenkét év*. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről. I–III. Kolozsvár, Scientia Kiadó

2004 *Tizenkét év*. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről. Névmutató. Kolozsvár, Scientia Kiadó

TANKÓ Gyula

2003 „*En es tudtam hazudozni*”. Népi humor Gyimesben. Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó

2008 *Öregek faggatása*. Történelem, életmód, sors Gyimesben. Csíkszereda, Státus Kiadó

2009 *Gyimes a politika árnyékában*. Csíkszereda, Státus Kiadó

Tankó Mónus Berta

2007 *Vajon miért beszélt nekem annyi sok mindent nagyapó?* Tankó Mónus Berta csángó pásztor emlékezései. Szerkesztette: Bakay Péter – Harangozó Imre. Újkígyós, Ipolyi Arnold Népfőiskola

TATÁR Erzsébet

2010 Szabóné Tatár Erzsébet álom- és látomástörténeteiből. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Mezőség*. Történelem, örökség, társadalom. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 159–181.

TATÁR Zoltán

2005 *Kincses külvárosom*. Kolozsvár, Kalauz Kiadó

TÉGLÁS István

2006 *Dél-erdélyi himes tojások*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

TELENKÓ Bazil Mihály

2004 A házsongárdi temető térszerkezete. *Néprajzi Látóhatár* XIII. 1–2. 9–28.

TOMA Stefánia – FOSZTÓ, László

2011 *Spectrum*. Cercetări sociale despre romi. Cluj-Napoca, ISPMN–Kriterion

TOMISA Iona (szerk.)

2003 *Hárompatak*. Egy ismeretlen néprajzi kistáj Erdély és Moldva határán. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete

TÓTH Zsombor

2006 *A történelem terhe*. Antropológiai szempontok a kora újkori magyar írásbeliség textusainak értelmezéséhez (tanulmányok). Kolozsvár, KOMP-PRESS – Korunk Baráti Társaság

2011 *Ifjúkori [ön]arckép*. Cserei Mihály ifjúságnak záró szakasza (1690–1698). Egy XVII. századi ifjú mentális világának történeti antropológiai értelmezése. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

TÖTSZEGI Tekla

2003 *A mérái kötény*. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 18.)

2005 Kígyómotívum a mérái textíliákon. In: Keszeg Vilmos – Tötszegi Tekla (szerk.): *KJNT Évkönyve 13*. Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára. Kolozsvár, KJNT, 294–324.

2007a Uma nova festa: os dias de Mera. In: José da Silva Lima (coord.): *A festa da aldeia património festivo europeu – La fête du village – patrimoine festif européen*. Braga, Faculdade de Ciências Sociais–Colecção SOCIETAS N° 2- Alcalá – Imperitura, 121–131. – Románul: O sărbătoare nouă: zilele satului Mera. In: Simona Munteanu (red șef): *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei 2007*. Simpozion omagial „Romulus Vuia și etnografia românească”, organizat cu ocazia împlinirii a 85 de ani de existență a Muzeului Etnografic al Transilvaniei și a 120 de ani de la nașterea profesorului Romulus Vuia 1922–2007. Cluj-Napoca, Argonaut, 2007, 278–286.

2007b Himes zsebkendők. Funkciók, díszítmények, szövegek. In: Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Folklór és vizuális kultúra*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 438–457.

2007c *A mérái viselet változása a 20. században*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2008 *Satul transilvănean văzut prin obiectivul lui Denis Galloway*. Cluj-Napoca, Editura Argonaut

2009 *A mérái viselet változása a 20. században*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

2012a Implications culturelles des inscriptions sur textiles d’ameublement intérieur dans le monde paysan multiethnique de Transylvanie (XVIIIe–XXe siècles). *Transylvanian Review* XXI. 3. 3–18. – Románul: Implicațiile culturale ale înscricțiilor textilelor de interior țărănești din mediul multiethnic transilvănean (sec. XVIII–XX). In: Ion Cuceu – Maria Cuceu (ed.): *Mentori și discipoli*. 85 de ani de la nașterea profesorului Dumitru Pop. Cluj-Napoca, Editura Mega – Editura Fundației pentru Studii Europene. 721–741.

2012b A tárgyfeliratok elemzésének lehetőségei a néprajzi kutatásban – a torockói bútorok példája. *Erdélyi Múzeum* LXXIV. 4. 141–149.

TÖTSZEGI Tekla – PÁVAI István

2010 *Zene, tánc, hagyomány. Denis Galloway romániai fotói, 1926–1932 / Muzică, joc, tradiție. Fotografii executate în România de Denis Galloway, 1926–1932 / Music, Dance, Tradition: Dennis Galloway’s Romanian Photographs, 1926–1932*. Budapest–Cluj-Napoca, Hagymányok Háza – Muzeul Etnografic al Transilvaniei

TRENCSENYINÉ TÓTH Edina

2007 A hétköznapiok vallásossága Magyarlapádon és környékén. In: Bárh János (szerk., bev.): *Lapádi vendégség*. Néprajzi tanulmányok Magyarlapádról és környékéről. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, 181–251.

TURAI Tünde

2004 *Az életút végén*. Szilágyborzási öregek társadalmi helyzetének vizsgálata. Kolozsvár, KJNT (Kriza Könyvek 21.)

2010 *Öreg ember nem vénember!* Idősek társadalom-néprajzi szempontból. Budapest, Balassi Kiadó

VAJDA András

2011a *Írásfunkciók és írásszokások egy település életterében (Sáromberke, Maros megye)*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Keszeg Vilmos

2011b A szakrális ter(ek) íráshasználata Sáromberkén. *Acta Siculica 2011*. A SzNMúz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 687–698.

2011c Írás, kommunikáció, történelem: második világháborús katonalevelek. In: Keszeg Vilmos – Szalma Anna-Mária (szerk.): *KJNT Évkönyve 19*. A 20. század (biografikus) történetei. Kolozsvár, KJNT, 49–89.

VAJDA András (szerk., s.a.r.)

2008 *Berekméri István Andrásé: Minden poklon keresztül*. Sajtó alá rendezte Vajda András. Marosvásárhely, Mentor Kiadó (Emberek és kontextusok 2.)

2013 *Az írás és az írott szó hatalma*. Az írás a mindennapokban egy Maros menti településen. Kolozsvár, EME (Emberek és kontextusok 9.)

VAJDA Noémi

2014 *Öregapám mesélte*. Kisiratosi népi gyermekjáték-gyűjtemény és gyűjtőnapló. Kisiratos, k. n.

VARGHA Mihály (felelős kiadó)

2012 *Kós Károly Székely Nemzeti Múzeuma*. Sepsiszentgyörgy, SzNMúz

VASS Erika

2010 *A búcsú és a búcsújárás mint rituális dráma*. Szeged, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára – Lexika Kiadó

é. n. [2012] *A Hunyad megyei református szórványmagyarság*. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum

VÉGH Balázs Béla

2010 *Mezőfényi gyermekmondókák. Hiripi cigány népmesék*. Hajdúböszörmény, Didakt Kft.

VERES Emese Gyöngyvér

2002 *Gergely napjától Péter-Pálig*. Ünnepek és jeles napok a barcasági csángóknál. Hétfalu, Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság

2005a Szülés, keresztelés és gyermekgondozás a barcasági (hétfalusi) csángóknál. In: Uő. (szerk.): *Vallási néprajz 12*. Evangélikus múltunk – evangélikus jelenünk. Budapest, ELTE BTK Folklor Tanszéke – Magyarországi Evangélikus Egyház Néprajzi Munkacsoportja, 165–184.

2005b *Ma leszek először házadban vendéged*. Felnőtté válás a barcasági csángóknál. Budapest, Magyarországi Evangélikus Egyház Néprajzi Munkacsoportja

2007a Konfirmáció a barcasági csángó gyülekezetekben. In: Lackovits Emőke, S. – Szöcsné Gazda Enikő (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, SzNMúz – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, II. 197–206.

2007b Magyarvár, csángó szobor, Kossuth Lajos szemfedője. A szabadságharc emlékezte Hétfaluban. In: Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklor és történelem*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 211–226. (Folklor a magyar művelődéstörténetben 3.)

VERESS PÉTER Ilona

2002 *Mezőcsávási gyermekfolklor*. Bukarest, Kriterion

VIDA Erika – MAGYAR Zoltán

2009 *Ördögösfüzesi népmesék (Hideg Anna meséiből)*. Magyar Zoltán és Vida Erika gyűjtése alapján szerkesztette, átdolgozta és az utószót írta Vida Erika. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, (DVD-melléklet, 23 rajz)

VIRÁG Magdolna

2010 Az elitkultúra szerepe egy életpálya alakulásában. In: Keszeg Vilmos – Szabó Zsolt (szerk.): *Mezőség*. Történelem, örökség, társadalom. Kolozsvár, Művelődés, 251–269.

VITOS Mózes

2002–2003 *Csikmegyei füzetek. I–II*. Adatok Csikmegye leírásához és történetéhez. Csíkszereda, Hargita Kiadóhivatal (1. kiad. 1894.)

VÖRÖS Gabriella

2005 A szakrális, a nemzeti közösség és az egzotikum élménye. A magyarországiak részvételének motivációiról a csíksomlyói búcsúban. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély- (de)konstrukciók*. Budapest–Pécs, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 69–83.

ZÓLYOMI Emőke – Gyöngyvér

2010 A pránanadi gyógyítók tevékenysége Borszéken. In: *Acta Siculica 2010*. A SzNMúz Évkönyve. Sepsiszentgyörgy, 609–622.

ZSIDÓ Ferenc

2009 *Történetiség, sorsok, hiedelmek a Felső-Nyikó mentén*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE MNAT. Irányító: Péntek János

2012 *A múlt kisajátítása*. Magyar, román és cigány közösségek történelemszemléletének összehasonlító elemzése. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó

ZSIGMOND Győző

2003 Hungarian Political Jokes from Romania and Hungary on the Tragic Events of September 11 and their Consequences. *Semiotische Berichte* (Wien) 1–4. 317–334.

2005 *Csillagok, csillagképek magyar népi nevei*. Csillagokhoz fűződő néphagyomány. Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi Intézet (Magyar Névtani Dolgozatok 198.)

2006 *Három kismacska...* Erdélyi politikai viccek. 1977–1997. Budapest, Pont Kiadó (2. bőv. kiad.)

2009 *Gomba és hagyomány*. Etnomikológiai tanulmányok. Sepsiszentgyörgy–Budapest, LKG – Pont Kiadó

2011 *Népi gombaszat a Székelyföldön*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó

2012 Hungarian political humour in Romania and Hungary. *Revista de etnografie și folclor. Journal of Ethnography and Folklore* 1-2. 75–89.

ZSIGMOND Győző (szerk.)

2002 *Népi mesterség, népművészet. Meșteșug și artă populară*. Bukarest–București, A Magyar Köztársaság Kulturális Központja – Centrul Cultural al Republicii Ungare

2003 *Napjaink folklórja – Folclorul azi*. Bukarest, Magyar Köztársaság Kulturális Központja

2005 *Növények a folklórban. Plante în folclor*. Bukarest, Magyar Köztársaság Kulturális Intézete

2013 *Szent György és napja a néphagyományban. Sf. Gheorghe și ziua lui în tradiția populară*. Bukarest–Sepsiszentgyörgy, Balassi Intézet – Romániai Hungarológiai Társaság (DVD melléklettel) (1. kiad.: Sepsiszentgyörgy, Medium Kiadó, 2004)

ZSIGMOND Júlia

2012 A közös vallás, amely elválaszt. Két kolozsvári református egyetemista szervezet vallásos mentalitása. In: Barna Gábor – Povedák Kinga (szerk.): *Vallás, közösség, identitás*. Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 81–90.

2014 Narrációk egy emlékezetes kalotaszentkirályi evangelizációs hétről. *EM LXXXVI*. 1. 44–55.

ZSÓK Béla

2004 *Édesanyám dalai*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó

Az erdélyi szociológia eredményeinek szintézise (2002–2013)

SÓLYOM ANDREA, VERES VALÉR¹

Az erdélyi magyar szociológia eredményeinek és a szociológia intézményes helyzetének felvázolására, összefoglalására vállalkoztunk a 2002 és 2013 közötti időszakra vonatkozóan.² A szintézis megírásához meg kell állapítanunk a vizsgálódásunk határait. Az első kérdés, amire választ kellett adnunk, más tudományterületekhez hasonlóan, hogy mi tartozik az erdélyi szociológiához tudományterületi szempontból. A választ két irányból közelíthetjük meg. Az egyik, hogy Romániában a felsőoktatás területén az ARACIS besorolása alapján a szociológia szakirányhoz tartozik a szűk értelemben vett szociológia, a kulturális antropológia és a szociális munka, így az ezeken a területeken kutató, oktató szakemberek munkásságát fogjuk tárgyalni, összefoglalni. Ugyanakkor a kulturális antropológia intézményesülése az etnográfiaival is összefonódik, ezért módszertani szempontból csak azokat az antropológiai kutatásokat, publikációkat tárgyaljuk, amelyeknek szerzői valamely szociológiai alapterülethez kapcsolódó felsőoktatási műhelyben dolgoznak, vagy végzettségük (alapképzés, mesteri vagy doktori szinten) ehhez a területhez kapcsolódik. A másik megközelítés a KAB szakbizottsági struktúrájából következő tudományterületi felosztás, amely értelmében a demográfiát is a szociológia eredményei keretében tárgyaljuk,³ annál is inkább, mert Romániában a demográfia, a népességkutatás nagyjából a szociológiai képzés keretében kapott helyet.

Vizsgálódásunk másik kérdése az, hogy hogyan határoljuk be az erdélyi/romániai magyar szociológiát. Mindazon – tág értelemben vett – szociológus kutatók, oktatók munkássága beletartozik a szintézisünk tárgykörébe, akik Romániában élnek és dolgoznak, beszélnek magyarul, és magyar nyelven (is) jelent meg legalább egy publikációjuk.⁴

---

¹ A tanulmány egyes részeinek a megírásában közreműködött Magyarai Tivadar.

² E feladat ellátását e szintézis szerzői csak részben tudták megtenni, reméljük, hogy nagyobb részben, tekintettel arra, hogy egyes oktató- vagy kutatóműhelyek képviselői, vagy azok nagyobb része többszöri felkérésre, közvetítésre sem reagáltak, nem szolgáltatott adatokat. Ennek ellenére a nyilvánosan elérhető forrásokat felhasználtunk.

³ A KAB egyik szakbizottsága a Szociológiai és Demográfiai Szakbizottság nevet viseli.

⁴ Sajnálatos módon majdnem kizárólag azon kutatók munkásságát tudtuk összegezni, akik valamely felsőoktatási vagy kutatóműhelyhez kapcsolódnak (és akik válaszoltak adatgyűjtési felkérésünkre, vagy online elegendő elérhető információt találtunk róluk).

A továbbiakban a tudománytörténeti szintézisünk módszertanát, szerkezetét ismertetjük röviden. Először áttekintjük azokat az intézményeket, műhelyeket, amelyek keretében jelentősebb szociológiai tudományos munkát végeznek, összefoglalóan értékeljük és ismertetjük a kutatómunka eredményét. A második részben egy rendszerezett elemzést ismertetünk három folyóiratról, amelyek kiadása az erdélyi magyar szociológiai műhelyekhez kapcsolódik, és jellegükben képviselik az erdélyi szociológiát. Ezt követően a mezőnyben született könyvek ismertető áttekintését tettük meg. A negyedik részben áttekintettük a legfontosabb tudományos eredményeket a 2002 utáni időszakból, különböző kutatási csapásirányok szerint, ám a lista nem teljes, még más eredményekről is lehetett volna írni (a KAB általános módszertana szerint 5 eredményre kellett volna szorítkozni). Az utolsó részben a tudományterület képviselőinek bemutatására került sor, a doktori fokozattal rendelkező, nagyobb teljesítményű kutatók munkáját egy ott ismertetett szempontrendszer szerint értékeltük és ismertettük, a fiatal, fokozat nélküli kutatók esetén a munkahely, kutatócsoport és a kutatási terület mellett néhány jellegzetesebb írásukat említjük meg, a teljesség igénye nélkül. Tisztában vagyunk azzal, hogy a lista nem teljes, különösen a fiatal kutatók maradhattak ki többen, valamint a közeli tudományterületeket művelő kutatók, akik munkássága a szociológiához is kapcsolódik, de hangsúlyosabban a néprajz és a kommunikációtudomány mezején vannak jelen.

Felmerül annak problémája, hogy ki illetékes egy ilyen tudománytörténeti szintézis megírására. Minden bizonnyal jó néhány olyan szakembert fel tudnánk sorolni, akik rálátással rendelkeznek az egyes szegmensekre, és kevés olyat, aki mind a műhelyek, mind a tudományos teljesítmények tekintetében „egyenlő” távolságra helyezkedne el az érintettektől. Megvannak az előnyei és a hátrányai annak, ha belső – az erdélyi magyar szociológiai mező tagjára –, illetve annak is, ha külső, „független” szakértőkre bízunk ezt a feladatot. A Kolozsvári Akadémiai Bizottság az előbbi mellett döntött. Így amit tehetünk annak érdekében, hogy minél tárgyilagosabb képet alkossunk a 2002–2013 közötti periódusról, az az, hogy egységes kritériumok alapján elemezzük az egyes iskolákhoz, műhelyekhez, szerzőkhöz tartozó teljesítményeket, illetve ahol magunk is érintettek vagyunk, ott egymás (e tanulmány szerzői) és egyes belső célcsoportok (tanszékvezetők, igazgatók, szerkesztők) segítségét vesszük igénybe. Ez utóbbiaknak ezúton is köszönjük a munkánkhoz nyújtott hozzájárulásait. Valamint köszönettel tartozunk mindazoknak, akik a kézirat elkészülése során javaslataikkal, hozzászólásaikkal, építő kritikáikkal felhívták a figyelmünket azokra az aspektusokra, amelyekre nem szenteltünk elég hangsúlyosan figyelmet. Gondolunk itt elsősorban a szelterszi társadalomtudományi táborban 2014 augusztusában lezajlott beszélgetésekre.

1. A szociológia intézményes helyzetének és teljesítményének összegzése⁵

Az erdélyi magyar szociológia intézményes feltételei számottevően kibővültek a 2002 utáni periódusban az 1990-es évekhez képest. Jelenleg (2013-ra) négy önálló, jelentős intézmény – három egyetem és egy kutatóintézet –, valamint két nonprofit alapon működő kutatóműhely biztosít intézményes keretet a szociológia tudományos művelésére, amelyek többé-kevésbé összefonódnak a kolozsvári és csíkszeredai egyetemi műhelyekkel, és amelyek több tudományos kiadványt is működtetnek.

A továbbiakban a következő intézmények tevékenységének összegző leírását és funkcionális értékelését fogjuk megtenni: a BBTE Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézete (elődje a BBTE Szociológia és Szociális Munkaképző Karának Magyar Tagozata), a Sapientia EMTE Társadalomtudományi Tanszéke, a PKE Társadalomtudományi Tanszéke, a Max Weber Társadalomkutató Alapítvány (ennek ismertetését összekapcsoljuk a BBTE MSZSZM Intézetével, mivel annak háttérintézménye), a Romániai Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (szociológiai vonatkozásban), a KAM Regionális és Antropológiai Kutatások Munkacsoportjának szociológiai munkássága. Más intézményi keretben is sor került szociológiai kutatómunkára, ezekre külön nem fogunk kitérni. Amennyiben azok akadémiai (egyetem, kutatóintézet) műhelyek, azok munkássága egy másik közeli tudományterület értékelésekor kerülnek bemutatásra (pl. a Sapientia EMTE marosvásárhelyi Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszéke), vagy más esetekben (pl. szociológiai tevékenységet végző cégek) az ott dolgozó szociológus(ok) publikációs eredményeit ismertetjük az ötödik részben, és megjelennek az összesített publikációs jegyzéket tartalmazó elektronikus mellékletben is. A legtöbb esetben a piaci szférában dolgozó szociológusok tudományos vonatkozású munkássága valamely előbb említett tudományos műhellyel együttműködésben került be a tudományos körforgásba.

1.1. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet (korábban a Szociológia Tanszék Magyar Tagozata)

A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen a magyar szociológusképzés 1991-ben indult. Az új évezred első évtizedére teljes spektrumú magyar nyelvű képzés alakult ki, amely ezekben az években fejlődött, minősége stabilizálódott. 2004-től a

---

⁵ A BBTE Szociológia Tanszéke Magyar Tagozatának történetével foglalkozó résznek társszerzője Magyarai Tivadar. E helyen köszönetet szeretnénk mondani a különböző műhelyek régi és új vezetőinek, tagjainak – Bakó Rozáliának, Biró A. Zoltánnak, Bernáth Krisztinának, Horváth Istvánnak, Magyarai Tivadarnak, Rostás Zoltánnak – a rendelkezésre bocsátott információkért, beszámolóért, pontostító megjegyzésekért.

szociológia magyar tagozatán magiszteri (MA) képzés is megjelent *Közpolitikák szociológiai megalapozása* címmel. Később, 2008-ban a tanszék úgy döntött, hogy helyette két másik mesterit alapít, egyiket a szervezeti menedzsment iránt érdeklődők, másikat a településfejlesztés iránt érdeklődő fiatal szociológusok (és nemcsak szociológusok) számára. Szintén 2004-től külön önálló antropológia szak is működik. A romániai felsőoktatási rendszerben a szociológiát és antropológiát egyazon képzési ágba sorolták, s mint egyetemi szakoknak részben közös tanrendjük volt.

Amint az a BBTE magyar tagozatain általában jellemző volt abban az időszakban is, de jelenleg is, a tanszéki munkát, az oktatást és kutatást itt is egy *háttérintézet* szolgálja ki: ez a *Max Weber Társadalomkutató Alapítvány*. A tanszéki közösség két szakmai folyóiratot adott ki: az *Erdélyi Társadalom* és a *WEB* című szociológiai szaklapokat (ez utóbbi a Max Weber Szakkollégium kiadványa).

A tagozati munkaközösség eddigi főbb kutatási témái: demográfiai kutatások (főleg népességmozgás), oktatás- és ifjúságkutatás, a társadalomszerkezet kutatása, falukutatás, a városi szegénység kutatása, kisebbségkutatás (főleg nyelvhasználat, identitás; részletesebben lásd lennebb).

A szociológusképzés a kilencvenes évek közepe után kezdett kinőni a kezdeti viszonylagos improvizáltságából, belterjességéből, filozofikusságából vagy éppen a kvantitatívista egyoldalúságából, és a 2000-es évek elejére – külső megfigyelők szerint is – elérte a magyarországi mércéket. Az oktatás több tantárgyban interaktívabbá vált, tompultak az előadások és a szemináriumok közötti különbségek csaknem minden tárgy esetében. A kutatás-módszertani képzés metodológiai pluralizmust érvényesít.

A kutatóképzést a nyári terepgyakorlat egészíti ki. A más tanszékeken dolgozó és betanító oktatókkal és doktori hallgatókkal együtt a tantárgyakat mintegy 20–25 személy biztosította. A vendégtanári program ismert volt az egész egyetemen, a diákok körében nagyon népszerű. Egy tanévben 3-4, de olykor több magyarországi vendégtanár is tanít, úgy, hogy előadásuk a hivatalos tanterv része. 2005 áprilisától Gábor Kálmán neves magyarországi szociológus, oktatás- és ifjúságkutató sokéves vendégtanári munkájáért és támogatásáért elnyerte a Szociológia Tanszék Magyar Tagozata „tiszteltbeli tagja” címet (azóta elhunyt).

A román és magyar tagozat oktatói között jó, legtöbb esetben baráti viszony van; több közös kutatói programban vettek részt, és ez nagyrészt megmarad a magyar rész önálló intézetbe való szervezése után is. A 2011. évi új oktatási törvény rendelkezései értelmében és a szakmai közösség elhatározásából a korábbi tagozati struktúra jogilag is önállósodott, és létrejött a BBTE Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézete (Department). Az intézet két tanszéket (vagy kollektívát) foglal magába, a szociológia és a szociális munka tanszéki munkaközösséget. Az intézetben 18 főállású oktató dolgozik, ebből két professzor, 8 docens (2002-ig 6), 4 adjunktus és 3 tanársegéd; 16 oktató doktori fokozattal rendelkezik. A főállású oktatók nagyjából biztosítják (más karok oktatóival és vendégtanárokkal együtt)

a négy alapképzési szak (szociológia, szociális munka, humán erőforrás-menedzsment és antropológia) és a két fő szakirány mesteri programjait. A karon működik a Szociológia Doktori Iskola, amelynek magyar tagozatán magyar nyelven is lehet tanulni, disszertációt védeni. Az intézet 2011 októbere és 2012 áprilisa közötti ideiglenes vezetését Magyar Tivadar látta el (aki ezt megelőzően 5 évig a BBTE magyar tagozatvezető rektorhelyettesi tisztségét is betöltötte), majd 2012 májusától Veres Valér vette át az intézet vezetését. A szociális munka tanszéki közösség vezetője Antal Imola, a Doktori Iskola vezetője pedig Albert Lőrincz Enikő (aki az intézet igazgatóhelyettese is). A doktori iskolában magyar nyelvű doktori disszertációk is megvédésre kerültek.

Az intézetnek jelentős, nemzetközileg is elismert tudományos eredményei vannak, 2002 és 2013 között összesen 601 publikációt közöltek az intézmény tagjai, ebből 61 könyv, önálló kötet, a többi könyvfejezet vagy folyóiratokban, szerkesztett kötetekben, konferenciakötetben megjelent tanulmány. A tudományos tevékenység nemzetközi láthatóságát jelzi, hogy az intézetben a tárgyidőszakban 38 tanulmány jelent meg ISI – Web of Science⁶ által jegyzett folyóiratokban, 9 ISI-s konferenciakötetben, 14 könyv vagy fejezet pedig nemzetközi rangú külföldi kiadóknál jelent meg. A fontosabb nemzetközi folyóiratok, ahol tanulmányt közöltek: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *Identities*, *Drug and Alcohol Review*, *Supportive Care in Cancer*, *The New Educational Review*, *International Journal of Behavioral Medicine*, *Psycho-Oncology*, *International Journal of Sociology*, *European Journal of Mental Health*, *Szociológiai Szemle*, *Civil Szemle*.

Az intézet a Szociológia és Szociális Munkásképző Karon belül is jelentős szerepet játszik a publikációk számának alakulásában, és a 2002/2003-as akadémiai évben a kar a BBTE első 7 kara között volt (a 21-ből) a nemzetközi tudományos publikációs eredmények számát és rangját illetően (a kiválóság szerinti finanszírozás megítélésekor).

1.2. A Max Weber Társadalomkutató Alapítvány

A Max Weber Társadalomkutató Alapítvány a BBTE Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézetének „hivatalos” háttérintézménye, a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet egyik fő alapító szervezete. Az alapítvány fő célja a BBTE magyar nyelvű oktató- és kutatómunkájának segítése, emellett az erdélyi magyar társadalom kutatása, problémáinak feltárása, megoldások keresése. Az Alapítvány 1998-ban jött létre, a BBTE szociológusai alapították, elnöke Veres Valér, alelnöke Horváth István (2007-ig), Kiss Dénes (2009–2013), igazgatója Csata Zsombor (2008-ig), Kiss Zita (2009–2013), majd Dániel Botond (2013-tól).

---

⁶ Az ISI – Web of Science nemzetközileg a legelismertebb nemzetközi folyóirat-adatbázis.

Az Alapítvány tevékenysége két fő intézményi struktúrába tagozódik: a Max Weber Társadalomkutató Központba és a Max Weber Szakkollégiumba. A Max Weber Szakkollégium diákkezdemenyezés, diákok működtetik. Ennek keretében is folyik közös, diák–tanár kutatás és szakmai rendezvények, a legjelentősebb a kolozsvári Szociológiai Napok. A szakkollégium működtette a *WEB* szociológiai folyóiratot a tárgyidőszakban 2007-ig, évente egy vagy két kiadásban. A Szakkollégium gondozásában van Kolozsvár legnagyobb, (főleg) magyar nyelvű szociológiai szakkönyvtára.

A Max Weber Társadalomkutató Központ keretében folynak a tudományos kutatóprogramok, szakértői munkák, az alkalmi könyvkiadás. Könyvkiadást inkább csak más, akkreditált kiadókkal közösen végez. A központ kutatómunkája szervezeti és személyzeti szinten is összefonódik a BBTE magyar szociológia tanszékével, ezért a kutatási programokat a továbbiakban közösen ismertetjük.

A BBTE Szociológia és Szociális Munkásképző Karán működik az **Etnikumközi Viszonyok Kutatóközpontja** (CCRIT), amely önálló jogi személyiséggel is rendelkezik. A kutatóközpontot nem csupán magyar oktatók, kutatók alkotják, hanem vezetőjét is mindvégig a magyar oktatói közösség adta, 2008-ig Horváth István, ezt követően Csata Zsombor látja el a központ vezetését. A kutatóközpont jelentős kutatási portfólióval rendelkezik a román–magyar kapcsolatok és a többségi–roma kapcsolatok, a romakutatások terén. A tárgyidőszakban – rendszerint – a romániai etnikumközi kapcsolatok alakulását vizsgáló felméréseket ez a műhely végezte: Etnobarométer, Etnikumközi Közérzet vizsgálatok. Tudományos eredményei, publikációi nem választhatók külön a kar oktatóinak munkásságától, ezért a továbbiakban együtt tárgyaljuk a BBTE és szociológiai háttérintézményeinek kutatási eredményeit.

1.3. A BBTE Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézete és a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) kutatási irányai és kutatóprogramjai

A BBTE-n folyó szociológiai vonatkozású tudományos kutatómunka a tárgyidőszakban nagyszámú nagyobb és kisebb kutatási programból, projektből tevődött össze, melynek rendszerezett, tartalmilag is beszédes összefoglalása meghaladja e szintézis kereteit. Ezért e sorok szerzői egy olyan összefoglaló áttekintést próbáltak készíteni, amely kutatási irányok szerint rendszerezve, – a teljesség igénye nélkül – képet alkot az intézményben folyó kutatási irányokról, kutatómunkáról, és röviden értékeli, elemzi azokat.

Mielőtt a kutatási irányok áttekintését megtennénk, néhány gondolat erejéig kitérünk arra, hogy milyen keretekkel, problémákkal szembesült az intézmény tudományos tevékenysége a tárgyidőszak elején, amelyek kihatottak a kutatások témájára, finanszírozási kereteire. A korábbi tudománytörténeti szintézisek (Roth

2002; Magyarai 2002a) rámutattak arra, hogy hogyan hatott ki a társadalomtudományi (szociológia, pszichológia, média stb.) képzés 1970-es évekbeli beszüntetése, továbbá a magyar nyelvű felsőoktatás korlátozása Romániában az intézményes keretekre és a kutatómunkára általában, illetve specifikusan a BBTE magyar nyelvű szociológiai kutatóközösségére.

Az 1990-től fokozatosan újjászerveződő társadalomtudományi képzések között a szociológia is helyet kapott. Mint már korábban utaltunk rá, ebben az időszakban a tudományos kutatási témák megválasztása, és a hozzájuk rendelhető források felkutatása is sok esetlegességet hordozott magában. Talán a legnagyobb problémát az jelentette, hogy az oktatói-kutatói körből hiányoztak azok a középgenerációhoz tartozó professzorok, akik köré szerveződhetett volna a kutatómunka – ez az állapot még 2002 után is, csökkenő mértékben fennállt. Ezt kis mértékben pótolták a román tagozaton dolgozó vagy nyugdíjas professzorok (főleg Rotariu Traian, valamint Roth Endre), de inkább csak módszertani vagy formális szempontból, mert a fiatal oktatók-kutatók témaválasztása, szemlélete, problémaérzékelése jelentős mértékben eltért a nyugdíjas vagy magyarul nem beszélő professzorokétól. Ezért kiemelt szerepet kaptak a kutatási irányok kijelölésében az ebben az időszakban kialakult külkapcsolatok (a budapesti Oktatáskutató Intézettel, az ELTE Kisebbségkutató Tanszékével, a UCLA szegénységkutató programjával, a Budapesti Corvinus Egyetem szociológia tanszékével, az EBESZ Kisebbségi Főbiztos Hivatalával stb.) A probléma másik oldala, hogy a magas akadémiai (professzori, docensi) fokozattal rendelkező oktatók kis száma akadályozta az országos, illetve nemzetközi finanszírozáshoz való hozzáférést a tárgyidőszak első felében. Ennek következtében felértékelődik a magyarországi források fontossága, és a kutatási témák is kénytelenek „igazodni” a finanszírozók által megjelölt prioritásokhoz (amelyek sok esetben nem idegenek az erdélyi magyarok problémáitól, mert esetenként azok kialakításába erdélyi szakértőket is bevontak). Ezzel a jelenséggel hozható összefüggésbe az is, hogy a tanszék magyar oktatói kutatómunkájának jelentős része szorosan összefonódik a Max Weber Társadalomkutató Központtal mint háttérintézménnyel, mivel a tárgyidőszak legnagyobb részében a magyar állami forrásból származó kutatási támogatásokat nem utalták közvetlenül egy román állami közintézménybe, egyetemre. Másrészt a civil kutatóműhely könnyítette, közvetlenebbé tette a kapcsolattartást, az együttműködést a romániai magyar intézményekkel, és hatékonyabbá tette az egyes támogatási források kezelését, felhasználását.

1.3.1. Ifjúságkutatás: az erdélyi magyar ifjúság helyzete, átalakulása

Az ifjúságszociológiai kutatási irány kialakulása visszanyúlik a tárgyidőszak előtti évtizedre, kialakulásában szerepet játszott Gábor Kálmán vendégoktatói munkássága, a korábbi eredményekről lásd (Veres szerk. 2000). Ezt követően a kutatóműhely bekapcsolódott a Mozaik 2001 megnevezésű, nagyszabású Kárpát-

medencei kutatásba (2001–2004, részletesebben lásd a legfontosabb tudományos eredményeknél).

A kutatás résztvevői a BBTE-ről és az MWTK-ból: Csata Zsombor, Veres Valér (kutatásvezetők), Magyarai Tivadar, Kiss Dénes, Geambaşu Réka, Ercsei Kálmán, Kiss Zita, Szabó Júlia; fő publikációk: Csata–Magyari–Veres szerk. 2002, Veres–Csata–Magyari 2003, Gábor–Veres szerk. 2005. A kutatási irány kiterjed az egyetemi hallgatói vizsgálatokra is lásd Veres et al. 2007.

Az intézmény ifjúságkutató műhelye bekapcsolódott a 2008. évi romániai magyar (és román) ifjúságszociológiai adatfelvétel feldolgozásába is. Kapcsolódó tanulmányok: Gábor–Veres 2011, Veres 2011, Ercsei–Kiss–Szabó 2011.

Egy másik kutatóprogram a *Félsziget Fesztivál kutatássorozat*, amely a marosvásárhelyi Félsziget Fesztivál látogatóinak kulturális fogyasztását és társadalmi háttérét vizsgálta évente sorra kerülő kérdőíves adatfelvétel alapján (2005–2013), amely sikeres diák-terepkutatásként is működött. A kutatócsoport tagjai: Ercsei Kálmán, Szabó Júlia, Kiss Zita, Plugor Réka, Veres Valér, közreműködők: Csata Zsombor, Pakot Ágnes. Kapcsolódó publikációk: 2006-ban egy WEB különszám jelent meg, továbbá: Veres 2006d⁷, Veres–Kiss–Plugor–Szabó–Ercsei, 2013.

1.3.2. Az erdélyi/romániai magyar média kutatása

A médiafogyasztással kapcsolatos kutatások elsősorban csak rész kutatások lehetnek, többnyire általános, több jelenségre kiterjedő kérdőíves mérések részeként (például Magyarai 2003a vagy Pásztor–Péter 2002). Az átfogó kutatások sokféle témája miatt nem vagy ritkán lehetett a médiamérésekben szokásos eszközöket használni. Jellemző volt, hogy a sorozatos ifjúságkutatások során is szűkebb lehetőség nyílt a fiatalok éppen aktuális sajtóhasználati szokásainak pár mérőszámban való kimutatására (lásd például Magyarai 2003b). A romániai magyar sajtó működtetőiről (tulajdonképpen az újságírók szakmai szerepfelfogásáról) készült kutatás eredményét a *Médiakutató* című folyóirat közölte 2000-ben (lásd még Magyarai 2002b).

1.3.3. Kisebbség–többség viszonya, nyelvhasználat, nemzeti identitás és társadalmi rétegződés Erdélyben

E kutatási irány előzménye az 1997–2000 között történt Kárpát-medence témájú kutatás a magyar–román etnikai viszonyok, attitűdök működésére vonatkozóan (lásd Magyarai 2002b), amelynek egyik kutatási irányvonala a kisebbségpolitika, kisebbségi nyelvhasználat területével foglalkozik, felelős kutatója Horváth István (részletesebben lásd a legfontosabb tudományos eredményeknél).

A másik irányvonal a nemzeti identitás, nemzeti attitűdök és társadalomszerkezet összefüggéseit vizsgálja. Felelős kutatója Veres Valér, akinek doktori kutatása keretében sor került egy nagyszabású közvélemény-kutatásra az erdélyi magyarok

⁷ Részletesebben lásd a 4. fejezetben a legfontosabb tudományos eredményeknél.

és románok körében *Nemzeti identitás és társadalmi kapcsolathálóok Erdélyben* címmel, támogatója a Research Support Scheme (SON, Prága, időtartama: 2000–2004). A kutatásból készült szakkönyv az Akadémiai Kiadónál jelent meg (Veres 2005). Ennek a kutatásnak a leágazásaként indult el az erdélyi magyarok társadalmi rétegződésének kutatása a BBTE-n (lásd Veres 2003, 2006a).

E kutatási irány újabb fázisa a *Kárpát Panel I. és II.* szociológiai panelkutatás, melynek témája a Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és nemzeti identitása (futamideje: 2007–2012). Kutatásvezetők: Veres Valér, Papp Z. Attila, erdélyi résztvevők: Kiss Dénes, Geambaşu Réka, Csata Zsombor, Kiss Zita, Márton János (részletesebben lásd a legfontosabb tudományos eredmények részt).

1.3.4. Az erdélyi magyarság népességfogyásának kutatása, természetes népmozgalom, kivándorlás

Az erdélyi népesedési folyamatok kutatása és a népszámlálások korszerű feldolgozása már e szintézis tárgyidőszaka előtt elkezdődött (Mezei 2002), a téma iránti érdeklődés azonban a 2002-es népszámlálás előestéjén terelte rá a figyelmet az ilyen irányú kutatásokra, amikor a kutatás fókuszpontjába kerültek az erdélyi magyarság létszámcsökkenésének okai – ebből a munkaközösségből – elsősorban Horváth István és Veres Valér kutatásai nyomán. Egy másik kutatási irány a korábbi népszámlálások korszerű feldolgozásának folytatása és a romániai népességi folyamatok kutatása Mezei Elemér és Rotariu Traian munkásága által (lásd Mezei 2002).

E kutatási irány másik vonulata a nagymintás, nemzetközi népességvizsgálatokba való bekapcsolódás a következő projektek által: *Életünk fordulópontjai – Erdély I. és II.* szociológiai panelvizsgálat, melynek témája a demográfia, a rétegződés és a nyelvhasználat (futamideje: 2005–2011). Kutatásvezetők: Horváth István, Kiss Tamás, Veres Valér; résztvevők: Csata Zsombor, Geambaşu Réka, Kiss Zita; partnerintézmények: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár (részletesebben lásd a legfontosabb tudományos eredmények részt).

1.3.5. Falu- és vidékkutatás

A vidéki társadalom kutatása a kolozsvári szociológia tanszék legrégebbi kutatási iránya. A magyar tagozat részéről a korai, 1989 előtti és a tárgyidőszakban zajló falukutatás közötti kapcsolatot Neményi Ágnes biztosította Veress Enikővel együttműködésben, akik létrehozták a kar keretein belül a Rurális Kutatások Központját, európai projekteket is működtettek ennek keretében, és több publikációt jelentettek meg (Neményi 2004a, 2004b, 2004c, 2004d, 2009, 2011).

A fenti kutatóprogrammal párhuzamosan zajlottak Kiss Dénes projektjei a vidéki társadalom strukturális átalakulásáról, elsősorban az agrárnépesség és a vidéki elit körében végbement változásokról (*A rurális munkaerőpiac jellemzői Hargita megyében* című kutatás a Civitas Alapítvány egy Polgári Társadalomért támogatásával

2004–2005-ben, a *Mezőgazdasági tevékenység és a területhasználat dinamikája* a Country Development Consulting támogatásával, *A vidéki elit szerkezetében bekövetkező változások az EU-csatlakozás hatására*). Kiss Dénes kutatási eredményei elsősorban a vidéki elit rendszerváltás utáni átalakulására, szerkezetére, sajátosságaira vonatkoznak. A falukutatás interdiszciplináris megközelítésére megalapították a Vidékkutató Egyesületet néprajzos, közgazdász kollégákkal közösen.

Publikációk: Kiss D. 2004a, 2004b, 2005, 2006, 2007, 2013.

1.3.6. Az erdélyi civil szféra kutatása

A tárgyidőszakban Kiss Dénes vezetése alatt több olyan vizsgálat is folyt, amely az erdélyi magyar civil szervezeti szféra sajátosságait, problémáit vizsgálta. Ezek a következők: az erdélyi kulturális intézmények kataszterének elkészítése, vezető partner: az MTA Kisebbségkutató Intézete (2003); a romániai magyar non-profit szektor elemzése (2006), az Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvánnyal együttműködésben; *A romániai nemzeti kisebbségek intézményrendszerének elemzése* (2008) és *A romániai magyar civil szféra kataszterének elkészítése* (2009). Az intézményi partner a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

Publikációk: Kiss D. 2006, 2010a, 2011.

1.3.7. Vallásszociológiai és értékrend-kutatások

Több önálló, illetve omnibusz jellegű kérdőíves kutatás keretében került sor eféle kutatásokra. A 2007–2009 között megvalósult *Vallás és értékrend Kelet-Közép-Európában* (Religions and Values in Central and Eastern Europe - REVACERN) a Szegedi Tudományegyetem Vallástudományi Tanszéke által koordinált EU FP6-os program volt (erdélyi kutatásvezetője Kiss Dénes, részt vevő kutatók: Fosztó László és Csata Zsombor). Más kutatási programok keretében is sor került a vallásosság és az értékrend vizsgálatára (*Kárpát Panel, Életünk fordulópontjai*).

Publikációk: Kiss D.–Fosztó 2012, Kiss D. 2003, 2009a, 2009b, 2010b.

1.3.8. Szegénységkutatások

A dezindusztrializáció és a posztfordista szerkezetváltozás kontextusában zajlottak azok a (főként) puha módszertanra épülő (résztevő megfigyelés, mély- és életútinterjúk) empirikus kutatások, amelyek a városi szegénységet, kirekesztettséget vizsgálták, illetve a kísérő változások, folyamatok (szegregáció/gettósodás, munkanélküliség, túlélési életstratégiák) prizmáján keresztül elemezték a főáramtól leszakadó, vesztes társadalmi réteg élethelyzeteit és életkörülményeit, társadalmi problémáit. Kutatásvezető: Péter László; munkatársak: Pásztor Gyöngyi, Oláh Norbert-Sándor.

A többnyire monoindusztriális térségekben (Petrozsény és környéke, Balánbánya, Torda) és nagyvárosban (Kolozsvár) folytatott elemzések kitértek a szegénység és

etnicitás, extrém marginalizáció és címkézés, gettósodás és közösségi konfliktusok kérdéseire is, amelyek – a több nyelven megjelent publikációk, szócikkek és egyetemi tankönyv mellett – olyan fogalmak megjelenését eredményezték, mint a „rövidszoknyás munka”, „ordonácás élethelyzet”, „kívülről felépített romaság”.

Kapcsolódó publikációk: Péter 2003a, 2003b, 2004, 2005, 2006, 2007a, Péter–Oláh 2006, Pásztor–Péter 2007.

1.3.9. Gazdaság-szociológiai kutatások, vállalkozások társadalmi beágyazottságának kutatása

E kutatási irány elindítója Csata Zsombor, a Corvinus Egyetemmel való többéves együttműködés eredményeként, ahonnan vendégoktatóként több évet is tanított a BBTE-n Kuczi Tibor és Szántó Zoltán.

Az empirikus vizsgálat a *Vállalkozások társadalmi meghatározottsága Erdélyben* címmel 2005 és 2007 között zajlott – ez volt Csata doktori témája is –, és ebben a kis- és középvállalkozások elterjedésének és fejlődésének szocioökonómiai hátterét vizsgálja.

A kutatómunka egy másik, 2006–2007 között zajló, *Helyzetkép a munkaerőpiaci keresletről Erdély magyarlakta vidékein* című projekttel gazdagodott. A 2008–2010 között zajlott kutatás az *Életünk fordulópontjai – Erdély 2.* alprogramja, valamint az *Etnikumközi viszonyok és társadalmi szolidaritás* című nagymintás, omnibusz vizsgálat feldolgozásával folytatódott. Ezt követően került sor a 2011–2013 Integrált vállalkozásfejlesztési programra Erdély három fejlesztési régiójában, a HEFOP támogatásával.⁸

A kutatási irány egy másik leágazása a **gazdasági etnocentrizmus, etnikai fogyasztás** témájára koncentrált. A fenti vizsgálatok adatai és egy 600 fős, Deák Attila által végzett kolozsvári hallgatói vizsgálat alapján vizsgálták, hogy létezik-e – és ha igen, milyen mértékű – a gazdasági etnocentrizmus a romániai magyarok körében, milyen piacokon és tranzakciós helyzetekben van jelen, mely társadalmi csoportok esetében jellemző leginkább. Az eredmények azt mutatják, hogy a gazdasági etnocentrizmus egy létező jelenség az erdélyi magyarok körében, és leginkább a többségi etnikummal szembeni bizalom hiányával, a románokkal való kapcsolatok intenzitásával és a lakhely etnikai összetételével hozható kapcsolatba (lásd: Csata–Deák 2010).

1.3.10. Új demokráciák és politikai szocializáció

A Szociológia Tanszék egy új kutatási iránya 2009-től az új demokráciák és a politikai szocializáció problémáira koncentrált, széles nemzetközi kitekintésben. A kutatási irány előzménye a tárgyidőszak elejéig tartó *Civil kurázsi* kutatássorozat

⁸ Részletesebben lásd a legfontosabb tudományos eredményekről szóló részt, illetve a www.vallalkozz.ro honlapot.

(2000–2003), amely az egyetemi hallgatók politikai kultúráját, politikai szocializációs mintáit vizsgálta Péter László vezetésével (2003).

A *Demokratikus átmenet és politikai szocializáció Beninben, Bourkinában és Romániában* című projekt (2009–2011) intézményi partnerei: BBTE Szociológia Tanszék, l'Université Abomey-Calavi du Bénin, Centre National de la Recherche Scientifique et Technologique de Ouagadougou, Burkina-Faso, támogatója pedig az Agente Universitaire de la Francophonie. A romániai vizsgálat társkoordinátorai Csata Zsombor és Sergiu Mișcoiu. Kapcsolódó publikáció: Csata 2012a.

1.3.11. Városshociológia, városi társadalmi problémák kutatása

Az elmúlt tíz év városkutatása során egyrészt olyan területi folyamatokat vizsgáltak, mint a falu–város migráció, szegregáció, slumosodás, kertvárosiasodás, városközpontok rehabilitációja, másrészt a városi társadalmak sajátos problémáit (lakásproblémák, városi egyenlőtlenség és szegénység). A módszertani eszköztár egyszerre kvantitatív és kvalitatív. A városkutatás empirikus és elméleti eredményeinek gyakorlati alkalmazása helyi és regionális fejlesztési stratégiák megfogalmazásában is megvalósul. A téma felelős kutatója Pásztor Gyöngyi.

Kapcsolódó fontosabb projektek: *Borderlines in urban spaces and planning* (2004), partnerintézmények: Politecnico de Milano – Facolta Architettura e Societa DiAP, Technische Universitat Hamburg – Hamburg (TUHH), illetve Universitat der Bondenkultur Wien (BOKU); támogató: Socrates-Leonardo program, Future Urban Research in Europe - FUTURE, *Culture and City*, 2007, partner: Blekinge Tehniska Högskola, Karlskrona, Actual Socio-spatial Differentiation and emergence, CNCSIS támogatás, 2006.

Kapcsolódó publikációk: Pásztor 2006a, 2006b, 2007a, 2007b, Csedő et al. 2004.

1.3.12. Társadalmi nemek és munkaerőpiac Romániában

E kutatási irány Geambașu Réka nevéhez kapcsolódik. A témához kapcsolódó első kutatási eredmények az *Életünk fordulópontjai – Erdély* kutatási program keretében gyűjtött adatokra támaszkodnak, ezek eredményei két tanulmányban olvashatók (Geambașu 2008, 2009, lásd a legjelentősebb tudományos eredményekről szóló részt). A vizsgálat célja a nemi egyenlőtlenségek vizsgálata az erdélyi magyar társadalomban; a 2009-es írás összehasonlító szemléletben vizsgálja az erdélyi magyar és magyarországi nemi egyenlőtlenségeket a két munkaerőpiacon.

Más projektek: a kereskedelmi franchise-hálózatok szerepe az alacsonyán képzett népesség foglalkoztatásában Magyarországon, partner: Hétfa Kutatóintézet, Magyarország; a nők foglalkoztatásának összehasonlító vizsgálata Romániában és Magyarországon, finanszírozó: ERSTE Stiftung (2013–2014).

Kapcsolódó publikációk: Csedő et al. 2004, Geambașu 2011, 2012, Geambașu et al. 2013.

1.3.13. A futball szociológiai kutatása

A labdarúgásnak mint átütő erejű társadalmi jelenségnek és kulturális terméknek a szociológiai vizsgálata újszerű kutatási irány. A szurkolókkal készített interjúk, résztvevő megfigyelések és tartalomelemzések alapján készített vizsgálatok a futball és közösségi identitások, a szurkolói magatartások és társadalmi konfliktusok, valamint a népszerű játék és média, maszkulinitás, politikai hatalom viszonylatában elemzik a foci és társadalom kapcsolatait. 2011 óta a BBTE magyar Szociológia Tanszék új kutatási irányának eredményei között említhető a bukaresti Ballasi Intézettel közösen szervezett *Történelem a pályán* című konferencia, számos szak- és mesteri dolgozat, alapozó publikációk, valamint a *Focipiác-projekt*, ami az átigazolási piac társadalmi és gazdasági meghatározottságát vizsgálja a társadalmi problémák futballban való tükröződésének elemzése mellett (*Fociológia-projekt*). Kutatásvezető: Péter László, résztvevők: Csata Zsombor és Balázs Előd. Publikációk: Péter 2010, 2013.

1.3.14. A gyermekbántalmazás, gyermekvédelem és a családon belüli erőszak kutatása

A szociális munka tanszéki közösség tudományos munkájának egy jelentős része gyermekek helyzetét és a családon belüli viszonyokat, a nők helyzetét vizsgálják, és a bántalmazás és elhanyagolás megelőzésre koncentrálnak. E kutatási irányon belül három nagyobb projektet említünk meg: *Balkan Epidemiologic Study on Child Abuse and Neglect (BECAN)* (2009–2012, FP7 EU), *Global Progress Survey on Violence against children* (UNICEF, 2011), *WOSAFEJUS – Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice* (2009–2012, DAPHNE projekt). Résztvevők: Antal Imola, a kutatás romániai vezetője, Adorjáni Júlia, Dávid-Kacsó Ágnes, Stoleru Maria, László Éva, Roth Mária, Diaconescu Maria.

Egy másik kapcsolódó projekt a *Gyereknevelés a börtönrácsok mögött*, 2009–2012 közötti futamidővel. A kutatás romániai vezetője Müller-Fábián Andrea; további résztvevők: Roth Mária, Antal Imola, László Éva, Kolumbán Csilla és Rusu Dan Octavian (részletesebben a legfontosabb kutatási eredményeknél).

A *Gyermekvédelem és online veszélyek* kutatási irány az előbbinek egy leágazása, és az internet felhasználásának módozatait, hatásait célozta felleltározni, különös hangsúlyt fektetve azokra a problémákra és kockázatokra, amelyekkel a gyermekek és tinédzserek a virtuális világban találkoznak. A kutatási irány felelőse az intézet részéről László Éva. Elvégzett kutatások: a 2006–2008 között zajlott *Kockázatok és az internet használatának hatásai a gyermekek és tinédzserek körében* és *A tudás alapú társadalom fele való haladás perspektívája* című projektek. Ezt követte a két hullámban megvalósított nagyméretű kutatás (*EU Kids Online I. és II.*, 2009–2010).

A kapcsolódó eredményeket egy 2008-ban megjelent kötetben foglalták össze, amelynek címe *Teenager's in Action and Interactions Online in Central and Eastern Europe. Potentials and Empowerment, Risks and Victimization*, valamint a *Beneficii și riscuri ale utilizării internetului în rândul copiilor și adolescenților* című kötetben (részletesebben a legfontosabb kutatási eredményeknél).

1.3.15. A kábítószer-fogyasztás és más függőségveszélyek kutatása, megelőzési lehetőségei

A kutatási irány vezetője: Albert Lőrincz Enikő. Megvalósított kutatási témák: A serdülők attitűdjei a drogokról szimbólumelemzés alapján; a kábítószer-fogyasztás és a függőségveszély pszichoszociális vonatkozásai a kolozsvári egyetemi hallgatók körében: életminőség és mentális egészség.

A dohányzással kapcsolatos függőségproblémák társadalmi tényezőire vonatkozó kutatás a *Building Capacity for Tobacco Research in Romania* projekt része. Vezető partner: Davidson College, USA; partnerek: Semmelweis Egyetem, MOGYE. Kapcsolódó publikációk: Albert-Lőrincz 2010, 2011 Albert-Lőrincz et al. 2008.

1.3.16. Daganatos betegek pszichoszociális helyzete, rehabilitációja

A kutatási program célja a daganatos betegek és túlélők életminőségét vizsgálni a diagnózis- és prognózisközlés szempontjából sajátos romániai kontextusban. A kutatásokban sajátos szociális szempont a daganatos betegek és a munkalehetőségek, jogok (CANWON).

A kutatási irány keretében sorra került kutatási programként a kutatási és intervenciós projekt a Román Rákellenes Egyesülettel együttműködésben zajlik a pszichoszociális rehabilitációs programban részt vevő daganatos betegek számára. Partnerek: a Román Rákellenes Egyesület – „Közös Sorsok” Csoport és a kolozsvári Babeș-Bolyai Tudományegyetem. A rákbetegség pszicho-szociális vetületeinek vizsgálata Erdélyben 2006–2013 (tűmogatói a Semmelweis Tudományegyetem, Budapest és UEFISCDI, Bukarest) c. projekt kutatásvezetője Dégi L. Csaba; résztvevők: Ambrus Beáta, Balog Piroska, Cîmpianu Mihaela Elvira, Faludi Cristina, Fehér Gobesz Anikó, Fekete Nagy Andrea, Gábor Ferenc, Gáspár Annamária, Hanusz Stella, Kállay Éva, Lukács Gyula Ignác, Mild Brigitte, Sárosi Arthur, Vágási Júlia, Vitéz Carmen. Kapcsolódó fontosabb publikációk (jelentős részük rangos ISI-folyóiratokban, -kiadónál jelent meg): Dégi 2005, 2006, Kállay–Dégi–Vincze 2007, Dégi et al. 2010, Dégi–Kállay–Kopp 2013.

1.3.17. Pszichiátriai betegek társadalmi integrációja

A program célja a súlyos pszichiátriai zavarokban szenvedő felnőtt személyek esélyerősítése a társas integráció és a munkaerőpiacon való részvétel által (*Access egal* program). Kutatásvezető: Müller-Fábián Andrea, résztvevők: Roth Maria,

Rebeleanu Adina, Antal Imola, Rusu Dan, Dégi László Csaba, Diaconescu Maria, Berszan Lidia, Szabó Béla. Kapcsolódó publikációk: Müller-Fábián et al. 2010, Roth-Szamosközi et al. 2009, 2010, Roth-Szamosközi–Müller-Fábián–Rusu 2010.

1.3.18. Az iskolai teljesítmény társadalmi tényezői, a serdülő fiatalok problémái

A kutatási irány a román szociális munka tanszékkal közös, és több projekt kapcsolódik hozzá. A legfontosabb projekt célja az iskolai siker társadalmi tényezőinek azonosítása és a Chapel Hill-i egyetem által kidolgozott Iskolai Siker Profiljának (SSP – School Succes Profile, Romániában SSP – Ro) validálása; futamideje: 2007–2010. Kutatásvezető: Roth Mária, résztvevők: Antal Imola, Szabó Béla, Dégi László Csaba, Dávid-Kacsó Ágnes, Mezei Elemér (a magyar tagozatról). Kapcsolódó publikációk: Roth–Hărăguș–Dămean–Mezei 2009, Antal 2009, Dávid-Kacsó 2009, 2010.

1.3.19. A kutatási témák alakulásának rövid értékelő elemzése

A kutatási témák alakulásában négy tényezőt azonosítottunk. Ezek: a korábbi kutatási témák folytatása, külföldi partnerek megkeresésére elinduló új kutatási témák, időközben felmerült, előtérbe került társadalmi problémák kutatása, a finanszírozók változása. Ezek a tényezők gyakran együttesen hatnak, ennek a mechanizmusait, következményeit fogjuk röviden vázolni.

A korábbi kutatási témák folytatását elemezve, a falukutatás esetében megfigyelhetjük, hogy jelentős változást okoz a finanszírozási rendszer változása és az új partnerek megjelenése, amelyek hatására alig van valami hasonlóság az 1970-es évektől az 1990-es évek elejéig végzett falukutatók témájához, kutatási fókuszaihoz, vagy akár mérési technikáihoz. A falukutató és dokumentációs központ főleg svájci agronómiai külkapcsolatok és EU-s támogatás alapján a *policy* irányába tolódik el. Egy másik leágazás a falusi elit kutatása irányába mozdul el; sem módszereiben, sem elméleti háttérben nem követi már azt. Az etnikumközi kapcsolatok kutatása terén is változások következnek be: a Soros alapítványi támogatások fokozatos megszűnésével a téma iránti érdeklődés lankadt, néhány évre az empirikus kutatómunka megszűnt a 2000-es évek közepén. A tárgyidőszak második felében felívelő kutatások két eltérő irányba fejlődtek. A kisebbségi nyelvhasználat és nyelvpolitikai kutatások esetében közrejátszik a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet megjelenése, ami egyben finanszírozási háttérrel is jelent, de nem zárható ki a téma társadalmi felértékelődése sem, a kisebbségi nyelvhasználat törvényes működtetésével járó nehézségek, feszültségek felszínre kerülésével. A másik irány, a nemzeti identitáskutatás és a magyar–magyar kapcsolatok alakulása konceptuális háttérben és módszereiben jobban kapcsolódik a korábbi kutatásokhoz (Kárpát Kutatás, 1997–2000), de fókuszáltságát illetően eltérő kérdéseket vet fel. A téma „újrafelvételeben” jelentős szerepet játszott a külkapcsolati tényező (az MTA Kisebbségkutató

Intézete), valamint a növekvő magyarországi érdeklődés a magyar–magyar kapcsolatok alakulását illetően. A tárgyidőszak előtti néhány évben elindult ifjúságkutatásban a külkapcsolat szerepe meghatározó volt, 2005 után viszont előtérbe kerültek a társadalom irányából jövő igények, megrendelések (ifjúság és EU, fesztiválok kutatás).

A beazonosított kutatási irányok jelentős része többé-kevésbé kapcsolódik a külkapcsolatokhoz, ám a kutatók egyéni érdeklődése is szerepet játszott abban, hogy a felmerülő téma mely aspektusának kutatását mélyítették el (lásd a fiatalabb generáció esetén a doktori kutatási témákat, amelyek választását már más, egyéni érdeklődési tényezők alakították, pl. gazdasági etnocentrizmus, nemek és munkaerőpiac, városi slumosodás).

Az időközben felmerült, előtérbe került társadalmi problémák kutatási témaká válása között említhető a népességfogyás, a migrációs kutatások elindulása, intenzívvé válása, az erdélyi civil szervezetek kutatása.

A tárgyidőszak második felében, és még inkább 2010-től erőteljesen hat a kutatásra a finanszírozás változása, amely egyben az együttműködési lehetőségeket is más kontextusba helyezi. Itt elsősorban az EU-s támogatási források igénybevételére gondolunk, amely néhány kutatási témánál különös jelentőséggel bírt (vállalkozásfejlesztés, gyermekvédelem és gyermekbántalmazás, családon belüli erőszak). Itt egyszerre jelentkezik a társadalmi igény és a támogatási prioritások találkozása. Mindezt segíti, hogy az oktatók egy része magasabb fokozatot szerzett, ami favorizálja a nemzetközi tudományos programokba való bekapcsolódást, azok vezetését. Egyre több európai vagy országos finanszírozású kutatást végeztek, és az eredmények nemzetközi láthatósága is látványosan emelkedett, még a kar román munkaközösségéhez viszonyítva is. Erre a folyamatra ráerősített az önálló magyar intézet megalakulása 2011-ben, amely új lehetőségeket hozott a külkapcsolatok, intézeti együttműködések szervezésében, ugyanakkor a korábban kialakult közös kutatói hálózatok megmaradtak, különösen a gyermekvédelem, iskolai siker, online veszélyek kutatása terén.

1.4. A Sapientia EMTE Társadalomtudományi Tanszéke

A Társadalomtudományi Tanszék 2001 óta működik a Sapientia Egyetem csíkszeredai helyszínén, a Műszaki és Társadalomtudományi Kar keretében. Alapképzésen 2001–2002-től indult a szociológia, majd a kommunikáció és közkapcsolatok szak 2003–2004-től. Mindkét szak elnyerte az akkreditációt 2010-ben, az egyetem pedig 2012-ben. A szociológiai alapképzés keretében a tanszék hangsúlyosan gyakorlati, vidékfejlesztési szakirányt érvényesít.

Az első önálló magiszteri képzést a csíkszeredai Sapientian 2013-ban akkreditálta a romániai szakhatóság⁹ *Kommunikáció és közkapcsolatok* néven, nemzetkö-

⁹ Agenția Națională pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ARACIS).

ziesített státussal.¹⁰ A 2013/2014-es tanévben indult az első évfolyam. Emellett a Budapesti Corvinus Egyetem levelező tagozatú szociológiai mesterképzőt működtet Csíkszeredában 2011 óta a tanszék oktatóinak közreműködésével, gazdaság- és szervezetszociológia szakiránnyal.

A tanszékvezető az első időszakban Rostás Zoltán (2001–2006), helyettese Biró A. Zoltán, ezt követően Ambrus Zoltán (2007–2012) vette át a vezetést, 2012 őszétől pedig Bakó Rozália Klára. A tanszék oktatói állománya folyamatosan bővült, a szakok kiépüléséhez és az akkreditációs követelményekhez igazodva. A 2012/2013-as tanévben 17 főállású oktatóval működött, ebből három professzor, két docens, hét adjunktus és öt tanársegéd; 12 főnek van doktori fokozata. Az oktatói állományból 11 fő munkássága sorolható teljes egészében a tág értelemben vett szociológia, kulturális antropológia témakörébe. Az 1990 után a filozófia, regionális tanulmányok szakon végzettségű munkássága is – a többi kollégával közösen végzett kutatások eredményeként – többnyire a tág értelemben vett szociológiához sorolható, csak a kifejezetten más tudományterülethez sorolható publikációkat hagytuk ki, tekintettel arra, hogy a KAB tudománytörténeti szintézise filozófia és kommunikációelmélet területén külön készül.

A tanszék (tág értelemben vett) szociológiai tudományos teljesítményét vizsgálva megállapítható, hogy az összesített tudományos publikációinak száma a tárgyidőszakban 365, ebből 39 önálló könyv és 26 szerkesztett kötet. A nemzetközi láthatóságot vizsgálva elmondható, hogy 7 tanulmány jelent meg nemzetközileg jegyzett ISI-folyóiratokban és 2 könyv külföldi kiadónál (Sciencia Humana, Budapest). További 10 nemzetközileg elismert, több adatbázisban jegyzett külföldi folyóiratban is közöltek: *Journal of Media Research*, *Electronic Journal of Radical Organization Theory*, *International Review of Social Research*, *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*, *Sísifo Educational Sciences Journal*.

A Magyar Public Relations Szövetség és a Sapientia EMTE Társadalomtudományi Intézetének közös szervezésében 2010 óta évente megrendezésre kerül a PR Nyári Egyetem Csíkszeredában.

A vizsgált periódus végén három nagy kutatási prioritás fogalmazódott meg, amelyek igyekeztek integrálni az egyes oktatók kisebb léptékű vizsgálatait: 1. tömegkommunikáció (globális és lokális, új médiák, online argumentálás és retorika), 2. vidékfejlesztés (helyi és regionális fejlesztési stratégiák, környezettudatosság és felelős fogyasztás, humánerőforrás, munkaerőpiac és vállalkozások), 3. életmód (ifjúság és értékvilág, egészségpszociológia, szimbolikus térhasználat, előítéletek és sztereotípiák).

Azt gondoljuk, hogy általában az elemzett periódusra vonatkozóan érvényesnek tekinthető az a deklarált célokban megnyilvánuló kettőség, mely szerint a csíkszeredai képzés egyszerre próbál hangsúlyt fektetni a térségi beágyazottságra –

---

¹⁰ A Budapesti Gazdasági Főiskola négy oktatójának közreműködésével.

hogy a rekrutációs bázisa és az a terület, ahova visszaáramoltatja a képzett munkaadót, a Székelyföld legyen –, illetve arra, hogy az oktatási funkció mellett a kutatókban is jelentős szerepet töltsön be. Ennek a két célkitűzésnek egy része összeegyeztethető, másik része viszont problémákba ütközik. A térségi beágyazottságot erősíthetik a régióban végzett kutatások, ezek révén ugyanis a szolgáltató funkció is erősödik, illetve a potenciális partnerekkel, megrendelőkkel, munkáltatókkal való kapcsolat kiépülésének és konszolidációjának növekedik az esélye. Természetesen ennek feltételét, garanciáját egymással összefüggésben a kapcsolati tőke mellett a minőségi, professzionális munkák képezik. Viszont a nemzetközi vérkeringésbe való bekerülés, az egyre fontosabbá váló nemzetközi projektek, ISI-publikációk ezzel párhuzamosan másfajta szerepek betöltését és erősítését, az energiák átcsoportosítását teszik szükségessé. Úgy tűnik, hogy ez utóbbi fajta együttműködésekben kevésbé partner a csíkszeredai műhely. Nem épült ki a vizsgált időszakban az a háttérintézmény-rendszer, amely a hallgatói tehetséggondozást hatékonyan felvállalhatná, legalábbis az eddigi tudományos diákköri konferenciákon való részvétel és az elért eredmények ezt mutatják. A csíkszeredai képzés olyan kihívásokkal szembesül, amelyek egy része érint más képzési központokat is: így a 2009–2013 közötti 18 éves generáció alacsonyabb létszámával, a bolognai folyamat bevezetésének következményeivel, a felsőoktatási piacon elburjánzó konkurenciával, a gazdasági és pénzügyi válság hatásaival. Ezeken a más műhelyekkel közös kihívásokon túl problémát jelent, hogy az utánkövetéses vizsgálatok eredményei alapján a székelyföldi munkaerőpiac telítődése pont a 2008-as évtől kezdődően válik látványossá (a bolognai folyamattal és a világválsággal együttesen fejteve ki hatását), illetve az a tény, hogy 2001-ben alapított műhelyként – tehát fiatal kora révén – nem rendelkezhet akkora múlttal, hírnévvel, amely hozzájárulhatna versenyképességéhez.

A konkurenciára visszatérve, annyiban sajátosnak találjuk a pozícióját, hogy eleve egy kisvárosban működő egyetemnek sokkal kisebb az esélye az egyetemi élet, a campusi lét kiépítésére, másrészt a nem elég meggondoltan tűnő oktatásfejlesztési, -bővítési stratégia következményeképpen a további székelyföldi kisvárosokban induló képzési, felsőoktatási központok veszélyeztetik a – gyenge érettségi eredményektől amúgy is vékonyodó – meritési bázist.

Ha abból a szempontból vizsgáljuk meg a csíkszeredai műhelyt, hogy milyen kapcsolatokat ápol az ország más szociológiai centrumaival, akkor azt olvashatjuk ki a hálózatokból, hogy azok perszonalizáltak, illetve bizonyos ügyek mentén szerveződnek. Vannak olyan személyek a tanszéken, akik rendszeres együttműködésben állnak például a szakma egyes kolozsvári, temesvári, iasi-i, bukaresti képviselőivel, illetve vannak intézményközi együttműködések, amelyek egy részét az akkreditációs kritériumok teljesítési kényszere motiválja – ilyenre példa a BBTE magyar szociológusaival történő egyirányú kapcsolat az államvizsgáztatás ügyében. Ugyanakkor annak ellenére, hogy a csíkszeredai oktatók egy része a BBTE-n

szocializálódott, és kézenfekvő lenne az erdélyi, illetve romániai vizsgálatok keretében az együttműködés a Kolozsvár–Csíkszereda vonalon, úgy tűnik, hogy a kolozsvári kutatóműhelyek „nem szorulnak rá” a csíkszeredai kompetenciákra. Van néhány olyan kutatás, amelyekben részfeladatokat betöltenek egyes Csíkszeredában oktató kutatók, de nem jellemző olyan fokú munkamegosztás, mint amilyen a Mozaik 2001 vizsgálat során történt.

1.5. A Sapientia EMTE Társadalomtudományi Tanszékének munkatársai által megvalósított fontosabb kutatási programok

A tárgyidőszak első korszakában a tanszék és a KAM személyi állományában vannak átfedések, de ez csak részleges. A kutatások összefoglalásában szintén problémát jelent, hogy az egyetem, illetve a kar honlapján hiányosak a vonatkozó információk. Megpróbáltuk begyűjteni a kutatásokról is árulkodó önéletrajzokat, több-kevesebb sikerrel, ugyanakkor annak eldöntése sem volt dilemmáktól mentes, hogy kiket soroljunk a szociológusok közé, és kik azok, akikről más tudományterületek szintézisében olvashatunk részletesebben. Így az alábbi bemutatás minden bizonnyal nem lesz teljes körű.

Az egyik kutatási irány *a székelyföldi elitek kutatása*. Kapcsolódó eredmények: Biró 2007, Biró–Kiss 2007.

A regionális identitás, regionális fejlődés Székelyföldön kutatási irányhoz illeszkedik több kisebb kutatási projekt a kétezres évek második felében, amelyek kutatásvezetője Biró A. Zoltán. Az ezek keretében szervezett fórumok kötetei nagyon rövid terjedelmű (néhány oldalas) hozzászólásokat tartalmaznak (Biró–Ozsváth Berényi 2009).

A munkaerőpiac és felnőttképzés egy másik kutatási irány: a kétezres években Biró A. Zoltán (2007, 2012), Bálint Blanka (2004) és Bálint Gyöngyvér (2002, 2011, 2013), Bálint et al. 2003, Bálint et al. 2004 nevéhez több, a Hargita megyei munkaerőpiacot célzó, például a Szülőföld Alap által támogatott kutatás zajlott. Bálint Gyöngyvér doktori dolgozatában a Hargita megyei foglalkozási stratégiákat vizsgálja esettanulmányokra alapozva.

Ahogy a BBTE esetében az oktatók doktori témái köré többéves kutatási csapásirányok épülnek ki, úgy a Sapientia EMTE egyes oktatóira vonatkozóan is meghatározónak bizonyul a vizsgált időszakban ez a jelenség, de itt kevésbé szerveződnek csoportokba a kutatás résztvevői, több az egyéni projekt. Bálint Blanka a Mozaik 2001 elnevezésű kutatás másodelemzése révén keresi a választ doktori dolgozatában arra a kérdésre, hogy melyek a túlképzettség okai az erdélyi diplomás fiatalok körében (Bálint B. 2011a, 2011b). Gergely Orsolya a női vállalkozók profilját és motivációját kutatja (Gergely O. 2009a, 2010, 2013a, 2013b), előtte az egyetemisták lakáshelyzetével, lakásmintáival foglalkozott (Gergely O. 2004, 2005). Sólyom Andrea a székelyudvarhelyi középiskolások és kolozsvári egyetemisták

politikai kultúráját vizsgálja mennyiségi módszerekkel (Sólyom 2009a, 2009b, 2011a, 2011b, 2013a, 2013b). Utóbbi kutató a szubkultúrákhoz tartozást vizsgálja Székelyudvarhelyen a kétezres évek közepén egy magyarországi és székelyföldi városokat tömörítő kutatási projekt keretében és folytatásaként (Sólyom 2004, 2005, 2006c, 2007).

2011-ben ért véget a KNOWandPOL projekt, címe: The role of knowledge in the construction and regulation of health and education policy in Europe: convergences and specificities among nations and sectors. European Commission Research DG Socio-Economic Dimensions In FP6. Sixth Framework programme of the European Community, fő pályázó B. Delvaux (Univ. Catholique De Louvain). A tanszék részéről Rostás Zoltán, Bodó Julianna, Kósa István és Székely Kinga vettek részt benne. A publikációk szerzői többnyire nem a tanszék munkatársai.

2011 óta a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat támogatásával végeznek kutatásokat Hargita és Kovászna megyékben, konferenciákat szerveznek és köteteket szerkesztenek, melyek fő témája *a média hatása a fiatalokra*. A kutatások vezetője Biró A. Zoltán. Publikációk: Biró–Gergely szerk. 2013, Gergely O. szerk. 2012.

A tanszék néhány fiatalabb oktatója az elmúlt években több település, így Csíkszereda, Borszék, Madéfalva önkormányzatainak megbízásából az Általános Településrendezési Tervek szociológiai megalapozását vállalta fel, ezek közül a csíkszeredai munka jelent meg könyv formájában: Bálint–Sólyom–Zsigmond 2014.

A tanszék oktatói kisebb, a Sapientia Kutatási Programok Intézete által támogatott, 1–3 éves futamidejű projekteken vesznek részt. Az egyik kutatási irány a környezetszociológia, ezen belül Nistor Laura és Sólyom Andrea a sepsiszentgyörgyi, székelyudvarhelyi és kolozsvári középiskolások környezethez való viszonyát vizsgálták fókuszcsoportos interjúk segítségével. Az ebből készült publikációk megjelenés alatt állnak. Ennek előzménye egy Sepsiszentgyörgyön zajlott mennyiségi kutatás, amelyben az említett kutatók mellett Bakó Rozália Klára és Telegdy Balázs vettek részt. Nistor Laura az az oktató a tanszéken, akinek a nevéhez a legtöbb ISI-publikáció fűződik: Nistor 2012, 2013, Iluț–Nistor 2011, Nistor–Tîrhaș–Iluț 2011.

Egy másik, a Kutatási Programok Intézete által támogatott projekt Hubbes László Attila nevéhez fűződik, aki a magyar és román neopogány csoportok internetes retorikáját kutatja. Már van egy ISI-publikációja is a témában Bakó Rozáliával közösen: Bakó–Hubbes 2011.

A tanszék két oktatója – Bakó Rozália Klára és Zsigmond Csilla – részt vett egy következő, KPI által támogatott projektben, amelynek vezetője a marosvásárhelyi Sapientia oktató Zsigmond István volt, és az *Információs technológiák a felsőoktatásban: metakognitív stratégiák és oktatási együttműködés fejlesztése* elnevezést viselte.

Egy nemzetközi projekt keretében Bakó Rozália Klára évente készít országjelentéseket Romániáról; a *Global Information Society Watch* projektről részlete-

sebben olvashatunk a *Reconnect* 2010/3-as számában. Ezt megelőzően szervezet-szociológia területén végzett minőségi módszerekkel kutatásokat, amelyekből 2003-ban megvédett doktori dolgozatát is írta (ez utóbbira a szakma képviselőinek teljesítményéről szóló fejezetben visszatérünk).

A kétezres évek második felében egy a hírpreferenciákat a kísérlet módszerével kutató csoport működik a tanszéken, ennek tagjai Kósa István, Zsigmond Csilla, illetve Ambrus Zoltán. Eredményeiket nemzetközi adatbázisokban jegyzett folyóiratokban, valamint külföldi és hazai kötetek fejezeteiként publikálják: Kósa–Zsigmond 2013, Ambrus–Kósa–Zsigmond 2010, 2011, Kósa–Zsigmond–Ambrus 2012, Kósa–Ambrus–Zsigmond 2009, Ambrus–Kósa–Zsigmond 2009.

1.6. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja

A KAM Regionális és Antropológiai Kutatások Központja e kötet tárgyidőszaka előtt létező, ismert kutatóműhely volt Csíkszeredában (lásd Roth 2002).

A KAM munkássága kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető az 1990-es években a Székelyföld régió társadalomtudományi megismerése szempontjából. Tematikájában munkásságuknak a kulturális antropológiai megközelítések mellett a társadalomtörténeti és a szociológiai megközelítésnek nagyjából azonos súlya volt az elmúlt évtizedben, így munkásságuk szociológiai és antropológiai részét a szociológia területéhez soroljuk e szintézis módszertani megfontolásai alapján.

A kiadványaik alapján (*Helyzet Könyvek*) a tudományos érdeklődésük a következő területekre terjedt ki: a romániai társadalom meghatározása, migráció, elvándorlók Székelyföldről, magyar–román, magyar–cigány kapcsolatok, elszegényedési folyamatok, a humorvilág elemzése, a szocializmus emlékének elemzése, stratégiák, kényszerpályák a romániai magyar társadalom vonatkozásában, szimbolikus térhasználat.

E szintézis tárgyidőszakának kezdetén (a 2000–2001. évi Antropológiai Műhely alapján) a KAM műhelyéhez szorosabban vagy lazábban kötődő kutatók: Biró A. Zoltán, Bodó Julianna, Gagy József, Oláh Sándor, Rostás Zoltán és Túros Endre. Az Intézet létrehozása óta kiemelten fontosnak tartja a fiatal szakemberek támogatását, a térségi szakmai rendezvények szervezését, a térségi fejlesztéspolitikai folyamatokban való szakmai szerepvállalást (*Sikeress Székelyföld* konferenciasorozat), a társadalomtudományi szakkönyvtár működtetését. A tárgyidőszak végén a kutatóműhelynek öt fiatal főállású kutatója van.

A felsorolt területeken 2002-től számos kutatás és kiadvány készült, amelyek eredményeiről csak vázlatosan fogunk beszámolni a továbbiakban.

2001–2002-ben egy jelentős romakutatást végeztek *Az önmeghatározás kérdése. A roma identitás változása a posztkommunista időszakban* című kutatási program keretében, amelyet az Open Society Institute támogatott. A kutatás eredményeit a Bodó Julianna által szerkesztett kötet tartalmazza (Bodó szerk. 2002).

A KAM Bekapcsolódott a *Mozaik 2001* Kárpát-medencei szintű ifjúságkutató programba, bevonva az újonnan alakult Sapientia EMTE csíkszeredai szociológusképzéséhez kapcsolódó fiatal oktatókat a kutatómunkába, lásd: Bálint Blanka, Bálint D. Gyöngyvér 2002, *Mozaik 2001 – Gyorsjelentés – Székelyföld*. In: *MOZAIK 2001 – Gyorsjelentés: Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*.

A helyi identitás, helyi kultúra és szimbolikus térhasználat a műhely egyik fontos kutatási területe volt a tárgyidőszakban, melynek keretében több publikáció is született: 2011, Biró–Csomortáni 2008.

Egy másik fontos kutatási terület a lokális és regionális fejlődés és önkormányzatok működésének vizsgálata. Kapcsolódó publikációk: Laki–Biró 2001, Biró 2004, 2006b, 2007, Biró–Kosztá–Mátéffy 2004, Biró–Bálint–Miklós 2008, Oláh szerk. 2006.

A KAM működése szempontjából az utóbbi időszakban fontos program a Székelyföldi háztartásvizsgálat 2011 adatfelvétele (még nem jelentek meg tudományos publikációk).

A 2000-es évek folyamán a KAM és a csíkszeredai Társadalomtudományi Tanszék szociológiai személyi állománya között voltak átfedések, de (a KAM vezetőjének megítélése szerint) az egyetem és a KAM tudományos eredményei jól szétválaszthatók.

1.7. Partiumi Keresztény Egyetem, Társadalomtudományi Tanszék

A Partiumi Keresztény Egyetem a Királyhágómelléki Református Egyházkerület által létrehozott intézmény 2000-től működik, és a Sulyok István Református Főiskola utóadaként jött létre. Először a szociális munka szak indult, majd szociológia szakot is indítottak. Az akkreditáció megszerzése után (2008) a tanszék mesteri képzést is indított *Európai szociálpolitikák* címmel.

Az intézményben 14 főállású oktató van, ebből egy magyarországi (Ladányi János), és további három fő más tudományterületekhez tartozik (politikatudomány, pszichológia, turisztika). A doktori fokozattal rendelkező munkatársak: Szilágyi Gyöngyi, Flóra Gábor egyetemi tanárok és Molnár Gusztáv docens. A tanszék megalakulása óta Szilágyi Gyöngyi vezeti, helyettese Szűcs Enikő.

Az erdélyi illetőségű tanszéktagok a tárgyidőszakban 166 szociológiai jellegű publikációt közöltek, ebből 20 önálló könyv. Az írások túlnyomó része a *Partiumi Szemlében* és a Partium Kiadó gondozásában jelent meg. A legtöbb publikáció Flóra Gábor és Szilágyi Gyöngyi tollából származott, jelentős részük társszerzőként. A tanszék tagjai mintegy 10 tanulmányt közöltek külföldi, nemzetközi rangú (ISI, BDI) folyóiratokban, kötetekben; elsősorban a következő folyóiratokban, illetve kiadóknál: *Journal of Southern Europe & the Balkans*, *Review of Sociology*, *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico*, Alta Mira Press, Lambert Academic Publishing, CEU Press, Education Society – EAIR.

A PKE Társadalomtudományi Tanszéke több kutatási és fejlesztési projektben vett részt a tárgyidőszakban. Ezeknek a projekteknek nagyobb része a határ menti régiókhoz kötődik, és inkább gyakorlati, alkalmazott jellegűek, de van közöttük alap kutatás jellegű is (a felsőoktatás és társadalmi kohézió kutatása). Az intézmény jól kihasználja a határ menti földrajzi pozícióját a kutatási kapcsolataiban, de ez egyben a tudományos külkapcsolatok szintjét is mutatja, kevés kivételtől eltekintve. Ezek közül a tárgyidőszakban megvalósuló nagyobb volumenű projektek a következők:

Európai, nemzeti és regionális identitás – elmélet és gyakorlat. A Partiumi Keresztény Egyetem, a Debreceni Egyetem és a Nagyváradai Egyetem közös kutatási programja, 2009–2011 közötti futamidővel. A projekt finanszírozója az Európai Regionális Fejlesztési Alap. A három egyetem öt kutatócsoportja a kortárs filozófia és szociológia módszereinek interdiszciplináris ötvözésével vizsgálta a különböző típusú identitások kölcsönhatásának problémáját. (A projekt honlapja: *enri.partium.ro.*) Kutatásvezetők: Hatos Adrian, Balogh Brigitta, résztvevők: Bernáth Krisztina, Flóra Gábor, Pásztor Rita, Székedi Levente (PKE, TT tanszék). Publikációk: Balogh et al. szerk. 2011, Balogh et al. eds. 2011 stb.

Határmenti pedagógus közösségek interkulturális kompetenciáinak erősítése (Competently). A gödöllői Szent István Egyetem Pedagógia Kara (Szarvas) és a Partiumi Keresztény Egyetem határ menti projektjének célja a határ menti térség pedagógusai kompetenciáinak fejlesztése, az eltérő kulturális kontextusban tevékenykedő gyakorló tanárok, pedagógusok közötti kommunikáció segítése, az együttműködések serkentése. A 2009 novemberében indított projekt kutatási jellegű is, magában foglalja a romániai Bihar és a magyarországi Békés megye pedagógusainak nevelésszociológiai felmérését. A projekt támogatója az Európai Regionális Fejlesztési Alap (Magyarország – Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program, 2007–2013), a projekt honlapja: *bekes-bihar.eu.* Kutatásvezető: Szilágyi Gyöngyi (a PKE részéről), kutatók: Belényi Emese, Grosmann Károly, Horváth Gizella (szerkesztő), Szabó Tibor (informatikus). Publikáció: Lipcsey 2012, Lipcsey szerk. 2013.

A romák munkaerőpiaci integrációjának elősegítése a Bihar – Hajdú-Bihar Eurorégióban (Roma Employment). A projekt 2009–2011 között zajlott, támogatója az Európai Regionális Fejlesztési Alap (Magyarország – Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program, 2007–2013). A projektben a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetem vezető partnerként vett részt, együttműködési partnerségben a debreceni Humán Fejlesztők Kollégiumával és a nagyváradai Ciorre Roma Alapítvánnyal (támogató partner). A projekt célkitűzései: a romák foglalkoztatását befolyásoló tényezők megismerése, a roma lakosság sajátos igényeinek megfelelő szakképzési kínálat fejlesztése, a romák munkaerőpiaci integrációját elősegítő szolgáltatások intézményesülése. A célcsoportot a Bihar és Hajdú-Bihar megyei roma lakosság, a jelenlegi és potenciális munkáltatók és a szakképzést nyújtó

intézmények, szakemberek képezték. Kutatásvezető: Flóra Gábor, résztvevők: Olah Şerban, Székedi Levente. Publikációk: Székedi 2013, Flóra et al. 2011.

Felnőtt- és szakképzési együttműködés a hátrányos helyzetű személyek munkaerő-piaci esélyeinek növeléséért a Bihar – Hajdú-Bihar Eurorégióban (Adult Learning). A projekt kezdeményezői: a Partiumi Keresztény Egyetem és a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola. A projekt célja a hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése a szakképzési és felnőttoktatási programok fejlesztése révén a határ menti régióban, különösen a Bihar – Hajdú-Bihar Eurorégió képzési kínálatának és kapcsolódó munkaerő-piaci viszonyrendszerének megismerése, a felnőttoktatási és képzési programok tartalmi és módszertani megújítása, a határ menti felnőttoktatás szakmai hátterének megerősítése. A projekt keretében felmérték a szak- és felnőttoktatási keresletet és kínálatot a régióban. A felnőttoktatási kínálat felmérése során különös hangsúlyt fektettek a már működő speciális felzárkóztató, a hátrányos helyzet leküzdésére vonatkozó képzési programok tanulmányozására. Kutatásvezető: Szilágyi Gyöngyi, résztvevők: Tolnai Tímea Katalin, Pajzos Csaba, Flóra Gábor, Weber Cecília, Szücs Enikő, Györbiró András. Publikációk: Szücs–Tolnai coord. 2012, Szilágyi–Flóra coord. 2012.

Felsőoktatás és társadalmi kohézió – közös kutatás és fejlesztés a határmenti régióban (HERD). A kutatásban részt vevő intézmények: a Debreceni Egyetem mint vezető partner, illetve a Nagyváradai Egyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem mint partnerek; a kutatás időtartama: 2009–2011. A kutatás céljai a következők: a felsőoktatás átalakulásának bemutatása és értékelése a bolognai folyamat tükrében; a felsőoktatás kínálatában bekövetkezett regionális szintű változások mérése a társadalmi kohézió és a fejlődés tekintetében; a felsőoktatásban bekövetkezett változásokra és kihívásokra adott helyi és regionális megoldások összehasonlítása és elemzése. (A projekt honlapja: <http://unideb.mskszmsz.hu/>.) Kutatásvezető: Kozma Tamás egyetemi tanár, résztvevők (PKE): Bernáth Krisztina, Szilágyi Gyöngyi, Györbiró András, Belényi Emese, Flóra Gábor, Pásztor Rita, Szücs Enikő, Szolár Éva. Publikációk: Pusztai–Hatos ed. 2012, Györgyi–Nagy szerk. 2013, Kozma–Bernáth szerk. 2012, Mátyási–Bernáth 2012.

Határmenti Együttműködés Erősítése a Szociális Szakemberek Képzése és Munkaerő-piaci Orientációja Területén (SOCIALPROF). A Magyarország – Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program (2007–2013) című pályázati program felhívására a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Karának Szociálpedagógia Tanszéke 2011 februárjában pályázatot nyújtott be a nagyváradai PKE, BTK Társadalomtudományi Tanszékével együttműködve. Ennek témája a határ menti együttműködés erősítése a szociális szakemberek képzése és munkaerő-piaci orientációja területén. A program célja felmérni a regionális esélyegyenlőtlenséggel sújtott határ menti területeken jelentkező szociális problémákat, tekintettel arra, hogy a problémákra adott válaszokban különbségek lehetnek

országoként és régióként, ami megjelenik a szociális ellátórendszer működésében. A problémák megoldásához alkalmazott módszerekhez a szakemberképzésnek is igazodnia kell, egymás jó gyakorlatainak megismerése is a program célja, ami jelentős segítség a képzés fejlesztésében. Kutatásvezető: Szűcs Enikő (PKE), résztvevők: Szilágyi Gyöngyi, Flóra Gábor, Gombik Judit Klaudia, Belényi Emese, Berei Annamária (PKE). Publikációk: Rákó–Szabó szerk. 2013, Belényi–Flóra 2013a, Szilágyi–Gombik 2013, Rákó–Szűcs 2012, Mátyási 2012, Molnár–Belényi 2012.

1.8. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (Kolozsvár) szociológiai tevékenysége

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (NKI, román rövidítése ISPMN) a Román Kormány hatáskörébe tartozó és az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala irányítása alatt álló közintézmény, és 2007 óta működik Kolozsváron. Alapcélkitűzése és működési területe: a romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitása megőrzésének, fejlesztésének, kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

Az intézet igazgatója megalakulása óta Horváth István szociológus. Az NKI 20 főállású kutatót alkalmaz, és egy kisebbségtudományi Dokumentációs Központot és kutatókönyvtárat működtet.

A kutatómunka jelentős része a Tanulmányozási, Elemzési és Kutatási Osztályon történik, itt 12 fő dolgozik, többségükben magyarok, ebből négy szociológus. A dokumentációs központban dolgozó 8 tudományos munkatársból háromnak a munkássága tartozik a mi vizsgálódásunk tárgykörébe.

A kutatóintézeti munkáról képet kaphatunk a *Műhelytanulmányok* című kiadványsorozatból is, ami elérte az 53. számot 2013-ban; ebből 20-at írtak erdélyi magyar szociológusok, akik közül három külső munkatárs volt. A sorozat szerzői nem mind az intézet dolgozói, de nagyjából ők közölnek aktuális kutatási eredményekről formailag hosszabb tanulmányokban, 1–2 ív terjedelemben. Az intézet a szociológia területén (is) akkreditált tudományos kiadót működtet; a 2013-ig összesen kiadott 53 könyvből mintegy 20 sorolható tág értelemben a szociológiához, ebből mintegy 15 könyv jelent meg az NKI munkatársainak szerzőségével.

Az intézet szociológiai publikációinak száma világosan nem határozható meg a vizsgálatunk tárgyidőszakára vonatkozóan, mivel a munkatársak folyamatosan kerültek a 2007-től működő intézethez, ám az összesített publikációk száma 2007-től számítva 100 körül mozog. Az intézeti kutatómunka nemzetközi láthatóságát néhány rangos nemzetközi folyóiratban megjelent tanulmány, valamint az intézet kiadója által megjelentetett angol nyelvű publikációk biztosítják.

1.9. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kutatási programjai

Az intézetben folyó kutatómunka kutatási irányok szerint szerveződik; ezeket ismertetjük a továbbiakban.

1.9.1. Etnikum, népesség és társadalom Romániában

Jellegzetesen szociológiai és demográfiai jellegű kutatási irány, vezető kutatója Kiss Tamás. E kutatási irány főleg a kisebbségek népesedési dinamikájával kapcsolatos jelenségkörre koncentrál, beleértve a klasszikus demográfiai vonzatokat (természetes népmozgalom és migráció), de a kisebbségek szempontjából meghatározó más vonatkozásokra, mindenekelőtt az identitásváltásra, az asszimilációra (vegyes házasságok, szórvány), valamint a romániai kisebbségi helyzet és társadalm szerkezet közötti összefüggésekre, az etnikai rétegződésre vonatkozó kérdéseket is. Ide tartoznak a népszámlálás során működő etnikai kategorizációval és klasszifikációval kapcsolatos módszertani, kritikai jellegű kutatáskezdeményezések.

A kutatási irányhoz kapcsolódó kutatóprogramként említhető a Migráció és a migrációs hatások kezelése Délkelet-Európában SEEMIG projekt, illetve a kisebbségekre, mindenekelőtt a romániai magyarokra vonatkozó demográfiai előrejelzések, ezen belül például az Életünk fordulópontjai 2. program (lásd a legfontosabb tudományos eredményekről szóló részt). Kapcsolódó publikációk: Kiss T.–Barna 2012, Gyurgyík–Kiss T. szerk. 2010, Kiss T. 2010a, 2010b, Kiss T.–Veress 2010, Kiss T.–Csata 2008.

1.9.2. Nyelvi jogok és a kisebbségek nyelvi helyzetének szociolingvisztikai leírása

E kutatási irány vezetője Horváth István. A témakörhöz tartozik az alakuló kisebbségi nyelvi jogok kérdése (lásd a *Nyelvi jogok Romániában* programot, vagy a MinLex jogtárat). A kisebbségi nyelvhasználat és a nyelvi jogok alkalmazása az Intézet egy másik állandósult kutatási iránya (lásd a *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében* programot). Továbbá a kisebbségi nyelvi helyzet szociolingvisztikai leírása is meghatározó célja e kutatási iránynak. Ennek jegyében különböző kutatási stratégiákhoz folyamodtak az intézmény munkatársai. A magyar nyelvi közösség esetében reprezentatív, nagymintás, ankét alapú adatfelvételek nyomán jelentek meg elemzések. Újabban többnyelvű településeken működő iskolák, áruházak, más nyilvános intézmények nyelvi tájképét elemzik. Itt jegyezzük meg, hogy jelentős szerepet kapott a roma nyelvi revitalizáció mint kutatási irány. Megemlítendő a *Szereplők, szerepek és percepciók a romani nyelv romániai oktatásában* program.

Publikációk: Horváth–Tódor szerk. 2010, Veress–Vitos 2010 (részletesebben lásd a legfontosabb kutatási eredményekről szóló részt).

1.9.3. Romakutatások

Az NKI Romológiai Kutatócsoportja irányítja az Intézetben végzett romakutatókat; kutatók: Toma Stefánia, Fosztó László, Kozák Gyula, Plainer Zsuzsa. A kutatás irányvonalait az Intézet roma tematikájú kutatási stratégiája határozza meg, amely két fő tevékenységi kört jelöl ki a kutatócsoport számára: (1) a roma közösségeket célzó különféle intézkedések (így a Roma inklúziós program) és (2) az új megközelítések vizsgálata (a közpolitikákban és elméleti szinten is): a romák identitáskonstrukciójának folyamata, gazdasági tevékenységeik, a migráció, a nagyszámú szegény (ún. *underclass*) közösségek kialakulása mind-mind nemzetközi vitát ösztönöztek, új megközelítésekre sarkallnak. Az intézet Romológiai Kutatócsoportja összetett tevékenységeket folytat: kutatási projekteket működtet, metaadatbázist hozott létre, tudományos eseményeken vesz részt, illetve tudományos eseményeket szervez, valamint hozzájárul a romákat érintő közpolitikák alakításához.

Kapcsolódó publikációk: Toma 2008, Plainer 2009, 2010, 2011, Kiss–Fosztó–Fleck 2009, Toma–Fosztó 2011, 2012, Kiss D. 2009, Fosztó–Kozák–Toma 2011.

1.9.4. Kisebbségek átmenetben

A kutatási irányvonal a kisebbségek életét és kultúráját az intenzív modernizációs átalakulás kontextusában vizsgálja, beleértve a kulturális átalakulást, az identitásstratégiákat és a nyelvhasználat megváltozását, a migrációs gyakorlatok és transznacionalizmus működtetését, illetve a hagyományos és a modern egymás mellett élést és konfliktusokat. A kutatási irányvonalon belül három nagy témakörbe sorolhatók a kutatások: (1) az etnicitás konstrukciói és a kisebbségi intézményrendszerek Romániában, (2) az erdélyi táncstudomány, az erdélyi cigány/roma zenészek társadalmi és kulturális hálózatai és (3) a migráció. A vezető kutatók: Horváth István, Remus Anghel.

1.9.5. Migráció

A migrációval kapcsolatos intézeti kutatások az elvándorlás, illetve a helyi közösségek újraszerveződésének mechanizmusaira összpontosítanak. Egyaránt figyelemmel követik a migrációs stratégiákat és azokat a társadalmi és gazdasági tényezőket (*social remittances*), amelyek befolyással bírnak a társadalmi kapcsolatok átszerveződésében, az értékek, etnikai és társadalmi szolidaritás átértelmezésében. A megközelítés tekintetében a kutatásokat interdiszciplinaritás jellemzi. A kapcsolódó nemzetközi projekt – *A migráció és a migrációs hatások kezelése Délkelet-Európában – Határokon átnyúló együttműködés a tényekre alapozó stratégiáért* – támogatója a SEEMIG, EU-s finanszírozással (időtartama: 2012–2014). (Horváth migrációkutatói munkásságáról részletesebben lásd még a legfontosabb tudományos eredményeket összegző részt.)

1.9.6. Interkulturalitás és etnikumközi viszonyok

A kutatási irány fő célkitűzése azonosítani és leírni az etnikai rezsimek működési formáit, illetve megérteni azok etnokulturális vonatkozásait. Ennek megfelelően a kutatási irányon belül folytatott kutatások az etnikai rendszerek következő dimenzióit vizsgálják: identitáspolitikák és etnikai identitások; etnokulturális különbségek; integrációs, szegregációs és szegmentációs modellek; az identitás expresszív formái; interkulturális gyakorlatok; módszertani és történeti perspektívák. A kutatási irányhoz egyaránt tartoznak kvalitatív és kvantitatív jellegű (szociológiai felméréseken alapuló) kutatások. A kutatócsoport által felvállalt széles kutatási paletta egyszerre igazodik a nemzetközi társadalomtudományi tendenciákhoz (pl. az elméleti, illetve konceptuális keretek megváltoztatása, a multikulturalizmus és az interkulturalitás, vagy pedig az asszimiláció és az integráció közötti különbségek árnyalása) és az országban tapasztalható társadalmi problémákhoz az alapkutatások mellett a gyakorlati célt szolgáló kutatások bevonása révén (pl. a közpolitikák elemzése és értékelése).

Az etnikai és identitáspolitikák vonatkozásában az identitás intézményi konstrukcióit vizsgálják a kisebbségi intézmények, valamint a többségi, állami hatóságok perspektívájából. A kisebbségi intézmények kutatásának vonatkozásában megemlíthetjük a *Nemzeti kisebbségek intézményrendszere* projektet, amely a kisebbségi intézmények struktúráját, identitásdiskurzusokat és azok hatásait elemezte. A közpolitikák vonatkozásában vizsgálták az interkulturális oktatás elveinek alkalmazását a vegyes etnikumú iskolák szintjén, valamint a romák munkaerő-piaci integrációját célzó politikákat.

1.9.7. Az etnokulturális különbségek kutatása Romániában

A téma több kvantitatív kutatás tárgyát képezi. Ezek közül megemlítjük a romániai magyar fiatalokat összehasonlító perspektívában vizsgáló, reprezentatív mintán végzett szociológiai survey felmérést (Kiss T.–Barna–Sólyom 2008). A szociológiai felmérés eredményeinek részletes feldolgozását az NKI a kolozsvári BBTE – Max Weber Társadalomkutató Központ ifjúságkutatóival, valamint a Román Ifjúsági Hatóság keretében működő Ifjúságkutató Központ kutatóinak bevonásával végezték el. Az elkészült kiadványokról lásd a Kiss T.–Barna szerk. 2011 és Kiss T.–Barna–Kozák ed. 2011 tanulmányköteteket (részletesebben lásd a legfontosabb kutatási eredményekről szóló részt).

A *Románia és Ukrajna közötti határátlépési praktikák* témájú kutatás a határmenti régióban létező mindennapi interakciókat és az ezeket, illetve különösen a kereskedelmi interakciókat elősegítő intézményi fejlődést vizsgálta.

Az intézet kezdeményezésére készült egy *Kulturális fogyasztás Romániában* vizsgálat is. Az intézet további kutatási irányai – a romániai nemzeti kisebbségek történelme, politikum és etnikum – nem kapcsolódnak szorosan a szociológia területéhez, ezért itt nem ismertetjük.

2. Erdélyi magyar szociológiai publikációk

2.1. Az erdélyi magyar nyelvű (vagy a magyar szociológiai műhelyekhez kapcsolódó) folyóiratok ismertetése, értékelése 2002–2013 között

Az elemzett periódusban három olyan erdélyi szaklapot választottunk ki, amely a tudomány művelőinek tevékenységéről, a diszciplína állapotáról szolgáltat információkat. A kiválasztott lapok tanszékekhez, tudományos műhelyekhez kapcsolódnak. A részletes elemzésből a magyar nyelvű lapok közül a *WEB* maradt ki, amely többnyire mesteri, doktori hallgatók és fiatal oktatók írásait tömöríti, nekik biztosított publikációs teret, és 2008 óta megjelenése szünetel.

Az egyik lap tizenegy éve, a másik 2009-től kezdődően működik, a harmadik pedig 2011 óta jelenik meg. Az *Erdélyi Társadalom* magyar nyelven jelenik meg, a *Reconnect* háromnyelvű lap, míg az *Acta Social Analysis* csak angol nyelven közöl írásokat.

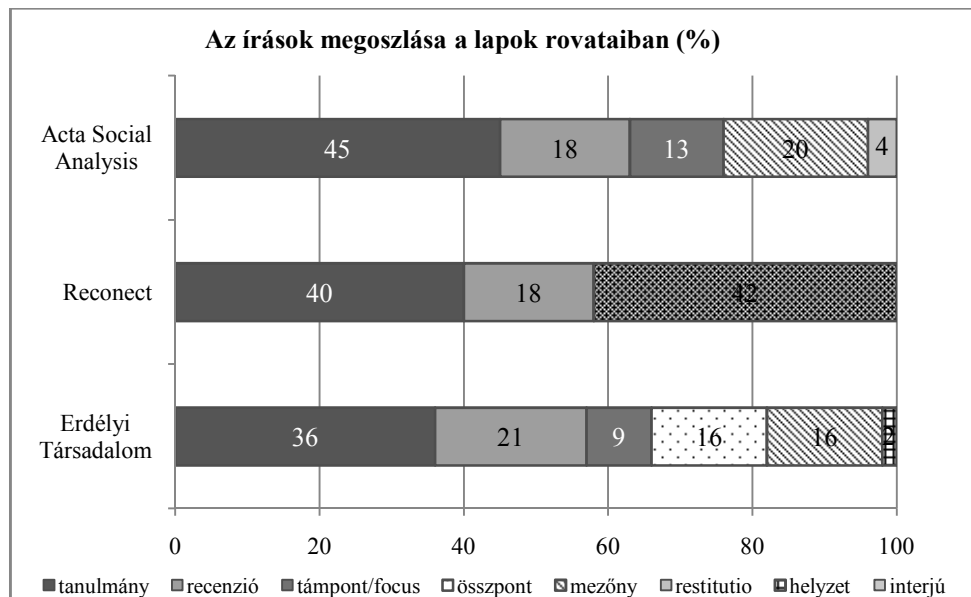
Az erdélyi magyar szociológusok munkái természetesen nem csak ezekben a periódikákban olvashatók, hanem magyarországi, külföldi, illetve elszórtan román nyelvű lapok hasábjain is, de kutatásunk keretei ezekre terjednek ki.

A szerkesztőbizottságok összetételét vizsgálva kiderül, az *Erdélyi Társadalom* az évek során változásokon ment keresztül, ezért az első és az utolsó lapszám megjelenésekor aktuális szerkesztők listáját közöljük: 2003-as indulásakor a felelős szerkesztő Horváth István, a bizottság tagjai rajta kívül Magyarai Tivadar, Péter László és Veres Valér. A tárgyidőszak végére, 2013-ban a főszerkesztő Veres Valér, a szerkesztőbizottság pedig kiegészült Berszán Lídia, Csata Zsombor, Kiss Dénes, Benedek József, Geambaşu Réka, valamint Pásztor Gyöngyi személyével.

A *Reconnect* főszerkesztője Bakó Rozália Klára, szerkesztőbizottságának tagjai pedig Ferencz Angéla és Sólyom Andrea.

Az *Acta* főszerkesztője Biró A. Zoltán, asszisztense Nistor Laura. Az előbbi két laptól eltérően nem válik külön a szerkesztőbizottság és a szerkesztőtanács, így Ambrus Zoltán, Andrew Balas, Bodó Julianna, Petru Iluţ, Kovách Imre, Öllős László, Rostás Zoltán, Dumitru Sandu, Szántó Zoltán, valamint Tonk Márton is szerkesztőként szerepel.

Az említett lapokat elsősorban mennyiségi szempontból elemeztük, az általunk használt módszertan nagymértékben támaszkodott a közép-kelet-európai szociológiai helyzetének feltérképezésére irányuló kutatási programban hasznosított modellre (Kiss–Sólyom 2002a, 2002b). Foglalkoztunk a rovatokkal, a szerzők személyi jellemzőivel, az írások témájával, módszerével, interdiszciplinaritásával, a hivatkozások számával, illetve a hazai, valamint nemzetközi szakirodalomhoz való viszonyával. Előbb általánosan áttekintjük az elemzés eredményeit, majd rátérünk röviden az egyes lapokra.

1. ábra

Összesen 293 írás jelent meg a vizsgált periódusban a három folyóiratban, 188 az *Erdélyi Társadalom*ban, 60 a *Reconnect*ben, 45 az *Acta*ban. Összességében a publikációk egyötödét recenziók teszik ki. Ezek döntő többsége egy, a lapszám megjelenésekor aktuális könyv, tanulmány leíró jellegű, rövid bemutatása. Elvértve találunk kritikai recenziókat is, amelyek nem korlátozódnak az illető publikáció bemutatására. Az írások kétötöde tanulmány, további 16, illetve 14% a *Támpont/Focus*, illetve a *Mezőny* rovatokba tartozik, azaz empirikus kutatásjelentés, esettanulmány.

A publikációk kilentizede egyszerűs, ez az arány teljesen szokványosnak számít társadalomtudományi folyóiratok esetén. A szerzők jó részének egyetlen írása jelenik meg, a szerkesztők azok, akik több publikációt közölnek a vizsgált lapokban, illetve van néhány olyan visszatérő szerző, aki több írását is ezekben a folyóiratokban publikálja. Vannak átfedések olyan értelemben is, hogy egyes szerzők több lap hasábjain is publikálnak az elemzett folyóiratok közül. A legtöbb írást Bakó Rozália Klára, Csata Zsombor, Kiss Dénes, Horváth István, Péter László valamint Veres Valér jegyzi (neveikhez 7-8-9 cikk kapcsolódik az elemzett periódusban). A publikációk döntő többsége magyar nemzetiségű kutatók termése, ami várható volt, hiszen a lapok tanszékekhez, kutatócsoportokhoz tartoznak, tanárok és diákok számára is biztosítanak felületet. Mindössze tíz román és tizenhét külföldi szerzőt találunk. A legtöbb külföldi írást az *Acta* hasábjai közlik, ennek megfelelően itt a legnagyobb a külföldi hivatkozások és legkisebb a román hivatkozások száma is.

A témák közül a média bizonyult a legnépszerűbbnek, az írások 12%-a foglalkozik a tömegkommunikáció, az új média jelenségeivel. Ehhez az arányhoz hozzá-

járul, hogy a *Reconnect* egyik lapszáma a marosvásárhelyi Sapienitián évente megrendezésre kerülő Új Média konferencián elhangzott előadások egy részét közli. A második legkutatottabb téma a folyóiratokban a fogyasztás–életmód–kultúra, minden tizedik írás sorolható ebbe a témakörbe. A harmadik és negyedik helyen az ifjúság-, oktatás- illetve a vallásszociológiai, valamint az identitással foglalkozó tanulmányokat találjuk, amelyek a szerkesztők kutatási területével és az ezeknek a témaköröknek dedikált tematikus lapszámokkal is összefüggésbe hozhatók. Hasonló a helyzet a gazdaság, agrárium, környezet, migráció, szegénység területével.

Kimutatható törvényszerűségek vannak a lapok tematikai különbségeiben, például a *Reconnect* nem közöl gazdaságszociológiai témájú írásokat, de hangsúlyos a környezet mint témakör. Sem a *Reconnect*, sem az *Acta* nem foglalkozott a vizsgált időszakban a vallásszociológia, a gender, a szegénység, a demográfia valamint az elit témájával. Az *Erdélyi Társadalom* pedig kevesebb teret szentelt a média, migráció jelenségeinek. Ezeket a különbségeket részben a szerkesztők érdeklődési körére és kapcsolati tőkéjére vezetjük vissza. Így a *Reconnectben* a média, ifjúság és környezet témájú írások a leggyakoribbak, az *Actában* a média, oktatás, migráció és gazdaság, az *Erdélyi Társadalomban* pedig az életmód–fogyasztás–kultúra, a vallás, valamint az identitás. (ld. az 1. táblázatot)

1. táblázat. A cikkek témái az egyes folyóiratokban %

	<i>Erdélyi Társadalom</i> (N = 188)	<i>Reconnect</i> (N = 60)	<i>Acta Social Analysis</i> (N = 45)
életmód, fogyasztás, kultúra	13,3	0	0
vallás	9	0	0
identitás	8,5	1,7	0
gazdaság, ipar, vállalkozás	6,9	0	8,9
ifjúságszociológia	6,9	15	0
szociálpolitika, szegénység, deviancia	4,8	0	0
média	4,3	21,7	31,1
demográfia	4,3	0	0
etnicitás	3,7	1,7	2,2
oktatás	3,7	8,3	11,1
elit	3,2	0	0
struktúra, rétegződés, mobilitás	3,2	0	6,7
gender	2,7	0	0
falu, agrárium	2,7	13,3	2,2
migráció	2,7	6,7	8,9
regionális fejlődés	2,7	0	2,2
politikai szociológia	2,1	0	6,7
környezet	0	16,7	2,2
egyéb	15,3	14,9	17,8

Az etnicitás és az antropológia leginkább abban a kontextusban jelennek meg, hogy a cikkek milyen más tudományterületet érintenek. Az írások 17, illetve 15%-a ezekhez a tudományterületekhez áll közel, további 8%-uk a településszociológia, 5–6% pedig a történettudomány, az átmenet, a geopolitika és a pszichológia területével mutat átfedéseket. Ebben a tekintetben szignifikáns különbség van az elemzett lapok között: az etnicitás mint rokon tudományterület a kolozsvári lapra jellemző, míg a pszichológia kevésbé, az antropológiával is kapcsolatban álló írások a *Reconnect*-ből hiányoznak, az *Acta* írásai nem tartalmazzak településszociológiai vetületeket. (ld. a 2. táblázatot)

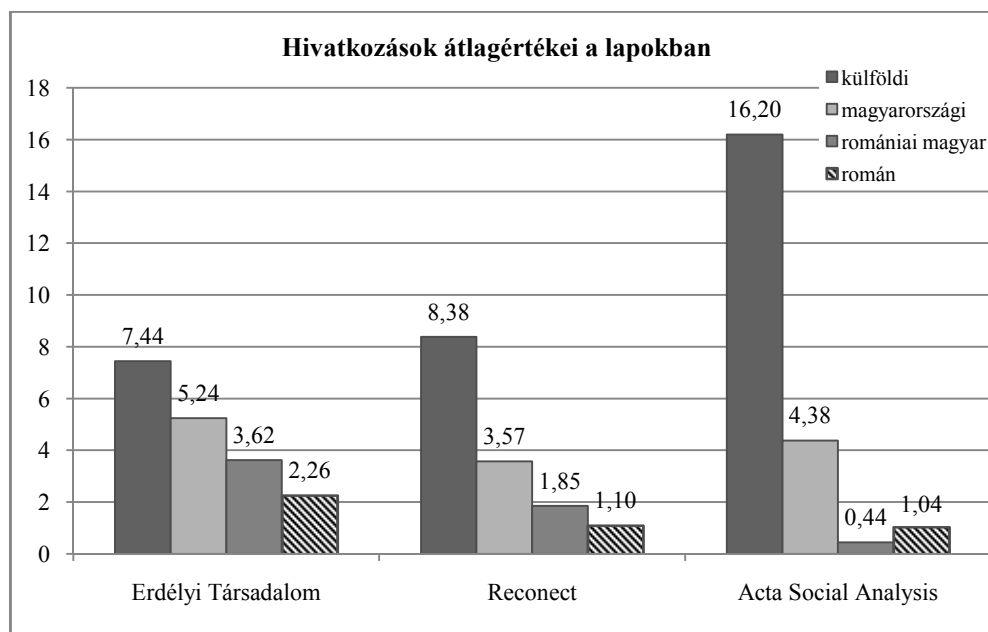
2. táblázat. Az írások interdiszciplinaritása %

	<i>Erdélyi Társadalom</i> (N = 188)	<i>Reconnect</i> (N = 60)	<i>Acta Social Analysis</i> (N = 45)
eticitás	23,9	3,3	6,7
antropológia	18,6	5	11,1
településszociológia	9,6	8,3	0
történettudományok	5,9	1,7	11,1
átmenet	5,9	3,3	2,2
geopolitika	4,3	10	0
tudományszociológia	2,7	0	2,2
közgazdaságtan	2,1	1,7	6,7
politológia	2,1	10	6,7
pszichológia	2,1	10	11,1
jog	1,1	3,3	0
egyéb	21,7	43,4	42,2

Az elméleti és módszertani írások egyetlen kivétellel hiányoznak a lapok hátsó oldalairól, tehát döntően empirikus jellegűek az elemzett lapok. Az írásokban használt módszerek azt mutatják, hogy a rendszerváltás utáni első évtizedhez viszonyítva jelentős változások következtek be. A romániai szociológiai oktatás harmadik periódusának elején, ami a kilencvenes évekre tehető, a mennyiségi módszerekkel operáló írások voltak többségben, például a kutatások megrendelőinek elvárásaihoz történő igazodásnak köszönhetően. A politikai közvélemény-kutatások, világbanki megrendelések nyomán született kutatásjelentések képezték a kilencvenes évek folyóiratcikkeinek jelentős részét. Ehhez képest a vizsgált lapokban a kvalitatív módszerek a cikkek közel háromötödét jellemzik, egyharmaduk használ mennyiségi módszereket, és 9%-ra tehető a két módszer együttes jelenléte az írásokon belül. Mindhárom lapban nagyon hasonlóak az arányok. A módszertani hangsúlyeltolódást elsősorban a tematikus lapszámok számlájára írjuk, az *Erdélyi Társadalom* 2005/1-es, identitással foglalkozó, 2007/1-es vallásszociológiai, 2007/2-es, csán-gókkal foglalkozó száma, 2009-es összevont lapszáma, a már említett 2011-es

összevont, életmód–kultúra–fogyasztás száma, a *Reconnect* 2010/3-as, információs társadalom és klímaváltozás témakörére koncentrázó száma és az *Acta* 2012/2-es száma döntő többségében kvalitatív módszereket használó anyagokat tartalmaz.

A cikkeket besoroltuk annak alapján is, hogy hogyan viszonyulnak a nyugati, illetve a hazai szakirodalomhoz, bizonyos megközelítéseket tesztelnek-e saját empirikus anyagaikon, tartalmazznak-e egyéni hozzájárulásokat, olyan újításokat, amelyek gazdagítják a szakirodalmat. Az írások közel kétötödét soroltuk az utánzás kategóriájába, ezek főként nyugati elméletek alapján elemzett saját empiriát jelentenek, ahol a szerző nem törekszik a továbbgondolásra, a „hozzáadott érték” növelésére. Egyharmaduk (33,6%) utánzást és felfedezést egyaránt tartalmaz, azaz a szerző nyugati megközelítésekből indul ki, majd valamilyen új, saját hozzájárulással teszi gazdagabbá az írást, lapot, szakmát. Az írásoknak mindössze 8%-a indul ki elsősorban a hazai szakirodalomból – ez visszaköszön a hivatkozások számának és típusának összetételéből is. Ezek az írások többnyire vegyesen, örökség és utánzás, örökség és felfedezés kategóriába sorolhatók.

2. ábra

Megszámoltuk az egyes írások hivatkozásait, és négy kategóriába soroltuk őket annak alapján, hogy milyen szerzőkre történtek. Megkülönböztettünk külföldi, magyarországi, romániai magyar, valamint román hivatkozásokat. Egy írás átlagosan 18 hivatkozást tartalmaz, szintén átlagosan a felhasznált irodalom fele külföldi, negyede magyarországi, valamivel több mint nyolcada romániai magyar és a maradék román. A recenziók többnyire egyetlen műre hivatkoznak, az írások közel fele 10 és 35 közötti bibliográfiai tételt foglal magába. A három lap különbözik a hivat-

kozások típusát illetően. Ez a különbség a folyóiratok nyelvéből is adódik: az *Erdélyi Társadalom*ban kevesebb a külföldi és több a romániai magyar és román hivatkozás a másik két laphoz viszonyítva. Azokban a cikkekben a legmagasabb a hivatkozások száma, amelyek kvantitatív és kvalitatív módszereket egyaránt alkalmaznak. A hivatkozások száma a témákkal és a cikkek besorolásával is összefüggésben áll. A külföldi, illetve romániai hivatkozások mértéke az interdiszciplinaritással oly módon jár együtt, hogy a gazdaságtudományokhoz közel álló írásokban leginkább a nemzetközi szakirodalomra történik hivatkozás, a tudományszociológiai írások esetén a romániai magyar, míg az átmenet területéhez közelítő cikkekben a román nyelvű hivatkozások száma a legmagasabb. (ld. a 2. ábrát)

A továbbiakban külön-külön szólnunk néhány szót az elemzett lapokról.

2.2. Erdélyi Társadalom

A lap 2003-ban jött létre a BBTE Szociológia Tanszéke magyar tagozatának lapjaként, az alapítók és az első két évben a szerkesztőbizottság a fiatalabb generációhoz tartozó tanárok, egy külsős kivételével, a szerzők szintén főként a tanárok és diákok közül kerülnek ki. A harmadik évtől megjelennek a szerkesztőbizottságban, illetve a szerzők között magyarországi elismert tudósok, kutatók is. Ez utóbbiak később, az intézményesülés, professzionalizálódás során, illetve az idő múlásával a nagyobb lapokhoz hasonlóan átkerülnek a szimbolikusabb szereppel bíró szerkesztőtanácsba, így a bizottságban maradnak – két kivétellel – a tanszék oktatói. Az elemzett periódusban a főszerkesztőséget Horváth István látja el, azóta ebben és a tudományos adatbázisokban való regisztráció területén történtek változások.

Évente két, nagyrészt tematikus lapszám látott napvilágot. A lap történetében felfedezhetünk négy nehezebb évet (2008–2011), amikor részint anyagi források, részint írások, illetve lapszámfelelős híján akadozott a lap megjelenése. Ebben a periódusban a lap nem félévente, hanem évente rukkolt elő újabb számmal.

Az első periódusban két fő rovat jelenik meg a lapban: átlagosan öt tanulmányt közöl, és a *Mezőny* című rovatban recenziókat olvashatunk. Az első szám fő témája a szegénység, de találunk kétnyelvűsége, illetve sajtófogyasztásra vonatkozó tanulmányt is az írások között, így a tanulmányok közös elemét leginkább az képezi, hogy mindegyik az etnicitás témakörével is foglalkozik. Az első tanulmányok szerkesztési, hivatkozási, formai szempontból nem képviselnek teljesen egységes arculatot; a tartalom, az írások nyelvezete egyenetlen. A második lapszám fő témája a migráció, de helyet kap benne egy vallásszociológiai és egy családszerkezeti tanulmány is.

A második évtől a *Tanulmány* rovat helyét az *Összpont*, *Helyzet* és a *Támpont* elnevezésű rovatok veszik át, a *Mezőny*ből, amely szintén tartalmaz recenziókat, külön rovatá válik ki a *Recenzió*, a *Mezőny* és a *Helyzet* rovatokban egyaránt találunk kutatásjelentéseket.

A lapszámfelelősség és az előszó egy ideiglenes állapot az *Erdélyi Társadalom*nál. A harmadik évfolyamot jellemzi, a negyedik évfolyam első számát már nem. Sőt, az említett lapszámokban eltűnnek a rovatok is.

Az ábrák, táblázatok egységesítése még várat magára úgy az *Erdélyi Társadalom*, mint a *Reconnect* esetében. Ezek pedig indikátorai a szerkesztői idő- és energiáfordításnak, illetve a lap arculatának.

A lap utolsó oldalain az előző lapszámok tartalomjegyzékét, valamint a magyar nyelvű szociológusképzés, a *WEB* című társalap, illetve a *Szociológia Nyílt Estek* reklámjait találjuk meg. A harmadik évben egy időre megjelennek aktuális konferenciákról, könyvekről is hírek.

Története során a lap elektronikus változata előbb a Transindex adatbankjában kap helyet, a 2003–2009 közötti lapszámokat onnan is letölthetjük, majd az intézményesülés során viszonylag későn saját honlaphoz jut a folyóirat, amelyen a 2010 utáni lapszámokat is megtaláljuk.

A lap történetének első periódusában a szerkesztők a szakmaiságot, a szociológia mint tudomány „elhelyezését”, létjogosultságának a nyilvánossággal való megismerttetését, illetve a megértését hangsúlyozzák, amely azt üzeni, hogy látják ennek szükségét – a társadalomkutatás legitimációs válsággal küzd. Ekkor az alapítók egyik deklarált célja „az intézetük láthatóságának növelése”. Egy következő célkitűzés a „megfelelő”, szakmailag homogén publikációs fórum biztosítása a szakterület képviselői számára.

Az új honlapon már sokkal inkább az interdiszciplinaritás kerül előtérbe, már nem a szociológia elhelyezése, hanem más társadalomtudományokkal való kapcsolódásai foglalkoztatják a szerkesztőket. Ez az integratív szemléletmód lehet a lap működtetése szempontjából is funkcionális, más tudományágak képviselőinek bevonása nemcsak a szakmák közötti kommunikációnak, de a lap olvasottságának is jót tesz.

Bár az *Erdélyi Társadalom* folyóiratnak többnyire tematikus lapszámjai jelennek meg, a szerkesztői bevezetőben/ismertetőben nyitva marad a témához nem illeszkedő írások elfogadása és megjelentetése is, amely egy, a szerzők számára könnyen elérhető, tehát kevésbé értékes lap benyomását keltheti.

2.3. *Reconnect*

A csak elektronikus formátumban megjelenő lap a **Vidék – Környezet – Kultúra** interdiszciplináris kutatócsoport kiadványa; a csoport a Sapia EMTE keretében alakult 2007 őszén. Amint az elnevezése is jelzi, több tudományág képviselőit célozza meg olvasóként és szerzőként egyaránt: a környezetvédelem, a vidékfejlesztés és a kulturális jelenségek vizsgálata szerepel a csoport prioritásai között. A deklarált tudományterületekhez viszonyítva a kultúra témaköréhez tartozó írások hiányoznak a lap hasábjairól a vizsgált periódusban. Célterületként a székelyföldi

és erdélyi térséget jelölik meg a szerkesztők. Célkitűzései hasonlítanak az *Erdélyi Társadalom* kezdeti periódusában olvasottakhoz: láthatóság, kommunikáció, kutatási eredmények közlése. Multidiszciplinaritása, kutatási prioritásai, témái pedig a későbbi *Erdélyi Társadalom*hoz közelítenek, amely nyit más tudományágak felé.

Évente háromszor jelenik meg, főszerkesztője Bakó Rozália Klára. A háromnyelvű folyóirat lapszámon belül is tartalmaz több nyelven írott munkákat. A tanulmányokat tömörítő rovat a *Stúdium* nevet viseli, a kutatásjelentéseket a *Focus* rovatban olvashatjuk, míg a recenziókat a *Libri*ben találjuk meg. Minden lapszámnak jellemzője az útbaigazító előszó.

Az *Erdélyi Társadalom*hoz viszonyítva a vidék-, a környezet-, a szervezetszociológiai és a média témájú írások az elterjedtebbek közé tartoznak. Az ifjúságszociológia ebben a lapban is hangsúlyos szerepet kap, ezek főként a szerkesztők fő kutatási területeivel állnak összefüggésben.

Az egyik lapszám a marosvásárhelyi Sapientia EMTE Új Média kutatócsoportjának empirikus eredményeiből közöl ízelítőt. Egy másik lapszám egy nemzetközi, az információs technológia és a klímaváltozás kérdéskörével foglalkozó kutatócsoport országjelentéseit publikálja. Román nemzetiségű szerzők írásai is hangsúlyosabban jelen vannak a lap hasábjain, például az elvándorlásról szóló tematikus számban. Ez a lap többnyelvűségének is köszönhető. A lap történetében a krízis időszaka 2012 után következik be (a szerkesztők adminisztratív szerepvállalásaival összefüggésben), ezt követően ugyanis évekig késik a megjelenése.

2.4. *Acta Universitatis Sapientiae – Social Analysis*

Ahogy a neve is jelzi, a folyóirat a Sapientia EMTE társadalomtudományi lapja, főszerkesztője előbb Bege Antal, majd Dávid László. A szerkesztőtanács neves magyar, illetve román társadalomtudósokat tömörít.

A lap évente kétszer jelenik meg. A szerzőknek szóló felhívás alapján elsősorban a regionális tudományok (az induló évben, 2011-ben még a társadalomtudományok is szerepelnek a felhívás szövegében témaként, 2012-ben már nem) témakörében várnak olyan (máshol még nem publikált) írásokat, amelyek a közép-kelet-európai régiókra koncentrálnak. A szerkesztők expliciten meg is fogalmazzák az első lapszám előszavában, hogy hosszas vívódás, dilemma előzte meg a lap indítását azt illetően, hogy kinek szól, későn érkezik-e, van-e létjogosultsága, el kell-e különülnie tematikájában más lapoktól, hogyan lehet szerzőket bevonítani, a minőséget biztosítani, a határidőket betartani. Választaniuk kellett egy olyan kontextusban, ahol a két pólust egy nemzetközi és egy végtelenül lokális lap képezi, a közéletet tartották a legokosabbnak, ezért – saját bevallásuk szerint – egy, a poszt-kommunista Európa sokszínű/különböző társadalmi jelenségeinek és folyamatainak elemzésére fókuszáló lap mellett döntöttek.

A lap szerkezete: a klasszikus tanulmányokat követően szociológiatörténet, egy empirikusabb, az *Erdélyi Társadalom* Mezőny című rovatához hasonló szemle, majd a recenziók következnek, majd a lapszám a csíkszeredai társadalomtudományi tanszék és képzés népszerűsítésével, illetve az éppen aktuális EU-s kutatási program bemutatásával zárul.

A második lapszám szerzőinek többségét külföldiek teszik ki, a média témakörét több diszciplína perspektívájából körbejáró írásokat foglal magába. Egy Bosznia-Hercegovinában zajlott konferencia anyaga képezi a törzsét a tanulmányoknak, a lapszámfelelős kapcsolatai révén. A harmadik szám nagyrészt az oktatás témakörébe tartozó írásokat tömörít, a negyedik száma a környezetvédelemmel, civil társadalommal, állampolgári aktivitással kapcsolatos kutatásokat végző magyar, román és külföldi szerzőket vonz be.

Ahogy a többi lap tükrözi a szerkesztők érdeklődési körét és kapcsolatháló-ját, úgy az *Actában* is beazonosíthatók ezek a motívumok; legmarkánsabb témája a vizsgált időszakban a migráció. Ennek a lapnak a történetében a vizsgált periódus utolsó évében, 2013-ban köszönt be a válság, ekkor kezdődik a lapszámok késői megjelenése, a szerkesztőség átrendeződése.

2.5. Összegzés

Az elemzett három lap 293 cikkét leltároztuk fel kvantitatív módszerekkel, különböző módszertani és elméleti-tartalmi szempontok alapján. Közel kétharmaduk az *Erdélyi Társadalomban* jelent meg, ötödük a *Reconnectben*. Mindhárom lapot tanszékek, kutatócsoportok munkatársai szerkesztik, tanárok, kutatók, illetve – az *Acta* kivételével – diákok számára képez publikációs felületet. A vizsgált periódusban egyik lap sem közli honlapján a következő lapszámok tématervét, illetve ez irányú felhívást a szerzőkhöz. Ez a vonás a hosszú távú tervezés, az átláthatóság hiányának, a belterjességnek a jele. 2012 után az *Erdélyi Társadalom* professzionalizálódott ebből a szempontból is, az első évek szerkesztési hiányosságainak, a honlap hiányának, formai egyenetlenségeknek az orvoslása mellett.

A folyóiratok elemzése alapján az egyik változás, ami lezajlott a 2002–2013 közötti periódusban az előző tíz évhez képest, a módszerek használatában történő hangsúly-áthelyeződés a kvantitatív módszerek irányából a kvalitatív módszerek felé. Ez a módszerválasztási változás természetesen a témaválasztással, illetve a kutatások finanszírozóival is összefüggésben áll. Vannak témák, amelyek háttérbe szorulnak a kilencvenes évekhez viszonyítva, ilyen például a politikai szociológia. Az egyetemi és kutatóműhelyekbeli, háttérintézményekbeli kutatások felleltározása során ugyanakkor kiderül, hogy hangsúlyos marad a mennyiségi módszerek használata. Az *Erdélyi Társadalomban* a minőségi módszerekkel készült tanulmányok egy részét a Kriza János Néprajzi Társaság köré csoportosuló, interdiszciplináris megközelítéseket alkalmazó kutatók jegyzik.

Mindkét csíkszeredai lapban a média bizonyult a leggyakrabban előforduló témának. A kolozsvári lap legtöbb írása az életmód–fogyasztás–kultúra témacsoport köré szerveződik. Mindhárom lapnak megvannak a megkülönböztető jegyei a témákat illetően: az *Erdélyi Társadalom* sajátossága az identitás, a *Reconnect* a környezettel, az *Acta* a migrációval foglalkozik kiemelten a lapotársakhoz képest. A témaválasztás során, azt gondoljuk, nem elsősorban az egyes témák aktualitása játszik szerepet a szerkesztők megfontolásaiban, hanem érdeklődési területük és az általuk mozgósítható kapcsolatháló is. Az elméleti és módszertani írások, valamint – egy speciális kivétellel – a viták teljes mértékben hiányoznak a lapokból. Az *Erdélyi Társadalom* közli az egyik Szociológus Nyílt Nap alkalmával megszervezett beszélgetés átiratát. A szociológia helyzetét illetően az átmenet periódusa lezárul az elemzési periódus előtt, erre utalhat az a tény is, hogy nincsenek a szociológia helyét firtató írások. Ezeket abból a szempontból hiányoljuk, hogy nem csak a legitimációhoz tartjuk szükségesnek a saját pozíció definiálását, hanem a változásban lévő romániai, magyarországi, nemzetközi mezőnyhöz való kapcsolódás miatt, valamint az egyéb társadalomtudományok terén lezajlott átalakulásokra is hangsúlyosabban reagálhatnának a szakma képviselői. Bár lehet, hogy ez nem explicit módon történik, avagy nem a vizsgált lapok hasábjain. Ugyanakkor mindhárom lap részéről érzékelhető egy kisebb-nagyobb mértékű nyitás más tudományterületek irányába. Az *Erdélyi Társadalom* például főként egyes néprajzosokat lát „vendégül”, akik szintén nyitnak a többi társadalomtudomány, tehát a szociológia felé is.

A romániai szociológia egyik kilencvenes évekbeli sajátossága az volt, hogy a szerzők a kényelmesebb megoldást választva előszeretettel importáltak nyugati elméleteket érintetlenül, hozzákapcsolták saját empirikus anyagaikat, és nem igazították a helyi adottságokhoz a modelleket, hanem azok egyszerű tesztelését végezték el. Az erdélyi magyar szociológiát ez a vonás az elemzett folyóiratcikkek alapján a kilencvenes évek után is jellemzi, az írások felét az utánzás kategóriájába soroltuk. De jelentős számban jelentek meg olyan írások is, amelyek megpróbálták az elméleti megközelítéseket és az empirikus eredményeket összhangba hozni egymással valamilyen saját részmodell/modellrész révén. A saját szociológiai hagyományokból való kiindulás még várat magára.

Tizenéves múltja során az *Erdélyi Társadalom*nak volt CNCSIS-besorolása, majd a periódus végére a CEEOL adatbázisban jegyzik. Úgy tűnik, a *Reconnect* és az *Acta* szerkesztői nagyobb figyelmet szenteltek a nemzetközi adatbázisokban való szereplésnek. A *Reconnect* a DOAJ, az EBSCO, a RePEc, a SSRN adatbázisaiban, illetve néhány külföldi egyetem elektronikus katalógusában is megtalálható, az *Actát* a DOAJ, a SCPIO, az Ulrich's Web és az Index Copernicus jegyzi. Viszont az utóbbi két lap esetében a vizsgált periódus végén tapasztalható válság (kései megjelenés, szünet) veszélybe sodorja az adatbázisokban való szereplést.

A folyóiratcikkek alapján azt gondoljuk, hogy az erdélyi magyar szociológia a kilencvenes évekbeli kezdeti/újrakezdési periódusához képest professzionalizálódott, átalakulóban van egyes hasonló tudományterületekhez és más társadalmak

szociológiáihoz való viszonya, de ez utóbbi változásokról keveset tudunk meg. Az elemzett periódus második felében az *Erdélyi Társadalom* válságához asszisztálhatunk, a másik két lapban ez később következik be. A lapok jövőjét nagymértékben meghatározza a szerkesztők e célra szánt energiája, koncepciója, hosszú távra tervezése, valamint az, hogy vonzóvá tudják-e tenni a folyóiratokat további nemzetközi adatbázisokba való „bejutással” akkor, amikor az akadémiai mezőbe tartozó szerzőket egyre inkább ez a fajta publikáció-besorolási kényszer is motiválja.

3. Szociológiai könyvek, kötetek áttekintése¹¹

Ebben a részben 107 önálló könyvet és tanulmánykötetet elemeztünk, amelyeknek szerzői az első részben ismertetett tudományos műhelyekhez kapcsolódnak, közvetlenül vagy közvetve. Kimaradtak az elemzésből a kutatási jelentések és gyorsjelentéseket tartalmazó kiadványok (ezekre utalás történik a kutatási összefoglalóknál).

A szociológusok – vagy legalábbis a tipikus szociológiai megközelítési módot alkalmazó kutatók – nagy része tanszéki környezetben működik, tehát oktatóként is dolgozik valamelyik egyetemen; ez több szempontból is meghatározza a tudományos közlést.

A BBTE főállású oktatóiként dolgozó kötet szerzők könyvei – jellemző módon – tevékenységi körülményeik hatása alatt tipikusan két fontos körbe sorolhatók: tankönyvek, kézikönyvek, illetve nagyobb, átfogóbb kutatások eredményeit összefoglaló könyvek. A korábban a szociológia tanszék magyar tagozata, illetve a szociális munka tanszék magyar tagozata, az utóbbi években a magyar tagozat önállósodása révén létrejött Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet a múlt évtized végére elérte azt, hogy saját egyetemi jegyzettára legyen. Szinte mindenki, még a tanársegédek is megírták az egyetem és általában a szakma által elismert tankönyveiket, javarészüik azóta Magyarországon is diákok könyvészeti forrása (például: Pásztor 2006a vagy Kiss D. 2007). A legtöbbet a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (végső soron az Apáczai Közalapítvány, a Communitas Alapítvány) jegyzetíró pályázati rendszere támogatta. Hasonló tendencia jellemzi a magyar állam által létrehozott Sapientia Egyetem alkalmazásában levő oktatók kötet szerző munkáját, ott is nagyszámú jegyzet készült, a legtöbbet Ambrus Zoltán írta (Ambrus 2008a, 2008b; Ambrus–Gergely O. 2009).

Viszonylag kevés a konferenciakötet (példa: Gergely O. szerk. 2012; Kiss T. szerk. 2007; Kiss T.–Barna 2011). Az egyetemi kötetekben dolgozó társadalomkutatók külföldi konferencia-részvétele amúgy kimagasló, tanulmány publikációja máshol kiadott konferenciakötetekben számottevő, de maguk a munkaadó intézetek

---

¹¹ Ennek a fejezet elkészítésében közreműködött Magyarai Tivadar.

viszonylag kevés, főleg tanszéki, kari méretű, úgynevezett „házi konferenciát” szerveztek, így kevesebb intézeti gyűjteményes tanulmánykötet is született. A házi konferenciák nyomán született kötetek inkább a magyar magánegyetemek (Sapientia, PKE) sajtójai (pl. Doktorandus Fórum, 2010; Cermi, 2010).

Jellemzők viszont egy adott kutatási téma egy-egy altémáját felvállaló szerzők közös tanulmánykötetei, és ebben a körben számban kiemelkedők az ifjúságkutatási projektek eredményeit közlő kiadványok: Gábor–Veres szerk. 2005, Sorbán szerk. 2003, Bárdi ed. 2007, Kiss T.–Barna szerk. 2011 (ez utóbbi románul is megjelent).

A szélesebb, egyetemen kívüli, hallgatói csoportokon túli szakmai közeg okulására, használatára szánt kézikönyvek, segédkönyvek szerkesztése, kiadása inkább a kutatói-oktatói kör azon tagjaira jellemző, akik a segítő szakmákban tevékenykednek, kutatásaik ennek a szakmának a világáról szólnak. Ők a BBTE szociális munka szakán dolgozó oktatók, illetve kutatók, de vannak a Sapientia EMTE és a PKE kötelékében is ilyen szakemberek. Egyébként az ő tankönyveik, egyetemi jegyzeteik is témáikkal, megfogalmazásukkal, szövegeik kontextualizációjával nyilvánvalóan a hallgatói évfolyamoknál jóval szélesebb célközönséget szándékoznak elérni (pl. Csák szerk. 2006).

Általában a hallgatói használatra szánt tankönyveket, jegyzeteket – amelyeknek nagy részét az egyes pályázati rendszerekben kifejezetten egyetemi jegyzetként támogattak – a szerzők rendre úgy írták, hogy azok önállóan, a napi oktatás, a tantermi foglalkozások és a konkrét szillabuszok kereteit messze meghaladják, ezektől független kötetként is hasznosíthatók (például Horváth 2006; Ambrus 2012; Péter 2009).

Külön kört képeznek azok a szociológiai vagy szociálpszichológiai, illetve demográfiai megközelítéssel dolgozó társadalomkutatók, akik nem a tanszéki szociológia művelői, hanem egyénileg, pályázati rendszerben működnek, illetve kutatóintézetek tagjai. Ezen intézetek körében lényegesen gyakoribbak a többszerzős tanulmánykötetek, illetve a konferenciakötetek (például román nyelven: Horváth–Tódor eds. 2008). Ilyen intézetek a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet oktatáskutató csoportja, illetve ugyanennek a szervezetnek a regionális tudományokat művelő, amúgy a rokon szakmák képviselőivel együtt dolgozó interdiszciplináris csoportja. Egy kiemelkedő ilyen intézet, amely több társadalomkutatót integrál, az állami Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

A jelenlegi elemzés érdekében feltárt periódusra kevésbé jellemzők a világnyelven publikált kötetek, viszont a román populáció és olvasótábor közvetlen közelsége miatt több könyv románul jelent meg, ezek pár kivétellel egy magyar eredetűnek a szerző általi fordításai, illetve újrafeldolgozásai.

A kötetek egy része a kutatók doktori értekezésének könyvesített változata (ezek között gyakoribb a román változatok kiadása, minthogy a doktori dolgozatok bizonyos része eleve román nyelven készült).

A sok egyéni projektből, többször disszertációkból születő kötetek tematikus változatosságot hoztak, és az előző évtizedhez képest, amikor a kutatásokat már-már mániákusan uralta a „román–magyar kérdés”, a vizsgált periódusban a témakör szélesedett, a szociológiát foglalkoztató problémavilág majdnem minden vonatkozása megjelent (például globális problémák is: Péter 2009).

A sokféleségből mégis kiemelhető néhány fonal, ami meghatározza ennek a szakmai körnek a működését, mint az ifjúságkutatás és a népesedéskutatás, természetesen a továbbra is fő helyen szereplő kisebbségkutatás mellett (megjegyzendő, hogy például maga az ifjúságkutatás vagy akár a gazdaságszociológiai kutatások gyakran a romániai magyar kisebbséget vizsgálják). Néhány példa e főbb témákban közölt kötetre: Csata–Kiss 2007, Veres et al. 2012, Veres 2006c, Gergely 2009b, Gábor–Veres szerk. 2005.

Nőtt a korábbi időszakhoz képest az alkalmazottság, a konkrét társadalmi problémák, illetve a közpolitikai megoldások irányába nyitó kötetek száma is (Berszán szerk. 2012; Albert-Lőrincz 2005).

4. A megvalósított legfontosabb tudományos eredmények

Ebben a részben összefoglaljuk és értékeljük, hogy a 2002 és 2013 közötti időszakban jelentős kutatási programokra került sor, amelyeknek eredményei érdemben hozzájárultak az erdélyi magyarság és a romániai társadalom jobb megismeréséhez, problémáinak feltárásához és a megoldások kereséséhez – ezeknek az eredményeknek nemzetközi láthatósága is van. Ebbe a részbe – módszertani és terjedelmi okokból – csak azokat a kutatási eredményeket vontuk be, amelyek formálisan is eleget tesznek a következő kritériumoknak: több évet átfogó, nagy volumenű, országos vagy Erdély-szintű kutatások, az erdélyi magyar/romániai társadalom jelentős kérdéseire, problémáira koncentrálnak, amelynek szervezésében több intézmény is részt vett. Eredményeikből legalább két önálló kiadvány (vagy folyóirat tematikus száma) készült, és további, legalább 3-4 folyóiratban megjelent tanulmányt közöltek (amiből legalább kettő idegen nyelvű, nemzetközi publikáció), valamint a kutatás eredményeinek volt számottevő hazai és nemzetközi nyilvánossága. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a meghatározott módszertan értelmében az egyes tudományos műhelyekben végzett kutatások, amelyek szorosabban egy kisebb régióhoz és egy intézményhez kötődnek, kimaradtak ebből az összefoglalóból, bár esetenként ezek is jelentősen hozzájárultak az erdélyi magyarság társadalmi viszonyainak tudományos megismeréséhez. A szorosabban egy műhelyhez kapcsolódó, jelentősebb tudományos eredményekről részletesebben számoltunk be az előző részben a tudományos műhelyek leírásánál, és rövidebben írtunk azokról a kutatásokról, amelyeket összefoglaltunk az alábbiakban.

4.1. Az erdélyi magyarság demográfiája, migrációkutatások népszámlálások alapján

Az erdélyi magyarság társadalmi problémái közül a 2000-es években az egyik leghangsúlyosabbnak mind a közélet, politikum, mind pedig a társadalomkutatók körében az erdélyi magyarok népességfogyását tekintették, illetve annak három összetevőjét: a migrációt, a természetes fogyást (alacsony gyermekvállalási szintet) és az asszimilációt. A problémakör a 2002-es népszámlálással szembeni várakozások, majd az eredmények közzététele során került be a széles körű nyilvánosságba.

A tudományos közvita a *Korunk* 2002/2-es számában és a *Magyar Kisebbség* 2002/4-es különszámában, azokhoz kapcsolódóan zajlott. A *Korunk*ban megjelent írás (Veres 2002a) „vendégváróként” megbecsülte a 2002-es népszámlálás eredményeit a romániai magyarokra vonatkozóan, és nagymértékű, több mint 150.000 fős fogyást jelzett előre. A népszámlálási eredmények a romániai magyarok ennél is nagyobb, közel 200.000 fős fogyását mutatták ki. A további szakmai viták, vélemények a *Magyar Kisebbség* 2002/4-es különszámában jelentek meg, és többen is hozzászóltak írásban: Horváth István (2002b) a migráció vonatkozásában, Kiss Tamás (2002) a népességfogyás „kontextusáról”, okairól, Veres Valér (2002b) az állandó népesség meghatározásában alkalmazott új EU-s módszertan szerepéről, Szilágyi N. Sándor (2002) az asszimiláció szerepéről és Varga E. Árpád (2002) a romániai magyarság létszámcsökkenési okairól.

A népszámlálásokon alapuló népesedési kutatások második fázisát a 2004. március 5-én az RMDSZ által kezdeményezett konferencia katalizálta, ahol a 2002. évi romániai népszámlálás végleges és részletes eredményei alapján, valamint a rendszerváltás óta először megszerzett nemzetiségi bontású népmozgalmi adatok (születések, halálozások száma) alapján sikerült újabb szempontokat, eredményeket közölni a kérdéskör kutatása során. Ezek az adatok a magyarságnak a becslétnél nagyobb mértékű természetes fogyását mutatták 1990 és 2002 között.

A konferencia előadásából Kiss Tamás (szerk. 2004) szerkesztésében kötet jelent meg *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben* címmel. A kötetben Kiss Tamás (2004a) az erdélyi magyar természetes népmozgalmi folyamatokról, Veres Valér (2004) a romániai magyarság 1992–2002 közötti természetes népmozgalmáról ír európai kontextusban. Horváth István (2004b) az erdélyi magyarság vándormozgalmi veszteségéről és a egyes házasságokról, Kiss Tamás és Csata Zsombor (2004) az erdélyi migrációs potenciál vizsgálatairól, Gödri Irén (2004) a Romániából Magyarországra bevándorolt népesség jellemzőiről és motivációiról írt. Tóth Pál Péter (2004) a magyar migrációs politikai stratégiát, Szilágyi N. Sándor az asszimilációt és hatását tárgyalta a népesedési folyamatokat (2004), Csata Zsombor (2004) az iskoláztatás nyelvének szociológiai hátterét, Kiss Dénes (2004) pedig a Maros megyei etnikumok 1850–1992 közötti területi megoszlásait elemezte.

A kötetben közölt eredményeket az időközben több, részletesebb népszámlálási és népmozgalmi adathoz való hozzáféréssel további részeredményekkel sikerült

finomítani, pontosítani, így az Erdélyi Társadalom folyóirat 2004/2-es számában megjelent írásban Kiss Tamás (2004b) kimutatta, hogy 1992 és 2002 között a magyarok termékenységének alakulására a magyarok megyénkénti aránya pozitívan, az urbanizáltság szintje pedig negatívan hatott. Veres Valér (2004) kimutatta, hogy a magyarok 1990 és 2002 közötti születésszámai tendenciaszerűen lefele torzítanak, különösen a szórványban, ezért korrekcióra van szükség, és visszabecslést tett közzé az erdélyi magyarok 1980 és 1990 közötti születési és halálozási arányszámairól.

A kutatómunka következő állomása az eredmények könyvekben való közzététele és részletesebb kontextualizálása, lásd: Veres 2006c és Csata–Kiss 2007. A *Népesedési perspektívák* című kötetben Csata István és Kiss Tamás új visszabecsléseket készítenek az 1989 előtti romániai magyar születések és halálozások alakulásáról. A kötet nagy érdeme, hogy regionális előrebecsléseket készít 2002 és 2022, valamint 2032 között, így a magyar népesség korcsoport szerinti várható számait megismerhetik az érdeklődők, és ezeket az oktatáspolitikai tervezésben is fel lehet használni. Ehhez kapcsolódó további fontosabb kiadványok Kiss Tamás (2010a) *Adminisztratív tekintet* című könyve a romániai magyar népesedési diskurzusokról és az erdélyi magyarok statisztikai konstrukciójáról, valamint az erdélyi és a szlovákiai magyar népességfejlődés összehasonlító elemzése Gyurgyík–Kiss (2010) tollából, amelyben számos új eredmény is van, korábbi becslések újraértékelése stb.

A népességkutatások másik irányvonala a *migrációkutatás*, amely Horváth István munkássága nyomán országos és nemzetközi kitekintésű eredményeket is hozott, kiterjesztve más etnikumok kutatására. A migráció elméleti és empirikus kutatását egyaránt magába foglaló reprezentatív kötetet a Polirom Kiadó gondozásában adták ki (Horváth–Anghel 2009), a fiatal népesség migrációs kultúrájáról szóló írását a *Journal of Ethnic and Migration Studies* 2008/5-ös száma közölte (Horváth 2008a), az emigráció romániai következményeiről pedig a *Südosteuropa* 2009/4-es száma közölte a Horváth–Anghel szerzőpáros (2009) eredményeit. A romániai és a Moldova köztársaságbeli emigráció történetét, sajátosságait a Blackwell *Encyclopedia of Global Human Migration* hasábjain olvashatjuk (Horváth 2013).

A népességkutatási publikációk egy másik irányvonala a regionális monográfiák szociológiai és demográfiai vonatkozású fejezetei. A tárgyidőszakban Horváth Gyula, Dövényi Zoltán és Benedek József koordinálásával több ilyen monográfia született; az Északnyugat-Erdélyről, Dél-Erdélyről és Bánságról, valamint a Kárpát-medence régióiról (Erdély) és Románia egészéről készült interdiszciplináris monográfiák népességi, oktatási fejezeteit Veres Valér (2009, 2011a), Csata Zsombor (2009), Szabó Júlia (Csata–Szabó 2011) írták. Ezek a fejezetek összefoglalták a korábbi kutatási eredményeket.

A népességfogyás kutatásának következő állomása a 2011. évi romániai népszámlálás eredményeinek első feldolgozásai, amelyek a vizsgált tárgyidőszak végén születtek, és amelyek a romániai magyarság további, mintegy 200.000 fős nagyságrendű fogyásáról adnak részleteket (lásd: Kiss T.–Barna 2012; Veres 2013).

4.2. Életünk fordulópontjai: az erdélyi magyarság demográfiai helyzete, rétegződése, nyelvhasználata

Az erdélyi magyarok demográfiai vizsgálatainak során a kutatók beleütköztek a népszámlálások mint adatforrások vagy a kis mintán végzett kérdőíves felmérések korlátaiba, amikor az alacsony gyermekvállalási kedv okait, a párkapcsolatok dinamikáját, vagy a rétegződési összefüggéseket, az egyenlőtlenségek okait keresték korszpecifikus vagy regionális bontásban. E korlátokból való kitoréshez jó lehetőség adódott azáltal, hogy a magyarországi KSH Népeségtudományi Kutató Intézet közvetítésével kapcsolódni lehetett egy széles körű nemzetközi együttműködésben kivitelezett nagymintás survey alapú projekthez, a *Generation and Gender Program (GGP)*-hoz (Vikat et al. 2007). Ennek célja, hogy átfogóan feltárja, elemezze az új európai népesedési magatartás fő vonásait, tendenciáit. Ennek értelmében az erdélyi kutatás kérdéssorai kompatibilisek a program magyarországi és nemzetközi méréseivel.

A kutatás témái kiterjedtek a háztartás szerkezetére, összetételére, a párválasztásra, a gyermekvállalási szándékokra, a házasságon belüli viszonyokra, munkaerőpiaci helyzetre, foglalkozási rétegződésre, fogyasztásra és nyelvhasználatra.

Az *Életünk fordulópontjai – Erdély* panelkutatás első hullámát több intézmény közös együttműködésében szervezték 2005–2006 folyamán. Erdélyben a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszékének háttérintézményei, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) és az Etnikumközi Kapcsolatok Kutatóközpontja (CCRIT) bonyolította le az RMDSZ demográfiai munkacsoportja támogatásával és Magyarországról a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet szakmai és anyagi támogatásával, együttműködésével. A kutatás célcsoportja a 20–45 éves erdélyi fiatal magyar népesség volt, különös tekintettel a termékeny élet szakaszra.

A kutatás vezetői, a koncepció kidolgozói és a kivitelezés koordinátorai Horváth István, Veres Valér és Kiss Tamás, valamint Budapestről Spéder Zsolt és Kapitány Balázs. A kutatás feldolgozásában részt vettek még: Csata Zsombor, Geambaşu Réka és Antal Imola. A terepmunka szervezésében részt vett Súlyom Zsuzsa és Kiss Zita.

Az *Életünk fordulópontjai – Erdély* kutatás második hullámának megszervezését az időközben megalakult Nemzeti Kisebbségkutató Intézet vállalta fel mint tulajdonos 2008–2009-ben, az adatfelvételt a Román Kormány Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala finanszírozta, a terepmunka lebonyolítását pedig a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) és a BBTE Szociológia Tanszék magyar tagozatának oktatói és hallgatói közreműködésével valósították meg. A 2. hullám nagy előnye, hogy a mintát kiterjesztették a 19–75 éves népességre.

A kutatás egyik nagy érdeme, hogy – a korábbi vizsgálatoktól eltérően – kétlépcsős (címbejárás és adatgyűjtés) mintavételt alkalmaztak, ezáltal a korábbiaktól

eltérő, az erdélyi magyar népeiséget a kutatási kérdések szempontjából jobban reprezentáló mintát kaptak. Az erdélyi mintavétel módjáról, mintánk sajátosságairól Kiss–Kapitány (2009) ír részletesen: Erdély 14 magyarlakta megyéjéből a gyakorlati kontaktmintába került 11004 fő, a választói névjegyzékből 7334 volt elérhető véletlenszerűen kiválasztva, ebből pedig 3251 fő beszélt (jól) magyarul, ez utóbbiból 2492 fős érvényes mintát nyertek.

A kutatás másik nagy érdeme, hogy az erdélyi magyarokat összehasonlíthatóvá tette a magyarországi népeiséggel, és közvetve egész Európával. Az előnyöket kihasználva, a kutatási programban részt vevő erdélyi és magyarországi kutatók egy átfogó kötetben (Spéder szerk. 2009) tették közzé összehasonlító tanulmányait, de más hazai és nemzetközi publikációk is születtek belőle. A demográfiai viselkedés vonatkozásában Spéder Zsolt és Kiss Tamás a családalapítás változó gyakorlatáról, párkapcsolatokról és gyermekvállalásról kohorszspecifikus metszetben, Spéder Zsolt és Veres Valér a gyermekvállalási szándékokról, családnagyságról írt, Pongrácz Tiborné a párkapcsolatok jellegzetességei Erdélyben és Magyarországon, Murinkó Livia az első elköltözés a szülői házból, Földházi Erzsébet az első házasság felbomlása, válás Magyarországon és az erdélyi magyarok körében témával/címmel elemezték a kutatás adatait. Nyelvhasználatról, migrációról Horváth István (2009), valamint Gödri Irén és Kiss Tamás (2009) írtak. A társadalomszerkezet és egyenlőtlenségek témában Monostori Judit és Veres Valér (2009) *A fiatal népeiség rétegződése a vidéki Magyarországon és Erdélyben*, valamint Geambaşu Réka (2009) *Nemek közötti egyenlőtlenségek Erdélyben és Magyarországon a 21–44 év közötti népeiség körében* című írásait emeljük ki, de további, magyarországi szerzők is írtak a témában. Ezenkívül még jelentek meg elemzések az *Erdélyi Társadalom* 2008. évi tematikus számában: Horváth István a nyelvi viselkedésről és az etnokulturális reprodukcióról, Antal–Szigeti (2008) a házassági, párkapcsolatok minőségéről, Geambaşu Réka a nemi egyenlőtlenségekről Erdélyben. Más folyóiratokban publikáltak a fiatalok önállósodásáról és a felnőtté válás kitolódásáról (Veres 2011), és az erdélyi magyar és magyarországi népeiség rétegződési és jövedelmi egyenlőtlenségeiről (Veres 2014).

4.3. Kisebbség- és nyelvpolitikák, a kisebbségi nyelvhasználat szociolingvisztikai vizsgálata

E kutatási irány először a BBTE Szociológia Tanszékén kezdődött el Horváth István munkásságával, amely első fázisában kiterjedt az etnikumközi viszonyok kutatására, majd a kutatás fókuszálódott a romániai kisebbségek, elsősorban a magyarok nyelvhasználatának szociolingvisztikai kutatására (Horváth 2006). A kutatási irány szükségességét nem kell külön hangsúlyozni, hiszen a szórványosodás, a egyes házasságok és a nyelvi erózió problémáit Erdélyben a demográfiai, illetve a nyelvészeti kutatások jelezték, azonban a jogilag dinamikusan változó és etnode-

mográfiai igen eltérő nyelvi helyzetek vizsgálata csak összetett, interdiszciplináris megközelítésben értelmezhető megfelelően. A kutatási irány nagy eredménye, hogy sikerült gyakorlati megoldásokra is programokat kezdeményezni, indítani.

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet megalakulásával a kutatási lehetőségek kibővültek, és a hozzájuk kapcsolódó alkalmazott programok is teret kaptak. A kutatómunkán és az empirikus adatgyűjtésen túl az NKI felvállalta a kutatások eredményeinek a népszerűsítését is. Így együttműködésben a Sapientia EMTE Gazdaság- és Humántudományok Karán működő Humántudományok Tanszékkel (felelős: Tódor Erika) három konferenciát szerveztek a többnyelvű pedagógia, valamint a Romániában és a közép-kelet-európai régióban élő kisebbségekre vonatkozó szociolingvisztikai kutatások és nyelvpolitikák terén. A romániai magyarok és más (ukrán, olasz) kisebbségek nyelvhasználatának kutatásával párhuzamosan a felmerült problémák kezelésére és a kutatás folytatására az NKI egy több komponensből álló akcióprogramot működtetett más intézményekkel együttműködésben, ennek komponensei az alábbiak.

A romániai kisebbségi törvény alkalmazása című kutatás (2008): célja a kisebbségi nyelvhasználat vizsgálata azon romániai településeken, ahol a nemzeti kisebbségek számaránya nagyobb, mint az összlakosság 20%-a, fókuszálva a kisebbségek kulturális tevékenységeire, a helyi közigazgatásra és az oktatásra. A kérdőíves vizsgálat 1249 polgármesteri hivatalra terjedt ki.

A kisebbségek jogait illető törvények alkalmazása Hargita megyében: a program keretében azt vizsgálták, hogyan alkalmazzák a gyakorlatban e fenti törvények kitételeit azokban a Hargita megyei helyi közintézményekben, ahol egy nemzeti kisebbség számaránya eléri a 20%-ot az összlakosság számarányán belül (felelős: Vitos Katalin).

Kétnyelvű formanyomtatványok/ügyintéző: a projekt célja a Romániában hatályos törvények által előírt nyelvi jogok érvényesítésének, gyakorlati alkalmazásának szorgalmazása, pontosabban az anyanyelven való írásbeli ügyintézés elősegítése, formanyomtatványok fordítása azokban a közigazgatási egységekben, ahol a magyarság eléri a 20%-ot. A projektben az NKI partnerintézménye a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet.

MinLex – A Romániában élő nemzeti kisebbségekre vonatkozó jogszabályok adatbázisa: célja összegyűjteni és különböző szempontok szerint rendszerezni azokat a hatályos romániai jogszabályokat, amelyek az etnikai és nemzeti kisebbségeket, azok politikai, társadalmi, gazdasági helyzetét érintő előírásokat is tartalmaznak.

Szociolingvisztikai viselkedés nyelvi kisebbségi közösségekben (2009): horvátok, ukránok, szlovákok kutatása, szociolingvisztikai kérdőívezés segítségével (felelős: Horváth István).

Nyelvi tájkép az üzleti életben: nemzetközi kereskedelmi üzlethálózatok nyelvi tájképe a többségében magyar anyanyelvűek lakta romániai régiókban (2012): a különböző kereskedelmi üzlethálózatok nyelvpolitikáinak leltárba vétele; a nagy

kereskedelmi üzlethálózatok kisebbségi nyelveken való hirdetésein, illetve azok hiányán keresztül a kutatás azt vizsgálja, hogy ezen üzlethálózatok milyen nyelvpolitikákat gyakorolnak (kutatásvezető: Horváth István, résztvevők: Veress Ilka, Kozák Gyula).

A nemzeti kisebbségek nyelvi jogai – kézikönyv. A projekt témája a Romániában élő nemzeti kisebbségekre vonatkozóan 1989–2011 között elfogadott jogszabályok összesítése. A kiadvány az egyes gyakorlati, mindennapi helyzetekben felmerülő kérdéseken keresztül mutatja be a romániai nemzeti kisebbségek legfontosabb nyelvi jogait (a projekt felelősei: Bogdán Andrea, Mohácsek Magdolna, Sipos Zoltán).

Kapcsolódó publikációk: Horváth 2004a, 2006, 2008b, 2009a, 2009b; Horváth–Tódor szerk. 2008, 2009b; Horváth–Tonk szerk. 2011; Horváth–Tódor 2011; Horváth–Tódor 2010.

4.4. A Kárpát Panel: a Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitása, társadalmi helyzete és perspektívái

E kutatási irány előzménye az 1997–2000 között zajlott Kárpát-kutatás (lásd Magyar 2002a) és az annak folytatásához kapcsolódó kutatómunka a BBTE-n (Horváth 2004c; Veres 2005). E kutatási irány újabb fázisa a Kárpát Panel I. és II. szociológiai panelkutatás, témája a Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és nemzeti identitása. A kutatási program kialakításának szükségességét azok a nagyszabású társadalmi változások képezték, amelyek az 1989-es rendszerváltáskor vagy azt követően elindultak: az EU-s csatlakozás következményei, beleértve a magyar nemzetpolitika változásait, a kisebbségi magyar közösségek szülőföldi politikai helyzetét és viszonyát a többségi állammal és nemzettel, a Kárpát-medencén belüli változások, Magyarország és a kisebbségi magyar közösségek, illetve politikai szervezeteik közötti viszony alakulása. A kutatás célja feltárni, hogy az erdélyi magyarságot érintő nagy horderejű társadalmi, gazdasági és politikai átalakulási folyamatok milyen hatást gyakorolnak a magyarok nemzeti, vallási, politikai identitására, valamint hogyan változik a jövedelmi és lakáshelyzetük, hogyan reagálnak az olyan, új típusú kihívásokra, mint a nemi egyenlőtlenségek vagy a szakszervezeti képviselet.

Az erdélyi kutatás 2007–2012 között zajlott, az adatfelvételre két hullámban, 2007-ben és 2010-ben került sor. A kutatást Erdélyben a kolozsvári Max Weber Társadalomkutató Alapítvány és a BBTE Szociológia Tanszék végezte; partnerintézmények: az MTA Etnikai és Kisebbségkutató Intézete (Magyarország), a Fórum Társadalomkutató Intézet (Felvidék, Szlovákia), a beregszászi Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet (Kárpátalja, Ukrajna), a Magyarságkutató Tudományos Társaság (Vajdaság, Szerbia); támogatók: a Szülőföld Alap és az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogramja. Kutatásvezetők: Veres Valér, Papp Z. Attila; erdélyi résztvevők: Kiss Dénes, Geambaşu Réka, Csata Zsombor, Kiss Zita, Márton János.

A *Kárpát Panel* erdélyi kutatás első hullámát 2007-ben 900 fős reprezentatív erdélyi magyar mintán végezték kérdőíves módszerrel. Ebben a fázisban párhuzamosan sor került a felvidéki, a vajdasági és a kárpátaljai magyarságra kiterjedő, valamint egy magyarországi kontrollmintás, kérdőíves vizsgálatra is, így összesen 2930 esetet (főt) tartalmaz a Kárpát-medence szintű adatbázis. A második hullámra 2010-ben csak Erdélyben került sor (890 fő).

A 2010-ben megkérdezett 890 magyar anyanyelvű személy a tág értelemben vett Erdély 15 megyéjében élt (kimaradt Krassó-Szörény). A mintavétel módja 2007-ben a háztartások szintjén többlépcsős véletlen kiválasztással történt, a háztartáson belül az alanyok szabad kvótás kiválasztásával. Második hullámban, 2010-ben megkeresték a 2007. évi reprezentatív mintában szereplő populációból elérhető részt (mintegy 2/3-a), majd ezt kibővítették a jelzett esetszámig az eredeti (2007. évi) mintavételi pótlisták alapján.

A kutatás másik empirikus forrása egy kvalitatív, 2009-ben készült fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálat a nemzeti identitásminták társadalmi működéséről Erdélyben (6 helyszínen 10 fókuszcsoporthoz tartozó interjú).

A kutatás eredményei rámutattak arra, hogy az erdélyiek magyarságtudata, a magyarság etnokulturális kötődése és többségi állampolgári integrációja nem gyengíti egymást. Ugyanakkor a kisebbségi magyarok és a magyarországiak közötti viszony sokat romlott az 1997–2000 közötti évek méréseihez képest. Mindezek és más tényezők hatására az erdélyi magyarok szociálpszichológiai értelemben önálló ingrupként működnek, határvonalat kijelölve mind a románok, mind pedig a magyarországi magyarok irányába, ám a többi kisebbségi magyart érzik a legközelebb magukhoz (Veres–Papp et. al. 2012).

A Kárpát Panel vizsgálat adataiból született eredmények: Papp–Veres szerk. 2007; Papp 2008; Veres 2008, önálló kötet: Veres–Papp et al. 2012, recenzio: Prazsák 2013, románul: Veres 2010, angolul: Veres 2013, Veres 2014a.

4.5. A vállalkozói potenciál, a vállalkozói aktivitás és fejlesztés társadalmi beágyazottság

A BBTE–MWTK műhely keretében Csata Zsombor vezetésével már a 2000-es évek közepén elindultak a vállalkozások társadalmi beágyazottságát célzó kutatások. E kutatómunka eredményeként elmondható, hogy Romániában a 2000-es évek végére a működő több mint félmillió, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozás (kereskedelmi társaság) lakosságra vetített arányában jelentősen elmarad az uniós átlagtól, ami a vállalkozói szféra alacsonyabb fragmentációjának jeleként értelmezhető. Erdélyben a vállalkozások ezer lakosra vetített száma meghaladja az országos átlagot, a vállalkozói aktivitás – Bukarest kivételével – lényegesen nagyobb, mint az ország többi régiójában. Az erdélyi falvak vállalkozástérképén jól látszik,

hogy a nagyobb városok tágabb rurális körzetében intenzívebb a vállalkozói aktivitás. Ez a tendencia azonban csak a nemzeti és regionális fejlesztési pólusok esetében érvényes: Kolozsvár, Temesvár, Brassó, Nagyszeben, Arad, Marosvásárhely (Csata Zs. 2009).

E kutatási irány egyik leágazásának fókuszja a gazdasági etnocentrizmus, etnikai fogyasztás az erdélyi magyarok körében (részletesebben a BBTE részénél). A kutatók arra keresték a választ, hogy létezik-e, és ha igen, milyen mértékű a gazdasági etnocentrizmus a romániai magyarok körében, milyen piacokon és tranzakciós helyzetekben van jelen, mely társadalmi csoportok esetében jellemző leginkább. Az eredmények azt mutatják, hogy a gazdasági etnocentrizmus egy létező jelenség az erdélyi magyarok körében, és leginkább a többségi etnikummal szembeni bizalom hiányával, a románokkal való kapcsolatok intenzitásával és a lakhely etnikai összetételével hozható kapcsolatba (Csata–Deák 2010).

A vállalkozói potenciál és a vállalkozói aktivitás vizsgálatának egy további átlomása az *Integrált vállalkozásfejlesztési modell három fejlesztési régió kisvárosai*ban című humánerőforrás-fejlesztési, EU-s finanszírozású (POSDRU) projekt keretében zajlott a 2011–2013 közötti időszakban. A program célja a vállalkozói szellem erősítése és a vállalkozói készségek fejlesztése volt Erdély három (északnyugati, központi és nyugati) fejlesztési régiójának kisvárosaiban. A vezető intézményi partner a Romániai Vállalkozásokért Egyesület volt, a vállalkozásfejlesztési stratégia megalapozásához kapcsolódó kutató partner a BBTE Etnikumközi Viszonyok Kutatóközpontja, ám a BBTE részéről más szakirányok kutatóit is bevonták. Kutatásvezető: Csata Zsombor, (erdélyi) résztvevők: Kiss Dénes, Péter László, Pásztor Gyöngyi, Györfy Lehel, Toma Stefánia, Veres Valér, Vitos Katalin, Pakot Ágnes, Szócs Emese.

A többfázisú és módszertanilag is több lábon álló kutatás először a vállalkozássűrűség regionális különbségeit vizsgálta a hivatalos vállalkozói statisztikák felhasználásával (elsősorban a Nemzeti Statisztikai Hivatal és az Országos Kereskedelmi Kamara nyilvántartásai és aggregálatlan adatai). Ezt követően egy 1000 kis- és középvállalkozásra kiterjedő kutatásra került sor, melynek során megvizsgálták a vállalkozók főbb szociológiai jellemzőit, motivációit, terveit, problémáit, lehetőségeit és elvárásait, azokat a tipikus problémarendszereket, amelyek a gazdasági válság kapcsán a vállalkozások működtetése kapcsán jelentkeztek vagy felerősödtek. Mindemellett megvizsgálták a vállalkozások társadalmi környezetét, a vállalkozások sikerével kapcsolatos reprezentációkat, a vállalkozók politikai és gazdasági környezettel szembeni alapvető attitűdrendszerét (véleményeket és az ezeket megalapozó beállítódásokat). A kérdőíves kutatást 7, vállalkozókkal készült fókuszcsoportos vizsgálattal egészítették ki, melynek segítségével több ideáltipikus vállalkozói szegmenst sikerült elkülöníteni.

A kutatás a vállalkozói aktivitás jellegzetességei mellett a régió vállalkozói potenciálját is vizsgálta. Ez az elemzés egy 3021 fős mintán végzett, személyes megkér-

dezésen alapuló kérdőíves vizsgálat, és az Erdély kisvárosaiban élő felnőtt népességre volt reprezentatív. A terepmunka lebonyolítását az IRES Intézet munkatársai végezték. A lakossági kérdőíves vizsgálat célja az volt, hogy alaposabban feltárja a vállalkozói szándék jellegzetességeit, genealógiáját, a potenciális vállalkozók motivációit, terveit, problémáit, lehetőségeit és elvárásait, azokat a tipikus problémarendszereket, amelyek a gazdasági válság kapcsán jelentkeztek vagy felerősödtek, megvizsgálni és modellezni a politikai és gazdasági környezettel szembeni alapvető attitűdrendszereket (véleményeket és az ezeket megalapozó beállítódásokat), mindezt a potenciális vállalkozók képzési igényeinek felderítése és jobb megértése érdekében.

A hét helyszínen lezajlott fókuszcsoportos vizsgálat keretében az alábbi problémacsomagokat vizsgálták: az alkalmazotti vagy vállalkozói lét dilemmái, előnyök és hátrányok, lehetőségek és korlátok a vállalkozások előtt, a vállalkozói siker feltételei, a vállalkozók társadalmi megítélése, képzési igények, üzleti szolgáltatások, elvárások, jövőkép és vízió.

Kapcsolódó publikációk: Csata 2007a, 2007b, 2009, 2012b, Csata szerk. 2011. A további publikációk közzételezése folyamatban van.

4.6. Ifjúságkutatások, az erdélyi magyar ifjúság helyzete, kulturális-szabadidős tevékenységei

Az ifjúságszociológiai kutatási irány még az 1990-es évek második felében elindult, Gábor Kálmánnak a BBTE-n kifejtett vendégoktatói munkássága eredményeként, különösen a tanuló ifjúság kutatása terén voltak jelentősebb eredmények (lásd Veres szerk. 2000). Ezt követően a kutatóműhely bekapcsolódott egy nagy-szabású, több országra kiterjedő kutatásba (*Mozaik 2001: Az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzete*, Kárpát-medencei közös kutatás), melynek tárgyidőszaka 2001–2004. A kutatást szervező intézmények, kutatóműhelyek a következők: a központi szakmai koordinátor a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (Budapest), közreműködő partnerek: a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszéke és a Max Weber TKA (Románia), a KAM Antropológiai és Regionális Kutatások Központja (Románia), a Fórum Társadalomtudományi Intézet (Szlovákia), a Limes Társadalomtudományi Intézet (Ukrajna), a Magyarságkutató Tudományos Társaság (Vajdaság, Szerbia). A kutatás támogatója a Magyar Kormány.

A céljait figyelembe véve, a következő vizsgálati témakörökre koncentrált a kutatás: (1) a határon túli magyar fiatalok gazdasági és társadalmi helyzetének jellemzői (tekintettel a magyarországi *Ifjúság 2000* elnevezésű vizsgálat adataival való összevethetőségre), (2) az egyes régiók magyar fiataljait érintő problémakörök, (3) az egyes régiókban a magyarsággal együtt élő, többségi nemzethez tartozó fiatalok véleményének, társadalmi és gazdasági helyzetének összehasonlító elemzése. A kutatás résztvevői: Csata Zsombor és Veres Valér (kutatásvezetők),

Magyari Tivadar, Kiss Dénes, Geambaşu Réka, Ercsei Kálmán, Kiss Zita, Szabó Júlia, Bálint Blanka, Bálint Gyöngyvér.

A kutatásból született fő publikációk: Csata–Magyari–Veres 2002, Bálint [Demeter] 2002, Veres–Csata–Magyari 2003, Bálint B.–Bálint Gy. 2002 Gábor–Veres szerk. 2005; tanulmányok: Veres 2005, Papp Z. 2005c, Csata 2005, Erdei 2005, Csata I. 2005, Bernáth (Nagy) 2005.

A kutatási irány keretében egy alapos, reprezentatív kolozsvári egyetemi hallgatói vizsgálatra is sor került 2006-ban – román kollégákkal együttműködésben (Sergiu Mişcoiu) – a fiatalok értékrendjéről és Európai Unióval kapcsolatos attitűdjeiről. E munka eredményei egy román nyelvű kötetben és folyóiratcikkekben jelentek meg (lásd Veres et al. 2007).

A kutatás következő állomása a 2008. évi romániai magyar (és román) ifjúság-szociológiai adatfelvétel feldolgozása. A kutatás célja volt a különböző etnikumú fiatalok társadalmi pozíciójának azonosítása, az értékek, gyakorlatok és attitűdök révén megnyilvánuló etnicitás mint kulturális habitus leírása, a különböző etnikumú egyének strukturális pozíciói közötti viszonyok, illetve a kulturális habitus vonatkozásában a kisebbség és többség közötti hasonlóságok és különbségek dokumentálása.

Az adatfelvétel és a kiadványszerkesztés a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet keretében történt, a feldolgozás a BBTE – Max Weber TKA és a bucaresti ifjúságkutató műhelyekkel együttműködésben és más erdélyi ifjúságkutatók bevonásával történt (Kiss–Barna szerk. 2011; románul is megjelent: Kiss–Barna–Kozák ed. 2011). Kapcsolódó (erdélyi magyarok által írt) tanulmányok: Gábor–Veres 2011, Veres 2011b, Barna 2011, Bokor 2011, Veress I. 2011, Kozák 2011, Ercsei–Kiss–Szabó 2011, Sólyom 2011a, 2011b, Patakfalvi 2011.

2013-ban szintén zajlott egy mennyiségi módszerekkel végzett vizsgálat az erdélyi magyar fiatalok körében, ennek eredményeiről a Kiss Tamás és Barna Gergő által ugyanebben az évben kiadott kutatásjelentésben olvashatunk (további feldolgozása a tárgyidőszak utánra tehető).

Ugyanide tartozik a Max Weber TKA és a BBTE keretében zajlott *Félsziget Fesztivál kutatássorozat* is, amely a Félsziget Fesztivál látogatóinak kulturális fogyasztását és társadalmi háttérét vizsgálta, évente sorra kerülő kérdőíves adatfelvétel alapján (2005–2013). A kutatócsoport tagjai: Ercsei Kálmán, Szabó Júlia, Kiss Zita, Plugor Réka, Veres Valér; alkalmi közreműködők: Gábor Kálmán, Csata Zsombor, Pakot Ágnes. Kapcsolódó publikációk: Veres–Kiss–Plugor–Szabó 2007, Veres 2006.

Kisebb léptékű, helyi kutatások zajlottak székelyföldi kisvárosokban is a Sapientia EMTE oktatói részéről. Ezek közül a teljesség igénye nélkül sorolunk fel néhányat. 2002-ben Csíkszeredában és Székelyudvarhelyen ifjúsági szubkultúrák témakörében készültek minőségi módszerekkel esettanulmányok egy OTKA-program keretében, amelyben Pápa és Tatabánya városai is „szerepeltek” (Szapu

szerk. 2004; Sólyom 2005, 2009a, 2009b; Jakab–Keszeg szerk. 2007). Gergely Orsolya 2009-ben kötetbe gyűjtötte saját, életmódról, fogyasztásról, illetve jövőstratégiákról szóló ifjúságkutatásainak eredményeit. Szintén a lokális vizsgálatok sorát gazdagítja egy 2010-ben székelyudvarhelyi középiskolások körében végzett kérdőíves felmérés az értékorientációk, a továbbtanulás és a társadalmi távolság percepcióinak témakörében. Ez utóbbi egy moldvai városokban is lebonyolított kutatás helyi adaptációja volt. Egy következő téma, amely megjelenik a vizsgált időszakban, a fiatalok környezethez való viszonya iránti érdeklődés. Mind mennyiségi, mind minőségi módszerekkel készültek tanulmányok sepsiszentgyörgyi, székelyudvarhelyi, valamint kolozsvári középiskolások körében (az eredmények egy része a tárgyidőszak után jelent meg).

4.7. A gyermekvédelem és a nők elleni erőszak terén folytatott, nemzetközi kitekintésű kutatások

A BBTE Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézete és a (román nyelvű) Szociális Munka Intézet által koordinált közös programjaként több jelentős nemzetközi projekt keretében vizsgálta a romániai gyermekek helyzetét, illetve a nők helyzetét a családon belüli erőszak kontextusában. A program a kutatási tevékenység mellett társadalmi beavatkozó komponensekkel is rendelkezik.

Az első kutatási projekt, amelynek eredményeiről beszámolunk, a gyermekekkel szembeni visszaélésekkel és elhanyagolásukkal kapcsolatos, ún. BECAN projekt (*Balkan Epidemiologic Study on Child Abuse and Neglect*, 2009–2012), finanszírozói az Európai Bizottság FP7-es kutatási programja és a CNCSIS *Capacități* programja.

A projekt célja a gyermekbántalmazásra és -elhanyagolásra vonatkozó adatok incidenciájának és prevalenciájának megállapítása, a gyermekbántalmazásra vonatkozó adatbázisok aktualizálása, valamint a gyermekbántalmazási esetek azonosítására és kezelésére vonatkozó procedurális sajátosságok azonosítása volt a részt vevő 9 balkán országban. Az egyik fő komponens egy felmérés volt egy országosan reprezentatív gyerek- és szülői mintán. A második komponens a hatóságoknak bejelentett esetek elemzése szintén reprezentatív mintán.

Partnerintézmények: a projekt fő koordinátora: Institute of Child Health, Department of Mental Health and Social Welfare – Centre for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect (Görögország); tudományos koordinátor: Institute of Work, Health & Organisations, University of Nottingham (Nagy-Britannia); értékeléssel megbízott intézmény: Istituto degli Innocenti di Firenze (Olaszország), Children’s Human Right Centre of Albania, Facultet Politickih Nauka, Universitet U Sarajevo (Bosznia-Hercegovina), Department of Medical Social Sciences, South-West University “Neofit Rilski” (Bulgária), Department of Social Work, Faculty of Law – University of Zagreb (Horvátország), Medical

School, Skopje University (Macedónia), Faculty for Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade (Szerbia), Association of Emergency Ambulance Physicians (Törökország). A kutatás vezetői: Roth Mária (tudományos vezető) és Antal Imola (menedzser); további résztvevők: Dávid Kacsó Ágnes, Mezei Elemér, Tonk Gabriella, Adorjáni Júlia, Voicu Corina. A terepkutatást koordinálták: Dégi László Csaba, Cristina Oaneş, Kiss Zita, Corina Voicu, Szabó Béla; a terepmunkában közreműködtek a mesteris hallgatók.

A projekt 2. komponensének a továbbfejlesztése egy új nemzetközi kutatási projektben konkretizálódott (*Minimal Data Sets*), amit szintén az EB támogatott Daphne programja által. Ennek célja a bántalmazással kapcsolatos adatok kezelési rendszerének egységesítése az EU különböző országaiban. Ebben a projektben szintén Roth Mária, Antal Imola és Tonk Gabriella dolgoztak.

A gyerekekkel szemben elkövetett rossz bánásmóddal kapcsolatos politikákat kutatja a PIECES projekt (2012–2014; <http://www.childsafetyeurope.org/pieces/index.html>) az EU különböző országaiban. A projektet a European Child Safety Alliance kezdeményezte, az EB támogatta. A partnerek a következők: Child Help Line (LT), Mental Health Hospital Sigmund Freud (AT), Psytel (FR), Public Health Agency of Catalonia (ES), University of Central Lancashire (UK) és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem; romániai képviselők: Roth Mária és Antal Imola.

A gyermekek virtuális világban megnyilvánuló viselkedését, szokásait, az internet szolgáltatása hasznok, illetve az internethasználat kockázatainak vizsgálatát tűzte ki célul két másik kutatás. A 2006–2008 között zajlott *Kockázatok és az internet használatának hatásai a gyermekek és tinédzserek körében* és *A tudás alapú társadalom fele való haladás perspektívája* című projekt a román Oktatási Minisztérium támogatásával valósult meg. A kutatás az internet felhasználásának módozatait, hatásait célozta felleltározni, különös hangsúlyt fektetve azokra a problémákra és kockázatokra, amelyekkel a gyermekek és tinédzserek a virtuális világban találkoznak. Az eredményeket, illetve a projekt keretében szervezett konferencia anyagát két, 2008-ban megjelent kötetben foglalták össze: *Teenagers in Action and Interactions Online in Central and Eastern Europe. Potentials and Empowerment, Risks and Victimization*, valamint *A gyermekek és serdülők internethasználatának előnyei és veszélyei*. A projekt Roth Mária koordinálása alatt valósult meg, a kutatócsoportban még Antal Imola, László Éva, Szabó Béla, Maria Diaconescu, Monica Barbovschi, Mihai Bogdan Iovu, Diana Damean vett részt.

2009-ben az intézmény kutatói csatlakoztak a 2007-ben alakult európai kutatási hálózathoz, amely *EU Kids Online* néven nemzetközi összehasolításban kezdte el vizsgálni az internet gyermekekre gyakorolt hatását. A két hullámban megvalósított nagyméretű kutatás (*EU Kids Online I. és II.*) 2007 és 2009 között a már meglévő kutatásokat összegezte és elemezte, majd ezek eredményeire építve dolgozta ki a 25 országra kiterjedő kutatást. Az *EU Kids Online II.* romániai partnere a BBTE és a Román Akadémia volt, országos koordinátora Monica Barbovschi; a

kutatócsoport további tagjai: László Éva, Maria Diaconescu, Tökés Gyöngyvér, Valentina Marinescu, Velicu Anca, és Bianca Fizesan alkották. Az *EU Kids Online* II. projekt eredményeit egy 2012-ben megjelent tanulmánykötet (Livingstone – Haddon – Görzig 2012), valamint számtalan tanulmány foglalja össze.

A másik kutatási program az előbbiekhöz kapcsolódik, de fókuszpontjában a romániai bántalmazott nők helyzetének vizsgálata áll. A *WOSAFEJUS* projekt (*Why Doesn't She Press Charges? Understanding and Improving Women's Safety and Right to Justice*, 2009–2012) ugyancsak az Európai Bizottság finanszírozásával folyt le a DAPHNE program támogatása által (<http://www.prevenireavioleentei.ro/cercetare/proiectul-wosafejus/>, www.wosafejus.org). A program célja a rendőrségi, ügyészségi és bírósági beavatkozások felmérése elsősorban az erőszak elszennvedőinek, valamint a szakembereknek a szempontjából. A kutatás ötvözte a kvalitatív, illetve a kvantitatív jellegű módszereket. Interjúk készültek áldozatokkal, szakemberekkel, a bírósági dossziék elemzése, és a bírósági, törvényszéki üléseken készült megfigyelések felhasználása úttörő jelleggel bír ezen a területen. A projekt egyik eredményeként megalakult Kolozsváron egy interdiszciplináris szakembercsoport, mely azóta is rendszeresen találkozik helyi politikák és gyakorlatok, de konkrét esetmegbeszélések céljából is.

Partnerintézmények: Istituto Cattaneo (Olaszország), Casa delle Donne (Olaszország), Catania University (Olaszország), Barcelona Autonomous University (Spanyolország), Bristol University (Nagy-Britannia), Standing Together against Domestic Violence (Nagy-Britannia) és Babeş–Bolyai Tudományegyetem. A kutatás romániai vezetője Antal Imola; további résztvevők: Adorjáni Júlia, Dávid-Kacsó Ágnes, Stoleru Maria, László Éva, Roth Mária, Diaconescu Maria.

Egy további kapcsolódó projekt, a *Gyereknevelés a börtönrácsok mögött* (*Raising a Child through Prison Bars*, JLS/2008/DAP3/AG/1260, 2009–2012) hasonlóan az előbbihez, szintén az Európai Bizottság finanszírozásával konkretizálódott a DAPHNE program támogatása által (<http://www.mothers-in-prison.eu/>). A program általános célkitűzése az volt, hogy hozzájáruljon a megfelelő szülő-gyermek kapcsolat kialakításához a börtönben lévő anyák és gyermekeik között. Célcsoportját három ország (Bulgária, Görögország és Románia) három specifikusan vulnerábilis csoportja: (1) bebörtönzött anyák és börtönben lévő várandós nők, (2) anyjukkal börtönben élő gyerekek, és (3) börtönben lévő szülők gyermekei alkották. Partnerintézmények: Institute of Child Health, Department of Mental Health and Social Welfare, Center for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect (Grögorszag), a projekt koordinátora a BBTE Szociológia és Szociális Munka Kara, South-West University "Neofit Rilski" (Bulgaria), valamint a European Anti-Violence Network (EAVN) (Görögország). A kutatás romániai vezetője Müller-Fábián Andrea; további résztvevők: Roth Mária, Antal Imola, László Éva, Kolombán Csilla és Rusu Dan Octavian.

A témában, a nemzetközi programok előzményeiből és eredményeiből több publikáció is született, így: Roth et al. 2008, Antal 2008, Dávid-Kacsó et al. 2013. Az online kutatási vonal publikációi: Antal–László 2008a, 2009, Barbovschi et al. 2012.

A bebörtönzött nők és gyermekeinek kutatásáról írtak: Müller-Fábián 2013, Rusu–Müller-Fábián 2010, Antal–Roth M.–Roth A. szerk. 2012, Antal et al. 2013.

4.8. Szelterszi Társadalomtudományi Tábor: interdiszciplináris fórum

A romániai vagy erdélyi magyar szociológia (és más társadalomtudományok) egyik jelentős fóruma a szelterszi társadalomtudományi tábor, amely az elemzett periódusban végig teret biztosított arra, hogy a különböző társadalomtudományok képviselői bemutassák eredményeiket, megvitassák az aktuális szakmai problémákat, hogy a fiatal kutatók bemutatkozhasanak, illetve hogy az egyes szakemberek az adott év termését – kutatási eredményeit – egymás tudomására hozzák. 2002-ben volt az első és 2013-ban a tizedik ilyen tábor (közben volt két olyan év, amikor szünetelt). Főszerzője Bárdi Nándor. Az utóbbi években gyarapodott azok listája, akik részt vesznek a szervezésben: a 2013-as év nyarán Gagyi József, Kiss Dénes, Kiss Tamás, Lőrincz D. József és Novák Zoltán segítették a program összeállítását, illetve a résztvevők bejelentkezését. Elsősorban Kolozsvárról érkeznek a táborlakók, történészek, szociológusok, néprajzosok, irodalmárok, politológusok, diákok, fiatal és kevésbé fiatal kutatók, tanárok. A táborban magyarországi, erdélyi, és legutóbb felvidéki neves kutatók is tiszteletüket tették. Programjában évről évre kutatási beszámolók, kéziratviták, könyv- és filmbemutatók, intézményi beszámolók, tematikus viták szerepelnek; és intenzív, reggeltől késő estig tartó, komoly, igényes szakmaisággal és egyszerű körülményekkel jellemezhető. Ez utóbbiakhoz hozzájárul, hogy a Szent Gellért Alapítvány menedékháza melletti füves területen zajlanak a foglalkozások, beszélgetések. A résztvevők – mintegy 60–70 személy évente – számára a négynapos együttlétet a közös „teherviselés” is családiassá teszi (tábor-tűz, közös étkezések stb.). Intézményileg a befogadó szervezeten kívül a Hargita Megyei Kulturális Központ, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és a Jakabffy Elemér Alapítvány támogatják a rendezvényt.

Elengedhetetlennek tartjuk kiemelni, hogy az említett tábor több szempontból is egyedi: az egyetlen multidiszciplináris vitafórum, továbbá nem csak multidiszciplinaritásában sajátos, hanem az eszmecsere egyetlen olyan terepe is, ahol az éves beszámolók, aktuális kutatási eredmények akár „csak” egy-egy tudományon belül is gazdát cserélhetnek. Ezenkívül fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a romániai magyar társadalomtudományokat összefogó rendezvény alapítója és főszerzője egy magyarországi tudós, aki természetesen évtizedek óta figyeli, kutatja, szervezi, segíti az erdélyi magyar tudományosság és közélet történéseit.

4.9. Az erdélyi magyar szociológia helyzete: összegzés helyett

A továbbiakban kísérletet teszünk néhány szempont követése mellett arra, hogy összefoglaló céllal röviden elemezzük az erdélyi magyar szociológiai mezőny helyzetét 2002–2013 között.

Ehhez a feladathoz kiindulópontként részben megnéztük, mi történt azokkal a problémákkal, amelyek a romániai (főleg román) szociológia 1990–2000 közötti helyzetének vizsgálata során kerültek felszínre: (1) regionális különbségek, ellentétek; (2) a „hagyományhoz” való viszony és a nyugat(i szociológiá)hoz való viszony; (3) ezzel összefüggésben a romániai modernizáció és a román szociológia paradoxális viszonya (lásd Kiss T.–Sólyom 2002a: 118–160). Ezeket a szempontokat csak mint címkéket fogjuk a továbbiakban használni, mivel a problémafelvetések tartalmilag egészen más jellegűek. Továbbá, a harmadik problémát sem jellege okán, sem terjedelmi okokból nem áll módunkban követni, helyette az erdélyi magyar szociológia külső „láthatóságát” foglaltuk össze.

4.9.1. Regionális különbségek, ellentétek

Ezt a kérdést egészen másképp kell értelmezni, mint az a román szociológiai műhelyek esetén feltevődött. A tárgyidőszakot megelőzően egyetlen egyetemi központban folyt magyar nyelven szociológiai oktatás és kutatás, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, illetve ennek holdudvarában (Max Weber Szakkollégium, Társadalomkutató Központ, Etnikumközi Kapcsolatok Kutatóközpontja). A 2001-től működő Sapientia EMTE első körben indított szakjai között a szociológia is helyet kapott. A szakok „duplázódása” egy kisebb közvitát robbantott ki, amelyben a BBTE szociológia tanszék magyar oktatói is állást foglaltak, jelezve, hogy közép- és hosszú távon a hallgatói utánpótlás terén ez nehézségeket okozhat kisebbségi helyzetben. A Sapientia szociológiai képzését Csíkszeredában indították be, ahol ez támaszkodni tudott a KAM már korábban működő társadalomtudományi kutatási eredményeire és személyi állományára. A két intézmény között esetenként feszült, de mégis együttműködéses viszony alakult ki, 8 éven keresztül a Sapientia EMTE szociológia szakos végzősei a BBTE Szociológia Tanszékén védtek meg szakdolgozataikat. A tárgyidőszak elején létrejött a Partiumi Keresztény Egyetem Társadalomtudományi Tanszéke is, ahol először ugyancsak szociális munka, majd szociológiai képzés indult (a szociális munkás képzés végzősei is a BBTE-s bizottság előtt államvizsgáztak az akkreditációig). A három helyszínen folyó képzésnek a diáklétszám tekintetében a tárgyidőszak elején, a 2000-es évek közepéig nem érződött különösebb negatív hatása, ám a 2000-es évek végén és 2010 után már egyre inkább problémák adódnak a diákok utánpótlásával. Ehhez más tényezők is hozzájárultak: akkor léptek be a felsőoktatási piacra az első, kisebb létszámú, 1990 után született kohorszok, és ezzel párhuzamosan megszigorodott az érettségi rendszer (2011), az érettségi bizonyítványt sikeresen megszerzők aránya a 12. osztályt végzettek 40 százaléka körül volt, és azóta is ott mozog.

Erre a helyzetre a felsőoktatási intézmények először intenzívebb marketing- és rekrutációs tevékenységet fejtettek ki. Emellett a BBTE a szakkínálat bővítésével, új (magyarországi) rekrutációs bázis megcélzásával reagált. A kutatómunka tekintetében a képzési helyek elszaporodása nem okozott különösebb feszültségeket. A csíkszeredai és a nagyváradi intézetek regionális pozícióik megerősítésére helyezték a hangsúlyt, míg a kolozsvári intézet a „centrum” pozícióját próbálta erősíteni az erdélyi szintű vagy ennél nagyobb kitekintésű (romániai, Kárpát-medencei szintű) kutatások által. A kolozsvári BBTE szociológiai műhely viszonylagos „centrumhelyzetét” több kontextuális tényező is favorizálja: korábbi megléte, az egyetemi hagyományok, állami státusza, az oktatók nagyobb száma stb. Kolozsvár mint város „centrumjellegét” a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet megjelenése is segítette, 2008-tól több közös tudományos vizsgálatot is végeztek a BBTE Szociológia Tanszékkel, a Max Weber Társadalomkutató Alapítvánnyal vagy az Etnikumközi Kapcsolatok Kutatóközpontjával együttműködésben. A csíkszeredai és a nagyváradi műhelyek részéről inkább csak egyéni szinten kapcsolódnak be a kolozsvári koordinálású kutatásokba (elsősorban Nistor Laura, Sólyom Andrea, Bernáth Krisztina). A műhelyek közötti kutatási együttműködést nem favorizálják más tényezők sem: mindegyik intézmény számára meghatározó jelentőségűek a magyarországi kapcsolatok, továbbá mindenhol törekednek más, nemzetközi kutatási kapcsolatok kialakítására (ez egyelőre Kolozsvár esetében mutat kézzelfogható eredményeket).

4.9.2. A „hagyományhoz” való viszony és a nyugat(i szociológia)hoz való viszony

A tárgyidőszakban kiadott és fennebb elemzett három folyóirat, valamint a megjelent könyvek alapján megvizsgáltuk, hogy az erdélyi magyar szociológusok munkái hogyan viszonyulnak a nyugati, illetve a hazai szakirodalomhoz, a megközelítések, hipotézisek, amelyeket tesztelnek az empirikus vizsgálatok során egy nyugati elmélet alapján megfogalmazott állítások, vagy tartalmaznak saját adaptációt, olyan újításokat, amelyek gazdagítják a szakirodalmat.

A megvizsgált szakirodalom alapján a publikációknak mintegy fele tartozik a nyugati szakirodalom közvetlen átvételéhez, kérdésfeltevéseik követéséhez (az „utánzás” kategóriába soroltuk), ezek főként nyugati elméletek felhasználásával elemzett saját empirikus vizsgálatokat fednek, ahol a szerző nem törekszik a továbbgondolásra, a „hozzáadott érték” növelésére.

A vizsgált szakirodalom több mint egyharmada sorolható abba a kategóriába, amely a nyugati szakirodalom átvételét és adaptációját, továbbgondolását (utánzást és felfedezést) egyaránt tartalmazza. Ezekben az írásokban a szerzők nyugati elméleti modellekből indulnak ki, majd valamilyen új, saját hozzájárulással teszik gazdagabbá az írást, lapot, szakmát.

Viszonylag kevés, a publikációknak kevesebb, mint egytizede jellemezhető „hagyománykövetéssel”, azaz a hazai szakirodalomból kialakított elméleti alapozás

alapján történő kutatómunkával. Hazai szakirodalom alatt nem csak az 1989 előtti kutatási hagyományokat értjük, hanem a tárgyidőszakot megelőzően megjelent és hivatkozott, modellértékű munkákat is. Többnyire ezek az írások sem vegytisztán a hazai „hagyományt” követik, hanem vegyesen örökség és „utánzás”, örökség és „felfedezés” kategóriába sorolhatók – ez visszaköszön a hivatkozások számának és típusának összevetéséből is.

4.9.3. A szociológiai kutatómunka láthatósága, hasznosítása

Összegző elemzésünk harmadik pontjaként az erdélyi magyar szociológiai kutatómunka „láthatóságát” vizsgáltuk meg, illetve foglaltuk össze. A láthatóságon egyrészt azt értjük, hogy a saját erdélyi magyar szakmai közegen kívül mennyire ismerhető meg ezen szociológusok munkássága. Itt különböző szinteket különböztethetünk meg: beszélhetünk nemzetközi láthatóságról, országos (román nyelvű) láthatóságról, valamint a szélesebb közvélemény előtti láthatóságról, ennek fórumairól, módozatairól. Végül a láthatósághoz kapcsolódóan felvetődik az eredmények hasznosíthatóságának kérdése is.

A nemzetközi láthatóságot úgy közelíthetjük meg, hogy a külföldi olvasók mennyire férhetnek hozzá az erdélyi szociológia eredményeinek megismeréséhez. Ennek két fő módját különböztethetjük meg: a hazai közegben kiadott idegen, főleg angol nyelvű publikációkat (ebből van több) és a külföldön megjelent publikációkat. A hazai, angol nyelvű publikációk tekintetében viszonylag jó a helyzet, a csíkszeredai *Reconnect* és *Acta* lapok, valamint a BBTE *Studia Sociologia* folyóiratának hasábjain a mezőny fontosabb kutatásairól, eredményeiről jelentek meg írások.

A nemzetközi láthatóság értékeléséhez áttekintettük az ismert műhelyekhez kapcsolódó írásokat. 1232 szociológiai publikációt összesítettünk, ennek közel felét a BBTE és a Max Weber Társadalomkutató Központ munkatársai írták, mintegy 30%-át a csíkszeredai Sapiencia EMTE és KAM műhelyében dolgozó munkatársak közölték, 13,5%-át a PKE és 8,1%-át a kolozsvári NKI munkatársai. Az összes publikációból 93 jelent meg külföldön, idegen (főleg angol) nyelven (ISI-, referált folyóiratokban, ISI-konferenciakötetekben és nemzetközi rangú kiadóknál), ezek közel kétharmada (65,6%) a BBTE és háttérintézményeinek munkatársai, 18%-a a Sapiencia, egytizedük a PKE és 5%-a az NKI munkatársainak tollából származik. A 46, Web of Science-ben jegyzett (ISI) folyóirat-publikáció 80%-át a BBTE oktatói, kb. 15%-át pedig a Sapiencia EMTE csíkszeredai műhelyének oktatói közölték. Az összképhez hozzátartozik, hogy a műhelyek munkatársainak száma is eltérő, a legtöbb szociológiai publikációkat közlő munkatárs a BBTE-n és háttérintézményeiben (18–20), valamivel kevesebb Csíkszeredában, a Sapiencia EMTE-n és a KAM műhelyében (14–16), a legkevesebb pedig a PKE (10) és az NKI (8) műhelyében dolgozik. Az NKI csak a tárgyidőszak második felében alakult meg (2008-tól, és az értékelésbe nem került bele sem az intézet nem szociológus munkatársainak, sem pedig a román kollégáknak a munkássága). Továbbá a BBTE egyes kutatási irányainak publikációi

a román kollégákkal együtt készültek (gyermekvédelem, tinédzserok és online vesztélyek stb.). A fontosabb nemzetközi folyóiratok, ahol tanulmányt közöltek: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *Identities*, *Drug and Alcohol Review*, *Supportive Care in Cancer*, *The New Educational Review*, *International Journal of Behavioral Medicine*, *Psycho-Oncology*, *International Journal of Sociology*, *European Journal of Mental Health*, *Journal of Media Research*, *Electronic Journal of Radical Organization Theory*, *International Review of Social Research*, *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*, *Sísifo Educational Sciences Journal*, *Journal of Southern Europe & the Balkans*, *Review of Sociology*, *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico*.

A külföldön megjelent publikációknak egy sajátos alosete a magyarországi magyar nyelvű folyóiratokban, ismert kiadóknál megjelent könyvek. Viszonylag sok publikáció jelent meg Magyarországon, majdnem évente egy írást közölt a *Szociológiai Szemle*, a *Pro Minoritate* és a *Régió*, és ritkábban, de jelentek meg erdélyi írárok az *Új Ifjúsági Szemle*, a *Civil Szemle*, a *Debreceni Szemle* és más folyóiratok hasábjain (lásd az 5. részben a szerzők publikációs tevékenységét).

Az országos, romániai láthatóság szorosán kapcsolódik az előbb tárgyalt nemzetközi láthatósághoz, de ezt kiegészítik a jelentősebb román nyelvű vagy román műhelyekhez kapcsolódó angol nyelvű hazai lapokban közölt publikációk (ameklyek főleg a következő lapokban jelentek meg: *Sociologie Românească*, *Studia Sociologia*, *Revista de Sociologie și Intervenție Socială* és *Revista de Asistență Socială*), valamint az ismertebb romániai kiadóknál megjelent román nyelvű könyvek (Polirrom, Editura Didactică și Pedagogică, Presa Universitară Clujeană, Kriterion–NKI).

Az erdélyi magyar közvéleményben a szociológusok reputációja viszonylag jó, hasonlóan az országos reputációhoz – mint ahogy ezt Dumitru Sandu egy interjújában megállapította (lásd Kiss T.–Sólyom 2002a) –, amelyhez jelentősen hozzájárult a politikai közvélemény-kutatási eredmények viszonylag jelentős médianyilvánossága. Erdélyi magyar vonatkozásban a fontosabb kutatásokról vagy a kisebb, helyi jellegű alkalmazott vizsgálatok eredményeiről, a népszámlálások feldolgozásáról összefoglalót közölnek, vagy interjúban megszólaltatják a szakma ismertebb képviselőit. Ezek a médiaszereplések segítik a szociológus szakma társadalmi elismertségét.

Az erdélyi szociológia társadalmi hasznosulásáról viszonylag keveset tudunk elmondani e szintézis keretein belül, mivel az elemzésünk túlnyomórészt az alapkutatásokra és az azokhoz kapcsolódó publikációs tevékenységre vonatkozott (és kevésbé a kutatási jelentésekre, gyorsjelentésekre). A tárgyidőszakban a szociológus szakmai munkája iránt jelentős mértékben nőtt az érdeklődés. Az alkalmazott kutatások jelentős részét a települési és regionális fejlesztési stratégiákhoz szükséges helyzetfelmérések tették ki (ebben minden vizsgált műhely kivette a részét, közvetlenül vagy közvetve), továbbá folyamatosan készültek politikai közvélemény-kutatások (kiemelendő a TransObjektív Kft. munkája) vagy más, regionális

vagy országos szakpolitikák megalapozását képező felmérések (iskolaválasztásról, egészségügyi helyzetről). Végül az alkalmazott kutatások harmadik csoportjába sorolhatók az interdiszciplináris jellegű turisztikai és piackutatási, imázsmegalapozó felmérések.

5. Az erdélyi magyar szociológia képviselői és tevékenységük rövid ismertetése

Ebben a részben felsoroljuk mindazokat a szociológusokat, társadalomkutatókat, akik a tárgyidőszakban legalább egy tudományos igényű szociológiai publikációt írtak (és e szintézis szerzői arról tudomást szereztek). A felsorolt szociológusok esetében megjelöljük a tárgyidőszak végén jellemző munkahelyüket, és korábbi tisztségeiket, kutatási területüket. Ezen belül sor kerül a nagyobb szakmai teljesítményűek („kimagasló képviselők”) tevékenységének terjedelmesebb, értékelő ismertetésére.

A teljesítmény értékelésekor elsősorban a publikációs tevékenységet vesszük figyelembe, azon belül a publikációk megjelenésének helyét, rangját, nemzetközi presztízsét. A külföldön megjelent könyvek, könyvfejezetek és a külföldi rangos (az ISI-ben vagy legalább négy nemzetközi adatbázisban jegyzett) folyóiratokban megjelent publikációk száma az elsődleges szempont az értékelő ismertetés megírásához.

Másodsorban figyelembe vesszük a hazai akkreditált kiadóknál megjelent könyveket, szerkesztett tanulmányköteteket és a hazai vagy külföldi, legalább egy nemzetközi adatbázisban jegyzett folyóiratokban megjelent tanulmányokat. Külön nem fogunk kitérni a belső kiadványokra, *working papere*kben megjelent kutatási beszámolókra, nemzetközi adatbázisban nem jegyzett folyóiratcikkekre, nem akkreditált kiadóknál megjelent kötetekre. Továbbá figyelembe vesszük, megemlíjtjük a szakma képviselőinek fontosabb tudományos szervező, felsőoktatás-szervező tevékenységét is, mivel anélkül a kisebbségi tudományos élet léte, működése lehetetlen lenne. Megemlíjtjük a tudományos tevékenységre kapott díjakat is.

Nem fogunk részletesen kitérni a szerzők szakmai teljesítményének azon részére, amelyet a legfontosabb tudományos eredményeknél vagy a tudományos műhelyek kutatási programjainál már ismertettünk. Továbbá terjedelmi okokból nem fogunk részletesen kitérni azon fiatal kutatók szakmai munkájára, akik nem rendelkeznek doktori fokozattal (2012/2013-ban), de néhány ismertebb írásukat megemlíjtjük.

Albert-Lőrincz Enikő egyetemi tanár, intézeti aligazgató, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Szociológia Doktori Iskola vezetője. Szakterülete a (drog-, alkohol-) függőségek vizsgálata, megelőzése a fiatalok körében. Munkásságának egy része a pszichológia területéhez is kapcsolódik. Tudományos tevékenysége nemzetközi téren a *New Education Review*-ban megjelent publikációkkal fémjelezhető (Albert-Lőrincz 2010, 2011a). 2002 óta 14 tanulmányt

közölt hazai és külföldi, nemzetközileg jegyzett¹² folyóiratokban (*Revista Psihoterapia, Revista de asistență socială, Psihoterapia, Acta Medica Transilvanica*). A tárgyidőszakban egy könyve jelent meg Magyarországon a Loisir és a kolozsvári Egyetemi Kiadó közös kiadásában (Albert-Lőrincz 2011b). Az országban kiadott 7 könyve a Scientia Kiadónál (Albert-Lőrincz szerk. 2006; Albert-Lőrincz 2004) és a marosvásárhelyi Lyra Kiadónál (Albert-Lőrincz 2003), valamint a kolozsvári Egyetemi Kiadónál¹³ (Albert-Lőrincz 2007, 2009) és az Ábel Kiadónál jelentek meg.

Ambrus Zoltán egyetemi tanár, a neveléstudomány doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Szakterületei a polgári nevelés és globalizáció, egészségpszociológia, devianciaszociológia. Tudományos tevékenysége nagy volumenű, 9 önálló és egy társszerzős könyvet írt 2002 és 2013 között hazai kiadóknál, ezek nagy része egyetemi jegyzet, és ebből 8 kapcsolódik a szociológiához. Ezek a munkák a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Ambrus 2004), a Státus Kiadónál (Ambrus 2008a) és a Scientia Kiadónál (Ambrus 2008b) jelentek meg. Két nemzetközi rangú publikációja van a *European Journal of Science and Theology* és a *Journal for the Study of Religions & Ideologies* (például Ambrus 2007) lapokban, melyek nem kifejezetten szociológiai jellegűek; valamint további hat közleménye jegyzett tudományos lapokban: *Journal of Media Research* (például Ambrus 2012), *Revista de Științe Politice, Reconnect*.

Antal Imola egyetemi docens, BBTE, a Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet keretében a Magyar Szociális Munka Tanszék vezetője. Kutatási területe a családon belüli erőszak formái, megelőzése, gyermekvédelem, közismert szakértője a családon belüli problémák kezelésének. Három társszerzős publikációja jelent meg nemzetközi rangú folyóiratokban: *Journal of Psychopharmacology* (2004), *International Journal of Behavioral Medicine* (Tury–Antal 2012), *Journal of Psychosomatic Research*, 2010, *Revista de cercetare și intervenție socială* (Roth et al. 2013), és további 11 tanulmánya jelent meg nemzetközileg jegyzett tudományos folyóiratokban, főleg a *Revista de Asistență Socială*, az *Erdélyi Társadalom* és a *Social Change Review* hasábjain. Két társszerzős könyve jelent meg nemzetközi rangú kiadóknál: Dávid-Kacsó et al. 2013, Antal et al. 2012, mindkettő öt társszerzővel. A tárgyidőszakban összesen 3 könyvet írt társszerzőkkel, és 14 kötetben közölt tanulmányt vagy fejezetet, nagyjából ezek a kolozsvári Egyetemi Kiadónál jelentek meg. Megemlítjük ezek közül a két kiadást megért *Bevezetés a gyermekvédelembe* (Roth et al. 2006, második kiadás 2008) című, négy társszerzővel írt könyvet, vagy a *The Social Ecology of School Success* című könyvben megjelent fejezetet (Antal 2010).

Bakó Rozália Klára egyetemi docens, a szociológia doktora, tanszékvezető, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei

¹² A nemzetközileg jegyzett folyóiratnak számít, ami legalább egy, a CNATDU által megjelölt nemzetközi adatbázisban benne van: EBSCO, IBSS, PROQUEST, ASSIA, CEEOL stb.

¹³ Cluj University Press (BBTE).

a szervezetszociológia, humánerőforrás-menedzsment, információs társadalom. Két nemzetközi rangú publikációja a *Journal for the Study of Religions & Ideologies* (Horváth–Bakó 2009) folyóiratban jelent meg. További 21 tanulmánya jelent meg jegyzett szakfolyóiratokban, főleg a *Global Information Society Watch* (például: Bakó 2012, 2013a), az *Electronic Journal of Radical Organization Theory*, a *Reconnect* és az *Acta Universitatis Sapientiae – Social Analysis* lapokban. Három önálló könyve jelent meg, egy Magyarországon és kettő a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Bakó 2007). További 2 külföldi és 11 hazai tanulmánya jelent meg kötetekben, ebből 9 akkreditált kiadónál, a nagyszebeni Techno Media (Bakó 2008), az Alutus, a Scientia és a bukaresti Egyetemi Kiadónál (Bakó 2013b).

Bálint Blanka egyetemi adjunktus, a szociológia doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei a túlképzettség, identitás, demográfiai jelenségek. Tudományos téren egy önálló könyve jelent meg a Scientia Kiadó gondozásában (Bálint B. 2011b), egy tanulmánya külföldön a Gondolat Kiadónál (Biró–Bálint B. 2005), 13 tanulmánya jelent meg kötetekben az Alutus, a Gordian, a Pro-Print (Bálint B. 2004) és más kiadók gondozásában.

Bálint Gyöngyvér egyetemi adjunktus, a szociológia doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei a munkaerőpiac, egészségszociológia, életmód. Egy szakkönyve és egy jegyzete jelent meg a Scientia Kiadónál (Bálint Gy. 2009, 2011), két tanulmánya Magyarországon (Lucidus kiadó, IKI) és további tanulmányai a Pro-print (a *Székelyföldi mozaik* kötetben, 2004) kiadásában. További három tanulmány szerzője az *Acta Universitatis Sapientiae* és a *Kisebbségkutatás* lapokban.

Barna Gergő tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (2009–2012), Kolozsvár. Szakterületei a kulturális fogyasztás, népességkutatás. Fontosabb kiadványok, szerkesztett kötetek az NKI kiadásában: Kiss–Barna szerk. 2011; Kiss–Barna–Deák 2013; Kiss–Barna 2012).

Belényi Emese egyetemi tanársegéd, PKE, Társadalomtudományi Tanszék; kutatási területe a társadalmi integráció és marginalitás, esélyegyenlőségi politikák. Külföldön a Lambert Academic Publishing kiadónál megjelent egy társszerzős könyve (lásd Flóra Gábornál), Magyarországon a budapesti ELTE Eötvös kiadónál egy tanulmánya (Belényi 2012a) és a Belvedere Meridionale kiadásában egy szakmai kiadványa (Molnár–Belényi 2012). További hét írása jelent meg tanulmánykötetekben a Partium kiadó és debreceni kiadók gondozásában. Három folyóiratban megjelent írása van, az egyik az *Acta Medicinæ et Sociologica* lapban jelent meg (Belényi 2012b).

Bernáth Krisztina egyetemi adjunktus, PKE, Társadalomtudományi Tanszék; kutatási területei a család-, ifjúság- és vallásszociológia, identitáskutatás, életminőség. Nemzetközi rangú folyóiratban közölt írásai Adrian Hatossal a *Review of Sociology* (Hartos–Bernáth 2009) hasábjain és további két írása a *Sociologie Românească* nemzetközileg jegyzett lapban jelent meg (Hatos–Bernáth 2007).

Több társszerzős, szerkesztett kötete jelent meg Partium Kiadónál (lásd *Felsőoktatás a Románia – Magyarország határmenti régióban*, Kozma–Bernáth 2012).

Berszán Lídia egyetemi docens, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a szociálismunkás-képzés egyik legrégebbi oktatója. Kutatási területei a gerontológia, fogyatékos gyermekek családi viszonyai. Több fontos szociális civil szervezet szupervizora (Diakónia, Febe Központ, Jó Testvér Időotthon). Nemzetközi rangú folyóiratban megjelent írása a *Chances of Coping with Having Disabled Children for Families in Romania* (Berszán 2009), további 15 tanulmánya jelent meg hazai és külföldi, nemzetközileg jegyzett folyóiratokban: *Magyar gerontológia*, *Család Gyermek Ifjúság*, *Studia Sociologia*, *Esély*, *Erdélyi Társadalom*. Három önálló könyve jelent meg hazai kiadóknál; kettő a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Berszán 2007, 2008a), egy a Mentor Kiadónál (Berszán 2008b) és egy szerkesztett kötete (Berszán 2012), valamint további 6 írása jelent meg jegyzett konferenciakötetekben.

Biró A. Zoltán egyetemi tanár, dékán (2008–2012), a bölcsészettudomány doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda), a KAM Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának igazgatója. Kutatási területei a kulturális antropológia, közösségfejlesztés. Tudományos tevékenysége összetett, 9 tanulmánya, könyvfejezete jelent meg külföldön, ebből egy az USA-ban (Biró 2004a), egy a L'Harmattan kiadásában (Biró–Bodó 2004), nagyobb részük Magyarországon az MTA, a Lucidus és a Miskolci Egyetem kiadásában. 2002 óta öt könyve jelent meg hazai kiadóknál, ebből négy társszerzővel a Státus (Biró–Bodó 2010) és a Pro-Print kiadónál (Biró 2006a). Ebből az egyik egyetemi jegyzet. További 28 tanulmányt közölt hazai kötetekben, többnyire a már említett kiadóknál. Öt tanulmánya jelent meg nemzetközileg jegyzett folyóiratokban: *Educacao*, *Sociedade & Culturas* (Biró 2012), *Sísifo Educational Sciences Journal* (Biró 2009), és további 9 írása jelent meg a KAM időszakos kiadványában, az *Antropológiai Műhelyben*¹⁴. Munkásságáért 2006-ban az MTA Arany János Kiemelkedő Tudományos Teljesítmény Díjjal tüntette ki.

Bodó Julianna egyetemi tanár, a bölcsészettudományok doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda), a KAM Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának munkatársa. Kutatási területei a szimbolikus térhasználat, ünnepek, a regionális kultúra antropológiai vizsgálata. Jelentős publikációs tevékenysége van, két Magyarországon kiadott kötetéből a *Scientia Humana* kiadásában (Bodó 2004, 2008), további 7 tanulmánya kötetekben, ebből egyik a L'Harmattan kiadásában. Három könyve jelent meg hazai referált kiadóknál, kettő a Státus (Biró–Bodó 2010), egy a Pro-Print Kiadónál, és további 16 tanulmánya, fejezete jelent meg hazai kiadásban a már említett kiadóknál. Mintegy 5 tanulmányt közölt nemzetközileg referált folyóiratokban (*Néprajzi Látóhatár*, 2010; *Fórum*.

---

¹⁴ nem referált lap

Társadalomtudományi Szemle, 2009), és további nagyszámú publikációja jelent meg más, (nem referált) KAM-kiadványokban.

Csata István szociológus, a Kleffmann Research munkatársa. Tudományos téren jelentős munkája az NKI–Kriterionnál megjelent *Népesedési* perspektívák (Csata–Kiss T. 2007) című társszerzős kötete.

Csata Zsombor egyetemi adjunktus, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) igazgatója (2008-ig), az Etnikumközi Viszonyok Kutatóközpont igazgatója (2008-tól). Szakterületei a gazdaságszociológia, ezen belül a vállalkozások, etnikai szolidaritás kérdései, oktatásszociológia. Egy könyve (társszerzővel) és két fejezete jelent meg külföldi, rangos kiadónál, a L’Harmattanál (Csata Zs. 2012a), a Gondolatnál (Csata Zs. 2007b). További tanulmányai, írásai jelentek meg magyarországi kiadóknál, a Belvedere Meridionale (Csata Zs. 2005), a Dialóg-Campus (az *Északnyugat-Erdély*, a *Dél-Erdély* és a *Bánság* című monográfiák oktatás-, vállalkozásfejezetei) és az MTA kiadásában. A kolozsvári Egyetemi Kiadónál megjelent könyvének címe: *A vállalkozások szociológiája* (2007a). Társszerzője az Ábel Kiadónál megjelent oktatáspolitikai elemzésnek (Salat et al. 2010). Öt könyvfejezetet, kötetbeli tanulmányt írt. További 17 tanulmánya jelent meg nemzetközileg jegyzett folyóiratokban (*Közgazdász Fórum*, *Erdélyi Társadalom*, *Új Ifjúsági Szemle* stb.). Munkásságáért 2012-ben Arany János Fiatal Kutatói Díjat kapott az MTA-tól.

Dániel Botond, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, oktató doktorandus, 2013-tól a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) igazgatója. Kutatási területe a civil szervezetek, illetve a szakmai életpálya a szociális szférában. Tudományos publikációi főleg az *Erdélyi Társadalomban* (Dániel 2010), az *Új Ifjúsági Szemlében* (Csata–Dániel 2005) és a *Civil Szemlében* jelentek meg.

Dávid Kacsó Ágnes egyetemi adjunktus, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Szakterületei az örökbefogadás, családi tényezők szerepe a gyerekeknevelésben, iskolai sikerben. Tudományos tevékenysége: a BBTE Szociális Munka Tanszék gyermek- és családi problémákat kutató munkacsoportjának tagjaként két fejezete is jelent meg a Cambridge Scholars Publishing gondozásában kiadott kötetben. Egy önálló könyve (Dávid-Kacsó 2009a) és három, több társszerzővel írt könyve jelent meg, valamint 4 tanulmánya szakkönyvekben, többségük a kolozsvári Egyetemi Kiadónál. Egy ISI- és további 6 más tanulmány társszerzője jegyzett szakmai folyóiratokban; két önálló tanulmánya is megjelent a *Today’s Children are Tomorrow’s Parents* c. folyóiratban (Dávid-Kacsó 2010a).

Deák Attila szociológus, Csata Zsombor és Kiss Tamás kutatási programjaiban vett részt, írásai társszerzőként az NKI kiadásában (Kiss–Barna–Deák 2013), valamint a *Közgazdász Fórumban* jelentek meg.

Dégi László Csaba egyetemi docens, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Szakterülete a daganatos betegek és más vulnerábilis csoportok pszichoszociális viszonyai, segítségének vizsgálata. A vizsgált időszakban ő közölte

a legtöbb nemzetközi rangú publikációt külföldi ISI-folyóiratokban, 10 tanulmánya és 9 kivonata (proceeding) jelent meg a különböző lapokban: *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapie* (Kállay–Dégi–Vincze 2007), *Drug and Alcohol Review* (Dégi 2009), *Psycho-Oncology* (2011c), *Supportive Care In Cancer* (2009b). További 14 tanulmánya jelent meg nemzetközileg jegyzett folyóiratokban: *Psychiatria Hungarica*, *Cognition*, *Brain*, *Behavior* (2007), *Journal of Mental Health and Psychosomatics* (2009), *Transylvanian Journal of Psychology* (2003–2009), *Revista de Asistență Socială* (2010). 2002 óta egy társszerzős könyve jelent meg a nemzetközi rangú Cambridge Scholars Publishing kiadónál (Raiu et al. 2014), egy könyvfejezete az Oxford University Pressnél (Dégi 2011b) és egy Magyarországon, a Semmelweis Kiadónál. Négy könyve és 16 tanulmánya, könyvfejezete jelent meg romániai akkreditált kiadóknál, a könyvei a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Dégi 2010a, 2011a) és a Studium Kiadó – Országos Tankönyvkiadónál (Dégi 2010b), a tanulmányok az előbbieket mellett az Aeternitas, Sapientia, Napoca Star és Argonaut Kiadóknál jelentek meg. Kiemelkedő publikációs tevékenységéért 7 díjat kapott, kettőt az UEFISCDI-től, egy Dinu Patriciu Díjat, a többit a BBTE Kutatási Tanácsa részéről.

Ercsei Kálmán a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) tudományos segédmunkatársa (2002–2008), Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, tudományos munkatárs. Szakterületei: ifjúságkutatás, oktatáskutatás. Öt könyvben jelentek meg tanulmányai, fejezetei, a *Belvedere Meridionale* (Ercsei 2009a), az *Institutul European* (Ercsei et al. 2012) és az OFI kiadásában. Több tanulmánya jelent meg referált folyóiratokban, a *Szociológiai Szemle* (Ercsei 2009b), az *Új Pedagógiai Szemle*, a *Revista de Pedagogie* és a *Felsőoktatási Műhely Füzetek* kiadásában.

Flóra Gábor egyetemi tanár, PKE, Társadalomtudományi Tanszék; szakterülete a nemzeti ideológiák, identitások, életminőség. Nagyszámú publikációja jelent meg, ezek közül egy angolul a Lambert Academic Publishing kiadásában (Belényi–Flóra 2013b), Magyarországon az Arisztotelész Kiadónál (Flóra 2007) és további 6 könyve hazai kiadóknál, több a Napoca Star (Flóra 2003; Flóra–Szilágyi 2007), valamint a Scientia és Státus hazai kiadóknál. Két kötete társszerkesztőként a Partium Kiadónál jelent meg. Számos tanulmánykötetben közösen közölt Szilágyi Gyöngyivel (lásd fennebb). Külföldi folyóiratokban közölt tanulmányai közül kiemelhető a *Religion and National Identity in Post-Communist Romania* című írása (Flóra–Szilágyi–Roudometof 2005), a hazai referált lapok közül pedig megemlítjük az *Annals of the University of Oradea. Economic Series* és a *Partiumi Egyetemi Szemlében* megjelent írásait.

Geambașu Réka egyetemi tanársegéd, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) kutatója. Kutatási területei a nők helyzete, nemi egyenlőtlenségek és a munkaerőpiac, roma elit. Három Magyarországon megjelent könyvfejezete, tanulmánya látott napvilágot

az MTA TK (Bányai et al. 2012) és a KSH NKI kiadásában. Két könyve jelent meg több társszerzővel, hazai kiadóknál, a Scientia (például Csedő et al. 2004) és az NKI (Veres et al. 2012) kiadásában, és további három könyvfejezete az EFES, Scientia Kiadóknál. Hazai referált folyóiratokban 8 tanulmánya jelent meg, a *Sociologie Românească* (Iluț–Nistor–Geambașu 2005), az *Erdélyi Társadalom*, a *Romanian Journal of Population Studies*, *Studia* hasábjain.

Gergely Erzsébet Emese kutató, doktorandus, Nemzeti Vizsgáló és Értékelő Intézet, Bukarest (CNEE), BBTE, Szociológia Doktori Iskola. Kutatási területe az oktatásszociológia, az iskolai teljesítmény és társadalmi háttér vizsgálata. Publikációi az Egyetemi Műhely Kiadónál (Gergely E. E. 2012a), a Scientia Kiadónál (Gergely E. E. 2012b) jelentek meg, valamint az *Erdélyi Társadalomban*.

Gergely Orsolya egyetemi adjunktus, a szociológia doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei a női vállalkozók, az ifjúság és internet, az online tevékenységek. Tudományos publikációi: egy önálló könyve jelent meg a Státus Kiadónál (Gergely O. 2009b), illetve az Alutus Kiadónál (Biró–Gergely O. 2008), és több (8), társszerzővel írt könyv, könyvfejezet szerzője (Biró–Gergely O. szerk. 2013), egy jegyzete jelent meg a Scientia Kiadónál (Ambrus–Gergely O. 2009). Jelentős számú (24) tanulmánya jelent meg kötetekben csíkszeredai kiadóknál (Státus, Alutus, Hargita Népe) vagy RODOSZ-konferenciakötetekben. További nyolc tanulmánya jelent meg referált folyóiratokban: *Multidisciplinary Journal of Gender Studies* (Gergely O. 2013a), *Acta Universitatis Sapientiae, ET, Térség, Korunk*.

Gombik Judit Klaudia egyetemi adjunktus, PKE, Társadalomtudományi Tanszék. Szakterületei a vallásszociológia, vallásökológia. Publikációi a *Partiumi Egyetemi Szemlében* (Gombik 2002), a debreceni *Ethnica* hasábjain és a Partium Kiadó köteteiben jelentek meg.

Györybíró András egyetemi tanársegéd, PKE, Társadalomtudományi Tanszék. Szakterületei: közpolitikák, EU, szolgáltatói szektor. Írásai közül szociológiai jellegű a Kálvin-konferencia tanulmánykötetében közölt írás (Györybíró–Székedi–Grosman 2009). Három Magyarországon megjelent kötetben közölt tanulmányt a Belvedere Meridionale Kiadónál (Györybíró 2005) és a Debreceni Egyetemen. Hat szerkesztett kötete jelent meg, többnyire a Partium Kiadónál és egy konferenciakötet a Nagyváradai Egyetemi Kiadónál (*National and Regional Identity. Proceedings*, 2011), ezekben és további négy kötetben kilenc tanulmányt közölt.

Horváth István egyetemi tanár, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet igazgatója, amelynek alapítása, megszervezése is az ő nevéhez fűződik (2007). Szerepe volt a magyar szociológusképzés kiépülésében és intézményesedésében, 2003 és 2012 között az *Erdélyi Társadalom* folyóirat alapító főszerkesztője. Kutatási területe a kisebbségi nyelvhasználat, nyelvpolitikák, nemzetközi migráció. A tárgyidőszakban a legnagyobb nemzetközi szociológiai folyóiratokban publikált: *Journal of Ethnic and*

Migration Studies (Horváth 2008a), *Südosteuropa* (Anghel–Remus 2009), *International Journal for Education Law and Policy* (Horváth 2004a). Nemzetközi elismertségét növeli a nemzetközi szervezeteknél, ismert külföldi kiadóknál megjelent könyv (Horváth 2002a) és 13 – többségben angol nyelvű – könyvfejezet (Horváth 2008b, 2012, 2013). Romániában megjelent 11 könyve vagy szerkesztett kötete közül kiemeljük a *Kisebbségsszociológiát* (Horváth 2006) és a Polirom kiadásában Anghel Remussal közösen írt, szerkesztett *Sociologia migrației* kötetét (Horváth–Anghel 2009). A további kötetek nagyobb része a kisebbségi nyelvhasználat és szociolingvisztika területéről van, több is közösen készült Tódor Erikával, egy Nastasa Luciannal és Tonk Mártonnal a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kiadásában.

Kiss Dénes egyetemi adjunktus, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) alelnöke. Szakterületei: vidékkutatás, vallásszociológia, civil szervezetek Erdélyben. Három írása jelent meg nemzetközi rangú folyóiratokban, kettő a *Szociológiai Szemlében* (Kiss D. 2013) és egy a *Civil Szemlében*. További 10 tanulmányt közölt más, nemzetközileg jegyzett folyóiratokban, így a *La Ricerca Folkloric* (Kiss D.–Fosztó 2012), az *Erdélyi Társadalom* és a *Studia Sociologica* lapokban. Két könyvfejezete jelent meg Magyarországon a tárgyidőszakban és egy könyve az országban, a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Kiss D. 2007), valamint további öt könyvfejezete az NKI kiadójánál és a Kriterion Kiadónál.

Kiss Tamás tudományos kutató, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. Szakterületei: az erdélyi magyarság demográfiája, etnikai szerkezet, kisebbségi diskurzusok. A tárgyidőszakban 5 könyve jelent meg, a korszak egyik legnagyobb teljesítményű szociológusa, jelentősen hozzájárult az erdélyi magyarság demográfiai helyzetének feltáráshoz. Négy könyvfejezetben és további tanulmánykötetekben jelentek meg írásai Magyarországon, a *Tabula* (Kiss T. 2004c) és a *Teleki Alapítvány* (Kiss T.–Sólyom 2002; Kiss T. 2003, 2004d) gondozásában. Könyvei közül az *Adminisztratív tekintet* az NKI és a Kriterion kiadásában (Kiss T. 2010a), és három társszerzős könyve, a *Népesedési perspektívák* a Kriterion (Csata–Kiss T. 2007), a *Székelyföldi turisztikai régió?* az NKI (Kiss T.–Barna–Deák 2013) és egy az Európai Összehasonlító Kisebbségekért KA kiadásában (Gyurgyík–Kiss T. 2010) jelent meg. További négy szerkesztett kötetet jelentetett meg az említett kiadóknál demográfiai, roma- és ifjúságkutatási témákban (Kiss T. 2004a; Kiss T.–Fosztó–Fleck szerk. 2009; Kiss T.–Barna szerk. 2011 románul Barna Gergővel és Kozák Gyulával közös szerkesztésben). További kb. 10 tanulmánya jelent meg, egy részük referált folyóiratokban, mint *Erdélyi Társadalom* (5), *Régió* (1), *Magyar Kisebbség* (2), *Pro Minoritate* (2). További számos műhelytanulmányt tett közzé az NKI keretében.

Kiss Zita doktorandus, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) igazgatója (2008–2013), tudományos segédmunkatárs, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Szakterületei az ifjúságsszociológia és a lakásszociológia.

Több kötetben jelentek meg tanulmányai társszerzőkkel a Fél-sziget Fesztivál és egyetemi hallgató kutatásokról az Institutul European, EFES kiadásában és az *Új Ifjúsági Szemlé*ben, valamint az NKI (Kiss Z. 2012) kiadásában.

Kósa András László: 2012 óta a bukaresti Balassi Intézet igazgatója, 2008 óta a *Pro Minoritate* folyóirat főszerkesztője. Kutatási területe a romániai magyar ifjúsági civil szféra. A vizsgált időszakban 12 publikációja jelent meg a *Pro Minoritate*, a *Magyar Kisebbség*, az *Új Ifjúsági Szemle* és a *WEB*, illetve hazai és magyarországi kötetek hasábjain.

Kósa István egyetemi docens, a filozófia doktora, dékán, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Képzettsége a filozófiához köti, viszont vannak szociológiai jellegű tudományos tevékenységei is: a Státus Kiadónál megjelent a *Szociológiaelmélet* (2007) című könyve; külföldi konferenciakötetben, a Cambridge Scholars Publishing kiadásában Zsigmond Csilla-Dalmával közösen közölt tanulmányt (Kósa–Zsigmond 2013). A kolozsvári Egyetemi Kiadónál megjelent kötetben társszerzőkkel közölt (Ambrus–Kósa–Zsigmond 2011), további négy társszerzős írása van a szociológia területén nemzetközileg referált folyóiratokban (*Journal of Media Research*, *Revista de Științe Politice*, *Reconnect*).

Kozák Gyula tudományos kutató, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. Szakterületei a romakutatás és az életmód antropológiája. Öt tanulmánya és négy szakmai fordítása jelent meg a tárgyidőszakban. Fontosabb írásai a *National Identity and European Integration* (Kozák 2003), az *Anthropo*, EFES (Kozák 2008) és az NKI (Kozák 2009) kiadásában jelentek meg. Társszerkesztője a *Tinerii maghiari din România* című, 2011-ben megjelent kötetnek (Kiss T.–Barna–Kozák ed. 2011).

László Éva egyetemi tanársegéd, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, intézeti (tanszéki) titkár. Kutatási területei a gyermekek és serdülők online tevékenységének veszélyei, ember- és gyermekkereskedelem. Külföldön megjelent két társszerzős könyvfejezete a Didot, Barcelona (Antal et al. 2012) és a Policy Press, Bristol kiadásában. További 7 társszerzős tanulmánya jelent meg hazai kiadóknl és hazai folyóiratokban (*Revista de Asistență Socială*, *Erdélyi Társadalom*).

Magyari Nándor László egyetemi adjunktus, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Szakterülete a politikai antropológia. Egy önálló és két társszerzős könyve jelent meg az EFES Kiadónál (Magyari N. L. 2008). Több tanulmányt közölt hazai referált lapokban (*Korunk*, *Erdélyi Társadalom*).

Magyari Tivadar egyetemi docens, dékánhelyettes, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) külső kutatója. Szakterülete a kutatómódszertan, a romániai magyar média kutatása, újabban életmódkutatás, oktatáskutatás. Kiemelkedő közéleti szerepet töltött be, dékánhelyettes, majd 2007–2012 között a BBTE magyar tagozatvezető rektorhelyettese, az ő mandátuma idején alakultak meg az önálló magyar intézetek, és tovább bővült az egyetem többnyelvű (köztük magyar) kommunikációja és arcu-

lata. Emellett 2002 és 2011 között a BBTE Szociológia Tanszékén a magyar tagozatvezetői tisztséget látta el, nagy szerepe volt a mai magyar szociológiai tanszék személyi állományának kialakulásában, 2011–2012-ben az újonnan alakult Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet ideiglenes vezetője. Tudományos téren az erdélyi magyar média kutatója, már a tárgyidőszak elején (2002) fontos nemzetközi publikációi a CEU szakmai körében készültek (Magyari T. 2002b; Chiribucă–Magyari 2003), további 10 tanulmánya jelent meg hazai és magyarországi folyóiratokban (*Erdélyi Társadalom*, *Médiakutató*, *Pro Minoritate*). Az országban megjelent könyvek közül említjük a kolozsvári Egyetemi Kiadónál megjelent kutatás-módszertani könyvét (Magyari 2005).

Mandel Kinga 2010-ig tudományos munkatárs, MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, szakterülete az oktatáskutatás. A tárgyidőszak második felében óraadó a Budapesti Corvinus Egyetemen, egyetemi docens a Savaria Nyugat-Magyarországi Egyetemen, majd társult oktató a Sapientia EMTE-n. Fontosabb erdélyi vonatkozású írásait a kolozsvári Egyetemi Kiadó (Mandel 2007) és a Soros Oktatási Központ (Mandel–Papp 2007) kiadásában olvashatjuk.

Mezei Elemér egyetemi docens, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Szakterülete: társadalomstatisztikai modellek, demográfiai módszerek alkalmazása. Végzettsége szerint matematikus, statisztikus, a szociológia doktora. A szociológia területén a tárgyidőszakban megjelent nemzetközi rangú publikációja az *Eastern Journal of European Studies* folyóiratban látott nyomdafestéket (Vincze–Mezei 2011), továbbá más, nemzetközileg jegyzett hazai és külföldi folyóiratokban 9 tanulmányt közölt (*Tér és Társadalom*, *Területi statisztika*, *Sociologie Românească*, *Studia Sociologia*, *Revista de Asistență Socială*). Egy könyve jelent meg külföldi kiadónál (Verlag Otto Sagner, Mezei 2007), és további 15 tanulmánya jelent meg hazai tanulmánykötetekben, társszerzőkkel. Fontos szakmai tevékenysége a *Seria Studia Censualia Transsilvanica* sorozat keretében a korábbi erdélyi népszámlálások korszerű közzététele, feldolgozása (munkatársai: Rotariu Traian, Semeniuc Maria).

Mohácsek Magdolna, az NKI munkatársa. Publikációi közül hármat emelünk ki a vizsgált időszakból: önállóan a nemzeti kisebbségi szervezetek finanszírozásáról közölt műhelytanulmányt, Vitos Katalinnal vendégmunkások fogyasztói szokásait kutatta, és Bogdán Andreával közösen publikálta a Romániában élő nemzeti kisebbségek jogi helyzetét áttekintő országtanulmányt.

Molnár Gusztáv egyetemi docens, PKE, Társadalomtudományi Tanszék, politológus; szakterülete az európai tanulmányok, nemzetközi kapcsolatok, kisebbségi kérdés (lásd a politológia fejezetet).

Müller-Fábián Andrea egyetemi docens, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Kutatási területei a családi háttér és a fiatalok bűnözés. 13 publikációja jelent meg nemzetközi rangú (ISI) tudományos folyóiratban (*Bulletin of University of Agricultural Sciences And Veterinary Medicine Cluj-Napoca*,

Horticulture, (Baciu–Müller-Fábián–Domokos 2010), (Müller-Fábián 2012a), *Main Aspects of family functionality* ([Müller-]Fábián 2012b), további öt tanulmányt közölt nemzetközileg jegyzett hazai lapokban (*Studia Sociologia*, *Erdélyi Társadalom*). Külföldi kiadóknál öt könyvfejezete és két tanulmánya jelent meg: Hygiea Internationalis Linköping University Electronic Press (Müller-Fábián 2010), Colibri, Lisszabon (Müller-Fábián évszám), további négy Magyarországon. Hazai kiadóknál két önálló könyve jelent meg az Echinox kiadónál ([Müller-]Fábián 2007a, 2007b), két könyve társszerzőkkel a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Roth et al. 2004) és további 16 tanulmány, könyvfejezet más kiadóknál (Institutul European, Argonaut, bukaresti, temesvári és nagyváradi egyetemi kiadók).

Nagy Katalin, Sapientia EMTE. Munkássága keretében számos közös publikációt adtak ki Sorbán Angellával. Közös könyv (Sorbán–Nagy 2004) és más tanulmányok jelentek meg az MTA KI (Sorbán–Nagy 2003a), a Lucidus (Sorbán–Nagy 2003b) kiadóknál Magyarországon, a *Romániai Magyar Évkönyvben* (2002), a *Magyar Kisebbségben* és máshol.

Neményi Ágnes egyetemi docens, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet (2012 februárjától nyugállományba vonult, társult kutatóként dolgozik). Szakterületei a falukutatás, családszociológia. A BBTE keretében létrehozta a Rurális Dokumentációs és Kutatóközpontot, amelynek igazgatói tisztségét is betöltötte. Külföldi publikációi közül kiemeljük az Ashgate kiadónál (Neményi 2011) megjelent írást és a *Men Perspectives in Family Farming and Rural Development*, 2003, szerkesztett kötetet. További 8 tanulmánykötete jelent meg több társszerzővel az országban, a Stúdium (Neményi 2004a), a Művelődés (Neményi 2004b), a Risoprint (Neményi 2004c, 2004d) és a kolozsvári Egyetemi Kiadó (Neményi 2009) gondozásában.

Nistor Laura egyetemi adjunktus, a szociológia doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei a környezetszociológia, közösségszociológia, életmód. A nemzetközi láthatóság szempontjából jelentős publikációs tevékenysége van. Öt nemzetközi rangú folyóiratban közölt 2002 óta, ezek a *Transylvanian Review of Administrative Sciences* (Nistor–Tîrhaş–Iluţ 2011), a *Romanian Journal of Bioethics* (Nistor 2012), a *Czech Sociological Review* és *Slovak Sociological Review*. További 16 tanulmányt közölt nemzetközileg referált folyóiratokban (*Sociologie Românească*, *International Review of Social Research*, *Romanian Review of Regional Studies*, *Studia Sociologia UBB*). Három könyve jelent meg a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Nistor 2009, 2010a, 2010b), két kötet társszerkesztője, további 9 tanulmánya jelent meg konferenciakötetekben.

Oláh Norbert-Sándor szociológus-antropológus, Hans Lindner Alapítvány, Szatmárnémeti. Társzerzőként megjelent írása a *Korunkban*: „Lecsúsztunk s egyszerre mindent elvesztettünk. Kolozsvári esettanulmány a szegénységről és elszegényedésről” (Péter–Oláh 2006).

Oláh Sándor, a KAM Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának alapító tagja. Kutatási témái szerteágazóak, kiemeljük a gazdaságantropológiát és az etnikumközi kapcsolatok kutatását Székelyföldön. Munkássága részben a néprajztudományhoz, részben a kulturális antropológiához (és ezáltal a szociológiához) sorolható. Nagyszámú publikációja jelent meg a tárgyidőszakban, ezek közül több a Pro-Print kiadásában (Oláh 2002, 2004, 2008; Biró–Oláh 2002), valamint a *Székelyföld*, *Limes*, *Korunk*, *Magyar Kisebbség*, *Nyelvünk és Kultúránk*, *Közgazdász Fórum* számaiban.

Papp Z. Attila egyetemi docens, igazgató, MTA TK, Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Miskolci Egyetem, vendégoktató a BBTE-n (2011–2012). Szakterülete az oktatáskutatás, kisebbségkutatás, médiakutatás. A tárgyidőszakban kilenc önálló vagy társszerzős, szerkesztett kötete jelent meg, ebből hat erdélyi vonatkozású, a csíkszeredai Soros Oktatási Központ (Papp 2005a, 2005b, 2008; Mandel–Papp szerk. 2007; Papp–Veres szerk. 2007), az NKI, az MTA–ENKI (Papp–Veres szerk. 2007) és a Gondolat (Papp–Csata 2013) kiadásában. További 40 folyóiratcikket jelentetett meg, többségük erdélyi vonatkozású, a *Régió*, *Kisebbségtudományi Szemle*, *Educatio*, *Médiakutató*, *Kisebbségkutatás*, *Korunk* hasábjain. Külföldi kiadványai közül kiemeljük a Boulder: Atlantic Research and Publications által megjelentetett (Papp 2011) című kötetben megjelent írását.

Pásztor Gyöngyi egyetemi tanársegéd, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) kutatója. Kutatási területei a városkutatás, városi problémák, slumosodás. Tudományos munkásságán belül kiemelkedik egy külföldön megjelent könyvfejezet a Berliner Wissenschaft-Verlag kiadásában (Pásztor Gy. 2011). Hazai kiadóknál megjelent munkássága: a kolozsvári Egyetemi Kiadónál megjelent a *Városshociológia. Elméletek és problémák* (Pásztor Gy. 2006a), valamint több szakkikket közölt a Polirom Kiadónál megjelent szakkönyvben (*Enciclopedia dezvoltării sociale*, Pásztor Gy. 2007a).

Pásztor Rita Gizella egyetemi adjunktus, PKE, Társadalomtudományi Tanszék. Kutatási területei a szegénység, munkanélküliség, szegregáció, iskolai lemorzsolódás, szociális ellátás. A tárgyidőszakban kilenc tanulmánya jelent meg, egyik a szegedi Belvedere Meridionale (Pásztor R. G. 2012), a többi többnyire a Partium Kiadónál.

Péter László egyetemi adjunktus, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) kutatója. Szakterületei a szegénységszociológia, a futball és a társadalom. Egy könyve és további öt könyvfejezete jelent meg a tárgyidőszakban a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Péter 2005, 2009), a Polirom (Péter 2007b) és a Kriterion Kiadónál. További 9 tanulmánya jelent meg hazai és magyarországi, jegyzett folyóiratokban, a *Médiakutató*, az *Erdélyi Társadalom* (Péter 2010) és a *Korunk* hasábjain. 2006-ban oktatási tevékenységéért kiválósági díjat kapott a BBTE vezetőségétől.

Plainer Zsuzsa tudományos kutató, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. Szakterülete a kisebbségek antropológiája. Újabb írásait a *Revista Femeilor Rome* (Plainer 2009a) és a *Korunk* (Plainer 2009b) hasábjain olvashatjuk.

Rostás Zoltán egyetemi tanár, Bukaresti Egyetem, Média és Kommunikáció Kar, a Sapientia EMTE Társadalomtudományi Tanszékének (Csíkszereda) vezetője (2001–2006), a KAM külső tagja. Kutatási területei a szociológiatörténet, politikai antropológia, oral history. Hatalmas szakmai munkásságot fejtett ki a tárgyidőszakban. Hét önálló kötete jelent meg, rangos román kiadóknál: a *Polirom* (Rostás 2002), a *Paideia* (Rostás 2006), a *Tritonic* (Rostás 2005) és a *Curtea Veche* (Rostás 2007, 2009) kiadók gondozásában. További 11 kötetet szerkesztett, ugyancsak az említett kiadóknál; 9 tanulmánya jelent meg kötetekben és 16 tanulmánya jegyzett folyóiratokban, ebből kiemejük a *Les Études Sociales* (Rostás 2011) folyóiratot, amelynek vendégszerkesztője is volt.

Roth Mária egyetemi tanár, a BBTE Szociális Munka Tanszékének vezetője (2012-ig, azt követően intézetigazgató). Szakterületei a gyermekvédelem, fejlődépszichológia, a tanulás pszichoszociális oldalai. Az ő nevéhez kapcsolódik a BBTE szociálismunkás-képzésének kiépítése és európai színvonalú működtetése. Egyaránt hozzájárult az egyetem román és magyar nyelvű szociálismunkás-képzésének és tanszékei személyi állományának kiépüléséhez. A tárgyidőszakban mindkét (román és magyar) tagozaton oktatott. Kiemelkedő tudományos teljesítménnyel rendelkezik, 10 önálló és 4 társszerzős könyve jelent meg, többségük a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Roth–Vincze 2003; Roth et al. 2006), egy a Scientia Kiadónál (Roth–Fülöp–Lázár 2004). Külföldön megjelent kötetei közül a legfontosabb a Cambridge Scholars Publishing kiadásában megjelent könyvfejezet. Számos nemzetközi rangú folyóiratban és hazai folyóiratban megjelent írása van, jelentős részüik közös az e kötetben megjelenő szociális munka szakos kollégákkal.

Sólyom Andrea egyetemi adjunktus, a szociológia doktora, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei az ifjúságszociológia, politikai szociológia, faluszociológia. Nemzetközi publikációi közül kiemelkedik a Cambridge Scholars Publishing kiadásában megjelent tanulmány (Sólyom 2013a). Magyarországon két könyvfejezete jelent meg, a Scientia Humana (Sólyom 2004) és a Teleki Kiadónál (Kiss–Sólyom 2002). Öt hazai kötetben jelentek meg tanulmányai (Sólyom 2006a, 2006b), valamint 7 konferenciakötetben közölt írásokat, az NKI (Sólyom 2011b), a Kriterion, a RODOSZ, a Kriza János Néprajzi Társaság kiadásában. További 16 tanulmánya jelent meg referált hazai és magyarországi folyóiratokban, az *Educatio*, *Reconnect*, *Új Ifjúsági Szemle*, *Korunk* és az *Erdélyi Társadalom* hasábjain.

Sólyom Zsuzsa tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. Szakterülete a kultúra szociológiája; kutatásszervező. Publikációja: *Erdélyi magyar fiatalok* 2008, kiadta a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, társszerzők: Kiss Tamás, Barna Gergő.

Sorbán Angella, Sapientia EMTE, Kutatásszervezési Osztály, 2008-ig a Trend Társadalomkutató Műhely munkatársa. Szakterülete: kisebbségi kétnyelvűség, a nyelv és a társadalom viszonya, kisebbségi oktatás, munkaerőpiac, migráció. Két önálló kidványa jelent meg a Kalota (Sorbán–Nagy 2004) és az NKI (Sorbán 2012) kiadásában, valamint 14 tanulmányt közölt különböző kötetekben, ezek jelentős része az NKI–Kriterion (Sorbán 2011), az MTA Kisebbségkutató Intézet, a Marineasa és a Lucidus Kiadóknál jelentek meg.

Szabó Béla egyetemi docens, BBTE, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. Szakterületei: szociális szervezetek menedzsmentje, egészségmagatartás, egészségügyi rendszer. A tárgyidőszakban 10 tanulmánya jelent meg nemzetközileg jegyzett folyóiratokban, mint a *PedActa* (Szabó B. 2013), a *Journal of Global Business* (Szabó B. 2005), a *Studia Sociologia*, az *Erdélyi Társadalom* stb. Emellett négy könyvfejezete jelent meg külföldön (a legfrissebb: *The evolution of social work and social care in Romania*, Szabó B. 2014), illetve az Opladen & Farmington Hillsnél (Szabó–Veress 2008). Három önálló könyve jelent meg a kolozsvári Egyetemi Kiadónál (Szabó B. 2007, 2008) és további 11 könyvfejezete, tanulmánya különböző hazai akkreditált kiadóknál.

Szabó Júlia doktorandus (BCE), a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány) tudományos segédmunkatársa, a KMEI Oktatáskutató Munkacsoport munkatársa. Kutatási területe az ifjúság, szabadidő, oktatás és munkaerőpiac. Hét kötetben jelentek meg tanulmányai önállóan vagy több társszerzővel, az EFES (Veres et al. 2007), az NKI (Ercsei–Kiss–Szabó J. 2011), a Dialóg–Campus és a Belvedere Meridionale kiadásában, valamint néhány tanulmánya jelent meg referált folyóiratokban (*Új Ifjúsági Szemle*, *Revista de Pedagogie*, *WEB*).

Székedei Levente egyetemi adjunktus, PKE, Társadalomtudományi Tanszék. Szakterülete az orvosi szociológia. Két könyvfejezete jelent meg, egyik a Komp-Press (Flóra–Székedei 2009), a másik a Partium Kiadó gondozásában. További három konferenciakötetben közölt tanulmányt, és öt referált folyóiratban jelent meg írása, a *Korunk* (Flóra–Székedei 2008), a *Szociális Szemle* (Székedei 2013) és más hazai lapok hasábjain.

Szilágyi Gyöngyi tanszékvezető egyetemi tanár, PKE, Társadalomtudományi Tanszék. Kutatási területei: vallás és társadalom, nevelésszociológia. Egy könyve Magyarországon jelent meg az Arisztotelész Kiadónál (Szilágyi Gy. szerk. 2007), további könyvfejezetei jelentek meg a Szegedi és Debreceni Egyetemek kiadásában. Egy könyvfejezete jelent meg angolul külföldön, társszerzőként, az Alta Mira Press kiadásában (Szilágyi Gy.–Flóra 2005). Három könyve hazai kiadóknál, a Napoca Star (Szilágyi Gy. 2003a, 2003b), valamint a Scientia Kiadónál Flóra Gáborral. Több kötetet társszerkesztett a Partium Kiadó gondozásában, és számos tanulmánya jelent meg tanszéki kollégákkal közösen, főleg a Partium Egyetemi Kiadó gondozásában. Tanulmányai jelentek meg társszerzőként a *Journal of Southern Europe & the Balkans* (2005), a *Szociális Szemle* (2008) hasábjain, és több írása jelent meg a *Partiumi Egyetemi Szemlében*.

Szűcs Enikő egyetemi adjunktus, PKE, Társadalomtudományi Tanszék, tan-
székvezető-helyettes. Kutatási szakterülete az oktatáspolitikai, munkaerőpiac, mar-
keting. Két könyve jelent meg, az egyik a szegedi Belvedere Meridionale (Rákó-
Szűcs 2012), a másik a Partium Kiadónál. További három külföldi, és 11 hazai kö-
tetben közölt tanulmányokat, az Arisztotelész, Partium és a Debrecen University
Press (Szűcs E.–Zétényi 2012) kiadóknál.

Szűcs István egyetemi adjunktus, PKE, Társadalomtudományi Tanszék. Kuta-
tási területei a szocializáció és társadalmi integráció, oktatásszociológia. Munkás-
ságának egy része a pszichológiához kapcsolódik. Szociológiai jellegű munkái (7
tanulmány kötetekben) a Publikon Kiadónál Pécsen (Szilágyi–Szűcs I. 2010), az
Arisztotelész (Szűcs I. 2007), az Új Mandátum (Szűcs I. 2005) és a Kossuth Egye-
temi Kiadónál Szűcs I. 2004) jelentek meg. További néhány tanulmánya *Partiumi
Egyetemi Szemle* és a *Mikes International* hasábjain jelent meg.

Telegdy Balázs egyetemi tanársegéd, szociológia szakos doktorandus, Sapien-
tia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei a szo-
ciológiatörténet, Venczel József munkássága, az átmenet szociológiája. Két tanul-
mánya jelent meg a Státus Kiadónál (*Régió – Vidék – Fejlesztés* című kötetben,
Csák szerk. 2006), egy a Cambridge Scholars Publishing (Telegdy 2013a) kiadásá-
ban, 7 tanulmánya referált folyóiratokban: *Analele Ştiinţifice ale Universităţii
„Alexandru Ioan Cuza”*, *Acta Universitatis Sapientiae, Erdélyi Társadalom, Inter-
national Review of Social Research* (Telegdy 2013b).

Tolnai Tímea Katalin egyetemi tanársegéd, PKE, Társadalomtudományi
Tanszék. Szakterülete a vallásszociológia. A Partium Kiadónál megjelent két tár-
szerzős kötete, egy *Vallásszociológia* című jegyzete Szilágyi Gyöngyivel, és egy
tanulmánya.

Toma Stefánia tudományos kutató, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Ko-
lozsvár. Szakterülete a romakutatás. Külföldi publikációi az Oxford University
Press (Toma 2012) és a KIT Verlag Berlin kiadásában jelentek meg, számos kötetben
közölt tanulmányokat hazai kiadóknál, elsősorban a Kritérium és az NKI kiadásában
(Toma 2011; Toma–Fosztó szerk. 2011), valamint a kolozsvári Egyetemi Kiadónál.

Tőkés Gyöngyvér egyetemi adjunktus, Sapientia EMTE, Kutatási Programok
Intézete, az Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszék vezetője (Marosvásár-
hely). Kutatási területe a fiatalok online tevékenységei, kommunikációja (munkás-
sága részben a kommunikációtudományhoz tartozik). Egy publikációja jelent meg
nemzetközi rangú folyóiratban, a *Szociológiai Szemlében* (Tőkés 2005), további hét
tanulmánya jelent meg jegyzett folyóiratokban (*Erdélyi Társadalom, Reconnect,
Studia Sociologia, Korunk*). Két önálló könyve jelent meg a Scientia Kiadónál
(Tőkés 2008), és egy egyetemi jegyzete is megjelent.

Veres Valér egyetemi docens, a BBTE Magyar Szociológia és Szociális Mun-
ka Intézetének igazgatója, a Max Weber Társadalomkutató Központ (Alapítvány)
alapító tagja és elnöke. Szakterületei az ifjúságkutatás, a nemzeti identitás és a tár-
sadalmi rétegződés kapcsolata, az erdélyi magyarok népesedési kérdései. 2004-ig a

RODOSZ alapító elnöke, majd 2004 és 2011 között a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet alapító igazgatója. Részt vett a 2011. évi oktatási törvény kisebbségi rendelkezéseinek szakmai kidolgozásában a felsőoktatás területén. 2002 óta 4 írása jelent meg nemzetközi rangú folyóiratokban, az *International Journal of Sociology* (Veres 2006a), az *Identities* és a *Szociológiai Szemle* hasábjain (Veres 2014). További 20 tanulmányt közölt nemzetközileg jegyzett, hazai és külföldi folyóiratokban (*Studia Sociologia*, *Sociologie Românească*, *Revista de Sociologie*, *Erdélyi Társadalom*, *Würzburger Geographische Manuskripte*, *Korunk*, *Új Ifjúsági Szemle*). A tárgyidőszakban öt könyve jelent meg Magyarországon, ezek közül az Akadémiai Kiadónál a *Nemzeti identitás Erdélyben, szociológiai olvasatban* (Veres 2005), a többi társszerzős könyv a Belvedere Meridionale és a KSH–NKI Kiadók gondozásában jelent meg. További 8 könyvfejezete jelent meg Magyarországon, ebből három monográfia a Dialóg-Campus (Veres 2006b, 2009, 2012) kiadásában, további 8 írás kötetekben jelent meg külföldön, a legtöbb Magyarországon, egy Angliában (Veres 2014). Az országban három könyve és 13 könyvfejezete jelent meg ebben az időszakban akkreditált kiadónál, ezek közül a kolozsvári Egyetemi Kiadónál jelent meg a *Demográfia és népességszociológia* (2006c), egyfejezet a Polirom Kiadónál (Veres 2010), valamint az NKI kiadásában a *Szociológiai mintázatok*. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján (Veres et al. 2012).

Veress Enikő tudományos kutató, a BBTE Kutató Laboratóriumának és a Falukutató Dokumentációs és Kutatóközpontnak a munkatársa. Kutatási területei a faluszociológia, családi viszonyok. Neményi Ágnes irányításával vezetett kutatóprogramokban dolgozott a tárgyidőszakban. Több könyvfejezete jelent meg a Risoprint (Neményi et al. 2006), az Accent (*Rural development. The employment of the rural labor force*, több társszerző, 2010) és a kolozsvári Egyetemi Kiadónál.

Veress Ilka tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. Szakterületei a kisebbségi identitások, intézményrendszer. Kötetekben megjelent írásait az NKI adta ki (Veress 2010; Kiss T.–Veress 2010), más publikációi a *Korunk*, a *Pro Minoritate* hasábjain olvashatók.

Vincze Enikő egyetemi tanár, BBTE Európai Tanulmányok Kar. Szakterületei a nemzeti identitáspolitikák antropológiája, nemek antropológiája. Öt önálló kötete jelent meg, ebből kettő az EFES Kiadónál ([Magyari-]Vincze 2006a; [Magyari-]Vincze–Harbula 2011), a többi a Desire Alapítvány kiadásában. Mintegy 21 tanulmányt közölt kötetekben, jelentős részüket a Desire Press kiadásában, egyet a Gondolat Kiadónál ([Magyari-]Vincze 2010) és egyet az Ashgate kiadónál ([Magyari-]Vincze 2006b). Több külföldi lapban közölt tanulmányt (*The Anthropology of East Europe Review*, ([Magyari-]Vincze 2007), *Anthropological Yearbook of European Cultures*, *Nouvelles Questions Feministes* ([Magyari-]Vincze 2005), *Nouvelles Questions Feministes* ([Magyari-]Vincze 2004) stb.).

Vitos Katalin tudományos kutató, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. Szakterülete a kisebbségi migráció. Több publikációja jelent meg kötetekben, a budapesti ELTE TáTK (Vitos 2010), a *Scienca*, az NKI és a KJNT kiadásában.

Zsigmond Csilla Dalma egyetemi tanársegéd, szociológia szakos doktorandusz, Sapientia EMTE, Társadalomtudományi Tanszék (Csíkszereda). Kutatási területei a pártrendszerek, választói magatartás, politikai kommunikáció, médiaszociológia, hírpreferenciák. Egy nemzetközi rangú tanulmánya jelent meg a Cambridge Scholars Publishing kiadásában (Kósa–Zsigmond 2013), egy könyve társszerzésben, további két könyvfejezete és további hat, nemzetközileg jegyzett folyóiratban közölt tanulmánya társszerzőkkel, a *Journal of Media Research* (Kósa–Zsigmond–Ambrus 2012), a *Reconnect* és a *Revista de științe politice* hasábjain.

*

Összefoglalásul, 71 szociológus, antropológus egyéni és csoportos teljesítményeit áttekintve nehéz volna megkerülni valamiféle értékelés megfogalmazását. A szociológusok tudományos munkái más-más szempontból lehetnek fontosak. Vannak, akik több kutatást végeztek, jelentős alapmunkákat írtak, mások eredményei szélesebb nyilvánosságot kaptak, vagy épp sokat publikáltak, megint más lehet a nemzetközi projekteken, és közleményekben (ISI) élenjárók köre. Ugyanakkor azok sem elhanyagolhatók, akik a romániai magyar szociológus képzésben és a tudomány intézményesítésében töltöttek be kiemelkedő szerepet. A következőkben arra teszünk kísérletet, hogy áttekintsük, az erdélyi magyar szociológia különböző ágazatainak, műhelyeinek kialakulásában, intézményesedésében 2002–2013 között kiknek volt jelentős szerepük, és meghatározó a munkásságuk. (Itt most a Magyarországon élő kutatóktól – rajtunk kívül álló okokból – el kell tekintenünk. Így például az iskolateremtő Gábor Kálmántól vagy Kapitány Balázstól, Papp Z. Attilától.)

A „senior” generációból, akik a tárgyalt időszakban 50 évnél idősebbek voltak, ki kell emelnünk Rostás Zoltánt, aki a szociológiatörténet, a Gusti iskola kutatásában alkotott maradandót. Magyarai Vincze Enikő a gender- és romakutatások, Roth Mária és Albert Lőrincz Enikő az általuk vezetett munkaközösséggel, nemzetközileg is értékelt kutatásokat kezdeményeztek a gyermekvédelem és az iskolai siker pszichoszociális hátterét vizsgálva. Biró A. Zoltán a KAM keretében dolgozó munkatársaival együtt – Bodó Julianna, Gagyai József, Oláh Sándor – a vidék antropológiai, társadalomtörténeti kutatásában alkotott maradandót, nem csak erdélyi, hanem összmagyar viszonylatban. Biró A. Zoltán a csíkszeredai Sapientia EMTE társadalomtudományi a képzéseinek elindításában is kulcsszerepet játszott, mint ahogy Szilágyi Gyöngyi és Flóra Gábor is a PKE társadalomtudományi képzésének kiépítésében.

A „középgeneráció” tagjai közül, akik a tárgyalt időszak közepén 30 és 50 év közöttiek voltak, kiemelendő Horváth István a migrációkutatás, az etnikumközi viszonyok nyelvi vonatkozásai és a kétnyelvűség szociológiai kutatása terén, valamint a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet megszervezőjeként, Magyarai Tivadar a BBTE-n a magyar nyelvű oktatás intézményesedésében és a magyar intézetek létrehozásában szerzett elvülhetetlen érdemeket. Kiss Tamás a demográfia területén, az erdélyi magyarság népesedésének, reprodukciójának kutatása területén, és a

survey kutatások kisebbségi népeiségre vonatkozó módszertanát illetően, valamint az etnikai rétegződés és a politikai mozgósítás terén alkotott nemzetközileg is fontos munkákat. Veres Valér a nemzeti kisebbségi identitás és társadalomszerkezet összefüggéseit vizsgálva, az erdélyi ifjúság és népeségkutatás területén, valamint a Max Weber Társadalomkutató Központ létrehozásában végzett jelentős kutató- és szervező munkát. Csata Zsombor a gazdaságszociológiában, annak etnikai aspektusainak feltárásában és az oktatáskutatásban, Kiss Dénes a vallásszociológia és a falukutatás terén, Péter László a szegénység és a sportszociológiában, Sólyom Andrea pedig az ifjúság, a szubkultúra-kutatásban vezetett fontos kutatásokat, és eredményeiket széles körben publikálták.

A nemzetközi láthatóság szempontjából a legjelentősebb publikációs tevékenysége Dégi Csabának van, elsősorban a daganatos betegek pszicho-szociális viszonyairól. Hasonlóan fontos nemzetközi publikációkkal bír Csíkszeredában Nistor Laura a környezetszociológia, és az életmódkutatás terén. Határterületnek tekinthető, de megkerülhetetlen az erdélyi gazdálkodás kutatásban Szabó Á. Töbötöm munkássága.

A BBTE magyar szociális munka tanszék munkatársainak a közép- és fiatal generációhoz tartozó tagjai, Antal Imola, Dávid-Kacsó Ágnes, László Éva, Müller-Fábián Andrea és Berszán Lídia, példásan működő csapatmunka keretében kiemelkednek a nemzetközi finanszírozású kutatásokkal a gyermekvédelem, a családon belüli erőszak és a gyermekkereskedelem témakörében.

A fiatalabb generációhoz tartozók, vagy akik a tárgyidőszak nagy részében doktoranduszok vagy mesteri iskolák hallgatói voltak, esetenként hozzájárulnak a szociológia egyes ágazatainak erdélyi meghonosításához, tekintettel arra, hogy számos szakterületen a „senior” (a generáció említett tagjainak területeit leszámítva) kutatók, irányítók hiányoztak, sok esetben a románok köréből is. Itt megemlítjük Pásztor Gyöngyit a város- és a turizmus szociológia területén, Csata Istvánt a demográfiai előrejelzések kisebbségi adaptációjában, Gergely Orsolyát az ifjúsági online kutatások témájában és Barna Gergőt a kulturális fogyasztás területén.

Az előző 12 évhez képest a tárgyalt időszakot már sokkal kevésbé a kisebbségi közösség leírása, (ön)szerveződése, hanem a sajátos működés kereteinek vizsgálata, ezeknek a szerkezeteknek a romániai viszonyokba és a nemzetközi összehasonlításba, elméleti modellekbe való elhelyezése jellemezte. A fiatalabb generációknál sem váltak el teljesen egymástól a kutatói és az intézményi, társadalomépítői szerepek, de ezeket már sokkal inkább külön kezelik, mint a „senior generáció”. Miközben a magyarországi szociológiai életbe való integráció akadálytalan és a nemzetközi projektekben való részvétel és publikációk száma is nagyban megnőtt, a román társadalomtudományi életben továbbra is alulreprezentált a romániai magyar jelenlét, és ez elsősorban nem a román tudományosság nyitottságán múlt.

Ha az intézményi változások közül kellene a legfontosabbakat kiemelni, akkor a kolozsvári Kisebbségkutató Intézet, az EMTE szociológiai tanszékeinek létrejöttére,

valamint a BBTE magyar szociológia és szociális munka intézetének (és tanszékeinek) önállósodására kell rámutatni. Ha ugyanezt a tematizálást a kisebbségsszociológia, illetve a romániai magyarság kutatása szempontjából kell megtennünk, akkor néhány folyamatos tudományos építkezést emelhetünk ki. Az egyik Kiss Tamás munkássága, amely Varga E. Árpád, Lőrincz D. József alapkutatásaira építve, de azokon túllépve a demográfiai, társadalomszerkezeti és a politikai mozgósítással kapcsolatos módszertani és tartalmi ismereteket modellezi a nemzetesítő állam hatalmi aszinkronját középpontba állítva. Ezzel a nemzetközi szakirodalomban integrálja az erdélyi magyar társadalomtudományi eredményeket, a társadalmi folyamatok értelmezését. A másik mindenképp kiemelendő társadalomkép-megközelítés Kiss Dénes kisebbségi intézményi alrendszerek és az azokban működő mezők viszonylatáról szól: a mezők közti játékszabályok alakulása az alrendszerekben, a kisebbségi közösség intézményesítettségének hatékonyságát is meghatározhatja. A harmadik új, nemzetközileg is kompatibilis értelmezési keret a Magyarországon élő Papp Z. Attilának a romániai magyar nyilvánosság, a romániai magyar elit, de legfőképpen az iskolai teljesítménymérések terén végzett kompetencia- vizsgálati. A kisebbségi kompetenciák az intézményi hatékonyságot is jelzik. Egy további perspektíva Horváth István munkássága, aki az etnokulturális nemzeti kisebbség fogalmát, valamint erdélyi magyarság nyelvi és politikai intézményesülését a konzociációs modell irányába való ki nem mondott, de tényszerű elmozdulásaként értelmezve megjeleníti a nemzetközi tudományosságban. Ehhez kapcsolódik Brubaker kisebbségi nemzeti triadikus ideológiai modelljének adaptálása a magyar kisebbségek identitásának értelmezésében Veres Valér munkássága által, a nyugati szociológiában domináns etnikai, migráns vagy regionális kisebbségfogalmaktól lehatárolva. Egy másik értelmezési keret a gazdaságszociológia irányából jön, Csata Zsombor a gazdasági tevékenységek és a fogyasztás vonatkozásában az erdélyi magyar társadalom működését a bizalom, a gazdasági etnocentrizmus és az etnikai fogyasztás fogalmain keresztül próbálja megragadni.

A KAM az 1995-ös társadalomelemző összefoglalójában annak a reményének adott hangot, hogy a romániai magyar társadalom akkori virtuális tartalmait egy valóban „társadalmi tényként” létező fogalom venné át. A fordulat bekövetkezett, – szándékaink szerint – ezt tükrözi összefoglalónk is.

Hivatkozások

Albert-Lőrincz Enikő

2003 *Közelkép az iskolai drogprevencióról. Szakmai útmutató.* Marosvásárhely, Lyra Kiadó.

2004 *Önpusztító lázadás. A drogfogyasztás mint kóros viselkedésminta.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

- 2005 *Szociális munka és tanácsadás az iskolában*. Kolozsvár, Ábel Kiadó.
- 2007 *Az egyén és a közösség egészségvédelme*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- 2009 *A drogfogyasztás prevenciója*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- 2010 Flow and Anti-Flow as Oredictive and Protective Factors in the Life of Adolescents. *Education Review* (3-4) 81–92.
- 2011a Relationship between the Characteristics of the Psychological Immune System and the Emotional Tone of Personality in Adolescents. *Education Review* (1) 3–8.
- 2011b *Az egészséges életviteltől a drogfogyasztó magatartásig*. Budapest–Kolozsvár, Loisir Kiadó – Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Albert-Lőrincz Enikő (szerk.)
2006 *Átfesthető horizont*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- Albert-Lőrincz Enikő – Albert-Lőrincz Márton – Lukács-Márton Réka – Kádár Annamária – Kovacs Réka
2008 Study on adolescents' awareness of life. Comparative Study between the Projection of Hungarian Adolescents' awareness of life of Transylvania and Hungary. *The New Educational Review* 14: (1) 65–91.
- Albert-Lőrincz Enikő – Albert-Lőrincz Márton – Kádár Annamária – Krizbai Tímea – Lukács-Márton Réka
2011 Relationship between the Characteristics of the Psychological Immune System and the Emotional Tone of Personality in Adolescents. *The New Educational Review* 23: (1) 103–114.
- Ambrus Zoltán
2004 *Cultura moral-civică în școli în contextul globalizării și tranziției*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- 2007 Applying Alfred Adler's Principles and Ideas to Religious Studies. *Journal for the Study of Religions & Ideologies* 6: (16) 30–39.
- 2008a *A deviancia sociológiája*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- 2008b *Szociálpszichológia*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- 2012 *Egészségssociológia*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- Ambrus Zoltán – Gergely Orsolya
2009 *Családszociológia*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- Ambrus Zoltán – Kósa István – Zsigmond Csilla
2009 Internetes hírpreferencia kísérleti vizsgálata fiatalok körében. In: Bodó Julianna – Kiss Adél (szerk.): *Kultúra – Kommunikáció – Innováció*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- 2010 The Influence of Sequence of Television News on Comprehension. *Revista de științe politice. Revues des Sciences Politiques* 7: (27) 112–125.
- 2011 Influența simbolului video asupra preferinței știrilor online. In: Iluț, Petru (ed.): *Studii de sociopsihologie*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.
- Anghel, Remus – Horváth István
2009 Migration and its consequences for Romania. *Südosteuropa* 57: (4) 386–403.
- Antal Imola
2008 *Erőszak a párkapcsolatokban*. Kolozsvár, Egyetemi Kiadó.
- Antal Imola – Túry Ferenc – Birt Mircea Alexandru
2004 Prevalența tulburărilor comportamentului alimentar într-o populație de studenți din Cluj-Napoca. *Journal of Psychopharmacology* 182–195.

Antal Imola – Adorjáni Júlia László Éva – Dávid-Kacsó Ágnes

2012 Las mujeres víctimas de violencia doméstica: Análisis del sistema de justicia penal en Rumania. Violencia de género y las respuesta de los sistemas penales. In: Bodelón Encarna. (ed.): *Violencia de Género y las respuestas de los sistemas penales*. Buenos Aires, Ediciones Didot, 269–297.

Antal Imola – László Éva

2008a Sexual victimization online. In: Barbovschi, Diaconescu (szerk.): *Teenagers' Actions and Interactions Online in Central and Eastern Europe*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 227–245.

2009 Victimizarea sexuală a adolescenților online. Posibilități de prevenire. In: Diaconescu Maria – Barbovschi Monica – Baciú Cristina (ed.): *Adolescenți online*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 171–200.

2009 Relații dintre factorii individuali măsurați prin chestionarul PSS. In: Roth M. – Damean D. – Iovu M. B. (ed.): *Succesul școlar la intersecția factorilor sociali*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 165–181.

2010 The relationship between physical and mental health and pupil's school success. In: Roth Mária – Bowen, Gary – Haragus, Teodor Paul (eds.): *The Social Ecology of School Success*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 81–99.

Antal Imola – Roth Mária – Roth Antal (szerk.)

2012 *În spatele ușilor. Concluziile cercetării WOSAFEJUS*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 157–173.

Antal Imola – Dávid-Kacsó Ágnes – Mezei Elemér – Voicu Corina Iulia – Roth Maria – Tonk (Szabó) Gabriella

2013 *Educația parentală și violența împotriva copiilor: analiza expunerii copiilor la abuz și neglijanță în România*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

Baciú, Cristina – Müller-Fábián Andrea – Domokos Dorottya

2010 Positive and Negative Aspects of Internet Use for School. *Bulletin of University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine Cluj-Napoca, Horticulture* 67: (2) 53–532.

Bakó Rozália Klára

2007 *Organizațiile neguvernamentale ca factori catalizatori ai participării*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

2008 Dialogul româno-maghiar din Secuime în contextul integrării europene. In: Victor Sibianu (coord.): *Alteris. Anuar de studii și comunicări multiculturală*. Sibiu, Editura Techno Media, 49–60.

2012 Romania – Mapping Transparency and Participation Online. *Global Information Society Watch* 199–202.

2013a Gender and ICTs: An Untold Story. *Global Information Society Watch* 200–203.

2013b Crisis Communication Online: Principles and Practices. In: Marinescu, Valentină – Branea, Silvia (eds.): *Media Discourses About Crises*. Bucharest, Editura Universității București.

Bakó Rozália Klára – Hubbes László Attila

2011 Religious Minorities' Web Rhetoric: Romanian and Hungarian Ethno-Pagan Organizations. *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 10: (30) 127–158.

Bálint [Demeter] Gyöngyvér

2002 A vidéki fiatalok munkaerő-piaci helyzete az Alcsík Kistérségben (Piața forței de muncă a tinerilor din microregiunea Alcsík). *Kisebbségkutatás* 11: (2) 325–334.

Bálint Blanka – Biró A. Zoltán – Demeter Gyöngyvér – Koszta Csaba János

2003 Hargita megye munkaerő-piaci munkavállalói szempontból. *Piața forței de muncă din perspectiva angajaților*. In: Fábri István (szerk.): *Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében*. Budapest, Lucidus Kiadó, 179–216.

Bálint Blanka

2004 Humán erőforrás potenciál a Csíki medence népességsökkenéssel jellemezhető településein. In: Bodó Julianna (szerk.): *Székelyföldi mozaik. Térségi szociológiai tanulmányok*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 149–178.

2004 Néhány demográfiai tény Hargita megyében. In: Bodó Julianna (szerk.): *Székelyföldi mozaik. Térségi szociológiai tanulmányok*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 179–194.

2011a A diplomás túlképzettség makroszintű megközelítése. *Reconnect* 3:(1) 20–39.

2011b *A túlképzettség okainak vizsgálata az erdélyi diplomás fiatalok körében*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Bálint Blanka – Bálint [Demeter] Gyöngyvér – Biró A. Zoltán – Koszta Csaba János

2004 Munkaerőpiac és munkavállalók Hargita megyében (*Angajații și piața forței de muncă a județului Harghita*) In: Bodó Julianna (szerk.): *Székelyföldi mozaik. Térségi szociológiai tanulmányok*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 13–36.

Bálint Gyöngyvér

2009 *Statistika. Elmélet és gyakorlat*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2011 *Foglalkoztatási stratégiák Hargita megyében*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2013 Employment Strategies in Harghita County, Romania: the Role of Social Networks in the Hiring Process. *Acta Universitatis Sapientiae. Social Analyses* 3: (1) 7–28.

Bálint Gyöngyvér – Sólyom Andrea – Zsigmond Csilla

2014 Studiu sociologic al municipiului Miercurea Ciuc. In: György Otilia (ed.): *Perspective de dezvoltare urbană: studii economico-sociale de fundamentare ale direcțiilor de dezvoltare*. Cluj-Napoca, Editura Scientia.

Balogh Brigitta – Bernáth Krisztina – Bujalos István – Hatos Adrian – Murányi István szerk.

2011 *Európai, nemzeti és regionális identitás. Elmélet és gyakorlat*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

Balogh Brigitta – Bernáth Krisztina – Bujalos István – Hatos Adrian – Murányi István eds.

2011 *European, National and Regional Identity. Theory and Practice*. Oradea, Partium Press.

Bányai Boglárka – Geambașu Réka – Légmán Anna – Megyesi Boldizsár

2012 Az állam redisztributív szerepével kapcsolatos attitűdök összehasonlító vizsgálata Európa államaiban. In: Messing Vera – Ságvári Bence (szerk.): *Közösségi viszonyulásaink. A családdal, az állammal és a gazdasággal kapcsolatos társadalmi attitűdök, értékek európai összehasonlításban*. Budapest, MTA – Társadalomtudományi Kutatóközpont – Szociológiai Intézet.

Barbovschi, Monica – Marinescu, Valentina – Velicu, Anca – László Éva

2012 Meeting new contacts online. In: Livingstone, Sonia – Haddon, Leslie – Görzig, Anke (eds.): *Children, risk, and safety on the internet: Research and policy challenges in comparative perspective*. Bristol, Policy Press.

Bardi Mirela (ed.)

2007 *Percepții și atitudini ale studenților UBB față de Uniunea Europeană*. Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene.

Barna Gergő

2011 Szabadidő, kultúra, média, internet - román és magyar fiatalok fogyasztási szokásai. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok: összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN–Kriterion, 91–149.

Belényi Emese

2012a Fogyatékoság és esélyegyenlőség oktatáspolitikai perspektívában. In: Kozma Tamás – Perjés István (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban 2011*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

2012b Szociális dimenziók a fogyatékosággal élő tanulók oktatása-nevelése terén. *Acta Medicinae et Sociologica* 3: (4-5) 41–60.

Belényi Emese – Flóra Gábor

2013a A társadalmi-nevelési inklúzió eszmerendszerének alkalmazási lehetőségei a szociális munkás képzésben. In: Rákó Erzsébet – Szabó Gyula (szerk.): *Szociális szakemberek képzése határon innen és túl*. Szeged, Belvedere Meridionale, 9–36.

2013b *Social Inclusion of Hearing-Impaired Young People in Romania*. Saarbrücken, LAP Lambert Academic Publishing.

Berszán Lídia

2007 *A fogyatékos személyek társadalmi integrációja*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2008a *Alkonyidő – szociális munka idős személyekkel*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2008b *Fogyatékoság és családvilágok*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó.

2009 Chances of Coping with Having Disabled Children for Families in Romania. *European Journal of Mental Health* (1) 27–39.

2012 *Kutatás és mentálhigiénés beavatkozások a szociális munka területéről*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

Bernáth (Nagy) Krisztina Julianna

2005 Értékrend és vallásosság az erdélyi magyar fiatalok körében. In: Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.): *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged, Belvedere Meridionale.

Berszán Lídia (szerk.)

2012 *Kutatások és mentálhigiénés beavatkozás a szociális munka területéről*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

Biró A. Zoltán

2004 *Interese comunitare. Cooperare, participare socială. – Közös érdek mentén. Társadalmi részvétel, társadalmi együttműködés*. Miercurea-Ciuc, Centrul Regional de Studii Alutus.

2004a *Summits and Everyday Life*. Highland Lakes, New Jersey.

2006a *Vidéki térségek: illúzió vagy esély?* Csíkszereda, Pro-Print Kiadó.

2006b Vidékfejlesztés és társadalomismeret a székelyföldi térségben. In: Csák László (szerk.): *Régió – vidék – fejlesztés*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 91–102.

2007 Munkaerőpiaci jövőkép. In: Biró A. Zoltán (szerk.): *Székelyföldi elitek jövőképe*. Csíkszereda, Alutus Kiadó, 19–40.

2009 Some aspects and edifications of the PISA Assessments in Romania. *Sisifo Educational Sciences Journal* (10) 65–74.

2012 Policy alternatives, models for education policy scenario. *Educacao, Sociedade & Culturais* (34) 89–102.

2012 „A munkaerőpiaci helyzet határozza meg a jövőt...” Csíkszereda, Státus Kiadó.

- Biró A. Zoltán (szerk.)
2007 *Székelyföldi elitek jövőképe*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Biró A. Zoltán – Oláh Sándor
2002 *Roma népesség a székelyföldi településeken*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó.
- Biró A. Zoltán – Bodó Julianna
2004 Une brève esquisse des recherches d'anthropologie urbaine en Roumanie. In: Battagay, Alain – Barou, Jaques – Gergely András (szerk.): *La ville, ses cultures, ses frontières. Démarche d'anthropologues dans des villes d'Europe*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
2010 *Nyilvánosság – szimbólum – társadalom*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- Biró A. Zoltán – Zsigmond Csilla
2005 *Székelyföld számokban*. Csíkszereda, Hargita Megye Tanácsa – KAM - Regionális és Antropológiai Kutatások Központja.
- Biró A. Zoltán – Bálint Blanka
2005 *Térségi identitások: értelmezési szempontok, elemzési lehetőségek*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Biró A. Zoltán – Kiss Adél
2007 Térségi Foresight – székelyföldi alkalmazás. In: Biró A. Zoltán (szerk.): *Székelyföldi elitek jövőképe*. Csíkszereda, Alutus Kiadó, 9–18.
- Biró A. Zoltán – Bálint Blanka – Miklós István
2006 A székelyföldi kulturális intézmények, szervezetek képzési és információs igényei. In: Oláh Sándor (szerk.): *Térség és kultúra*. Csíkszereda, Alutus Kiadó, 205–234.
- Biró A. Zoltán (szerk.)
2008 *Térségi jövőképek – regionális fejlesztés*. Alutus Kiadó, Csíkszereda.
- Biró A. Zoltán – Csomortáni Erika (szerk.)
2008 *Kultúra – Térség – Jövőkép. Székelyföldi kultúrakutatások*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Biró A. Zoltán – Koszta Csaba János – Mátéffy Mária
2004 *Vidékfejlesztés Hargita megyében*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Biró A. Zoltán – Gergely Orsolya (szerk.)
2013 *Ártalmas vagy hasznos Internet? A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- Bodó Julianna (szerk.)
2002 *Helykeresők? Roma lakosság a Székelyföldön*. Csíkszereda, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja – Pro-Print Kiadó.
2004 *A formális és informális szféra ünneplési gyakorlata az 1980-as években*. Budapest, Scientia Humana Kiadó.
2008 *Diskurzusok és életutak a migráció tükrében*. Budapest, Scientia Humana Kiadó.
2011 Kultúra, szimbólum, identitás. In: Bodó Julianna (összeáll.): *Szimbolikus térhasználat: ünnepek, jelképek*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Bokor Zsuzsa
2011 Retradicionalizálódás? Erdélyi fiatalok a családról, gyermekekről, főzésről és munkáról. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok: összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN–Kriterion, 151–169.

Chiribucă Dan – Magyarai Tivadar

2003 The Impact of Minority Participation in Romanian Government. A New Balance: Democracy and Minorities in Post-Communist Europe. In: Robotin, Monica – Salat Levente (eds.): *A New Balance. Democracy and Minorities in Post-Communist Europe*. Budapest, LGI Books, 73–97.

Csák László (szerk.)

2006 *Régió – Vidék – Fejlesztés*. Csíkszereda, Státus Kiadó.

Csata István

2005 Az erdélyi magyar fiatalok értékeiről. In: Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.): *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged, Belvedere Meridionale, 133–161.

Csata István – Kiss Tamás

2007 *Népesedési perspektívák*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó.

Csata Zsombor

2004 Az iskoláztatás nyelvének szociológiai háttere Erdélyben. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 257–279.

2005 Az iskolázottsági esélyek társadalmi meghatározottsága az erdélyi magyar fiatalok körében. In: Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.): *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged, Belvedere Meridionale, 75–107.

2007a *A vállalkozások szociológiája. Gazdaság-szociológiai szempontok az erdélyi kis- és középvállalkozások vizsgálatában*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2007b *A vállalkozások elterjedésének szocio-kulturális meghatározói Erdély falvaiban*. Budapest, Gondolat Kiadó.

2009 A vállalkozás-sűrűség településszintű eltérései Dél-Erdélyben és a Bánságban – Szocio-demográfiai magyarázatok. In: Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Erdély és Bánság*. Pécs–Budapest, MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg-Campus Kiadó, 123–139.

2012a *Confiance ou scepticisme: l'évaluation des institutions civiles et politiques en Roumanie*. Párizs, L'Harmattan.

2012b The Social Determinants of Entrepreneurial Activity in Rural Transylvania. *Studia Sociologia* (1) 101–124.

Csata Zsombor (szerk.)

2011 *Integrált vállalkozásfejlesztési modell három fejlesztési régió kisvárosaiban kutatásjelentés I–II*. Kolozsvár, CCRIT.

Csata Zsombor – Dániel Botond

2005 *Átmenet a képzésből a munka világába az erdélyi diplomás fiatalok körében*. *Ko-runk* 3: (5) 55–66.

Csata Zsombor – Deák Attila

2010 Gazdasági etnocentrizmus, etnikai fogyasztás az erdélyi magyarok körében. *Közgazdász Fórum* (8) 31–50.

Csata Zsombor – Magyarai Tivadar – Veres Valér (szerk.)

2002 *Magyar fiatalok a Partiumban és Erdélyben*. Kolozsvár, Max Weber Alapítvány.

Csata Zsombor – Szabó Júlia

2011 Oktatás (11.9 fejezet). In: Benedek József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 411–428.

Csedő Krisztina – Ercsei Kálmán – Geambaşu Réka – Pásztor Gyöngyi

2004 *A rurális bevándorlók. Az elsőgenerációs kolozsvári városiak társadalma*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Dániel Botond

2010 Iskolai motivációs mintákban és tanulási stratégiák fejlettségében tapasztalható társadalmi különbségek vizsgálata kilencedikes diákoknál. *Erdélyi Társadalom* 8: (1-2) 89–106.

Dávid-Kacsó Ágnes

2009 Rolul suportului familial în rezultatele şcolare ale elevilor. In: Roth–Damean–Iovu (ed.): *Succesul şcolar la intersecţia factorilor sociali*. Cluj, Presa Universitară Clujeană, 125–136.

2009a *Örökbefogadás és nevelőszülőség a segítő szakember szemével*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2010a The Relations between Family Factors and School Outcomes at Different School Levels. *Today's Children are Tomorrow's Parents* 27: (4) 4–12.

Dávid-Kacsó Ágnes – Foamete-Ducu Viorela

2010 The Role of Family Factors in School Outcomes at Different School Levels. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Special Issue* 14–122.

Dávid-Kacsó Ágnes – Antal Imola – Roth Mária – Voicu Corina

2013 *Corporal Punishment, Psychological Abuse and Positive Discipline Methods Used by Parents in Romania*. In: Runcan, Patricia-Luciana – Raţă, Georgeta – Iovu, Mihai-Bogdan (eds.): *Applied Social Sciences*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 177–184.

Dégi L. Csaba

2009 A review of drug prevention system development in Romania and its impact on youth drug consumption trends, 1995–2005. *Drug and Alcohol Review* 28 (4) 419–425.

2009b Non-disclosure of cancer diagnosis: An examination of personal, medical and psychosocial factors. *Supportive Care In Cancer* 17 (8) 1101–1107.

2010a *A daganatos betegségek pszichoszociális elemzése*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2010b *Daganatos distressz és életminőség*. Marosvásárhely–Bukarest, Studium Kiadó – Országos Tankönyvkiadó.

2011a *Aspectele psihosociale ale bolilor tumorale*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

2011b Palliative social work in Central-Eastern Europe. The emerging experience of Romania. In: Altillio, Terry (ed.): *Oxford Textbook of Palliative Social Work*. Oxford, Oxford University Press.

2011c Need for a new paradigm of cancer care in Romania: distress and quality of life. *Psycho-oncology* 20 (Suppl. 2) 35-35.

2013 In search of the sixth vital sign: cancer care in Romania. *Support Care Cancer* 21: (5) 1273–1280.

Dégi László-Csaba – Kallay Éva – Kopp Mária

2013 Trends in cancer distress: results of a representative population-based investigation. *Psycho-oncology* 22: (S3) 297-297.

Dégi László-Csaba – Balog Piroska – Kopp Mária – Kallay Éva – Thayer Julian – Csikai Ellen

2010 Depressive symptoms, negative life events and incidence of lifetime treatment of cancer in the Hungarian population. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies* 10: (1) 39–57

Ercsei Kálmán

2009a *Az ifjúsági korszakváltás szabadidős szcenáriója Romániában*. Szeged, Belvedere Meridionale.

2009b Mit tudunk és mit nem az 1989 utáni romániai társadalmi struktúráról. *Szociológiai Szemle* (1) 46–72.

Ercsei Kálmán – Kiss Zita – Szabó Júlia

2011 Fiatalok szabadidős fogyasztása, önállósodása és jövőképe a marosvásárhelyi Fél-sziget-vizsgálatok alapján. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Könyvkiadó, 233–260.

Ercsei Kálmán – Kiss Zita – Plugor Réka – Szabó Júlia – Veres Valér

2012 Obiceiuri de petrecere ale timpului liber ale tinerilor participanți la Festivalul Peninsula din Tg. Mureș. In: Luca, Sabina (ed.): *Tânăr în România. Noi valori, noi identități*. Iași, Editura Institutul European, 195–233.

Erdei Itala

2005 Hallgatói mobilitás a Kárpát-medencében. In: Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.): *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged: Belvedere Meridionale, 108–132.

Flóra Gábor

2003 *Ce este o națiune? Identitate teritorială și populațională în structura ideatică a ideologiilor naționale din Transilvania*. Cluj-Napoca, Editura Napoca Star.

2007 *Régió, identitás, életminőség*. Budapest, Arisztotelész Kiadó.

Flóra Gábor – Szilágyi Gyöngyi

2007 *Regional Studies. Cours Portfolio Handbook and Selected Papers*. Cluj-Napoca, Editura Napoca Star.

Flóra Gábor – Székedi Levente

2008 Közösségépítés és vállalkozói kultúra a Partiumban. *Korunk* 3: (6) 25–30.

Flóra Gábor – Székedi Levente

2009 Közösségépítés és vállalkozói kultúra a Partiumban. In: Cseke Péter (szerk.): *Kistérségek – nagy remények?* Kolozsvár, Komp-Press Kiadó, 127–136.

Flóra Gábor – Szilágyi Gyöngyi – Roudometof Victor

2005 Religion and National Identity in Post-Communist Romania. *Journal of Southern Europe & the Balkans* 7: (1) 35–55.

Flóra Gábor – Olah Gheorghe – Olah, Șerban – Székedi Levente

2011 Poverty and Living. Roma Poor Neighborhoods in Romania and Hungary. *Annals of the University of Oradea* (1) 133–180.

Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.)

2005 *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged, Belvedere Meridionale.

Gábor Kálmán – Veres Valér

2011 Ifjúsági korszakváltás Kelet-Európában. Az erdélyi magyar fiatalok helyzete. In: Kiss Tamás – Barna Gábor (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Kiadó, 37–53.

Geambașu Réka

2009 Nemek közötti egyenlőtlenségek Erdélyben és Magyarországon a 21–44 év közötti népesség körében. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 243–274.

- 2011 *Paths and detours to the labour market. Working and homemaking of young adult women in Hungary and Romania from a comparative perspective*. European Science Foundation, TransEurope Working Paper 32. University of Bamberg.
- 2012 Erdélyi magyar feminizmus: érdeklődés hiányában elmarad? In: Veres Valér – Papp Z. Attila (szerk.): *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Geambașu Réka – Kardon Béla – Megyesi G. Boldizsár – Patakfalvi Czirják Ágnes
- 2013 *Thirst for science? Social conceptions of the research activity, the factor influencing career choices and the social impacts of Researchers*. Budapest, HÉTFA Research Institute – RCISD.
- Gergely Erzsébet Emese
- 2012a *Az iskolai teljesítmény társadalmi meghatározói*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó.
- 2012b *Szövegértés és mikrokörnyezet az erdélyi magyar diákok körében*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- Gergely Orsolya
- 2004 Négy év, négy lakás. *Korunk* 15: (10) 111–116.
- 2005 „Lakásból otthont” Kolozsvári diákok lakásmintái. *WEB* 179–191.
- 2009a Nő a tét. Munkaerőpiaci pályák, vállalkozói karrierutak székelyföldi nők körében. In: Székely Tünde (szerk.): *X. RODOSZ Konferenciakötet*. Kolozsvár, Clear Vision Kiadó, 95–107.
- 2009b *Fókuszban a fiatalok. Életmód, fogyasztás, jövőstratégiák*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- 2010 Mintakövető innovátorok? Székelyföldi női vállalkozói típusok egy kvalitatív kutatás tükrében In: Székely T. (szerk.): *XI. RODOSZ Konferenciakötet*. Kolozsvár, Metaforma Könyvkiadó, 133–148.
- 2013a Filling the Gap? Female entrepreneurs in Szeklerland, Romania. *GÉNEROS. Multidisciplinary Journal of Gender Studies* 2: (1) 58–80.
- 2013b *Vállalkozás női módra. A székelyföldi női vállalkozók profiljának és motivációinak vizsgálata*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Gergely Orsolya (szerk.)
- 2012 *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Konferenciakötet. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- Gödrí Irén
- 2004 Ki, mikor és miért lesz bevándorló? A Romániából Magyarországra bevándorolt népesség jellemzői és migrációs motivációi. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Gödrí Irén – Kiss Tamás
- 2009 Migrációs készség, tervek és attitűdök az erdélyi magyarok körében. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 183–218.
- Gombik Judit Klaudia
- 2002 Alkoholfogyasztás és prevenció az ifjúság körében. *Partiumi Egyetemi Szemle* 02 (1).
- Györfő András – Székedi Levente – Grosman Károly
- 2009 Bihar megyei középiskolások továbbtanulási preferenciái. *Kálvin–Magyarság–Európa 2009. november 6–7*. Pécs, PTE BTK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék.

Györgyi Zoltán – Nagy Zoltán (eds.)

2013 *Students in a Cross-Border Region. Higher Education for Regional Social Cohesion*. Oradea, Editura Universităţii din Oradea.

Gyurgyik László – Kiss Tamás (szerk.)

2010 *Párhuzamok és különbségek: a második világháború utáni erdélyi és szlovákiai magyar népességfejlődés összehasonlító elemzése*. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutató Közalapítvány.

Hatos Adrian – Bernáth Krisztina

2007 Accesul la educație al maghiarilor din România. O analiză multivariată. *Sociologie Românească* 5: (4) 48–64.

2009 The Access to Education of the Hungarian Minority in Romania. A Multivariate Analysis. *Review of Sociology* 15: (1) 40–46.

Horváth Gizella – Bakó Rozália Klára

2009 Religious Icons in Romanian Schools: Text and Context. *Journal for the Study of Religions & Ideologies* 8: (24) 189–206.

Horváth István

2002a *Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993–2001*. Hamburg, CORE Institut – Universität Hamburg.

2002b A migráció hatása a népesség előreszámítására. *Magyar Kisebbség* [Kolozsvár] 26: (4) 24–35.

2004a Perceptions of Multiculturalism. *International Journal for Education Law and Policy* Special Issue 1: (1-2) 55–84.

2004b Az erdélyi magyarság vándormozgalmi vesztesége 1987–2001. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 61–90.

2004c Az etnikailag vegyes házasságok az erdélyi magyar lakosság körében: 1992–2002. In: Kiss Tamás (szerk.) *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 235–256. Web:

<http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?akod=341> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 14.)

2006 *Kisebbségpszichológia. Alapfogalmak és kritikai perspektívák*. Kolozsvár, Egyetemi Kiadó.

2008a The Culture of Migration of Romanian Youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34: (5) 771–786.

2008b Politiques spéciales á destination des Roms en Roumanie. In: Boucher, Manuel (ed.): *Le travail social face aux discriminations. Intervention sociale, ethnicité et lutte contre le racisme en Europe*. Montreuil, Éditions Aux lieux d’être, 105–130.

2008b Evaluarea politicilor lingvistice din România. In: Salat Levente (ed.): *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*. Cluj-Napoca, Editura CRDE, 203–213.

2009a Politici lingvistice față de minoritățile naționale din România 1990–2008 [A romániai nemzeti kisebbségekre vonatkozó nyelvpolitikák]. *Sfera Politicii* 138: 29–33.

2009b Nyelvi készségek, nyelvi viselkedés és etnokulturális reprodukció az erdélyi magyar népesség vonatkozásában. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 153–182.

- 2012 Two Decades of Educational Policies for the Roma: Lessons and Dilemmas from Romania. In: R. Beșter, V. Klopčič & M. Medvešek (eds.): *Formal and Informal Education for Roma. Different Models and Experience*. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 59–71.
- 2013 Romania and Moldova, migration mid-19th century to present. In: Ness, Immanuel (ed.): *The Encyclopedia of Global Human Migration*. Oxford, Blackwell Publishing Ltd. 5: 2640–2646.
- Horváth István – Anghel, Gabriel Remus
2009 *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*. Iași, Editura Polirom.
- Horváth István – Tódor Erika
2010 *Limbă, identitate, multilingvism și politici educaționale*. Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.
2011 *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Horváth István – Tonk Márton (eds.)
2011 *Minority politics within the Europe of regions*. Cluj-Napoca, ISPMN.
- Horváth István – Tódor Erika Mária (eds.)
2008 *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului. Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12-13 iunie 2008*. Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Limes.
2009 *Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség. Nyelvpedagógiai és szociolingvisztikai tanulmányok*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó.
- Iluț, Petru – Nistor, Laura – Geambașu Réka
2005 Vitalitatea școlii de la Chicago. *Sociologie Românească* 3: (1) 110–127.
- Iluț, Petru – Nistor Laura
2011 Some aspects of the relationship between basic human values and religiosity in Romania. *Cultura: International Journal of Philosophy of Culture and Axiology* 8: (2) 159–176.
- Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos (szerk.)
2007 *Csoportok és kultúrák. Tanulmányok szubkultúrákról*. Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság. (Kriza Könyvek 29.)
- Kállay Éva – Dégi L. Csaba – Vincze Anna E.
2007 Dysfunctional attitudes, depression and quality of life in a sample of Romanian Hungarian cancer patients. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapy* 7: (1) 95–106.
- Kiss Dénes
2003 A CE Szövetség és a Református Egyház. *Erdélyi társadalom* 1:(2) 55–66. Web: http://erdelyitarsadalom.adatbank.transindex.ro/pdfdok/et2_2k3_11_tanulmany_3.pdf (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 14.)
2004 A Maros megyei etnikumok 1850–1992 közötti területi megoszlásainak elemzése. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 280–289.
2004a A falusi elit átalakulása Erdélyben. *WEB* (1) 9–15.
2004b Elita locală din Căpușu Mare. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Sociologia* (1) 57–74.
2005 Erdélyi reflexiók az új magyar falu kapcsán. *Erdélyi Társadalom* (2) 43–54.

- 2006 Rendszerváltás utáni változások romániai falusi oktatási intézményekben. *Regio* (1) 74–101.
- 2007 *Gazdasági-társadalmi folyamatok az erdélyi falvakban*. Kolozsvár, Egyetemi Kiadó.
- 2009a Romii din Herculan și rolul religiei penticostale în viața lor comunitară. In: Kiss Tamás – Fosztó László – Fleck Gábor (ed.): *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion, 119–143.
- 2009b The Sacralization of Romanian Society. An Analysis of the Profane Functions of Three Romanian Churches. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Sociologia* 54: (2) 123–138.
- 2010a *A romániai magyar nonprofit szervezetek 2009–2010*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- 2010b Az erdélyi magyarság vallásosságának sajátosságai. *Erdélyi Társadalom* (1-2) 71–88.
- 2011 A romániai magyar civil szféra néhány jellemzője 2010-ben. In: Bodó Barna (szerk.) *Romániai Magyar Évkönyv 2009–2010*. Temesvár, Diaszpóra Alapítvány.
- 2013 A poszt szocialista vidéki elit szerkezete és jellemzői. *Szociológiai Szemle* 23: (3) 4–29.
- Kiss Dénes – Fosztó László
- 2012 Pentecostalism in Romania. The impact of pentecostal communities on the lifestyle of the members. *La ricerca folclorica* (65) 51–64.
- Kiss Tamás
- 2002 A népességfogyás „kontextusa”. *Magyar Kisebbség* [Kolozsvár] 26: (4) 36–58.
- 2003 A romániai magyarság az 1992-es és 2002-es népszámlálások tükrében. In: Gyurgyik László – Sebők László (szerk.): *Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989–2002*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 97–117.
- 2004a Az erdélyi magyar népességet érintő természetes népmozgalmi folyamatok: 1992–2002. In: Kiss Tamás: (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- 2004b Természetes népmozgalmi folyamatok az erdélyi magyarság körében. *Erdélyi Társadalom* 2: (1) 9–36.
- 2004c Az etnikumközi viszonyok mintázatai, térreprezentációk erdélyi vállalkozók önéletrajzi elbeszéléseiben. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Képek és elképzelések Erdélyről*. Budapest, Tabula Kiadó.
- 2004d Vállalkozástörténetek Erdélyben. In: Kovács Éva (szerk.): *A gazdasági átalakulás etnikai tájképei*. Budapest, Teleki László Alapítvány – PTE Kommunikációs Tanaszék, 23–131.
- 2010a *Adminisztratív tekintet*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó.
- 2010b Támpontok az erdélyi rétegződési rendszer vizsgálatához. *Pro Minoritate* 22: (2) 187–245.
- Kiss Tamás (szerk.)
- 2004 *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Kiss Tamás – Sólyom Andrea
- 2002a A román szociológia helye és helyzete a kilencvenes években. In: Kovács Éva (szerk.): *Mi újság a Kelet-Közép-Európai szociológiában?* Budapest, Teleki László Alapítvány, 118–160.

- 2002b Regionális ellentétek és a központ hangjai. In: Kovács Éva (szerk.): *Mi újság a kelet-közép-európai szociológiában? A lengyelországi, a magyarországi, a szerbiai és a szlovákiai szociológia a kilencvenes években*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 118–158.
- Kiss Tamás – Csata Zsombor
2004 Migrációs-potenciál vizsgálatok Erdélyben. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.
- Kiss Tamás – Csata István
2008 *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice*. Cluj-Napoca, ISPMN.
- Kiss Tamás – Fosztó László – Fleck Gábor (ed.)
2009 *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.
- Kiss Tamás – Veress Ilka
2010 *Minorități din România: dinamici demografice și identitare*. Cluj-Napoca, ISPMN.
- Kiss Tamás – Barna Gergő
2012 *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében*. Working Papers 43. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Kiss Tamás – Barna Gergő – Deák Attila
2013 *Székelyföldi turisztikai régió?* Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa
2008 *Erdélyi magyar fiatalok 2008. A romániai magyar fiatalság társadalmi helyzete és elvárásai. Összehasonlító vizsgálat*. Műhelytanulmányok 12. Kolozsvár, NKI.
- Kiss Tamás – Kapitány Balázs
2009 Magyarok Erdélyben: a minta kialakítása és az adatfelvétel. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 31–54.
- Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.)
2011 *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Könyvkiadó.
- Kiss Tamás – Barna Gergő – Kozák Gyula (ed.)
2011 *Tinerii maghiari din România. Dimensiuni comparative*. Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.
- Kiss Zita
2012 Az erdélyi magyarok lakáshelyzete 2010-ben. In: Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambașu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Kósa István
2007 *Szociológiaelmélet*. Csíkszereda, Státus Kiadó.
- Kósa István – Zsigmond Csilla-Dalma
2013 Impact of Stereotypes: the Role of Passing Order and Brand on Vehicle Speed Estimation. In: Runcan, Patricia-Luciana – Rață, Georgeta – Iovu, Mihai-Bogdan (eds.): *Applied Social Sciences – Sociology*. Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 285–292.

- Kósa István – Ambrus Zoltán – Zsigmond Csilla
2009 The Comprehension of Announced and Written Tv News. In: Revista de Științe politice. *Revue des Sciences Politiques* 6: (24).
- Kósa István – Zsigmond Csilla – Ambrus Zoltán
2012 Social Comparison with Groups Portrayed in Online News. *Journal of Media Research* 5: (1) 27/44.
- Kozák Gyula
2003 Dignity and Authenticity. The Double Quest for Recognition. In: *National Identity and European Integration*. București, Institutul de Studii Liberale.
2008 *National Identity and European Integration*. Kolozsvár, EFES.
2009 *Muslims in Romania: Integration Models, Categorization and Social Distance*. Working Papers. Cluj-Napoca, ISPMN.
2011 Az erdélyi magyar fiatalok fogyasztási szokásai. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok: összehasonlító elemzés*. ISPMN–Kriterion, 193–212.
- Kozma Tamás – Bernáth Krisztina (szerk.)
2012 *Higher Education in the Romania-Hungary Cross-border Cooperation Area*. Oradea–Debrecen, Partium Press – Center for Higher Education Research and Development.
- Laki László – Biró A. Zoltán
2001 *A globalizáció peremén. Kunhegyes térsége és a Csiki-medence az ezredfordulón*. Budapest, MTA Politikatudományok Intézete.
- Lipcsey Imre
2012 *Children, risk, and safety on the internet: Research and policy challenges in comparative perspective*. Bristol, Policy Press.
- Lipcsey Imre (szerk.)
2013 *Kompetensen! A határmenti pedagógus közösségek interkulturális kompetenciáinak erősítése*. Szarvas–Nagyvárad, Partiumi Keresztény Egyetem.
- Livingstone, Sonia – Haddon, Leslie – Görzig, Anke (eds.)
2012 *Children, risk, and safety on the internet: Research and policy challenges in comparative perspective*. Bristol, Policy Press.
- Magyari Nándor László
2008 *Relații și probleme interetnice în Transilvania post-socialistă*. Cluj-Napoca, Fundația pentru Studii Europene.
- Magyari Tivadar
2002a Kutatások a kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszékének Magyar tagozatán. In: Tánczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1999–2001 közötti eredményeiről III*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 135–146.
2002b Hungarian Minority Media in Romania: Policy towards professional improvement. In: Sükösd Miklós – Bajomi-Lázár Péter (szerk.): *Reinventing Media. Media Policy Reform in East-Central Europa*. Budapest, Central European University Press, 185–202.
2003a Kulturális fogyasztás. In: Veres Valér – Magyari Tivadar – Csata Zsombor (szerk.): *Magyar fiatalok a Partiumban és Erdélyben*. Kolozsvár, Max Weber Alapítvány – Gewalt.
2003b Elemzések a romániai magyarok sajtóolvasási szokásairól. *Erdélyi Társadalom* (1) 113–131.

2005 *Adatfelvételi módszerek a társadalomkutatásban*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

[Magyari-]Vincze Enikő

2004 Le patriarcat d'en haut et d'en bas en Roumanie. *Nouvelles Questions Feministes. Postcommunisme. Genre et États en transition* 22: (2) 29–49.

2005 Gender, Ethnicity and the Construction of the Social Order. A View from Below on Romania. *Anthropological Yearbook of European Cultures, Gender and Nation In South Eastern Europe* (14) 197–227.

2006a *Social exclusion at the crossroads of gender, ethnicity and class. A view of Romani Women's Reproductive Health*. Budapest, Central European Center for Policy Studies – Open Society Institute.

2006b Romanian Gender Regimes and Women's Citizenship. In: Lukic, Jasmina – Regulska, Joanna – Zavrsek, Darja (eds.): *Women and Citizenship in Central and Eastern Europe*. Hampshire, Ashgate Publishing Limited, 21–37.

2007 Reproducing Inequalities through Reproductive Control. The case of Romani women from Romania. *The Anthropology of East Europe Review Special Issue on Roma* 25: (2) 108–121.

2010 Reprodukciós politikák és gyakorlatok egy romániai kisvárosban élő roma nők körében. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Etnicitás, különbségteremtő társadalom*. Budapest, Gondolat Kiadó, 195–208.

[Magyari-]Vincze Enikő – Harbula Hajnalka

2011 *Strategii identitare și educație școlară*. Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene.

Mandel Kinga

2007 *A román felsőoktatás-politika változásai 1990–2013 között*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

Mandel Kinga – Papp Z. Attila (szerk.)

2007 *Cammogás. Minőségkonceptiók a romániai magyar középfokú oktatásban*. Csíkszereda, Soros Oktatási Központ.

Mátyási Rita

2012 *Foglalkoztatáspolitikai alapfogalmak*. In: Rákó Erzsébet – Szücs Enikő (szerk.): *Munkaerő-piaci helyzetkép Magyarországon és Romániában*. Európai Regionális Fejlesztési Alap.

Mátyási Rita – Bernáth Krisztina

2012 Professional vs. Social Competencies. What do employers expect from young employees. In: Kozma Tamás – Bernáth Krisztina (eds.): *Higher Education in Romania-Hungary Cross-border Cooperation Area*. Nagyvárad, Editura Partium – CHERD Hungary, 209–227.

Mezei Elemér

2002 Demográfiai kutatások Erdély népességének alakulásáról a XIX-XX. századi népszámlálások tükrében. In: Tánzos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1999–2001 közötti eredményeiről I*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 369–374.

2007 Ethnizität und Globalisierung in Siebenburgen aus soziologischer Sicht. In: Heller, Wilfried – Becker, Jörg – Belina, Bernd – Lindner, Waltraud (Hg.): *Ethnizität in der Globalisierung. Zum Bedeutungswandel ethnischer Kategorien in Transformationsländern Südosteuropas*. München, Verlag Otto Sagner, Südosteuropa-Gesellschaft.

Molnár Endréné – Belényi Emese

2012 *Terepmunka - terepgyakorlat a szociálpedagógus és a szociális munkás képzésben*. Szeged, Belvedere Meridionale.

Monostori Judit – Veres Valér

2009 *A fiatal népesség rétegződése a vidéki Magyarországon és Erdélyben* In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, 219–242.

[Müller-]Fábián Andrea

2007a *A családokkal való szociális munka elméleti és gyakorlati vonatkozásai*. Kolozsvár, Echinox Kiadó.

2007b *Aspecte teoretice și statistice ale devianței și delincvenței juvenile*. Kolozsvár, Echinox Kiadó.

2010 Juvenile Delinquency in Romania: The Indirect Result of the Transition Process. *Hygiea Internationalis. An Interdisciplinary Journal for the History of Public Health* (11) 311–327.

2012a General Aspects of Communication Traps. *Bulletin of University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine Cluj-Napoca, Horticulture* 64: (2) 531.

2012b Main Aspects of family functionality. *Bulletin of University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine Cluj-Napoca, Horticulture* 69: (2) 434–440.

2013 The Inmate Identity – Experienced by Incarcerated Mothers. *Crisis, Critique and Change – ESA 11th Conference Book 1*. European Sociological Association (ESA) University of Torino Department of Culture, Politics and Society, 1403–1404.

2013 *The effect of parent emigration in Romania: assessing the vulnerability of families and abandoned children*. Lisszabon, Colibri.

Müller-Fábián Andrea – Roth Mária – Rusu, Dan Octavian – Antal Imola

2010 The subject of discrimination and ostracism of mentally disabled persons in our society. *Colocviul International de Stiinte Sociale ACUM*. Braşov, Editura Universităţii Transilvania, 395–401.

Neményi Ágnes

2004a *Faluszociológia. Múlt, jelen és jövő*. Kolozsvár, Stúdium Kiadó.

2004b *Somoskai asszonyok. Kolozsvári diákok szociológus terepgyakorlata Csángóföldön 2003 nyarán*. Kolozsvár, Művelődés Műhely.

2004c *Relații gender în mediul rural*. Cluj-Napoca, Editura Risoprint.

2004d *A Déli Alpok vidékének településtipizálása*. Kolozsvár, Risoprint Kiadó.

2009 *Trends in Land Succession*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

2011 Demographic ageing in Romania – general and specific consequences on the rural population and the relation to international migration. In: Hoff, Andrea (ed.): *Population Ageing in Central and Eastern Europe. Societal and Policy Implications*. Farnham, Ashgate Publishing Limited, 151–168.

Neményi Ágnes – Bodó Barna – Ilyés Zoltán – Szász Alpár Zoltán – Veress Enikő

2006 *Társadalom és politika. Etnikai folyamatok Románia négy kistérségében*. Kolozsvár, Risoprint Kiadó.

Nistor Laura

2009 *Sociologia mediului înconjurător. Aplicații privind atitudinile și comportamentele în România*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

2010a *Környezettudatosság. Elméleti megközelítések, empirikus vizsgálatok*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2010b *Közösségfejlesztés. Bevezető fogalmak, módszerek, alkalmazások*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

- 2012 Attitudes towards GM food in Romania. A moral question? *Romanian Journal of Bioethics* 10: (2) 131–144.
- 2013 Willingness to pay for climate friendly energy in Romania. A sociological approach. *Szociológia* 45: (6) 566–588.
- Nistor Laura – Tîrhaş, Cristina – Iluţ, Petru
- 2011 Linkages between informal and formal social capital and their relations with forms of trust. A focus on Romania. *Transylvanian Review of Administrative Sciences. Transylvanian Review of Administrative Sciences* (34E) 155–174.
- Oláh Sándor
- 2002 „Adjon, Vilmos bácsi”. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó.
- 2004 *Falusi látteleetek 1991–2003*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó.
- 2008 *Kivizsgálás*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó.
- Oláh Sándor (szerk.)
- 2006 *Térség és kultúra*. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
- Papp Z. Attila
- 2005a *Kihasználatlanul. A romániai (magyar) felnőttképzés rendszere*. Budapest, Apáczai Közalapítvány.
- 2005b *Keretizmus: A romániai magyar sajtó működtetői 1989 után*. Csíkszereda, Soros Oktatási Központ.
- 2005c Időhasználat és iskolai teljesítmény a romániai magyar középiskolai kultúrában. In: Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.): *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged, Belvedere Meridionale, 54–74.
- 2008 *Beszédből világ. Elemzések, adatok amerikai magyarokról*. Budapest, Magyar Külügyi Intézet – Regio Books.
- 2011 The Education Issue. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Some Social and Demographic Features of the Hungarian Diaspora in the West and Its Institutions, Minority Hungarian Communities in the Twentieth Century*. New Jersey – Budapest, Atlantic Research and Publications – Institute for Ethnic and National Minority Studies of the Hungarian Academy of Sciences.
- Papp Z. Attila – Csata Zsombor
- 2013 *Aranymetszés 2013. Külhoni magyar doktoranduszok a Kárpát-medencében. Összegző kutatási jelentés*. Budapest, Nemzetpolitikai Kutatóintézet.
- Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.)
- 2007 *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái. Gyorsjelentés*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Pásztor Gyöngyi
- 2006a *Városszociológia. Elméletek és problémák. Elméletek és problémák*. Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.
- 2006b „Pauperizare și în zona intermediară a Clujului”. In: Iluţ Petru – Rotariu Traian – Nistor Laura (ed.): *România Socială. Drumul Schimbării și al integrării Europene II*. Cluj-Napoca, Editura Eikon, 114–125.
- 2007a Inegalități de locuire. In: Cătălin Zamfir – Simona Stănescu (ed.): *Enciclopedia dezvoltării sociale*. Iași, Polirom.
- 2007b Structură urbană. In: Cătălin Zamfir – Simona Stănescu (ed.) *Enciclopedia dezvoltării sociale*. Iași, Polirom.
- 2011 Changing Aspects and Character of a Transylvanian City. In: Echhardt, Frank (Hrsg.): *Culture and the City*. Berlin, Berliner Wissenschaft-Verlag, 603–624.

Pásztor Gyöngyi – Péter László

2002 A kolozsvári BBTE magyar diákjainak médiafogyasztási szokásai. *Médiakutató* (4) 53–64.

2007 Ghetou și ghetozare In: Cătălin Zamfir – Simona Stănescu (ed.): *Enciclopedia dezvoltării sociale*. Iași, Polirom.

Pásztor (Mátyás) Rita Gizella

2012 A foglalkoztatáspolitikai alapfogalmak. In: Rákó Erzsébet – Szűcs Enikő (szerk.): *Munkaerő-piaci helyzetkép Magyarországon és Romániában*. Budapest, Európai Unió Fejlesztési Alap, 75–84.

Patakfalvi Czirják Ágnes

2011 Sounds of Cluj. A kolozsvári elektronikus zenei szcéna tíz éve. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok: összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Kiadó, 293–303.

Péter László

2003a Az újszegények túlélési stratégiái. *Erdélyi Társadalom* (1) 25–51.

2003b Elszegényedés és szegregálódás egy ipari kisvárosban. *WEB* (11) 21–28.

2004 Célt-tévesztve. *Erdélyi Társadalom* 2: (2) 263 – 265.

2005 *Vázlatok a szegénység szociológiájához*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2006 How Extreme Marginalization Generates Ethnicity? In: Heller, Wilfried –Jordan, Peter – Kahl, Thede –Sallanz, Josef (Hrsg.): *Ethnicität in der Transformation. Zur Situation nationaler Minderheiten in Rumänien*. Wiener Osteuropa-Studien no. X., Wien.

2007a Impoverishment and the Rise of New Urban Poor in Romania: Coping with Poverty. Surviving Strategies of the New Urban Poor. *Studia Sociologia Babeş-Bolyai* 52: (1) 79–107.

2007b Segregare socială și spațială. In: Zamfir Cătălin – Stănescu Maria Simona (ed.): *Enciclopedia dezvoltării sociale*. Iași, Editura Polirom.

2009 TP 5.0 *Elmélet és empiria öt globális társadalmi probléma vizsgálatában*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

2010 „Ha kell, akkor meghalunk a pályán.” A foci mint jelenség: a mai román labdarúgás, mint szimbólum és társadalmi rítus. *Erdélyi Társadalom* 8: (1-2) 9–28.

2013 A sport, mint az oktatás egyik rejtett terepe. Néhány elméleti szempont a foci kialakulásáról és szerepéről. *Erdélyi Társadalom* 9: (1) 103–113.

2014 A közvetített futball és termékei. In: Veress Károly – Zrínyi Ungvári Imre (szerk.): *Etika és Média*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, 2013, 165–193.

Péter László – Oláh Norbert-Sándor

2006 „Lecsúsztunk s egyszerre mindent elveszítettünk”. Kolozsvári esettanulmány a szegénységről és elszegényedésről. *Korunk* (11) 13–22.

Plainer Zsuzsa

2009 Three Roma Communities from Byron - a fragmented ethnography [Három byroni roma közösség]. *Studia Europea* (4) 157–185.

2009a El e român, eu-s țigancă. *Revista Femeilor Rome* (1) 106–115.

2009b Sörárusok, cukrászok, nemzetépítők. A romániai albánok vázlatos története. *Korunk* 20: (5) 45–53.

2010 Második esély-e a Második esély? Egy alkalmazott antropológiai kutatás rész-eredményei. *Néprajzi Látóhatár* (2) 30–43.

2011 *What to give in return? Suspicion in a Roma shantytown from Romania*. Cluj-Napoca, ISPMN.

Prazsák Gergő

2013 Recenzió: Veres Valér és Papp Z. Attila (szerk.): Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján. *Erdélyi Társadalom* 11: (2) 139–142.

Pusztai Gabriella – Hatos Adrian (szerk.)

2012 *Higher Education for Regional Social Cohesion*. Budapest, Hungarian Educational Research Association.

Rákó Erzsébet – Szűcs Enikő (szerk.)

2012 Munkaerő-piaci helyzetkép Magyarországon és Romániában. Európai Regionális Fejlesztési Alap. Web: <http://www.partium.ro/socprof/Documents/Training%20material%203.pdf> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015: április 14.)

Rákó Erzsébet – Szabó Gyula (szerk.)

2013 *Szociális szakemberek képzése határon innen és túl*. Szeged, Belvedere Meridionale.

Rostás Zoltán

2002 *Chipurile oraşului. Istorii de viaţă din Bucureşti. Secolul XX*. Iaşi, Editura Polirom.

2005 *Atelierul gustian. O abordare organizaţională*. Bucureşti, Editura Tritonic.

2006 *Parcurs întrerupt. Discipolii şcolii gustiene din anii 30' Sala luminoasă. Primii monografişti ai şcolii gustiene*. Bucureşti, Editura Paideia.

2007 *Dialog neterminat*. Bucureşti, Editura Curtea Veche.

2009 *Strada Latină nr. 8. Monografişti şi echipieri gustieni la Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol”*. Bucureşti, Editura Curtea Veche.

2011 Dimitrie Gusti, un sociologue anime par la passion d'organizer. *Les Etudes Sociales* (153–154) 17–45.

Roth Endre

2002 Magyar szociológiai kutatások Erdélyben 1990–2001. In: Tánzos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1999–2001 közötti eredményeiről I*. Kolozsvár, Scientia Kiadó, 341–368.

Roth Mária – Vincze Anna Emese

2003 *Bevezetés a fejlődéslelektanba. Tanulmányi útmutató és jegyzet*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

Roth Mária – Fülöp Emese – Lázár Alpár Tibor

2004 *Válassz okosan. Készségfejlesztő program az agresszivitás csökkentésére*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Roth Maria – Antal Imola – Diaconescu, Maria – Rebeleanu, Adina

2004 *Asistarea copiilor care au suferit traume*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

Roth Mária – Diaconescu Maria – Gal Denisia – K. Fábián Andrea – Baciú Cristina (eds.)

2004 *Training of creative communication skills*. Bucharest, Salvaţi Copiii.

Roth Mária – Bodrogi Éva – Dávid-Kacsó Ágnes – Antal Imola

2006 *Bevezetés a gyermekvédelembe*. Kolozsvár, Egyetemi Kiadó.

Roth Maria – Hărăguş Paul Teodor – Dămean Brînduşa-Diana – Mezei Elemér

2009 Dimensiunile sociale ale succesului şcolar. In: Roth M. – Dămean D. – Iovu M. B. (ed.): *Succesul şcolar la intersecţia factorilor sociali*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 13–22.

- Roth-Szamosközi Mária – Antal Imola – Müller-Fábián Andrea – Rusu, Dan Octavian
2009 How the manager perceived the mental illness people on the work market. *Analele Universitatii Din Oradea, Fascicula Psihologie*, Tom XIII, 466–474.
- Roth-Szamosközi Mária – Rusu, Dan Octavian – Müller-Fábián Andrea
2010 Bolnavul psihic pe piața muncii. In: Albu Monica (ed.): *Psihologia între provocări și soluții*. Cluj-Napoca, Editura Argonaut.
- Roth-Szamosközi Mária – Müller-Fábián Andrea – Rusu, Dan Octavian
2010 Percepții și atitudini față de persoanele bolnave psihic. Rolul și fiabilitatea rețelelor de suport în integrarea pe piața muncii a bolnavului psihic. In: *Studii și cercetări din domeniul științelor umane*. Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 207–216.
- Roth Mária – Voicu Corina – Dávid-Kacsó Ágnes – Antal Imola – Muntean, Ana – Bumbuluț, Sorina – Baci, Cristina
2013b Asking for Parental Consent in Research on Exposure of Children to Violence. *Revista de cercetare și intervenție socială* (42) 85–100.
- Rusu, Dan Octavian – Müller-Fábián Andrea – Domokos Dorottya
2010 Women in Prison. A Theoretical Approach about Mothers Profile, Family Communication, and Parenting Programs. In: Cantor, Maria – Mudura, Elena – Oroian, Teofil – Spanu, Maria (eds.): *9th International Symposium "Prospects for the 3th Millenium Agriculture"*. Cluj-Napoca, USAMV Academic Press.
- Salat Levente, Papp Z. Attila, Csata Zsombor, Péntek János
2010 Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. In: Szikszai Mária (szerk.): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Támpontok egy lehetséges stratégiához*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 9–126.
- Sólyom Andrea
2004 Esettanulmány az ifjúsági csoportkultúrákhoz tartozó székelyudvarhelyi fiatalok-ról. In: Szapu Magda (szerk.): *Ifjúsági „szubkultúrák” Magyarországon és Erdélyben*. Budapest, MTA Politikatudományi Intézete.
2005 Ifjúsági szubkultúrák Székelyudvarhelyen. *Új Ifjúsági Szemle* (1) 35–51.
2006a A romániai faluszociológia története. In: Csák László (szerk.): *Régió – Vidék – Fejlesztés*. Csíkszereda, Státus Kiadó, 197–214.
2006b Gazdálkodás és turisztikai potenciál Homoródszentmártonban, Homoródszentpálon és Bágyban. In: *A Nagy-Homoród völgye*. Cluj-Napoca, Societatea Ornitologica Romana.
2006c Az állandósuló átmenet kultúrája. *Korunk* (9) 31–44.
2007 Ifjúsági szubkultúrák és csoportfolyamatok Székelyudvarhelyen. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos (szerk.): *Csoportok és kultúrák. Tanulmányok szubkultúrákról*, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, 101–131. (Kriza Könyvek 29.)
2009a Erdélyi fiatalok politikához való viszonyának kutatása közben felmerülő problémákról. *Educatio* (4) 519–524.
2009b *High school and university student's political action patterns*. Temesvár, Editura Universității de Vest. (Political studies forum)
2011a High school and university students' opinions about politics. *Compaso* (1) 173–206.
2011b Politikai kultúra és társadalmi értékek. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó.

2013a Social Distance Perceived by High School Students. In: Runcan, Patricia-Luciana – Rață, Georgeta – Iovu, Mihai-Bogdan (ed.): *Applied Social Sciences. Sociology*. Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 301/307.

2013b Politikai cselekvési minták középiskolások és egyetemisták körében. *Pro Minoritate* (2) 97–128.

Sorbán Angella

2011 A diglossziáról-szociológiai közelítésmódban. In: Horváth István – Tódor Erika Mária (szerk.): *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, 137–147.

2012 *Kisebbség – társadalomszerkezet – kétnyelvűség*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

Sorbán Angella (szerk.)

2003 *Szociológiai tanulmányok az erdélyi fiatalokról*. Budapest–Kolozsvár, Akadémiai Kiadó – Scientia Kiadó.

Sorbán Angella – Nagy Kata

2003a Elvándorlás és vendégmunka a határ menti településeken. In: Örkény Antal (szerk.): *Menni vagy maradni. Kedvezménytörvény és migrációs várakozások*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet, 111–127.

2003b Munkaerő-piaci helyzetkép Kolozs megyéről. In: Fábri István (szerk.): *Kisebbségi lét és érvényesülés. A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében*. Budapest, Lucidus Kiadó, 135–178.

2004 *Örökölt dilemmák. Beszélgetések a romániai magyar társadalomról*. Kolozsvár, Kalota Kiadó.

Spéder Zsolt (szerk.)

2009 *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

Szabó Béla

2005 Hungarian and Romanian Entrepreneurs in Cluj County, Romania: Their motivation, problems and differences. *Journal of Global Business* 7: (11) 93–106.

2007 *Szociálpolitika*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2008 *Menedzsment a szociális szférában*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2013 Pupils and their health education. *PedActa* 3: (2) 87/96.

2014 The evolution of social work and social care in Romania. In: Csoba Judit – Grasshof Günter – Hamburger Franz (Hrsg.): *Soziale Arbeit in Europa*. Frankfurt, Vochen Schau Verlag.

Szabó Béla – Veress Enikő

2008 Community Work – Romania. In: Brake, Roland – Deller, Ulrich (eds.): *Community Development. A European Challenge*. Opladen – Farmington Hills, Barbara Budrich Publishers, 73–83.

Szapu Magda (szerk.)

2004 *Ifjúsági „szubkultúrák” Magyarországon és Erdélyben*. Budapest, MTA Politikatudományi Intézete.

Székesi Levente

2013 Patchwork or Puzzle? A romániai roma projektek „formális” és „informális” megvalósíthatóságáról és hatékonyságáról. *Humán innovációs szemle* 4: (1-2) 95–106.

2013 Gusti School of Bucharest. A Dialogue among the Monologues. *Szociális Szemle* (1-2) 59–63.

Szilágyi Gyöngyi

2003a *Vallás és társadalom a klasszikus szociológiában*. Kolozsvár, Napoca Star Kiadó.

2003b *Atitudini religioase și multiculturală în Transilvania*. Cluj-Napoca, Editura Napoca Star.

Szilágyi Gyöngyi (szerk.)

2007 *Érték és iskola*. Budapest, Arisztotelész Kiadó.

Szilágyi Gyöngyi – Flóra Gábor

2005 Church, Identity, Politics. Ecclesiastical Functions and Expectations Toward Churches in Post-1989 Romania. In: Roudometof, Victor – Agadjanian, Alexander – Pankhurst, Jerry (eds.): *Eastern Orthodoxy in a Global Age. Tradition Faces the 21st Century*. Walnut Creek, Alta Mira Press, 109–143.

Szilágyi Gyöngyi – Szűcs István

2010 Felekezeti oktatás a Partiumban. Egyházi funkciók és szerepvállalás a romániai magyar nyelvű oktatási rendszerben. In: M. Császár Zsuzsa – Szalai Gábor (szerk.): *Kálvin – Magyarország – Európa*. Pécs, Publikon Kiadó, 33–40.

Szilágyi Gyöngyi – Gombik Judit

2013 Egyházi szociális szerepvállalás a szociális ellátó rendszerben. In: Rákó Erzsébet – Szabó Gyula (szerk.): *Szociális szakemberek képzése határon innen és túl*. Szeged, Belvedere Meridionale, 81–94.

Szilágyi Gyöngyi – Flóra Gábor – Bernáth Krisztina (szerk.)

2009 *Társadalmi erőforrások, regionális együttműködés, gazdasági integráció*. Nagyvárad, Partium Kiadó.

Flóra Gábor – Fűrj Zoltán – Györfbíró András – Szilágyi Gyöngyi (coord.)

2012 *Educația adulților și egalitatea de șanse în Euroregiunea Bihor–Hajdú-Bihar*. Web: http://adlearning.creathink.ro/uploads/publicari/19205_educatia%20adulților.pdf (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. április 14.)

Szilágyi N. Sándor

2002 Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. *Magyar Kisebbség* [Kolozsvár] 26: (4) 64–96.

2004 Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó.

Szűcs Enikő – Zétényi Krisztina Mária

2012 A nagyváradai idősellátás intézményrendszere. In: Gortka-Rákó Erzsébet (szerk.): *Társadalmi Tanulmányok V. Szociálpedagógiai tanulmányok*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

Szűcs Enikő – Tolnai Tímea (szerk.)

2012 *Módszertani útmutató a sikeres munkavállalást elősegítő tanulási és szociális kompetenciák fejlesztéséhez. Îndrumător metodologic pentru dezvoltarea competențelor sociale și de învățare în vederea facilitării accesului pe piața muncii*. Nagyvárad/Oradea, Partium Press.

Szűcs István

2004 Identitás megőrzés és útkeresés a romániai magyar felsőoktatásban. In: Csoba Judit – Czibere Ibolya – Dalminé Kiss Gabriella (szerk.): *Idővonat. Tanulmányok a társadalomtudományok köréből*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 329–365.

2005 Akkreditáció Romániában. In: Kozma Tamás – Rébay Magdolna (szerk.): *Felsőoktatási akkreditáció Közép-Európában*. Budapest, Felsőoktatási Kutató Intézet – Új Mandátum Kiadó.

- 2007 Egyetem születik. In: Szilágyi Gyöngyi (szerk.): *Érték és iskola*. Budapest, Arisztotelész Kiadó.
- Telegdy Balázs
2013a *Perception of the Transitional Process in Post-Socialist Countries*. Cambridge, Cambridge Scholars Publishing.
2013b Is the Positive Network the Inverse of Negative Network? *International Review of Social Research* 3: (3) 21–38.
- Toma Stefánia
2008 *Roma/Gypsies and Education in a Multiethnic Community in Romania*. Cluj-Napoca, ISPMN.
2011 Paradigme și discipline în spectrul cercetărilor sociale despre romii din România. In: Toma Stefánia – Fosztó László (szerk.): *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*. Cluj-Napoca, ISPMN.
2012 Segregation and Ethnic Conflicts in Romania - Getting Beyond the “Last Drop” Model. In: Michael Stewart (ed.): *The Gypsy Menace. Populism and the New Anti-Gypsy Politics*. Second edition. Columbia University Press, 191–216.
- Toma Stefánia – Fosztó László (szerk.)
2011 *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*. Cluj-Napoca, ISPMN.
- Tökés Gyöngyvér
2005 A kolozsvári magyar egyetemi oktatók és kutatók gazdasági–társadalmi helyzete az empirikus adatok tükrében. *Szociológiai Szemle* (3) 70–88.
2008 *Szakma vagy hivatás? A kolozsvári magyar egyetemi oktatók státuscsoportja*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.
- Tóth Pál Péter
2004 Magyar migrációs-politikai stratégia. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion, Kolozsvár.
- Tury Ferenc – Antal Imola
2012 Epidemiology of eating disorders in a Roumanian university sample - a follow-up. *International Journal of Behavioral Medicine* (19) 221–222.
- Varga E. Árpád
2002 A romániai magyarság létszámcsökkenési okairól – Néhány demográfiai szempont a 2002. évi népszámlálás előzetes közleményének értékeléséhez. *Magyar Kisebbség* [Kolozsvár] 26: (4) 3–16.
- Veres Valér
2002a A romániai magyarság csökkenésének okai a XX. század utolsó negyedében. *Korunk* 3: (2).
2002b A romániai magyarok demográfiai viszonyai a 2002. évi népszámlálás előzetes adatai tükrében. *Demográfia* (2-3) 319–337.
2003 A társadalmi struktúra etnikai sajátosságai a poszt szocialista Erdélyben. *Erdélyi Társadalom* 1: (1) 87–112.
2004 A romániai magyarság természetes népmozgalma európai kontextusban, 1992–2002 között. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, 29–60.
2005 *Nemzeti identitás Erdélyben, szociológiai olvasatban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
2006a Social Stratification and Ethnicity in Transylvania. How Does Social Class Matter? *International Journal of Sociology* 36: (1) 28–45.
2006b Északnyugat Erdély népessége. Kutatás és fejlesztés. In: Horváth Gyula (szerk.): *Északnyugat Erdély*. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus.

- 2006c *Demográfia és népességszociológia*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.
- 2006d Középosztályosodási tendenciák vizsgálata a marosvásárhelyi Felsősziget fesztivál résztvevői körében. *WEB* 14-15: (1-2) 35–46.
- 2008 A Kárpát-medencei magyarok nemzeti és állampolgári identitásának fő sajátosságai. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest, MTA – MTK EB, 35–60.
- 2009 *Dél-Erdély és Bánság*. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus.
- 2010 Identitatea minoritară ca oglindă a identității majoritare. Analiza comparată a identității minorităților maghiare din România, Serbia, Slovacia și România. In: Boari, Vasile – Gheorghina, Sergiu – Murea, Radu (ed.): *Regășirea identității naționale*. Iași, Editura Polirom.
- 2011a Népeség és népesedés (IV. fejezet) In: Benedek József (szerk.): *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 127–168.
- 2011b A fiatalok munkaerőpiaci helyzete, a társadalmi közérzet és a problémaérzékelés rétegspecifikus eltérései. In: Kiss Tamás – Barna Gábor (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Kiadó, 55–84.
- 2012 *Kárpát-medence*. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus.
- 2013 National Attitudes of Ethnic Hungarians From Romania, Slovakia, Serbia and Ukraine. A Comparative Perspective. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai* (1) 87–112.
- 2014 Transylvania. In: Stone, John – Routledge, Dennis – Rizova, Polly (eds.): *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism*. Oxford, Wiley-Blackwell.
- 2014b Társadalmi rétegződés és anyagi-jövedelmi különbségek Magyarországon és az erdélyi magyarság körében. *Szociológiai Szemle* 24: (2) 4–46.
- Veres Valér (szerk.)
- 2000 *Nemzeti vagy nemzedéki integráció? Erdélyi középiskolások átalakulásban*. Kolozsvár–Budapest, Limes – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Veres Valér – Ercsei Kálmán – Kiss Zita – Plugor Réka – Szabó Julia
- 2013 Obiceiuri de petrecere a timpului liber ale tinerilor participanți la Festivalul Peninsula. In: Luca, Sabina-Adina (szerk.): *Tinăr în România. Noi valori, noi identități*. Iași, Institutul European, 195–233.
- Veres Valér – Kiss Zita – Plugor Réka – Szabó Júlia
- 2007 Strategii de viitor ale studenților UBB și orientări valorice privind integrarea Europeană. In: Mișcoiu, Șerban. (ed.): *Percepții și atitudini ale studenților Universității „Babeș-Bolyai” față de Uniunea Europeană*. Cluj-Napoca, EFES, 63–83.
2007. Jövőtervek – társadalmi származási kontextusban. *Új Ifjúsági Szemle* 5: (2) 52–66.
- Veres Valér, Magyari Tivadar Pál, Csata Zsombor
- 2003 *Magyar fiatalok a Partiumban és Belső Erdélyben az ezredfordulón*. Kolozsvár, Max Weber alapítvány – Gewalt.
- Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambașu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita
- 2012 *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Veress Ilka
- 2010 *Strategiile de reproducere culturală ale minorității armene din România*. Cluj-Napoca, ISPMN.
- 2011 A romániai fiatalok értékrendjéről. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok: összehasonlító elemzés*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Kiadó. 181–192.

Veress Ilka – Vitos Katalin

2010 *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyeszintű intézményeiben. Utilizarea limbii maghiare în administrația locală și în instituțiile deconcentrate din județul Harghita.* Kolozsvár, ISPMN.

Vikat, Andrea – Spéder, Zsolt – Beets, Gijs – Billari, Francesco – Bühler, Cristoph – Désesquelles, Aline – Fokkema, Tineke – Hoem, Jan M. – MacDonald, Alphonse – Neyer, Gerda – Pailhé, Ariane – Pinnelli, Antonella – Solaz, Anne

2007 Generations and Gender Survey (GGS): Towards a Better Understanding of Relationships and Processes in the Life Course. *Demographic Research* 17: (14) 389–440.

Vincze Mária – Mezei Elemér

2011 The increase of rural development measures efficiency at the micro-regions level by cluster analysis. *Eastern Journal of European Studies* 2: (1) 13–39.

Vitos Katalin

2010 A körösfőiek gazdasági migrációja. In: Czakó Ágnes – Giczi Johanna – Sik Endre (szerk.): *Piachely, KGST-piac, Emberpiac.* Budapest, ELTE TáTK, 325–335.

Kommunikáció- és médiatudomány

VINCZE HANNA ORSOLYA, GYÖRFFY GÁBOR, KÁDÁR MAGOR, KESZEG ANNA,
TÓKÉS GYÖNGYVÉR, VALLASEK JÚLIA, VIRGINÁS ANDREA, ZÖRGŐ NOÉMI

1. Szakterületi bevezető

A kommunikáció- és médiatudomány intézményesülése Erdélyben az elmúlt húsz év fejleménye. Ebben a periódusban egyaránt szükség volt a tudományterület szakmai legitimálására, a tudományos elvárások egységesítésére, a szakterület helyének kijelölésére, intézményes infrastruktúrák és kapcsolathálóak kiépítésére, valamint az ezzel együtt járó szakmák munkaerő-piaci elhelyezésére. Ezek a folyamatok a média- és kommunikációtudomány nemzetközi kontextusaiban is lezajlottak néhány évtizeddel korábban. Sajátos diszciplináris helyzetben levő tudományág ez, hiszen szinte azt is állíthatnánk, hogy korábban vannak tudományos elvárások a tudományággal szemben, minthogy egyáltalán diszciplínaként megjelenne. Az Egyesült Államokban az ötvenes években jönnek létre először kommunikáció tanszékek, s ezek egy már meglévő munkaerő-piaci igényre válaszolnak. A tudományág így az emberi kommunikáció megváltozó strukturális sajátosságainak hatására kezdi el meghatározni episztemológiai profilját. Abban a sajátos helyzetben van, hogy tudományos szemléletében a humán és társadalomtudományok jelentős paradigmáihoz egyaránt nyúlt, illetve az emberi kommunikáció technikai feltételei miatt a reáltudományok felé is tájékozódnia kell. Radikálisan interdiszciplináris terület tehát.

A nemzetközi mezőnyt illetően összefoglalásként azt is állíthatnánk, hogy a kommunikáció tanszékek diszciplináris kínálatát az alapítástörténetek kontextusából, az elvárások és kínálat összekapcsolásából adódó válaszlehetőségek megértéséből lehet levezetni. Az Illinois-i Egyetemen például már 1884-ben létrehoznak egy retorika és nyilvánosság előtti beszéd kutatására és tanítására szakosodott tanszéket, s a kommunikációtudományi tanszék ebből alakul ki aztán. A tudományterületen belül a felsőoktatás az Amerikai Egyesült Államokban a kritikai-kulturális, az egészségügyi kommunikáció, az interperszonális és tömegkommunikáció, a szervezeti kommunikáció, a politikai kommunikáció, a retorika és a környezeti kommunikáció területei szerinti szakosodást enged meg. Ugyanakkor a kérdés másik aspektusát a kommunikáció megváltozó technikai feltételei és az azoknak szentelt kutatások jelentik. Franciaországban a kommunikációtudományt olyan forradalmi tudományággként tartották számon, mely a műszaki és humán tudományokon alapuló szakmák egységesítésére képes.

Amennyiben a diszciplína meghatározásából indulunk ki (az emberi kommunikációval, vagyis a szimbolikus tartalommegosztás praxisaival foglalkozó tudományág),

a tudományos habitusok sokfélesége nem pusztán episztemológiai, hanem kulturális kérdés is. Hiszen az eltérő megközelítések öröklik az egyes akadémiai szférákra jellemző tudományok közötti hierarchiát. Más tudományos modell számít uralkodónak az angolszász, a francia, a német vagy a hirtelen intézményesülő távol-keleti kommunikációtudományban. Ennek a tudományköziségnek a következményei az egyes szakmai és felsőoktatási műhelyek kínálatai közötti eltérésekben látszanak. A társadalomtudományok felől érkező szakemberek mellett a nyelvészet vagy a kultúratudomány módszertanából inspirálódó habitusokra egyaránt találunk példát. Illetve tudományos ambícióval jelentkeznek olyan megközelítések is, melyek a marketingre alapoznak, vagy – a gazdaságtudomány alkalmazott ágaihoz hasonlóan – a gyakorlatok instrumentalizálását tűzik ki célul.

A diszciplína intézményesülése során azzal a nehézséggel is számolni kellett, hogy amíg a nagy nemzeti tudományos tradíciókkal rendelkező kultúrákban a 20. század második felében létrejöttek az érdekvédelmi szervezetek (International Communication Association, 1950; Société Française des Sciences de la Communication, 1970-es évek; Deutsche Gesellschaft für Publizistik- und Kommunikationswissenschaft, 1963), a magyar és román nyelvterületen létrejövő kezdeményezések sorsa folyamatosan a humán erőforrás újratermelésének nehézségeivel küszködött. A Magyar Kommunikációtudományi Társaság 2005-ben alakult, Romániában pedig a kutatók nemzetközi szervezetekbe való becsatlakozása volt jellemző, nem az önálló szervezeti építkezés. Ezt a funkciót a felsőoktatási intézmények által koordinált közös konferenciák vagy tudományos kutatások töltik be. Külön problémát jelent a szakmai intézményesülés és érdekvédelem megszervezése a nem kutatással és felsőoktatással kapcsolatos területen (PR-os és reklámszakmák, médiszakemberek érdekvédelme), erre azonban itt nem áll módunkban kitérni.

2. A beszámoló módszertanáról

Akárcsak a terület általában, a romániai magyar média- és kommunikációkutatás is hangsúlyosan multidiszciplináris terület. Ez a multidiszciplinaritás megnyilvánul a területet kutató intézmények, illetve a kutatók szakmai háttérének, érdeklődésének, módszertani eszközeinek sokféleségében is. Valamennyi hazai humán és társadalomtudományi profilú lapban, illetve kiadónál jelennek meg a területet érintő tanulmányok, kötetek, melyeknek szerzői nemcsak szigorúan értelmezett média- és kommunikációtudományi intézményekben dolgoznak. A kép összetettségéhez hozzájárul, hogy a kutatók természetesen külföldön is publikálnak, és ezek a külföldi lapok sem tömörülnek egyetlen, jól áttekinthető adatbázisba. Ezért valamennyi, a területhez kapcsolódó publikáció áttekintése nem lehetett célunk.

A jelentés alapját az intézmények és oktatók, kutatók kérésünkre elküldött beszámolóit, illetve a publikusan elérhető adatok (intézményes honlapok, munkatársak

publikációs jegyzékei) képezik. Arra törekedtünk, hogy ne csak a főállású oktatók és kutatók, hanem az intézmények külső munkatársainak tevékenységét is tükrözzük. Ez azt is jelenti, hogy egyes esetekben személyi átfedések vannak különböző tudományterületek között, hiszen – a terület már említett multidiszciplinaritásából, de a romániai magyar felsőoktatás személyi feltételeinek következményeképpen is – gyakori, hogy egy egyetemi oktató, kutató több intézet munkatársa. Ugyanakkor a hozzánk beérkezett, illetve a nyilvánosan elérhető adatok is részlegesek. Ezekből a korlátokból fakadóan jelentésünk nem törekszik arra, hogy feldolgozza a területen dolgozó és publikáló valamennyi oktató, illetve szerző munkásságát, és nem alkalmas az egyes kutatók, sem az egyes intézmények egyéni teljesítményének összehasonlítására.

Ehelyett arra teszünk kísérletet, hogy felvázoljuk a terület témaszerkezetét, a média- és kommunikációtudományi kutatások fő irányait. Ez a kísérlet azért is fontos, mert – fiatal és multidiszciplináris területről lévén szó – a kutatásnak nincsenek domináns témái és módszertanai.

Beszámolónk három fő részre tagolódik. A 3. alfejezetben felvázoljuk a tudományterület intézményes helyzetét, bemutatjuk azokat az egyetemi intézeteket és háttérintézményeket, amelyekben elsősorban média- és kommunikációtudományi oktatás és kutatás zajlik. Mivel, mint említettük, különböző szakterületekhez tartozó intézményekben is dolgozhatnak a média- és kommunikációtudományi tanulmányokat is publikáló kutatók, csak azokat az intézményeket tekintjük át, amelyeknek elsődleges tevékenységi köre a területhez kapcsolódik, azaz magyar nyelvű média- és kommunikációs képzéseket nyújtanak. Ide tartoznak az újságírás, kommunikáció és közkapcsolatok, fotóművészet, filmművészet, média, audiovizuális kommunikáció – multimédia szakok.

A 4. részben az intézetekben programszerűen folyó kutatásokat ismertetjük. Azokat a kutatási programokat soroltuk ide, amelyek pályázati úton nyerték el egy kutatásfinanszírozó intézmény támogatását. A területen folyó tudományos kutatás helyzetét jellemzi, hogy a kutatómunka nemcsak intézményes és támogatott formában, hanem igen gyakran mindenfajta támogatás nélkül zajlik. Az egyéni eredményekről az 5., a kutatási témákat és az eredmények megjelenítését összegző alfejezetben számolunk be. Az egyes területekhez itt válogatott bibliográfiákat rendelünk, melyek a fő kérdésirányokat hivatottak illusztrálni.

3. A tudományterület intézményes helyzete

A romániai magyar média- és kommunikációkutatás a felsőfokú képzéseket nyújtó oktató- vagy oktató- és kutatóegyetemeken folyik. Ezek az intézmények egész Erdély területét lefedik. A Nagyvárad–Kolozsvár–Marosvásárhely–Csíkszeredatengely mentén főnálló intézmények nevük szerint kevesebb, a kutatási területek, az

oktatási programok, illetve tudományos rendezvények tekintetében azonban sok közös vonást mutatnak. Kétségtelen viszont, hogy az elérhető önmeghatározások és programleírások alapján az egyes intézetek a terület más aspektusaira helyezik a hangsúlyt, ezért az így kialakuló összkép igen sokszínű.

Média- és kommunikációtudományi képzéseket társadalom- és humán tudományi, illetve művészeti profilú intézmények egyaránt nyújtanak. Minden szak esetében érezhető a törekvés, hogy az új kommunikációs területeket úgy ágyazzák be a hagyományos diszciplínákba, hogy közben a képzések alkalmazott, gyakorlati jellegét, a hallgatók munkaerő-piaci esélyeit is erősítsék, illetve növeljék. Ezzel együtt a művészeti karok által nyújtott képzések inkább alkalmazott jellegűek, a média és kommunikáció esetükben a kommunikáció konkrét, technikai értelemben vett közegeit jelenti. A társadalom- és humán tudományi karok kínálatára jellemzőbb a kommunikációs jelenségeknek a hagyományos tudományterületek, a politológia, szociológia, nyelvtudomány, közgazdaság-tudomány vagy kultúratudományok felőli megközelítése.

A társadalom- és humán tudományi karokon folyó képzések közül kettő a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, kettő pedig a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen működik.

A kolozsvári BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Karán 1993-ban indult az Újságírás, 2005-ben pedig a Kommunikáció és közkapcsolatok szak. Utóbbi elődje a Történelem és Filozófia Karral közösen működtetett Filozófia–kommunikáció kettős képzés, amely a bolognai rendszerű felsőoktatásra való átálláskor szűnt meg. Ez utóbbi képzést két évfolyam végezhetette el. Mindkét képzés nagy hangsúlyt fektet a kommunikációs jelenségek társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális vonatkozásaira. Az alapozó tárgyak mellett a kommunikáció szakon beszédtechnikát, érveléstechnikát, tömegkommunikációs ismereteket és médiakapcsolatokat, PR-eszközöket és -technikákat, reklámkommunikációt, reklámgrafikát tanulhatnak a hallgatók. Az újságírás szakon oktatott szaktantárgyak a mai tömegkommunikáció csatornáit és eszközeit fogják át, illetve betekintést nyújtanak a társadalmi kommunikáció közegeként megközelített új média működésébe is.

A szakterületen két mesterképző program működik. A Kommunikációs készségfejlesztés mesterképző programot a Kommunikáció, Közkapcsolatok és Reklám Intézet magyar tagozata, míg a Szociokulturális kommunikáció mesterképző programot az Újságírás Intézet magyar tagozata működteti. Ezek a programok, bár hallgatóik gyakran kerülnek ki a kommunikáció és közkapcsolatok, illetve újságírás szak hallgatói közül, nem közvetlen folytatásai az alapképzéseknek, hanem a társdiszciplínák végzettjeit is fogadják.

Az intézetekben folyó kutatómunka háttérének biztosításához a Medea és a Terra Nova Egyesületek járulnak hozzá. A kutatási és egyéb szakmai programok rendszeres partnere továbbá a Kolozsvári Magyar Média Tudományos és Kulturális Központ.

A Kommunikáció, Közkapcsolatok és Reklám Intézet magyar tagozatának főállású oktatói Kádár Magor, Keszeg Anna, Vincze Hanna Orsolya és Zörgő Noémi. Az Újságírás Intézet magyar tagozatának főállású oktatói Cseke Péter, Györffy Gábor, Könczey Elemér, Tibori Szabó Zoltán és Vallasek Júlia.

A Sapientia EMTE marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Karán 2002 óta működik a Kommunikáció és közkapcsolatok szak. A szakon oktatott főbb tárgyak elméleti-alapozó és gyakorlati jellegűek (rádiós ismeretek, fotó és videó, fotózurnalizmus, kapcsolattartás a sajtóval, hírszerkesztés, PR-termék számítógépes előállítás, PR-termék előállítás audiovizuális eszközökkel, retorika, PR a kultúrában, PR a gazdaságban, PR a turizmusban, PR a politikában, PR a civil szervezeteknél, a PR-szakember munkamódszerei). A szak oktatóinak tudományos műhelye a Média és Kommunikáció Kutatóközpont. A szak főállású oktatói: Gagy József, Pletl Rita, Fülöp [Ármeán] Otília, Tökés Gyöngyvér, Zsigmond István, Fülöp Lóránd.

A Sapientia EMTE csíkszeredai Műszaki- és Társadalomtudományok Karán 2003 óta működik a Kommunikáció és PR szak. A program céljai szerint egyformán törekszik társadalomtudományi alapműveltséget és gyakorlatorientált képzést nyújtani. A főbb tárgyak a PR-menedzsment, televíziós és rádiós műsorszerkesztés, reklámírás, tömegkommunikáció, sajtóetika, retorika, szemiotika, PR-kampányok, válságkommunikáció, információs társadalom, kommunikációs jog, szerkesztési technikák, kommunikációelmélet, antropológia. A szakot működtető Társadalomtudományi Tanszék tagjai Bakó Rozália, Ambrus Zoltán, Bálint Blanka, Bálint Gyöngyvér, Biró A. Zoltán, Bodó Julianna, Gergely Orsolya, Hubbes László, Kósa István, Mandel Kinga, Nistor Laura, Sólyom Andrea, Tamás Dénes, Részeg Imola, Székely Kinga-Katalin, Telegdy Balázs, Zakariás Éva és Zsigmond Csilla.

A művészeti karokon folyó képzések közül egy-egy működik a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, a marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen, a Partiumi Keresztény Egyetemen, illetve a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen.

A kolozsvári BBTE Színház és Televízió Karán működő Fotóművészet, filmművészet, média szak elsősorban a fotó- és filmművészeti termékek előállítására összpontosít, operatőri, gyártástechnikai, világítástechnikai, hangtechnikai ismereteket nyújt. A Filmművészet és Média Intézet magyar tagozatának főállású oktatói Feleki István, Karácsonyi Zsolt, Katona József és Tárkányi János.

A PKE Művészeti Karán 2002 óta folyik magyar nyelvű vizuális kommunikációs oktatás. A Képzőművészet–grafika szak három képzési irány köré szerveződik: reklámgrafika (tipográfiaművészet, arculattervezés, plakátművészet, csomagolás- és weboldaltervezés); audio-vizuális struktúra (videó, reklámklip, TV-grafika, médiatörténet, intermédia, multimédia, installáció); narratív kép (könyvművészet, illusztráció, képregény, animáció). A szakot működtető Képzőművészet Tanszék

oktatói Balázs Zoltán, Horváth B. Ioan, Vass Sándor, Ujvárossy László, Antik Alexandru, Onucsan Nicolae, Maczó Péter, Ütő Gusztáv, Izsák Előd, Kovács Zoltán és Bartha Sándor.

A Sapientia EMTE kolozsvári Természettudományi és Művészeti Karán 2003-ban indult a Filmművészet, fotóművészet, média szak. A filmes szakemberek képzése három szakirány mentén valósul meg: film- és tévérendezés, film- és tévéoperatőr szakirány, audiovizuális kommunikáció (filmológia, forgatókönyv- és reklámírás). A képzés alapozó tárgyai elsősorban kultúratudományi jellegűek (filmtörténet, filmelmélet, kultúrtörténet), míg a szaktantárgyak az egyes szakirányok speciális ismereteit fedik le. 2008 óta működik a Film- és Médiatudományi Kutatóközpont, amely a szak keretében oktatók tudományos műhelye. A Média Tanszék főállású oktatói Pethő Ágnes, Blos-Jáni Melinda, Fazakas Áron, Virginás Andrea, Lakatos Róbert, Bóné Ferenc és Felméri Cecília.

A marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Magyar Művészeti Karán 2011-ben indult az Audiovizuális kommunikáció – multimédia szak. A karon folyó, elsősorban színháztudományi kutatások szervezeti kerete a Színházművészeti és Színháztudományi Kutatóközpont, amely befogad az új média, vizuális kommunikáció, médiajog, tömegkommunikáció jelenségeit vizsgáló kutatásokat is. A szakot a Színház, Vizuális Művészetek és Kommunikáció Intézet működteti.

Mivel a művészeti, illetve társadalom- vagy humán tudományi intézetekben folyó munkával szembeni elvárások jelentősen eltérnek, és előbbiek teljesítményének áttekintésére nem alkalmasak az utóbbi területeken megszokott kutatási és publikációs szempontok, a továbbiakban elsősorban a társadalom- és humán tudományi karokon működő intézetek tevékenységének bemutatására összpontosítunk. Kivételt képez a Sapientia EMTE Média Tanszéke, amely, bár művészetiként definiált karon működik, szilárd kultúratudományi beágyazottsággal és jelentős kutatói tevékenységgel rendelkezik. A tudományterülethez kapcsolódó oktatási intézmények felsorolásában nem szerepelt a Bukaresti Egyetemen működő Hungarológia szak, amely nem kimondottan média- és kommunikációtudományi képzés, ám a 2012-ben megszűnt Hungarológia Tanszéken fontos, a területet érintő kutatások folytak, amelyekre a kutatások ismertetésében ki kell térnünk.

Ugyanakkor a terület másik jellemzője, hogy az instrumentalizálható kutatási eredmények gyakran válnak képzések és felnőttképzési programok témájává. A kolozsvári BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Karának vállalkozása volt az *Új írástudás* című, pedagógusoknak szánt képzéscsomag. A Sapientia EMTE Média Tanszékének oktatói egy úttörő jellegű, a kutatást, az oktatást és az új média adta lehetőségeket egyaránt kiaknázó csoportos munkában vett részt 2011–2012 között. Ez volt a European Virtual Academy, egy öt európai egyetemet tömörítő online platform létrehozását megcélzó, az Európai Unió LLP keretéből megvalósított, film- és médiakultúrára vonatkozó, elsődlegesen oktatási program.

4. Kutatási programok

Az előbbieken vázolt intézményes keretekben egyéni és csoportos kutatások folynak. Az egyetemi intézetek többségében működnek kutatóintézetek vagy a kutatás háttérét biztosítani hivatott, a különböző programok lebonyolítását segítő háttérintézmények. Ezek a háttérintézmények azonban elsősorban az oktatók kutatómunkáját hivatottak támogatni, önálló kutatói személyzettel többnyire nem rendelkeznek. Önálló kutatóintézetek híján a tudományos kutatás tehát elsősorban az oktatói munka mellett folyik.

4.1. Doktori kutatások

A magyar nyelven folyó kutatások egyik legfontosabb színterét a Babeş–Bolyai Tudományegyetem keretében működő Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola képezi, ahol Cseke Péter professzor irányításával 2006 és 2013 között 21 média- és kommunikációtudományi doktori disszertáció készült. Az elkészült disszertációk témái a mediálatlan személyközi kommunikációtól, az írott és audiovizuális sajtó vizsgálatán át, a kortárs politikai- és reklámkommunikációs stratégiák feltárásáig terjednek.

A disszertációk legnagyobb csoportja sajtó- és nyilvánosságtörténeti kérdéseket tárgyal változatos, politikatörténeti, műfajelméleti, intézménytörténeti megközelítésekben (Györffy 2007; Zsugán Gedeon Hidber 2009; Sas 2010; Zólya 2010; Botházi 2013; Sándor 2013).

A disszertációk egy kapcsolódó csoportja a tömegkommunikációs jelenségek médiászociológiai megközelítését nyújtja, főként ifjúsápszociológiai és használatvizsgálati keretben (Gábor 2009; Kassay 2013a).

A kelet-európai és globális filmkultúra kérdéseit a filmrendezői és képalkotási technikák felől vizsgálta Lakatos Róbert (Lakatos 2013), illetve Tárkányi János (Tárkányi 2013).

Az új média területét Péter Árpádnak a posztmodern kor videójátékait tárgyaló disszertációja képviseli (Péter 2013), míg az internetes közösségi oldalakon folyó kommunikáció politikai alkalmazásait Tamás Ágnes kutatta (Tamás 2013).

A társadalmi kommunikáció szintjét képviselik a közpolitikai és szociálpolitikai diskurzusokat, illetve a gazdasági és politikai témák médiareprezentációit vizsgáló kutatások (Balogh 2008; Deme 2009; Demeter 2009; Kozma 2011; Máté 2013).

A disszertációk külön csoportját képezik a kommunikációs készségeket és technikákat vizsgáló alkalmazott kutatások. Albert Júlia és Erdei Edit-Zsuzsanna disszertációi a kommunikációs készségek és nyelvhasználat kérdéseit vizsgálták a mediálatlan személyközi kommunikációban, illetve a tömegkommunikációban (Albert 2008; Erdei 2011). A kampánykommunikáció technikáit és hatásait Kádár Magor és Zörgő Noémi vizsgálta (Kádár 2006; Zörgő 2014).

A Bukaresti Egyetem 2012-ig működő Hungarológia Tanszékén is születtek média- és kommunikációtudományi disszertációk. A Murvai Olga irányításával folyt doktori kutatások két irányát a romániai magyar audiovizuális média szövegeinek sajátosságai (Lincu Nagy 2009; Simonffy 2009), illetve a romániai magyar politikai retorika képezték (Szász 2009; Kós 2009).

A doktori fokozatok megszerzését rendszeresen támogatta az MTA Domus Hungarica programja, az MTA külföldi doktoranduszi ösztöndíja, illetve az Arany János Alapítvány. Az ösztöndíjasok közé tartoztak Virginás Andrea, aki fokozatát a Debreceni Egyetemen szerezte 2009-ben (Virginás 2009), illetve Bloss-Jáni Melinda, fokozatát a kolozsvári BBTE-n szerezte 2012-ben (Bloss-Jáni 2012a).

4.2. Egyéni posztdoktori kutatások

Az Európai Unió Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programja (POSDRU) támogatásával a BBTE romániai egyetemekkel közösen indított posztdoktori kutatási programokat. Ebben a keretben folyt Keszeg Anna *Lokális identitások és történeti toposzok az erdélyi magyar kisebbség politikai beszédmódjaiban. A 18. század végétől napjainkig* elnevezésű posztdoktori kutatása (támogatási periódus: 2011. szeptember – 2013. február). A kutatás a településmárkázás tartalmi összetevőinek feltárását tűzte ki célul, azoknak az összefüggéseknek a vizsgálatát, melyek a történetileg változó térreprezentációk és a települések márkaértéke között van. A tág merítésre kidolgozott szempontrendszer használatával a posztdoktori ösztöndíjas végül Torockó példáját elemezte részletesen. A térreprezentációk mediális változásai, a médiumok közötti közvetítések, a transzmediális Torockó-történetek tanulságos példái annak, hogy adott politikai kontextusokban milyen szimbolikus tartalommal telítődik egy-egy térrész (Keszeg A. 2015).

A romániai Országos Kutatási Tanács (CNCS) 2013-ig működő többszintű kutatásfinanszírozási programjai a terület romániai magyar kutatóinak egyéni posztdoktori és csoportos programjait is támogatta. Vincze Hanna Orsolya *A válság nyelvei. A globális gazdasági válság romániai hírkeretei* című posztdoktori programja (támogatási periódus: 2011. október – 2013. szeptember) a „válság” toposzát vizsgálta a központi romániai sajtóban. A főként kvalitatív tartalomelemzéssel dolgozó kutatás azt mutatta meg, hogyan vált az elmúlt években a „válság” olyan általános hírkeretűvé, amelyben az anyagi és szellemi javak és erőforrások hiánya, illetve a kormányzat, az intézmények, a társadalmi berendezkedés zavarai egyaránt megragadhatók. A kutatás egyben javaslatot tett az általános hírkeretek azonosításának és elemzésének egy olyan módszertanára, amely az adott témától és kontextustól elvonatkoztatva, illetve nemzetközi összehasonlító vizsgálatokban is felhasználható. A kutatás eredményeit összegző tanulmány (*The 'Crisis' as a Journalistic Frame in Romanian News Media*) a szakterület egyik legrangosabb lapja, a *European Journal of Communication* publikálta (Vincze 2014).

2013 májusa és 2015 októbere között zajlik Virginás Andrea *The Role of Generic Panels in European Small Cinemas* című egyéni posztdoktori kutatási programja, amelyet szintén a Román Oktatási Minisztérium és a CNCS-UEFISCDI támogat. 2011 áprilisa és 2012 májusa között Fazakas Áron a bukaresti MIDAS által szervezett, a Román Oktatási Minisztérium által támogatott posztdoktori kutatási programban vett részt.

A Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica programja rendszeresen támogatott a területen folyó, egyéni és csoportos kutatásokat. Keszeg Anna Domus-kutatásai a következőkre irányultak: az alkalmi költészet specifikus nyilvánosságformáinak kutatása, e nyilvánossággal kapcsolatos szempontrendszerek felhasználása kritikai kiadás előkészítésében. Györffy Gábor Domus-kutatásait sajtótörténeti témában folytatta, a romániai szocialista sajtó tipológiai módosulásait és ritualizációs szerepét vizsgálta, illetve az erdélyi nyilvánosság kialakulásának körülményeit és 18., illetve 19. századi formálódásának lehetőségeit kutatta. Vallasek Júlia Domus-kutatásai a kritikai kultúrakutatás vonalán haladva a kortárs kultúrában és médiában fellelhető identitás- és másságfogalmak konstruálódását, illetve az irodalom és sajtó viszonyának artikulálódását vizsgálták az 1945 előtti magyar kulturális életben. Virginás Andrea több ízben kapott támogatást az MTA Domus Hungarica alapjától, eleinte junior, majd senior kutatói kategóriákban, ezekben műfajelméleti, kánonelméleti és társadalmi nemi reprezentációkra vonatkozó kérdésekkel foglalkozott.

Az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram keretében is zajlottak sajtótörténeti kutatások. Györffy Gábor elsősorban az erdélyi magyar nyelvű sajtó 19. századi fejlődését kutatta (*Az erdélyi sajtó története a kezdetektől 1814-ig; Az erdélyi sajtó története 1814-től 1836-ig*). Ezen kutatások eredményeként a Balassi Intézet Magyar Ösztöndíj Bizottsága rendelkezésre készül *Médiatörténet. Egyetemi jegyzet újságírás szakos diákok számára* című tankönyve (Györffy megj. előtt).

4.3. Csoportos kutatási programok

A Sapientia EMTE kolozsvári Média Tanszékén 2013 szeptembere és 2016 októbere között Pethő Ágnes vezetésével fut a Román Oktatási Minisztérium és a CNCS-UEFISCDI által támogatott, IDEI típusú csoportos kutatási program *Remediated images as figurations of intermediality and post-mediality in Central and East European Cinema* címmel, amelyben a tanszék tagjai mellett külsős kutatók is részt vesznek.

A romániai magyar nyelvű audiovizuális média nyelvhasználata elnevezésű program a BBTE és a Sapientia EMTE közötti partnerségben, a Communitas Alapítvány támogatásával valósult meg 2010–2012 között. A vizsgálat partnerei a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete és az Országos Audiovizuális Tanács voltak.

A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a romániai magyar nyelvű közszolgálati és kereskedelmi rádiós és televíziós műsorokban mennyire érvényesülnek a regionális köznyelvi normák, és melyek azok a nyelvhelyességi kritériumok, amelyeket nem tartanak be. Szintén a Communitas Alapítvány támogatásával indult 2013-ban *A romániai magyar média napirendje* című kutatási program, amelynek résztvevői a BBTE Újságírás és Kommunikáció Intézetének oktatói és munkatársai. A program várhatóan fontos következtetésekkel gazdagítja majd a romániai magyar média hírforrásairól és hírszerkezetéről, a média által előállított és forgalmazott közéleti tudás sajátosságairól alkotott képünket.

A Sapientia EMTE oktatóinak és munkatársaiknak kutatói tevékenységét támogatja a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete. A Sapientia EMTE marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Kar Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszékének oktatói 2004 és 2007 között a társadalmi kommunikáció hagyományos és új formáinak vizsgálatát tűzték ki célul. 2008 óta a kommunikáció és közkapcsolatok szak oktatóinak közös kutatási területe az új média folyamatainak, szerepének és hatásainak a mikro- és makroszintű vizsgálata. Az *Új média és kulturális változások* című általános kutatási program keretében az elmúlt években az alábbi témakörök vizsgálata zajlott: az új média szerepe a kommunikatív magatartás változásában (2008), a médiakonvergencia hatása a kulturális változásra (2009), az új média tereinek sajátosságai (2010), a reális és virtuális terek találkozásai (2011), az új média környezetben kialakuló kapcsolatok és hálózatok jellegzetességei (2012), az új média hatása a tudástermelésre (2013). A tanszéki kutatási programokon belül az egyes kutatók saját területei: az új média használata és digitális egyenlőtlenségek a fiatalok körében (Tökés Gyöngyvér), új média vidéki környezetben (Gagy József), drámai elemek és dialogicitás az új médiaműfajokban (Ungvári-Zrínyi Ildikó), a médiakommunikáció „terének” és formáinak átszerveződése (Ungvári-Zrínyi Imre), tipográfia digitális környezetben (Ármeán Otília), középiskolások narrációi az új médiakörnyezetben (Pletl Rita), internet alapú távmunka (Sántha Ágnes).

A Sapientia EMTE kolozsvári Média Tanszékének oktatói Pethő Ágnes vezetésével már az oktatás tényleges beindulása előtt is kutatócsoportként dolgoztak. Ez a Kutatási Programok Intézetének (KPI) külső kutatási programja volt 2001–2003 között *A mozgókép kontextusai, médium- és művészetközi kapcsolatai* címmel (tagok: Pethő Ágnes, Virginás Andrea, Gregus Zoltán, Bloss-Jáni Melinda). Ezt a kétéves futamidejű csoportos kutatást követte 2004–2006 között egy, ezúttal KPI – Egyetemi Kutatás minősítésű és finanszírozású újabb csoportos munka, amelyben az oktatók mellett diákok is részt vettek; a kutatás címe: *A mozgókép szinkronstruktúráinak (kép-zene-szöveg viszonyainak) változásai* (tagok: Pethő Ágnes, Virginás Andrea, Gregus Zoltán, Bloss-Jáni Melinda, Horváth-Emőke Ágnes, Zágoni Bálint, Ambrus Réka, Tóth Orsolya, Zsizsmann Erika). A következő kétéves futamidőben (2006–2008 között) a tanszék KPI – Egyetemi Kutatási Programja a következő tematikát

célozta meg: *Jean-Luc Godard és a modern film medialitása* (tagok: Pethő Ágnes, Virginás Andrea, Gregus Zoltán, Blos-Jáni Melinda, Horváth Emőke-Ágnes).

2009–2010 között a KPI – Egyetemi Kutatási Program keretében a tanszék főállású oktatóinak egy része a *Mozgóképi remedializációs jelenségek* című, rövidebb futamidejű közös kutatás keretében dolgozott együtt (tagok: Pethő Ágnes, Virginás Andrea, Blos-Jáni Melinda, Boné Ferenc). 2011–2013 között a KPI – Egyetemi Kutatási Programban a tanszék a *Mozgóképi reprezentáció és regionalizmus* című kutatással vett részt (tagok: Pethő Ágnes, Virginás Andrea, Blos-Jáni Melinda, Boné Ferenc, Tóth Orsolya).

A romániai magyar kutatók által vezetett csoportos kutatási programok mellett a terület képviselői számos nemzetközi kutatási programba is bekapcsolódtak. 2009-ben Pethő Ágnes a European Science Foundation által szervezett tudományos ülésszakon meghívott kutatóként vett részt, amely ülésszak az intermedialitás kérdéseivel foglalkozott. Vincze Hanna Orsolya az Oxfordi Egyetemen az Andrew W. Mellon Foundation támogatásával folyó *Cultures of Knowledge* kutatási program Budapesti workshopján, illetve oxfordi konferenciáján adott elő. Tőkés Gyöngyvér az Európai Bizottság által támogatott EuKids Online programba bekapcsolódva végzi a romániai adatok elemzését.

5. Kutatási témák és az eredmények megjelenítése

A terület multidiszciplinaritásából fakadóan a kutatók igen változatos profilú lapokban és kiadóknál publikálnak. A fokozatos intézményesüléssel azonban az elmúlt tíz évben megjelentek a szorosabban vett média- és társadalomtudományi profilú, rendszeres kiadványok is.

5.1. Szaklapok

A BBTE-n szerkesztett *Me.Dok*, amely C kategóriás tudományos minősítéssel rendelkezik, a média- és kommunikációtudomány aktuális és történeti kérdéseivel foglalkozik. A 2006-ban indult lap negyedéves rendszerességgel jelenik meg. A filmes kutatások fontos műhelye a *Filmtett* filmes folyóirat és jelenleg naponta frissülő filmes portál, amely az évente megrendezésre kerülő Filmtett alkotótáborral együtt a diákok tehetséggondozásának fontos közege is. Szaklapként említendő meg a *Romániai Magyar Sajtó*, a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének kiadványa, amely hangsúlyosan az erdélyi magyar sajtó lehetőségeivel, az újságírókat érintő gazdasági változásokkal foglalkozik, megjelenítve a sajtóval kapcsolatos kutatásokat is. A kiadvány 1933-ban indult, és jelenleg évente 4–6 lapszáma jelenik meg.

Angol nyelven jelenik meg az *Acta Universitatis Sapientiae Film and Media Studies* sorozata, amelyben 2009 júniusától 7 angol nyelvű, lektorált lapszám jelent

meg, Pethő Ágnes szerkesztésében. Emellett a terület kutatói rendszeresen publikálnak a BBTE *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, *Studia Ephemerides*, illetve *Journal of Media Research* című, szintén angol nyelvű szaklapokban. Az angol nyelvű szaklapokat több nemzetközi adatbázis jegyzi (EBSCO, CEEOL, ProQuest), biztosítva a publikációk nemzetközi láthatóságát.

Kutatóink a román nyelvű sajtótörténeti szaklapban, a Román Sajtótörténeti Egyesület kiadásában megjelenő *Revista Română de Istoria Presei* című kiadványban is közöltek tanulmányokat. Ezek elsősorban az erdélyi magyar sajtó történetével foglalkoznak. A multidiszciplináris kiadványok közül az eredmények megjelenítésének egyik legfontosabb közege a *Korunk* folyóirat, amely az elmúlt évtizedben több, kommunikáció- és médiatudománnyal foglalkozó tematikus számot is megjelentetett.

5.2. Konferenciakötet-sorozatok

A hazai média- és kommunikációtudomány eredményeit jelenítik meg a Sapiencia EMTE, illetve a BBTE konferenciakötet-sorozatai.

Rendszeresen kötetben jelennek meg a Sapiencia EMTE Média Tanszéke által szervezett nemzetközi film- és médiatudományi konferencia anyagai. A kötetek a konferenciákon bemutatott előadások, tanulmányok mellett a kutatási programok eredményeinek közlését is szolgálják. Az első kötetek a Sapiencia EMTE kiadójánál magyar nyelven jelentek meg: *Képváltások. Tanulmányok az intermedialitás tárgyköréből* (Pethő szerk. 2002); *Köztes képek. A filmelbeszélés szinterei* (Pethő szerk. 2003); *Film.Kép.Nyelv* (Pethő szerk. 2007). 2008-ban jelent meg az első angol nyelvű közös tanulmánykötet, amelyben a tanszék oktatói, kutatói mellett számos nemzetközi résztvevő publikált, és amelyet azóta még egy kötet követett: *Words and Images on the Screen. Language, Literature, Moving Pictures* (Pethő szerk. 2008); *Film in the Post-Media Age* (Pethő szerk. 2012).

A Medea Egyesület kiadásában megjelent konferenciakötetek a média szakos doktori hallgatók konferenciáin elhangzott előadások szerkesztett változatát tartalmazzák. A sorozat elsősorban a médiatudomány területét vizsgáló fiatal kutatóknak nyújtott bemutatkozási lehetőséget. A sorozat kötetei: *Nyelv és kommunikáció* (Botházi, Péter szerk. 2009); *Közbeszéd és önismeret* (Botházi szerk. 2009); *Eset-tanulmányok* (Botházi szerk. 2008a); *Média és kultúra* (Botházi szerk. 2008b); *A médiakutatás módszertani követelményei* (Botházi szerk. 2007a); *Elméleti alapvetések, fogalomtisztázó törekvések* (Botházi szerk. 2007b).

Kötetben jelentek meg a Sapiencia EMTE Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszéke által szervezett Új Média Konferencia előadásai is: a 2009. március 27–28-án tartott *Új média, mediakonvergencia, kulturális változások* témájú konferencia előadásai (Tökés, Sántha szerk. 2013), illetve a 2010. március 3–5. között megrendezett *Új média-terek* tematikájú konferencia tanulmányai (Gagy, Imre szerk. 2014). A *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában* című

konferenciakötet a 2011-ben megrendezett többnyelvű konferencia előadásait tartalmazza, melyek interdiszciplináris megközelítésben vizsgálják az európai kommunikációs kultúra és nyelvi kommunikáció időszerű kérdéseit (Pletl, Imre 2012).

5.3. Kutatási területek és publikációk

A média- és kommunikációkutatás területén megjelent publikációk igen széteágazóak, és gyakran érintkeznek más tudományterületekkel. Ez részben a terület multidiszciplinaritásának tudható be, részben pedig annak, hogy a terület intézményesülése viszonylag új keletű, a kutatók pedig a kommunikációs jelenségek vizsgálatát eltérő diszciplináris és módszertani keretekben kísérelik meg. A továbbiakban a kutatási eredmények megjelenítését a kommunikáció főbb színterei szerint haladva vesszük számba.

5.3.1. Személyközi kommunikáció és egyéni kommunikációs kompetenciák

A személyközi kommunikáció folyamatait és tartalmait a kutatók igen változatos színtereken vizsgálták. A nonverbális kommunikációval foglalkozó kötetek, tanulmányok főként a közvetlen, mediálatlan kommunikáció nem nyelvi csatornáit, jelhasználatát veszik számba. A személyközi kommunikációt az interakciók céljai felől közelítik meg a személyközi befolyásolást vizsgáló, kísérleti pszichológiai módszerekkel dolgozó cikkek. Ugyancsak pszichológiai módszerekkel dolgoznak a kommunikációs igényeket és szükségleteket vizsgáló munkák, melyek egy igen fontosnak ígérkező, nálunk új terület, az egészségügyi kommunikáció meghonosításának irányába tett lépések is.

Egy másik fontos kutatási irány a kommunikáló egyén szövegértési, nyelvhasználati, számítógép-használati, képolvasási, médiaértési kompetenciáit kommunikációs készségként vizsgálja. Ezeknek a publikációknak a csoportja jellemzően a középiskolások és fiatalok kompetenciáival foglalkozik, és következtetéseinek fontos alkalmazási területei az iskolai, illetve nonformális képzési programok.

A területhez tartozó publikációkból a következőket említjük meg: Kádár (2011), Dégi (2013), Péntek (2010), Keszeg A. (2011), Pletl (2011), Tőkés (2011).

5.3.2. Szervezeti és kampánykommunikáció

Az intézmények és szervezetek tervezett, stratégiai kommunikációját vizsgáló és segítő munkák a kutatások markánsan elkülönülő csoportját képezik. A kutatók és publikációk az általános szervezeti, külső és belső kommunikáció, a közkapcsolatok, a kampánykommunikáció, a térség- és településmarkázás alterületei szerint tovább bonthatók, illetve elkülöníthetők a trendkutatások, esetenként a szervezet- és kommunikációtörténeti kutatások. A szervezeti és csoportkommunikáció

dinamikájával és etikai vonatkozásával a filozófia mint társszociológia művelői is rendszeresen foglalkoztak.

A területhez tartozó publikációkból Kádár (2007, 2008, 2014), Zörgő (2010a, 2011), Ungvári-Zrínyi (2012), Copoeru, Frunză, Ungvári-Zrínyi eds. (2011).

5.3.3. Tömegkommunikáció

A média- és kommunikációtudományi kutatások talán legszélesebb és legkomplexebb (és bátran állíthatjuk: Erdélyben legtöbbet vizsgált) területe a tömegkommunikáció. Ezek a vizsgálatok rendkívül sokrétűek, magukba foglalják a médiatörténetet, médiaetikát, a (sajtó-)műfajttörténetet, illetve az elektronikus és online médiatartalmak kutatását. Ebből adódóan a terület egyik legjellemzőbb vonása az interdiszciplinaritás, amely e kutatásokat a történettudomány, az irodalomtudomány, és a társadalomtudományok köréhez közelíti.

A leggazdagabb eredményekkel a médiatörténeti kutatások, ezen belül elsősorban a sajtótörténeti kutatások szolgálnak. Kiemelt figyelemnek örvend a huszadik századi erdélyi magyar sajtótörténet különböző aspektusainak vizsgálata, elsősorban a két világháború közti erdélyi magyar nyilvánosság terének működése, illetve a kommunizmus időszakának nyilvánosságkonstrukciói. A területen végzett forrásfeltáró kutatások egy részére doktori kutatás formájában került sor, ezekről a vonatkozó alfejezetben számoltunk be.

A területhez tartozó publikációkból: Bányai Éva az 1970-es '80-as évek romániai magyar sajtónyilvánosságának feltárásával a korszak sajtós, Bukarest felé orientált közéletét vizsgálta (Bányai 2006); Cseke Péter számos kötetében és tanulmányában főként a két világháború közti romániai magyar sajtó és szociográfia történetét kutatta, illetve a kisebbségi nyilvánosság megjelenési módozatait, nyelvhasználatát vizsgálta (Cseke 2003, 2005, 2006, 2008); Györffy Gábor elsősorban a romániai magyar nyilvánosság korlátozásaival, illetve a kommunista propaganda írott sajtóban való megjelenésével foglalkozik (Györffy 2009); Tibori Szabó Zoltán kutatásai főként a magyarországi, illetve észak-erdélyi holokauszt történetét és az erdélyi zsidóság második világháború előtti és utáni nyilvánoságtörténetét vizsgálják (Braham, Tibori Szabó 2007, 2008); Vallasek Júlia munkái a második világháború idejének sajtóéletét vizsgálják, rámutatva arra a sajtós szerepre, amelyet az adott történelmi korszak immár professzionalizáltnak mondható sajtójában az irodalmi alkotások töltöttek be (Vallasek 2003), illetve a kommunista és posztkommunista korszak ifjúsági sajtójára fókuszálnak, példakép- és értékrendvizsgálatok alapján (Vallasek 2007, 2013).

A nyomtatott sajtó – elsősorban történeti – vizsgálata mellett az elmúlt tíz év során előtérbe kerül az audiovizuális média tartalmainak és használatának kutatása is. Ezeket igen gyakran a médiában is dolgozó, egyben saját újságírói praxisukra is reflektáló szerzők kezdeményezik, és részben az egyetemi közeg és a gyakorló szakemberek közötti erősödő együttműködés eredményei. A területhez tartozó publikációk többek között Simonffy Katalin: *Képnyelv–szónyelv. Szemiotikai modell tévéműfajok*

elemzésére (Simonffy 2010) és László Edit: *A fiatalok rádiózási szokásai és nyelvhasználati elvárásai. Egy felmérés következtetései* (László 2007).

A médiaműfajok és -tartalmak vizsgálatának sajátos csoportját képezik a közösségi média működésének és tartalmainak vizsgálatai. A témához kapcsolódó tanulmányok az online kommunikáció színtereivel (a blogokkal, fórumokkal, közösségi oldalakkal), annak médiumaival, kép- és szövegalkotási, illetve grafikai sajátosságaival, valamint társadalmi vonatkozásaival foglalkoznak. A területhez tartozó fontosabb publikációk: Keszeg A. 2008a, 2008b; Zörgő 2010b; Kassay 2013b, 2008; Ármeán 2011a, 2011b; Vincze 2011.

Általános következtetésként megállapítható, hogy a tömegkommunikáció kutatásának egyik jelentős iránya a múlt felé orientált, a bölcsészettudományokhoz és a történettudományhoz kötődve vizsgálja a romániai magyar sajtó történetét. Az elmúlt néhány év fontosabb publikációi ugyanakkor egyre hangsúlyosabban fordultak a kortárs médiajelenségek felé, illetve a tömegkommunikáció területén bekövetkezett változások nyomán érzékelhetően növekszik az online médiahasználat iránti tudományos figyelem.

5.3.4. Filmkultúra

A mozgóképes tartalmak és a filmkultúra vizsgálata a romániai magyar média- és kommunikációkutatás legerőteljesebben intézményesült területe. Az elsősorban a Sapientia EMTE kolozsvári Média Tanszékéhez kapcsolódó filmes kutatások előzményei az irodalomtudományi vagy nyelvészeti kutatások perifériáján megjelenő órák, szakdolgozatok, fordítások, amelyek a 2000-es évek közepétől szerveződtek saját intézményekbe. A kutatások közös fókuszpontját a film- és médiumelmélet, valamint a filmtörténet diszciplínáit egyaránt érintő, problematikaként és módszertanként is elgondolható mozgóképes inter- és multimedialitás és ennek a történetileg is artikulálódó jelenségei képezik. Az egyes kutatók további szempontokat is bevezettek a nagy tematika mellé: az intermedialitás metakritikai megközelítése, Gilles Deleuze filmelmélete, műfajelméleti, kánonelméleti és feminista filmelméleti kérdések, vizuális és médiaantropológiai, valamint naiv médiumelméleti vizsgálódások, kultúr- és ideológiakritikai szempontok, hang- és hangszerelmélet.

A területhez tartozó publikációkból: Pethő (2009, 2013), Virginás (2011, 2013), Blos-Jáni (2012b), Fazakas (2011, 2012), Kassay (2009).

5.3.5. Kommunikatív kulturális gyakorlatok

A kommunikációtudományon belül a kommunikáció globális, antropológiai feltételeinek megértése olyan probléma, melyet az intézményes építkezések központi jelentőségüként, egyfajta tudományba való bevezetésként értelmeznek. Itt nyílik mód a kommunikációs gyakorlatok sajátosságának megértésére, illetve arra, hogy átláthatóvá váljon, hogyan kapcsolódnak e gyakorlatok globális társadalmi tendenciákhoz. Az erdélyi kutatásokban ez a terület kettős megfontolásból indul ki: a

kommunikációként leírható kulturális gyakorlatok sokféleségét tematizálja (a kommunikáció multi- és transzmedialitása, a kommemorációs gyakorlatok és a kulturális közvetítés esetei), illetve e sokféleség történeti, társadalmi, politikai és gazdasági változóit igyekszik azonosítani. A terület a történettudomány kulturális fordulata utáni módszertani kínálatából inspirálódik, amikor olyan kérdésekre keresi a választ, mint a történetmondás és írásbeliség társadalmi beágyazottságának megértése, az öltözék általi kommunikáció, illetve a kommunikációs kultúrák történeti interkulturalitásának problémája. A francia kultúrtörténet által megfogalmazott előfeltevések az olvasás és írás technikáit olyan mentalitásformáló kulturális gyakorlatokként tételezik, melyek egy adott társadalom teljes infrastruktúrális berendezkedését, a hatalom és kirekesztés, a centrum és periféria viszonyát, a kollektív kulturális viselkedések, illetve az egyéni identitásperformálás eseteinek megértését teszik lehetővé.

Egy másik inspiratív elméleti kínálat a brit *cultural studies* felől érkezik, mely a hatvanas évek végén intézményesült, és a mindennapiság, hétköznapiság tapasztalatainak leírására vállalkozott. Ez a korszak, mely politikailag is legitímálta a civil perspektívát, a kulturális alulnézetek vizsgálatának tudományos feltételeit teremtette meg. A történettudomány mellett az európai etnológia és a kulturális antropológia módszertani megfontolásai itt szintén jelen vannak.

Viszonylag friss és egyelőre tendenciaként jelentkező fejlemény a szórakoztató- és kultúripar szervezeti struktúráinak és infrastruktúrális adottságainak megértése és leírása. Ugyanis, amint a *cultural studies* hanyatlásának következtében önmagát újradefiniáló kultúratudomány állítja, a kommunikációtudomány kutatóinak a gyártás, az előállítás, a kulturális kínálat elsődlegességéből kell kiindulniuk, s a fogyasztói szokások kutatásának mindig ezekből a sajátos termelői, gyártói perspektívákból kell feltérképeznie hipotéziseit. Amennyiben korábban az appropriáció mindennapi technikáiból indult ki a kutatás, a kultúripar egyre nagyobb és egyre árnyaltabb niche-kínálata az előállítás kulturális gyakorlataira irányítja a figyelmet. A sport- és szabadidőkultúra, illetve a divatjelenségek kutatása ezekből a megfontolásból indul ki.

E kutatások instrumentalizálható tudásformákkal is rendelkeznek: a történetmondás a storytelling két-három évtizedes marketingstratégiai felől válik érdekessé, a szabadidőkultúra és kultúripar kutatása pedig az online és közösségi marketing, a prosumer-kultúra technikai leírásait egészíti ki. A területhez kapcsolódó fontosabb publikációk: Bakó, Hubbes (2011), Gagyí (2007), Keszeg A. (2005, 2009), Keszeg V. (2008, 2011), Vincze (2009).

6. Következtetések

A romániai magyar média- és kommunikációtudomány széles körű intézményi beágyazottsággal rendelkezik: Nagyváradon, Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Csíkszeredában négy egyetem, a Partiumi Keresztény Egyetem, a Sapientia EMTE,

a BBTE és a Művészeti Egyetem nyújt képzéseket a területen. Ezen kívül a BBTE-n két magyar nyelvű mesterképzés működik, és a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola keretében számos magyar nyelvű, média- és kommunikáció témájú doktori kutatás is folyik. A terület legrégebbi képzése a húszéves újságírás szak, az újabb képzések az elmúlt évtizedben indultak. A tudományos munka népszerűsítésének fontos terepei a terület oktatói által szervezett, különböző célcsoportoknak szánt képzések.

A vizsgált témák tekintetében a terület igen összetett, átfogja a kommunikáció valamennyi szintjét és területét, a személyközi kommunikációtól, a szervezeti kommunikáción át, a társadalmi és tömegkommunikációig, illetve az új, online közegekig. Az egyes intézmények preferált kutatási területei között sok átfedés van, ugyanakkor az elmúlt évtizedben kirajzolódott, esetenként intézményesült is néhány főbb kutatási irányzat. Ebből a szempontból a legerősebben intézményesült kutatóműhelynek a Sapientia EMTE filmes iskolája, illetve a BBTE sajtó- és nyilvánosságtörténeti műhelye tekinthető.

A romániai magyar média- és kommunikációkutatás tudományos érettségét jelzi, hogy az utóbbi években képviselői sikeresen pályáztak meg olyan központi, romániai kutatási forrásokat, melyeknek odaítélése komoly versenyben, független szakértők bevonásával történt, eredményeiket pedig rangos nemzetközi lapok publikálják (Pethő Ágnes, Vincze Hanna Orsolya, Virginás Andrea). Szintén örvendetes a hazai kutatók bekapcsolódása nagy nemzetközi kutatási programokba (l. Tőkés Gyöngyvérnek az *EuKids Online* program keretében készülő elemzéseit). Érdeemes megjegyezni ugyanakkor, hogy a nemzetközileg is látható kutatások, illetve publikációk többnyire nem a romániai magyar médiavalóságot vizsgálják. Ezért, bár a nemzetköziesedés irányába tett lépések mindenképpen örvendetesek, a jövőbeli kutatásszervezés egyik fő kihívása az lesz, hogyan tartható fenn a romániai magyar társadalmi valóság kommunikációs és tömegkommunikációs problémáinak, működésének, jelentésképző eljárásainak vizsgálata, hogyan egyeztethetők össze a transznacionális és lokális kutatási szintek.

A nemzetközi médiatudományi kutatások várható trendjeit a European Science Foundation *Media in Europe: New Questions for Research and Policy. An ESF Forward Look* című, 2014 márciusában közzétett dokumentuma összegezte. A dokumentum a kutatási megközelítések vonatkozásában hangsúlyozta az interdiszciplináris megközelítések szükségességét, a hosszú távú, diakronikus vizsgálatok fontosságát, a többszintű, nemzetközi, regionális és lokális összehasonlító kutatások szükségességét, az elméleti megalapozottság fontosságát. A vizsgálandó témák tekintetében a dokumentum szintén négy fő kutatási irányt vázolt fel: a politikai participáció formái és lehetőségei a mediatisáció korában; a digitális megosztottság és strukturális társadalmi egyenlőtlenségek összefüggései; az új tartalmak létrehozása és a kreatív iparágak új praxisai; az identitásképződés lehetőségei a közösségi oldalaktól a kulturális örökség intézményesült formáiig.

A romániai magyar média- és kommunikációkutatás interdiszciplinaritásában, illetve a kutatási kérdéseknek a nagy hagyományokkal rendelkező diszciplinákba való elméleti beágyazásával illeszkedik az ESF jelentéskészítői által javasolt megközelítésekhez. A hosszú távú, longitudinális, illetve a nemzetközi, regionális vagy akár lokális összehasonlító vizsgálatok azonban hiányoznak. A longitudinális vizsgálatok hiánya a terület fiatalságával, illetve a hasonló vizsgálatok erőforrás-igényeivel is magyarázható. Feltűnőbb viszont azoknak az összehasonlító vizsgálatoknak a hiánya, amelyek a romániai többnyelvű közegben, illetve az egyre átjárhatóbbá váló európai térben indokoltak is lennének, és izgalmas eredményekkel kecsegtethetnének. Az ESF jelentésteveői által felvázolt témák tekintetében a romániai magyar média- és kommunikációkutatás egyelőre két nagy témakörhöz tud egyértelműen kapcsolódni. Az identitásképződés lehetőségeit és a kreatív iparágak jelentésképző mechanizmusait jól kikristályosodott alterületek, a kommunikatív kulturális gyakorlatokra, illetve a filmkultúrára és online kommunikációra irányuló kutatások vizsgálják. A digitális megosztottság okainak és következményeinek vizsgálata szintén megjelent a kutatási témák között. A politikai participáció új lehetőségeinek a vizsgálata további társterületek, elsősorban a politikatudomány felé való nyitás erősödését kívánja majd meg.

Szakirodalom

Albert Júlia

2008 *A verbális és nonverbális kommunikáció pszichikai vetülete. A beszéd- és mozgáshibák javításának komplex módszere*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Ármeán Otília

2011a Webes felületek reprezentációs kódjai. In: Ármeán Otília, Gagy József (szerk.): *Új média és kommunikatív magatartás*. Kolozsvár, Scientia Kiadó. 121–146.

2011b Nézzük, vagy inkább olvassuk? A címkefelhők és a kulcsszavazás tipográfiája a weben. In: Balogh F. András, Berszán István, Gábor Csilla (szerk.): *Újrateremtett világok. Írások Cs. Gyimesi Éva emlékére és életművének bibliográfiája*. Kolozsvár–Budapest, Argumentum, 140–146.

Bakó Rozália Klára, Hubbes László Attila

2011 Religious Minorities' Web Rhetoric: Romanian and Hungarian Ethno-Pagan Organizations. *Journal for the Study of Religions and Ideologies* Vol. 10, Issue 30, 127–158.

Balogh Márton

2008 *Közpolitikai programalkotás multietnikus közösségekben*. Kolozsvár, Accent Kiadó.

Bányai Éva

2006 *Sikertörténet kudarcokkal. (Bukaresti életutak. Beszélgetések bukaresti magyar értelmiségiekkel)*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

Blos-Jáni Melinda

2012a *A mozgókép domesztikációja családi kontextusban. Antropológiai vizsgálat.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Keszeg Vilmos.

2012b The nomads of media- and family histories. Rethinking the moving imagies of families in the age of user-generated content. *Acta Universitatis Sapientiae. Film and Media Studies* Vol. 5, 21–34.

Botházi Mária

2013 *A harmadik Korunk első évtizedének szerkesztési koncepciói a közéleti témák tükrében. Egy szellemi műhely rendszerváltó tíz éve.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Botházi Mária (szerk.)

2007a *A médiakutatás módszertani követelményei.* Kolozsvár, Medea Egyesület – Művelődés.

2007b *Elméleti alapvetések, fogalomtisztázó törekvések.* Kolozsvár, Medea Egyesület – Művelődés.

2008a *Esettanulmányok.* Kolozsvár, Medea Egyesület – Művelődés.

2008b *Média és kultúra.* Kolozsvár, Medea Egyesület – Művelődés.

2009 *Közbeszéd és önismeret.* Kolozsvár, Medea Egyesület – Művelődés.

Botházi Mária és Péter Árpád (szerk.)

2009 *Nyelv és kommunikáció.* Kolozsvár, Medea Egyesület – Művelődés.

Braham, Randolph L., Tibori Szabó Zoltán (szerk.)

2007 *A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája.* Budapest, Park Kiadó.

2008 *Az észak-erdélyi holokauszt földrajzi enciklopédiája.* Budapest–Kolozsvár, Park Kiadó – Koinónia Kiadó.

Copoeru, Ion, Frunză, Mihaela, Ungvári-Zrínyi Imre (eds.)

2011 *Meddling with other people's work. Cross-disciplinary approaches on moral conflicts and (mis)communication in organizations. Proceedings of the 2nd international conference on Ethics And Professional Culture. Cluj-Napoca, 15-16 April, 2011.* Cluj-Napoca–Paris, Casa Cărții de Stiință – Arghos-diffusion.

Cseke Péter

2003a *Paradigmaváltó erdélyi törekvések. Kisebbségi létértelmezések.* Kolozsvár, Kriterion Kiadó.

2005 *Időrobbanás. Egy szellemi útkeresés műhelytörténetéből.* Budapest, Széphalom Könyvműhely.

2006 *Jöjjön el a mi időnk.* Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2008 *A magyar szociográfia erdélyi műhelyei.* Budapest, Magyar Napló Kiadó.

Dégi László-Csaba

2013 Assessment of psycho-social and communication needs in oncology patients – APSCO. *Supportive Care in Cancer* Vol. 21, Supp. 1, 156–157.

Deme Cecília

2009 *Közpolitikák reprezentációi az írott sajtóban.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Demeter Csanád

2009 *Gazdasági és társadalmi kérdések a romániai magyar sajtóban.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Erdei Edit-Zsuzsanna

2011 *A rádiós szövegalkotás és szövegmondás összefüggései. Nyelvhaználattal jelenségek a regionális közszolgáltatási rádióban.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Fazakas Áron

2011 Concert Music versus the Music of the Sound Films. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Musica* Vol. 56, Issue 1, 85–97.

2012 The EWQL Symphonic Choirs programophone/virtual temperate instrument. *ICT in the Musical Field* Vol. 3, Issue 2, 91–103.

Gábor Kálmán

2009 *Az ifjúság jövője és a globalizáció kihívásai. A magyar fiatalok és a média növekvő szerepe.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Gagy József (szerk.)

2007 *Emlékezet és kommunikáció. Narratívák az egyéni, a társas és a közösségi identitás teremtésében.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Gagy József, Imre Attila (szerk.)

2014 *Új média-terek.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Györfly Gábor Zsolt

2007 *Cenzúra és propaganda a kommunista Romániában. A romániai magyar nyilvánosság korlátozása a kommunista diktatúra időszakában.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

2009 *Cenzúra és propaganda a kommunista Romániában. A romániai magyar nyilvánosság korlátozása a kommunista diktatúra időszakában.* Kolozsvár, Komp-Press.

Megj. előtt. *Médiatörténet. Egyetemi jegyzet újságírás szakos diákok számára.*

Kádár Magor

2006 *Kommunikációs stratégiák a tömegtájékoztatás korszakában.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

2007 *A média mint partner. Gyakorlati kézikönyv a médiával való kapcsolattartás módszereiről.* Kolozsvár, Kriterion.

2008 *Kampánykommunikáció. Kézikönyv a kommunikációs kampányok tervezéséhez és elemzéséhez.* Kolozsvár, Kriterion.

2011 *Nonverbális kommunikáció. Csatornák, jelek, jelölvasás.* Kolozsvár, Kriterion.

2014 The Process of Settlement Branding. Case Studies on City Branding in Transylvania. *Transylvanian Review of Administrative Sciences.* Special issue, 55–69.

Kassay Réka

2008 Mozgóképes tartalom az interneten – Amikor a felhasználó a rendező. *Me.Dok* 4. szám, 29–34.

2009 Beyond the Clouds – Film Analysis from the Point of View of Reflexivity. *Ekphrasis. Journal of Visual Culture* Issue 2, 84–89.

2013a *Mesehős-reprezentációk az elemi iskolás gyerekek hétköznapi életében.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

2013b BalkánHerald, the Online Book of Complaints of Hungarians from Transylvania. *Philobiblon* Issue 2, 357–373.

Keszeg Anna

2005 Elkönyvelni és beharangozni a sikert. Irodalmi siker, irodalomtudomány és újságírás. *Korunk* 7. szám, 50–56.

2008a Műfajemigráció? Blogtörténet és naplóirodalom. *Korunk* 2. szám, 5–10.

- 2008b Foglalkozása szerint fogyasztó. A divatblog kapcsán. *Me.Dok* 2. szám, 27–32.
- 2009 A szabó Kazinczy. Módi és viselet összefüggései Kazinczy Ferencnél. In: Czifra Mariann (szerk.): *Leleplezett mellszobor. Nyomozások Kazinczy Ferenc birtokán*. Budapest, Gondolat, 9–42.
- 2011 Vizuális kultúra, visual literacy, digital literacy, media literacy. In: Egyed Péter, Gál László (szerk.): *Fogalom és kép II*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujană, 261–271.
- 2015 *A holdbéli völgy képzete*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Keszeg Vilmos
- 2008 *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Kolozsvár, KJNT – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.
- 2011 *A történetmondás antropológiája*. Kolozsvár, KJNT – BBTE, Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék.
- Kós Anna Ibolya
- 2009 *A politikai nyelvhasználat változása az RMDSZ választási kampányaiban 1996 és 2009 között*. Doktori dolgozat. Bukarest, Bukaresti Egyetem. Irányító: Murvai Olga.
- Kozma Csaba
- 2011 *A romániai magyar politikai kommunikáció nyelvhasználatának változása 1989–2004 között*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.
- Lakatos Róbert
- 2013 *Dokumentum- és játékfilm rendezői módszerek kölcsönhatása a közép-kelet-európai filmművészetben az ezredfordulót követő első évtizedben*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.
- László Edit
- 2007 A fiatalok rádiózási szokásai és nyelvhasználati elvárásai. Egy felmérés következtetései. In: Botházi Mária (szerk.): *A mediakutatás módszertani követelményei*. Medea Egyesület – Művelődés, Kolozsvár, 126–134.
- Lincu Nagy Éva
- 2009 *A szöveg kommunikativitása a romániai magyar audiovizuális médiában*. Doktori dolgozat. Bukarest, Bukaresti Egyetem, Irányító: Murvai Olga.
- Máté Erzsébet
- 2013 *A vezérkultusz toposzai a cseausisza diktatúrában. Nicolae Ceaușescu személyi kultusza, 1964–1989*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.
- Péntek Imre
- 2010 Preferenciakonstrukció: a befolyásolás fehér mágija. *ME.dok* 4. szám, 71–76.
- Péter Árpád
- 2013 *Az interaktív digitális multimédiák posztmodern „robbanása”. Virtuális referenciák és numerikus fikciók a posztmodern kor videojátékaiban*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.
- Pethő Ágnes
- 2009 Media in the Cinematic Imagination: Ekphrasis and the Poetics of the In-Between in Jean-Luc Godard's Cinema. In: Elleström, Lars (ed.): *Media Borders, Multimodality and Intermediality*. Hampshire, Palgrave Macmillan Basingstoke, 211–225.
- 2013 Spellbound by Images. The Allure of Painting in the Cinema of Alfred Hitchcock. *Passpartout* 34 fall, 189–216.
- Pethő Ágnes (szerk.)
- 2002 *Képvitelek. Tanulmányok az intermedialitás tárgyköréből*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2003 *Köztes képek. A filmelbeszélés színterei.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2007 *Film.Kép.Nyelv.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2008 *Words and Images on the Screen. Language, Literature, Moving Pictures.* Newcastle, Cambridge Scholars Publishing.

2012 *Film in the Post-Media Age.* Newcastle, Cambridge Scholars Publishing.

Pletl Rita

2011 *Az iskolai írásos közléskultúra erdélyi helyzetképe.* Kolozsvár, Ábel Kiadó.

Pletl Rita, Imre Attila (szerk.)

2012 *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Sándor Krisztina

2013 *A Keresztény Magvető az államhatalom hálójában 1971–1989.* Doktori dolgozat. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Sas Péter

2010 *A történész és levéltáros Kelemen Lajos publicisztikai tevékenysége. Kelemen Lajos történettudományi ismeretterjesztő publicisztikájának helye és szerepe az erdélyi tudományosság 20. századi paradigmaváltásában.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Simonffy Katalin

2009 *Képnyelv versus szónyelv a Román Televízió Magyar Adásának publicisztikai műsoraiban.* Bukarest, Bukaresti Egyetem. Irányító: Murvai Olga.

2010 *Képnyelv–szónyelv. Szemiotikai modell tévéműfajok elemzésére.* Kolozsvár–Marosvásárhely, Kriterion Könyvkiadó – Magyar Újságírók Romániai Egyesülete.

Szász Attila

2009 *Kommunikáció – mint identitásmegőrző tényező a politikai pártok számára. Retorika – a hatalomgyakorlás eszköze.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Tamás Ágnes

2013 *Politikai kommunikáció a közösségi oldalakon. A romániai magyar pártok és a Facebook közösségi oldal felhasználói közötti interaktivitás elemzése a 2013. március–májusi időszakban.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Tárkányi János

2013 *Vizuális kommunikáció: A tudományos-fantasztikus filmantológiák elemzése a modern látványtechnika és a filmnarratíva szemszögéből.* Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Tökés Gyöngyvér

2011 Internet-használati szokások a Maros megyei középiskolás diákok körében. In: Ármeán Otília – Gagy József (szerk.): *Új média és kommunikatív magatartás.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 201–214.

Tökés Gyöngyvér, Sántha Ágnes (szerk.)

2013 *Új média, médiakonvergencia, kulturális változások.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Ungvári-Zrínyi Imre

2012 From “Free-floating Responsibility” to Self-responsibility. CSR as Theoretical and Practical Context for Ethics? In: Rok, Boleslaw, Sokolowska, Julita (eds.): *Proceedings of the Fifth International Society of Business, Economics, and Ethics (ISBEE) World Congress, July 11-14, 2012.* Warsaw, Kozminski University.

Vallasek Júlia

2003 *Sajtótörténeti esszék. Négy folyóirat szerepe 1940–1944 között az észak-erdélyi kulturális életben*. Kolozsvár, Kriterion Kiadó.

2007 *A gyermekkép alakítása a Gheorghiu-Dej korszak ifjúsági lapjaiban*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

2013 Rendszerváltás a romániai magyar ifjúsági sajtóban. *Me.dok* 4. szám, 33–64.

Vincze Hanna Orsolya, Richard McMahon, Stancu, Eugen (szerk.)

2009 *Cultures of Communication. Thematic Issue of European Review of History—Revue europe'enne d'histoire* Vol. 16, No. 1.

2011 Social Networking in the News. Romanian News Media Representations of Online Social Networking. *Journal of Media Research* Vol. 11, No. 3, 3–18.

2014 The 'Crisis' as a Journalistic Frame in Romanian News Media. *European Journal of Communication* Vol. 29, No. 5, 567–582.

Virginás Andrea

2009 *Crime Genres and the Modern-Postmodern Turn: Canons, Gender, Media*. Doktori dolgozat. Debrecen, Debreceni Egyetem. Irányító: Bényei Tamás.

2011 New Filmic Waves in Romanian and Hungarian Cinema: Allegories or Stories about Flesh? *Acta Universitatis Sapientiae, Film and Media Studies* Vol. 4, 131–142.

2013 Katalin Varga és Lisbeth Salander: a trauma közvetlen és hipermediális nyomai. In: Györi Zsolt, Kalmár György (szerk.): *Test és szubjektivitás a rendszerváltás utáni magyar filmben*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 15–29.

Zólya Andrea Csilla

2010 *Az irodalmi paródia és a parodisztikus beszédmódok helye az 1945 utáni erdélyi magyar sajtóban*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter.

Zörgő Noémi

2010a Elmozdulások a politika, a kommunikáció és a marketing közti kapcsolatban In: Botházi Mária (szerk.): *Tükörijáték. Emlékkönyv Cseke Péter 65. születésnapjára*. Kolozsvár, Medea – Művelődés, 185–193.

2010b Közösségi média 2.0. *Korunk* 11. szám, 68–75.

2011 Tudatos választási kampányok. A választói gondolkodás és a kampánytervezés lehetséges találkozási pontjai. *Revista Transilvană de Științe ale Comunicării* Vol. 2, No. 13, 87–97.

2014 *#erdélyi#magyar#fiatalok#szavazás. A politikai kampányok speciális célcsoportjainak befolyásolása*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Zsugán Gedeon Hidber Gyula

2009 *Az új kommunikációs eszközök társadalmi hatásának képzete a magyar sajtóban a tizenkilencedik század második felében és a huszadik század elején*. Doktori dolgozat. Kolozsvár, BBTE. Irányító: Cseke Péter

Az erdélyi magyar közgazdaság- és gazdálkodástudományi tevékenység felmérése

SZÁSZ LEVENTE, KERÉKES KINGA, KOVÁCS GYÖNGYVÉR, SZÉKELY IMRE

Jelen tanulmány célja, hogy egy átfogó képet nyújtson az erdélyi magyar gazdaságtudomány helyzetéről, beleértve mind a közgazdaságtudományi, mind pedig a gazdálkodástudományi tevékenység súlypontjait és elért eredményeit, kiemelten a 2002–2012-es periódus megvalósításainak számbavételével. A tanulmánynak nem célja az erdélyi magyar gazdaságtudomány szereplőinek vagy háttérintézményeinek teljesítményalapú összehasonlító elemzése. Sokkal inkább az olyan jellegű kérdésekre kívánunk választ adni, amelyek kiemelik a tudományterület meghatározó szerveződési formáit, tematikus súlypontjait és hagyományait, valamint azt is, hogy a kiemelkedő eredmények mellett milyen általánosan érvényes hiányosságok és továbbfejlődési lehetőségek azonosíthatók.

A kitűzött cél elérése érdekében a tanulmány első fejezete az erdélyi gazdaságtudomány intézményi hátterét veszi górcső alá, beleértve elsősorban a felsőoktatási intézményeket, valamint a nem kimondottan oktatási céllal rendelkező, de a tudományterület művelésében és színvonalának növelésében aktív szerepet vállaló szervezeteket is. Az intézményi háttér ismertetése során kiemelten vizsgáljuk a tudományág tematikus alterületeinek megjelenését és szerepét az intézmények működésében. A második fejezet az erdélyi magyar gazdaságtudomány legfontosabb megjelenési felületeit, azaz a tudományos szaklapokat és ezek jellemzőit ismerteti. Az első két fejezetben található megállapítások elsősorban az intézmények által közzétett, publikus adatok elemzésére és összesítésére támaszkodnak.

A tanulmány harmadik fejezete egy a 2002–2012-es időszakra vonatkozó kérdőív felmérés főbb eredményeit mutatja be. A felmérés során elsősorban arra kerestük a választ, hogy a gazdaságtudományok főbb tematikus területei milyen eredményekkel rendelkeznek, mely intézmények vesznek részt hangsúlyosan a vizsgált területek alakításában, és melyek a domináns jelleggel bíró kutatási témák egy-egy területen belül. Az egyes tematikus területek vizsgálata során azt is szem előtt tartottuk, hogy számszerűsíthető információk segítségével mutassuk be az adott területen belül kiemelkedőnek tekinthető tudományos eredményeket. A kérdőív kutatás részletes módszertanát a 3.1-es alfejezet ismerteti.

1. Intézményi háttér

1.1. Felsőoktatási intézmények

1.1.1. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara a 2000/2001-es tanévtől kezdődően biztosít magyar nyelvű közgazdászképzést, melynek elindulása és megszervezése Vincze Mária Magdolna professzor munkájának köszönhető. A karon belül szervezetileg is különálló Magyar Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Intézet 2011 októberében alakult meg 21 főállású erdélyi magyar oktatóval.

A BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Magyar Intézete vezető szerepet kíván betölteni a Kárpát-medence üzleti elitjének magyar nyelvű képzésében, globálisan és lokálisan egyaránt versenyképes tudás biztosításával, nemzetközi kutatási reputációval, európai szakmai hálózattal. Ezek mellett aktív szerepet vállal a társadalom gazdasági felemelkedésében szakmai etika elvei mentén.

A 2000-es elinduláskor a tudományterületen belül három szakirány került megszervezésre magyar nyelven: a *Pénzügy és bank*, a *Marketing*, valamint a *Gazdasági informatika*. Ezekhez csatlakozott a 2007/2008-as tanévtől kezdődően még két szakirány: a *Menedzsment*, illetve a *Kereskedelem, turizmus és szolgáltatások gazdaságtana*. Ez utóbbi, illetve a gazdasági informatikai szakirány a diáklétszám csökkenése és a korlátozott oktatói kapacitás miatt szüneteltetésre került.

Alapképzésen a 2003/2004-es tanévtől kezdődően távoktatásos képzési forma is működik a magyar tagozaton, ahol az elmúlt években három szakirányon is végeztek hallgatók: marketing, menedzsment, valamint pénzügy és bank szakirányokon.

A vizsgált periódusban több mesteri program is működött a karon magyar nyelven: 2004-ben indult el például *A vidék és a régió gazdaságtana*, majd azt követően a *Projektvezetés és projektértékelés* című mesteri képzés.

Az alábbi táblázat a jelenleg működő szakirányokat összesíti:

Alapképzés	Mesterképzés
Gazdasági informatika	Marketingstratégiák és -politikák
Marketing	Vállalati pénzügyi menedzsment
Menedzsment	Vállalkozásmenedzsment
Pénzügy és bank	

A Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar magyar tagozatán tanító főállású oktatók száma 2000-től folyamatosan nőtt, 2012-re elérve a 22 főt. Emellett

több példát is találhatunk arra, hogy a kar magyar tagozatán végzett diák a későbbiekben PhD-fokozatot szerzett, és az intézet főállású oktatójává vált.

Az alábbi táblázat tartalmazza az intézet 22 erdélyi magyar oktatójának megoszlását tudományterületi besorolás szerint:

Fő tudományterület	Jellemző tudományos témák	Oktatók/kutatók száma	Megoszlás
Közgazdaságtan	Regionális gazdaságtan; vidékfejlesztés; agrárgazdaságtan	4	18%
(Gazdasági) módszertan és informatika	(Gazdasági) matematika; (gazdasági) informatika	3	13,64%
Menedzsment	Vállalkozástan; humán erőforrás-menedzsment; termelés-menedzsment; ellátásilánc-menedzsment	3	13,64%
Marketing	Szolgáltatásmarketing; kereskedelmi tevékenységek értékelése; fogyasztói magatartás	3	13,64%
Pénzügy és számvitel	Beruházások; árfolyammodellelés; banki kockázatok; monetáris politika; pénzügyi elemzés; pénzügyi és vezetői számvitel	9	40,91%
Összesen		22	100%

Forrás: <http://hu.econ.ubbcluj.ro/kozgaszasag-es-gazdalkodastudomanyi-magyar-intezet-tagjai/az-intezet-tagjai> (2014. április 30.)

A BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Magyar Intézete 2012-ben elkezdte az első Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Nemzetközi Konferencia meghirdetését és szervezését, amely első alkalommal 2013. november 23-án került megrendezésre *International Conference on Economics and Business Management* címen, kapcsolódva az Erdélyi Múzeum-Egyesület által szervezett *Magyar Tudomány Napja Erdélyben* című rendezvényhez. A konferencia négy gazdasági területre koncentrál: közgazdaságtan, marketing, menedzsment, valamint pénzügy és számvitel, hivatalos nyelve pedig az angol és a magyar. A konferencia célja, hogy lehetőséget nyújtson elsősorban a magyar anyanyelvű közgazdász oktatók és kutatók munkáinak bemutatására, ugyanakkor az, hogy hozzájáruljon a szakmai közösségépítéshez, és megteremtse a résztvevők közötti jövőbeni együttműködés alapját. A tervek szerint a jövőben a konferencia kétéves rendszerességgel kerül megrendezésre.

A BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karán több kutatóműhely is létezik. Bár a Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Magyar Intézetnek nincs külön intézményesült kutatóközpontja, az intézet munkatársai több kutatócsoport és nemzetközi kutatóhálózat (pl. Global Entrepreneurship Monitor, International Manufacturing Strategy Survey, Central and Eastern European International Research Team – CEEIRT) tagjaiként fejtik ki tudományos tevékenységüket.

Az egyetemi hallgatók tudományos tevékenységének ösztönzésére és a kutatói hajlam növelésére az intézet által működtetett szakkollégiumokban is lehetőség nyílik (Gazdasági Tanácsadó Klub, Közgazdasági Kutató Klub, Marketeam). Ezekben a diákszervezetekben a tevékenység irányított szakmai tanácsadás keretében működik, neves hazai és külföldi szakemberek meghívásával és bevonásával. A koordinátorok a BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Magyar Intézetének oktatói. A szakkollégiumok eredményes működését bizonyítják az évek során nemzetközi esettanulmány-versenyeken elért kiváló helyezések, tudományos konferenciákon bemutatott és díjazott dolgozatok, illetve szakmai folyóiratokban megjelent publikációk.

Az intézet több együttműködési keretegyezményt kötött különböző egyetemi és tudományos intézményekkel, mint például a Budapesti Corvinus Egyetemmel, a Pécsi Tudományegyetemmel, a Miskolci Egyetemmel. Ezen egyezmények alapot biztosítanak a felsőfokú gazdasági képzést folytató intézmények még szorosabb oktatási-kutatási együttműködéséhez.

A BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Magyar Intézet társkiadója a *Közgazdász Fórum*nak, amely az egyetlen romániai magyar nyelvű gazdaságtudományi szakfolyóiratként céljával tűzte ki a romániai magyar nyelvű közgazdaságtudományi publikációs tevékenység fejlesztését és felzárkóztatását a nemzetközi szakirodalomhoz.

1.1.2. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem (Sepsiszentgyörgyi Kihelyezett Tagozatának) Üzletigazgatási Intézete

A BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara Sepsiszentgyörgyi Kihelyezett Tagozatának keretén belül működik az Üzletigazgatási Intézet. Az Intézet tudományos tevékenysége mellett hangsúlyosan megjelenik az oktatói munka: alapképzésen 2005-től magyar és román nyelven két-két szakirány működik: a *Kereskedelem, turizmus és szolgáltatások gazdaságtana* és a *Vállalatgazdaság*.

2008-tól román nyelvű mesterképzés is zajlik *Vállalatfejlesztés-menedzsment* szakon. Az Intézetnek a 2012-es év végén 15 erdélyi magyar és 1 román oktató-kutatója volt, közülük tízen válaszoltak kérdőíves megkeresésünkre. Az erdélyi magyar oktató-kutatók többsége, az oktatási profillal összhangban a menedzsment szakterületeihez tartozik, ennek szám szerinti bontását az alábbi táblázat tartalmazza.

Fő tudományterület	Jellemző tudományos témák	Oktatók/kutatók száma	Megoszlás
Közgazdaságtan	Agrárgazdaságtan; regionális gazdaságtan; piacszerkezetek	2	13,3%
(Gazdasági) módszertan és informatika	(Gazdasági) informatika	1	6,7%
Menedzsment	Környezetmenedzsment; minőségmenedzsment; hu- mánerőforrás-menedzsment	5	33,3%
Marketing	Helymarketing, turizmus	1	6,7%
Pénzügy és számvitel	Beruházások, számvitel	2	13,3%
Nem közgazdaság- vagy gazdálkodástudományi területhez tartozó magyar kutató	Matematika; nyelvtudományok	2	26,7%
Összesen		15	100%

Forrás: kitöltött kérdőívek és <http://extensii.ubbcluj.ro/sfantugheorghe/daa/hu/cadre/cadre.php> (2014. április 30.)

A sepsiszentgyörgyi Üzletigazgatási Intézet az elemzett időszakban nem adott ki saját szerkesztésű, rendszeresen megjelenő tudományos szakfolyóiratot, viszont társszervezője volt két tudományos rendezvénynek, amelyek nyomán konferenciakötetek láttak napvilágot. Az Intézet 2009-ben, a BBTE Környezettudományi és Környezetmérnöki Kar Sepsiszentgyörgyi Kihelyezett Tagozatával együttműködésben interdiszciplináris konferenciasorozatot indított útjára *Natura-Econ* címmel. A rendezvényt első ízben – *Natura-Econ I.* címmel – 2009. május 28–29-én tartották, a második – *Natura-Econ II.* című – konferencia megszervezésére pedig Sepsiszentgyörgyön, 2010. november 16-án került sor. A *Natura-Econ* első két konferenciája országos szintű volt, amelyen néhány külföldi kutató is részt vett előadóként. Az Üzletigazgatási Intézet a konferenciasorozat nemzetközi szintre való kiterjesztését vette tervbe, meghívva a különböző európai országok kutatóiból álló tudományos csoportok képviselőit. Az intézet ezáltal kívánja ösztönözni a hangsúlyos nemzetközi részvételt, valamint további szakmai-tudományos szervezetek szervezésbe való bekapcsolódását is.

1.1.3. A Modern Üzleti Tudományok Főiskolája (Székelyudvarhely)

A Modern Üzleti Tudományok Főiskolájának (2011 októberétől Edutus Főiskola) Székelyudvarhelyi Képzési Központja 1998 októberében kezdte meg működését a székelyudvarhelyi Polgármesteri Hivatal, a tatabányai Modern Üzleti

Tudományok Főiskolája (MÜTF) és a CIVITAS Alapítvány közös kezdeményezése alapján. 2010-ben a tatabányai MÜTF kihelyezett képzései mellett elindult a Széchenyi István Egyetem *Vezetés és szervezés* mesterképzése, majd 2011-től a Budapesti Gazdasági Főiskola *Turizmus–vendéglátás* szakja, így az intézmény egy oktatásszervező és -befogadó ernyőszervezetté alakult, mely a MÜTF Oktatási Központ nevet kapta.

A MÜTF Oktatási Központ küldetése gazdasági szakemberek magyar nyelven történő képzése, amely nem a régió felsőoktatási intézményeivel száll versenybe, hanem a komplementaritás jegyében elsősorban a helyi munkaerőpiac igényeihez illeszkedve végez gazdasági szakemberképzést. Az intézmény küldetésének jellemből kifolyólag a MÜTF Oktatási Központ nem fókuszál célirányosan a tudományos-kutatási tevékenységekre, munkatársai jellemzően a gyakorlati szféra elismert gazdasági szakemberei, így a tudományterület felmérése során a kérdőívek az intézményben nem kerültek lekérdezésre. Ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy a közgazdaság- és gazdálkodástudományi területen a tudományelméleti kutatások és a gyakorlati gazdasági élet elválaszthatatlansága miatt jelen felmérésben a MÜTF Oktatási Központ bemutatására mindenképpen szükség van, mivel az szintén fontos gyűjtőpontja lehet a gyakorlati jellegű gazdasági kutatási tevékenységeknek.

Az intézmény oktatási portfólióját tekintve kezdetben a *Vállalkozások menedzselése* szakirányon nyújtott alapképzést, majd a bolognai folyamat részeként szakirányváltás és -bővítés történt. Jelenleg több szakirányon folyik az oktatás, többségükben levelező tagozaton, ami magyarországi felsőoktatási intézmények társszervezésével zajlik (ezen intézmények biztosítják a szervezési háttérrel, valamint az oklevél kibocsátását). Az alábbi táblázat összesíti a MÜTF Oktatási Központ közgazdaság- és gazdálkodástudományi szakterülethez kapcsolódó oktatási kínálatát. A szakirányos képzések levelező tagozaton zajlanak a kereskedelem-marketing szak kivételével, amely nappali és levelező tagozaton egyaránt hallgatható.

Szakirány	A képzés társszervezője
Alapképzés	
Kereskedelem–marketing	Edutus Főiskola, Tatabánya
Turizmus–vendéglátás	Budapesti Gazdasági Főiskola
Gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnökök	Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Keszthely
Mesterképzés	
Marketing	Edutus Főiskola, Tatabánya
Vezetés és szervezés	Széchenyi István Egyetem, Győr

Forrás: <http://www.mutf.ro/> (2014. május 11.)

A humán erőforrás tekintetében a MÜTF Oktatási Központ elsősorban a helyi közgazdász szakemberek gyakorlati tudására alapoz, amely kiegészül a magyarországi partnerintézmények oktatóinak elméleti és gyakorlati tapasztalatával.

1.1.4. A Partiumi Keresztény Egyetem Közgazdaságtudományi Kara (Nagyvárad)

A Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) jogelődje a Királyhágómelléki Református Egyházkerület által 1990-ben létrehozott Sulyok István Református Főiskola. Az Egyetem Chartája a tudatosan vállalt keresztény értékrendben és magyar szellemiségben, valamint a magyar felsőfokú oktatás évszázados hagyományában jelöli meg azt az alapot, amelyre felépíthető egy, a XXI. század követelményeinek megfelelő, modern és versenyképes egyetem. A PKE Közgazdaságtudományi Karának küldetése olyan szakemberek képzése, akik a partiumi térségben gazdasági ismereteket kívánnak szerezni, majd azt követően munkába állni, és sikeres karriert építeni.

A PKE Közgazdaságtudományi Karának oktatói egy tanszékbe szerveződtek: a Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék három alapszakos és egy mesteri képzést működtet.

Alapképzés	Mesterképzés
Bank- és pénzügyek	Vállalkozások fejlesztésének menedzsmentje
Kereskedelmi, turisztikai és szolgáltató egységek gazdaságtana	
Menedzsment	

Forrás: <http://gmt.partium.ro/hu/kepzesek> (2014. május 11.)

A Gazdálkodási és Menedzsment Tanszéken összesen 17 erdélyi magyar szakember tanít, kiegészülve néhány magyarországi oktatóval. Az erdélyi magyar oktatók tudományterületi besorolását tartalmazza az alábbi táblázat.¹

Fő tudományterület	Jellemző tudományos témák	Oktatók/kutatók száma	Megoszlás
Közgazdaságtan	Monetáris politika; inflációs célkövetési rendszer	1	5,8%
(Gazdasági) módszertan és informatika	(Gazdasági) matematika	1	5,8%
Menedzsment	Szervezeti kultúra; humán erőforrás-menedzsment; turizmusmenedzsment; ellátásilánc-menedzsment; ipari parkok	4	23,5%
Marketing	Online marketing; marketing a felsőoktatásban; pszichológiai alkalmazások a marketingben; fogyasztóvédelem	2	11,8%

¹ A forrásmegjelölés nélkül szereplő táblázatokat a szerzők szerkesztették részben az általuk kiküldött kérdőívekre adott válaszok, részben a nyilvános adatbázisokban elérhető adatok alapján.

Fő tudományterület	Jellemző tudományos témák	Oktatók/kutatók száma	Megosztás
Pénzügy és számvitel	Pénzügyi kockázatok elemzése; vállalati teljesítmény; beruházások	4	23,5%
Egyéb	Gazdaságföldrajz; gazdasági jog; gazdasági etika; információs társadalom	5	29,4%
Összesen		17	100%

A PKE tudományos folyóirata, a *Partiumi Egyetemi Szemle* több tudományterület publikációinak periodikus megjelenítését tűzte ki célul, melyek között a közgazdaság- és gazdálkodástudományi terület is megtalálható. 2002-es elindítását követően a szakfolyóirat évente két alkalommal jelenik meg Nagyváradon a Partium Kiadó gondozásában. Közgazdaság- és gazdálkodástudományi szakterületen egy lapszámban általában 4-5 tudományos cikk jelenik meg, elsősorban a lap *Jelenválóság* elnevezésű rovatában (amely a szociológiai, közgazdaságtani, szociális munkás és pszichológiai témájú tanulmányokat fogja össze), illetve legalább egy írás a recenziókat tartalmazó *Gutenberg-galaxis* című rovatban.

Az elemzett időszakban a PKE Közgazdaságtudományi Kara három nemzetközi konferenciát szervezett, majd az itt bemutatott tanulmányok egy-egy konferenciakötetben kerültek publikálásra. A PKE Közgazdaságtudományi Karán ugyan nem működtetnek külön intézményesült kutatóintézetet, de a kar oktatói számos kutatási projektben vesznek részt, melyeknek fő témakörei a turizmus gazdaságtana, a regionális fejlesztés, a társadalmi felelősségvállalás, valamint a kis és közepes vállalatok működése.

1.1.5. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Gazdaság- és Humántudományok Kara (Csíkszereda)

A Sapientia EMTE romániai magyar felsőoktatási intézményként elsődleges célként jelöli meg a nemzeti közösség oktatásának és a tudományos életnek a kiemelkedő szakmai színvonalon történő művelését. Szervezeti szempontból a közgazdaság- és gazdálkodástudományi tevékenység a Csíkszeredában működő Gazdaság- és Humántudományok Karon központosul, amely a 2001/2002-es tanév óta fejt ki tevékenységét. A 2001-es elindulásakor két szakirány került megszervezésre a tudományterületen belül: az *Agrár- és élelmiszeripari gazdaság*, valamint a *Könyvelés és gazdálkodási informatika*. A karon belül két tanszék működik, mely bár elsősorban az oktatásszervezés intézményi strukturáltságára utal, jól mutatja a tudományterület két fő kutatási irányvonalát is: a Gazdaságtudományi Tanszék és az Üzleti Tudományok Tanszék.

A Kar által jelenleg felkínált alapképzéses és mesterképzéses szakirányok szintén elsősorban az oktatási kínálat összetételét írják le, ugyanakkor a felsőoktatás és

kutatás szoros összefonódása miatt jól közelítik a karon oktató és kutató szakemberek kutatási irányvonalait is. A jelenleg felkínált szakirányokat összesíti az alábbi táblázat:

Alapképzés	Mesterképzés
Agrár- és élelmiszeripari gazdaság	Vezetés és szervezés
Általános közgazdaság	
Könyvelés és gazdálkodási informatika	
Marketing	
Gazdasági informatika	

A karon a közgazdaság- és gazdálkodástudományok területéhez sorolható tan-
székeken összesen 28 főállású oktató tanít, közülük 13 a Gazdaságtudományi Tan-
széken, 15 pedig az Üzleti Tudományok Tanszéken. A 28 oktató közül 25 erdélyi
magyar szakember, 3 oktató pedig magyarországi. A 25 erdélyi magyar oktató tu-
dományterületi besorolását tartalmazza az alábbi táblázat.

Fő tudományte- rület	Jellemző tudományos témák	Oktatók/kutatók száma	Megoszlás
Közgazdaságtan	Regionális gazdaságtan; vi- dékfejlesztés; agrárgazdaság- tan	5	20%
(Gazdasági) módszertan	(Gazdasági) matematika; (gazdasági) informatika; sta- tisztika; ökonometria	9	36%
Menedzsment	Vállalati stratégia; tudásme- nedzsment	2	8%
Marketing	Márkaérték; helymarketing; marketingkutatás; turizmus	3	12%
Pénzügy és számvitel	Beruházások; számvitel	2	8%
Egyéb	Gazdasági jog; üzleti kom- munikáció	4	16%
Összesen		25	100%

A csíkszeredai Gazdaság- és Humántudományok Karon évente megrendezésre kerül az *Annual International Conference on Economics and Business* című nemzetközi gazdasági konferencia. A konferencia hivatalos nyelve az angol és a magyar. 2014-ben a konferencia már 11. alkalommal kerül megrendezésre. A konferencia felhívása szerint a rendezvény elsősorban a következő tudományterületeket célozza meg: menedzsment, pénzügy, marketing, regionális fejlesztés, gazdaságpolitika, valamint mezőgazdaság- és vidékfejlesztés.

Külön említést érdemel, hogy a Sapientia EMTE keretén belül kolozsvári helyszínnel működik egy Kutatásszervezési Osztály, melynek alapvető célja a karon zajló tudományos kutatási tevékenység ösztönzése és támogatása, valamint az egyetemi kiadványok publikálása. Az egyetem honlapján közzétett információk tanúsága szerint a Kutatásszervezési Osztály tevékenységei közé tartozik az egyetem tudományos tevékenységének összesítése, koordinálása és nyilvántartása, a tudományos tevékenységek szabályozási háttérének nyomon követése, a tudományos kutatásokra vonatkozó minőségbiztosítási szempontok kidolgozása, a pályázatfigyelés és tájékoztatás, a tudományos jellegű rendezvények támogatása, valamint a Sapientia Kiadó működtetése. Ez utóbbi kiadó felelős az egyetemi jegyzetek, tankönyvek, műhely jellegű kiadványok, valamint az *Acta Universitatis Sapientiae* című tudományos folyóirat kiadásáért.

Szintén az egyetem keretein belül működik a Kutatási Programok Intézete (KPI), amely belső pályázati rendszerben szervezi és koordinálja az erdélyi magyar magánegyetemi hálózat (Partiumi Keresztény Egyetem, Sapientia EMTE) keretében az egyetemen zajló tudományos kutatási programokat (az évente meghirdetett Egyetemi Kutatási Program keretén belül), a doktori ösztöndíj-támogatásokat (a Sapientia Doktori Ösztöndíjprogram keretén belül), valamint egyéb, az oktatók tudományos tevékenységeik ösztönzését és támogatását célzó programokat.

Az egyetem keretén belül több kutatóközpont is létezik, amelyek közül a közgazdaság- és gazdálkodástudományi kutatások az OECONOMICA SAPIENTIA Kutatóközpont tevékenységét képezik.

1.1.6. Egyéb felsőoktatási intézmények

Jelen tanulmányban nem kerülnek külön bemutatásra azon erdélyi felsőoktatási intézmények és karok, amelyek oktatási és kutatási profilja nem kapcsolódik szigorúan a közgazdaság- és gazdálkodástudományok területéhez. Ezen intézményeknél ugyanakkor, természetesen kisebb arányban, szintén dolgozhatnak olyan szakemberek, akiknek elsődleges kutatási területe a közgazdaság- és gazdálkodástudományok területéhez sorolható. Kérdőíves felmérésünk során ezen kutatókat is megcéloltuk, belefoglalva tanulmányunkba a Sapientia EMTE csíkszeredai Műszaki- és Társadalomtudományi Karának, valamint a kolozsvári Természettudományi és Művészeti Karának egy-egy oktatóját.

1.2. Nem felsőoktatási intézmények

1.2.1. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztálya (Kolozsvár)

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) keretén belül a IV. Szakosztály 1990-ben indította újra tevékenységét. Célja a szakszerű ismeretközlés és tudomány-

népszerűsítés, amely lehetővé teszi széles tömegek számára a szakszerűbb és meg-alapozottabb döntéshozatalt. Az EME területi egységei közül a IV. Szakosztálynak Gyergyószentmiklóson, Csíkszeredában és Sepsiszentgyörgyön van kihelyezett egysége.

A szakosztálynak 52 hivatalos tagja van, jelentős részük Kolozsváron. A tagok több mint 70%-a közgazdász, de vannak közöttük jogászok, szociológusok és politológusok is. Foglalkozásukat tekintve, a tagság javarészt egyetemi oktatókból, doktori és mesteri hallgatókból áll, de a tagok között találunk középiskolai tanárokat és – kisebb számban – más foglalkozású érdeklődőket (pl. mérnököket, nyugdíjasokat) is. Az EME IV. Szakosztályában nem tevékenykedik főállású közgazdász kutató.

A szakosztály céljával összhangban tevékenységének egyik tartópillérét a tudomány-népszerűsítő felolvasóülések jelentik. Ezeket az előadásokat elsősorban erdélyi, de emellett számos magyarországi előadó is tartja. A közgazdasági témájú előadások az elemzett időszakból jellemzően a 2010–2012-es években folytak. Ez alatt a három év alatt összesen 27 előadásra került sor (2010-ben 12-re, 2011-ben 8-ra, majd 2012-ben 7 előadásra). Ezeket az előadásokat hasonló arányban tartották erdélyi és magyarországi neves szakemberek. Tudományterületi besorolásukat tekintve, jellemzően regionális- és vidékfejlesztési témájú előadások zajlottak (44%), de sor került pénzügyi (19%), vállalkozástani és kutatómódszertani előadásokra is.

A felolvasóülések/előadások mellett 2011-ben és 2012-ben a szakosztály több alkalommal is szervezett kerekasztal-megbeszéléseket, melyeknek tematikája a regionális és vidékfejlesztési tudományterülethez sorolható be. Emellett a szakosztály minden év novemberében–decemberében bekapcsolódik a Magyar Tudomány Napja alkalmával szervezett konferenciába, lehetőséget biztosítva elsősorban a különböző erdélyi kutatók számára eredményeik bemutatására, megvitatására és a tapasztalatcserére.

Az EME IV. Szakosztályának keretében 2010–2012 között gazdasági témájú tudományos műhelyek is működtek. Ezek működése nem állandó jellegű, témától függően projektalapon léteznek. A műhelyek tagjai között rendszeresen találhatók doktori és mesteri hallgatók is. 2011 januárja és májusa között működött az a kutatócsoport, amely azt a kérdéskört vizsgálta, hogy *Fenntartható vidékfejlesztést szolgáltat-e az Európai Unió támogatások?*, illetve a kérdés kapcsán azokat az eredményeket és hiányosságokat, amelyek a fenntartható vidékfejlesztés tervezése és megvalósítása terén azonosíthatók. Esettanulmányuk a Beszterce-Naszód megyei Árpástó (Braniştea) településre terjedt ki. 2011 októbere és 2012 márciusa között tevékenykedett egy másik műhelycsoport is, amelynek a következő kutatási témája volt: *A vidékfejlesztés területi különbségei az adottságok és a támogatások nézőpontjából a 2007–2011-es időszakban Romániában. Felkészülés a jövőbeli új kihívásokra.*

Az EME saját kiadványa az *Erdélyi Múzeum* című szakfolyóirat, amely negyedévente jelenik meg, és más tudományterületek mellett közgazdaság- és gazdálkodástudományi munkákat is szép számban közöl.

1.2.2. A Kolozsvári Akadémiai Bizottság Közgazdaságtudományi szakbizottsága (Kolozsvár)

A Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) területi bizottsága, amely különböző tudományterületi besorolásnak megfelelő szak- és munkabizottságokból épül fel. A KAB Közgazdaságtudományi szakbizottságának alakuló ülésére 2008. június 13-án került sor. A KAB és ezen belül a szakbizottság elsődleges feladatának tekinti az erdélyi magyar hagyományokra épülő, sokszereplős tudományos élet összefogását, valamint a kiemelkedő eredmények fokozottabb megbecsülése érdekében azok fokozottabb integrálását a magyar és nemzetközi tudományos életbe. A szakbizottságnak jelenleg 45 tagja van, Erdély szinte minden olyan felsőoktatási intézményének vagy tudományos jellegű tevékenységet (is) folytató szervezetének a képviselőjében, amelyek a közgazdaság- és gazdálkodástudományok területén kiemelt szerepet töltenek be.

A szakbizottság első megválasztott elnöke Nagy Ágnes volt, a kolozsvári BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának egyetemi docense, valamint a Román Nemzeti Bank igazgatótanácsának tagja. Az induló időszak éveiben (2008–2011) a tudományos rendezvényeket elsősorban a pénzügyi jellegű témák dominálták, beleértve a vállalati teljesítményértékelést, az államadósság kezelési lehetőségeit, valamint a közpénzügyek problematikáját, amelyeket az egyes témakörök elismert magyarországi szakértői adtak elő az érdeklődő hallgatóságnak. A szakbizottság szervezésében megtartott előadások választott tematikájának gyakorlati relevanciáját az adott időszakban kibontakozó és elmélyülő gazdasági-pénzügyi válság is alátámasztotta.

2010. április 14-én egy egyedülálló eseményre került sor az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának, valamint a KAB Közgazdaságtudományi szakbizottságának közös szervezésében. Az MTA történetében ez volt az első alkalom, amikor az MTA egyik osztálya Magyarország területén kívül tartotta rendes osztályülését. Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának a Nagyváradon megtartott rendes osztályülésén az MTA 19 akadémikusa mellett a KAB Közgazdaságtudományi szakbizottságának 33 tagja is jelen volt. Az időszak zárásaként sor került egy olyan nagyszabású, makrogazdasági témájú konferenciára is, amely rangos meghívottak részvételével az aktuális gazdasági helyzetből kiindulva elemezte Európa és ezen belül Magyarország gazdasági kilátásait.

Az első hároméves mandátumot követően a szakbizottság vezetését Vincze Mária Magdolna professzor vette át. Az ezt követő időszakban folytatódtak a tudomány-népszerűsítő és szakmai előadások. A 2011-es év továbbra is elsősorban a pénzügyi területre fókuszált, kiemelten kezelve a gazdasági válságból való kilábalás témakörét. Ezen témakörhöz igazodva került meghívásra többek között Simor András, a Magyar Nemzeti Bank aktuális elnöke, valamint az Értékek Akadémiája előadássorozat keretén belül Csaba László, az MTA levelező tagja is. A 2012-es év

tematika és a rendezvények jellege szempontjából is jelentős gazdagodást hozott a szakbizottság életében: előadások és kerekasztal-beszélgetések kerültek megszervezésre vidékfejlesztés, vállalati reálfolyamatok menedzsmentje, fenntartható fejlődés, valamint regionális fejlesztés témakörökben.

1.2.3. Romániai Magyar Közgazdász Társaság

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) megalakulása után (1990. augusztus) Erdély minden részén sorra alakultak az RMKT helyi szervezetei is. Ma már, néhány kivételtől eltekintve, Erdély legtöbb megyéjében vagy nagyobb városában működik helyi szervezet, szám szerint tizenegy (Arad, Brassó, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagybánya, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy, Szatmárnémeti, Székelyudvarhely). Az RMKT-n belül 1998 óta külön tömörülést alkot az Ifjúsági Frakció (RIF), amely a szervezet egyik alappillérvé vált.

Az RMKT a romániai magyar közgazdászok és gazdasági kérdések iránt érdeklődők horizontálisan alakult szakmai szervezete, mely szerint minden helyi szervezet önállóan fejt ki tevékenységét a helyi igények és lehetőségek figyelembevételével. Munkájukat az országos vezetőség segíti, mely jelenleg egy elnökből és négy alelnökből áll, és amelynek konzultatív joggal a tiszteletbeli elnök is tagja. Az elnökség munkájáról a Közgyűlésnek számol be.

A szervezet céljai közé tartozik minden szintű gazdasági oktatás támogatása, gazdasági jellegű tudományos kutatási tevékenységek szervezése és támogatása, tudományos szakkönyvek, folyóiratok számára tanulmányok szolgáltatása, valamint tudományos kiadványok, kötetek kiadására kutatói munkacsoportok létrehozása és működtetése.

Az RMKT-nak 412 tagja van. Nincs főállású kutatója, a kutatási projektekben bedolgozó kutatók vesznek részt.

A bemutatott időszakban az RMKT több kutatócsoportot is működtetett. 2002 és 2006 között az erdélyi szövetkezetek témakörében folytak kutatások, valamint 2002 és 2011 között a romániai magyar gazdasági gondolkodók életműveinek a bemutatására került sor. A kutató személyiségek munkásságukkal mindannyian a transzszilvanizmus tudatos vagy intuitív építői, az erdélyi szellemi élet alkotói, de nemcsak az erdélyi vagy a magyar, hanem az egyetemes értékek hazai teremtoi is voltak. A kutatások alapján készült három kötet több mint 900 oldalban idézi fel és őrzi ezeket az értékeket a jelenkor és a jövő figyelői, tanulni akarói számára.

Az RMKT tevékenységének egy másik fontos összetevője a rendszeresen és alkalmi jelleggel megszervezett tudományos és tudomány-népszerűsítő rendezvények. 2002–2012 között minden évben megrendezésre került az éves Vándorgyűlés és az Ifjú Közgazdász Találkozó, amelyek különböző témájú szakmai-tudományos előadásokat foglaltak magukba plenáris és szakszekciók keretében. 2002 és 2006 között szervezték meg a Civil Fórum Gazdasági szekcióját. Az alkalmi rendezvények

között megemlíthetjük a 2004. április 4-i *Gazdaság a médiában* és a 2007. december 8-i *Gazdasági szakírás* című konferenciákat.

Az RMKT 1998. januárban indította útjára szakfolyóiratát, a *Közgazdász Fórumot*, amelyet 2006 januárjától a kolozsvári BBTE Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karával közösen ad ki. 2002 és 2012 között a nemzetközileg is elismert szakfolyóiratból összesen 83 szám jelent meg.

A szervezet elismert tevékenysége a könyvkiadás is. A bemutatott időszakban adta ki és terjeszti *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából I–III.* köteteket, *Szövetkezetek Erdélyben és Európában, Széchenyi és Erdély, Gazdaság és gazdaságtudományok Brassai Sámuel életművében, Román–magyar és Magyar–román gazdasági szakszótár* című könyveket és tanulmányköteteket.

Az erdélyi tudományos élet szolgálatában az RMKT negyedszázados szorgos tevékenységének eredményeként egy olyan gazdag szakmai könyvtárt működtet, amely Erdély legnagyobb magyar gazdasági szakkönyvtárának számít.

2. Erdélyi magyar közgazdaság- és gazdálkodástudományi szakfolyóiratok

2.1. A Közgazdász Fórum

A *Közgazdász Fórum* a Romániai Felsőoktatási Tudományos Kutatási Tanács (CNCSIS) által akkreditált, a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaságtudományi Doktori Minősítő Bizottsága (GMB) által D kategóriába sorolt gazdaságtudományi szakfolyóirat, melynek kiadója a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT), 2006 óta együttműködve a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának Magyar Intézetével.

Somai József, a folyóirat alapító főszerkesztője kezdeményezésére – aki 1998 és 2009 között szerkesztette a lapot – 1998. január 24-én jelent meg a nulladik szám, amely egyszerű hírlapként indult, majd 1999-től, a 4. számtól kezdődően, *Közgazdász Fórum* néven már szakmai cikkeket is befogadott. A folyóiratot 2006-ban akkreditálta az Oktatási Minisztérium.

A szakfolyóirat elsődleges céljaul tűzte ki a romániai magyar közgazdaságtudományi publikációs tevékenység fejlesztését, felzárkóztatását a nemzetközi szakirodalomhoz, amely Nagy Bálint Zsolt főszerkesztő vezetésével – aki 2009 és 2012 között irányította a szerkesztőséget – részben meg is valósult: a folyóirat 2009 óta folyamatosan kéthavonta megjelenik (2012 decemberéig összesen 109 lapszám jelent meg), évente öt magyar és egy angol nyelvű számmal lehetőséget teremtve arra, hogy a lap bekerüljön a nemzetközileg referált tudományos folyóiratok adatbázisaiba. 2010-től (a 92-es számtól kezdődően) a *Közgazdász Fórum* megtalálható a Proquest és az EBSCO elektronikus adatbázisokban, amely különösen előremutató

eredmény az erdélyi magyar kutatók és gazdasági szakemberek számára, mivel lehetőséget nyit a kutatók nemzetközi megmérettetésére és tudományos tevékenységének integrációjára. 2012 júliusában Kerekes Kinga vette át a szaklap főszerkesztői szerepkörét.

A *Közgazdász Fórum* hasábjain számos gazdaságelméleti és alkalmazott gazdaságtani szakcikk jelent meg, úgy erdélyi, mint külföldi oktatók, kutatók és gyakorló szakemberek tollából. A cikkek a következő tudományterületekre összpontosítanak: makro- és mikroökonómia; regionális gazdaságtan; nemzetközi gazdaságtan; bank- és pénzügyek; vállalati pénzügyek; számvitel és könyvvizsgálat; menedzsment és marketing; valamint alkalmazott statisztika és ökonometria.

A lap szakmai színvonalának megőrzését és emelését az elbíráló bizottság tagjai szavatolják, akik a beérkezett cikkeket véleményezik, illetve segítik a tanulmányok és szerzők felkutatásában, a folyóirat népszerűsítésében.

2.2. Az Erdélyi Múzeum

Az *Erdélyi Múzeum* az EME kiadványa, amely negyedévente jelenik meg. A Romániai Felsőoktatási Tudományos Kutatási Tanács (CNCSIS) által végzett minősítés alapján a szakfolyóirat 2012-ben B kategóriás besorolást kapott. A szaklap tudományterületi lefedettsége széles körű. 2011-ig a közgazdaság- és gazdálkodástudományi tanulmányok más tudományterületek tanulmányai mellett jelentek meg, majd 2012-től kezdődően kerültek kiadásra a tudományterületeknek megfelelő tematikus számok. Ily módon 2012-ben a 2. füzet tartalmazza a közgazdaság- és gazdálkodástudományi szaktanulmányokat. Ezek a tanulmányok a fenntartható fejlődés alaptémája köré csoportosulnak: fenntarthatóság Erdély vidéki térségeiben, fenntartható gazdaság a közszféra szerepvállalásával, a regionális munkaerő-foglalkoztatás kérdései Erdélyben. Az alaptéma mellett találhatunk másokat is, mint például a romániai vállalkozói aktivitás kérdéskörét.

A szakfolyóirat – nem kizáró jelleggel, de – elsősorban az erdélyi tudományos kutatási szféra képviselőinek nyújt kibontakozási lehetőséget. A szerzők többsége erdélyi egyetemi oktató vagy doktori hallgató. A tanulmányok jellegét tekintve megállapítható, hogy kevésbé elméleti kérdéseket, inkább gyakorlati jellegű problémákat elemeznek tudományos módszerekkel.

2.3. Az Acta Universitatis Sapientiae – Economics and Business

Az *Acta Universitatis Sapientiae* a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem angol nyelvű szakfolyóirata, amelynek több sorozata van. Ezek közül a gazdasági területé az *Acta Universitatis Sapientiae – Economics and Business* című folyóirat, amelynek első lapszáma 2013-ban jelent meg.

A szakfolyóirat honlapján megtalálható információk szerint a lap a tágan értelmezett gazdasági kutatási területekre vonatkozó elméleti és gyakorlati jellegű tanulmányokat közöl angol nyelven. Tartalmi szempontból az elsőrendű fókusz a menedzsment, marketing, matematikai és kvantitatív módszerek alkalmazása, regionális gazdaság, vidékfejlesztés, agrárgazdaság és pénzügy, ugyanakkor más szakterületekről érkező cikkekre is nyitottak. A lap főleg az akadémiai és a kutatási szférából várja a tanulmányokat, de nem zárkózik el a gyakorlati szakemberek minőségi kutatásainak publikálásától sem.

A lap főszerkesztője Sándor Zsolt, a szerkesztőbizottság tagjai főleg romániai és magyarországi felsőoktatási intézmények munkatársai. A szakfolyóirat kiadója a Scientia Kiadó, a Sapientia EMTE kiadója.

3. A tudományterület eredményei 2002–2012 között

3.1. Adatok és módszertan

A tudományterület eredményeit kérdőíves felmérés segítségével vizsgáltuk. A kérdőívben minden válaszadót megkértünk arra, hogy jelölje meg, hogy a tudományterület melyik szakterületéhez tartozik, valamint azt, hogy rendelkezik-e már doktori fokozattal, és betöltötte-e a 30. életévét.

Az általános információkat követően a válaszadóknak a következő kérdéscsoportok mentén kellett tételesen megadniuk, hogy milyen publikációkat vagy kutatási eredményeket tudnak felmutatni a 2002–2012-es periódusra vonatkozóan:

- szakkönyvek, szerkesztett kötetek, egyetemi jegyzetek;
- ISI besorolású publikációk, adatbázisban jegyzett publikációk, egyéb publikációk;
- további kérdések a tudományos eredményekre vonatkozóan, melyek közül kiemelten kezeltük az országos vagy nemzetközi szintű kutatási projekteket, valamint a tudományos/szakmai egyesületekben kifejtett tevékenységet.

A publikációk és kutatási eredmények tételes felsorolásával azok visszakereshetővé és ellenőrizhetővé válnak, ezáltal biztosítva a begyűjtött adatok pontosságát és hitelességét.

A kérdőíves felmérés célcsoportját azon Erdélyben tevékenykedő, magyar nyelvű szakemberek képezték, akik a közgazdaság- és gazdálkodástudományok területén tudományos tevékenységet folytatnak. A célcsoport elérése érdekében elsősorban a tudományterületen aktív szerepet vállaló erdélyi magyar felsőoktatási intézményeket kerestük meg, ahol minden esetben az adott intézmény vezetőinek segítségét kértük a kérdőívek célcsoporthoz való eljuttatásához és a kitöltés ösztönzéséhez. Ezen felsőoktatási intézmények kerültek bemutatásra tanulmányunk első részében. Ahhoz, hogy megkeresésünk azon szakemberekhez is eljusson, akik nem közgazdaság- és gazdálkodástudományi profilú felsőoktatási intézményeknél

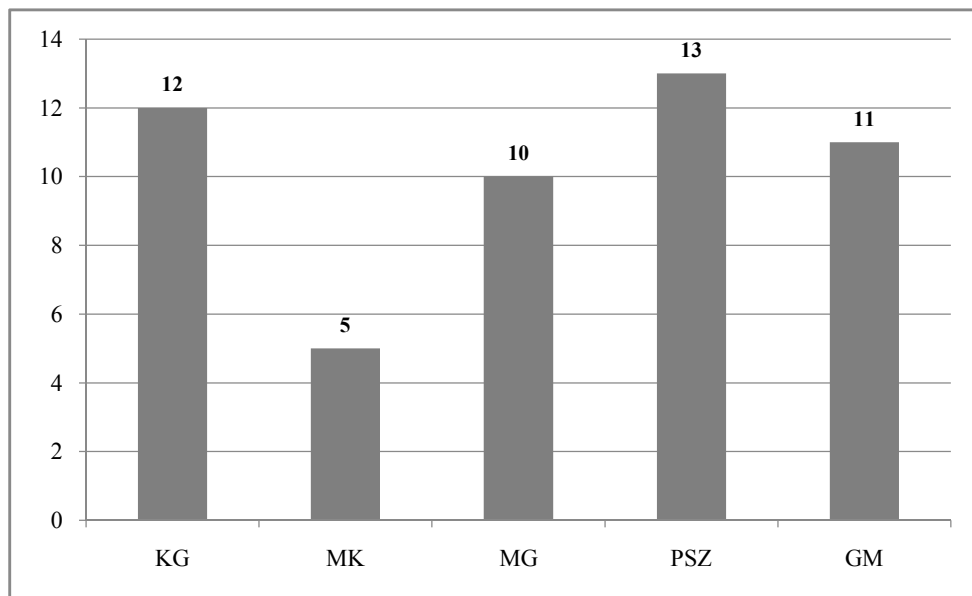
tevékenykednek, de jelentős szerepet játszanak a tudományterület művelésében, a kérdőívek kitöltéséhez további szervezetek vezetőinek segítségét is igénybe vettük. Ezek a nem felsőoktatási tevékenységet folytató szervezetek szintén bemutatásra kerültek a tanulmány első részében.

Az alábbi táblázat összesíti a kérdőíves felmérés eredményeit felsőoktatási intézményenként. A felsőoktatási intézmények rövidített nevei megfelelnek a tanulmány első részében bemutatott intézményeknek. Az *Egyéb* kategóriába a Romániai Magyar Közgazdász Társaság tagjai, valamint a nem közgazdaság- vagy gazdálkodástudományi profillal rendelkező egyetemi karok (Sapientia EMTE Műszaki- és Társadalomtudományi Kar, valamint a Természettudományi és Művészeti Kar) munkatársai kerültek besorolásra.

Felsőoktatási intézmény	Beérkezett kérdőívek	Intézményi létszám (erdélyi magyar oktatók)	Kitöltési arány
BBTE, Kolozsvár	17	22	77,3%
BBTE, Sepsiszentgyörgy	10	15	66,7%
PKE, Nagyvárad	3	17	17,6%
Sapientia EMTE, Csíkszereda	16	25	64,0%
Egyéb*	4	–	–
ÖSSZESEN/ÁTLAG	50	–	58,2%

*nem felsőoktatási intézmények (RMKT) vagy nem közgazdaság- és gazdálkodástudományi profillal rendelkező felsőoktatási intézmények

A válaszadók szakterületi csoportosítása érdekében minden kérdőívet kitöltő személynek választania kellett a következő 5 szakterület egyikéből: közgazdaságtudomány (KG), marketing (MK), menedzsment (MG), pénzügy és számvitel (PSZ), gazdasági módszertan és gazdasági informatika (GM). Fontos megemlíteni, hogy a közgazdaságtudomány kategória a közgazdasági (makrogazdasági, ágazati vagy vállalati szintű) modellezés mellett a regionális fejlesztés témakörébe tartozó eredményeket is magába foglalja. A gazdasági módszertan és gazdasági informatika kategória a gazdasági területeken alkalmazható matematikai, statisztikai, ökonometriai és informatikai tudományos eredményeket összesíti. A megadott válaszokat minden válaszadónál másodlagos forrásokból (nyilvános önéletrajzok, publikációs listák, egyetemi honlapok) is ellenőriztük, különös tekintettel azokra az esetekre, ahol hiányzó vagy nem egyértelmű választ kaptunk. Fontos azt is kiemelni, hogy a válaszadók között egy olyan személy is található, akinek kutatási munkássága egyszerre sorolható a közgazdaságtudomány, valamint a menedzsment szakterületéhez, így az említett válaszadó publikációit szétbontottuk a két szakterület szerint. A válaszadók tudományterületek szerinti megoszlását szemlélteti az alábbi grafikon (a korábban említett válaszadó miatt összesen 51 tudományterületi képviselő).

* KG (közgazdaságtudomány), MK (marketing), MG (menedzsment), PSZ (pénzügy és számvitel), GM (gazdasági módszertan és gazdasági informatika)

A fenti két szempont összevonásából adódóan az alábbi keresztábra összegzi a válaszadók intézmények és szakterületek szerinti besorolását.

	KG	MK	MG	PSZ	GM	ÖSSZESEN
BBTE, Kolozsvár	3	2	3	7	3	17 fő*
BBTE, Sepsiszentgyörgy	2	1	5	1	1	10 fő
PKE, Nagyvárad	1	–	1	1	–	3 fő
Sapientia EMTE, Csíkszereda	3	2	1	3	7	16 fő
Egyéb	3	–	–	1	–	4 fő
ÖSSZESEN	12	5	10	13	11	50 (+1)*

* egy személy két tudományterülethez (KG, MG) is besorolásra került

3.2. Közgazdaság-tudomány

A közgazdaság-tudomány szakterületre vonatkozóan 12 egyetemi oktatótól, köztük egy gyakorló szakembertől sikerült a kutatási tevékenységre vonatkozó információt begyűjteni. Egy személy közülük a menedzsment területén is publikál. A válaszadók túlnyomó többsége rendelkezik doktori fokozattal, és a 30 évet is betöltötte. A szakterületet bejelölő oktató-kutatók intézmények szerinti megoszlása az alábbi táblázatban található (zárójelben a kérdőívet nem kitöltő, de másodlagos források alapján azonosított személyek száma).

Felsőoktatási intézmény	Személyek száma	Intézményen belüli arány*
BBTE, Kolozsvár	3 (+2)	13,6% (22,7%)
BBTE, Sepsiszentgyörgy	2	13,3%
PKE, Nagyvárad	1	5,9%
Sapientia EMTE, Csíkszereda	3 (+2)	12,0% (20,0%)
Egyéb	3	–
ÖSSZESEN	12 (+4)	

* Az intézmény teljes létszámához viszonyítva

Az alábbi táblázatban összefoglaltuk az egyes intézmények fontosabb kutatási irányvonalait a közgazdaságtudomány szakterületén belül.

Intézmény	Fontosabb kutatási témakörök
BBTE, Kolozsvár	Agrárgazdaságtan és agrárpolitika; EU-gazdaságtan; intézményi közgazdaságtan; környezet-gazdaságtan; monetáris politika; munkaerőpiac; piacelméletek; regionális versenyképesség és régiófejlesztés; vidékfejlesztés
BBTE, Sepsiszentgyörgy	Agrárgazdaságtan és agrárpolitika; mezőgazdasági kockázatkezelés; piacelméletek; regionális versenyképesség és régiófejlesztés
PKE, Nagyvárad	Agrárgazdaságtan és agrárpolitika; mezőgazdasági kockázatkezelés
Sapientia EMTE, csíkszeredai és kolozsvári karok	Agrárgazdaságtan és agrárpolitika; regionális versenyképesség és régiófejlesztés; környezet-gazdaságtan; munkaerőpiac; turizmus-gazdaságtan; vidékfejlesztés
RMKT, Kolozsvár	Gazdasági gondolkodás és oktatás; szövetkezeti mozgalom

A vizsgált időszakban hat impaktfaktoros cikk jelent meg, öt közülük agrárgazdaságtan témában (valamennyit Fogarasi József jegyzi társszerzőként), egyikük pedig piacelméleti tanulmány (szerzője Nagy Szilárd).

A nemzetközi adatbázisokban jegyzett publikációk száma megközelíti a 60-at. A legtöbb tanulmány az agrárgazdaságtan, agrárpolitika, regionális versenyképesség, régiófejlesztés és vidékfejlesztés területén született, ami Vincze Mária Magdolna egyetemi tanár iskolateremtő tevékenységének hatását tükrözi, akinek köszönhetően Erdély minden magyar nyelvű közgazdaság-tudományi felsőoktatási intézményének kutatási területei között hangsúlyosan szerepelnek az agrár-, vidék- és regionális tudományok. Ezen szakterületek művelői a – Budapesti Corvinus Egyetem és a Pécsi Egyetem által is díszdoktorrá avatott, több szakmai és tudományos díjjal kitüntetett – professzor asszony irányításával kezdték el tudományos kutatói tevékenységüket, és szereztek doktori fokozatot.

Említésre méltó továbbá Somai József (az RMKT alapító tagja és tiszteletbeli elnöke) publikációs és szerkesztői tevékenysége, aki az erdélyi gazdasági gondolkodás nagyjainak munkásságát, valamint az erdélyi szövetkezetek történetét kutatta nagy szakértelemmel, és tárta a közvélemény elé számos tanulmányban, valamint több szerző munkáját is összefoglaló szerkesztett kötetekben.

A közgazdaság-tudomány szakterület kutatói elsősorban magyarországi és erdélyi magyar tudományművelő szervezetekhez (Magyar Tudományos Akadémia Köztudományi Intézet, Kolozsvári Akadémiai Bizottság, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Magyar Regionális Tudományi Társaság) csatlakoztak, de többen közülük az agrárgazdaságtan, vidékfejlesztés és regionális tudományok területén működő romániai vagy nemzetközi egyesületeknek is tagjai.

3.3. Marketing

A kérdőíveket kitöltő oktató-kutatók közül 5 jelölte meg a marketinget mint elsődleges kutatási szakterületet, ezek közül két személy 30 évnél fiatalabb, egyikük doktori hallgató. Az oktatók többsége tehát már rendelkezik doktori fokozattal. A marketing szakterületet bejelölő oktató-kutatók intézmények szerinti megoszlása az alábbi táblázatban található (zárójelben a kérdőívet nem kitöltő, de másodlagos források alapján azonosított személyek száma).

Felsőoktatási intézmény	Személyek száma	Intézményen belüli arány*
BBTE, Kolozsvár	2 (+1)	9,1% (13,6%)
BBTE, Sepsiszentgyörgy	1	6,7%
PKE, Nagyvárad	0 (+2)	0,0% (11,8%)
Sapientia EMTE, Csíkszereda	2 (+1)	8,0% (12,0%)
Egyéb	0	–
ÖSSZESEN	5 (+5)	

* Az intézmény teljes létszámához viszonyítva

A marketing szakterületen belül a főbb kutatási irányzatok, intézmények szerint:

Felsőoktatási intézmény	Fontosabb kutatási témakörök
BBTE, Kolozsvár	Kereskedelmi tevékenységek értékelése; fogyasztói magatartás; szolgáltatásmarketing
BBTE, Sepsiszentgyörgy	Turizmus; fogyasztói magatartás
PKE, Nagyvárad	–
Sapientia EMTE, Csíkszereda	Turizmusmarketing; márkavérték, márkaimázs, helyi márkák
Egyéb	–

A különböző intézményekben marketing szakterületen folyó kutatások közös pontjaként a turizmus, illetve a fogyasztói magatartásra irányuló kutatások nevezhetők meg.

A vizsgált kutatási eredmények alapján megfigyelhető a marketingkutatási témák sokszínűsége, változatossága. A vizsgált periódusban megjelent szakkönyvek, szerkesztett kötetek és egyetemi jegyzetek alapján a jellemző témakörök: kereskedelmi marketing (3 publikáció); marketingelmélet (3 publikáció); fogyasztói magatartás (2 publikáció); szolgáltatásmarketing (2 publikáció); turizmus (1 publikáció).

Az adatbázisokban jegyzett publikációkat vizsgálva is visszaköszönnek ugyanezek a témakörök, illetve azonosíthatunk új témákat is. Ami a tanulmányok számát illeti a vizsgált időszakban, a jellemző témakörök szerint, a helyzet a következő: turizmus, turizmusmarketing (11 publikáció); fogyasztói magatartás (9 publikáció); piackutatás, piacszegmentáció (6 publikáció); kereskedelmi tevékenységek értékelése (3 publikáció).

A marketing szakterületen dolgozó kutatók publikációi között egy ISI besorolású cikk is megtalálható az elemzett periódusban, amely romániai folyóiratban jelent meg, turizmus témakörben.

Néhány kutatási projekt is megjelenik a szakterületen belül, ezek témakör szerint leginkább a fogyasztói magatartás vizsgálati területét fedik le, illetve az is megfigyelhető, hogy a marketinges kutatók más szakterülethez sorolható projektek tagjaiként is tevékenykednek (például az ENELFA – vállalkozói készségek fejlesztését célzó projekt). Ezek egy része országos, más része pedig európai forrásokból került finanszírozásra.

A szakmai társulások tekintetében a marketing szakterület kutatói elsősorban az erdélyi magyar és a magyarországi tudományművelő szervezetek (Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvári Akadémiai Bizottság, Magyar Tudományos Akadémia) munkájában vesznek részt. A kitöltött kérdőívekben egy kutató jelölt meg szakterület-specifikus, nemzetközi szintű egyesületi tagságot is (Európai Marketing Akadémia).

3.4. Menedzsment

A kérdőíveket kitöltő személyek közül 10 oktató jelölte meg a menedzsmentet mint elsődleges kutatási szakterületet. A válaszadók megoszlása életkor és a doktori fokozat megléte szerint egyértelmű felépítést mutat: a kitöltők közül mindössze egy személy szerepelt doktori hallgatóként, és mindössze két személy életkora 30 év alatti. A kitöltők túlnyomó többsége tehát már rendelkezik doktori fokozattal, és a 30 évet is betöltötte, így azt mondhatjuk, hogy a kutatási pálya kezdeti szakaszát már túllépték. A menedzsment szakterületet bejelölő oktató-kutatók intézmények szerinti megoszlása az alábbi táblázatban található (zárójelben a kérdőívet nem kitöltő, de másodlagos források alapján azonosított személyek száma).

Felsőoktatási intézmény	Személyek száma	Intézményen belüli arány*
BBTE, Kolozsvár	3	13,6%
BBTE, Sepsiszentgyörgy	5	33,3%
PKE, Nagyvárad	1 (+3)	5,9% (23,5%)
Sapientia EMTE, Csíkszereda	1 (+1)	4% (8%)
Egyéb	–	–
ÖSSZESEN	10 (+4)	

* Az intézmény teljes létszámához viszonyítva

Az egyes intézmények menedzsment szakterületen belüli fontosabb kutatási irányvonalait összegzi az alábbi táblázat.

Felsőoktatási intézmény	Fontosabb kutatási témakörök
BBTE, Kolozsvár	Vállalkozástan; humánerőforrás-menedzsment; termelés-menedzsment; ellátásilánc-menedzsment
BBTE, Sepsiszentgyörgy	Minőségmenedzsment; környezeti menedzsment; humánerőforrás-menedzsment; turizmusmenedzsment; vállalati kommunikáció
PKE, Nagyvárad	Turizmusmenedzsment
Sapientia EMTE, Csíkszereda	Stratégiai menedzsment; privatizáció
Egyéb	–

A kutatási eredményeket összességében vizsgálva jól kirajzolódik, hogy a vizsgált területek rendkívül sokszínűek, és egyénekenként nagymértékben eltérnek. Mindössze két olyan szakterületet sikerült azonosítani (turisztikai egységek vezetése, humánerőforrás-menedzsment), amely egynél több személy kutatási fókuszában is hangsúlyosan megjelenik. További jelentős témakörök, amelyek egy-egy válaszadó kutatási portfóliójából nagyobb arányt képviselnek: stratégiai menedzsment, minőségmenedzsment, vállalati kommunikáció, környezeti menedzsment, vállalkozástan, termelés-menedzsment, valamint ellátásilánc-menedzsment.

A szakkönyvek, szerkesztett kötetek és egyetemi jegyzetek tekintetében a leggyakrabban előforduló témakörök: humánerőforrás-menedzsment (14 publikáció); vállalkozástan (4 publikáció); turizmusmenedzsment (4 publikáció).

A tudományos publikációkat tekintve, menedzsment szakterületen néhány ISI besorolású cikk is megtalálható az elemzett periódusban, ezek azonban döntő többségükben romániai folyóiratokban jelentek meg. Témakör szerint leginkább a környezeti menedzsment területét fedik le, de egy publikáció a vállalkozástan területén is megtalálható.

Az adatbázisokban jegyzett publikációk tekintetében már sokkal színesebb a paletta, a legfontosabb feldolgozott témakörök: turizmusmenedzsment (18 publikáció); minőségmenedzsment (9 publikáció); termelés- és szolgáltatásmenedzsment (8 publikáció); vállalkozástan (5 publikáció); stb.

Az elnyert és kivitelezett kutatási projektek is szép számmal megjelennek a szakterületen belül. Ezek egy része országos, más része pedig európai forrásokból került finanszírozásra. Tematikusan jelentős arányban vannak jelen a vállalkozói hajlandósággal, a humán erőforrás-piac hatékonyságával, valamint a vállalati működés hatékonyságának javításával foglalkozó kutatási projektek.

A szakmai társulások tekintetében a menedzsment szakterület kutatói elsősorban a magyarországi és az erdélyi magyar tudományművelő szervezetek (Magyar Tudományos Akadémia, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvári Akadémiai Bizottság, Erdélyi Múzeum-Egyesület) munkájában vesznek részt. Emellett a válaszok között szép számban jelen vannak a szakterület specifikus, nemzetközi szintű egyesületei is (European Operations Management Association, Global Entrepreneurship Research Association, IATA/IATAN – International Air Transport Association, Production and Operations Management Society).

3.5. Pénzügy és számvitel

A kérdőíveket kitöltő személyek közül 13 válaszadó jelölte meg a pénzügy és számvitel elsődleges kutatási szakterületet. A válaszadók közül 10 személy 30 év fölötti, de csak 7 személy rendelkezik doktori fokozattal. A pénzügy és számvitel szakterületet bejelölő oktató-kutatók intézmények szerinti megoszlása az alábbi táblázatban található (zárójelben a kérdőívet nem kitöltő, de másodlagos források alapján azonosított személyek száma).

Felsőoktatási intézmény	Személyek száma	Intézményen belüli arány*
BBTE, Kolozsvár	7 (+2)	31,8% (40,9%)
BBTE, Sepsiszentgyörgy	1 (+1)	6,6% (13,3%)
PKE, Nagyvárad	1 (+3)	5,9% (23,5%)
Sapientia EMTE, Csíkszereda	3**	12%
Egyéb (RMKT)	1	–
ÖSSZESEN	13 (+6)	

* Az intézmény teljes létszámához viszonyítva

** ebből 1 fő nem főállású oktató, de szerepel a kérdőív kitöltői között

Az egyes intézmények pénzügy és számvitel szakterületen belüli fontosabb kutatási irányvonalait összegzi a következő táblázat.

Felsőoktatási intézmény	Fontosabb kutatási témakörök
BBTE, Kolozsvár	Hitelkockázat-elemzés; költségszámítás; számvitel; pénzügyi elemzés; biztosítások; tőzsdei elemzések; pénzügyi viselkedéstan
BBTE, Sepsiszentgyörgy	Számvitel
PKE, Nagyvárad	Számvitel; pénzügyi kockázat; adózás; pénzügyi és számviteli etika
Sapientia EMTE, Csíkszereda	Számvitel; vállalati pénzügyek
Egyéb (RMKT)	Költségszámítás

A kérdőívek alapján összesített kutatási eredményeket aggregáltan tekintve megfigyelhető, hogy a szakterületek közül a vállalati pénzügyek és a számviteli témák hangsúlyos szerepet játszanak, míg például a bankszektor és a biztosítási piac csak kisebb súllyal jelenik meg. Ez utóbbi témakörök ugyanakkor egy-egy kutató publikációs listájából jelentős arányt képviselnek, akárcsak a tőzsdei témák, amelyek több válaszdónál is jelentős számban jelen vannak.

A szakkönyvek, szerkesztett kötetek és egyetemi jegyzetek tekintetében a leggyakrabban előforduló témakör egyértelműen a számvitel (9 publikáció), amelyet a költségszámítás követ (2 publikáció). Az olyan további témák, mint a hitelkockázat-elemzés, a közösségi pénzügyek vagy a biztosítási ismeretek egy-egy szakkönyv vagy egyetemi jegyzet formájában találhatóak meg.

A tudományos publikációkat tekintve, pénzügy és számvitel szakterületen a válaszdók mindössze egy ISI besorolású cikkről számoltak be az elemzett periódusra vonatkozóan, amely a tőzsdei árfolyamok alakulására fókuszált, és egy külföldi szaklapban (*Physical Review E*) jelent meg (társszerző: Nagy Bálint Zsolt).

Az adatbázisokban jegyzett publikációk tekintetében már sokkal színesebb a paletta; a legfontosabb feldolgozott témakörök: költségszámítás, számvitel (14 publikáció); tőzsde (11 publikáció); hitelkockázat- és bankmenedzsment (7 publikáció).

A pénzügy és számvitel szakterületbe sorolt válaszdók számos országos vagy nemzetközi szintű kutatási projektben vettek részt. Érdekes lehet megjegyezni, hogy a nemzetközi projektek elsősorban nem pénzügyi, hanem vállalkozói hajlandóság témában kerültek kivitelezésre, míg az országos projektek többségének fókusza a számvitel területéhez sorolható. Külön kiemelendő azonban, hogy a vizsgált periódusban a szakterület több kutatója is (szám szerint négy) elnyerte a *Közgazdász Fórum* szerkesztőbizottsága által évente kiosztásra kerülő Fiala Szerző Díjat, ahol mindenik díjazott tanulmány szorosan kapcsolódott a pénzügy és számvitel szakterülethez.

A szakmai társulások tekintetében a pénzügy és számvitel szakterület kutatói, más szakterületek képviselőihez hasonlóan, elsősorban a magyarországi és az erdélyi magyar tudományművelő szervezetek (Magyar Tudományos Akadémia, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvári Akadémiai Bizottság, Erdélyi

Múzeum-Egyesület) munkájában vesznek részt. A válaszok között jóval kevesebb arányban vannak jelen a szakterület-specifikus egyesületek, amelyek közül elsősorban a Romániai Könyvszakértők és Mérlegképes Könyvelők Testülete (CECCAR) emelhető ki.

3.6. Gazdasági módszertan és gazdasági informatika

A gazdasági módszertan és gazdasági informatika kategóriába sorolható tudományterületeket képviselő személyek száma 11, ezen belül a gazdasági matematikát/statisztikát 6-an jelölték meg mint fő tudományterületet, míg a gazdasági informatikát 5-en. Minden kutató-oktató a 30 év fölötti korosztályba tartozik, egy kivételével mindenik rendelkezik doktori fokozattal, egy pedig doktori hallgató.

A válaszadók intézmények szerinti megoszlása az alábbi táblázatban található (zárójelben a kérdőívet nem kitöltő, de másodlagos források alapján azonosított személyek száma):

Felsőoktatási intézmény	Személyek száma	Intézményen belüli arány*
BBTE, Kolozsvár	3	13,6%
BBTE, Sepsiszentgyörgy	1	6,6%
PKE, Nagyvárad	0 (+1)	0,0% (5,9%)
Sapientia EMTE, Csíkszereda	7 (+2)	28,0% (36,0%)
Egyéb	–	–
ÖSSZESEN	11 (+3)	

* Az intézmény teljes létszámához viszonyítva

A kitöltött kérdőívekben megjelölt eredmények az oktatók kutatási tevékenységének sokszínűségét és kiterjedtségét mutatják. A szakterületeken belüli fontosabb kutatási irányvonalakat intézmények szerint összegzi az alábbi táblázat:

Felsőoktatási intézmény	Fontosabb kutatási témakörök
BBTE, Kolozsvár	Többértékű függvények fix pontjainak vizsgálata; objektumorientált modellezés gazdasági rendszerekben; adatbányászat; elektronikus üzletvitel
BBTE, Sepsiszentgyörgy	Elektronikus üzletvitel; döntéstámogató rendszerek
PKE, Nagyvárad	–
Sapientia EMTE, Csíkszereda	Operációkutatás; mesterséges neuronhálók; genetikus algoritmusok; becslőfüggvények; globális optimalizálási módszerek; árkutatási módszerek; fogyasztói döntési modellek; statisztika
Egyéb	–

A szakkönyvek, szerkesztett kötetek és egyetemi jegyzetek tekintetében a főbb témakörök: gazdasági matematika (9 publikáció); objektumorientált modellezés (4 publikáció); statisztika (4 publikáció); operációkutatás (2 publikáció); elektronikus üzletvitel (2 publikáció); adatbányászat (1 publikáció). Az említett kötetek hazai kiadóknál jelentek meg.

A kutatási eredmények között szép számban találunk ISI besorolású tanulmányokat is, ezek nagy része nemzetközi szakfolyóiratokban jelent meg, és az idézettségük is figyelemre méltó. Itt kiemelendő Sándor Zsolt publikációs tevékenysége, akinek tudományos cikkeit olyan szakfolyóiratok közölték, mint a *Journal of Applied Econometrics*, a *Transportation Research* vagy a *Journal of Econometrics*. Emellett jelentős eredményei vannak a marketing területén alkalmazott fogyasztói döntési modellek kapcsán is, melyek olyan folyóiratokban kerültek megjelenésre, mint a *Journal of Marketing Research*, illetve a *Marketing Science*.

Az ISI besorolású tanulmányokban feldolgozott legfontosabb szűk témakörök a következők: többértékű függvények fix pontjainak vizsgálata (6 publikáció); a (diszkrét) kiválasztási modellek alkalmazásai (5 publikáció); globális optimalizálási módszerek (4 publikáció); paraméteres vektoregyensúlyi feladatok tanulmányozása (3 publikáció); homályos együtthatókkal rendelkező lineáris programozási feladatok megoldása (2 publikáció); becslőfüggvények alkalmazása (1 publikáció).

Az adatbázisokban jegyzett publikációk tekintetében a fentiek mellett más témaköröket is találunk: ároptimalizálás, árkatatási módszerek (6 publikáció); mesterséges neuronháló (5 publikáció); genetikus algoritmusok (4 publikáció); vektoregyensúlyi feladatok vizsgálata (4 publikáció); globális optimalizálási módszerek (4 publikáció); objektumorientált modellezés (5 publikáció); elektronikus üzletvitel (2 publikáció); többértékű függvények fix pontjainak vizsgálata (2 publikáció); becslőfüggvények alkalmazása (2 publikáció).

A kutatási projektek is szép számmal megjelennek a szakterületen belül. Ezek tematikája követi azokat a területeket, amelyekben az egyes kutatók eredményeket értek el és publikáltak, mint például a mesterséges neuronhálós módszerek alkalmazása, vektoregyensúlyi feladatok vizsgálata, genetikus- és evolúciós algoritmusok.

A szakterület kutatói elsősorban az erdélyi magyar tudományművelő szervezetek (Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvári Akadémiai Bizottság, Romániai Magyar Közgazdász Társaság) tagjai. Emellett nemzetközi szintű tudományos egyesületek is jelen vannak a válaszok között (Society for Design & Process Science, Global Entrepreneurship Research Association, Center for Economic Research and Graduate Education).

4. Összegzés

Az előző fejezetek részletes képet kívántak nyújtani az erdélyi gazdaságtudomány intézményi hátteréről, a szakfolyóiratok helyzetéről, valamint a 2002–2012-es időszak legfontosabb tudományos eredményeiről és a kiemelkedő tudományos témakörökről. A részletes eredményeken túl azonban néhány olyan összegző megállapítás is megfogalmazható, amelyek útmutatásul szolgálhatnak a tudományterület erősségeinek jövőbeli fenntartásához, valamint a fontosabb hiányosságok kiküszöböléséhez szükséges fejlesztések elindításához.

A tudományterület alappilléret jelentő gazdag intézményrendszert mindenképpen az erős pontok között kell kiemelnünk. Az egyes intézmények átfogó tudományos fókusza mellett mindenhol azonosíthatók hangsúlyosabban művelt tematikus területek, amelyek szintén az intézményrendszer diverzitását támasztják alá. A gazdag intézményrendszer ellenérveként ugyanakkor az oktatók és kutatók intézmények közötti szétdarabolódása is megemlíthető, amelyet tovább erősít az a megállapítás, hogy – a kérdőíves kutatás adatai alapján – csak elenyésző arányban található olyan publikációk vagy kutatási projektek, amelyekben egyszerre több intézmény képviselője is aktívan részt venne. A kapcsolódási pontok ilyen irányú megerősítése mindenképpen az erdélyi gazdaságtudomány továbbfejlődési lehetőségét alapozhatja meg.

A tanulmányban bemutatott szakmai folyóiratok palettája széles lehetőségeket biztosít a gazdaságtudomány helyi képviselőinek munkájához és eredményeik publikálásához. Míg a folyóiratok ismertsége és elismertsége helyi szinten megfelelőnek mondható, a nemzetközi (beleértve a magyarországi) elismertség hiányosságai még bőven hagynak továbbfejlődési lehetőséget ezen a téren. Az angol nyelvű folyóiratok vagy különkiadások talán ennek a törekvésnek az első lépéseinek tekintendők, amelyek mellett természetesen továbbra is helyet kell kapjon a tudományterület színvonalas, magyar nyelven történő művelése is.

Az erdélyi magyar kutatók gazdaságtudományi publikációit tekintve mindenképpen kiemelhető, hogy több olyan kutatást találtunk, amelyek eredményei nemzetközileg is magas színvonalúnak számító tudományos szaklapokban kerültek megjelenésre. Ezzel együtt azonban fontos megjegyezni azt is, hogy ezen publikációk túlnyomó többsége a kvantitatív, módszertani területekhez sorolható. A fennmaradó területeken hasonló színvonalú kutatások csak nagyon kis mértékben vannak jelen. A szakfolyóiratoknál kijelölt lehetséges fejlődési irányvonal mintájára a publikációk tekintetében is hasonló következtetést fogalmazhatunk meg: a jövőbeli fejlődés egy fontos lépcsőfokát jelentené az erdélyi magyar kutatók nemzetközi beágyazottságának növelése (ennek hiányosságaira a kérdőívek segítségével begyűjtött publikációs adatok is rámutattak), valamint az erdélyi kutatási témakörök nemzetközi ismertségének és elismertségének növelése is.

A romániai magyar politikatudomány helyzete a 2002–2013-as periódusban – szakterületi szintézis

TORÓ TIBOR, SZABÓ TAMÁS

Tizenkét évvel ezelőtt az erdélyi magyar politikatudomány „alapító atyjai” egy hasonló, mintegy 50 oldalas tanulmány keretén belül próbálták meghatározni a tudományterület határait (Bakk et al. 2002). Kiindulási pontként az a felismerés szolgált, hogy a politikatudomány fejlődése összefonódik a rendszerváltás utáni romániai magyar politikai közösség alakulásával, hiszen témáiban azokkal az erdélyi magyarság számára is fontos kérdésekkel foglalkozik, amelyeket az akkori politikai élitek is vitáltak. 2014-ben, több mint 15 évvel az első magyar politikatudományi tanszék megalakulása után a politikatudomány válfajai iránt érdeklődő diákok már négy oktatási intézmény közül választhatnak, valamint az egyetemi műhelyek mellett külön politikatudományi munkacsoport működik a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézetben is.

Az intézményes keret látszólagos kiépülése ellenére jelen összefoglaló írói sincsenek könnyű helyzetben. Míg ezelőtt 12 évvel a politikatudomány formai kereteinek elfogadása, a fiatal tudományág megjelenésének legitimálása volt a tét, most a keretek megerősítése, az eddig elért eredményekkel való szembenézés lenne. A tudományterület körülhatárolása, képviselőinek meghatározása azonban nem bizonyult egyszerű feladatnak, hiszen az elmúlt húsz évben született politikatudományi tárgyú írások jelentős része a politikatudomány, a filozófia, a szociológia, a jogtudomány és a közgazdaság-tudomány határmezsgyéjén helyezkedik el. Ennek következtében a politikatudományi szintézis készítői nem vállalták a határvonal meghúzását, és a legtágabban értelmezték a diszciplína határait, a politikatudományi mező potenciális tagjaira bízva a tudományterületi identifikációt. Ezért a kutatásban való részvételre küldött felhívás eljutott minden olyan kutatóhoz, egyetemen dolgozó kollégához, aki: (1) tagja a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Politikatudományi szakbizottságának, (2) olyan intézményben dolgozik, amelyben folyik politikatudományi oktatás vagy kutatás, (3) rendelkezik politikatudományi végzettséggel, vagy (4) egy másik kolléga javaslatára került fel a listára.

A politikatudományi listára felkerülő 64 névből mindössze 33 válaszolt pozitívan megkeresésünkre. Egyesek jelezték, hogy annak ellenére, hogy politikatudományi jellegű tanszéken oktatnak, nem érzik magukat a politikatudomány képviselőjének, míg mások nem vállalták az anketában való részvételt, mindössze önéletrajzukat és publikációs listájukat bocsátották rendelkezésünkre.

Jelen dolgozat négy részre tagolódik. Az első részben röviden összefoglaljuk a 2002–2012-es periódus előzményeit, és kitérünk a rendszerváltás utáni intézményes fejlődés bemutatására is. Az azt követő három részben – a Kolozsvári Akadémiai Bizottság elnökségének ajánlása értelmében – a szakterület meghatározó képviselőinek és munkáiknak bemutatására, valamint a politikatudomány kritikus önértékelésére kerül sor.

1. Előzmények: az erdélyi magyar politikatudomány kialakulása

A már idézett Bakk–Bodó–Kántor–Lőrincz–Salat–Szász-tanulmányban a szerzők a politikatudományi gondolkodás gyökereit a '80-as években megjelenő értelmiségi vitákban látták, amelyek az erdélyi magyarság sorsának kérdését egy új megközelítésben tárgyalták, és főleg az elit társadalmi szerepének, a „nép”, „közösség” és egyéb fogalmak kritikai felülvizsgálatára fókuszáltak (Bakk et al. 2002: 399). Emellett az 1990-es évek intézményépítésének fontos aspektusa volt, hogy a politikai gondolkodás történetének meghatározásában olyan, 1920 után élő és alkotó szerzőkhöz nyúltak vissza, mint Mikó Imre és Jakabffy Elemér, akiknek a kisebbségi lét teoretizálásában és elemzésében volt nagy szerepük.¹

Az előzmények ilyen típusú meghatározásával a szerzők akaratlanul is előrevetítették az erdélyi magyar politikatudomány értelmezési keretét is, hiszen ennek létezése szorosan összefügg a romániai magyarság kisebbségi létével. Ellentétben például az erdélyi magyar filozófia művelőivel, a politikatudomány képviselői nem kerestek kapcsolatot a Trianon előtti politikai gondolkodással (Egyed 2002). A történeti gyökerek meghatározásának kérdésében konszenzus volt a politikatudományi diszciplína művelői között, hiszen ellentétben más tudományterületekkel (Egyed 2002) vagy a magyarországi politikatudománnyal, senki nem kérdőjelezte meg ezeket a döntéseket.²

A történeti keretezés után a politikatudomány fejlődése kimutathatóan összefügg az erdélyi magyar politikai közösség kialakulásával és belső vitáival. Ez főleg abban tűnik ki, hogy az első politikatudományi műhelyek a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Politikai Főosztályán (Bakk et al. 2002: 400–402), majd később a *Magyar Kisebbség* folyóirat és az azt működtető Jakabffy Elemér Alapítvány körül jönnek létre, amelynek szerkesztői, tagjai között aktív politikusokat is találunk

¹ Ezt látszik megerősíteni az a tény is, hogy az első politikatudományi tárgyú szakmai folyóirat a *Magyar Kisebbség* lett, amely Jakabffy Elemér két világháború között szerkesztett folyóiratának nevét viselte, egyben felvállalva annak örökségét is.

² Ezzel részletesen foglalkozik: Csizmadia Ervin (2008).

(Bakk et al. 2002: 403–406). A politikával való összefonódás és párhuzamos fejlődés másik bizonyítékát a témaválasztás adja. A politikatudomány első nagy szakmai vitái azokban a kérdésekben folynak, amelyek a magyar közösség számára is létfontosságúak. A politológusok szakmai alapon próbálnak részt venni olyan vitákban, mint például az RMDSZ alakulása és jövője, az autonómia, az erdélyi magyar társadalom, a civil társadalom kialakulása, a státustörvény, az önálló magyar egyetem kérdése, illetve a szórványkérdés (Bakk et al. 2002: 418–439). Ezeknek a vitáknak a sajátossága, hogy politikusok, közéleti szereplők, közírók, értelmiségiek, politológusok együtt vesznek részt benne, és a politikatudománynak még nincs kialakult és elkülönült nyelvezete. Továbbá a született írások inkább a politikai vitákra reagálnak, nem azok nemzetközi politikatudományba való beágyazását tartják szem előtt, habár a nemzetközi szakirodalomból ismert szerzők és példák beemelése már létező gyakorlat.

2. A politikatudomány intézményrendszere

A szakterület intézményes helyzetének vizsgálatában az intézményrendszert három nagy kategóriára osztottuk: az elsőben az oktatási intézmények, politikatudományi oktatást nyújtó tanszékek foglalnak helyet, a másodikba a kutatással és könyvkiadással foglalkozó intézmények, a harmadikba pedig a politikatudományi tudásra támaszkodó, de magánszférában működő intézmények, cégek, egyesületek kerültek.

2.1. Az oktatási intézményrendszer

Az oktatási intézményrendszer elemzésénél több témát vizsgálunk: az oktatás tartalmi elemeit (az illető szak politikatudományba való illeszkedése, a képzés típusa), valamint az oktatás fenntarthatóságát (a diáklétszám, végzősök száma és aránya és – ahol rendelkezésünkre állt – a végzősök szakterületen való elhelyezkedésének az aránya szerint).

Jelenleg Romániában négy intézmény nyújt a politikatudomány területébe illeszkedő képzést magyar nyelven. A politikatudományok iránt érdeklődő diákok választhatnak a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudomány Karán belül működő Politikatudományi Intézet *Politikatudományok* magyar tagozatának képzése, ugyanazon kar sepsiszentgyörgyi és szatmárnémeti kihelyezett tagozatainak *Közigazgatás* képzése, valamint a Sapientia EMTE Kolozsváron működő *Európai tanulmányok és nemzetközi kapcsolatok* képzése között.

A vizsgált periódusban mesterképzés kizárólag a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudomány Karán indult. 2004 és 2009 között a Politikatudományi Tanszék *A kormányzás minősége a multietnikus társadalmakban* címmel szervezett angol és magyar nyelvű, egyéves mesterképzést, majd 2009 és 2012 között a Kommunikáció, Közkapcsolatok és Reklám Intézettel közösen *Politikai*

kommunikáció témakörben indítottak kétéves mesterképzést. Emellett 2011 februárjától a Sapientia EMTE keretén belül a Budapesti Gazdasági Főiskola kihelyezett mesteri képzést működtet *Nemzetközi tanulmányok* címmel.

2.1.1. A Politikatudományok képzés

A BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományok Karán 1998 óta folyik magyar nyelven képzés. A jelenleg 3 éves politikatudományi alapképzés fő célja, hogy „olyan szakembereket képezzen, akik megfelelő elméleti és gyakorlati ismeretek birtokában hozzájárulhatnak a romániai közélet és politika fejlődéséhez”.³

Az oktatói közösség képesítését tekintve nem alkot homogén közösséget, vannak ugyanis, akik filozófiából, politikafilozófiából vagy történelemből szereztek PhD-fokozatot.⁴ Ennek ellenére a kialakított tanrend nagyrészt megegyezik (egy-két tárgy kivételével) a román és angol nyelvű képzések kínálatával. A tanrend a kötelező tárgyak mellett több opcionális és fakultatív tárgy felvételét is lehetővé teszi magyar, román és angol nyelven egyaránt. Ez egy viszonylag széles oktatási kínálatot jelent: első évben a hallgatók többnyire alapozó tárgyakat (bevezetés a politikatudományba, a közigazgatásba, a társadalomtudományok módszertanába, a nemzetközi kapcsolatokba) hallgatnak, betekintést nyernek a közgazdaságtanba, a közpolitikák tanulmányozásába. A későbbiekben lehetőségük nyílik megismerni a politikatudomány további területeivel. Ennek során – a teljesség igénye nélkül – olyan tárgyakat hallgathatnak, mint politikai filozófia, összehasonlító politológia, kvalitatív és kvantitatív módszertan, pártok és pártrendszerek, választási rendszerek, etnopolitika, kisebbségtörténet, politikai etika, választói viselkedés.

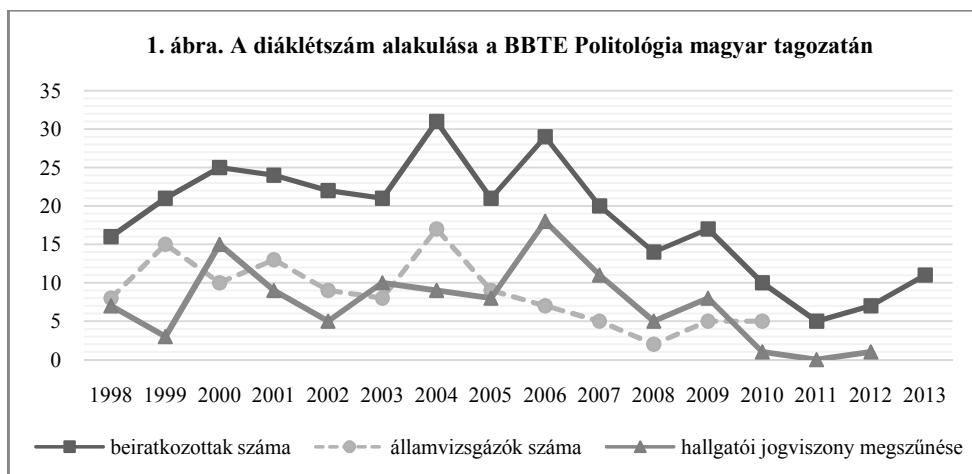
A tagozaton jelenleg 10 ingyenes és ugyanennyi költségtérítéssel hely áll a felvételizni kívánó diákok számára, ami az előző évben felvételizők számának függvényében változhat.

A tagozat további helyzetéről a diáklétszám alakulása és a sikeresen államvizsgázók száma ad pontosabb képet.

A következő ábrán látható, hogy a szak megalakulása óta a diáklétszám évenként nagyon változó képet mutat, és a beiratkozók száma nem tudott egy értéknél stabilizálódni, a felsőoktatás expanziójának időszakában először 2004-ben 31 beiratkozóval, majd két évre rá, 2006-ban 29 beiratkozóval érte el csúcspontját. Ezt követően a beiratkozási számok hirtelen csökkenése figyelhető meg, mely 2011-ben 5 diákkal érte el mélypontját, viszont optimizmusra ad okot, hogy 2012-től növekvő tendenciát mutat a beiratkozó diákok száma.

³ Lásd bővebben a tagozat honlapját: <http://fspac.ubbcluj.ro/politologia>.

⁴ Főállású oktatók: Bakk Miklós, Lőrincz József, Pálffy Zoltán, Salat Levente, Sata Kinga, Szász Alapár Zoltán. Óraadó tanárok: Kiss Ágnes (NKI), Kiss Tamás (NKI), Szabó Tamás (PhD-hallgató), Székely Imre (BBTE, Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar), Székely István Gergő (NKI). Korábban főállású oktatók voltak: Bodó Barna, Horváth Réka. Korábbi óraadók: Veres Valér, Bognár Zoltán, Hajdó Csaba, Kántor Zoltán, Papp Z. Attila, Varga Attila, Veress Emőd, Szilágyi N. Sándor.

Ami a leszakadás mértékét illeti, a beiratkozott diákok 37%-a nem tudta elvégezni a négy-, majd később – a bolognai folyamat eredményeként – a hároméves képzést, ugyanis ezeknek a diákoknak, leginkább első- és másodév végére megszűnt a hallgatói jogviszonyuk. Aggasztó viszont az államvizsgázók alacsony száma: a tagozat működése (1998) óta a beiratkozó diákok mintegy 38%-a államvizsgázott. E tekintetben eredményesnek mondható az 1999-es évfolyam, itt a beiratkozók 71%-a államvizsgázott, de 2001-ben és 2004-ben is a beiratkozók több mint fele diplomát szerzett. Az elkövetkezendő évfolyamoknál fokozatosan csökkent az államvizsgázók száma, mígnem 2010-ben újra 50% körüli értéket mutatott.

A fennmaradó diákokkal, a beiratkozók mintegy 20%-ával az egyetemnek nem szűnt meg a jogviszonya, mert teljesítették az évi minimális 30 kreditpontot, azonban mégsem államvizsgázhattak, mert néhány tárgyból nem szereztek átmenő jegyet, ami megakadályozta őket a diploma megszerzésében.

A tagozaton nem készült a végzetek elhelyezkedéséről felmérés, annyit azonban a visszajelzésekben megállapíthatunk, hogy a végzetek egy jelentős része a romániai magyar pártoknál és civil szervezeteknél helyezkedik el, továbbá a közigazgatásban, a média- és sajtóorgánumoknál vagy a versenyszférában dolgozik.

A tagozat háttérintézményeként jött létre a Politeia – Romániai Magyar Politikatudományi Egyesület. Az új, politikatudományhoz köthető tanszékek megjelenésével azonban az egyesület fokozatos szerepvárral küszködött, hiszen nem pontosította/választotta szét fő feladatait: (a) átfogó, a szakma egészét integráló intézményi, vagy (b) tagozati háttérintézményi szerep.

2.1.2. A sepsiszentgyörgyi Közigazgatás képzés

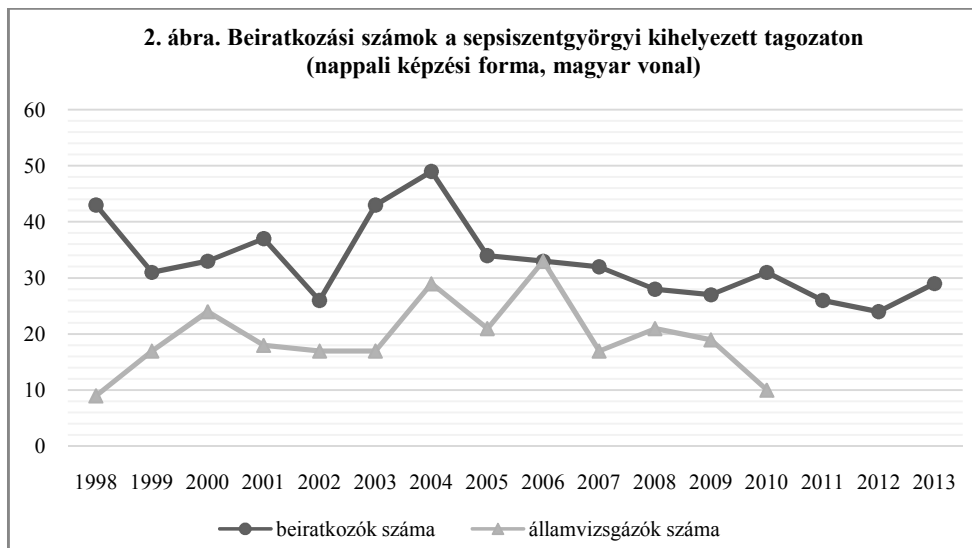
A sepsiszentgyörgyi kihelyezett közigazgatási oktatás gyökerei 1998-ra nyúlnak vissza, amikor a BBTE és a Kovászna megyei önkormányzat összefogásával

megalakult a Sepsiszentgyörgyi Közigazgatási Főiskola. A bolognai folyamat eredményeképpen a Főiskola működésében 2005-től jelentős változások következtek be, ekkor tért át ugyanis a három éves alapképzésre.⁵

A magyar képzésre főleg Kovászna és Hargita megyei diákok jelentkeznek. A továbbtanulni vágyók az alapképzés után a kolozsvári Közigazgatási Intézet mesteri programjainak kínálatából választhatnak. A tagozat háttérintézménye a Pro Scientia Administrativa Tudományos Társaság, melynek fő célkitűzése az oktatási és kutatási tevékenységek elősegítése, támogatásával pedig több, közigazgatásra vonatkozó kutatást sikerült megvalósítani.

A tagozat tanterve megegyezik a Közigazgatási Intézet által kialakított közös tantervvel, fontosabb tárgyak a következők: bevezetés a közigazgatásba, közszolgálati menedzsment, kommunikáció és ügyfélszolgálat, közigazgatásjog, humán erőforrás-menedzsment, helyi pénzügyek, projektmenedzsment.

Magyar nyelven nappali és egyben távoktatási képzés is van. Nappali képzésen 22 államilag támogatott és ugyanennyi költségtérítéses helyre lehet jelentkezni, míg a távoktatáson 40 költségtérítéses hely áll a felvételizők rendelkezésére.

Az 1998–2011 közötti időszakban nappali képzésre összesen 841 diák iratkozott be, ebből 526 diák, tehát a beiratkozók 62,5%-a magyar vonalon, 314 pedig, a beiratkozók 37,5%-a román vonalon folytatta tanulmányait.⁶ Kimutatásunk

⁵ Lásd bővebben a kihelyezett tagozat honlapját: <http://www.apubb-kv.ro/index.php/hu/>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

⁶ Itt szükséges megemlíteni, hogy a magyar diákok egy része románul folytatta tanulmányait, tehát az intézményben magyarul tanuló diákok aránya lényegesen magasabb.

a magyar vonalon tanuló diákok helyzetét foglalja össze a beiratkozási számok és a sikeresen államvizsgázók⁷ számának éves bontásában.

A beiratkozók száma – ugyanúgy, mint az államvizsgázók száma – változatos képet mutat. A kihelyezett tanszékre 2004-ben iratkozott be a legtöbb diák, összesen 49 hallgató, majd ez a trend fokozatosan csökkent, és 30 hallgató alatt látszik stabilizálódni (lásd a 2011–2013-as beiskolázási számokat). Az államvizsgázók számáról általánosságban elmondható, hogy az évek során többnyire arányosan alakult a beiratkozók számához viszonyítva, az egyetlen kivételt a 2006-os év jelenti, amikor ugyanannyi diák iratkozott be, mint ahány sikeresen államvizsgázott. Azóta ez a trend fokozatosan csökken. A beiratkozók és az államvizsgázók arányáról összességében megállapítható, hogy viszonylag magas arányú a lemorzsolódás, a beiratkozóknak 57%-a szerez diplomát.

2.1.3. A szatmárnémeti Közigazgatás képzés

A szatmárnémeti Közigazgatási Tanszék a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kar kihelyezett tagozata, melyet 1996-ban indítottak.⁸ Megalapítása óta a tanszéken román és magyar nyelven folyik az oktatás, az alapképzést végző hallgatók pedig a kolozsvári kar mesterképző programjain folytathatják tanulmányaikat. Az évek során a tanszéken működő Közigazgatási Kutatóközpont keretein belül több kutatás is zajlott közpolitikával, közigazgatással, továbbá a közzféra reformjával kapcsolatosan.⁹

A tantárgyak a közigazgatás interdiszciplináris jellegéből adódóan jogi, közigazgatási és menedzsment tárgyakból épülnek fel, melyeket másod-, illetve harmadéven olyan szaktárgyak egészítenek ki, mint a közigazgatási jog, pénzügy, összehasonlító közigazgatási rendszerek, humánerőforrás-menedzsment, projektmenedzsment stb. A tanári kar nagyobb része helyi oktató, többségük rendelkezik politikatudományi képesítéssel (vagy folyamatban van a doktori fokozat megszerzése). Mellettük azonban kolozsvári oktatók és a Budapesti Corvinus Egyetem oktatói is részt vesznek a képzés minőségének biztosításában és színvonalasabbá tételében.

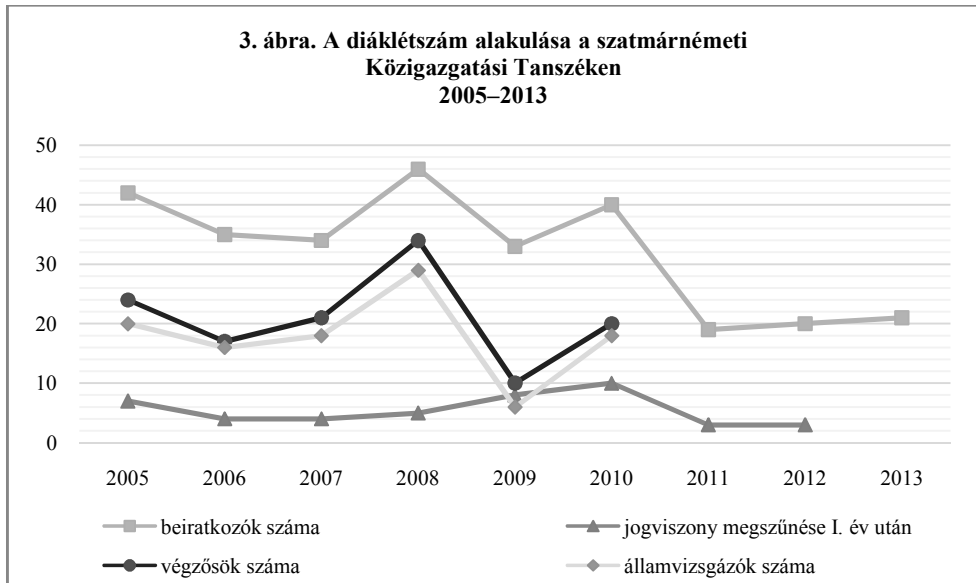
A jelenlegi beiskolázási számok alapján (2013) 15 államilag támogatott és 35 költségtérítéssel helyre lehet jelentkezni.

A diáklétszám alakulásánál a vizsgált időszakban (2005–2013) négy változót vettünk figyelembe: egyrészt megnéztük, hogyan alakultak a beiskolázási számok, ebből első év végére hány diákkal szűnik meg a jogviszony, továbbá összesen hányan végeznek, és ebből ténylegesen hány szerez diplomát.

⁷ A nyilvántartásba bekerült minden olyan diák, aki sikeresen államvizsgázott, anélkül hogy figyelembe vettük volna azt, hogy melyik évben vizsgáztak.

⁸ A képzés beindítását az Európai Unió (Tempus) és az Amerikai Egyesült Államok finanszírozásából megvalósuló nemzetközi projekt tette lehetővé.

⁹ Lásd bővebben a Tanszék honlapját: <http://apubbsm.ro>. (A honlap jelenleg fejlesztés alatt áll.)

A fenti ábrán jól látható, hogy 2010-ig a beiratkozók száma változékony képet mutat. 2011-ben látványosan zuhan, és 20 diák körül stabilizálódik. Ezekhez az értékekhez igazodik az egyetemről első év után kiiratkozók vagy kiesők száma is.

Ami a végzősök számát illeti, a statisztikák alapján megállapítható, hogy a beiratkozó diákoknak csupán 55%-a végzi el sikeresen az alapképzést, ami magas leszakadási arányt jelent. Pozitívumként könyvelhetjük el azonban, hogy a végzősök jelentős része, csaknem 85%-a lediplomázik, így viszonylag alacsony azon diákok száma, akik valamilyen okból kifolyólag az alapképzés elvégzése után nem államvizsgáznak le.

2.1.4. Az Európai tanulmányok és nemzetközi kapcsolatok képzés

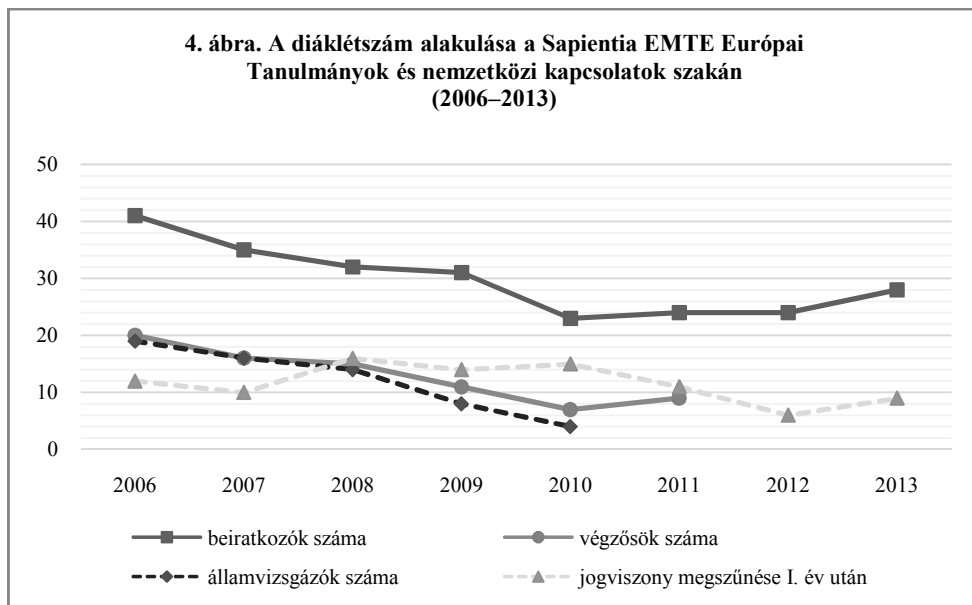
A Sapientia EMTE *Európai tanulmányok és nemzetközi kapcsolatok* képzése 2006-ban indult és 2012-ben akkreditálták. Jelenleg a Jogtudományi és Európai Tanulmányok Tanszék keretén belül működik, és 23 tandíjmentes, 17 költségtérítéssel rendelkező hellyel rendelkezik. Habár tudományterületileg a társadalmi és politikai tanulmányok keretébe sorolja magát, mind a tanári kar összetétele, mind az oktatott tárgyak alapján sokkal heterogénebb képet mutat.

Az oktatott tárgyak alapján politikatudományi, közgazdaság-tudományi, történelmi és esztétörténeti bevezetők után a képzés központi elemét a különböző szakpolitikai, jogi, valamint az Európai Unióval kapcsolatos tárgyak adják. Továbbá emelt óraszámban folyik az idegennyelv-oktatás is (angol és német nyelv).

A tanári kar összetétele szempontjából elmondható, hogy sem a tanszék, sem a képzés keretén belül oktató teljes állású tanárok között nem dominálnak a politikatudománnyal foglalkozók, hiszen mindössze négyen vállalták a KAB kutató-

sában való részvételt (ez a szám a tanszéken dolgozó kollegáknak mindössze 36%-a).¹⁰

A képzéssel kapcsolatos másik mutató a diáklétszámra vonatkozik. Az előbbiekhöz hasonlóan négy változó alakulását vizsgáltuk: a beiskolázási adatokat, az első évet befejezők számát, a végzősök számát,¹¹ valamint az államvizsgázók számát.¹²

A fenti táblázat alapján elmondható, hogy a 2006–2010-es periódusban fokozatosan visszaesett mind a diáklétszám, mind pedig a végzősök és államvizsgázók száma, azonban 2011-től kezdődően ezek a számok stabilizálódni látszanak. Általános trendként elmondható, hogy az *Európai tanulmányok és nemzetközi kapcsolatok* képzés esetében nagyon nagy a lemorzsolódás, átlagban a diákok mintegy 40%-a már az első évet sem fejezi be. Ennek ellenére elmondható, hogy a képzés működésében 2010 volt a mélypont, amikor a beiratkozók mindössze 17%-a jutott el az államvizsgáig. Azóta mind a beiskolázási szám, mind pedig az egyetemen maradóké száma növekvő tendenciát mutat.

A képzés fenntarthatóságának további mutatója a végzősök elhelyezkedése is. Az *Európai tanulmányok és nemzetközi kapcsolatok* képzés sajátossága, hogy magas

¹⁰ Bodó Barna, Székely Tünde, Tonk Márton és Toró Tibor. Emellett a tanszék oktatója Balla Emese, Kokoly Zsolt, Lupescu Radu és Murádin János Kristóf. Óraadó tanárok többek között Sztranyicki Szilárd, Varga Attila, Veress Emőd.

¹¹ A 2013-as évfolyam esetében az első évet befejezők számának, valamint a 2011-es évfolyam esetében a végzősök számának meghatározása előrejelzés.

¹² A nyilvántartásba bekerült minden olyan diák, aki sikeresen államvizsgázott, anélkül, hogy figyelembe vettük volna azt, hogy melyik évben vizsgáztak.

azon diákok száma, akik második egyetemként választják.¹³ Ezek a diákok általában kisebb arányban maradnak a politikatudományban, inkább az első végzettségükkel keresnek/kapnak munkát.

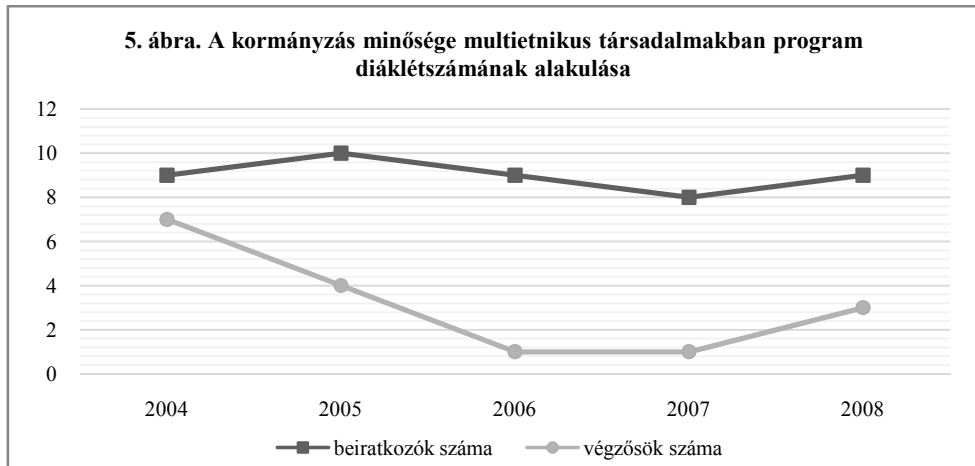
A diákok elhelyezkedésével kapcsolatban a Sapientia EMTE utoljára 2011-es adatokkal rendelkezik, melyek szerint az első három évfolyam 51 végzéséből 20 fiatal alkalmaztak olyan munkakörben, amelyik megfelel a képzés profiljának,¹⁴ azonban mindössze 9 végzős (az összes végzős 17,6%-a) munkaköre volt politikatudományhoz köthető.

2.1.5. Magiszteri programok

A BBTE Politikatudományi Tanszéke és az ELTE Politikatudományi Intézete 2004-ben indította el egyéves, magyar és angol nyelvű képzését *A kormányzás minősége a multiethnikus társadalmakban* címmel. E partnerség eredményeképpen a képzésben a Politológia tagozat oktatói mellett a BBTE oktatói és az ELTE Politikatudományi Intézetének több oktatója is részt vett.¹⁵

A képzés profilját és az oktatott tárgyakat tekintve hangsúlyosan etnopolitikai tematikájú volt, mely kitért a közép- és kelet-európai nemzeti és etnikai kisebbségek politikai képviselőiténél történetére, a kulturális megosztottság kérdésének kezelésére a nemzetközi jogban és a közigazgatásban, a civil társadalom és az etnikum kapcsolatrendszerére, továbbá a politikai képviselő és a politikai érdekegyeztetés folyamataira a kulturálisan megosztott társadalmakban.

Az öt tanév alatt a diáklétszám és a disszertálók száma a következőképpen alakult:

¹³ Ez azzal magyarázható, hogy a Sapientia EMTE-n ingyenes helyre olyanok is bejuthatnak, akik rendelkeznek már diplomával valamelyik állami egyetemen.

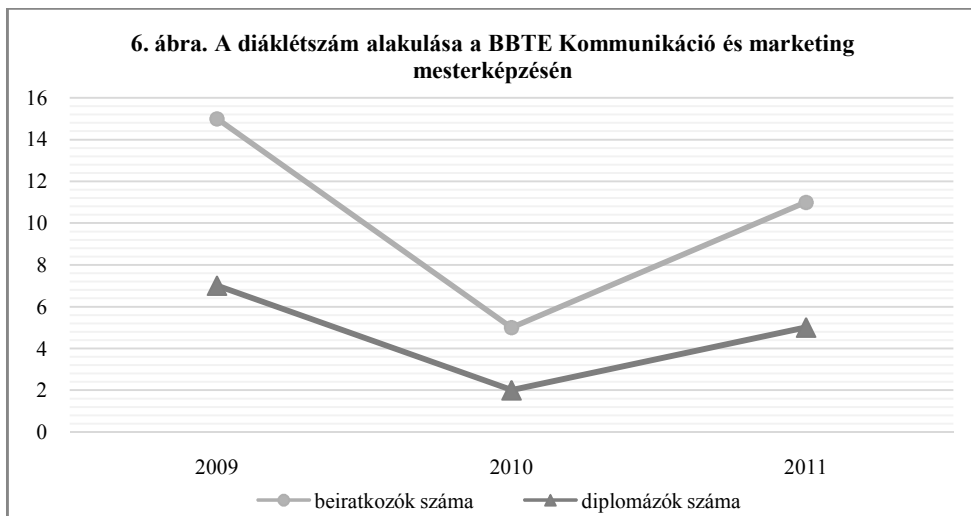
¹⁴ A Sapientia EMTE a projektmenedzser, valamint a menedzserasszisztens munkaköröket is a képzés profiljával megegyezőnek tekintette.

¹⁵ Bíró Gáspár, Pesti Sándor, Schlett István, Szabó Máté (ELTE) és Fábíán Gyula, továbbá Szilágyi N. Sándor (BBTE).

Az ELTE-vel indított mesteri program megszűnése után az egyetem újabb mesteri programmal próbálkozott, 2009-ben a Kommunikáció, Közkapcsolatok és Reklám Intézettel közösen *Politikai kommunikáció és marketing* témakörben.

Az oktatási kínálat egy része a politikai kommunikáció témaköréhez kapcsolódó tárgyakból állt (a kommunikáció hermeneutikája, interkulturális kommunikáció és a kommunikáció etikája), másik része a média, a sajtó, a nyilvánosság, a lobbizás, továbbá a politikai kampánystratégiák területét ölelte fel.

A programra hároméves működése során nemcsak a politológus, hanem a kommunikáció szakos végzettek is jelentkeztek. A 2009–2011 közötti beiskolázási számokat és a diplomások számát az alábbi ábra szemlélteti.

A grafikonból látható, a diáklétszám az első évet követően jelentősen lecsökkent, majd a harmadik tanévben újra emelkedő tendenciát mutatott. A diplomások számáról összességében megállapítható, hogy mostanáig a képzésre beiratkozott diákok 45%-a védte meg sikeresen a mesteri disszertációját. Ez az arány többnyire annak tudható be, hogy a mesteri képzésben részt vevő diákok nagy része dolgozik, munkahelyi elfoglaltságai mellett kevés időt tud rászánni dolgozata megírására, vagy kevésbé motivált, mert a mesteri cím megszerzése nem jelent feltételt az esetleges szakmai előmenetel vagy magasabb bérezés szempontjából.

A képzés megszűnése is a diáklétszám alakulásához köthető, ugyanis a 2012–2013-as tanévben csak két-három diák jelentkezett, ami nem tette lehetővé a program további indítását.

2.1.6. Doktori képzés

Ellentétben más, olyan tudományterületekkel, mint a filozófia, bölcsészettudomány, történelemtudomány, az erdélyi magyar politikatudomány nem rendelkezik

önálló doktori képzéssel. Ez több problémát is felvet. Egyrészt a diszciplína nem tud az egyetemi képzés egész spektrumában lehetőséget biztosítani azok számára, akik politikatudománnyal szeretnének foglalkozni, másrészt a politikatudománnyal foglalkozók, amennyiben a szakterületen szeretnének maradni (kutatással és oktatással foglalkozni), alternatív megoldási lehetőségeket kell, hogy keressenek a doktori képzést illetően.

A különböző alternatív stratégiák feltárására a beküldők önéletrajzát vizsgáltuk. Ennek alapján három stratégiát különböztethetünk meg: a külföldi, nyugati vagy magyarországi politikatudományi doktori képzésen való részvétel, a romániai magyar, más diszciplínához tartozó doktori képzésen való részvétel, valamint román nyelvű doktori képzéseken való részvétel.

Érdekes módon mindössze ketten vettek részt nyugat-európai politikatudományi doktori képzésben: Lőrincz D. József a firenzei Európai Egyetemi Intézetben 1996-ban, Horváth Réka pedig a Brüsszeli Szabad Egyetem Politikatudományi Tanszékén védte meg doktori disszertációját. A külföldi PhD-programok közül legtöbben a Közép-európai Egyetem politikatudományi doktori képzésére jelentkeztek. Itt szerzett képesítést Pálffy Zoltán és Sata Kinga, valamint az intézmény doktoranduszai Kiss Ágnes, Szász Alpár Zoltán és Székely István Gergő. Emellett többen a Budapesti Corvinus Egyetem doktoranduszai (Gál Márk, Székely Tünde), vagy itt szereztek doktori fokozatot (Csetnek Tímea), mások a Pécsi Tudományegyetem vagy az Eötvös Loránd Tudományegyetem társadalomtudományi doktori képzéseiben vettek vagy vesznek részt (Kiss Tamás és Zsigmond Csilla).

A második stratégia a Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar nyelvű doktori képzéseire való jelentkezés. Itt két intézményt említhetünk: legtöbben a BBTE Filozófiai Intézetének doktori iskoláját, valamint a Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kar Hungarológiai Doktori Iskoláját választották. Az első képzés keretén belül szereztek doktori diplomát Bakk Miklós, Bodó Barna, Horváth István, Salat Levente és Toró Tibor, valamint a politikatudományhoz a filozófia felől közelítő Demeter M. Attila és Tonk Márton is. Továbbá a filozófiai intézet doktorandusza jelenleg Bognár Zoltán és Szabó Tamás is (ez utóbbi a BBTE és a Corvinus Egyetem közötti megállapodás értelmében egyben a Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola hallgatója is). A Hungarológiai Doktori Iskolában szereztek doktori diplomát Kádár Magor-Elek, Kozma Csaba és Zörgő Noémi.

A harmadik stratégiát, a román nyelvű doktori képzéseken való részvételt választották a legkevesebben. Román politikatudományi doktori iskolában szerzett PhD-diplomája mindössze Balogh Mártonnak van, azonban a Szociológia és Szociális Munka Kar doktori iskolájába járt/jár Frigy Szabolcs és Barna Gergő is.¹⁶

---

¹⁶ A Szociológia és Szociális Munka Tanszéken nincs külön magyar doktori képzés, azonban Albert-Lőrincz Enikő professzor irányításával magyar nyelvű doktori dolgozatok is készülnek.

A fentiek alapján egy, a diszciplína alakulása szempontjából fontos megjegyzést tehetünk. Elmondható, hogy nem lehet generációs alapon elkülöníteni a doktori képzés szempontjából választott stratégiákat. Ez azért fontos, mert az alapképzés esetében az első politológusgenerációból senkinek sincs politikatudományi diplomája, jelentős részük a reál tudományokban nyert képzést. A társadalomtudományi képzések hiánya azzal magyarázható, hogy a rendszerváltás előtt nem volt társadalomtudományi képzés, a fiatalok egy jelentős része kényszerpályán mozgott, és sokan a mérnöki képzés felé orientálódtak. Ugyanakkor a doktori képzés szempontjából fontos előrelépés lenne a magyar témavezetők megjelenése a Politikatudományi Doktori Iskola keretén belül. Ez – bár nem oldaná meg a magyar doktori iskola hiányát, azonban – lehetőséget nyújtana a politikatudomány iránt érdeklődő diákok számára, hogy magyar nyelven végezzék kutatásaikat és írják meg disszertációjukat.

2.2. Kutatóintézetek

A már idézett, a politikatudomány helyzetéről írott 2002-es tanulmány négy olyan szervezetet/intézményt nevezett meg,¹⁷ ahol politikatudományi kutatás folyt (Bakk et al. 2002: 400–414). Ezeknek egy fontos jellemzője, hogy egyik sem volt kutatóintézet a szó klasszikusan vett értelmében, a kutatási tevékenysége másodlagos volt, és főleg bizonyos egyéni projektekhez kötődött. Ugyanakkor ezek az intézmények nem rendelkeztek stabil kutatási támogatással, a kutatásra fordított erőforrást más tevékenységekből vagy pályázati pénzből teremtették elő.

2.2.1. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet tevékenysége

A 2002–2013-as periódusban ez a helyzet gyökeresen megváltozott, hiszen 2007-ben, a 893/2007-es kormányrendelet alapján Kolozsváron létrejött a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (NKI), a román kormány egyik közintézménye, amelynek célja „a romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitás-megőrzésének, fejlesztésének, kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása”.¹⁸

Habár nem kizárólag politikatudományokkal foglalkozó intézmény, az NKI létrejötté több szempontból is fontos állomása a romániai magyar politikatudomány fejlődésének. Egyrészt az első olyan nem-oktatási, állami támogatást élvező intézet, amely munkahelyet és kutatási lehetőséget biztosít romániai magyar társadalomtudó-

¹⁷ Az RMDSZ Politikai Főosztálya 1993 és 1995 között, a Jakabffy Elemér Alapítvány, a csíkszeredai Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport, valamint a temesvári Szórvány Alapítvány.

¹⁸ Erről lásd a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet honlapját: <http://ispmn.gov.ro/page/institutul>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

soknak, másrészt stabil költségvetési támogatásának következtében lehetősége nyílt a társadalomtudományi élet megszervezésére és a kutatási napirend alakítására.

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2012-es jelentése alapján húsz kutatót foglalkoztat teljes állásban, két nagy osztály – a Tanulmányozási, elemzési és kutatási osztály, valamint a Dokumentációs Központ – keretén belül. A kutatók közül mindössze kettő rendelkezik politikatudományi végzettséggel,¹⁹ azonban kutatási érdeklődésük alapján további három kutató²⁰ része a politikatudományi mezőnek is.

A politikatudomány szempontjából releváns tevékenység több szempontból elemezhető. Az intézet honlapján elérhető éves jelentések²¹ alapján egyrészt megvizsgálható az, hogy évente hány politikatudományi projekt fut, valamint az, hogy melyek a fő politikatudományi területek, amelyekben belül kutatásokat folytatnak. Másrészt szemügyre vehető, hogy milyen más, a kutatáshoz köthető tevékenységet végez az intézet (könyvkiadás, konferenciaszervezés stb.).

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet többfajta, a politikatudomány szempontjából releváns tevékenységet folytat: kutatási projekteket futtat, dokumentációkat gyűjt, könyv- és tanulmánykiadással foglalkozik, konferenciákat szervez, valamint tudomány-népszerűsítő tevékenységet folytat. Az elkövetkezőkben ezeket mutatjuk be röviden.

(a) Kutatási projektek. 2008-as megalakulása óta az intézet 16 olyan kutatást folytatott, amely tágabb értelemben illeszkedik a politikatudományba is. Ezek közül a legtöbb a kisebbségtörténet, valamint az etnopolitika témakörébe illeszkedik, azonban folytak demográfiai, migrációs és nyelvpolitikai kutatások is.

- **Etnopolitikai kutatások:** a politikatudomány szempontjából talán a legfontosabb témakörnek az etnopolitika számít, amely keretén belül három nagy kutatási téma jelenik meg: a politikai képviselet és választói magatartás kutatása, az etnodemográfiai folyamatok vizsgálata, valamint a Romániában élő etnikai-nyelvi kisebbségek nyelvi jogainak kutatása.

A *nemzeti kisebbségek politikai képviseletével* kapcsolatos kutatás az 1989 utáni kisebbségi választójogra, választási eredményekre, valamint annak nemzetközi összehasonlító elemzésére fókuszál. Az ide kapcsolódó egyik fontos kutatás a Szerbiában működő nemzeti kisebbségek tanácsának működésére fókuszált.

A *választói magatartás kutatásának* célja a magyar kisebbségi szervezetek választói eredményeinek, valamint az elmúlt évek közvélemény-kutatásainak az összegyűjtése, rendszerezése és longitudinális elemzése volt. A választói magatartás kutatása több szempontból is újdonságot hozott az erdélyi magyar politikatudományban. Egyrészt hozzájárult a hazai politikatudomány

¹⁹ Kiss Ágnes és Székely István Gergő.

²⁰ Horváth István, az intézet vezetője, Barna Gergő és Kiss Tamás.

²¹ *Raport anual de activitate 2008–2012*. Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, n. d.

professzionizációjához, hiszen az RMDSZ-ről írott szakirodalmat az etnikai pártok nemzetközi szakirodalmába illesztette. Másrészt egy új nyelvezetet és látásmódot hozott az RMDSZ-nek és kihívóinak kutatásába. Harmadrészt az eredmények mellett a kutatás egy másik újdonsága, hogy eddig a nyilvánosság számára ismeretlen adatokat gyűjtött össze és rendszerezett, melyek így más kutatók számára is elérhetővé váltak.²²

Az *etnodemográfiai folyamatok vizsgálata* egy másik, a politikatudomány szempontjából releváns kutatási témája az intézetnek. A kutatás az 1989 után tartott három népszámlálás (1992, 2002, 2011) adatai alapján próbálja feltárni és előre jelezni a kisebbségekre jellemző demográfiai folyamatokat.

A harmadik érintett etnopolitikai terület a *nyelvi jogok kutatása*. A Kisebbségi és Regionális Nyelvek Chartája aláírása után Romániában megteremtődött a jogi keret a kisebbségi nyelvi jogok alkalmazására. A kutatás a törvényi keret betartását vizsgálja, ugyanakkor túlmutat a klasszikus kutatási kérdéseken, hiszen az NKI felvállalta az eredmények népszerűsítését, valamint közpolitikai javaslatokat is tesz az önkormányzatok számára a nyelvi jogok gyakorlatba ültetésére vonatkozóan.

- **Kisebbségtörténeti kutatások.** A második legfontosabb nagy témakör a romániai kisebbségek történetének kutatására vonatkozik. A kezdeményezés hiánypótló alapkutatásnak számít, hiszen 1989 előtt erre nem volt lehetőség. A témán belül három fontos kutatás zajlik, az egyik az *1989-es forradalom kisebbségi vetületeire* fókuszál, a második az elmúlt 25 év *kisebbségi kronológiájának összeállítását* tűzte ki célul, a harmadik pedig a *nemzeti kisebbségek szocializmus alatti történetét* dolgozza fel. A tematikák csak marginálisan politikatudományi jellegűek, hiszen mind módszertani szempontból, mind a kutatásban részt vevő kutatók végzettsége, mind pedig a született munkák tudományos nyelvezete alapján inkább a történettudomány kereteibe illeszthetőek.
- **Migrációs kutatások.** Az NKI egyik legfontosabb kutatási területe a migráció kutatásához kapcsolódik. Az intézet három nemzetközi migrációs kutatásban is részt vesz, amelyek közül kettő a roma-migrációval foglalkozik,²³ míg a harmadik a migráció demográfiai folyamatainak, valamint a nemzeti és regionális gazdaságokra, és a munkaerőpiacra gyakorolt hatásainak megértésére fókuszál.²⁴

²² A kutatás keretén belül több olyan közvélemény-kutatást használtak, amely ezidáig nem volt nyilvános, hiszen az RMDSZ vezetőségének megrendelésére készültek.

²³ *The immigration of Romanian Roma to Western Europe: Causes, effects, and future engagement strategies* (<http://romani.humanities.manchester.ac.uk/migrom/index.html>), és *WE: Wor(l)ds Which Exclude* (<https://sites.google.com/site/wejusticeproject/home>). (Utolsó elérések dátuma: 2015. március 16.)

²⁴ *Managing migration and its effects in South-East Europe – Transnational actions towards evidence based strategies* (<http://seemig.eu/>). (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

(b) Dokumentációs tevékenység. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet második tevékenységi köre az információ- és adatgyűjtésre vonatkozik. Megalakulása óta az Intézet munkatársai folyamatosan frissülő, online elérhető adatbázist építenek a következő témakörökben: interetnikus viszonyok sajtómegjelenései, digitálisan elérhető társadalomtudományi írások, valamint a nemzeti kisebbségek bibliográfiája. Emellett a dokumentációs tár honlapján elérhető a kisebbségekre vonatkozó etnikai térképek gyűjteménye, valamint a kisebbségi szervezetek adatbázisa is. Az NKI dokumentációs központja fontos alapozó tevékenységet lát el a romániai nemzeti kisebbségek kutatása szempontjából.

(c) Könyv- és tanulmánykiadás. Az NKI kiadói tevékenysége kettős: egyrészt megalakulása óta működik *Műhelytanulmányok* című sorozata, másrészt 2009-ben létrejön az intézet könyvkiadója:

- **Műhelytanulmányok:** a 2008–2012-es periódusban összesen 44 műhelytanulmány jelent meg román, magyar és angol nyelven; ezeket a szerző tudományos hovatartozása és a tanulmány tematikája²⁵ szerint rangsoroltuk.

1. táblázat. A *Műhelytanulmányok* eloszlása tematika és a szerző tudományos besorolása szerint

Tematika	N	%	Szerző tudományos besorolása	N	%
etnopolitika	15	34,09%	Magyar politikatudományi mező tagja	10	22,73%
kisebbségtörténet	6	13,64%	Más magyar tudományterület tagja	21	47,73%
roma	10	22,73%	Nem tagja a magyar tudományos mezőnek	13	29,55%
migráció	2	4,55%	Összesen	44	100%
nemzeti identitás	6	13,64%			
néprajz	5	11,36%			

A megjelent műhelytanulmányok közül mindössze 10 (22,7%) született olyan szerző tollából, aki tagja az erdélyi magyar tudományos mezőnek, azonban a tanulmányok több mint 60%-a illeszkedik az általunk is tárgyalt kutatási területek egyikébe. A legnagyobb kategóriát az etnopolitika teszi ki (a tanulmányok több mint harmada ide tartozik), ahová a politikai képvisellettal, etnodemográfiai folyamatokkal, kisebbségi és nyelvi jogokkal, valamint kisebbségi civil szférával kapcsolatos tanulmányok illeszkedtek.

²⁵ A tematika esetében megtartottuk azokat a területeket, amelyeket a kutatási projektek esetében is alkalmaztunk.

- **Könyvkiadási tevékenység.** Az NKI könyvkiadója 2009-ben alakult, és 2011-ben nyert akkreditációt²⁶ mint tudományosan elismert könyvkiadó, művészettörténet és műépítészet, kultúrakutatás, kulturális emlékezet és kulturális örökség témakörökben.²⁷ Érdekes módon, ezzel szemben az intézet által működtetett sorozatok a következők: nyelvhasználat és nyelvpolitikák, kisebbségpolitika, demográfia, etnográfia, társadalomtörténet, romakutatások, valamint 2013-tól *Studia Terrae Siculorum* (Székelyföld-kutatások). Ezek közül egy (a kisebbségpolitika) tekinthető teljes mértékben a politikatudomány részének, míg a többi sorozat egyes kötetei tematikájuk alapján a politikatudományi mezőbe is illeszthetők.

2. táblázat. Az NKI könyvkiadójában megjelent könyvek tematikus besorolása

Sorozat	N	%
Nyelvi jogok	5	12,20%
Kisebbségpolitikák	4	9,76%
Demográfia	5	12,20%
Etnográfia	14	34,15%
Társadalomtörténet	6	14,63%
Romakutatás	7	17,07%
Összesen	41	100%

A 2009–2012-es periódusban az intézet könyvkiadójában 41 kötet jelent meg, melyek közül mindössze 4 (9,8%) jelent meg a már említett témakörben (Benedek 2011; Demeter 2012; Horváth, Tonk 2011; Székely 2011). Ezen felül még értékelésünk alapján 10 kötet (24,4%) illeszkedik a politikatudomány általunk választott határai közé (Horváth, Tódor 2010, 2011; Horváth, Tódor szerk. 2008; Kis 2009, 2010; Brubaker et al. 2010; Seres, Egry 2011; Gidó, Horváth, Pál 2010; Olti, Gidó 2009; Bottoni 2010).

(d) Konferenciák és tudományos szervezési tevékenységek. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kutatói rendszeresen vesznek részt az országban rendezett kerekasztal-beszélgetéseken, az intézet aktív részt vállal országos és nemzetközi konferenciák, valamint különböző műhelybeszélgetések és filmvetítések szervezésében. Emellett évente különböző társadalomtudományi témájú ösztöndíjakat hirdet meg hasonló tematikával foglalkozó (fiatal) kutatók számára.

Összefoglalva: a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet létrejötté fontos előrelépést jelentett a romániai magyar társadalomtudomány és ezen belül a politikatudomány

²⁶ 2011 előtt a Kriterion és a Scientia Könyvkiadókkal dolgoztak együtt.

²⁷ Erről lásd: <http://www.ispmn.gov.ro/page/editura-ispmn>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

intézményesülésében, hiszen amellett, hogy több kutatónak munkahelyet ad, stabil, kiszámítható költségvetési keretével biztosítani tudja a politikatudományi kutatás háttorszáját és irányítani tudja a kutatási napirend alakulását is. Állami közintézmény lévén a működésével kapcsolatos egyetlen veszélyforrást a román politikai rendszer instabilitásából adódó költségvetés-megvonás vagy személyi állományi csere jelentheti.²⁸

2.2.2. A Sapientia Egyetem kutatóközpontja

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet mellett kutatási munka zajlik még a különböző politikatudományi tanszékeken is, azonban a tapasztalatok azt mutatják, hogy az egyetemi közegben a kutatási munka nehezebb, hiszen nem rendelkeznek kutatásra szánt forrásokkal, ezeket kutatási pályázatokból kell, hogy előteremtsek. Emellett az egyetemek saját könyvkiadót is működtetnek.

A Sapientia EMTE keretén belül kutatást támogató intézet és saját könyvkiadó is működik: mindkettő az egyetem összes karának igényeit hivatott lefedni.

A Jogtudományi és Európai Tanulmányok Tanszék 2011-ben létrehozta saját kutatóintézetét Társadalomtudományi Kutatóközpont néven, azonban a vizsgált periódusban kevés aktivitást tudhatott magáénak. Az intézet célja a tanszéken belül zajló kutatási munka összefogása. Erre azért is volt szükség, mert a tanszéken dolgozó tanárok különböző tudományterületekről érkeztek, kevés közös kutatási érdeklődési körrel rendelkeztek. Továbbá az alapítók úgy gondolták, hogy egy működő kutatóintézettel nagyobb eséllyel tudják kutatásaikat finanszírozni.

A kutatás támogatásáért egyetemi szinten a Kutatási Programok Intézete (KPI) a felelős, amely olyan belső pályázati rendszer, amely a Sapientia EMTE, valamint a Partiumi Keresztény Egyetem keretén belül zajló tudományos kutatási programokat szervezi és koordinálja.²⁹ Az Intézet két típusú programot futtat: a doktori ösztöndíjprogramot, valamint egyetemi kutatási programot, amely egy vagy három éves futamidejű lehet. A meghirdetett programokban az egyetem összes tanszékének oktatói részt vehetnek. A KPI-s kiírásokon kevés politikatudományi témájú kutatási pályázat nyer, az európai tanulmányok tanszék politikatudományokhoz köthető oktatói a 2006–2012-es periódusban három kutatási pályázatot nyertek, melyek a következők: (1) a nemzeti és etnikai kisebbségek fogalma és státusa az Európai Unióban, (2) kommunikáció és politikai sikeresség az RMDSZ politikai szerepvállalásában, (3) demokrácia és dominancia a XX. század első évtizedeiben Magyarországon.

²⁸ Az NKI támogatása része volt a 2014-es kormánykoalíciós tárgyalásoknak is, olyannyira, hogy az RMDSZ–USL-protokollumba is belefoglalták. Erről lásd: *Mit várhatunk az RMDSZ kormányzati szerepvállalásától? Gyorselemzés az USD-RMDSZ protokollumról* (Mensura Transylvanica, é. n.)

²⁹ Erről lásd az Intézet honlapját: <http://kpi.sapientia.ro>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

A Kutatási Programok Intézete által működtetett pályázati rendszer egyik fő problémája, hogy összehasonlítva az állami kutatási pályázatokkal, az intézet lényegesen kevesebb erőforrással rendelkezik, amelyet eleve több pályázat között apróz fel. Más szóval: a kutatási projektekre megítélt összegek nem elégségesek mélyreható kutatások végzésére.

A Scientia Kiadó, a Sapientia EMTE könyvkiadója, 2001-ben jött létre azzal a céllal, hogy „az erdélyi magyar magánegyetemi hálózat keretében született tudományos munkákat megjelentesse”.³⁰ A kiadó által megjelentetett kötetek hat nagy kategóriába (szakirányba) sorolhatóak: társadalomtudományok, jog- és közgazdaság-, bölcsészettudományok, természettudományok, műszaki tudományok és orvostudomány. Politikatudományi művek az első kettőben jelennek meg.

A kiadó megalakulása óta 182 művet jelentetett meg, amiből mindössze 14 kötet (8%) illeszkedik a politikatudomány területébe. Ezeknek jelentős része egyetemi jegyzet vagy az oktatáshoz szükséges tankönyv (Varga 2003; Bodó 2008a, 2011; Murádin 2009, 2011), illetve az egyetem tanszékei által rendezett konferenciakötet (Elek 2007; Csata, Elek 2009; Horváth, Tonk 2011; Barna, Márton 2009). Öt kiadvány politikatudományi kutatások eredményeit közli (Egyed 2005; Veress 2011; Horváth szerk. 2005; Bálint 2010; Salat szerk. 2002).

2.2.3. Más intézetek, szervezetek

Szórvány Alapítvány

A Szórvány Alapítványt 1993-ban temesvári értelmiségiek hozták létre abból a célból, hogy segítse elő a Bánságban élő nemzeti közösségek kölcsönös megismerését, a magyarság önismeretét és önbecsülését, járuljon hozzá a térség (régio) értékeinek feltárásához és megjelenítéséhez, továbbá mozdítsa elő a határokon átnyúló kapcsolatok építését. Az alapítvány nem klasszikus értelemben vett kutatóintézetként működik, hanem többnyire közösségfejlesztéssel és helytörténettel foglalkozik, de tevékenységében és programjaiban hangsúlyosan megjelennek a kisebbségi közösségek helyzetének és státusának – főleg a szórványlét – kérdései, az etnikumközi kapcsolatok, továbbá a regionális folyamatok is.³¹

A politikatudomány szempontjából azonban az alapítvány legjelentősebb tevékenysége a szórványkutatáshoz és a régiókutatáshoz kapcsolódik. A vizsgált periódusban az alapítvány keretein belül több kutatási program zajlott le, amelyeknek az eredményeit konferenciákon és kiadványokban ismertették. A legfontosabb kutatási projektek – zárójelben a lebonyolítás éve – a következők voltak: *Térszerkezet és civil szerepvállalás* (2004); *A romániai kárpótlási folyamat és a kisebbségi közösségek* (2005); *Regionális kapcsolatok* (2006).

³⁰ Erről lásd a Scientia Kiadó honlapját: <http://www.scientiakiado.ro>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

³¹ Erről lásd az Alapítvány honlapját: <http://www.diasporatm.ro/hu>.

Emellett az alapítvány könyvkiadói tevékenysége is jelentős: mindenekelőtt ki kell emelni a Marineasa Kiadóval közös gondozásban 2000-től megjelenő *Romániai Magyar Évkönyvet*, mely nemcsak a szakma tágabb értelemben vett képviselőinek, hanem a fiatal politológusoknak is publikációs lehetőséget biztosított kutatási eredményeik közlésére. A kiadvány az évkönyv koncepciójához híven többnyire tanulmányok és elemzések formájában az adott év politikai folyamatait, a szakma szempontjából releváns eseményeit igyekezett szakmai-tudományos szempontból körüljárni. Noha az évkönyv szerkezetét tekintve nem volt kötött, általánosságban véve a következő szerkezetet tükrözte: (1) aktuálpolitikai és a politika napirendjén szereplő kérdések elemzése; (2) a politikatudomány szempontjából releváns társadalmi folyamatok vizsgálata; (3) közpolitikák (oktatás, anyanyelvhasználat, kultúra stb.); végül (4) kronológiák és dokumentumok. A kötet szerkesztői feladatait Bodó Barna látta el, de a szerkesztő munkatársai között ott találjuk Bakk Miklóst és Somai Józsefet is. Szintén említésre méltó a Diaszpóra Könyvek sorozatában megjelent eddigi három tanulmánykötet, melyek többnyire többszerzős munkákként jöttek létre (Bodó szerk. 2002, 2008; Bakk, Bodó 2003).

Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja

Az Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja a Nyílt Társadalomért Alapítvány kolozsvári kirendeltségének utódszervezeteként jött létre, amely az interetnikus viszonyok terén végzett kutatási programokon, kezdeményezéseken és könyvkiadási tevékenységeken keresztül kapcsolható a politikatudomány diszciplínájához. A Forrásközpont fő célkitűzései: az etnikumközi párbeszéd elősegítése, partnerségek kezdeményezése a helyi hatóságokkal, közintézményekkel, szem előtt tartva a kisebbségek érdekvédelmét; olyan intézmény-politikák kidolgozásának elősegítése és népszerűsítése, melyek az etnokulturális különbségek elfogadtatására irányulnak, továbbá a multikulturalitás elvei szerint történő oktatási programok népszerűsítése.³²

Az elmúlt években a Forrásközpont e célkitűzések megvalósítása érdekében több programot indított el és működtetett. Ezek közül – a teljesség igénye nélkül – megemlíthető: (1) Minőségi kormányzás az etnikailag vegyes közösségekben – felkészítő tanfolyamok rendőrtisztek számára; (2) Közösségfejlesztés az etnikailag vegyes közösségekben; (3) Multikulturális oktatás; (4) Európai integráció; (5) Interetnikus párbeszéd.

Az utóbbi években a Forrásközpont gondozásában, a fő célkitűzésekkel összhangban számos egy- és többnyelvű kiadvány jelent meg főleg román és angol nyelven, melyek többnyire az interetnikus viszonyok rendszerváltás utáni alakulását, a romániai nemzeti kisebbségek történetét és a nemzeti kisebbségeket megcélzó

---

³² Lásd erről bővebben a Forrásközpont honlapját: <http://www.edrc.ro/>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

integrációs politikák eredményeit foglalták össze. Ezen publikációk között azonban csak kisebb arányban találunk olyan műveket, amelyek erdélyi magyar politikatudomány képviselőitől származnak (Robotin, Salat 2003; Salat, Enache 2004; Nastasă, Salat 2000; Salat 2008; Nagy, Vincze 2008; Fülöp 2006).

Összefoglalva: a Forrásközpont nem része az erdélyi magyar politikatudomány intézményrendszerének, azonban a választott tematikája és személyi átfedései révén lehetőséget biztosított a szakterület fejlődésére, hiszen az intézet keretén belül végzett kutatási és könyvkiadási tevékenység az erdélyi magyar politikatudomány eredményeit és tudáshalmazát gazdagította.

Jakabffy Elemér Alapítvány és Kortörténeti Gyűjtemény

A Jakabffy Elemér Alapítvány politikatudományi és jelenkor-történeti háttér-intézmény, melynek célja a kolozsvári társadalomtudományi kutatás és képzés dokumentációs háttérének megteremtése, munkamegbeszélések, előadások szervezése, valamint szakkönyvek, kéziratok, folyóiratok, jelenkori sajtóanyagok összegyűjtése, digitalizálása és kutathatóvá tétele. Emellett a Jakabffy Elemér Alapítvány a *Magyar Kisebbség. Nemzetpolitikai szemle* című szakfolyóirat kiadója, valamint a *transindex.ro* portállal közösen az Erdélyi Magyar Adatbank működtetője. Az alapítvány ingyenes könyvtárat és olvasótermet is működtet a társadalomtudományok iránt érdeklődő diákok és kutatók számára, valamint helyszínt biztosított a politikatudományi és jelenkor-történeti szakkollégiumok találkozóinak is.³³

Az alapítvány fontossága abban rejlik, hogy összefogta és háttért biztosított a politikatudományi kutatások, a politikatudományi képzés számára. Kiemelendő a kézirat-, e-könyv- és szakértői anyag-gyűjteménye, valamint az 1989 utáni periódust lefedő sajtórészlege. Az alapítvány munkatársai kezdték el Varga E. Árpád hagyatékának, valamint több erdélyi magyar politikus és az RMDSZ-platform dokumentumainak feldolgozását.

Az alapítvány rendezvényei közül kiemelendő a 2011-ben indított Jakabffy–Sapientia Klub, melynek célja „érdeklődés, közérthető viták keretében vizsgálni, elemezni a napi közéleti események háttérét, a politikai törekvések mozgatórugóit, és általában az erdélyi közvéleményt foglalkoztató témákat.”³⁴

2.3. Szakfolyóiratok

Az intézményesedés harmadik kategóriáját a különböző szakfolyóiratok képezik. A 2002–2013-as periódusban két politikatudományhoz köthető folyóirat működött: a Jakabffy Elemér Alapítvány által kiadott *Magyar Kisebbség. Nemzetpolitikai szemle* és a Sapientia Egyetem által kiadott *Acta Universitatis Sapientiae – European and Regional Studies*.

³³ Erről lásd az alapítvány honlapját: <http://jakabffy.ro/>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

³⁴ A Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteményének 2011. évi beszámolója.

2.3.1. *Magyar Kisebbség. Nemzetpolitikai szemle*³⁵

A *Magyar Kisebbség. Nemzetpolitikai szemle* című folyóirat 1993-ban alakult. Nevét a Jakabffy Elemér által 1922-ben alapított folyóiratról kapta, amely a két világháború között az egyik legfontosabb kisebbségpolitikai folyóirat volt. Kiadását jelenleg a Jakabffy Elemér Alapítvány vállalja, azonban az első számok kiadója a Magyarok Világszövetsége volt. A folyóirat újraalapítói olyan fiatal, politikatudományi vagy jogi képzettséggel is rendelkező RMDSZ-es politikusok voltak (Borbély Zsolt Attila, Székely István, a lap felelős szerkesztője, Tamás Sándor és Toró T. Tibor), akik egy olyan fórum megteremtésén fáradoztak, ahol a szerzők tudományos igényességgel vitatkoznak az erdélyi magyarságot érintő stratégiai kérdésekről. Éppen ezért a folyóiratban egyaránt kaptak publikálási lehetőséget a társadalomtudományok művelői és gyakorló politikusok is.

A 2002–2013-as periódusban a lap olyan fontos témákat járt körül, mint például a státustörvény, az autonómia, a magyarországi támogatáspolitikai vagy az erdélyi magyar önálló tudományegyetem kérdése.

A *Magyar Kisebbség* folyóirat harmadik koncepció- és szerkesztőségváltására 2012-ben került sor, amikor engedve a tudományág és a folyóiratban megjelenő tanulmányok professzionalizációjának (Toró 2011), a lap feladta vitageneráló jellegét és kizárólagosan tudományos interdiszciplináris jellegűt öltött.³⁶

2.3.2. *Acta Universitatis Sapientiae – European and Regional Studies*³⁷

Az *Acta Universitatis Sapientiae – European and Regional Studies* folyóirat 2010-ben alakult, és a Sapientia EMTE Jogtudományi és Európai Tanulmányok Tanszéke adja ki. A lap az első erdélyi magyar–angol nyelvű politikatudományi folyóirat.³⁸ Célja az európai uniós integráció és a hozzá kapcsolódó folyamatok tudományos feltárásával kapcsolatos tanulmányok közzlése, valamint az európai integrációval kapcsolatos viták megjelenítése.

A lap politikája interdiszciplináris, a politikatudományi írások mellett jogtudományi, közgazdaság-tudományi és történettudományi írások is megjelennek.

Összefoglalva: a két erdélyi magyar politikatudományi lap online elérhető az érdeklődők számára, azonban egyik sem rendelkezik tudományos akkreditációval

³⁵ A folyóirat online is elérhető a következő honlapon: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

³⁶ Az új szerkesztőség a következő: Székely István – felelős szerkesztő, Bakk Miklós, Lőrincz D. József, Székely István-Gergő és Toró Tibor politológusok, Bárdi Nándor történész, Györgyjakab Izabella filozófus, Kiss Dénes és Kiss Tamás szociológusok és Szabó Á. Töhötöm néprajzkutató, antropológus.

³⁷ A folyóirat a következő honlapon online is elérhető: <http://www.acta.sapientia.ro/acta-euro/euro-main.htm>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

³⁸ Főszerkesztője Bodó Barna, a szerkesztőség erdélyi magyar tagjai: Bakk Miklós politológus, Lupescu Radu történész és Tonk Márton filozófus.

(sem romániai, sem nemzetközi szinten), ami főleg az eddigi rendszertelen megjelenésükkel és a szaklektorálás hiányával magyarázható. A tudományág fejlődése és professzionalizációja, valamint romániai és nemzetközi integrációja szempontjából azonban elkerülhetetlen lenne egy kompetitív, nemzetközileg elismert szakmai folyóirat működtetése.

2.4. Cégek, elemzőcsoportok

Az intézményesedés negyedik kategóriája a különböző, a politikatudomány módszertanát használó politikai elemző cégek és elemzőcsoportok létrejötte. Tudomásunk szerint jelenleg öt ilyen intézmény/vállalkozás működik, a Kvantum Research és TransObjective Consulting kolozsvári közvélemény-kutató és sajtófigyelő cégek,³⁹ a Questum Analysis politikai tanácsadással és politikai elemzéssel foglalkozó cég, a Mensura Transylvanica politikai elemző csoport, valamint a Közpolitikai Elemző Központ. A fentieket röviden, szakterületük, a társadalomra, valamint a politikatudomány fejlődésére kifejtett hatásuk alapján elemezzük.

- A **Kvantum Research**⁴⁰ közvélemény-kutató céget Kiss Tamás és Barna Gergő szociológusok alapították 2008-ban; ez utóbbi a tulajdonosa a **TransObjective Consulting** kft-nek is. A két cég 2008 óta jelentős számú politikai közvélemény-kutatást végzett Erdélyben, és főleg erdélyi magyar mintára szakosodtak. Politikatudományi szempontból fontos előrelépésnek számít, hogy egyes adatbázisaikat nyilvánosságra hozták, ami új alapokra helyezte a választói magatartás kutatását.
- A **Mensura Transylvanica**⁴¹ politikai elemző csoportot a Bálványos Intézet keretén belül hozták létre 2011-ben Bakk Miklós, Toró Tibor, Pozsony János Csaba, Sólyom István és Szász Alpár Zoltán politológusok, valamint Zsigmond Csilla szociológus. Később a csoporthoz csatlakoztak Szabó Tamás politológus és Balogh Levente újságíró is. Az elemző csoport létrejöttének célja a politikáról írott minőségi elemzések meghonosítása, valamint az erdélyi közélet és politikai intézményrendszer reformjának elemzői eszközökkel való támogatása. Az elmúlt években több, a romániai magyarokat is érintő témában szólaltak meg.
- A **Közpolitikai Elemző Központ** egyesületet Barna Gergő és Kiss Tamás szociológusok, valamint Székely István-Gergő politológus hozta létre, azzal

³⁹ Ez nem azt jelenti, hogy ezeken kívül nincs más romániai magyar érdekeltségű közvélemény-kutató cég, azonban politikai jellegű felmérésekre a Kvantum Research és TransObjective Consulting szakosodott.

⁴⁰ A Kvantum Research tevékenységéről részletek a <http://www.kvantum.ro/honlapon>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

⁴¹ A Mensura Transylvanica elemző csoport tevékenységéről részletek a <http://mensura.ro/honlapon>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

a céllal, hogy projektjeikkel közpolitikai megoldási javaslatokat tegyenek a politikai elit számára. Az egyesület legfontosabb projektje az *Iskolák veszélyben*⁴² program, melynek célja feltárni azokat a kritikus helyszíneket, ahol a magyar nyelvű oktatás veszélyben van, valamint serkenteni a témában való együttgondolkodást. A program felelősei Kiss Tamás és Barna Gergő szociológusok, Kapitány Balázs demográfus, valamint Márton János politológus.

- A **Questum Analysis** politikai tanácsadó és elemző céget Bognár Zoltán és Illyés Gergely politológusok hozták létre. Az elmúlt években több elemzésük napvilágot látott, főleg a választási rendszer elemzésének témakörében.

A fenti intézmények és vállalkozások fő érdeme, hogy a közösségi problémák vizsgálatában hasznosítják és népszerűsítik a politikatudományi tudást, egyben foglalkozási lehetőséget is biztosítva azoknak, akik az egyetem elvégzése után továbbra is politikatudománnyal szeretnének foglalkozni. Ennek ellenére ezek az intézmények csak limitált számú munkahelyet biztosítanak, a politikatudományt piaci szegmensben hasznosítók száma aránylag alacsony, többen szabadidejükben, bevétel-kiegészítésként foglalkoznak a témával.

3. A szakterület meghatározó képviselői és munkái

A Kolozsvári Akadémiai Bizottság szakterületi szintézisének harmadik, talán legfontosabb része a szakterület legfontosabb képviselőinek és munkáiknak a feltárására vonatkozott. Az alfejezet két részből áll, az első részben a szakterület meghatározó képviselőit mutatjuk be, míg a második részben az öt legfontosabb munkát ismertetjük.

3.1. A szakterület meghatározó képviselői

A meghatározó képviselők kiválasztására a KAB vezetősége egy olyan tudományometriai eszközt adott a szakbizottságok kezébe, amely segítségével az előzetes elvárások alapján összehasonlíthatóvá vált volna a szakterület képviselőinek munkássága. Tudományometriai szempontból mindenkiről három típusú adatot gyűjtöttünk: egyrészt bekértük a publikációs listákat, másrészt elemeztük a szerzők tudományos impaktját (idézettségét), harmadrészt megvizsgáltuk a különböző intézményes tagságaikat és tudományszervezési tevékenységeiket. Az előzetes elképzelés alapján az így kialakult pontszámok alapján kerültek volna a meghatározó képviselők kiválasztásra.

Az adatok begyűjtése azonban több módszertani problémát is felvetett, ami kihatással volt a kutatás további menetére.

1. Ezek közül a legtöbb a publikációs listákkal kapcsolatos. Az első és legfontosabb probléma, hogy a listán szereplő 64 személyből mindössze 33 küldött

---

⁴² A programról részletes információk elérhetők a <http://www.iskolakveszelyben.ro/> honlapon. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

önéletrajzot és publikációs listát. Ezek közül csak 28 esetben kaptuk meg a tudományterület képviselőitől személyesen, a többi dokumentumot egyetemi honlapokról kellett letöltenünk vagy kollégáinktól kellett beszereznünk. Más szóval: öt esetben megtörténhet, hogy az önéletrajz vagy a publikációs lista hiányos, nem megfelelően frissített.

A kimaradók közül mindössze négyen jelezték, hogy nem érzik magukat a politikatudományi mező tagjának, a többiektől nem kaptunk semmiféle választ. Úgy gondoljuk, hogy ezen kollegák vagy nem érzik magukat a politikatudomány képviselőjének vagy nem érezték késztetést arra, hogy bekerüljenek ebbe a szintézisbe. Ennek következtében intézményvezetők is kimaradtak az összehasonlításból.

2. A publikációs listával kapcsolatos másik probléma a politikatudományi írások értelmezése volt. A dokumentum „önkitöltős” volt, és a kérés arra vonatkozott, hogy mindenki csak a politikatudományi tárgyú írásait küldje el. Ennek következtében a szerzőkre volt bízva, hogy mely munkákat gondolnak a politikatudomány szempontjából relevánsnak, tehát az, hogy a beküldött publikációs jegyzékben milyen munkákat tüntetnek fel, és mely munkákat vesznek ki a listáról. Ennek ellenére az adatbázisba bekerültek olyan szövegek, amelyek már első ránézésre sem politikatudományi jellegűek, azonban az adatokat feldolgozó bizottság nem rendelkezett, és nem is rendelkezhetett legitimitással arra vonatkozóan, hogy megállapítsa, hogy mely publikációk tartoznak a politikatudomány tárgyköréhez, és melyek nem.

Ennek ellenére négy esetben kénytelenek voltunk módosítani a beküldött publikációs jegyzékeken: (a) azokat a publikációkat, amelyek nem szaklapokban jelentek meg, kivettük; (b) kijavítottuk azokat az adatokat, amelyeket a szerzők hibásan adtak meg (évszámokat, szerkesztők neveit, kiadót stb.); (c) újrakategorizáltuk azokat a munkákat, amelyek eredetileg rossz kategóriába kerültek (pl.: szerkesztett kötetben megjelent publikáció helyett a szerző folyóiratot adott meg, tanulmány helyett könyvet stb.); valamint (d) kivettük azokat a publikációkat, amelyek nem a 2002–2013-as periódusban jelentek meg.

3. A publikációs listával kapcsolatos harmadik probléma a pontozással kapcsolatos. A KAB által megadott előzetes pontozás nem tartalmazott utasítást arra vonatkozólag, hogy a szerkesztett kötetekben megjelent tanulmányok hány pontot érnek, ezeket csak az *Egyéb publikációk* kategóriába helyezhettük volna el. Mivel ez túlzott aránytalanságot eredményezett, úgy döntöttünk, hogy a folyóiratokhoz hasonlóan ezeket is három kategóriába osztjuk, átvéve az előbbinél használt pontszámot is. A könyvfejezeteket tehát ISI-publikációk (azok a tanulmányok, amelyek nemzetközileg elismert kiadónál jelennek meg),⁴³ adatbázisban jegyzett publikációk (azok a tanulmányok, amelyek olyan könyvekben jelentek meg, amelyek megjelennek a Google Books adatbázisában), valamint egyéb publikációk (minden, ami nem fér bele az előző két típusba) kategóriákba rendeztük.

⁴³ Itt a Thompson Reuters kiadólisztáját tekintettük referenciának: <http://wokinfo.com/mbl/publishers/>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

4. Véleményünk szerint a KAB által megadott pontozás több szempontból kevésnek vagy igazságtalannak bizonyult: (a) A szakkönyvek és szerkesztett kötetek esetében nem adott differenciálási lehetőséget, tehát egységesen pontoztuk őket. Egyetlen egy kivételt tettünk: minden olyan, szakkönyvként megnevezett publikációt, amely nem haladta meg a 75 oldalt, tanulmánynak minősítettük. (b) Az előzetesen megadott módszertan alapján a kötet szerkesztés 10 pontot, az ISI-publikáció pedig 8 pontot ért. Habár nem módosítottunk ezen, úgy gondoljuk, hogy ez jelentős egyenlőtlenségeket okoz, hiszen egy nemzetközileg elismert szaklapban megjelent publikációnak sokkal nagyobb impaktja van, mint egy kötet szerkesztésének.

5. Az idézettséget a Publish or Perish számítógépes programmal⁴⁴ állapítottuk meg. A program a Google Tudós adatbázisát használja az idézettség megállapítására. Az így létrehozott adatbázis javításra szorult, mert egyes publikációk több név alatt jelentek meg (pl. a leggyakrabban megjelenő hibák egyike a személynév és a családnév felcserélése).

6. Előzetes terveinkkel ellentétben a kutatási projektekben való részvételt nem tudtuk pontozni, mert egyrészt ezeket az adatokat csak kevés kolléga adta meg, másrészt szinte senkinél sem szerepelt a kutatási pályázatok költségvetésére vonatkozó adat, amely alapján a kutatásokat differenciálni tudtuk volna.

7. A beérkezett önéletrajzok sok esetben nem tartalmaztak arra vonatkozó adatokat, hogy az illető milyen szakmai szervezetek tagja, vállalt-e szerkesztői feladatokat, továbbá milyen tudományszervezési feladatokat lát el. Ezeket saját ismereteink és az intézetek honlapjain elérhető önéletrajzok alapján igyekeztünk kiegészíteni.

Összefoglalva: az alábbi eredményeket mindenki a fenti megjegyzéseket figyelembe véve olvassa.⁴⁵ Bár előzetes terveink szerint a sorrendet nem akartuk nyilvánosságra hozni, ezt a kutatásban részt vevő kollegáknak eljuttatjuk, hiszen meggyőződésünk, hogy tanulságos képet adnak tudományterületünk állapotáról.

A tudományterület meghatározó képviselőinek azokat tekintettük, akik az átlagpontszám kétszeresénél nagyobb eredménnyel rendelkeznek. Az alábbiakban alfabetikus rendben mutatjuk be őket, továbbá rövidebb formában ismertetjük a tudományterület azon öt képviselőjét is, akik az átlagpontszám feletti értékekkel rendelkeznek. Őket szintén alfabetikus rendben mutatjuk be.

3.1.1. Bakk Miklós

Kutatási területei a politikaelmélet, a választási rendszerek, a kisebbségpolitika és az etnikai pártok. Munkássága fontos szerepet játszott a diszkurzív politikatudomány erdélyi magyar tudományos körökbe való bevezetésében és meghonosításában, valamint az alkotmányosság, regionalizáció és kisebbségek kapcsolatának

⁴⁴ Harzing, Anne-Wil (2014) *Publish or Perish*. Version 4.6.3. <http://www.harzing.com/pop.htm>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

⁴⁵ A publikációs listák is elérhetővé válnak mindenki számára.

román szakirodalomban való meghonosításában. Szakmai publikációi többek között a politikai közösség, az alkotmány és a magyar kisebbség viszonya, a regionalizmus/regionális identitás kérdése, az RMDSZ választási eredményeinek vizsgálata és a román pártrendszerben betöltött helye, illetve az autonómiavitákban megjelenő erdélyi magyarság és a Székelyföld problémájából születtek. Legjelentősebb munkája minden kétséget kizáróan a doktori dolgozatából kiadott *Politikai közösség és identitás* című kötet (Bakk 2008), mely a beérkezett válaszok alapján az utóbbi tíz év egyik legjelentősebb politikatudományi témájú munkájaként értékelhető. Emellett fontos munkája a Benedek Józseffel közösen szerkesztett, a regionalizmus témakörében megjelent *Politici regionale în România* című könyve is (Bakk, Benedek 2010).

Tudományos tevékenysége mellett aktív szerepet vállal a tudomány-népszerűsítés, valamint az alkalmazott politikatudomány területén is. Kezdeményezésére 2011-ben jött létre a Mensura Transylvanica elemző csoport, amely a minőségi politikai elemzések írása mellett a politikatudomány népszerűsítésében is fontos feladatot vállal, hiszen az általa vezetett csoport tagjai egyre több aktuálpolitikai kérdésben szólalnak meg. A fentiek mellett fontos szakmai tanácsadói szerepet vállalt a romániai magyar autonómiamozgalom megerősítésében is, hiszen nevéhez kötődik több, az elmúlt húsz évben napvilágot látott autonómiastratégia kidolgozása is.⁴⁶

Szakmai tevékenysége mellett szervezői feladatokat is vállalt, így a politológia magyar tagozatán 2004–2011 között a tagozatvezetői feladatokat is ellátta. Főállású oktatóként *Románia politikai rendszerét, Választási rendszereket, Demokráciaelméletet* és a *Bevezetés a politikai kommunikációba* című tárgyakat oktatja.

3.1.2. Bodó Barna

Politikatudományi munkássága leginkább az identitás, a szórvány, a közpolitika és etnoregionalizmus, valamint a civil szféra témáihoz kötődnek, munkásságában sajátosan ötvözi a tudományosságot, tudományszervezést és a civil aktivizmust, hiszen a kutatás mellett szerepet vállalt több egyesület szervezésében és szakmai folyóirat szerkesztőbizottságában. Ezek közül a legfontosabb a POLITEIA – Romániai Magyar Politikatudományi Egyesület, a Szórvány Alapítvány, valamint a Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége. Ezek közül tudományos szempontból a Szórvány Alapítvány a legfontosabb, amely jelentős szerepet tölt be a bánási magyar közösség életében, identitásának megtartásában és erősítésében, de egyedi kutatóközpontnak is számít, amely a szórványkérdést, valamint a román–magyar viszonyt tudományos szempontok szerint kutatja.

Tudományos szempontból legjelentősebb munkái az identitás, a szórványkutatás, a civil szféra, a regionalizmus és regionális politika, közpolitikák (mint pl. nyelvpolitika, oktatáspolitikák) tárgykörében jelentek meg egyéni kötetek és tanul-

⁴⁶ Erről lásd: Bognár é. n.

mányok formájában, melyek közül kiemelt említést érdemel az *Identitás egyetemesége* (Bodó 2004), továbbá a *Szórvány és nyelvhatár* című munkája (Bodó 2009).

Jelenleg a Sapientia EMTE Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Tanszékének docense és egyben szakkoordinátora. Az egyetemen több, főleg politikatudományhoz és közpolitikához köthető tárgyat oktat, de fontos szerepet vállalt a tanszék szakmai és tudományos megerősödésében. Kezdeményezésére az egyetem angol nyelvű szakfolyóiratot indított *European and Regional Studies* néven.

Kutatói és oktatói tevékenysége mellett ki kell emelni szerkesztői munkásságát is, hiszen a vizsgált időszakban közel 30 szerkesztett könyv és kiadvány fűződik nevéhez. Politikatudományi szempontból a legfontosabb a 2000 óta megjelenő *Romániai Magyar Évkönyv*, amely 2002–2010 között hat kiadást ért meg. Az *Évkönyv* a romániai magyar társadalom sajátos interdiszciplináris pillanatképét rögzíti, elkerülhetetlen olvasmány azok számára, akik az elmúlt tíz év politikai és társadalmi történéseit szeretnék értelmezni.

3.1.3. Demeter M. Attila

A BBTE Történelem és Filozófia Karának docense és egyben a Magyar Filozófiai Intézet jelenlegi igazgatója. Szakterülete a politikai filozófia és politikai eszmetörténet, kutatási és érdeklődési körébe tartozik az európai nacionalizmus eredetének, továbbá a nemzeti kisebbségek problémájának vizsgálata.

A politikai filozófia és eszmetörténet szakterületén számos kötete, tanulmánya jelent meg a nacionalizmus és multikulturalizmus, a politikai ideológiák, a nemzeti és etnikai kisebbségek, illetve a szabadság kérdéskörében, továbbá a modern politikai gondolkodás néhány jeles személyiségének a politikatudomány szempontjából releváns felfogását tanulmányok formájában is feldolgozta. Ezek közül a legfontosabb Charles Taylornak a negatív szabadság problémájáról, Hannah Arendtnek a közvetlen demokráciáról, Eötvös Józsefnek a nemzetiségi nézeteiről, valamint Balog Artúrnek a kisebbségi létről született munkája.

Politikatudományi szempontból legfontosabb munkája a *Republikanizmus, nacionalizmus, nemzeti kisebbségek* című könyve (Demeter 2005), amely a kisebbség-többség viszonyt a politikai filozófia terepén vizsgálja, ezzel megeremtvé a normatív alapot is a politikatudományi vizsgálódásra.

A tudományos tevékenysége mellett elvitathatatlan intézményépítési tevékenysége, hiszen alapító tagja a filozófiaoktatás háttérintézményeként működő Pro Philosophia Alapítványnak, valamint az intézmény által kiadott *Kellék* című filozófiai folyóiratnak, melynek célja egy, a társadalomtudományok művelői számára biztosított fórum létrehozása volt.

3.1.4. Horváth István

A BBTE Szociológia és Szociális Munka Karának oktatója, és 2007 óta a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet igazgatója. Kutatási területe a politikatu-

domány és a szociológia határterületén helyezkedik el, hiszen érdeklődési körébe a kisebbségsszociológia, migrációs folyamatok, nyelvhasználat és nyelvi jogok, demográfiai folyamatok tartoznak. Minden kétséget kizáróan legjelentősebb munkái a kisebbségi és nyelvi jogok érvényesítése és a migráció területén születtek, melyek – nemzetközi idézettségüket figyelembe véve – a leginkább számon tartott munkák. Ezek közül a később bemutatásra kerülő *Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania* című könyvet (Horváth 2002) és a *The culture of migration of rural Romanian youth* című, ISI adatbázisban jegyzett tanulmányt említhetjük meg (Horváth 2008). Idézettsége és publikációs listája alapján elmondható, hogy nemzetközileg talán a legintegráltabb társadalomtudós, hiszen a vizsgált periódusban publikációinak mintegy 20%-a angol nyelven jelent meg.

Kutatási tevékenységét és kutatási kapcsolatainak alakulását két intézmény befolyásolta: egyrészt a Szociológia és Szociális Munkás Kar keretében működő Etnikumközi Viszonyok Kutatóközpontjában 2007-ig több kutatást vezetett az interetnikus viszonyok és a magyar kisebbség választói viselkedésének témakörében (2003–2004), továbbá a kisebbségi jogokra vonatkozó előírások alkalmazásáról (2005–2006); másrészt a Kisebbségkutató Intézet Igazgatójaként is több kutatás vezetője, mint pl. a délkelet-európai államok migrációs, munkaerő-piaci és demográfiai folyamatait kutató SEEMIG projekt. Emellett több nemzetközi vizsgálatban vett részt, így a Wolfgang Zellner által koordinált EBESZ, kisebbségi rezsim hatásait vizsgáló projektben, a berlini Humboldt Egyetem keretében végzett *Etnikai migráció és érdekképviselés* című kutatásban, továbbá a magyarországi Teleki László Intézet keretében végzett kárpát-medencei demográfia vizsgálatban is.

3.1.5. Salat Levente

Munkásságát leginkább az a sajátos koncepció határozza meg, amiben az etnikumközi viszonyokat, nevezetesen a román–magyar viszonyt és a romániai magyar kisebbségi közösségnek a román államhoz való viszonyát értelmezi (Salat 2012). A vizsgált időszakban szerteágazó munkássága kiterjedt az etnopolitika és az etnokulturális megosztottság politikai következményeinek vizsgálatára, a román–magyar viszony, a demokrácia és a kisebbségi lét kérdéseire, oktatáspolitikára (különös tekintettel a felsőoktatás helyzetére), a politikai közösség és az erdélyi magyarság státusa és megmaradása feltételeinek kutatására, az RMDSZ mint etnikai párt identitásának és a választásokon való szereplésének értékelésére, továbbá az erdélyi magyarság autonómiához való viszonyának tisztázására.

Legfontosabb publikációk a vizsgált időszakban az etnopolitika és az etnokulturális megosztottság témakörében születtek, ebből kiemelhető a *Kulturális megosztottság és demokrácia – A normatív és az empirikus politikatudomány érvei a közösségi autonómia kérdésében* című kötete (Salat 2011a). A beérkezett válaszok alapján megemlíthető a *Korunk* folyóiratban megjelent, majd a *Magyar Kisebbség*

által átvett *A politikai közösség kérdése a többség–kisebbség viszonyának a nézőpontjából* című írása, melyet több kolléga a szakma egyik legfontosabb munkájaként tart számon (Salat 2011b). Publikációinak 33%-a román és angol nyelven született.

A BBTE Politika-, Közigazgatás és Kommunikációtudományi Karán az alap- és mesterképzésben több tárgyat oktat magyar, román és angol nyelven, továbbá érdemeihez fűződik, hogy megalapozta az etnopolitika oktatását, mely a politikatudományi képzés kötelező tárgya lett. Oktatói és kutatói tevékenysége mellett az egyetemi adminisztrációban jelentős pozíciókat töltött be: így 2003–2005 között a BBTE Nemzetközi Kapcsolatok Központjának igazgatója, 2004–2006 között rektorhelyettes, 2008-tól pedig a kar dékánhelyettese.

3.1.6. Balogh Márton

Kutatási és érdeklődési körébe a helyi és közösségfejlesztés, a nem-kormányzati szervezetek szerepe a közösségben, a projektmenedzsment és közpolitikák tartoznak. Több publikációja jelent meg a közösségfejlesztés, NGO és harmadik szektor, a helyi fejlesztési stratégiák módszertana, továbbá az EU-s források hatásai a regionális fejlesztésre témakörben, magyar, román és angol nyelven egyaránt.

Szakmai ismereteit és oktatói tapasztalatait a gyakorlatban is kamatoztatja, ugyanis a Civitas Alapítvány kolozsvári fiókjának igazgatójaként több településfejlesztési stratégiájának elkészítését irányította.

3.1.7. Fábíán Gyula

Jogász, a BBTE Jogi Karának docense. Munkássága a politikatudomány szempontjából főként a kisebbségi jogérvényesítés, a kisebbségi jogok, az alkotmánymódosítás és az EU-integráció kérdése, a közösségi jogok, az Európai Bíróság joggyakorlatának értelmezése, az EU intézményei és a szerződések vizsgálata szempontjából érdemel különös figyelmet. A BBTE Jogtudományi Intézetének oktatója, gyakorló jogászként pedig a kolozsvári Fellebbviteli Főügyészség ügyésze.

3.1.8. Kádár Magor-Elek

Kommunikációs szakember, munkássága a kampánykommunikációhoz és kampánykutatáshoz, a városmárkázáshoz, a média és a kommunikáció eszközeinek gyakorlati felhasználásához köthető. Szakértőként számos erdélyi város, így Kézdivásárhely, Székelyudvarhely, Kolozsvár brandjének kidolgozásában (városmárkázás) részt vett. Oktatóként a BBTE Kommunikáció és Közkapcsolatok Intézet alap- és mesterképzésének keretében több tárgyat oktat, mint például: Kommunikációs kampányok, Politikai marketing, Rendezvényszervezés, Médiakommunikáció, Reklámkommunikáció, Konfliktusmenedzsment.

2.1.9. Kiss Tamás

Szociológus-demográfus, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kutatója, a Kvantum Research közvélemény-kutató cég egyik alapítója. Annak a fiatalabb generációnak a képviselője, amelyik már szélesebb körű empirikus adatokra támaszkodva járult hozzá a diszciplína fejlődéséhez. Kutatásvezetőként és szakértőként több mint 50 kutatásban vett részt.

Publikációinak meghatározó témakörei: a demográfiai és a természetes népmozgalmi folyamatok, az RMDSZ és a magyar választók viszonyának alakulása, összehasonlító vizsgálat az erdélyi magyar fiatalok helyzetéről, továbbá az etnikai rétegződés kérdései. A vizsgált időszakban legfontosabb munkája a román és magyar nyelven is megjelent *Adminisztratív tekintet* című könyve, amely az erdélyi demográfiai diskurzusokat és a magyar népesség statisztikai megkonstruálását vizsgálja (Kiss 2010).

2.1.10. Szász Alpár Zoltán

A BBTE Politikatudományok szakjának egyik alapítója, 1998 és 2003 között tanulmányi igazgatója, jelenleg is oktatója, az Összehasonlító politológia, a Pártok és pártrendszer, valamint a Választás-politológia tárgyak oktatója. A Politeia – Romániai Magyar Politikatudományi Társaság ügyvezető elnöke.

Meghatározó munkái a kisebbségi pártok, különös tekintettel az RMDSZ választási sikerességének empirikus elemzése (önkormányzati, parlamenti és EP-választások), illetve a politikai viselkedés és a választói magatartás témakörében születtek.

3.2. Meghatározó munkák bemutatása

Az előzetes elképzelés szerint a meghatározó munkák kiválasztását a tudományterület képviselőire bíztuk volna: egy ankét keretén belül terveztük lekérdezni, hogy a diszciplína képviselői szerint a 2002–2012-es periódusban melyik volt az öt legmeghatározóbb szöveg (könyv, tanulmány, tudományos munka), amely az erdélyi magyar politikatudományhoz köthető. Az erre vonatkozó kérdésre azonban mindössze 13 válasz érkezett. Ez alapján úgy gondoltuk, hogy lehetetlenség releváns listát összeállítani. A 13 beküldő összesen 29 munkát nevezett meg,⁴⁷ amelyek közül négy emelkedett ki (legalább négy szavazatot kapott):

⁴⁷ A 29 megnevezett munkából kettő nem a 2002–2012-es periódusban jelent meg. Ezek közül kiemelendő *A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása* című, 2013-ban a Magyar Kisebbség folyóiratban megjelent tanulmány, amely a szavazatok számát tekintve teljesítette volna a feltételt (Kiss, Barna, Székely 2013).

- Bakk Miklós: Politikai közösség és identitás;
- Kiss Tamás – Barna Gergő – Székely István Gergő: A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása.
- Lőrincz D. József: Az átmenet közéleti értékei a mindennapi életben;
- Salat Levente: A politikai közösség kérdése a többség–kisebbség viszonyának a nézőpontjából.

Emellett a publikációk tudományos impaktjának vizsgálata alapján két munka idézettsége lényegesen magasabb volt a többinél. Nemzetközi beágyazottságukat figyelembe véve úgy döntöttük, hogy a fenti három mellett ezek bemutatására is vállalkozunk:

- Horváth István: Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities in Romania;
- Horváth István: The culture of migration of rural Romanian youth.

3.2.1. Bakk Miklós: Politikai közösség és identitás

A könyv központi témája a politikai közösség alakulásának és fenntartásának modellje, melyhez a szerző a hermeneutikára jellemző dekonstrukcióhoz és az ebből táplálkozó konstruktivista határelmélethez nyúl vissza, valamint Reinhart Koselleck aszimmetrikus ellenfogalmakról írott tanulmányát használja (Koselleck 1997). A kettő ötvözetéből egy olyan hárompólusú modellt dolgoz ki, amely a politikatudományban már ismert mi–ők ellentétre támaszkodik, ám túlmutat azon.

Bakk Miklós modelljének első pólusa az úgynevezett „mi-affirmáció”, amely azt a pillanatot éri tetten, amikor a csoport tagjai felismerik összetartozásukat és megnevezik azt. Ehhez nemcsak a tételes megkülönböztetés tartozik, hanem maga a határépítési folyamat is, hiszen a megnevezés és annak tartalommal való feltöltése az, ami meghatározza a közösség határait.

A modell második pólusa az „ők” aszimmetrikus megnevezése és opponálása. A „mi”-csoport megnevezése és körülhatárolása automatikusan együtt jár az „ők” meghatározásával is. Ez nemcsak a kosellecki aszimmetrikus ellenfogalmakra, hanem a politikai nyelvet felvázoló kutatásokra is jellemző, hiszen az önmeghatározás úgymond „pozitív” tényezői elkerülhetetlenül összefüggnek annak negatív elemeivel is. E második pólus feladata a kizárás és befogadás mechanizmusainak szabályozása, illetve a „mi” és „ők” közötti határvonalak fenntartása.

A hárompólusú modell harmadik pólusa az, amelyik kilépteti Bakk Miklós elméletét a klasszikus dichotómiából, hiszen feltételezése szerint a „mi” és „ők” közötti ellentét felépítése és tartalommal való feltöltése nem elégséges feltétel egy politikai közösség megkonstruálásához és fenntartásához. A hiányzó elem a Koselleck nyomán bevezetett „várakozási horizont” kialakulása, amely végül is a

felépített kategóriát cselekvő közösséggé alakítja. A várakozási horizont tehát nem más, mint az a pólus, amely az értékekben megfogalmazott törekvéseket összekapcsolja a tapasztalati térben megfogalmazott lehetőségekkel (Bakk 2008: 61–71). Tehát a várakozási horizont segítségével a közösség tagjai „egyszerre határozzák meg a valóságot és a célokat és szabályozzák a célokon keresztül a jövőképet” (Bakk 2008: 66–67). Míg az első két pólus határozza meg a közösség határvonalait, a tagsághoz szükséges feltételeit, ez utóbbi az, amelyik cselekvővé teszi az emígy kialakított közösséget, hiszen célokat és saját maga irányította jövőképet rendel hozzá. Ugyanakkor az elváráshorizont befolyásolhatja magát a mi-affirmációt is, hiszen céljaival és jövőképével újraértelmezheti ennek kereteit.

A könyv második részében a szerző a hárompólusú modell alkalmazására koncentrálna, két fontos politikai identitásra – a nemzeti identitásra és a bal–jobb dichotómiára – alkalmazva azt. A nemzeti identitás elemzése és analitikus feltárása a nacionalizmuselméletek magyar nyelvterületen született talán legfontosabb elméleti munkája, hiszen a fent már bemutatott modell alkalmazása mellett szintetizálja és kritikailag összefoglalja a nacionalizmuselméletek eddigi áramlatait és legfőbb szerzőit.

Bakk Miklós a modernitás és nemzet kapcsolatát boncolgatja, Liah Greenfeld elméletét továbbgondolva arra a következtetésre jut, hogy ellentétben azzal, amit a modernista szerzők (Benedict Anderson vagy Ernest Gellner) állítanak, a nemzeti identitás és nacionalizmus nem a modernitás hatására jön létre, hanem éppen fordítva, a nemzet volt és lehetett az egyetlen olyan konstrukció, amelyik keretet tudott biztosítani a modernitás kialakulásának (Bakk 2008: 144–181). Más szóval, a nacionalizmus – saját önaffirmációjával és elváráshorizontjával – garantálja a közösség számára azt a termékenységet, amelyen a modernitás végrehajtása alapszik.

Egy másik sajátos gondolat Bakk Miklós nacionalizmuselméletében a kettős határ kérdése. Az általa kidolgozott hárompólusú modell fontossága a politikai identitás megújulási képességében rejlik, ami csakis a kettős határ és az általa generált termékeny feszültség bevezetésével válik lehetségessé. A nemzet mint politikai közösség és a hozzárendelt politikai identitás ilyen típusú felfogása megengedi az egyik legfontosabb vita, mégpedig a politikai/civil, illetve etnikai/kulturális nacionalizmusok között húzódó végtelen vita feloldását (Bakk 2008: 166–177). Nem szükséges részletezni, hogy a két értelmezés miért nem fér össze, hiszen látható, hogy a két látszólag ellentétes típusú határkonceptió az esetek jelentős részében nem egybeeső csoportokat hoz létre. A hárompólusú modell feloldja ezt a feszültséget, hiszen megközelítésében a konkurens határértelmezések az elváráshorizont és a cselekvő politikai közösség fejlődési irányának szerves részeivé váltak. A különböző értelmezések ütköztethetőek, és ez a feszültség (belső vita) garantálja a politikai közösség fejlődési dinamikáját.

3.2.2. Horváth István: Facilitating conflict transformation. Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on national minorities to Romania

A könyv jelenleg a legtöbbet hivatkozott erdélyi magyar politikatudományi témájú írás. Témáját tekintve egyike az első olyan angol nyelvű monográfiáknak, amelyek a romániai kisebbségi, ezen belül a romániai magyar helyzet 1989 utáni alakulásának részletes bemutatására vállalkozik. Megközelítése két szempontból is sajátos. A magyar–román viszony alakulását végig az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának tevékenysége függvényében tárgyalja, valamint Rogers Brubaker hármas kapcsolatrendszerébe helyezi bele (Brubaker 1996: 55–78). A két megközelítés következményeként egyrészt a többségi–kisebbségi viszony egy, a nemzetesítő állam, az anyaállam, valamint a nemzeti kisebbség által generált erőterben és bonyolult kapcsolatrendszerként értelmeződik, másrészt a bemutatott szereplők döntései mögött minden esetben megjelennek a Főbiztos ajánlásai és megnyilvánulásai is.

Horváth István könyvének központi tézise, hogy a Főbiztos tevékenysége döntően befolyásolta a romániai kisebbségi helyzet alakulását, amely egy klasszikus kizáró etnikai nacionalista szembenállásból fokozatosan egy interetnikus együttműködésen alapuló, de nem konfliktusmentes kapcsolattá alakult (Horváth 2002: 117). Véleménye szerint a Főbiztos beavatkozásának hatékonysága három szempontból elemezhető: operacionális, normatív és érdemi szempontból. Az első a szereplők közötti kommunikáció fenntartását, a második a nemzetközi normákhoz való igazodás fontosságának közvetítését, a harmadik pedig érdemi javaslatok megfogalmazását feltételezi. A Főbiztos pedig mindhárom szempontból krízishelyzetekben avatkozott be (ilyenek például a román–magyar alapszerződés aláírásakor, az 1995-ös oktatási törvény elfogadásakor vagy az önálló magyar egyetem megalakításának 1996–1998-as késleltetésekor kialakult konfliktus), konkrét megoldási javaslatokat fogalmazva meg a szereplők számára (Horváth 2002: 118–123). Ugyanakkor a többségi–kisebbségi konfliktus pacifikálódása nem kizárólag a Főbiztos befolyásának köszönhető. Horváth István véleménye szerint ez megfelelő politikai kontextusban is történt, hiszen egyrészt 1993 után világos konszenzus alakult ki az ország nyugati integrációjával kapcsolatban, másrészt a romániai konfliktus aránylag átláthatónak mondható, mind a szereplők száma, mind pedig a különböző csoportokon belüli szembenállás tekintetében, harmadrészt mindkét (ha az anyaállamot is figyelembe vesszük, mindhárom) táborban fokozatosan nőtt azon szereplők száma, akik hajlandók voltak kompromisszumokat kötni (Horváth 2002: 124–125).

Tartalmi szempontból a könyv három részre tagolódik. Az első rész részletesen tárgyalja a többségi és kisebbségi nacionalizmus alakulását, fontos fordulópontként mutatva be Románia Európa-centrikusságának fokozatos megjelenését (ide érti a Szociáldemokrácia Romániai Pártja (PDSR) által megfogalmazott célkitűzések változását, a nemzetközi jogi normákra való odafigyelés megjelenését és az

ellenzék 1996-os politikai győzelmét), amely a magyar–román alapszerződés aláírásához, valamint az RMDSZ kormányra kerüléséhez vezetett (Horváth 2002: 22–54). A második rész a kisebbségek politikai részvételének intézményes kereteit vizsgálja, az alkotmányos berendezkedéstől, a Nemzeti Kisebbségek Tanácsán és a Kisebbségvédelmi Hivatalon keresztül a Kisebbségügyi Minisztérium létrehozásáig (Horváth 2002: 59–75). Az utolsó rész a nyelvi és oktatási jogok kérdéskörével foglalkozik, egyben részletesen tárgyalva a Főbiztosnak a kérdésben kifejtett tevékenységét is (Horváth 2002: 77–114).

Horváth István véleménye szerint a nyelvi és oktatási jogok terén jól kimutatható a Főbiztos tevékenysége és az interetnikus kapcsolatok pacifikálódása közötti kapcsolat, hiszen míg 1993-ban beavatkozása instrumentális és több általános területet érint, addig 1995-től kezdve fokozatosan érdemivé válik, és az oktatásra fókuszál. 1997-től az oktatási kérdéseken belül egyre, az önálló magyar egyetem problémájára koncentrálni, proaktív módon kilépve klasszikus mediátori szerepéből (Horváth 2002: 77). Oktatási szempontból a Kisebbségi Főbiztos szerepét Horváth két eseményben való részvételében látja kulcsfontosságúnak, az 1995-ös oktatási törvény végrehajtásának megakadályozásában (Horváth 2002: 93–98), valamint az 1997-es kormányválság feloldásában, amikor a Petőfi–Schiller Egyetem ötletének és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem multikulturalitásának kidolgozásában döntő feladatot vállalt (Horváth 2002: 98–116).

3.2.3. Horváth István: The culture of migration of rural Romanian youth

A tanulmány témája a migráció kultúrájának vizsgálata a romániai fiatalok esetében, azonban terepmunkáját túlnyomó részt magyarok által lakott falvakban végezte, és következtetéseiben jelentős mértékben támaszkodik az erdélyi magyar szakirodalomra. Horváth István Mezőpaniton és Detrehemtelepen végzett terepmunka (interjúk, fókuszcsoportos beszélgetések) alapján próbálja meg a migrációs trendek által generált strukturális társadalmi változásokat feltárni.

Kiindulópontul a Massey és társai által bevezetett fogalom, a *migráció kultúrája* szolgál, amely szerint egy településen belül megjelenő migrációs tapasztalatok kihatással vannak a közösségen belüli értékekre és kulturális percepciókra is (Massey et al. 1993). Ez szerintük háromféleképpen valósulhat meg. Egyrészt a migráció egy kulturálisan is értelmezhető tényné válhat, hiszen új viselkedési szokásokat és értékeket honosít meg a küldő közösségben, és módosítja az egyéni döntéshozatali kontextusokat is. Másrészt a migráció módosíthatja a stabilitással és mobilitással kapcsolatos értékeket és ideológiákat. A közösség tagjai inkább a migrációt tartják a legmegfelelőbb stratégiának, és fokozatosan elfordulnak a helyi munkaerőpiac által nyújtott lehetőségektől. Harmadrészt a migráció szimbolikus értelmet nyerhet azzal, hogy egy lehetséges gyakorlatból a felnőtté válás elkerülhetetlen részévé válik (Horváth 2008: 773–775).

A tanulmány fő mondanivalója ez utóbbi kulturális változástípushoz kötődik. Míg a falusi fiatalság körében a migrációhoz való hozzáállás egy a felnőtté váláshoz szükséges beavatási rítusnak tűnik, Horváth István meglátásában ez távolról sem az, hanem a gazdasági és társadalmi változásokra adott válaszként jelenik meg. A migráció a mai vidéki fiataloknál már teljes mértékben része a társadalmi munkamegoszlásnak, és vonzó megélhetési lehetőségeket nyújt azok számára, akik a helyi munkaerőpiacon nem találják meg a munka által nyújtott stabilitást. Továbbá egy olyan pragmatikus stratégiaként jelenik meg, amely segít a társadalmi elvárások és a társadalom által nyújtott lehetőségek közötti feszültséget feloldani. Mindez a szerző szerint egy olyan kontextusban jelentkezik, amelyben a falusi fiatal munkavállalók minden szempontból a posztszocializmus társadalmi és gazdasági változásainak vesztesei. Egyrészt az átalakuló gazdasági rendszerben a szakképzetlen és tapasztalatlan munkaerő beilleszkedése a legvalószínűtlenebb (sem a munkahelyi stabilitás, sem pedig a megélhetés számukra nem biztosított), másrészt a falusi fiatalokat nem érdekli a továbbtanulás lehetősége, amely a 2000-es évekre a felnőtté válás feltételévé válik, helyettesítve az addig jellemző stratégiákat. Kulturális szempontból tehát a migráció nem egy beavatási rítus és megélhetési stratégia, hanem inkább „határozatlan kontextusként” (Horváth 2008: 783) jelenik meg, amelyben a fiatalok a felnőtté válás meghosszabbított bizonytalanságaival megbirkóznak.

3.2.4. Lőrincz D. József: Az átmenet közéleti értékei a mindennapi életben

A könyv központi témája „a közvélemény-formálók és a publikum közötti viszony” (Lőrincz 2004: 7) tárgyalása a rendszerváltás és a posztszocialista átmenet kontextusában. A szerző arra keresi a választ, hogy milyen társadalomképet formál saját magának a mindennapi ember, ebben hogyan jelennek meg a közjóhoz és közérdekhez kapcsolódó kérdések, és milyen viszonyban vannak az egyének magánérdekével és magánügyével. A kérdés megválaszolása érdekében két konkurens hipotézissel vitatkozik. Az első a kilencvenes évek nacionalizmuselméleti szakirodalmából ismert, és központi tézise az, hogy a társadalmi értékek kialakításában az értelmiségnek és a politikai elitnek van döntő szerepe, „a lakosságot kizárólag a meggyőzés, a manipuláció, a propaganda, az absztrakt közösségekhez kapcsolódó értékek passzív befogadjának tekinti” (Lőrincz 2004: 15). A másik értelmezés a csíkszeredai Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport nevéhez kötődik. Bíró A. Zoltán, a munkacsoport vezetője egyik munkájában az elit diskurzusát szembeállítja a népi diskurzusokkal, és arra hívja fel a figyelmet, hogy habár az előbbi azt feltételezi, hogy a „nép” képviselője „alig tud valamit mindezekről, és nem is tud (akar? képes?) odafigyelni az »alulról jövő« hangokra, véleményekre, problémákra” (Lőrincz 2004: 51).

A két hipotézis vizsgálatára Lőrincz D. József kettős stratégiát alkalmaz. Egyrészt bemutatja az értelmiségi szerepvállalás alapjait és fő jellemzőit, valamint kritikailag

értelmezi kialakulásának történetét, másrészt a *Háromszék* című napilap olvasói leveleinek diszkurzív elemzése segítségével megpróbálja a „lent” zajló átmenet közéleti és mindennapi értékeit feltárni. Tézisét a két szféra interakciójának és egymásra gyakorolt hatásának elemzése adja.

Lőrincz D. József véleménye szerint az értelmiségi szerepvállalás a '90-es években is érvényes formája már a kommunizmus alatt kialakult, és azzal magyarázható, hogy a hatalom mindent uraló politikája következtében a kisebbségi elit fokozatosan kiszorult a nyilvánosságból. Ennek következtében a kisebbségi elit egy olyan nyelvezetet keresett, amely „lehetővé teszi a helyes, pontos dekódolást” (Lőrincz 2004: 34), tehát mindenki számára érthető és elérhető. Az egyetlen lehetőséget a népi ideológia és fogalmai („közösség”, „hagyomány”, „népszolgálat”) (Lőrincz 2004: 35–36), valamint az „ambivalens diskurzus” mint kommunikációs forma jelentették (Lőrincz 2004: 67–90). Az ambivalens diskurzus egyben jelentette a tiltott vagy megtúrt fogalmak és problémák nyilvánosságba való rejtett belopását, valamint a „hivatalos” és „nem hivatalos”, a „saját” és „idegen” közötti feszültség feloldását (Lőrincz 2004: 68). Pontosabban: hozzásegítette az értelmiségi elitet, hogy úgy őrizze meg integritását, hogy ne kelljen a hatalommal nyíltan szembe szállnia, valamint egy olyan keretet teremtett az egyén számára, amely segítségével egyrészt „elfogadható, pragmatikus önképet és világmépet” alakíthat ki önmaga számára, „másrészt a mindennapi élet konfliktusainak is elejét veszi, hiszen az ambivalens diskurzus »megszabadít« az őszinteség, a szókimondás kényszerétől, a következetességtől” (Lőrincz 2004: 88).

A levelek elemzése alapján Lőrincz D. József megpróbálja feltárni az átmenet mindennapi értékeit, és bebizonyítja, hogy ezek teljesen más jellemzőkkel bírnak, mint az elitek által megfogalmazott nemzeti és közösségi diskurzus. A levelek elemzéséből több következtetést is levon, melyek rávilágítanak az elit és nép által propagált értékek közötti szakadéokra, de a kettő kapcsolatára is. Egyrészt a mindennapi ember számára „komoly problémákat okozott az új intézményi, adminisztrációs rendszerben, az 1989 utáni értékek, fogalmak, jelszavak világában való eligazodás” (Lőrincz 2004: 98). Másrészt azonban a levelek felépítése és a problémák megfogalmazása arra enged következtetni, hogy az emberek tisztában vannak a nyilvános kommunikáció szabályaival és elvárásaival, hiszen az esetek nagy részében problémáikat nem magánérdekként, hanem közérdekként vezetik fel, valamint átveszik a sajtóban megjelenő, főleg az elit által képviselt diskurzusok formáját és kommunikációs sémáit (Lőrincz 2004: 105–119). Harmadrészt a levelek által megfogalmazott értékek csak néhol kötődnek a romániai magyar elit által megfogalmazottakhoz, „nagy hangsúlyt fektetnek az igazságosságra, a törvényességre, a (főleg egyéni) jogokra, az egyenlőségre” (Lőrincz 2004: 149).

A szerző tézise az, hogy nem beszélhetünk sem a „nép” „elitek” általi feltétlen manipulációjáról, sem pedig az „elit” és a „nép” teljes elszakadásáról. A kettő kapcsolata Max Weber legitimitást és érvényességet elkülönítő keretében értelmezhető.

Eszerint egy társadalomban több „rendet” különíthetünk el, melyek közül a mindennapi ember többet is legitimnek gondolhat – hiszen elfogadja az elit által megfogalmazott jövőképet és politikai programot is –, azonban csak egyet gondol érvényesnek, azt, amely „[meg]határozza a szándékolt értelemmel bíró cselekvést a mindennapi életben” (Lőrincz 2004: 160). Összefoglalva: az erdélyi magyar társadalom nagy kihívását és veszélyét pont ez a kettősség adja, hiszen „a lakosság nagy része ismeri a diskurzusokat, de nem alkalmazza. (...) egyszerűen improvizál. Válaszai a változások hozta kihívásokra esetlegesek, nehéz lenne valamilyen koherens cél-érték- és normarendszer köré szervezni őket. (...) A politikai, szellemi elit társadalomépítő tevékenysége nem nevezhető sikeresnek. Legfontosabb értékei, témái, értelmezési keretei nem jelennek meg a mindennapokban” (Lőrincz 2004: 169).

3.2.5. Salat Levente: A politikai közösség kérdése a többség–kisebbség viszonyának a nézőpontjából⁴⁸

A tanulmány központi témája a politikai közösség fogalmának körüljárása annak érdekében, hogy megoldást találjon a romániai magyar kisebbségi közösség és a román politikai közösség közötti feszültségekkel terhelt kapcsolat feloldására.

Bár a szerző saját bevallása szerint arra keresi a választ, hogy „lehet-e egyáltalán a román politikai közösség részének tekinteni az erdélyi magyarokat” (Salat 2011b: 161), inkább azt vizsgálja, hogy lehetséges-e egy olyan politikai közösség-értelmezés, amely nem szükségszerűen egy kiváltságos csoport érdekei szerint jön létre és stabilitásának egyetlen zálogát az etnikai, nyelvi és vallási homogenizációban látja (Salat 2011b: 165–166).

A kérdés megválaszolása érdekében a kommunitarista politikaelmélet szakirodalmához nyúl, és olyan szerzők politikai közösségről alkotott véleményét dolgozza fel, mint Elizabeth Frazer, Dominique Schnapper vagy Andrew Linklater. Ezek alapján az etnikailag megosztott társadalmak egységes politikai közösségbe való szerveződésének több feltétele van. Egyrészt világossá válik, hogy a homogenizáció nem elégséges feltétele, az etnikai megosztottság pedig nem feltétlenül akadály a politikai közösség létrejöttének, sikere inkább abban rejlik, hogy a közösség tagjai képesek-e egyetértésre jutni „az önálló politikai egység indokoltságát illetően”, valamint képesek-e egy olyan közös politikai projektet elfogadni, amely képes „semlegesíteni a kulturális és identitásbeli különbségekből fakadó ellentéteket és rivalizálásokat” (Salat 2011b: 170). Másrészt a szuverén nemzetállamok által alkotott rendszerben érzékelhető egy ellentmondás, hiszen ezek egyszerre kell univerzálisak és partikulárisak, kizárók és befogadók legyenek. Más szóval: nem tökéletesek voltak miatt váltak a világrend domináns alkotóelemeivé, hanem mert jobbnak

⁴⁸ A tanulmány először a *Korunk* folyóiratban jelent meg két részben, majd a *Magyar Kisebbség* osztatlanul közölte. A hivatkozások áttekinthetőségére való tekintettel jelen szövegben ezen utóbbi verziót használjuk.

bizonyultak a velük szemben megfogalmazódó kozmopolita alternatívánál (Salat 2011b: 175–176). Mindkét esetben a megoldás az állam kezében van, hiszen az állam az, aminek rendeznie kell a kulturális megosztottságot áthidaló politikai közösség létrejöttét, egyben feloldva „a szuverenitás, a területelviség, az állampolgárság és a kulturális hovatartozás közötti összefonódást” (Salat 2011b: 178).

A tanulmány második felében Salat Levente megpróbálja a fenti eszmefuttatást a román–magyar viszonyra vetíteni. Empirikus adatokra támaszkodva bebizonyítja, hogy egyrészt a román politikai közösség megformálói kizárják a romániai magyarokat közösségükből, sokszor ellenük formálva azt, másrészt a magyarok saját politikai közösségük létrehozásával képzelik el a román államba való integrációjukat (Salat 2011b: 179–186). A szerző a többség–kisebbség viszony rendeződésének három alternatíváját látja, az első a homogenizációs törekvések felerősödését, a második Románia multinacionális állammá való átalakulását, a harmadik pedig a jelenlegi status quo fenntartását feltételezi (Salat 2011b: 187).

Salat Levente nem ad választ arra a kérdésre, hogy melyik alternatíva a legvalószínűbb, azonban véleménye szerint a helyzetet döntően fogja befolyásolni a magyar állam által elfogadott kedvezményes honosítási törvény megjelenése, amely a harmadik alternatívát hatályon kívül helyezi, és jelentősen gyengíti a másodikat, valamint „végérvényesen levette a napirendről” azt a kérdést, hogy lehet-e egyáltalán a román politikai közösség részének tekinteni az erdélyi magyarokat (Salat 2011b: 188–190).

3.2.6. Kiss Tamás – Barna Gergő – Székely István Gergő: A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása

A három szerző tanulmánya a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet keretében lezajlott *Etnikai pártok, kisebbségi választói magatartás* elnevezésű kutatási projekt eredményeiből született. Tanulmányukban – elemezve az 1991–2012 közötti választási adatokat, illetve az utóbbi évek pártopciókra vonatkozó közvéleménykutatásait – arra keresik a választ, hogy hogyan néz ki az RMDSZ és a romániai magyar választók viszonya, illetve, hogy milyen szabályszerűségekkel írható ez a kapcsolat körül. Kiindulópontjuk a következő: (1) a magyar választópolgárok részvétele a parlamenti választásokon hasonló a többségi népeességhez, továbbá (2) a magyar szavazók pártopciói nagyfokú állandóságot mutatnak, aminek következtében az RMDSZ a román politika egyik legstabilabb szereplője lehet (Kiss–Barna–Székely 2013: 7–9). A tanulmány fő állítása az, hogy az állandóság mögött – figyelembe véve az elmúlt 25 év eseményeit – a Szövetség és a választók közötti kapcsolódás átalakulása figyelhető meg, amely nemcsak az RMDSZ stratégiaváltásával magyarázható, hanem van egy tágabb, a román politikai életbe és a pártrendszerbe ágyazható kontextusa is.

Elméleti megközelítésként az etnikai pártok szakirodalmát tekintik át, és számos párttipológiát ismertetnek (Horowitz, Chandra, Rudolph és Thomson, Gunther és Diamond, továbbá Kitschelt), azért, hogy feltárják az etnikai pártok és a politikai partikularizmus⁴⁹ jelensége közötti lehetséges összefüggéseket és ennek, az RMDSZ-re vonatkozó konzekvenciáit. A szerzők állítása szerint, a rendszerváltás pillanatában az RMDSZ létrehozásában szerepet játszó értelmiségi elit a két világháború közötti kisebbségi társadalom modelljéhez tért vissza, melynek lényege, hogy az érdekképviselőt a politikai szervezetnek aktív társadalomszervezői tevékenységgel kell kiegészíteni és létre kell hoznia az ennek fenntartásához szükséges intézményrendszert (Kiss–Barna–Székely 2013: 15–20). Ez azzal is magyarázható, hogy a 90-es évek első felében a Szövetségnek a parlamenti képviseleten túl kevés esélye volt érdekei érvényre juttatására.

A változás az után állt be, hogy javult a magyarok megítélése a román közvéleményben (Horváth–Lazár 2001: 120–136) és 1996-ra a román politika nem az etnikai kérdések mentén polarizálódott, ennek következtében pedig az RMDSZ kormányzati pozícióba került (Kiss–Barna–Székely 2013: 19–26). Egy további, harmadik elem is hozzájárult a stratégiaváltáshoz, ez pedig a párton belüli elitcsereével magyarázható, ugyanis az értelmiségi (kulturális) elitel szemben egyre inkább előtérbe kerültek a gazdasági érdekcsoportok, ennek következtében az állami erőforrásokra alapozó stratégia vált meghatározóvá. (Kiss–Barna–Székely 2013: 20). A stratégiaváltás során alapvető változás játszódott le a Szövetségen belül: noha kiemelten kezelték az egyes polarizáló közpolitikákat (anyanyelvhasználat), a hangsúly a közpénzből és állami forrásokból történő juttatásokra helyeződött át (erőforrás- és pozíció-allokáció), főként fejlesztési pénzek formájában.

A szerzők véleménye szerint ez a változás az RMDSZ és a választói közötti kliensi viszony kialakulásához vezetett, ami azonban nem feltétlenül a Szövetség etnikai párt jellegéből adódó szükségszerűség. Ez a román pártrendszer alapvető jellemvonásaiból – alacsony ideológiai polarizáltság, alacsony blokkstabilitás, a pártok közötti nagymértékű vándorlás – adódik, hiszen azzal, hogy nem ajánlják fel a magyaroknak a politikában való részvétel egyéb formáit, a többségi román pártok is fontos szerepet játszanak az etnikai politizálás fenntartásában (Kiss–Barna–Székely 2013: 20).

4. A politikatudomány helyzetének kritikus önértékelése

A szakirodalmi áttekintő fontos része az önvizsgálat. Ezt egyrészt az ankétra beérkezett válaszokból, másrészt a publikációs jellemzők és szakirodalmi beágyazottság

---

⁴⁹ A politikai partikularizmus számos megjelenési formája ismert: patronázs, klientelizmus, közpénzből finanszírozott közvetlen juttatások (beruházások) és korrupció (Kopecky és Sherils 2008: 355–371, idézi Kiss–Barna–Székely 2013: 13).

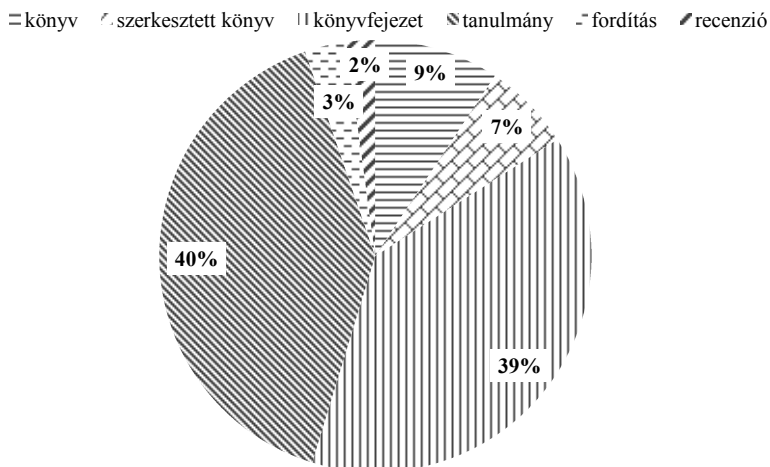
statistikai elemzése alapján fogjuk elvégezni. A fejezet első részében a publikációk megjelenési éve, típusa, nyelve és kiadási helye, valamint a citációs indexek alapján próbálunk az erdélyi magyar politikatudomány jelenlegi állásával és fejlődési trendjeivel kapcsolatos releváns következtetéseket levonni. A második részben a beérkezett 11 válasz elemzését mutatjuk be.

4.1. Publikációs jellemzők és szakirodalmi beágyazottság

A hozzánk eljuttatott 33 publikációs lista alapján az erdélyi magyar politikatudomány 2002 és 2013 közötti jegyzéke mintegy 740 címet tartalmaz. Ezeknek mintegy 40%-a folyóiratban megjelent tanulmány, 39%-a könyvfejezet, további 8-8%-a önálló, illetve szerkesztett kötet. A publikációk mindössze 2%-a recenzió. Ezen utóbbi arány szembetűnően alacsony. A politikatudomány szakterületébe tartozó szerzők a 2002–2013-es időszakban mindössze 16 recenziót közöltek, ami lényegesen elmarad a nyugaton tapasztaltaktól.⁵⁰ Továbbá a 2,2%-os arány annál is furcsább, mivel a vizsgált időszakban körülbelül nyolcszor annyi saját vagy szerkesztett kötetet jelentettek meg.

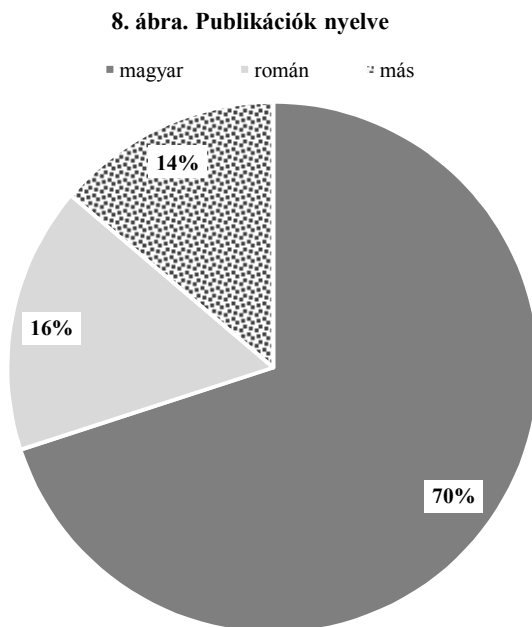
A recenziók alacsony száma a politikatudományi mezőn belüli fontos problémára hívhatják fel a figyelmet. Egyrészt arra engedhet következtetni, hogy a szerzők csak kevés esetben reflektálnak egymás munkáira, annak ellenére, hogy hasonló témakörben írnak. Másrészt betekintést nyújt a szerzők publikálási stratégiájába: a recenzióknak – a tudomány fejlődésében betöltött fontos szerepe ellenére – vélhetően alacsony a presztízse.

7. ábra. Publikációk típus szerinti eloszlása

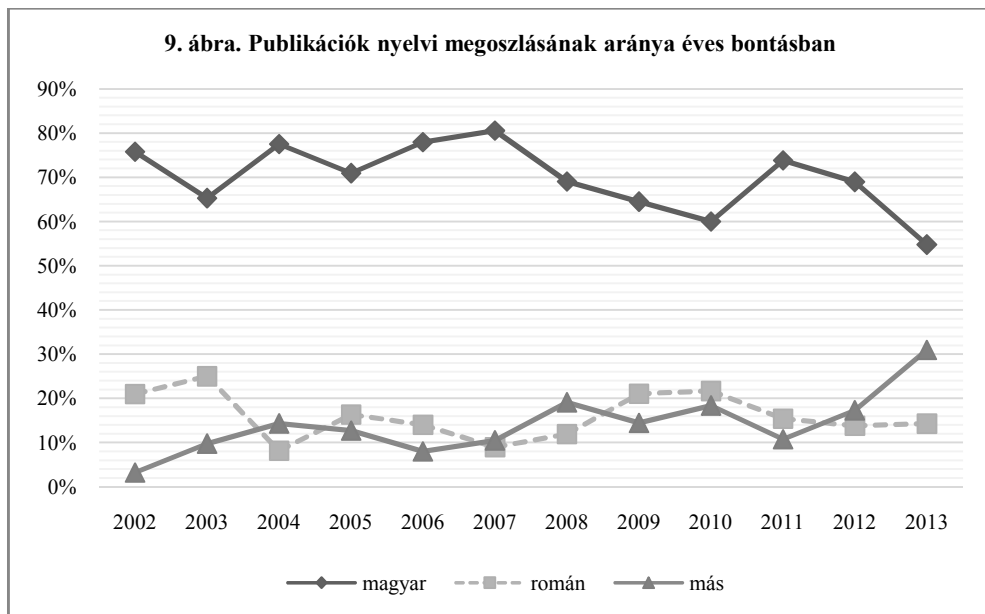
⁵⁰ Bármelyik angol nyelvű szakfolyóirat felütésével meggyőződhetünk a recenziók fontosságáról, hiszen majdnem minden szám tartalmának egy jelentős részét ezek teszik ki. Ugyanakkor megállapítható, hogy sok esetben a szakma elismert nevei is írnak kritikákat a frissen megjelent munkákról.

A publikációkat azok nyelve szerint három kategóriába soroltuk: magyarul, románul vagy más (főleg angol) nyelven megjelenő írásokra. Az első két kategória a szerzők romániai és magyarországi politikatudományba való integrációjára, a más nyelven megjelenő írások pedig nemzetközi beágyazottságukra világíthatnak rá.

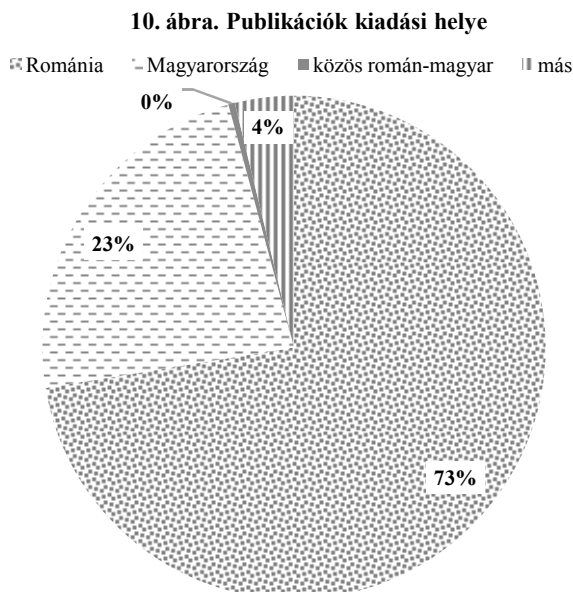

A fenti ábra alapján elmondható, hogy az erdélyi magyar politikatudomány képviselői túlnyomó részt magyarul publikálnak (70%), míg a románul és más nyelven megjelenő publikációk aránya majdnem megegyezik. Fontos megemlíteni, hogy a fenti jellemzőktől kevés szerző publikációs stratégiája tér el jelentősen, ezek közül a legfontosabbak Balogh Márton, Horváth István és Pálfy Zoltán, hiszen publikációik kevesebb mint fele jelent meg magyarul. Ugyanakkor több szerző munkája kizárólag magyar nyelven jelent meg.

A publikációs stratégiák alakulására a nyelvi megoszlás éves bontásban való elemzése ad választ. Az alábbi ábra alapján kimutatható a más nyelven (főleg angolul) megjelenő publikációk arányának lassú növekedése és a magyarul megjelenő szövegek arányának csökkenése. Érdekes módon a román nyelven kiadott tanulmányok aránya stagnál. Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy nő a szakterület képviselőinek nemzetközi beágyazottsága, hiszen a más nyelveken (főleg angolul) megjelenő munkák mindössze 23,1%-a jelenik meg külföldön, 53,8%-a Romániában, 23,1%-a Magyarországon lát napvilágot.

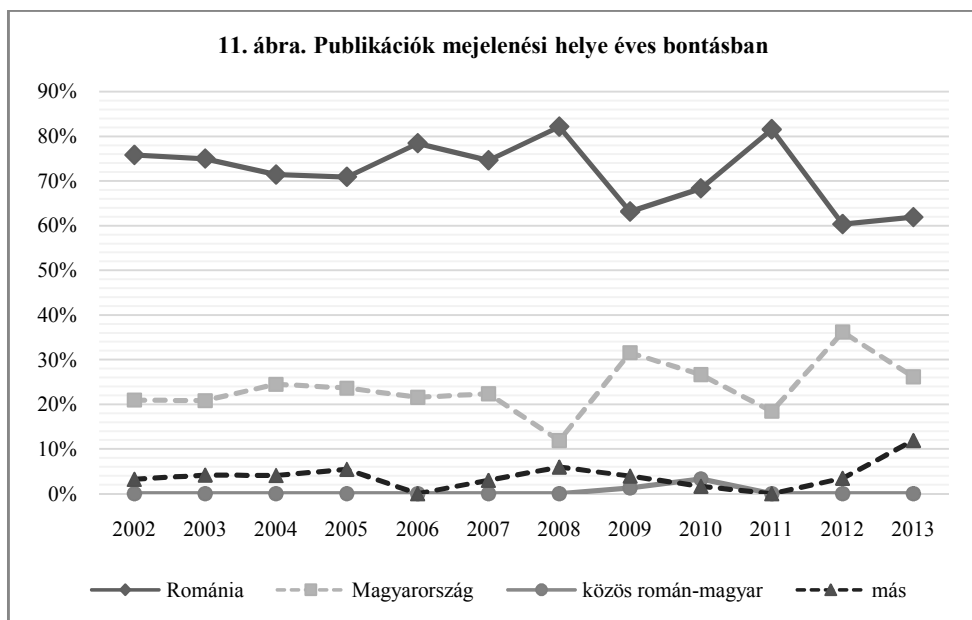

A szakmai beágyazottság másik fokmérője a publikációk kiadási helye. Kiadási hely szerint a publikációkat négy kategóriába soroltuk: Romániában, Magyarországon, más országban megjelent munkák, valamint közös, román–magyar kiadású szövegek. Az alábbi ábra alapján elmondható, hogy a vizsgált szövegek mintegy 73%-a Romániában jelent meg, 23%-a pedig Magyarországon. A nemzetközi folyóiratokban vagy kiadóknál megjelent munkák aránya elenyésző, mindössze 4%.

A romániai kiadás dominanciájától több szerző is eltér (a legjelentősebbek Kiss Tamás és Lőrincz D. József), akik szövegeik majdnem felét magyarországi kiadóknál és folyóiratokban jelentették meg. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy hat szerző kizárólag Romániában publikált.

A publikálási stratégiák kiadási hely szerinti éves alakulása más jellemzőkre is rávilágít. Míg a távolabbi külföldön megjelenő szövegek aránya nem változik, addig a magyarországi kiadóknál és folyóiratokban megjelenő művek aránya fokozatosan növekedik. A 2002–2007-es periódusban ez az arány 20–25% körül mozgott, 2009 után azonban egyes években már a 30%-ot is meghaladta. Ez arra enged következtetni, hogy az elmúlt években felerősödni látszik a magyar politikatudománnyal való együttműködés, a közlési lehetőségek száma növekedni látszik.

Fontos megemlíteni, hogy a Romániában megjelent publikációk túlsúlya nem jelent a román politikatudományi mezőbe való integráltságot, hiszen ezeknek mindössze 22,4%-a román nyelvű, 72,2%-a pedig magyar.

A szakterület helyzetének egy másik fokmérője a citációs indexekből vezethető le. A Publish or Perish számítógépes program⁵¹ által összegyűjtött adatbázisba minden olyan szöveg bekerült, amely megtalálható a Google Tudós keresőportálon.⁵² Az általunk összegyűjtött 700 publikációból a Google Tudós 202-t (28,86%) jegyezték,⁵³

⁵¹ A szoftver elérhetőségét lásd a 44. lábjegyzetben.

⁵² Google tudós: <http://scholar.google.com>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

⁵³ Ezeknek egy jelentős része nem elérhető, hanem egy elérhető szöveg hivatkozásaként jelenik meg.

és ezek közül mindössze 74-re (10,57%) hivatkoznak. 5-nél nagyobb idézettsége 11 publikációnak (1,57%) van.⁵⁴ Más szóval: bizonyossággal elmondható, hogy az erdélyi magyar politikatudomány által „termelt” tudományos művek jelentős része nem elérhető azok számára, akik nemzetközi adatbázisokon keresztül próbálnak romániai magyar szakirodalomra keresni.

A nemzetközi mezőből való ilyen mértékű kimaradás okai többértékek. Egyrészt a publikációk jelentős része nem található meg interneten, és semmilyen nemzetközi adatbázisban nincs regisztrálva. Másrészt valamilyen okból kifolyólag azon folyóiratok és könyvek egy része (pl. *Magyar Kisebbség*, *NKI Műhelytanulmányok* stb.), amelyek már elérhetőek interneten, nem kerülnek be a Google Tudós adatbázisába. Harmadrészt az erdélyi magyar politikatudomány képviselőinek egyáltalán nincs vagy kevés a közös publikációja külföldi társszerzőkkel (ami jelentősen elősegítené a tudományterület nemzetközi integrációját). Negyedrészt, ellentétben a nemzetközi adatbázisokkal és kiadókkal, az online elérhető és indexelt publikációk bibliográfiája⁵⁵ csak ritkán válik elérhetővé. Ennek következtében az idézettség és az elérhetőség szenved hiányt.

Összefoglalva: az erdélyi magyar politikatudomány képviselői kimutatható lépéseket tettek a nemzetközi és magyarországi beilleszkedés felé, azonban nem tapasztalható váltás a szakterület romániai politikatudományi illeszkedése szempontjából. Továbbá elmondható, hogy az ilyen típusú integrálódás hosszadalmas és lassú folyamat, és nem csak az idegen nyelvű, valamint a magyarországi publikálási lehetőségek kihasználásán múlik. Sikerességét növelhetné a publikációk tudatos online elérhetővé tétele, valamint a kiadási politika internetes kereshetőség szerinti újragondolása.

4.2. Az erdélyi magyar politikatudomány önképe az ankétra adott válaszok alapján

Az ankétra válaszolók alacsony száma – a szakterület 11 képviselője – minden előzetes várakozásunkat alulmúlta, ugyanis megkeresésünknek számos meghatározó személyiség (köztünk intézményvezetők) nem tulajdonított jelentőséget, ami alapján véve sokat elárul a politikatudomány helyzetéről, intézményi viszonyairól,

⁵⁴ Természetesen az arány szerzőről szerzőre változik, azonban aggodalomra ad okot, hogy: (1) a Google Tudós fellelhető tanulmányok aránya mindössze 6 szerző esetében haladja meg az 50%-ot, (2) a hivatkozott tanulmányok aránya senkinél nem haladja meg a 33%-ot, és mindössze 6 szerzőnél 20% fölötti, és (3) csak 4 szerző publikált olyan szöveget, amelynek idézettsége nagyobb vagy egyenlő 5-tel.

⁵⁵ A Google Tudós az általa felvett kiadók és folyóiratok cikkeiből megpróbálja kivonni az általa használt bibliográfiát is. Erről lásd: <http://scholar.google.hu/intl/hu/scholar/publishers.html>. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

szervezettségéről.⁵⁶ Ennek ellenére a beérkezett válaszokból kirajzolódik az az önkép, mely az erdélyi magyar politikatudomány jelenlegi helyzetét, a fontosabb tematikákat és a jövőbeli perspektívákat meghatározza. Az ankét feldolgozása lényegében a beérkezett válaszok tartalmi vonatkozásaira összpontosít, kiemelve azokat az elemeket és megállapításokat (akár pozitív, akár negatív hangvételűek), melyek több válaszadónál megjelennek.

Az ankétra beérkezett válaszokat nagy általánosságban egy látszólagos optimizmus jellemzi, mely az egyes kérdések részleteinek bemutatása után – főként az eddig elért eredmények tükrében – válik visszafogottabbá, helyenként pedig olyan kritikák (építő jelleggel) is megjelennek, amelyek összességében hozzájárulhatnak nemcsak a tudományág eddigi teljesítményének értékeléséhez, hanem a diszciplína előtt álló akadályok (értsd problémahalmaz) áthidalásához is.

Az ankét tartalmi elemzését hat kérdés köré csoportosítva végeztük el: (1) Hogyan látják az erdélyi magyar politikatudomány jelenét, határait? (2) Mi az, ami tematikailag lehetséges, az erdélyi magyar közösség szempontjából fontos volna, de teljességgel hiányzik? (3) Hogyan látják a politikatudomány és politikai szféra, valamint a politikatudomány és a politikai elemzés kapcsolatát? (4) Hogyan látják az erdélyi magyar politikatudomány és a romániai, magyarországi, valamint a nemzetközi politikatudomány kapcsolatát? (5) Hogyan értékelhető a tudományterület egészében vett teljesítménye a romániai, magyarországi, illetve nemzetközi színvonalhoz viszonyítva? (6) Ön szerint mire lehet számítani a tudományterület következő 10 évében?

4.2.1 Az erdélyi politikatudomány jelenlegi helyzete, határai

A válaszadók egy része a szakterület jelenét és egyben problémáit arra a sajátosnak mondható intézményépítési folyamatra vezeti vissza (a társadalomtudományok rendszerváltás utáni differenciálódása – Kiss Tamás), melyben a politikatudományok mint diszciplína intézményesedett. Eredményként lehet elkönyvelni az új intézmények, tanszékek megjelenését – Sapientia EMTE, BBTE Közigazgatás szak (Sepsiszentgyörgy), NKI –, melyek új lehetőségeket jelentenek a jövőben (Bodó Barna, Szabó Tamás)⁵⁷. Noha több fiatal kutató szerzett PhD-fokozatot, a szakma jelenlegi problémái továbbra is a személyi állomány hátrányos adottságaiból származnak, ugyanis meglehetősen kevesen vannak azok a fiatalok, akik a politikatudományi képzést tudományos ambíciókkal párosítják (Salat Levente). A problémák további katalógusa (az említések gyakoriságát tekintve) az erdélyi

---

⁵⁶ Az ankétra a következő személyektől kaptunk választ: Bakk Miklós, Bodó Barna, Borbáth Endre, Csergő Antal, Frigy Szabolcs, Gál Márk, Kiss Tamás, Salat Levente, Szabó Tamás, Székely Tünde, Toró Tibor.

⁵⁷ A zárójelben azoknak a nevét tüntetjük fel, akik az ankétra adott válaszaikban az egyes véleményeket képviselik.

társadalomtudomány túldifferenciálódásának problémájából (Kiss Tamás) és az intézményesültség szintjéből erednek:

1. Az intézményépítés eredményeként viszonylag zárt, egymással nem kommunikáló közösségek (intézmények) jöttek létre (Kiss Tamás, Toró Tibor).
2. Az erdélyi magyar társadalom és intézményei csak részben tudják „eltartani” a társadalomkutatókat, következésképp az intézmények nem tudnak kellő perspektívát kínálni a fiatal pályakezdőknek (Kiss Tamás, Toró Tibor). Részben ezzel magyarázható a mindössze egy publikációval rendelkező szerzők magas száma,⁵⁸ akiket a szakma nem tudott megtartani, és kénytelenek voltak más területen elhelyezkedni.
3. Visszalépésként értékelhető, hogy a civil-tudományos műhelyek tevékenysége, így a POLITEIA működtetése nem tekinthető sikeresnek (Bodó Barna, Szabó Tamás).
4. Az utánpótlás kérdése (Kiss Tamás, Salat Levente, Toró Tibor) és ezzel szorosan összefüggő diáklétszám-probléma.
5. Minimális kapcsolatok vannak a székelyföldi oktatási intézményekkel, noha ezek a diákok számára felvevő piacot jelentenének (Kiss Tamás).
6. Szaklapok, így a *Magyar Kisebbség* rendszeres megjelenésének biztosítása (Bodó Barna).
7. A reális és intézményesített kutatás hiánya, leszámítva az NKI keretében folyó kutatásokat (Toró Tibor).
8. A fenntarthatóság kérdése, ugyanis a túlprofesszionizálódás kis, önmagukban életképtelen közösségek létrehozásához vezetett, mely hosszabb távon – szellemi szempontból is – életképtelenné teszi ezeket a csoportokat (Kiss Tamás).

4.2.2. Tematika: lehetőségek és hiányosságok

A legtöbb válaszadó egyetért abban, hogy az erdélyi magyar politikatudományt a kisebbségi tematika – etnopolitika, etnikai pártok, választói viselkedés stb. – dominálja, ami kisebbségi közösségi létünk felől indokolt, azonban ezzel párhuzamosan éppen a magyar közösséget szolgáló közpolitikák, szakpolitikák hiánya az egyik legnagyobb probléma (Bakk Miklós, Bodó Barna, Borbáth Endre, Frigy Szabolcs, Kiss Tamás, Salat Levente, Székely Tünde, Toró Tibor). A legtöbb hiányosság az ágazati politikák kutatásának területén jelentkezik, ilyen az oktatáspolitikai (közoktatás, felsőoktatás), nyelvpolitika, regionális identitáspolitika (amely az erdélyi magyarság etnokulturális újratermelődését segítené elő), ifjúsáspolitikai, kultúrpolitika, továbbá a civil társadalom és az ezzel összefüggésben álló támogatáspolitikai hatékonyságának vizsgálata.

⁵⁸ Erre vonatkozólag lásd például a *Magyar Kisebbség* Stúdium című rovatában megjelenő fiatal szerzőket.

Noha több válaszadó is utalt arra, hogy az etnopolitika területén a szakma tudott releváns eredményeket felmutatni, több fontos tudományterületen az erdélyi magyarságnak nincsenek elismert szakértői. Ilyenek például az összehasonlító politika, a kutatómódszertan, a politikai pszichológia, de olyan szakemberekre is szükség lenne, akik gazdaságpolitikával, egészségügy-politikával, egyházpolitikával és – nem utolsó sorban – roma-politikával foglalkoznának (Salat Levente).

Szintén nagy hiányosságnak tudható be, hogy az erdélyi magyarságnak nincsen szakértője a nemzetközi kapcsolatok irányába, így nemzetközi kapcsolatokkal (Borbáth Endre, Salat Levente, Szabó Tamás), külgazdasággal és EU-s kérdésekkel foglalkozó szakemberei, melyek a kisebbségi érdekérvényesítés szempontjából mellőzhetetlenek volnának. Általánosságban véve továbbra is kevés empirikusan megalapozott kutatás (Borbáth Endre, Kiss Tamás) és összehasonlító vizsgálat születik (Borbáth Endre, Székely Tünde), melyeket a meglévő adatbázisok hozzáférhetővé tétele nagymértékben elősegítene.⁵⁹ Az intézményi kapcsolatok hiánya azt eredményezte, hogy alig van szakmai kapcsolat a kolozsvári és például a székelyföldi szakemberek között. Ezt az „elszigetelődést” közös kutatási projektek és pályázatokban való részvétel tudná előremozdítani (Bakk Miklós).

Az elmúlt évek vizsgálatai teljes mértékben elhanyagolták a tranzitológia egyik ágát, az elitkutatást (Toró Tibor), de más területeken is kínálkoznak lehetőségek, főleg a diszkurzív politológia területén. Ez utóbbinak azért is nagyobb a realitása, mert az ilyen típusú vizsgálatoknak a fajlagos költsége alacsony, viszont más szakterületek – így a kommunikációtudomány – irányába is nyitnának (Bakk Miklós).

Az erdélyi magyar politikatudomány további hiányossága, hogy nagyon kevés mérvadó, közvélemény-formáló politikai elemzője van, akik közvetítenének a többségi társadalom és elit irányába (Csergő Antal).

4.2.3. Politikatudomány és politikai szféra

A szakmai közeg és a politikai szféra kapcsolatát a válaszadók egy viszonylag széles mezőben értelmezték: a kettő közötti viszonyt leginkább a kölcsönhatás, látzólagos együttműködés, az egymásmellettség és párhuzam, az intézményi autonómia vagy a szerencsésnek mondható eltávolodás fogalmaival lehet a legtalálókban körülírni.

Sokkal tanulságosabb viszont azoknak az okoknak és tényezőknek az ismertetése, melyekben a politikatudomány és a politikai szféra sajátos jegyei megjelennek. Ez többnyire abban nyilvánul meg, hogy alacsony a politikai intézményrendszerek szaktudásfelvevő képessége, amiből hosszabb távon az következett, hogy csökkent a politikatudományi tudás és képesítés presztízse, másrészt pedig a politi-

---

⁵⁹ Bár ebben jelentős előrelépést jelent a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet online adatbázisgyűjteménye (<http://ispmn.gov.ro/page/baza-de-date-ispmn>), valamint a <http://www.adatbank.ro> honlapon megjelenő adatok. (Utolsó elérések dátuma: 2015. március 17.)

katudományi tudás hasznosulása az ideológiatermelés irányába tolódott el (Bakk Miklós). Egy másik folyamatra – mely ugyancsak hozzájárult a szakma és a politikai szféra sajátos viszonyához – Salat Levente hívja fel a figyelmet, aki szerint a politikai szféra befogadta a politikatudományi végzetek jelentős részét,⁶⁰ viszont ennek az lett az ára, hogy a fiatal pályakezdekők „házi szakértőkké” váltak, többnyire elfelejtették azt, amit egyetemi tanulmányaik során elsajátítottak, és a befogadó szervezetben uralkodó szellemi horizont és szervezeti kultúra szerint szocializálódtak. E házi szakértők hálózatának létrehozásával a politikai szféra nem volt érdekelt a politikailag elkötelezetlen nyilvánosság intézményének a kiépítésében, ennek következtében pedig annak a „piacnak” a kialakulása is meghiúsult, ahol kiderült volna, mennyit ér és mennyiben hasznosítható ez a politikatudományi tudás. Ez magyarázatot adhat arra a felvetésre is, hogy miért nem tudott kialakulni ebben a tekintetben a piaci mechanizmusokat követő kereslet–kínálat modell, továbbá arra, hogy a politikai szféra miért nem tart igényt a szakma elemzéseire (Csergő Antal, Frigy Szabolcs, Szabó Tamás).

A harmadik probléma arra vezethető vissza, hogy a politikai szféra alig veszi igénybe a politikatudomány műhelyeit, és a konkrét politikai stratégiák megalapozásában már mellőzik, abból a megfontolásból, hogy az már politikusi feladat (Bodó Barna), a felmerülő problémák megoldását pedig rá lehet bízni az amúgy is politikai ellenőrzésnek alávetett házi szakértőkre (Salat Levente).

4.2.4. Politikai elemzés

Az elmúlt években több olyan kezdeményezés indult el, mely jelentős mértékben előmozdíthatja a politikai elemzés intézményesülését; gondoljunk csak azokra a műhelyekre, melyek a közelmúltban alakultak. Jelen pillanatban a kutatóknak csak egy szűkebb köre szólal meg közéleti-politikai kérdésekben, a szakmailag megalapozott, erdélyi magyarság szempontjából is releváns elemzések megjelenése sem rendszeres, de a válaszadók bizakodóak, hogy a jövőben e téren is lehet előrelépésekre számítani.

A politikatudomány szerepe (1) az elemzési technikák tanításában (már az alapképzés során: Szabó Tamás, Székely Tünde), (2) az elméleti keret és az elemzési módszertan megalapozásában, (3) hosszabb távú trendek feltárásában és általánosabb narratívák megfogalmazásában lenne, mely végső soron orientálja és kontextusba helyezi az aktuálpolitikai elemzéseket (Kiss Tamás). Mivel az elemzéseknek objektívnek és tudományos szempontból is megalapozottnak kellene lenniük, a politikai elemzés és a politikatudomány által termelt tudás társadalmi hasznosulása igen jelentős lehetne (Salat Levente).

⁶⁰ Ezt a kérdést Toró Tibor is tényként kezeli, azzal árnyalva a folyamatot, hogy a politikatudományi szféra képviselői háttérmunkásként részt vesznek a döntéshozatalban, valamint a pártok szakértői, önkéntesi és aktivista rétege is egyre gyakrabban a politikatudományi tanszékek végzőseiből áll.

Az elemzések előtt álló lehetőségek többrétűek, ugyanis több szempontból is módosíthatnák a jelenlegi közbeszédet, elemző attitűdöt hozhatnának be a médiába, munkára készíthetnék az újságírókat (Toró Tibor). Ehhez mindenekelőtt arra volna szükség, hogy a média partnerré váljon ezek megjelenítésében, népszerűsítésében.

A politikai szféra és az elemzés között egyetlen feszültségforrás lelhető fel, éspedig az, amikor a politikai szféra nem tudja kezelni az elemzésből származó kritikákat, azokat a javaslatokat, ajánlásokat, melyeket az elemzők megszívlelendőnek tartanak (Frigy Szabolcs, Székely Tünde).

4.2.5. A magyar, román és nemzetközi politikatudománnyal való kapcsolat

Az ankétra beérkezett válaszok alapján a magyarországi, romániai és nemzetközi politikatudománnyal való kapcsolatok két dimenzióját szükséges kiemelni: (1) az ezekben a mezőkben való jelenlét és a személyes kapcsolatok dimenziója; továbbá (2) a magyar, román és nemzetközi politikatudományhoz viszonyított teljesítmény.

- Ami a jelenlétet illeti, noha az erdélyi politikatudomány jelen van mind a romániai, mind a magyarországi mezőben, és az intézményes kapcsolatok is jóknak mondhatók, az együttműködések és a közös kutatások hiányában ezek a kapcsolatok csak egyes szakemberek személyes kapcsolatai köré, és nem intézmények vagy szakmai csoportosulások köré szerveződnek.⁶¹ Az NKI megjelenése bizonyos szempontból javított a helyzeten, hiszen több magyarországi és nemzetközi kutatóintézettel kapcsolatban van, azonban változás csak a kapcsolatok intenzitása és kiszélesítése alapján érhető el.
- Ami az erdélyi magyar politikatudomány teljesítményét illeti, erről már lényegesen gyengébb összkép bontakozik ki mind a minőség, mind pedig a mennyiség tekintetében. Amint már az első kérdésnél is tárgyaltunk, a válaszadók többsége egyetértett azzal, hogy az etnopolitika területén vannak eredményeink, mely kiugrási lehetőséget is jelenthet a közeljövőben (Bakk Miklós, Kiss Tamás, Toró Tibor). Viszont – amint az a 9. ábrából is kitűnik – igen csekély a románul és angolul megjelenő tanulmányok száma, így az elkövetkezendőkben a hangsúlyt az angol nyelvű publikációk megjelenítésére kellene helyezni, ami lényegesen javítaná pozícióinkat, hogy bekerülhessünk a nemzetközi körforgásba (Borbáth Endre, Székely Tünde).

A jelenlegi helyzet azért is mondható érdekesnek, mert kevés az erdélyi magyarokról szóló angol nyelvű irodalom, és ezek többnyire külföldi szerzők munkái (Kiss Tamás).

⁶¹ Ez a probléma nem csak az erdélyi magyar politikatudományra jellemző. Antal Attila a *Politikatudományi Szemlében* közölt tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a magyar politikatudomány „alapegysége nem az egyetemi vagy kutatóhelyi tudós-csoport, még csak nem is a kisebb (akár baráti kapcsolaton alapuló) tudósközösség, hanem az egyedül kutató és publikáló tudós” (Antal 2011: 136).

4.2.6. Jövőkép

Ami az erdélyi magyar politikatudomány jövőjét illeti, a válaszokból bizakodás és optimizmus rajzolódik ki. A válaszadók az elkövetkezendő 10 évben a következő megvalósításokban, előrelépésekben reménykednek:

1. A jelenlegi pozíciók megerősödése, főleg azokon a területeken, ahol már vannak számottevő eredmények – ezeknek a kutatásoknak az összefoglalása és megjelentetése fontos előrelépést jelentene. Megerősödést az intézmények közötti verseny is eredményezhet azon tanszékek között, ahol jelenleg politikatudományi oktatás folyik.
2. Míg az elmúlt éveket a differenciálódás és a diszciplínák eltávolodása jellemezte, az elkövetkező évek a különböző tudományterületek – közigazgatás-, kommunikáció-, jog- és más társadalomtudományok – együttműködéséről, az intézményi kapcsolatok megerősödéséről szólhatnak (Gál Márk, Kiss Tamás, Toró Tibor). Ezek az együttműködések tematikai bővülést is eredményezhetnek, amennyiben sikerül kiaknázni a bennük rejlő lehetőségeket.
3. Előrelépésekre lehet számítani a kutatások terén is, főleg pályázatok révén; ebben a vezető szerepet minden bizonnyal az NKI fogja játszani (Toró Tibor).

Mindezek szükséges, de nem elégséges feltételei annak, hogy egy működő és szellemileg is friss szakmai közösség alakuljon ki. Ez azonban még nem biztos, hogy képes lesz megoldani a fiatal pályakezdők integrációját, vonzó karrierlehetőségeket biztosítani és – végül, de nem utolsó sorban – kezelni a diáklétszámból adódó problémákat (Kiss Tamás, Salat Levente).

5. Összefoglaló

Jelen szakterületi szintézis célja a politikatudomány helyzetének és problémáinak felmérése, valamint fejlődési kereteinek meghatározása volt. Ezt két szempontból vizsgáltuk, az intézményes keret, valamint a kutatási teljesítmény szempontjából.

Összehasonlítva a kezdeti időszakkal, a politikatudomány intézményes kerete jelentősen fejlődött, hiszen több oktatási intézményben is folyik tárgykörébe tartozó oktatás és kutatás, valamint a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet keretén belül államilag támogatott kutatásra is lehetőség van. Ennek ellenére ez az intézményes keret nem mondható sem konszolidáltnak, sem erősnek. A politikatudományok területén továbbra sem lehet magyarul doktori képzésben részt venni, és jelenleg többszörös próbálkozás után sincs saját magiszteri program. Az egyetlen magyar nyelvű posztgraduális képzést a Sapientia EMTE adja a Budapesti Gazdasági Főiskolával közösen *Nemzetközi tanulmányok* témakörben. Az intézményi hiányosságok mellett a tanszékek nagy része diáklétszám-problémákkal küzd, nagy a lemorzsolódás, és komoly gondok vannak az utánpótlással is, hiszen a képzéseket

elvégző diákok nagy része nem tud vagy nem is akar politikatudományi kutatással foglalkozni.

A kutatás szempontjából valamivel stabilabb a helyzet, hiszen az NKI képes összefogni a szakmát és megteremteni az erőforrásokat a fontos alap kutatások elvégzésére, azonban a tanszéki műhelyek gyengébb lábakon állnak, kevés összehangolt kutatást tudnak végezni, egymásról keveset tudnak, a közöttük való kommunikáció nehézkes.

A politikatudományi szakma intézményes keretét a versenyszférában működő, bemutatott cégek, civil szervezetek és elemzőcsoportok egészítik ki.

A kutatási teljesítmény két dimenzió mentén elemezhető: a publikációk jellemzői és hatása, valamint azoknak tartalmi sajátosságai alapján. A vizsgált tizenegy év alatt született munkák nagy része továbbra is magyarul jelent meg, azonban növekvő tendenciát mutat mind az angolul megjelent, mind pedig a Magyarországon megjelent munkák aránya. Más szóval: az erdélyi politikatudomány képviselői egyrészt fokozatosan integrálódnak az összmagyar politikatudományi térbe, másrészt nyitni próbálnak nyugat felé. Ennek sikeressége azonban nemcsak az angol nyelvű publikáláson, hanem a publikációk nemzetközi megjelenésén is múlik. A citációk vizsgálata viszont kimutatta, hogy az erdélyi magyar politikatudomány által termelt tudományos műveknek csak kis hányada érhető el online. Tartalmi szempontból elmondható, hogy a szakterület képviselői nemcsak azzal vannak tisztában, hogy melyek azok a területek, amelyek lehetőséget nyújtanak a nemzetközi integrációra (az ankétot kitöltők jelentős része az etnopolitikával kapcsolatos tematikát jelölte meg), hanem azzal is, hogy melyek azok a területek, ahol az erdélyi magyar politikatudomány legjelentősebb problémái összpontosulnak.

A tudományterület további fejlődése érdekében komoly figyelmet kell fordítani az összehasonlító politikatudomány és politikai gazdaságtan keretén belül megvalósuló, valamint a szakpolitikai (oktatáspolitikai, kultúrpolitikai, ifjúsáspolitikai stb.) kutatásokra.

Hivatkozott szakirodalom

Antal Attila

2011 A magyar politikatudomány hiányzó hálózatai. *Politikatudományi Szemle* XX. 1. 135–142.

Bakk Miklós

2008 *Politikai közösség és identitás*. Kolozsvár, Komp-Press Kiadó.

Bakk Miklós, Bodó Barna

2003 *Státusdiskurzus*. Temesvár, Szórvány Alapítvány – Marineasa Kiadó. (Diaszpóra könyvek 2.)

Bakk Miklós, Benedek József (ed.)

2010 *Politicile regionale în România*. Iași, Polirom.

Bakk Miklós, Bodó Barna, Kántor Zoltán, Lőrincz D. József, Salat Levente, Szász Alpár Zoltán

2002 Az erdélyi magyar politikatudomány a második évezred utolsó évtizedében. In: Tánzos Vilmos, Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről I.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 397–468.

Bálint Gyöngyvér

2010 *Foglalkoztatási stratégiák Hargita megyében.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Benedek József

2011 *Románia. Tér, gazdaság, társadalom.* Kolozsvár, ISPMN.

Bodó Barna

2004 *Az identitás egyetemessége.* Kolozsvár, Polis Könyvkiadó.

2008 *Európai Unió és regionális politika.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2009 *Szórvány és nyelvhatár. Tanulmányok.* Budapest, Lucidus Könyvkiadó. (Kisebbségkutatás könyvek)

2011 *Közpolitika.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Bodó Barna (szerk.)

2002 *Szereppróba. Elitek, szerepek, peremlét.* Temesvár, Szórvány Alapítvány. (Diaszpóra könyvek 1.)

2008 *Régióba zártan.* Temesvár, Szórvány Alapítvány – Marineasa Kiadó. (Diaszpóra könyvek 3.)

Barna Bodó, Márton Tonk

2009 *Nations and National Minorities in the European Union.* Cluj-Napoca, Scientia Publishing House.

Bognár Zoltán (szerk.)

é. n. *Romániai autonómia-elképzelések 1989 után.* Adatbank. Erdélyi magyar elektronikus könyvtár. <http://adatbank.transindex.ro/belso.php?alk=48&k=5> (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

Bottoni, Stefano

2010 *Transilvania roşie: comunismul român şi problema naţională 1944–1965.* Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.

Brubaker, Rogers

1996 *Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe.* Cambridge – New York, Cambridge University Press. (Magyarul: Brubaker, Rogers 2006. *Nacionalizmus új keretek között.* Budapest, L'Harmattan.)

Brubaker, Rogers, Feischmidt Margit, Fox, Jon, Grancea, Liana

2010 *Politică naţionalistă şi etnicitate cotidiană într-un oraş transilvănean.* Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.

Csata Andrea, Elek Sándor

2009 *Gazdaságpolitika – vidékpolitika.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Csizmadia Ervin

2008 *Politikatudomány és politikai elemzés: elmélet, történet, tudósoközösség, műfaj és gyakorlat.* Budapest, Századvég Kiadó.

Demeter M. Attila

2005 *Republikanizmus, nacionalizmus, nemzeti kisebbségek.* Kolozsvár, Pro Philosophia. (Műhely 12.)

2012 *Naţionalism, multiculturalism, minorităţi naţionale.* Cluj-Napoca, ISPMN.

Egyed Péter

2002 Véleményezés Demeter M. Attila – Tonk Márton – Veress Károly: Az erdélyi magyar filozófia a XX. század utolsó évtizedében című összefoglalójáról. In: Tánczos Vilmos, Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről III.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 97–104.

2005 *A közösségről – a hagyományos, valamint a kommunitarista felfogásban.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Elek Sándor

2007 *Agrárpolitika – vidékfejlesztés.* Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Fülöp Anna

2006 *La Transylvanie dans les relations roumano-hongroises vues du quai d'Orsay: septembre 1944 – décembre 1947.* Cluj-Napoca, CRDE.

Gidó Attila, Horváth István, Pál Judith

2010 *140 de ani de legislație minoritară în Europa Centrală și de Est.* Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.

Horváth István, Lazăr, Marius

2001 Dinamica relațiilor interetnice din ultimul deceniu. *Altera*, vol. 16, 120–136.

Horváth István

2002 *Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993–2001.* Hamburg, CORE.

2008 The Culture of Migration of Rural Romanian Youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies* XXXIV. 5. 771–786.

Horváth István (szerk.)

2005 *Erdély és Magyarország közötti migrációs folyamatok.* Kolozsvár, Scientia Kiadó. (Sapientia Könyvek 34.)

Horváth István, Tódor Erika Mária

2010 *Limbă, identitate, multilingvism și politici educaționale.* Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.

2011 *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét.* Kolozsvár, ISPMN.

Horváth István, Tódor Erika Mária (ed.)

2008 *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului: studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12-13 iunie 2008.* Cluj-Napoca, Limes – ISPMN.

Horváth István, Tonk Márton

2011 *Minority Politics within the Europe of Regions.* Cluj-Napoca, ISPMN – Scientia Publishing House.

Kiss Tamás

2009 *Perspectivă administrativă? O analiză comparativă a discursului demografic maghiar din România.* Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.

2010 *Adminisrtrativ tekintet. Az erdélyi magyar demográfiai diskurzus összehasonlító elemzéséhez. Az erdélyi magyar népesség statisztikai konstrukciójáról.* Kolozsvár, NKI–Kriterion.

Kiss Tamás, Barna Gergő, Székely István Gergő

2013 A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása. *Magyar Kisebbség* XVIII. 2. 7–40.

Kopecky, Petr – Scherlis, Gerardo

2008 Party Patronage in Contemporary Europe. *European Review*, vol. 16, no. 3, 355–371.

Lőrincz D. József

2004 *Az átmenet közéleti értékei a mindennapi életben*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó.

Massey, Douglas S., Arango, Joaquín, Graeme, Hugo, Kouaouci, Ali, Pellegrino, Adela, Taylor, J. Edward

1993 Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review* XIX. 3. 431–466.

Murádin János Kristóf

2009 *Nemzetközi kapcsolatok elmélete*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2011 *Nemzetközi intézmények és szervezetek*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

Nagy Mihály Zoltán, Vincze Gábor

2008 *Autonomiști și centraliști. Enigmele unor decizii istorice. Transilvania de nord din septembrie 1944 până în martie 1945*. Cluj-Napoca, CRDE.

Nastasă, Lucian, Salat Levente (eds.)

2000 *Interethnic Relations in Post-Communist Romania*. Cluj-Napoca, CRDE.

Olti Ágoston, Gidó Attila

2009 *Minoritatea maghiară în perioada comunistă*. Cluj-Napoca, ISPMN – Editura Kriterion.

Reinhart, Koselleck

1997 *Az aszimmetrikus ellenfogalmak történeti-politikai szemantikája*. Budapest, Jósöveg Műhely Kiadó.

Robotin, Monica, Salat Levente (eds.)

2003 *A New Balance: Democracy and Minorities in Post-Communist Europe*. Budapest, LGI Books – OSI.

Salat Levente

2011a *Kulturális megosztottság és demokrácia. A normatív és empirikus politikatudomány érvei a közösségi autonómia kérdésében*. Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó.

2011b A politikai közösség kérdése a többség–kisebbség viszonyának a nézőpontjából. *Magyar Kisebbség* XVI. 3-4. 159–90.

2012 Magyar–román együttélés Erdélyben – tapasztalatok és (f)elismeretlen konzekvenciák. Életútinterjú Salat Leventével. *Magyar Kisebbség* XVII. 3-4. 96–162.

Salat Levente (szerk.)

2002 *Kinlódni ebben az országban...? Anket a romániai magyarság megmaradásának szellemi feltételeiről*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

2008 *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*. Cluj-Napoca, CRDE.

Salat Levente, Enache, Smaranda (szerk.)

2004 *A román–magyar kapcsolatok és a francia–német megbékélési model (háromnyelvű kiadás)*. Cluj-Napoca, CRDE.

Seres Attila, Egry Gábor

2011 *Magyar levéltári források az 1930. évi Romániai népszámlálás nemzetiségi adatainak értékeléséhez*. Kolozsvár, ISPMN – Kriterion Könyvkiadó.

Székely István Gergő

2011 *Democrație consociaționistă sau împărțirea puterii în societăți multietnice: cadru teoretic și patru studii de caz*. Cluj-Napoca, ISPMN.

Toró, Tibor

2011 *Subordinated or an Independent Field? A Reflexive Approach to the Development of the Hungarian Political Science in Romania*. Conference paper. Presented at the 6th ECPR General Conference, Reykjavik, 2011, 15–17.

Varga Attila

2003 *Alkotmányjogi és államszervezési alapismeretek* (1. magyar nyelvű kiadás). Kolozsvár, Scientia Kiadó. (Sapientia tankönyvek. Jog- és közgazdaságtudomány)

Veress Emőd

2011 *Államfő és kormány a hatalommegosztás rendszerében*. Kolozsvár, Scientia Kiadó.

A Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteményének 2011. évi beszámolója. Kolozsvár, Jakabffy Elemér Alapítvány, é. n. http://jakabffy.ro/JEAKGY_beszamolo_2011.pdf. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 17.)

Managing migration and its effects in South-East Europe – Transnational actions towards evidence based strategies. <http://seemig.eu/>, SEEMIG, é. n. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

Mit várhatunk az RMDSZ kormányzati szerepvállalásától? Gyorselemzés az USD-RMDSZ protokollumról. Mensura Transylvanica, é. n.). http://www.mensura.ro/iras/mit_varhatunk_az_rmksz_kormanyzati_szerepvallalastol_. (Utolsó elérés dátuma: 2015. március 16.)

Raport anual de activitate 2008–2012. Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, n. d. (Letöltés dátuma: 2014. március 28.)

Oktatás- és neveléstudomány

PLETL RITA

1. A tudományterület jelenlegi helyzete

A tudományterület jelenlegi helyzetét a kisebbségi oktatás (közoktatás és felsőoktatás) rendszerbeli státusára vonatkozó többségi és kisebbségi szemlélet közötti ellentét nagymértékben alakítja. Ez az ellentét tükröződik az oktatás- és kutatásszervezés működésének adottságaiban (a román oktatási rendszer rendszerösszefüggései) és a nyelvi kisebbség önállósodási törekvéseiben, amelyek önszerveződésen alapuló anyanyelvű oktatási rendszer létrehozását célozzák. A többség a szigorúan központosított oktatási rendszer egészébe olvasztott elemként értelmezi a kisebbségi oktatást, tehát nem beilleszteni, hanem beolvasztani kívánja a rendszer egészébe. Ez az egységesítő szemlélet, amely alárendelt státusba helyezi a kisebbségi anyanyelvű oktatást, eleve kizárja, hogy annak sajátos szempontjai érvényesülhessenek a tanítási, tanulásszervezési folyamatokban, illetve az oktatáskutatásban. Az erdélyi magyar közösség a kisebbségi oktatás részrendszerként való értelmezésével nemcsak önállóság iránti igényét fejezi ki, hanem azt a felismerését is, hogy csak ez a forma biztosíthatja számára az önszerveződésen alapuló, belső oktatásszervezés és -fejlesztés lehetőségét. Tehát a tudományterület helyzetét hangsúlyosan az alakítja, hogy milyen mértékben hatékonyak az önszerveződésre törekvő nyelvi kisebbség törekvései.

Az előző évtizedhez (1990–2001) viszonyítva (Fóris-Ferenczi 2001:159–209) a külső körülményeket – a román oktatási rendszer adottságait – illetően a helyzet nem sokat változott. Az Oktatási és Kutatási Minisztérium oktatásszervező tevékenységét segítő háttérintézmény-rendszerben (Neveléstudományi Intézet, Országos Curriculum Tanács, Országos Felmérési és Értékelési Hivatal, Országos Képzési és Továbbképzési Bizottság, az Intézményértékelés Országos Bizottsága) nincs magyar, illetve a kisebbségi oktatásért felelős képviselő. A kisebbségi jelenlét hiánya az oktatásszervezési szinten összhangban van a román oktatáspolitikai szemléletével, amely beolvasztott elemként kezeli a kétnyelvű kisebbségi oktatást.

A minisztérium keretében működő Kisebbségi Oktatás Főigazgatósága a romániai kisebbségek összességéért, valamint a hátrányos helyzetű gyermekek általános vagy specifikus problémáinak kezeléséért egyaránt felel. Mindez nagyon jól példázza azt a tényt, hogy „a román oktatási hatóság nem érdekelt a magyar nyelvű oktatás színvonalának biztosításában, azt a saját képviseletünk közreműködésével sikeresen befullasztotta a kisebbségi oktatás általános keretébe” (Péntek 2004b: 9).

Mindezekből két alapvető probléma következik. Azokon a területeken, ahol a rendszer egészének szempontjából a kisebbségi jelenlét nélkülözhetetlen (anyanyelvi

tantervfejlesztés, anyanyelvi tételek előkészítése az érettségi és záróvizsgára), a minisztérium kisebbségi főosztálya külső szakemberekkel dolgozik. Más területeken viszont (strukturális változtatások előkészítése, továbbképzés, felnőttoktatás) a kisebbség leszakadóban van a rendszer egészéről (Fóris-Ferenczi 2007: 93). Ennek a helyzetnek következménye, hogy az oktatási és neveléstudományi kutatások nem a kívánt módon, harmonikusan egészítik ki egymást, hanem aszimmetria alakul ki: az oktatáskutatás mint az oktatásügyre irányuló alkalmazott társadalomtudományi kutatás háttérbe szorul, vagy legalábbis nem kellő súllyal képviselt, a neveléstudományi kutatások előtérbe kerülnek, a kutatási projektek száma gyarapszik, ami önmagában még pozitív folyamatként értékelhető, azonban a kellő összehangoltság hiánya párhuzamosságokat, átfedéseket eredményez, ami csökkenti a hatékonyságot.

Az erdélyi magyarság önállósodási törekvései 2001-től jelentős megvalósításokban konkretizálódnak: (1) a magyar tannyelvű magánegyetemi hálózat létrehozásában; (2) akadémiai intézmény megalakulásában: 2007-ben megalakul a Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB), 2008-tól alakulnak a szak- és munkabizottságok; (3) önálló tanárképző intézetek megalakulásában a magyar tagozattal is rendelkező egyetemeken – Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár (BBTE), Művészeti Egyetem, Marosvásárhely –, illetve a két magyar magánegyetemen, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (EMTE), Partiumi Keresztény Egyetem (PKE); (4) a tehetséggondozási programok intézményes keretének kiépülésében (Nyilas Misi Tehetségápoló Egyesület, 2002; Erdélyi Tehetségsegítő Tanács, 2010; a tehetségpontok kialakítása a hálózati jelleget erősíti); (5) kutatásszervezési célú munkacsoportok alakulásában (a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet Oktatáskutató Munkacsoportja 2005-ben; ugyanennek az intézménynek az oktatáskutatást is felvállaló Regionális Tanulmányok Munkacsoportja 2005-ben; a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Felsőoktatási Munkacsoportja 2008-ban); (6) a publikációs lehetőségek gyarapodásában (Ábel Kiadó, kiadja a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége; Scientia Kiadó, a Sapientia EMTE kiadója; folyóiratok: az *Anyanyelv-pedagógia* online folyóirat, mely a Kárpát-medence magyar pedagógusainak kíván fórumot biztosítani; a *Magiszter*, az RMPSZ szakmai-módszertani folyóirata és a *PedActa*, a BBTE Alkalmazott Didaktika Intézetének folyóirata; a Magyar Közoktatás havi folyóirat, kiadja a *Communitas* Alapítvány).

Nem alakult meg az önálló oktatáskutató/neveléstudományi intézet, amely egységes szervezeti keretet teremtene a különböző intézményekben folyó kutatásoknak, szakmai műhelyekben megvalósuló kísérleteknek, és amely összehangolná, átgondolt stratégiába szervezné a különböző empirikus kutatásokat. Pedig az intézményterv vázlatára még 1996-ban elkészült, 1999-ben miniszteri rendelet született a létrehozására, mely szerint a bukaresti Neveléstudományi Intézet fiókinstitúciónaként működött volna román, német és magyar kutatókkal és ez mint lehetőség bekerült a jelenleg érvényes oktatási törvénybe is.

A tudományterület általános helyzetére jellemző a kutatások túlzott szétaprózottsága, amely eleve nem kedvez a multidiszciplináris és komplex jellegű vizsgálatok tervezésének, illetve a szakemberek kis létszámából fakadó hiány (a tudományterület egyes ágai alig vagy egyáltalán nem képviseltek).

A külső és belső adottságokból fakadóan a tudományterületet két alapvető sajátosság határozza meg. Egyrészt meg kell felelnie a tisztán szakmai követelményeknek, ugyanakkor meg kell felelnie a magyar pedagógustársadalom igényeinek és elvárásainak is (a gyakorló pedagógusok joggal tartanak igényt a szakmai segítségnyújtásra). Másrészt mérsékelnie kell a megkésettiségből fakadó hátrányokat (Románia két évtizedes késéssel kapcsolódott be a nemzetközi mérésekbe), és a nemzetközi gyakorlatban kialakult koncepciók, módszertanok új eredményeit be kell építenie a kutatásba.

A kutatások tervezését és lebonyolítását nemcsak az intézményes háttér hiányosságai nehezítik, hanem az anyagi, pénzügyi források biztonságának a hiánya is. A működő pályázati rendszer nem teszi lehetővé a hosszú távú kutatási programok tervezését (például a magyarországihoz hasonló, az anyanyelvű oktatás több művelődési területét átfogó – anyanyelvi képességek, természettudományi műveltség, matematikai gondolkodás, technológiai képességek –, monitor típusú mérések megvalósítását). Az összehangolt, egyetlen átgondolt stratégiai tervbe illeszkedő kutatások tervezésének nem kedveznek a különböző alapítványok és intézmények által meghirdetett, bizonytalan időre szóló, egyéni ösztöndíj jellegű támogatások. Problémát jelent az is, hogy a pályázatok kiírásának ideje, illetve a megadott futamidő nincs tekintettel a tanév szerkezetére, pedig ez kulcsfontosságú az adatgyűjtés szempontjából, ezért gyakran még a közoktatás témában kiírt pályázatok sem alkalmasak arra, hogy tudásszintmérésekre, a tanítási-tanulási folyamatra irányuló kutatási tervvel pályázzni lehessen.

Jelentősek és hiánypótlóak az oktatáskutatásban azok az OTKA-kutatások, amelyekben munkatársként erdélyi kutatók vagy munkacsoportok is részt vehetnek (2009: a *Határmenti Oktatás Elemzése* című projekt; a *Campus-lét* 2010–2013-as kutatás; 2011–2012: *Felsőoktatás és társadalmi kohézió – közös kutatás és fejlesztés a határmenti régióban*).

2. A tudományterület legfontosabb erdélyi/romániai teljesítményei, eredményei

A tudományterület teljesítményeinek, eredményeinek a számbavétele alapján a következők állapíthatók meg:

- az oktatáskutatás alulreprezentált;

- a neveléstudományi kutatások szerteágazóak, nagyfokú egyenlőtlenségek vannak az egyes területeik között; a didaktika területe megfelelően képviselt, az összehasonlító pedagógia viszont csak néhány kutatással képviselt;
- a didaktika területén nincs egyensúly az oktatáseméleti és az alkalmazott didaktikai kutatások között: az utóbbiak túlsúlyban vannak;
- az előző időszakhoz viszonyítva megnőtt az interdiszciplináris kutatások száma, különösen a szociológiai, pszichológiai és nyelvészeti vonatkozásúaké;
- a szükségletekhez, igényekhez mérten csekély a fejlesztést célzó kutatások száma;
- a problémafeltáró kutatások regionális vagy helyi szintűek, a különböző intézményekben dolgozó oktatók egyéni kutatói tevékenységében valósulnak meg;
- a nemzetközi pedagógiai gyakorlatban kialakult új tudáskonceptiók, kutatómódszertanok tanulságainak beépülése nagyrészt a tantárgypedagógia területén valósul meg;
- a pedagógia bizonyos (a közoktatás szempontjából is fontos) ágaiban (nevelési szinterek pedagógiája, iskolaszervezetten) még nem indultak el kutatások, vizsgálatok;
- fontos területeken (a pedagógusképzés problémái, a didaktikai eszközök, tankönyvek minőségének kérdésköre, az iskolai tudás alkalmazhatóságának vizsgálata) empirikus kutatások még nem indultak, csak a problémákat jelző publikációk jelentek meg;
- hiányoznak a fejlesztés szempontjából fontos hatásvizsgálatok (főleg a tantervekkel kapcsolatosak lennének fontosak);
- tematikailag változatos, jelentős mennyiségű publikáció jelenik meg a tájékoztatás szándékával évkönyvekben (hiánypótló a Bodó Barna szerkesztésében megjelenő Romániai Magyar Évkönyvek), emlékkötetekben, a pedagógusok szélesebb körének szánt folyóiratokban (*Magiszter, Magyar Közoktatás*); ezek jelentősége abban rejlik, hogy hozzájárulnak a pedagógiai kultúra gazdagításához, hosszú távon pedig a pedagógiai kultúra fejlesztéséhez.

2.1. Oktatáskutatás

Az oktatáskutatás helyzetét egy alapvető kettősség jellemzi: kiemelt jelentőségű az oktatásfejlesztés szempontjából, alapvetően szükséges a romániai magyar tannyelvű oktatás számára is, mégis alulreprezentált. Csupán néhány jelentős vizsgálat valósult meg: a KAB Felsőoktatási Munkacsoportja az oktatási intézményrendszer működését vizsgálta különböző képzési szintek szerint (középiskola – felső közép fok, illetve felsőoktatás), országos viszonylatban (Papp, Márton 2010; Salat, Papp, Csata, Péntek 2010); a felsőoktatásban kibontakozó folyamatok nyomon

követésről (Péntek, 2004). A romániai magyar középfokú oktatás rendszer szintű és helyi problémáinak a vizsgálata valósult meg egy OTKA kutatási pályázat keretében Fóris-Ferenczi Rita, Mandel Kinga, Márton János, Papp Z. Attila részvételével. A KMEI Regionális Tanulmányok Munkacsoportja az erdélyi fejlesztési régiók oktatási helyzetét mérte fel és elemezte (Horváth 2006, 2009). A magyar közoktatás nyelvi és szakmai feltételeinek a vizsgálata valósult meg Péntek János tanulmányában (Péntek 2009).

Péntek János kezdeményezésére indultak el és valósultak meg olyan vizsgálatok, kutatások, amelyek oktatás és oktatási nyelv(ek) kapcsolatát szélesebb összefüggésrendszerben vizsgálták (Bartha, Nádor, Péntek 2011).

Az oktatáskutatás fontos feladataira, megoldatlan problémáira cikkek, tanulmányok utalnak, melyeknek főbb témakörei: a román oktatási rendszer sajátosságai (Birta-Székely, Fóris-Ferenczi, Kovács 2008); a romániai reform csapdái (Fóris-Ferenczi 2006); a vizsgarendszer kérdésköre (Fóris-Ferenczi 2003); oktatás és társadalom (Stark 2013b); a kisebbségi oktatás helyzete Romániában (Bakk-Miklósi, Fóris-Ferenczi 2011).

2.2. Neveléstudományi kutatások

A neveléstudományi kutatások alakulástörténetét több tényező együttes hatása határozza meg: a szakma képviselőinek egyensúlyozniuk kell az oktatói tevékenységből fakadó kötelezettségek (egyetem, kar, szakirány prioritásai) és a tudományos kutatás szakmai kihívásai között. A tudományterület művelőinek témaválasztását nagy mértékben meghatározzák a pedagógustársadalom elvárásai és az oktatásnak a gyakorlati gyökerű problémái (támogatniuk kell a kisebbségi anyanyelvű közoktatást abban, hogy az oktatás lehetőség szerint magas szintű és hatékony legyen), ennek következménye, hogy az általános, elméleti jellegű kutatások háttérbe szorulnak.

2.2.3. Általános pedagógia és nevelélmélet

A pedagógusképzést szolgáló, általános pedagógiai ismereteket összefoglaló szakkönyvek, kézikönyvek jelentek meg: az oktatás pedagógiaelméleti alapjait összefoglaló szakmunka (Fóris-Ferenczi, Birta-Székely 2007); iskolai pedagógia (Fodor 2004c, 2005); a nevelélmélet alapjait tárgyaló szakkönyv (Fodor 2007); illetve a pedagógiai kutatás alapismereteit összefoglaló szakkönyv (Szabó-Thalmeiner 2010).

A pedagógia tudományközi kapcsolataiból keletkezett szakmunkák hiánypótló alkotásai a pedagógusképzésnek. A tanárképzésben oktatott, kötelező vagy választható szakdiszciplínák egyetemi jegyzetei vagy kézikönyvei: *Neveléslélektan* (Bakk-Miklósi 2010a); *Személyiségpedagógia* (Fodor 2008a); *Szociálpedagógia* (Fodor 2008b); *Nevelésszociológia* (Albert-Lőrincz 2009).

2.2.4. Neveléstörténet

A neveléstörténeti kutatások egy jól körülhatárolható területre irányulnak: a tanító- és tanárképzés történetére (Birta-Székely 2012a; Stark 2012; Osváth 2013a, 2013b; Antal 2002; Szabó-Thalmeiner 2009, 2012b); történeti és összehasonlító vizsgálat (Stark 2011). Általában a BBTE Pszichológia és Neveléstudományok Karának Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézete óvodapedagógus és tanítóképző szakjainak kihelyezett tagozataihoz kapcsolódnak, mert az adott helyszínen tanítóképzésének hagyományait tekintik át. A tanítóképzés erdélyi hagyományainak az áttekintését két kötet jeleníti meg: elkészült a nagyenyedi tanítóképzés történetének az összefoglalója (Bakó, Demény, Józsa 2003) és a marosvásárhelyi Kántor- és Tanítóképző Főiskola történeti áttekintése (Barabás 2010); egy másik kötet pedig a református oktatás évszázadait foglalja össze (Lukács, Dienes 2009). Továbbá egy másik tanulmány a pedagógiai gondolkodás történetével foglalkozik Fodor (2010b).

2.2.5. Didaktika

A didaktika területén a pedagógusképzést segítő szakkönyvek, kézikönyvek és egyetemi tankönyvek jelentek meg, amelyek az oktatáselméletnek különböző aspektusait tárgyalják: az oktatás elméletét (Birta-Székely 2010; Fodor 2010c); tantervelméleti alapismereteket óvodapedagógusok és tanítók számára (Stark 2005b); az iskolai tanítás- és tanulásszervezést (Barabási 2008a, 2008b, 2008c; Birta-Székely 2007); az oktatási folyamatot (Fóris-Ferenczi 2008); új koncepciókat az oktatásban (Fóris-Ferenczi, Demény 2011); interaktív eszközöket és módszereket az oktatási folyamatban (Fóris-Ferenczi, Demény 2012); illetve tantervelméleti alapismereteket tanítóknak (Stark 2005b).

Az alkalmazott didaktika területének publikációi témájukat tekintve a pedagógusképzés (óvodapedagógus- és tanítóképzés, illetve tanárképzés) szakirányait fedik le. Az óvodapedagógus- és tanítóképzés szakmódszertani publikációinak tematikai változatossága jól tükrözi a szakág területén kibontakozó változásokat, az oktatás-nevelés szerteágazó problematikáját, a hiány leküzdését célzó erőfeszítéseket, ugyanakkor azt is jelzik, hogy a tanítóképzés szempontjából alapvető kérdések nincsenek jelen a tudományos diskurzusban (a helyesírási képesség fejlesztésének kérdése, a fogalmazástanítás összetett problematikája, az olvasóvá nevelés tanítói feladatai, a zenei nevelés, a nemzeti közösség történelmének oktatása; a román nyelv oktatásának problémái).

Az óvó- és tanítóképzés szakmódszertani anyagai elsősorban a képzés szükségleteihez igazodnak. A szakmódszertan alapismereteit összegző szakkönyvek az óvodai tevékenységek szakmódszertanáról (Stark 2005b), óvodapedagógiáról és játékmódszertanról (Stark 2010, 2011); az elemi oktatás szakmódszertani könyvei pedig az anyanyelvi nevelésről (Antal 2008, 2010a; Demény 2009), a pedagógiai gyakorlathoz adott útmutatásról (Demény 2012), az új módszerek alkalmazásának

lehetőségeiről (Barabási, Demény, Stark 2012; Szabó-Thalmeiner 2012; Baranyai 2010), illetve a matematikaoktatás szakmódszereiről (Baranyai 2009) szólnak.

A tudományos cikkek, tanulmányok tematikája is szerteágazó: tükrözik az útkeresés irányait (Antal 2012; Baranyai, Tempfli 2012; Barabási 2010), helyzetértékeléseket közölnek (Antal 2010b, 2012; Pletl 2010; Szántó 2013), az anyanyelvi képességek fejlesztésének kérdéskörét tárgyalják (Antal 2011; Demény 2012a, 2012b), a matematikai képességek fejlesztésének lehetőségeit (Szabó-Thalmeiner 2012b, 2012c), illetve az óvo- és tanítóképzés lehetőségeit, irányait, intézményes kereteit vizsgálják (Stark 2011, 2012a, 2013a).

Fontos kezdeményezés olyan szakkönyvek, szöveggyűjtemények, kézikönyvek megjelenítése, amelyek a gyakorló pedagógusok munkáját segítik, például a *Gyakorlatközelben* című sorozat 2012–2013 között megjelent három kötet, illetve (Szilágyi, Demény 2005; Kádár, Bodoni 2010).

A didaktikai segédeszközök hiányának és a tankönyvek minőségének problematikája megjelenik a publikációkban, de csak szórványosan (Stark 2012; Baranyai, Stark 2012; Szabó-Thalmeiner 2013), pedig ez a terület kiemelt fontosságú az oktatás hatékonysága szempontjából.

A tanárképzés különböző szakirányait lefedő alkalmazott didaktika szakirodalmáról nehéz átfogó összegzést készíteni. Egyrészt szerteágazó, mert szakírányok szerint (alapképzés) különbözik a tananyag, a tantárgypedagógia pedig a tananyag feldolgozásával összefüggésben vizsgálja a nevelés, a képzés, az oktatás lehetőségeit, módjait, másrészt csak a különböző műveltségterületek tanárképzését összehangoló tanárképző intézetek szakembereinek a segítségével valósítható meg, éppen a különböző szakmódszertanok speciális volta miatt. A vonatkozó szakirodalom áttekintését az sem segíti, hogy az újonnan alakult tanárképző intézetek közül jó néhánynak a honlapján éppen a publikációk vagy a tudományos kutatás rovat nem működik, szerkesztés alatt van, vagy nem frissített. Éppen ezért az alábbi áttekintés csak töredékes, csupán néhány szakterületet vesz számba, azokat, ahonnan az információk beszerezhetők voltak.

Az informatika szakmódszertani kiadványai: tankönyvek, egyetemi jegyzetek (Kátai 2004; Marchis 2008a, 2008b); empirikus vizsgálatok, fejlesztést célzó kutatásokat bemutató cikkek, tanulmányok (Kátai 2006, 2007, 2008a, 2008b, 2011).

A természettudományok szakmódszertanának több szakdiszciplínát átfogó területén a fizika és kémia képviselteti magát a legnagyobb arányban: egyetemi tankönyvek (Kovács 2005a, 2005b); feladatgyűjtemény (Kovács 2011); a taneszköz gondjaival és a feladatsorok összeállításának módszertanával foglalkozó írások (Kovács 2011, 2013; Kovács, Székely 2008); a gyakorlati tapasztalatok tanulságait, az új módszerek kipróbálásának stratégiáit tárgyaló munkák (Kovács 2010); illetve a fizikatanár-képzés gondjait elemző írások (Kovács 2013b) jelentek meg. A szakterületnek szoros a közoktatással való kapcsolata, képviselői rendszeresen közölnek a

középiskolai diákságnak szánt szaklapban, a *Firka (Fizika Informatika Kémia Alapok)* című lapban.

Az anyanyelvoktatás szakmódszertani anyagai elsősorban a képzés gyakorlati szempontú elvárásaihoz igazodnak. A szakmódszertani alapismereteket összegző egyetemi jegyzet: Antal (2006); anyanyelv-pedagógia újszerű megközelítésben: Fóris-Ferenczi (2006, 2007); az irodalmi nevelés problematikájával foglalkozó írások pedig: Fóris-Ferenczi (2012), Szántó (2011, 2013a). Az olvasás, a szövegértés szerteágazó kérdéskörével több tanulmány, elemzés foglalkozik: olvasási stratégiákkal Zsigmond, Porsche (2009), az olvasási szokások vizsgálatával az általános iskolások körében Bartha (2011, 2012), az olvasás tanításának aspektusaival Bartha, Fóris-Ferenczi (2009), a szövegfeldolgozás problémáival pedig Antal (2011) foglalkozott. Több publikációban felvillan az anyanyelvi nevelésben alkalmazható új módszerek bemutatása, mint az anyanyelvi képességek fejlesztése drámajátékkal (Bordás 2009, 2010), az interaktív eszközök az anyanyelvi nevelésben (Fóris-Ferenczi, Demény 2012) vagy az élmény- és értékközpontú irodalmi nevelés (Szántó 2011, 2013a).

A fakultatív magyar nyelvoktatás speciális kérdései éppen csak megjelennek a publikációs anyagban (Magyari 2005, 2006), pedig szélesebb tanulóréteget érint – mindazokat, akik román tagozaton folytatják tanulmányaikat, de kötődnek az anyanyelvi kultúrához –, így a szakmódszertani kérdésekre megfelelő válaszokat kellene kidolgozni.

Az idegen nyelvek oktatásának szakmódszertani anyagai szerteágazóak, átfogják a különböző oktatási szinteket (elemi, általános- és középiskola, illetve felsőoktatás), illetve a célnyelvek szerint is rendszerezhetők. A román nyelv tanításának szakmódszertani anyaga a leghangsúlyosabban képviselt. Ennek két oka van: egyrészt államnyelv, tehát oktatásának hatékonysága kulcsfontosságú a nyelvi kisebbség egészének szempontjából; másrészt státusa szempontjából éles ellentét van többségi és kisebbségi szemlélet között (Péntek, 2009b).

A román nyelv oktatásának szakmódszertani anyagai a kérdésnek két vonatkozását érintették: a román mint idegen nyelv (Tódor 2005a, 2009a, 2010), illetve a román nyelv elsajátításának aktuális kérdései (Tódor 2008, 2011). A román nyelv oktatásának kérdésköre szorosan összefonódik a kétnyelvűségi kutatásokkal.

A történelemtanítás szakmódszertanának két egyetemi jegyzete jelent meg (Tóth 2005, 2009). A hitoktatás szakmódszertani kérdéseit tárgyaló cikkek, tanulmányok szintén hiányótlóak (Osváth 2010, 2011a, 2011b, 2012).

2.2.7. Pedagógiai értékelés

A pedagógiai értékeléssel kapcsolatos elméleti és empirikus kutatásokat alapvetően két tényező határozta meg. Az egyik az, hogy Románia több évtizedes kétséssel kapcsolódott be a nemzetközi mérésekbe (PISA, PIRLS); ennek következménye, hogy a nemzetközi kutatói együttműködésekben kialakult szemléletbeli, tartalmi

és módszertani újdonságok késve szűrődtek be a hazai pedagógiai értékelési kultúrába. A másik az, hogy a kisebbségi anyanyelvű oktatás intézményrendszerének hiányosságai nem tették lehetővé a több műveltségterületet átfogó tudásszint-mérések tervezését és lebonyolítását, illetve megnehezítették a nagymintás képességvizsgálatok megvalósítását is.

A pedagógiai értékelés elméletének a tágabb összefüggésrendszerbe való ágyazottsága Fóris-Ferenczi munkásságában jelenik meg; vizsgált témái a tanterv és az értékelés elmélete és gyakorlata (2008); pedagógiai értékelés és vizsgarendszer (2007); értékelés az anyanyelv-pedagógiában (2012).

Tudásszint-mérések és képességvizsgálatok főleg az anyanyelvoktatás területén valósultak meg. Regionális, kismintás vizsgálatokat végeztek Pletl (2014), Tódor (2008), Demény (2012), Szántó (2013c), és Bartha (2011). Nagymintás (országos hatókörű) vizsgálatok születtek a fogalmazási képességről (Pletl 2008, 2009b, 2010a, 2011a), illetve az olvasási és szövegértési képességről (Pletl 2012a, 2012b, 2013b). A nemzetközi mérések és az országos anyanyelvi versenyek adatainak elemző áttekintése szinte alig van jelen a szakirodalomban (Szántó 2013b, 2013c).

A hatékonysági vizsgálatok hiányoznak, csak néhány kezdeményezésről lehet röviden számot adni: országos hatókörű empirikus kutatás az általános iskolások körében (Pletl 2009a, 2009c, 2009d), az óvó- és tanítóképzésben (Demény 2011), valamint a matematikai eredményességet alakító tényezők vizsgálata (Szabó-Thalmeiner 2011b). A pedagógiai értékelés elméletének és gyakorlatának tájékoztató célú bemutatása a pedagógustársadalom szélesebb köre számára hiánypótló (Fodor 2002, 2003, 2004a).

2.3. Interdiszciplináris kutatások

Az interdiszciplináris kutatások szerteágazóak, részben egyetemi intézményekhez kötöttek (főként a nyelvészettel és pszichológiával érintkező kutatások), illetve munkacsoportok tevékenységéhez, részben oktatók egyéni kutatásaihoz.

Főbb témakörök: a kognitív pszichológia eredményeinek pedagógiai alkalmazása (Zsigmond 2003, 2008a, 2008b, 2009; Péntek I., Soós 2004); a szocializáció vizsgálata multikulturális és kétnyelvű környezetben (Szentés, Fazakas 2010; Kovács, Székely 2009; Kovács G. 2013; Horváth 2010b; Bakk-Miklósi 2010b); az interdiszciplinaritás lehetőségei az oktatásban (Kovács G. 2012; Fodor 2008c; Kovács 2008); iskolai kommunikáció, az új média iskolai hatásainak vizsgálata (Demény 2013; Pletl 2011b, 2012c, 2013a; Kővári 2013b); kétnyelvűség kérdésköre az oktatásban (Tódor 2005a, 2005b, 2011; Bakk-Miklósi 2007, 2008; Bakk-Miklósi, Kovács Á. 2007; Marchiş 2008); szociolingvisztikai vizsgálatok (Horváth, Tódor 2009); a diákok egyéniségét, gondolkodásmódját, értékrendszerét vizsgáló kutatások, azokon belül az énképösszetevők vizsgálata, önismeret (Horváth 2008, 2010a, 2010b, 2013; Kővári 2009; Kádár 2008); összehasonlító vizsgálatok többségi és

kisebbségi tanulók körében (Horváth 2012a); a diákok tanulási technikái, alkalmazott stratégiák (Kővári 2012, 2013a); értékorientáció és pályaválasztás (Szentés 2008, 2010, 2012); tanulói teljesítmények és társadalmi, kulturális háttér közötti összefüggések vizsgálata (Gergely 2012a, 2012b, 2012c).

3. A tudományterület képviselői, a releváns intézmények

A tudományterület képviselőinek helyzetére a következők jellemzők:

- Kivétel nélkül főállású oktatók valamely felsőoktatási intézményben (szerecsés esetben tanárképző intézetben vagy alkalmazott didaktikai intézetben). Ebből a tényből következik, hogy össze kell hangolniuk az oktatói és kutatói tevékenységet; a kettő közötti egyensúly megteremtését nehezítik az intézménnyel szembeni kötelezettségek (akkreditációs prioritások, a kar és/vagy tanszék stratégiai kutatási tervei), illetve a lokális feladatokból fakadó tevékenységek vállalása (a kihelyezett tagozatok oktatói esetében mutatkozik meg a lehangsúlyosabban).
- A szakemberek kis létszámából következően a tudományterület művelőinek fel kell vállalniuk a „polihisztorság nyűgét” (Fóris-Ferenczi). Ebből következik, hogy munkásságuk szerteágazó, gyakran a pedagógia több ágát átfogja.
- A kutatások többsége leképezi a kisebbségi kétnyelvű oktatás helyzetéből fakadó speciális helyzeteket (a tanítási környezet nyelvi, kulturális különbözősége; különböző regionális, szórvány-, tömbproblémák; az önállóság hiányából fakadó összetett kérdéskör). A legnagyobb kihívást éppen az jelenti, hogyan lehet hasznosítani és a kisebbségi oktatás sajátos körülményeivel összhangba hozni a nemzetközi pedagógiai kultúrában kibontakozó új irányokat, koncepciókat, kipróbált és bevált tapasztalatokat.

A tudományterület képviselőit oktatási központok szerint soroljuk fel, ez azonban nem rangsort jelent.

A BBTE Pszichológia és Neveléstudományok Karának Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézete:

- Fóris-Ferenczi Rita, docens; Kovács Zoltán, docens; Birta-Székely Noémi, adjunktus; Ozsváth Judit, adjunktus;
- Demény Piroska, docens; Antal Sándor, docens (Székelyudvarhelyi Tagozat); Baranyai Tünde, adjunktus; Szabó-Thalmeiner Noémi, adjunktus; Stark Gabriella, tanársegéd (Szatmárnémeti Tagozat).

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Tanárképző Intézete: Fodor László, docens; Pletl Rita, egyetemi tanár; Tódor Erika, docens.

A Partiumi Keresztény Egyetem Tanárképző Intézete: Bartha Krisztina, az óvó- és tanítóképzés koordinátora; Bordás Andrea, adjunktus; Magyarai Sára, adjunktus.

A továbbiakban azok az intézmények, szakmai műhelyek, civil szervezetek kerülnek felsorolásra, amelyekben a romániai magyar oktatás szempontjából jelentős tudományos munka folyik.

3.1. Akadémiai intézmények

3.1.1. A Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) Oktatási-nevelési és Pszichológiai Szakbizottsága

A KAB Oktatási-nevelési és Pszichológiai szakbizottsága 2008. december 9-én alakult. Tagsága 35 fő, ebből 27 köztestületi tag. A szakbizottság rendezvényei: könyvbemutatók, konferenciák, műhelyszemináriumok. Az évente két vagy három alkalommal szervezett könyvbemutatók célja, hogy szélesebb körben ismertté váljanak a romániai magyar oktatás helyzetét feltáró, sajátos jelenségeit vizsgáló, az iskolai folyamatokat feltérképező kutatások eredményei.

A szakbizottság tematikus konferenciáit évente rendezi, általában a két- vagy hároméves futamidejű kutatások részeredményeit mutatják be a kutatók. A szakbizottság szervezőként részt vett a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (2011) munkálataiban, az oktatási szekció szervezésében, illetve a Marosvásárhelyi vendégnap lebonyolításában, amelynek egyik fő eseménye „Az anyanyelvoktatás esélyei a Kárpát-medencében” című kerekasztal volt.

A szakbizottság műhelyszemináriumai lehetőséget biztosítanak olyan kutatási tervek megbeszélésére, amelyeket különböző egyetemek, intézmények, szervezetek oktatói, kutatói közösen valósítanak meg. A műhelyszemináriumok témakörei: az idegennyelv-oktatás problémái a felsőoktatásban (a Sapientia EMTE kolozsvári, csíkszeredai és marosvásárhelyi oktatóinak részvételével, 2011, 2012); pályaválasztás és pályaszocializáció egyetemisták körében (a Sapientia EMTE kolozsvári, és marosvásárhelyi oktatóinak részvételével, 2013); a magyar nyelvű tanárképzés problémái a mérnöki szakirányon (a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Neveléstudományi Intézete és a Sapientia EMTE Tanárképző Intézete oktatóinak részvételével, 2014).

3.1.2. A Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) Felsőoktatási munkacsoportja

2008-ban jött létre a Felsőoktatási munkacsoport azzal a céllal, hogy a felsőoktatásban és tudományos képzésben az általános közösségi érdekeket és elengedhetetlen szakmai igényeket megfogalmazza és képviselje (Péntek 2010: 5). A Felsőoktatási munkacsoport (Csata Zsombor, Márton János, Papp Z. Attila, Péntek János,

Salat Levente) 2010-ben jelentette meg *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Támpontok egy lehetséges stratégiához* című kötetét Szikszai Mária szerkesztésében.

3.2. Egyetemi intézmények

3.2.1. Babeş–Bolyai Tudományegyetem

A BBTE a romániai magyar tanár- és tanítóképzés alapintézménye.

3.2.1.1. Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet

A BBTE Pszichológia és Neveléstudományok Karának Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézete 2011-ben alakult meg az 1/2011-es oktatási törvény alapján, olyan, a karnál kisebb, annak alárendelődő akadémiai szervezeti egységként, amely egy vagy több képzési területet ötvöz. A korábbi szervezeti formák – tanszékek: Pszichológia, Neveléstudományok és Gyógypedagógia; a neveléstudományok karhoz tartozó óvópedagógus- és tanítóképzők a kihelyezett tagozatokkal; az Alkalmazott Pszichológiai Tanszék oktatóival önálló intézetként működő tanárképző – egységes pedagógusképző intézettel alakultak (Stark 2011: 135).

Az Intézet fő tevékenységi területei:

- Tanárképzés és tanítóképzés. A tanárképzés kétszintű: az első szint elvégzése a záróvizsgát sikeresen teljesítő hallgatókat feljogosítja a kötelező általános közoktatás intézményeiben való tanításra (az alapszaknak megfelelő képzés határozza meg a tanítható tantárgyakat); a második szint (mesteri képzés) elvégzése és a sikeres záróvizsga teszi lehetővé az oktatói állások betöltését a középiskola felső szakaszában, a posztgraduális vagy az egyetemi képzésben. Az óvópedagógus és tanítóképző szak három éves alapképzésként nemcsak Kolozsváron, hanem Kézdivásárhelyen, Marosvásárhelyen, Szatmárnémetiben és Székelyudvarhelyen is működik kihelyezett tagozatokkal.
- Kutatás a pedagógia, óvodai és elemi oktatás pedagógiája (az óvópedagógus- és tanítóképzők kihelyezett tagozatain), valamint a természettudományok és társadalomtudományok didaktikája területén (főleg Kolozsváron).
- Internetes és szakmódszertani folyóirat létrehozása és gondozása: a *PedActa* félévente megjelenő neveléstudományi folyóirat magyar és angol nyelven publikálja a köznevelés és közoktatás problémáit elemző cikkeket, tanulmányokat.
- Kutatási eredmények publikálása: *Gyakorlatközelben* szakmódszertani könyvsorozat, az Ábel Kiadó gondozásában megjelent kötetek (Barabási, Demény, Stark 2012; Szabó-Thalmeiner 2012; Ambrus, Péter, Stark 2013).
- Konferenciák szervezése (*Új utak és módok az oktatásban*, 2010; *Interaktív eszközök és módszerek a tanulás folyamatában*, 2011; *Tudás és tanulás*,

2012; *Minőség és versenyképes tudás*, 2013; *Tudás – tanulás – szabadság*, 2014); a konferenciák előadásainak szerkesztett változatát évente kötet formájában megjelentetik.

Az intézet oktatói részt vesznek a romániai magyar oktatást különböző szempontokból vizsgáló jelentős kutatásokban.

3.2.1.2. Alkalmazott didaktika Szakkollégium

A szakkollégium 2006-ban alakult. Fő célkitűzése a tehetséges egyetemi hallgatóknak egyéni vagy csoportos oktatáskutatói lehetőséget biztosítani. Tevékenységi területei: oktatáskutatás; konferenciák szervezése; tanulmányutak szervezése; találkozások szervezése más szakkollégiumok képviselőivel. A kutatási témák főleg a természet- és társadalomtudományok szakmódszertanának, illetve az óvodai és elemi oktatás pedagógiájának körébe sorolhatók.

3.2.1.3. Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszék

A tanszéknek hagyományos szerepe van a tanárképzésben, a hallgatók jelentős része magyar szakos tanár lesz. A képzés MA és PhD szintjén is, az ebben a keretben végzett kutatásoknak, az elkészült dolgozatoknak kiemelt témája az oktatás, az oktatás nyelvisége. A tanszék szakmai munkájának egy része anyanyelv-pedagógiai vonatkozású, a benne résztvevők révén szorosan kapcsolódik az Anyanyelv-ápolók Erdélyi Szövetségéhez, a Szabó T. Attila Nyelvi Intézethez és a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózathoz.

- Tanártovábbképzők „az ismeretközpontú nyelvtanítástól a képességközpontú nyelvi nevelésig” témában (Szováta: 2008; Kolozsvár: 2009, 2010 és 2013; Szatmár: 2009; Csíkszereda: 2010);
- Iskolai anyanyelvi versenyek szervezése és szakmai felügyelete (Az V–VIII. osztályosoknak szóló Simonyi Zsigmond Kárpát-medencei helyesírási verseny országos szakaszának a megszervezése 1999–2007 között; az Aranka György Nyelv- és Beszédművelő Verseny);
- Országos helyesírási felmérés, 2008–2009 (a kutatás vezetője Kádár Edit);
- Oktatási anyagok fejlesztése általános iskolások részére (2009–2012 között három munkacsoport dolgozott, Kádár Edit vezetésével, tudományosan korszerű, induktív módszerű, képességfejlesztő munkafüzeteken).

3.2.1.4. Református Tanárképző Kar

2003-ban indult a valláspedagógia és zenepedagógia szakirányú képzés a karon. A Kar református vallásánárokat és zenetanárokat képez az általános és középiskolai oktatás részére. Küldetesként vállalja, hogy olyan értelmiségieket képez, akik felvállalják a keresztény értékek közvetítését, akik nevelői tevékenységükkel ápolják és terjesztik a keresztény kultúrát. 2001-ben jött létre a Kar tudományos folyóirata, a *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*.

A Református Teológia és Zenepedagógiai Intézet a BBTE Református Tanárképző Karának intézeteként alakult meg. A kar valláspedagógia és zenepedagógia szakirányú képzéseit fogja össze.

3.2.1.5. Római Katolikus Teológiai Kar

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem keretében működő kar célja olyan, teológiai képzett világiak felkészítése, akik hitoktatóként vagy tanárként – a kar hallgatói teológiai tanulmányaik mellett egy másik szakot is felvesznek: történelmet, magyart, vagy valamilyen idegen nyelvet – a keresztény értékeket képviselik. A végzősök az egyetem előtti oktatás minden szintjén érvényes tanári képesítést nyernek. A BBTE Római Katolikus Teológiai Kar intézeteként alakult meg a Didaktikai Teológiai Intézet.

3.2.2. A Partiumi Keresztény Egyetem Tanárképző Intézete

A Partiumi Keresztény Egyetem Tanárképző Intézete alapkü és elmélyítő szintű tanárképzést működtet, valamint posztgraduális képzést is biztosít. Az intézet keretében folyó kutatások az anyanyelv oktatásának különböző aspektusaihoz kapcsolódnak: a beszédészlelés és beszédértés jellemzői kisiskolás korban; egy- és kétnyelvű gyermekek beszédfeldolgozási folyamatai; kismintás képességvizsgálatok; az anyanyelv képének vizsgálata Bihar és Temes megyei magyar középiskolások körében.

Az intézet oktatói munkatársként bekapcsolódnak a Debreceni Tudományegyetem kutatási programjaiba (2009: *Határmenti Oktatás Elemzése*; 2010–2013: *Campus-lét*; 2011–2012: *Felsőoktatás és társadalmi kohézió – közös kutatás és fejlesztés a határmenti régióban*; az OTKA által támogatott egyéb kutatások).

3.2.3. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

3.2.3.1. Tanárképző Intézet

A Sapientia EMTE Tanárképző Intézete 2013-ban jött létre. Szervezeti felépítésének sajátossága, hogy az intézmény működése három helyszínhez kapcsolódik (Kolozsvár, Csíkszereda, Marosvásárhely), három műveltségterülethez tartozó alapképzési szakokkal: a technológia műveltségterülete (mérnöki szakok és informatika), a nyelv és kommunikáció műveltségterülete (fordító és tolmács szak, román és angol nyelv), valamint az ember és társadalom műveltségterülete (közegészségügyi szolgáltatások és szakpolitikák). Az intézet a mérnök-tanárképzés elindításával hiányt pótol, hiszen a magyar tannyelvű szakoktatás egyik legnagyobb gondja a magyar anyanyelvű és a magyar szaknyelvet ismerő szakemberek hiánya. Ugyancsak fontos, hogy a közegészségügyi szolgáltatások és szakpolitikák hallgatói részt vehetnek a tanárképzésben, hiszen a közoktatásban taníthatják az egészségnevelés tantárgyat.

A 2013–2014-es tanévben a Tanárképző Intézet és a Sapientia EMTE marosvásárhelyi kara Matematika és Informatika Tanszékének közös kutatásaként indult *Az anyanyelvű szakképzés helyzete, problémái a tanulás (középiskolások) és tanítás (tanárok) viszonylatában* című projekt. Ugyancsak ebben a tanévben indult a három évre tervezett *Pályaválasztás és pályaszocializáció vizsgálata egyetemisták körében* című projekt.

Az intézet stratégiai tervei között szerepel az a célkitűzés, hogy egybefogja, összehangolja azokat a pedagógiai, neveléstudományi vonatkozású kutatási projekteket, amelyek az egyetem különböző karain (helyszínein), különböző tanszékeken bontakoznak ki.

3.2.3.2. A Kutatási Programok Intézete

A Sapientia Alapítvány által létrehozott Kutatási Programok Intézete az alapítvány fiókszervezeteként működik, munkáját a Tudományos Tanács irányítja. A KPI belső pályázati rendszerben szervezi és hangolja össze az erdélyi magyar magánegyetemi hálózat keretében folyó tudományos kutatási programokat, a doktori ösztöndíj-támogatásokat, illetve egyéb, az oktatók tudományos tevékenységével kapcsolatos tevékenységeket (például a nemzetközi konferenciákra való kiutazást). A pályázatok elbírálását a Tudományos Tanács végzi. A KPI OR online rendszer elektronikus adatbázisként is szolgál, amely nyilvántartja az egyetemek (Sapientia EMTE, Partiumi Keresztény Egyetem) oktatóinak tudományos tevékenységét.

Az intézet által támogatott kutatási programok között kevés, mindössze öt olyan van, mely témáját tekintve tisztán pedagógiai: *Az interkulturális nevelés pedagógiai alapjai* (Fodor László, 2001–2002); *Tanterv és értékelés* (Fóris-Ferenczi Rita, 2005–2006); *A szövegértés fejlesztésének metakognitív módszerei* (Zsigmond István, 2008–2009); *IKT a felsőoktatásban: a metakognitív stratégiák és az oktatási kollaboráció fejlesztési lehetőségei* (Zsigmond István, 2012–2013); *Az anyanyelvű szakképzés helyzete, problémái a tanulás (középiskolások) és tanítás (tanárok) viszonylatában* (Pletl Rita). Több olyan pszichológiai, pszichoszociális, szociológiai kutatás került kivitelezésre, amelynek van pedagógiai vonatkozása is.

3.2.3.3. A Scientia Kiadó

A Scientia Kiadó a Sapientia EMTE kiadója, amely 2001-ben azzal a céllal jött létre, hogy az erdélyi magyar magánegyetemi hálózat keretében született tudományos munkákat, egyetemi jegyzeteket, tankönyveket megjelenesse. Köteteit négy sorozatban jelenteti meg, a *Sapientia Könyvek*, a *Tankönyvek*, a *Jegyzet* és a *Műhely* című sorozatokban. A 2001–2013 közötti időszakban tíz pedagógiai tárgyú könyvet adott ki; ebből három egyetemi jegyzet (a szociálpedagógia, az iskoladiktika, illetve a román nyelv tanításának szakmódszertana köréből), egy tankönyv (neveléstudomány), hat pedig új kutatási eredményeket bemutató munka (az iskolai eredménymérések, neveléstörténet, illetve a felsőoktatás területéről). Ez a kiadott könyvek 5,26%-át jelenti.

3.2.3.4. Gazdaság- és Humántudományok Kar, Csíkszereda

A Humántudományok Tanszéken, a román–angol szakon oktatók nyelvészeti kutatásai érintkeznek az idegennyelv-oktatás szakmódszertanával, illetve Tódor Erika kutatásaiban önállóan is jelentkeznek pedagógiai tárgyú egyéni kutatások a következő területeken: nyelvpedagógia, neveléspolitikák, illetve a román nyelv oktatása a kisebbségi tannyelvű iskolákban. A román nyelv oktatásával kapcsolatos jelentős kutatást a Balázs Lajos vezette munkacsoport (Lajos Katalin, Irimiaş Gheorghe, Ambriescu Anca, Tódor Erika Mária) 2006-ban a Román Oktatásügyi Minisztérium támogatásával valósította meg. A projekt célja az általános és középiskolai román nyelv és irodalom tanterv koncepciójának kidolgozása volt.

A Gazdaság- és Humántudományok Kar Humántudományok Tanszéke és a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet közös szervezésében megvalósult kétnyelvűségi konferenciák fórumot biztosítanak a pedagógiai tárgyú kutatások bemutatásának (I. kétnyelvűségi konferencia: *Neveléspolitikai és pedagógiai gyakorlat a többnyelvűség kontextusában*, Csíkszereda, 2008; II. kétnyelvűségi konferencia: *Nyelv, identitás, többnyelvű lét és oktatáspolitikák*, Csíkszereda, 2009; III. kétnyelvűségi konferencia: *Kisebbségek nyelvi helyzete Romániában és a Kárpát-medencében*, Csíkszereda, 2011). A konferenciák előadásainak szerkesztett változatát kötetbe rendezve megjelentetik (Horváth, Tódor 2009, 2010, 2011).

3.2.3.5. Műszaki és Humántudományok Kar, Marosvásárhely

A Műszaki és Humántudományok Kar több tanszékén folynak olyan kutatások, amelyek a diszciplináris didaktika területéhez tartoznak.

A Matematika–Informatika Tanszéken Kátai Zoltán vezetésével a következő, az informatikaoktatás módszertanának körébe tartozó elméleti és empirikus kutatások valósultak meg: (1) *Módszerek és eszközök az informatikaoktatás hatékonyságának növelésére*, amely Kátai Zoltán több kutatási irányt (pl. multimédia, szerepalkítás és tánc a programozás oktatásában vagy didaktikai szempontok az algoritmus-tervezésben) megalapozó doktori értekezéséből nőtt ki (Kátai, 2007); (2) *Oktatószoftverek fejlesztése* („A rekurzió dallama”, társszerző Fejér István; „Elemi algoritmusok anatómiája”, társszerző Adorjáni Alpár Károly; „Visual-Watch”, társszerző Kovács Annamária).

A tanszék szervezésében kerül megrendezésre évente a Sapientia ECN nemzetközi programozói és matematikaverseny középiskolások és egyetemi hallgatók számára (2014-ben kilencedik alkalommal rendezik meg). A tanszék oktatói végzik továbbá az Ábel Kiadó gondozásában megjelenő, középiskolás informatika tankönyvek szakmai lektorálását.

Az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéken az idegennyelv-oktatás módszertanának különböző aspektusaihoz kapcsolódó kutatások folynak. Ilyen az idegennyelv-oktatásban alkalmazott eszközök, segédanyagok, módszerek vizsgálata (Kovács 2012; Szaló 2011), a szaknyelvoktatás problematikájának vizsgálata (Nagy 2012;

Kovács 2012a), az idegennyelv-oktatás segédkönyveinek, kézikönyveinek összeállítására (Imre Attila, Nagy Imola, Kovács Gabriella). A tanszék konferenciasorozatát indította, amelynek keretében állandó szekciót szentelnek az anyanyelv-, illetve idegennyelv-oktatásnak (2011: *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*; 2013: *Nyelvi sokszínűség Európában*).

Az Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszéken pedagógiai jellegű kutatások az egyes oktatók tevékenységéhez kapcsolódnak: *A médiaszöveg-értés képessége a romániai közoktatásban résztvevő magyar diákok körében. Empirikus felmérés három erdélyi megyében* (Pletl Rita, Tökés Gyöngyvér 2008–2009); *Az olvasási és szövegértési képesség fejlesztésének stratégiai* (Zsigmond István 2008–2009, 2012–2013); *A gyermek jogainak pedagógiai szempontú vizsgálata* (Fodor László 2009, 2011); a *Hagyományos és modern kommunikáció Erdélyben* című projektnek (kutatásvezető: Gagyai József 2003–2005) az egyik részterülete az iskolai kommunikáció vizsgálata volt.

3.2.4. A marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Tanárképző Intézete

A Művészeti Egyetemen 1993-tól létezik tanárképzés, de csak 2009-től működik önálló intézetként. A Oktatási Minisztérium által jóváhagyott szakspecifikus tantervvel működik, amely összhangban van a művészeti képzéssel. Magyar vonatkozásban a zenepedagógia szak jelentős, mivel az innen kikerülő végzősök alkalmasak arra, hogy a magyar tannyelvű iskolákban zene- és énektanárként dolgozzanak.

Az intézetben folyó kutatás a képzés sajátosságait mutatja. Kutatási témák: a kétnyelvűség jelentősége a szövegértelmezésben a művészetek esetén (Bakk-Miklósi 2011); zeneterápiás elemek ötvözése a pszichodráma módszereivel, illetve hasznosítási lehetőségeik az egyetemi művészeti oktatásban (Bakk-Miklósi 2010); a beszédértés és a beszédprodukciónak alakulása kétnyelvűvé váló gyermekek esetén (Bakk-Miklósi 2009).

3.2.5. Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (KMEI)

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem háttérintézményeként megalakult Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet jelentős szerepet vállal a kutatásszervezésben.

3.2.5.1. A KMEI Oktatáskutató Munkacsoportja

A KMEI Oktatáskutató Munkacsoportja 2005-ben alakult meg. Fő célkitűzés-ként fogalmazta meg a következőket: a minőségvizsgálat és az értékelés folyamatába való bekapcsolódás a magyar nyelvű felsőoktatás sajátos szempontjainak érvényesítésével; a BBTE oktatói minőségvizsgálati és oktatáskutatói irodáival való együttműködés; a végzős hallgatók munkaerő-piaci érvényesülésének nyomon követése, értékelése; az erdélyi magyar nyelvű oktatás helyzetének vizsgálata; az oktatási helyzet demográfiai háttérének nyomon követése; oktatásra vonatkozó statisztikák

begyűjtése, feldolgozása és felhasználói szempontok szerinti rendszerezése; szakmai-tudományos együttműködés koordinálása a magyarországi és a román oktatáskutató műhelyekkel; szakértői háttér biztosítása a központi közigazgatás számára a felsőoktatás és kutatásszervezés területén, különös tekintettel a magyar nyelvű oktatásra. A munkacsoport feladatának tartja az oktatáspolitikai stratégiai tanácsadást is.

Jelentősebb kutatásaik:

- *Iskolások középiskola-választása Erdélyben, 2009–2010* (a kutatás célja a középiskolai intézményi hálózat szerkezetének egy kiterjedtebb, statisztikai vizsgálata: a középiskolák rekrutációs bázisának és reputációjának regionális szintű evolúcióját követik nyomon, különös hangsúllyal a nemzetiségi alapú változásokra);
- *Végzős egyetemi hallgatók továbbtanulási percepciója, 2008* (a felmérés az Országos Magyar Diákszövetség (OMDSZ), illetve a Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatalkutatók Szövetségének (RODOSZ) együttműködésével zajlott);
- *Magiszteri hallgatói tapasztalatok, vélemények, 2010* (a felmérés a RODOSZ-szal és az OMDSZ-szel megkötött együttműködés keretében zajlik);
- *A BBTE végzettjeinek munkaerőpiaci elhelyezkedése, 2005–2010.*

3.2.5.2. A KMEI Regionális Tanulmányok Munkacsoportja

A különböző tudományterületen dolgozó szakemberekből létrejött munkacsoport célja, hogy az erdélyi regionális fejlődési prioritásokat figyelembe véve tudományos szempontból megalapozzák és összehangolják a területen folyó kutatásokat. Több szakterület összefogásával olyan képzés és tudományos kutatás alapjait kívánják megteremteni a BBTE keretében, amely a regionális problémákat komplexen képes kezelni.

Az erdélyi magyar közoktatás szempontjából fontos és hiánypótló kutatásuk a *Helyzetkép az erdélyi fejlesztési régiók oktatási helyzetéről, 2007–2010.* Az egyes fejlesztési régiók oktatási helyzetéről monografikus jellegű bemutatók készültek (Horváth 2006, 2009).

3.2.6. Református Kántor- és Tanítóképző Intézet, Marosvásárhely

Az intézet a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kara kihelyezett tagozataként működik. A kántor- és tanítóképzés a nappali képzés keretében valósul meg. Az intézet hallgatói 2005-től bekapcsolódtak az országos hatókörű eredménymérések munkálataiba az elemisták dolgozatait értékelő munkacsoport tagjaiként.

3.3. Civil szervezetek

3.3.1. Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége

Az 1991-ben alakult Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (RMPSZ) a magyarul tanító pedagógusok érdekvédelmi szervezete, feladata többek között a magyar tannyelvű oktatás minőségi fejlesztése; az európai struktúrákba való integrálódás elősegítése az oktatásban. A szervezet négy módszertani központot működtet (Gál Kelemen Területi Oktatási Központ Kolozsvárott, Partiumi Területi Oktatási Központ, Székelyföldi Területi Oktatási Központ, illetve a szovátai Teleki Területi Oktatási Központ), amelyek átfogják a magyar tannyelvű iskolahálózat egészét.

A szervezet tevékenységei:

- évente megszervezi (1993 óta) a Kárpát-medence legnagyobb pedagógusfórumát, a Bolyai Nyári Akadémiát, amely elismert tanártovábbképző programokat működtet;
- a területi központok évente továbbképzési programokat szerveznek magyar tanítók és óvodapedagógusok, illetve magyar tannyelvű általános és középiskolában oktató pedagógusok számára;
- közreműködik a határon túli pedagógusoknak szóló anyaországi pedagógustovábbképzések programjainak összeállításában, megszervezi és összehangolja a résztvevők kiutazását;
- részt vesz a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. által évente meghirdetett *Szülőföldön magyarul* pályázat lebonyolításában (a pályázat célja az erdélyi magyar tanintézmények oktatástechnikai felszereltségének korszerűsítése, valamint a kisdíjak tanszerekkel való támogatása);
- segíti a Moldvai Csángómagyar Oktatási Program megvalósulását;
- kiadja a pedagógusok szakmai-módszertani folyóiratát, a *Magisztert*, mely 2003-tól évente négyszer jelenik meg.

Az RMPSZ Országos Elnöksége egy Tudományos Tanácsot hozott létre, amelynek kiemelt feladata, hogy felmérje, segítse és támogassa a közoktatásban dolgozó magyar pedagógusok tudományos tevékenységét.

3.3.2. Ábel Kiadó

Az Ábel Kiadót a RMPSZ testületként működő Erdélyi Tankönyvtanács hozta létre 2000-ben Kolozsváron. A kiadó az egyik legnagyobb magyar tankönyvkiadó Romániában, rendelkezik CNCSIS-akkreditációval. Pedagógiai profilú kiadó, ezért elsősorban tankönyveket, egyetemi jegyzeteket, tanári kézikönyveket és egyéb, az oktatásban használatos segédkönyveket ad ki diákoknak, tanítóknak, tanároknak és szülőknek, jelentős szerepet vállalva ezzel a romániai magyar anyanyelvű oktatásban.

Kínálatában megtalálhatók az óvodák iskola-előkészítő csoportjainak szóló készségfejlesztő füzetek, az általános iskola alsó és felső tagozatán, a középiskolákban tanulók tankönyvei, a tananyaghoz használt szöveggyűjtemények, valamint jegyzetek az egyetemi hallgatók számára, illetve a tanártovábbképzőkön használatos és a fokozati vizsgákhoz szükséges kézikönyvek is (Toró, Tánczos 2001; Makszin 2006; Fóris-Ferenczi 2006; Birta-Székely, Fóris-Ferenczi 2007).

Megjelentet olyan tanulmányköteteket, amelyek az iskolai tevékenység különböző aspektusaihoz kapcsolódnak (Albert-Lőrincz 2004); a pedagógiai munka összetettségét életrajzi példákkal illusztráló köteteket (Albert-Lőrincz et al. 2012); helyzetelemző tanulmányokat (Szikszi 2010; Pletl 2011, 2012).

3.3.3. Értékelési munkacsoport, Marosvásárhely

1992–1994 között Pletl Rita vezetésével alakult meg az a munkacsoport, amely elindította a romániai magyar iskolahálózatban az iskolai eredményméréseket. A csoport tevékenysége – anyanyelvi tudásszintmérések, anyanyelvi képességvizsgálatok, előkészítő jellegű, az oktatás körülményeit vizsgáló empirikus kutatások, teljesítménykövető vizsgálatok – eredményeképpen alakult ki az a szakmai műhely, amely nem bejegyzett, hanem virtuális intézményként hálózati jelleggel végezte és végzi az anyanyelvoktatással kapcsolatos empirikus kutatásait. A szakmai műhelynek két állandó munkacsoportja van: egy szakemberekből (magyartanárokból, pszichológusokból, szociológusokból, szociálpedagógusokból, neveléstudományi szakemberekből, informatikusokból, mérnökökből) és egy egyetemi hallgatókból (pedagógia és magyar szakos egyetemi hallgatókból, tanítóképzős hallgatókból, a Sapientia EMTE, illetve a BBTE pszichológia szakos egyetemistáiból) álló munkacsoport.

A szakmai műhely tevékenysége:

- Országos hatókörű iskolai eredménymérések tervezése és lebonyolítása: az előzményekre támaszkodó két kontrollmérés az országos helyesírási vizsgálat keretében az elemi iskolában (2000–2001); a 2005–2006-os fogalmazási képességvizsgálat az elemi, az általános és a középiskolában; olvasási és szövegértési képességvizsgálatok az elemi, az általános és a középiskolában (előmérések: 2008–2009; országos mérés: 2009–2010); az adatok értékelése, elemzése (Pletl, 2009b, 2010a, 2011a, 2012a, 2012b 2013b).
- Az anyanyelvi írásbeliség alapvető kulturális kompetenciáinak vizsgálatából begyűlt dokumentációs anyag multidiszciplináris feldolgozása: tanulói teljesítmények és társadalmi háttérváltozók közötti összefüggések vizsgálata (Gergely 2012a, 2012b, 2012c); erdélyi serdülők énképösszetevőinek vizsgálata, az értő olvasás szerepe a személyiségformálásban (Horváth 2008, 2010b, 2012c); pályaválasztás és pályakép vizsgálata középiskolások körében, pályaszocializáció (Szentés 2008, 2010, 2012); a vizsgálati minta statisztikai

elemzésének kérdései, becslési modellek alkalmazása a várható teljesítmények előrejelzésében (Harangus 2012, 2013); tanulási stratégiák és módszerek vizsgálata erdélyi magyar általános iskolások körében (Kövári 2012, 2013a); gondolkodás-lélektani sajátosságok kisiskolások meséiben (Kádár 2008, 2010); a fogalmazási képesség vizsgálata a szövegalkotás művelési aspektusából (Pletl 2010a, 2013c); a szövegértési képesség vizsgálata gondolkodási szintek szerint (Pletl 2012a, 2012b).

- Könyvsorozat indítása a kutatási eredmények közzétételére.
- Adatbázisok létrehozása (2005–2010), amelyek alapul szolgálhatnak összehasonlító, illetve monitor típusú vizsgálatok számára.
- Összehasonlító vizsgálatok: a serdülők énképösszetevőinek vizsgálata kisebbségi és többségi helyzetben élő diákok körében (Horváth 2012).
- Kulturális attitűdök vizsgálata középiskolások szövegeiben (Pletl 2012c, 2013a, 2014).
- Kapcsolattartás a gyakorló pedagógusokkal: a mérésekben részt vevő iskolák tanárainak tájékoztatása az eredményekről.

3.4. Más, a területhez kapcsolódó intézmények

3.4.1. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége

Az Sepsiszentgyörgy központú Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége (AESz) 1992-ben alakult, működése szorosan összekapcsolódik a Szabó T. Attila Nyelvi Intézettel (jelenleg mindkettőt Péntek János vezeti). A Szövetség tevékenysége több szálon is kapcsolódik az anyanyelvi oktatáshoz. Fontos feladatának tekinti az anyanyelvi mozgalom egybeépülését az anyanyelvi oktatással, ebben a szövetség legfőbb partnerei a magyar szakos tanárok és tanítók. Az AESz tagsága is elsősorban belőlük áll, a Szövetség a magyar nyelv és irodalom szakos tanárok szakmai szervezetének szerepét is betölti. 2001-től a szövetség oktatásért felelős szakemberre Kádár Edit.

A szövetség központi kérdésnek tartotta a magyar nyelv és irodalom oktatásának nyomon követését, annak vizsgálatát, hogy „megvan-e a kellő tudatosság és felelősség abban, hogy milyen ennek az oktatásnak a nyelvi igényessége és tartalmi színvonala, eredményessége. Egyáltalán: milyen magyar nyelven és milyen magyar nyelvet oktatnak iskoláinkban?” (Péntek 2012:10). Az AESz partner volt a tantervek készítésében és – amíg lehetősége volt rá – a tankönyvek lektorálásában, ellenőrzésében. Az elemző tanulmányok, értékelések kötetekben jelentek meg (Fóris-Ferenczi, Péntek 2011; Bálint, Péntek 2009). A Szövetség kiadványsorozata (AESz-füzetek) szintén segíti a tanári munkát (pl. a 2008-ban kiadott *Román-magyar oktatásterminológiai szótár*, illetve annak 2009-es, második, bővített, javított kiadása).

3.4.2. Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület

Péntek János fogalmazta meg 2002-ben egy tudományos konferencián egy tehetségmentő program létrehozásának szükségességét. Az ő kezdeményezésére 2003-ban erdélyi magyar és anyaországi tanárok összefogásával indult a program, 2004-ben alakult meg Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület, amely 2008-tól Magyarországon is hivatalosan bejegyzett egyesületként önállóan szervezi közhasznú tevékenységeit a nevelés, oktatás, a képességfejlesztés, az ismeretterjesztés, illetve a romániai magyar iskolahálózatban tanuló diákokkal kapcsolatos tevékenységek területein. Az egyesület célja a kiemelkedően tehetséges, hátrányos helyzetű romániai magyar fiatalok ösztöndíjas támogatása.

3.4.3. Erdélyi Tehetségsegítő Tanács

Az Erdélyi Tehetségsegítő Tanács (ETT) 2010-ben alakult meg, azzal a céllal, hogy összehangolja és hatékonyabbá tegye az erdélyi tehetségépítő törekvéseket. Kezdeményezéseivel hozzá kíván járulni az oktatás színvonalának emeléséhez, a tehetséges fiatalok támogatásához. Az ETT kapcsolatot tart a Román Oktatásügyi Minisztérium tehetségsegítő programjaival és a gazdasági partnerekkel, pályaválasztási tanácsadói munkát végez a tehetségsegítő programban részt vevő tanulók számára (közös a Nyilas Misi Tehetségápoló Egyesülettel). Működteti a *Tehetségápoló szakemberek erdélyi képzése* című programot; részt vesz az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő megbízásából kiírt *Ady Endre-ösztöndj (a külföldi magyar nyelvű oktatásban résztvevő kiemelkedően tehetséges, szociálisan hátrányos helyzetű tanulók támogatására)* című pályázat erdélyi lebonyolításában a Székelyföldi Tehetségsegítő Tanács és a Nyilas Misi Tehetségtámogató Egyesület közreműködésével.

3.4.4. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet

A jogi személyként működő intézet a Román Kormány hatáskörébe tartozó és az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala irányítása alatt álló közintézmény. Alapcélkitűzése és működési területe általánosan kapcsolódik a romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitás-megőrzésének kérdéseire, illetve a kisebbségi lét szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak tanulmányozásához.

Programjai között két olyan van, amelynek adatbázisára és elemző értékeléseire támaszkodhat a magyar tannyelvű oktatást vizsgáló kutatás:

- oktatáskutatás a komplexebb iskolahálózattal rendelkező nemzeti kisebbségek iskolás populációjának feltérképezése érdekében, amely segítheti a hosszú távú közoktatás-tervezést;
- a romániai nemzeti kisebbségek kulturális örökségének és intézményeinek felleltározása, amely hozzájárulhat az adatok kultúrpolitikai, oktatási felhasználásához.

3.4.5. Entz Géza Alapítvány

A Kolozsvári Magyar Történeti Intézet háttérintézménye, amelynek egyik kiemelt célja a történelemoktatás segítése. Tevékenységei: a történeti tárgyú egyetemi oktatás segítése, oktatási segédanyagok biztosítása, egyetemi oktatók munkájának segítése, vendégoktatói programok, tanfolyamok, tanulmányutak szervezése; egyetemi hallgatók és oktatók egyéni kutatómunkájának segítése.

4. A tudományterület kutatási eredményeinek hatása az erdélyi magyar társadalom alakulására

A tudományterület kutatási eredményeinek hatása a romániai magyar társadalom helyzetének alakulására közvetetten érvényesül, vagyis az oktatási rendszer teljesítményében mérhető, abban, hogy a magyar tannyelvű kisebbségi oktatás milyen színvonalú, és mennyire hatékony.

A minőségi oktatásnak két fontos eleme van: a jól szervezett, szakmailag megalapozott, nyelvileg is kifogástalan, folyamatosan irányított és felügyelt hatékony oktatás, illetve a folyamatos szelekció és irányítás (Péntek 2004: 7). A szakmai megalapozás, a szakmai felügyelet, a minőségbiztosítás és irányítás legfontosabb intézményei hiányoznak. Tehát a kisebbségi oktatásban nem alakultak ki intézményes szinten azok a feltételek, amelyek szükségesek a minőségi oktatás megvalósulásához. Ennek következménye, hogy a tudományterület eredményei csak korlátozott mértékben tudnak érvényesülni a gyakorlatban.

A felmérések, vizsgálatok elemzési eredményeinek a visszacsatolása a pedagógiai folyamatba akkor hatékony és eredményes, ha megvan az a jogerős, ütőképű és egységes, de belső struktúrájában kellőképpen differenciált intézményrendszer, amely meghozza a megfelelő döntéseket, az oktatási rendszer fejlesztését, illetve a tanulási-tanítási folyamat javítását szolgáló intézkedéseket. Az anyanyelvi diagnosztikus képességvizsgálatok eredményei intézményes szinten nem, csak a gyakorló tanári tapasztalatban hasznosul(hat)nak.

5. Célok, jövőkép

5.1. A tudományterület helyzetének alakulása a következő 10–15 évben

A tudományterület helyzetét vélhetően pozitívan fogja befolyásolni a tanárképző intézetek megalakulása. A frissen alakult intézmények esetében az intézet kiépítése még folyamatban van. Problémát jelent a szakemberek hiánya; ezt egyelőre

besegítő, óraadó tanárokkal oldják meg (egy-egy oktató két-három intézményben is tanít). Ez a hiány vélhetően mérséklődni fog, ha a fiatal, Magyarországon (Budapest, Szeged, Debrecen Neveléstudományi Intézeteiben) doktori képzésre jelentkezett hallgatók sikeresen befejezik tanulmányaikat.

A tanárképző intézetek ugyan „az egyetemek árnyékában” (Péntek János) működnek, és működésük anyagi feltételeit az egyetemek karainak költségvetése biztosítja, mégis van lehetőségük arra, hogy szakmai téren önállóan szervezzék tevékenységüket, így a közoktatás szereplőivel való kapcsolattartás fontos intézményeivé válhatnak. Remélhetőleg a kutatási eredmények visszacsatolásában is hatékonyabb formák fognak kialakulni.

Az elmúlt években hazai és magyarországi tanárképző intézetek között létrejött szakmai kapcsolatok vélhetően erősödni fognak, és tervezhetővé válnak a közös kutatások. Az egyetemi oktatók és hallgatók tájékozódását és tapasztalatszerzését segíteni fogják a nemrég elindult Erasmus-program keretében megvalósuló projektek.

A hiánypótló interdiszciplináris kutatások (a tanulók társadalmi és nyelvi szocializációja, iskola és szociokulturális környezet, kétnyelvű környezet és anyanyelvoktatás, tanulási motiváció és attitűdvizsgálatok, az önismereti tényezők szerepe a nevelésben, a tanulói lemorzsolódás okainak vizsgálata, szakmák ismerete a középiskolások körében, a tanácsadás szerepe a pályaaorientációban) ösztönözhetik a pedagógia szakembereit abban, hogy kutatásaik kiterjedjenek eddig nem, vagy kevésbé vizsgált területekre.

Nagyobb arányú pozitív változást az eredményezne, ha megalakulna az önálló, szakmailag független, biztos anyagi háttérrel rendelkező oktatáskutató/neveléstudományi intézet, amely egységes szervezeti keretet teremtene a különböző intézményekben folyó kutatásoknak, szakmai műhelyekben megvalósuló kísérleteknek, és amely összehangolná, átgondolt stratégiába szervezné a különböző empirikus kutatásokat.

5.2. A soron következő 10–15 évben teljesíthető célkitűzések

- Meg kell valósítani a tanárképző intézetek közötti együttműködést, és ki kell alakítani ennek intézményes formáit (például az egyetemek és intézmények közötti szerződéskötés révén). Mindez két szempontból jelentene előrelépést: egyrészt a kutatói tevékenységek összehangolásával mérsékelhető lenne a tudományterület kutatásainak szétaprózottsága; másrészt (az egyes intézményekben oktatók szakterületének függvényében) egyfajta munkamegosztás kialakításával célirányosan lehetne közös érdekű feladatokat megoldani.
- A tanárképző intézeteknek kezdeményezniük kellene olyan, különböző szintű együttműködési programokat az egyes akadémiai intézményekkel, szakmai munkacsoportokkal, amelyek lehetővé tennék a kisebbségi oktatás

intézményrendszerére irányuló szociológiai, gazdasági, politológiai, statisztikai megközelítésű oktatáskutatást.

- Az egy évtizede megfogalmazott alapkövetelménynek, hogy a tanárképzés minden programjában, minden szakon meg kell követelni a kifogástalan helyesírást (Péntek 2002), érvényt kell szerezni. Ki kell dolgozni a megvalósítás módozatait. A gyakorlati megoldás szükségességére figyelmeztetnek a 2012–2013-as tanév Implom József helyesírási versenyének óvó- és tanítóképzős eredményei: a középiskolások versenyébe bekapcsolódó egyetemisták gyengébb helyesírási teljesítményt nyújtottak, mint a legjobb középiskolások. Országos hatókörű tanulói tudásszint- és képességvizsgálatok csak az anyanyelvoktatás területén valósultak meg. Szükséges az ilyen típusú vizsgálatokat más, alapvetően fontos műveltségterületeken – természettudományok, matematika, technológia – is megtervezni, lebonyolítani, és az adatok elemzésével a helyzetfeltárás munkáját elvégezni.
- Azokon a területeken, ahol lezárultak a helyzetfeltárást elvégző empirikus kutatások, el kell indítani a fejlesztést célzó kutatásokat.
- Szükséges a fakultatív magyar nyelvoktatás helyzetének felmérése, a problémák elemzése, hatékony, a helyi sajátosságokat figyelembe vevő megoldások kidolgozása.

Hivatkozások

ALBERT-LŐRINCZ Márton

2009 *Nevelésszociológia*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.

ALBERT-LŐRINCZ Enikő, CSIBI Monika, CZÖVEK Andrea, CSIBI Sándor, FAZAKAS Ida, KOLOZSVÁRI Csaba, SZEBENI Rita

2012 *Életképek az iskolapszichológia gyakorlatából*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

AMBRUS Ágnes, PÉTER Lilla, STARK Gabriella

2013 *Gyakorlatközelben 3. Te mit választanál? Választott tantárgyak az elemi osztályban*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

ANTAL Sándor

2002 Iskola a reformok keresztjében In: *A székelyudvarhelyi tanítóképzés 75 éve (1927–2002)*. Alutus Kiadó, Csíkszereda, (41–45).

2006 *A magyar nyelv és irodalom tanításának módszertana*. Ed. Ministerul Educației și Cercetării, București.

2008 *Anyanyelvi nevelés az alsó tagozaton*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

2010a *A nyelvi kompetencia*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

2010b Irodalmi nevelés a tanító- és óvóképzésben. Egy helyzetértékelő vizsgálat tanulságai. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, XI. évf., 1. szám, (157–182).

2011 A szövegfeldolgozás esély(telenség)ei. In: Dósa Zoltán (szerk.): *Kompetencia és tudástranszfer az oktatásban*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, (129–138).

- 2012a A való világ bővölete – avagy a reáliák tanulásának „fölöttébb szükséges voltáról” Egy nemzetközi kutatás margójára. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív módszerek és eszközök a tanulási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (219–226).
- 2012b Az anyanyelvi nevelés lehetőségei az előkészítő osztályban In: Szabó Thalmainer Noémi (szerk.): *Az iskolaelőkészítés fortélyai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (102–118).
- ANTAL Sándor, BARABÁSI Tünde
2008 Tantervi innováció a romániai magyar tanító és óvóképzésben. Adottságok – korlátok – lehetőségek. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, 2. szám, (151–181).
- BAKK- MIKLÓSI Kinga
2007 A kritikus periódus-feltevés a második nyelv tanulásában, a korkülönbségekből adódó kognitív és nyelvi különbségek pszicholingvisztikai megközelítése. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, VIII. évf., 4. szám, (295–320).
- 2008 Kétnyelvű és egynyelvű óvodások beszédértésének és beszédprodukciónak összehasonlító vizsgálata. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, IX. évf., 1. szám, (57–79).
- 2010a *Neveléslélektan*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2010b *Óvodás és kisiskolás gyermekek kommunikációs képességének fejlesztési lehetőségei kétnyelvű környezetben*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- BAKK-MIKLÓSI Kinga, KOVÁCS Ágnes Melinda
2007 A nyelveken túl: a kétnyelvűség korai kognitív és nyelvi előnyei. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok*, 1. AESZ, Kolozsvár, (33–55).
- BAKK-MIKLÓSI, Kinga, RITA FÓRIS-FERENCZI
2011 The Situation of the Hungarian Minority’s Bilingual Education in Rumania: A Pedagogical and Psycholinguistic Approach. *European Journal of Mental Health* VI. évf., 2. szám, (177–196).
- BAKÓ Botond, DEMÉNY Piroska, JÓZSA Miklós
2003 *150 éves a nagyenyedi tanítóképzés*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- BARABÁS László (szerk.)
2010 *Iskola a magasan, iskola a mélyben*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- BARABÁSI Tünde
2007 Az oktatási rendszer és az oktatás folyamata. In: Birta-Székely Noémi, Fóris-Ferenczi, Rita (szerk.): *A pedagógus-továbbképzés pedagógiaelméleti alapjai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (97–104).
- 2008a *Tanítástanulási és tanulástanítási alapismeretek*. Editura Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.
- 2008b *A tanítói tudás összetevői és fejlesztésük*. Editura Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.
- 2008c *Kommunikáció és tanulásszervezés az iskolában*. Editura Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.
- 2010 A projekt módszer elmélete és értelmezési/alkalmazási változatai az óvodában és a kisiskolai fejlesztésben. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, 1. szám, (129–156).
- BARABÁSI Tünde, DEMÉNY Piroska, STARK Gabriella (szerk.)
2012 *Gyakorlatközelben. A projekt módszer óvodai alkalmazása*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- BARANYAI Tünde-Klára
2008 *Kooperatív módszerek bevezetésének lehetőségei matematika órákon*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

- 2011 Matematika alsó- vagy felsőfokon? A BBTE szatmári tagozata óvoda- és elemi oktatás pedagógiája szakos hallgatóinak matematikai alapismeretei. *PedActa*, I. évf, 1-2. szám, (65–74).
- 2011a Examination of mathematics schoolbooks in use in Hungarian primary schools in Romania. *Acta Didactica Napocensia*, IV. évf, 2-3. szám, (47–57).
- BARANYAI Tünde, STARK Gabriella
2012 Az elemi osztályos matematika tankönyvek tanulhatósága és taníthatósága. *PedActa*, II. évf., 2. szám, (1–12).
- BARANYAI Tünde-Klára, TEMPFLI Gabriella,
2012 Interaktív módszerek alkalmazása a geometria tanításában. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek a tanulási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (303–308).
- BARTA Csilla, NÁDOR Orsolya, PÉNTEK János (szerk.)
2011 *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát medencei körkép*. Tinta Kiadó, Budapest.
- BARTHA Krisztina
2011 Nagyvárad középiskolások olvasási szokásai. *Anyanyelv-pedagógia. Pedagógiai folyóirat magyar nyelven tanító pedagógusoknak*, 3. szám, elektronikus változat: www.anyanyelv-pedagogia.hu (utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. május 4.)
- BARTHA Krisztina, FÓRIS-FERENCZI Rita
2009 Text comprehension – learning styles – school performance. *Acta Didactica Napocensia*, vol. 2, no 4, (1–16).
- BÁLINT Emese, PÉNTEK János (szerk.)
2009 *Oktatás: nyelvek határán. Középkép és helyzetkép a romániai magyar oktatásról*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.
- BIRTA-SZÉKELY Noémi
2006 *Tanárok pedagógiai műveltsége*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
2007 Tanulásszervezés. In: Birta-Székely Noémi, Fóris-Ferenczi Rita (szerk.): *Pedagógiai kézikönyv*. Ábel Kiadó, Kolozsvár (160–166).
2010 *A pedagógia alapjaitól az oktatás elméleteig*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
2012a *A tanárképzés fejlődési irányai a 21. század kezdetén*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.
2012b Iskolaelőkészítő osztály a román oktatási rendszerben. In: Szabó-Thalmeiner Noémi (szerk.): *Gyakorlatközelben. Az iskola-előkészítés fortélyai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (5–8).
- BIRTA-SZÉKELY Noémi, ZOLLER Katalin
2012 Az optimális tanulási környezet jellegzetességei In: Szabó-Thalmeiner Noémi (szerk.): *Gyakorlatközelben. Az iskola-előkészítés fortélyai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (29–38).
- BIRTA-SZÉKELY Noémi, FÓRIS-FERENCZI Rita, KOVÁCS Zoltán
2008 A romániai oktatási rendszer. In: Torgyik Judit (szerk.): *Oktatási rendszerek Európában*. Krónika Kiadó, Budapest, (140–150).
- BORDÁS Andrea
2008 Az érzelmi intelligencia fejlesztése magyarórán alkalmazott drámajátékkal. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Gyakorló pedagógusok és a pedagógia gyakorlata*. Neveléstudományi Egyesület, Budapest, (39–47).

2010 A drámapedagógia öröme és siker – avagy öröm és siker a drámapedagógiában. In: Buda András, Kiss Endre (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia, tanárok, értelmiségiek*. DE Neveléstudományok Intézete, Debrecen, (230–237).

2012 Valós igények teljesülése a „mintha” birodalmában. A Nagyváradi Drámapedagógiai Műhely mint szakmai tanuló közösség. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek a tanulási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (159–170).

DEMÉNY Piroska

2009 *Anyanyelvi nevelés az óvodában és az elemi osztályokban*. Glória Kiadó, Kolozsvár.

2012a Interaktív mesemondás és meseolvasás az óvodában In: Batiz Enikő (szerk.): *A pszichológiáról és azon túl...* Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, (184–194).

2012b Harmadik osztályos tanulók szóértési nehézségeinek vizsgálata. *PedActa*, II. évf., 1. szám, (15–20).

2012c *Pedagógia gyakorlat. Útmutató óvodapedagógus- és tanítóképzős hallgatók számára*. Galaxia Gutenberg Kiadó, Târgu Lăpuș.

FODOR László

2001 *Az iskola pedagógiai világa*. Educatio Kiadó, Kolozsvár.

2002 A pedagógiai értékelés alapvető formái. *Közoktatás*, 10. szám, (6–7).

2003 A pedagógiai értékelés aktuális funkciói. *Közoktatás*, 5. szám, (4–5).

2004a A pedagógiai értékeléssel szembeni elvárások. *Közoktatás*, 7. szám, (1–4).

2004b A vallási nevelés. In: Dombi Alice, Oláh János, Varga István (szerk.): *A neveléstudományok alapkérdései*. APC Studio, Gyula, (138–152.)

2004c *Általános és iskolai pedagógia*. Stúdium Kiadó, Kolozsvár.

2005 *Általános és iskolai pedagógia*. Stúdium Kiadó, Kolozsvár, (II. bővített kiadás).

2007 *Neveléstudományok*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

2008a *Személyiségpedagógia*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

2008b *Szociálpedagógia*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2008c A személyiség fejlesztése mint adaptív működések optimalizációja. In: Kereszty Orsolya (szerk.): *Interdiszciplinaritás a pedagógiában*. KE PFK, Kaposvár, (103–117).

2008d A személyiségpedagógia lehetséges körvonalai. In: Kiss Endre és Buda András (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia és az eredményesség akadályai*. Debreceni Egyetem Neveléstudományi Intézete, Debrecen, (402–413).

2010a Az iskolai oktatás minőségkritériumai. In: Demény Piroska és Fóris Ferenczi Rita (szerk.): *Új utak és módok az oktatásban*. Galaxia Gutenberg, Kolozsvár.

2010b *A pedagógiai gondolkodás történetének kiemelkedő alakjai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

2010c *Általános iskoladidaktika*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

FODOR László, FEHÉR Katalin

2010 *Az erdélyi magyar nevelés évszázadai*. Educatio Kiadó, Kolozsvár.

FÓRIS-FERENCZI Rita

2001 Adalékok az erdélyi magyar oktatás- és kutatásfejlesztés történetéhez. 1990–2001. In: Tánzos Vilmos, Tőkés Gyöngyvér (szerk.) *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről. III. kötet*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (159–208).

2003 A vizsgarendszer – az oktatásszabályozás egyik eszköze. In: *Romániai Magyar Évkönyv 2003*. Polis Kiadó, Kolozsvár, (187–199).

- 2006 Tantervelméleti kérdések. In: Kovács Zoltán (szerk.): *Neveléstudományi kérdések*. Presa Universitară Clujeană, (41–47).
- 2006a A romániai oktatási reform csapdái. In: V. Raisz Rózsa (szerk.): *Anyanyelv és iskola az ezredfordulón*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, Budapest, (407–410).
- 2007 *Anyanyelv-pedagógia. Kísérlet az elmélet(ek) és a gyakorlat egybehangolására*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2007b Kisebbségi oktatás Romániában felső középfokon. In: Mandel Kinga-Papp Z. Attila (szerk.): *Cammogás. Minőségkonceptiók a romániai magyar középfokú oktatásban*. Soros Oktatási Központ, Csíkszereda, (45–83).
- 2008 *A tervezéstől az értékelésig. Tanterv és értékelés*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2011 The changes in content regulation and its consequences in Hungarian-language teaching in Romanian. *Conferinta Internationala Paradigme Educationale in sec. XXI*. Ivano Frankivck, (38–42).
- 2012 A minőségi értékelés lehetőségei az irodalomoktatásban. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek az oktatási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, (203–211).
- FÓRIS-FERENCZI Rita, BIRTA SZÉKELY Noémi (szerk.)
2007 *Pedagógiai kézikönyv. Az oktatás pedagógiaelméleti alapjai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- FÓRIS-FERENCZI Rita, DEMÉNY Piroska (szerk.)
2011 *Új utak és módok az oktatásban*. Galaxia Gutenberg Kiadó, Kolozsvár.
2012 *Interaktív eszközök és módszerek az oktatási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó. Bolyai Társaság, Kolozsvár.
- FÓRIS-FERENCZI Rita, PÉNTEK János
2011 A romániai magyar közoktatás, különös tekintettel az oktatási nyelv(ek)re. In: Barta Csilla, Nádor Orsolya, Péntek János (szerk.): *Nyelv és oktatás kisebbségben. Kárpát-medencei körkép*. Tinta Kiadó, Budapest, (75–134).
- GERGELY Erzsébet
2012a Az iskolai teljesítmény társadalmi meghatározói. Erdélyi magyar végzős diákok anyanyelvi teljesítménye, továbbtanulási szándékaik és a szűk környezetükben beszélt nyelv. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek a tanulási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kolozsvár, (135–144).
- 2012b A szövegalkotás nemek szerinti különbözősége az erdélyi magyar diákok körében. In: Pletl Rita, Imre Attila (szerk.) *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (147–157).
- 2012c Szövegértés és mikrokörnyezet az erdélyi magyar diákok körében. In: Pletl Rita (szerk.): *Anyanyelvtanítás – nyelvi horizontok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Scientia, Kolozsvár, (109–135).
- HARANGUS Katalin
2012 A vizsgálati minta és statisztikai elemzése. In: Pletl Rita (szerk.): *Anyanyelvtanítás – nyelvi horizontok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Scientia, Kolozsvár, (149–170).
- 2012 Az erdélyi magyar diákok anyanyelvi tudásszintjének alakulását becslő modell. 3. *Báthory–Brassai Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Budapest, (25–36).
- HORVÁTH István, TÓDOR Erika Mária (szerk.)
2009 *Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség. Nyelvpedagógiai és szociolingvisztikai tanulmányok*. ISPMN–Kriterion, Kolozsvár.

HORVÁTH István, TÓDOR Erika Mária (ed.)

2010 *Limbă, identitate, multilingvism și politici educaționale*. ISPMN – Kriterion Kiadó, Kolozsvár.

HORVÁTH István, TÓDOR Erika Mária (ed.)

2011 *Nyelvhasználat, tannyelv és két(többnyelvű) lét*. ISPMN – Kriterion Kiadó, Kolozsvár.

HORVÁTH Gyula (szerk.)

2006 *Északnyugat-Erdély*. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs.

2009 *Dél-Erdély és a Bánság*. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs.

HORVÁTH Zsófia Irén

2008 Serdülők énképének vizsgálata. Az identitás felépülésének folyamata a tanulók írásos önjellemzése alapján. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás metamorfózisa*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (83–111).

2010a Milyen vagyok? Serdülők személyiségjegyeinek vizsgálata önjellemzéseik alapján. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás mozaikjai*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (99–130).

2010b Az erdélyi magyar serdülők énképének vizsgálata a társadalmi-kulturális változások tükrében, In: Ladislav Baráth, Ildiko Viczayová (szerk.) *Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért, Neveléstudományi szekció*. Konstantin Filozofus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra, (87–98).

2011 The comparative study of minority and majority adolescents' self-image based on their own self-characterizations. *Practice and Theory in Systems of Education*, vol. 6, no. 1, (63–76).

2012a A serdülők énképösszetevőinek vizsgálata kisebbségi és többségi helyzetben élő diákok körében. *Iskolakultúra*, 7-8. szám, (20–34).

2012b Study of adolescents' multifactorial self-image components based on their own self-characterizations. *Romanian Journal of Applied Psychology*, vol. 14, no. 2, (53–61).

2012c Személyiségtulajdonságok felismerése adott szöveg értelmezése alapján. In: Pletl Rita (szerk.): *Anyanyelvoktatás – nyelvi horizontok*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (61–75).

2013 Erdélyi magyar serdülők önjellemzésének vizsgálata. In: Imre Attila (szerk.): *Párbeszédék kultúrája Gdanskától Oszakáig: VII. Nemzetközi Hungarológia Kongresszus szekcióelőadásai*, Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, (182–201).

KÁDÁR Annamária

2008 Kisiskolások mesehősökkel való azonosulása és ellenazonosulása. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás metamorfózisa*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (61–83).

2010 Gondolkodás-lélektani sajátosságok a negyedik diákok szabadon írt meséi alapján. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás mozaikjai*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (75–99).

2012 A kisiskoláskor néhány fejlődéslélektani vetülete. In: Szabó-Thalmeiner Noémi (szerk.): *Gyakorlatközelben. Az iskola-előkészítés fortélyai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

KÁDÁR Annamária, BODONI Ágnes

2010 *Az óvodás és kisiskoláskor játékaik elméleti és módszertani megközelítésben*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

KÁTAI Zoltán

2004a *Programozás C nyelven*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2004b Hogyan tanítsuk a programozási technikákat? Szamokt 2004, 14th International Conference. *Computer Science And Education*, EMT, Cluj-Napoca, 25–28 Martie 2004, (50–56).

2005 “Upperview” algorithm design in teaching computer science in high schools. *Teaching Mathematics and Computer Science*, vol. 3, no. 2, (221–241).

2007 Dynamic programming strategies on the decision tree hidden behind the optimising problems. *Informatics in Education* (Institute of Mathematics and Informatics, vol. 6, no. 1, (115–138).

2008a „Frontier algorithms”, *Teaching Mathematics and Computer Science*, vol. 6, no. 1, (89–108).

2008b The single-source shortest paths algorithms and the dynamic programming. *Teaching Mathematics and Computer Science*, vol. 6, INFODIDACT (25–35).

2011 Multi-sensory method for teaching-learning recursion. *Computer Applications in Engineering Education*, vol. 19, no. 2, (234–243).

KÁTAI Zoltán, TÓTH László

2010 Technologically and artistically enhanced multi-sensory computer programming education. *Teaching and teacher education* no. 26, (244–251).

KÁTAI Zoltán, KOVÁCS Lehel István, KÁSA Zoltán, MÁRTON Gyöngyvér, FOGARASI Kinga, FOGARASI Ferenc

2011 Cultivating algorithmic thinking: an important issue for both technical and HUMAN sciences. *Teaching Mathematics and Computer Science*, vol. 9, no. 1, (1–10).

KOVÁCS Gabriella

2012 Szerepjátékok a szaknyelvoktatásban – egy interdiszciplináris tér. In: Pieldner Judit, Tapodi Zsuzsa (szerk.): *A tér értelmezései, az értelmezés terei*. EME – Státus Kiadó, Kolozsvár–Csíkszereda, (96–109).

(2012a) Segédeszközök, segédanyagok a nyelvoktatásban – múlt és jelen. In: Pletl Rita, Imre Attila (szerk.): *Cultură comunicatională și relații translingvistice în Europa*. Editura Scientia, Cluj-Napoca, 2012, (157–164).

KOVÁCS Zoltán

2003 *Aplicarea metodelor gândirii critice la fizică. Ghid pentru profesori și studenți*. HUMANITAS Educational, București, (7–56).

2005 *A pozitiv gondolkodás kialakítása a fizika tanításában*. Komp-Press, Cluj-Napoca.

2005 *A fizika és a kémia tanításának pedagógiai-pszichológiai vonatkozásai*. Komp-Press, Cluj-Napoca.

2008 Socializare interculturală prin educație tehnologică. In: Horváth István, Tódor Erika Mária (ed.): *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului*. ISPMN, Cluj-Napoca, (296–299).

2010a A BBTE Tantárgymódszertani konferenciáinak története. In: Bocos, Musata, Monica Diaconu, Cristina Saracut, Ioana Tamaian (ed.): *Anuarul Institutului de Pregătire Didactică UBB Cluj 2008-2009*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, (447–567).

2010b Az iskolai tanulás minőségének javítása a fejlesztő értékelés módszerével. Bocos, Musata, Monica Diaconu, Cristina Saracut, Ioana Tamaian (ed.): *Anuarul Institutului de Pregătire Didactică UBB Cluj 2008-2009*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, (376–392).

- 2011 Problémafeladat megoldását elősegítő feladatsorok. In: T. D. Valcan, M. E. Dulama, M. N. Ciocian (ed.): *Cercetări și aplicații în didactică*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, (124–129).
- 2013a Children's Multicultural Socialization through Science and Technology. *Practice and Theory in Systems of Education*, vol. 8, no. 1, (91–100).
- 2013b A romániai magyar nyelvű fizikatanár-képzés gondjai, távlatai. In: Surján Péter (fel. szerk.): *A fizika, matematika és művészet találkozása a kutatásban. Nemzetközi konferencia magyarul tanító művésztanárok és szaktanárok számára*. Marosvásárhely, 2012. augusztus 15–18. ELTE Természettudományi Kar, Budapest, (299–303).
- KOVÁCS Zoltán (szerk.)
- 2008 *A lézerek működési alapjainak és a lézersugárzás alkalmazásainak tanítása*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- 2008 *Neveléstudományi kérdések II*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- KOVÁCS Zoltán, SZÉKELY Melinda
- 2008 A problémamegoldó gondolkodás fejlesztése az általános iskolában. In: Musata Bocos, Liliana Ciascai (ed.): *Anuarul Institutului de Pregătire Didactică*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, (151–166).
- 2009 Tanulók interkulturális szocializációja kooperáció útján. In: Bábosik István, Torgyik Judit (szerk.): *Az iskola szocializációs funkciói*. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, Budapest, (45–55).
- KÖVÁRI Zolna Katinka
- 2009 Az általános iskolások önismereti tapasztalatainak kifejeződése önjellemzésükben. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Neveléstudományi Egyesület Kiskönyvtára 3. Gyakorló pedagógusok és a pedagógia gyakorlata*. Neveléstudományi Egyesület, Budapest, (23–39).
- 2012 Az elemisták és általános iskolások tanulási technikái és szövegértési eredményei közötti összefüggések. In: Pletl Rita (szerk.): *Anyanyelvoktatás – nyelvi horizontok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Scientia Kiadó, Kolozsvár, (149–170).
- 2013a Az elemisták és általános iskolások tanulási technikái és szövegértési eredményei közötti összefüggések. In: Imre Attila (szerk.): *Párbeszéd kulturája Gdansktól Oszakáig Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, (58–80).
- 2013b A média általános iskolások viselkedési szokásait alakító hatása. In: Tökés Gyöngyvér, Sántha Ágnes (szerk.): *Új Média, Médiakonvergencia, Kulturális változások. 2009. március 27–28*. Marosvásárhely, Scientia Kiadó, Kolozsvár, (91–101).
- LUKÁCS Olga, DIENES Dénes (szerk.)
- 2009 *Református oktatás a Kárpát medencében 1690–1918 között*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.
- MAGYARI Sára
- 2005 A fakultatív magyar nyelvoktatás. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai magyar évkönyv 2004–2005*. Marineasa Kiadó, Temesvár, (459–467).
- 2006 Készségfejlesztés a fakultatív magyar nyelvórákon. *Magiszter*, IV. évf., 3-4. szám, (148–157).
- MARCHIS Iuliana
- 2008a *Az informatika tanításának módszertana*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.
- 2008b *Információs és kommunikációs technológiák*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.

2008c A tanulók geometriai ismereteinek fejlesztése az Euklides program segítségével. In: Bocos Musata, Ciascai Liliana (eds.): *Anuarul Institutului de Pregătire Didactică*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, (92–97).

2013 Geometria az elemi osztályokban. *Proceedings of the International Conference on Education. Knowledge and Learning, 30 March - 1 April 2012*, Cluj-Napoca, (36–41).

MARCHIS Iuliana, CIASCAI Liliana, COSTA Vitor

2008 Intercultural and Media Education in Teaching Practice. An example of good practice. *Acta Didactica Napocensia*, vol. 1, no. 2, (69–75).

MAKSZIN Imre

2006 *Testnevelő tanári kézikönyv*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

NAGY Imola

2007 A narratívák szerepe a nyelvoktatásban In: Gagyi József (szerk.): *Emlékezet és kommunikáció. Narratívák az egyéni, a társas és a közösségi identitás teremtésében*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (273–279).

2012 A (szak)nyelvoktatás néhány aspektusa. In: Pletl Rita, Imre Attila (szerk.): *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*. 2011. május 27–28., Marosvásárhely. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (165–172).

NAGY-SZILVESZTER Orsolya

2012a An insight into instructed second language acquisition. In: Pletl Rita, Imre Attila (szerk.): *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (357–365).

2012b Challenges of English Language Teaching in a Multilingual Classroom. In: János Tibor Karlovitz (szerk.): *Current Issues in Theory and Practice of Education*. Neveléstudományi Egyesület, Budapest, (163–177).

OZSVÁTH Judit

2003. *Erdélyi Iskola*. Status Kiadó, Csíkszereda.

2006 *Fények a Fényből*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

2010 A hatékony katekézist segítő 5-pont szemléltető módszer. *Anuarul Institutului de Pregătire Didactică 2008-2009*, (353–362)

2011a Módszerek és eszközök az erdélyi római katolikus hittanárok tanítási gyakorlatában. *A tudomány és az oktatás a tudásközpontú társadalom szolgálatában*. Selye János Egyetem, Komárom, (495–502).

2011b A Montessori-pedagógia implementálása a katekézisben. *Új utak és módok az oktatásban. Neveléstudományi konferencia – 2010. április*. Galaxia Gutenberg Kiadó, (147–159).

2012 Carl Rogers személyközpontú szemléletének alkalmazása a középiskolások lelki életre nevelésében. *Interaktív eszközök és módszerek a tanulási folyamatban. Neveléstudományi konferencia – 2011. április*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (293–302).

2013 Az *Erdélyi Iskola* című nevelésügyi folyóirat helye és szerepe a két világháború közötti erdélyi magyar pedagógiai sajtóban. In: Andl Helga, Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): *Iskola a társadalmi térben és időben 2011–2012. II. kötet*. PTE Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs, (155–164).

2013 Az erdélyi magyar tanárképzés kérdése a két világháború között. In: Fóris-Ferenczi Rita, Ozsváth Judit, Marchiș Julianna (szerk.): *Tudás és tanulás. Neveléstudományi konferencia – 2012. április*. Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, (223–228).

PAPP Z. Attila, MÁRTON János

2010 Végzős középiskolai diákok továbbtanulása és utánkövető rendszere. In: Szikszai Mária (szerk.): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Támpontok egy lehetséges stratégiához*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (149–215).

PÉNTEK Imre, TULICS Helga, BATIZ Réka

2003 Matematikai problémák kategorizációja. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, IV. évf., 1. szám, (63–89).

PÉNTEK Imre, SOÓS Júlia

2004 A kognitív teljesítmény meghatározó tényezői komplex feladatokban. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, IV. évf., 3. szám, (79–107).

PÉNTEK János

2002 A nyelvi környezet és a helyesírás. *Magyar Nyelvőr*, CXXVI. évf., 3. szám, (257–262).

2004a Aktuális folyamatok a romániai (magyar) felsőoktatásban. In: Cseke Péter, Kozma Kis Erzsébet (szerk.): *Minőségi igények és módszertani követelmények a felsőoktatásban*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, (11–18).

2004b *Anyanyelv és oktatás*. Pallas-Akadémia Kiadó, Csíkszereda.

2005 Lyukasháló: Pedagógusképzés az egyetem árnyékában. *Korunk* XVI. évf., 6. szám, (67–72.)

2007 Tankönyvek, oktatási anyagok, taneszközök a hazai magyar közoktatásban. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2006*. Fundatia Diaspora – Ed. Marineasa, Temesvár, (232–240).

2009a A magyar közoktatás nyelvi és szakmai feltételei. In: Bálint Emese, Péntek János (szerk.): *Oktatás: nyelvek határán. Közelkép és helyzetkép a romániai magyar oktatásról*. Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, (69–109).

2009b Nyelvtanítás válik a román nyelv tanítása, vagy megmarad eredménytelen „anyanyelv-pedagógiának”? In: Bálint Emese, Péntek János (szerk.): *Oktatás: nyelvek határán. Közelkép és helyzetkép a romániai magyar oktatásról*. Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár, (173–176).

2011 Többségi? Kisebbségi? In: Horváth István, Tódor Erika (szerk.): *Nyelvhasználat, tannyelv és két(több)nyelvű lét*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Kiadó, Kolozsvár, (11–26).

PLETL Rita

2007 Hagyományos olvasási szokások a változó iskolában. In: Gagy József (szerk.): *Hagyományos és modern kommunikáció*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, (112–118).

2008 Az írásbeli kifejezőképesség alakulása a romániai magyar iskolahálózatban. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás metamorfózisa*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (11–61).

2009a Az iskolai kommunikáció átalakulása. In: Gagy József (szerk.): *A társadalmi változások kommunikációs univerzuma*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, (187–201).

2009b Az írásbeli kifejezőképesség színvonalának alakulása az elemitől az érettségig. In: Horváth István, Tódor Mária Erika (szerk.): *Nemzetállamok, globalizáció és két-nyelvűség*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, (231–259).

2009c Az anyanyelvoktatás hatékonysága az erdélyi magyar oktatásban. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Gyakorló pedagógusok és a pedagógia gyakorlata*. Neveléstudományi Egyesület, Budapest, (67–89).

- 2009d Általános módszertani kérdések. In: Gagy József (szerk.): *A társadalmi változások kommunikációs univerzuma*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, (63–89).
- 2010a A fogalmazási képesség színvonalának elemzése a szövegalkotás művelési aspektusából. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás mozaikjai*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (13–75).
- 2010b Az elemisták fogalmazási képességének színvonala. In: Barabás László (szerk.): *Iskola a magasban, iskola a mélyben*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, (140–148).
- 2011a *Az iskolai írásos közléskultúra erdélyi helyzetképe*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2011b Az új média kulturális viszonyulást alakító hatásai. In: Ármeán Otília, Gagy József (szerk.): *Új Média és Kommunikatív Magatartás. 2008. február 29. – március 1.* Marosvásárhely, Scientia Kiadó, Kolozsvár, (147–163).
- 2012a Az olvasási és szövegértési képesség színvonalának alakulása az elemitől az érettségiig. In: Pletl Rita (szerk.): *Anyanyelvoktatás. Nyelvi horizontok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Scientia Kiadó, Kolozsvár, (13–77).
- 2012b *Helyzetjelentés az erdélyi magyar diákok olvasási és szövegértési képességének színvonaláról*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2012c Kulturális változatok a középiskolások nyelvhasználatában. In: Pletl Rita, Imre Attila (szerk.): *Kommunikációs kultúra és transzlingviztika Európában. 2011. május 27–28., Marosvásárhely*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (74–87).
- 2013a Kulturális minták keveredése a tizenévesek szövegműveiben. In: Tőkés Gyöngyvér, Sántha Ágnes (szerk.): *Új média, médiakonvergencia, kulturális változások. 2009. március 27–28., Marosvásárhely*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (101–111).
- 2013b Az erdélyi magyar diákok olvasási és szövegértési képességének színvonala. In: Imre Attila (szerk.): *Párbeszéd a kultúrája Gdanskától Oszakáig*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (80–103).
- 2013c Az írásbeli kifejezőképesség alakulása a szövegtervezés, illetve szövegszerkesztés tükrében. In: Imre Attila (szerk.): *Párbeszéd a kultúrája Gdanskától Oszakáig*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (119–136).
- 2014 *Kulturális mintázatok a tizenévesek szövegműveiben*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- SALAT Levente, PAPP Z. Attila, CSATA Zsombor, PÉNTEK János
- 2010 Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. In: Szikszai Mária (szerk.): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Támpontok egy lehetséges stratégiához*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (9–126).
- STARK Gabriella
- 2005a *Óvodai tevékenységek módszertana*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- 2005b *Tantervelméleti alapismeretek. Az óvodai és elemi oktatás tantervéről pedagógus(jelölt)eknek*. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- 2010 *Óvodapedagógia és játékmódszertan*. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- 2011 *A neveléstörténet tantárgy a romániai magyar tanítóképzésben*. KFRTKF, Debrecen, (79–85).
- 2012a Kisebbségi pedagógusképzés Romániában. Esettanulmány a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézetéről. *Educatio*, 1. szám, (133–139).
- 2012b A középiskolai tanítóképzés pedagógiai tankönyveinek tartalmi kánonja. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek az oktatási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (107–117).

2013a A romániai magyar tanító- és óvóképzés a Bologna-folyamat tükrében. In: Andl Helga, Molnár Kovács Zsófia (szerk.): *Iskola a társadalmi térben és időben 2011–2012. I. kötet*. PTE Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs, (86–96).

2013b Az önálló magyar pedagógusképző intézet „esete” a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. In: Andl Helga, Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): *Iskola a társadalmi térben és időben 2011–2012. II. kötet*. PTE Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs, (250–259).

SZABÓ-THALMEINER Noémi

2007 A pedagógiai értékelés elmélete és gyakorlata. In: Fóris-Ferenczi Rita, Birta Székely Noémi (szerk.): *Pedagógiai kézikönyv. Az oktatás pedagógiaelméleti alapjai*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, (166–202).

2009 *Metszet. Az erdélyi magyar állami óvó- és tanítóképzés húsz éve egy vizsgálat tükrében*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

2010 *A pedagógiai kutatás alapjai*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

2011a Az erdélyi magyar pedagógusképzés összehasonlító vizsgálata (1990–2006). In: Keszeg Vilmos (szerk.): *Iskolák, iskolamesterek, diákok Erdélyben. Iskola- és oktatástörténeti tanulmányok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, (214–223).

2011b A matematikai eredményességet befolyásoló tényezők. *PedActa*, 1. szám, (91–99).

2012b A Szatmár megyei tanítóképzés története, különös tekintettel a református tanító-nőképzésre. In: Pinczésné Palásthy Ildikó (szerk.): *A református tanítóképzés múltja, jelené és jövője*. Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen, (41–46).

2012c Interaktív módszerek az óvodapedagógus- és tanítóképzésben. In: Fóris-Ferenczi Rita, Demény Piroska (szerk.): *Interaktív eszközök és módszerek a tanulási folyamatban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, (371–380).

2012c A matematikai fejlesztést megalapozó képességek alakítása kisgyermekkorban. In: Brezsnaynszky László, Györgyiné Harsányi Judit, Jenei Teréz (szerk.): *Tanulmányok a kora gyermekkor pedagógiája, pszichológiája köréből*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, (139–147).

SZALÓ Réka

2011 Drámatechnikák a nyelvoktatásban In: Butiurcă, D., Druță, I., Imre, A. (eds.): *Terminology and Translation Studies*. Scientia Publishing House, Kolozsvár, (351–361).

SZÁNTÓ Biborka

2011 Megérzés és megéreztetés. A szinesztézia és a szinesztézia az anyanyelvi nevelésben. *PedActa*, I. évf., 1-2. szám, (85–89).

2013a Élmény- és értékközpontú irodalmi nevelés. *Katolikus Pedagógia. Nemzetközi Neveléstudományi Szakfolyóirat*, 1-2. szám, (103–109).

2013b A PIRLS-mérésben alkalmazott és a tankönyvi információszerző szövegekhez kapcsolódó feladattípusok összehasonlító elemzése. In: Dósa Zoltán (szerk.): *Kompetencia- és tudástranszfer az oktatásban. A IV. tudományos ülésszak előadásai*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, (161–175).

2013c Egyetemi hallgatók helyesírási készsége az Implom József helyesírási verseny feladatainak tükrében. *PedActa*, III. évf., 1. szám, (129–142).

SZENTES Erzsébet

2008 Foglalkozásválasztás és továbbtanulási szándék vizsgálata XII. osztályosok körében. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás metamorfózisa*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (113–127).

2010 Életpálya-elképzelések és karrierhez rendelt értékek a 12. osztályosok esszéiben. In: Pletl Rita (szerk.): *Az anyanyelvoktatás mozaikjai*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (131–145).

2012 Pályaválasztás és pályakép vizsgálata a XI. osztályosok körében. In: Pletl Rita (szerk.): *Anyanyelvoktatás. Nyelvi horizontok*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, (135–147).

SZENTES Erzsébet, FAZAKAS Ida

2010 Szociálpedagógus hallgatók munka-érték, munka-érdeklődés összehasonlító vizsgálata. In: Estefánné Varga Magdolna, Ludányi Ágnes (szerk.): *Tanárképzés, szociális képzés, gyermekvédelem. Tanulmányok a pszichológia, a neveléstudomány és a szociálpedagógia területéről*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, (91–109).

SZILÁGYI Mária, DEMÉNY Piroška

2005 *Szavak kincsháza. Játékos nyelvi feladatgyűjtemény*. Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár.

TÓDOR Erika Mária

2004 Strategii de lectură comprehensională (despre rostul pedagogic al „cuvintelor” și „ne-cuvintelor” în procesul de constituire de sens). In: Pamfil, Alina, Monica Onojescu (coord.) *Literar/Nonliterar. Comprehensiune, interpretare, comunicare (Lucrările simpozionului național de didactică a limbii și literaturii române, ediția IV)*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, (215–220).

2005a *Școala și alteritatea lingvistică. Contribuție la pedagogia limbii române ca limbă ne-maternă*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.

2005b A kódváltás és az aszimmetrikus kétnyelvűség nyelvpedagógiai összefüggései. *Magyar Pedagógia*, 1. szám, (41–59).

2008 Studiul de caz și evaluarea formatoare? Concluziile unui studiu de caz despre implementarea acestei metode în practica vieții școlare. In: Pamfil, Alina, Monica Onojescu (coord.) *Literar/Nonliterar. Comprehensiune, interpretare, comunicare (Lucrările simpozionului național de didactică a limbii și literaturii române, ediția VIII)*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, (170–175).

2009a *Predarea-învățarea limbii române ca ne-maternă (O alternativă a lingvisticii aplicate)*. Editura Scientia, Cluj-Napoca.

2009b Planning of didactic ways and mental lexicon for bilingual speakers. *Analele Universității Ștefan cel Mare Suceava, Seria Științe ale Educației*, tomul VI, Editura Universității Suceava, Suceava, (778–788.)

2010a Din trecutul și prezentul didacticii limbii române ca nematernă. In: *Perfecționarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar care predau limba română minorităților naționale*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.

2010b Bilingvismul, reprezentarea semantică, școala. In: Horváth István, Tódor Erika Mária (szerk.): *Limbă, identitate, multilingvism și politici educaționale*. ISPMN – Kriterion Kiadó, Kolozsvár, (93–111).

2011 Kétnyelvű lét és iskola (Helyzetkép a román nyelv elsajátításának aktuális kérdéseiről a magyar tannyelvű iskolákban). In: Strédl Terézia, Nagy Melinda (szerk.): *Ved'la seba alebo spolu?! Egy más mellett vagy együtt?! Selye János Tudományegyetem, Komárno, (elektronikus formátum)*.

TORÓ Jolán, TÁNCZOS Ibolya

2008 *A beszédművelés tanítói kézikönyve*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

TÓTH Szilárd

2005 *A történelemtanítás módszertana*. Accent Kiadó, Kolozsvár.

2009 *A történelemtanítás didaktikája*. Argonaut Kiadó, Kolozsvár.

2010 A romániai magyar nyelvű általános- és középiskolai történelemtanítás során leggyakrabban felmerülő problémák a XXI. század elején. *Anuarul Institutului de Pregătire Didactică*, nr. 3, 2008-2009. Casa Cărții de Știință, Kolozsvár, (348–353).

ZSIGMOND István

2003 Az oktatáspszichológia kognitív forradalma. *Új Pedagógiai Szemle*, május, (3–15).

2008a *Az értő olvasás fejlesztés*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

2008b *Metakognitív stratégiák*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2009 Role of Conditional Knowledge in Conscious Reading. The Integrating Model of Metacognition. In: M. L. Dionísio; J. A. Brandão de Carvalho e R. V. Castro (eds.): *Discovering Worlds of Literacy. Proceedings of the 16th European Conference on Reading and 1st Ibero-American Forum on Literacies*. Littera/CIEd, Braga, elektronikus változat: <http://repositorium.sdum.uminho.pt/handle/1822/12033> (letöltés ideje: 2015. május 2.)

ZSIGMOND István, PORSCHE Éva

2009 *Olvasási stratégiák*. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda.

Pszichológia és gyógypedagógia (2002–2013)

JÁNOS RÉKA, PLETL RITA

A pszichológia és gyógypedagógia területén az elmúlt tizenkét év alatt elért eredményekről előbb a Babeş–Bolyai Tudományegyetem keretében biztosított képzés intézményi keretének és személyi állományának a bemutatása, majd a fontosabb szakmai szervezetek rövid ismertetése révén próbálunk számot adni a soron következőkben.

1. Pszichológus és gyógypedagógus képzés a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen

(JÁNOS RÉKA)

1.1. Előzmények

A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen a magyar nyelvű pszichológus és gyógypedagógus képzés szorosan összefonódik, így ebben az alfejezetben a két szakot együtt mutatjuk be. Kolozsváron az első Pszichológia tanszéket 1919-ben alapították. Élére Florian Ştefănescu-Goangă neveztek ki, aki a Wundt lipcei Pszichológia Intézetében szerezte oklevelét. Wundtot tekintik a pszichológia atyjának, ő hozta létre az első Kísérleti Pszichológia Laboratóriumot 1879-ben. A pszichológia önálló tudományként való megjelenése a kísérletezésre, az emberi viselkedés tanulmányozására koncentrált és ezt a hagyományt ma is őrzi a kolozsvári pszichológus képzés. Florian Ştefănescu-Goangă remek szervező tudós volt, aki 1922-ben létrehozta az országban első Kísérleti, Összehasonlító és Alkalmazott Pszichológia Intézetet. Rövid időn belül az Intézetben egy korszerű eszközökkel felszerelt kísérleti laboratóriumban kutathattak a szakemberek és diákok. Ezzel egyidőben Florian Ştefănescu-Goangă létrehozott egy tudományos könyvtárat is melyben megtalálhatóak voltak a legfontosabb külföldi pszichológia könyvek és szaklapok. Bár a pszichológia ismeretlen tudomány volt Romániában 1930-ban már jelentős kutatócsoport tevékenykedett Kolozsváron, akik önálló kiadót hoztak létre és célul tűzték ki a pszichológia alkalmazását a gyakorlatban.

1945 május 28-án Mihály román királyrendeletével létrejött a kolozsvári magyar egyetem. Az A Bölcsészet- Nyelv és Történettudományi Kar keretén belül megalakult a Neveléstudományi- és Lélektani Intézet. Az intézetben a kor szellemének megfelelően állatkísérletekkel foglalkoztak a felsőbb idegtevékenységek

működését és a tanulás mechanizmusait tanulmányozták. A humán reflex-kamrában az általánosítás és elvonatkoztatás jelenségeit vizsgálták. A gyógypedagógia részlegén jelentős eredmények születtek a gyermekek korai fejlesztésével kapcsolatosan. 1959. július elsején a Bolyai Egyetem hatalmi kényszerre egyesült a Babeş Egyetemmel.

1977–1989 között Románia területén beszüntették a pszichológus képzést. 1989-ben újra megalakult a Pszichológia tanszék, mely kezdetben a Történelem és Filozófia Kar keretén belül működött. 1997-ben alapították a Pszichológia és Neveléstudományok Kart. A Pszichológia és Neveléstudományok Kar biztosítja a romániai magyar tannyelvű pszichológus és gyógypedagógus képzést. Az újrakezdekor csak néhány diák tanult magyar nyelven, akik a román diákokkal együtt felvételiztek, de magyar csoportként működtek, és fokozatosan, a lehetőségekhez mérten, egyre több tantárgyat anyanyelvükön tanulhattak. A magyar diákok létszáma évről-évre növekedett a 2000-es évek elejéig, amikor a negatív demográfiai hullámnak tulajdoníthatóan a létszám enyhe csökkenést mutatott.

1.2. A 2002–2013-as időszak pszichológia és gyógypedagógia képzésének intézményi feltételei

2005. június 28-án alakult az Oktatásban Alkalmazott Pszichológia Tanszék, melyben a pszichológia és gyógypedagógia magyar tannyelvű szakon oktató tanárok tömörültek. Ez a tanszék 2011/1-es tanügyi törvény értelmében 2012. február 26-tól mint Alkalmazott Pszichológia Intézet működik. Az intézet fő célkitűzése a kolozsvári pszichológia és gyógypedagógia hagyományainak továbbvívése, azaz a kísérleti és alkalmazott jelleg megőrzése. Az Alkalmazott pszichológia Intézetben, a 2002–2013 közötti időszakban 11 hazai és 4 külföldi (3 magyarországi és 1 belgiumi) munkatárs dolgozott főállásban.

Az Alkalmazott Pszichológia Intézet két alapképzési szakot lát el: gyógypedagógia és pszichológia szakokat, valamint biztosítja a Babeş–Bolyai Tudományegyetem tanár szakos diákjainak a pszichológiai és gyógypedagógiai felkészítését. A pszichológia alapképzésen az oktatás két képzési formában zajlik: nappali és távoktatás formában. A távoktatásban történő képzési forma lehetőségének intézményi feltételeit Szamosközi István teremtette meg a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. 1998-ban indult az első távoktatási évfolyam a pszichológia szakon, magyar nyelven. Ez a képzési forma lehetőséget biztosít a továbbtanulásra mindazok számára, akik munka mellett szeretnének oklevelet szerezni. Ugyanakkor számos olyan hallgató tanul ebben a képzési formában, akinek nem volt lehetősége pszichológiát tanulni a forradalom előtti időszakban. Nagyon sok diák a második vagy akár harmadik oklevelének megszerzésére törekszik. A távoktatási képzés egy másik érdekessége, hogy 50 év feletti hallgatók is nagy számban fordulnak elő.

A 2002–2013 közötti időszakban, a pszichológia nappali szakon első évben átlagban 70–80 diák tanult és 45–60 hallgató fejezte be sikeresen a tanulmányait. A pszichológia távoktatási formában a létszám évfolyamonként 70–80 fő. Érdeemes megjegyezni, hogy egyre több magyarországi hallgató tanul a pszichológia és gyógypedagógia szakon, a távoktatási képzési formában számuk meghaladja a Romániából érkező diákok számát. A gyógypedagógia képzésben évfolyamonként 30–35 diák tanul.

A diáklétszám növekedése illetve a Bolognai rendszer bevezetése szükségessé tette a mesteri képzés elindítását. Az Alkalmazott Pszichológia Intézet szakirányításával megalakult a Pszichológiai tanácsadás és beavatkozás mesteri képzés. A mesterképzésben, évfolyamonként 40–50 hallgatónk volt a 2002–2013-as periódusban.

Az intézet működésének sikerességét a munkatársak a diákok, a szaklaboratóriumok, a tudományos szaklapok, a könyvtár, a projektekben való részvétel és a társadalomnak nyújtott szolgáltatások biztosítják. A következőkben ezekről írunk részletesebben.

1.2.1. Szaklaboratóriumok

Az Alkalmazott Pszichológia Intézetben egy korszerűen felszerelt laboratórium biztosítja a diákok gyakorlati felkészítését. A laboratóriumban a Wiena Test System eszközei valamint SHL (pszichometrikus tesztelésre használt) eszközök találhatóak, melyekkel hatékonyan lehet értékelni a kognitív, motivációs és érzelmi folyamatokat. A laboratóriumban elsősorban a munka- és szervezetpszichológiához tartozó szakgyakorlat folyik, valamint lehetőséget biztosít a diákok számára a kísérletezésre. A számítógépes eszközök segítségével lehetőség van a munka iránti attitűd, munkamotiváció, valamint a kockázatvállaló viselkedés mérésére. A számítógépes tesztek segítségével neurofiziológiai vizsgálatokat is lehet végezni. További érdekessége a Wiena Test System programnak, hogy új tesztek kidolgozását is lehetővé teszi.

Az SHL módszer a világ egyik legsikeresebb programcsomagja, amely az alkalmazottak és vezetők kiválasztását valamint munkahelyi attitűdök mérését célozza. A tesztek segítségével fel lehet mérni a munkahelyi viselkedés számos aspektusát, és a nyert eredmények alapján nagy pontossággal meg lehet találni a kitöltőknek az optimális munkahelyet, illetve a szervezetek számára alkalmas vezetőket illetve munkaerőt. A 2002–2013 közötti időszakban a laboratórium folyamatosan bővült új eszközökkel.

A laboratóriumban találhatóak klasszikusabb, pszichológiai felmérésekre alkalmas berendezések is (új, ügyesség, egyensúlyérzék, disztributív figyelem stb. mérésére alkalmazott eszközök), melyeket a munka végzéshez szükséges kompetenciák mérik. A szaklaboratóriumot leginkább a harmadéves diákok használják,

elméleti tudásuk elmélyítése céljából. Szakgyakorlat végzése közben a 2002–2013-as időszakban komplex pszichológiai kiértékeléseket végeztek hallgatóink. A laboratóriumban az első éves diákok is végeztek gyakorlatokat, a különböző teszteken és feladatokon elért eredményeik feldolgozása segítette őket a kísérleti pszichológia és a statisztika megértésében.

A munka- és szervezetszichológia laboratórium mellett az Alkalmazott Pszichológia Intézetben a komplex pszichodiagnosztikához szükséges új és hagyományos tesztek is megtalálhatóak. A tesztek alkalmazását, kiértékelését már másodévesen elkezdik tanulni a diákok, de a mesteris hallgatók oktatásának ez az egyik fő pillére.

1.2.2. Könyvtár

A tanulmányi könyvtár 1999-ben alakult, első sorban abból a célból, hogy a pszichológia és gyógypedagógia szakokon oktatók tanterveikhez szükséges szakirodalmat biztosítsuk a diákok számára. A kezdetekben a könyvállományt a tanárok biztosították, saját könyveik adományozásából valamint új könyvek megvásárlásából. Több sikeres pályázat is hozzájárult a tanulmányi könyvtár könyvállományának bővítéséhez.

A tanulmányi könyvtár működésének egyik nagyszabású bővülése 2010-ben következett be. A kolozsvári Soros alapítvány könyvtárának felszámolásával a tanulmányi könyvtárunk örökölte meg annak pszichológia, pedagógia és gyógypedagógia tematikájú könyveit és szakfolyóiratait. 2013-ig sokat fejlődött a könyvtár, több mint 4000 könyvet, több száz szakfolyóiratot és tematikusan rendezett cikket tartalmaz. A könyvek, tudományos szakfolyóiratok és cikkgyűjtemények mellett a könyvtárban találhatóak digitális eszközök is, melyeket a tanulásban akadályozott, beszédhibás és hallássérült gyermekek fejlesztésében lehet alkalmazni

1.2.3. Szakfolyóirat

Az Alkalmazott Pszichológia Intézet koordinálja az *Erdélyi Pszichológiai Szemle* tudományos szakfolyóiratot. A szakfolyóirat első száma 2000-ben jelent meg, az alapító igazgató Szamosközi István professzor. Az első számokban már sikerült megjelentetni olyan kutatók tanulmányait is, akik a pszichológia nagyjai-ként vannak számon tartva. Példaként Joseph P. Forgas (Fogács József) nevét említhetjük, aki magyar származású, jelenleg Ausztráliában élő szaktekintély a szociálpszichológiában. Az *Erdélyi Pszichológiai Szemle*ben hazai és külföldi kutatók publikálnak. A szerkesztőbizottságban neves külföldi és hazai tudósok és szakemberek is megtalálhatóak, ezzel is emelve a tudományos lap hírnevét. Az *Erdélyi Pszichológiai Szemle* megtalálható a hazai és magyarországi jelentősebb egyetemi könyvtárakban. A 2002–2013 között évi négy szám jelent meg, melyekben a pszichológia és gyógypedagógiai nagyon széles területeivel kapcsolatos tudományos

cikkeket publikáltuk. 2010-ig a cikkek magyar nyelven jelentek meg, 2011-től a lap angol nyelven jelenik meg. Az *Erdélyi Pszichológiai Szemlét* akkreditálta a hazai szakbizottság és a nemzetközi adatbázisokban is megtalálható (a kivonatok a PsycINFO-ban, a teljes cikkek az EBSCO-n).

Az *Erdélyi Pszichológiai Szemlének* több tematikus különiadása is megjelent. Az első különiadás 2005-ben került kiadásra dinamikus értékelés tematikában. A kötetben a téma legjelentősebb kutatói és gyakorló szakemberei publikáltak (többek között Reuven Feuerstein, David Tzuriel, Carol S. Lidz stb.) A második, 2006-ban megjelent különiadás témája az inkluzív és kognitív nevelés volt. Az inkluzív oktatás megvalósításának feltételei, a külföldön szerzett tapasztalatok iránt nagyon sok szakember mutatott érdeklődést, így ebben a tematikában két szám is kiadásra került.

1.2.4. Kognitív Változtathatóság Központ

Az alkalmazott Pszichológia Intézet szolgáltatásokat biztosít alkalmazkodási problémás, tanulási zavaros valamint veszélyeztetett gyermekeknek. A Nemzetközi Kognitív Változtathatóság Központban első sorban Reuven Feuerstein által kidolgozott módszereket alkalmazzuk a kognitív potenciál aktiválása céljából. A központ mottója: minden gyermek változtatható, csak meg kell találni a megfelelő ajtót hozzá. A központnak három fő célja van:

1. Az értelmi potenciál aktiválása kognitív fejlesztő és érzelmi, motivációs valamint viselkedési menedzsment technikák alkalmazása által, nagy hangsúlyt fektetve a mediált tanulásra. A központ pszichodiagnosztikai tevékenységet is ellát. A gyermekek értékelésében klasszikus tesztek és formatív próbákat is alkalmazunk. A formatív próbák nem az aktuális teljesítményre fókuszálnak, hanem az alkalmazásuk közben kapott segítségek felhasználásának mértékét is mérik. Általuk azonosíthatóvá válnak a hibás kognitív működések és azok fejlesztési lehetőségei is.
2. A mesteris diákok szakmai gyakorlatának biztosítása.
3. Új eszközök és technikák kidolgozása a kognitív funkcionalitás mérésére és fejlesztésére.

A Kognitív Változtathatóság Központba a gyermekek szülői és/vagy tanári kérésre érkeznek. Az első találkozások alkalmával a gyermekek komplex kiértékelése történik, majd az itt kapott eredmények, a megfigyelések, valamint a szülői és tanári észrevételek alapján elkészül a fejlesztési terv. A fejlesztés szintén a központban történik a megfelelő szakember vezetésével, aki a mesteris diákokat és önkénteseket is tutorálja.

A Központban az Alkalmazott Pszichológia Intézet öt munkatársa dolgozik, akik a speciális értékelő és fejlesztő eszközök alkalmazásának akkreditált gyakorlói. Tevékenységükről az Alkalmazott Pszichológia intézet munkatársainak bemutatásánál írunk részletesebben.

1.3. Projektek és konferenciák

1.3.1. Nemzetközi projektek

Az Alkalmazott Pszichológia Intézet központi kutatási témája a 2002–2013 közötti időszakban az iskolai sikeresség kognitív, emocionális, viselkedési és motívációs tényezőinek diagnosztizálása valamint ezek fejleszthetősége volt. Továbbá, főként a gyógypedagógia szakcsoport munkatársai a tanulási zavaros és a tanulásban akadályozott gyermekek fejleszthetőségét tekintették fő kutatási irányvonalnak. Mindkét kutatási témának a gyakorlati alkalmazhatósága az inkluzív oktatás megvalósítása Romániában. Az Alkalmazott Pszichológia Intézet munkatársai több egyező tematikájú hazai és nemzetközi pályázatban részt vettek.

A kétezres évek elején (2000–2003) a pszichológia tanszék munkatársai az INSIDE című nemzetközi pályázatban működtek közre melyet az Európai Unió finanszírozott. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem pszichológia és gyógypedagógia magyar szakai mellet az Antwerpeni Egyetem, a norvégiai INAP (Institute for Applied Pedagogy) valamint a Sarah Duffen Centre for Developmental Disability (Sarah Duffen Fejlődési Rendellenességek Központ) működtek együtt. A projekt célja az európai inkluzív oktatás feltérképezése, a sikeres gyakorlatok azonosítása, ezek népszerűsítése valamint gyakorlatba ültetése volt. Kolozsváron is megszervezésre került egy workshop, ahol hazai tanárok ismerhették meg a sikeres inklúziós példákat illetve azokat az eszközöket, módszereket és technikákat melyek alkalmazásával hatékonyabban valósítható meg a gyermekek együtt oktatása.

A következő nagyszabású projekt az INCLUES Comenius pályázat volt. A pályázat 2003–2006 közötti időszakban, több európai egyetemmel együttműködve, az inkluzív oktatás előnyeit népszerűsítette. A pszichológia és gyógypedagógia szak kolozsvári részvevőinek fontos szerepe volt a projektben. Elsősorban Románia területén térképeztük fel azokat a pozitív példákat, melyek a fogyatékkal élő gyermekek speciális szükségleteinek kielégítésével sikeresen valósították meg az inkluzív oktatást. A romániai partnernek egy másik fő szerepe a projekt tudományos eredményeinek publikálása volt az *Erdélyi Pszichológiai Szemlében*, melynek tematikus különszámai jelentek meg.

A harmadik, az említett kutatási tematikánknak megfelelő sikeres pályázat a DAFFODIL (Dynamic Assessment of Functioning and Oriented at Development and Inclusive Learning) Comenius pályázat volt (2008–2011). A projektben több ország vett részt: Belgium, Spanyolország, Portugália stb. A pályázat a gyermekek kognitív működésének és *coaching*-olásának dinamikus módszerekkel történő értékelésére összpontosított. A pályázat munkatársai arra törekedtek, hogy a különböző értékelési technikák (orvosi, pszichológiai, gyógypedagógiai módszerek) között kapcsolatot teremtsenek. A pályázatban a résztvevő országokban feltérképezték az iskolai alkalmassági vizsgálatok különböző eljárásait, majd ezek megvitatása által

egy egységesen elfogadható eljárás kidolgozását valósították meg. A projekt egy könyv és egy DVD kiadását tette lehetővé, melyekben a leghatékonyabb dinamikus kiértékelési gyakorlatokat tették közzé.

Az Intézet munkatársainak egy másik fontos nemzetközi pályázata az ISHEDS (Identification and Support in Higher Education for Dyslexic Students) Tempus projekt volt. A pályázat európai tapasztalatok megosztását tette lehetővé azzal kapcsolatosan, hogy miként lehet hatékony segítséget nyújtani a dyslexiás személyeknek. A pályázatban résztvevő kutatóknak sikerült behatárolni azokat a törvényi, azonosítási és fejlesztési lehetőségeket, melyek segítségével könnyíteni lehet a dyslexiás személyek tanulását és beilleszkedését az egyetemi oktatásba.

A 2007–2013 közötti időszakban Kis Szidónia docens koordinálása alatt a pszichológia és gyógypedagógia szakos hallgatóknak lehetőségük nyílt a szakmát gyakorló szakemberek mellett gyakorlati tapasztalatot szerezni. A POSDRU program célja a sikeres munkavállalást célozta az egyetemi évek alatti szakmai tapasztalat megszerzése által.

1.3.2. Hazai pályázatok

Az Alkalmazott Pszichológia Intézet munkatársai két jelentősebb belföldi finanszírozású pályázatot nyertek el a 2007–2009 közötti időszakban. *Az iskolai érettség értékelése formatív diagnosztikai eszközökkel* című pályázat célja olyan eszközök előállítása és validálása volt, melyekkel hatékonyabban lehet előrejelezni az iskolai sikerességet mint a hagyományosan alkalmazott tesztekkel. A pályázatot Szamosközi István professzor koordinálta, akinek a doktori értekezése is hasonló témával foglalkozott.

A másik projektet Kis Szidónia docens vezette, a cél az inkluzív oktatás elősegítése volt a Feuerstein Eszköz Gazdagító Program validálása által. A két pályázatban elért eredményekről egy könyv is kiadásra került: Kis Szidónia (szerk.): *Az iskolai beilleszkedési problémák felismerése, prevenciója és terápiája*. Presa Universitara Clujeana, 2008.

1.4. Nyári iskolák

2010 júliusában a Pszichológia és Neveléstudományok Karon belül az Alkalmazott pszichológia tanszék egy nagyszabású nyári iskolát szervezett az izraeli Feuerstein Intézettel közösen. Számos európai, afrikai és amerikai országból érkeztek résztvevők, akik több érdekes téma közül választhattak:

1. A tanulási potenciál kiértékelésének eszközcsomagja. A képzés 3 szinten zajlott, kezdőknek, haladóknak és képzőknek.
2. Eszköztár-gazdagító program. A képzések folyamán a résztvevők olyan eszközök alkalmazását tanulhatták meg, melyek a gyermekek kognitív fejlődését

célozzák. A *basic* programcsomag kis gyermekeknél és a tanulásban súlyosan akadályozott gyermekeknél az alapvető gondolkodási műveletek kialakítását, szövegértést, érzelmek felismerését és megfelelő alkalmazását, indatkezelést és konfliktus megoldást fejleszt. Az Instrumental Enrichment standard eszközei az iskoláskorú gyermekek fejlesztésére irányul. Mindkét fejlesztő programban a hangsúly nem a specifikus tantárgyi tartalmak kialakításán van, hanem gondolkodni és cselekedni tanít, oly módon, hogy a gyermek számára folyamatosan biztosítva van a pozitív tanulási tapasztalat.

A képzéseket főként Izraelből érkező tanárok tartották, akik a módszer akkreditált alkalmazói és fejlesztői.

1.5. Az Alkalmazott Pszichológia Intézet munkatársai

Szamosközi István egyetemi tanár, fő érdeklődési köre a kognitív pszichológia és az intelligencia kutatások, mérések. Az országban elsőként vezette be a formatív diagnosztika tantárgy oktatását, mely egy teljesen megváltozott szemléletmód az értelmi képességek értékelésében. A 2002–2013 közötti időszakban aktívan részt vett a pszichológia és gyógypedagógia magyar nyelven történő képzés fejlesztésében. Megalapította az *Erdélyi Pszichológiai Szemle* tudományos folyóiratot és a tanulmányi könyvtárat, melyet azóta is számos könyvvel és cikkel fejleszt. Létrehozta a Pszichológiai Tanácsadás és Beavatkozás mesteri képzést és jelenleg egy új mesteri kidolgozását is sikeresen teljesítette. A Pszichológia és Neveléstudományok Karon működő Pszichodiagnosztika és Tudományosan validált pszichoterápiák doktori iskolában több magyar hallgató doktori fokozatának megszerzésében nyújtott szakmai támogatást. A doktori címet nyert diákok közül többen is (Kotta Ibolya, Bernáth Anna, Kálcza Jánosi Kinga, Demeter Kármén) az Alkalmazott Pszichológia Intézet munkatársai.

Kiss Szidónia egyetemi docens eredetileg biológia szakot végzett majd ezt követte a gyógypedagógia szak elvégzése. Kutatási területe a humángenetika és a neuropszichológia és jelenleg e tudományágak alkalmazott területeit is oktatja az egyetemen. Kiss Szidóniának több könyve jelent meg genetika és neuropszichológia témakörben. A gyógypedagógia szakcsoport vezetője illetve az Erasmus programokat koordinálja. Többször is az Erasmus program keretén belül tanárként oktattatott a Budapesti ELTE-n. A Kognitív Változtathatóság Intézetben a gyakorlatban is foglalkozik gyermekekkel, akik kognitív működését speciális mozgások segítségével optimalizálja.

János Réka egyetemi adjunktus az analógiás gondolkodás mechanizmusainak feltárásával és fejlesztésével foglalkozik. Kutatási területe a kognitív folyamatok működésének feltérképezése és olyan számítógépes eszközök kidolgozása, melyek alkalmazhatóak diagnosztikai, kutatási és fejlesztési célokra is. Részt vett az *Erdélyi Pszichológia Szemle* megalapításában, illetve a tanulmányi könyvtár létrehozá-

sának egyik kezdeményezője volt. 2008–2012 közötti időszakban tanszékvezetői pozíciót töltött be. A Kognitív Változtathatóság Intézet vezetőjeként a gyermekek diagnosztizálásával és kognitív fejlesztésével foglalkozik.

Orbán Réka egyetemi adjunktus a gyógypedagógia tárgyakat oktatja. Élénken érdeklődik az értelmileg akadályozott gyermekek és felnőttek gyógypedagógiája, fejleszthetősége és életminősége iránt. Publikációi is ebben a témakörben íródtak. Doktori értekezésében feltérképezte az erdélyi gyógypedagógia történetét. Nagyon sok diák államvizsga-dolgozatát koordinálta. A Nemzetközi Kognitív Változtathatóság Intézetben az értelmi akadályozottak fejlesztésével és korai fejlesztéssel foglalkozik.

Ráduly Zörgő Éva egyetemi adjunktus óraadóként tanít a gyógypedagógia és pszichológia szakokon. Logopédusként dolgozik a Báthory István Elméleti Líceumban, így az elméleti tudás átadása mellett biztosítja a diákok hatékony gyakorlati felkészítését is. A tanulási zavaros gyermekek diagnosztizálásával és fejlesztésével is foglalkozik. Erdély-szerte felkészítőket tart tanítók és tanárok számára a tanulási zavarokkal küzdő gyermekekkel való bánásmódról és technikákról.

Vargha Jenő-László egyetemi adjunktus az egészségpszichológia, klinikai pszichológia és pszichoterápia valamint kognitív- és viselkedésmódosítások tantárgyakat oktatja. A 2002–2013 közötti időszakban több könyvet is írt társzerzőként. Magyar nyelven a következő könyvei jelentek meg: *Klinikai gyakorlat – Támpontok a klinikai pszichológiához* (Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2008), *Klinikai pszichológia. 1 rész* (Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009), *Bevezetés a pszichoterápiák integratív szemléletébe* (Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009) és *Klinikai pszichológia. 2. rész* (Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2011). Vargha Jenő-László több nemzeti és nemzetközi workshopon és konferencián is tartott előadásokat és vezetett workshopokat.

Kotta Ibolya egyetemi adjunktus iskolapszichológiát és kísérleti pszichológiát tanít. Doktori disszertációjában az iskolai alkalmazkodás emocionális tényezőinek feltérképezésével foglalkozott. Videotrénéri minősítéssel rendelkezik, mellyel hatékonyan lehet növelni a tanárok előadói kompetenciáit valamint a családon belül működő kapcsolatokat

Bernáth (Vincze) Anna egyetemi adjunktus fejlődéspszichológiát ad elő. Érdeklődési területe a kognitív viselkedésterápiák és az irracionális hiedelmek, ebben a témában szerezte PhD fokozatát, illetve több cikket publikált. Társzerzője a *Bevezetés a fejlődéslélektanba* (Presa Universitara Kiadó, 2010) című könyvnek.

Batiz Enikő egyetemi tanársegéd fő érdeklődési területe a pszichodiagnosztika klasszikus és alternatív eljárásai. A tanulási potenciált értékelő eszközcsomag akkreditált használója. Publikációi ebben a témakörben jelentek meg. A Nemzetközi Kognitív Változtathatóság Intézetben diagnosztikai tevékenységet folytat illetve foglalkozik az alapképzéses valamint mesteris diákok szakmai gyakorlatával is.

Kálcza Jánosi Kinga egyetemi tanársegéd mind a pszichológia, mind a gyógypedagógia képzést sikeresen teljesítette. Érdeklődési területe a pszichoszomatika, az egészség magatartás motivációs vetületei. Doktori értekezésében a cukorbetegség betegséghez való viszonyulását, motivációjukat és intellektuális teljesítményüket vizsgálta nemzetközi összehasonlítást is belefoglalva.

Demeter Kármén egyetemi tanársegéd az agresszivitás és asszertív témakörrel foglalkozik. Olaszországi szakmai útján az agresszivitás kérdéskörét vizsgálta. Doktori dolgozatában az iskolai agresszivitást tanulmányozta. Családterápiás minősítéssel is rendelkezik. Számos államvizsga-dolgozatot és mesteri disszertációt irányított.

Szekszárdi Júlia docens, magyar-német szakos tanárként kezdte pályafutását, tudományos minősítést pedagógiából szerzett. Fő témái a konfliktusok pedagógiája és az osztályfőnöki tevékenység. Tanított az ELTE-n és a Veszprémi Egyetemen is. A 2002–2012 közötti időszakban a Babeş–Bolyai Tudománygyetemen konfliktus-kezelést tanított.

Mérő László professzor matematikusból lett pszichológus kutató, jelenleg az ELTE Pszichológiai Intézete és a kolozsvári BBTE Alkalmazott Pszichológiai Intézete professzora. Többek között gazdaságpszichológiát, üzleti gondolkodást, az érzelmek logikája című tantárgyat, játékelméletet, viselkedési stratégiákat tanít. Az elmúlt tíz évben a memetikai marketingkutatás technológiájának kifejlesztésén dolgozott. Eredményeit sikerrel alkalmazzák számos ismert márka és termék kommunikációjának megalapozásához.

Klein Sándor professzor az ELTE matematika-pszichológia szakán végzett. Pályájának kezdetén a tanulóközpontú tanárképzés érdekében végzett kutató/fejlesztő munkát. 1998 óta rendszeresen részt vesz pedagógiai és alkalmazott pszichológiai könyvek szerkesztésében. Több évig töltötte be a Magyar Pszichológiai Társaság Tesztbizottságának elnöki pozícióját.

Jo Lebeer professzor nemzetközi szaktekintélynek számít a feuersteini módszer kutatásában és alkalmazásában. Jo Lebeer az Antwerpeni Egyetemen van főállásban, és a fogyatékosok feltérképezésével, értékelésével és fejlesztési programok kidolgozásával foglalkozik. Számos publikációja jelent meg a fejlődési rendellenesség és agysérülés témakörében.

2. A pszichológia és gyógypedagógia intézményi hálózata

(PLETL RITA)

A pszichológia és gyógypedagógia intézményi hálózatának számbavételekor figyelembe kell venni a következő tényezőket:

- a romániai magyar anyanyelvű pszichológusok és gyógypedagógusok helyzetét (képzés, továbbképzés, szakosodás, a munkavégzés gyakorló terepe);

- az intézményi hálózat kiépülése korábbi (első) szakaszának (1990–2002) jellemzőit;
- a pszichológusi és gyógypedagógusi szakma differenciálódását szakmai irányzatok (pszichológiai és pszichoterápiás iskolák, illetve a gyógypedagógia esetében fogyatékosági ágazatok) és szakterületek szerint;
- az intézmények jellegét (akadémiai, egyetemi intézmények, szakmai és civil szervezetek, más, a területhez kapcsolódó intézmények).

A romániai magyar anyanyelvű pszichológusok és gyógypedagógusok helyzetét alapvetően meghatározza a kettős kapcsolódás: szakmai képezésük révén integrálódnak a román intézményi hálózatba (ez szükséges szakmájuk gyakorlásához, illetve az országos jelentőségű tudományos kutatási programokban való részvételhez); anyanyelvű szaknyelvi tudásuk alkalmassá teszi őket arra, hogy a romániai magyar anyanyelvű közösség körében szakmai (iskolapszichológus, gyógypedagógus, pszichoterapeuta) és közhasznú tevékenységet folytassanak. Anyanyelvük és szakosodásuk (különböző pszichológiai és terápiás iskolák, segítő szakmák) szerint az erdélyi magyar pszichológusok tagjai magyarországi szakmai szervezeteknek is; ez lehetőséget biztosít számukra, hogy munkatársként részt vegyenek magyarországi kutatási programokban, illetve hogy empirikus kutatásokat kiterjesszenek az erdélyi régióra is.

A pszichológia és gyógypedagógia szakmai irányzatok és működési szakterületek szerinti differenciálódása többé-kevésbé leképeződik az intézményi hálózatban is, amelyet sokféle szakmai szervezet, szövetség, alapítvány, egyesület, civil szervezet alkot. Jelen áttekintés nem törekszik teljességre. A pszichológia és gyógypedagógia intézményi hálózatának a bemutatásában a következő szempontokat érvényesítettem: az intézmény szerepe a szakmai tevékenység szervezésében és irányításában; a magyar anyanyelvű pszichológusok tagsága és jelenléte a szakmai szervezet igazgatótanácsában. Bemutatom azokat a romániai országos szakmai szervezeteket, amelyek fontos szerepet töltenek be a szakterület szakmai életében és alapvetően meghatározzák a szakmapolitikát; azokat a magyarországi intézményeket, amelyek rendelkeznek Erdélyi Tagozattal; az önálló, magyar pszichológusok és gyógypedagógusok által alapított és Romániában hivatalosan bejegyzett szakmai és civil szervezeteket; a román és magyar szakmai együttműködés keretében létrejött szakmai műhelyeket, illetve ernyő jellegű szervezeteket.

Az intézményi hálózat kiépülésének korábbi szakasza¹ abból a szempontból lényeges, hogy a 2002 és 2013 közötti periódus számba vehető intézményeinek, szakmai szervezeteinek jelentős hányada az 1990-es évek derekán alakult meg, de a szervezeti struktúrák megszilárdulása, az akkreditálás megszerzése, az intézmények

---

¹ Az első szakasról összefoglaló áttekintést nyújt Albert-Lőrincz Enikő összefoglalója: Helyzetkép az erdélyi magyar pszichológiai életről, *Pszichoterápia*, 2003/1: 6–16.

által kidolgozott és akkreditált képzések meghirdetése az intézményesülés második szakaszában valósult meg.

A 2002-től kezdődő periódus egyben a differenciálódás időszaka, ennek következtében újabb intézményesült formák jönnek létre, megszilárdul a nemzetközi szakmai szervezetekkel való kapcsolattartás, elindul a külföldi intézményekben képzett hazai szakemberek (kiképző pszichoterapeuták) kiképző munkája, lehetővé válik a továbbképzés megszervezése. Ebben az időszakban a szakma tudatosan nyit a pszichológiával és gyógypedagógiával érintkező szakterületek irányába (a gyógy-pedagógusok programjaikkal „kimennek” a tömegoktatásba; a Bálint-csoportok az esetmegbeszélő módszert kiterjesztik a pedagógia, tanácsadás, szociális munka területeire). A nyitásnak köszönhetően megalakulnak olyan civil szervezetek, amelyek a különböző szakképzettségű (orvos, pszichológus, pedagógus, szociális munkás) szakemberek együttműködését kívánják elősegíteni a segítő szakmákban (Segítők Baráti Köre).

Ugyancsak ebben az időszakban indulnak el a hagyományteremtés szándékával olyan kezdeményezések, amelyek a magyar–román szakmai együttműködés formális lehetőségeinek a kialakítását célozzák. Ennek jó példája, hogy 2003-ban Budapesten tartották az I. Nemzetközi Magyar–Román Pszichiátriai Konferenciát. Ettől kezdődően minden évben a Magyar Pszichológiai Társaság Vándorgyűléseihez kapcsolódva Szatellit Konferenciaként megrendezik a Magyar–Román Pszichiátriai Konferenciát (rendszerint Csíkszeredában, de a tízéves évfordulót Győrben tartották). A konferenciák nyelve a magyar és a román, biztosítják a tolmácsolást. A bevezető részben felsorolt szempontok szerint csoportosítva veszem számba az intézményeket.

2.1. Akadémiai intézmény

2.1.1. A Kolozsvári Akadémiai Bizottság (KAB) Oktatási-nevelési és Pszichológiai Szakbizottsága

A KAB Oktatási-nevelési és Pszichológiai Szakbizottsága 2008. december 9-én alakult. Tagsága 35 fő, ebből 27 köztestületi tag, a tagság majdnem fele pszichológus (16 fő). A szakbizottság munkájában azok a pszichológusok vesznek részt, akiknek szakmai munkája, kutatási területe szorosan kapcsolódik a pedagógiai gyakorlathoz. Ennek a helyzetnek előnye, hogy kedvez az interdiszciplináris (pedagógiával érintkező pszichológiai) kutatásoknak, hátránya pedig az, hogy a szakbizottság tevékenységében nem valósul meg a kívánt egyensúly a neveléstudomány és pszichológia szakterületei között. A szakbizottság rendezvényei (konferenciák, műhelyszemináriumok, könyvbemutatók) az iskolai oktatás és nevelés különböző aspektusaihoz kötődnek.

2.2. Egyetemi intézmények

Az intézmények közül az 1/2011-es oktatási törvény alapján megalakult önálló magyar tanárképző intézetek jelentősek, ahol főállású pszichológusok oktatják a tanító- és tanárképzés alapvető pszichológiai tantárgyait. Az intézetekben kialakulóban vannak azok a tudományos kutatói műhelyek, amelyek a pszichológia, pedagógia, szociológia, pályaszocializáció területeit összekapcsoló interdiszciplináris empirikus vizsgálatokat terveznek és bonyolítanak le. Ezek az intézetek a következők: a BBTE Pszichológia és Neveléstudományok Karának Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézete, a BBTE kihelyezett tagozatai (Kézdivásárhelyen, Marosvásárhelyen, Szatmárnémetiben és Székelyudvarhelyen), a Partiumi Keresztény Egyetem Tanárképző Intézete, a Sapientia EMTE Tanárképző Intézete.

2.3. Szakmai szervezetek

2.3.1. Romániai Pszichológusok Kollégiuma

2004-ben alakult meg. Létrejöttét a 213/2004 számú, a pszichológusi szakma szabad szakmagyakorlási jogáról, a Romániai Pszichológusok Kollégiumának létesítéséről, szervezéséről és működéséről szóló törvény tette lehetővé. Szakmai tevékenysége a szakterületek szerint szervezett bizottságokban és a megyei fiókszervezetekben valósul meg. Hat szakbizottság és harmincnégy fiókszervezet fogja össze a pszichológusok szakmai munkáját. A megyei fiókszervezeteket vezető igazgatóbizottságok személyi összetétele csak két megyében (Hargita és Kovászna) tükrözi, hogy az adott földrajzi területen jelentős számú magyar közösség él; Maros megyében egy magyar pszichológus tagja a vezetésnek; Bihar, Szatmár, Szilágy, Kolozs megyében pedig egyetlen magyar anyanyelvű szakember sincs a bizottságban. A neveléslélektan és iskolai tanácsadás szakbizottság vezetőtanácsában sincs magyar szakember, pedig ez a szakterület érintkezik az oktatással, amelyben benne van a kisebbségek anyanyelvén folyó oktatás is.

2.3.2. Román Pszichoterápiás Szövetség

Létrejöttének előzményei visszanyúlnak az 1990-es évekig: a Román Pszichoterápiás Egyesület 1991-ben alakul meg Temes megyében; 1993-ban az egyesület védnöksége alá már hét pszichoterápiás szakmai szövetség tartozott; a Román Pszichoterápiás Egyesület 1995-ben tagja lett az Európai Pszichoterápiás Egyesületnek. 2001-ben az egyesület átalakult a szakmai szervezeteket ernyőként befogadó Román Pszichoterápiás Szövetséggé. Működését a 2003-ban jóváhagyott alapszabályzat (statutum) szabályozza. Feladatként vállalja, hogy biztosítja a szakmai tisztaságot és minőséget. Jelenleg taglétszáma eléri a 900-at (alapító, igazolt és társult tagok).

Tagszervezetei közé tartoznak a következő, már bejegyzett pszichológiai iskolák: Román Klasszikus Pszichodráma Egyesület, székhelye Arad; Román Pszichoterápás Analitikus Egyesület, székhelye Bukarest; Egzisztenciálanalitikus és Logoterápiás Társaság, székhelye Temesvár; Román Magatartás és Kognitív Terápiás Egyesület, székhelye Bukarest; J. L. Moreno Pszichodráma Egyesület, székhelye Kolozsvár; Román Szomatoterápiás Egyesület, székhelye Iași; Román Tranzakcióanalitikus Egyesület, székhelye Bukarest; Román Klinikai Hipnózis, Relaxáció és Ericksoni Terápiás Egyesület, székhelye Bákó; Román Kognitív- és Magatartásterápiás Egyesüle, székhelye Bukarest; Relaxációs-, Szimbólum- és Hipnoterápiás Egyesület, székhelye Csíkszereda. Ezekbe a szakmai szervezetekbe betagozódnak magyar anyanyelvű szakemberek, de mindenhol kisebbségben vannak. Kivételt jelent a kolozsvári székhelyű J. L. Moreno Pszichodráma Egyesület és a csíkszeredai Relaxációs-, Szimbólum- és Hipnoterápiás Egyesület, amelyeknek vezetősége magyar, és a tagság körében képezik a magyar szakemberek a többségét.

2.3.3. Pszichopedagógiai Tanácsadó Központ

A neveléslélektani hálózatot még az 1990-es években hozták létre, a megyeszékhelyeken alapított módszertani központokkal, amelyek feladata az ország területén működő óvoda- és iskolapszichológus hálózat munkájának szakmai támogatása volt. A pszichopedagógusi hálózatot többször átszervezték. Jelenlegi szervezeti működését az 5418/2005-ös kormányrendelet szabályozza, amely jóváhagyta az új szabályzatot. Szervezeti felépítésének jelenlegi formáját az 5555/2011-es kormányrendelet rendelkezései alapján nyerte el.

A Pszichopedagógiai Tanácsadó Központ az egyetem előtti oktatás olyan jogi státussal rendelkező intézménye, amelynek működési feltételeit és finanszírozását a megyei tanfelügyelőségek biztosítják, de szakmai munkáját az Oktatási Minisztérium, illetve a Román Pszichológusok Kollégiumának Neveléslélektan és Iskolai Tanácsadás Szakbizottsága felügyeli. Ez a sajátos helyzet abból adódik, hogy az iskolapszichológus olyan pszichológusi képzettséggel rendelkező szakember, aki az iskola szervezeti keretein belül a tanulási, tanítási, nevelési folyamatban felmerülő problémák megoldására alkalmazza szakmai ismereteit.

A pszichológus feladatai és tevékenységköre az iskolában sokrétű. Olyan pszichológiai tárgyú felméréseket, vizsgálatokat alkalmaznak az iskolában, melyek segítik a pedagógus oktató-nevelő munkáját, hozzájárulnak ahhoz, hogy azonos jelenségeket más megközelítésben nézzenek, így többletinformációhoz juthassanak. A vizsgálatok (intelligenciavizsgálatok, különböző viselkedési skálák alkalmazása, projektív eljárások, illetve szociometriai vizsgálatok) eredményeinek ismeretében nevelési célkitűzések és módok határozhatók meg.

A tanulókkal történő közvetlen foglalkozás kétféle tevékenységet fog át: egyéni esetek ellátása (preventív munka, pszichológiai szűrővizsgálat, a pályaválasztási

döntés segítése); közösségekkel való foglalkozás (szociometriai vizsgálatok, a csoportban levő tanulók önismeretének, kommunikációs képességeinek, szociális érzékenységének fejlesztése).

Az iskolapszichológus munkájának része a pedagógusokkal való együttműködés, és figyelmet kell fordítania az iskola pszichológiai kultúrájának folyamatos fejlesztésére is (a nevelőtestületi, továbbképzési témakörök pszichológiai vonatkozásainak kidolgozása). A szülőkkel való együttműködés megfelelő formáit is ki kell alakítania (szülői értekezlet, konzultációs lehetőség, fogadónapok kialakítása).

A megyeszékhelyeken létesített módszertani központok a megye iskoláiban működő pszichopedagógiai kabinetek munkáját irányítják és hangolják össze. Jól szervezett és a legtöbb magyar munkatárssal működő módszertani központ a tömb megyéiben (Hargita, Kovászna, Maros) található. Nincs felmérés arról, hogy azokban a megyékben (Kolozs, Bihar, Szilágy, Szatmár), amelyekben jelentősebb számú magyar vagy magyar tagozattal is működő iskola van, hány magyar iskolapszichológus dolgozik, illetve milyen a képviseleti arányuk a módszertani központokban.

2.3.4. A Magyar Pszichológiai Társaság Erdélyi Tagozata

2013-ban alakult meg azzal a céllal, hogy egybefogja az Erdélyben élő magyar pszichológusok és pszichológiát művelők tevékenységét. Elnöke Dósa Zoltán pszichológus. Az Erdélyi Tagozat regionális egységként szervesen épül be a Magyar Pszichológiai Társaság intézményi struktúrájába, amely szakmai munkáját szakterületenkénti szekciókban és földrajzi régiók szerinti tagozatokban végzi. A társaság célja a magyar pszichológia tudományos közéletének szervezése, a pszichológiai oktatás, kutatás és gyakorlat fejlesztése, a tagok szakmai tájékozódásának és kapcsolatteremtésének elősegítése.

2.3.5. A Magyar Relaxációs és Szimbólumterápiás Egyesület Erdélyi Tagozata

A Magyar Relaxációs és Szimbólumterápiás Egyesület mint módszerspecifikus képzőhely a Magyar Pszichoterápiás Tanács tagja. Képzései posztgraduális felnőttoktatásként orvosi, pszichológiai, szociális és pedagógiai területen is akkreditáltak. Az Erdélyi Tagozat regionális egységként épül be Magyar Relaxációs és Szimbólumterápiás Egyesület intézményi felépítésébe, vezetője Hegyi Johanna pszichológus.

Az egyesület tevékenységi köre: autogén tréning és relaxációra épülő meditációs-imaginációs foglalkozások; szociális munkások és egészségügyi dolgozók (pl. gyógytornászok stb.), pedagógusok és más humán foglalkozásúak relaxációs képzése és pszichológiai továbbképzése; tudományos ülések, hazai és nemzetközi konferenciák szervezése; kutatási és egyetemi szakdolgozati témavezetések; szakirodalom

követése, szakmai kiadványok szerkesztése; mentálhigiénés, prevenciós programok szervezése, előadások tartása.

Az Erdélyi Tagozat 2007-ben tartotta első nemzetközi konferenciáját Marosvásárhelyen *A szimbólumterápia mércéje: hitelesség a megnyilvánulásban, méltóság a belső tartásban, teljesség az életvitelben* címmel (társszervező az EMTE Műszaki és Humántudományok Kara).

Az Erdélyi Tagozat tagjai képviselik magukat a Magyar Relaxációs és Szimbólumterápiás Egyesület Relaxációs Kongresszusain, és részt vesznek az egyesület évi rendszerességgel megtartott Vándorgyűlésein.

2.3.6. A Kárpát-medencei Országok Relaxációs és Szimbólumterápiás Egyesületeinek Fóruma

A Kárpát-medencei Országok Relaxációs és Szimbólumterápiás Egyesületeinek Fóruma 2012-ben alakult meg. A szervezet mint szakmai szövetség fő célkitűzéseként fogalmazza meg a schultzi autogén tréning gyakorlatára és elméleti elveire, illetve a Koronkai Bertalan-féle meditációs gyakorlatokra épített sajátos és egyedi relaxációs és szimbólumterápiás iskolának a megerősítését, elfogadtatását, elismertségének növelését. A szövetséget három egyesület hozta létre: a magyar (MRSZE), a román (APRS) és a szlovák (IRSD) a kölcsönös szakmai előnyök elérése érdekében. Az együttműködési megállapodásban a szakmai közösség céljait a következőkben jelölik meg: a kutatási eredmények megosztása, közös kutatások tervezése, szervezése; a kutatási eredmények kölcsönös megjelentetése; közös konferenciák, szakmai találkozók, továbbképzések szervezése; a többnyelvűség és az anyanyelven való szólás biztosítása, fordítások készítése; a módszerhez kapcsolódó szakirodalom nyomon követése, kivonatok, fordítások készítése.

2.3.7. J. L. Moreno Pszichodráma Egyesület

Az 1995-ben kolozsvári székhellyel szakmai szervezetként bejegyzett J. L. Moreno Pszichodráma Egyesületet, amely a Psychodrama-Institut für Europa E. V. Berlin ernoő jellegű szervezet egyik nemzeti szekciója, 2007-ben akkreditálta a Romániai Pszichológusok Kollégiuma.

Az egyesület összefogja és összehangolja a pszichodráma módszerével dolgozó szakembereket, biztosítja számukra a szakmai és közösségi kereteket, a szervezeti háttérrel és infrastruktúrát. A pszichodráma és csoportpszichoterápiás módszert Jacob Levi Moreno dolgozta ki. A módszer akcióelvű, cselekvésközpontú, tüneti és feltáró jellegű. Moreno elméleti rendszere három nagy ismeretanyagból áll: a szociometria, a csoportpszichoterápia és a szociodráma, illetve pszichodráma területeiből. A pszichodráma hatásmechanizmusát a belső lelki tartalmak, élmények és konfliktusok megjelenítésén keresztül fejti ki. Alkalmazása szerteágazó: eszköz a terápiás gyógyításban, hatékonyan alkalmazható módszer az önismeret fejlesztésében,

szervezetfejlesztésben, közösségformálásban, kiegészítő módszer az oktatásban és különböző képzésekben.

Az egyesület által nyilvántartott 21 kiképző szakemberből 11 magyar anyanyelvű. Magyar nyelvű képzés a következő erdélyi városokban folyik: Kolozsvár, Marosvásárhely, Brassó, Nagyvárad, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Nagybánya.

Az egyesület legjelentősebb rendezvényei a 2000-tól évi rendszerességgel megtartott Nyári Akadémia és a 2008-tól szintén évente megrendezett pszichodráma konferenciák, amelyek fórumot biztosítanak a szakterület művelőinek a szakmai és tudományos párbeszédre, illetve a küldetésükben és tevékenységükben hasonló szervezetekkel való együttműködésre.

2.3.8. Agapé Életvédő Alapítvány

Az Agapé Életvédő Alapítványt 1996-ban hozták létre kolozsvári központtal; 2001-től fiókszervezet működik Csíkszeredában is. 2002 óta teljes jogú tagja az EFTA (Európai Családterápiás Egyesület) keretében működő Kiképző Intézetek Kamarájának (EFTA-TIC, Training Institutes Chamber). Tevékenységi területe a családterápiás képzések szervezése. A képzés célja: a családterápia és a rendszer szemléletű megközelítés elméleti alapjainak elsajátítása; a klinikai készségek fejlesztése; a rendszerszemléletű terápia gyakorlása egyénnel, párokkal, családokkal, csoportokkal, szervezetekkel; a pszichoterápiás munkához szükséges személyes adottságok fejlesztése. A kiképző csapat tagjai: Kónya Ágnes, Kónya Zoltán, Marta Eisikovits, Antal Imola kiképző pszichoterapeuták; az EFTA kiképző intézeteinek munkatársai. Az akkreditálást a Kolozsvári Rendszerszemléletű Családterápiás Egyesület biztosítja, mely a Román Pszichoterápiás Szövetség (FRP) tagja és a Román Pszichológus Kamara (CPR) által akkreditált kiképző intézet.

2.3.9. Pro Familia Családterápiás Egyesület

Az egyesület megalapítását a 20-6/2000, illetve a 37/2003 számú Kormányrendeletek tették lehetővé. Civil és szakmai szervezet, székhelye Csíkszereda, statumát 2005-ben fogadták el.

Az egyesület célja a családterápiás munka szakmai és etikai felügyelete, az elmélet és gyakorlat tudományos kutatása, a családterapeuta, családi tanácsadó, család-pszichoterapeuta képzés, továbbképzés, oktatás biztosítása. Feladatként vállalja, hogy tevékenységével elősegíti a különböző mentálhigiénés és gyógyító intézmények szakembereinek egységesebb terápiás szemléletének formálását; célja, hogy elősegítse a családterápiás szemlélet terjedését és fejlődését. Együttműködik a Romániai Pszichológusok Kollégiumával, a Román Pszichoterápiás Szövetséggel és a Magyar Családterápiás Egyesülettel.

A kiképző-szupervizor pszichoterapeuták képzését 1998 és 2005 között a Magyar Családterápiás Egyesület és az Európai Pszichoterápiás Egyesület segítségével

valósította meg. 2007-től Csíkszeredában (Antal Attila és Antal Mária) és Kolozsváron (Orbán Mária és Skolka Enikő) az egyesület kiképző-szupervizor pszichoterapeutái szervezik a képzéseket.

Az egyesület tevékenysége szerteágazó, kiterjed az egészségmegőrzés, betegségmegelőzés, pszichoterápiás gyógyító, egészségügyi rehabilitációs tevékenységekre; szociális jellegű tevékenység a családsegítés, időskorúak gondozása; felvállalja a tudományos tevékenység támogatását; részt vállal a nevelés, oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés területein is.

2.3.10. A Romániai Bálint Társaság

A Romániai Bálint Társaság 1993-ban alakult meg Csíkszeredában. A huszonkilenc alapító tag közül huszonnyolc magyar anyanyelvű. Elnöke Veress Albert pszichiáter, aki 2008-ig töltötte be ezt a funkciót. A társaság célja a Bálint-módszer alkalmazása és a pszichoszomatikus gondolkodásmód fejlesztése. A társaság támogatja és terjeszti a Bálint-csoport mint esetmegbeszélő módszer alkalmazását. A módszert ma már nemcsak az orvoslás különböző területein alkalmazzák, hanem minden olyan szakmai területen is, ahol a kliens–segítő-kapcsolat a professzionális munka fontos dimenzióját képezi (pedagógia, tanácsadás, szociális munka, idősek-betegek ápolása, jog, humán erőforrások területe).

A Romániai Bálint Társaságnak aktív csoportjai működnek erdélyi városokban: Gyergyószárhegyen, Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen, Brassóban, Csíkszeredában. Két jelentős díjat is alapított: 2007-ben a Veress-díjat, 2011-ben a Butyka-díjat, amelyeket a szakterületen elért kimagasló teljesítményért ítélnek oda évenként a Társaság tagjai által javasolt szakembereknek. Évi rendszerességgel megszervezik az országos Bálint Konferenciát, amely fórumot biztosít a pszichológiai módszerrel dolgozó szakembereknek a tapasztalatcserére és szakmai megbeszélésre.

2.3.11. A Romániai Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete

2003-ban alakult meg, 2004-ben jegyezték be hivatalosan. A kolozsvári székhelyű egyesület tagjai gyógypedagógusok, a segítő szakma képviselői, szociális munkások, pszichológusok, valamint óvónők és tanítónők. A szervezet több mint háromszáz tagot számlál. Elnöke Nagy Szilárd.

Az egyesület fő célja, hogy összehangolja az erdélyi magyar gyógypedagógusok szakmai munkáját. A szervezet tevékenységi köre a következő területeket fogja át: a fogyatékoságügy fejlődésének kutatása és tudományos tevékenységek szervezése; tudományos együttműködések fejlesztése, az interdiszciplináris kapcsolatok erősítése, az eredmények publikálása; szakmai konferenciák tudományos ülések szervezése és rendezése, tudományos folyóiratok, szakkönyvek és tanulmányok kiadása; fogyatékoságüggyel kapcsolatos kérdésekben véleménynyilvánítás

és javaslatétel, nemzetközi kapcsolatépítés; pályázatok kiírása és lebonyolítása, szakmai elismerések adományozása.

Arra vonatkozóan, hogy hányan helyezkednek el a szakmában és milyen szakterületen, nincsenek felméréseken alapuló összesítések. A szakterületenkénti szakosodás pedig fontos tényező a gyógypedagógiában (autizmus, logopédia, hallássérültek pedagógiája, látássérültek pedagógiája, szomatopedagógia, pszichopedagógia, tanulásban akadályozottak pedagógiája, értelmileg akadályozottak pedagógiája, korai fejlesztési, iskola egészségügyi, felnőtt fogyatékoságügyi szakterület). Arról sincs semmilyen kimutatás, hogy a magyar anyanyelvű fogyatékkal élő gyermekekkel való foglalkozási igényeket a különböző speciális intézményekben le tudják-e fedni magyar szakemberek.

2.4. Civil szervezetek

2.4.1. Az Erdélyi Magyar Mentálhigiénés Társaság (EMMT)

A szervezet 2005-ben alakult, székhelye Illyefalva, vezetője Kató Ibolya. Állandó partnerei: Magyar Mentálhigiénés Szövetség, KIDA Alapítvány, Kovászna Megyei SOS Lelkiségegy Telefonszolgálat. A szervezet kiemelkedően közhasznú tevékenysége: egészségmegőrzés, egészségfejlesztés, betegségmegelőzés, gyógyító és rehabilitációs tevékenység.

Az EMMT alapító oklevele szerint részt vállal az egészségvédő, fejlesztő és prevenciós tevékenységben; Információs és Tanácsadó Szolgálatot szervez és működtet a szociális szakemberek, mentálhigiénés, munkaügyi, más segítőfoglalkozásúak, valamint a segítségadást humán elkötelezettségből vállalók, számára; megteremti az Információs és Tanácsadó Szolgálat szakértői és dokumentációs háttérét és ezt minden érdeklődő számára hozzáférhetővé teszi. Céljai között szerepel: a mentálhigiénés hálózati munka kiépítése, a regionális tevékenység szervezése, széles rétegeket érintő programok megvalósítása, regionális műhelyek létrehozása és meglévők fejlesztése; az állami és társadalmi szervek és gazdálkodó egységek társadalompolitikát, szociális szférát, közművelődést, oktatást, illetve az egészségügyet érintő döntéseinek mentálhigiénés szempontú befolyásolása; a segítőtevékenységet hivatásszerűen vagy képzett laikusként vállalók, valamint az általuk képviselt személyek és csoportok érdekképviselése.

Tevékenységét a következő formákban szervezi: tudományos konferenciákat, tanácskozásokat, előadásokat szervez, kiadványokat állít elő és terjeszt; képzési, oktatási modelleket tervez és valósít meg, tanácsadó és információs szolgálatot működtet; képviselői, szakértői szakmapolitikai fórumokon képviselik a mentálhigiénés ellátás érdekeit; kapcsolatot tart hasonló rendeltetésű más magyar és külföldi, illetve nemzetközi szervezetekkel.

2.4.2. KULCS Szociálpedagógusok Egyesülete

A marosvásárhelyi székhelyű egyesület 2007-ben jött létre azzal a céllal, hogy népszerűsítse a szociálpedagógusi szakmát. Tevékenységei közé tartozik a szociálpedagógusi szemlélet meghonosítása, a szülő, a gyermek, a pedagógus közötti információközvetítés és kapcsolatfejlesztés, nevelési tanácsadás, szakmai továbbképzés és felnőttoktatás, valamint a társadalom másság iránti érzékenységének és toleranciájának fejlesztése.

Jelentős programjai: a kisiskolások és szülei számára szerkesztett *Első osztályos leszek* könyvecske a Kulcs Egyesület éves kiadványa, amely segítséget és útbaigazítást nyújt azon szülőknek, akik I. osztályba készítik gyermeküket. Az Iránytű Tanácsadó Központ 2008-ban alakult meg, diákok, egyetemisták, szülők és pedagógusok számára szervez tevékenységeket: csoportfoglalkozások különböző témák mentén (pályaválasztás, kommunikációfejlesztés, személyiségfejlesztés, csapatépítés). A 2010-ben indított *Párbeszéd a nevelésről* program célja, hogy segítse a hatékony kommunikáció kialakítását szülő–gyerek–pedagógus között. A meghívott szakemberekkel együtt (óvónő, tanítónő, szociálpedagógus, pszichológus, logopédus) próbálnak a célközönséggel együtt megoldásokat találni különböző témakörökben (iskola és óvodakezdés nehézségei, valamint érzelmi intelligencia fejlesztése). 2009–2010-ben indították a Mesterkurzus előadás-sorozatot; az Egyesületnek szerepe volt abban, hogy a rendezvénysorozat Erdélyben is meghonosodott, olyan híres előadók szerepeltek Erdélyben, mint Müller Péter, Vekerdy Tamás, Csernus Imre és Ranschburg Jenő.

2.4.3. Segítők Baráti Köre, Pro HelPers Egyesület

A 2005-től működő civil szervezet célja a segítők szakmai és személyes támogatása, szakmai továbbképzése, lelki egészségvédelme. Lehetőséget biztosít a tapasztalatcserére, az együttes gondolkodásra, tervezésre, elősegítve ezáltal a különböző területeken dolgozó segítő szakemberek (pszichológus, orvos, pedagógus, szociálpedagógus, szociális munkás, egészségügyi dolgozó, lelkész) együttműködését. A 2006-tól évente megrendezett konferenciáinak előadásaival, műhelymunkáival a segítő szakemberek tájékozódását kívánja elősegíteni.

ÁBEL KIADÓ
400304 Cluj-Napoca
str. E. Grigorescu nr. 35
tel./fax: 0264-420001
abelkiado@yahoo.com
www.abelkiado.ro

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

III. kötet

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság

**Magyar tudományosság Romániában
2002–2013 között**

III. kötet

Szerkesztette:

Péntek János – Salat Levente – Szikszai Mária

Ábel Kiadó
Kolozsvár, 2015

© A szerzők, 2015

Minden jog fenntartva. A jogtulajdonos előzetes írásos engedélye nélkül jelen kiadvány egészében vagy részleteiben, azonos vagy más tördelésben nem sokszorosítható, másolható, továbbítható vagy tárolható semmilyen információtároló rendszerben sem grafikusán, mechanikusan, elektronikusan, fotó, fénymásolat vagy egyéb felvétel útján.

Szerkesztők

Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária

Nyelvi lektorok

Németh Boglárka

Dimény Hajnalka

Borító

Grubisics Csaga

Számítógépes tördelés

Szikszai Attila

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Magyar tudományosság Romániában 2002-2013 között /**

ed.: Péntek János, Salat Levente, Szikszai Mária. –

Cluj-Napoca : Ábel Kiadó, 2015

3 vol.

ISBN 978-973-114-196-1

Vol. 3. - Bibliogr. - ISBN 978-973-114-203-6

I. Péntek, János (ed.)

II. Salat, Levente (ed.)

III. Szikszai, Mária (ed.)

323.1(=511.141)(498)"2002/2012:37

37(=511.141)(498)

Asociația MTA-KAB

400306 Cluj-Napoca

str. Ion Ghica nr. 12

tel/fax: 0040 264 588001

e-mail: office@kab.ro

www.kab.ro

Tartalom

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

KÁSA ZOLTÁN, KOLUMBÁN JÓZSEF

**Erdélyi magyar matematikusok és informatikusok kutatásai
2002 és 2013 között..... 9**

KARÁCSONY JÁNOS

Erdélyi magyar fizikusok kutatásai 2002 és 2013 között 29

VERESS ERZSÉBET

Az erdélyi magyar kémiai kutatás 2002 és 2013 között 77

BENEDEK JÓZSEF

**Az erdélyi magyar földrajztudományi kutatások összefoglalója
(2002–2013)..... 101**

WANEK FERENC

**Az erdélyi magyar szakemberek földtani kutatásainak eredményei
(2002–2013)..... 125**

ÉLETTUDOMÁNYOK

KIS ERIKA, FODORPATAKI LÁSZLÓ

**Az erdélyi magyar biológia és ökológia szakterületek 2002–2013
közötti tudományos eredményeinek szintézise 225**

GYÉRESI ÁRPÁD (SZERK.)

Gyógyszerészeti kutatások (2002–2012)..... 243

SÓLYOM GIZELLA

**Adatok az erdélyi magyar agrárkutatások eredményeiről a
2002–2013 közötti időszakban..... 283**

MŰSZAKI TUDOMÁNYOK

MÁRTON LŐRINC

**Automatizálás és számítástechnika – erdélyi magyar kutatók
munkássága 2002–2013 között..... 303**

KÖLLŐ GÁBOR, GOBESZ FERDINÁND-ZSONGOR, NAGY-GYÖRGY TAMÁS

Romániai magyar építéstudományi szintézis (2002–2013)..... 333

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Erdélyi magyar matematikusok és informatikusok kutatásai 2002 és 2013 között

KÁSA ZOLTÁN, KOLUMBÁN JÓZSEF

1. Bevezetés

Jelen tanulmányban áttekintjük a 2002 és 2013 közötti időszak erdélyi magyar matematikusainak és informatikusainak¹ tevékenységét és tudományos eredményeiket. Ezek a kutatások Erdélyben egyetemekhez kapcsolódnak. Mivel régebben magyar nyelvű, egyetemi szintű matematikai és informatikai oktatás Erdélyben csak Kolozsváron volt, itt élt és dolgozott a kutatók zöme is. Mára ez a helyzet megváltozott, főleg a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem megjelenésével. Ugyanakkor nem feledkezünk meg azokról sem, akik máshol tevékenykednek. Előtte azonban tisztáznunk kell egy fogalmat.

A szerzők véleménye szerint a tudomány nemzetközi, ezért értelmetlen „magyar tudományról” vagy „magyar matematikáról” beszélni. Viszont a tudományos kutatásnak vannak nemzeti vonatkozásai: nemzeti az érdek a tudományos kutatásban való részvételre. Sok esetben nemzeti jellegű az ehhez szükséges infrastruktúra és a képzés is, nem beszélve arról, hogy maguk a kutatók valamely nemzethez tartoznak. Az alábbiakban ilyen értelemben használjuk például az „erdélyi magyar tudományosság” kifejezést.

Néhány szót kell ejtenünk az előzményekről. Erdélyben a matematikai kutatásoknak komoly hagyománya van. Már a kolozsvári egyetem 1872-es megalakulása előtti időkben is éltek Erdélyben olyan matematikusok, akik jelentős tudományos eredményeket értek el. Ezek közül feltétlenül meg kell említenünk Bolyai Farkast és a zsenialitásában máig felülmúlhatatlan Bolyai Jánost. Az 1872-ben megalapított kolozsvári egyetemen a századfordulóra igen erős matematikus csapat alakult ki. Az itt tanítók között sok világhírű tudós volt, akik a XIX. század utolsó évtizedeiben jelentősen feljavult magyar középiskolai képzés után Európa legjobb egyetemein sajtíthatták el az akkori matematika csínját-bínját. A XX. század első két évtizedében a kolozsvári egyetemen számos olyan eredmény született, amely a modern matematika nélkülözhetetlen részét képezi, és a fiatalokra a mai napig ösztönzően hat. Az egyetem 1919-es szegedi menekülése derékba törte ezt a magas szintű matematikai kutatást. A két világháború között a magyar kutató matematikusokat

---

¹ Itt csak elméleti informatikáról lesz szó, a műszaki és gazdasági informatika nem tárgya a jelen tanulmánynak.

Erdélyben, több-kevesebb sikerrel, csupán néhány jól felkészült középiskolai tanár képviselte.

Az erdélyi román matematikai kutatás is kezdeti fázisában volt. A háború után alapított román egyetem matematikai tanszékeire a tudományos kutatásban nem igazán jártas középiskolai tanárokat neveztek ki. Az időnként vendégtanárnak meghívott néhány világhírű francia és román matematikus ezt a hiányt nem pótolhatta. Román vonatkozásban Erdélyben csak a második világháború után alakultak ki azok az intézményi és személyi feltételek, amelyek említésre méltó matematikai kutatásokhoz vezettek.

A bécsi döntés után Szegedről visszaköltözött magyar egyetem, majd az 1945-ben alapított Bolyai Egyetem, habár főleg tanárképző jellegű volt, mégis megteremtette a feltételeket a tudományos kutatáshoz. 1949-ben az újrakezdés nehézségeivel küszködő Bolyai Egyetemet – külső kényszer hatására (román állampolgársághoz kötötték az egyetemi tevékenységet) – sok tekintélyes tanára elhagyta. Ez a tudományos kutatás szempontjából olyan újabb érvágás volt, amit csak az 1950-es évek vége felé sikerült kiheverni. De ekkor a váratlan „egyetemegyesítés” során a magyar egyetem tanszékeit felszámolták, a tanárok többségét (már akiket megtartottak) – esetenként megkérdezésük nélkül – a román egyetem tanszékei között szétszortták, a többi más oktatási intézményekben alkalmazták. Az új egyetemen magyar nyelvű matematikai oktatás csak 1964-ig volt, majd a hetvenes években részben újraindult. A későbbi évtizedek erdélyi magyar tudományos kutatóinak legnagyobb része a Bolyain volt tanár vagy ott tanult.

1959 után a magyar egyetemi oktatók száma fokozatosan csökkent, újakat csak elvétve vettek fel. Három évtized alatt mindössze három magyar tanársegéd került be a kolozsvári egyetem matematika karára. A Bolyai Egyetem bezárása után az erdélyi magyar tudományosság megszűnt önállóan létezni. Eltűntek azok az intézményi keretek, amelyek lehetővé teszik a kutatás tárgyi és személyi feltételeinek biztosítását. A matematikusok szempontjából ennek a nehéz időszaknak mégis volt egy pozitív hozadéka. A Babeş–Bolyai Egyetemen a matematikai tanszékek megerősödtek, a tudományos tevékenység újból előtérbe került. Ismét sorskérdéssé vált, hogy valaki a tudományos munkában tud-e teljesíteni vagy sem. Mivel a Bolyai Egyetemen doktorátusvezető matematikus nem dolgozott, a magyarok közül csak azoknak volt tudományos minősítésük, akik azt már korábban megszerezték, vagy egyetemi tanulmányaik befejezése után a Szovjetunióban elvégezték az aspirantúrát. Ilyen viszont kevés volt. Az új egyetemen lehetőség nyílt a doktori cím megszerzésére, és a magyarok nagy többsége ki is használta ezt. A 70-es évek elején két magyar kollégát is az a megtiszteltetés ért, hogy elnyerték a német Alexander von Humboldt Alapítvány ösztöndíját, ami fiatal kutatók számára a mai napig az egyik legnagyobb kitüntetés.

A hetvenes évek elején engedélyezték, hogy három alaptantárgyat magyarul is lehessen tanítani a kolozsvári egyetem matematika karán. Mivel nagy szükség volt

magyar nyelvű szakirodalomra, és Dáné Tibor jóvoltából a kolozsvári Dacia Könyvkiadónál a feltételek adottak voltak, született néhány matematikai tárgyú könyv, amelyek túlmutatva a szigorúan vett tankönyvi kereteken, hozzájárultak az erdélyi magyar tudományosság ápolásához.

Az 1989-es változás éppen az utolsó órában következett be, amikor a karon már csak nyolc magyar anyanyelvű tanár tanított. 1990-től kezdve, ádáz küzdelmek után, sikerült a magyar nyelvű oktatást karunkon évről évre bővíteni. Minden újabb tantárgyért külön meg kellett küzdeni. Az informatika magyar nyelvű oktatását csak nagy erőfeszítések árán sikerült kiharcolni, részben azért, mert a korábbi években az informatikát a „nemzeti titoktartás” mítosza lengte körül, így a fordulat évében az egyetemen mindössze egy magyar informatikus dolgozott.

Két és fél évtized után elértük, hogy a magyar tagozat struktúrájában egyenrangú a románnal. Most már van például magyar nyelvű mesterfokozati képzés is. A Sapientia EMTE 2000-es magalakulásával a lehetőségek még jobban kibővültek.

A publikálási lehetőségek is megváltoztak, ma már engedély nélkül lehet bárhol közölni. (1990 előtt, főleg a nyolcvanas években, engedély nélkül csupán az itthoni szakfolyóiratokban lehetett közölni.)

A tudományos tájékozódást nagyon megkönnyíti az internet nyújtotta lehetőség. A két legismertebb referáló lap, a *Mathematical Reviews*² és a *Zentralblatt für Mathematik*³ hozzáférhető az interneten, és CD-n is. A tudományos cikkekről bármikor adatok kaphatók a két említett referáló lap internetes címén. Nagyon sok szakfolyóirat cikke megtalálható az interneten is, egyesek ingyen (pl. European Mathematical Information Service⁴), mások előfizetéses alapon (pl. a Springer⁵ vagy az Elsevier⁶ kiadók folyóiratai).

A kolozsvári rendszeres matematikai tanszéki szemináriumok hagyományát sikerült „áttelepíteni” a Sapientia EMTE informatika szakára is.

Több tanár kolléga tagja belföldi és külföldi szakfolyóiratok szerkesztőbizottságának, illetve rencenzensként dolgozik a *Mathematical Reviews* és a *Zentralblatt für Mathematik* felkérésére.

A kutatásokat megkönnyítik az intézményes kapcsolatok a magyarországi, de más külföldi egyetemekkel is (Heidelberg, Düsseldorf, Chemnitz, Würzburg, Marseille stb.). Ezenkívül az egyéni kapcsolatokon alapuló közös kutatások sem elhanyagolhatóak. Az intézményes kapcsolatok, főleg a kölcsönös együttműködési szerződések, a TEMPUS⁷- és CEEPUS⁸-programok alapján működnek.

---

² **MathSciNet:** <http://www.ams.org/mathscinet/search>

³ **Zentralblatt MATH:** <http://www.emis.de/ZMATH/>

⁴ <http://www.emis.de>

⁵ <http://www.springer.de>

⁶ <http://www.elsevier.nl>

⁷ Trans-European Mobility Program for University Study.

⁸ Central European Exchange Program for University Study.

1995 óta a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar és román matematikusai és informatikusai a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen dolgozó kollégáikkal közösen kétévenként nemzetközi konferenciát szerveznek (*Joint Conference on Mathematics and Computer Science*), amelyen természetesen nem csak a két intézmény munkatársai vesznek részt (külföldről eddig holland, német és lengyel matematikusok voltak jelen). A konferencián elhangzott dolgozatok nagy része megjelent különféle szakfolyóiratokban, illetve egy alkalommal, 2010-ben a konferencia külön kötetében. Az első két konferencia színhelye a Kovászna megyei Illyefalva volt, a harmadiké a magyarországi Visegrád, a negyediké a Nagyvárad melletti Félixfürdő, majd következett Debrecen, Pécs, Kolozsvár, Komárom, Siófok, 2014-ben pedig ismét Kolozsvár.

A matematika és informatika tanításával kapcsolatos tudományos-módszertani cikkek, rövidebb tudományos jegyzetek legnagyobb része a *Matematikai Lapok* valamint a *Firka* című ifjúsági folyóiratokban jelentek meg.

2. A 2002–2013-as időszak

Ebben az időszakban sok szempontból megváltozott a helyzet. A Babeş–Bolyain lassan kiépült a magyar tagozat, mára már önálló magyar matematika–informatika tanszék működik (*intézet* néven), sok fiatal doktorál mindkét szakon. Az egyetemnek Erdély több városában kihelyezett tagozata működik (pl. Sepsiszentgyörgyön, Székelyudvarhelyen, Szatmárnémetiben, ahol matematikusok is tevékenykednek).

Megalakult a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, amelynek marosvásárhelyi és csíkszeredai helyszínein matematikusok és informatikusok is tevékenykednek. Kányádi Sándor mondása, miszerint a költőről halála után derül ki, hogy ért-e valamit, mindenkire érvényes. Ennek ellenére a teljesítményt különféle szempontok szerint mindig mérik. Manapság az impaktfaktoros (ún. ISI-s) folyóiratokban megjelenő cikkeket, tanulmányokat pontozzák leginkább, annak ellenére, hogy ezt gyakran – nem minden alap nélkül – erős bírálatokkal illetik. Ha csak az ún. ISI-s cikkeket vesszük figyelembe, akkor sok értékes adat kimaradhat. Sok jó cikk (gyakran jobb, mint ezekben az ISI-s lapokban lévők) nem itt jelent meg. Például több Abel-díjas matematikus legjobb eredménye – mai szemmel nézve – jelentéktelen lapokban jelent meg. Az utóbbi években, mivel a pályázatok elbírálásakor elsősorban az ISI-s cikkeket veszik figyelembe, főleg a fiatalabb szerzők igyekeznek eredményeiket impaktfaktoros folyóiratokban közölni. Előny, hogy az ezekben megjelent cikkek nyilvántartása egységes szempontok szerint gépesített, ezért egyszerű róluk tudomást szerezni. Ez a magyarázata annak, hogy az alább bemutatott táblázatok összeállításánál mi is a *Web of Science* adatbázisát használtuk, annak ellenére, hogy kollégáink tudományos tevékenysége jóval gazdagabb az

itt megjelenítetteknél. Mentségünkre szolgál, hogy így is kiderül: matematikusaink és informatikusaink a legigényesebb kritériumok szerint is jól teljesítenek.

A következőkben felsorolunk néhány kutatási területet, ahol az erdélyi magyar matematikusok nemzetközi viszonylatban fontos eredményeket értek el a vizsgált időszakban.

2.1. Variációszámítás

Ez a témakör valós értékű függvények szélsőérték-vizsgálatával vagy kritikus pontjainak vizsgálatával foglalkozik. A variációszámítás kiindulópontjainak tekinthető a brachisztocron-feladat, a differenciálgeometriából ismert geodetikus vonalak problémája, az ún. Zermelo navigációs probléma, illetve az optikából ismert Fermat-elv. Az ilyen típusú feladatok vizsgálatának Kolozsváron régi hagyományai vannak. Itt csak Vályi Gyula, Farkas Gyula és Haar Alfréd eredményeit említjük meg. A variációszámításhoz kapcsolódóan a minket érdeklő időszakban elért eredmények négy csoportba sorolhatóak.

A kritikus pontok elmélete és elliptikus parciális differenciálegyenletek. Az elliptikus parciális differenciálegyenletek (PDE) hatékonyan vizsgálhatóak a kritikus pontok elméletének segítségével. Ebben a témakörben Kristály Sándornak Balogh M. Zoltánnal (Bern, Svájc), Farkas Csabával (Kolozsvár), Fuller Róberttel (Budapest), Mezei Ildikóval (Kolozsvár), illetve Varga Csabával (Kolozsvár) közösen vannak figyelemre méltó közös eredményei.

Gazdasági egyensúlypontok vizsgálata Riemann-sokaságokon. Kristály Sándor és Kozma László 2006-ban részlegesen megoldották H. Busemann-nak egy 1951-ben megfogalmazott nyitott problémáját: sikerült igazolniuk, hogy nem-pozitívan görbült Berwald-terek egyben busemanni értelemben is nem-pozitívan görbültek, meghatározva ezáltal az első, busemanni értelemben görbült Finsler-struktúrákat. Ez az eredmény szolgált kiindulópontként több dolgozathoz is, melyekben variációs Nash-egyensúlypontok létezését sikerült igazolni Riemann-sokaságokon, illetve optimizációs problémákat sikerült vizsgálni Finsler-sokaságokon. Ebben a témakörben szintén Kristály Sándor Kozma Lászlóval (Debrecen) és Róth Ágostonnal (Kolozsvár) ért el látványos eredményeket.

A legjobb állandó problémája Szoboljev-egyenlőtlenségekben. A legjobb állandó meghatározása egy Szoboljev-egyenlőtlenségben és az extrémális függvény létezése a variációszámításnak az egyik legkutatottabb iránya. S. Ohtával 2012-ben Kristály Sándor igazolt egy olyan „rigiditási” tételt, mely kimondja, hogy egy olyan Finsler-sokaság, melynek Ricci-görbülete nem-negatív, és teljesül az ún. Caffarelli–Kohn–Nirenberg-egyenlőtlenség a legjobb állandóval, izometrikus egy normál vektortérrel. Ez az eredmény összeköt egy mélyen analitikus fogalmat egy sokaság geometriai/topológiai tulajdonságával.

Variációs és hemivariációs egyenlőtlenségek. Varga Csaba Nash-típusú variációs-hemivariációs egyenlőtlenségrendszerre, a kritikus pontok elméletére, a szimmetriaelv kiterjesztésére nem sima funkcionálok esetére (és ezek mechanikában való alkalmazásaira) vonatkozó kutatásaival ért el figyelemre méltó eredményeket. Kupán Pállal két paramétertől függő hemivariacionális egyenlőtlenségek létezését és multiplicitását tanulmányozta.

A fent vázolt eredmények nagy részét Kristály A., Rădulescu V. és Varga Cs. a *Variational Principles in Mathematical Physics, Geometry, and Economics* (Cambridge University Press, New York, 2010) című monográfiában közölték.

Makó Zoltán a fuzzy-optimalizálás területén kapott új eredményeket. Kassay Gábor és Kolumbán József (Páles Zsolt debreceni matematikussal) a Minty- és a Stampacchia-variációs egyenlőtlenségekről írt többször idézett dolgozatot. Kolumbán József (Daniela Inoannal) a variációs egyenletekkel kondicionált optimális formatervezés (*shape optimization*) feladatával kapcsolatban ért el új eredményeket. Kolumbán József és Domokos András tanulmányoztak olyan vektor variációs egyenlőtlenségeket, melyek megoldásai folytonos lineáris operátorok. Kolumbán József, Marchis Júlia és Szász Tünde olyan paraméteres variációs egyenlőtlenségeket tanulmányozott, amelyek homogenizálása dimenzióvesztéssel jár.

2.2. Egyensúlyfeladatok

Az egyensúlyfeladatok a szélsőérték-feladatok (optimalizálási feladatok), variációs egyenlőtlenségek, minimaxtételek stb. általánosításai, melyek közismerten hasznos modelleket szolgáltatnak a társadalomtudományokban felvetődő kérdések esetén is. Ezen a területen Kassay Gábor volt a legaktívabb, aki több társszerzővel (harminc társszerzővel a világ különböző részeiről) a következő témakörökkel kapcsolatban ért el eredményeket: általános (skaláris, valamint vektor-) egyensúlyfeladatok, egyensúlyfeladatra vonatkozó algoritmusok, egyensúlyfeladatra vonatkozó jól fogalmazottság (*well-posedness*), egyensúlyfeladatra vonatkozó Ekeland-elv, monoton operátorok, optimalizáció, dualitáselmélet, maximaxelmélet, játékelmélet, variációs egyenlőtlenségek, variációs analízis. A mellékletben feltüntetett dolgozatok mellett több, neves kiadónál megjelent kötet társszerzője.

Kolumbán József (Marcel Bogdannel) több cikkben a paraméteres egyensúlyfeladatok megoldásainak stabilitását és a jól fogalmazottságot tanulmányozta. Paraméteres vektoregyensúlyfeladatok esetén hasonló kérdésekkel Salamon Júlia foglalkozott.

2.3. Rendezett vektorterek

Németh Sándor a Hilbert-vektorhálókat a pozitív kúpjukra való projekcióval jellemezte. Bevezette a rendezés regularitásának fogalmát Abel-csoportokban, uniform

terekben, illetve topologikus csoportokban, és azt a korlátos halmazok minimumának létezésével jellemezte. Az euklideszi térbeli hálókúpokat azok lapszerkezete szerint osztályozta. Bizonyította, hogy a lokálisan konvex terekbeni nukleáris kúp és a teljes nukleáris kúp fogalma azonos (Gh. Isac-kal). Igazolta, hogy az n -dimenziós euklideszi térbeli izotonprojekciós kúpra való vetítés legfeljebb $n - 1$ csökkenő dimenziós altérre való vetítéssel megoldható (Németh Sándor-Zoltánnal). Jellemezte az euklideszi tér izotonretrakciós kúpjait, kimutatván, hogy ezek szükségszerűen poliedrálisak, és ha zérus halmazuk egy nyílt altér plusz az origó részhalmaza, az illető kúp hálókúp (Németh Sándor-Zoltánnal). Igazolta, hogy a monoton és a nemnegatív monoton kúpok izotonprojekciós kúpok. Ez alkalmazható a kozmikus térképészetben és a statisztikában (J. Dattorróval, A. Guyaderrel, N. Jégou-val és Németh Sándor-Zoltánnal). Általánosította a Gowda, Sznajder és Tau által 2004-ben bevezetett kiterjesztett hálóoperációkat, és igazolta, hogy a zárt konvex halmazra való vetítés izotonitása annak általános hálóoperációk általi zártságával azonos (Németh Sándor-Zoltánnal). Jellemezte az autoduális és a szimmetrikus kúpok által értelmezett hálószerű operációra vonatkozó invariáns konvex halmazokat (Németh Sándor-Zoltánnal).

2.4. Komplex függvények

Bulboacă Teodor olyan komplex integráloperátorokat tanulmányozott, amelyek megőrzik az alárendeléseket és a fölrendeléseket, és éles (azaz legjobb) ún. szendwicstételeket bizonyított ezekkel kapcsolatban. Elégséges feltételek arra, hogy a Srivastava–Attiya-integráloperátor megőrizze az alárendeléseket és a fölrendeléseket (ezek is éles eredmények). Tanulmányozta a konvolúciós szorzatokkal értelmezett meromorf függvényosztályok, valamint a spirális többértékű függvényosztályok tulajdonságait. Kapcsolatokat talált az alfa-konvex és Bazilevic-függvényosztályok között. Fontos eredményeket ért el a Liu–Owa-operátor segítségével értelmezett többértékű függvényosztályokra, a nemlineáris középérték integrál operátorokra és a Briot–Bouquet-féle általános differenciál-alárendelésekre vonatkozóan. Komplex függvények konvexitási tulajdonságainak vizsgálatában Szász Róbert, Kupán Pál és Horváth Sándor ért el szép eredményeket.

2.5. Approximációelmélet

Finta Zoltán eredményei a lineáris, pozitív operátorsorozatok approximációelméletéhez, direkt approximációs tételek, illetve fordított approximációs tételek (Berens–Lorentz típusú, illetve Ditzian–Ivanov típusú fordított tételek) bizonyításához kapcsolódnak. Németh Sándor értelmezte a Banach-térbeli interpolációs árnyék fogalmát, és igazolta approximációelméleti tulajdonságait. Ugyancsak ő adta az általánosított Haar-féle approximációs tétel új bizonyítását a Fenchel–Young dualitási tétel felhasználásával.

2.6. Differenciálegyenletek

András Szilárd tanítványaival (Mészáros Alpárral és Kolumbán J. Józseffel) Ulam–Hyers típusú stabilitásra vonatkozó új eredményeket ért el mind klasszikus differenciálegyenletekhez rendelt nemlokális problémákra, mind időskálakon értelmezett dinamikus egyenletek esetén. Varga Csaba a kvázilineáris differenciálegyenletekkel, szimmetrizálásokkal és ezek alkalmazásával a parciális differenciálegyenletek elméletében, valamint a Sierpinski-szönyegen értelmezett elliptikus egyenletekkel kapcsolatban ért el új eredményeket.

2.7. Bessel- és hipergeometrikus függvények

Baricz Árpád a speciális függvények (Bessel-, Struve-, Lommel-, hipergeometrikus, illetve Marcum-függvények), analitikus egyenlőtlenségek, Turán típusú egyenlőtlenségek és egyrétű függvények geometriai elmélete kapcsán ért el szép eredményeket. Turán Pál Legendre-polinomokra igazolt egyenlőtlenségét kiterjesztette elliptikus integrálokra, Bessel- és módosított Bessel-függvényekre, Struve- és módosított Struve-függvényekre, Gauss, Kummer és Tricomi hipergeometrikus függvényekre, Marcum Q-függvényre és más speciális függvényekre. Az általánosított Marcum Q-függvényre éles korlátokat talált, és ezeket alkalmazta az információelméletben a bithibaarány becslésénél, kínai mérnök szerzőtársaival. A Bessel-függvények gyökeinek tulajdonságai segítségével, Szász Róberttel közreműködve, megadta a normalizált Bessel-függvények csillagszerűségi és konvexitási sugarait. Baricz Árpád a Bessel- és hipergeometrikus függvényekre vonatkozó eredményeinek egy részét *Generalized Bessel functions of the first kind* című monográfiájában foglalta össze, amely 2010-ben a *Lecture Notes in Mathematics* című sorozatban jelent meg Berlinben, a Springer kiadónál. Tudományos eredményei alapján 2009-ben, valamint 2013-ban megkapta a Magyar Tudományos Akadémia hároméves Bolyai János Kutatói Ösztöndíját. 2010-ben elnyerte a Babeş–Bolyai Tudományegyetem tudományos kutatási díját, 2012-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia Kolozsvári Akadémiai Bizottságának fiatal kutatói díját.

Ebben a témakörben még Sándor József a közepek (Stolarsky, Gini, Seiffert, Scwab, Borchardt, Neuman-Sándor stb.) és a hozzájuk kapcsolódó speciális függvények (gamma-, beta-, Bessel-, trigonometrikus és hiperbolikus, elliptikus stb. függvények) elmélete terén ért el figyelemre méltó eredményeket.

2.8. Számelméleti kutatások

Sándor József, Kiss Elemér, Bege Antal, Egri Edit, Bencze Mihály és Tóth László aritmetikai függvények elemi és aszimptotikus vizsgálatait, sajátos kapcsolódó számfogalmak (mint prímelek, tökéletes számok stb.), diophantoszi egyenletek, klasszikus állandók (mint az Euler-féle e és γ számok, és azok általánosításai stb.) terén ért el új eredményeket.

2.9. Algebrai struktúrák

Szántó Csaba a Hall- és Kronecker-algebrákkal, Szöllősi István pedig a véges dimenziós algebrák reprezentációelméletével kapcsolatban ért el új eredményeket.

2.10. Konvex halmazok és függvények, egyenlőtlenségek

Németh Sándor (H. Kramerrel) igazolta, hogy ha az n -dimenziós euklideszi tér $n + 1$ kompakt konvex halmazának keresztmetszete üres, de bármely n tagjának keresztmetszete nem üres, akkor létezik egyetlen olyan pont, amely a halmaz minden tagjától ugyanolyan távolságra van. Bencze Mihály több tanulmányban foglalkozott klasszikus és új egyenlőtlenségek bizonyításával a konvex analízis eszközeivel. Eredményeit a *New inequalities based on convexity* (LAP LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken, 2012) című monográfiában foglalta össze. Kassay Gábor, Kolumbán József és Sándor József a konvex halmazok és függvények különböző általánosításait tanulmányozta (és ezek alkalmazásait az optimalizálás elméletében).

2.11. Numerikus analízis

Az egyenletek közelítő megoldásainak meghatározására alkalmas módszerek tanulmányozása (konvergencia, hibabecslés stb.) Erdélyben komoly hagyományokkal rendelkezők. A vizsgált időszakban új eredményeket Dezső Gábor, Egri Edit, Finta Béla, Goldner Gábor, Petru Petra és Somogyi Ildikó ért el.

2.12. Fraktálok

Soós Anna a sztochasztikus fraktálokkal és a frakcionális Brown-mozgással kapcsolatban végzett kutatásokat. Kolumbán Józseffel fixponttételt bizonyított Menger-terekben, azokat alkalmazva a sztochasztikus fraktálinterpoláció feladatára.

2.13. Matematikatörténet

Kiss Elemér élete végéig (2006-ig) folytatta Bolyai János hagyatékának feltárását. Ebben a vonatkozásban, korábbi munkáikat kiegészítve, az utóbbi évtizedben szép eredményeket ért el Oláh-Gál Róbert, Sándor József és Weszely Tibor is.

2.14. Csillagászat

A csillagászat területén a matematikai vizsgálódások főként a Pál Árpád (1929–2006) professzor által alapított erdélyi égi-mechanikai iskola keretében folytatódtak. Ebben az iskolában szereztek tudományos fokozatot: Szenkovits Ferenc

(*Topológiai módszerek az égi mechanikában* című tézisével 1999-ben), Csillik Iharka-Magdolna (*Regularizációs módszerek az égi mechanikában*, 2002) és Kovács Barna (*Dinamikai rendszerek égi mechanikai alkalmazásokkal*, 2007).

Az égi mechanikai kutatásokba eredményesen kapcsolódott be Makó Zoltán is. Szenkovits Ferenc és Makó Zoltán több sikeres kutatási programot vezetett ezen a területen. A programok keretében részt vettek még: Csillik Iharka, Garda-Mátyás Edit, Bálint Attila, Salamon Júlia és Oláh-Gál Róbert.

A vizsgált időszakban jelentősebb publikációk a nemzetközileg jegyzett szakfolyóiratokban a következő témakörökben születtek:

- Manev-, Schwarzschild-, illetve Lennard–Jones-féle kéttest-problémák topológiai vizsgálata (Szenkovits F.);
- az n -test probléma centrális konfigurációi és a homografikus mozgások (Szenkovits F.);
- az elliptikus korlátozott háromtest-probléma és alkalmazásai (Szenkovits F. és Makó Z.);
- kettős csillagok körüli bolygórendszerek Hill-féle stabilitása (Szenkovits F. és Makó Z.);
- stabil és instabil pályák a Merkúr körül (Makó Z., Szenkovits F., Salamon J. és Oláh-Gál R.);
- befogási modellek vizsgálata a kör- és elliptikus korlátozott háromtest-probléma segítségével (Szenkovits F., Makó Z., Csillik I., Bálint A.);
- neuronhálók égi mechanikai alkalmazásai (Makó Z., Szenkovits F., Garda-Mátyás E.);
- numerikus integrációs módszerek az égi mechanikában (Szenkovits F., Makó Z., Garda-Mátyás E. és Kovács B.).

Az elért eredmények egy része az Érdi Bálint és Szenkovits Ferenc szerkesztette monográfiában található (*Actual problems in Celestial Mechanics and Space Dynamics*. PADEU 19, Budapest – Cluj University Press, Kolozsvár, 2007). Az égi mechanikán kívül Csillik Iharka eredményesen kapcsolódott be az erdélyi archeoasztronómiai kutatásokba is. Szenkovits Ferenc több tanulmányt szentelt az erdélyi csillagásztörténet különböző fejezeteinek (Hell Miksa kolozsvári munkássága, a kolozsvári csillagda története).

2.15. Informatika

A 2002–2013-as időszakban az informatikai kutatások eléggé szerteágazóak. Sajnos csupán néhány kisebb csoport alakult ki, a többiek egyéni kutatásokat folytatnak. Ebben az időszakban a következő témákban folytak kutatások: mesterséges intelligencia (matematikai modellezés, nemparametrikus modellek, evolúciós optimalizálás, gépi tanulás, automatikus tételbizonyítások), adatbázisok (lekérdezés-

optimalizálás, féligstrukturált adatok), számítógépes grafika, programozási technikák, párhuzamos programozás, objektumorientált tervezés, kombinatorika (szóbo nyolultság), hangfeldolgozás, adaptív teszrendszer, játékelmélet, operációkutatás (belsőpontos algoritmusok, optimalizálás), kriptográfia (titkosítási rendszerek biztonsága), az informatika tanításának módszertana. Ez utóbbi témában Kátai Zoltán csoportja megkapta a 2013. évi Informatics Europe *Best Practice* díját.

3. Táblázatok

Az alábbi táblázatokat a Web of Science adatbázis (ISI), a Mathematical Reviews (MR), a Zentralblatt MATH (Zblt) és IO-port referáló adatbázisok alapján állítottuk össze.

A táblázatok tartalmazzák a kutatókat fontosabb adataikkal (kutatási téma, munkahely, város, doktorálás helye és ideje), valamint az egyes adatbázisokban szereplő cikkszámokkal. Az adatok a 2002–2013 közötti évekre vonatkoznak, kivéve a Zentralblattet, ahol az egész tevékenységre vonatkozó adatok szerepelnek (a hozzáférés nehézségei miatt).

Külön táblázatba foglaltuk a matematikusokat, és külön táblázatba az informatikusokat alfabetikus sorrendben. A különféle adatbázisok szerint rendezett táblázatok csak az első tíz-tíz helyet tartalmazzák (ha az utolsó adatok azonosak, akkor néhol többet).

Matematika – összegező áttekintés

Név	Kutatási téma	Munkahely	Város	Doktori	ISI	MR	Zblt	IO
András Szilárd	differenciál- és integrálegyenletek, dinamikus rendszerek, módszertan	BBTE	Kolozsvár	2004, BBTE	9	14	10	–
Baranyai Tünde	differenciálegyenletek, módszertan	BBTE	Szatmárnémeti	2004, BBTE	–	3	3	–
Baricz Árpád	Bessel-függvények, hipergeometrikus függvények, Turán típusú egyenlőtlenségek	BBTE	Sepsiszentgyörgy	2008, BBTE, Debrecen	48	53	41	4
Bálint István	differenciálegyenletek, nemlineáris problémák a repülésben és az űrhajózásban	TNYE	Temesvár	1976, Temesvár	20	71		

Név	Kutatási téma	Munkahely	Város	Doktori	ISI	MR	Zblt	IO
Bege Antal (elhunyt 2012-ben)	számelmélet, diszkrét matematika, nemlineáris analízis	EMTE	Marosvásárhely	2000, BBTE	2	22	27	3
Bencze Mihály	egyenlőtlenségek		Brassó	2010, Craiova	12	53		
Bulboacă Teodor	komplex analízis, geometriai függvények	BBTE	Kolozsvár	1991, BBTE	21	33	38	–
Csillik Iharka	égi-mechanika	Román Akadémia Csillagászati Kutatóintézete	Kolozsvár	2002, BBTE		3	2	
Dezső Gábor (elhunyt 2006-ban)	Hiperbolikus egyenletek, fixpontok	BBTE	Kolozsvár	2000, BBTE	–	2	–	–
Egri Edit	differenciálegyenletek és -rendszerek	BBTE	Csík-szereda	2007, BBTE	4	8	7	–
Farkas Csaba	differenciálegyenletek	EMTE	Marosvásárhely	2014, BBTE	3	5	3	
Finta Béla	numerikus analízis	PME	Marosvásárhely	1998, BBTE	10	4	16	–
Finta Zoltán	függvényapproximáció	BBTE	Kolozsvár	1998, BBTE	14	32	34	–
Horváth Sándor	differenciálegyenletek, komplex függvények	PME	Marosvásárhely	1999, BBTE	4	5	8	–
Goldner Gábor (elhunyt 2011-ben)	numerikus analízis	BBTE	Kolozsvár	1982, JE	–	2	9	–
Györfi Jenő	információelmélet	EMTE	Csík-szereda	1974, Bukarest				
Kassay Gábor	optimalizálás, variációs egyenlőtlenségek	BBTE	Kolozsvár	1994, BBTE	29	35	48	–
Kiss Elemér (elhunyt 2006-ban)	algebra, matematika-történet	EMTE	Marosvásárhely	1974, BBTE	–	5	6	–
Kiss Sándor	klasszikus geometria, módszertan		Szatmárnémeti	2010, Debrecen		3	1	–
Kolumbán József	optimalizálás, legjobb megközelítés normál terekben, nemlineáris analízis, egyensúlyfeladatok	BBTE	Kolozsvár	1968, BBTE	9	24	32	–
Kovács Barna	mechanika	Papiu Líceum	Marosvásárhely	2007, BBTE		1		

Név	Kutatási téma	Munkahely	Város	Doktori	ISI	MR	Zblt	IO
Kovács Adalbert	folyadékok mechanikája	PKE	Nagyvárad	1982, Bukarest		2		
Kovács Laura Ildikó	automatikus tételbizonyítások		Bécs	2007, Linz	3	14		
Kristály Sándor	kritikus pontok elmélete, Riemann–Finsler-geometria	BBTE	Sepsiszentgyörgy	2003, BBTE	51	57	59	–
Kupán Pál	függvényapproximáció	EMTE	Marosvásárhely	2009, BBTE	4	1	7	–
Makó Zoltán	égi mechanika, fuzzy-optimalizálás	EMTE	Csíkszereda	2002, BBTE	6	20	15	–
Marchiş Julianna	differenciálegyenletek, valószínűségszámítás	BBTE	Kolozsvár	2009, BBTE	2	7		
Mezei Ildikó	geometria	BBTE	Kolozsvár	2008, BBTE	4	12	9	–
Németh Sándor	funkcionálanalízis, rendezett vektorterek	BBTE	Kolozsvár	1971, BBTE	6	12	22	–
Oláh-Gál Róbert	differenciálgeometria, hiperbolikus sík beágyazhatósága, matematikatörténet, számítógépes grafika	EMTE	Csíkszereda	1992, Debrecen	2	9	11	–
Pál László	operációkutatás, globális optimalizálás	EMTE	Csíkszereda	2011, Szeged	3	6	6	–
Petru Tünde Petra	fixpontelmélet, többértékű operátorok	BBTE	Kolozsvár	2009, BBTE	6	7		
Salamon Júlia	vektoregyensúlyi problémák	EMTE	Csíkszereda	2009, BBTE	5	8	9	–
Sándor József	számelmélet, speciális függvények, közepek, konvexitás, egyenlőtlenségek, matematika-történet	BBTE	Kolozsvár	1998, BBTE	20	82	77	–
Sándor Zsolt	játékelmélet, gazdasági matematika	EMTE	Csíkszereda	2001, Groningen	3	9	1	–
Scheiber Ernő	mechanika, numerikus analízis	TE	Brassó	1987, BBTE	1	10		
Somogyi Ildikó	numerikus analízis	BBTE	Kolozsvár	2006, BBTE	–	5	7	–
Soós Anna	fraktálok, sztochasztikus folyamatok, frakcionális Brown-mozgás	BBTE	Kolozsvár	2002, BBTE	1	13	16	–

Név	Kutatási téma	Munkahely	Város	Doktori	ISI	MR	Zblt	IO
Szabó Zsuzsa	véges elemek módszerre, elliptikus egyenletek	PME	Marosvásárhely	1999, BBTE		5	5	–
Szántó Csaba	Hall- és Kronecker-algebra	BBTE	Kolozsvár	2005, BBTE	7	16	11	–
Szász Róbert	komplex analízis, integráloperátorok	EMTE	Marosvásárhely	2004, BBTE	5	19	14	–
Szenkovits Ferenc	égi mechanika, matematika- és csillagásztörténet	BBTE	Kolozsvár	1999, BBTE	6	15	11	–
Szilágyi Miklós	topologikus csoportok, Lie-csoportok	EMTE	Marosvásárhely	1971, BBTE				37
Szilágyi Pál	differenciálegyenletek	EMTE	Kolozsvár	1963, BBTE		1		22
Szőllősi István	véges dimenziós algebrák reprezentációelmélete, számítógépes algebra	BBTE	Kolozsvár	2011, BBTE	2	3		
Tamási Erika	bioinformatika, szekvencia alapú felismerés	EMTE	Kolozsvár	2006, Jena	1	3		
Varga Csaba	Riemann–Finsler-geometria, kritikus pontok elmélete, differenciálegyenletek	BBTE	Kolozsvár	1996, BBTE	35	44	63	–
Weszely Tibor	hiperbolikus geometria, matematikatörténet	EMTE	Marosvásárhely	1971, Bukarest	–	2	–	–

Matematika – a tudományos teljesítmények értékelése

ISI szerint

Név	Kutatási téma	ISI	MR	Zblt	IO
Kristály Sándor	kritikus pontok elmélete, Riemann–Finsler-geometria	51	57	59	–
Baricz Árpád	Bessel-függvények, hipergeometrikus függvények, Turán típusú egyenlőtlenségek	48	53	41	4
Varga Csaba	Riemann–Finsler-geometria, kritikus pontok elmélete, differenciálegyenletek	35	44	63	–
Kassay Gábor	optimalizálás, variációs egyenlőtlenségek	29	35	48	–
Bulboacă Teodor	komplex analízis, geometriai függvények	21	33	38	–
Bálint István	differenciálegyenletek, nemlineáris problémák a repülésben és az űrhajózásban	20	71		

Név	Kutatási téma	ISI	MR	Zblt	IO
Sándor József	számelmélet, speciális függvények, közepek, konvexitás, egyenlőtlenségek, matematikatörténet	20	82	77	–
Finta Zoltán	függvényapproximáció	14	32	34	–
Bencze Mihály	egyenlőtlenségek	12	53		
Finta Béla	numerikus analízis	10	4	16	–

MR szerint

Név	Kutatási téma	MR	ISI	Zblt	IO
Sándor József	számelmélet, speciális függvények, közepek, konvexitás, egyenlőtlenségek, matematikatörténet	82	20	77	–
Bálint István	differenciálegyenletek, nemlineáris problémák a repülésben és az űrhajózásban	71	20		
Kristály Sándor	kritikus pontok elmélete, Riemann–Finsler-geometria	57	51	59	–
Baricz Árpád	Bessel-függvények, hipergeometrikus függvények, Turán típusú egyenlőtlenségek	53	48	41	4
Bencze Mihály	egyenlőtlenségek	53	12		
Varga Csaba	Riemann–Finsler-geometria, kritikus pontok elmélete, differenciálegyenletek	44	35	63	–
Kassay Gábor	optimalizálás, variációs egyenlőtlenségek	35	29	48	–
Bulboacă Teodor	komplex analízis, geometriai függvények	33	21	38	–
Finta Zoltán	függvényapproximáció	32	14	34	–
Kolumbán József	optimalizálás, legjobb megközelítés normál terekben, nemlineáris analízis, egyensúlyfeladatok	24	9	32	–

Zentralblatt szerint

Név	Kutatási téma	Zblt	ISI	MR	IO
Sándor József	számelmélet, speciális függvények, közepek, konvexitás, egyenlőtlenségek, matematikatörténet	77	20	82	–
Varga Csaba	Riemann–Finsler-geometria, kritikus pontok elmélete, differenciálegyenletek	63	35	44	–
Kristály Sándor	kritikus pontok elmélete, Riemann–Finsler-geometria	59	51	57	–
Kassay Gábor	optimalizálás, variációs egyenlőtlenségek	48	29	35	–
Baricz Árpád	Bessel-függvények, hipergeometrikus függvények, Turán típusú egyenlőtlenségek	41	48	53	4

Név	Kutatási téma	Zblt	ISI	MR	IO
Bulboacă Teodor	komplex analízis, geometriai függvények	38	21	33	–
Finta Zoltán	függvényapproximáció	34	14	32	–
Kolumbán József	optimalizálás, legjobb megközelítés normál terekben, nemlineáris analízis, egyensúlyfeladatok	32	9	24	–
Bege Antal (elhunyt 2012-ben)	számelmélet, diszkrét matematika, nemlineáris analízis	27	2	22	3
Németh Sándor	funkcionálanalízis, rendezett vektorterek	22	6	12	–

Informatika – összegező áttekintés

Név	Kutatási téma	Munkahely	Város	Doktori	ISI	MR	Zblt	IO
Áfra Attila	számítógépes grafika, párhuzamos algoritmusok	BBTE	Kolozsvár	2013, BBTE	2			
Antal Margit	hangfeldolgozás, adaptív tesztrendszerek	EMTE	Marosvásárhely	2006, KME	1	1	4	5
Bócsi Botond Attila	mesterséges intelligencia, gépi tanulás, robotika	BBTE	Kolozsvár	2012, BBTE		2		
Bodó Zalán	gépi tanulás	BBTE	Kolozsvár	2009, BBTE	2	–	1	2
Csató Lehel	mesterséges intelligencia, matematikai modellezés, nemparametrikus modellek	BBTE	Kolozsvár	2002, Anglia	5	6	4	11
Darvai Zsolt	operációkutatás, belsőponthoz algoritmusok, objektumorientált tervezés	BBTE	Kolozsvár	2002, BBTE	–	5	5	–
Gaskó Noémi	evolúciós módszerek	BBTE	Kolozsvár	2011, BBTE	1	4		
Illyés László	mesterséges intelligencia, genetikus algoritmusok, kétdimenziós szabáscsomagolás	EMTE	Csíksereda	2009, BBTE	–	2	2	2
Inclánzan Dávid	mesterséges intelligencia, optimalizálási technikák	EMTE	Marosvásárhely	2009, BBTE	2	1		
Ionescu Klára	adatszerkezetek, módszertan	BBTE	Kolozsvár	2002, ASE	–	1	2	2
Jakab Hunor	gépi tanulás, robotika	BBTE	Kolozsvár	2012, ELTE		2	2	

Név	Kutatási téma	Munkahely	Város	Doktori	ISI	MR	Zlbt	IO
Jánosi Rancz Tünde	adatbázisok	EMTE	Marosvásárhely	2014, BBTE		1	3	4
Joó András	evolúciós algoritmusok, gépi tanulás	EMTE	Marosvásárhely	2010, Anglia	–	–	1	4
Kása Zoltán	kombinatorika, szóbonnyultság	EMTE	Marosvásárhely	1985, BBTE	1	9	20	20
Kátai Zoltán	informatika-módszertan, programozási technikák	EMTE	Marosvásárhely	2007, Debrecen	3	3	5	7
Kovács Lehel	fordítóprogramok, számítógépes grafika	EMTE	Marosvásárhely	2006, BBTE	1	3	5	5
Márton Gyöngyvér	kriptográfia, titkosítási rendszerek biztonsága	EMTE	Marosvásárhely	2014, Debrecen	–	1	1	1
Minier Zsolt	gépi tanulás, szövegkategorizáció	EMTE	Kolozsvár	2009, BBTE	–	–	1	2
Nagy Réka	játékelmélet, többkritériumú optimalizálás, evolúciós algoritmusok	BBTE	Kolozsvár	2013, BBTE				
Păcș Csaba	dinamikus gráfok, programozási technikák	BBTE	Kolozsvár	2011, BBTE	–	2	1	1
Robu Judit	automatikus tételbizonyítások, operációs rendszerek	BBTE	Kolozsvár	2002, Linz	2	4	7	8
Róth Ágoston	számítógépes grafika, evolúciós optimalizálás	BBTE	Kolozsvár	2009, BBTE	8	5	4	8
Ruff (Szakács) Laura	párhuzamos programozás, szisztolikus algoritmusok	BBTE	Kolozsvár	2007, BBTE	–	4	6	9
Simon Károly	evolúciós algoritmusok, optimalizálás, játékelmélet; komplex rendszerek és hálózatok	BBTE	Kolozsvár	2007, BBTE	–	2	7	6
Varga Ibolya	adatbázisok, lekérdezőoptimalizálás, féligstrukturált adatok	BBTE	Kolozsvár	2000, BBTE	3	4	18	16

Informatika – a tudományos teljesítmények értékelése

ISI szerint

Név	Kutatási téma	ISI	MR	Zlbt	IO
Róth Ágoston	számítógépes grafika, evolúciós optimalizálás	8	5	4	8
Csató Lehel	mesterséges intelligencia, matematikai modellezés, nemparametrikus modellek	5	6	4	11

Név	Kutatási téma	ISI	MR	Zibt	IO
Varga Ibolya	adatbázisok, lekérdezőoptimalizálás, féligstrukturált adatok	3	4	18	16
Kátai Zoltán	informatika-módszertan, programozási technikák	3	3	5	7
Robu Judit	automatikus tételbizonyítások, operációs rendszerek	2	4	7	8
Inclánzan Dávid	mesterséges intelligencia, optimalizálási technikák	2	1	0	0
Bodó Zalán	gépi tanulás	2	0	1	2
Áfra Attila	számítógépes grafika, párhuzamos algoritmusok	2			
Kása Zoltán	kombinatorika, szóbonyolultság	1	9	20	20
Gaskó Noémi	evolúciós módszerek	1	4	0	0
Kovács Lehel	fordítóprogramok, számítógépes grafika	1	3	5	5
Antal Margit	hangfeldolgozás, adaptív tesztrendszerek	1	1	4	5

MR szerint

Név	Kutatási téma	MR	ISI	Zibt	IO
Kása Zoltán	kombinatorika, szóbonyolultság	9	1	20	20
Csató Lehel	mesterséges intelligencia, matematikai modellezés, nemparametrikus modellek	6	5	4	11
Róth Ágoston	számítógépes grafika, evolúciós optimalizálás	5	8	4	8
Darvay Zsolt	operációkutatás, belsepontos algoritmusok, objektumorientált tervezés	5	0	5	0
Varga Ibolya	adatbázisok, lekérdezőoptimalizálás, féligstrukturált adatok	4	3	18	16
Robu Judit	automatikus tételbizonyítások, operációs rendszerek	4	2	7	8
Gaskó Noémi	evolúciós módszerek	4	1	0	0
Ruff (Szakács) Laura	párhuzamos programozás, szisztolikus algoritmusok	4	0	6	9
Kátai Zoltán	informatika-módszertan, programozási technikák	3	3	5	7
Kovács Lehel	fordítóprogramok, számítógépes grafika	3	1	5	5

IO-port szerint

Név	Kutatási téma	IO	ISI	MR	Zlbt
Kása Zoltán	kombinatorika, szóbonyolultság	20	1	9	20
Varga Ibolya	adatbázisok, lekérdezőoptimalizálás, féligstrukturált adatok	16	3	4	18
Csató Lehel	mesterséges intelligencia, matematikai modellezés, nemparemetrikus modellek	11	5	6	4
Ruff (Szakács) Laura	párhuzamos programozás, szisztolikus algoritmusok	9	0	4	6
Róth Ágoston	számítógépes grafika, evolúciós optimalizálás	8	8	5	4
Robu Judit	automatikus tételbizonyítások, operációs rendszerek	8	2	4	7
Kátai Zoltán	informatika-módszertan, programozási technikák	7	3	3	5
Simon Károly	evolúciós algoritmusok, optimalizálás, játékelmélet; komplex rendszerek és hálózatok	6	0	2	7
Kovács Lehel	fordítóprogramok, számítógépes grafika	5	1	3	5
Antal Margit	hangfeldolgozás, adaptív tesztrendszerek	5	1	1	4

Zentralblatt szerint

Név	Kutatási téma	Zlbt	ISI	MR	IO
Kása Zoltán	kombinatorika, szóbonyolultság	20	1	9	20
Varga Ibolya	adatbázisok, lekérdezőoptimalizálás, féligstrukturált adatok	18	3	4	16
Robu Judit	automatikus tételbizonyítások, operációs rendszerek	7	2	4	8
Simon Károly	evolúciós algoritmusok, optimalizálás, játékelmélet; komplex rendszerek és hálózatok	7	0	2	6
Ruff (Szakács) Laura	párhuzamos programozás, szisztolikus algoritmusok	6	0	4	9
Kátai Zoltán	informatika-módszertan, programozási technikák	5	3	3	7
Kovács Lehel	fordítóprogramok, számítógépes grafika	5	1	3	5
Darvay Zsolt	operációkutatás, belsőpontos algoritmusok, objektumorientált tervezés	5	0	5	0
Csató Lehel	mesterséges intelligencia, matematikai modellezés, nemparemetrikus modellek	4	5	6	11

Név	Kutatási téma	Zlbt	ISI	MR	IO
Róth Ágoston	számítógépes grafika, evolúciós optimalizálás	4	8	5	8
Antal Margit	hangfeldolgozás, adaptív tesztrendszerek	4	1	1	5

Kutatók száma egyetemek szerint

Egyetem	matematikus	informatikus
Babeş–Bolyai Tudományegyetem	21	14
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	14	13
más egyetem	13	–

Doktoranduszok

- BARTHA Zsolt: matematika-módszertan;
- FARKAS Csaba: differenciálegyenletek, parciális differenciálegyenletek, kritikus pontok, variációszámítás;
- FOGARASI Kinga: formális nyelvek;
- GARDA–MÁTYÁS Edit: informatika-módszertan;
- JÁNOSI–RANCZ Tünde: adatbázisok;
- KISS Tibor: szakterület-specifikus nyelvek, modell alapú szoftverfejlesztés, modellellenőrzés, formális nyelvek;
- SZILÁGYI Péter: osztott rendszerek és hálózatok;
- ZÖLDE Attila: szimulációs modellezés, granuláris anyagok;
- SZENKOVITS Annamária: modell alapú szoftvertesztelés, biztonságkritikus rendszerek;
- ZSOMBORI Gabriella: matematika-módszertan.

Erdélyi magyar fizikusok kutatásai 2002 és 2013 között

KARÁCSONY JÁNOS

1. A fizika intézményes helyzetének és teljesítményének összegzése

A kilencvenes években megújult és megerősödött tudományos kutatás tovább fejlődött a 2002–2013-as időszakban. Magyar vonatkozásban a magas szintű tudományos kutatás helyszíne főleg a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Fizika Kara és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Kara, de nem szabad megfeledkeznünk azokról a kiváló tudományos eredményeket elért magyar kutatókról sem, akik más intézetekben – mint például a kolozsvári Molekuláris és Izotóp Technológiák Országos Kutató-Fejlesztő Intézetében (Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Tehnologii Izotopice și Moleculare INCDTIM) vagy a Román Akadémia temesvári fiókjának Alap- és Fejlett Műszaki Kutatások Központjában (Centrul de Cercetări Tehnice Fundamentale și Avansate, Filiala Timișoara a Academiei Române) – dolgoznak.

A tudományos kutatás színvonalának és eredményességének szempontjából nagy jelentőségű volt az a tény, hogy 2004-ben Nagy László és Néda Zoltán professzorok elnyerték a doktorátusvezetési jogot. Irányításukkal magas színvonalú tudományos tevékenységet folytató csoportok alakultak ki. Sajnálatos tény, hogy a természettudományok iránti, így a fizika iránti érdeklődés nagymértékű csökkenésének következtében az egyre apadó hallgatói létszám azt eredményezte, hogy tehetséges, jól felkészült fiataljaink, akiket kítűnő eredményeiknek köszönhetően szívesen láttak jó nevű külföldi egyetemeken, kutatóintézetek, itthon egyetemi karrierre – nagyon kevés kivétellel – nem számíthattak. Néhányuknak sikerült elhelyezkedni az INCDTIM-nél, ideiglenesen az egyetem Bio-Nanotudományok Interdiszciplináris Kutatóintézeténél (Institutul de Cercetări Interdisciplinare în Bio-NanoȘtiințe), illetve két-három éves kutatási projekteken vehettek részt, túlnyomó többségük azonban továbbra is külföldi egyetemeken vagy kutatóintézetekben dolgoznak.

Az 1990-es évek elején beindult, majd az évtized második felében beteljesedett, optimizmusra okot adó diáklétszám-növekedés 2005 után fokozatosan megtorpant. Egy-két évnyi stagnálás következett, majd a hallgatói létszám vészes csökkenésének lehettünk tanúi. Évfolyamonként a hallgatók száma 10 alá esett. Tudás szempontjából egyre nagyobb lett a különbség a három-négy jó felkészültségű hallgató és a többiek között. Míg az előbbieket felvehetik a versenyt a világ leghíresebb

egyetemeinek végzettjeivel, többen közülük már diákkorukban olyan szintre jutnak el a tudományos kutatásban, hogy nemzetközi szintű folyóiratokban publikálnak, a többiek tudásszintje elég sok kívánnivalót hagy maga után. Ez a közoktatás szempontjából akár tragikusnak is mondható, mivel közülük kerül(het)nek ki a jövő fizikatanárai. A tanárképzésre negatív hatással volt, hogy a bolognai rendszer megszüntette a kettős szakokat. A matematika–fizika és kémia–fizika szakok felszámolása jelentősen csökkentette azok létszámát, akik szívesen választották volna hivatásul a tanári pályát.

Örömrre okot adó fejlemény ezzel szemben, hogy jó képességű és szorgalmas hallgatóink egyre korábban kapcsolódnak be a tudományos kutatómunkába. A tudomány mai színvonalán ez nem lehet egyszemélyes tevékenység. Munkájukat azonban önállóan végzik egy-egy csoporthoz kapcsolódva, az oktatók és kutatók szakmai útmutatásával, így érthető, hogy dolgozataik nem egyszerűs közlemények. Nem egy esetben – jelentős egyéni hozzájárulásuknak köszönhetően – első szerzők. Megérdemlik, hogy megemlítsük őket: Ravasz Mária [1, 2], Libál András [3], Volkán-Kacsó Sándor [4], Tapasztó Levente [5], Derzsi Aranka [6], Borbély Sándor [7,8], Nemes-Incze Péter [9], Horvát Szabolcs [10, 11], Biró István [12], Horváth Emőke-Ágnes [13], Jenei István Zsolt [14] és Molnár Botond [15].

A vizsgált évtizedben szép számban jelentek meg fizika tárgyú könyvek. A hazai magyar tankönyvkiadásban áttörést jelentett a Tellmann Jenő, Darvay Béla és Kovács Zoltán szerzői hármasszínvonalas, ugyanakkor könnyen követhető, az alkotó gondolkodást motiváló *Fizika* tankönyvsorozata: Tellmann Jenő: *Fizika – Tankönyv a IX. osztály számára*, 2004; Tellmann Jenő – Darvay Béla – Kovács Zoltán: *Fizika – Tankönyv a X. osztály számára*, 2006; Darvay Béla – Kovács Zoltán – Tellmann Jenő: *Fizika – Tankönyv a XI. osztály számára*, 2009.

Több, nem csak a fizika szakos hallgatók számára megírt egyetemi jegyzet látott napvilágot. Ezek szakkönyvként is megállják a helyüket, a magasabb szintű fizikai ismeretek iránt érdeklődők is haszonnal forgathatják őket.

Kezdjük az ismertetést a Filep Emőd – Néda Árpád szerzőpáros munkáival. A szerzők három, több évtizedes pedagógiai tapasztalatra támaszkodó, különös gondallal megírt kötetet is megjelentettek a mechanika [17], a hőtan [18] és az általános fizika [16] területén. Ez utóbbi a mérnökképzésben részt vevő hallgatóknak nyújt segítséget, alaptankönyv a műszaki egyetemek diákjai számára. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem elsőéves műszaki egyetemi hallgatóinak készült a két kiadást megért *Elektrotechnika I.* című tankönyv, melynek szerzője Kenéz Lajos, a Sapientia Tudományegyetem docense [19, 20]. Kenéz Lajos társszerzője a Karácsony Jánossal közösen kiadott *Optika I.* című egyetemi jegyzetnek is, amely a másodéves fizika, matematika–fizika és kémia–fizika szakos hallgatóknak tartott geometriai optika előadás ismeretanyagát foglalja össze [21].

Sok gyakorlati esethez szükséges a különböző atomi tulajdonságok elméleti kiszámítása. Ennek kiindulópontját a kvantummechanika alapegyenleteinek megoldása képezi. Analitikus módszert használva ez csak a hidrogénatomra valósítható

meg, többelektronos atomok esetén különböző közelítő, gyakran numerikus módszerek használatára kényszerülünk. Ezekkel ismerteti meg Nagy László *Numerikus és közelítő módszerek az atomfizikában* című könyve [22].

Kvantummechanikai ábécét ad az olvasó kezébe Néda Zoltán, Libál András és Kovács Katalin *Elemi kvantummechanikája* [23]. A szerzők sikeresen foglalják össze azt a minimális, nélkülözhetelen ismeretanyagot, amelyre a tudomány modernebb témáit megérteni óhajtóknak feltétlenül szükségük van. Néda Zoltán a szerzője korunk egyik legmeghökkenőbb elméletének, a relativitáselméletnek az alapjait összefoglaló könyvnek is [24]; *A fényre szabott fizika... vagy a speciális relativitás elmélete* című munka logikailag tiszta és könnyen járható utat nyújt az olvasó számára az elmélet kinematikai részének megértéséhez.

A digitális technika kezdete az 1940-es évekre tehető, de az igazi digitális forradalom alig több húsz évesnél, melynek eredményeként az elektronika egyre hangsúlyozottabban a digitális elektronika irányába toldott el. Ebben a világba nyújt betekintést az időközben elhunyt Búzás Gábor *Bevezetés a digitális elektronikába* [25] című könyve.

A kísérletnek nemcsak a tudományos kutatásban, hanem az oktatásban is elsődleges szerepe van. Ezt kívánták elősegíteni Néda Árpád, Sárközi Zsuzsa, Járai-Szabó Ferenc és Deák Róbert *Mechanika és hőtan* című laboratóriumi jegyzetükben [26] a részletesen leírt kísérletek által. A szerzők a mérőeszközök felépítése és használata mellett mérési és kutatási módszereket, adatfeldolgozási technikákat mutatnak be.

Korunk nagy reménye, hogy az emberiség energiaellátása megoldhatóvá lesz a magfúzió felhasználásával. Ez az anyagnak egy különleges, kevésbé ismert halmazállapotában, a plazmaállapotban megy végbe. Ennek a *negyedik halmazállapot* néven is ismert állapotnak a csodálatosan gazdag fizikájával ismerteti meg az olvasót Simon Alpár és Karácsony János *Plazmafizika* című hiánypótló könyve [27]. Hiánypótló a könyv, mert magyar nyelven ez volt az első, amely összefoglalja a különleges anyagformában lejátszódó jelenségeket és az ezeket irányító törvényeket, kitérve a sokféle alkalmazásra is.

Simon Alpár társszerzője a Sorin Dan Anghellel román nyelven kiadott *Plasma de înaltă frecvență* című monográfiának, amely a fizika és elektronika határterületi jelenségeivel kapcsolatos eredményeket szintetizálja [28].

Szintén román nyelven jelent meg Biró Domokos *Straturi subțiri nanostructurate* című monográfiája [29]. A szerző nyolc fejezetben foglalja össze saját kutatási eredményeit és a nemzetközi szakirodalomban fellelhető ismereteket, amelyek alapjául szolgálnak a reaktív plazmaporlasztással leválasztott atomok gőzfázisból történő kondenzációjának és a nanoszerkezetű vékonyréteg-bevonatok növekedésének. Bemutatja a vékonyréteg-bevonatok kristályos fázisaira vonatkozó elméleti kristálytani alapismereteket; a vékonyréteg-bevonatok előállítását reaktív plazmaporlasztás útján; a plazma állapotának optikai vizsgálatát spektrális sugárzás gerjesztésével

és monitorizálásával, azzal a céllal, hogy a szabályozott reaktív plazma-folyamatokkal nanoszerkezetű, bináris és ternáris összetételű átmeneti fémnitrideket lehessen előállítani. Megismerkedhetünk a megvalósított vékonyrétegek jellemzésére használt analitikai kísérleti módszerekkel és eljárásokkal, a növekedési morfológia és szerkezetvizsgálat transzmissziós elektronmikroszkópiájával, a kristályos fázisok vizsgálatával határolt területű elektron- és röntgensugár-diffrakció útján. Betekintést enged az elemösszetélteli vizsgálatok Auger-elektron és Röntgen-fotoelektron spektroszkópiájába, a funkcionális nanokompozit összetételű, szuperkemény ($nc\text{-Ti}_{1-x}\text{Al}_x\text{N}/a\text{-Si}_3\text{N}_4$) és alacsony sűrűdési tényezőjű multirétegtrendszerek ($\text{CrN}/\text{Ti}_{1-x}\text{Al}_x\text{N}/\text{MoS}_2$) megvalósításába, valamint tribo-mechanikai tulajdonságaik kísérleti jellemzésébe.

Lázár Zsolt, Lázár József és Járai-Szabó Ferenc *Numerikus módszerek* című egyetemi jegyzete a fizikus hallgatóknak oktatót, számítógépes módszereket mutatja be [30]. Az előadás többéves tapasztalatára építve a szerzők a fizikában alkalmazott numerikus módszereket tekintik át alkalmazásorientált módon. Lineáris egyenletrendszerek, sajátérték-feladatok, függvények számítása és közelítése, numerikus integrálás, egyenletek numerikus megoldása, differenciálegyenletek megoldása témakörökben mutatnak be módszereket és algoritmusokat, tárgyalják azok előnyeit, hátrányait és alkalmazási lehetőségeit.

Darabont Sándor és Jenei István Zoltán *Szilárdtestfizika* című könyvüket [31] a BBTE Fizika Karának magyar tagozatán megtartott szilárdtest-fizikai előadások alapján állították össze. Így elsősorban fizika szakos egyetemi hallgatóknak szól, de hasznosan forgathatja bárki, aki középfokú tanulmányokkal rendelkezik, és érdeklődik a szilárdtestfizika iránt.

A továbbiakban röviden összefoglalom a fizika népszerűsítése és a tehetségek felkutatása érdekében tett erőfeszítéseket. A fizika népszerűsítése érdekében a Fizika Kar magyar tagozatának tanárai az EmpirX egyesülettel közösen, melyet a kar magyar oktatói hoztak létre, évente megrendezik a *Kísérletszombat* elnevezésű nyílt napokat. Az ezeken látható érdekes, bemutató jellegű és interaktív kísérletek célja, hogy korosztálytól függetlenül minél többen kerüljenek közel a tudományhoz. A fizika iskolákban történő népszerűsítése és a tanulók érdeklődésének felkelése a célja azoknak az előadásoknak, amelyeket a kar oktatói rendszeresen tartanak nemcsak a kolozsvári, hanem más erdélyi városok iskoláiban is (Székelyföld, Szilágyság). A tehetségek felkutatása érdekében kerül megrendezésre – a román kollegákkal közösen – az Augustin Maior fizikaverseny, a kar oktatói aktívan vesznek részt az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) által Erdélyben szervezett Öveges József – Vermes Miklós nemzetközi tehetségkutató fizikaverseny szakmai irányításában. Fontos szerepük volt az EMT határokon túl is elismert sikeres kiadványának, a kéthavonta megjelenő *Firka* (Fizika, Informatika, Kémia Alapok) folyóiratnak a szerkesztésében (főszerkesztő: Puskás Ferenc, a Fizika Kar docense, szerkesztőbizottsági tagok: Farkas Anna, Gábos Zoltán, Karácsony

János, Kovács Zoltán és Néda Árpád). Az itt megjelent színvonalas tudomány-népszerűsítő cikkek, ötletes feladatok közel hozták a tanulókhöz a fizika, informatika és kémia érdekes világát.

A tehetséggondozást vállalta fel a Sárközi Zsuzsa vezette, 2005-ben megalakult Fizika Szakkollégium. Elsődleges célja a tehetséges egyetemi hallgatók szakmai fejlődésének elősegítése. Évente 8–10 belső és 4–5 külső tagja volt. Neves külföldi szakemberek és a kar oktatói tartottak érdekesebbnél érdekesebb előadásokat. Mellettük a szakkollégisták is szép számban tartottak előadásokat, bemutatták kutatási eredményeiket, tevékenyen részt vettek a kísérletszombatok megszervezésében, jó felkészültségüket, kreativitásukat bizonyították általuk javasolt, megvalósított ötletes kísérletekkel. A szakmai tudás mellett pedagógiai rátermettségük is bebizonyították a bemutatókat kísérő magyarázatoknál.

Az 1990-es években megújult és megerősödött tudományos kutatás további fejlődésének lehettünk tanúi a 2002–2013-as időszakban. Az erdélyi magyar fizikusok nemzetközi elismertsége tovább növekedett. Erősödött a szakmai kapcsolatépítés, egyre több neves külföldi egyetemekkel és kutatóintézetekkel kialakított és kiterjesztett partneri viszony jellemzi ezt az időszakot. A teljesség igénye nélkül említsem meg a következőket: az Eötvös Loránd Tudományegyetem Elméleti, Anyagtudományi és Biológiai Fizika Tanszékei, az MTA Részecske- és Magfizikai Kutatóintézete, az MTA Műszaki és Anyagtudományi Intézete, az MTA Wigner Fizikai Kutatóközpont Szilárdtestfizikai és Optikai Intézete, az MTA debreceni Atommagkutató Intézete (ATOMKI), a Kossuth Lajos Tudományegyetem (ma Debreceni Egyetem), a Szegedi Egyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információ-Technológia Kara, a Northeastern Egyetem és a Notre Dame Egyetem (USA), a Los Alamosi Nemzeti Kutatólaboratórium, a Bergeni Egyetem Elméleti Fizika Tanszéke (Norvégia), a Paris Sud Egyetem Fizika Kara, a Grenoble-i Műszaki Egyetem Anyagtudományi Kutatócsoportja, a Tajvani Academia Sinica Fizika Intézet, a Portói Egyetem Fizika Kara stb.

Oktatóink és kutatóink neves nemzetközi folyóiratok felkért bírálói lettek (Bende Attila, Nagy László, Néda Zoltán, Szabó László), valamint nemzetközi konferenciák szervező és bíráló bizottságának voltak tagjai (Nagy László, Néda Zoltán). Sokan közülük neves egyetemeken, kutatóintézetekben dolgoztak vendégkutatóként (Bende Attila, Borbély Sándor, Ercsey-Ravasz Mária, Járai-Szabó Ferenc, Kenéz Lajos, Néda Zoltán), illetve Néda Zoltán meghívott vendégtanára volt a Northeastern és Notre Dame Egyetemeknek, az ELTE-nek és a Bergeni Egyetemnek. Ugyanakkor hallgatóink számára előadásokat tartottak magyarországi egyetemek professzorai: Lovas István, Galuska László (Debreceni Egyetem); Tél Tamás, Dávid Gyula (ELTE); Wolf György (KFKI); illetve Bálint Zoltán (Medizinische Universität, Graz, Ausztria).

E fejezet lezárása előtt feltétlenül meg kell említeni Gábos Zoltán professor emeritusnak, az MTA külső tagjának tevékenységét. Karunk nemzetközileg elismert

szakembere, dolgozataiban és könyveiben a mechanika alapjaival, a termodinamikai folyamatokkal, a gravitációs tér relativisztikus modelljeivel, a gravitációs tér metrikájával, a Hamilton–Jakobi elmélet továbbfejlesztésével, a merev testek elméletével, az elemi részek elméleti fizikájával foglalkozott. Nyolcvanéves kora után is segítette karunkat. Hallgatóink élvezhették gyönyörűen rendszerezett, logikusan felépített, a tudományág legújabb eredményeit is ismertető előadásait. Tudománytörténeti szempontból kiemelkedő fontosságúak az erdélyi fizikusokról írt munkái [32, 33], de meg kell említeni értekezését a hiperbolikus geometriának a Bolyai-féle metrika eszközeivel történő megalapozásáról [34]. *A Természet Világa*, a *Műzeumi Füzetek* és a *Firka* folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja. 2005-ben kitüntették az Arany János-életműdíjjal, majd 2010-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat) kitüntetéssel. 2012-ben megkapta a Simonyi Károly-díjat, melyet elsőként vehetett át Magyarország határain kívül dolgozó fizikus.

2. A kutatási eredmények tartalmi összefoglalója

Rendkívül termékeny volt a 2002–2013-as időszakban az a huszonnégy fizikus, akiknek tudományos munkái alapján megkísérlem összefoglalni az erdélyi magyar fizikusok kutatási eredményét. Publikációik száma együttesen meghaladja a 450-et, ezek közül 280 az ISI adatbázisában szereplő folyóiratokban jelent meg. Az összefoglalás nem személyekre lebontott, mivel a cikkek, tudományos közlemények, kutatási szerződések nem egyéni, hanem csoportos tevékenységek eredményei. A kutatók tevékenységüket ma nem egyénileg, hanem kutatócsoportokba szerveződve végzik, a kutatócsoportok tagjai pedig a téma érdekeinek megfelelően általában cserélődnek. Ezt szem előtt tartva az elért eredmények bemutatásakor, kevés kivétellel, az egy-egy téma köré csoportosult kutatói közösség eredményeit elemezzük, közölve a csoport tagjainak nevét.

Az elméleti fizikával foglalkozó kollegák esetében sikerült önálló magyar kutatócsoportokat kialakítani, a kísérleti fizikával foglalkozó oktatók és kutatók azonban – az anyagi források szűkössége miatt – román kollegák által vezetett kutatási projektekből vesznek részt, vagy magyarországi laboratóriumokkal dolgoznak közösen. Kivétel a Sapientia Egyetem műszaki kara, ahol japán és magyarországi segítséggel kialakulóban van egy magyar kutatókból álló kísérleti fizikus csoport.

2.1. Statisztikus és számítógépes fizika

Tematikus ismertetésünket a statisztikus fizikával kezdjük. A Néda Zoltán professzor, az MTA külső tagja által vezetett elméleti fizikai kutatócsoport a statisztikus fizika modelljeinek és módszereinek interdiszciplináris alkalmazásával foglalkozik.

Kollektív jelenségeket, térbeli és időbeli mintázatképződést, illetve nemlineáris jelenségeket vizsgálnak fizikai, biológiai, és szociális rendszerekben. Legfontosabb kutatási módszereik a számítógépes modellezés és szimuláció, az analitikus közelítések, illetve az egyszerűbb, nem túl költséges műszerek felhasználását igénylő „konyhakísérletek”. A kollektív viselkedések komplex rendszerekben témakörben Néda professzor konstans módon három kollegájával dolgozik együtt: Járai-Szabó Ferenc, Sárközi Zsuzsa és Tunyagi Arthur egyetemi adjunktusokkal. Hozzájuk csatlakozott még két posztdoktori kutató, Ercsey-Ravasz Mária és Sumi Robert, illetve doktoranduszok, mesteri és alapfokú képzésben részt vevő hallgatók. Néda Zoltánék több ízben nyertek országos és nemzetközi projekteket. Ezek bevételeiből, valamint a Nagy László professzor vezette elméleti atomfizikai csoport pályázataiból származó pénzből – közös erővel – egy nagy teljesítményű számítógépparkot és légkondicionált számítógéptermet sikerült kialakítaniuk, amely lehetőséget biztosít párhuzamos számítások elvégzésére. A csoport tagjainak a vizsgált időszakban 50-nél több ISI-jegyzett dolgozatot sikerült publikálniuk, és több jelentős nemzetközi konferencián meghívott vagy plenáris előadóként mutatták be eredményeiket. E csoportból tizenketten szereztek doktori fokozatot, és több mint 30 diák védte meg sikeresen a mesteri szakdolgozatát. A kutatómunka alapjait a csoportban elsajátító hallgatók nagy része szép tudományos karriert futott be, és jelenleg romániai, magyarországi, AEÁ-beli vagy nyugat-európai egyetemeken és kutatóintézetekben dolgoznak.

A csoport tagjainak nemzetközi elismerést kivívott eredményei:

- (1) Spontán szinkronizáció modellezése biológiai és fizikai rendszerekben [45, 21, 75–77].
- (2) Egy új szinkronizációs alapmodell kidolgozása, mely a mindennapi életben megfigyelhető számos jelenség magyarázatának kiindulópontjaként szolgálhat [1, 23, 78].
- (3) Mintázatképződés önszerveződő nanostruktúrákban. A csoport tagjai számos publikációban tárgyalták azon számítógép-szimulációs módszereket, amelyeknek segítségével e struktúrák modellezhetők [43, 10, 32, 24, 9, 5, 2].
- (4) Hálózatelméleti tanulmányok és modellezések szociális rendszerekben. A hálózatelmélet a fizikán kívül számos más kutatási területen nyer alkalmazást. A csoport kutatói a hálózatelmélet algoritmusait sikeresen alkalmazták a forgalom, az információáramlás vagy a betegségek terjedésének vizsgálatára. Olyan közelítő módszert dolgoztak ki, amelynek felhasználásával érdekes eredményekre jutottak szociális (mobiltelefon) hálózatok és úthálózatok sérülékenységének vizsgálatában, valamint fehérjeláncok konformációs állapotai által alkotott hálózatok tanulmányozásában. Néda Zoltán és csoportja e terület nemzetközi tekintélyeivel együttműködve ért el fontos eredményeket [49, 47, 19, 12, 44]. A [49]-es dolgozatuk több mint 600 független hivatkozással rendelkezik.

- (5) Törések és töredezesek dinamikájának a leírása száradó granuláris anyagokban. A különböző rendszerek töredezése nagyon gyakori jelenség; ez a magyarázata annak, hogy folyamatosan a tudományos és ipari érdeklődés középpontjában áll. Mindezek ellenére mechanizmusa nem teljes mértékben tisztázott. A munkában részt vállaló kutatók kísérletekkel vizsgálták a vékony rétegekben lerakott szemcsés anyagok száradását és a folyamat közben keletkező törésmintázatokat. Számos mintázat kialakulását figyelték meg. A meglepő eredmény különleges, spirál alakú mintázatok felfedezése volt. Sikerült megmagyarázniuk és szimulációkkal reprodukálniuk ezeket a furcsa formákat, a rugó-tömb modell segítségével magyarázni tudták a töredezesek terjedését. Az alkalmazott modell széles körű felhasználásai a földrengések modellezésétől a ferromágneses anyagok mágnesezési folyamatának, nanogömb- és nanorendszerek mintázatképződéseinek a leírásáig terjednek. Eredményeik a [15, 50, 29, 22, 38] cikkekben találhatóak.
- (6) A vagyoneeloszlás és humán mobilitás kísérleti tanulmányozása, illetve ennek a modellezése [34, 33, 31, 13, 6, 11, 18, 7, 81].
- (7) Szimulációk CNN-számítógépeken. Az utóbbi évtizedekben az analóg számítástechnika egyre fontosabbá vált. Annak ellenére, hogy az agy működését még nem értjük pontosan, a mérnökök már próbálkoznak utánozni az idegrendszert. A celluláris neurális hálózatokat vagy CNN-chipeket már alkalmazzák a robotikában, képfeldolgozásban stb. A CNN olyan analóg áramkörök (cellák) hálózata, amelyek egyszerre, párhuzamosan végeznek folytonos idejű processzálást. A rendszer gyakorlatilag egy csatolt differenciálegyenlet-rendszert old meg, amelynek a paraméterei (a cellák közti kapcsolatok) programozhatók. Ezen a nagyon modern és érdekes kutatási területen ért el figyelemre méltó eredményeket Néda Zoltán és Ercsey-Ravasz Mária, együttműködve Roska Tamás akadémikussal, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzorával [36, 30, 25, 22, 38].
- (8) Rácsmodellek Monte Carlo-szimulációja és e modellek fizikai és biológiai alkalmazása [16, 3, 6, 79]. A statisztikus fizika módszereit alkalmazva optimizációs feladatokban megmutatták, hogy a koalíció-formálódásoknál (klaszterezési feladatokban) hasonló fázisátalakulások észlelhetők, mint a statisztikus fizikában a Potts-üveg modellekben [40].
- (9) Nehézion ütközések tanulmányozása. Néda Zoltán, D. J. Wanggal, és L. P. Csernaival a Kelvin–Helmholtz-instabilitás kialakulásának feltételeit vizsgálta kvark-glüon plazma áramlásában periferiális nehézion ütközéskor. A klasszikus potenciálfluxus közelítést alkalmazva sikerült kiszámítani az instabilitás növekedési rátáját a kvark-glüon plazma fenomenológiai paramétereinek függvényében [80].

A csoport által megjelentetett tudományos cikkekre kapott független ISI hivatkozások száma meghaladja az 1600-at.

Néda Zoltán csoportjának legnagyobb nemzetközi sikereket elért tagja Ercsey-Ravasz Mária. Pályája elején felkeltették érdeklődését a statisztikus fizika interdiszciplináris alkalmazásai. Szabó Györggyel és Szolnoki Attilával, az MTA Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézete Komplex Rendszerek Osztályának kutatóival statisztikus fizikai módszereket alkalmaztak játékelméleti feladatokban [51, 52].

A csoportban végzett munkája mellett Toroczka Zoltánnal, a Notre Dame Egyetem kutatójával olyan, folytonos idejű dinamikus rendszert dolgoztak ki, amely dinamikája során önmagától kielégíti azokat a korlátozásokat, amelyeket bizonyos diszkrét matematikai problémák, mint a SAT-feladat, vagy a Sudoku-rejtvény megkövetel. Megmutatták, hogy a végső egyensúlyi állapot megadja a feladat megoldását, és hogy a feladatok nehézsége tranziens káoszként jelentkezik a dinamikus rendszerben. Ugyanakkor energiabefektetéssel elérhető, hogy folytonos időben hatékonyabb legyen az algoritmus. Egy hasonló tulajdonságokkal rendelkező CNN-hálózatrendszert is kidolgoztak SAT-feladatok megoldására [54, 53, 82].

Henry Kennedy franciaországi agykutató csoportjával együtt dolgozva az agy funkcionális zónái által alkotott hálózatot vizsgálták. A különböző funkcionális területek közti kötéseknek az erősségét és fizikai hosszát elemezve egyszerű szabályt állapítottak meg. Ezt használva egy olyan modellt építettek fel, amely az agy hálózatának nagyon sok strukturális tulajdonságát reprodukálta [55, 83–85].

Néda Zoltán doktorandusza volt Kovács Katalin, aki tudományos pályafutása kezdetén a professzor irányításával a mágneses Barkhausen-zaj modellezésével foglalkozott. Két egyszerű egydimenziós modell segítségével sikerült kimutatniuk a mágneses rendszerekben létrejövő ún. rendezetlenség által vezérelt fázisátalakulást. A kutatás eredetisége és sikere abban áll, hogy egy egyszerű 1D rugó-tömb modell segítségével és a statisztikus fizika módszereivel sikerült megmagyarázni a mágneses Barkhausen-zaj alapvető tulajdonságait. Az eredményeket három tudományos dolgozat tartalmazza [35, 37, 42]. Doktori értekezésének megvédése után a kolozsvári Molekuláris és Izotóp Technológiák Országos Kutató-Fejlesztő Intézetébe került, a Numerikus szimuláció csoportba. Kezdetben az élelmiszer-biztonsági alkalmazásokkal foglalkozott, vizsgálta az adalékanyagok migrációját a többretegű csomagolóanyagokon keresztül az élelmiszerekbe [56–59]. A későbbiekben a lézerimpulzus és atomi rendszerek közötti kölcsönhatás tanulmányozására és modellezésére állt át. Kutatási témája a magasrendű harmonikus keltés (HHG) optimalizálása különböző kísérleti körülmények között. A magasharmonikus keltés és attoszekundumos impulzusok keltésének szimulációja terén elért legfontosabb eredményei:

1. elektronok pályájának és fázisának kiszámítása tetszőleges alakú lézerimpulzus elektromos terében [64, 66],
2. attoszekundumos impulzusok keltése és HHG két lézerimpulzus hatására, ahol az elsődleges és másodlagos keltő tér más-más spektrális tartományba esik, pl. NIR+MIR, MIR+MIR, NIR+THz [60–64, 66].

A mintázatképződés kérdéskörével foglalkozott Hantz Péter egyetemi adjunktus. Ezeknek a vizsgálata számos fizikai, kémiai és biológiai jelenség felfedezéséhez vezetett. Hantz Péter [67] dolgozatában fenomenológiai modell alapján magyarázza a mintaképződést $\text{NaOH} + \text{CuCl}_2$, $\text{NaOH} + \text{Cu}(\text{NO}_3)_2$ és $\text{NaOH} + \text{AgNO}_3$ reakcióknál. A modell eredményeit szimulációs számításokkal igazolta. Egy következő cikkében munkatársaival együtt kimutatta, hogy elektrolitek egymásba diffundálásakor a folyamat síkbeli Voronoi-diagramok kialakulásához vezet [68]. Horvát Szabolcs egyetemi hallgatóval együtt inorganikus gélek reakcióját vizsgálva arra a következtetésre jutottak, hogy inorganikus reakciók esetén különböző komplex csapadék-mintázatok jelennek meg. Megfigyelték, hogy olyan csapadék keletkezik, amely kétféle határoló felülettel rendelkezik, és ezek közül az egyik permeábilis, míg a másik, egy ionszelektív membrán, meggátolja az első reagens reakcióképes ionjainak diffúzióját [69, 70]. Egy másik egyetemi hallgatóval, Bíró Istvánnal olyan spontán mintaképződési folyamatokat vizsgáltak, amelyek reguláris mikroszkopikus struktúrák kialakulásához vezettek olyan, eredetileg homogén rendszerekben, ahol fázis elkülönülés következett be a mozgó frontok nyomában [71].

Számítógépes fizikával foglalkozott Lázár Zsolt adjunktus. A budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetem kutatóival közösen Asperger-szindrómával diagnosztizált gyerekektől gyűjtött alvás-EEG adatok mennyiségi és statisztikai elemzését végezve kiderítették, hogy ezeknél a nem gyors szemmozgású (NREM) alvásszakaszokban az agyi elektromos tevékenység teljesítménye és koherenciája eltér a megszokott módon fejlődött gyermekek esetében tapasztalt értékektől [72]. A kutatásban egyre nagyobb szerepet kapott számítástechnika nem követi a szoftver-újrahasznosítás más területeken évtizedek óta működő gyakorlatát. A jelenség egyenes következménye a kevésbé hatékony, alacsony minőségű és nem megismételhető eredményeket produkáló szoftverek használata a tudományos kutatásban. Ennek részleteit, okait és orvoslásának módozatait taglaló, illetve a megfogalmazottakat illusztráló prototípus-szoftverrendszerek sajátosságait írják le Lázár Zsolt és a Sapientia Egyetem oktatói, Kovács Lehel és Máthé Zoltán [73].

Lázár Zsolt a Bergeni Egyetem kutatóival vizsgálta a magütközések dinamikáját is. Kimutatták, hogy a relativisztikus energiákon történő magütközések során keletkezett ún. tűzgömb összetett fizikájában a hidrodinamikai modellekkel leírható termikus egyensúlyi állapotot követően egy nemegyensúlyi szakaszon keresztül jutnak el a detektorokban észlelt részecskezáporthoz. Ennek az átmeneti szakasznak az elméleti leírása révén közelebb kerültek a mért adatok értelmezéséhez és a maganyag tulajdonságainak feltérképezéséhez [74].

2.2. Anyagtudomány és szilárdtest-fizika

Karunkon és a kolozsvári Molekula- és Izotópkutató Intézetben egyaránt komoly hagyománya van mind a kísérleti, mind az elméleti szilárdtest-fizikai kutatásnak.

E terület nemzetközi elismertségnek örvendő kutatója Darabont Sándor. Professzori kinevezéséig a Molekula- és Izotopkutató Intézetben dolgozott kutatóként. Jó kapcsolatait az intézettel kinevezése után is ápolta, kísérleteit továbbra is az ott kiépített laboratóriumában végezte. Nagy érdeme, hogy számos, később nemzetközi hírnévre szert tevő magyar hallgatót indított el a pályán. Tőle tanulták meg az egykristálynövesztés és a szén nanocsövek szintetizálásának technikáját, vizsgálati módszereik alapjait. Sajnos ezek a fiatalok az itthoni korlátozott lehetőségek miatt ma külföldi kutatóintézetek neves kutatói. A teljesség igénye nélkül említem meg közülük Incze-Nemes Péter, Kertész Krisztián, Koós Antal, Osváth Zoltán és Tapszító Levente nevét, akik a vizsgált periódusban nálunk végezték tanulmányaikat, és ma a KFKI Anyagtudományi Kutatóintézetének, Biró László-Péter akadémikusnak a csoportját erősítik. (Érdemes megjegyezni, hogy Biró László külföldre távozása előtt szintén Darabont Sándortól tanulta a mesterség alapjait a Molekula- és Izotopkutató Intézetben.)

Darabont Sándor kiemelkedő eredményeit a következő kutatási területeken érte el: szén nanocsövek és grafitrétegek előállítására és vizsgálata, egykristályos minták előállítására és vizsgálata, valamint nanoszerkezetű, egyszerű és összetett oxidok előállítására és vizsgálata.

A szén nanocsövek és grafitrétegek fő felhasználója az elektronika. Alkalmazásuk az elektronikai eszközökben nagymértékben csökkenti ezek méreteit. Felhasználójuk azonban nem csak az elektronika, hanem minden olyan terület, ahol a miniaturizálás lényeges. Ezért alkalmazza előszeretettel ezeket az orvostudomány is. Darabont Sándor és társai a szén nanocsöveket széntartalmú vegyület porlasztásos pirolízisével állították elő (a porlasztásos pirolízis egy anyag bevitelére finom cseppecskék alakjában megfelelő hőmérsékletű kemencébe). A grafitrétegeket széntartalmú vegyület semleges atmoszférában, az anyagra jellemző hőmérsékleten történő felbontásával, majd a szénatomok nikkelt- vagy rézlemezekre történő lerakódásával nyerték. Mindkét esetben a mintákat nagy felbontású transzmissziós elektronmikroszkóppal vizsgálták a KFKI nanoszerkezetek osztályán. Eredményeiket a [4, 6, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 26, 27, 30] dolgozatokban közölték.

Az egykristályoknak számos felhasználási lehetőségük van a technika különböző területein. A tiszta egykristályok fogyasztói főleg az optika és elektronika, míg a szennyezett egykristályok felhasználási területe a különböző szenzorok detektorainak készítése. Az egykristályok azért annyira fontosak, mert ezek a legtokéletesebb szerkezetű anyagok, szerkezetük szinte ideális. Tudományos fontosságuk abban áll, hogy ezeken vizsgálhatók a legpontosabban és reprodukálható módon az illető anyag fizikai tulajdonságai. Darabont Sándor és munkatársai a következő tiszta egykristályokat állították elő: NaCl , KCl , PbCl_2 , PbBr_2 , KPb_2Cl_5 , PbWO_4 , míg a szennyezett egykristályok közül megemlíjtük a Mn^{2+} -szal szennyezett $\text{PbCl}_2 + \text{Mn}^{2+}$, $\text{PbBr}_2 + \text{Mn}^{2+}$, $\text{KPb}_2\text{Cl}_5 + \text{Mn}^{2+}$ kristályokat, valamint a talliummal szennyezett $\text{PbBr}_2 + \text{Tl}^+$ -t. A kristályokat lassú kristályosítással állították elő olvadékból,

majd vizsgálatukat elektron paramágneses rezonanciával végezték. Szennyezett kristályok esetében ez a vizsgálati módszer lehetővé tette a szennyezés során keletkezett centrumok szimmetriájának vizsgálatát is. E kutatási terület eredményeit a [7, 9, 12, 13, 28–33] közlemények tartalmazzák.

A nanoszerkezetű, egyszerű és összetett oxidok előállításának lényege, hogy olyan nagymolekulájú hordozóanyagot használjunk, amely rendelkezik rögzített, lokális negatív töltésű helyekkel (pl. kettős kötésekkel), amelyekben az előállítás során megkötődhetnek az oxidokban található pozitív ionok. Ily módon létrejön az ionoknak egy eléggé egyenletes eloszlása a nagy molekulán, amely megmarad a végtermékben is. Ez a hordozó eltávolítása után is homogén mintát eredményez. A hordozó eltávolítása általában hőkezeléssel történik. Az előállítás folyamata során a tiszta alapanyagok különböző dia- és paramágneses ionokkal szennyezhetők. Ezt a technológiát alkalmazva Darabont Sándor és munkatársai különböző oxidokat állítottak elő. Ezek a paramágneses ionokkal szennyezett oxidok sajátos mágneses tulajdonságokkal rendelkeznek, melyeknek köszönhetően különböző érzékelőkként alkalmazhatók, pl. adatrögzítőkként. Tulajdonságaikat EPR-vizsgálatokkal tanulmányozták. Eredményeik az [1, 2, 3, 5, 8, 18, 11, 23, 25] dolgozatokban található meg.

Az utóbbi időben mérnöki és orvosi alkalmazásaik miatt nagy érdeklődés övezi a mágneses folyadékokat. E tudományterület legnagyobb hazai tekintélye, nemzetközi elismerésnek is örvendő kutatója Vékás László, a Román Akadémia temesvári fiókja Alap- és Fejlett Műszaki Kutatásiok Központjának Mágneses folyadékok laboratóriumában dolgozó kutatója és a kutatóközpont igazgatója, a Román Akadémia tagja. Kutatási területe a ferrofluidumok és a magneto-rheologikus folyadékok fizikája. A ferrofluidumok olyan kolloid keverékek, amelyek nanoméretű ferromágneses részecskéket tartalmaznak. Ennek köszönhetően mágneses térben erősen polarizálódnak, így jelentősek a paramágneses tulajdonságaik. A magneto-rheologikus folyadékok az alkotórészecskék méretében különböznek ezektől. A ferrofluidumokban nanorészecskék vannak, átmérőjük körülbelül 10 nanométer, az utóbbiakban viszont a részecskék mérete mikrométer nagyságú. Az eltérő méret eltérő módon mutatkozik meg a tulajdonságokban. Ezen anyagok összetételét, szerkezeti felépítését, szintetizálását, tulajdonságait tanulmányozta Vékás László munkatársaival. Kutatásának eredményeit a [34–38] dolgozatok tartalmazzák, míg a mérnöki alkalmazásokat a [39] dolgozat.

A mágneses folyadékok diagnosztikai és terápiás orvosi alkalmazásainak többsége még intenzív kutatási fázisban van. Az orvosi alkalmazások egyik alapvető követelménye, hogy a mágneses részecske biokompatibilis legyen. Vékás László érdeklődése az utóbbi évtizedben a vizes mágneses folyadékok fejlesztése felé fordult. E terület eredményeiről szerezhetők információk a [40–43] dolgozatokból.

Napjainkban az anyagtudomány fontos feladatai közé tartozik a nanoszerkezetű anyagok, köztük a vékonyrétegek előállítása, fizikai tulajdonságaik megismerése. A modern fizikában vékonyrétegről akkor beszélünk, ha egy adott anyagból

néhány vagy néhányszor tíz nanométer vastagságú réteget alakítunk ki egy hordozófelületen. Ez az anyagnak olyan megjelenési formája, melynél valamilyen lényeges fizikai sajátosság tekintetében az egyik térbeli irány kitüntetett szerepet játszik. A vékonyrétegek és multirétegek előállítására szolgáló eljárásokat két nagy csoportra oszthatjuk. Az egyik a fizikai, a másik a kémiai utat követi. Az első eljárási módot használja a vékonyrétegek előállítására Biró Domokos, a Sapientia Egyetem marosvásárhelyi mérnöki karának docense munkatársaival, Jakab-Farkas Lászlóval és Papp Sándorral. Nanokompozit összetételű funkcionális vékonyrétegeket állítottak elő, és ezek mikroszerkezeti tanulmányozását végezték transzmissziós elektronmikroszkópos (TEM és XTEM) vizsgálattal. Kutatásaikban TiAlSiN összetételű bevonatot reaktív magnetron porlasztással valósítottak meg. Az optimális reaktív porlasztási folyamat vezérlését mesterséges neuronháló-szabályozással és fuzzy-vezérlés által oldották meg. A rétegek elemösszetételét EDS (energiadiszperziós spectrometer) analízissel, míg a kristályszerkezetet XRD (röntgendiffrakciós) vizsgálattal állapították meg. Transzmissziós elektronmikroszkópos vizsgálattal igazolták, hogy nanokristályos és amorf fázisok spinodális szétválása nc-TiAlN/a-Si₃N₄ összetételű nanokompozit réteget eredményezett, amelynek mikrokeménysége és magas hőmérsékletű stabilitása előnyös tribokémiai tulajdonságokat biztosít [44–46].

Gradiens összetételű multiréteg-szerkezetű vékonyréteg-bevonatok elemi- és fázisösszetélti vizsgálatát, valamint a megvalósított rétegek fizikai és tribomechanikai tulajdonságainak tanulmányozását is célul tűzték ki. Szénatomokkal adalékolt TiAl(C)N gradiens összetételű, nanométeres periódusú multiréteg-bevonatokat fejlesztettek ki reaktív magnetronos plazmaporlasztással. Közös kutatási és fejlesztési feladatokat teljesítettek az EU COST 532 nemzetközi együttműködés keretében. A megvalósított multiréteg rendszerű TiAlN/CrN/MoS₂ bevonatba szilárdfázisú MoS₂ adalékanyagot építettek be az alacsony súrlódási együttható ($\mu < 0,02$) és fokozott kopásállóság biztosítása céljából. Ugyanakkor választ kerestek alapkutatósi kérdésekre is; ilyen például az adalékatomok (C, C_r), illetve szennyezőelemek (oxigén és szénhidrogének) hatásmechanizmusa a mikroszerkezet és fázisösszetétel kialakulásában. Ipari felhasználás céljából továbbfejlesztették a reaktív magnetronos együttporlasztás technológiáját a Dürkopp-Adler GmbH ipari felhasználó igénye szerint [47–51].

A fotokatalitikus tulajdonságú, TiO_xN_y összetételű rétegszerkezetek növekedési mechanizmusának feltárása érdekében, a porlasztási teljesítmény és a reaktív gázok (oxigén és nitrogén) parciális nyomásának szigorú ellenőrzése mellett megvalósított plazmakisülési folyamatban Biró Domokosnak és kutatótársainak sikerült homogén összetételű TiO_xN_y vékonyréteg-bevonatokat előállítani Si(100) egykristály hordozófelületén. Transzmissziós elektronmikroszkópos (TEM) vizsgálattal meghatározták a keletkezett réteg mikroszerkezetét és növekedési morfológiáját. Eredményeiket az [52] dolgozatban közölték.

Biró Domokosnak 2011-ben a Magyar Tudományos Akadémia Arany János-díjat adományozott kiemelkedő tudományos teljesítményéért.

2.3. Atom- és molekulafizika

Elméleti atomfizikával foglalkozik a Nagy László professzor által vezetett kutatócsoport. Azokat a jelenségeket tanulmányozzák, amelyek az atomokban és molekulákban töltött részecskékkel vagy fotonokkal való ütközés hatására játszódnak le, ezek közül is elsősorban az ionizációt. Igen fontosak ezek a jelenségek a lézerfizikában, a termonukleáris plazma leírásában és diagnosztizálásában, az asztrofizikában, orvosi alkalmazásokban és más területeken. Kutatásaik négy fő területre terjedtek ki:

I. Egy- és kételektron-átmenetek az ion–atom ütközések esetében. Ekkor a töltött lövedékek által indukált kételektron-átmenetek során igen fontos figyelembe venni az elektronok közötti korrelációs kölcsönhatást. A kételektron-átmenetek lehetséges mechanizmusai közül – azon kívül, amikor a lövedék külön-külön lép kölcsönhatásba mindkét elektronnal – figyelembe kell venni azt is, amikor a lövedék csak az egyik elektronnal van hatással, a második átmenetet az elektron–elektron kölcsönhatás okozza. A kétféle mechanizmus közötti interferencia okozza többek között azt, hogy negatív lövedék esetén nagyobb hatáskeresztmetszetet kapunk, mint azonos sebességű pozitív lövedékre. Ezt a jelenséget vizsgálták elméletileg a hélium gerjesztéses ionizációjára [1], figyelembe véve az elektronkorreláció különböző mechanizmusait. A lítium belső héjának kiürítésekor is igen fontos szerepet játszik az elektronkorreláció – ezt pontos, többkonfigurációs atomi hullámfüggvények használatával sikerült kimutatnia Nagy Lászlónak és Járai-Szabó Ferencnek [8, 9]. Ahhoz, hogy egy szórás folyamatot a lehető legrészletesebben tanulmányozzunk, teljesen differenciális hatáskeresztmetszetet kell kiszámítani. Ezt az utóbbi időben lehetővé vált, kinematikailag teljes kísérletek eredményeivel kell összehasonlítani. A héliumatom esetében a csoport félklasszikus módszert használt az ionizációs folyamat leírására, amely a kísérleti adatokkal jobban összeegyeztethető eredményeket produkált (főleg az impulzusátadásra merőleges síkban) [16], mint a teljesen kvantum, koherens nyalábot feltételező számítások. A módszert további tökéletesítés [21] után hidrogénmolekulára [26], illetve negatív lövedékek esetére is [31] alkalmazták.

II. Interferenciajelenségek a molekulák ionizációjakor. A kétatomos molekulák ionizációjakor a két atom közeléből kilökött elektronhoz rendelt hullámok interferálnak egymással. Ez a jelenség a differenciális hatáskeresztmetszeteknek a kilökött elektron sebessége szerinti függéséből (hullámzásából) kimutatható. Ennek elméleti leírásával foglalkozott Nagy László és Nagy-Póra Katalin, akik többek között megjósolták az interferenciaminta szögfüggését a hidrogénmolekula nehézionnal való bombázása esetén [2], amelyet később kísérletileg is igazoltak. Ezt az érdekes jelenséget több cikkben is taglalták, protonlövedékkel [10], illetve fotonnal [7, 14, 15] történő ionizáció során is. Ezen számítások elvégzésekor a szokványos

kísérleti helyzetet vették figyelembe, amikor a molekuláknak a céltárgyban véletlenszerű térbeli irányultságuk van, tehát a számításokat átlagolták minden lehetséges molekulatengely-irányra. Ezután megvizsgálták az interferenciamintákat rögzített molekulatengely esetében is, amikor ezek sokkal hangsúlyozottabbak [23]. Egy kísérleti csoporttal együtt dolgozva megmagyarázták, hogy a nitrogénmolekula céltárgy esetén miért nem jelentkezik ugyanolyan módon az interferenciaminta, mint a hidrogén molekula esetében [18]. A perturbációs módszert alkalmazó számításokat kiegészítették nemperturbatív számításokkal is [25].

III. Molekulák ionizációja elektron- és pozitronlövedékekkel. A pozitronok molekulákkal való kölcsönhatásának vizsgálata több gyakorlati, elsősorban orvosi szempontból fontos. Nagy László és a kutatásokba később bekapcsolódó Tóth István Ferenc különböző, gyakorlati szempontból fontos molekulák ionizációs hatáskeresztmetszeteit számították ki. Számításaik újdonsága a molekula kezdeti állapotának pontos, többcentrumú hullámfüggvénnyel való leírása volt. A pozitronlövedék hatását vizsgálták a hidrogén- [3, 4], oxigén- [5], nitrogén- [6], szénmonoxid-, széndioxid- [11], metán- [12, 13] és vízmolekulákra [28], majd összehasonlították az eredményeket az elektronlövedék esetében kapottakkal [19, 22, 28]. A teljes hatáskeresztmetszeten kívül ugyanezekre a molekulákra differenciális hatáskeresztmetszeteit is számítottak [29, 33, 35, 36], amelyek több információt szolgáltatnak az ionizáció mechanizmusával kapcsolatban, és sokkal érzékenyebbek a használt elméleti módszerre. [72] Dolgozatukban a metán ionizációját és fragmentálását is tanulmányozták gyors protonokkal való ütköztetéskor.

IV. Rövid lézerpulzusok kölcsönhatása atomokkal és molekulákkal. Az utóbbi években a kutatók egyre rövidebb és intenzívebb lézerpulzusokat tudnak létrehozni. Ezeknek az anyaggal való kölcsönhatásakor új és érdekes jelenségek figyelhetők meg, melyek elméleti leírása nehéz feladat elé állítja a fizikusokat. Nem alkalmazhatók már a hagyományos perturbatív módszerek, hanem a Schrödinger-egyenlet numerikus megoldását minél kevesebb közelítés alkalmazásával kell megvalósítani [70]. Első lépésben Borbély Sándor és Nagy László kidolgoztak egy olyan számítási módszert, amely impulzusreprezentációban számítja ki a hullámfüggvényt, és erős lézertér esetén alkalmas az atomok ionizációjának leírására [17]. A hidrogénatomon kívül felhasználták ezt a vízmolekula ionizációjának vizsgálatára is úgy, hogy egy aktív elektront vettek figyelembe [20,27]. Egy egzotikus rendszer, a pozitronium és a lézertér kölcsönhatását is leírták [24]. Egy további cikkben a hidrogénatom ionizációján kívül a gerjesztési folyamatokat is elemezték [30], majd a térbeli és időbeli interferenciát tanulmányozták a hidrogén atom XUV lézerpulzusokkal történő ionizációjakor [73], illetve a lézer-indukált elektron diffrakció jelenségét [71]. Nagy László az ultrarövid impulzusok és szabad elektron lézerek alkalmazásait foglalta össze Tőkési K. és Martin F. munkatársaival [69] cikkében.

Kutatói pályafutását a kolozsvári Molekuláris és Izotóp Technológiák Országos Kutató-Fejlesztő Intézetében kezdte Bende Attila, aki kezdetben multifotonikus vibrációs gerjesztések elméleti modellezésével foglalkozott. A Debreceni Egyetem Természettudományi Karának doktoranduszaként kutatási területe az intermolekuláris kölcsönhatások báziskészlet-kiterjesztési hibáinak tanulmányozása volt. Eredményeit a [64–69] dolgozatok tartalmazzák. A kolozsvári kutatóintézetbe való visszatérte után bekapcsolódott a németországi Erlangeni Egyetem Ladik János professzor (a néhai Nobel-díjas Szentgyörgyi Albert munkatársa) irányítása alatt dolgozó kutatócsoportjának munkájába, amely a rák kialakulásának lehetséges okait elméleti biofizikai módszerekkel tanulmányozza. Megállapították, hogy szoros kapcsolat áll fenn a DNS-szál elektromos vezetőképessége és a rákos típusú sejtelváltozások között. Egészséges, külső behatások szerkezeti változtatása nélküli DNS-szálak félvezető viselkedést mutatnak [47, 62, 63]. Amennyiben szerkezeti hibák jelennek meg a genetikai kódban, akkor a DNS-szál már szigetelő típusú viselkedést mutat [54]. Szerkezeti változások akkor jelenhetnek meg, amikor erős külső besugárzásra (ultraibolya, röntgen) vagy rákkeltő vegyületek jelenlétében a DNS bázisainak molekuláris szerkezetei megváltoznak. Ilyenkor különböző töltött részecskék (elektron, lyuk) jelenhetnek meg, amelyek megváltoztatják a helyi molekuláris szerkezetek elektronkonfigurációját. Kimutatták, hogy a nukleo-hiszton nevű fehérjéken szorosan felcsavarodva álló DNS a nem kívánt töltések hatására felbomlik, és a DNS-szál könnyen olvashatóvá válik olyan fehérjék számára is, amelyek normál működés mellett nem férnek hozzá a genetikai kódhoz [42]. Tanulmányozták a DNS-szál vezetőképességét [52, 59] és a nukleoszóma (a DNS és a nukleo-hiszton fehérjék komplexe) szerkezeti stabilitását különböző, elektromosan töltött ionok hatására [42]. Megállapították, hogy mind a pozitív, mind a negatív ionok kedvezőtlen hatásokat fejtenek ki, melyek során a hiszton fehérje pozitívan töltött aminosavjai, illetve a DNS-szál negatívan töltött foszfátcsoportja közötti erős elektrosztatikus sóhidat ezek az ionok gyengítik. Az előzőekben bemutatottak alapját képező töltésátviteli folyamatokat vizsgálták az [58, 59, 61, 64] dolgozatokban. Elektronlyuk mobilitásának hőmérsékletfüggését tanulmányozták periódikus, kettős láncszerzetű DNS szálban [78], kimutatva az elektronlyuk mobilitásának, így a lánc vezetőképességének csökkenését a hőmérséklet növekedésével.

Bende Attila I. Turcu kollegájával együtt a molekulák önszerveződő folyamatát is tanulmányozta. Közismert, hogy egyes molekuláris rendszerek között különböző típusú kölcsönhatási erők lépnek fel (pl. elektrosztatikus, polarizációs, indukciós vagy diszperziós típusú kölcsönhatási erők). Valójában az eredő intermolekuláris kölcsönhatás ezen típusú kölcsönhatási erők különböző mértékű hozzájárulásainak együttes hatásaként jelenik meg. Ezt a tulajdonságot kihasználva, a hasonló lokális elektronszerkezettel rendelkező molekularészek egymás közelségét választják, és olyan stabil szupramolekuláris szerkezetekbe rendeződnek, amelyek többek közt magas szimmetriatulajdonsággal rendelkeznek, illetve periodikusan ismétlődnek.

Sikerült meghatározniuk azt az optimális molekulaszervezetet, amelynél az önszerveződés nagyobb valószínűséggel következik be, illetve kevesebb strukturális hiba jelenik meg a szerkezetben [46, 55]. Egy ezzel foglalkozó átfogó tanulmányt a *Journal of Physical Chemistry A* folyóiratban jelentettek meg [49]. Német kutatókkal együttműködve Bende Attila és intézetbeli kollegái különböző polidopamin polymer láncok szerkezetét vizsgálták meg. Kimutatták, hogy a polidopamin láncban jelen levő dopamin molekulák akár 4 különböző térszerkezetű izomér formájában is előfordulhatnak, illetve a különböző polidopamin láncok párhuzamos láncszerkezeteket alakítanak ki egymás között, melyeket töltés-átvitel típusú gyenge (un. van der Waals) kölcsönhatások tartanak össze [76].

Sikeres szakmai együttműködést folytatott és folytat Bende Attila a nápolyi Instituto Motori intézettel, ahol olyan speciális molekulaklaszterek szerkezetét vizsgálják, amelyekben pozitívan töltött protonok adják az illető klaszter szerkezeti stabilitását [50, 79]. Nápolyi és spanyol kutatókkal együttműködve tanulmányozta az 5-benziluracil molekula alacsonyán gerjesztett elektron állapotait, kimutatva ezen állapotok lecsengéseiben a fluoreszcencia jelenség szerepét és az erős töltésátmeneti hatások megfigyelhetőségét [77]. Debreceni, indiai és izraeli kutatókkal közösen tisztázta, hogy a Renner–Teller-féle elfajulás (a különböző elektronállapotok és a molekula rezgései közötti csatolás) milyen hatással van a molekulák tanulmányozásakor használt Born–Oppenheimer közelítés alkalmazhatóságára [75, 80]. Almásy Lászlóval, a budapesti Szilárdtestfizikai és Optikai Intézet Neutron-spektroszkópiái Osztályának kutatójával folyadékok szerkezetét tanulmányozta molekuláris szinten. Eredményeiket a [44, 48, 60] publikációk tartalmazzák.

2.4. Plazma- és ionizált gázok fizikája

Asztrofizikusok szerint az univerzum anyagának 99%-a plazmaállapotban található, amely lényegesen különbözik az anyag minket körülvevő megjelenési formáitól (szilárd, folyékony, gáz). E negyedik halmazállapot néven is ismert megjelenési formája az anyagnak lényegében atommagoknak, pozitívan töltött ionoknak és elektronoknak a keveréke, mellyel csak nagyon ritkán találkozunk közelről. Energiaszegény világunkban nagy reményeket fűznek az ezen állapottal kapcsolatos kutatásokhoz. A hatalmas energiát felszabadítani képes magfúzió megvalósítása megoldaná az emberiség energiagondjait. A Nap és a csillagok hatalmas plazmagömbök, melyekben a termonukleáris reakcióknak köszönhetően szabadul fel energia. Ennek titkait próbálják ellesni a plazmafizikusok. Érthető, hogy miért folynak intenzív kutatások ezen a területen.

A magfúziós kutatások egyik „melléktermékét” képezik az elektron-ciklotron-rezonanciás (röviden ECR) ionforrások. Egy ilyen ionforrás képes változatos nagytöltésű plazmák előállítására és azokból ionnyalábok kivonására. Ezeket a változtatható energiájú és töltésű ionnyalábokat atomfizikai kutatásokra (ion–atom ütközések

kísérleti vizsgálata), de daganatok gyógyítására is felhasználják [10]. Az MTA debreceni Atommagkutató Intézetben (ATOMKI) található Magyarország egyetlen, ugyanakkor Kelet Európa legnagyobb elektron-ciklotronrezonanciás típusú ionforrása. Intenzív kutatások folynak itt az ionforrásban lejátszódó fizikai folyamatok minél pontosabb megértése és az ionforrás paramétereinek javítása érdekében. Ezekbe a kutatásokba kapcsolódott be az 1990-es évek végén Karácsony János egyetemi adjunktus és Kenéz Lajos, akkor még a BBTE Fizika Karának tanársegéde. Ez utóbbi az ECR-laboratóriumban végezte doktori tanulmányait Pálinkás József akadémikus és Biri Sándor, az ECR-laboratórium vezetőjének irányításával. Első jelentősebb eredménye a többszörösen töltött fullerén és a nagy lefosztottságú szén ionnyalábok előállítására volt [1]. Karácsony János javaslatára kezdték el a világon az elsők között az ECR ionforrás plazmájának Langmuir-szondás diagnosztizálását. E módszer előnye, hogy más, a fizikai jellemzők globális értékeit meghatározó módszerekkel szemben a plazma paramétereinek lokális kimérését teszi lehetővé. A szondaméréseket a plazma hideg tartományában végezve sikerült meghatározni az elektronok hőmérsékletét és eloszlását, kísérleti úton igazolva azt az elméleti feltételezést, hogy a plazma nem egyenletesen oszlik el a vákuumkamrában, hanem jellegzetes csillagszerű alakzatot vesz fel. A mérések pontosságának növelése érdekében kidolgoztak egy olyan modellt, amely figyelembe veszi a különböző lefosztottságú ionok létezését az ionforrás plazmájában [2]. E modellt felhasználva vizsgálták az ún. előfeszített koronghatást, amely az ionok lefosztottságának és a kivont nyalábok intenzitásának növekedését eredményezi [3,4]. A plazmában lejátszódó mikroszkopikus folyamatok jobb megértése megköveteli a potenciál eloszlásának pontos ismeretét. Ennek meghatározására emissziós Langmuir-szondát használtak. Sikerült tisztázni, hogyan befolyásolja a kivont nyaláb intenzitását a rezonáns zóna potenciálján keresztül az előfeszített korong feszültségének, illetve a kivonófeszültségnek a változtatása [7].

2004-től Kenéz Lajos a Sapientia marosvásárhelyi karán dolgozik. Együttműködésüket az ECR-laboratóriummal továbbra is folytatták, figyelmüket a rezonáns zóna potenciáljának vizsgálatára összpontosították. Önemissziós szondát használva a megszokottól nagyon eltérő viselkedést észleltek. A szonda jelleggörbéjének ionáramszakaszában erős minimum jelentkezett, melyre kvalitatív magyarázatot adtak [5]. Ennek pontos elméleti magyarázatát is közölték egy későbbi cikkükben [6].

Karácsony János a KFKI Szilárdtestfizikai és Optikai Intézetének Donkó Zoltán vezette csoportjával – melynek kutatói többek között a BBTE Fizika Karának volt hallgatói (Kutasi Kinga, Derzsi Aranka, Kovács Anikó-Zsuzsa) – a Langmuir-szondás technikát alkalmazták hideg katódú, alacsony nyomású, egyenáramú kisülés katód körüli tartományában elektronsűrűség meghatározására. Különböző modellekre alapozott szimulációs számításokat végezve megállapították, hogy a folyadékmodellből és egy Monte Carlo-modellből kifejlesztett hibridmodell eredményei egyeznek a legjobban a kísérleti eredményekkel [8, 9].

A gázkiszülésekben lejátszódó folyamatok tanulmányozásával foglalkozott Filep Emőd, a BBTE Fizika Karának, majd a Sapientia EMTE marosvásárhelyi mérnöki karának adjunktusa. Az általa készített berendezést lineáris plazmareaktornak tekintve meghatározta a bór-triklorid és hidrogén reakcióállandóját és ennek függvényében a keletkező bór-, vasborid és divasborid réteg jellegét. A plazmanitridáló készüléket is lineáris plazmareaktorként kezelve vizsgálta az anódközeleli elektronsűrűséget és elektronhőmérsékletet, ezzel magyarázva az aktív ernyős nitridálás eredményeit [11, 12]. Ezekbe a munkákba kapcsolódott be Kenéz Lajos is a kar fiatal kutatóival.

Léggöri nyomáson létrehozott gázkiszülések fizikájával foglalkozott Simon Alpár, a BBTE Fizika Karának adjunktusa Sorin Dan Anghel professzorral. A konkrét kutatások és az azok eredményeit tükröző publikációk témakörei: előállítás (alapelvek, tervezés, kivitelezés, fenntartás), modellezés és szimuláció, diagnosztika, alkalmazások (biodekontamináció és sterilizálás, anyagtudományok, színképelemzés). Figyelembe véve a generátorok és a kiszülési berendezések egyediségét, az előállítási sajátosságok mellett minden eredményük sajátosnak és egyedinek számítható, melyeket nemzetközi elismerésnek örvendő folyóiratokban publikáltak [13–29]. Egyik legfontosabb eredményük a működési stabilitásdiagram (a működési feltételek és a stabil kiszülés kölcsönös viszonyát szemléltető ábra), amelyet elsőként publikáltak kapacitíven csatolt rádiófrekvenciás plazmák (CCP) [27] és síkpárhuzamos geometriában előállított, dielektrikummal gátolt kiszülések (DBD) számára [16].

2.5. Orvosi és biofizika

Az orvosi fizika szakterültébe sorolható Szabó László, a BBTE Fizika Kara volt hallgatójának, doktoranduszának, majd a kolozsvári Nicolae Stăncioiu Kardiológiai Intézet fizikusának tevékenysége. Kutatásai lényegében interdiszciplináris jellegűek. Molekulafizikai, spektroszkópiai ismereteit használja fel orvosi alkalmazások során használt vegyületek tanulmányozására. Egyik kutatási területe farmakológiai érdekltségű molekulák szerkezeti tanulmányozása IR, Raman, SERS, röntgendiffrakció és NMR (Nuclear Magnetic Resonance) módszerekkel. Ennek keretében vizsgálta az aripiprazol, dofetilid, amlodipin besilat, 5-para-nitrobenzylidene-thiazolidine-2-thione-4-one, 5-(3-pyridyl-methylidene)-thiazolidine-2-thione-4-one, amoxicilin, paroxetin, pindolol, verapamil, atenolol, metoprolol, metoklopramid molekulák szerkezeti módosulásait, a pH változását a környezeti tényezők hatására stb., mind szilárd, mind oldott állapotban, ezüst és arany kolloidon történő adszorbeálás után. A tanulmányok tartalmazzák ezen molekulák szerkezeti, fizikai-kémiai jellemzését, és a kísérleti adatok korrelálását elméleti DFT (Density Functional Theory) típusú módszerekkel. A kutatások eredményei rangos, nemzetközileg elismert folyóiratokban jelentek meg [1–13].

Nagy elismerésben részesültek újdonságuk és sokféle alkalmazási lehetőségeik miatt az ammónium-purpurát, 4-(2-pyridylazo)-rezorcinol, Eriochrome Black T,

Calcon és az 1-(2-pyridylazo)-2-naphthol molekulák IR, Raman, UV-Vis és SERS spektroszkópiai módszerekkel vizsgált kísérleti adatai és azok DFT típusú elméleti módszerekkel történő korrelálása, a molekuláris kationos felismeréses tulajdonságaik és a különböző fémionokkal (Al(III), Mn(II), Fe(III), Cu(II), Zn(II), Pb(II) stb.) képezett komplexek tanulmányozása [14–18]. Kutatásait a BBTE Fizika Karának Onuc Cozar vezette csoportjának tagjaival, valamint a magyarországi Richter Gedeon Nyrt. kutatócsoportjával együttműködve végezte.

A mesterségesen előállított implantátum-alapanyagok kutatásai közül napjainkban egyre inkább kiemelkednek a bioüvegek és biokerámiaak szintézisével és szerkezetvizsgálatával foglalkozó tanulmányok. A növekvő figyelmet a természetes csontéhoz hasonló összetételűeknek, porozitásuknak és kiemelkedő bioaktivitásuknak köszönhetik. A bioüvegekhez nagy reményeket fűz az orvostudomány, mivel képesek hegyszövet képződése nélkül, spontán kötődni az élő csonthoz, mely a bioaktivitás legfontosabb feltétele.

A bioaktív üvegek tanulmányozásával foglalkozott Magyar Klára a BBTE Bio-Nanotudományok Interdiszciplináris Kutatóintézetében. Magyar Klára Simon Viorica professzor vezetése alatt szerezte meg doktori fokozatát, és az ő csoportjában dolgozik rész munkaidős kutatóként. Kutatói pályafutását még egyetemi hallgató korában, illetve doktori tanulmányai alatt elkezdte, amikor a részképzéses ösztöndíjakkal köszönhetően többször is lehetősége volt bekapcsolódnia az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpontjában dolgozó, Váró György által vezetett csoport munkájába. Itt a látható fényt idegi jelekké átalakító fotoreceptorok működésében meghatározó szerepet játszó rhodopszinban lejátszódó fotokémiai reakciók mechanizmusát tanulmányozta. Ebből az időszakból származnak [24–26] publikációi. Doktori disszertációjának megvédése után csatlakozott a bioaktív üvegeket tanulmányozó csoporthoz.

A bioaktív üvegek előállításának többféle módja ismeretes. Legújabbban az oldattechnikán alapuló technológiák terjedtek el, melyeknek alkalmazásával kedvezőbb tulajdonságok (pl.: pontosan kontrollált összetétel, nagy tisztaság, megfelelő porozitás, jó bioaktivitás stb.) érhetőek el. Az egyik legelterjedtebb, oldatból kiinduló eljárás a szol-gél módszer. Széles körű alkalmazása leginkább annak köszönhető, hogy a kialakuló szerkezet már molekuláris szinten alakítható, irányítható. Magyar Klára és munkatársai ezt a módszert alkalmazva állítottak elő bioaktív üvegeket. A bioaktív üvegek alapját képező szilikát térháló miatt a szilikátok testnedvben való oldhatósága lassú. Bioaktivitásukat annak köszönhetik, hogy a termódosító ionok hatására (mint pl. a Ca^{2+}) rendezetlen szerkezet alakul ki. A SiO_2 alapú üvegek mellett a P_2O_5 , valamint a $\text{P}_2\text{O}_5\text{-B}_2\text{O}_3$ alapú üvegeket is tanulmányozták. Ezek testnedvben való oldhatósága magasabb, de gyengébb mechanikai paraméterekkel rendelkeznek [28, 19, 23, 29].

Az üvegek egy speciális családját alkotják a radioterápiában használható ittrium-alumínium-szilikát üvegek. Az ittrium-alumínium-szilikát üvegek összetételét vasoxiddal bővítve, a daganatterápiában való alkalmazásuk kiterjeszhető a radiote-

rapiáról a lokális hipertermiára. A lokális hipertermia azon alapul, hogy magasabb hőmérséklet hatására elpusztulnak bizonyos tumorsejtek. Az élő szervezetbe bejutatott anyagok viselkedését azonban a felületi tulajdonságok is befolyásolják. Mivel ezek a felületi tulajdonságok függenek a lokális atomi elrendeződéstől, arra keresték a választ, hogy ezt milyen mértékben befolyásolja a vasoxiddal való szennyezés. A kapott eredmények az mutatták, hogy a vas kristályszerkezetben való elrendeződése függ a szennyezettség mértékétől [27, 28].

Egy anyag biokompatibilitását döntően az határozza meg, hogy az adott anyag és a vér összetevői között milyen kölcsönhatás alakul ki. A bioaktivitás olyan szimulált biológiai folyadékban (SBF) ellenőrizhető, melynek szervesen ionkoncentrációja megközelítőleg azonos az emberi vérplazmában található ionkoncentrációval. Mivel a keringési rendszerben a legnagyobb számban található fehérje a szérumban albumin, a szervesen ionokat tartalmazó SBF-et marhától származó szérumban albuminnal (BSA) dúsították, és így vizsgálták a vastartalmú alumínium-szilikát rendszerekkel való kölcsönhatását. Megállapították, hogy az üvegek SBF-ben való merülése után a felületen a kalcium-foszfát típusú egységek önszerveződését a vastartalom növekedéssel korlátozza. Ugyanakkor a kalcium- és foszforionoknak az SBF-ből a felületre való átadását növeli az albumin fehérje kötődése [20].

Amikor egy szilárd test kölcsönhatásba kerül egy fehérjéket tartalmazó folyadékkal, a fehérjék gyorsan adszorbalódnak a szilárd test felületére. Az adszorbalódott fehérje konformációja változást szenvedhet az adszorbción során, mely a későbbiekben befolyásolhatja a sejtek válaszreakcióját. Ezekből kiindulva, FTIR és XPS spektroszkópiai módszereket használva vizsgálták a vérplazmában található két fehérje (BSA és fibrinogén) kölcsönhatását a vasat és itriumot tartalmazó alumínium-szilikát rendszerekkel. A kapott eredmények arra engedtek következtetni, hogy a tanulmányozott anyagok biokompatibilisek, ugyanakkor a fibrinogén fehérje jobb felületi fedést mutat, mint a jóval kisebb szérumban albumin [21].

Tanulmányozták azt is, hogy milyen szerepet játszik a fibrinogén kötődése a bioaktív üvegek felületén a hidroxipatit réteg kialakulása során. Ezt szolgát mód-szerrel előállított foszfoszilikát felületeken FTIR spektroszkópiát használva vizsgálták. Az SBF-ben történő bioaktív elemzés megerősíti a hidroxipatit réteg növekedését az üveg felületéhez kötődött fibrinogén felületén. A fibrinogén konformáció változása és a hidroxipatit réteg növekedése között szoros kapcsolatot tudtak kimutatni [19].

3. Következtetések

A vizsgált évtized tudományos munkákban és eredményekben rendkívül gazdag volt. Jelen összefoglaló terjedelme nem tette lehetővé, hogy az erdélyi magyar fizikus kutatók összes műveit (több mint 400 publikáció) értékeljük, a szakirodalmi

lista távolról sem teljes. A válogatásnál figyelembe vettük, hogy a tudományos kommunikációnak változatos formái vannak, melyek céljaikban, illetve célközönségükben különböznek egymástól. Ennek függvényében a kutatók eredményeiket többféle formában közlik. Elsőként gyakran konferencia keretében más kutatókkal ismertetik meg, esetleg hazai vagy egyetemi folyóiratban jelentetik meg előközleményként. A tudományos közlemények közül a legfontosabbak a nemzetközi szinten elismert folyóiratcikkek. Ebből kiindulva figyelmünket a nemzetközi, ISI (Science Citation Index) adatbázisában szereplő folyóiratokban megjelentett cikkekre összpontosítottuk. Megelégedettséggel tölthet el, hogy ezek száma túllépi a 250-et, és jelentős mértékben nemzetközi együttműködések termékei.

Bátran kimondhatjuk, hogy az erdélyi magyar fizikusok eredményei nem maradnak el a nemzetközietől. Ebből a szempontból nézve jó úton halad a kutatás. Fizikusaink megtalálták a módját annak, hogy a maguk javára fordítsák a határok átjárhatóságának előnyeit, bekapcsolódjanak a nemzetközi vérkeringésbe. Ennek természetes következménye, hogy publikációik nyelve az angol. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kutatás nem erdélyi és nem magyar. Erdélyi magyar szakemberek érték el ezeket az eredményeket, ily módon járulva hozzá itthoni intézményeink nemzetközi megismertetéséhez és hírük növeléséhez.

Kutatási eredményeiket angol nyelven közzölték, ez azonban nem jelenti azt, hogy mellőzik a magyar szaknyelvet, és hogy ne tartanak szem előtt ennek megismertetését, terjesztését. Ezt a célt szolgálta a tizenhárom, magyar nyelven megjelent szakkönyv. Szerzőik nagy odafigyeléssel kerülték az idegen szakszavak, kifejezések és mondatszerkezetek használatát. Gondolataikat szabatosan, a magyar szaknyelvet gazdagítva fogalmazták meg. Hasonló célt is követtek számos népszerűítő cikkükben és előadásaik alkalmával.

A kutatáshoz szorosan kapcsolódik az egyetemi szintű oktatás, ezen belül a tanárképzés. A fizika területén is fellelhetőek a tanárképzésnek az egész romániai egyetemi oktatásra jellemző hiányosságai. Sajnos a tanári, így a fizikatanári pálya presztízse a rendszerváltozás utáni két évtizedben fokozatosan csökkent. Ennek eredménye a tanári pálya vonzásának erőteljes visszaesésében mutatkozott meg, és visszahatott ezen életpályára kerülő hallgatók felkészültségére. Ha nem történik változás tíz-tizenöt éven belül, óriási fizikatanár-hiánnyal kell számolni. Oktatásunk jelenleg inkább kutatáscentrikus, a bolognai rendszer inkább ennek felel meg. Az egyetem feladata nem csak a kutatók képzése kell hogy legyen, mellette a tanárképzésre is oda kell figyelni. A közoktatásban oktatásban dolgozó, rosszul képzett, kellő szakmai és pedagógiai felkészültség nélküli tanárok nem képesek megszerettetni a tanulókkal a fizikát, felkelteni érdeklődésüket. Egyre kisebb lesz a fizikát megszerető gyerekek száma, ami visszahat majd a kutatóképzésre is. Ennek megoldása azonban nem egy kar oktatóin múlik. Szükség van az egész rendszer reformjára.

Szakirodalom

1. fejezet

1. Z. Néda, K.-t. Leung, L. Józsa, M. Ravasz
Spiral cracks in drying precipitates
PHYS. REV. LETT. 88: Article №: 095502, pp.1–4. (2002)
2. M. Ravasz, Gy. Szabó, A. Szolnoki
Spreading of families in cyclic predator-prey models
PHYSICAL REVIEW E 70: Article №: 012901, pp. 1–4. (2004)
3. L. Kenéz, J. Karácsony, A. Libál
Ion current to a Langmuir probe in multi-component multiply ionized plasma
STUDIA UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI, PHYSICA 47:(1), pp. 63–69. (2002)
4. Z. Néda, S. Volkán-Kacsó
Flatness of the setting Sun
AM. J. PHYS 71: pp. 379–385. (2003)
5. S. Darabont, C. Neamţu, S. I. Farcaş, L. Tapasztó
EPR of Fe³⁺ ion and symmetry of [AlF₅ center dot H₂O](²⁻) complex ion in (NH₄)₂AlF₅ center dot H₂O single crystals
APPLIED MAGNETIC RESONANCE 25:(1) pp. 1–12. (2003)
6. L. Kenéz, J. Karácsony, A. Derzsi
Langmuir-probe study of the hot electron cyclotron resonance ion source plasma
STUDIA UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI, PHYSICA 49:(2), pp. 20–37. (2004)
7. L. Nagy, S. Borbély, K. Póra
Interference effects in the photoionization of molecular hydrogen
PHYS. LETT. A 327: pp. 481–489. (2004)
8. L. Nagy, S. Borbély, K. Póra
Interference effects in the ionization of diatomic molecules
BRAZILIAN JOURNAL OF PHYSICS 36: pp. 511–514. (2006)
9. S. Darabont, P. Nemes-Incze, K. Kertész, L. Tapasztó, A. Koós, Z. Osváth, Z. Sárközi, Z. Vértesy, Z. E. Horváth, L. P. Biró
Synthesis of carbon nanotubes by spray pyrolysis and their investigation by electron microscopy
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 7:(2) pp. 631–636. (2005)
10. P. Hantz, J. Partridge, Gy. Láng, Sz. Horvát, M. Ujvári
Ion-Selective Membranes Involved in Pattern-Forming Processes
J. PHYS. CHEM. B 108: pp. 18135–18139. (2004)
11. Sz. Horvát, P. Hantz
Pattern Formation Mediated by Ion-Selective Membranes: Models and Simulations
J. CHEM. PHYS. 121: Article №: 034707 pp.1–5. (2005)
12. P. Hantz, I. Biró
Phase Separation in the Wake of Moving Fronts: Experiments and Simulations,
PHYSICAL REVIEW LETTERS 96: Article №: 088305 pp. 1–4. (2006)

13. E.-Á. Horváth, Járai-Szabó Ferenc, Néda Zoltán
Spring-block type model for crack propagation in glass plates
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 10: pp. 2433–2437. (2008)
14. Z. Sárközi, K. Kertész, A. Koós, Z. Osváth, L. Tapasztó L, Z. E. Horváth, P. Nemes-Incze, I. Zs. Jenei, Z. Vértesy, N. S. Daróczi, S. Darabont, O. Pana, L. P. Biró
Synthesis of carbon nanotubes from liquid hydrocarbons using a spray-pyrolysis method
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 10:(9) pp. 2307–2310. (2008)
15. Z. Néda, R. Sumi, M. Ercsey-Ravasz, M. Varga, B. Molnár, Gy. Cseh
Correlation clustering on Networks
J. PHYS. A 42: Article №: 345003, pp. 1–15. (2009)
16. Filep Emőd, Néda Árpád
Általános Fizika
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2007. 182 p.
17. Filep Emőd, Néda Árpád
Hőtan
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2003. 240 p.
18. Filep Emőd, Néda Árpád
Mechanika
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2003. 220 p.
19. Kenéz Lajos
Elektrotechnika I.
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2008. 262 p.
20. Kenéz Lajos
Elektrotechnika I. (második kiadás)
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2010. 262 p.
21. Karácsony János, Kenéz Lajos
Optika I.
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2008. 160 p.
22. Nagy László
Közelítő és numerikus módszerek az atomfizikában
Kolozsvár: Scientia Kiadó, 2002. 142 p.
23. Néda Zoltán, Libál András, Kovács Katalin
Elemi kvantummechanika
Kolozsvár: Egyetemi Kiadó, 2006. 163 p.
24. Néda Zoltán
A fényre szabott fizika (...vagy a speciális relativitás elmélete)
Kolozsvár: Egyetemi Kiadó, 2007. 107 p.
25. Búzás Gábor
Bevezetés a digitális elektronikába
Kolozsvár: Ábel Kiadó, 2008. 114 p.
26. Néda Árpád, Sárközi Zsuzsa., Járai-Szabó Ferenc, Deák Róbert
Mechanika és hőtan laboratóriumi jegyzet
Kolozsvár: Egyetemi Kiadó, 2006. 111 p.

27. Simon Alpár, Karácsony János
Plazmafizika
Kolozsvár: Egyetemi Kiadó, 2008. 204 p.
28. Anghel Sorin Dan, Simon Alpár
Plasma de înaltă frecvență
Kolozsvár: Napoca Star Kiadó, 2002. 256 p.
29. Biró Domokos
Straturi subțiri nanostructurate
Marosvásárhely: Editura Universității Petru Maior, 2004. 354 p.
30. Lázár Zsolt, Lázár József, Járai-Szabó Ferenc
Numerikus módszerek
Kolozsvár: Egyetemi Kiadó, 2008.
31. Darabont Sándor, Jenei István Zoltán
Szilárdtestfizika
Budapest: NDP Kiadó, 2009. 285 p.
32. Gábos Zoltán
A harmadik erdélyi egyetem fizikusai
TERMÉSZET VILÁGA 1:(különszám), pp. 30–34. (2006)
33. Gábos Zoltán, Nagy László
Investigations of Gyula Farkas in the Fields of Electrodynamics and Relativity Theory
International Conference In Memoriam Gyula Farkas. (Kolozsvár, Románia, 2005. augusztus 23–26.)
In: Kása Zoltán, G. Kassay, J. Kolumbán (szerk.)
Proceedings of the International Conference In Memoriam Gyula Farkas. 155 p.
Kolozsvár: Egyetemi Kiadó, 2006. pp. 75–85.
34. Gábos Zoltán
A Lobacsevszkij–Bolyai-metrika
In: Mezei Ildikó Ilona, Nagy Gábor Péter, Varga Csaba (szerk.)
A tér absolute igaz tudománya. Jubileumi előadás Bolyay János születésének 100-dik évfordulója alkalmából. 172 p.
Kolozsvár–Szeged: Ábel Kiadó, 2012. pp. 157–170.

2. Fejezet

2.1. Alfejezet

1. Z. Sárközi, E. Káptalan, Z. Néda, Sz. Boda, A. Tunyagi, T. Roska
Optimization induced collective behavior in a system of flashing oscillators
INT. J. OF BIFURCATION AND CHAOS 22: Article №: 1230002 pp.1–9. (2012)
2. E. A. Horváth, F. Járai-Szabó, Y. Brechet, Z. Néda
Spring-block approach for crack patterns in glass
CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS 10: pp. 926–935. (2012)
3. B. Tyukodi, Z. Sárközi, Z. Néda, A. Tunyagi, E. Györke
The Boltzmann constant from a snifter
EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS 33: pp. 455–465 (2012)
4. L. P. Csernai, G. Mocanu, Z. Néda
Fluctuations in hadronizing quark-gluon plasma
PHYSICAL REVIEW C 85: Article №: 068201 pp. 1–6. (2012)

5. R. Deák, Z. Néda
Kinetic Monte Carlo approach for triangular-shaped Pt islands on Pt(111) surfaces
PHYSICA STATUS SOLIDI B: 249 pp. 1709–1716. (2012)
6. A. Derzsi, Z. Néda
A seed diffusion model for tropical tree diversity patterns
PHYSICA A 391: pp. 4798–4806. (2012)
7. F. Járjai-Szabó, Z. Néda
Earthquake models describes traffic jams caused by imperfect driving styles
PHYSICA A 391: pp. 5727–5738. (2012)
8. N. Derzsi, Z. Néda, M. A. Santos
Income distribution patterns from a complete social security database
PHYSICA A 391: pp. 5611–5619. (2012)
9. R. Deák, Z. Néda, P. B. Barna
A kinetic Monte Carlo approach for self-diffusion of Pt atom clusters on a Pt(111) surface
COMM. IN COMP. PHYS.10: pp. 920–939. (2011)
10. F. Járjai-Szabó, E. A. Horvát, R. Vajtai, Z. Néda
Spring-block approach for nanobristle patterns
CHEM. PHYS. Lett. 511: pp. 378–383. (2011)
11. F. Járjai-Szabó, B. Sándor, Z. Néda
Spring-block model for a single-lane highway traffic
CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS 9: pp. 1002–1009. (2011)
12. A. Derzsi, N. Derzsy, E. Káptalan, Z. Néda
Topology of the Erasmus student mobility network
PHYSICA A 390: pp. 2601–2610. (2011)
13. G. Máté, Z. Néda, J. Benedek
Spring-Block model reveals region-like structures
PLOS ONE 6: Article №:16518, pp. 1–8. (2011)
14. E. Balogh, I. Simonsen, B. Z. Nagy, Z. Néda
Persistent collective trend in stock markets
PHYSICAL REVIEW E 82: Article №:06611, pp. 1–9. (2010)
15. K. T. Leung, Z. Néda
Criticality and pattern formation in fracture by residual stresses
PHYSICAL REVIEW E 82: Article №:046118, pp. 1–10. (2010)
16. Sz. Horvát, A. Derzsi, Z. Néda, A. Balog
A spatially explicit model for tropical tree diversity patterns
JOURNAL OF THEORETICAL BIOLOGY 265: pp. 517–523. (2010)
17. A. E. Horváth, F. Járjai-Szabó, G. Kaptay, R. Vajtai, Z. Néda
Pattern formation and selection in nanotube array
UNIV. POLITEHNICA OF BUCHAREST SCIENTIFIC BULLETIN, SERIES A, APPLIED MATHEMATICS AND PHYSICS 72: pp. 27–32. (2010)
18. Z. Néda, F. Járjai-Szabó, E. Káptalan, R. Mahnke
Spring-block models and highway traffic
CONTROL ENGINEERING AND APPLIED INFORMATICS 11: pp. 3–10. (2009)
19. Z. Néda, R. Sumi, M. Ercsey-Ravasz, M. Varga, B. Molnár, Gy. Cseh
Correlation clustering on Networks
J. PHYS. A 42: Article №:345003, pp. 1–15. (2009)

20. Ercsey-Ravasz Mária, Roska Tamás, Néda Zoltán
Stochastic optimization of spin-glasses on cellular neural/nonlinear network based processors
PHYSICA A **38**: pp. 1024–1030. (2009)
21. R. Sumi, Z. Néda, A. Tunyagi, Cs. Szasz
Nontrivial spontaneous synchronization
PHYSICAL REVIEW E **79**: Article №:056205, pp. 1–9. (2009)
22. M. Ercsey-Ravasz, T. Roska, Z. Néda
Cellular Neural Networks for NP-hard optimizations
EURASIP JOURNAL ON ADVANCES IN SIGNAL PROCESSING **2009**: Article №:646975, pp. 1–7. (2009)
23. M. Ercsey-Ravasz, Z. Sárközi, Z. Néda, A. Tunyagi, I. Burda
Collective behavior of electronic fireflies
EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS B **65**: pp. 271–277. (2008)
24. R. Deák, Z. Néda, P. B. Barna
A simple kinetic Monte Carlo Approach for Epitaxial Submonolayer growth
COMMUNICATIONS IN COMPUTATIONAL PHYSICS **3**: pp. 822–833. (2008)
25. M. Ercsey-Ravasz, T. Roska, Z. Néda
Statistical physics on cellular neural network computers
PHYSICA D **237**: pp. 1226–1234. (2008)
26. R. Sumi, Z. Néda
Molecular dynamics approach to correlation clustering
INTERNATIONAL JOURNAL OF MODERN PHYSICS C **19**: pp. 1349–1358. (2008)
27. R. Deak, Z. Néda, P. Barna
A novel kinetic Monte Carlo method for epitaxial growth
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS **10**: pp. 2445–2450. (2008)
28. R. Sumi Robert, Z. Néda
Synchronization of multi-mode pulse-coupled stochastic oscillators
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS **10**: pp. 2455–2460. (2008)
29. A. E. Horvath, F. Járjai-Szabó, Z. Néda
Spring-block type model for crack propagation in glass plates
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS **10**: pp. 2433–2437. (2008)
30. M. Ercsey-Ravasz, T. Roska, Z. Néda
Cellular neural networks for NP-hard optimization
11TH INTERNATIONAL WORKSHOP ON CELLULAR NEURAL NETWORKS AND THEIR APPLICATIONS, IEEE CIRCUITS & SYST SOC: pp. 52–56. (2008)
31. F. Járjai-Szabó, Z. Néda
On the size distribution of Poisson Voronoi cells
PHYSICA A **385**: pp. 518–526. (2007)
32. F. Járjai-Szabó, Z. Néda, S. Astilean, C. Farcau, A. Kuttesch
Shake induced order in nanosphere systems
EUROPEAN PHYSICAL JOURNAL E **23**: pp. 153–159. (2007)

33. M. A. Santos, R. Coelho, G. Hegyi, Z. Néda, J. J. Ramasco
Wealth distribution in modern and medieval societies
EUROPEAN PHYSICAL JOURNAL ST 143: pp. 81–85. (2007)
34. G. Hegyi, Z. Néda, M. A. Santos
Wealth distribution and Pareto's law in the Hungarian medieval society
PHYSICA A 380: pp. 271–277. (2007)
35. K. Kovács, Z. Néda
Disorder-driven phase transition in a spring-block type magnetization model
PHYSICS LETTERS A 361: 18–23. (2007)
36. M. Ercsey-Ravasz, T. Roska, Z. Néda
Stochastic simulations on the cellular wave computers
EUROPEAN PHYSICAL JOURNAL B 51: pp. 407–411. (2006)
37. K. Kovács, Z. Néda
Critical behavior of a spring-block model for magnetization
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 8: pp. 1088–1092. (2006)
38. M. Ercsey-Ravasz, T. Roska, Z. Néda
Perspectives for Monte Carlo simulations on the CNN Universal Machine
INT. J. OF MODERN PHYSICS C 17: pp. 909–922. (2006)
39. F. Járαι-Szabó, A. Kutttesch, S. Astilean, Z. Néda, N. Chakrapami, P. M. Ajayan, R. Vajtai
Spring-block models for capillarity driven self-organized nanostructures
J. OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 8: pp. 1083–1087. (2006)
40. Z. Néda, R. Florian, M. Ravasz, A. Libál, G. Györgyi
Phase transition in an optimal clusterization model
Perspectives for Monte Carlo simulations on the CNN universal machine
PHYSICA A 362: pp. 357–369. (2006)
41. A. Kutttesch, C. Farcau, Z. Néda
Controlled deposition of photonic polystyrene nano sphere films
PROCEEDINGS OF THE SOCIETY OF PHOTO-OPTICAL INSTRUMENTATION ENGINEERS (SPIE) 6785: pp. O7850–O7850. (2008)
42. K. Kovács, Y. Brechet, Z. Néda
A Spring-block Model for Barkhausen Noise
MODELLING AND SIMULATION IN MAT. SCI. ENG. 13(8) pp. 1341–1352. (2005)
43. F. Járαι-Szabó, S. Astilean, Z. Néda
Understanding self-assembled nanosphere patterns
CHEMICAL PHYSICS LETTERS 408: pp. 241–246. (2005)
44. R. Coelho, Z. Néda, J. J. Ramasco, M. A. Santos
A family-network model for wealth distribution in societies
PHYSICA A 353: pp. 515–528. (2005)
45. Z. Néda, A. Nikitin, T. Vicsek
Synchronization of two-mode stochastic oscillators: a new model for rhythmic applause and much more
PHYSICA A 321: pp. 238–247 (2003)

46. Z. Néda, S. Volkán-Kacsó
Flatness of the setting Sun
AM. J. PHYS. **71**: pp. 379–385. (2003)
47. H. Jeong, Z. Néda, A. L. Barabási
Measuring preferential attachment in evolving networks
EUROPHYS. LETT. **61**: pp. 567–572. (2003)
48. I. Farkas, H. Derényi, Z. Jeong, Z. Néda, Z. N. Oltvai, E. Ravasz, A. Schubert, A. L. Barabási, T. Vicsek
Networks in life, scaling properties and eigenvalue spectra
PHYSICA A **314**: pp.25–34 (2002)
49. A. L. Barabási, H. Jeong, Z. Néda, E. Ravasz, A. Schubert, T. Vicsek
Evolution of the social network of scientific collaborations
Physica A **311**: pp. 590–614 (2002)
50. Z. Néda, K.-t. Leung, L. Józsa, M. Ravasz
Spiral cracks in drying precipitates
PHYS. REV. LETT. **88**: Article №:095502, pp. 1–4. (2002)
51. A. Szolnoki, G. Szabó, M. Ravasz
Three-state Potts model in combination with the rock–scissors–paper game
PHYSICAL REVIEW E **71**: Article №:027102, pp.1–4. (2005)
52. M. Ravasz, Gy. Szabó, A. Szolnoki
Spreading of families in cyclic predator-prey models
PHYSICAL REVIEW E **70**: Article №:012901, pp. 1–4. (2004)
53. M. Ercsey-Ravasz, Z. Toroczkai
Optimization hardness as transient chaos in a continuous-time approach to constraint satisfaction
NATURE PHYSICS **7**: pp. 966–971. (2011)
54. M. Ercsey-Ravasz, M. Toroczkai
The Chaos Within Sudoku
SCIENTIFIC REPORTS **2**: pp. 755–762. (2012)
55. N. T. Markov, P. Misery, A. Falchier, C. Lamy, J. Vezoli, R. Quilodran, P. Giroud, M. A. Gariel, M. Ercsey-Ravasz, L. J. Pilaz, C. Huisoud, P. Barone, C. Dehay, Z. Toroczkai, D. C. Van Essen, H. Kennedy, K. Knoblauch
Areaspecific visual cortical connectivity profiles revealed by quantitative brain-wide analysis
CEREBRAL CORTEX **21**: (6) pp. 1254–1262. (2011)
56. P. Mercea, V. Tosa, K. Kovács, O. Piringer
Modeling Migration of Chemical Impurities in Drinking Water Supply Systems
AIP CONFERENCE PROCEEDINGS **1281**: pp. 87–90. (2010)
57. V. Toşa, K. Kovács
Numerical model to solve impurities' migration in water pipes
JOURNAL OF PHYSICS: CONFERENCE SERIES **182**: Article №:012042, pp. 1–4. (2009)
58. V. Tosa, K. Kovács, P. Mercea, O. Piringer
Modeling migration of chemical impurities in non-homogeneous multilayer systems
AIP CONFERENCE PROCEEDINGS **1168**: pp. 657–660. (2009)

59. V. Tosa, K. Kovács, P. Mercea, O. Piringer
A finite difference method for modeling migration of impurities in multilayer systems
AIP CONFERENCE PROCEEDINGS 1048: pp. 802–805. (2008)
60. K. Kovács, E. Balogh, J. Hebling, V. Toşa, K. Varjú
Quasi-Phase-Matching High-Harmonic Radiation Using Chirped THz Pulses
PHYS. REV. LETT. 108: Article №:193903, pp.1–5. (2012)
61. E. Balogh, K. Kovács, V. Toşa, K. Varjú
A case study for terahertz-assisted single attosecond pulse generation
J. PHYS. B – AT. MOLEC. OPT. PHYS. 45: Article №:074022, pp. 1–5. (2012)
62. M. Negro, C. Vozzi, K. Kovács, C. Altucci, R. Velotta, F. Frassetto, L. Pop, P. Villorresi, S. De Silvestri, V. Tosa, S. Stagira
Gating of high-order harmonics generated by incommensurate two-color mid-IR laser pulses
LASER PHYSICS LETTERS 8:(12) pp. 875–879. (2011)
63. E. Balogh, K. Kovács, P. Dombi, J. A. Fülöp, G. Farkas, J. Hebling, V. Tosa, K. Varjú
Single attosecond pulse from terahertz-assisted high-order harmonic generation
PHYS. REV. A. 84: pp. 023806 (2011)
64. C. Vozzi, M. Negro, F. Calegari, S. Stagira, K. Kovács, V. Tosa
Phase-matching effects in the generation of high-energy photons by mid-infrared few-cycle laser pulses
NEW J. PHYS. 13: Article №:073003, pp 1–17. (2011)
65. K. Kovács, V. Toşa
Quantum Trajectories of Electrons in Arbitrary Laser Fields
JOURNAL OF MODERN OPTICS 57: pp. 977–983. (2010)
66. V. Tosa, K. Kovács, C. Altucci, R. Velotta
Generating single attosecond pulse using multi-cycle lasers in a polarization gate
OPTICS EXPRESS 17: Article №:17700, pp. 17700–17710. (2009)
67. P. Hantz
Germinating surfaces in reaction–diffusion systems? Experiments and a hypothesis
J.CHEM.PHYS. 117:(14) pp. 6646–6654. (2002)
68. B. P. J. de Lacy Costello, P. Hantz, N. M. Ratcliffe
Voronoi diagrams generated by regressing edges of precipitation fronts
J.CHEM.PHYS. 120:(5) pp. 2413–2416. (2004)
69. P. Hantz, J. Partridge, Gy. Láng, Sz. Horvát, M. Ujvári
Ion–Selective Membranes Involved in Pattern-Forming Processes
J.PHYS.CHEM.B. 108: pp. 18135–18139. (2004)
70. Sz. Horvát, P. Hantz
Pattern formation induced by ion-selective surfaces: Models and simulations
J.CHEM.PHYS. 123: Article №:034707, pp. (1–5). (2005)
71. P. Hantz, I. Biró
Phase Separation in the Wake of Moving Fronts: Experiments and Simulations
PHYSICAL REVIEW LETTERS 96: Article №:088305, pp. 1–4. (2006)
72. A. Lázár, Zs. Lázár, A. Biró, M. Györi, Zs. Tarnok, Cs. Prekop, A. Keszei, K. Stefanik, J. Gádoros, P. Halász, R. Bódizs
Reduced fronto-cortical brain connectivity during NREM sleep in Asperger syndrome: An EEG spectral and phase coherence study
CLINICAL NEUROPHYSIOLOGY 121: pp. 1844–1854. (2010)

73. Zs. Lázár, L. Kovács, Z. Máthé
COMODI: Architecture for a Component-Based Scientific Computing System
LECTURE NOTES IN COMPUTER SCIENCE 4699: pp. 280–288. (2007)
74. V. Magas, L. P. Csernai, E. Molnár, Zs. Lázár, Á. Nyíró, K. Tamosiunas
Covariant description of kinetic freeze-out through a finite time-like layer
J. PHYS. G: NUCL. PART. PHYS 34: pp. 1901–1916. (2007)
75. Sz. Boda, Sz. Ujvari, A. Tunyagi and Z. Neda, Kuramoto
Otype phase transition with metronomes
EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS 34: pp. 1451–1463. (2013)
76. Sz. Horvat and Z. Neda
The complex parameter space of a two-mode oscillator model
PHYSICA D – NONLINEAR PHENOMENA 256: pp. 43–50. (2013)
77. Sz. Boda, Z. Neda, B. Tyukodi and A. Tunyagi
The rhythm of coupled metronomes
EUROPEAN PHYSICAL JOURNAL B 86: pp. 263–270. (2013)
78. B. Sandor, F. Jarai-Szabo, T. Tel and Z. Neda
Chaos on the conveyor belt
PHYSICAL REVIEW E 87: Article №: 042920, pp. 1–8. (2013)
79. B. Tyukodi, I. A. Chioar and Z. Neda
A kinetic Monte Carlo study for stripe-like magnetic domains in ferrimagnetic thin films
CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS 11: pp. 487–496. (2013)
80. D. J. Wang, Z. Neda and L. P. Csernai
Viscous potential flow analysis of peripheral heavy ion collisions
PHYSICAL REVIEW C 87: Article №: 024908, pp. 1–10. (2013)
81. F. Simini, A. Maritan and Z. Neda
Human mobility in a Continuum Approach
PLOS ONE 8: Article №: e60069, pp. 1–8. (2013)
82. B. Molnár, M. Ercsey-Ravasz
Asymmetric Continuous-Time Neural Networks without Local Traps for Solving Constraint Satisfaction Problems
PLOS ONE 8(9), e73400 (2013).
83. N. T. Markov, M. Ercsey-Ravasz, C. Lamy, A. R. R. Gomes, L. Magrou, Z. Toroczkai, H. Kennedy
The role of long-range connections on the specificity of the macaque interareal cortical network
PNAS 110: pp. 5187–5192 (2013)
84. M. Ercsey-Ravasz, N. T. Markov, C. Lamy, D. C. Van Essen, K. Knoblauch, Z. Toroczkai, H. Kennedy
A predictive network model of cerebral cortical connectivity based on a distance rule
NEURON 80: pp.184–190 (2013)
85. N. T. Markov, M. Ercsey-Ravasz, D. C. Van Essen, K. Knoblauch, Z. Toroczkai, H. Kennedy
Cortical High-density Counter-stream Architectures
SCIENCE 342, 1238406 (2013)

2.2. Alfejezet

1. A. Popa, D. Toloman, O. Raita, A. R. Biris, G. Borodi, T. Mustafa, F. Watanabe, A. S. Biris, S. Darabont, L. M. Giurgiu
Co doped ZnO semiconductor materials: structural, morphological and magnetic properties
CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS **9**:(6) pp. 1446–1451. (2011)
2. A. Popa, O. Raita, D. Toloman, M. Stan, G. Borodi, S. Darabont, L. M. Giurgiu
The Influence of the Annealing Temperature on the Properties of Sn_{1-x}FexO₂ Powders Evidenced by EMR Spectroscopy
APPLIED MAGNETIC RESONANCE **40**:(3) pp. 261–266. (2011)
3. O. Raita, A. Popa, D. Toloman, M. Stan, S. Darabont, L. M. Giurgiu
Co²⁺ Ions in ZnO powders as seen by Magnetic Resonance
APPLIED MAGNETIC RESONANCE **40**:(2) pp. 245–250. (2011)
4. P. Nemes-Incze, L. Tapasztó, S. Darabont, P. Lambin, L. P. Biró
Scanning tunneling microscopy observation of circular electronic superstructures on multiwalled carbon nanotubes functionalised by nitric acid
CARBON **47**:(3) pp. 764–768. (2009)
5. O. Raita, D. Toloman, A. Popa, M. Stan, S. Darabont, L. Giurgiu
EPR investigations of Sn_{1-x}FexO₂ nanopowders
JOURNAL OF PHYSICS: CONFERENCE SERIES **182**:(1) Article №:12076, pp. 1–4. (2009)
6. Z. Sárközi, K. Kertész, A. Koós, Z. Osváth, L. Tapasztó, Z. Horvath, P. Nemes-Incze, I. Zs. Jenei, Z. Vértesy, N. Daroczi, S. Darabont, O. Pana, L. P. Biró
Synthesis of carbon nanotubes from liquid hydrocarbons using a spray-pyrolysis method
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS **10**:(9) pp. 2307–2310. (2008)
7. C. Neamțu, S. Darabont
Melt growth of pure and Mn(2+)-doped KPb(2)Cl(5) single crystals
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS **10**:(9) pp. 2360–2362. (2008)
8. A. Popa, D. Toloman, M. Grecu, G. Mihailescu, S. Darabont, C. Pop, O. Raita, M. Fardis, S. Idziak, S. Hoffmann, L. Giurgiu
Polaron activation energy as evidenced by EMR in colossal magnetoresistive nanowires
APPLIED MAGNETIC RESONANCE **34**:(1–2) pp. 21–26. (2008)
9. M. Ștefan, S. Nistor, S. Darabont, C. Neamțu, E. Goovaerts
Electron and hole trapping in irradiated PbBr₂ : Tl single crystals
N. I. M. PHYS. RESEARCH SECTION B-BEAM INTERACTIONS WITH MATERIALS AND ATOMS **266**:(12–13) pp. 2758–2761. (2008)
10. L. Tapasztó, P. Nemes-Incze, Z. Osváth, M. C. Bein, S. Darabont, L. P. Biró
Complex superstructure patterns near defect sites of carbon nanotubes and graphite
PHYSICA E-LOW-DIMENSIONAL SYSTEMS & NANOSTRUCTURES **40**:(7) pp. 2263–2267. (2008)
11. Z. Osváth, S. Darabont, P. Nemes-Incze, E. Horváth, Z. E. Horváth, L. P. Biró
Graphene layers from thermal oxidation of exfoliated graphite plates
CARBON **45**:(15) pp. 3022–3026. (2007)

12. S. Darabont, C. Neamțu
Czochralski growth of pure and doped lead tungstate single crystals
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 9:(5) pp. 1254–1256. (2007)
13. C. Neamțu, S. Darabont
Melt growth of pure and doped lead(II) halide single crystals
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 9:(5) pp. 1257–1259. (2007)
14. P. Nemes-Incze, N. Daroczi, Z. Sárközi, A. Koós, K. Kertész, O. Tipriğan, Z. Horváth, S. Darabont, L. P. Biró
Synthesis of bamboo–structured multiwalled carbon nanotubes by spray pyrolysis method, using a mixture of benzene and pyridine
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 9:(5) pp. 1525–1529. (2007)
15. Z. Szekrényes, P. Nemes-Incze, S. Darabont, N. Daroczi, A. Koós, Z. Horváth, S. Aștilean, T. Zahn, L. P. Biró
Synthesis and Raman characterization of single–walled carbon nanotubes growth by injection chemical vapour deposition
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 9:(3SI) pp. 605–609. (2007)
16. O. Tipriğan, A. Koós, P. Nemes-Incze, Z. Horváth, Z. Sárközi, S. Simon, S. Darabont S, L. P. Biró
Obtaining bamboo–structured, multiwalled carbon nanotubes using the spray pyrolysis method
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 9:(3SI) pp. 617–620. (2007)
17. L. Tapasztó, P. Nemes-Incze, Z. Osváth, S. Darabont, P. Lambin, L. P. Biró
Electron scattering in a multiwall carbon nanotube bend junction studied by scanning tunneling microscopy
PHYSICAL REVIEW B 74:(23) Article №:235422, pp. 1–6 (2006)
18. D. Toloman, G. Mihailescu, S. Darabont, C. Pop, L. Olenic, A. Popa, O. Raita, M. Jivanescu, M. N. Grecu, L. Giurgiu, S. Idziak, S. Hoffmann
Synthesis and electron spin resonance of La₂/3Ca₁/3MnO₃ nanowires
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 8:(2) pp. 467–469. (2006)
19. I. Coroiu, E. Culea, I. V. Simiti, S. Darabont
Magnetic properties of some gadolinium silica glass ceramics
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 8:(2) pp. 526–528. (2006)
20. I. Coroiu, G. Borodi, I. V. Simiti, S. Darabont, I. Bratu, E. Culea, N. Jumate
Crystallization process in xGd(2)O(3)(1-x)(0.95SiO(2)0.05Na(2)O) ceramic system
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 8:(2) pp. 529–532. (2006)
21. R. Turcu, S. Darabont, A. Nan, N. Aldea, D. Macovei, D. Bica, L. Vékás, O. Pana, M. Soran, A. Koós, L. P. Biró
New polypyrrole–multiwall carbon nanotubes hybrid materials
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 8:(2) pp. 643–647. (2006)

22. Z. Horváth, K. Kertész, L. Pethő, A. Koós, L. Tapasztó, Z. Vértesy, Z. Osváth, S. Darabont, P. Nemes-Incze, Z. Sárközi, L. P. Biró
Inexpensive, upscalable nanotube growth methods
CURRENT APPLIED PHYSICS 6:(2) pp. 135–140. (2006)
23. O. Pana, L. Giurgiu, S. Darabont, V. Iancu, M. Ciurea, M. Grecu, A. Bot
Core-shell effects in granular perovskite manganites
JOURNAL OF PHYSICS AND CHEMISTRY OF SOLIDS 67:(1–3) pp. 624–627. (2006)
24. I. Deac, L. Giurgiu, S. Darabont, R. Tetean, M. Miron, E. Burzo
Al–substitution effects on physical properties of the colossal magnetoresistance compounds $\text{La}_{0.67}\text{Ca}_{0.33}\text{MnO}_3$
INTERNATIONAL JOURNAL OF MODERN PHYSICS B 19:(31) pp. 4637–4644. (2005)
25. I. Coroiu, E. Culea, S. Darabont
Magnetic and structural behaviour of the sol-gel-derived iron aluminosilicate glass-ceramics
JOURNAL OF MAGNETISM AND MAGNETIC MATERIALS 290:(SI2) pp. 997–1000. (2005)
26. S. Darabont, P. Nemes-Incze, K. Kertész, L. Tapasztó, A. Koós, Z. Osváth, Z. Sárközi, Z. Vértesy, Z. Horváth, L. P. Biró
Synthesis of carbon nanotubes by spray pyrolysis and their investigation by electron microscopy
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 7:(2) pp. 631–636. (2005)
27. L. Tapasztó, K. Kertész, V. Vértesy, Z. Horváth, A. Koós, Z. Osváth, Z. Sárközi, S. Darabont, L. P. Biró
Diameter and morphology dependence on experimental conditions of carbon nanotube arrays grown by spray pyrolysis
CARBON 43:(5) pp. 970–977. (2005)
28. L. Giurgiu, M. Grecu, S. Darabont, O. Raita, X. Filip, O. Pana, D. Toloman
EPR investigation of nanosized $\text{La}_{0.67}\text{Ca}_{0.33}\text{MnO}_3$ -delta manganites
APPLIED MAGNETIC RESONANCE 27:(1–2) pp. 139–150. (2004)
29. O. Pana, R. Turcu, A. Bot, I. Deac, S. Darabont, E. Burzo, I. Chicinas
A model for the charge transport in $\text{La}_{0.67}\text{Ca}_{0.33}\text{MnO}_3$ at temperatures above T-p
MOLECULAR CRYSTALS AND LIQUID CRYSTALS 417: pp. 541–549. (2004)
30. L. P. Biró, Z. Horváth, A. Koós, Z. Osváth, Z. Vértesy, S. Darabont, K. Kertész, C. Neamțu, Z. Sárközi, L. Tapasztó
Direct synthesis of multi-walled and single-walled carbon nanotubes by spray-pyrolysis
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 5:(3) pp. 661–666. (2003)
31. O. Raita, M. Grecu, X. Filip, S. Darabont, D. Gavre, J. Blasco, L. Giurgiu
Effects of in doping investigated by ESR in colossal magnetoresistive manganite $\text{La}_{2/3}\text{Ca}_{1/3}\text{MnO}_3$
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 5:(1) pp. 289–292. (2003)

32. S. Darabont, C. Neamțu, S. Farcas, L. Tapasztó
EPR of Fe³⁺ ion and symmetry of [AlF₅ center dot H₂O](2-) complex ion in (NH₄)₂AlF₅ center dot H₂O single crystals
APPLIED MAGNETIC RESONANCE **25**:(1) pp. 1–2. (2003)
33. L. Giurgiu, M. Grecu, X. Filip, O. Raita, S. Darabont, D. Gavre, J. Blasco
Spin dynamics investigated by EPR in the paramagnetic regime of La_{2/3}Ca_{1/3}Mn_{1/3}Me_xO₃ (Me = Al, In) manganites
APPLIED MAGNETIC RESONANCE **24**:(3–4) pp. 351–360. (2003)
34. D. Bica, L. Vékás, M. Raşa
Preparation and properties of concentrated magnetic fluids on alcohol and water carrier liquids
J. MAGN. MAGN. MATER. **252**: pp. 10–12. (2002)
35. L. Vékás, D. Bica, O. Marinică, M. Rasa, V. Socoliuc, F. D. Stoian
Concentrated magnetic fluids on water and short chain length organic carriers
J. MAGN. MAGN. MATER. **289**: pp. 50–53. (2005)
36. D. Bica, L. Vékás, M. V. Avdeev, O. Marinică, M. Bălășoiu, V. M. Garamus
Sterically stabilized water based magnetic nanofluids: synthesis, structure and properties
J. MAGN. MAGN. MATER. **311**: pp. 17–21. (2007)
37. L. Vékás, D. Bica, V. M. Avdev
Magnetic nanoparticles and concentrated magnetic nanofluids: synthesis, properties and some applications (review)
CHINA PARTICUOLOGY **5**: pp. 43–49. (2007)
38. D. Susan-Resiga, D. Bica, L. Vékás
Flow behaviour of extremely bidisperse magnetizable fluids
J. MAGN. MAGN. MATER. **322**: pp. 3166–3172. (2010)
39. F. D. Stoian, S. Holotescu, V. Stoica, D. Bica, L. Vékás
Comparative study of convective heat transfer in water and water based magnetizable nanofluid for thermal applications
J. OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS **10**:(4) pp. 773–776. (2008)
40. M. V. Avdeev, B. Mucha, K. Lamszus, L. Vékás, V. M. Garamus, A. V. Feoktystov, O. Marinica, R. Turcu, R. Willumeit
Structure and in Vitro Biological Testing of Water-Based Ferrofluids Stabilized by Monocarboxylic Acids
LANGMUIR **26**:(11) pp. 8503–8509. (2010)
41. P. Papaphilippou, L. Loizou, N. C. Popa, A. Han, L. Vékás, A. Odysseos, T. Krasia Christoforou
Superparamagnetic Hybrid Micelles, Based on Iron Oxide Nanoparticles and Well-Defined Diblock Copolymers Possessing beta-Ketoester Functionalities
BIOMACROMOLECULES **10**:(9) pp. 2662–2671. (2009)
42. E. Tombácz, D. Bica, A. Hajdu, E. Illés, A. Majzik, L. Vékás
Surfactant double layer stabilized magnetic nanofluids for biomedical application
J. PHYS. CONDENSED MATTER **20**: Article №:204103, pp.1–6. (2008)
43. L. Vékás
Ferrofluids and Magnetorheological Fluids
ADVANCES IN SCIENCE AND TECHNOLOGY **54**: pp 127–136. (2008)

44. D. Biró, L. Jakab-Farkas, G. Strnad, V. Bolos, I. Vida-Simiti
Effect of nitrogen concentration on microstructure and microhardness of nanostructured (Ti, Al, Si)N coatings developed by d.c. reactive magnetron sputtering
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 13:(7) pp. 859–865. (2011)
45. D. Biró, A. Kovacs, L. Szekely, A. Devenyi, P. B. Barna
Microstructures in co-sputtered Al-C thin films developing at elevated substrate temperatures
SURFACE AND COATINGS TECHNOLOGY 200: pp. 6263–6266. (2006)
46. D. Biró, A. Kovacs, F. Misjak, T. Suts, P. B. Barna
Formation of Al-Al₄C₃ composite structures in co-deposited thin films
EMRS - European Materials Research Society Spring Meeting. Strasbourg Symposium G, Protective Coatings and Thin Films – 03. Konferencia helye, ideje: Strasbourg, Németország, 2003 június 10–13.
SURF. COAT. TECHN. 180–181: pp. 425–428. (2004)
47. R. Manaila, A. Devenyi, D. Biró, L. David, P. B. Barna, A. Kovacs
Multilayer TiAlN coatings with composition gradient
SURF. AND COAT. TECHNOL. 151–152: pp. 21–25. (2002)
48. D. Biró, P. B. Barna, J. Meneve, L. Szekely, A. Devenyi
Self-lubricating MoS₂-doped nanolayered TiAlCrN tribological coatings prepared with composition-modulated interfaces
FINNISH JOURNAL OF TRIBOLOGY 27:(1) pp. 34–44. (2008)
49. D. Biró, P. B. Barna, L. Székely, O. Geszti, T. Hattori, A. Devenyi
Preparation of multilayered nanocrystalline thin films with composition-modulated interfaces
NUCLEAR INSTRUMENTS AND METHODS IN PHYSICS RESEARCH A 590: pp. 99–106. (2008)
50. V. Bolos, D. Biró, G. Strnad, C. Bolos
Gearbox with worm face gear coated with nanostructured multilayer
ADVANCED MATERIALS RESEARCH 463–464: pp. 1455–1458. (2012)
51. G. Strnad, D. Biró, I. Vida-Simiti
Contributions to processing of self-lubricated, nanocomposite wear resistant coatings by reactive UM magnetron co-sputtering
ADVANCED MATERIALS RESEARCH 23: pp. 197–200. (2007)
52. M. F. Hasaneen, D. Biró, L. Székely, P. Nemes-Incze, P. B. Barna
Substructure in the columnar crystals of the Ti_{0.45}O_{0.20}N_{0.35} oxynitride thin film
VACUUM 86: pp. 2105–2108. (2012)

2.3. Alfejezet

1. L. Nagy, Á. Benedek
Improved calculation for the ionization-excitation of the helium
J. PHYS B 35: pp. 491–499. (2002)
2. L. Nagy, L. Kocbach, K. Póra, J. P. Hansen
Interference effects in the ionization of H₂ by fast charged projectiles
J. PHYS. B 35: pp. L453–L459. (2002)
3. R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy, A. D. Stauffer
The effect of target representation in positron-impact ionization of molecular hydrogen,
PHYS. LETT. A 310: pp. 445–450. (2003)

4. R. I. Campeanu, L. Nagy, A. D. Stauffer
Near-threshold ionization of atoms and molecules by positron impact
CANADIAN J. PHYS **81**: pp. 919–927. (2003)
5. R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy, A. D. Stauffer
Positron impact ionization of molecular oxygen,
PHYS. LETT. A **325**: pp. 66–69. (2004)
6. R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy, A. D. Stauffer
Positron impact ionization of molecular nitrogen
NUCL. INSTR. METH. B **221**: pp. 21–23. (2004)
7. L. Nagy, S. Borbély, K. Póra
Interference effects in the photoionization of molecular hydrogen
PHYS. LETT. A **327**: pp. 481–489. (2004)
8. L. Nagy, F. Járαι-Szabó, S. Fritzsche
Ionization–excitation of lithium by fast charged projectiles
J. PHYS. B: AT. MOL. OPT. PHYS. **38**: pp. 141–150. (2005)
9. F. Járαι-Szabó, L. Nagy, S. Fritzsche
Correlation effects for double K-shell vacancy production in lithium by fast charged projectile impact
NUCL. INSTR. METH. B **233**: pp. 276–279. (2005)
10. K. Póra, L. Nagy
Interference effects in the differential ionization cross section of H_2 by H^+ impact
NUCL. INSTR. METH. B **233**: pp. 293–301. (2005)
11. R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy, A. D. Stauffer
Positron impact ionization of CO and CO_2
PHYS. LETT. A **344**: pp. 247–252 (2005)
12. R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy, A. D. Stauffer
Positron impact ionization of CH_4
NUCL. INSTR. METH. B **247**: pp. 58–60. (2006)
13. I. Tóth, R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy
Screening effects in the ionization of molecules by positrons
PHYSICS LETTERS A **360**: pp. 131–134. (2006)
14. L. Nagy, S. Borbély, K. Póra
Interference effects in the ionization of diatomic molecules
BRAZILIAN JOURNAL OF PHYSICS **36**: pp. 511–514. (2006)
15. L. Nagy, S. Borbély
Study of the interference effects in the ionization of H_2 by the use of two-center wavefunctions
RADIATION PHYSICS AND CHEMISTRY **76**: pp. 516–520. (2007)
16. F. Járαι-Szabó, L. Nagy
Semiclassical description of kinematically complete experiments
J. PHYS. B: AT. MOL. OPT. PHYS. **40**: pp. 4259–4267. (2007)
17. S. Borbély, L. Nagy
Ionization of the hydrogen atom by intense ultrashort laser pulses
PHYS. REV. A **77**: pp. 33412–33423. (2008)

18. J. L. Baran, S. Das, F. Járai-Szabó, K. Póra, L. Nagy, J. A. Tanis
Suppression of primary electron interferences in the ionization of N_2 by 1-5-MeV/u protons
PHYS. REV. A **78**: pp. 127101–127105. (2008)
19. I. F. Tóth, R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy
Electron impact ionization of diatomic molecules
EUR. PHYS. J. D **48**: pp. 351–354. (2008)
20. S. Borbély, K. Tökési, L. Nagy, D. G. Arbo
Over-the-barrier ionization of H_2O by intense ultrashort laser pulses
AIP CONF. PROC. **1080**: pp. 145–150. (2008)
21. F. Járai-Szabó, L. Nagy
Impact parameter method calculations for fully differential ionization cross sections
NUCL. INSTR. METH. B **267**: pp. 292–294. (2009)
22. I. Tóth, R. I. Campenu, V. Chiş, L. Nagy
Distorted-wave Born approximation for the ionization of molecules by positron and electron impact
NUCL. INSTR. METH. B **267**: pp. 362–365. (2009)
23. K. Póra, L. Nagy
Molecular orientation influence on the interference pattern
NUCL. INSTR. METH. B **267**: pp. 370–372. (2009)
24. S. Borbély, K. Tökési, L. Nagy
Interaction of intense short laser pulses with positronium
NUCL. INSTR. METH. B **267**: pp. 386–389. (2009)
25. S. Borbély, K. Póra, L. Nagy
Non-perturbative investigation of the interference effects in the ionization of the H_2 by charged particle impact
J. PHYS. CONF. SERIES **163**: pp. 12067–12067. (2009)
26. F. Járai-Szabó, K. Póra, L. Nagy
Semiclassical model for calculating fully differential ionization cross sections of the H_2 molecule
J. PHYS. B: AT. MOL. OPT. PHYS **42**: Article №:245203, pp. 1–6. (2009)
27. S. Borbély, K. Tökési, L. Nagy
Ionization of the water by intense ultrashort half-cycle electric pulses
EUR. J. PHYS. D **59**: pp. 337–348. (2010)
28. I. Tóth, R. I. Campeanu, V. Chiş, L. Nagy
Ionization of the water molecule by electron and positron impact
JOURNAL OF PHYSICS: CONFERENCE SERIES **199**: Article №:012018, pp. 1–5. (2010)
29. I. Tóth, L. Nagy
Triple-differential cross-section calculations for the ionization of CH_4 by electron impact
J. PHYS. B: AT. MOL. OPT. PHYS. **43**: Article №:135204, pp. 1–7. (2010)
30. S. Borbély, G. Zs. Kiss, L. Nagy
The excitation and ionization of the hydrogen atom in strong laser fields
CENT. EUR. J. PHYS. **8**: pp. 249–257. (2010)

31. F. Járαι-Szabó, L. Nagy
Semiclassical fully differential ionization cross sections of helium with negatively charged fast projectiles
CENT. EUR. J. PHYS. 9: pp. 942–947. (2011)
32. I. Toth, L. Nagy
Ionization of molecular nitrogen by electron impact in (e, 2e) processes
J. PHYS. B-AT. MOL. OPT. PHYS. 44: Article №:195205, pp. 1–5. (2011)
33. S. Borbély, J. Feist, K. Tökési, L. Nagy, J. Burgdörfer
The ionization of He by slow antiproton impact
27TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON PHOTONIC, ELECTRONIC AND ATOMIC COLLISIONS.
Konferencia helye, ideje: Belfast, Nagy-Britannia, 2011. július 27.–2011. augusztus 2.
JOURNAL PHYSICS: CONFERENCIA SEIRES 388: pp.072029–072029. (2012)
34. A. Tóth, L. Nagy
The Effect of the Residual Ion Potential on the Fully Differential Cross Section of Helium for Ionization by Electron Impact
AIP PHYSICS CONFERENCE 1387: pp. 104–110. (2011)
35. I. Tóth, R. I. Campeanu, L. Nagy
Triple differential cross sections for the ionization of water by electron and positron impact
EUROPEAN PHYSICAL JOURNAL D 66: Article №:21, pp. 1–6. (2012)
36. I. Tóth, L. Nagy, V. Chiş, L. Gulyás
TDCS calculations for the ionization of H₂ by electron impact
EUROPEAN PHYSICAL JOURNAL D 66: Article №:313, pp.1–7. (2012)
37. V. Boldescu, I. Bratu, Gh. Borodi, I. Kacsó, A. Bende, Gh. Duca, F. Macaev, S. Pogrebnoi, Z. Ribkovskaia
Study of binary systems of β -cyclodextrin with a highly potential anti-mycobacterial drug
JOURNAL OF INCLUSION PHENOMENA AND MACROCYCLIC CHEMISTRY 74: pp. 129–135. (2012)
38. O. Bradea, I. Kacsó, Gh. Borodi, A. Bende, I. Bratu
Complexation of Amlodipine Besylate with β -Cyclodextrin
ACTA CHIMICA SLOVENICA 59: pp. 18–23. (2012)
39. M. V. Diudea, Cs. L. Nagy, A. Bende
On Diamond D5
STRUCTURAL CHEMISTRY 23:(4) pp. 981–986. (2012)
40. A. Bende, C. M. Muntean
Solvent effect on the anharmonic vibrational frequencies in guanine-cytosine base pair
AIP CONF. PROC 1425: pp. 5–8. (2012)
41. S. Dreve, I. Kacsó, A. Popa, O. Raita, A. Bende, Gh. Borodi, I. Bratu
Chitosan-Based Nanocarriers For Antimalarials
AIP CONF. PROC. 1425: pp. 17–21. (2012)
42. A. Bende, F. Bogár and J. Ladik
Possible role of Cl⁻ ions in DNA-protein interactions in the nucleosomes
CHEMICAL PHYSICS LETTERS 525–526: pp. 115–119. (2012)

43. A. Bende, D. Bogdan, C. M. Muntean and C. Morari
Localization and anharmonicity of the vibrational modes for the GC Watson–Crick and Hoogsteen base pairs
JOURNAL OF MOLECULAR MODELING **17**:(12) pp. 3265–3274. (2011)
44. A. Bende, L. Almásy
Weakly bonded cluster structures of N,N'-dimethylethyleneurea and water
JOURNAL OF MOLECULAR LIQUIDS **162**: pp. 45–49. (2011)
45. S. Dreve, I. Kacsó, A. Popa, O. Raita, F. Dragan, A. Bende, Gh. Borodi, I. Bratu
Structural Investigation of Chitosan-based Microspheres with some Anti Inflammatory Drugs
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE **997**:(1–3) pp. 78–86. (2011)
46. A. Bende, I. Turcu
Nitrogen Substituted Phenothiazine Derivatives: Modeling of Molecular Self-Assembling
INTERNATIONAL JOURNAL OF MOLECULAR SCIENCES (SPECIAL ISSUE “ADVANCES IN MOLECULAR ELECTRONIC STRUCTURE CALCULATIONS”) **12**:(5) pp. 3102–3116. (2011)
47. A. Bende, F. Bogár, J. Ladik
Model calculations of the energy band structures of double stranded DNA in the presence of water and Na⁺ ions
SOLID STATE COMMUNICATIONS **151**:(4) pp. 301–305. (2011)
48. L. Almásy, A. Bende
Ab initio structures of interacting methylene chloride molecules with comparison to the liquid phase
JOURNAL OF MOLECULAR LIQUIDS **158**:(3) pp. 205–207. (2011)
49. A. Bende, I. Grosu, I. Turcu
Molecular Modeling of Phenothiazine Derivatives: Self-Assembling Properties
JOURNAL OF PHYSICAL CHEMISTRY A **114**:(47) pp. 12479–12489. (2010)
50. T. M. Di Palma, A. Bende, A. Borghese
Photoionisation and Structures of Jet-Formed Toluene Clusters
CHEMICAL PHYSICS LETTERS **495**:(1–3) pp. 017–023. (2010)
51. M. V. Diudea, A. Bende, D. Janežič
Omega polynomial in diamond-like networks
FULLERENES, NANOTUBES AND CARBON NANOSTRUCTURES **18**:(3) pp. 236–243. (2010)
52. A. Bende, F. Bogár, F. Beleznyay, J. Ladik
Model calculation of the specific hole conductivities of the three homopolynucleotides, poly(guanilic acid), poly(adenilic acid) and polythymidine in presence of water and Na⁺ ions
SOLID STATE COMMUNICATIONS **150**:(9–10) pp. 446–449. (2010)
53. A. Bende
Hydrogen bonding in urea dimers and adenine-thymine DNA base pair: Anharmonic effects in intermolecular H-bond and intramolecular H-stretching vibrations
THEORETICAL CHEMISTRY ACCOUNTS **125**:(3–6) pp. 253–268. (2010)
54. J. Ladik, A. Bende, F. Bogár
Charge Transfer between DNA and Proteins in the Nucleosomes
THEORETICAL CHEMISTRY ACCOUNTS **125**:(3–6) pp. 185–191. (2010)

55. A. Bende, I. Turcu
Molecular modeling of the weakly bounded dimers of some phenothiazine derivatives
JOURNAL OF PHYSICS: CONFERENCE SERIES 182: Article №:012001, pp. 1–4. (2009)
56. M. V. Diudea, A. E. Vizitiu, T. A. Beu, A. Bende, Cs. L. Nagy, D. Janežič
Circulene covered fullerenes
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE. THEOCHEM 904: pp. 28–34. (2009)
57. N. Toşa, A. Bende, R. A. Varga, A. Terec, I. Bratu, I. Grosu
H-bond-Driven Supramolecular Architectures of the Syn and Anti Isomers of the Dioxime of Bicyclo[3.3.1]nonane-3,7-dione
JOURNAL OF ORGANIC CHEMISTRY 74:(10) pp. 3944–3947. (2009)
58. A. Bende, F. Bogár, J. Ladik
A Simple Model for the Band Structure and D.C. Conductivity of an Infinite C=O···H–N Chain Perpendicular to the Protein Backbone
INTERNATIONAL JOURNAL OF QUANTUM CHEMISTRY 109:(3). pp. 612–617. (2009)
59. A. Bende, F. Bogár, F. Beleznyay, J. Ladik
Calculation of the hole mobilities of the three homopolynucleotides poly(guanilic acid), poly(adenilic acid), and polythymidine in the presence of water and Na⁺ ions
PHYSICS REVIEW E 78:(6) Article №: 061923, 1–6. (2008)
60. Bende Attila, Almásy László
Weak intermolecular bonding in N,N'-dimethylethyleneurea dimers and N,N'-dimethylethyleneurea - water systems: The role of the dispersion effects in intermolecular interaction
CHEMICAL PHYSICS 354:(1–3) pp. 202–210. (2008)
61. A. Bende, F. Bogár, J. Ladik
The Role of Water and K⁺ Ion in the Charge Transfer between PO₄[−] Groups of DNA and the Lysine⁺ and Arginine⁺ Side Chains of Histone Proteins
CHEMICAL PHYSICS LETTERS 463:(1–3) pp. 211–213. (2008)
62. J. Ladik, A. Bende, F. Bogár
The electronic structure of the four nucleotide bases in DNA, of their stacks and of their homopolynucleotides in the absence and presence of water
JOURNAL OF CHEMICAL PHYSICS 128: Article №: 105101, pp. 1–4. (2008)
63. J. Ladik, A. Bende, F. Bogár
Calculation of the band structure of polyguanic acid in the presence of water and Na⁺ ions
JOURNAL OF CHEMICAL PHYSICS 127: Article №: 055102, pp. 1–6. (2007)
64. A. Bende, F. Bogár, J. Ladik
Charge Transfer between the PO₄[−] groups of DNA and the arginine⁺ and lysine⁺ side chains of proteins
CHEMICAL PHYSICS LETTERS 437: pp. 117–119. (2007)
65. A. Bende, S. Suhai
BSSE-corrected geometry, harmonic and anharmonic vibrational frequencies of formamide-water and formamid-formamide dimers
INTERNATIONAL JOURNAL OF QUANTUM CHEMISTRY 103:(6) pp. 841–853. (2005)

66. A. Bende, Á. Vibók, G. J. Halász, S. Suhai
Theoretical Study of Hydrogen Bonds between Acetylene and Selected Proton Donor Systems
INTERNATIONAL JOURNAL OF QUANTUM CHEMISTRY **101**:(2) pp. 186–200.
(2005)
67. A. Bende, Á. Vibók, G. J. Halász, S. Suhai
Ab initio Study of the Ammonia - Ammonia Dimer. BSSE-free Structures and Intermolecular Harmonic Vibrational Frequencies
INTERNATIONAL JOURNAL OF QUANTUM CHEMISTRY **99**:(5) pp. 585–593.
(2004)
68. A. Bende, M. Knapp-Mohammady, S. Suhai
BSSE-free Description of Intermolecular Force Constants in Hydrogen Fluoride and Water Dimers
INTERNATIONAL JOURNAL OF QUANTUM CHEMISTRY **92**:(2) pp. 152–159.
(2003)
69. K. Tökési, L. Nagy, F. Martín
Ultrashort pulses and free-electron lasers applications
CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF PHYSICS **11**: pp.1057–1063.(2013)
70. G. Zs. Kiss, S. Borbély, L. Nagy
Momentum space iterative solution of the timedependent Schrödinger equation
AIP CONFERENCE PROCEEDINGS **1564**: pp.78–85. (2003)
71. S. Borbély, A. Tóth, K. Tökési, L. Nagy
Laser-induced electron diffraction in a pump-probe setup using half-cycle electric pulses
PHYSICA SCRIPTA **T156**: Article №:14066, pp.1–5. (2013)
72. L. Gulyás, I. Tóth, L. Nagy
CDW-EIS calculation for ionization and fragmentation of methane impacted by fast protons
JOURNAL OF PHYSICS B: ATOMIC, MOLECULAR AND OPTICAL PHYSICS **46**: Article №:75201, pp. 1–6. (2013)
73. S. Borbély, A. Tóth, K. Tökési, L. Nagy
Spatial and temporal interference during the ionization of H by few-cycle XUV laser pulses
PHYSICAL REVIEW A: ATOMIC, MOLECULAR, AND OPTICAL PHYSICS **87**:
Article №:13405, pp. 1–7 (2013)
74. A. Bende
Low-lying excited-states and relaxation pathways of acetophenone
AIP CONF. PROC. **1565**: pp. 24–28 (2013).
75. A. Csehi, A. Bende, G. J. Halász, A. Vibók, A. Das, D. Mukhopadhyay, S. Mukherjee, S. Adhikarie, M. Baer
Dressed Adiabatic and Diabatic Potentials for the Renner-Teller/ Jahn-Teller F+H₂ System
JOURNAL OF PHYSICAL CHEMISTRY A **117**: (36) pp. 8497–8505 (2013).
76. J. Liescher, R. Mrówczyński, H. A. Scheidt, C. Filip, N. D. Hädade, R. Turcu, A. Bende, S. Beck
The Structure of Polydopamine – a Never Ending Story
LANGMUIR **29**: (33), 10539–10548 (2013).

77. M. Micciarelli, C. Altucci, B. Della Ventura, R. Velotta, V. Toşa, A. B. González Pérez, M. Pérez Rodríguez, Á. R. de Lera, A. Bende
Low-lying excited-states of 5-benzyluracil
PHYSICAL CHEMISTRY CHEMICAL PHYSICS 15: pp. 7161–7173 (2013).
78. A. Bende, F. Bogár, J. Ladik
Hole mobilities of periodic models of DNA double helices in the nucleosomes at different temperatures
CHEMICAL PHYSICS LETTERS 565: pp. 128–131 (2013).
79. T. M. Di Palma and A. Bende
Vacuum Ultraviolet Photoionization and ab initio Investigations of Methyl Tert-Butyl Ether (MTBE) Clusters and MTBE – Water Clusters
CHEMICAL PHYSICS LETTERS 561-562: pp. 18–23 (2013).
80. A. Csehi, A. Bende, G. J. Halász, A. Vibók, A. Das, D. Mukhopadhyay, M. Baer
A tri-atomic Renner-Teller system entangled with Jahn-Teller conical intersections
JOURNAL OF CHEMICAL PHYSICS 138: Article №: 024113, pp. 1–12 (2013).

2.4. Alfejezet

1. S. Biri, A. Valek, L. Kenéz, A. Jánossy, A. Kitagawa
Production of multiply charged fullerene and carbon cluster beams by a 14.5 GHz ECR ion source
REVIEW OF SCIENTIFIC INSTRUMENTS 73: pp. 881–883. (2004)
2. L. Kenéz, S. Biri, J. Karácsony, A. Valek
Langmuir probe data analysis including the multi-component multiply charged nature of electron cyclotron resonance ion source plasma
NUCLEAR INSTRUMENTS AND METHODS IN PHYSICS RESEARCH SECTION B: BEAM INTERACTIONS WITH MATERIALS AND ATOMS 187: pp. 249–258. (2002)
3. L. Kenéz, S. Biri, J. Karácsony, A. Valek, T. Nakagawa, K. Stiebing, V. Mironov
Diagnostic research of plasmas generated by a 14.5 GHz ECR ion source using Langmuir-probe
REVIEW OF SCIENTIFIC INSTRUMENTS 73: pp. 617–619. (2002)
4. V. Mironov, K. Stiebing, O. Hohn, L. Schmidt, H. Schmidt-Böcking, S. Runkel, A. Schempp, G. Shirkov, S. Biri, L. Kenéz
Influence of the biased electrode on the plasma potential in ECRIS
REVIEW OF SCIENTIFIC INSTRUMENTS 73: pp. 623–625. (2002)
5. L. Kenéz, A. Kitagawa, J. Karácsony, M. Muramatsu, A. Valek, S. Biri
Study of the biased-disc effect using Langmuir-probes inserted in the hot region of the electron cyclotron resonance ion source (ECRIS) plasma
PHYSICS LETTERS A 372:(16) pp. 2887–2892. (2008)
6. L. Kenéz, J. Karácsony, A. Derzsi, S. Biri
Theoretical model for study of the voltage-current curve of a Langmuir-probe used in the hot region of the ECR plasma
PHYSICS LETTERS A 372:(29) pp. 4927–4931. (2008)
7. S. Biri, A. Valek, E. Takács, B. Radics, J. Pálinkás, J. Karácsony, L. Kenéz, A. Kitagawa, M. Muramatsu
Developments and Plasma Studies at the ATOMKI-ECRIS
16TH INTERNATIONAL WORKSHOP ON ECR ION SOURCES, ECRIS '04. (2004)

- (Berkeley, Amerikai Egyesült Államok, 2004. szeptember 26–30.)
Proceedings of the 16th International Workshop on ECR Ion Sources, ECRIS '04,
pp.67–70.
Melville, NY American Institute of Physics 2005
8. A. Derzsi, P. Hartmann, I. Korolov, J. Karácsy, G. Bánó, Z. Donkó
On the accuracy and limitations of fluid models of the cathode region of dc glow
discharges
J. PHYS. D: APPL. PHYS. **42**: Article №: 225204, pp. 1–12 (2009)
9. I. Korolov, A. Derzsi, P. Hartmann, J. Karácsy, G. Bánó, Z. Donkó
Langmuir probe measurements of electron density and electron temperature in argon
glow discharges – applications in discharge modeling
20TH ESCAMPIG. (Belgrád, Szerbia, 2010. július 13–17.)
Proceedings of the 20TH ESCAMPIG. Article №: P2.19, pp. 1–3.
Mulhouse: European Physical Society, 2010.
10. T. Hattori, T. Ito, N. Hayashizaki, T. Ishibashi, L. Lu, J. Tamura, R. Kobori, M.
Okamura, E. Osváth, D. Biró, D. Hollanda, L. Kenéz
C6+ Ion Hybrid Single Cavity Linac with Direct Plasma Injection Scheme for Cancer
Therapy
LINEAR ACCELERATOR CONFERENCE 08. (Victoria, BC. Kanada, 2008. szeptem-
ber 29.–október 3.)
Proceedings OF LINAC08. pp. 211–213.
Victoria: JACoW, 2008.
11. E. Filep, Sz. Farkas
Kinetics of plasma-assisted boriding
SURF. AND COAT. TECHN. **199**: pp. 1–6. (2005)
12. E. Lozneau, D. Dimitriu, C. Gaman, C. Furtuna, E. Filep
Self-organization as the cause of different states of dc. and hf. discharge plasmas
ACTA PHYSICA SLOVACA **54**:(1) pp. 1–6. (2004)
13. A. Simon, O. E. Dinu, M. A. Papiu, C. D. Tudoran, S. D. Anghel
Ageing Behavior of He DBD Treated Glass Surface
ROMANIAN JOURNAL OF PHYSICS **57**:(9–10) pp. 1367–1374. (2012)
14. C. D. Tudoran, V. Surducan, A. Simon, A. M. Papiu, O. E. Dinu, S. D. Anghel
High Frequency Inverter Based Atmospheric Pressure Plasma Treatment System
ROMANIAN JOURNAL OF PHYSICS **57**:(9–10) pp. 1382–1391. (2012)
15. A. Simon, O. Dinu, M. Papiu, V. Simon, H. Mocuta, J. Papp, S. D. Anghel
Comparative Studies on the Structural Properties of Plasma Treated Bioglasses and
Composites
ROMANIAN JOURNAL OF PHYSICS **57**:(9–10) pp. 1392–1402. (2012)
16. A. Simon, O. Dinu, M. Papiu, C. Tudoran, J. Papp, S. D. Anghel
A study of 1.74 MHz atmospheric pressure dielectric barrier discharge for non-
conventional treatments
JOURNAL OF ELECTROSTATICS **70**: pp. 235–240. (2012)
17. S. D. Anghel, A. Simon, M. Papiu, O. Dinu
A very low temperature atmospheric pressure plasma jet in a single electrode
configuration
ROMANIAN JOURNAL OF PHYSICS **56**: pp. 90–94. (2011)

18. S. D. Anghel, A. Simon
Preliminary investigations of a very low power atmospheric pressure helium plasma
ROMANIAN JOURNAL OF PHYSICS 55:(1–2) pp. 185–193. (2010)
19. S. D. Anghel, A. Simon, A. I. Radu, I. J. Hidi
Low power cross–flow atmospheric pressure Ar + He plasma jet: Spectroscopic diagnostic and excitation capabilities
SPECTROCHIM. ACTA PART 65B 4: pp. 265–271. (2010)
20. A. Simon, S. D. Anghel, M. Papiu, O. Dinu
Physical and analytical characteristics of an atmospheric pressure argon-helium radiofrequency capacitively coupled plasma
SPECTROCHIM. ACTA PART 65B 4: pp. 272–278. (2010)
21. S. D. Anghel, A. Simon, A. I. Radu és I. J. Hidi
Spectroscopic Characterisation of a Cross-Flow Plasma Jet
NUCL. INSTR. AND METHODS IN PHYS. RESEARCH SECT. B: BEAM INTERACTIONS WITH MATERIALS AND ATOMS B 267: pp. 430–433. (2009)
22. S. D. Anghel, A. Simon, T. Frențiu
Spectroscopic investigations on a low power atmospheric pressure capacitively coupled helium plasma
PLASMA SOURCES SCI. TECHNOL. 17: Article №: 045016, pp. 1–9. (2008)
23. A. Simon, S. D. Anghel, J. Papp
Optimum working parameters for the plasma needle used for bacterial deactivation
JOURN. OPTOEL. ADV. MATER. 10: pp. 2077–2081. (2008)
24. S. D. Anghel, A. Simon
An alternative source for generating atmospheric pressure non-thermal plasmas
PLASMA SOURCES SCI. TECHNOL 16: pp. B1–B4. (2007)
25. S. D. Anghel, A. Simon
Measurement of electrical characteristics of atmospheric pressure non-thermal He plasma
MEAS. SCI. TECHNOL 18: pp. 2642–2648. (2007)
26. A. Simon, S. D. Anghel, T. Frențiu, S. Simon
Investigation of a Medium Power Radiofrequency Capacitively Coupled Plasma and Its Application to High-Temperature Superconductor Analysis via Atomic Emission Spectrometry
J. ANAL. AT. SPECTROM 20:(9) pp. 957–961. (2005)
27. S. D. Anghel, A. Simon, T. Frențiu
Characterization of a Very Low Power Argon Capacitively Coupled Plasma
J. ANAL. AT. SPECTROM 20:(9) pp. 966–970. (2005)
28. T. Frențiu, M. Ponta, S. D. Anghel, A. Simon, A. M. Ince, E. A. Cordos
Investigation of Medium Power capacitively Coupled Plasmas and Their Application to Atomic Emission Spectrometry for the Determination of Aluminium in Water Samples
MIKROCHIMICA ACTA 147: pp. 93–97. (2004)
29. T. Frențiu, M. Ponta, S. D. Anghel, A. Simon, I. Mărginean, E. A. Cordos
Statistical Evaluation of Cu, Mn and Zn Determinations in Biological Samples by Radiofrequency Capacitively Coupled Plasma Atomic Emission Spectrometry Using the Bland and Altman test
MIKROCHIMICA ACTA 143: pp. 245–254. (2003)

30. I. Molnar, J. Papp, A. Simon and S. D. Anghel
Deactivation of *Streptococcus mutans* biofilms on tooth surface using He DBD at atmospheric pressure
PLASMA SCIENCE AND TECHNOLOGY 15:(6) p. 535–541. (2013)

2.5. Alfejezet

1. O. Cozar, Szabó László, I. B. Cozar, N. Leopold, L. David, C. Căinap, V. Chiş
Spectroscopic and DFT study of atenolol and metoprolol and their copper complexes
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 993: pp. 357–366. (2011)
2. O. Cozar, I. Bratu, L. Szabó, I. B. Cozar, V. Chiş, L. David
IR and ESR study of copper(II) complexes with ¹⁵N-labelled lysine and ornithine
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 993: pp. 397–403. (2011)
3. K. Herman, L. Szabó, L. F. Leopold, V. Chiş, N. Leopold
In-situ laser-induced photochemical silver substrate synthesis and sequential SERS detection in a flow cell
ANALYTICAL AND BIOANALYTICAL CHEMISTRY 400: (3) pp. 815–820. (2011)
4. B. Cozar, L. Szabó, N. Leopold, V. Chiş, O. Cozar, L. David
IR, Raman, SERS and DFT study of pindolol and verapamil
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 993: pp. 308–315. (2011)
5. B. Cozar, L. Szabó, D. Mare, N. Leopold, L. David, V. Chiş
IR, Raman, SERS and DFT study of paroxetine
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 993: pp. 243–248. (2011)
6. A. Bebu, L. Szabó, N. Leopold, C. Berindean, L. David
IR, Raman, SERS and DFT study of amoxicillin
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 993: pp. 52–56. (2011)
7. N. Leopold, S. Cintă-Pinzaru, L. Szabó, V. Chiş, O. Cozar, W. Kiefer
Raman and SERS study of metoclopramide at different pH values
JOURNAL OF RAMAN SPECTROSCOPY 41:(3) pp. 248–255. (2010)
8. B. Cozar, L. Szabó, N. Leopold, V. Chiş, L. David
Raman, sers and DFT study of atenolol and metoprolol cardiovascular drugs
ROMANIAN JOURNAL OF PHYSICS 55:(7–8) pp. 772–781. (2010)
9. L. Szabó, V. Chiş, A. Pîrnău, N. Leopold, O. Cozar, Sz. Orosz
Spectroscopic and theoretical study of amlodipine besylate
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 924–926: pp. 361–370. (2009)
10. A. Pîrnău, V. Chiş, L. Szabó, O. Cozar, M. Vasilescu, O. Oniga, R. A. Varga
Experimental and theoretical investigation of 5-para-nitro-benzylidene-thiazolidine-2-thione-4-one molecule
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 924–926: pp. 385–392. (2009)
11. L. Szabó, V. Chiş, A. Pîrnău, N. Leopold, O. Cozar, Sz. Orosz
Spectroscopic and theoretical studies of dofetilide
VIBRATIONAL SPECTROSCOPY 48: pp. 297–301. (2008)
12. A. Pîrnău, V. Chiş, O. Oniga, N. Leopold, L. Szabó, M. Baias, O. Cozar
Vibrational and DFT study of 5-3-pyridil-methylidene-thiazolidine-2-thione-4-one
VIBRATIONAL SPECTROSCOPY 48: pp. 289–296. (2008)
13. L. Szabó, V. Chiş, A. Pîrnău, B. Simon, O. Cozar, Sz. Orosz
Theoretical and experimental study of aripiprazole molecule
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 9:(3) pp. 599–604. (2007)

14. L. Szabó, K. Herman, N. E. Mircescu, A. Fălămaș, L. F. Leopold, N. Leopold, C. Buzumurgă, V. Chiș
SERS and DFT investigation of 1-(2-pyridylazo)-2-naphthol and its metal complexes with Al(III), Mn(II), Fe(III), Cu(II), Zn(II) and Pb(II)
SPECTROCHIMICA ACTA PART A-MOLECULAR AND BIOMOLECULAR SPECTROSCOPY 93: pp. 266–273. (2012)
15. L. Szabó, K. Herman, N. Leopold, C. Buzumurgă, V. Chiș
Surface-enhanced Raman scattering and DFT investigation of Eriochrome Black T metal chelating compound
SPECTROCHIMICA ACTA PART A-MOLECULAR AND BIOMOLECULAR SPECTROSCOPY 79: pp. 226–231. (2011)
16. L. Szabó, L. F. Leopold, B. I. Cozar, N. Leopold, K. Herman, V. Chiș
SERS approach for Zn(II) detection in contaminated soil
CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF CHEMISTRY 9:(3) pp. 410–415. (2011)
17. N. Leopold, L. Szabó, A. Pîrnău, M. Aluaș, L. F. Leopold, V. Chiș, O. Cozar
Raman spectroscopic and DFT theoretical study of 4-(2-pyridylazo) resorcinol and its complexes with zinc(II) and copper(II)
JOURNAL OF MOLECULAR STRUCTURE 919: pp. 94–99. (2009)
18. N. Leopold, V. Chiș, I. B. Cozar, L. Szabó, A. Pîrnău, O. Cozar
SERS and DFT investigations of two metal – chelating compounds
OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS – RAPID COMMUNICATIONS 2: pp. 278–283. (2008)
19. K. Magyari, L. Baia, O. Popescu, S. Simon, V. Simon
Investigations of the fibrinogen attachment on the bioglass surface by FTIR spectroscopy
VIBRATIONAL SPECTROSCOPY 62: pp. 172–179. (2012)
20. K. Magyari, O. Popescu, V. Simon
Interface processes between iron containing aluminosilicate systems and simulated body fluid enriched with protein
J. MATER SCI: MATER MED 21: pp. 1913–1920. (2010)
21. E. Vanea, K. Magyari, V. Simon
Protein attachment on aluminosilicates surface studied by XPS and FTIR spectroscopy
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 12:(5) pp. 1206–1212. (2010)
22. V. Simon, D. Lazăr, R. V. F. Turcu, H. Mocuta, K. Magyari, M. Prinz, M. Neumann, S. Simon
Atomic environment in sol–gel derived nanocrystalline hydroxyapatite
MATERIALS SCIENCE AND ENGINEERING B 165:(3) pp. 247–251. (2009)
23. K. Magyari, C. Tănăselia, V. Simon
Dynamics of calcium and phosphorus ions at the interface of sol-gel hydroxyapatite with simulated body fluid
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 10:(4) pp. 951–953. (2008)
24. M. Magyari, V. Simon, Y. Fan, L. S. Brown, Gy. Váró
Absorption kinetics and electric signals measured on *Leptosphaeria* rhodopsin
DIGEST JOURNAL OF NANOMATERIALS AND BIOSTRUCTURES 2: pp. 265–269. (2007)

25. K. Magyari, Z. Bálint, V. Simon, Gy. Váró
The photochemical reaction cycle of retinal reconstituted bacteriorhodopsin
JOURNAL OF PHOTOCHEMISTRY AND PHOTOBIOLOGY 85: pp. 140–144.
(2006)
26. K. Magyari, V. Simon, Gy. Váró
The influence of the haide ions on the photochemical reaction cycle of pharaonis halorhodopsin
JOURNAL OF PHOTOCHEMISTRY AND PHOTOBIOLOGY 82: pp. 16–20.
(2006)
27. V. Simon, D. Eniu, A. Takács, K. Magyari, M. Neumann, S. Simon
X-Ray photoemission of yttrium contained in radiotherapy system
JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS 7:(6) pp. 2853–2857. (2005)
28. V. Simon, D. Eniu, A. Takács, K. Magyari, M. Neumann, S. Simon
Iron doping effect on the electronic structure in yttrium aluminosilicate glasses
JOURNAL OF NON-CRYSTALLINE SOLIDS 351: pp. 2365–2375. (2005)
29. R. Veres, A. Vulpoi, K. Magyari, C. Ciuce, V. Simon
Synthesis, characterisation and in vitro testing of macroporous zinc containing scaffolds obtained by sol–gel and sacrificial template methods
JOURNAL OF NON-CRYSTALLINE SOLIDS 373-374: pp. 57–64. (2013)
30. K. Herman, N. E. Mircescu, L. Szabó, L. F. Leopold, V. Chiş, N. Leopold
In situ silver spot preparation and on-plate Surface-Enhanced Raman Scattering detection in Thin Layer Chromatography separation
JOURNAL OF APPLIED SPECTROSCOPY 80:(2) pp. 311–314. (2013).

Az erdélyi magyar kémiai kutatás 2002 és 2013 között

VERESS ERZSÉBET

A jelen tanulmány meghirdetett célja a 2002 és 2013 közötti időszak erdélyi magyar kémiakutatásait, a tudományterületen dolgozó erdélyi magyar kutatók tevékenységét felmérni, tudományos eredményeiket bemutatni.

Felmerül azonban néhány probléma. Egyrészt magát a vizsgált tudományterületet nem könnyű (ha nem éppen lehetetlen) pontosan körülhatárolni. A kémia mára széles sávban átfedésbe került a fizikával, biológiával, földtudományokkal, környezettudományokkal, kémiai jellegű kutatásokkal pedig a vegyészek mellett egyre több fizikus, biológus, gyógyszerész, környezetmérnök stb. foglalkozik. Másrészt az egyre költségesebb laboratóriumi háttérrel igénylő eredményes tudományos kutatásnak ma már elengedhetetlen feltétele a csoportos munka, a nyitott, nemzetközi jelleg – ilyenformán az „erdélyi magyar tudomány” fogalma nehezen értelmezhető, hiszen egyre ritkább az olyan nagy jelentőségű tudományos publikáció, amelynek szerzői mindannyian erdélyi magyar kutatók. Végül nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az „erdélyi magyar tudományosságot” a szinte kizárólagos otthonaként tekintett magyarul (vagy magyarul is) oktató egyetemek kutatóhelyei mellett – Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE), Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem (MOGYE), Sapientia EMTE – magyar nemzetiségű vagy a magyar nemzethez és kultúrához kötődő kutatók, oktatók sok más intézményben is éltek, Erdély természetes határain kívül is. Esetükben „erdélyiségről” nem beszélhetünk, azonban amennyiben a magyar tudományos közösséghez való kapcsolódásuknak valamilyen módon jelét adták, kihagyásuk (kizárásuk) méltánytalan lenne.

Az alábbiakban tehát az erdélyi magyar kémiakutatás szempontjából legjelentősebb három erdélyi tudományos műhely (BBTE Kémia Kar, Sapientia EMTE, MOGYE) 2002–2013 közötti publikációs termése mellett áttekintettük ezen kutatók munkásságát is.

Az egyes kutatók, illetve az egyes kutatóműhelyek tudományos teljesítményének mérése, értékelése napjainkban elsősorban az impaktfaktoros folyóiratokban megjelenő cikkek, tanulmányok száma és idézettsége (a kutató, illetve a kutatás „láthatósága”) alapján történik. Az impaktfaktor a tudományos folyóiratok idézetelemzésen alapuló minősítője: a folyóirat két egymást követő évfolyamában közölt cikkek átlagos idézettsége a rákövetkező harmadik tárgyévben. Értéke évről évre változik, és a Thomson Institute for Scientific Information (korábbi nevén Institute for Scientific Information, ISI) adatbázisai alapján számítják ki. A rangosabb nemzetközi szakfolyóiratok hivatkozási adatait folyamatosan követi az ISI Web of Science, a

Scopus adatbank és újabban indított nyílt elérésű Google Scholar indexelő rendszer is. Az internet korában azonban az „ISI-s cikkek” mellett figyelembe kell vennünk azokat a publikációkat is, amelyek az egyre gyarapodó számú, általában gyors közlési lehetőséget biztosító, igényesen lektorált nyílt hozzáférésű (online ingyenesen olvasható) szakfolyóiratokban, konferenciakötetekben jelennek meg.

1. Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Kémia és Vegyészmérnöki Kar

1.1. Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézet

A 2011 óta önálló Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézet a BBTE Kémia és Vegyészmérnöki Kar magyar tagozatából jött létre, a tanszéki rendszer átszervezése során. Az Intézet sajátos, önálló, összehangolt kutatási irányáról egyelőre nem beszélhetünk. A munkatársak régebb megkezdett (hagyományos) tanszéki kutatásait folytatják, egyes kutatási területeken eredményeik nemzetközi viszonylatban is jelentősek. Magyar doktorátusvezetők hiányában a magyar doktoranduszok még mindig a román tagozatos doktori iskolákban, esetleg kettős (hazai-külföldi) irányítás mellett dolgoznak (sajnos sokan végleg el is hagyják az országot), a legtöbb esetben azonban a tényleges hazai kutatásvezető a diákokat az előző években is felkészítő magyar oktató. Az Intézet oktatói, kutatói az évek során jó együttműködést alakítottak ki a rokon területeken dolgozó hazai és külföldi kollegáikkal, a kiépült intézményes és személyes bel- és külföldi kapcsolatok a kutató és oktató munkát egyaránt megkönnyítik. Az erdélyi magyar felsőoktatás és kutatás szempontjából különösen nagy a jelentősége a többi erdélyi magyar intézmény (MOGYE, EMTE) tudományos műhelyeivel, illetve a magyarországi egyetemekkel, kutatóintézetekkel kötött (államközi vagy akár csak intézmények közötti) együttműködési szerződéseknek. Az áttekintett időszak eredményei nagyszámú publikációban, 6 találmányban és 21 szakkönyvben (egyetemi jegyzetek, monográfiák) konkretizálódtak.

A vizsgált időszak jelentősebb publikációi a következő témakörökben születtek:

- szerves katalízis, ideális szerves szintézisek „zöld” oldószerekben, szerkezetfelderítés apektroszkópiás módszerekkel (Bódis Jenő és munkatársai);
- műszeres környezeti és élelmiszeranalitikai eljárások, új mikroanalitikai atom- és molekulaszpektrometriás mérési módszerek, reflektancia- és színméreés, spektrometriás műszerfejlesztés (Darvasi Jenő és Kékedy-Nagy László);
- benzodiazepin-származékok és purinvázis vegyületek koordinációs kémiája, átmenetifémionok kölcsönhatása biológiai aktív ligandumokkal (Forizs Edit és munkatársai);
- biokatalízis, bioremediációs eljárások (Majdik Kornélia és munkatársai);

- szén nanoszerkezetek (dendrimerek, fullerének, nanocsövek) előállítás és funkcionalizálása, gráfelmélet a szerves-kémiában, kvantitatív szerkezet-hatás (tulajdonság) összefüggések (QSPR, QSAR) (Katona Gábor, Nagy Levente Csaba, Nagy Katalin együtt a Mircea Diudea professzor vezette molekula-modellezés csoporttal);
- sztereoszelektív szerveskémiai szintézisek biokatalizátorok jelenlétében; biokémia, biotechnológia (enzimológia); analitikai és preparatív szerves elválasztási technikák (Paizs Csaba és munkatársai – Paizs Csaba munkásságát a heteroaril származékok kinetikai elválasztása, valamint az immobilizált biokatalizátorok vizsgálata területén az MTA 2007-ben Oláh György-díjjal jutalmazta);
- biokerámiák (nagy tisztaságú hidroxid- és fluorhidroxidapatitok), műszaki kerámiák (porózus és áttetsző Al₂O₃ kerámiák, fűtőelem-kerámiák, bioszűrők), nanoporok előállítása és jellemzése (Barabás Réka és munkatársai, ez idő alatt 5 találmányt is bejegyeztek);
- fémorganikus kémia, heterociklusos vegyületek szintézise és alkalmazásai: pirazolok, pirazolinok, fenotiazin származékok (Lovász Tamás adjunktus és Gál Emese tanársegéd, a Luminița Silaghi-Dumitrescu vezette csoporttal);
- komplex kémiai rendszerek kinetikája – oszcilláló folyamatok (Bolla Csaba és Szabó Gabriella munkatársaival és a Noszticzius Zoltán vezette csoporttal);
- felületek nanoszerkezete és elektrokémiája, biológiailag aktív anyagok (Rác Csaba adjunktus, a Maria Tomoaia-Cotisel professzor vezette csoporttal);
- azometin-származékok (oximok, szemi- és tioszemikarbazonok, Schiff-bázisok) szintézise, átmeneti fémekkel képzett komplexeik előállítása és fizikai-kémiai vizsgálata, galvanotechnikai alkalmazások (ifj. Várhelyi Csaba és munkatársai).

Az Intézet 2002–2013 közötti publikációs tevékenységét az 1. táblázatban foglaltuk össze. A táblázat tartalmazza az időközben (vagy akár még 2002 előtt) nyugalmába vonult vagy elhunyt kollegák 2002 utáni publikációs adatait is.

1.2. A BBTE kolozsvári főállású alkalmazottaiként, de a **Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézet keretein kívül** dolgozó magyar oktatók, kutatók kevés kivétellel a BBTE Kémia és Vegyészmérnöki Karán, a magyar tagozaton végezték tanulmányaikat. Csavdári Alexandra, Imre-Lucaci Árpád, Bencze László, Fogarasi Szabolcs a Kémia és Vegyészmérnöki Kar román nyelvű Intézeteinek főállású oktatói. Nagy Katalin, Pöllnitz Alpár a doktori tanulmányaik során megkezdett kutatásaikat folytatják rendes tudományos kutatói státusban, Kovács Gábor, Muntean Norbert, Pap Zsolt posztdok kutatók a BBTE valamelyik anyagtudományi kutatócsoportjában. Munkásságuk részben a Magyar Intézet kutatási témáihoz, területeihez kapcsolódik (Bencze László például Paizs Csaba volt tanítványaként folytatja munkáját a sztereoszelektív kemoenzimatikus szintézisek területén).

1.3. BBTE kihelyezett Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar (Sepsiszentgyörgy)

Az **Üzletigazgatási Tanszék** fiatal kutatói a tanszékvezető Fazakas József professzor vezetésével, a Veszprémi Egyetem Rédey Ákos professzor vezette kutatócsoportjával együttműködésben eredményesen vizsgálják új műszaki kerámiák, kompozit anyagok egyes környezetszennyező hulladékok felhasználásával való előállításának lehetőségeit, az építkezési törmelék, vörösiszap, faforgács, fűrészpor, hulladékpapír stb. hasznosítására. Többek között olyan „növényi tápanyagraktárként” működő porózus agyaggranulátumot fejlesztettek ki, amely a talajban hiány esetén tápanyagot bocsát ki, többlet esetén pedig megkötí az, miközben az ásványi hordozóanyag biztosítja a megfelelő nyomelemellátást is. Kutatómunkájuk eredményes a szennyvízkezelés területén is.

A BBTE-hez tartozó, ám a Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézetten kívül dolgozó kutatók publikációs eredményeit a 2. táblázat tartalmazza.

2. Orvos- és Gyógyszerésztudományi Egyetem, Marosvásárhely

A marosvásárhelyi Orvos- és Gyógyszerésztudományi Egyetemen kémiai jellegű kutatások elsősorban a **Gyógyszerésztudományi Karon** folynak, ezek fő irányvonalait még Tőkés Béla (fizikai kémia és analitika), Csedő Károly (fitokémia) és Gyéresi Árpád (gyógyszerészeti kémia) professzorok jelölték ki. Tanszéki utódaik, fiatalabb kollegáik, tanítványaik lényegében az általuk megnyitott úton haladnak. A 2002–2013 közötti időszak jelentősebb publikációi a következő témakörökben születtek:

- zárványkomplexek előállítása és vizsgálata, szerkezet-tulajdonság összefüggések, bioanalitika (spektrometria, elektrokémiai módszerek: potencio-metria, polarográfia, kromatográfia), szabadgyökök (NO) származása és befogása (Tőkés Béla és utódai a Fizikai Kémia Tanszéken: Donáth-Nagy Gabriela, Vancea Szende);
- gyógynövények, fűszernövények fitokémiai vizsgálata, a beltartalmi anyagok (illóolaj komponensek, biológiai hatóanyagok) izolálása, meghatározása, ásványanyag tartalmuk meghatározása, természetük és gazdasági jelentőségű felhasználásuk lehetőségeinek vizsgálata (Csedő Károly emeritus professzor, az MTA külső köztestületi tagja és csoportja, több külföldi partnerintézménnyel együttműködésben);
- gyógyszerészeti kémia: elválasztások (preparatív és analitikai kromatográfia, kapilláris elektroforézis fizikai kémia (sav-bázis egyensúlyok, izoméria), komplexkémia (ciklodextrin komplexek), gyógyszervizsgálati és a növényi hatóanyag-kutatás (Gyéresi Árpád, Kelemen Hajnal, Sipos Emese).

Az **Orvostudományi Karon** fogászati biokémiai és toxikológiai kutatások folynak.

- Fazakas Zita és munkatársai a fog biokémiáját, a fogkopást, fogszuvasodást befolyásoló táplálkozási és környezeti tényezőket, a környezeti toxinok (nehézfémek, rovarirtószerek) központi idegrendszert károsító hatását vizsgálják.
- Fülöp Ibolya és csoportja a NO biokémiájával, szerves szennyezőknek a környezeti vizekben, levegőben, élelmiszerekben való meghatározásával, monitorozásával foglalkoznak, továbbá gyógyszer hatóanyagok β -ciklodextrines host-guest komplexeit vizsgálják.

Kutatómunkájuk mellett a MOGYE oktatói is nagy figyelmet fordítottak arra, hogy diákjaik számára biztosítsák a magyar nyelvű könyvészeti háttérrel: ez idő alatt kémiai tárgyú egyetemi jegyzetet adtak ki.

A marosvásárhelyi Orvos- és Gyógyszerésztudományi Egyetem publikációs eredményeit a 3. táblázatban adjuk közre. A publikációs listák számszerű adataival kapcsolatban ugyanakkor fontos kiemelni azt, hogy voltaképp a dolgozatok világhálón megjelenő „nemzetközi láthatósága” sok esetben nem követi a dolgozatok szakmai jelentőségét. Ennek oka az, hogy a szerzők többnyire a MOGYE saját, nemzetközileg kevésbé ismert szakfolyóiratát (*Acta Medica Marisiensis*), a Romániai Gyógyszerészek Társaságának kiadványát (*Farmacica*) vagy az Erdélyi Múzeum-Egyesület által kiadott *Orvosi és Gyógyszerészeti Közleményeket* választják munkájuk közzétételére.

3. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

3.1. Élelmiszertudományi Tanszék (Csíkszereda)

Az élelmiszerkémiai kutatások két területre, az élelmiszerek összetételének meghatározására és új analitikai kémiai módszerek kifejlesztésére összpontosulnak.

A kezdetben Csapó János professzor (Kaposvári Egyetem), utóbb György Éva docens vezette tanszék munkatársai analitikai-kémiai kutatásaik során vizsgálják a különféle tejtermékek, sajtok zsírsav-összetételét, konjugált linolsav-, szabad aminosav-, illetve aminosav-tartalmát, a fehérje biológiai értékét (a vizsgálatok kiterjedtek a csíkszeredai és Csíkszereda környékén élő édesanyák tejösszetételére is). Új analitikai módszereket dolgoztak ki a fehérjék aminosav összetételének és a zsír zsírsav-összetételének meghatározására, különös tekintettel a konjugált linolsavakra. Vizsgálják a Székelyföldön termesztett búzák, búzanövények és a búzából készült kenyér szelén- és szeleno-aminosav-tartalmát, és foglalkoznak a különböző étkezési csírák összetételének megállapításával, emberi táplálkozás szempontból való minősítésével is.

Egyéb kutatási témáik:

- proteinkinázgátló heterociklusos vegyületek szintézise,
- mikotoxinok fotokémiai lebontása,
- a konvekciós szárítás kinetikai vizsgálata,
- porkeverők fejlesztése az élelmiszeradalék gyártásra,
- a különféle vízforralási módszerek hatásának becslése a termék tulajdonságaira,
- bioaktív anyagok kivonása növényekből szuperkritikus állapotú szén-dioxiddal,
- a szuperkritikus állapotú szén-dioxid baktericid hatásának molekuláris biológiai vizsgálata, illóolajok kinyerése mikrohullámú vízgőzdesztillációval.

3.2. Biomérnöki Tanszék (Csíkszereda)

Az EMTE Lányi Szabolcs által megszervezett, ma Ábrahám Beáta egyetemi tanár által vezetett Biomérnöki Tanszékén végzett kutatómunka a Tanszék mellett létrehozott és az Élelmiszertudományi Tanszékkel partnerségben működő Biokémiai és Biotechnológiai Kutatóközpont (BIBIRC) keretében zajlik.

A kutatóközpontban zajló kutatási témák teljesen lefedik a Biomérnöki Tanszéken dolgozó oktatók, kutatók tudományos érdeklődési körét (élelmiszeripari biotechnológia, génebézészet, fenntartható biotechnológia, környezeti vizsgálatok és beavatkozások) és a biokémia és enzimológia, a környezeti mikrobiológia, a környezeti biotechnológia, az élelmiszer mikrobiológia, az élelmiszer-tudomány és élelmiszer-analitika kutatási területére sorolhatók. A jórészt alapkutatás jellegű munkának jó a gyakorlati alkalmazási lehetősége: a biotechnológiai kutatási eredmények ez idő alatt öt, Romániában bejegyzett találmány alapjául szolgáltak.

A vizsgált időszak jelentősebb publikációi a következő témakörökben születtek:

- biokémia (molekuláris biológia, biokémiai evolúció, a sejtszintű jelátvitel és alkalmazásai), természetes eredetű anyagok farmakológiai hatása;
- élelmiszertudományi kutatás-fejlesztés (növényi hatóanyagok szuperkritikus extrakciója, illóolajok mikrohullámos hidrodesztillációja);
- biológiailag aktív komplex vegyületek;
- környezeti monitoring (természetes vizek kémiai összetételének folyamatos meghatározása);
- környezeti biotechnológia (szennyvíz-tisztítás, bio-aggregátumok szerkezetvizsgálata: CLSM, SEM, optikai mikroszkópia, a szennyvíz-tisztítási folyamatok matematikai modellezése);
- ultraszűrő membránok.

3.3. Kertészmérnöki Tanszék (Marosvásárhely)

Az EMTE marosvásárhelyi Kertészmérnöki Tanszék kémiai kutatásait Ferencz László docens, a ciklodextrin csoport tagja irányítja. Fő kutatási területei:

- heterociklusos (akridinvázis) vegyületek szintézise, szerkezeti tanulmányozása és jellemzése;
- szerkezet és biológiai hatás közötti összefüggések (QSAR) tanulmányozása;
- új szulfonamidok szintézise és jellemzése;
- a retrometabolikus felfogás lehetőségeinek vizsgálata a növényi hormonok hatásmechanizmusának esetében;
- peszticidek nanokapszulázási folyamatainak molekuláris modellezése (CADD);
- ciklodextrin származékok királis szelektorként való alkalmazása és modellezése;
- biológiailag lebontható komplexképzők modellezése;
- peszticid maradványok vizsgálata környezeti és élelmiszer mintákban.

3.4. Környezettudományi Tanszék (Kolozsvár)

Az EMTE Környezettudományi Tanszékén végzett kémiai kutatások fő irányai:

- ásványi töltőanyagok energiatakarékos és környezetkímélő őrlése (Farkas György);
- talajok és felszíni természetes vizek kémiai összetételének vizsgálata: huminvegyületek meghatározása, lebegő anyagok meghatározása, nehézfém meghatározások (Zsigmond Andrea, Farkas György);
- a környezeti tényezők komplex vizsgálata egyes erdélyi kistérségekben (Vargyas-szoros, Tordai-hasadék, Kolozsvár és környéke (Farkas György, Zsigmond Andrea);
- a környezeti tényezők vinil polimerekre gyakorolt hatása (Farkas György);
- környezeti remediáció (talaj, felszíni vizek) bioszorpciós eljárással, fenil-származékok, nehézfém ionok bioszorpciója, új bioszorbensek alkalmazása (Tonk Szende, Majdik Kornélia);
- fitoextrakció mint a nehézfémek talajból való kivonásának alternatív módja (Tonk Szende, Majdik Kornélia);
- utóvulkáni jelenségek környezeti hatásainak vizsgálata a Keleti-Kárpátokban, erdélyi mofetták fizikai és kémiai jellegzetességeinek vizsgálata (Zsigmond Andrea).

Figyelemreméltó, amit az EMTE oktatói és kutatói a saját publikációs rendszerük kifejlesztéséért. A Sapientia EMTE publikációs eredményeit a 4. táblázatban adjuk közre.

4. Magyar tudományos műhelynek nem tekinthető intézményekben dolgozó egyetemi oktatók, kutatók

Nem szabad megfeledkeznünk azokról a magyar kutatókról sem, akik a Kárpátok vonulata által határolt Erdélyen kívüli, hagyományosan létező régebbi vagy újonnan létesített intézményekhez tartoznak. Tudományos teljesítményük nemzetközileg elismert, jelentős hozzájárulásukat a kémiai tudományok fejlődéséhez jól tükrözik az 5. táblázatban összefoglalt publikációs adatok. Az általuk művelt kutatási területek gyakorlatilag lefedik a kémiai szakterületek teljességét, és részletesebb bemutatásukkal még a felsorolás szintjén is túllépünk ennek a dolgozatnak a tervezett terjedelmét, ezért itt csupán a ma általánosan legfontosabbnak tekintett irányzatokat említjük meg: a természetes anyagok kémiáját (Péter Ferenc, temesvári Nyugati Egyetem, Dulf Ferenc, kolozsvári Mezőgazdasági Egyetem), enzimológiát (Szedlacsek István, bukaresti Biokémiai Intézet), fitokémiát és fitofarmakológiát (Oláh Nelli, aradi V. Goldis Egyetem, Jurca Tünde, Nagyvárad Egyetem), anyagtudományokat (Nyári Terézia, temesvári Kémiai Kutatóintézet – szolárcellák, Gáspár Szilveszter, bukaresti Biodinamikai Központ – nano-bioszenzorok, Lingvay József, bukaresti Energetikai Kutatóintézet – korrózió és korrózióvédelem, Darabont Sándor, kolozsvári Izotóp- és Molekuláris Technológiai Intézet – fullerének, szén-nanocsövek, Kormos Fiammetta, kolozsvári Kémiai Kutatóintézet – óndioxid vékonyrétegek).

Az 5. táblázatba belefoglaltuk a „szórvány” intézményekből nyugállományba vonult azon vegyészkollegák munkásságát is, akik nyugdíjas éveik alatt tovább gazdagították a magyar kémiai tudományosság leltárát.

Bejegyzett találmányok, benyújtott találmányi kérések 2002–2013

Babeş–Bolyai Tudományegyetem

1. Barabás R., Fazakas J., Pop Al., Bizo L.: *Construction material from wood wastes*, BI 127891, 2013
2. Roman C., Majdik C., Ferenczi L., Cadar O., Chintoanu M., Irsai I.: *Process for preparing L-poly(lactic acid) by microwave-assisted synthesis*, RO 127829, 2012
3. Pop Al., Agachi P. S., Barabás R.: *Process for arsenic removal from exhausted potassium carbonate solutions*, BI 123494, 2012
4. Pop Al., Miclaus V., Barabas R., Dragan S., Mitre V., Mitre I.: *Calcium-based foliar fertilizer composition and process for preparing the same*, BI 123139, 2010
5. Mitre V., Mitre I., Pop Al., Barabas R., Bogya E. S., Dejeu V.: *Foliar fertilizer composition based on nitrogen, phosphorus and potassium and process for preparing the same*, BI 123140, 2010
6. Barabas R., Pop Al., Paizs Cs.: *Fungicidal composition based on salts of the N,N-ETHYLENE-BIS-THIOCARBAMIC ACID and process for preparing the same*, BI 122830, 2010

7. Barabas R., Pop Al.: *Cupric fungicidal composition and process for obtaining the same*, BI 122617, 2009

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

1. Mészáros S.: *Procedeu de biofortifiere cu seleniu a recoltei de grâu și sistem pentru suportul deciziei de aplicare a acestuia* OSIM nr.01378 / 21.12.2010
2. A. Popescu, S. Dinu, I. Máthé, B. Ábrahám, F. Oancea, Sz. Lányi: *Tulpină de bacterie care favorizează nodularea plantelor leguminoase*, OSIM nr. A/00142/16.02.2009
3. F. Oancea, Gy. Mara, S. Dinu, F. Constantinescu, R. Zamfiropol, C. Ponta, B. Ábrahám, Sz. Lányi: *Procedeu de obținere a biopreparatelor agroinoculante*, OSIM nr. A/00146/16.02.2009
4. F. Oancea, Gy. Mara, S. Dinu, F. Constantinescu, O. Siciuia, B. Ábrahám, Sz. Lányi: *Procedeu de tratare a semințelor și/sau a solului cu microorganisme (agro)inoculante*, OSIM nr. A/00145/16.02.2009
5. F. Oancea, E. György, S. Dinu, R. Zamfiropol, O. Siciuia, B. Ábrahám, Sz. Lányi: *Procedeu de izolare a bacteriilor fixatoare de azot în simbioză din nodozitățile plantelor leguminoase*, OSIM nr. A/00144/16.02.2009
6. V. Turcin, P. Ion, P. Pencioiu, Lányi Sz., B. Ábrahám, V. Nikolic, V. Anca, L. Flore, A. Toma, E. Magureanu: *Method and equipment for non-destructive thermal treatment of milk*, OSIM nr. A/00448/13.06.2008, INVENTIKA aranyérem (Bukarest, 2008), EUREKA aranyérem (Brüsszel, 2008), aranyérem (Genf 2009), ezüstérem (Moszkva, 2009)

Egyéb intézmények

1. S. Dreve, L. Olenic, I. Kacso, I. Bratu: *Procedeu de micro/nano-structurare si autoasamblare simultana de chitosan si substante active antiinflamatoare*, RO 128007-A2, 2012
2. Sarbu A., Sandu T., Sandulescu R., Cristea C., Dima St. O., Udrea I., Bradu C., Dumitru A. A., Vulpe S., Iovu H., Sarbu L., Bodoki E.: *Patent proposal OSIM A/ 00288/2011*
3. Sandulescu R., Cristea V. C., Bodoki E., Stoica Hopirtean I., Marian I. O., Marian A.: *Planar electrochemical screen-printed sensor*, RO 125127, 2011
4. Banica R., Ursu D., Gurgu R., T. Nyari: *Photoreactor*, Patent proposal OSIM U/00071/2010
5. J. Sanders, F. Peter, E. Scott, M. H. Saad, R. H. Carr: *Process converting tryptophan to kynurenine*, PCT WO 135843 A1, 2009
6. Lingvay I., Lingvay C., Rus G., Lața I., Pavlovschi V., Ancas L.: *Anod performant destinat protețiilor catodice*, RO 120717 B1, 2006

Könyvkiadás 2002–2013

Babeș–Bolyai Tudományegyetem

Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézet

Bódis J.: *Szerves kémia I.* Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2004

Bódis J.: *A szerves kémia alapjai.* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006

Bolla Cs.: *Korrózió és korrózióvédelem.* Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2009

- Bolla Cs.: *Elektrokémia I. Az elektrolitok*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2010
- Bolla Cs., Szabó G.: *Fizikai kémiai gyakorlatok*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2007
- Chifu E., M Tomoaia-Cotisel., Albu I., Mocanu A., Salajan M. I., Rácz Cs., Pop D. V.: *Metode experimentale în chimia și biofizica coloizilor și a interfețelor*. University Press, Cluj-Napoca, 2004
- Darvasi J.: *Analitikai mérőműszerek és mérési módszerek a modern UV-VIS spektrometriában*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006
- Diudea M. V., Nagy Cs. L. (eds.): *Periodic Nanostructures*. Springer, Dordrecht, 2007
- Diudea, M. V., Nagy Cs. L. (eds.): *Diamond and Related Nanostructures*. Springer, Dordrecht, 2013
- Forizs E.: *A koordinációs kémia alapjai*. Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010
- Irimie F. D., Paizs Cs., Toșa M.: *Biotransformări în sinteza organică. Aspecte Fundamentale*. Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006.
- Katona G., Majdik K.: *Reakció mechanizmus*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, 2009
- Kékedy L., Kékedy-Nagy L.: *Műszeres analitikai kémia, válogatott fejezetek 3*. EME, Kolozsvár, 2003
- Majdik K., Tonk Sz. Á.: *Biokémiai alkalmazások. Kémiai laboratóriumi jegyzet*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2007
- Majdik K.: *Biotechnológiai alapfogalmak*. Napoca Star Kiadó, Kolozsvár, 2006
- Moldovan P., Toșa M. I., Leț D., Majdik C., Paizs Cs., Irimie F. D.: *Aplicații pentru laboratorul de biochimie*. Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006
- Szabó G., Bolla Cs.: *Fizikai kémiai számítások*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2008
- Tomoaia-Cotisel M., Horovitz O., Mocanu A., Albu I., Rácz Cs.: *Termodinamica chimica în aplicatii numerice, diagrame si teste*. University Press, Cluj-Napoca, 2nd ed., 2008
- Tomoaia-Cotisel M., Horovitz O., Mocanu A., Albu I., Rácz Cs.: *Chemical Thermodynamics in Numerical Applications, Diagrams and Tests*. University Press, Cluj-Napoca, 2007
- ifj. Várhelyi Cs.: *Szerves kémiai laboratóriumi gyakorlatok II. Szintézisek és reakciók*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2006 (új kiadások: 2007, 2009, 2012)
- ifj. Várhelyi Cs., Kacsó F.: *Szerves kémiai laboratóriumi gyakorlatok I*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2003 (új kiadások: 2006, 2008, 2012)

BBTE – a Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézetten kívül

- Agachi P. S., Nagy Z. K., Cristea M. V., Imre-Lucaci Á.: *Model Based Control: Case Studies in Process Engineering*. Wiley-VCH, Weinheim, 2006
- Csavdári A.: *Catalytic kinetic methods in analytical chemistry. Principles and applications*. Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2008
- Fazakas J., Nagy A.: *Chimie organică*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010
- Fazakas J., Nagy A., Gál K., Szőke A.: *Szervetlen kémia*. F&F International, Gheorgheni, 2010
- Fazakas J., Nagy A., Gál K., Szőke A.: *Szerves kémia*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010

- Fazakas J., Nagy A., Szóke A., Gál K.: *Chimie anorganică*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010
- Fazakas J., Nagy A., Szóke A., Gál K.: *Chimie anorganică*. Editura Táltos, Sfântu Gheorghe, 2010
- Imre Á., Cormoș A. M.: *MATLAB. Exemple și aplicații în industria chimică*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008
- Imre-Lucaci Á., Agachi P. S.: *Optimizarea proceselor din industria chimică*. Editura Tehnică, Cluj-Napoca, 2002
- Sipos A., Pasat Gh. D., Cristea V. M., Mudura E., Imre-Lucaci Á., Bratfalean D.: *Modelarea, simularea și conducerea avansată a bioproceselor fermentative I-II*. Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2010

Orvos- és Gyógyszerésztudományi Egyetem, Marosvásárhely

Gyógyszerésztudományi Kar

- Donáth-Nagy G.: *Az elemzés fizikai-kémiai módszerei*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Donáth-Nagy G., Vancea Sz., Imre S.: *Chimie fizică practică*. Editura University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2012
- Gyéresi Á., Kelemen H., Hancu G.: *Lucrări practice de chimie farmaceutică*. Litografia Universității de Medicină și Farmacie Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Gyéresi Á., Hancu G., Székely P.: *Chimie farmaceutică – Substanțe medicamentoase anorganice*. Litografia Universității de Medicină și Farmacie Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Gyéresi Á., Kelemen H., Hancu G., Székely P.: *Lucrări practice de chimie farmaceutică – Culegere de analize monografice (Substanțe medicamentoase oficinale în Farmacopeea Română ed. a X-a)*. Litografia Universității de Medicină și Farmacie Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Kelemen H.: *Gyógyszerészeti kémia: Kis hatásszélességű kemoterápiás szerek*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2004
- Kelemen H.: *Specifikus hatású kemoterápiás szerek. Chimioterapice cu acțiune specifică*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2004
- Kelemen H.: *Gyógyszerészeti kémia: Szervetlen gyógyszervegyületek 2. kiadás*. Litografia UMF, Marosvásárhely, 2009
- Kelemen H.: *Chimie farmaceutică. Chimioterapice cu specificitate limitată*. Litografia Universității de Medicină și Farmacie Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2011
- Kelemen H., Gyéresi Á.: *Gyógyszerészeti kémia I: Szervetlen gyógyszeres anyagok*. Litografia Universității de Medicină și Farmacie Târgu Mureș, Marosvásárhely, 2002
- Kelemen H., Gyéresi Á.: *Szervetlen gyógyszerészeti kémia*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2003
- Tökés B.: *Fizikai kémia I-II*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2004
- Tökés B., Donáth-Nagy G.: *Kémiai előadások és laboratóriumi gyakorlatok*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2002
- Tökés B., Dudutz Gy., Donáth-Nagy G.: *A kémia alapjai 1-3*. Studium Alapítvány Kiadó, Marosvásárhely, 2005

Orvostudományi Kar

- Croitoru M. D., Fülöp I., Kincses-Ajtay M.: *Ghid practic de analiză a toxicilor gazoși și volatili*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Dușa S., Dudutz Gy., Avrigeanu V., Olariu M., Fazakas Z., Balogh Sămărghițan V.: *Chimie organică. Culegere de teste pentru admitere*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Dușa S., Dudutz Gy., Avrigeanu V., Olariu M., Fazakas Z., Balogh Sămărghițan V., Máthé J.: *Szerves kémia – Felvételi tesztgyűjtemény*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2008
- Fazakas Z.: *Biokémia*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2007
- Fazakas Z.: *Orvosi kémia*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2007
- Fazakas Z.: *Orvosi biokémia*. Studium Alapítvány Kiadó, Târgu Mureș, 2008
- Fazakas Z., Máthé J., Nemes-Nagy E., Fodor M. A., Dobreanu M.: *Klinikai biokémia*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2005
- Hobai Št., András I., Nemes-Nagy E., Fazakas Z.: *Biochimie medicală 2* kiadás. Veritas Kiadó, Marosvásárhely, 2005
- Hobai Št., Nemes-Nagy E., Mareș-Ferencz G., Fazakas Z., Brezeanu R.: *Handbook of Biochemistry. Practical Work*. UMF Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2010
- Kincses Ajtay M., Croitoru M. D., Fülöp I.: *Légszennyező gázok toxikológiája. Ökotoxikológiai alapismeretek*. University Press Târgu Mureș, Marosvásárhely, 2009
- Nemes-Nagy E., Fazakas Z., Fodor A., Máthé J., Dobreanu M.: *Klinikai labor diagnosztika*. Studium Alapítvány Kiadó, Marosvásárhely, 2008
- Nemes-Nagy E., Fazakas Z., Mareș-Ferencz G.: *Általános és alkalmazott biokémia. Szülészeti és neonatológiai vonatkozásokkal*. Studium Alapítvány Kiadó, Marosvásárhely, 2009
- Nemes-Nagy E., Fazakas Z., Fodor M. A., Máthé J., Dobreanu M.: *Klinikai labor diagnosztika 2*. kiadás. Edupoint, Marosvásárhely, ETNA Kiadó, 2010
- Nemes-Nagy E., Fazakas Z., Mareș-Ferencz G.: *Általános és alkalmazott biokémia, Szülészeti és neonatológiai vonatkozásokkal*. 2. kiadás, Ed. Didactică și Pedagogică, Bukarest, 2012

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Élelmiszertudományi Tanszék

- Csapó J., Csapóné Kiss Zs., Albert Cs., Salamon Sz.: *Élelmiszerféhérjék minősítése*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2007
- Csapó J., Albert Cs., Csapóné Kiss Zs.: *Élelmiszeralitika. Válogatott fejezetek (Analitică alimentară)*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2008

Biomérnöki Tanszék

- Robescu D., Verestóy A., Lányi Sz., Robescu D.: *Modelarea și simularea proceselor de epurare*. Editura Tehnică, București, 2004

Kertészmezői Tanszék

- Ferencz L.: *Utilaj chimic in industria medicamentelor*. UMF Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2003
- Ferencz L.: *Általános és szervetlen kémia*. Sapientia EMTE, Marosvásárhely, 2005

- Ferencz L.: *Elemek és vegyületek*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2005
- Ferencz L.: *Pesticides*. University Press Târgu Mureș, Târgu Mureș, 2006
- Ferencz L.: *Kémia praktikum*. Sapientia EMTE Marosvásárhely, 2008
- Ferencz L.: *A szerves kémia alapjai* 2. kiadás. Univerity Press, Marosvásárhely, 2008 (első kiadás: 2005)
- Ferencz L.: *Biokémia gyakorlatok*. Sapientia EMTE, Marosvásárhely, 2009
- Ferencz L.: *Biokémia I-II*. Sapientia EMTE, Marosvásárhely, 2010

Környezettudományi Tanszék

- Mócsy I., NEDA T., Zsigmond A., Farkas Gy., Szigyártó L., Nagy K.: *A belső tér szennyezői*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2010
- Zsigmond A.: *Minőségi és mennyiségi analitikai kémia laborkönyv*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2008
- Zsigmond A.: *Általános kémiai laboratóriumi gyakorlatok*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2009
- Zsigmond A.: *Általános kémiai laboratóriumi gyakorlatok – második, bővített kiadás*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2010

Egyéb intézmények

- Darabont S., Jenei I. Z., Vincze J., Vincze-Tiszay G.: *Szilárdtestfizika*. NDP Kiadó, Budapest, 2009
- Dulf F. V., Stanila A.: *Biochimie. Indrumator de lucrari practice. Teste*. Editura Mediamira, Cluj-Napoca, 2006
- Dulf F. V.: *Analiza compușilor lipidici. Acizi grași și fitosteroli*. Editura Mediamira, Cluj-Napoca, 2012
- Jurca T.: *Chimia metalelor tranzitionale*. Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004
- Lingvay I.: *Coroziunea datorată curenților de dispersie „vagonzi”*. Editura Electra, București, 2005
- Lingvay I., Lingvay C., Rus G., Ancas L.: *Protectia anticorosiva a conductelor metalice subterane*. Editura Electra, București, 2002
- Lingvay I., Lingvay C., Paraian M.: *Electrosecuritatea si controlul coroziunii structurilor metalice*. Editura Electra, București, 2003
- Lingvay I., Lingvay C.: *Degradarea prin coroziune a liniilor electrice*. Editura Printech, București, 2008
- Loghin F., Popa D., Kiss B., Anton R.: *Analize și evaluări toxicologice*. Editura Medicală Universitară „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, 2003
- Micu D. D., Lingvay I., Simion E.: *Modelarea și predicția fenomenelor de interferență în regim electrocinetic*. Editura Electra, București, 2006
- Peter F.: *Biotransformări enzimactice*. Editura Politehnica, Timișoara, 2005
- Preda G., Peter F., Dragomirescu M.: *Biocatalizatori enzimatici: obținere, caracterizare, aplicații*. Editura Mirton, Timișoara, 2003
- Vincze J., Darabont Al., Vincze Tiszai G.: *Biofizika*. NDP Kiadó, Budapest, 2008

Monográfiák

Preda G., Dragomirescu M., Peter F., Chiriac A.: *Subtilizine în solvenți organici. Annals of West University of Timișoara*. Universitatea de Vest, Timișoara, 2004

Preda G., Peter F., Chiriac A., Csunderlik C.: *Amilaze fungice. Annals of West University of Timișoara*. Universitatea de Vest, Timișoara, 2004

1. Babeş–Bolyai Tudományegyetem – Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézet

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Talál- má- nyok
			ISI	Non ISI	Proc	Feje- zet	Könyv			
1.	Barabás Réka adjunktus	hidroxiapatit alapú biokerámiák, műszaki kerámiák, nanoporok, bioszűrők, transzportfolyamatok, kristályosítás	13		6			93	9,744	6
2.	Bódis Jenő professzor	szerves katalízis, katalizátorok, szerves szintézisek „zöld” oldószerekben, CO, CO ₂ aktiválás („zöld kémia”)	8	7	2	2	2	93	16,126	
3.	Bolla Csaba adjunktus nyug. 2014	szilárd tüzelőanyag cellák Briggs-Rauscher típusú oszcilláló reakciók	3	6	12	1	4		0,449	
4.	Darvasi Jenő docens	atom- és molekulaspektrometria (műszerfejlesztés, analitikai alkalmazások: UV-VIS, ICP, CCP); optikai rendszerek szilárd légszennyezők monitorozására, reflektanciamérésen alapuló analitikai rendszerek, mikro-minta bevitel (UV-VIS)	18	6	8	1	1	125	37,895	
5.	Forizs Edit docens	Benzodiazepin-származékok és purinvázis vegyületek koordinációs kémiája, átmeneti fémionok kölcsönhatása biológiailag aktív ligandumokkal	5	4	1		1	7	1,393	
6.	Gál Emese tanársegéd	fenotiazinok kémiája	13		1			94	28,947	
7.	Katona Gabriel docens	molekuláris topológia, molekulamodellezés	18	5	2		1	39	17,536	
8.	Kékedy-Nagy László docens	potenciometriás elektrokémiai szenzorok, analitikai meghatározások automatizálása, analitikai műszertervezés és műszergyártás, új mikroanalitikai eljárások és módszerek, környezeti analitikai kémia (főleg nehézfém meghatározás), nyomelem analízis, láng atomspektrometriás eljárások optimalizálása	11	8	18	1	1	24	7,878	

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Tálal- má- nyok
			ISI	Non ISI	Proc	Feje- zet	Könyv			
9.	Kun Attila- Zsolt adjunktus	elméleti kémia, matematikai kémia, molekulamodellezés	8	2	3			24	6,397	
10.	Lovász Tamás adjunktus	heterociklusos vegyületek ké- miája (fenotiazin, benzodia- zepin, ferrocén származékok)	14	3				70	19,12	
11.	Majdik Kornélia docens	sztereoszelektív biokatalitikus szintézisek, talajok, természe- tes vizek remedialciója (nehéz- fém szennyeződésének csök- kentése) fitoextrakciós mód- szerekkel (elsősorban immo- bilizált élesztősejtekre történő bioszorpcióval)	44	12	8		4	291	45,331	1
12.	Muzsnay Csaba docens nyug. 2000	elektroanalitikai kémia, kon- duktometria, víz és vizes olda- tok szerkezetének kutatása, titrimetria, kémia és tudó- mánytörténet, magnetohidro- dinamika, az emberi eredetű vízgőz okozta globális felme- legedésre vonatkozó elmélet	1	8		4	1	2	0,832	
13.	Nagy Boldizsár Árpád tanársegéd	bioremediációs folyamatok: (nehézfémek és szerves anya- gok eltávolítása vizes oldatok- ból), bioszorpció – fitoextrak- ció	1	1				5	1,135	
14.	Nagy Levente Csaba adjunktus	fullerének és heterofullerének aromás jellege, kémiai gráfel- mélet, szén nanocső hálózatok, szén nanoszerkezetek mole- kuláris modellezése	17	6				59	25,829	
15.	Paizs Csaba docens	szerves kémia (biokatalitikus sztereoszelektív szintézisek), biokémia (enzimológia: hatás- mechanizmusok, enzimek a környezetudományokban, en- zimkatalizált biotüzemanyag előállítás)	43	5		2	2	659	103,967	
16.	Rácz Csaba-Pál tanársegéd	nanoszerkezetek, biológiailag aktív anyagok	5	11	1		3	21	4,21	
17.	Sógor Csilla Zsuzsa tanársegéd	elemspeciációs analízis	1		4			11	3,052	
18.	Szabó Gabriella Stefánia adjunktus	polarográfia (oximok viselike- dése), kinetika (oximok hidro- lízise, Briggs-Rausher oszcillá- ló rendszerek)	10	5	3		2	49	15,007	

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Talál- má- nyok
			ISI	Non ISI	Proc	Feje- zet	Könyv			
19.	Veress Erzsébet adjunktus nyug. 2010	pH-mérés, ion-szelektív elektrodok, oxidüvegek, oxidkerámiák (műszaki kerámiák szintézise és jellemzése, régészeti kerámiák archeometriai vizsgálata)	9	2	15	1		51	15,050	
20.	Várhelyi Csaba (ifj.) adjunktus	azometin-származékok szintézise és átmenetifémekkel képzett komplexei	8	21	9		2	19	7,017	
21.	Várhelyi Csaba kutató nyug. 1990	átmenetifémek azometin-származékokkal alkotott komplex vegyületei	9					29	7,360	
22.	Zsakó János professzor elhunyt: 2001	elektrokémia, kinetika, elméleti kémia	9					6	0,989	

2. Babeş-Bolyai Tudományegyetem – a Magyar Kémia és Vegyészmérnöki Intézetten kívül

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Munka- hely
			ISI	Non ISI	Proc	Feje- zet	Könyv			
1.	Bencze László-Csaba tanársegéd	sztereoszelektív kemoenzimatisztikus szintézisek	11					62	12,66	BBTE Kémia Int.
2.	Csavidári Alexandra docens, ing.	Reakciókinetika, komplex homogén fázisú enzimkatalitikus reakciómechanizmusok, nehézfém meghatározások kinetikai módszerekkel	11	5	4		1	50	10,740	BBTE Vegyészmérnöki Int.
3.	Fogarasi Szabolcs tanársegéd	környezetbarát, tiszta technológiák és berendezések, hulladék-hasznosítás (nehézfém, nemesfém anódos leválasztása szennyvizekből)	6	1				12	5,375	BBTE Vegyészmérnöki Int.
4.	Imre-Lucaci Árpád docens, ing.	virtuális laboratóriumok, vegyipari folyamatok modellezése, szimulációja, optimalizálása	6	4	6	2	4	15	5,51	BBTE Vegyészmérnöki Int.
5.	Kovács Gábor	fizikai-kémia, anyagtudomány: (bioelektrodok-bioszenzorok, fotokatalízis)	3					5	4,306	BBTE Phys Mat Environ. Applic.
6.	Muntean Norbert	összetett kémiai rendszerek kutatása és modellezése	5					22	9,064	BBTE Phys Mat Environ. Applic.

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Munkahely
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv			
7.	Nagy Katalin tud. főmunkatárs	szén nanoszerkezetek (fullerének, nanocsövek) modellezése, tetraéderes, oktaéderes, Y szén nanocső elágazások tanulmányozása	7	1		2		15	8,162	BBTE Kémia Int. Mol. Mod. Group
8.	Pap Zsolt	TiO ₂ aerogél alapú fotokatalizátorok	8					62	26,513	BBTE Phys Mat Environ. Applic.
9.	Pöllnitz Alpár Zoltán tud. főmunkatárs	szupramolekuláris szerves és fémorganikus kémia	13					32	25,665	Org. Met. Chem. Group
10.	Fazakas József professzor	műszaki kerámiák, kompozitok, szennyvízkezelés, környezetszennyező hulladékok hasznosítása, folyamat modellezés	3				5	140	4,489	BBTE Kihelyezett tagozat Sepsiszentgyörgy

3. Orvos- és Gyógyszerésztudományi Egyetem, Marosvásárhely

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv		
Gyógyszerésztudományi Kar									
1.	Csedő Károly emeritus prof.	gyógynövényismeret, fitokémia, fitoterápia: gyógynövények, fűszernövények fitokémiai vizsgálata, az illóolaj komponensek és hatóanyagok izolálása és meghatározása, az ásványi anyag tartalom meghatározása	4	20	6			46	3,606
2.	Donáth-Nagy Gabriella docens	zárványkomplexek előállítása és vizsgálata, szerkezet-tulajdonság összefüggések, bioanalitika (spektrometria, elektrokémiai módszerek: potenciometria, polarográfia, kromatográfia), szabadgyökök származása és befogása (NO)	9	9	1		4	46	9,908
3.	Gyéresi Árpád professzor	gyógyszerészeti kémia: elválasztások (preparatív és analitikai kromatográfia, kapilláris elektroforézis fizikai kémia (sav-bázis egyensúlyok, izoméria), komplexkémia (ciklodextrin komplexek), gyógyszervizsgálati és a növényi hatóanyag-kutatás	16	44	1		5	137	15,977
4.	Kelemen Hajnal docens	gyógyszerészeti kémia, gyógyszeranalitika, tudománytörténet	1	7	1	2	8	3	0,912
5.	Sipos Emese docens	gyógyszertechnológia	3	5	2			18	3,515

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv		
6.	Tökés Béla professzor	zárványkomplexek előállítás és vizsgálata, szerkezet-tulajdonság összefüggések, bioanalitika, szabadgyökök (NO)	11	28	5		3	55	13,938
7.	Váncsa Szende adjunktus	analitikai és preparatív kromatográfia (LC-UV, LC-MS), kapilláris elektroforézis (CE-UV)	10	4				48	8,573
Orvostudományi Kar									
1.	Fazakas Zita docens	biokémia: a fogkopást, fogszuvasodást befolyásoló táplálkozási és környezeti tényezők, a környezeti toxinok (nehézfémek, rovarirtó szerek) központi idegrendszert károsító hatása	4	18	2	1	12	22	2,933
2.	Fülöp Ibolya adjunktus	a NO biokémiája, szerves szennyezők meghatározása a környezeti vizekben, levegőben, élelmiszerekben, gyógyszer hatóanyagok β-ciklodextrines host-guest komplexei	4	9				17	5,040

4. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Tálalmányok
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv			
Élelmiszertudományi Tanszék										
1.	Albert Csilla adjunktus	élelmiszertechnológia, élelmiszerkémia, élelmiszermínőséggel kapcsolatos molekuláris biológia	5	34	19	1	2	69	10,938	
2.	Domokos (Miklós) Edina tanársegéd	proteinkináz gátló heterociklikus molekulák szintézise		5						
3.	Gombos Sándor adjunktus	vegyipari reaktorok, fotokémia (aflatoxinok lebontása), korrózió, modellezés, biotechnológia	3	2	11			2	0,647	
4.	Mészáros Sándor adjunktus	környezeti információs rendszerek a vegyiparban	3	6	9		6	2	0,706	1
5.	Szép Sándor Al. professzor	információs rendszerek a vegyiparban, vegyipari reaktorok aflatoxinok fotokémiai lebontása, korrózió, modellezés	3	16	25	1	14	2	0,826	
6.	Tamás (Biró) Melinda tanársegéd			5	15					
Biomérnöki Tanszék										
1.	Ábrahám Beáta docens	biokémia, biotechnológia	25	20	6			73	15,849	5

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Talál- má- nyok
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv			
2.	András Csaba Dezső tanársegéd	biokémia: molekuláris biológia, biokémiai evolúció, sejtszintű jelátvitel, alkalmazások, természetes eredetű anyagok farmakológiai hatása, növényi hatóanyagok szuperkritikus extrakciója, illóolajok mikrohullámos hidrodesszillációja	11	10	8		4	85	16,806	
3.	Kovács Erika adjunktus	molekuláris biológia, biotechnológia, heterológ expresszió	4	6	2			1	2,302	
4.	Hantz Ádám András	foszforvegyületek kémiája	1		1		1		0,086	
5.	Lányi Szabolcs professzor	alkalmazott biokémia, biotechnológia, vegyész-mérnöki tudományok	36	19		1	1	92	23,998	5
6.	Laslo Éva adjunktus	mikrobiológia, biotechnológia	10	7	4			24	5,943	
7.	Miklóssy Ildikó tanársegéd	molekuláris biológia, biotechnológia, heterológ expresszió, biomonitoring	12	9	2			17	2,835	
8.	Orbán Csongor Kálmán tanársegéd	biotechnológia, biológiailag aktív komplex vegyületek	5	1				7	2,889	
9.	Szilveszter Szabolcs tanársegéd	természetes vizek kémiai minőségének monitorizálása és kontrollja, környezeti biotechnológia, biológiai szennyvízkezelés matematikai modellezése, NiO-aggregátumok szerkezetvizsgálata	9	4				17	6,867	
10.	Tánczos Szidónia Katalin tanársegéd		4	1	3			4	1,921	
Kertész-mérnöki Tanszék										
1.	Ferencz László docens	akridinvázis vegyületek szintézise, szerkezeti tanulmányozása és jellemzése, szerkezet és biológiai hatás közötti összefüggések (QSAR), új szulfonamidok szintézise, jellemzése, növényi hormonok hatásmechanizmusa (a retrometabolikus felfogás lehetőségei), peszticidek nanokapszulázási folyamatainak molekuláris modellezése (CADD), ciklodextrin származékok alkalmazása és modellezése királis szelektorként, biológiailag lebontható komplexképzők modellezése, peszticid maradványok vizsgálata környezeti és élelmiszer mintákban.	9	16	2		8	54	8,147	

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Talál- má- nyok
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv			
Környezettudományi Tanszék										
1.	Farkas György Miklós adjunktus	makromolekuláris vegyületek szintézise, mikronizált (porlasztott), felületkezelt közetek előállítás és felhasználása, közetszilárdítás mélyépítések esetén	1	4	5		1	0,825		
2.	Tonk Szende adjunktus	környezetkémia, biokémia, biotechnológia (környezetjavítási technológiák: bioszorpció, fitoextrakció)	6	5	7		1	29	1,685	
3.	Zsigmond Andrea-Rebeka adjunktus		4	3	26		4	8	5,478	

5. Egyéb intézmények

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Ta- lál- m.	Munkahely
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv				
1.	Ábrahám Béla I. főkutató	környezeti analitika, környezetminőség, élelmiszeranalitika, élelmiszerbiztonság, biodízel	10	4	7		3	72	8,166		ICIA, Kolozsvár
2.	Átyim Pál	környezetkémia (korrozíós folyamatok, talajkémia), proteinkémia		21	6		3				Ioan Slavici Kollégium Szatmárnémeti
3.	Bende Attila II. főkutató	kvantumkémia: intermolekuláris kölcsönhatások, makromolekulamodellezés, önszerveződő molekula-mintázatok, végtelen hosszú 1D biopolimerek sáv szerkezete, gerjesztett állapotok relaxációs dinamikája	36	12	5	2		308	78,779		INCDTIM, Kolozsvár
4.	Bodoki Ede docens	bioaktív anyagok elválasztása (HPTLC, CE, HPLC), bioelektroanalízis és alkalmazásai, spektroszkópia (UV-Vis, FT-IR, Raman, SERS), csatolt analitikai eljárások, királis analízis, analitikai módszerek validálása, kemometria	22	3	3	2		214	31,681	2	Iuliu Hatieganu OGYE Kolozsvár, Anal. Kém. Int.

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Ta- lál. m.	Munkahely
			ISI	Non ISI	Proc	Feje- zet	Könyv				
5.	Csunderlik Károly prof. elhunyt 2012	alkalmazott szerves kémia (szénsavszármazékok kémiája), természetes vegyületek kémiája, analitikai spektroszkópia (NMR)	44	14	1		1	112	25,627		Nyugati Egyetem, Temesvár
6.	Buchwald Péter főkutató nyug.	gyógyszervegyészet	2	1				12	3,992		
7.	Darabont Sándor I. főkutató nyug.	anyagtudomány (egykristály növesztés, CMR manganitok, fullerének és szén-nanocsövek előállítása és vizsgálata)	34	9	5		2	323	44,677		INCDTIM, Kolozsvár
8.	Dulf Ferenc László adjunktus	fitokémia, természetes anyagok biokémiája, biotechnológia az élelmiszergyártásban, környezetvédelem	24	14	5		2	137	31,268		Mezőgazd. és Állatorvostud. Egyetem, Kolozsvár
9.	Fekete Sándor Szilárd laborfőnök	víz-kémia, analitikai kémia, vízminőség védelem, környezetvédelem, karsztos folyamatok és felszínek, barlangkutatás, környezetmérnökség		2		3	1				Regionális Vízminőség Laboratórium, Kolozsvár
10.	Gáspár Szilveszter főkutató	mikro- és nanobioszenzorok és bioszenzor platformok kifejlesztése, vizsgálata, alkalmazásai	7			1		37	28,679		International Center of Biodynamics, Bukarest
11.	Grünwald Ernő főkutató nyugalmazott	galvanotechnika, felületvédelem, korrózióvédelem	6	20			1	1	0,078		Betak SA, Beszterce
12.	Guttman Márta Júlia, osztályvezető	műkincs konzerválás és restaurálás	4	6	2		1	6	2,881		Történelmi Múzeum, Kolozsvár
13.	Horák József Sándor, nyug prof.	Farmakológia (a cukorbetegség és az érlemeszesedés gyógyszeres kezelése)		3							Iuliu Hatieganu OgyE., Kolozsvár
14.	Incze Annamária kutató	környezeti analitika, élelmiszeranalitika	2	1	1			11	1,851		ICIA. Kolozsvár

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cít	IF _{össz}	Ta- lál. m.	Munkahely
			ISI	Non ISI	Proc	Feje- zet	Könyv				
15.	Jurca Kelemen Tünde docens	gyógynövény ható- anyagok vizsgálata, gyógyszer hatóanyagok komplex vegyületeinek előállítása és vizsgálata	22	2			1	69	16,305		Nagyvárad Egyetem, OGy Kar
16.	Kacsó Irén II. főkutató	termikus analízis, po- limorf szűrés, zárvány- komplexumok	28	6	13			134	32,636	1	INCNTIM, Kolozsvár
17.	Kiss Béla docens	orvosi kémia, szerves és analitikai kémia (kromatográfia, spekt- rofotometria): új anali- tikai módszerek kidol- gozása és validálása	23	1			1	113	45,907		Iuliu Hatieganu OgyE, Kolozsvár, Toxicol. Int
18.	Kormos Annamária Fiammetta I. főkutató, nyug.	analitikai kémia, elekt- rokémia	11	5	3			14	4,161		ICRR, Kolozsvár
19.	Levei (Konrádi) Erika Andrea II. főkutató	környezeti analitika, elemspeciáció	27	9	10			144	27,348		ICIA, Kolozsvár
20.	Lingvay József I. főkutató	elektrokémiai techno- lógiák, korrózió és korrózióvédelem, egyenáramú és váltó- áramú kóboráramok	13	30	17	1	5	30	3,721	1	INC DIE- ICPE, Bukarest
21.	Lung (Bros) Ildikó kutató	gyógynövény- és fű- szernövény hatóanyag- ok kinyerése, tisztítása, vizsgálata, hasznosítása	5		1			23	3,897		INCNTIM, Kolozsvár
22.	Nyári Terézia I. főkutató	anyagtudomány: hidro- termális szintézis (fél- vezetők, nanokristá- lyok, fotokatalizátorok) fotokatalízis (fotokata- litikus vízbontás), foto- kémia, napenergia, napcellák, elméleti szil- árdtestfizika	7	3	3			42	13,020	1	INCEMC, Temesvár
23.	Oláh Nelli-Kinga adjunktus	fitokémia, farmakoló- gia (növényi ható- anyagok izolálása, tisztítása, vizsgálata, felhasználása)	13	12				131	7,586		Aradi Egyetem OGy Kar, PlantExtrakt, Kolozsvár
24.	Péter Ferenc prof. Doktori Iskolavezető	immobilizált enzim katalizált sztereoosz- lektív szintézisek (szi- lán prekursorok), xerogélek	22	18	4	1	4	314	31,611	1	Nyugati Egyetem Temesvár

	Név	Kutatási területek	Publikációk					Cit	IF _{össz}	Tálalm.	Munkahely
			ISI	Non ISI	Proc	Fejezet	Könyv				
25.	Salló Ervin elhunyt 2009	elektrokémia, kinetika, oszcilláló rendszerek	6					6	3,246		IchT, Temesvár
26.	Szabadai Zoltán professzor	számítógépes molekulamodellzés, kvantumkémia, molekuláris spektroszkópia, műszeres kémiai analízis, fotokémia, molekuláris zárványvegyületek és inklúziós jelenségek	13	17	1	2	2	131	9,353		Victor Babes OgyE, Temesvár
27.	Szedlacek István Jenő I. főkutató	enzimológia	13	3				328	61,442		Biokémiai Intézet, Bukarest
28.	Szőcs Katalin I. főkutató nyug.	anyagtudomány (erdélyi homokok és kötőanyagok, formázás, fémgyártás, kopásálló, hőálló, nagyszilárdságú öntvények), tudománytörténet		3			1				EME-KAB, Kolozsvár
29.	Szűcs-Balázs József Zsolt kutató	izotóp-elválasztás, jelzett molekulák	3					2	1,620		INCNTIM, Kolozsvár

Az erdélyi magyar földrajztudományi kutatások összefoglalója (2002–2013)

BENEDEK JÓZSEF

Jelen tanulmány egy korábbi, 2002-ben megjelent vizsgálat (Benedek 2002) folytatásának tekinthető. Az említett vizsgálatban arra vállalkoztunk, hogy összefoglaljuk és értékeljük az erdélyi magyar geográfiai kutatásokat 1990 és 2001 között. Ezt nem tehattük meg a kutatások intézményi keretének minimális tárgyalása nélkül. A következőkben nem kívánunk többet vállalni, azaz vizsgáldásunk tárgyát egyrészt a földrajztudomány intézményes alakulása, másrészt az erdélyi magyar földrajztudomány kutatási eredményei alkotják.

1. A földrajztudomány intézményi helyzete, személyi állománya

Elemzésünket azzal az időponttal indítjuk, ahol a 2002-es tanulmányunk lezárult, azaz a 2002-es évvel. Ez többnyire egy konvencionális időbeosztás, tekintettel arra, hogy az erdélyi földrajzkutatások alakulásának szempontjából nem bír különösebb jelentőséggel. A jobb érthetőség kedvéért hasznosnak találjuk az előző vizsgálat néhány következtetését fölvázolni.

1990–2001 között újraindult és fokozatosan kiépült a magyar nyelvű geográfiai oktatás és kutatás. Ennek a folyamatnak két mérföldköve 1993 és 1995. Az első évszámhoz kapcsolódik több magyar nyelvű tanárképző szak újraindítása, így a földrajz is, elsősorban a neptuni találkozó és egyezség következményeként. A második időpont a földrajztudomány a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen (BBTE) belüli önállósodásának évszáma, amikor ez kivált a Biológia–Földrajz–Geológia Karból, létrehozva a ma is működő Földrajztudományi Kart. Tekintettel arra, hogy az elmúlt években többször hallottunk, illetve újabban olvastunk arról a téziszről, amely szerint a geológia intézményesülésének szerencsétlen alakulása valamilyen módon kapcsolatban áll a földrajz fentebb említett önállósodásával, illetve az utóbbi folyamat többnyire a szerencsének köszönhető (Weiszburg 2014), kénytelenek vagyunk néhány pontosítást tenni. Nem hisszük, hogy valamilyen módon a két szak magyar nyelven működő tagozatainak ellenkező előjelű intézményesülése és fejlődése összefüggésbe hozható, másképpen fogalmazva: a jelenlegi eredményeket a geográfia és a geográfusok elérték volna egy közös, Biológia–Földrajz–Geológia

Kar keretében is, illetve a földrajz megtartása az említett hármaskari keretben a geológia magyar nyelvű intézményesülése szempontjából nem jelentett volna nagyobb többletet az 1995-ben létrejövő kettős kari szerkezethez (Biológia–Geológia) képest. Mindez azért, mert nem hiszünk abban, hogy valamilyen szerencse vagy a véletlen eredményeként alakult volna oktatási programjaink sorsa. Mindezek mögött sok szervezői munka, bátor kezdeményezés, kreatív építkezés és hálózatépítés áll. Ezt a típusú munkát felvállalta egy új, nagyrészt 1990-t követően diplomát szerzett geográfus nemzedék, a nagy öregek (Újvári József, Molnár Jenő, Tövissi József) teljes támogatását maga mögött tudva, illetve felhasználva az új egyetemi keretekben megjelenő vezetői pozíciók által kínált lehetőségeket (vö.: 1. táblázat).

1. táblázat. A Földrajz Kar magyar tagozatának tisztségviselői

Időszak	Név	Funkció
1996–2000	Pándi Gábor	Dékanhelyettes, kihelyezett tagozati igazgató, Gyergyószentmiklós
2000–2004	Benedek József ¹	Dékanhelyettes
	Imecs Zoltán	Dékanhelyettes, szenátusi képviselő
	Dombay István	Kihelyezett tagozati igazgató, Gyergyószentmiklós
2004–2008	Benedek József	Dékanhelyettes, szenátusi képviselő
	Dombay István	Kihelyezett tagozati igazgató, Gyergyószentmiklós
2008–2012	Benedek József	Dékanhelyettes, szenátusi képviselő, az Akadémiai Tanács tagja
	Dombay István	Kihelyezett tagozati igazgató, Gyergyószentmiklós
2012–	Benedek József	A szenátus alelnöke
	Imecs Zoltán	Dékanhelyettes, tagozatvezető
	Nagy Egon	Intézetigazgató
	Dombay István	Kihelyezett tagozati igazgató, Gyergyószentmiklós

Ez az építkezési folyamat folytatódott a 2001-et követő időszakban, amelynek két további mérföldköve az 1999-cel kezdődő bolognai rendszerre való áttérés és – ennek következményeként – a kettős képzési szakok megszüntetése (közöttük a legjobb paraméterekkel működő alapképzési szak, a földrajz–idegen nyelv); illetve

¹ 2002-ben megszakított mandátum, a Humboldt-ösztöndíj megszerzését követően.

a 2011-es új oktatási törvény, amely lehetővé tette a Magyar Földrajzi Intézet (MFI) létrehozását. Az utóbbi, véleményünk szerint, a meglévő egyetemi és törvényi keretek között a kari szintű magyar tagozatok legmagasabb önállósulási formáját jelenti. Sajnos az MFI létrehozása a magyar tagozathoz besorolt főállású oktatói állomány csökkenésével járt, ami nem annyira létszámbeli, mint inkább minőségi és akkreditációs problémát jelentett. Pontosabban: Pándi Gábor egyetemi tanár nem vállalta az MFI-be lépést, megmaradva a román tagozat keretében működő Természetföldrajzi Intézetben, intézeti igazgatói funkcióban. Ráadásul nem sikerült a gyergyószentmiklósi kihelyezett tagozat integrációja sem az MFI-be; a gyergyói kollégák előnyösebbnek találták a kihelyezett tagozatokat (Zilah, Máramarossziget, Beszterce és Gyergyószentmiklós) tömörítő, többségében román intézethez² való csatlakozást. Mindez nem akadályozta az MFI megalakulását, és – mint később kiderült – hatékony és sikeres működését sem, immár számbelileg megfoghatozott, 12 főállású oktatót³ (ebből 11 geográfus és egy történész) és három kutatót foglalkoztató formátumban.

Gyergyószentmiklóson további 5 főállású geográfus⁴ oktat az ottani magyar nyelvű programok keretében, tevékenységük mindenképpen az erdélyi magyar geográfiához sorolandó. Szintén ide soroljuk azokat a geográfusokat is (öt főt), akik egyéb intézményi keretekben (Partiumi Keresztény Egyetem: Nagyvárad; Sapientia EMTE: Kolozsvár, Marosvásárhely és Csíkszereda), nem földrajzi programok keretében főállású oktatóként tevékenykedtek a megvizsgált időszakban, és magyar nyelven is publikáltak.⁵ Ezen kívül számon tartjuk azokat a geográfusokat is, akik jelenleg nem oktatási jellegű intézményekben tevékenykednek (rendszerint megyei, helyi önkormányzatokban, civil szférában), de külső óraadóként tanítottak az MFI-hez tartozó szakokon, illetve magyarul is publikáltak.⁶ Ezzel nagyjából ugyanolyan méretű, pár fővel nagyobb vizsgálati minta áll értékelési tevékenységünk rendelkezésére, mint az előző időszakban.

Ez talán egymagában elgondolkodtató, ugyanakkor érthető is, tekintettel az intézményesülési folyamatban felmerülő problémákra, illetve néhány megszorító tényre: 2001-hez képest eggyel csökkent a magyar nyelvű alapképzési szakok száma Erdélyben (és Romániában): a földmérés szak megszűnt, pontosabban átsorolták a földrajztudományokból a mérnöki tudományokhoz, és ennek megfelelően a tudományegyetemről a műszaki egyetemekhez; megszűnt a földrajz – idegen nyelv szakpár, a bolognai rendszer kettős szakosodást megszüntető bevezetése következtében, amit sikerült kompenzálni a 2008-ban beindított területfejlesztés szakkal.

---

² Nyolc alap- és mesterképzési szakból kettő (egy alap- és egy mesteri szak) működik magyarul, Gyergyószentmiklóson.

³ Bartók Blanka, Bartos-Elekes Zsombor, Benedek József, Gál Andrea, Imecs Zoltán, Kovács Csaba Miklós, Máthé András, Máthé Csongor, Nagy Egon, Pál Zoltán, Talpas János, Török Ibolya.

⁴ Dombay István, Horváth Alpár, Magyar-Sáska Zsolt, Peteley Attila, Seer Mihály.

⁵ Szilágyi Ferenc, Poszet Szilárd, Jakab Sámuel, Fazakas Csaba, Kassai János.

⁶ Jankó-Szép István, Vajda Mária.

A földrajz és turizmusföldrajz (alapképzés) szakok mindkét periódusban működtek, de helyszínilag elkülönülve: míg a földrajz szak Kolozsváron működött, a turizmusföldrajz magyar nyelven 2005-ig csak Gyergyószentmiklóson működött, majd a fenti időponttól kezdődően Kolozsváron is. A szakkínálatot illetően meg kell jegyeznünk, hogy a megvizsgált időszakban lényegesen javult a magyar tagozat akaratérvényesítő képessége: míg a 2000-ben és 2005-ben kezdeményezett új szakok indítását megelőző egyeztetéseken jelentős, esetenként heves és irracionális ellenállást tapasztaltunk a kar és a tanszékek vezetőségének részéről (természetesen a kezdeményező magyar dékánhelyettest leszámítva), addig a 2008-as új alapképzési szakindítás és a mesterképzési szakindítás formáságnak bizonyult.

Ehhez adódik a képzés további szintjeinek kiépítése magyar nyelven: mindkét helyszínen működik egy-egy mesterképzési szak, illetve Kolozsváron lehetőség van a PhD-képzésre és fokozatszerzésre is. Míg 1997–2001 között összesen 186 diák szerzett diplomát a magyar tagozat geográfiai szakjain (Benedek 2002), a tanulmányban megvizsgált időszak alatt jelentős diáklétszám-növekedés következett be anélkül, hogy a képzés tömegessé váljék, eltérően a román tagozat turizmusföldrajz szakjától. Ezért úgy is fogalmazhatunk, hogy a magyar nyelven működő földrajztudományi szakok a BBTE legkeresettebb és legnépszerűbb szakjaivá nőttek ki magukat. Ennek a folyamatnak három fontos következménye volt: a megnövekedett diáklétszám lehetővé tette az erdélyi magyar geográfusi szakma megerősödését, az oktatói-kutatói státuszok fejlesztését és konszolidálását, valamint a minőségi oktatás biztosítását.

Korábbi tanulmányunkban írtuk (Benedek 2002), hogy Erdélyben két földrajztudományi magyar kutatói-oktatói csoport alakult ki: az egyik Kolozsváron, a másik Székelyföldön (ide soroljuk Marosvásárhelyt is). Amíg Gyergyószentmiklóson – akárcsak 2001-ben – továbbra is egy ötfős geográfus csoport végez jelentős oktatási és kutatási tevékenységet, Kolozsváron nem csupán létszámban nőtt a csoport, hanem jelentős mértékben megerősödött belső specializációja bizonyos kutatási főáramlatok mentén. Ebben a vonatkozásban jelentős tényként könyvelhető el, hogy az MFI-ben 2014-től három főt számláló kutatói csoport tevékenykedik teljes alkalmazásban. Ez jelzi azt az folyamatos érési és szakmai fejlődési folyamatot, amely végigkísérte a 2001-ben még fiatal kolozsvári tagozatot, amely jelenleg nemcsak önálló intézeti háttérrel, hanem jelentős tapasztalattal és tudományos teljesítménnyel rendelkezik.

Az erdélyi magyar geográfia intézményesülésében, az MFI megalakulása mellett fontos szerepet töltött be a 2005-ben megalakult Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság (ChJFT).⁷ Bizonyos erdélyi magyar partikularizmust tükrözve, és ezzel kissé eltérve a 19. században alakult földrajzi társaságok fő küldetésétől, a ChJFT két

---

⁷ Alapító tagok: Benedek József, Imecs Zoltán, Jancsik Pál, Kovács Csaba Miklós, Nagy Egon és Pál Zoltán.

fontos célkitűzést jelölt meg alapító dokumentumában: a tudományos és kutatási tevékenység támogatását, valamint a felsőfokú magyar nyelvű földrajzoktatás támogatását. Alapvetően a Társaság háttérintézményi funkciókat lát el, és mint ilyen alakulását követően a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet, és ezzel a BBTE magyar tagozatának egyes szakjai mellett működő háttérintézmények hálózatának egyik tagjává vált.

Megalakulását követően a ChJFT legfontosabb tevékenysége két témára fókuszált: a Székelyföldi Ásványvíz-Kataszter elkészítésére és a Korond–Parajd Természetvédelmi Gondnokság megalakítására és működtetésére.

Az első projekt kivitelezője a BBTE földrajzos szakkollégiumi csoportja Pál Zoltán vezetésével, amely 2006-ban szerveződött azzal a céllal, hogy egységes módszerrel, terepmunkával és dokumentálódással elkészítse Székelyföld összes ásványvizének kataszterét, nemcsak azokat, amelyeket leírtak az elmúlt századokban, hanem a kevésbé ismert, nem fűtákon levő forrásokat is. Sikerült egy egységes leíró adatlapot kikristályosítani pár évnyi terepezés alatt, így tehát elindult az állandóan bővíthető adatbázis feltöltése, amibe a megkeresett, leírt, helyszínen elemzett forrásokat jegyezzük, illetve az adatbázisba a szakirodalomban fellelhető összes régi adat is bekerül az adott forráshoz, nemcsak a katasztercsapat felmérése. Így egy időbeli összehasonlító vizsgálatnak is lehetőséget biztosítunk. A csapatban dolgoznak az MFI volt diákjai is (Szász Árpád, Czellecz Boglárka, Kis Boglárka, Boér Ágnes).

A második projekt, a Korond–Parajd Természetvédelmi Gondnokság 2011 márciusa óta környezetvédelmi minisztériumi megbízást teljesít, gondnokságot vállalva három természetvédelmi terület felett Sóvidéken (Parajd Söhát földtani és botanikai rezervátum, a korondi Csiga-domb földtani rezervátum, illetve a Fenyőküti-tőzegláp kiemelt fontosságú Natura 2000 területe). 2011 óta mindhárom területen látogatói infrastruktúrát épített ki a szervezet: tanösvények, látogatói ház a Sósorosban, Aragonit Múzeum, az ország első és egyetlen rokkantbarát tanösvénye a Fenyőküti-tőzeglápban. Mindegyikben fenntartja a látogatásszervezést, illetve komplexebb ökoturisztikai programokba is beépítette őket.

2. A tudományos eredmények szintézise

2.1. Bevezető

2001-ig nem jegyezhattünk jelentős alapkutatási tevékenységet, ma azonban már több szálon futó, fontos eredményeket felmutató, jelentős erőforrásokat mozgató kutatási tevékenységet regisztrálunk. Az előző korszakra jellemző, a doktori fokozat megszerzésére irányuló egyéni kutatási tevékenységet felváltották a csoportos, komplex, országos (CNCS, OTKA) vagy nemzetközi (FP7) forrásokból finanszírozott, nagy horderejű témákra irányuló tevékenységek. Ezek a tények jelzik

azt a szakmai fejlődési folyamatot, amelynek során a korábbi időszakban doktori fokozatot szerzett geográfusok (Kolozsváron egy kivétellel minden főállású oktató, a többi helyszínen és intézményben a teljes oktatói állomány) a megvizsgált időszakban jelentős kutatási projekteket tudtak kidolgozni és vezetni.

Míg az előző időszakban 21 elkészült vagy folyamatban levő doktori értekezést tekintettünk az erdélyi magyar geográfiai kutatásokat újraindító munkáknak, ma a fent jelzett, az MFI oktatói által koordinált alapkutatások, valamint egy sor jelentős közösségfejlesztési projekt (európai projektek, illetve önkormányzati finanszírozással elvégzett fejlesztési projektek) adja meg az erdélyi magyar földrajzi kutatások alaphangját.

Meg kell említenünk, hogy a tudományos teljesítmény, a tudás és annak térbeli beágyazottsága és térbeli hatásai az elmúlt években a geográfia (*geography of science*) egyik kiemelkedő vizsgálati tárgyát alkotja. Talán elegendő ebben a vonatkozásban a Peter Meusburger tollából származó újabb tanulmányokat említeni, amelyek a fent említett témát módszertanilag és elméletileg megalapozzák (Meusburger 2009, 2011). Ez azt jelenti, hogy a tudás termelése és térbeli diffúziója, a tudósok szakmai pályafutása, a tudományos intézmények fejlődése csak akkor magyarázható kielégítő módon, ha ismerjük az érintett intézmények, tudósok hálózatait, térbeli együttműködési kapcsolatait és területi mobilitásukat. A tanulmányok kiemelik a vizualizáció jelentőségét, az oktatás térszervező szerepét, valamint az egyetemek tágabb, helyi és regionális beágyazottságának tényét és fontosságát. Más szavakkal: egyetemeink vezetői számára is gondolatébresztő a tudományos praxis térbeliségének fontossága. A tudományos projektek sikerét, fiatal kutatóink és oktatóink karrierjét nemcsak egyéni tényezők, mint az intelligencia vagy kreativitás határozzák meg, hanem létfontosságú az a tudományos milió vagy környezet is, amely intézményenként eltérő mértékben nyitott az új fogalmak, a technikai újítások vagy a paradigmatis változások befogadására (Benedek 2014).

Ebből adódik egy sor további fontos kérdés: hogyan alakultak a helyi tudományos milió jellemzői, melyek a helyi tudástermelés jellegzetességei, hogyan illeszkednek be a helyi tudástermelés terei az országos és a nemzetközi mezőnybe, illetve hogyan illeszkedik be a magyar tudós közösség ebbe a helyi tudományos milióba és ezen keresztül az országos és nemzetközi mezőnybe? Tanulmányunkban természetesen csak részben vállalkozhatunk ezen összefüggések feltárására, egész pontosan csak a geográfia vonatkozásában fontos partikularitásokra igyekszünk rávilágítani.

2.2. Doktori iskola

A magyar tagozat közvetlenül 2007-ben kapcsolódott be a Földrajz Karon működő doktori képzésbe és témavezetésbe, amikor Benedek József témavezetői jogot szerzett, illetve ezzel a joggal élve doktoranduszok irányítását vállalta. Ennek konkrét eredménye a magyar tagozat kutatási és publikációs teljesítményének

növekedése: hét év alatt öt személy szerzett doktori fokozatot,⁸ és további tíz doktorandusz van a fokozatszerzés különböző stádiumaiban. Az öt, fokozatot szerzett személy közül ketten az MFI alkalmazottai, a doktoranduszok közül hárman oktatnak valamelyik alapképzési szakon,⁹ tehát elmondhatjuk, hogy a doktori iskolában kifejtett kutatási-képzési tevékenység az MFI legfontosabb humán erőforrási utánpótlásbázisának kialakulásához járult hozzá. Nem elhanyagolható azon magyar doktoranduszok teljesítménye sem, akik magyar tagozaton végezték alap- és mesterképzési tanulmányaikat, de szakmai megfontolásból román vagy magyarországi témavezetők irányításával kutatnak vagy kutattak.¹⁰

Emellett a doktoranduszok publikációs tevékenysége növelte az MFI tudományos teljesítményét. Négy doktorandusznak sikerült nemzetközileg elismert (*web of science*-ben jegyzett) szakfolyóiratokban vagy konferenciakötetben közölni,¹¹ az elkészült disszertációk pedig egymagukban fontos tudományos teljesítményt jelentenek.

2. táblázat. A magyar tagozathoz kapcsolódó doktoranduszok és doktori értekezések

	Név	Időszak	Alapképzettség	Doktori értekezés témája
1.	Máthé Csongor	2008–2012	Geográfus	Közlekedési hálózatok földrajzi vizsgálata
2.	Dánel Erika	2008–2012	Geográfus	Népesség és szolgáltatások szuburbanizációja
3.	Horváth Anna	2009–2013	Közgazdász, jogász	A kohéziós politika hatása a regionális fejlődésre
4.	Blaga Oana	2009–2013	Geográfus	Fehér megye városhálózata
5.	Török Gergely	2009–	Közgazdász, geográfus	KKV-k térbeli és időbeli változása és a regionális fejlődésben betöltött szerepük
6.	Cristea Marius	2010–2013	Közgazdász	Növekedési pólus – alkalmazások
7.	Csiki Lujza	2010–	Geográfus	A turizmuskinálatban meglévő területi diszparitások
8.	Coheci Vlad	2011–	Urbanista, matematikus	A népességdinamika és lakhatóság összefüggései
9.	Bajtalan Hunor	2012–	Geográfus	Területi kormányzás és regionális fejlődés
10.	Nagy Julia	2012–	Közgazdász	Fenntartható városfejlődés
11.	Vicsai Nóra	2012–	Geográfus	Intraregionális gazdasági diszparitások

⁸ Máthé Csongor, Dánel Erika, Horváth Anna, Oana Blaga és Marius Cristea.

⁹ Cozma Lujza, Bajtalan Hunor, Nagy Júlia.

¹⁰ Szilágyi Ferenc, Fazakas Csaba, Katona Péter, Czellecz Boglárka, Lázár István, Kis Boglárka Mercédesz, Miklós Alpár.

¹¹ Máthé Csongor, Marius Cristea, Oana Blaga, Bajtalan Hunor.

	Név	Időszak	Alapképzettség	Doktori értekezés témája
12.	Silviu Ciobanu	2013–	Geográfus	Közlekedési kockázatok földrajzi vizsgálata
13.	Aura Moldovan	2014–	Szociológus	Területi mobilitás és gazdasági polarizáció
14.	Sorin Cebotari	2014–	Politológus	A megújuló energia szerepe a helyi fejlődésben
15.	Ioana Bursan	2014–	Antropológus	A természetvédelmi rezervációk hatása a helyi közösségekre

Áttekintve a 2. táblázatban összefoglalt információkat, három tény tűnik fontosnak: a doktori értekezések többsége a regionális fejlődés témakörével foglalkozik, a témavezető fő szakmai profiljának megfelelően; négy doktori tézis olyan témakörhöz tartozik, amely nem tartozik ugyan a témavezető szorosabban vett kutatási területéhez, azonban fontos az intézményi kutatási kapacitások fejlesztése szempontjából, tekintettel ezek egyetemen belüli alulkutatottságára és nemzetközi relevanciájára (közlekedés-földrajzi vizsgálatok, illetve az energia és fenntarthatóság összetett problematikája); végül figyelemre méltó a doktoranduszok heterogén szakmai háttere (hét geográfus, négy közgazdász, egy-egy szociológus, politológus, antropológus és urbanista). E heterogenitás nem valamilyen diffúz tudományképből adódik, hanem egyrészt abból, hogy a regionális fejlődés témaköre rendkívül összetett, így bizonyos témák kimondottan gazdasági jellegű alapképzést igényelnek, másrészt a témavezető és a doktori iskola szakmai nyitottságából és interdiszciplináris együttműködés iránti érzékenységéből adódik.

Külön említést érdemelnek azok a doktori értekezések, amelyek védése és közlése egyaránt a megvizsgált időszakban történt, és direkt módon a magyar tagozathoz kapcsolódnak. Míg a korábbi korszakban csak két oktató készült el a doktori értekezésével, beleértve a közlést is (Pándi Gábor, Benedek József), az elmúlt tíz év során nem kevesebb, mint hét geográfus került ebbe a szerencsés és a szakirányú képzési programok akkreditációjának szempontjából létfontosságú helyzetbe: hárman az MFI-től, hárman a gyergyószentmiklósi kihelyezett tagozatról, egy személy egyéb intézménytől. (Egyébként a földrajztudományban a felső egyetemi fokozatok – docens, egyetemi tanár – megszerzéséhez a doktori értekezés közlése elengedhetetlen, kizáró jellegű feltétel.) A továbbiakban számba vesszük ezeket a tudományos műveket, amelyek ugyanakkor a szerzők első jelentős, szakmai identitásukat meghatározó alkotása.

A megvizsgált időszakban az első közölt doktori értekezés szerzője Makkai Gergely¹², aki ugyanabban az évben szerezte meg doktori fokozatát (Szent István Egyetem, Gödöllő) és közölte könyv formájában értekezését az Erdélyi Mezőség tájökölógiai értékeléséről (Makkai 2003). A könyv feltárja a mezőségi táj fejlődését

¹² Az Országos Meteorológiai Szolgálat aligazgatója.

és változását, értékeli a jelenleg meghatározó folyamatokat, és a tájrehabilitáció kérdéskörével is foglalkozik.

Kovács Csaba Miklós doktori értekezésében (témavezető: Pop Grigore, BBTE) a Szamos menti síkság agrárgeográfiai vizsgálatával foglalkozott (Kovács 2005a), feltárva a mezőgazdaság jellegzetességeit meghatározó természeti és gazdasági tényezőket. Legfontosabb eredménye a megvizsgált terület egység agrárgeográfiai zonifikációja, valamint a mezőgazdaság tipológiája. Ezzel a szóban forgó könyv egy Romániában jelentős hagyományokkal bír, a múlt évezred hetvenes éveiben Molnár Jenő geográfus által bevezetett kutatási irányzat szerencsés folytatásának tekinthető. A doktori értekezés során szerzett tudását nagy oktatási tapasztalattal kiegészítve, a szerző az elmúlt évek során további agrárgeográfiai munkákat közölt, ezek egy része jegyzet (Kovács 2009), másik része folyóiratcikkek formájában jelent meg (Kovács 2003).

Dombay István geomorfológusi szakmai státusa igazolásaként doktori értekezését (témavezető: Mac Ioan, BBTE) az Erdélyi-érchegységről írta, elvégezve annak geomorfológiai vizsgálatát (Dombay 2006). A munka nagy feladatnak bizonyult, tekintettel a megvizsgált terület összetett geológiájára. Ez a szakmai vonal a szerző további publikációiban visszaszorul, és különböző turizmusföldrajzi témák irányába mozdul, összhangban mind a gyergyószentmiklósi kihelyezett tagozat monoprofiljával, mind pedig egy korábbi, a rendszerváltást követően kibontakozó jelenséggel, mely során számos román természetföldrajzos (a legkiemelkedőbb példák Virgil Gârbacea és Pompei Cocean) – felhasználva a szólás- és írásszabadság lehetőségeit – társadalomföldrajzi témákra váltott át.

Magyari-Sáska Zsolt doktori értekezése innovatív jellegűnek tekinthető: a természeti kockázatokat a Földrajzi Információs Rendszerek eszköztárával vizsgálta meg, témavezetője: Haidu Ionel, BBTE (Magyari-Sáska 2009). A kutatás célja olyan vizsgálati módszertan kidolgozása volt, amely lehetővé teszi a természeti veszélyek mennyiségi alapokra helyezett kutatását és elemzését. Különböző statisztikai és térinformatikai alkalmazások kerültek értékelésre, majd a veszélyességi elemzésekhez nyújtott lehetőségük, valamint fejleszthetőségük és integrálási lehetőségüket figyelembe véve, ezeket átfogó és egységes kezelőfelületet biztosító alkalmazások elkészítésére került sor. Az így elkészített alkalmazások olyan hibrid, kooperatív elemző rendszereknek, amelyek több, különböző funkcionalitású programot (adatkezelés, leíró statisztika, gyakoriság elemzést, térinformatika) egységes alkalmazásba ötvöznek, hatékonyabbá téve a kockázatelemzést.

A kockázat meghatározására a szakirodalomban fellelhető gyakoriságelemzést használták, amely nem a jelenség modellezésén alapszik, hanem a veszélyt jelentő jellemző mért adatértékeinek statisztikai elemzésén. Eredményként a veszélyt jelentő értékek túllépési valószínűsége jelentkezett, melyet a vizsgált területen fellelhető természeti veszélyeknél (alacsony hőmérséklet, köd, jégeső, szárazság- és nedvességtöbblet, magas vízhozamok, talajerózió, lejtőcsuszamlás) követett a térbeliesítés és értékelés.

Rövid idő alatt közölte a demográfiai és gazdasági egyenlőtlenségekkel foglalkozó doktori értekezését Török Ibolya (témavezetője: Ciangă Nicolae, BBTE), aki egyébként témaválasztásával két vonatkozásban is újat alkotott: övé az első doktori értekezés Kolozsváron, amely országos szintű elemzést végez, illetve amely a rendszerváltást követő időszak regionális egyenlőtlenségeit szakszerűen mutatja be (Török 2010). A területi statisztika széles skáláját használva, a szerző világosan körvonalazza a centrumtérseégeket és a perifériákat, színvonalasan kimutatja a rendszerváltást követő belső egyenlőtlenségek folyamatos növekedését és a gazdasági fejlődés fővárosi térségben végbemenő koncentrációját.

Horváth Alpár a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán (Michalkó Gábor irányításával) védett doktori értekezését a *Turizmusfejlesztés Székelyföldön (Hargita megyei szemszögből)* című könyvében tette közzé (Horváth A. 2013). Ebben behatóan foglalkozik Hargita megye természeti és antropikus turisztikai potenciáljával, a térség turisztikai infrastruktúrájával, illetve azokkal a fejlesztési dokumentumokkal, amelyek Hargita megye turisztikai fejlesztését célozzák meg. Lényeges kiemelni, hogy a könyv a turizmusfejlesztést nem egyszerű marketingproblémaként fogalmazza meg, hanem rávilágít a turizmus területi beágyazottságának mély összefüggéseire is. A kötetben megfogalmazódik a turisztikai desztinációmenedzsment szükségességének gondolata, amely egyébként az elmúlt évek során a szerző egyik mérvadó szakmai identitáskártyájává vált.

Bartos-Elekes Zsombor 2006-ban az ELTE-n (Földtudományi Doktori Iskola, témavezető: Török Zsolt) megvédett doktori értekezésének témája a helynevek a térképeken (Bartos-Elekes 2013). A szerző három nagy témát vizsgál meg: elmélet, a helynevek térképi használata; a jelenkori Erdély helyneveinek változása az utóbbi két évszázadban: helységnevek, utcanevek közigazgatási változtatásai, tájbeosztások geográfusok munkáiban; és végül a helynévváltozások a belföldi és külföldi térképeken. Ezzel a szerző a témakör legavatottabb szakértőjévé vált Romániában, számos nemzetközi konferencián tartott erről előadást, több tanulmányt közölt.

2.3. Alapkutatások, az elmúlt évtized legkimagaslóbb tudományos eredményei

Fordulópontnak számít a romániai geográfia-történetben a 2009-es év, amikor az oktatási reform részeként gyökeresen megváltozott a szakmai értékelés rendje és ezzel a tudományos publikációs tevékenység értékelésének alapfilozófiája. Az addig elsősorban mennyiségileg orientált szakmai értékelés helyét egy minőségorientált értékelés váltotta fel. A minőséget a *web of science*-ben nyilvántartott publikációkban történő közlés jelentette, tehát egyoldalú és a természettudományi értékrendet előtrébe helyező átalakulás történt. Mindez érzékenyen érintette a geográfiát és a geográfusokat, tekintettel arra, hogy ez a tudományterület Romániában a földtudományok részét képezi. Ezzel a szakmai előrehaladás, de maga az állami kutatási

projektek pályázati kiírásaiban való részvétel is kizárólag a fent vázolt minőségi értékelés alapján történt. Bár 2012-vel kezdődően a tudományos teljesítményt mérő mutatókon enyhítettek, a 2009-es reform érdekes módon olyan kényszerhelyzetbe hozta a geográfusokat, amely nagymértékben hozzásegítette őket ahhoz, hogy gyorsan átálljanak egy számukra mindeddig idegen publikációs rendszerre. Ennek hatása a magyar tagozat publikációs teljesítményében is érzékelhető, amely jobb a kolozsvári román tagozatos intézetekhez viszonyítva,¹³ de gyengébb az – egyébként természettudományok által uralt – összegytemi összehasonlításban.¹⁴ A 3. táblázatban követhetjük az erdélyi magyar geográfusok *web of science*-ben nyilvántartott publikációit.

3. táblázat. Az erdélyi magyar geográfusok rangsorolása *web of science* publikációk alapján

	Név	Intézmény	Közle-mények száma szaklapokban	Közlemények száma konferenciakötetekben	IF (összesített)	IF/szerző
1.	Benedek József	MFI	5	0	6,313	2,283
2.	Jakab Sámuel	Corvinus Egyetem, Nyárádszeredai tagozat	4	0	2,913	1,659
3.	Bartók Blanka	MFI	3	1	3,1	1,468
4.	Bartos-Elekes Zsombor	MFI	2	0	1,784	1,04
5.	Pál Zoltán	MFI	1	0	1,754	0,250
6.	Imecs Zoltán	MFI	1	1	1,173	0,167
7.	Jankó-Szép István	Szatmár Megyei Tanács	1	0	0,917	0,152
8.	Máthé Csongor	MFI	1	0	0,292	0,097
9.	Török Ibolya	MFI	1	0	0,089	0,045
10.	Magyari-Sáska Zsolt	Gyergyószentmiklósi Tagozat	0	4	0	0

¹³ A Természetföldrajzi Intézet 15 publikációval, a Regionális Földrajzi Intézet 6 tanulmánnyal, míg a Társadalomföldrajzi Intézet nulla publikációval jelenik meg a *web of science*-ben. Az MFI-hez közvetlenül 13 publikáció rendelhető, kevesebb, mint a 3. táblázatban, két ok miatt: tekintettel vagyunk a többszerzős cikkekre, illetve arra, hogy 6 publikációt egyéb intézmények magyar geográfusai producerkáltak.

¹⁴ A BBTE oktatói és kutatói 2004–2013 között 5282 tanulmánnyal jelennek meg a *web of science*-en, amelyből 518 konferenciaközlemény.

	Név	Intézmény	Közle-mények száma szaklapokban	Közlemények száma konferenciakötetekben	IF (összesített)	IF/szerző
11.	Dombai István	Gyergyószentmiklósi Tagozat	0	2	0	0
12.	Seer Mihály	Gyergyószentmiklósi Tagozat	0	2	0	0
13.	Kassai János	Sapientia EMTE	0	1	0	0
	Összesen		19	11		

2.4.1. Térképészeti kutatások

A Cholnoky-hagyaték feldolgozása. Karunk magyar tagozatának rendszerváltást követő rövid történetének egyik meghatározó eseménye a Ferenc József Tudományegyetem Földrajzi Intézetében Cholnoky Jenő¹⁵ professzor által létrehozott és az idők során évtizedekre eltűnő térképtárának és fényképtárának 2001 tavaszán történő, véletlenszerű megtalálása. Akkor még nem lehetett pontosan tudni, milyen nagy értéket képvisel az úgynevezett Cholnoky-hagyaték. 2006 és 2008 között ment végbe a térképtár katalogizálása Bartos-Elekes Zsombor irányításával. Ennek alapján Bartos-Elekes Zsombor és Nemerikényi Zsombor (MTA, Földrajztudományi Intézet) azonosították Magyar László Afrika-kutató 1858-ban készült kéziratos térképét a mai Angola belső részéről (Nemerikényi–Bartos-Elekes 2012; Bartos-Elekes–Nemerikényi 2014). Folyamatban van a térképtár digitalizálása, több száz térkép digitalizált formában már elérhető a Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság weboldalán.

A térképtár 6500 tételével (3200 általános és tematikus térkép, 3000 osztrák katonai térkép, 180 atlasz) Románia második legjelentősebb régitérkép-gyűjteményének számít a Román Akadémia bukaresti térképtára mellett, megelőzve azonban olyan rangos intézményeket, mint a bukaresti Nemzeti Könyvtár vagy a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár (Bartos-Elekes 2008).

A fényképtár feldolgozása, számítógépes nyilvántartása Imecs Zoltán irányításával készült, és nem kisebb értékű, mint a térképtár. Több mint 5000 tételből áll: üveglemezre készült negatívokból és pozitívokból, sztereofelvételekből, panorámafelvételekből és filmre készült negatívokból. A keltezett felvételek alapján a legrégebbi felvétel 1898. december 12-én készült, a legfiatalabb pedig 1918. október 18-án (Imecs 2009). A képek nagy része a korabeli Magyarország 44 vármegyéjében készült, de különös jelentőséggel bírnak a Cholnoky kínai (1897–98) és amerikai (1912) kutatóutazásai alkalmával készült képek is.

¹⁵ 1905–1919 között egyetemi tanár a Ferenc József Tudományegyetemen, 1920-tól az MTA tagja, 1921-ben kinevezik a Budapesti Tudományegyetem tanszékvezető tanárának.

A romániai térképészeti örökség néhány meghatározó térképének (pl. Honterus, Szathmári, Lambert–Cholesky) georeferálása. Ez a kiemelt jelentőségű kutatási téma kapcsolódik tematikailag az előzőhöz, mintegy azt bizonyítva, hogy az MFI a térképészeti kutatások jelentős szakmai műhelyévé vált. A térképészeti örökség georeferálásának projektjét (Consiliul Național al Cercetării Științifice / Tudományos Kutatás Országos Tanácsa által finanszírozott projekt) Bartos-Elekes Zsombor koordinálja, a kutatásban továbbá Imecs Zoltán, Magyarai-Sáska Zsolt és Timár Gábor (ELTE) vettek/vesznek részt, 2011–2014 között. A kutatás során a régi térképek mai koordináta-rendszerbe kerülnek ezek georeferálása révén. A georeferált térképek között szerepel az első hazai térkép, Honterus 1532-es Erdély-térképe, az első román topográfiai térkép: Havasalföld osztrák felmérése 1856-ból. Később Szathmári Pap Károly készítette el 1864-ben az osztrák térképek románra fordítását, litografálását. A kutatás keretében sor került a kiválasztott térképek elkészítési körülményeinek vizsgálatára, a térképek digitalizálására, georeferálására és weben történő publikálására.

A kutatás további fontos eredménye az ország teljes területéről készült első topográfiai térkép vetületének leírása, majd digitalizálása és georeferálása. Érdekeséggé válhat megjegyezni, hogy a Lambert-féle vetületet felhasználva Cholesky készített egységes vetületet 1916-ban; korábbi román, osztrák és orosz térképeket ebbe a vetületbe helyezték át, majd ezek a térképek voltak használatosak 1959-ig.

A fenti kutatások eredményeként nemzetközi jelentőségű publikációk jelentek meg. Megemlíthetjük Bartos-Elekes Zsombor két, *web of science* által jegyzett publikációját (Rus et al. 2010; Bartos-Elekes 2010), de nem tekinthetünk el számos térképétől, atlaszaitól sem: a Dimap kiadó Románia-atlasza, Erdély-térképe, tucatnyi turistatérképe; a Pallas Akadémia kiadó *Erdély hegyei*-sorozatának térképei (14–32. térkép), a Stiefel kiadó Erdélyi Fejedelemség-térképe, az Eötvös Kiadó egyetemi tankönyvei (pl. Probáld Ferenc Európa regionális földrajza). Térképei közül három kapott a Szép Magyar Térkép versenyen első díjat.

2.4.2. Regionális földrajzi kutatások

Kritikai regionális földrajz, regionális egyenlőtlenségek. 1989-et követően a regionális földrajz különböző formában intézményesült, és ideológiailag elkötelezett diszciplínává vált, elsősorban azért, hogy aktívan bekapcsolódott a Romániában kibontakozó regionális politika megalkotásába, különböző regionalizációs projektek kidolgozásába és a regionális, illetve helyi szintű területtervezésbe. Ezzel tulajdonképpen a klasszikus regionális földrajzi paradigma nem tűnt el, hanem ezzel párhuzamosan kibontakozóban van a nemzetközi szinten immár dominánssá vált konstruktivista regionális földrajz (új regionális földrajz). Eltérően a klasszikus regionális földrajztól, mely az ember és természet közötti, önálló léttel rendelkező kapcsolat-egészekre koncentrált, az új regionális földrajz abból a téziséből indul ki, hogy a régiókat társadalmi és gazdasági kapcsolatok strukturálják. Ennek megfelelően a

régiót nem külső, abszolút léttel bíró reális entitásként határozza meg, hanem belső, társadalom által épített, azaz intézmények és cselekvő egyének által kialakított térbeli képződményként. Ebből az következik, hogy az intézmények létrehozzák saját régióikat, a cselekvő egyének szimbolikusan közvetített régióképekkel, régióikonográfiákkal azonosítják magukat, végül pedig a geográfia mint társadalmi intézmény tovább termeli és újratermeli saját régióit.

A konstruktivista (új) regionális földrajz hatására a romániai regionális földrajzi kutatásokban két alapvető kutatási irányzat bontakozott ki 1989 után: az egyik a regionális identitás kutatása, amely gyakorlatilag funkcionális régióként próbál meghatározni olyan területi egységeket, amelyeket a mindennapi térhasználók szimbolikus-informális módszerekkel sajátítanak ki. A második jelentős kutatási irányzatot a kritikai regionális földrajz képviseli, amely a Derek Gregory által megfogalmazott „*dialogical action*” (Gregory 1998) fogalmára épül, és a geográfia erős normatív és kritikai irányultságának igényét foglalja magába. Ez ugyanakkor implicite azt a gondolatot is tartalmazza, hogy a regionális geográfiának arra kell törekednie, hogy a helyi közösségeket problémáik megoldására mobilizálja. Ennek megfelelően az új regionális földrajzi kutatás súlypontját a társadalom regionális különbségeinek kialakulása, illetve újratermelési mechanizmusa alkotja. Érdekes, hogy míg a román regionális geográfiai kutatások a regionális identitás kutatására fókuszáltak (Cocean 2002), az MFI keretében a regionális egyenlőtlenségek, tehát a második irányzat meghatározó. Ezzel a témakörrel Benedek József, Török Ibolya és Kassay János foglalkoztak. Nemzetközi színvonalú néhány *web of science* által jegyzett publikáció (Máté–Néda–Benedek 2011; Surd–Kassay–Giurgiu 2011; Benedek–Török 2012; Kocziszky–Benedek 2012; Benedek–Török 2014), amelyben a szerzők mennyiségi módszerekkel, modellekkel vizsgálják a romániai és magyarországi regionális egyenlőtlenségek jellegzetességeit.

Területi-adminisztratív térfelosztás. A normatív-formális regionalizálás eredményeként létrejött területi-adminisztratív felosztások kérdésköre szintén a kritikai irányzathoz sorolható. Szilágyi Ferenc¹⁶ kutatási eredményei egyértelműen ehhez az irányzathoz tartoznak. Könyvei (Szilágyi 2007, 2013), tanulmányai (Szilágyi 2010) hiánypótlóak a Partium közigazgatási földrajzának megismerésében, a régió társadalom- és település-földrajzi sajátosságainak feltárásában. Publikációi kiemelten regionális földrajzi jelentőségűek, mert foglalkoznak a régió határainak kérdéskörével, valamint a regionális identitástudat változásaival.

A kritikai irányzat kutatási területéhez tartozik a politikai döntés eredményeként létrejött romániai regionális térségszint, a fejlesztési régiók problémaköre. Benedek, Török és Máthé 2013-ban megjelent kiadványukban ezt a témát közelítik meg a kvantitatív regionális földrajz eszköztárával (Benedek–Török–Máthé 2013). A kritika egyrészt az új térségszint működési mechanizmusára vonatkozik: eltérően

---

¹⁶ Egyetemi docens a Partiumi Keresztény Egyetem Közgazdaságtudományi Karán.

egy európai régiószintektől (a spanyol *comunidades autonomas*, az osztrák és német *Bundesland*, a svájci kantonok vagy a belga régió), a romániai régiók nem politikai entitások, alacsony döntéshozási hatalommal és szerény költségvetési erőforrásokkal rendelkeznek.

A behatárolt fejlesztési régiók száma és összetétele sem került el a kritikai irányzat figyelmét (Benedek 2008; Benedek–Török–Máthé 2013). Ebből kiemeljük, tekintettel aktualitására, a meglévő nyolc fejlesztési régió rendszerének alternatívájaként felvázolt tízrégiós koncepciót, illetve a tizenegy régiós koncepciót, amennyiben a különálló fejlesztési régióként elgondolt Székelyföld (Hargita és Kovászna megye) politikailag életképes elgondolásnak bizonyul. A kritikai regionális földrajzi irányzat szerint a legcélszerűbb megoldást a regionális fejlesztési ügynökségek decentralizációja jelentené. Ez azt jelentené, hogy minden megyében fejlesztési ügynökségek alakulnak, lehetőleg széles körű kompetenciákkal. Ez nem csupán egy olyan érzékeny téma kezelését oldaná fel, mint a Székelyföldi Fejlesztési Régió, hanem egy olyan megoldást tenne lehetővé, amelyet egy szélesebb politikai mezőny is fel tud vállalni.

Határmenti régiók vizsgálata. Az MFI egyik kiemelkedő kutatási kompetenciája a határmenti együttműködések, a határmenti régiók vizsgálatának témakörében alakult ki. Ennek kiemelkedő képviselője, Nagy Egon konzekvensen, a Pécsi Tudományegyetemen védett doktori értekezésétől kezdődően a határmentiség folyamataival foglalkozik. Ezen törekvését a 2009–2012-es időszakban Bolyai-ösztöndíjasként folytatott, *Román–magyar határmenti együttműködési lehetőségek a Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégióban* című kutatása konszolidálta.

Interjúk elvégzésével, a szekundér statisztikai adatbázis feldolgozásával, bevásárlóturizmussal kapcsolatosan elkészült kérdőíves felméréssel a vizsgálat a gazdasági viszonyok feltérképezésére, összehasonlítására, a komplementer együttműködés lehetőségeinek feltárására koncentrált, különös tekintettel a munkaerő-piaci helyzetre. Ez főleg a helyi gazdasági szervezetek (kamarák, tanácsadó szervezetek) képviselőivel készült interjúkból bontakozott ki, ami a működő példák mellett a kooperáció előtt tornyosuló akadályozó tényezőket is vizsgálta.

Az infrastruktúra fejlesztése egy kiemelt téma volt, ami a helyzetelemzés mellett a határ menti operatív programok jó példáiból is felszínre került.

A kutatás a területi viszonyrendszerek szintetikus elemzése mellett (faktoranalízis) igyekezett megragadni a települési közösségek közti konkrét napi együttműködések megítélését kérdőívezés segítségével. Emellett a határmentiség hétköznapi dimenzióinak, spontán mozgásainak a láttelepe is megvalósult a bevásárlóturizmus vizsgálatával.

A szomszédsági program terjedelmének és eredményességének vizsgálata lehetőséget ad és kiindulópontul szolgál a következő programozási időszak körültekintő tervezésére, a megfelelő következtetések levonására.

Nagy Egon kutatásaiból számos tanulmány született, melyekben a határmenti-ség összetett problematikáját vázolja fel. Így a VÁTI által koordinált, a Tisza vízgyűjtő területét komplex módon feltáró projekt, illetve a *Románia. Tér, gazdaság, társadalom* című projekt keretében írta meg a határmenti együttműködésre vonatkozó fejezeteket (Nagy 2010, 2012a, 2012b). A tanulmányok részletesen foglalkoznak a Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégióon belül végbemenő határmenti együttműködésekkel történelmi távlatokban és az aktuális helyzetben. Külön tanulmányokban Nagy Egon a határmenti régiók munkaerő-piaci helyzetével és demográfiai folyamataival foglalkozik (Nagy 2012a, 2012b), világosan bizonyítva a határok elválasztó szerepének visszaszorulását a román–magyar határ mentén, ahol funkcionális, határon átnyúló munkaerőpiacok alakultak ki.

Társadalmi-gazdasági és politikai válaszok a regionális polarizációra Közép-Kelet-Európában. Ez az MFI első, magas szintű nemzetközi projektrésztvétele, amely e tanulmány megírásakor indult el, tehát az eredményekről még nem lehet referálni. Az FP7 Marie Curie ITN Network projekt koordinátora a lipcsei Institut für Länderkunde, célja doktoranduszok képzése a lipcsei, prágai, pozsonyi, tartui és kolozsvári egyetemeken. A projekt keretében nemzetközi verseny eredményeként két kutató-doktoranduszt¹⁷ alkalmazhattunk hároméves időszakra, akik Benedek József témavezetővel a migráció és területi polarizáció, illetve a megújuló energiák és a helyi fejlődés összefüggéseit kutatják a következő három év során.

Centralizáció vagy periferializáció: a társadalmi-gazdasági sebezhetőség mértékének meghatározása. Esettanulmány: Nyárad völgye. A 2014-ben elnyert egyéni POSDRU-projektben Török Ibolya arra vállalkozott, hogy kidolgoz egy olyan módszertant, amely lehetővé teszi a települések társadalmi-gazdasági sebezhetőségének meghatározását. A kutatás alapvető hipotézise, hogy az alacsony gazdasági fejlettség, a települések periférikus helyzete nagymértékben összefügg a társadalmi sebezhetőség mértékével. Amennyiben a természeti tényezők okozta kockázatok (földrengés, árvizek) nem befolyásolhatók, csökkenthetők vagy elkerülhetők, a sebezhetőség társadalmi-gazdasági dimenziója az egyetlen tényező, ami hosszabb távon módosítható. A vizsgált települések társadalmi-gazdasági sebezhetőségének meghatározása után lehetőség nyílik a helyi erőforrásokra alapozott, hosszú távú fenntartható stratégiák és fejlesztési scenáriók megfogalmazására és kidolgozására.

2.4.3. Természetföldrajzi kutatások

Karsztos és nem karsztos tájak komplex (természet- és társadalom-földrajzi) összehasonlító vizsgálata a modern környezeti possibilizmus nézőpontjából. Az OTKA-projekt vezetője Mari László (ELTE, Természetföldrajzi Tanszék), célja a magyarországi és erdélyi karsztos területek összehasonlítása.

---

¹⁷ Aura Moldovan szociológus, Sorin Cebotari politológus.

Az MFI-ből Imecs Zoltán vesz részt a projektben, egész pontosan annak terepkutatói részében, illetve az Erdélyi-szigethegység természeti és társadalmi tényezőivel kapcsolatos adatbázisának létrehozásában. Román geológiai térképek alapján egy egységes és a vizsgálati szempontjainknak megfelelő litológiai adatbázis kialakítását követően történt a különböző forrásokból származó domborzati, felszínborítási, talajtani, vízrajzi, éghajlati adatbázisok integrálása egy egységes rendszerbe. Az adatbázis alapján került sor az Erdélyi-szigethegység területén a fontosabb karsztos területek (Királyerdő, Bihar, Torockói-hegység) természeti adottságainak és a természeti és társadalmi tényezők kapcsolatának vizsgálatára. A kutatás egyik fontos megállapítása, hogy a domborzati adottságok itt is jelentős mértékben befolyásolják a népesség térbeli eloszlását. Bár a felszínborítás erős antropikus befolyás alatt áll, ennek fő tényezőit (szántók, illetve erdők elterjedése) mégis döntő mértékben a domborzati tényezők határozzák meg. A vízrajzi adottságokat a fentiekhez képest önálló tényezőként kell értelmezni, mert számos esetben másként hatnak a társadalmi paraméterekre, és például a népsűrűséget a vizsgált területen ezzel tudjuk a legjobban jellemezni. A kutatási beszámoló szerint a geológiai adottságok is fontosak a népesség földrajzi elhelyezkedésének értelmezéséhez, hiszen a negyedidőszaki üledékekkel borított térszinek kiemelkedően nagy népsűrűségűek a többi kőzet-típushoz viszonyítva, amihez az is hozzájárul, hogy ezek általában az alacsonyabb területekre jellemzők. A településsűrűséget vizsgálva egy jelentős pozitív anomália mutatható ki a szigethegységben: a rendkívül elaprózott, kis településekből álló, magasan fekvő, kis részben karsztvidékekre is kiterjedő Mócvidék, mely sajátos történelmi-kulturális örökséget hordoz, és jó példa a hegyvidéki természeti adottságokhoz alkalmazkodó népcsoportra.

Légi- és régészeti kutatások Erdélyben. Modern elméleti modellek és interdiszciplináris alkalmazott kutatások. A 2010–2013 között lezajló, CNCS által finanszírozott projekt vezetője Molnár Kovács Zsolt, az MFI pedig Imecs Zoltán részvételével járult hozzá. A geográfiai részt a terepi mérések és egyéb forrásokból származó adatok alapján elkészült digitális állományok képviselik. Továbbá többféle térelemzés is készült, amivel a lelőhelyek közötti viszonyt modellezték.

A megújuló energiával kapcsolatos kutatások. A megújuló energiaforrások az MFI új kutatási területeinek egyike, anélkül, hogy ezt a témát monopolizálná (Lázár–Makkai 2012). A vizsgálatok és kutatási eredmények nagy része a megújuló energiapotenciálok energiaforrás-kategóriákra történő meghatározására irányultak. Ezek alapján ma bizonyos területekre aránylag pontosan meghatározható a bizonyos technológiai feltételek között felhasználható, megújuló energiaforrásokból származó energiamennyiség. További jelentős eredmények az energiapotenciálok kiszámításának módszertanával kapcsolatosak. Ehhez adódik a megújuló energiák területfejlesztésben betöltött szerepének vizsgálata, mint például a megújuló energiaklaszterek szerepe a helyi fejlődésben (Cristea–Benedek 2013).

Egyéb természetföldrajzi kutatások. Ebbe a kategóriába a szerteágazó, atomizált, de fontos tudományos értéket képviselő műveket soroljuk. Gál Andrea adjunktus (BBTE) fő kutatási területe a geomorfológia, ennek keretében az iszapvulkánokról írta doktori értekezését és néhány, nemzetközi konferenciakötetekben közölt tanulmányát (Gál–Lakatos 2008). Fazakas Csaba, a Debreceni Egyetemen 2013-ban doktori fokozatot szerző geográfus a talajerózió és a suvadás közötti kapcsolatokat vizsgálta térképezési módszerekkel (Fazakas 2011, 2012). Bartók Blanka több tanulmányában a globális sugárzás mérésével foglalkozik különböző térségekben, ami gyakorlatilag lehetővé teszi a napenergia potenciáljának meghatározását. Magyarai-Sáska Zsolt GIS módszerek segítségével sikeresen algoritmust dolgozott ki extrém természeti jelenségek (szárazság, nedvesség) előrejelzésére, melyet a web of science által jegyzett konferenciakötetben is sikerült közzélni (Magyarai-Sáska – Haidu 2009). Biztatóak ugyanakkor Poszet Szilárdnak és Horváth Csabának a geomorfológia, illetve hidrológia területén elért eredményei is.

2.4.4. Társadalom-földrajzi kutatások

A területet számban a turizmusföldrajzi publikációk vezetik. Sajnos ezek egyike sem jelent meg nemzetközi folyóiratokban, a publikált könyvek rendszerint egyetemi jegyzetek vagy bizonyos térségek turisztikai monográfiái.

Az elmúlt évek során némi elmozdulást tapasztalhattunk ebből a holtpontról. Egyrészt Magyarai-Sáska Zsolt mennyiségi módszerek alkalmazásával megemelte a turizmusföldrajzi publikációk színvonalát, így néhányan ezek közül a web of science konferenciaköteteiben kerültek közlésre (Magyarai-Sáska–Dombay–Seer 2011). Másrészt Horváth Alpár vizsgálatai az etnicitás és turizmus összefüggéseiről, valamint desztinációmenedzsmenttel kapcsolatos vizsgálódásai minőségileg emelték az elmúlt évek turizmusföldrajzi teljesítményét (Horváth 2010).

A legfontosabb publikációs eredmények közt mindenképpen meg kell említenünk Kovács Csaba Miklós településföldrajzi, demográfiai és politikai földrajzi írásait. Az előbbieket Kolozsvár funkcionális övezeteinek, kiemelten a lakóövezeteknek az elemzésére fókuszálnak (Kovács 2005b, 2006). Megemlítjük még az erdélyi és partiumi megyék színvonalas történelmi-földrajzi elemzését (Kovács 2011), amely bizonyítja a szerző műveltségét és széles körű tájékozottságát.

A társadalomföldrajzi publikációk szintjét illetően magasan kiemelkedik Máthé Csongor, akinek a Közép-Romániai Fejlesztési Régió vasúthálózatának földrajzi, gráfelmélet alkalmazására épülő elemzését nyújtó tanulmányát egy web of science által jegyzett szakfolyóiratban közzélték (Máthé–Tamási–Schubert 2013). A szerző egyéb tanulmányával is bizonyította (Máthé 2011a, 2011b), hogy a doktori tanulmányai során kapott szakmai iránymutatással olyan kutatási területet ismert meg és művel, amellyel jelentős hiányt pótol, és amely társadalmilag és nemzetközileg is fontos.

2.4.5. Alkalmazott kutatások

Helyi és megyei önkormányzatoknak elkészített területfejlesztési projektek. Ehhez a kategóriához tartozik négy, Benedek József RUR-tag¹⁸ által vezetett projekt: *Nagykároly Integrált Városfejlesztési Terve* (2014); *Szatmár megye fejlesztési stratégiája* (2010); *Kolozs megye fejlesztési stratégiája* (2011); *Maros megye területrendezési terve* (2008–2009).

Csíkszeredában Kassay János jeleskedett ezen a területen *Csík Helyi Fejlesztési Tervének* (2011) koordinálásával, illetve Csíkszereda fenntartható fejlesztési stratégiájának kidolgozásában való részvételével (2002).

Jelentős nemzetközi oktatási projekteken vett részt Pál Zoltán: az *EXhEGET* Erasmus IT projekt keretében a természeti és antropikus kockázatok témakörében került sor egy képzési program megszervezésére (2009–2011); a *Programme for Accreditation of Rural Tourism* Leonardo-projekt célja egy vokacionális képzési program beindítása és akkreditálása a Kar Turizmustréning Központjában (2009–2011); és végül a *Community Scale Water Management patterns in Transylvania Erasmus IT projekt* (2010) keretében egy sor nyári egyetemi rendezvényen a közösségi vízmenedzsment témakörében történt a diákok szakmai továbbképzése.

2.4.6. Komplex monográfiák

Az MFI-ből került ki az a csoport, amely egy fejezettel járult hozzá a Dövényi Zoltán által szerkesztett *Kárpát-medence földrajza* című, 71 szerző által készített monográfiához (Dövényi 2012), amely a Bulla Béla és Mendöl Tibor szerzőpáros 1947-ben megjelent, azóta klasszikusnak számító munkájának szellemi folytatása. A Kárpát-medence mint egységes földrajzi tér gondolata a rendszerváltást követő időszakban újra megfogalmazódott, és ebben a műben egységes rendszert alkot. Az erdélyi magyar geográfusok¹⁹ a negyedik, regionális részben Erdély különböző tematikus egységekre bontott (természeti viszonyok, geológia, domborzat, talajok, növényzet, ipar, közlekedés) elemzésével foglalkoznak.

Hasonló műfajt képviselnek a *Kárpát-medence régiói* című sorozatban megjelent, Horváth Gyula szerkesztésével és egy nagyszámú, multidiszciplináris szerzői csapat munkájával elkészült erdélyi monográfiák: a *Székelyföld*, az *Északnyugat-Erdély* és a *Dél-Erdély*, valamint a *Bánság* (Horváth, 2003, 2006, 2009). Túl a munka érdemi, tartalmi részén, a fenti monográfiának fontos tudományos műhely-építési szerepe is volt, hiszen több tudományterület (geográfia, közgazdaságtan, szociológia, történelem, néprajz) erdélyi művelőit hozta össze egy hálózatba, és ezt később, ezúttal teljes mértékben kolozsvári önerőből tudta kamatoztatni a *Románia* monográfia elkészítésével.

¹⁸ RUR: Registrul Urbanistilor din România (Romániai Urbanista Kamara).

¹⁹ Benedek József, Elekes Tibor, Nagy Egon, Török Ibolya, Máthé Csongor, Pál Zoltán, Cosma (Csiki) Lujza, Vajda Mária.

A Románia. Tér, gazdaság, társadalom című kötetben (Benedek szerk. 2011) arra vállalkoztunk, hogy az átmeneti korszak földrajzi, gazdasági és társadalmi jellegzetességeit tárjuk fel. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar tagozatának oktatói és kutatói által elkészített kötet Románia első magyar nyelvű monográfiája, ezzel jelentős hiányt pótolva, hisz az eddig megjelent monográfiák egyrészt más nyelven készültek (románul és németül), másrészt nem rendelkeznek azzal az összegző, komplex és aktuális jelleggel, mint a jelen monográfia. A kötet – a regionális vagy országmonográfiákra jellemző módon – szisztematikus és aktuális elemzését és leírását nyújtja egy olyan térségnek, amelyet ebben a formában és szerkezetben a szakirodalom még nem tárt fel. A könyv széles témakört fed le: természeti térszerkezet, geopolitikai helyzet, gazdaságtörténet, népesség, települések, gazdasági folyamatok és jellegzetességek, regionális sajátosságok. A szerzők arra is törekedtek, hogy az elemzett jelenségeket egy jellegzetes térmátrixba helyezték el, tükrözve a kötet vezérelvét: a gazdasági, társadalmi és politikai folyamatok mindig kontextuálisan, azaz egy jellegzetes térbe beágyazódva szerveződnek. Ennek megfelelően a régiók és államok társadalmi, gazdasági és politikai interakciók hálózataiból épülnek fel. A fenti vezérelv követi a múlt évezred kilencvenes éveiben jelentkező társadalomtudományi paradigmaváltást, a térfordulatot (*spatial turn*), amely következtében a térbeli szempontú gazdasági és társadalmi elemzések tudományosan és társadalmilag egyaránt felértékelődtek, jelentős eredményeket produkálva. Külön kiemeljük a monográfia gazdaságtörténeti részét, amely a 19. és 20. század gazdasági folyamatairól nyújt szintézist. Úgy gondoljuk, hogy egyes nagytérségek, államok vagy régiók jelenkori gazdasági helyzetének értékelése, valamint jövőbeli fejlődési lehetőségeinek kijelölése lehetetlen a történelmi fejlődési pályájuk ismerete hiányában. Pontosan ez a hiány érhető tetten az Európai Unió regionális politikájában, ahol a regionális diszparitások elemzése és a támogatásra jogosult régiók kiválasztása eltekint azoktól a regionálisan és államonként eltérő történelmi tényezőktől, amelyek a meglévő diszparitások hátterét alkotják. Ennek hiányában viszont a kijelölt beavatkozási eszközök is gyakran eltévesztik céljukat, hatásuk az elvárások mögött marad.

A magyar nyelvű szakirodalom elsősorban Erdéllyel, a Bánsággal és a Partiummal foglalkozott kiemelkedően. A monográfia Románia egész területére kiterjed, hisz itt egy sor olyan folyamat alakult ki, amelyek az erdélyi régiókra is hatással voltak és vannak (gondoljunk csak itt a migrációs folyamatokra). Ezért gyakorlatilag az erdélyi térség kérdéseinek, jövőbeli fejlődési alternatíváinak feltárása lehetetlen Románia térszerkezeti egészének vizsgálata nélkül. Ugyanakkor központi fontosságú marad az elemzett térségnek a viszonya Magyarországgal, illetve jövőbeli szerepe az európai és a globális térszerkezetben. Tekintettel az előbbire, a kötetben jelentős szerep jut a regionális, határmenti együttműködések vizsgálatának is.

A monográfia megírásában fontos szerepet játszott az a fiatal oktatókból és kutatókból álló hálózat, amely a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet keretében

2005-ben létrehozta a Regionális Kutatások Munkacsoportot. A munkacsoportban részt vevő geográfusok, közgazdászok, gazdaságtörténészek, szociológusok, demográfusok és politológusok szakmailag bizonyították már a *Kárpát-medence régiói* című sorozat *Székelyföld, Északnyugat-Erdély, Dél-Erdély* és *Bánság* című köteteknek kidolgozásakor.

Szakirodalom

Bartók Blanka

2012 Hernád-völgy globálsugárzás viszonyainak vizsgálata. In: Tar Károly (szerk.): *A megújuló energiaforrások hasznosításának természeti, társadalmi és gazdasági lehetőségei a Hernád-völgyben*. Debreceni Egyetem Meteorológia Tanszék, Debrecen. 11–20.

Bartos-Elekes Zsombor

2008 A kolozsvári Cholnoky Jenő térképtár. *Földrajzi Közlemények* 4, 489–494.

2010 Digital analyses concerning Honter's map. *Acta Geodaetica et Geophysica Hungarica* 45:1, 3–8.

2013 *Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, 19. és 20. század)*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

Bartos-Elekes Zsombor – Nemerkenyi Zsombor

2014 Petermann's Map of László Magyar's Travels in Angola: Its Sources, Compilation and Contents. In: Liebenberg, E. – Collier P. – Török Zs. Gy. (eds.): *History of Cartography. International Symposium of the ICA, 2012*. Springer, Heidelberg. 195–209.

Benedek József

2002 Az erdélyi magyar földrajztudományi kutatások összefoglalója. 1990–2001. In: Tánzos Vilmos – Tökés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. Scientia Kiadó, Kolozsvár. 111–124.

2006 *Területfejlesztés és regionális fejlődés*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

2008 The emergence of new regions in transition Romania. In: Scott J. (ed.): *Decoding New Regionalism. Shifting Socio-political Contexts in Central Europe and Latin America*. Aldershot, Ashgate. 233–246. (Urban and Regional Planning Series)

2013 Recenzió: Meusburger, Peter – Schuch, Thomas (Hrsg.) (2011): *Wissenschaftsatlas der Universität Heidelberg*. Knittlingen, Verlag Bibliotheca Palatina. *Erdélyi Társadalom* 11:2, 137–138.

Benedek József (szerk.)

2011 *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.

Benedek József – Horváth Réka

2008 Chapter 12. Romania. In: Baun M. – Marek, D. (eds.): *EU regional policy after enlargement*. Palgrave Macmillan, Basingstoke. 226–247.

Benedek József – Török Ibolya

2012 Convergence or divergence? The Position of Romania in the Spatial Structure of the European Union. *Transylvanian Review* 21:2, 116–125.

2014 County-level demographic disparities in Romania. *Transylvanian Review* 23:2, 138–147.

Benedek József – Török Ibolya – Máthé Csongor

2013 *Dimensiunea regională a societății, diversitatea etno-culturală și organizarea administrativ-teritorială în România*. Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca. (Studii de atelier, Cercetarea Minorităților Naționale din România 51.)

Cocean Pompei

2002 *Geografie Regională*. Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Cristea Marius – Benedek József

2013 Développement territorial durable et énergie renouvelable. Le cas de l'énergie géothermale dans la Région Nord-Ouest de la Roumanie. In: Carriere, J. P. (ed.): *Le Mise en Oeuvre du Développement Territorial Durable: Declinaisons Franco-Roumaines*. Editions L'Harmattan, Paris. 175–188.

Dombay Ștefan

2006 *Munții Metaliferi Centrali – studiu geomorfologic*. Editura F&F International, Gheorgheni.

Dövényi Zoltán (szerk.)

2012 *A Kárpát-medence földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Fazakas Csaba

2011 A hagyományos és a digitális eróziós térképezés. *Acta Scientiarum Transylvanica* 17-18:2, 20–33.

2012 Role of slumps in the changing process of soil formation and soil degradation. *Hungarian Geographical Bulletin* 61:4, 299–316.

Gál Andrea – Lakatos Melánia

2008 Study Concerning the Types of Micro Mud Volcanoes in Transylvania, Romania. In: Recep Efe – Georges Cravins – Munir Ozturk – Ibrahim Atalay (eds.): *Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region*. Cambridge Scholar Press, Cambridge. 123–131.

Gregory, Derek

1998 *Explorations in critical human geography*. Druckagentur Jürgen J.-Sause, Heidelberg.

Horváth Alpár

2010 Az etnicitás dilemmája a Székelyföld turizmusfejlesztésében. *Tér és Társadalom* 1, 147–162.

2013 *Turizmusfejlesztés Székelyföldön (Hargita megyei szemszögből)*. Nemzeti Ki-sebbségkutató Intézet Kiadója, Kolozsvár.

Horváth Gyula (szerk.)

2003 *Székelyföld*. Dialóg-Campus, Pécs–Budapest.

2006 *Északnyugat-Erdély*. Dialóg-Campus, Pécs–Budapest.

2009 *Dél-Erdély és Bánság*. Dialóg-Campus, Pécs–Budapest.

Imecs Zoltán

2009 Cholnoky Jenő kolozsvári fényképi hagyatékának ismertetése terepnaplóiban fennmaradt fotójegyzékei alapján. *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok* 18, 44–50.

Kocziszky György – Benedek József

2012 Contributions to the issues of regional economic growth and equilibrium as well as the regional policy. *Hungarian Geographical Bulletin* 61:2, 113–130.

Kovács Csaba Miklós

2003 The Market Potential and Patterns of Contemporary Agriculture in the Somes Plain. *Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe* 22: 124–132.

2005a *Geografia agriculturii din Câmpia Someşului*. Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.

2005b Les zones résidentielles de Cluj-Napoca et l'évolution récente du marché immobilier. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Geografie* 2, 16–172.

2006 The urban infrastructure and the quality of residential areas in Cluj-Napoca. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Geographia* 2, 121–124.

2009 *A világ mezőgazdasági földrajza*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

2011 The Counties of Transylvania and Partium. A Historical/Geographical Perspective. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria Geographia* 1, 91–104.

Lázár István – Makkai Gergely

2012 Szélirányok energetikai célú vizsgálata Székelyföldön. In: Fazekas István – Szabó Valéria (szerk.): *Települési Környezet Konferencia: A környezettudatos települések felé*. Meridián Alapítvány, Debrecen. 102–107.

Magyari-Sáska Zsolt

2010 *Algoritmi SIG pentru calculul riscurilor naturale în Bazinul Superior al Mureşului*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

2013 Efficient Spatial Time-Cost Analysis for Search of Lost Tourists. *Geographia Technica* 1, 47–55.

Magyari-Sáska Zsolt – Haidu Ionel

2009 Drought and Extreme Moisture Evaluation and Prediction with GIS Software Module. *Proceedings of the ITI 2009 31st International Conference on Information Technology Interfaces*. IEEE. 553–558.

Magyari-Sáska Zsolt – Dombay Ştefan – Seer Mihai

2011 Determining and Presenting Mountain Trails Quantitative Data. *Proceedings of the 11th International Multidisciplinary Scientific Conference* Volume II. SGEM 2011, Albena. 385–392.

Makkai Gergely

2003 *Az Erdélyi-mezőség tájökológiája*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Máté Gabriell – Néda Zoltán – Benedek József

2011 Spring-block model reveals region-like structures. *PLoS ONE* 6:2 e16518.

Máthé Csongor

2011a Traffic safety issues in Romania. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Geographia* 56:2, 167–179.

2011b The Braşov International Airport Project – Risks and Opportunities. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Geographia* 1.

Máthé Csongor – Tamási Erika – Schubert Géza

2013 Geographical study of Romania's Centre Development Region rail network. *Promet – Traffic & Transportation* 25:1, 82–92.

Meusburger Peter

2009 Milieus of creativity: The role of places, environments and spatial contexts. In: Meusburger Peter – Funke Joachim – Wunder Edgar (eds.): *Milieus of creativity. An interdisciplinary approach to spatiality of creativity*. Springer, Dordrecht. 97–153. (Knowledge and Space 2.)

2011 Heidelberger Wissenschaftsatlas – Eine Einführung. In: Meusburger Peter – Schuch Thomas (Hrsg.): *Wissenschaftsatlas der Universität Heidelberg. 625 Jahre Ruperto Carola*. Verlag Bibliotheca Palatina, Knittlingen. 12–17.

Nagy Egon

2010 A román-magyar határ menti együttműködések megítélése a román oldali településvezetők szemszögéből. *Tér és társadalom* 24:4, 221–235.

2012a The Situation of the Workforce Market in the Southern Part of the Romanian-Hungarian Border. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Geographia*, 153–160.

2012b Demographic Processes in the Southern Part of the Hungarian-Romanian Border. *Romanian Review of Regional Studies* 2, 41–51.

Nemerkényi Zsombor – Bartos-Elekes Zsombor

2012 László Magyar's Cartography of Angola and the Discovery of his 1858 Manuscript Map in the Cholnoky Collection in Romania. In: Liebenberg – Elri, Demhardt – Imre Josef (eds.): *History of Cartography. International Symposium of the ICA Commission, 2010*. Springer, Heidelberg. 233–248.

Rus I. – Balint C. – Craciunescu V. – Constantinescu S. – Ovejanu Ionel – Bartos-Elekes Zsombor

2010 Automated georeference of the 1:20 000 Romanian maps under Lambert-Cholesky (1916–1959) projection system. *Acta Geodaetica et Geophysica Hungarica* 45:1, 105–111.

Surd Vasile – Kassay János – Giurgiu Laura

2011 Romania disparities in regional development. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 19, 21–30.

Szilágyi Ferenc

2007 *A Partiumi közigazgatási földrajza*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

2010 Az új román területi közigazgatás lehetséges elvi alapjai. *Magyar Kisebbség* 3-4, 225–246.

2013 *Közigazgatás a Partiumban. A honfoglalástól napjainkig*. Partiumi Kiadó, Nagyvárad.

Török Ibolya

2008 Regionális fejlettségi különbségek a poszt szocialista Romániában. *Területi Statisztika* 48:5, 592–611.

2010 *Disparităţi geodemografice şi economice din România în perioada de tranziţie*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

Weiszburg Tamás

2014 *1989–2014: 25 év együttműködés a romániai magyar földtudományi felsőoktatásért*. (Kézirat)

Az erdélyi magyar szakemberek földtani kutatásainak eredményei (2002–2013)

WANEK FERENC

1. Bevezetőül

Mielőtt kitűzött céloom szerint bemutatnám az Erdélyben élő vagy onnan elszármazott geológusok tudományos eredményeit a vizsgált időszakban, néhány pontosítást bocsátanék előre. Egy olyan krónikás, mint amelyiknek szerepére vállalkoztam, nem lehet a földtantudományok teljes körének oly mérvű ismerője, hogy a teljesítmények között értékrendeket tudna felállítani. Szcientometriai mutatókra – bár esetenként hivatkozok rájuk – azért nem alapozok (gondolok itt a közölt dolgozatok számára, a jelzett folyóiratokban való közlés arányára, az idézettségre), mert egyrészt azokat nagyon időigényes összeszedni, részint szubjektív szempontoknak tartom, részint bár a közölt anyagok begyűjtésének teljességére törekedtem, ez utóbbi törekvés megvalósítása gyakorlatilag lehetetlen. Az eredményeket nem egy szempontból lehet értékelni, a több szempontú értékelés eleve viszonylagos. Nem tartom tisztségemnek tehát – ha értékeléseket teszek is – a „mércevel” való összehasonlítást. Mindezt azért fogalmazom meg bevezetőként, mert a korábbi összefoglalóm (Wanek 2002) felkért bírálója is (Szakács 2002) és a mostani kötet szerkesztői is ilyen elvárásokkal közelítették meg a már lezárt és a most készülő kötet írásait egyaránt.

Annak az igénynek eleget próbáltam tenni, hogy a vizsgált kutatók tevékenységének körét ne szűkítsem le a mai, tágabb értelmű Erdély földrajzi terére vonatkozó közleményekre, mert ez csonkává teszi az egyén felmutatott érdemeit.

Minden bizonnyal emberek maradtak ki – méltánytalanul. Nyilván ez is határt szabott a jelzett teljességigénynek.

Az irodalomjegyzékbe a hazai és külföldi kiadványokban megjelent szaktanulmányokat és a legkevesebb 3 oldalas konferencia-kivonatokat vettem fel, holott ez is formai határ, mert egyrészt egy nyolcszerzős 3 oldalas írás egyéni hozzájárulása (esetleg a csapat utolsó tagjaként) sokkal kisebb egy egyszerűsítőnél, másrészt egy kétoldalas kivonat is lehet sokkal fajsúlyosabb tudományos hozadéka révén. Ezt a határt azért így szabtam meg, mert ezzel sok fiatal szerepeltetésének lehetőségét biztosíthattam a jegyzékben, amit – mint erre majd kitérek – igen fontosnak tartok a szakma jövőjére nézve. Külön csoportosítottam a tudománytörténeti dolgozatokat és a tudománynépszerűsítőket, mely utóbbi esetben azonban a folyóiratokban,

brosúrákban megjelenteket nem nevesítettem külön, mert közel megdupláztá volna a csatolt könyvészetet, így erre a tevékenységre, ahol kell, szövegszerűen utalok, csak a szerzők választotta folyóiratok neveit említve, a legtöbb ilyen írás sorozatként (ezeket jelzem is) vagy kvázi-sorozatként jelent meg. A listára csak a 25 oldalt meghaladó kiadványokat vettem be.

Megjegyzendő még, hogy a dolgozatban tárgyalt szerzők sok esetben más szakterületen is közöltek akár tanulmányokat, akár tudományismertető írásokat, turistakalauzokat, sőt regényeket, ezeket azonban nem vettem fel a listára, az egyes szakterületek történetének megíróira hagyva ezt a feladatot.

Nem mehetek el a mellett, hogy a földtanban (mint általában a természet- és műszaki tudományokban – ellentétben a humán tudományokkal) igen gyakori a sokszerzős tanulmány (elsősorban abból adódóan, hogy egy-egy részlet kidolgozásához más-más jártasságú szakember, felszerelés-használat szükséges). Ez természetesen azzal a hozadékkal jár, hogy egy-egy társszerző nem alkotó szellemi hozzájárulással kerül be egy esetleg jelentős tudományos felismerés ismertetésébe, hanem rutinszerű mérésekkel. A többszerzőség másrészt a felelősséget is megosztja (szinte bevett szokás, hogy egy-egy kutatócsoport rotációval teszi első helyre a csoport tagjait – ami részben jószándékúságot is tükrözhet). Az egyéni teljesítmény szempontjából az sem mindegy, kikkel és hányadikként kerül be valaki a szerzői felsorolásba. Ezért is tartottam fontosnak az irodalomban minden szerző (a közlemény szerinti sorban való) feltüntetését.

A már idézett korábbi összefoglalóm elvi bevezetését most is érvényesnek tartom, azzal egészítve ki, hogy azóta nemcsak honunkban, de a világon mindenütt megnőtt a közölhetési lehetőség, és kirajzolódott néhány, akkor még általam élesen nem látott, de mára már megfogalmazható egyetemes tendencia, aminek nyilván megvannak az előnyei, de – mint mindennek – a velejáró hátulütői is. Ezekről szólnék az alábbiakban.

Elsőnek vegyük a pályázati rendszert. A természettudományokban a kis távolságú kutatási határidők egyrészt az alaposság rovására mennek, másrészt a kutatók kiszolgáltatottságát erősítik.

Ami az alaposágot illeti, a megnövekedett információáradat, a pályázatok dik-tálta roham már rég nem engedi meg az irodalmi forrásokból átvett adatok összességének ellenőrzését. Erről, a tudományos kritika mai hiányosságait felvetve, tudománytörténeti példákkal élve korábban már írtam (Wanek 2011). Ez súlyosbítja a körülményt, hogy sok ellenőrizetlen adat, nem föltétlen rossz szándékkal, beépül a tényként elfogadott ismerettárházba (alattomosan, később ásva alá az azt alkalmazó munka helytállóságát, hitelességét), ami lassan rákfenéje lehet a tudományosságának.

A kiszolgáltatottság kifejezés használatát illetően az igen gyakran idézett „tudásalapú társadalom” fogalmából indulnék ki. Pálincás József, a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnöke szavai szerint: „a ránk köszöntő 21. század

– mondják – a tudásalapú társadalom korszaka lesz, ahol iskoláinknak és iskolatekintő tudósainknak meghatározó szerepe lesz” (Pálinkás 2003). Bár a fogalom „népi szociológiai indíttatású” (Ropolyi 2006), azért alapvető „lényege, hogy az értéktekteremtésben a termelési tényezők közül egyre nagyobb jelentőségre tesz szert [...] a szellemi munka, illetve az a tudás, amivel az egyén (a társadalom) rendelkezik. Ahogyan a feudalizmusban a föld, az ipari társadalomban a gyárak, a gépi berendezések, úgy az elkövetkező évszázadban egyre inkább az ismeret, a kreativitás, illetve a felhalmozott tudás új körülményekhez való, gyors adaptálása válik a gazdaság fejlődésének, növekedésének alapvető tényezőjévé” (Ékes 2003). Azonban ezt a társadalmi megbecsültség messze nem tükrözi. Nem a tudós társadalom, nem a kutató a gazdag ember. A tanügy minden szintjének katonája társadalmi megítéléséről pedig már közhely lenne szólnom. Márpedig ez a megbecsültség befolyásolja a motiváltságot és az eredményességet is.

Szociológiai kérdés lenne megválaszolni, hogy a szerzők milyen folyóiratokhoz, kiadókhöz fordulnak eredményeik közléséért. Természetesen ez nem csak a megalapozottság, hanem a kutatási téma, a célközösség, az egyéni bizonyítani akarás és nem utolsósorban a kapcsolatrendszer függvénye is. A választás azonban nemcsak a szcientometriai megítélésre lesz kihatással, de a kutatási eredménynek a tudományos világ vérkeringésébe való eljutását is nagymértékben meghatározza.

És akkor még nem szóltunk arról, hogy egyéni adottságok és környezeti feltételek hogyan jönnek össze. Nyilván egészen más felszereltség áll egy nyugat-európai intézetben kutató vagy egy hazai múzeumban dolgát végző – talán ugyanolyan képességű – egyén rendelkezésére. Nem lenne megoldás, ha minden tehetség elvándorolna. Nem is akar. Az egyéni kötődések, motivációk nagyon sokrétűek.

Talán a hangzatos szövegek szintjén, az Európai Unió keretében van, aki azt mondja, hogy ma már a nemzetiségi hovatartozás nem téma. A tények ezekkel ellentmondanak, s erről is szólni kell. Vegyük például a doktorátusok kérdését, hiszen e témában nemrég román szerző tollából jelent meg összefoglaló (Brustur 2011). Ennek statisztikai feldolgozásából az derül ki, hogy 1990 után Romániában 415 doktorátust védtek meg a földtudományok területén, ebből 14 magyar, azaz 3,37%. Vajon ez a magyar nemzetiségűek szakma iránti érdeklődésének gyengeségét tükrözné? Nem hiszem, hiszen ha a diáklétszámokat vesszük figyelembe, akkor a magyar diákok összessége az évi 8–10%-os átlagot rendre meghaladta a három karon (Bukarest, Kolozsvár, Jászvásár) az utóbbi 70 évben. Ha ezeket az adatokat összevetjük a múltbeliekkel, jellemző eredményeket kapunk: a két világháború között a 47 román doktori védéssel szemben, egyetlen magyar sem volt, aki itthon védte meg e címét. A magyarázat nyilvánvaló: a trianoni döntéssel nemcsak Románia területe nőtt meg, de a kisebbségek részaránya is. A földtan elsődleges gazdasági feladata az ország ásványi nyersanyagbázisának a felkutatása, így óvatosságból a hatalom elzárkózott attól, hogy ebbe a körbe a magyarokat bevonja. A már bizonyított magyar kutatók egyike sem került sem a Román Földtani Intézetbe

(Szádeczky-Kardoss Gyula és Török Zoltán volt néhány éven át, de csak külső munkatársa), sem bányászati vezető vagy kutatói álláskörbe, sem felsőoktatásba. Ellenben a bécsi döntést követő négy évben, magyar fennhatóság alatt erdélyi magyarok Kolozsvárt két doktori címet szereztek, egy harmadikat Budapesten, egyet Debrecenben (a lista erre vonatkozó adatai hiányosak). 1945–1989 között Romániában 250 ember szerzett földtani doktorátust, ezek közt 9 magyar volt (3,6%). Mindez az ország összlakosságának – még ma is – a 15% körüli magyar számarányához képest ijesztően kicsi. Nem lehet, hogy majdnem ötször kisebb lenne a szakma iránti érdeklődés köreinkben, de úgy látszik, ennyivel kisebb a hazai kutatásban, felsőoktatásban való elhelyezkedés lehetősége. A többségi félsz ma is működik, ezt bizonyítja az 1989-et követő időszakban a kolozsvári egyetemen működő magyar földtani oktatás egész (regénybe illő) hercehurcája.

2. Intézmények és/vagy egyszemélyes intézmények

Kisebbségi létünkől kifolyólag, ha a humán szakok esetében lehetséges is a magyar társnemzet intézményes kutatói autonóm szerveződése (például: néprajz, irodalomtudományok, történelem) terén, a természettudományokban, de főleg a kis létszámú szakembereket foglalkoztató földtan területén ez majdnem kizárt. Az egyedüli ilyen egy egyetemi intézmény lehetett, az is a tárgyalt időszak végén (2013-ban) elég kínosan született meg Kolozsvárt, az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében. Egyetlen intézményes kutatási fórum a civil szerveződés lehetne. Ez viszont jelen világunkban – főleg a drága felszereltségi háttért igénylő természettudományok esetében – nyilvánvalóan nem működik, ellentétben például a már említett néprajz területével. Mégis, a civil szerveződés szerepe nem kicsi, erre még kitérek.

Az aktív kutatók tehát többségekkel együtt végzik dolgukat, sok esetben közeinkben – nyelvi-kulturális hovatartozásuk szerint –, teljesen egyedül.

A Románia Földtani és Geofizikai Intézetében, szakmánk (legalább is elvileg) csúcshintézményében ma egyetlen magyar kutatóról sincs tudomásom, ellentétben a korábbi beszámolómban vázolt helyzettel (Wanek 2002). Igaz, az akkor még csak vázolt intézményi csőd, azóta már csúcsosodott. Maroknyi alkalmazottal a földtani térképsorozatok kiadása elakadt, a folyóiratok is nagy késéssel, megfogyatkozott terjedelemben jelengetnek meg.

A korábbi magyar alkalmazottak szétszédtek, részben a kolozsvári felsőoktatásban találták meg új helyüket (pl. Mosonyi Emília, Szakács Sándor, Wanek Ferenc). Szász László nyugdíjba vonult, áttelepedett Magyarországra, ahol néhány évvel később meghalt.

Az utolsó mohikán Hadnagy Árpád volt, aki 2005-ig, azaz nyugdíjazásáig az Intézet kolozsvári fiókszervezeténél dolgozott. A folyami üledékek nehézásványvizsgálatával foglalkozó szakember még egy intézményi közös kutatás eredmé-

nyeinek közlésekor társszerzőként szerepelt (Țicleanu et al. 2005), részt vállalt a Székelyföld ásványmonográfiájának összeállításában (Hadnagy 2010), egy oktatói csomag megírásában (Hadnagy, Kovács A. 2011), valamint egy írását a magyarországi *Geoda* című lapban közölte (Hadnagy 2012).

Az Országos Tengeri Geológiai és Geoökológiai Kutató-Fejlesztő Intézetének tudomásunk szerinti egyetlen magyar kutatója Szobotka István volt. Geokémiára, szedimentológiára és üledékes kőzettanra szakosodott. A Csendes-óceán mélyvízi üledékeinek kőzetтанából doktorált 1998-ban. A tárgyalt időszakban 19, nagyobb kollektívák által összeállított tanulmány társszerzője volt (Szobotka et al. 2007; Briceag et al. 2010a, 2010b; Brustur, Jipa, Szobotka 2005; Dului et al. 2008, 2009a, 2009b; Iovea et al. 2009, 2011; Jipa et al. 2006a, 2006b; Melinte et al. 2004a, 2004b, 2007; Melinte-Dobrescu 2009; Nica et al. 2009; Oaie et al. 2005; Seghedi A. et al. 2008; Ungureanu et al. 2008), melyekben az üledékföldtan mellett a környezetföldtani kérdések kerültek leginkább előtérbe. Sajnálatosan 2013 májusában 64 éves korában elhunyt.

A Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen a jelzett időszakban csak kevés, zömmel 1995 után végzett szakember tanított és kutatót állandó alkalmazásban. A legidősebb Mosonyi Emília előadó tanár (1998-ban doktorált), aki tektonikával, elsősorban átalakult kőzetek mikrotektonikájával, ásványtanával foglalkozik, nem a leggyakrabban közlő kutatók közé tartozik. Néhány rövid konferencia-kivonata mellett egyetlen társszerzőségben (Culshav, Mosonyi, Reynolds 2012) megírt cikkéről tudunk ebből az időből. Oktatóként magmás, üledékes és metamorf kőzettant, valamint tektonikát tanít.

Mindenki más a tanszemélyzetben 1994 után végezte az egyetemet.

Forray Ferenc 2002-ben védte meg a doktorátusát környezet-geokémiából, Kolozsvárt, hosszas külföldi ösztöndíjas továbbképzését követően. Mint ásványtani és környezet-ásványtani kérdéskörben kutató részben egyedül, részben társszerzőkkel (Forray 2002a, 2002b, 2003; Forray, Drouet, Navrotsky 2005; Forray et al. 2010; Lane et al. 2005; Márza, Hallbauer, Forray 2004; Navrotsky, Forray, Drouet 2005; Pop et al. 2011; Servida et al. 2013) közölte eredményeit, de oktatást kiegészítő anyag összeállításában román kollégáival (Bucur et al. 2007) együtt is részt vett. Tanít kristálytant, geokémiát, környezetföldtant, valamint általános földtant a földrajzosoknak.

Gál Ágnes tanársegéd ásványtannal foglalkozik, szintén keveset közölt vagy magában, vagy férje, Szakács Sándor társszerzőjeként (Gál Á., Molnár, Szakács 2006; Gál Á. et al. 2009; Servida et al. 2013; Szakács, Gál 2006). Férje oldalán társszerzője a hézagpótló erdélyi – de nem csak – szakmai körökben, valamint a felsőoktatásban is igen hasznosnak bizonyuló Magyar–román–angol geológiai szótárnak, melynek harmadik szerzőtársa a legkésőbb odakerült oktató, Silye Lóránd adjunktus. Oktatói segédanyag társszerzője (Bucur et al. 2007). Gál Ágnes alapító tagja és titkára a 2010-ben megalakult Koch Antal Földtani Társaságnak.

Vremir Mátyás az őslénytan tanársegédéként csak 2005-ig volt a tanszéken, ekkor távoznia kellett, így vállalkozó lett szakterületén, de elszerződött fűrőmagkövető geológusként is egy külföldi vállalatnál (International Logging Overseas Ltd.), majd 2010-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi Szakosztályának egyéni kutatója lett. Addig is egy percre sem szakította meg kutatói tevékenységét, sőt igen intenzíven művelte/műveli. Rendkívüli sikerekkel kutatott előbb a Krím-félsziget barlangjaiban negyedidőszaki gerinces maradványok után, majd az Erdélyi-medence DNy-i sarkának későkréta-kori üledékeiben. A vizsgált időszakban 24, az összesítésbe felvett dolgozata jelent meg jórészt első vagy egyéni szerzőként (Vremir 2004a, 2004b, 2010a, 2010b, 2013; Vremir, Codrea 2002, 2009; Vremir, Kovács, Ridush 2003; Vremir, Rabi 2011; Vremir, Ridush 2005; Vremir et al. 2009), a többiek kiemelkedő jelentőségű kutatókkal társszerzőségben, referált vagy jegyzett folyóiratokban, ritkábban konferencia-kiadványokban, könyvekben (Brusatte et al. 2013a, 2013b; Codrea, Vremir 2003; Codrea et al. 2010; Csiki et al. 2010c; Csiki-Sava et al. 2012; Dyke et al. 2012; Kazár, Vremir, Codrea 2004; Rabi et al. 2013; Ridush, Bogdan, Vremir 2002, 2003, 2008).

Silye Lóránd 2010-ben szerezte meg a doktori fokozatot egy norvégiai ösztöndíjas kutatás és a mesteri képzés után. Sokat tett egyetemén belül az önálló magyar földtani intézet létrehozásáért. Ő jelenleg a legtöbbet kutató és közlő tagja e kicsiny intézeti csapatnak. Parányőslénytanallal foglalkozik. Tehetsége, rátermettsége és szorgalma elismerésre méltó. A tárgyalt időszakban, bár csak annak elején fejezte be az egyetemi képzést, már kilenc, referált folyóiratban és három nemzetközi konferenciakötetben jelentek meg valóban jelentősnek mondható kutatási eredményei. Igaz, ezek esetében még csak egyszer első szerzőként (Silye, Nagy, Filipescu 2011), de mindig igazán rangos társaságban (Bartha et al. 2013; Bálc, Silye, Zaharia 2012; Filipescu et al. 2007, 2009; Filipescu, Silye 2008; Filipescu Silye, Krézsek 2005; Kaminsky, Silye, Kender 2005, 2009; Krézsek et al. 2010; Solt et al. 2010; Szakács et al. 2012; Vulc, Silye 2005; Zágoršek, Silye, Szabó 2008). Ugyanakkor három nemzetközi rendezvény szakmai kirándulásvezetőjének társszerzője (Filipescu et al. 2008; Wanek, Márton, Silye 2009, 2013), és jelentős számú konferenciakivonattal is dicsekedhet. Alapító tagja és elnöke a Koch Antal Földtani Társaságnak.

A többi oktató vendégként volt és van jelen a kolozsvári földtani képzésben.

Itt még szólnunk kell arról, hogy az egyetem Magyar Földrajzi Intézetébe frissen került (2012) Gál Andrea földtani, földfelszínalaktani témákban kutató. A felsőoktatásba is a geomorfológiával kapcsolódott. Már államvizsgáját, majd mesteri dolgozatát, végül doktorátusát is (2010) az Erdélyi-medence iszapvulkánjainak kutatására irányította. Közleményei is – a széles együttműködésen alapultakon (l.: Kern et al. 2004a, 2004b) kívül – mind erre a témára összpontosítanak (Gál A. 2008, 2009a, 2009b, 2010; Gál A., Lakatos 2003, 2008).

Pál Zoltán tanársegéd ugyanabban az Intézetében lelkes kezdeményezője és vezetője volt a Cholnoky Jenő Szakkollégium ásványvizes csapatának, a földtanba

vágó írásai ebből a munkából, ezzel a csapattal születtek (Pál, Kis, Szász 2007; Pál et al. 2008; Andorkó et al. 2009, 2012; Bán et al. 2012; Bertalan et al. 2006; Czellecz et al. 2007; Czellecz, Pál 2011; Czellecz, Pál, Szász 2011; Czellecz, Szász, Pál 2009; Kis, Szász, Pál 2007, 2008; Kis et al. 2007). Poszet Szilárdal geomorfológiai tankönyvet is kiadott (Poszet, Pál 2010).

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Környezettudományi tanszékének keretén belül is van egy jelentős, földtannal foglalkozó csapat, de nem elkülönült, önálló egységben.

A legkorábban Wanek Ferenc adjunktus állt be ebbe az oktatásba, 2002-ben még vendégtanárként, majd amikor egy év múlva munkahelye a Románia Földtani Intézet csődjével megszűnt, és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem akkori Földtani Tanszékének vezetősége érthetetlenül elutasította egy ottani oktatói állás elfoglalásától, ide szegődött 2009-es nyugdíjazásáig. Ez szakmai váltást is jelentett, hiszen az addig kagylósrákokkal foglalkozó mikropaleontológus földfelszínalaktanra, illetve környezetföldtanra volt kénytelen átnyergelni (Wanek 2012c, 2012d; Wanek, Korodi, Gyapai 2007; Wanek, Poszet 2008a, 2008b, 2009, 2010a, 2010b, 2011; Wanek et al. 2010; Ferenc, Wanek 2009). Régi szakosodása mindössze négy dolgozatban (ezek közül három társszerzős munka: Filipescu et al. 2011; Sztanó et al. 2005; Rusz, Wanek 2013; Wanek 2010b) köszönt vissza. Ebben az időszakban, majd nyugdíjazását követően fokozottabban tudománytörténettel is sokat foglalkozik (Wanek 2002a, 2002b, 2003, 2004b, 2005b, 2006b, 2007c, 2008a, 2008b, 2008c, 2008d, 2009a, 2009b, 2010c, 2011b, 2011c, 2011d, 2012e, 2012f, 2012g, 2013a, 2013b, 2013c; 2013d; Karátson, Wanek 2012). Tudományos ismeretterjesztő sorozatokat és cikkeket közölt a *Szabadság* napilap havi turista mellékletében (2011–2012: Kolozsvár környéki kirándulások geológus szemmel), az *EMT tájékoztatóban* (2010 óta: Erdélyi tudománytörténeti évfordulók (földtan–bányászat), kéthavonként folyamatosan), a *Történelmi magazinban* (2007–2008: Bolyai Tudományegyetem: a földtanoktatás története) és másutt. Több tudománynpszerűsítő tévéfilmben is közreműködött. Oktatott általános földtant, környezetföldtant, földtörténetet, a Kárpát-medence regionális földtanát és földfelszín-alaktant, valamint óraadó tanárként a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Földrajz Tanszékén általános földtant és Románia földtanát. Az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) Földtan Szakosztályának elnöke (1999-től), ugyanott a Tudománytörténeti Szakosztály társelnöke (2006-tól) megalakulásuktól kezdve. Konferenciákat szervez a Bolyai Társaság, Erdélyi Múzeum-Egyesület, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság, de mindenekelőtt az EMT keretében (Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia sorozata, Tudomány- és Technikatörténeti Konferencia sorozata – ezt Kása Zoltán matematika–informatika professzorral közösen – vagy más szervezetekkel is társulva (Emlékkonferencia sorozat). A konferenciaszervezésekhez kötődik több mint 10 szakmai kirándulásvezetője (Wanek 2004a, 2005a, 2006a, 2007a, 2007b, 2008a, 2010a, 2011a, 2012a, 2012b, 2013; Wanek, Főzi, Ősi 2005; Wanek,

Márton, Silye 2009, 2013). A *Historia Scientiarum* tudománytörténeti szaklap szerkesztője (2011-től). Szellemi háttértámogatója a GEKKO-nak (Geológus Egyetemisták Kolozsvári Kutató Osztálya), részt vett a Pál Zoltán által kezdeményezett és vezetett Cholnoky Jenő Szakkollégium borvizes csapatának munkáiban (2005–2009). Szakmai munkásságáért lett a tárgyalt időben a Magyarhoni Földtani Társulat (2012), az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (2013) és a Magyar Mérnöki Kamara (2009) tiszteleti tagja, a Gróf Mikó Imre Emlékérem (EME: 2009), az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Arany Emlékérme (2012), valamint tudománytörténeti tevékenységéért a Debreczeni Márton Emlékérem (OMBKE: 2002), a Fényes Elek-Díj és emléklakett (Partiumi és Bán-sági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság: 2011) és a Veres Miklós Díj (A Veres Miklós Alapítvány 2013) tulajdonosa.

Őt követte a tanszéki kinevezésben volt tehetséges tanítványa, Korodi Enikő immár tanársegédként, aki földfelszínalaktani kutatásokkal kezdett foglalkozni, itteni munkaviszonya alatt e téren két önálló tanulmánya (Korodi 2003, 2007) és három szerzőtársi (Wanek, Korodi, Gyapai 2007; Wanek, Poszet, Korodi 2011; Wanek et al. 2010) bő konferencia-kivonata érett meg közlésre. Négy év után sajnos nem erősítették meg tanszéki állásában, ezt követően gyakorlatilag kizáródott a kutatásból, doktori felkészülését is akkor abbahagyta.

A következő földtantudományi előadó Szakács Sándor volt, ki erre az egyetemre 2004-ben került a bukaresti Sabba Ștefănescu Geodinamikai Intézettől (ahová a Román Földtani Intézet csődjét követően pártolt át), de mellette a Babeș-Bolyai Tudományegyetem környezet- és földtudományi oktatásába is külső oktatóként belépett. A nemzetközi hírnevű vulkanológus a sokat közlők csoportjába tartozik. Sokszor egyedül (Szakács 2008, 2009, 2010a, 2010b, 2011a, 2011b), de általában népes kollektívákkal, gyakran első szerzőként (Szakács, Gál 2006; Szakács, Gál, Silye 2007; Szakács, Canon-Tapia 2010; Szakács, Krézsek 2005, 2006; Szakács, Seghedi I. 2003, 2010, 2013; Szakács et al. 2007, 2012), sok esetben rangos kutatók társaságában (Constantina, Szakács, Pécskay 2009; Erdei, Zsigmond, Szakács 2010; Gál Á., Molnár, Szakács 2006; Gál Á et al. 2009; Lexa et al. 2010; Néda et al. 2008; Panaiotu et al. 2004; Papp et al. 2010; Pécskay et al. 2006, 2009; Popa et al. 2012; Roșu et al. 2010; Seghedi I. et al. 2002, 2004a, 2004b, 2004c, 2005, 2007, 2010, 2011; Servida et al. 2013; Szöcs, Kristály, Szakács 2013; Vaselli et al. 2002; Veres D. et al 2013; Vinkler et al. 2007; stb.), leggyakrabban Ioan Seghedi volt Földtan Intézetbeli kollégájával. Esetenként tudománytörténeti írások szerzőségébe is társul (Brändle, Szakács, Seghedi 2010). Oktatóként általános földtant, geokémiát, talajtant és környezetföldtant, valamint a Babeș-Bolyai Tudományegyetemen a földtan és környezettudományi szakon óraadóként általános földtant, érteleptant tanít. Megalakulásától (2011-től a tárgyalt időszakon túlig) elnöke a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Földtani szakkbizottságának. Hazai és nemzetközi szakkonferenciák társszervezője. A tudományos ismeretterjesztést is magas szinten műveli.

Poszet Szilárd adjunktus földrajzi képesítésű, geomorfológiával foglalkozó kutató–oktató, aki középiskolai tanári múlttal lépett be 2006-ban a Sapientia csapatába. Doktorátusát 2011-ben, Virgil Surdeanu vezetésével zárta. A földfelszín alakítási rizikóival foglalkozik, tudományos eredményeit eddig főleg Wanek Ferenc társszerzőjeként közölte (Wanek, Poszet 2008a, 2008b, 2009, 2010a, 2010b, 2011; Wanek, Poszet, Korodi 2011; Wanek et al. 2010), de írt egymaga vagy közreműködött tankönyvek, oktatói segédanyagok összeállításában is (Poszet, Pál 2010). Wanek Ferenc nyugdíjba vonulása után ő tanítja a földfelszín-alakítást (más földrajzi szakok mellett).

Tóth Attila tanársegéd szintén 2006-ban került az egyetem szolgálatába, hároméves magyarországi doktori ösztöndíjas képzése után; disszertációját még nem védte meg. 2002-es bemutatkozó első tanulmánya után viszonylag keveset közölt, főleg társszerzőként (Tóth 2002; Laczkó, Gherghari, Tóth 2003; Máthé et al. 2012; Polgári et al. 2012; Sos, Tóth, Tanțău 2011; Szabó et al. 2012; Tanțău et al. 2008). Egyik alelnöke a Koch Antal Földtani Társaságnak; fő szervezője volt a Székelyudvarhelyen és Baróton rendezett XII. Székelyföldi Geológus Találkozóknak; tudománynépszerűsítést is művel (Tóth, István 2010). Wanek Ferenc társával a Székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum keretében Bányai János gyűjteményéből kiállítást rendezett 2011-ben, melyhez közösen egy füzetet is kiadtak, illetve egy ismeretterjesztő filmet készítettek.

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Műszaki és Humántudományok Kara a már nyugdíjba vonult Jakab Sámuel geológus–geomorfológus–pedológust kérte fel 2002-ben a kertészmérnöki szak megszervezésére és beindítására, ahol a továbbiakban talajtant és agrokémiát tanítva kutatásait is aktívan folytatta. Ez alatt az idő alatt referált nemzetközi folyóiratban hat (Csergő et al. 2009; Fehér et al. 2007; Füleky 2007; Füleky et al. 2007; Orosz et al. 2007), hazai jelzett folyóiratban tizennégy, jobbára egy vagy első szerzős tanulmány közzététele mellett több tankönyvet, könyvfejezetet (Jakab S. 2002, 2003a, 2003b, 2006, 2007, 2010a, 2010b, 2011; Jakab S., Fazakas, Füleky 2011; Jakab S., Füleky 2004; Jakab S., Jakab A. 2008, 2010; Jakab S., Kovács 2006; Jakab S., Krézsek 2008; Jakab S., Kupán, Imre 2007; Jakab S. et al. 2004; Galló I., Galló Zs., Jakab S. 2008; Fazakas, Jakab S. 2010, 2012; Fazakas, Jakab S. 2010, 2012; Füleky, Jakab S., Lukács 2006; Pásztor, Jakab S. 2010), ismeretterjesztő könyvet (Jakab 2009) írt, nem utolsósorban számos tudományos ismeretterjesztő cikkét az *Erdélyi gazda* közölte. Munkásságáért 2007-ben a *Pro Facultate Horticulturae* kitüntetést kapta a Budapesti Corvinus Egyetem Kertészmérnöki Karától, még az évben Kiválósági Oklevelet (*Diplomă de Excelență*) a Maros megye Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság részéről, valamint 2009-ben a *Gróf Mikó Imre emlékéremmel* ajándékozta meg az Erdélyi Múzeum-Egyesület. 2011-ben *Nyárádméért* *Érdemelismerésben* részesült.

Fazakas Csaba 2002-ben szerzett a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen földrajz diplomát (geomorfológia–talajtan irányultsággal), majd a Marosmegyei Talajtani és Agrokémiai Hivatalnál dolgozott, közben a Budapesti Corvinus Egyetem nyáradszeredai karán is oktatott. A Debreceni Egyetemen 2013-ban megszerzett doktori címével a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi Kertészeti Karán nyert adjunktusi kinevezést (doktori dolgozatának címe: *A talaj-erózió és a suvadás közötti kapcsolatok vizsgálata térképezési módszerekkel a Nyárádmagyarósi-medence mintaterületein*). Tudományos munkássága doktori kutatási témájához kötődik (Fazakas 2011, 2013; Fazakas, Jakab 2010, 2012; Jakab, Fazakas, Füleky 2011).

A Bukaresti Tudományegyetemen két kiváló fiatal magyar oktató–kutató van alkalmazásban.

Csiki-Sava Zoltán előadótanár már 1995-ös államvizsgadolgozata arra irányult, amire tíz évvel később doktori dolgozata, és amivel azóta is folyamatosan foglalkozik, egykori tanára és doktori vezetője – Dan Grigorescu – társaságában: az Erdélyi-medence DNy-i sarkában (elsősorban a Hátszegi-medencében) előforduló későkréta-kori gerincesekkel. A tárgyalt időszakban több mint 30, zömmel referált folyóiratban megjelent tanulmánya látott napvilágot. Ezek egyharmadában első szerzős (Csiki, Grigorescu 2002, 2006a, 2006b; Csiki, Grigorescu, Rücklin 2005; Csiki, Ionescu, Grigorescu 2008; Csiki et al. 2010a, 2010b; Csiki-Sava et al. 2012), de szerzőtársai mindig rangos, hazai és külföldi gerinces paleontológusok (Grigorescu, Csiki 2002a, 2002b, 2006; Benton et al. 2010; Brusatte 2013a, 2013b; Vasile, Csiki 2011; Vasile, Csiki, Grigorescu 2011; Vasile, Csiki-Sava 2012; Vasile, Csiki-Sava, Venczel 2013; Weishampel et al. 2003; Bufetteau, Grigorescu, Csiki 2002; Codrea et al. 2010; Kessler, Grigorescu, Csiki 2005; Lindfors et al. 2010; Martin, Rabi, Csiki 2010; Smith et al. 2002; Stein et al. 2010; Venczel, Csiki 2003; Wang et al. 2011). Szakmai kötetek szerkesztője.

Luffi Péter 1994-ben végezte a Bukaresti Tudományegyetemet, földtan–geofizikusi képzést szerezve. Végzésétől kezdve az Ásványtani Tanszék kutatója, 2004-ben védte meg doktori tézisét, ezt követően tárgyalt időszakunk majdnem legvégéig posztdoktori ösztöndíjjal, majd rendes alkalmazásban kutatóként dolgozott amerikai egyetemeken. Eközben 16 kizárólag külföldi, referált folyóiratban (köztük a *Science* és a *Nature*) közölte többnyire szerzői kollektívákban alkotott tudományos eredményeit (Luffi et al. 2009; Lee, Luffi, Chin 2011; Lee et al. 2008a, 2008b, 2009, 2010, 2012; Hacker et al. 2008; Chapman et al. 2011; Chin et al. 2012; Ducea et al. 2003; Gordon et al. 2012; Horodyskyj, Lee, Luffi 2009; Wernicke et al. 2008).

A Nagyváradi Körösvidéki Múzeumban erős őslénytanász csapat alakult Jurcsák Tibor (1926–1992) örökében. Elsőnek Venczel Márton került ide 1996-ban, aki elmélyült, alapos kutatóként, zoológusi alapképzéssel hamarosan a paleoherpetológia (kétlélűek és hüllők őslénytana) kiemelkedő európai rangú szakembere

lett. A jegyzékben 9 referált nemzetközi folyóiratban, legtöbbször első (Venczel, Csiki 2003; Venczel, Gardner 2005; Venczel, Sanchíz 2005, 2006; Venczel, Ştiucă 2008; Szentesi, Venczel 2010; Szentesi, Gardner, Venczel 2013; Čerňanský, Venczel 2011) vagy egyedüli szerzőként megírt dolgozatának (Venczel 2002, 2004, 2006, 2007, 2008, 2010); 16 jegyzett folyóiratban megjelent szövegének (Venczel 2002, 2006, 2007, 2012; Codrea, Murzea-Jipa, Venczel 2008; Codrea, Venczel, Popa 2005; Gagi, Venczel 2008; Hír, Venczel 2005; Kazár, Venczel 2003; Kessler, Venczel 2009, 2011; Maddin et al. 2013; Meszoely, Venczel, Gasparik 2005; Szentesi, Gardner, Venczel 2013; Venczel, Codrea, Fărcaş 2013; Venczel, Hír 2013; Venczel et al. 2005; Szentesi, Venczel 2010, 2012; Vasile, Csiki-Sava, Venczel 2013), illetve kötetben és konferencia-kiadványokban megjelent 28 tanulmányának adatai kerültek be. Szerkesztője a múzeuma *Nymphaea, Folia naturae Bihariae* című, periodikus kiadványának. Vendégtanárként a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Földtan szakos hallgatóinak öslénytant, öskörnyezettant és negyedidőszak földtanát tanít. Több kutatási ösztöndíjban részesült, 2007-ben pedig Nagyvárad Muncipium Tanácsa *Kiválósági Díjjal* jutalmazta.

Czier Zoltán a jura-időszak flóráját kutatja, egyúttal ő is részt vesz a fent említett múzeumi évkönyv szerkesztésében. A 2002–2013 közötti időszakban 11 dolgozata jelent meg, kizárólag egyéni szerzőként, szinte kivétel nélkül mind a Körösvidéki Múzeum említett kiadványában (Czier 2002a, 2003, 2004, 2005a, 2005b, 2006, 2008, 2009a, 2010, 2011, 2012). Ritkán tudománytörténeti jellegű írást is közölt, ugyanott (Czier 2002b). Szatmárnémetiben pedig megjelentetett egy tudománynpszerűsítő könyvet, magyarul és románul egyaránt (Czier szerk. 2009b; Czier red. 2009c).

Posmoşanu (született: Tallódi) Erika a Jurcsák Tibor által elkezdett, Bihar megyei triász- és korakréta-kori őshüllők tanulmányozását folytatta, egyénileg megírt munkáit hazai kiadványokban tette közzé (Posmoşanu 2002, 2003, 2004, 2008, 2013; Posmoşanu, Huza 2006), míg társszerzőként (l.: Benton, Minten, Posmoşanu 2006; Dyke et al. 2011) rangos nemzetközi lapokban. Közölt tudománytörténeti jellegű munkát is.

A Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumnak egy alkalmazottjaként rendelkezik geológusi képzettséggel (is): Boér Hunor, aki azonban utóbb a humán tudományok felé fordult. Ellenben régi szakmájának tudománytörténete iránti érdeklődése megmaradt, három ilyen tárgyú közleményéről tudok a vizsgált időszakban (Boér H. 2007, 2010; Papucs, Boér H. 2006).

Az Osztrák Ásványolajkezelő Részvénytársaság (OMW) Romániai Kutatási Osztályát ma egy, a kőolajföldtanba (Medgyesi RomGaz) éppen 2002-ben belépett fiatal kutató, Krézsek Csaba vezeti. A rendkívüli munkaerejű és tehetségű kutató munkahelyi kötöttségei ellenére 2005-re már megvédte doktori tézisét korábbi alma materében, a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. Közben a houstoni Rice Egyetem, majd az amszterdami Vrije Egyetem hívta meg egy-egy éves

kutatói ösztöndíjra. Doktori védését követően igen mozgalmas szakmai út nyílt meg előtte: meghívták egy évre a kanadai Dalhousi Egyetemre posztdoktori kutatói ösztöndíjjal, ahol a passzív kontinentális peremek sótekonikájával és azok analóg modellezésével foglalkozott, majd egy norvégiai cég keretében, Brazíliában és a norvég tengereken kutatott kőolaj után (2006–2008). Közben a fél világot beutazta. Az OMW hívta meg ezt követően bukaresti kutatóintézetébe, ahol előbb a Géta-medencét tanulmányozó csoport tagja volt, de hamarosan az intézet vezetője lett. Irodalmi felsorolásunkba bekerült 25 dolgozata nem teljes lajstrom, ebből 10 referált, nemzetközi folyóiratban közölt, több mint felében első szerzőként (Krézsek, Adam, Grujic 2007; Krézsek, Bally 2006; Krézsek, Filipescu 2005; Krézsek et al. 2010; Adam, Krézsek 2012; Adam et al. 2008; Maţenco et al. 2010; Szakács, Krézsek 2006) vagy jelzett lapokban és konferenciakötetekben (Krézsek 2005, 2011; Krézsek, Brokaw, Árdal 2008; Krézsek, Filipescu 2003, 2005; Krézsek, Olaru, Barbu, 2009; Krézsek et al. 2010, 2011, 2013; Barbu, Krézsek, Olaru 2010; Bartha et al. 2013; Déri et al. 2002; Filipescu, Silye, Krézsek 2005; Filipescu et al. 2009; Maţenco et al. 2010; Szakács, Krézsek 2005; Vasiliev et al. 2006). Közleményei értékeiről még szólok. Munkakörén túl vendégtanárként oktat a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen és a bukaresti testvérintézményben kőolajföldtant és a geofizikai eredmények földtani értékelését. Tudományos ismeretterjesztő filmek készítésében is részt vett.

A medgyesi RomGaz Rt. kutatási osztályán, amint láttuk, Krézsek Csaba 2002–2005 között dolgozott, de itt startolt a pályán már 1995-ben közvetlenül végzése után Falk Isabela is, aki az Erdélyi-medence gázcsapdáinak tektonikai fejlődéstörténetéből írta meg 2008-ban megvédett doktori dolgozatát. 2006–2009 között Hannoverben és Hágában dolgozott, majd visszatérte után szintén Medgyesen, a Schlumberger IPM–SPM (Integrated Projekt Management – Schlumberger Productions Management) nemzetközi cégnél lett geológus. Mégis a RomGaz keretében szólok róla, hiszen tudományos konferencia-részvételei és folyóiratban közölt tanulmánya (Falk 2006) is ehhez az időszakhoz kapcsolódnak.

Kovács Szilamér, miután 2002-ben megszerezte a mesteri fokozatát, szintén ehhez az intézményhez került. Beiratkozott doktorátusra is; dolgozatát, melyet a Kolozsvár környéki késő-eocén karbonát fácieseknek tanulmányozásából írt, 2006-ban védte meg. Az ezzel kapcsolatos két alapos szaktanulmánya is ebben az időszakban jelent meg (Kovács Sz. 2005; Kovács Sz., Arnaud-Vaneau 2004). Ezt követően a kolozsvári magyar geológusképzésbe is bekapcsolódott külső oktatóként a fosszilis tüzelőanyagok és a karbonát mikrofáciesek tanításával. Utóbb elhagyta a RomGazt, és saját fűrővállalatot alapított (2011-ben) Székely Erőforrás Kft. (Szekler Resources Ltd.) néven Sepsiszentgyörgyön. Megalapítója és vezetője a Kliwalab Társaságnak, mely a földtanon kívül elsősorban a természetvédelemmel, tudománypromócióval foglalkozik.

A Nagybányai Bányászati és Színesfémkohászati Kutató és Tervező Intézet vezető geológusa annak összeomlásáig (2010) Valdman István volt, aki a színesfémérc-termelés okozta környezeti szennyezést vizsgálta. Újabban a Sociedad Contractual Minera Carola bányavállalat keretében (hol megszakításokkal már 1997 óta dolgozott) Chilében projektvezető geológus. Amíg idehaza tartózkodott, folyamatosan tanított a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Földtani és Környezettudományi Tanszékein érteleptant, általános földtant és földtani feltárást fűrő- és bányamunkálatokkal. Környezetföldtani kutatásait szerzőtársakkal közölte (Albert et al. 2011, 2012), de az időszak elején vezetett kollektív ásványtani kutatómunkát is (Valdman, Molnár, Fülöp 2002).

A Nagyvárad Transgex Rt. alkalmazásában, vagyis az egykori Kolozsvári Földtani Kutató és Feltáró Intézet (IPEG) önállósult leányvállalatánál dolgozott 2011-es nyugdíjba vonulásáig Oláh István, aki a hévizek vízföldtanára szakosodott, három, ebből az időszakból való, irodalmi listánkba bekerült közölt tanulmánya is erre vonatkozik (Oláh 2004, 2008, 2011).

A Csíkszeredai Geolex Kft.-nél, azaz az egykori Hargita IPEG utódvállalatánál állt munkába, végzését követően (mesteri fokozat: 1996) Laczkó Attila, ahonnan aztán 2007-ben kilépett, saját céget alapítva (Geoforaj Kft.) 2008-ban Kolozsvárt védte meg doktori disszertációját, környezetgeokémiai témában, Lucreția Ghergari vezetése alatt. Kutatói ambícióival nem hagyott fel. A tárgyalt időszakban 11 dolgozata jelent meg, elsősorban egyszemélyes, vagy első szerzőként (Laczkó 2003, 2010; Laczkó, Ghergari, Gál 2005; Laczkó, Ghergari, Tóth A. 2003; Laczkó, Ionescu 2006; Laczkó et al. 2005, 2006, 2007), de társszerzői minőségben is (Jakab Gy. et al 2005; Pinteá, Laczkó 2005; Szakáll et al. 2006). A Székelyföldi Geológus Találkozók csíkszeredai rendezvényeinek (2004–2008) egyik lelkes társszervezője.

Itt dolgozott nyugdíjazásáig (2007), de azon túl is, nyári terepidényben Zakariás László, aki egykori, „IPEG-es” társaival közreműködött a Székelyföld értelepeinek bemutatásában (Jakab Gy. et al. 2005).

Botár Miklós volt még az, aki geológus technikusai képzettséggel, tiszteletre méltó módon, tudományos cikkek társszerzőjeként szerepelt a tárgyalt időszakban, egykori munkatársaival (Laczkó et al 2006; Szakáll et al. 2006d).

Az Országos Ásványvíz-védnökségi Hivatal (ApeMin) élén állt Péter Elek, 2011-es nyugdíjazásáig. Nagy szerepet játszott az erdélyi magyar (részben) földtudományi találkozók egyikének, a Kárpát-medence Ásványvizei Nemzetközi Tudományos Konferencia rendezvénysorozat elindításában, szervezésében (Lányi Szabolcs és Makfalvi Zoltán szervezőtársakkal). Társakkal, főleg első szerzőként közölte az ásványvizekkel, gázömlésekkel kapcsolatos dolgozatait, listámba 7 került be (Péter, Makfalvi 2008, 2009a, 2009b; Jánosi et al. 2003; Makfalvi, Péter 2010; Nagy, Péter, Feru 2006).

Itt dolgozott 2003-ig Berszán József is, aki azonban a jelzett évben egy magánvállalathoz, az Apemin Tusnádhoz ment át, ahol nyugdíjazásáig (2010-ig) maradt. Nyilván a borvizek területén közölt, szinte elválaszthatatlanul Jánosi Csabától

(7 dolgozat: Jánosi, Berszán, Péter 2009, 2011, 2012; Jánosi et al. 2007, 2008, 2009a, 2009b), de mással is együttműködött (Unger et al. 2010).

A Csíkszeredai Mezőgazdasági és Agrokémiai Intézet keretében volt alkalmazva ebben az időszakban Pásztohy Zoltán, nyugdíjazásáig, de azon túl is, a tárgyalt időszak végéig ott dolgozott. Ez alatt több konferencián vett részt – munkaköréhez csak részlegesen köthető – kutatásai eredményeivel. Listánkra ezekből – a fennebb vázolt korlátok miatt – négyet tudtam felvenni (Pásztohy 2004, 2009a, 2009b; Demeter et al. 2005).

A kutatástól távoli, gyakorlati földtani vagy bányászati intézmények keretében, számos olyan geológus van, akik lankadatlan hittel, akaratereővel, lehetőségeik határait feszegetve próbálnak tudományos munkát is végezni.

Horváth István a Parajdi Sóbánya főgeológusaként társszerzője volt két környezettudományi tanulmánynak, mely a sóbányászat hatásaival foglalkozott (Bican-Brișan, Petrescu, Horváth 2004; Petrescu et al. 2003), de 2004-ben bővített formában újra kiadta a parajdi sóbányászat történetét, majd 2005-ben románul is megjelentette. Csiki Zoltánnal közösen a helység monográfiájának földtani és bányászattörténeti vonatkozásait is megírták (Csiki et al. 2006).

Zólya László (aki a Hargita IPEG-ből szorult ki) hosszú ideig a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának adminisztrációs irodáját vezette, majd 2008-tól, a Hargita Megyei Vízgazdálkodási Rt. (Harvív) igazgatójaként dolgozott. 14 tanulmány társszerzője (Laczkó et al. 2005, 2006, 2007; Dénes I. et al. 2005; Gyila et al. 2007; Jakab Gy. et al. 2005; Makfalvi et al. 2007; Laczkó et al. 2005, 2006, 2007; Szakáll et al. 2006d; Unger et al. 2010; Vallasek, Makfalvi, Zólya L. 2010; Zólya L., Balázs, Zólya É. G. 2006), egynek első szerzője volt a tárgyalt időszakban. Megalapítója és elnöke a Pro Geológia Társaságnak, ebben a minőségében rendezte meg 2004–2008 között Csíkszeredában az évenkénti Székelyföldi Geológus Találkozókat, méltó konferenciakiadványokkal.

Dénes István (a leépülő Köpecsi Bányavállalattól 1998-ban elkerülve) a Kovászna Megyei Kataszteri Geodéziai és Térképészeti Hivatal munkatársaként dolgozott. Szakmán kívül kerülése és rákos betegsége is – mely végül 2005-ben a halálát okozta – erősen korlátozták munkáját, mégis (régészeti tevékenysége mellett is) közölt néhány dolgozatot a *Földtani közlönyben* és az *Erdővidéki lapokban* (Dénes I. 2003, 2004; Dénes I. et al. 2005). Írt tudománytörténeti jellegű cikket is (2002a, 2002b), valamint az *Erdővidék* és az *Erdővidéki lapokban*, tudomány népszerűsítő írásokat is közölt. Hozzáállása révén neve fogalom az erdélyi magyar geológiában. A XII. Székelyföldi Geológus Találkozót városában, Baróton rendezték, Dénes István Emlékkonferencia alcímmel (Boér 2010).

Papucs András még államvizsgálója megvédése előtt, 2000-től a Kovászna Megye Tanácsánál munkába állt. 2004–2007 között a Szegedi Tudományegyetemen földtani doktori iskolát végzett, de disszertációját még nem védte meg. 2012-től a Megyei Természetvédelmi, Vidékfejlesztési és Hegyimentő Központ természetvé-

delmi tanácsosa. Szakáll Sándor és Kristály Ferenc társaságában 11 ásványtani tanulmány társszerzője, egy tanulmánya pedig munkaköri feladataihoz köthető (Dénes I. et al. 2005), de közölt tudománytörténeti, forrásértékű adatokat is (Papucs, Boér 2006) és tudománynpszerűsítő füzetet (Klárrik, Papucs 2005). Ő kezdeményezte és az első néhány alkalommal egymaga rendezte a Székelyföldi Geológus Találkozókat, alapító tagja és titkára a Délkelet Intézet Egyesületnek (2001), mely a továbbiakban rendezvénye támogatói sorába állt.

Rusz Ottilia (aki az 1990-es évek közepe táján végezte a geológia szakot Kolozsvárt) még ezeknél is rosszabb helyzetből (kenyerét meteorológusként kell megkeresnie) próbál a földtani kutatáshoz közeledni az utóbbi néhány évben. Első ilyen kísérletét jelzi a 2012-ben közölt bővebb konferenciaelőadás-kivonata (Rusz 2012; Rusz, Wanek 2013).

Többen vannak olyanok, akik elfordultak a kutatástól, ritkán közölnek földtani szakcikket, vagy nem ez lett a fő kutatási területük, elfoglaltságuk, mégis megemlítem név szerint azokat, akik az irodalomlistára (többnyire társszerzőkként) felkerültek. Balla Zoltán nyugdíjba vonult (Szakáll et al. 2006d). Both József környezetvédelemmel foglalkozik Csíkszeredában (Dénes I. et al. 2005). Darabos Attila, szintén környezetvédelemmel foglalkozik hol Erdélyben, hol Magyarországon (Darabos 2006), egy ideig a Sapientia Tudományegyetemen is oktatott. Imecs Zoltán a Földrajz Karon előadótanár, geomorfológiai kutatásokban inkább végzős diákjai mellett szerepel (Mátyás, Imecs 2008). Unger Enikő Marosvásárhelyen földrajzot tanít (Schreiber, Unger 2006). Zólya Éva Gabriella kiszorult a szakmából, fordítóként dolgozik (Jakab Gy. et al. 2005; Zólya L. Balázs, Zólya É. G. 2006).

Nem feledkezhetünk meg Bartha Zsolt geológusról, aki ebben az időszakban tudományos dolgozatot ugyan nem közölt, de motorja minden székelyföldi geológus megnyilvánulásnak. Már időhatárunkon túl rendkívül sikeres földtani kiállítást rendezett Kézdivásárhelyen, mely aztán vándorútra is kelt.

A nyugdíjas koron túli, de a tárgyalt időben még aktívan kutató–közlő szaktársakról sem szabad megfeledkeznünk.

E tekintetben korelnök Götz Endre, élete során többek közt a Bolyai Tudományegyetem előadásokkal megbízott tanársegédje, majd a Nagybányai Főiskola egykori megbízott előadótanára volt, aki ebben az évben tölti be a 90. életévét. Az elmúlt évtizedben még aktívan kutatta az ásványok természetes lumineszcenciáját. Eredményeit a Hungeo (Magyar Földtudományi Szakemberek Világtalálkozója) Konferenciákon, a Bányászati, Kohászati és Földtani Konferenciákon mutatta be, de kanadai szaklapban is közölte (Götz, Ferenczi, Fülöp 2006; Götz, Ferenczi, Ludman 2007; Götz, Ferenczi 2009; Götz et al. 2009). Részt vett földtani-geokémiai tanulmány kidolgozásában is (Réthy, Götz, Mihálka 2007), illetve abban a munkacsoportban, mely kiadta a *Nagybánya és vidéke földtani kutatóinak szótárát* (Edelstein et al. 2008). Irodalmi összeállításunkban 5 munkával szerepel. Érdemeit a 2010-ben rendezett Magyar Földtudományi Szakemberek Világtalálkozója (HUNGEO) diplomával díjazta.

Tövissi József korábban geomorfológiát tanított a kolozsvári egyetemen, és 80. életének küszöbén jelentette meg az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában egy életen át kutatott témájának összegzését (Tövissi 2006). 2002-ben a Magyar Földrajzi Társaság tiszteleti tagjai közé választotta, 2012-ben pedig, születése 85. évfordulóján, konferenciával és tiszteletkötetel ünnepelték volt tanítványai és munkásságának méltatói (Pál, Lengyel 2012). A kötetben egy régebbi tanulmányát újraközölték (Tövissi 2002).

Felesége, Tövissiné Losonczi Ibolya a Kolozsvári Tervhivatal egykori geotechnikai laboratóriumában szerzett tudományos értékű tapasztalatait a *Földtani közlöny* hasábjain jelentette meg (Tövissiné 2004).

Kisgyörgy Zoltán 85. életében is még aktív, s bár a Baróti-medence szénbányáinak egykori főgeológusa az utóbbi évtizedben újságírással foglalkozott, 2006-ban még megírta a Székelyföld lignitlepeinek földtani összefoglalóját (Kisgyörgy 2006). 2013-ban adta ki a háromszéki borvizekről szóló monográfiáját (Kisgyörgy 2013). Mint újságíró számos tudománytörténeti forrásadatot is tartalmazó rövid megemlékezést közölt geológusokról (így Budai Józsefről, Gábos Lajosról Herbich Ferencről, Kis Ernőről stb.) a *Háromszék* c. lapban. Utóbb (2014 márciusában) a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje állami kitüntetést vehette át érdemeiért.

Mihály Zoltán, egykori „Bolyais” szintén 80. életén túl közölte, kifogástalan tudományos alapokon és igényességgel, az ifjúkorában gyűjtött eocénkori kövült rák-gyűjteményének feldolgozását a *Földtani közlönyben* (Mihály 2011).

A hidrogeológus Makfalvi Zoltán korát meghazudtoló frissességgel dolgozott haláláig (2012). A tárgyalt évtized alatt 15 olyan írást közölt hazai és magyarországi szaklapokban, konferencia-kötetekben, mely bekerült listánkba, részben egyedül, részben Péter Elekkel vagy másokkal, társszerzőként (Makfalvi 2005a, 2005b, 2008, 2013; Makfalvi, Péter 2010; Makfalvi, Somai, Vallasek 2006; Makfalvi et al. 2007; Péter, Makfalvi 2008, 2009a, 2009b, 2011; Baradics et al. 2004; Csige et al. 2006; Főríz et al. 2011; Gyila et al. 2007; Vallasek, Makfalvi, Zólya 2010). A Kárpátmedence Ásványvizei Nemzetközi Konferencia-sorozat egyik megálmodója és folyamatosan rendezője.

Ajtay Ferenc, aki közel félezer tudománynpszerűsítő írást közölt eddigi élete 82 éve alatt, még a vizsgált évtized alatt is, számos ilyen cikket írt a *Génius*, az *Erdélyi gyopár*, a *Szabadság*, a *Romániai Magyar Szó* lapoknak, sőt két önálló kötetet is megjelentetett (Ajtay 2004, 2005). Tiszta magyarsággal, közérthetően írt tudománynpszerűsítő munkásságáért 2009. április 29-én a Magyar Újságírók Országos Szövetsége Hevesi Endre életműdíjban részesítette.

Jakab Gyula, az egykori Hargita IPEG Gyergyószentmiklósi Részlegének volt főgeológusa, ma díszkő-feldolgozó vállalkozást vezet, de a tudományos munkával sem hagyott fel. Kutatótársakkal két dolgozata (Jakab Gy. et al. 2005; Szakáll et al. 2006d) került be a mellékelt irodalomjegyzékbe. Rendkívül gazdag ásványgyűjteményét a Gyergyószentmiklósi Tarisznyás Márton Múzeumnak adományozta

2004-ben. A városában megrendezett XIII. Székelyföldi Geológus Találkozó rendezésében (elsősorban a szakmai kirándulás megszervezésével és levezetésével) derekasan kivette részét. Érdemeiért, 2010-ben a Gyergyószentmiklósi Városi Tanács díszpolgári címmel tüntette ki.

Jánosi Csaba a legfiatalabb nyugdíjas azok közül, akik a most tárgyalt időszakot már ebben a státuszban érték meg. Aktív a kutatásban és szervezésben egyaránt, nevéhez 15 tanulmány, könyv és konferencia-dolgozat köthető az adott időszakban, szinte kizárólag Székelyföld borvizeihez kapcsolódóan, elsősorban elsőszerzős munkák ezek (Jánosi 2002, 2005; Jánosi, Berszán, Péter 2009, 2011, 2012, 2013; Jánosi, Elekes 2010; Jánosi et al. 2003, 2007, 2008, 2009a, 2009b; Jánosi, Péter 2005), de társszerzőként is közölt (Szakáll et al. 2006d; Unger 2010). Mint a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület elnöke, kezdeményezője és vezetője a székelyföldi parasztfürdők újraélesztésének (Kaláka mozgalom), az ottani Borvíz-út kialakítója, a Borvíz Múzeum megalapítója. Igen termékeny tudománynpszerűsítő. Ilyen jellegű írásai zömét a Csíki hírlap közli, „Zöld sziget” címet viselő sorozatában.

Tisztességgel emlékezzünk meg azokról is, akik ebben az időszakban jelentősét már nem alkottak, de korábban igen, és ezalatt távoztak az élők sorából. Ezek: Kónya Ádám (1935–2008) sepsiszentgyörgyi geológus, múzeumigazgató (mellesleg a mostani székely zászló megtervezője (Kónya 2009), Major Miklós (1933–2010) szilágynagyfalusi geológus, földrajztanár, egyben néprajzkutató és a korán elhunyt László Attila (1959–2013) sepsiszentgyörgyi geológus, főiskolai oktató.

A 2000 után végzetek generációja az, mely már – ismét – részesülhetett az anyanyelvi földtani szakképesítésben, mely a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen 1997-ben indult újra. Az évente végzők itt átlagban alig több mint tízen vannak, de ide csoportosítottam azokat a földrajz szakot végzetteket is, akik lazábban vagy szorosabban e körhöz kapcsolódtak, földfelszín-alaktannal vagy ásványvizekkel foglalkoznak, sőt közöttük nem egy, a földtanra váltott, másodszakként végezve, vagy mesteri képzés révén. Ez az egységes csoport tenni vágyó, bizonyítani akaró, összetartozás érzetét a GEKKO-ban (Geológus Egyetemisták Kolozsvári Kutató Osztálya) való közös cselekvés (előadások, kirándulások, nyári táborok), valamint a magyarországi diákokkal közös nyári terepgyakorlatok, az évente megrendezett Bányászati, Kohászati és Földtani Konferenciák, a Székelyföldi Geológus Találkozók, a mindenkor kolozsvári földtanoktatók tiszteletére rendezett Emlékkonferenciák kövacsolták. Ebben a rövid időszakban is olyan erővel bizonyítottak, hogy most már bátran állítható, a nyugati kutatóintézetek, egyetemek, szívesen nyitnak nekik teret ösztöndíjak formájában, a vállalatok pedig állásajánlással keresik az ebben a körben végzetteket (Nagy-Korodi 2013). Némelyükről már korábban szoltam (Kovács Szilamér, Papucs András, Silye Lóránd, Tóth Attila, Gál Andrea, Korodi Enikő).

Márton István az első ilyen évfolyam (2001) jeles képviselője, aki az Erdélyi-érchegységben kezdte el szakmai pályafutását egy külföldi vállalat keretében

érc kutatással. 2009-ben, a Genfi Egyetemen védte meg doktori disszertációját bulgáriai aranyérc-telepek tanulmányozásából (Márton 2009), majd a Kaukázusban, végül Szerbiában folytatta nemesfémérc-kutatásait. A tárgyaló évtizedben 4 referált folyóiratban megjelent cikkel (Bonev et al. 2010; Marchev et al. 2010), 10 nemzetközi folyóirat és konferencia-dolgozattal (Dénes R., Márton 2013; Kun, Márton, Molnár 2011; Márton, Moritz 2007; Márton, Moritz, Spiking 2008, 2010; Márton et al. 2006a, 2006b, 2007; Kun et al. 2012; Moritz et al. 2010; Pricopie et al. 2004; Tankó et al. 2012), egy oktatói segédanyaggal (szerkesztő és szerző: Márton szerk. 2011), valamint két szakmai kirándulásvezetővel (Wanek, Márton, Silye 2009 2013) büszkélkedhet. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen folyó geológusképzés óraadó oktatója, gazdaságföldtant és érteleptant tanít. Kezdeményezője és alapítója a Koch Antal Földtani Társaságnak, a kárpát-medencei geológus diákok nyári terepgyakorlatainak hiányozhatatlan egyedüli vagy társrendezője. Kiemelkedő munkásságáért, öccsével együtt 2010-ben a Kliwalab Társaság által alapított Bányai János díjban részesült.

Évfolyamtársa, Fall András Amerikában bizonyított: a fluid ásványzárványok termometriai alkalmazásáról írt doktori disszertációját 2008-ban védte meg egy Virginia állambeli egyetemen. Elsősorban amerikai, de európai referált szaklapokban is eddig 9 dolgozata jelent meg, döntően első szerzőként (Fall, Eichhubl, Laubach 2013; Fall, Rimstidt, Bodnar 2009; Fall, Tattitch, Bodnar 2011; Fall et al. 2007, 2012; Becker, Fall, Bodnar 2008; Bodnar et al. 2013; Hooker et al. 2011).

Benő Éva évfolyamtársnőjük Olaszországban szerezte meg doktori titulussát, termótalajok (szőlő) rézszennyeződése témában. Ma Budapesten projektvezető a Golder Associates Környezetgazdálkodási és Geotechnikai Zrt. keretében.

Szintén erről az évfolyamról Gál Judit Skóciában végzett doktori iskolát, doktori disszertációja megvédése (2006) után előbb a URS (United Research Services), majd a Halcrow nemzetközi mérnöki és környezetvédelmi cégnél volt környezeti tanácsadó Glasgow-ban, most újból a URS alkalmazottja. Tevékenysége környezetvédelmi, geológiai, hidrogeológiai, valamint geotechnikai témakörökkel kapcsolatos. A Romániában megjelent (Ghargari, Gál J. 2004) kívül, öt elsőszerzős dolgozata jelent meg (Gál J., Hursthouse, Cuthbert 2006, 2007; Gál J. et al. 2008a, 2008b).

Ugyanazon az évfolyamon végzett Prodán Tímea Hajnal, aki a Nyugat Magyarországi egyetemen doktorált (2011-ben), a vizsgált időszakban három tanulmányát közölte egyszerezősként magyarországi szaklapokban (Prodán 2010a, 2010b, 2011). Geomorfológiával, negyedidőszaki képződményekkel foglalkozik, jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Földrajzi Intézetében dolgozik.

A következő évben két jeles végzős említhető: Tomas Róbert, aki az alsórákos liász ammonitesz-faunáját vizsgálta (Tomas, Pálffy 2007), de közben Afrikában kutatva kereste kenyerét. Afrikában vállalt munkát Kovács Alpár is. Három éve falujában, Ozsdolán alapított saját szakmai konzultációs céget. Ennek keretében folytatja az Afrikában elkezdett munkáját is. Még diák korában elkísérte

Vremir Mátyást Krím-félszigeti kutató útjaira, így mint társszerzője szerepelt első megjelent dolgozatában (Vremir, Kovács, Ridush 2003), de később más csapattal is közölt (Hadnagy, Kovács 2011; Tankó 2012; Kristály, Márkus, Kovács 2013; Kristály et al. 2013). Az Erdélyi Magyar Műszaki Társaság Földtan Szakosztályának titkáráként és a Koch Antal Társaság alelnökéeként is tevékeny.

Deák Ferenc az egyetem elvégzése után rövid ideig Angliában dolgozott, majd Pécs mellett, a Bátapáti atomhulladék-tároló technikai geológiai munkálatainál. Dolgozatai (tudomásunk szerint nyolc) kivétel nélkül az ott felmerült kérdéseket tárgyalják és a Bányászati, Kohászati és Földtani Konferenciákon kerültek bemutatásra (Deák 2009; Deák, Hámos, Molnos 2006; Deák, Kovács, Mészáros 2011a, 2011b; Deák, Kovács, Vásárhelyi 2010; Deák, Mészáros 2010; Deák, Vásárhelyi, Ván 2011; Deák et al. 2008).

Kristály Ferenc 2005-ben fejezte be az egyetemet, majd 2008-ig a Miskolci Egyetemen folytatta doktori tanulmányait, disszertációját 2013-ban védte meg. 2008–2009 között Nagybányán a Rotaqua Rom Kft. geológusa volt, majd ezt követően a Miskolci Egyetem oktatója (gyakorlatvezető ásványtanból és környezetgeológiából). A legtöbbet közlő az új generációból, közel ötven cím mellett szerepel mint szerző a mellékelt irodalomban, ebből 20-ban egyedüli vagy első szerző (Kristály 2011, 2013; Kristály, Kovács 2011; Kocserha 2010; Kristály et al. 2006a, 2006b, 2006c, 2006d, 2010a, 2010b, 2010c, 2011, 2013; Kristály, Márkus, Kovács A. 2013; Kristály, Szakáll 2009; Kristály, Szakáll, Papucs 2006; Kristály, Tompa, Molnár 2013; Kristály, Zajzon 2007a, 2007b; Baranyai, Kristály, Szűcs 2013; Bálc et al. 2011; Bodor et al. 2013a, 2013b; Dobos, Kristály 2009; Dobos, Lénárt, Kristály 2013; Gorea, Kristály 2007; Gorea, Creț, Kristály 2011; Gorea, Kristály, Pop 2005; Gömze, Kristály 2008; Kocserha, Kristály 2010; Kocserha et al. 2013; Mikita, Kristály, Kántor 2010; Naghiu et al. 2013; Nagy S. et al. 2013; Pușcaș, Stremțean, Kristály 2010; Simon et al. 2013; Szakáll et al. 2013; Szakáll, Kristály, Jánosi 2009; Szakáll, Kristály, Papucs 2008, 2010; Szakmány et al. 2013; Szócs, Kristály, Szakács 2013; Tămaș, Kristály, Barbu-Tudoran 2011; Török et al. 2013; Zajzon et al. 2012, 2013). A Székelyföld ásványtani monográfia munkálataiban, Szakáll Sándor, a Miskolci Egyetem tanára mellett szerkesztőként (és szerzőként is) dolgozott. Tudománynpszerűsítő írásait a *Geoda* közölte.

Vinkler Anna-Paula szintén 2005-ben végzett, majd Milánóban végezte a doktori iskolát, ott is védte meg dolgozatát. Utóbb Rómában posztdoktori ösztöndíjban részesült, férjhez ment Olaszországban, s ma Lombardia regionális környezetvédelmi kirendeltségénél dolgozik. Általunk ismert munkái egy referált és egy jelzett folyóiratban megjelent elsőszerzős cikk, továbbá egy terjedelmes konferenciakivonat társszerzője (Vinkler et al. 2007, 2012; Harangi et al. 2010).

Farkas Izabella második egyetemként végezte el a földtant Kolozsvárt (2005), miután ugyancsak a Babeș–Bolyai Tudományegyetemen földrajz szakon végzett (2002). A mesteri fokozatot a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen

szerezte meg, mindjárt azt követően bejutott ottani doktori képzésre is (Weiszburg Tamás vezetésével). 2008-ban CEEPUS-program keretében egy fél évet Bécsben képezte tovább magát. Doktori dolgozatát környezetásványtanból 2012-ben védte meg Budapesten. Most a MOL Rt.-nél dolgozik ugyanott. Három dolgozatának mindegyikében első szerző (Farkas I., Weiszburg 2006, 2009; Farkas I. et al. 2009).

Balácsi Krisztina 2003-ban végzett földrajz szakon, 2004-ben doktori iskolába iratkozott a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Földrajz karán, disszertációját 2012-ben védve meg. Közben vidéken tanított. Kutatási területe a geomorfológia és a felhagyott szénbányaterületek alaktani formálódása, azok rehabilitációja. Őt, a listára jogosult közleményéről tudok (Balácsi 2008a, 2008b; Anghel, Balácsi 2005a, 2005b, 2007), de igen valószínű, ez nem teljes irodalma.

Farkas Attila 2005-ben a földrajz szakot végezte, államvizsga-dolgozatát kedvelt szakából, geomorfológiából írta. Bár végzését követően Székelyudvarhelyen és Székelyvárságon tanárként dolgozott, végig folytatta a Keleti-Kárpátok vulkáni vonulatának földfelszín-alaktani elemzését. Ezzel a témával kapcsolatos 6 tanulmánya mindegyikét a Bányászati, Kohászati és Földtani konferenciákon mutatta be 2006–2011 között (Farkas A. 2006, 2008a, 2008b, 2009; Farkas A., Kővári 2010, 2011). Közben didaktikai célokra felhasználható 3D-s domborzatmodelleket készít a Vulticulus Földrajzi Társaság honlapján.¹

Még nagyon sok nevet lehetne említeni, akik 2005 után végeztek, már jelentkeztek dolgozatokkal, felsorolom őket és megjelent írásaik számát: Andorkó Imola 2 (Andorkó 2012; Andorkó et al. 2009, 2012), Bartha István 2 (Bartha et al. 2013; György, Bartha, Dénes Sz. 2013), Bertalan Levente 1 (Bertalan et al. 2006), Boér Ágnes 2 (Boér Á. et al. 2012; Bán et al. 2012), Daniel Mária 1 (Bertalan et al. 2006), Dénes Réka 1 (Dénes R., Márton 2013), Dénes Szilárd 1 (György, Bartha, Dénes Sz. 2013), Fehér László 1 (Fehér 2002), Fekete Zsombor 4 (Fekete 2013; Czellecz et al. 2008; Kis et al. 2007a, 2007b), György Csaba 1 (György, Bartha, Dénes Sz. 2013), Kaffai Orsolya 1 (Bertalan et al. 2006), Kassay Zsombor 4 (Pál-Molnár et al. 2004, 2008a, 2008b; Pál-Molnár, Kassay, András 2005), Köllő Annamária 2 (Kristály et al. 2006c, 2006d), Lovász Piroska 2 (Lovász 2006, 2012; emellett kiváló tudománynépszerűsítő cikkeket írt), Márkus Izabella 3 (Kristály, Márkus, Kovács A. 2013; Kristály et al. 2013; Nagy S. et al. 2013), Márton Ernő 3 (Pécskay 2006; Seghedi et al. 2004; Zajzon et al. 2013), Mátyás Annamária (Mátyás 2012; Mátyás, Imecs 2008), Nagy Ákos 2 (Nagy Á., Kis, Szász 2007; Bertalan et al. 2006), Nagy Szilárd 1 (Tankó et al. 2012), Szász Árpád 13 (Andorkó et al. 2012; Bán et al. 2012; Bertalan et al. 2006; Czellecz et al. 2007, 2008; Czellecz, Pál, Szász 2009; Czellecz, Szász, Pál 2009; Nagy Á., Kis, Szász 2007; Pál et al. 2008; Pál, Kis, Szász 2007; Kis, Pál, Szász 2007; Kis et al. 2007a, 2007b) és Székely

¹ Lásd: a Vulticulus Földrajzi Társaság honlapján: www.vulticulus.ro/foldrajztanaroknak/3d-s-domborzatmodellek.html (utolsó ellenőrzés dátuma: 2014. október 18.)

Borbála 6 (Czellecz et al. 2008; Kis et al. 2007; Kis, Székely 2008; Kis, Székely, Pál 2008; Pál, Kis, Székely 2008) dolgozattal. Ide kívánkoznak még Fazakas Andreea, Nagy István, Péter Zsuzsanna és mások nevei, akik szintén tevékenyek.

E körből kimagasló érdemeik alapján kiemelnék további négy fiatal kutatót.

Kis Boglárka Mercédesz a földrajz szakon tanult, amikor 2006-ban bekapcsolódott a Cholnoky Jenő szakkollégium ásványvizes csapatába. Érezvén, hogy ehhez a témához alaposabb földtani ismeretekre van szüksége, végzését (2008) követően beiratkozott a földtan szakra is. Ezzel párhuzamosan a Földrajz Tanszéken mesterizett és a doktori iskolába is beiratkozott (mikor ezt írom, már túl van disszertációja megvédésén is), választott témája természetesen a székelyföldi ásványvizek maradtak. Ezalatt pedig huszonegy megjelent, a mellékletbe bekerült dolgozata mellett láthatta nevét szerzőként: tizenöt esetben egyedüli vagy első szerzőként (Kis 2011; Kis, Baciú 2012, 2013a, 2013b; Kis, Baciú, Kékedy-Nagy 2013; Kis, Kármán 2012, 2013; Kis, Kármán, Szabó 2013; Kis, Szász, Pál 2007; Kis, Székely 2008a, 2008b; Kis, Székely, Pál 2008; Nagy Á., Kis, Szász 2007; Kis et al. 2007, 2012), a többiben társszerzőként (Andorkó et al. 2009; Bán et al. 2012; Bertalan et al. 2006; Boér et al. 2012; Czellecz et al. 2007, 2008; Pál, Kis, Székely 2008).

Czellecz Boglárka szintén 2008-ban végezte a földrajz szakot, majd mesteri tanulmányokat végzett két szakon is. Ő is a borvizes csapathoz került. Bár földtan szakot nem végzett, a témánál maradt és szintén a székelyföldi borvizekből, alig néhány hónap múlva ő is megszerezte doktorátusát. Tizenegy dolgozattal szerepel nyilvántartásomban, többségében első szerzős (Czellecz et al. 2007, 2008; Czellecz, Pál 2011; Czellecz, Pál, Szász 2009; Czellecz, Petrea 2013; Czellecz, Szász, Pál 2009; Andorkó et al. 2012; Bán et al. 2012; Bertalan et al. 2006; Kis et al. 2007a, 2007b, 2012).

András Eduárd 2006-ban végezte a földtani alapképzést a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, majd a két éves mesteri tanulmányai után Magyarországon, a Mecsekérc Zrt. keretében dolgozott 2012-ig, közben a Szegedi Egyetem földtani kutatócsoportjában ásvány- és kőzettani kérdéskörben működött közre. Ehhez az időszakhoz kötődnek színvonalas tanulmányai (András, Pál-Molnár, Buda 2011; Pál-Molnár et al. 2004, 2008a, 2008b; Pál-Molnár, Kassay, András 2005; Szabó et al. 2012). 2012-től a kolozsvári Geo Search Srl. keretében dolgozik (ezzel igazolván, hogy az előnyös külföldi munkalehetőségek nem jelentik a végleges elszakadást a szülőföldtől). Újabban szakmai figyelme egyre inkább az Erdélyi-medence neogén képződményei, és azok csuszamlásveszélye irányába terelődik.

Kun Tivadar 2010-ben végezte a geológia szakot Kolozsvárt, majd 2010–2012 között a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen mesteri tanulmányai révén ásvány-kőzettanból és archeometriából szerzett szaktudást. Két első szerzős munkája ekkor került ki nyomdából (Kun, Márton, Molnár 2011; Kun et al. 2012). Egy fél évet Sepsiszentgyörgyön, a Székely Erőforrások Kft. keretében dolgozott, majd megpályázott egy geológusállást Chilében, s nem kevés versenytársával szemben a

Sociedad Contractual Minera „Carola” bányavállalat Igazgatótanácsa őt találta legalkalmasabbnak a felvételre.² Fényes bizonyíték ez a kolozsvári magyar geológus-képzés minőségét illetően.

A külhonban letelepedett erdélyi magyar geológusoknak tulajdonképp 4 csoportja különíthető el: házasság révén távoztak azok, akik a romániai diktatúra elől menekülve vagy gyermekeik jövőjét féltve az 1980-as évek végén vagy közvetlenül a rendszerváltást követően hagyták el Erdélyt, azok az 1990-es években szakmát kezdő fiatalok, akik a bányászat és geológia romániai összeomlását követően, a külföldi lehetőségek csábítását követték, végül pedig azok a nyugdíjba vonulók alkotják, akik csendes, biztonságos öregkor reményében távoztak. (A 2000 után végzeteket még nem soroltam a külföldre távozottak közé.) Az első csoportban kevesen voltak: Benedekné Szőke Amália, Rálichné Felgenhauer Erzsébet. A második népesebb: Berner Zsolt, Gulácsi Zoltán, Kalmár János, Kiss Lajos, Kovács-Pálffy Péter, Unger Zoltán. Hasonló nagyságrendű a fiatalon munkát kerestek harmadik csoportja (Almási István, Becze-Deák Judit, Gál Erika, Györfi István, Pál-Molnár Elemér, Sylvester Zoltán), a nyugdíjjal kivándorlók kevesen voltak (Kessler Jenő, Réthy Károly). Ami az országok szerinti megoszlást illeti, legtöbben Magyarországon élnek és dolgoznak, de kerültek Németországba, Finnországba, az Amerikai Egyesült Államokba és Kanadába is.

Minden rangsorolást kerülendő, névsor szerint veszem, mutatom be őket.

Almási István (a hasonló nevű kolozsvári népzenekutató fia) Kolozsvárt kezdett egyetemi képzését a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen fejezve be 1993-ban, doktori iskoláját is ott kezdte el, majd Franciaországban folytatta, de Edmontonban (Alberta, Kanada) védte meg disszertációját 1999-ben. A Torontói Egyetemen posztdoktori ösztöndíjat kapott 1999–2001 között. Calgaryban hidrogeológusi álláshoz jutott 2001–2005 között a Matrix Solution cégnél, majd a Shell-nél dolgozott 2006–2011 között. 2012-ben pedig saját céget alapított. Szerkezetföldtanban, hidrogeológiában, számítógépes 3D-s modellezésben kiváló szakember. Tartja a kapcsolatot a magyarországi egyetemekkel, ahol előadásokat is tart, az oktatókkal közösen kutat (Veress et al. 2012, 2013). Közleményeinek listája itt nagyon hézagos (Almási 2005). Kivételesen a 2001-ben kiadott doktori téziseit is bevettem az irodalomba, mivel a korábbi összefoglalóban nem jelen(het)t meg, de értéke vitathatatlan (Almási 2001).

Becze-Deák Judit ma Svájcban él, a Svájci Tudományos Akadémia keretében dolgozik mint talajtanász, a történészekkel együtt dolgozva a történelmi korok fosszilis talajait tanulmányozza. Négy, társszerzőségben megírt tanulmányát ismerem (Anastasiu et al. 2010; Bednarz et al. 2006; Havlicek, Becze-Deák 2002; Havlicek, Rolli, Becze-Deák 2003; Tóth T. et al. 2009). Rendszeresen tanít magyarországi egyetemeken.

---

² Újabb erdélyi magyar geológus kapott chilei munkaszerződést: Forrás: <http://www.gekko.ro/?q=node/831> (Utolsó ellenőrzés dátuma: 2014. november 14.)

Benedekné Szőke Amália házasság révén ment Finnországba (az 1970-es évek második felében), ahol a korábban – idehaza s külhonban – rangot s nevet szerzett ércteleptan-kutató, közzétanász nem ezzel kereste kenyerét, ám élete utolsó éveiben rendszeresen látogatta a Magyar Földtani Szakemberek Világtalálkozóit. 2008-ban Helsinkiben hunyt el.

Berner Zsolt az 1980-as évek végén telepedett át Németországba, szintén geológus feleségével, aki Treiber János (1913–1975) közzétanász lánya. Hihetetlen erővel, munkabírással teremtett magának új honában szakmai karriert egy olyan életkorban, amelyben már nemigen kedvelnek a munkaadók. A Karlsruhe-i Technológiai Intézet keretében, az Ásványtani és Geokémiai Intézetben (Institut für Mineralogie und Geochemie, Karlsruher Institut für Technologie) dolgozik, és tanít a nyugdíjkorhatárán túl is. Geokémiával, elsősorban stabil izotópokkal foglalkozik. Ő az irodalmi mellékletünkbe felvett legtöbb cím (97) szerzője, igaz, többségében társszerzőként (Berner et al. 2010, 2012a, 2012b, 2007, 2005, 2004; Abramovich et al. 2003, 2011; Alsenz et al. 2013; Ashkenazi-Polivoda et al. 2011; Biswas et al. 2011; Chatterjee et al. 2010; Daliran et al. 2013; Daniel et al. 2004; DasGupta et al. 2007; Dikikh et al. 2007; Dill et al. 2005, 2007, 2009, 2010, 2012, 2013; Duarte et al. 2010; Eiche et al. 2008, 2010; Farooq et al. 2010a, 2010b, 2011; Földvári, Berner, Stüben 2003; Freikowski et al. 2013; Gertsch et al. 2010a, 2010b, 2011a, 2011b, 2013; Godet et al. 2006; Guo et al. 2007, 2008, 2009, 2010, 2011; Guo, Stüben, Berner 2006, 2007a, 2007b; Hartmann et al. 2005; Jánosi et al. 2003; Keller et al. 2004a, 2004b, 2007a, 2007b, 2008a, 2008b, 2008c, 2011; Korpás et al. 2003, 2004; Kramar et al. 2010; Liu et al. 2006; Loges et al. 2012; Luecke, Muszynski, Berner 2006; Majumder et al. 2001; Mort et al. 2007a, 2007b, 2008; Munsel, Berner, Stüben 2011; Munsel et al. 2010a, 2010b; Nath et al. 2005, 2008; Neidhardt et al. 2013a, 2013b; Neumann et al. 2005, 2009, 2013; Norra et al. 2005a, 2005b; Pujol, Berner, Stüben 2006; Ramkumar, Berner, Stüben 2010; Ramkumar, Stüben, Berner 2004, 2006, 2009, 2010; Ramkumar et al. 2004, 2009; Schneider-Mor et al. 2012; Schulte et al. 2003; Sinha, Stüben, Berner 2004; Sinha et al. 2006a, 2006b; Spiegel et al. 2009; Stein M. et al. 2011; Stögbauer et al. 2004; Stüben et al. 2003a, 2003b, 2007; Ullrich, Berner, Kramar 2011; Wagner, Berner, Stüben 2005; Xie, Stüben, Berner 2005; Xie et al. 2004, 2005a, 2005b). Együttműködései átfogják az egész földgömböt. Ő a legidézettebb szerző a listánkról: 1914 szerző hivatkozott dolgozataira. Eleven példa arra, hogy egy tehetséges és szorgalmas kutató mire képes egy felszerelt, jól működő kutatóintézetben. Hazai tizennyolc éves munkásságának publikációs listája egészen eltörpül a németországi mellett, pedig itt is elismert, megbecsült szakember volt.

Gál Erika zoológusi végzettséggel (Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, 1997), Kessler Jenő keze alatt vált gerinces őslénytanásszá (az ősmadarakkal foglalkozva). Doktorátusát 2002-ben, a Bukaresti Tudományegyetemen védte meg, ezt követően költözött az anyaországba. 2004-től dolgozik a Magyar Tudományos

Akadémia Régészeti Kutatóközpontjában, a történelmi idők állati csontleleteinek feldolgozásával (archeozoológiával) és madáröslénytannal foglalkozik. 2011–2013 között egy posztdoktori ösztöndíjjal Ausztriában dolgozott. Rengeteget közöl, döntően referált vagy jelzett külföldi, magyarországi szaklapokban, gyűjteményes kötetekben, konferencia-kiadványokban. Az itt szereplő publikációiból (összesen hatvannyolc) negyvenkét esetben egyedüli (Gál E. 2002, 2003a, 2003b, 2003c, 2004a, 2004b, 2004c, 2005a, 2005b, 2005c, 2005d, 2006, 2007a, 2007b, 2007c, 2007d, 2008a, 2008b, 2008c, 2008d, 2008e, 2008f, 2008g, 2009a, 2009b, 2009c, 2010a, 2010b, 2010c, 2010d, 2010e, 2010f, 2010g, 2010h, 2010i, 2011a, 2011b, 2012, 2013a, 2013b, 2013c), tíz esetben első (Gál E. et al. 2010a, 2010b, 2010c, 2010d; Gál E., Bartosiewicz 2012; Gál E., Dimitriević 2003; Gál E., Kessler 2002, 2003a, 2003b, 2006; Gál E., Kovács Gy. 2011), tizenhét esetben társszerző (Bartosiewicz, Gál E. 2003, 2007, 2008, 2010a, 2010b, 2010c; Bartosiewicz, Gál E., Kovács Zs. 2013; Dimitrijević, Gál E., Kessler 2002; Kovács, Gál E. 2009; Kovács, Gál E., Bartosiewicz 2010; Pike-Tay et al. 2004; Raczky et al. 2010; Tóth A. et al. 2010; Zalai-Gaál et al. 2009, 2011a, 2011b).

Gulácsi Zoltán 1988-ban költözött Magyarországra, azóta a Magyar Állami Földtani Intézet keretében dolgozik Egerben, előbb földtani térképezéssel, érckutatóval foglalkozott, újabban környezetföldtannal és hidrogeológiával is. A tárgyalt időszakban főleg a Bábaapáti radioaktív hulladékártározó kőzettani környezetének kutatásával foglalkozott. A térképezésnek értelemszerűen kevés közleményi hozadéka volt. Az általam ismert négy írása esetében egyszer elsőszerző (Gulácsi 2006), a többiben társszerző (Balla, Mártonné, Gulácsi 2011; Dosztály, Gulácsi, Kovács 1998; Kovács S. et al. 2003, 2008).

Györfi István rögtön az 1989-es változást követően a kolozsvári egyetemről átment a Budapesti Eötvös Loránd tudományegyetemre. Végzését (1994-ben mesterizett) követően a Saskatchewan Tudományegyetemen szerezte meg doktori címét Hajnal Zoltán vezetése alatt (2001–2005). Ezt követően Kelet-Európában (így Magyarországon és Romániában is) és Közel-Keleten fűrőmunkálatok eredményeinek feldolgozásával foglalkozott egy amerikai érdekeltségű nagyvállalatnál 2010-ig. Azóta a Pacific Rubiales Energy vállalat keretében Közép- és Dél-Amerikában, valamint Nyugat-Afrikában kőolajkutatások szeizmikus értelmezését végzi. Kiváló tektonikus, medenceszerkezet-szakértő. Az itt közölt irodalmi munkássága távolról sem teljes. Őt, általam ismert dolgozatából kettőben egyedüli szerző (Györfi 2006, 2009), háromban Hajnal Zoltánnal működött együtt, ezek közül kettőben első szerző (Györfi et al. 2004; Györfi, Hajnal 2010; Hajnal et al. 2004).

Kalmár János rendkívül izgalmas úton szökött Magyarországra 1988-ban (Kalmár 1995). Attól kezdve nyugdíjazásáig (1997) a Magyar Állami Földtani Intézet munkatársa volt. A Romániában 1973-ban megvédett doktorátusa után 1994-ben PhD fokozatot is szerzett Budapesten. Nyugdíjazását követően sem ült tétlen: 2003–2004, valamint 2007–2008 között a Magyar Líbiai Expedíció keretében térképezett, nyersanyagkutatásban vett részt. Hetvenhat évesen még nekivágott

Dél-Szudánban kutatni. Széles szakmai pászmban jártas: ásványtan és metamorf, illetve üledékes közettan, geokémia, agrogeológia, archeometria és környezetföldtan. A vonatkozott időszakra teljes irodalmi listájával rendelkezem, tizenkilenc dolgozat mellett találjuk nevét, kettőben egyedüli (Kalmár 2002, 2010), tizenháromban első szerző (Kalmár, Fügedi, Dorotan 2002; Kalmár, Kovács-Pálffy 2008a, 2008b; Kalmár, Kuti, Pocsai 2006; Kalmár, Kuti, Szendreiné 2012; Kalmár, Kuti, Vatai 2011; Kalmár, Macovei 2011; Kalmár, Maróti 2008a, 2008b; Kalmár, Petrescu, Szendreiné 2006; Kalmár, Szendreiné, Bakacsi 2008; Kalmár, Szurkos 2003), ötben társszerző (Albert et al. 2011, 2012; Kuti et al. 2005, 2007; Maróti, Kalmár 2006).

Kessler Jenő a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Állattani Tanszékéről való nyugdíjazását követően ment Magyarországra (2002), de az Eötvös Loránd Tudományegyetem Őslénytani tanszékén megbízott előadóként tovább tanít. A madárös-lénytani nemzetközi hírű kutatója, munkásságát azóta is aktívan folytatja. Csak a tárgyalt időszak alatt tizenhat új, kövült madárfajt vezetett be a tudományba. Az adott időszakban tizenkilenc tanulmányt tett közzé, ebből hétben egyedüli (Kessler 2008, 2009a, 2009b, 2009c, 2009d, 2010a, 2010b), hatban első szerző (Kessler, Hír 2009, 2012a, 2012b; Kessler, Venczel 2009, 2011; Kessler, Grigorescu, Csiki 2005), hatban társszerző (Gál E., Kessler 2002, 2003a, 2003b, 2006; Dimitrijević, Gál E., Kessler 2002; Gál E., Dimitrijević, Kessler 2003). Megjelentetett egy eredeti meglátású tudománynépszerűsítő, egyben tudományosan is meggondolkoztató könyvet is (Kessler 2012).

Kiss Lajos 1990-ben költözött Budapestre, a félelem hajtotta, mert belekeveredett a marosvásárhelyi véres márciusi eseményekbe. Ő a sikertörténet ellenpéldája. Kiváló tehetsége, felkészültsége ellenére nem tudott érvényesülni. Sokáig munka nélkül élt, egy ideig az Aral-tón túl dolgozott kőolajfűrásnál, nem szakemberként. Végül a MÁV alkalmazta geológusként. Egyetlen Magyarországon megjelent tanulmánya ehhez a munkakörhöz kötődik (Kiss, Molnár, Türk 2002). Bár magányában hatalmas műben (800 oldal) összegezte kutatási eredményeit a Radnai-havasok érctelepeinek geokémiai megközelítésű genetikai értelmezésére vonatkozóan, kiadatni nem tudta. Elektronikus hordozón 1999-ben kivitte a Frankfurti Könyvvásárra, ahol diplomával jutalmazták. Ezt a munkáját finomítva a kiadás reményében 2004. március 15-én a számítógépe előtt halt meg.

Kovács-Pálffy Péter 1990-ben telepedett át Magyarországra, a Magyar Állami Földtani Intézetnél dolgozott nyugdíjba vonulásáig, sőt azt követően, az Intézet átszervezéséig (2013-ig), 1998-ban megszerzett PhD-fokozattal, ásványok röntgendiffrakciós elemzését, az eredmények értelmezését végezve. Egyik alapembere (2000-től a szervező bizottság titkára) a Magyar Földtudományi szakemberek Világtalálkozójának. Fő kutatási területe az agyagásványok. A listára felvett kilenc dolgozat közül kettőben elsőszerző (Kovács-Pálffy, Földvári 2004; Kovács-Pálffy et al. 2011; Kalmár, Kovács-Pálffy 2008a, 2008b; Korpás et al. 2003, 2004; Kuti et al. 2005; Nagy N. et al. 2003).

Pál-Molnár Elemér egy rendkívül dinamikus, vállalkozó, jól felkészült szakember, aki 1991-ben települt át Szegedre, ahol – szülőfaluja (Orotva) környékének, a Ditrói-szenitmasszívum közettanáról szóló – PhD-disszertációját 1998-ban védte meg. A Szegedi Tudományegyetemen kutat, tanít áttelepedése óta, 2001-től adjunktusi, 2007-től docensi beosztásban. A Földrajzi és Földtani Tanszékcsoporthoz vezetője és tanszékvezető-helyettes az Ásványtani, Geokémiai és Közettani Tanszéken, a GeoLitera Könyvkiadó vezetője. A mellékelt irodalomban 35 dolgozattal és egy szerkesztett kötetrel szerepel. Ezekből négy esetben egyedüli (Pál-Molnár 2010a, 2010b, 2010c, 2010d), nyolc esetben első szerző (Pál-Molnár et al. 2004, 2005, 2008a, 2008b; Pál-Molnár, Bozsó 207a, 2007b; Pál-Molnár, Jánosi, Forrai 2006; Pál-Molnár, Kassay, András 2005; Pál-Molnár, Kovács 2002), a többiben társszerző (András, Pál-Molnár, Buda 2011; Batki, Pál-Molnár 2004, 2005, 2006; Pál-Molnár szerk. 2010; Batki, Pál-Molnár, Bárdossy 2004; Bíró, Polgári, Pál-Molnár 2012; Bozsó, Pál-Molnár, Hetényi 2008; Buda, Pál-Molnár 2012; Buda, Pál-Molnár, Koller 2012; Fall et al. 2007; Geiger, Pál-Molnár, Malvić 2013; Götze, Polgári, Pál-Molnár 2011; Jakab Gy. et al. 2005; Kóbor et al. 2002; Kóbor, Pál-Molnár 2003; Kovács G., Pál-Molnár 2005; Polgári et al. 2012, 2013a, 2013b; Rakonczai et al. 2008).

Rálschné Felgenhauer Erzsébet Nagyváradról ment házasság révén Budapestre, ahol a Magyar Állami Földtani Intézet keretében dolgozott nyugdíjazásáig (1978-tól 2006-ig). Mezőföldi képzőművekkel foglalkozott, ebből a témakörből írta meg doktori disszertációját is 1993-ban. Az adott időintervallumból hat közleményét ismerem, általában szerzőtárs (Rálschné Felgenhauer 2012; Bérczi-Makk et al. 2004; Kovács S., Rálsch-Felgenhauer 2005; Kovács S., Rálsch-Felgenhauer, Bóna 2006; Nagy E. et al. 2010; Polgár et al. 2003).

Réthy Károly 1988-ban vonult nyugdíjba, 1990 után telepedett át Magyarországra, de fél lábbal otthon maradt, Nagybányán. Nyugdíjas létére, közel 80. életévéhez igen tevékeny, mondhatni, folyamatosan közöl. Egyrészt szakmai tapasztalatait, Nagybánya körzetének geológiájára vonatkozó adatokat közöl egymaga (Réthy 2004, 2007) vagy szerzőtársakkal (Réthy, Götze, Mihálka 2007) a tárgyalt időszakban 3 tanulmányban, másrészt szintén e vidékhez köthető tudománytörténeti írásokat (Réthy 2003, 2005, 2007, 2008a, 2008b, 2009, 2010a, 2010b 2012a, 2012b, 2013) és könyveket (hármat) publikált (Edelstein 2008; Réthy, Tóth 2010, 2012). Írt regényt is, de annak értékelése irodalmárok dolga.

Sylvester Zoltán szerény, zárkózott, de mindenképp kiváló tehetséggel megáldott fiatalként került a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemre 1989-ben. 1994-ben fejezte be az alapképzést, rá egy évre mesterizett. Végzése után, 1996-ban kutatói ösztöndíjat kapott a Stanford Egyetemre, ahol aztán 2001-ben doktorátust szerzett (témája a Keleti-Kárpátok flis képződményeinek üledékes szerkezetei, dolgozata nyomtatásban is megjelent: Sylvester 2001). 2005 óta a Shell kutató geológusa. Szedimentológusként kezdte, de szaktudását szélesítve a

rétegtan, a rétegtani modellezés és a szeizmikus rétegtanban is szaktekintéllyé vált. A vizsgált időszakban nyolc referált folyóiratban – egyben egyetlen, háromban első szerzőként – (Abd El-Gawad et al. 2012a, 2012b; Barton et al. 2010; Deptuck et al. 2007; Sylvester 2007; Sylvester, Lowe 2004; Sylvester, Pirmez, Cantelli 2011; Sylvester et al. 2013) és 5 jelzett folyóiratban (Barton et al. 2007; Deptuck Sylvester, O’Byrne 2007; O’Byrne et al. 2007; Prather et al. 2012; Sylvester et al. 2012) jelentek meg tanulmányai, valamint 2 könyvbe 5 rövidebb fejezetet írt (Sylvester 2013a, 2013b; Sylvester, Lowe 2003a, 2003b, 2003c). Lassan a legidézettebb szerző lett az itt említettek közül. 2005-től máig a referált folyóiratokban megjelent cikkeit több mint 300-an idézték.

Unger Zoltán 1989-ben telepedett át Magyarországra, ahol 1999-ig több intézménynél is megfordult. 1999–2008 között a Magyar Állami Földtani Intézet keretében dolgozott, majd közel 3 éven át a Fővárosi Mérnöki Tervhivatal (Főmterv) munkatársa volt. 2007-ben védte meg PhD dolgozatát (*A vetőstatisztika és fraktálgeometria földtani alkalmazásai*). 2011-től a Nyugat-magyarországi Egyetem Természettudományi karán docens. Szakterületei a geomatematika, geoinformatika, alkalmazott geofizika, távérzékelés. 2007 óta tanít a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen is földtani kutatást és készletbecslést. A vizsgált évtized alatt 18 olyan dolgozata jelent meg, mely a listára felkerült. Ezeket zömmel mint egyedüli (Unger 2004a, 2004b, 2005, 2007, 2011) vagy mint első szerző (Unger, Berezsnyánszky 2010; Unger et al. 2010; Unger, Németh 2013; Unger, Síkhegyi 2004; Unger, Timár 2005) közölte, de társszerzőként is szerepel 7 publikációban (Laczko et al. 2005; Magyar et al. 2004; Nádor et al. 2011; Szabó, Unger 2001; Tamás-Bozsó et al. 2007; Tóthné Makk, Unger, Nádor 2004; Veress et al. 2012, 2013). Néha tudománynpszerűsítő írásokat is közöl a *Természet világában*. 2006-tól a Magyarhoni Földtani Társulat titkára. Ebben a minőségében 2008-ban kezdeményezte – a Biblia és a Föld Éve egybeesésére nézve – a *Föld és Ég* címmel rendezett konferenciát.

3. A földtani szakemberek civil szakmai szerveződése Erdélyben

Az előbbi fejezet bevezetőjében már említettem érintőlegesen a szakma civil önszerveződésének korlátait kisebbségi létben. Most azt taglalnám, mi az mégis, amiben hatékony tud lenni, s ez hogyan valósul meg a mi konkrét esetünkben.

Elvileg a leghatékonyabb szerveződés az önszerveződés. Amint mondtam, ez azonban képtelen – a mai társadalmunkban – olyan anyagi háttért biztosítani, mely versenyképes kutatói intézményt tudna fenntartani, működtetni. Kisebbségi létünkben szűkösebb az állami támogatás megszerzésének a lehetősége is. Hát akkor mit tud egy ilyen csoportosulás biztosítani?

Ha jól működik, kapcsolatot teremt az azonos kultúrkörbe tartozó, azonos anyanyelvet beszélő szakemberek között, amire a kisebbségbe szorult kultúráknak fennmaradásuk érdekében, meghatározóan szükség van. A kultúra, a kisebbségi is, nemcsak irodalom, művészet, néprajz, történelem, hanem a szellemi teremtés egész tárháza. Ezekből akár egy kizárása is valójában az egyedi és egyetemes kultúra csonkítása. Ezért van erre szükség. Pontosan megfogalmazta ezeket az elveket mind az Erdélyi Múzeum-Egyesület, mind az Erdélyi Magyar Műszaki és Tudományos Társaság alapdokumentuma már 1990-ben.

De lássuk, mit kanyarított ki lehetőségeiből az erdélyi magyar földtudományi szakma társadalmá? Mennyiben tud megfelelni a fenn vázolt alapelveknek, hivatása imperatívuszának? Csak a szigorúan földtantudományi önszerveződést tárgyalom.

Tudomásom szerint az első, konkrétan a szakmára korlátozódó civil társadalmi önszerveződő csoport a GEKKO (Geológus Egyetemisták Kolozsvári Kutató Osztálya) volt, mely 1996-ban alakult az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) Természettudományi Szakosztályának keretében.³ Akkor még magyar anyanyelvű földtanoktatás nem volt, a román tannyelvű oktatásban résztvevő magyar diákok alkották. Nagy szerepet játszottak ebben Krézsek Csaba, Papucs András, Kovács Szilámér és mások. Ugyan a tárgyalt időszakra folyóiratuk elapadt, de megmaradtak a nyári szakmai táborok, gólyatáborok, kirándulások, az évközi szakelőadások rendezése, sőt a konferenciákon való testületi részvétel is. Kiemelném a nyári táborok szerepét, melyet maguk szerveznek, de mindig meghívnak rangos szakembereket előadást tartani, szakmai kirándulást vezetni. Ez a szervezet mozgósító erőt jelent az Erdélyi Magyar Diáktudományos Konferenciákon (ETDK) való részvételre is. Nem mellékes dolog, hogy az évfolyamonkénti átlagban alig több mint tíz diák majdnem minden alkalommal saját szekciót tud indítani. A kezdeti tagságból sokan teljes mellszélességgel állnak ma is a társaság mögött szakmai, szervezési, de akár anyagi támogatással is. Ebben kiemelkedik Márton István, Silye Lóránd, Kovács Alpár és Gál Ágnes. Honlapjuk gazdag, olvasmányos, vonzó, közösségteremtő, építő. Négyévente újul tagságával, egy-két évente cserélődő elnökségével gyengül a folytonos emlékezet, ezért nagyon eljött az idő, hogy valakik felvállalják e szervezet történetének átfogó összegzését, annak közzétételét.

A második földtani szakmai önszerveződő csoport az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) keretében megalakult Földtani Szakosztály volt 1999-ben, mely a Bányászati és Kohászati szakosztályból különült el. Elnöke, megalakulása óta folyamatosan, Wanek Ferenc. Az EMT alapokiratában tételesen szerepel a magyar szakmai nyelv védelme és fejlesztése. Ezért volt első lépése a másik két testvérrel a Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia-sorozat beindítása. Ezt 2013-ig 15 alkalommal sikerült megrendezni. A kezdeti 70 fős résztvevői

---

³ A GEKKO történetét lásd a honlapon: <http://www.gekko.ro/?q=node/4> (Utolsó ellenőrzés dátuma: 2014. október 19.)

kör a 2000-es évek derekán túlra átlépte az átlag kétszáz személyes részvételt. Anyanyelvi közlési és vitafórumot teremtett az erdélyi és magyarországi szakembereknek, egyúttal a diákság szakmai beilleszkedésében, közösségi tudata kialakításában is nagy szerepet játszik. E célból nekik, pályázati úton, részleges részvételi költségfedezetet nyújt. A diákok és a frissen végzettek számára versenypályázatot hirdet évente, a legjobb bemutatott dolgozat díjazásával. Jelentős, hogy e konferencia egyre bővebb teret tud nyújtani a rendezvényre hozott dolgozatok tartalmas kivonatának, sőt egészének megjelentetésére. Ez különösen 2006-tól érezhető, azóta a nagyformátumú, igényes kiadású kivonatkötet legvékonyabbja is meghaladta a kétszáz oldalt, de nem egyszer a háromszázat is; 2006–2012 közötti átlagvastagsága 264 oldal. A rendezvény vonzóná válását nemcsak az említett vonatkozások, de vándorkonferencia jellege is erősítette, melyhez a szakmai kirándulások is csatlakoznak. E kirándulások történelmi, kultúrtörténeti kapcsolódásai már a szakmán túl is, a kultúra egyetemessége felé mutatnak.

Az EMT másik célja az anyanyelvi szakszókincs elsajátításának támogatása olyan szakokon, ahol magyar oktatás nem folyik. 2012-ben, amikor két éven át időlegesen nem indult magyar földtanképzés, e szakma területén is besegített, magyar előadássorozatot indítva.

Ugyan nem köthető egyetlen szervezethez sem (csak váltakozóan, egyes időszakokban), de önszerveződőnek joggal mondható a Székelyföldi Geológus Találkozó-sorozat. Elindítója Papucs András volt 1999 őszén. Ő is vándorrendezvényre gondolt, de nem lévén mögötte intézményes keret, egyszemélyes vállalkozás maradt, még akkor is, amikor a Délkelet Intézet megalakult, így éveken át Sepsiszentgyörgyön maradt. 2004-ben mozdult a dolog, Zólya László megalakította Csíkszeredában a Pro Geológia Társaságot, mely felvállalta a konferenciasorozat szervezését. Ez viszont azzal járt, hogy a rendezvény Csíkszeredában horgonyzott le, ahol a Sapientia Tudományegyetem infrastruktúrája biztos háttért jelentett. A haszon nemcsak ez, hanem a lassan hagyományos formát is nyerő konferenciafüzet kiadása műsorral, szakmai kirándulásvezetővel és előadás-kivonatokkal. De továbbra is sérült a vándorkonferencia-jelleg. Az elmozdítás e cél felé 2009-ben sikerült azzal az ódiummal, hogy megint elveszett a folyamatos szervezeti háttér. Ennek ellenére a vonat szerencsésen megy tovább, igaz, évről évre más-más személy önfeláldozó hozzáállása révén. A találkozó mozgósító szerepe vitathatatlan. Eredetileg nem akart konferencia lenni, csak kerekasztal-beszélgetésként, szakmai kirándulásként, együttlétként működni. Nem akart a Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia versenytársa lenni, hanem azt kiegészítő rendezvény. Igaz, a kirándulás és konferencia is sajátos jellegű. Vonzerejét nem veszíti, anyanyelvi szakmaiságot őriz, és közösséget kovácsol. Igen jelentős hozadéka, hogy ebből a körből pattant ki az ötlet, és megszületett a *Székelyföld Ásványtana* című monográfia (Szakáll, Kristály 2010). Talán majd meglesz a Székelyföld öslénytana, rétegtana is.

A Pro Geológia Egyesületről már szoltam. Sajnos az elnökének, Zólya Lászlónak a Sapientia Tudományegyetem Csíkszeredai Karán betöltött állásából való elkerülése sokat rontott a helyzetén. Gazdag könyvtára, mely elsősorban a Bolyai Társaságtól az akkori új elnök, Veress Károly által kiutasított könyvvállományból, illetve Jaskó Sándor, erdélyi származású magyarországi geológus hagyatékából tevődött össze (jelenleg a Székelyföld legnagyobb földtani szakkönyvtára) nem találja meg méltó helyét azóta.

A Koch Antal Földtani Társaság 2010. december végén alakult. Elindítója és (bár nem tisztségviselője) örök, megbízható támasza Márton István. Megalakulásától elnöke Silye Lóránd, alelnökei Kovács Alpár és Tóth Attila, titkára Gál Ágnes. Az eddigi legfontosabb cselekedetei az egyetemi oktatás háttértámogatása, a GEKKO istápolása, nyári Kárpát-medencei terepgyakorlatok szervezése, de besegít a mindenkori kolozsvári egyetemi földtanoktatás kiemelkedő oktatói-kutatói egyéniségei tiszteletére megrendezett Emlékkonferenciák szervezésében is.

Az utolsóként megalakult erdélyi magyar földtani szervezet a KAB keretében működő Földtani szakbizottság (2011. május). Első elnöke Szakács Sándor. A fiatal szervezet egyelőre a fennebb említett Emlékkonferencia-sorozat legfőbb támogatójaként írta be nevét.

Nyilván vannak még egyesületek, melyeknek céljai között a földtan művelése vagy népszerűsítése ott van vagy helyet kaphat (az Erdélyi Múzeum-Egyesület, Természettudományi Szakosztálya, a Csíkszeredai Természetjáró és Természetvédő Egyesület, a Délkelet Intézet Egyesület vagy a Kliwalab Egyesület Sepsiszentgyörgyön), de ezek nem kimondottan e szakma önszerveződési központjai. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi Szakosztálya annyiban mégis kiemelendő, hogy egy független geológust magáénak vall mint az intézmény saját kutatóját, és annyiban, hogy az évente rendezett Magyar Tudomány Napja Erdélyben fórumán rendszerint ott van egy földtani szakrészleg is.

Végigtekintve a listán, az erdélyi magyar földtannal foglalkozók társadalma – bár későn ébredezett az új rendszerben – nem szűkölködik önszerveződő fórumokban. Azok pedig többségében működőképes szervezetek. A sokszínűség varázslatos. A felaprózottság viszont akadály.

4. Kiemelkedő eredmények az erdélyi földtan területén

Ebben a fejezetben nem óhajtok újabb leltárt készíteni, inkább – vállalva a szubjektivitást – a legfontosabb földtudományi területeken, vagy inkább Erdélyben leginkább művelt földtani szakágakban elért legkimagaslóbb eredményeket igyekszem úgy kiemelni, hogy az összehasonlítás azt tükrözze, ki milyen feltételek mellett, meddig jutott.

Kezdeném, mint korábban, a szerkezeti földtannal. Ebben a tekintetben könyvnyű megszólalnom, mert Krézsek Csaba Albert Bally társszerzővel 2006-ban közölt tanulmánya az Erdélyi-medencéről korszakalkotó (Krézsek, Bally 2006). Ennek a harmadidőszakban vastag üledékoszloppal feltöltött medencének a kutatástörténetében négy korszakot vélek megkülönböztethetőnek. Az első korszak Koch Antal két kötetben kiadott monográfiájával zárul (Koch 1894, 1900). Korában egyedülálló munka, rétegtanilag máig érvényes megállapításokkal, de szerkezeti-
leg, mai szemmel, igencsak naiv képet vázolt fel. Aztán jött a medence földgázkin-
csének 1908-as felfedezése, amivel robbanásszerűen elkezdődött a részletismeretek
felhalmozódása, előbb a felszínen, a dómok (brachiantiklinálisok) felismerése, fel-
térképezése (ebben elsőnek Böckh Hugónak és csapatának voltak elvülhetetlen
érdemei, l. Böckh 1913), majd a mélyfúrási adatok irtatlan mennyiségű halmaza,
melynek áttekintésében Augustin Vancea munkásságának letagadhatatlanul nagy
szerepe volt (Vancea 1960). Az 1960-as évek geofizikai adatsorát, már közvetlenül
a globális tektonika forradalma előtt, a Vancea által rendezett anyaggal társítva –
természetesen a kor fixista nézeteinek és rétegtani értelmezési tévedéseinek együt-
tésével –, megjelent egy újabb, most már többszerzős összegzés, éppen a globális
tektonika forradalmának előestéjén, lezárva a második korszakot (Ciupagea, Paucă,
Ichim 1970). Ez utóbbi monográfiáról nagyon gyorsan kezdett lepattozni a festék
a medence nagyszerkezeti átértékelésével a globális tektonika hatására, de senki
bölcsébbet nem tett az asztalra. A Kárpátok új geotektonikai értelmezésében el-
szürkült folt maradt a medence fejlődéstörténete. Nem is erről szólt a vita, mely
egyre hangosabb volt. Krézsek Csaba abban a vásári zajban, melyet az új szemlélet
szerinti értelmezések körüli viták szültek, úgy vágott rendet, hogy először felismer-
te a medencefeltöltődés valóságos szedimentológiai jellegét (igaz, ebben az 1970-
es évek végén bekövetkezett világszintű üledékföldtani szemléletváltás és a Pan-
non-medence feltöltődés-történetének ez utáni gyors átértékelése is előtte álltak).
Azután a Medgyesi RomGaz Rt.-nél adódó azon lehetőséggel, hogy gyakorlatilag a
medencére vonatkozó teljes adatbázist átnézhetette, sajátos alaposságával, amihez
igen gyors helyzetátlátás is társul személyében, teljes képet alkothatott magának a
térbeli viszonyokról. Ehhez már csak az kellett, hogy mindezt a kor világszintű
eredményeivel közelítse meg egy szintézisben, amit látványosan szépen oldott
meg, a feltöltődés-történetet a Kárpátok kiemelkedésével és a miocén só tektonikai
szerepével logikusan összefűzve. Természetesen azóta – másokkal együtt – árnyal-
ta a képet, de dolgozata megszületése után megszűnt minden mellébeszélés. Rendet
teremtett. Elkezdődött egy negyedik korszak.

A továbbiakban már nem tarthatom a korábbi összegzés rendjét, mert a logika
mást követel.

Ahhoz, hogy Krézsek felismeréséhez eljuthasson, kellett még valami: rendet
teremtteni a medence neogén üledékeinek a só feletti rétegsoraiban rétegtanilag is:
mind litosztratiográfiai, mind a biosztratiográfiai vonalon. Ezt már Sorin Filipescu az

1990-es években elkezdte, de Krézsek Csabával együtt végezték el a feladatot (Krézsek, Filipescu 2003). Ebbe a munkába már Silye Loránd is bekapcsolódott. Méghozzá nem kis mértékben, foraminiferák alapján tisztázva a szarmata üledékek fáciesjellegét és a fáciesek térbeli eloszlását (Filipescu, Silye, Krézsek 2005; Filipescu, Silye 2008). A hazai harmadidőszaki rétegtanban, a magyar hozzájárulás tekintetében ezt tartom a leglényegesebbnek. De nem mehetek el szó nélkül egy másik, harmadidőszaki rétegtanhoz is kötődő, szintén üledékesedési környezet tisztázásához járuló fegyvertény mellett. Kovács Szilamérnek a Kolozsvár környéki eocén melegvizű, sekély mélységű, tengerszegély-környezetére vonatkozó mészkőfácies-vizsgálatairól van szó (Kovács, Arnaud-Vaneau 2004; Kovács 2005). Ígéretes lépés, mely folytatásra vár: a térbeli változások tisztázása sok mindenre fényt deríthetne.

Az Erdélyi-medence fejlődéstörténete a Keleti-Kárpátok vulkanizmusától is elválaszthatatlan (Szakács, Krézsek 2005, 2006). Történetében az időrendiség, térbeliség és magmarokonság tisztázását tartom fontosnak, de nem lezártnak. Ebben a magyar hozzájárulást illetően Szakács Sándor szerepe igen jelentős, bár egy népes csapat együttes munkájának eredményéről van szó. Az eredmény sem egy dolgozathoz köthető. Az eddigi kép mozaikkockákból áll. Teljes összeállítás – vagyis a szintézis – még hátra van. Vannak még fogas kérdések is: a mészkáli vulkanizmushoz kötött Szent Anna-tó közelsége időben is, térben is, sőt magmakamramélységben is az extenziós bazaltvulkanizmushoz kötött Olthévíz–Alsórákos vulkáni szerkezeteihez. Itt még egy nevet meg kell említenem, a Vinkler Anna Pauláét (Vinkler et al. 2007).

De térjünk vissza még egy részlet erejéig a rétegtanhoz, ennek révén pedig az őslénytanhoz. Vremir Mátyás átszínezte az Erdélyi-medence DK-i részének földtani térképét Magyarigentől Szászcsórig, Háportontól Alvincig, azokkal a kiemelkedő jelentőségű őshüllő-leleteivel, melyeket ebből a térségből elsőként tárt fel. Átszínezte, mert az eddig harmadidőszakinak vélt szárazföldi üledékekről rendkívüli leleteivel bebizonyította azok (az egyesek által már korábban sejtett) felsókréai mivoltát (Vremir 2010). Nem akarom ezzel kisebbíteni Csiki Zoltán (a Hátszegi-medence őshüllőinek szakavatott kutatója) munkásságát és eredményeit, csak kiemelni, hogy Vremir új „vadászterületet” tárt fel új, igen jelentős fajokkal. Más színfolt, és még szcientometriával sem összehasonlítható Venczel Márton kutatásainak eredményessége az előbbiekkal. Venczel átütő eredményei a rendszertant és a paleobiogeográfiát is módosítóak a kövült békák tekintetében (Venczel 2004, 2008, 2010; Venczel, Gardner 2005; stb.). A két terület viszonyában az sem elhanyagolható tény, hogy az egyik kizárólag csak a szakemberek érdeklődésére számíthat, míg a másikat a sajtó is kürtöli (ki ne hallott volna a *Balaur bondocról*?).

Egy tény: gerinces őslénytanban mi, erdélyi magyarok büszkén állhatunk a világ elé, ahogyan a múltban, a jelenben is.

Gerinctelen őslénytanban Tomas Róbert korajura-kori ammonites-faunakutatását emelném ki (Tomas, Pálfy 2007). Nem lezárt, de elkötelező kezdet. Ugyan

apróságnak tűnő, de példaértékű Mihály Zoltán idős kutató rákfauna-feldolgozása a kolozsvári eocén rétegekből (Mihály 2011).

Az ásványtan tekintetében magasan kiemelkedőnek tartom a Székelyföld ásványainak monografikus feldolgozását (Szakáll, Kristály 2010). Sok erdélyi hozzájárulása van benne. Vitán felül Kristály Ferenc tette a legtöbbet közülük, még akkor is, ha a könyv egésze elkészültéért a korona a miskolci szakembert, Szakáll Sándort illeti.

Kiemelem a Szakács Sándor, Gál Ágnes és Silye Lóránd által közreadott Magyar–román–angol geológiai szótár megjelentetésének fontosságát a szakmánk nyelvi tisztasága védelmében és a fiatal generációk képzésében egyaránt (Szakács, Gál, Silye 2007).

Még szólhatnék a borvizekről, hol elvitathatatlan érdemeket szerzett a Jánosi Csaba és Berszán József páros, vagy a Cholnoky Jenő Szakkollégium csapata, abban is különösen Kis Boglárka Mercedesz és Czelecz Boglárka, akik ígéretes úton járnak. Beszélhetnék a környezetföldtan – nálunk még gyerekcipőben járó – próbálkozásairól, geomorfológiáról, de más tudományágak területén is lenne miről.

Kellene még szólnom tudománytörténetről, tudomány-ismeretterjesztésről, mert nagyon fontosnak tartom mindkettőt. De mivel mindkettőben munkálkodok, nem tartom ildomosnak az eredmények értékelését ezen a területen. Talán mindkét téma megérne egy-egy külön tanulmányt.

Már nem e tudományághoz kötve, de a teljesítményhez igen, meg kell fogalmaznom, hogy minden gyakorta felmerülő kétely ellenére, általánosságban nem látom veszélyben a mai fiatal nemzedéket. Teljesítőképessége, remélem, kiviláglik mind a szövegemből, mind az irodalmi mellékletből. Nagyon biztató, hogy a rendszerváltást követő végzős generációk milyen nagy arányban voltak képesek alkotó módon hozzáállni tanult, gyakorolt szakmájukhoz, milyen sokan zárták doktorátussal felkészülésüket, illetve milyen erővel jelentkeznek a szakirodalomban.

5. Záró gondolatok

Egy ilyen összegzés, melynek kellő történelmi távlata sincs, óhatatlanul hiányos, torz képet ad a korról, helyről, de az arányok és mozgásirányok tekintetében is. Neki sem kezdtem volna, ha ezzel nem lettem volna tisztában. Írásom hiányosságait vállalom, másképp nem tehetek.

Az összegzés eredményeképpen azért néhány dolog átsüt az adatokból. Erdélyi magyarságunk a kultúra, a tudomány e szűk szejletében, azaz a földtudományokban sem áll ruhátlanul a világ előtt. Hogy kutatási hátterünk gyengén felfegyverzett, nem igazán rajtunk múlik. De élő példák bizonyítják, hogy a tagjaink sorából külföldre kikerülők mire képesek. Ám azzal az eszköztárral, amivel rendelkezünk, tudunk sáfárkodni, ha nem is tökéletesen, de emberi mércével, becsületesen. Az is

kiviláglik, hogy igaz, akik elmentek, azok itthon hiányoznak, de az is, hogy amit együttesen teremtettünk, az egybe is tartozik. Nem lehetne az erdélyi magyar tudományosságunk az, ami a külföldön munkálkodók nélkül. És nem lehetne a magyar tudományosság az, ami az erdélyi része nélkül. De még a tudományban is él a rész sajátossága. A sajátosság pedig – Gáll Ernőt parafrázálva – méltóság.

Földtani szakirodalom 2002–2012

- ABD EL-GAWAD, Saber Mohamed, CANTELLI, Alessandro, PIRMEZ, Carlos, MINISINI, Daniel, SYLVESTER, Zoltán, IMRAN, Jasim 2012: Three-dimensional numerical simulation of turbidity currents in a submarine channel on the seafloor of the Niger Delta slope, *Journal of Geophysical Research*, **117/C5**. C05026, 16 o.
- ABD EL-GAWAD, Saber Mohamed, PIRMEZ, Carlos, CANTELLI, Alessandro, MINISINI, Daniel, SYLVESTER, Zoltán, IMRAN, Jasim 2012: 3-D numerical simulation of turbidity currents in submarine canyons off the Niger Delta, *Marine Geology*, **326–328**. 55–66.
- ABRAMOVICH, Sigal, KELLER, Gerta, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2003: Characterization of late Campanian and Maastrichtian planktonic foraminiferal depth habitats and vital activities based on stable isotopes, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **202**. 1–29.
- ABRAMOVICH, Sigal, KELLER, Gerta, BERNER, Zsolt, CYMBALISTA, M., RAK, C. 2011: Upper Maastrichtian biostratigraphy, faunal turnover and climate change, in: KELLER Gerta, ADATTE, Thierry [eds.]: End-Cretaceous Mass Extinction and the Chicxulub Impact in Texas, *SEPM (Society for Sedimentary Geology) Special Publication*, **100**. 123–156.
- ADAM, Jürgen, KRÉZSEK, Csaba 2012: Basin-scale salt tectonic processes of the Laurentian Basin, Eastern Canada: insights from integrated regional 2D seismic interpretation and 4D physical experiments, in: ALSOP, G. I., ARCHER, S. G., HARTLEY, A. J., GRANT, N. T., HODGKINSON, R. [eds.]: Salt Tectonics, Sediments and Prospectivity, *Geological Society Special Publication*, **363**. 331–360.
- ADAM, Jürgen, KRÉZSEK, Csaba, MACDONALD, Catherine, CAMPBELL, Christopher T., CRIBB, J., GRUJIC, Djordje 2008: 4D Physical simulation of basin-scale salt tectonic processes and coupled depositional systems from the rift basin to modern continental margin, *Oil and Gas Review*, Touch Briefings, **6/II**. 94–97.
- ALBERT Julianna, JORDÁN Győző, FÜGEDI Ubul, KALMÁR János, HORVÁTH Éva, VALDMAN István, DAMIAN, Gheorghe, CHIRA Ioana 2011: A színesfémérc bányászat okozta szennyeződések vizsgálata Erzsébetbánya (Baiut, Máramaros megye) vízhálózatában, *XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 34–37, Kolozsvár.
- ALBERT Julianna, JORDÁN Győző, VALDMAN István, KALMÁR János, GHEORGE, Damjan, NÄPRADEAN, Ioana, HERMANN Viktor 2012: Bányászattal kapcsolatos környezeti szennyezés jellemzése a Varátyik-patak vízhálózatában Erzsébetbánya (Baiut, Máramaros-megye (Románia), *Hidrológiai Közöny*, **92/2**. 32–34, Budapest.
- ALMÁSI, István 2001: *Petroleum Hydrogeology of the Great Hungarian Plain, Eastern Pannonian Basin, Hungary*, PhD thesis, University of Alberta, Canada, 312 o., Alberta.

- ALMÁSI, István 2005: Evaluation of the possible mechanisms able to generate and maintain the overpressured regime in the Pannonian Basin, Eastern Hungary, *Journal of Geochemical Exploration*, **78–79**. 139–142.
- ALSENZ, Heiko, REGNER, J., ASHCKENAZI-POLIVODA, Sarit, MEILJON, A., RONYANKOVICH, L., ABRAMOVICH, Sigal, ILLNER, Peter, ALMOGI-LABIN, Ahuva, FEINSTEIN, Shimon, BERNER, Zsolt, PÜTTMANN, Wilhelm 2013: Sea surface temperature record of a Late Cretaceous tropical Southern Tethys upwelling system, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **392**. 350–358.
- ANASTASIU, Ruxandra, LANGENEGGER, Fabien, AFFOLTER, Jehanne, AKERET, Örn, BECZE-DEÁK, Judit, COOPE, G. Russel, GEITH-CHAUVIÈRE, Ingela, HAVLICEK, Elena, HEDLEY, Ian G, JUILLARD, Marc, KRAMAR, Christiane, LINIGER, Cléa, MIRAULT-ELMER, Chloé, OLIVE, Claude, PILLONEL, Daniel, SCHOELLAMER, Patrick, STRAUB, François, TEGEL, Wilhelm, THEW, Nigel 2010: Plateau de Bevaix, 5: Cortaillod/Petit Ruz: impacts humains et évolution d'un terroir, du Néolithique à l'époque gallo-romaine, sur un kilomètre d'autoroute, *Archéologie Neuchâteloise*, **46**. 328+248 o., Neuchâtel.
- ANDORKÓ, Imola-Rozália 2012: Mineral Water Nature Trail at Corund, *Collegium geographicum*, **9**. 13th European Seminar on Geography of Water, 57–62, Kolozsvár.
- ANDORKÓ Imola, BALOGH Róbert, BÁN Barna, BODOR Andrea, KIS Boglárka Mercedesz, OLÁH-BADI Melinda, PÁL Zoltán 2009: Az ásványvizek sokszínűségének iskolapéldája: Korond, *A Miskolci Egyetem Közleménye, A sorozat, Bányászat*, **77**. 151–158, Miskolc.
- ANDORKÓ Imola, CZELLEZC Boglárka, KIS Boglárka Mercedesz, PÁL Zoltán, SZÁSZ Árpád 2012: Ismerjük meg Székelyföld ásványvizeit, *HUNGEO 2012 – Magyar Földtudományi Szakemberek XI. Világítalálkozója, Eger*, Magyarhoni Földtani Társaság, 331–338. Budapest.
- ANDRÁS Eduárd, PÁL-MOLNÁR Elemér, BUDA György 2011: A Szamos-terréen (Terenul de Someş) variszkuszi granitoidjainak előzetes geokémiai vizsgálata (Erdélyi-szigethegység, Románia), *XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 150–153, Kolozsvár.
- ANGHEL, Titu, BALÁZSI Krisztina 2005a: Modelling processes on spoil heaps, *Revista de geomorfologie*, **7**. 133–140, Bucureşti.
- ANGHEL, Titu, BALÁZSI Krisztina 2005b: Considerații privind reabilitarea zonelor cu exploatare carbonifere la zi in Bazinul Olteniei, in: Virgil Surdeanu [ed.]: *Geography within the context of contemporary development*, Editura Presa Universitară Clujeană, 61–70, Cluj-Napoca.
- ANGHEL, Titu, BALÁZSI Krisztina 2007: Implications of Coal Mining Exploitation in Morphology Change. Case Study: The Motru and Baraolt Mining Basins, *Seminarul Geografic Dimitrie Cantemir*, **27** (2006), 161–170, Iași.
- ASHCKENAZI-POLIVODA, Sarit, ABRAMOVICH, Sigal, ALMOGI-LABIN, Ahuva, SCHNEIDER-MOR, Aya, Feinstein, Shimon, PÜTTMANN, Wilhelm, BERNER, Zsolt 2011: Paleoenvironments of the latest Cretaceous oil shale sequence, Southern Tethys, Israel, as an integral part of the prevailing upwelling system, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **305**. 93–108.
- BALÁZSI Krisztina 2008a: A bányászati tevékenységek hatására kialakult geomorfológiai folyamatok a Baróti-medencében, *XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 115–117, Kolozsvár.

- BALÁZSI Krisztina 2008b: Rehabilitation, greening and stabilizing works in Bodoş mining area, Covasna county, *Analele Universităţii Bucureşti, Geografie*, **2008**. 95–104, Bucureşti.
- BALLA Zoltán, MÁRTONNÉ Szalay Emő, GULÁCSI Zoltán 2011: A Dél-Dunántúl kréta szubvulkáni testeinek koráról paleomágneses mérések alapján, *Földtani közlöny*, **141/3**. 233–250, Budapest.
- BÁN Barna, BENKŐ Csaba, BOÉR Ágnes, CZELLE CZ Boglárka, KIS Boglárka Mercedesz, MÁRTON RÉKA, PÁL Zoltán, SÜTŐ Szabolcs, SZÁSZ Árpád, SZÁSZ Béla 2012: Az összoldott anyag változása a Dél-Hargita DNY-i lejtőinek ásványvizeiben, *VIII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia*, Pannon Egyetem, 176–182, Veszprém.
- BARADÁCS Eszter, MÓCSY Ildikó, HUNYADI Ilona, DEZSŐ Zoltán, MAKFALVI Zoltán, SOMAY Péter 2004: *A hargitai borvizek rádiumtartalma, Kárpát-medence ásványvizei, Tudományos Konferencia*, Sapientia EMTE, 116–123, Csíkszereda
- BARANYAI, Viktor Zsolt, KRISTÁLY, Ferenc, SZÜCS, István 2013: Influence of short time grinding on the thermal decomposition processes of gibbsite produced by the Bayer process, *Materials science and engineering: a publication of the University of Miskolc*, **38/1**. 15–27, Miskolc.
- BARBU, Victor, KRÉZSEK, Csaba, OLARU, Radu 2010: Dobrogea: Geology and History, *OMV/Petrom Fieldtrip Guidebook, October 2009*, 46 o. Bucharest.
- BARTHA István Róbert, TÖKÉS L, SILYE Lóránd, SZTANÓ Orsolya, KRÉZSEK Csaba 2013: Új eredmények a dél-erdélyi pannóniai turbiditiek szedimentológiai vizsgálatában, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*.
- BARTON, Mark, O'BYRNE, Ciaran, PRATHER, Bratford, PIRMEZ, Carlos, SYLVESTER, Zoltan, COMMINS, D. 2007: Deep-water channel complex architecture, Popo fault block, Brushy Canyon Formation, Texas, USA; Part 2, Facies architecture, *AAPG Studies in Geology*, **56**. 463–466.
- BARTON, Mark, O'BYRNE, Ciaran, PIRMEZ, Carlos, PRATHER, Bratford, VLUGT, Frans van der, ALPAK, Omer, SYLVESTER, Zoltan 2010: Turbidite channel architecture; recognizing and quantifying the distribution of channel-base drapes using core and dipmeter data, *AAPG Memoir*, **92**. 195–210.
- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika 2003: Animal exploitation in Hungary during the Ottoman Era, in: GERELYES, Ibolya, KOVÁCS, Gyöngyi [eds.]: *Archaeology of the Ottoman Period in Hungary*, Magyar Nemzeti Múzeum, *Opuscula Hungarica*, **III**. 365–376, Budapest.
- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika 2007: Sample size and taxonomic richness in mammalian and bird bone assemblages from archaeological sites, *Archeometriai Műhely*, 2007/1. 37–44, Budapest.
- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika 2008: Symptoms of aggression on animal bones from archaeological sites, *Animal Welfare, Ethology and Housing systems*, **4/1**. 3–25, Gödöllő.
- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika 2010a: Living on the edge: “Scythian” and “Celtic” meat consumption in Iron Age Hungary, in: CAMPANA, Douglas V., CRABTREE, Pamela, DEFRANCE, Susan D., LEV-TOV, Justin, CHOYKE, Alice [eds.]: *Anthropological Approaches to Zooarchaeology: Colonialism, Complexity and Animal Transformations*, Oxbow Books, 113–125, Oxford.

- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika 2010b: Pferde in den Steppen nördlich des Schwarzen Meeres von der frühen Bronzezeit bis ins Mittelalter, in: LESKOVAR, Jutta, ZINGRLE, Maria Ch. [eds.]: *Goldener Horizont: 4000 Jahre Nomaden der Ukraine*, Oberösterreichische Landesmuseen, 206–212, Linz.
- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika 2010c: Archaeozoological finds in Nógrád County, Northern Hungary, in: GUBA Szilvia, TANKÓ Károly [szerk.]: „Régről kell kezdenünk...” *Studia Archaeologica in honorem Pauli Patay*, Széchényi Kubinyi Ferenc Múzeum – Magyar Nemzeti Múzeum, 337–352, Szécsény–Budapest.
- BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika, KOVÁCS, Zsófia Eszter 2013: Domesticating Mathematics: Taxonomic Diversity in Archaeozoological Assemblages, in: Gabriella KULCSÁR, Alexandra ANDERS [eds.]: *Moments in Time. Papers Presented to Pál Raczky on His 60th Birthday*, Ősrégészeti Tanulmányok / Prehistoric Studies, **1**. L'Harmattan, 853–862, Budapest.
- BATKI, Anikó, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2004: Petrology of lamprophyres occurring in the northern part of the Ditrău (Ditró) Alkaline Massif (Jolotca Creek Basin), Romania, *Geolines*, **17**. 18–21.
- BATKI, Anikó, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2005: Geochemistry of lamprophyres of the Ditrău Alkaline Massif, *Geolines*, **19**. 20–22.
- BATKI Anikó, PÁL-MOLNÁR Elemér 2006: Rock-forming minerals of lamprophyres from the Ditrău Alkaline Massif, Romania, *Mineralogia Polonica*, **28**. 22–24.
- BATKI, Anikó, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2010: Camptonites from Ditrău Alkaline Massif, Romania: Geochemistry and petrogenesis, Proceedings XIX Congress of the Carpathian-Balkan Geological Association, Thessaloniki, *Scientific Annals of the School of Geology*, **99**. 191–197.
- BATKI, Anikó, PÁL-MOLNÁR, Elemér, BÁRDOSSY, Apolka 2004: Occurrence and petrology of lamprophyres from the northern part of the Ditrău Alkaline Massif, Eastern Carpathians, Romania, *Acta Mineralogica Petrographica*, **45/2**. 21–28, Szeged.
- BĂLC, Ramona, SILYE, Lóránd, ZAHARIA, Luminița 2012: Calcareous nannofossils and sedimentary facies in the Upper Cretaceous Bozeș Formation (Southern Apuseni Mountains, Romania), *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **57/1**. 23–32, Cluj-Napoca.
- BĂLC, Ramona, ZAHARIA, Luminița, SUCIU-KRAUSZ, Erika, KRISTÁLY, Ferenc 2011: New Upper Cretaceous deposits in the south-eastern Trascău mountains (Apuseni Mts., Romania), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **7/1**. 17–26, Baia Mare.
- BECKER, Stephen P., FALL, András, BODNAR, J. Robert 2008: Synthetic fluid inclusions. XVII. PVTX properties of high salinity H₂O-NaCl solutions (> 30 wt% NaCl): Application to fluid inclusions that homogenize by halite disappearance from porphyry copper and other hydrothermal ore deposits, *Economic Geology*, **103/3**. 539–554.
- BEDNARZ, Marcin, KRAESE, Jeannette, REYNIER, Patrice, BECZE-DEÁK, Judit 2006: Plateau de Bevaix, 2. Histoire et préhistoire d'un paysage rural: le site des Pâquiers. Neuchâtel, *Service et musée cantonal d'archéologie (Archéologie neuchâteloise)*, **36/2**. 457 o., Neuchâtel.
- BENTON, Michael J., MINTER, Nicholas J., POSMOȘANU, Erika 2006: Dwarfing in ornithopod dinosaurs from the Early Cretaceous of Romania, in: CSIKI, Zoltán [edit.]: *Mesozoic and Cenozoic Vertebrates and Paleoenvironment; Tributes to the Career of Prof. Dan Grigorescu*, Ars Docendi, 79–87, Bucharest.

- BENTON, Michael J., CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan, REDELSTORFF, Ragna, SANDER, P. Martin, STEIN, Koen, WEISHAMPEL, David B. 2010: Dinosaurs and the island rule: the dwarfed dinosaurs from Hațeg Island, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **293**. 438–454.
- BÉRCZI-MAKK, Anikó, KONRÁD Gyula, RÁLISCH-FELGENHAUER, Erzsébet, TÖRÖK Ákos 2004: Tiszai Egység (Tisza Unit), in: HAAS, János (ed.): *Magyarország geológiája. Triász*, Eötvös Kiadó, 303–360, Budapest.
- BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris, SEIDEL, E. 2004: Geochemistry of quartz and calcite veins in a paleoaccretionary complex, *Proceedings of the Tenth International Symposium on Water-Rock Interaction WRI-11*. Balkema, 263–267, Balkema.
- BERNER, Zsolt, MENZEL, Christof, ZELLER, Andreas, ECKHARDT, Jörg-Detlef, STÜBEN, Doris, HARTWIG, Andrea 2005: Analytical Procedure for the Quantification of in vitro Induced Pt- and Pd-DNA Adducts in Human Lung Cells, in: ZEREINI, Fathi, ALT, Friedrich [eds.]: *Palladium Emissions in the Environment. Analytical Methods, Environmental Assessment and Health Effects*, Springer Verlag, 325–341.
- BERNER, Zsolt, ISTRATE, G., STÜBEN, Doris 2007: Sulfur geochemistry in the HSDP2 Drilling, Hawaii: effects of lava degassing and sea-water interaction, *Proceedings of the twelfth international symposium on water rock interaction WRI-12*, 31.07.-05.08.2007, Kunming, China. Balkema Publishers, 61–64.
- BERNER, Zsolt A., BLEECK-SCHMIDT, S., STÜBEN, Doris, NEUMANN, Thomas, FUCHS, M., LEHMANN, M. 2010: Reconstructing the history of paleo-floods: A geochemical approach, in: BIRKLE P., TORRES-ALVARADO, I. S. [eds.] *Proceedings of the 13th International Conference on Water-Rock Interaction, WRI-13, Guanajuato, Mexico, 16–20 August 2010*. Balkema, CRC Press Taylor & Francis Group, 909–912, Balkema.
- BERNER, Zsolt A., Bleeck-Schmidt, S., STÜBEN, Doris, NEUMANN, Thomas, FUCHS, M., LEHMANN, M. 2012a: Floodplain deposits: a geochemical archive of flood history – A case study on the River Rhine, Germany. *Applied Geochemistry*, **27**. 543–561.
- BERNER, Zsolt, PUCHELT, Harald, NÖLTNER, Thomas, KRAMAR, Utz 2012b: Pyrite geochemistry in the Toarcian Posidonia Shales of SW Germany: evidence for contrasting trace element patterns of diagenetic and syngenetic pyrites, *Sedimentology*, **60/2**. 548–573.
- BERTALAN Levente, CZELLE CZ Boglárka, DANIEL Mária, KAFFAI Orsolya, KIS Boglárka, NAGY Ákos, PÁL Zoltán, SZÁSZ Árpád, WANEK Ferenc 2006: Első lépések egy ásványvízkataszter elkészítéséhez, *A Kárpát-medence ásványvizei III. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, 205–217, Csíkszereda.
- BICAN-BRIȘAN, Nicoleta, PETRESCU, Iustinian, HORVÁTH, István 2004: Implicații ale prezenței și valorificării sării asupra mediului în aria Sovata-Praid (județele Mureș și Harghita), *Environment & Progress*, **2**. 43–51, Cluj-Napoca.
- BÍRÓ, Lóránt, POLGÁRI, Márta, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2012: The revaluation of the drillings of the manganese mineralization in Eplény (Hungary), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **7/3**. 109–117, Baia Mare.
- BISWAS, Ashis, MAJUMDER, Santanu, NEIDHARDT, Harald, HALDER, Dipti, BHOWMICK, Subhamoy, MUKHERJEE-GOSWAMI, Aishwarya, SAHA, Debasree, BERNER, Zsolt, CHATTERJE, Debashis 2011: Groundwater Chemistry and Redox processes: Depth dependent arsenic release mechanism, *Applied Geochemistry*, **26**. 516–525.

- BODNAR, Robert J., AZBEI, Tristan, BECKER, Stephen P., CANNATELLI Claudia, FALL, András, SEEVERS Matthew J. 2013: Whole Earth geohydrologic cycle: From the clouds to the core: The distribution of water in the dynamic Earth system, in: BICKFORD, M. E., [ed.]: *The Web of Geological Sciences: Advances, Impacts, and Interactions*, *Geological Society of America. Special Paper*, **500**. 431–461.
- BODOR, Sarolta, FÖLDESSY, János, KRISTÁLY, Ferenc, ZAJZON, Norbert 2013a: Diagenesis and ore forming processes in the Bódvaszilás Sandstone of the Rudabánya ore deposit, NE Hungary, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **8/4**. 147–153, Baia Mare.
- BODOR Sarolta, KRISTÁLY Ferenc, NÉMETH Norbert, GERGES Anita, ifj. KASÓ Attila 2013b: A savanyú pátvasérc ásványtani és geokémiai jellegei a rudabányai ércelőfordulásban, *Bányászati és kohászati lapok, Bányászat*, **146/5–6**. 33–38, Budapest.
- BOÉR Ágnes, ANDRÁS Kinga, MÁTHÉ István, KIS Boglárka Mercédesz 2012: Tusnádfürdői borvízforrások higiéniai és vegyi elemzése, *A Kárpát-medence ásványvizei, IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Herkulesfürdő*, 61–69, Csikszereda.
- BONEV, Nikolay, MORITZ, Robert, MÁRTON, István, CHIARADIA, Massimo, and MARCHEV, Peter 2010: Geochemistry, tectonics, and crustal evolution of basement rocks in the Eastern Rhodope Massif, Bulgaria, *International Geology Review*, **52/2**. 269–297.
- BOZSÓ, Gábor, PÁL-MOLNÁR, Elemér, HETÉNYI, Magdolna 2008: Relations of pH and mineral composition in salt-affected lacustrine profiles, *Cereal Research Communications*, **36/5**. 1463–1466.
- BRICEAG Andrei, MELINTE-DOBRINESCU, Mihaela Carmen, DIMITRIU, Radu George, ROBAN, Radu Dumitru, BRUSTUR Titus, VÁRZARU, Camelia, SZOBOTKA, Stefan, STĂNESCU, Ion 2010a: A geological and environmental evaluation of “Lacul Roșu” (Red Lake, Eastern Carpathians, Romania), *Analele Universității „Al. I. Cuza”, LVI/2*. 5–7, Iași.
- BRICEAG Andrei, VÁRZARU, Camelia, ROBAN, Radu Dumitru, DIMITRIU, Radu George, MELINTE-DOBRINESCU, Mihaela C, BRUSTUR Titus, SZOBOTKA, Stefan, STĂNESCU, Ion 2010b: *Lacul Roșu – Ghid geo-ecologic*, Editura Eikon, 37 o. Cluj-Napoca.
- BRUSATTE, Stephen L., VREMIR, Mátyás, CSIKI-SAVA, Zoltán, TURNER, Alan Hamilton, WATANABE, Akinobu, ERICKSON, Gregory M., NORELL, Mark A. 2013a: The osteology of Balaur bondoc, an island-dwelling dromaeosaurid (Dinosauria: Theropoda) from the Late Cretaceous of Romania, *Bulletin of the American Museum of Natural History*, **374**. 3–100.
- BRUSATTE, Stephen L., VREMIR, Mátyás, WATANABE, Akinobu, CSIKI-SAVA, Zoltán, NAISH, Darren, DYKE, Gareth, ERICKSON, Gregory M., NORELL, Mark A. 2013b: An infant ornithomimid dinosaur tibia from the Late Cretaceous of Sebeș, Romania, *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, **5**. 627–644, Sebeș.
- BRUSTUR Titus, JIPA, Dan C, SZOBOTKA, Stefan 2005: The shelly Sarmatian-beds in the Râmnicu Sărat basin (Jitia de Jos, Vrancea County), *Geo-Eco-Marina*, **11**. 67–76, București–Constanța.
- BUCUR, Ioan, BALICA, Constantin, BEDELEAN, Horia, CHIRA, Carmen, CODREA, Vlad, FILIPESCU, Sorin, FORRAY, Ferenc, GÁL, Ágnes, POPA, Mirela, SĂSĂRAN, Emanoil, TANȚĂU, Ioan 2007: *Repere geologice în Apuseni și sud-vestul Carpaților Meridionali: ghid de teren*, Presa Universitară Clujeană, 225 o. Cluj-Napoca.

- BUDA, György, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2012: Apatite as a petrogenetic indicator of Variscan granitoids in Tisza Mega-Unit (South Hungary), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **7/4**. 47–60, Baia Mare.
- BUDA, György, PÁL-MOLNÁR, Elemér, KOLLER, Friedrich 2012: Mafic enclaves in peraluminous Variscan granitoid in the Battonya Unit from Southeast Hungary, *Geologia Croatica*, **65/2**. 243–253.
- BUFFETAUT, Eric, GRIGORESCU, Dan, CSIKI, Zoltán 2002: A new giant pterosaur with a robust skull from the latest Cretaceous of Romania, *Naturwissenschaften*, **89**. 180–184.
- ČERŇANSKÝ, Andrej, VENCZEL, Márton 2011: An amphisbaenid reptile (Squamata, Amphisbaenidae) from the Lower Miocene of Northwest Bohemia (MN 3, Czech Republic), *Neues Jahrbuch Fur Geologie Und Palaontologie-Abhandlungen*, **260**. 73–77.
- CHAPMAN, Alan, LUFFEL, Peter, SALEEBY, Jason B, PETERSEN Sierra 2011: Metamorphic evolution, partial melting and rapid exhumation above an ancient flat slab: insights from the San Emigdio Schist, southern California, *Journal of Metamorphic Geology*, **29**. 601–626.
- CHATTERJEE, Debashis, BISWAS, Ashis, MAJUMDER, Santanu, BERNER, Zsolt, NEIDHARDT, Harald (2010) Geochemistry of arsenic in the deltaic environment: Shallow versus deeper aquifer levels, in: BIRKLE P., TORRES-ALVARADO, I. S. [eds.]: *Proceedings of the 13th International Conference on Water-Rock Interaction, WRI-13, Guanajuato, Mexico, 16–20 August 2010*. Balkema, CRC Press Taylor & Francis Group, 437–440.
- CHIN, Emily J, LEE, Cin-Ty A, LUFFEL, Peter, TICE, Mike 2012: Deep Lithospheric Thickening and Refertilization beneath Continental Arcs: Case Study of the P, T and Compositional Evolution of Peridotite Xenoliths from the Sierra Nevada, California, *Journal of Petrology*, **53**. 477–511.
- CODREA, Vlad A, VREMIR, Matei 2003: On the first true carnivore discovered in the Transylvanian Depression (Romania), in: PETRESCU, Alexandru, ȘTIUCĂ, Emanoil [eds.]: *Advances in Vertebrate Paleontology «Hen to Panta», Volume in honour Constantin Rădulescu and Petre Mihail Samson*, Editura Academiei Române, 59–62, București.
- CODREA, Vlad, VENCZEL, Márton, POPA, Elisabeta 2005: New finding of *Mammuth praetypicum* (Proboscidea, Mammalia), a zygodont mastodon from Păgău (NW Romania), *Acta Palaeontologica Romaniae*, **5**. 67–71, București.
- CODREA, Vlad A., MURZEA-JIPA, Cătălin, VENCZEL, Márton 2008: A sauropod vertebra at Râpa Roșie (Alba district), *Acta Palaeontologica Romaniae*, **6**. 43–48, Iași.
- CODREA, Vlad, VREMIR, Mátyás, JIPA, C., GODEFROIT, Pascal, CSIKI, Zoltán, SMITH, Thierry, FĂRCAȘ, Cristina, 2010: More than just Nopcsa's Transylvanian dinosaurs: A look outside the Hațeg Basin, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **293**. 391–405.
- CONSTANTINA, Ciprian, SZAKÁCS, Alexandru, PÉCSKAY, Zoltán 2009: Petrography, geochemistry and age of volcanic rocks in the Gurasada area, southern Apuseni Mts., *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **4/1**. 31–47.
- CULSHAV, Nicholas, MOSONYI, Emilia, REYNOLDS, Peter 2012: New ⁴⁰Ar/³⁹Ar laser single-grain ages of muscovites from mylonitic schists in the Rodna Mountains, Eastern Carpathians, Romania: correlations with microstructure, *International Journal of Earth Sciences*, **101/1**. 291–306.

- CSERGŐ, Anna-Mária, NEMES, Szilárd, GAFTA, Dan, DEMETER, László, JAKAB Sámuel 2009: Two-scale modelling of *Saponaria bellidifolia* Sm. (Caryophyllaceae) abundance on limestone outcrops from its northern range periphery (Southeastern Carpathians), *Plant Ecology*, Springer, **203**. 229–242.
- CSIGE István, VALLASEK István, MAKFALVI Zoltán, RUSSU, Tibor 2006: ²²²Rn a hargitafürdői mofettákban, *Kárpát-medence Ásványvizei III. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, 91–98, Csíkszereda.
- CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan 2002: Paleobiogeographical implications of the fossil mammals from the Maastrichtian of the Hațeg Basin, *Acta Palaeontologica Romaniaae*, **3**. 87–96, Cluj-Napoca.
- CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan, RÜCKLIN, Martin 2005: A new multituberculate specimen from the Maastrichtian of Pui, Romania and reassessment of affinities of *Barbatodon*, *Acta Palaeontologica Romaniaae*, **5**. 73–86, București.
- CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan 2006a: Maastrichtian multituberculates of the Hațeg Basin, Romania – implications for multituberculate phylogeny, evolution and paleobiogeography, in: BARRETT, Paul M., EVANS, Susan E. [Eds.]: *9th International Symposium on Mesozoic Terrestrial Ecosystems and Biota, Abstracts and Proceedings*, 29–32, Manchester.
- CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan 2006b: A hátszegi „Magyarosaurus” hungaricus Huene (Dinosauria, Sauropoda) revíziója, *VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 65–70, Kolozsvár.
- CSIKI, Zoltán, IONESCU, Ana, GRIGORESCU, Dan 2008: The Budurone microvertebrate site from the Maastrichtian of the Hațeg Basin-flora, fauna, taphonomy and paleoenvironment, *Acta Palaeontologica Romaniaae* **6**. 49–66, Iași.
- CSIKI, Zoltán, CODREA, Vlad, JIPA-MURZEA, Cătălin, GODEFROIT, Pascal 2010a: A partial titanosaur (Sauropoda, Dinosauria) skeleton from the Maastrichtian of Nălaț-Vad, Hațeg Basin, Romania, *Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie, Abhandlungen*, **258/3**. 297–304.
- CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan, CODREA, Vlad, THERRIEN, François 2010b: Taphonomic modes in the Maastrichtian continental deposits of the Hațeg Basin, Romanian Palaeoecological and palaeobiological inferences, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **293**. 375–390.
- CSIKI, Zoltán, VREMIR, Mátyás, BRUSATTE, Stephen L., NORELL, Mark A. 2010c: An aberrant island-dwelling theropod dinosaur from the Late Cretaceous of Romania, *Proceedings of the National Academy of Sciences (USA)*, **107**. 15357–15361.
- CSIKI-SAVA, Zoltán, BĂLC, Ramona, BRUSATTE, Stephen L., DYKE, Gareth, NAISH, Darren, NORELL, Mark A, VREMIR, Mátyás 2012: Petrești-Arini (Transylvanian Basin, Romania) – A Very Important but Ephemeral Late Cretaceous (Early Maastrichtian) Vertebrate Site, *10th European Association of Vertebrate Paleontologists Annual Meeting, Teruel, Spain, Abstract volume*, 53–55.
- CZELLE CZ, Boglárka, PÁL, Zoltán 2011: The CO₂ driven Lobogo mineral water in Băile Chirui, Romania, *Collegium Geographicum*, **9**. 63–67, Kolozsvár.
- CZELLE CZ, Boglárka, PETREA, Dănuț 2013: Mineral water for treatments: summarized presentation of the bathing culture, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia*, 58/1. 63–74, Cluj-Napoca.

- CZELLE CZ Boglárka, PÁL Zoltán, SZÁSZ Árpád 2009: A Lobogó-borvíz működésének néhány paraméter szerinti összehasonlító vizsgálata egy éves időszelvényben, *V. Kárpát-medencei Környezettudományi konferencia, 2009. március 26–29. Kolozsvár*, Sapientia, Erdélyi Magyar Tudományegyetem, 379–386, Kolozsvár.
- CZELLE CZ Boglárka, SZÁSZ Árpád, PÁL Zoltán, 2009: A Lobogó-borvíz működésének néhány paraméter szerinti vizsgálata, *Collegium geographicum*, **6**, 53–62, Kolozsvár.
- CZELLE CZ Boglárka, KIS Boglárka, PÁL Zoltán, SZÁSZ Árpád 2007: A Székelyföldi Ásványvíz-kataszter környezeti vetületei, *III. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia*, 214–220, Kolozsvár.
- CZELLE CZ Boglárka, KIS Boglárka, SZÉKELY Borbála, FEKETE Zsombor, SZÁSZ Árpád, TANKÓ György 2008: A kalcium/magnézium arány egészségügyi szempontú vizsgálata romániai ásványvizekben, *Collegium Geographicum*, **3–4**, 101–116, Kolozsvár.
- CZIER Zoltán 2002a: The Floristical Affinity Method – a new comparative method, *Nymphaea, folia naturae Bihariae*, **29**, 11–17, Oradea.
- CZIER Zoltán 2003: Jurasicul inferior continental din România – aspecte prezentate în expoziție temporară la Muzeul Țării Crișurilor, *Nymphaea, folia naturae Bihariae*, **30**, 199–237, Oradea.
- CZIER Zoltán 2004: Új ősnövények a vasasi (Mecsek hegység) alsó-jurából, *Tisicum, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve*, **13**, 29–46, Szolnok.
- CZIER Zoltán 2005a: Plante fosile din colecția Muzeului Țării Crișurilor, propuse pentru categoria tezaur, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **31**, 133–155 Oradea.
- CZIER Zoltán 2005b: *Recephyllum grandis* Czier g. et sp. nov. from the Lower Jurassic of Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **32**, 5–22. Oradea.
- CZIER Zoltán 2006: *Cladophlebis mecsekensis* Czier sp. nov. and *Cladophlebis baueri* Czier sp. nov. from the Lower Jurassic of the Carpathian-Pannonian region, *Nymphaea, folia naturae Bihariae*, **33**, 5–24, Oradea.
- CZIER Zoltán 2008: *Banatozamites remotus* Czier sp. nov. (Cycadeoidales) from the Lower Jurassic of Anina, Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **35**, 5–26 Oradea. [ISSN: 0253-4649]
- CZIER Zoltán 2009a: *Banatozamites calvus* Czier sp. nov. and *Bucklandia aninaensis* Czier sp. nov. from the Lower Jurassic of Anina, Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **36**, 5–26, Oradea.
- CZIER Zoltán 2010: The presence of the genus *Ptilophyllum* in the Lower Jurassic flora of Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **37**, 5–38, Oradea.
- CZIER Zoltán 2011: Revision of *Ptilophyllum*-like leaves from the Lower Jurassic of Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **38**, 5–16, Oradea.
- CZIER Zoltán 2012: Afișul și tablourile unei expoziții temporare, in: ȘTEFĂNESCU Barbu, GOMAN Ioan: *Interferențe intelectuale: studii în onoare Aurel Chiriac, sexagenarii*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, (Supliment al revistei *Crisia* 2011) 615–624 o. Oradea.
- DALIRAN, Farahnaz, PRIDE, Ken, WALTHER, Johannes, BERNER, Zsolt A., BAKKER, Ronald 2013: The Angouran Zn (Pb) deposit, NW Iran: Evidence for a two stage, hypogene zinc sulfide-zinc carbonate mineralization, *Ore Geology Reviews*, **53**, 373–402.
- DANIEL, Fliegel; BERNER, Zsolt; ECKHARDT, Detlef; STÜBEN, Doris 2004: New data on the mobility of Pt emitted from catalytic converters, *Analytical and Bioanalytical Chemistry*, **379**, 131–136.

- DARABOS József Attila 2006: A Kiskalota környéki tözegkitermelések, *VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 73–76, Kolozsvár.
- DASGUPTA, Kanchan, SARASWATI, Pratul Kumar, KRAMAR, Utz, RAVINDRAN, C. N., STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2007: Oxygen isotope composition of Albian-Turonian foraminifera from Cauvery Basin, India: Evidence of warm sea-surface temperature, *Journal of the Geological Society of India*, **69**, 390–396.
- DEÁK Ferenc 2009: A Bátaapáti lejtőszaknában kialakuló kőzetékek modellezése, *XI. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Máramarosziget, 2009. április 2–5.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 125–129, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, HAMOS Gábor, MOLNOS Imre 2006: Geotechnikai vágatdokumentálás a Bátaapáti kis és közepes aktivitású radioaktív hulladéktároló építésében, *VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 83–85, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, KOVÁCS László, MÉSZÁROS Eszter 2011a: Töredezett kőzetek mérnökgeológiai modellezésének lehetőségei – Bátaapáti esettanulmányok, *XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 166–169, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, KOVÁCS László, MÉSZÁROS Eszter 2011b: Töredezett kőzetek mérnökgeológiai modellezésének lehetőségei – Bátaapáti esettanulmányok, *XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 166–169, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, KOVÁCS László, MOLNOS Imre, VÁSÁRHELYI Balázs 2008: A Bátaapáti lejtőszaknak mélyítése során bekövetkező radiális deformációk mérnökgeológiai vizsgálata, *XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 115–117, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, KOVÁCS László, VÁSÁRHELYI Balázs 2010: RMR, Q és GSI kőzetosztályozási rendszerek korrelációja a Bátaapáti Nemzeti Radioaktív Hulladék-tároló geotechnikai adatbázisa alapján, *XII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 121–125, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, MÉSZÁROS Eszter 2010: Felszín közzei, lejtős térszín alatti alagút felbővítésének modellezése a Phase² végeelemes szoftverrel, *XII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 126–130, Kolozsvár.
- DEÁK Ferenc, VÁSÁRHELYI Balázs, VÁN Péter 2011: Az első triaxiális mérés centenáriuma – Kármán eredményeinek újraszámolása, *XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 170–174, Kolozsvár.
- DEDU, N, KRÉZSEK, Csaba, BLAND, S., TARI, Gábor, 2009: Overview of current exploration concepts, onshore Romania, *AAPG European Region Conference Annual Conference, 23–24 November, 2009*, 35–38. Paris–Malmaison, France.
- DÉNES István 2003: Dobostortaopál a Dél-Hargitából, *Erdővidéki Lapok*, **2003/4.** 30–33, Barót.
- DÉNES István 2004: Erdővidék védett és védelemre érdemes földtani természeti értékei, *Erdővidéki Lapok*, **3.** 20–29, Barót.

- DÉNES István, ZÓLYA László, BOTH József, PAPUCS András 2005: Védett földtani természeti értékek Székelyföldön, *Földtani közlöny*, **135/2**. 263–291, Budapest.
- DÉNES Réka, MÁRTON István 2013: Bolcana porfirós cu-au ércesedés (Füzesd, Erdélyiszigetehegység) magmás fázisainak és hidrotermás értípusainak petrográfiai és geokémiai vizsgálata, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, 31–34, Kézdivásárhely.
- DEMETER, László, PÁSZTOHY, Zoltán, CSERGŐ, Anna-Mária, CĂRĂUȘI, Ioan 2005: Terrace ponds in the Cuic Basin: a preliminary characterization, *Studii și cercetări, Biologie, Universității din Bacău*, **10**. 19–23, Bacău.
- DEPTUCK, Mark E, SYLVESTER, Zoltan, O'BYRNE, Ciaran 2012: Pleistocene seascape evolution above a “simple” stepped slope - Western Niger Delta, *SEPM Special Publication*, **99**. 199–222.
- DEPTUCK, Mark E., SYLVESTER, Zoltan, PIRMEZ, Carlos, O'BYRNE, Ciaran 2007: Migration-aggradation history and 3-D seismic geomorphology of submarine channels in the Pleistocene Benin-major Canyon, western Niger Delta slope, *Marine and Petroleum Geology*, **24**. 406–433.
- DÉRI, Zsolt, TORÓ, László, BÁNYÁSZ, Gyopár, KRÉZSEK, Csaba, NÉDA, Tamás, BÁLINT, Sz. 2002, Radon soil gas exhalation rate in different geographical zones in the Carpathian Basin, in: MCLAUGHLIN, James P. SIMOPOULOS, Simos E. STEINHÄUSLER, Friedrich [eds.]: *The Natural Radiation Environment*, **VII. Rhodos, Grèce, 20–24 May 2002**, 378–380.
- DIKIKH, J., ECKHARDT, Jörg-Detlef, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris (2007): Sorption behaviour of Pt, Pd and Rh on different soil components: results of an experimental study, in: MORRISON, Gregory M., RAUCH, Sebastian [eds.] *Highway and Urban Environment, Proceedings of the 8th Highway and Urban Environment Symposium (Cyprus, June 2006)*, *Alliance for Global Sustainability (AGS) Bookseries*, **12**. Springer, 283–294.
- DILL, Harald G., BECHTEL, Achim, BERNER, Zsolt, BOTZ, Reiner, KUSS, Jochen, HEUNISCH, C, ABU HAMAD, A. M. B. 2012: The evaporite-coal transition: Chemical, mineralogical and organic composition of the Late Triassic Abu Ruweis Formation, NW Jordan – reference type of the “Arabian Keuper”, *Chemical Geology*. **298–299**. 20–40.
- DILL, Harald G., BOTZ, Reiner, BERNER, Zsolt, ABDULAH, M. B., HAMAD, Abu 2010: The Origin of Pre- and Synrift, Hypogene Fe-P Mineralization during the Cenozoic along the Dead Sea Transform Fault, Northwest Jordan, *Economic Geology*, **105**. 1301–1309.
- DILL, Harald G., BOTZ, Reiner, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris, NASIR, S., AL-SAAD, H. 2005: Sedimentary facies, mineralogy and geochemistry of the sulphate-bearing Miocene Dam Formation in Qatar, *Sedimentary Geology*, **174**. 63–96.
- DILL, Harald G., HENJES-KUNST, Friedhelm, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2009: Miocene diagenetic and epigenetic strontium mineralization in calcareous series from Cyprus and the Arabian Gulf: Metallogenic perspective on sub- and suprasalt redox-controlled base metal deposits, *Journal of Asian Earth Sciences*, **34/4**. 557–576.
- DILL, Harald G., SKODA, Radek, WEBER, Berthold, MÜLLER, Axel, BERNER, Zsolt A., WEMMER, Klaus, BALABAN, Sorin-Ionuț 2013: Mineralogical and chemical composition of the Hagendorf-North pegmatite, SE Germany – a monographic study, *Neues Jahrbuch für Mineralogie – Abhandlungen*, **190/3**. 281–318.

- DILL, Harald G., WEHNER, Hermann, KUS, Jolanta, BOTZ, Reiner, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris, AL-SAYIGH, Abdul Razak 2007: The Eocene Rusayl Formation, Oman, carbonaceous rocks in calcareous shelf sediments: Environment of deposition, alteration and hydrocarbon potential, *International Journal of Coal Geology*, **72**. 89–123.
- DIMITRIJEVIĆ, Vesna, GÁL, Erika, KESSLER, Eugen 2002: A new genus and new species of grebe (Podicipediformes, Aves) from the Early Miocene lake deposits of Valjevo Basin (Serbia), *Fragmenta Palaeontologica Hungarica*, **20**. 3–7, Budapest.
- DOBOS Endre, LÉNÁRT László, KRISTÁLY Ferenc 2013: A bükki barlangok üledékeinek általános talajtani és ásványtani jellemzői, *Agrokémia és Talajtan*, **62**. 235–250.
- DOBOS Tímea, KRISTÁLY Ferenc 2009: Foszfátásványok vizsgálati eredményei a bükki Kőlyukból (Investigations on phosphate minerals from the Kőlyuk cave, Bükk-Mts.), *Karst Development / Karsztfejlődés*, **14**. 103–113, Budapest.
- DOSZTÁLY, L., GULÁCSI, Zoltán, KOVÁCS, Sándor 1998: Az észak-magyarországi jura képződmények rétegtana, in: BÉRCZI István, JÁMBOR Áron [szerk.]: *Magyarország geológiai képződményeinek rétegtana*, Magyar Olajipari Rt. – Magyar Állami Földtani Intézet, 309–318, Budapest.
- DUARTE, Lauren C., HARTMANN, Leo A., RONCHI, Luiz H., BERNER, Zsolt, THEYE, Thomas, MASSONNE, Hans J. 2010: Stable isotope and mineralogical investigation of the genesis of amethyst geodes in the Los Catalanes gemological district, Uruguay, southernmost Paraná volcanic province, *Mineralium Deposita*, **46**. 239–255.
- DUCEA, Mihai N, LUTKOV, Valery, MINAEV, Vladislav T, HACKER, Bradley, RATSCHBACHER, Lothar, LUFFL, Peter, SCHWAB, Martina, GEHRELS, Georg E, MCWILLIAMS, Michael, VERVOORT, Jeffrey, METCALF, Jim 2003: Building the Pamirs: The view from the underside, *Geology*, **31**. 849–852.
- DULIU, Octavian, BRUSTUR Titus, SZOBOTKA, Ștefan, OAIE, Gheorghe, RICMAN, Călin, ALEXE, Veronica, IOVEA, Mihai, HODOROGEA, Silvia 2008: Studiul interdisciplinar al ecosistemelor se-miînchise (lacuri alpine și vulcanice) în vederea stabilirii nivelului de referință pentru aprecierea impactului factorului antropic: lacurile alpine din masivul Făgăraș și lacul Sfânta Ana, *Geo-Eco-Marina*, **14/1**. 179–184, București.
- DULIU, Octavian G, ALEXE, Veronica, MOUTTE, Jaques, SZOBOTKA, Ștefan 2009a: Major and trace elements distribution in abyssal clay, micronodules and manganese nodules from Clarion-Clipperton region (North East Pacific), *Geo-Marine Letters*, **29**. 71–83.
- DULIU, Octavian G, CRISTACHE, Carmen I, CULICOV, Otilia Ana, FRONTASYEVA, Marina SZOBOTKA, Ștefan, TOMA, Mana 2009b: Epithermal neutron activation analysis investigation of Clarion-Clipperton Abyssal plane clay and polymetallic micronodules, *Applied Radiation and Isotopes*, **67**. 939–943.
- DYKE, Gareth J., BENTON, Michael J., POSMOȘANU, Erika, NAISH, Darren W. 2011: Early Cretaceous (Berriasian) birds and pterosaurs from the Cornet Bauxite mine, Romania, *Palaeontology*, **54/1**. 79–95.
- DYKE, Gareth, VREMIR, Mátyás, KAISER, G., NAISH, Darren 2012: A drowned Mesozoic bird breeding colony from the Late Cretaceous of Transylvania, *Naturwissenschaften*, **99**. 435–442.
- EDELSTEIN, Oscar, KOVACS, Marinel [coord.] [többek közt: GÖTZ, Andrei és RÉTHY, Károly társszerzőkkel (összesen 21)] 2008: *Dicționarul geologilor care au lucrat în yona Baia Mare și în ariile adiacente*, Editura Risoprint, 425 o., Cluj-Napoca.

- EICHE, Elisabeth, KRAMAR, Utz, BERG, Michael, BERNER, Zsolt, NORRA, Stefan, NEUMANN, Thomas 2010: Geochemical changes in individual sediment grains during sequential arsenic extractions, *Water Research*, **44**. 5545–5555.
- EICHE, Elisabeth, NEUMANN, Thomas, BERG, Michael, WEINMAN, Beth, VAN GEEN, Alexander, NORRA, Stefan, BERNER, Zsolt, TRANG, Pham Thi Kim, VIET, Pham Hung, STÜBEN, Doris 2008: Geochemical processes underlying a sharp contrast in groundwater arsenic concentrations in a village on the Red River delta, Vietnam, *Applied Geochemistry*, **23**. 3143–3154.
- ERDEI Zoltán, ZSIGMOND Andrea-Rebeka, SZAKÁCS Sándor 2010: Székelyhíd (Bihar megye, Románia) és környékén lévő termálvizek vegyi jellemzése, *VI. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Nyíregyháza, 2010. április 22–24.* Bessenyei György Könyvkiadó, 139–144, Nyíregyháza.
- FALK, Izabella 2006: Geological characteristics of underground gas storages from Romania. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, series Geologia*, **51/1–2**. 71–73, Cluj-Napoca.
- FALL, András, BODNAR, J. Robert, SZABÓ, Csaba, PÁL-MOLNÁR Elemér 2007: Fluid evolution in the nepheline syenites of the Ditrău Alkaline Massif, Transylvania, Romania, *Lithos*, **95/3–4**. 331–345.
- FALL, András, EICHHUBL, Peter, CUMELLA, Stephen P., BODNAR, J Robert, LAUBACH, Stephen E., BECKER, Stephen P. 2012: Testing the basin-centered gas accumulation model using fluid inclusion observations: Southern Piceance Basin, Colorado, *AAPG (American Association of Petroleum Geologists) Bulletin*, **96/12**. 2297–2318.
- FALL, András, EICHHUBL, Peter, LAUBACH, Stephen E. 2013: Timing and processes of fracture formation in tight-gas sandstone reservoirs using fluid inclusions, *Proceeding of the Unconventional Resources Technology Conference (URTeC) Denver, Colorado, USA, 12–14 August*, Society of Petroleum Engineers, 6 p.
- FALL, András, RIMSTIDT, J. Donald, BODNAR, J. Robert 2009: The effect of fluid inclusion size on determination of homogenization temperature and density of liquid-rich aqueous inclusions, *American Mineralogist*, **94/11–12**. 1569–1579.
- FALL, András, TATTITCH, Brian, BODNAR, J Robert 2011: Combined microthermometric and Raman spectroscopic technique to determine the salinity of H₂O–CO₂–NaCl fluid inclusions based on clathrate melting, *Geochimica et Cosmochimica Acta*, **75/4**. 951–964.
- FARKAS Attila 2006: A Kelemen–Görgényi–Hargita vulkáni vonulat területén feltételezett lávadómokkal kapcsolatos ellentmondások, *VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 124–129, Kolozsvár.
- FARKAS Attila 2008a: A Görgényi-havasok völgyhálózatának a fejlődésével kapcsolatos észrevételek. *X. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 135–137, Kolozsvár.
- FARKAS Attila 2008b: Alakméréstani paramétereiből levonható felszínfejlődési következtetések a Kelemen–Görgényi–Hargita hegylánc területén, *X. Székelyföldi Geológus Találkozó, Csíkszereda*, 30–33, Csíkszereda.
- FARKAS Attila 2009: Eróziós rátára vonatkozó becslések a KGH vulkáni hegyvonulat területén, *XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Máramarossziget, 2009. április 2–5.*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 130–134, Kolozsvár.

- FARKAS Attila, KÖVÁRI István 2010: A Kelemen–Görgényi–Hargita vulkáni vonulat területén lévő tűzhányóépítmények lepusztulásával kapcsolatos észrevételek, **XII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 131–133, Kolozsvár.
- FARKAS Attila, KÖVÁRI István 2011: A Kelemen–Görgényi–Hargita hegylánc felszínfejlődésével kapcsolatos észrevételek néhány hidrológiai–statisztikai elemzés tükrében, **XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 179–182, Kolozsvár.
- FARKAS Izabella Melinda, WEISZBURG Tamás 2006: Üledék és szálló por ásványtani vizsgálata a romániai Kolozs megyéből, *Földtani Közöny*, **136/4.** 547–572, Budapest.
- FARKAS Izabella Melinda, WEISZBURG Tamás 2009: A bányabérci meddőhányó (Mátra) jarosítjainak ásványtani jellemzése és környezeti szerepe, *Földtani Közöny*, **139/4.** 379–394, Budapest.
- FARKAS Izabella Melinda, WEISZBURG, Tamás, PEKKER, Péter, KUZMANN, Ernő 2009: A half-century of environmental mineral formation on a pyrite-bearing waste dump in the Mátra Mountains, Hungary, *The Canadian Mineralogist*, **47/3.** 509–524.
- FAROOQ, Syed Hilal, CHANDRASEKHARAM, Dornadula, ABBT-BRAUN, Gudrun, BERNER, Zsolt, NORRA, Stefan, STÜBEN, Doris 2011: Dissolved organic carbon from the traditional jute processing technique and its potential influence on arsenic enrichment in the Bengal Delta, *Applied Geochemistry*, **27.** 292–303.
- FAROOQ, Syed Hilal, CHANDRASEKHARAM, Dornadula, BERNER, Zsolt, NORRA, Stefan, STÜBEN, Doris 2010a: Influence of traditional agricultural practices on mobilization of arsenic from sediments to groundwater in Bengal delta, *Water Research*, **44.** 5575–5588.
- FAROOQ, Syed Hilal, CHANDRASEKHARAM, Dornadula, NORRA, Stefan, BERNER, Zsolt, EICHE, Elisabeth, THAMBIDURAI, P, STÜBEN, Doris 2010b: Temporal variations in arsenic concentration in the groundwater of Murshidabad District, West Bengal, India, *Environmental Earth Sciences*, **62.** 223–232.
- FAZAKAS Csaba 2011: A hagyományos és a digitális eróziós térképezés, *Múzeumi Füzetek – Acta Scientiarum Transylvanica – Agronomia*, **17–18/2.** (2009–2010) 20–33, Kolozsvár/Cluj.
- FAZAKAS Csaba 2013: Climate and pedological factors of slump development on a Transylvanian example, *Acta Universitatis Sapientiae, Agriculture and environment*, **5.** 69–79, Cluj-Napoca.
- FAZAKAS Csaba, JAKAB Sámuel 2010: Talajjavító munkálatokat megalapozó előtanulmányok a Kis-Küküllő völgyében (Erdőszentgyörgy–Balavásár közötti szakasz), in FÜLEKY György [szerk.]: *A táj változásai a Kárpát-medencében. Tájhasználat és táj-átalakulás a 18–20. században*, A Viski Károly Múzeumban Kalocsán, 2010. július 8–10. között tartott tudományos konferencia kiadványa, 52–60, Gödöllő.
- FAZAKAS Csaba, JAKAB Sámuel 2012: Dombvidékeink talajtakarójának sokszínűsége a lejtődinamika tükrében, *Múzeumi Füzetek – Acta Scientiarum Transylvanica – Agronomia*, **19–20/2.** (2011–2012) 17–28, Kolozsvár/Cluj.
- FEHÉR, László Lóránt 2002: A rare Eocene water lily (*Nymphaea*) fossil from Cheile Baciului (Cluj-Napoca, Romania), *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **XLVII/2.** 47–50, Cluj-Napoca.

- FEHÉR, Olga, LANGOHR, Roger, FÜLEKY, György, JAKAB, Sámuel 2007: Late Glacial-Holocene genesis of Andosols from the Seaca-Tătarca (South Gurghiu Mountains, Romania), *European Journal of Soil Science*, **58/2**. 405–418.
- FEKETE Zsombor 2013: Vízellátó kutak védőterületének meghatározása hidrodinamikai modell alapján a Középsíki-medencében, in: *XV. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Beszterce, 2013. április 4–8*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 121–124, Kolozsvár.
- FERENC Erika, WANEK, Ferenc 2009: Az Egerestől D-re eső terület geológiája és geomorfológiája, valamint az ezekből származó környezeti veszélytényezők, *V. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Kolozsvár, 2009. március 26–29*. 343–348, Kolozsvár.
- FILIPESCU, Sorin, AROLDI, Carlo, CETEAN, Claudia, BELDEAN, Claudia, SILYE, Lóránd, KAMINSKI, Michael A. 2008: *Eight International Workshop on Agglutinated Foraminifera, Cluj-Napoca, September 7–13, 2008. Field trip guide*, Grzybowski Foundation, 27 o.
- FILIPESCU, Sorin, CETEAN, Claudia, SILYE, Lóránd, BELDEAN, Claudia, KAMINSKI, Michael A. 2007: *UCL M. Sc. Course in Micropaleontology, Field Trip Guide – Romania 2007*. University College London & Universitatea Babeş-Bolyai, 38 o., Cluj-Napoca.
- FILIPESCU, Sorin, KRÉZSEK, Csaba, SĂSĂRAN, Emanoil; SILYE, Lóránd; WANEK, Franz, BELDEAN, Claudia 2009: *3rd International Workshop Neogene of Central and South-Eastern Europe, Cluj-Napoca, May 20–24 2009. Field Trip Guide*, 35 o. Cluj-Napoca.
- FILIPESCU, Sorin, SILYE, Lóránd, 2008: New Paratethyan biozones of planktonic foraminifera described from the Middle Miocene of the Transylvanian Basin (Romania), *Geologica Carpathica*, **59/6**. 537–544, Bratislava.
- FILIPESCU, Sorin, SILYE, Lóránd, KRÉZSEK, Csaba 2005: Sarmatian micropaleontological assemblages and sedimentary paleoenvironments in the Southern Transylvanian Basin, *Acta Paleontologica Romaniae*, **5**. 173–179, Bucureşti.
- FILIPESCU, Sorin, WANEK, Ferenc, MICLEA, Angela, LEEUW, Arjan de, VASILIEV, Iuliana 2011: Micropaleontological response to the changing paleoenvironment across the Sarmatian-Pannonian boundary in the Transylvanian Basin (Miocene, Oarba de Mureş section, Romania), *Geologica Carpathica*, **62/1**. 91–102, Bratislava.
- FÓRIZS István, MAKFALVI Zoltán, DEÁK József, KÁRMÁN Krisztina, VALLASEK István, SÜVEGES Miklós 2011: Izotopgeokémiai vizsgálatok a Csíki-medence ásványvizeiben, *A Miskolci Egyetem Közleménye, A sorozat, Bányászat*, **81.**, 59–67 Miskolc.
- FORRAY, Ferenc 2002a: Environmental pollution in the Aries river catchment basin. Case study: Rosia Montana mining exploitation, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, series Geologia*, Special Issue **1**. 189–198, Cluj-Napoca.
- FORRAY Ferenc Lázár 2002b: A nehézfémek csigavázba történő bioakkumulációjának használata környezetszennyezési felméréseknél, in: NAGY, László [szerk.]: *Tanulmányok a természettudományok tárgyköréből*, Scientia Kiadó, 203–227, Kolozsvár.
- FORRAY, Ferenc Lázár 2003: A nehézfém-szennyezés megállításának vizsgálata a verespataki bányavidéken, in: UJVÁROSI Lujza [szerk.]: *Tanulmányok a természettudományok tárgyköréből*, Scientia Kiadó, 247–273, Kolozsvár.
- FORRAY, Ferenc Lázár, DROUET, Christophe, NAVROTSKY, Alexandra, 2005. Thermochemistry of yavapaiite $\text{KFe}(\text{SO}_4)_2$: Formation and decomposition, *Acta Geochimica et Cosmochimica*, **69**. 2133–2140.

- FORRAY, Ferenc Lázár, SMITH, Adrian M. L., DROUET, Christophe, NAVROTSKY, Alexandra, WRIGHT, K., HUDSON-EDWARDS, Karen A., DUBBIN, William E. 2010: Synthesis, characterization and thermochemistry of a Pb-jarosite, *Acta Geochimica et Cosmochimica*, **74**. 215–224.
- FÖLDVÁRI, Mária, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2003: Thermoanalytical study of Quaternary thermal lacustrine travertine occurrences in Hungary (Buda-Vár-hegy, Budakalász, Szomód-Les-hegy), *Acta Geologica Hungarica*, **46/2**. 195–204.
- FREIKOWSKI, Dominik, NEIDHARDT, Harald, WINTER, Josef, BERNER, Zsolt, GALLERT, Claudia 2013: Effect of carbon sources and of sulphate on microbial arsenic mobilization in sediments of west Bengal, India, *Ecotoxicology and Environmental Safety*, **91**. 139–146.
- FÜLEKY, György, JAKAB, Sámuel 2007: Phosphate adsorption on soils in the Gurghiu and Harghita Mountains (Romania), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **2/1**. 25–32. Baia Mare.
- FÜLEKY György, JAKAB Sámuel, FEHÉR Olga, MADARÁSZ Balázs, KERTÉSZ Ádám 2007: Hungary and the Carpathian Basin, in: Ólafur ARNALDS, Francois BARTOLI, Peter BUURMAN, Hlynur OSKARSSON, Georges STOOPS, Eduardo GARCIA-RODEJA [edit.]: *Soils of Volcanic Regions in Europe*, Springer Verlag, 29–42, Berlin–Heidelberg–New York.
- GAGIU, Adrian, VENCZEL, Márton 2008: An abnormal *Emys orbicularis* (L. 1758) hatchling possibly indicating pollution in Pârâul Pețea reserve, Băile 1 Mai, Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **35**. 127–134.
- GÁL Ágnes, MOLNÁR Ferenc, SZAKÁCS Alexandru 2006: Crystal morphology and fluid inclusion study of hydrothermal quartz from the Brad-Săcărâmb area, Apuseni Mts., Romania, *Proceedings, XVIIIth Congress of the Carpathian-Balkan Geological Association, September 3–6, 2006, Belgrade, Serbia*, Serbian Geological Society, 149–152, Belgrade.
- GÁL Ágnes, MOLNÁR Ferenc, SZAKÁCS Alexandru, WEISZBURG G. Tamás 2009: A korandai érctelep (Erdélyi Szigethegység) fluidzárványainak és hidrotermás átalakulásainak vizsgálata, **XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Máramarosziget, 2009.április 2–5.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 139–141, Kolozsvár.
- GÁL, Andrea Adél 2008: Study on The Typology of the Micro Mud Volcanoes in the Târnave Basin, *Collegium Geographicum*, **3–4**. 59–66, Cluj-Napoca.
- GÁL, Andrea Adél 2009a: Can We Consider Transylvanian Small Size Mud Volcanoes Touristic Attractions?, *The Role of Tourism in Territorial Development*, **II. International Conference**, F&F International, 133–139.
- GÁL, Andrea Adél 2009b: Classification of Mud Volcanoes in the Eastern and Central Part of the Transylvanian Depression, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geographia*, **LIV/2**. 31–38, Cluj-Napoca.
- GÁL, Andrea Adél 2010: Negative Effects of Mud Volcanoes on Human Society and the Built Environment, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geographia*, **LV/2**. 1–6, Cluj-Napoca.
- GÁL Andrea Adél, LAKATOS Melánia, 2003: A Kis-és Nagy-Küküllő felső vízgyűjtő medencéjének fortyogói és iszapvulkánjai, *Collegium Geographicum*, **2**. 1–6, Cluj-Napoca..

- GÁL, Andrea Adél, LAKATOS, Melánia 2008: Study Concerning the Types of Micro Mud Volcanoes in Transylvania, Romania, in: EFE, Recep, CRAVINS, Georges, OZTURK, Munir, ATALAY, Ibrahim [edit.]: *Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region*, Cambridge Scholar Press, 123–131, Cambridge.
- GÁL Erika 2002: Madárleletek a bajcsai várból, in: KOVÁCS Gyöngyi [szerk.]: *Weitschawar–Bajcsa-vár. Egy stájer erődítmény Magyarországon a 16. század második felében*, Zalaegerszegi Múzeumok Igazgatósága, 101–105, Zalaegerszeg.
- GÁL, Erika 2003a: Adaptation of different bird species to human environments, in: József LASZLOVSZKY, Péter SZABÓ [eds.]: *People and Nature in historical perspective*, Central European University, Department of Medieval Studies & Archaeolingua, 120–138, Budapest.
- GÁL, Erika 2003b: Catalogue of recent bird bone collection in the Hungarian Natural History Museum. Part 1: Sphenisciformes through Phoenicopteriformes, *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, 95. 193–203, Budapest.
- GÁL, Erika 2003c: Bird remains from the Cioarei and Bordu Mare Caves (Romania), *Archaeofauna*, 12. 183–192, Madrid.
- GÁL, Erika 2004a: Animal bone remains from the Mesolithic site Csomaköz 2. (Ciumești, Romania), in: SÜMEGI, Pál, GULYÁS, Sándor [eds.]: *The geohistory of Bátorliget marshland*, Archaeolingua, 277–278. Budapest.
- GÁL Erika 2004b: Murga–Schanz 13. századi földvár állatcsontleletei, *A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve*, 26. 245–258, Szekszárd.
- GÁL, Erika 2004c: The Neolithic avifauna of Hungary within the context of the Carpathian Basin, *Antaeus*, 27. 273–286.
- GÁL, Erika 2005a: New data to the bird bone artefacts from Hungary and Romania, in: LUIK, Heidi, CHOYKE, Alice M., BATEY, Colleen E., LÖUGAS, Lembi [eds.]: *From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth. Manufacture and Use of Bone Artefacts from Prehistoric Times to the Present*, Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group at Tallinn, 26th-31st of August 2003. *Muinasaja teadus* 15. 325–338, Tallinn.
- GÁL, Erika 2005b: Vogelfunde aus der Festung von Bajcsavár, in: KRAMER, Dieter [ed.]: *Auf Sand gebaut Weitschawar Bajcsa-Vár eine steirische Festung in Ungarn*, Historischen Landeskommission für Steiermark, 120–124+281, Graz.
- GÁL, Erika 2005c: New evidence of fowling and poultry keeping in Pannonia, Dacia and Moesia during the Period of the Roman Empire, in: GRUPE, Gisela, PETERS, Joris [eds.]: *Feathers, grit and symbolism. Birds and humans in the ancient Old and New Worlds*, Proceedings of the 5th Meeting of the ICAZ Bird Working Group, Munich, Germany, 26–30 July, 2004. *Documenta Archaeobiologiae*. 3. Verlag Marie Leidorf GmbH, 301–316, Rahden/Westf.
- GÁL, Erika 2005d: Animal bone remains from archaeological excavations in North-East Hungary, in: GÁL, Erika, JUHÁSZ, Imola, SÜMEGI, Pál [eds.]: *Environmental archaeology in North-East Hungary*, *Varia Archaeologica Hungarica*, 19. 139–174, Budapest.
- GÁL, Erika 2006: The role of archaeo-ornithology in the environmental and animal history studies, in: JEREM, Erzsébet, MESTER, Zsolt, BENCZES, Réka [eds.]: *Archaeological and Cultural Heritage Preservation Within the Light of New Technologies*, Selected papers from the joint Archaeolingua-EPOCH workshop, 27th September 2nd October, 2004, Százhalombatta, Hungary, Archaeolingua Foundation, 48–61, Budapest.

- GÁL, Erika 2007a: Fowling in lowlands. Neolithic and Copper Age bird bone remains from the Great Hungarian Plain and South-East Romania, *Archaeolingua Series Minor*, **24**. 149 o., Budapest.
- GÁL Erika 2007b: Állatsontleletek a Zamárdi–Kút völgyi dűlő (M7-es autópálya-ásatás) 370-es objektumából, in: BELÉNYESY Károly, HONTI Szilvia, KISS Viktória [szerk.]: *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya nyomvonalának balatoni szakaszán Somogy megyében (Zamárdi és Ordacsehi között)*, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézet, 299–308, Budapest.
- GÁL, Erika 2007c: Bird remains from archaeological sites around Lake Balaton, in: ZATYKÓ, Csilla, JUHÁSZ, Imola, SÜMEGI, Pál [eds.]: *Environmental archaeology in Transdanubia*, Archaeological Institute of the Hungarian Academy of Sciences, *Varia Archaeologica Hungarica*, **20**. 79–96. Budapest.
- GÁL, Erika 2007d: Bird remains, in: Alasdair William Richardson WHITTLE [ed.]: *The Early Neolithic on the Great Hungarian Plain: investigations of the Körös culture site of Ecsegfalva 23, County Békés*, MTA Régészeti Intézete, Budapest. *Varia Archaeologica Hungarica*, **21**. 361–375, Budapest.
- GÁL, Erika 2008a: Nuove ossa animali dalla villa romana (I-III sec. d. C.) di San Potito d'Ovindoli (L'Aquila, Italia), in: GABLER, Dénes, REDŐ, Ferenc [eds.]: *Ricerche archeologiche a San Potito di Ovindoli e le aree limitrofe nell'antichità e nell'alto medioevo*, Ricerche EtnoAntropologiche a San Potito di Ovindoli, Budapest, **24**. XI. 2004. 179–193, L'Aquila.
- GÁL Erika 2008b: A régészeti madártan szerepéneke, módszereinek és alkalmazásainak rövid összefoglalása, in: JEREM Erzsébet, MESTER Zsolt, CSEH Fruzsina [szerk.]: *Okta-tónapok Százhalombattán 2*. *Archaeolingua*, 41–53. Budapest.
- GÁL, Erika 2008c: Broken-winged: fossil and subfossil pathological bird bones from recent excavations, in: MIKLÍKOVÁ, Zora, THOMAS, Richard [eds.]: *Current Research in Animal Palaeopathology*, Proceedings of the Second Animal Palaeopathology Working Group Conference, Nitra, 23-24 September 2004. *BAR International Series*, 1844. 80–86, Oxford.
- GÁL Erika 2008d: A székelykeresztúri késő középkori udvarház állatsont leletei, in: BENKŐ Elek, SZÉKELY Attila [szerk.]: *Középkori udvarház és nemesség a Székelyföldön*, Nap Kiadó, 293–350, Budapest.
- GÁL Erika 2008e: A középkori madarászat régészeti állattani emlékei, in: KUBINYI András, LASZLOVSZKY József, SZABÓ Péter [szerk.]: *Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon: Gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet*, Martin Opitz Kiadó, 109–112, Budapest.
- GÁL, Erika 2008f: Faunal and taphonomic analyses of a Late Pleistocene cavern bird bone assemblage in north-west Hungary. *Geobios*, **41**. 79–90, Lyon.
- GÁL, Erika 2008g: Bone evidence of pathological lesions in domestic hen (*Gallus domesticus* Linnaeus, 1758), *Veterinarija ir Zootechnika*, **41(63)**. 42–48, Kaunas.
- GÁL, Erika 2009a: New bird remains from the prehistoric site of Endrőd 3/6, in: BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika, KOVÁTS, István [eds.]: *Csontvázak a szekrényből / Skeletons from the cupboard, Válogatott tanulmányok a Magyar Archaeozoológusok Visegrádi Találkozóinak Anyagából 2002–2009*, Martin Opitz Kiadó, 35–46, Budapest.

- GÁL, Erika 2009b: Relationships between people and animals during the Early Bronze Age: Preliminary results on the animal bone remains from Kaposújlak–Várdomb (South Transdanubia, Hungary), in: ILON Gábor [szerk.]: *Őskoros Kutatók VI. Összejövetelének konferenciakötete. Kőszeg, 2009. március 19–21. Nyersanyagok és kereskedelem*, ΜΩΜΟΣ VI. Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat – Vas megyei Múzeumok Igazgatósága, 47–63, Szombathely–Budapest.
- GÁL, Erika 2009c: Animal offerings from the Late Copper Age cemetery Budakalász–Luppa csárda, in: BONDÁR, Mária, RACZKY, Pál [eds.]: *The Copper Age cemetery of Budakalász*, Pytheas, 371–378, Budapest.
- GÁL, Erika 2009d: “I hunt chickens, men hunt me.” The biostratigraphy of a shot red fox (*Vulpes vulpes* L.) – A case study, *Journal of Taphonomy*, 7/2–3. 147–153.
- GÁL, Erika 2010a: Taphonomic analysis of bone remains from the Chora of Metaponto, in: BARTOSIEWICZ, László [ed.]: *The Chora of Metaponto 2: Archaeozoology at Pantanello and five other sites*, University of Texas Press, 41–59, Austin.
- GÁL, Erika 2010b: Bird remains from the Chora of Metaponto, in: BARTOSIEWICZ, László [ed.]: *The Chora of Metaponto 2. Archaeozoology at Pantanello and five other sites*, University of Texas Press, 61–69, Austin.
- GÁL, Erika 2010c: Bone artifacts from the Chora of Metaponto, in: László BARTOSIEWICZ [ed.]: *The Chora of Metaponto 2: Archaeozoology at Pantanello and five other sites*, University of Texas Press, 71–86, Austin.
- GÁL, Erika 2010d: Bone artifacts, in: ROBB, Jon [ed.]: *The chora of Croton 1: The Neolithic settlement at Capo Alfieri*, University of Texas Press, 189–196, Austin.
- GÁL, Erika 2010e: Faunal analysis: bones from animals of economic importance, in: ROBB, Jon [ed.]: *The chora of Croton 1: The Neolithic settlement at Capo Alfieri*, University of Texas Press, 149–165, Austin.
- GÁL, Erika 2010f: Bone artefacts from the site of Karancsság–Alsó-rét in Northern-Hungary, in: LEGRAND-PINEAU, Alexandra, SIDÉRA, Izabell, BUC, Natacha, DAVID, Eva, SCHEINSOHN, Vivian [eds.]: *Ancient and Modern Bone Artefacts from America to Russia. Cultural, technological and functional signature*, BAR International Series, 2136. 41–47, Oxford.
- GÁL, Erika 2010g: The fowl in the feast, in: Alexander PLUSKOVSKY [ed.]: *Bestial mirrors*, ViaVIAS 03/2010, Vienna Institute for Archaeological Science, 100–109, Vienna.
- GÁL, Erika 2010h: Animal bone remains from the multi-period site of Hajdúnánás–Fűrjhalom-dűlő Part I. The Sarmathian finds, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 61/1. 207–260, Budapest.
- GÁL, Erika 2010i: Animal bone remains from the multi-period site of Hajdúnánás–Fűrjhalom-dűlő Part II. Finds from the Árpád Period (10th–13th century). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 61/2. 425–444, Budapest.
- GÁL, Erika 2011a: Prehistoric antler- and bone tools from Kaposújlak–Várdomb (South-Western Hungary) with special regard to the Early Bronze Age implements. In: BARON, Justyna, KUFEL-DIAKOWSKA, Bernadeta [eds.]: *Written in Bones. Studies on technological and social contexts of past faunal skeletal remains*, Uniwersytet Wrocławski, 137–164, Wrocław.
- GÁL, Erika 2011b: Avian remains from the 10th–12th century castle Dinogetia–Garvan (South-east Romania). In: KOLOZSI Barbara, SZILÁGY Krisztián Antal [szerk.]: *Sötét idők falvai (8–11. századi települések a Kárpát-medencében): 2006-ban Debrecenben megrendezett konferencia (Proceedings of the international conference “Dark Ages” Villages, 13th–15th February 2006)*, Déri Múzeum, 451–484. Debrecen.

- GÁL, Erika 2012: The first cock crow: on the appearance and spreading of domestic hen (*Gallus gallus f. domestica*) in Hungary, in: ANREITER, Peter, BÁNFFY, Eszter, BARTOSIEWICZ, László, MEID, Wolfgang, METZNER-NEBELSICK, Carola [eds.]: *Archaeological, Cultural and Linguistic Heritage. Festschrift for Erzsébet Jerem in Honour of her 70th Birthday*. Archaeolingua, 207–214. Budapest.
- GÁL, Erika 2013a: Pathological changes in bird bones, in: BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika: *Shuffling Nags, Lame Ducks: The Archaeology of Animal Disease*, Oxbow Books, 216–237, Oxford.
- GÁL, Erika 2013b: Two Bone Artefacts from the Sanctuary of Jupiter Heliopolitanus in Carnuntum (Lower Austria), in: F. LANG [ed]: *The Sound of Bones. Proceedings of the 8th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group in Salzburg 2011*, ArchaeoPlus – Schriften zur Archäologie und Archäometrie an der Paris – Lodron Universität Salzburg, 5. 107–115, Salzburg.
- GÁL, Erika 2013c: Bird bone remains from Bronze Age settlements in the Carpathian Basin, in: M. VICZE, I. Poroszlai – Pál SÜMEGI [eds]: *Hoard, phase, Period. Round table conference on the Koszider problem*, Matrica Múzeum, 193–204, Százhalombatta.
- GÁL, Erika, BARTOSIEWICZ, László 2012: A radiocarbon-dated bone anvil from the chora of Metaponto, southern Italy, *Antiquity*, **85/331**. Project Gallery, Durham.
- GÁL, Erika, CSIPPÁN, Péter, DARÓCZI-SZABÓ, László, DARÓCZI-SZABÓ, Márta 2010a: Evidence of the crested form of domestic hen (*Gallus gallus f. domestica*) from three post-medieval sites in Hungary, *Journal of Archaeological Sciences*, **37**. 1065–1072.
- GÁL, Erika, DIMITRIJEVIĆ, Vesna, KESSLER, Eugen 2003: Bird remains from the Late Pleistocene deposits in Mališina stijena (Montenegro), *Theoretical and Applied Karstology*, **16**. 67–75, București.
- GÁL, Erika, KESSLER, Eugen 2002: Bird remains from the Eneolithic and Iron Age site Borduşani Popina and eneolithic site Hârşova (Southeast Romania), in: BOCHENSKI, Zbigniew M., BOCHENSKI, Zygmunt, STEWART, John Robert [eds.]: *Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Bird Working Group, Kraków, Poland, 11–15 September, 2001*, *Acta zoologica cracoviensia*, **45**. (special issue), 253–262, Kraków.
- GÁL, Erika, KESSLER, Eugen 2003a: Eneolithic bird remains from the tell site of Borduşani Popină, in: POPOVICI, Dragomir, BĂNOIU, Daniela [ed.]: *Archaeological pluridisciplinary researches at Borduşani–Popină*, National Museum of Romanian History, Ialomița County Museum, National Museum Library, *Pluridisciplinary Researches Series*, **6**. 141–154+192–193, București.
- GÁL, Erika, KESSLER, Eugen 2003b: Iron Age bird remains from the tell site of Borduşani–Popină, in: POPOVICI, Dragomir [ed.]: *Archaeological pluridisciplinary researches at Borduşani–Popină*, National Museum of Romanian History, Ialomița County Museum, National Museum Library, *Pluridisciplinary Researches Series*, **6**. Editura Cetatea de Scaun, 155–157, București.
- GÁL, Erika, KESSLER, Eugen 2006: Songbird remains from the Miocene (Middle Sarmatian) site Credința (Dobrugea, South-east Romania), in: CSIKI, Zoltán [ed.]: *Mesozoic and Cenozoic Vertebrates and Paleoenvironments. Tributes to the carrier of Prof. Dan Grigorescu*, Ars Docendi, 117–125, București.
- GÁL, Erika, KOVÁCS Eszter, KOVÁTS István, ZIMBORÁN Gábor 2010b: Kora középkori csontúllók Magyarországról: egy újabb példa az állatsontok hasznosítására, in: GÖMÖRI János, KÖRÖSI Andrea [szerk.]: *Csont és bőr: Az állati eredetű nyersanyagok feldolgozásának története, régészete és néprajza*, Magyar Tudományos Akadémia VEAB Soproni Tudós Társasága, 117–126, Budapest.

- GÁL, Erika, KOVÁCS, Gyöngyi 2011: A walrus-tusk belt plaque from an Ottoman-Turkish castle at Barcs, Hungary, *Antiquity*, **85/329**. Project Gallery, Durham.
- GÁL, Erika, STANC, Simona Margareta, BEJENARU, Luminița 2010c: Bird remains from the 10th-11th century settlement of Oltina (Dobruja, Romania), in: PRUMMEL, Wietske, ZEILER, Jørn T., BRINKHUIZEN, Dick C. [eds.]: *Birds in archaeology, Proceedings of the 6th Meeting of the ICAZ Bird Working Group in Groningen* (23.8–27.8.2008), Barkhuis, 37–44, Groningen.
- GÁL, Judit, HURSTHOUSE, Andrew, CUTHBERT, Simon 2006: Chemical availability of arsenic and antimony in industrial soils, *Environmental Chemistry Letters*, **3/4**. 149–153.
- GÁL, Judit, HURSTHOUSE, Andrew, CUTHBERT, Simon 2007: Bioavailability of Arsenic and Antimony in Soils from Abandoned Mining Area, Glendinning (SW Scotland), *Journal of Environmental Science and Health, Part A*, **42**. 1–13.
- GÁL, Judit, HURSTHOUSE, Andrew, TATNER, Paul, WELTON, Ryan 2008a: Risk assessment for Cobalt and secondary poisoning in the terrestrial food chain: data review and research gaps, *Environment International*, **34**. 821–838.
- GÁL, Judit, MARKIEWICZ-PATKOWSKA, Julita, HURSTHOUSE, Andrew, TATNER, Paul 2008b: Metal uptake by woodlice in urban soils, *Ecotoxicology and Environmental Safety*, **69**. 139–149.
- GALLÓ István, GALLÓ Zsolt, JAKAB Sámuel 2008: Evaluation of the Living Standard on the Basis of an Ecological–Economic–Political System, *Acta Scientiarum Transylvanica – Múzeumi Füzetek, Agronómia*, **16/2**. 27–34, Kolozsvár/Cluj.
- GEIGER, János, PÁL-MOLNÁR, Elemér, MALVIĆ, Tomislav [eds.] 2013: *New Horizons in Central European geomathematics, geostatistics and geoinformatics, Selected studies of the 2011 Croatian-Hungarian Geomathematical Convent, Mórahalom*, GeoLitera, 176 o. Szeged.
- GERTSCH, Brian, ADATTE, Thierry, KELLER, Gerta, TANTAWY, Abel M., ABDEL, Azis, BERNER, Zsolt, MORT, Haidon P., FLEITMANN, Dominik 2010a: Middle and late Cenomanian oceanic anoxic events in shallow and deeper shelf environments of western Morocco, *Sedimentology*, **57**. 1430–1462.
- GERTSCH, Brian, KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, BERNER, Zsolt 2011a: Platinum Group Elements (PGE) Geochemistry of Brazos sections, Texas, in: KELLER Gerta, ADATTE, Thierry [eds.]: *End-Cretaceous Mass Extinction and the Chicxulub Impact in Texas. SEPM (Society for Sedimentary Geology) Special Publication*, **100**. 227–249.
- GERTSCH, Brian, KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, BERNER, Zsolt, KASSAB, A. S., TANTAWY, Abdel A., EL-SABBAGH, A. M., STUEBEN, Doris 2010b: Cenomanian–Turonian transition in a shallow water sequence of the Sinai, Egypt. *International Journal of the Earth Sciences (Geologische Rundschau)*, **99**. 165–182.
- GERTSCH, Brian, KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, GARG, Ramesh, PRASAD, V., BERNER, Zsolt, FLEITMANN, Dominik 2011b: Environmental effects of Deccan volcanism across the Cretaceous–Tertiary transition in Meghalaya, India, *Earth and Planetary Science Letters*, **310**. 272–285.
- GERTSCH, Brian, KELLER, Gerta, Adatte, Thierry, BERNER, Zsolt 2013: The Cretaceous–Tertiary boundary (KTb) transition in NE Brazil, *Journal of the Geological Society, London*, **170**. 249–262, London.

- GHERGARI, Lucreția, GÁL, Judit 2004: Mineralogy of the pollutant products formed in the Mașca exploration area (Lower Iara Valley Basin, Cluj county, Romania), *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geologia*, **XLIX/1**. 53–64, Cluj-Napoca.
- GODET, Alexis, BODIN, Stéphane, FÖLLMI, Karl B., VERMEULEN, Jean, GARDIN, Silvia, FIET, Nicolas, ADATTE, Thierry, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris, VAN DE SCHOOTBRUGGE, Bas 2006: Evolution of the marine stable carbon-isotope record during the early Cretaceous: A focus on the late Hauterivian and Barremian in the Tethyan realm, *Earth and Planetary Science Letters*, **242**. 254–271.
- GORDON, Stacia M, LUFFI, Peter, HACKER, Bradley, VALLEY, J, SPICUZZA, M, KOZDON, R, KELEMEN, Peter, RATSHBACHER, Lothar, MINAEV, Vladislav (2012), The thermal structure of continental crust in active orogens: insight from Miocene eclogite and granulite xenoliths of the Pamir Mountains, *Journal of Metamorphic Geology*, **30**. 413–434.
- GOREA, Maria, CREȚ, Rodica, KRISTÁLY, Ferenc 2011: Microstructure and Properties of Electrotechnical Porcelain, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Chemia*, **56/4**. 97–106.
- GOREA, Maria, KRISTÁLY, Ferenc 2007: Study of the Distribution and Shape of the Pores in Silica Porcelain, *Revista de chimie*, **58/2**. 146–150, București.
- GOREA, Maria, KRISTÁLY, Ferenc, POP, Dana 2005: Characterization of some kaolins in relationship with electric insulator ceramics microstructure, *Acta Mineralogica et Petrographica*, **46**. 9–14, Szeged.
- GÖMZE, A. László, KRISTÁLY, Ferenc 2008: Remnants of organic pore-forming additives in conventional clay brick materials, *Építőanyag*, **60/2**. 34–38, Budapest.
- GÖTZ, Endre, FERENCZI János, FÜLÖP, Alexandrina 2006: Ásványok lumineszcenciája, rá- eső látható fényben egy Bequerel módszeren alapuló készülékkel, *VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 181–186, Kolozsvár.
- GÖTZ, Endre, FERENCZI, John, LUDMAN, Tom 2007: Mineral Luminescence in Visible Spectrum using Becquerel Phosphoroscope, *Journal of the Fluorescent Mineral Society*, **27**. 19–22.
- GÖTZ, Endre, FERENCZI János 2009: Ásványok lumineszcenciája látható fény és hő hatására, *XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Máramarosziget, 2009. április 2–5*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 142–144, Kolozsvár.
- GÖTZE, Jens, MÜLLER, A., POLGÁRI, Márta, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2011: Biosignaturen in Achat/Chalcedon – die Rolle von Mikroorganismen bei der Bildung von SiO₂, *Mineralien-Welt*, **1**. 90–96.
- GRIGORESCU, Dan, CSIKI, Zoltán, 2002a: Geological introduction to the Uppermost Cretaceous continental formations with dinosaurs and other vertebrates of the Hațeg Basin, *7th European Workshop on Vertebrate Paleontology*, Ars Docendi, 51–58, Sibiu.
- GRIGORESCU, Dan, CSIKI, Zoltán 2002b: Field trip itinerary, *7th European Workshop of Vertebrate Palaeontology, Sibiu, Romania, 2–7 July 2002, Abstracts volume and excursions field guide*, 62–69, Bucharest.
- GRIGORESCU, Dan, CSIKI, Zoltán 2006: Ontogenetic Development of *Telmatosaurus transsylvanicus* (Ornithischia: Hadrosauria) from the Maastrichtian of the Hațeg Basin, Romania - Evidence from the Limb Bones, *Hantkeniana*, **5**. 20–26, Budapest.

- GULÁCSI Zoltán 2006: A „Paleozoos képződmények”, „Kréta képződmények” és „Hidrotermális telérek” című fejezetek társszerzője, in: BALLA Zoltán, GYALOG László [szerk.]: *A Mórágai rög északkeleti részének földtana*, Magyarország tájegységeinek földtani térképe sorozat, Magyarázó, Magyar Állami Földtani Intézet, 48–65, 75–78, 82–84, Budapest.
- GUO, Huaming, SHEN, Z., ZHANG, Bo, LI, Yuang, WANG, G., BERNER, Zsolt, TANG Xiaohui, NORRA, Stefan 2010 Geochemical and hydrological controls of As distribution in shallow groundwaters from the Hetao Basin, Inner Mongolia, China, in: BIRKLE P., TORRES-ALVARADO, I. S. [eds.] *Proceedings of the 13th International Conference on Water-Rock Interaction, WRI-13, Guanajuato, Mexico, 16–20 August 2010*. Balkema, CRC Press Taylor& Francis Group, 383–386, Balkema.
- GUO, Huaming, STUEBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2006: Removal of arsenic from aqueous solution by natural siderite and hematite, *Applied Geochemistry*, **22**. 1039–1051.
- GUO, Huaming, STUEBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2007a: Arsenic removal from water using natural iron mineral-quartz sand columns, *Science of the Total Environment*, **377**. 142–151.
- GUO, Huaming, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2007b: Adsorption of arsenic (III) and arsenic (V) from groundwater using natural siderite as the adsorbent, *Journal of Colloid and Interface Sciences*, **315**. 47–53.
- GUO, Huaming STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt, KRAMAR, Utz 2008: Adsorption of arsenic species from water using activated siderite-hematite column filters, *Journal of Hazardous Materials*, **151**. 628–635.
- GUO, Huaming, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt, YU, Quingchun 2009: Characteristics of arsenic adsorption from aqueous solution: Effect of arsenic species and natural adsorbents, *Applied Geochemistry*, **24**. 657–663.
- GUO, Huaming M., YU, Quingchun C., WANG, H. L., STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2007: Adsorption characteristics of arsenic species from aqueous solution on natural solid, *Proceedings of the twelfth international symposium on water rock interaction WRI-12, 31.07.-05.08.2007, Kunming, China*, Balkema Publishers, 1053–1057.
- GUO, Huaming, ZHANG, Bo, LI, Yuang, BERNER, Zsolt, TANG, Xiaohui, NORRA, Stefan, STÜBEN, Doris 2011: Hydrogeological and biogeochemical constrains of arsenic mobilization in shallow aquifers from the Hetao basin, Inner Mongolia, *Environmental Pollution*, **159**. 876–883.
- GYILA Sándor, CSIGE István, MAKFALVI Zoltán, ZÓLYA László 2007: Helyzetkép a Kovászna megyei CO²-emanációk (mofetták) hasznosítását célzó kutatásokról, **IX. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Buziásfürdő, 2007. március 29. – április 1.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 194–197, Kolozsvár.
- GYÖRFI, István 2006: Seismic constraints on the geological evolution of the McArthur River region in view of the tectonics of the Eastern Athabasca Basin, Northern Saskatchewan, *Dissertation Abstracts International*, **67/10**. 230 o.
- GYÖRFI István 2009: Az Erdélyi-medence szerkezetfejlődésének főbb szakaszai és szénhidrogén-potenciálja különös tekintettel a Székelyföldre, XI. Székelyföldi Geológus Találkozó, *Agora Füzetek*, **4**. 15–21, Székelyudvarhely.
- GYÖRFI, István, Hajnal, Zoltan 2010: *Seismic Methods in Uranium Exploration: A case study from Mc.Arthur River, Saskatchewan, Canada*, Lambert Academic Publishing, 228 o.

- GYÖRFLI, István, HAJNAL, Zoltán, WHITE, D., ROBERTS, B. 2004: High-resolution 2D and 3D seismic imaging of structurally complex hardrock environments hosting high-grade uranium ore, Athabasca Basin, Canada. *SEG Technical Program Expanded Abstracts*, **2004**. 1163–1166.
- GYÖRGY Csaba, BARTHA István-Róbert, DÉNES Szilárd 2013: A Brüll-kilátói feltárás makrofaunája, in: *XV. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Beszterce, 2013. április 4–8*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 125–129, Kolozsvár.
- HADNAGY Árpád 2010: Sedimentological, mineralogical investigations in recent alluvia originating from the Harghita Mountains, Eastern Carpathians, in: SZAKÁL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csik County Nature and Conservation Society, 159–167. Sfântu Gheorghe – Miercurea Ciuc – Târgu Mureş.
- HADNAGY Árpád 2012: Felsőpián geológiai, ásványtani viszonyainak áttekintése (aranyosítás). *Geoda, A Magyar Minerofil Társaság folyóirata*, **XII/1**. 3–10, Miskolc.
- HADNAGY Árpád, KOVÁCS Alpár 2011: A felsőpiáni (Olahpián) aranyosítás – nehézasványosítás. In: Terepgyakorlat vezető-oktatói segédanyag. Kincsünk a környezetünk. Föld és Környezettudományi terepi-tavaszi gyakorlat Dél-Erdélyben. *Agora füzetek*, **6**. Sapientia Hungariae Alapítvány, 61–64, Székelyudvarhely.
- HACKER, Bradley, LUFFL, Peter, LUTKOV, Valery, MINAEV, Vladislav, RATSCHBACHER, Lothar, PLANK, Terry, DUCEA, Mihai, PATINO-DOUCE, Alberto, MCWILLIAMS, Michael, METCALF, Jim 2005: Near-ultrahigh pressure processing of continental crust; Miocene crustal xenoliths from the Pamir, *Journal of Petrology*, **46**. 1661–1687.
- HACKER, Bradley R, MEHL, Luc, KELEMEN, Peter B, RIOUX, Matthew, BEHN, Mark D, LUFFL, Peter 2008: Reconstruction of the Talkeetna intraoceanic arc of Alaska through thermobarometry, *Journal of Geophysical Research-Solid Earth*, **113**. 16 o.
- HAJNAL, Zoltán, GYÖRFLI, István, TAKÁCS, Ernő, WHITE, Donald, ANNESLEY, Irvine 2004: Styles and scales of deformation associated with the western margin of the Trans-Hudson Orogen, Canada imaged by coincident regional, high-resolution 2D and 3D seismic surveys, *SEG Technical Program Expanded Abstracts*, **2004**. 521–524.
- HARANGI Szabolcs, MOLNÁR Mihály, VINKLER Anna Paula, KISS Balázs, FUTÓ István, VODILA Gergely, TIMOTHY Jull 2010: A Csomád vulkán utolsó kitérésének radiokarbon kormeghatározása, *VI. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Nyíregyháza, 2010. április 22–24*. Bessenyei György Könyvkiadó, 499–504, Nyíregyháza.
- HARTMANN, Jens, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris, HENZE, Norbert 2005: A statistical procedure for the analysis of seismotectonically induced hydrochemical signals: A case study from the Eastern Carpathians, Romania, *Tectonophysics*, **405**. 77–98.
- HÍR, János, VENCZEL, Márton 2005: New Middle Miocene vertebrate localities from Subpiatră (Bihar District, Romania), *Acta Palaeontologica Romaniaae*, **5**. 211–221, Bucureşti.
- HAVLICEK, Elena, BECZE-DEÁK, Judit 2002: Archéopédologie: un terme compliqué pour une discipline complexe? *Tracés (Travaux et recherches archéologiques sur les Cultures, les Espaces et les Sociétés)*, *Technologies archéologiques*, **17**. 12–16, Neuchâtel.
- HAVLICEK, Elena, ROLLI, Marc, BECZE-DEÁK, Judit 2003: Etude paléoenvironnementale. In: WÜTHRICH, Sonia: Saint-Aubin/Derrière la Croix. Un complexe mégalithique durant le Néolithique moyen et final, Neuchâtel, *Service et Musée Cantonal d'Archéologie (Archéologie neuchâteloise)*, **29**. 113–181, Neuchâtel.

- HOOKER, John N., LAUBACH, Stephen E., KAYLOR, Autumn, EICHHUBL, Peter, FALL, András 2011: Size, Spacing, and Opening History of Natural Fractures: Preliminary Results from the El Alamar Formation, Northeastern Mexico, GCAGS (Gulf Coast Association of Geological Societies) Transactions, 233–244.
- HORODYSKYJ, Ulyana, LEE, Cin-Ty A, LUFFL, Peter, 2009: Geochemical evidence for exhumation of eclogite via serpentinite channels in ocean-continent subduction zones, *Geosphere*, **5**. 426–438.
- IOVEA, Mihai, OAIÉ, Gheorghe, RICMAN Călin, MATEIAȘI Gabriela, NEAGU, Marin, SZOBOTKA, Ștefan, DULIU, Octavian G. 2009: Dual energy X-ray computer axial tomography and digital radiography investigation of cores and other objects of geological interest, *Engineering Geology*, **103**. 119–126.
- IOVEA, Mihai, NEAGU, Marin, DULIU, Octavian G, OAIÉ, Gheorghe, SZOBOTKA, Ștefan, MATEIAȘI Gabriela 2011: A dedicated on-board dual-energy computer tomograph, *Journal of Nondestructive Evaluation*, **30**. 167–171.
- JAKAB Gyula, LACZKÓ Attila-Albert, ZÓLYA Éva Gabriella, ZÓLYA László Attila, PÁL-MOLNÁR Elemér, ZAKARIÁS László 2005: A Székelyföld érctelepei, *Földtani Közlöny*, **135/3**, 459–478, Budapest.
- JAKAB Sámuel 2002: *Talajtan*. Szent István Egyetem, Kertészettudományi Kar Határon Túli Levelező Tagozat, 194 o. Budapest–Marosvásárhely.
- JAKAB Sámuel 2003a: *Termőföldünk az őstevény*, Mentor Kiadó, 250 o. Marosvásárhely.
- JAKAB Sámuel 2003b: *A Székelyföld termőtalajkincse, tájegységeinek talajtársulásai, Múzeumi füzetek. Új sorozat*, **12**. 65–70, Kolozsvár.
- JAKAB Sámuel 2006: A lejtő alakjának hatása a talaj felmelegedésére, *Acta Scientiarum Transylvanica – Múzeumi Füzetek, Agronómia*, **14/2**. (2005–2006) 17–24, Kolozsvár/Cluj.
- JAKAB Sámuel 2007: Chrono-toposequence of soils on the river terraces in Transylvania (Romania), *Catena, A Cooperation Journal of the International Union of Soil Sciences*, **71/3**. 406–410.
- JAKAB Sámuel 2010a: A Mezőség talajtakarójának antropogén hatású változása az évszázadok folyamán (Changes in the Soil Cover of the Transylvanian Plain over the Centuries), *Acta Scientiarum Transylvanica – Múzeumi Füzetek, Agronómia*, **17–18/2**. (2009–2010), 5–19, Kolozsvár/Cluj.
- JAKAB Sámuel 2010b: Erdély talajtakarójának változása az emberi tevékenység hatására, in: SZILASSI Péter, HENITS László [szerk.]: *Tájváltozás értékelési módszerei a XXI. Században*, Tudományos konferencia és műhelymunka tanulmányai, *Földrajzi tanulmányok*, **5**. 277–289, Szeged.
- JAKAB Sámuel 2011: A Mezőség talajtakarójának antropogén hatású változása az évszázadok folyamán, *Múzeumi Füzetek, Acta scientiarum Transylvanica, Agronómia*, **17–18/2**. (1909–1910) 5–19, Kolozsvár/Cluj.
- JAKAB Sámuel, FAZAKAS Csaba 2012: Dombvidékeink talajtani viszonyai különös tekintettel a talajvédelemre, *Collegium geographicum, különszám, Tiszteletkötet Dr. Tövissi József 85. születésnapjára*, 77–84, Kolozsvár.
- JAKAB Sámuel, FAZAKAS Csaba, FÜLEKY György 2011: Andosols of the East Carpathian Volcanic Range, *Acta Universitatis Sapientiae, Agriculture and Environment*, **3**. 110–121. Cluj-Napoca.
- JAKAB Sámuel, FÜLEKY György 2004: *Környezetvédelem-talaj*, Többnyelvű fogalomtár sorozat, Nemzeti Tankönyvkiadó, 174 o. Budapest.

- JAKAB Sámuel, FÜLEKY György, KENTELKY Endre, FEHÉR Olga 2004: A Soil Toposequence of the Gurghiu Mountains, *Buletinul Universității de Științe Agricole și Medicina Veterinară Cluj-Napoca, seria Horticultura*. **61**. 384–385, Cluj/Napoca.
- JAKAB Sámuel, JAKAB András 2008: A városi szennyvíziszap, mint szervesstratégia-forrás, *Acta Scientiarum Transylvanica – Múzeumi Füzetek, Agronómia*, **16/2**. 43–55, Kolozsvár/Cluj.
- JAKAB Sámuel, JAKAB András 2010: Effects of the Zeolitic Tuff on the physical characteristics of Haplic Luvisol and the quality of fruits on the apple orchards, *Acta Universitatis Sapientiae, Agriculture and Environment*, **2**. 31–37, Cluj-Napoca.
- JAKAB Sámuel, KOVÁCS Loránt 2006: Földhasznosítás, földértékelés a Nyárádméntén, **VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 207–210, Kolozsvár.
- JAKAB Sámuel, KRÉZSEK Júlia 2008: *Talajtani és agrokémiai gyakorlatok*, University Press, 63 o., Târgu Mureș.
- JAKAB Sámuel, KUPÁN Edith, IMREH Attila 2007: Nyárádmente mezőgazdasága természeti adottságokhoz alkalmazkodó fejleszthetőségének fő irányvonalai, *Acta Scientiarum Transylvanica – Múzeumi Füzetek, Agronómia*, **15/2**. 5–18, Kolozsvár/Cluj.
- JAKAB Sámuel, LUKÁCS Balázs 2006: A magyar felsőfokú agrároktatás Erdélyben, in: ILLYÉS Szilárd, TAMÁSNE SZABÓ Csilla [szerk.]: *Az Erdélyi Magyar Tudomány Történetéből*, A Magyar Tudomány Napja Erdélyben 2005. évi fórumán elhangzott előadások, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 189–196, Kolozsvár.
- JÁNOSI Csaba 2002: Az Olt felső szakaszának tájfejlődése, in: JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, SOLYOM László [szerk.]: *Az Olt*, Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, 8–13 Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, BERSZÁN József, PÉTER Éva 2009: Székelyföld borvizei, in: JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva [szerk.]: *Székelyföld borvizei*, Polgár-Társ Alapítvány–CSTTE, 9–150, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, BERSZÁN József, PÉTER Éva 2011: A Csomád-hegység ásványvizes fürdői, *Acta Siculica*, **2011**. 41–56, Sepsiszentgyörgy
- JÁNOSI Csaba, BERSZÁN József, PÉTER Éva 2012: Székelyföld széndioxid gázömléseinek katasztere, *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve, Természettudományok*, **VIII**. 355–374, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, BERSZÁN József, PÉTER Éva 2013: *Székelyföld fürdői*, Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, 215 o. Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, ELEKES Tibor 2010: Székelyland – A short overview, in: SAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc: *Mineralogy of Székelyland, Esteren Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, 11–16, Sfântu Gheorghe – Miercurea Ciuc – Târgu Mureș.
- JÁNOSI Csaba, PÉTER Elek, BERNER Zsolt, STÜBEN, Doris 2003: A Hargita-hegység és környéke ásványvizes fürdői, in: *A Hargita hegység és környéke ásványvizes fürdői*, Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, 5–79, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva 2005: Székelyföld fürdői, in: JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, HERCZEG Ágnes, TAKÁCS Edvárd [szerk.]: *Székelyföldi fürdők és gyógyhelyek*, Ars Topia Alapítvány – Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület – B. K. L. Kiadó, 53–180, Budapest–Csíkszereda–Szombathely.

- JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, BERSZÁN József, JÁNOSI Kincső 2007: Az Alcsiki- és a Kászoni-medence ásványvizei és gázömlései, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve, Humán és Természettudományok*, **2006**. 343–356, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, BERSZÁN József, JÁNOSI Kincső 2008: A Felcsiki-medence és Gyimes ásványvizei és gázömlései, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve, Természettudományok*, **IV.** (2007–2008) 219–236, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, BERSZÁN József, JÁNOSI Kincső 2009a: Udvarhelyszék ásványvizei, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve, Természettudományok*, **V.** 221–232, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, BERSZÁN József, JÁNOSI Kincső 2009b: Székelyföld palackozott ásványvizei, in: JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva [szerk]: *Székelyföld borvizei*, Polgár-Társ Alapítvány – CSTTE, 151–186, Csíkszereda.
- JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva, JÁNOSI Kincső 2006: Székelyföldi fürdők, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve, Természettudományok*, **2005**. 583–596, Csíkszereda.
- JIPA, Dan C, SZOBOTKA, Stefan, BRUSTUR Titus, MELINTE, Mihaela, AVRAM, Corina, Maximov G. 2006a, Sedimentarea litorală neogen superioară în Bazinul Dacic, in: JIPA, Dan C. [ed.]: *Bazinul Dacic – Arhitectură sedimentară, evoluție, factori de control*, 135–164, București.
- JIPA, Dan C, SZOBOTKA, Ștefan, BRUSTUR Titus, UNGUREANU Cosmin, CONSTANTINESCU, Damian 2006b: Faciesul de point-bar din cariera Jilt: model al sedimentării laterale fluviale, in: JIPA, Dan C. [ed.]: *Bazinul Dacic – Arhitectură sedimentară, evoluție, factori de control*, 171–191, București.
- KALMÁR János 2002: Üledékföldtani adatok a százhalmattai Sánc-hegy területéről, *Földtani közlöny*, **132/3–4**. 383–399, Budapest.
- KALMÁR, János 2010: Mineral raw materials and Environmental Geology, in: BASHIR, E. M., CSONTOS P. [eds.]: *Explanatory booklets for the Geological Map of Libya, sheets: Rabiyanah, Al Kufra, Hassi Nofou, South Kufra, Bir al Sulaya, Jabal al Sharif, Matan as Sarah, East Matan as Sarah, West Irq al Idrisi, Irq al Idrisi, East Irq al Idrisi, South Irq al Idrisi*, Industrial Research Centre, Tripoli, Libya.
- KALMÁR János, FÜGEDI Ubul, DOROTAN Dóra 2012: Geokémiai háttértértekek a Láposfolyó vízgyűjtőjében, Erzsébetbánya (Băiuț) térségében, **XIV. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Arad, 2012. március 29. – április 1.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 173–177, Kolozsvár.
- KALMÁR János, KOVÁCS-PÁLFFY Péter 2008a: A Cikó-hegy (Țicău) metaeruptív kőzetei: a leptinitek, **X. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 161–166, Kolozsvár.
- KALMÁR, János, KOVÁCS-PÁLFFY Péter 2008b: Geochemical study of leptinites from Stejera (Romania), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **3/1**. 49–64, Baia Mare.
- KALMÁR János, KUTI László, Pocsai Tamás 2012: A ceglédberceli útbevágás kvarter üledékeinek ásványtani, üledékföldtani és ökoszervezeti vizsgálata, *Földtani közlöny*, **142/3**. 269–285, Budapest.
- KALMÁR János, KUTI László, SZENDREINÉ KOREN Eszter 2012: Erdőtallajok kifejlődése különböző erdőállományoknál a Bükk hegységben, *Erdészeti Szakkonferencia és Erdészetalálkozó 2012. október 19–20. Szászrégen*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 29–45, Kolozsvár.

- KALMÁR János, KUTI László, VATAI József 2011: Környezetföldtan hegyvidéken: a Szilágysomlyói Magura mint mintaterület, *XIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 202–205, Kolozsvár.
- KALMÁR, János, MACOVEI, George 2011: Lithology, sequences and geochemical background in Upper Oligocene outcrops, Rogoz (Maramureş County, Romania), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **6/2**. 303–312, Baia Mare.
- KALMÁR János, MARÓTI Éva 2008a: Római kori falak anyaga, szerkezete és az építkezés periódusai Ulcisia Castra (Szentendre) katonai táborának területén, *Építőanyag*, **59/2**. 30–37, Budapest.
- KALMÁR János, MARÓTI Éva 2008b: Date privind mediul natural din imprejurimile Ulcisiei Castra pe baza ceretărilor arheologice și geologice, *Environment & Progress*, **VII**. 66–72, Cluj-Napoca.
- KALMÁR János, PETRESCU, Iustinian, SZENDREINÉ KÖREN Eszter 2006: Az erdőtalajképződés ásványtani vonatkozásai a Visegrádi-hegységben, a pilisszentlászlói mintaterületek eruptive kőzetösszletein, *Agrokémia és Talajtan*, **55/2**. 367–380, Budapest.
- KALMÁR János, SZENDREINÉ KÖREN Eszter, BAKACSI Zsófia 2008: A bükk-hegységi vörös agyag, mint talajképző üledék, *X. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 167–171, Kolozsvár.
- KALMÁR János, SZURKOS Gábor 2003: Üledékképződés és közettéválás a dél-budai Kiscelli Agyag Formációban, a IV. sz. metró nyomvonalán mélyült fúrásokban, *A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése 2000–2001*. 107–123. Budapest.
- KAMINSKI, Michael A., SILYE, Lóránd, KENDER, Severyn 2005: Miocene deep-water agglutinated foraminifera from ODP Hole 909C: Implications for the paleoceanography of the Fram Strait area, Greenland Sea, *Micropaleontology*, **51/5**. 373–403, New York.
- KAMINSKI, Michael A., SILYE, Lóránd, KENDER, Severyn 2009: Miocene deep-water agglutinated foraminifera from the Lomonosov Ridge and the opening of the Fram Strait, *Micropaleontology*, **55/2–3**. 117–135, New-York.
- KAZÁR, Emese, VENCZEL, Márton 2003: Kentriodontid remains (Cetacea: Odontoceti) from the Middle Miocene of Bihor County, Romania, *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **30**: 39–66.
- KAZÁR Emese, VREMIR Matej, CODREA Vlad 2004: Dolphin remains (Cetacea: Odontoceti) from the Middle Miocene of Cluj-Napoca, Romania, *Acta Palaeontologica Romaniae*, **4**. 179–189, Cluj-Napoca.
- KELLER, Gerta, ABRAMOVICH, Sigal, ADATTE, Thierry, BERNER, Zsolt 2011: Biostratigraphy, Age of Chicxulub Impact and Depositional Environment of the Brazos River KTB Sequences, in: KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry [eds.]: End-Cretaceous Mass Extinction and the Chicxulub Impact in Texas, *SEPM (Society for Sedimentary Geology) Special Publication*, **100**. 81–122.
- KELLER, Gerta, ABRAMOVICH, Sigal, BERNER, Zsolt, ADATTE, Thierry 2008a: Biotic effects of the Chicxulub impact, K-T catastrophe and sea level change in Texas, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **271**. 52–68.
- KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, BAUM, Gerald, BERNER, Zsolt 2008b: Reply to ‘Chicxulub impact predates K–T boundary: New evidence from Brazos, Texas’ Comment by Schulte, P. et al, *Earth and Planetary Science Letters*, **269**. 621–629.

- KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, BERNER, Zsolt, CHELLAI, El Hassane, STUEBEN, Doris 2008c: Oceanic events and biotic effects of the Cenomanian–Turonian anoxic event, Tarfaya Basin, Morocco, *Cretaceous Research*, **29**. 976–994.
- KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, BERNER, Zsolt, HARTING, Markus, BAUM, Gerald, PRAUSS, Micheal, TANTAWY, Abdel, STÜBEN, Doris 2007a: Chicxulub impact predates K-T boundary: New evidence from Brazos, Texas, *Earth and Planetary Science Letters*, **255**. 339–356.
- KELLER, Gerta; ADATTE, Thierry, STINNESBECK, Wolfgang, STÜBEN, Doris; BERNER, Zsolt; KRAMAR, Utz, HARTING, Markus 2004a: More evidence that the Chicxulub impact predates the K/T mass extinction, *Meteorites & Planetary Science*, **39/7**. 1127–1144.
- KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry, TANTAWY, Abdel A., BERNER, Zsolt, STINNESBECK, Wolfgang, STUEBEN, Doris, LEANZA, Hector A. 2007b: High stress late Maastrichtian early Danian paleoenvironment in the Neuquén Basin, Argentina, *Cretaceous Research*, **28**. 939–960.
- KELLER, Gerta, BERNER, Zsolt, ADATTE, Thierry, STÜBEN, Doris 2004b: Cenomanian–Turonian and $\delta^{13}\text{C}$, and $\delta^{18}\text{O}$, sea level and salinity variations at Pueblo, Colorado, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **211**. 19–43.
- KERN Zoltán, FÓRIZS István, NAGY Balázs, KÁZMÉR Miklós, GÁL Andrea Adél, PALCSÚ László, SZÁNTÓ Zsuzsanna 2004a: Az elmúlt évezred klimatikus ingadozásainak részletes vizsgálata a Bihar-hegységi Eszkimó-jégbarlang környezetében, *A magyar földrajz kurrens eredményei, II. Magyar Földrajzi Konferencia*, 1–15, Szeged.
- KERN, Zoltán, FÓRIZS, István, NAGY, Balázs, KÁZMÉR, Miklós, SZÁNTÓ, Zsuzsanna, GÁL, Andrea Adél, PALCSÚ, László, MOLNÁR, Mihály: 2004b: Late Holocene Environmental Changes Recorded at Ghețarul de la Focul Viu, Bihor Mts, Romania, *Theoretical and Applied Karstology*, **17**. 51–60, București.
- KESSLER Jenő 2008. A Kárpát-medence madárvilágának kialakulása, *Magyar Tudomány*, **169/10**. 1120–1126, Budapest.
- KESSLER Jenő 2009a: Új eredmények a Kárpát-medence neogén és negyedidőszaki madárvilágához, I. *Földtani közlöny*, **139/1**. 67–82, Budapest.
- KESSLER Jenő 2009b: Új eredmények a Kárpát-medence neogén és negyedidőszaki madárvilágához II. *Földtani közlöny*, **139/3**. 251–271, Budapest.
- KESSLER, Eugen 2009c: The oldest modern bird (Ornithurinae) remains from the Early Oligocene of Hungary, *Fragmenta Palaeontologica Hungarica*, **27**: 93–96, Budapest.
- KESSLER Jenő 2009d: Madárevolúció, fajképződés, fajoltó, kihalás vagy változás? *Magyar Tudomány*, **170/5**. 586–595, Budapest.
- KESSLER Jenő 2010a: Új eredmények a Kárpát-medence neogén és negyedidőszaki madárvilágához III. *Földtani közlöny*, **140/1**. 53–72, Budapest.
- KESSLER Jenő 2010b: Madáreredet és evolúció új szemzőgből nézve, *Magyar Tudomány*, **171/6**. 650–662, Budapest.
- KESSLER, Eugen, GRIGORESCU, Dan, CSIKI, Zoltán 2005: *Elopteryx* revisited – a new bird-like specimen from the Maastrichtian of the Hateg Basin (Romania), *Acta Paleontologica Romaniaae*, **5**. 249–258, București.
- KESSLER, Eugen, HÍR, János 2009: A new anserid species from the Neogene of Hungary, *Fragmenta Palaeontologica Hungarica*, **27**. 97–101, Budapest.

- KESSLER Jenő, HÍR János 2012a: Észak-Magyarország madárvilága a miocénben I. *Földtani közlöny*, **142/1.** 67–78, Budapest.
- KESSLER Jenő, HÍR János 2012b: Észak-Magyarország madárvilága a miocénben I. *Földtani közlöny*, **141/2.** 149–168, Budapest.
- KESSLER, Eugen, VENCZEL, Márton 2009: Bird remains from the Middle Miocene of Subpiatră (W-Romania), *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **XXXVI.** 27–36 Oradea.
- KESSLER, Eugen, VENCZEL, Márton 2011: A new passeriform bird from the Middle Miocene of Subpiatră (W-Romania), *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **XXXVIII.** 17–22, Oradea.
- KIS Boglárka-Mercedesz 2011: The Mineral Water Database of the East Carpathians, *Collegium Geographicum*, **9.** 49–55, Kolozsvár.
- KIS, Boglárka Mercedesz, BACIU, Călin 2012: Sós kutak az Erdélyi-medence keleti peremén, *A Kárpát-medence ásványvizei*, **IX.** Nemzetközi Tudományos Konferencia, *Herkulesfürdő*, 111–117, Csíkszereda.
- KIS, Boglárka-Mercedesz, BACIU, Călin 2013a: The mineral waters from the Eastern Carpathians: a chemical review, *Ecoterra*, **36.** 9–16, Cluj-Napoca.
- KIS, Boglárka-Mercedesz, BACIU, Călin 2013b: A hydrochemical approach to the mineral waters from the Eastern Carpathians, *Ecoterra*, **35.** 8–14, Cluj-Napoca.
- KIS, Boglárka-Mercedesz, BACIU, Călin, KÉKEDY-NAGY, Ladislau 2013: A statistical approach to the mineral waters of Transylvanian Basin-Eastern Carpathians boundary, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Studia Ambientum*, **2013/1–2.** Cluj-Napoca.
- KIS, Boglárka Mercedesz, CZELLE CZ, Boglárka T., BACIU Călin, KÉKEDY-NAGY László, 2012: Hydrogeochemical features of some mineral waters at the contact between Hatghita Mts. (Eastern Carpathians) and the Transylvanian Basin, *Procedia Environmental Sciences*, **14.** 195–206.
- KIS Boglárka Mercedesz, KÁRMÁN Krisztina 2012: Székelyföldi ásványvizek stabilizotóp-geokémiai kutatása, **XIV.** *Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Arad, 2012. március 29. – április 1.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 181–185, Kolozsvár.
- KIS Boglárka-Mercedesz, KÁRMÁN Krisztina 2013, Adatok a székelyföldi ásványvizek stabilizotóp geokémiai kutatásához, *Acta Siculica*, **2012–2013.** 33–38, Sfântu Gheorghe.
- KIS Boglárka-Mercedesz, KÁRMÁN Krisztina, SZABÓ Zoltán 2013: Ásványvizek Beszterce környékén, in: **XV.** *Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Beszterce, 2013. április 4–8.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 144–147, Kolozsvár.
- KIS Boglárka, SZÁSZ Árpád, PÁL Zoltán 2007: Ásványvíz definíciók és besorolások fejlődése. A TDS alapú jelenlegi besorolás problémái egy észak-erdővidéki vizsgálat tükrében, *Acta Siculica*, **2007.** 37–48, Sepsiszentgyörgy.
- KIS Boglárka, SZÁSZ Árpád, PÁL Zoltán, CZELLE CZ Boglárka, SZÉKELY Borbála, DANIEL Mária, FEKETE Zsombor 2007a: Ásványvíz meghatározások erdővidéki források tükrében, *A Miskolci Egyetem Közleményei, A. Bányászat*, **72.** 65–80, Miskolc.
- KIS Boglárka, SZÁSZ Árpád, PÁL Zoltán, CZELLE CZ Boglárka, SZÉKELY Borbála, DANIEL Mária, FEKETE Zsombor 2007b: Ásványvíz-meghatározások erdővidéki források tükrében, *Ásványvíz üdítőital gyümölcslé: Alkoholmentes italok*, **8/3.** 40–45.

- KIS Boglárka, SZÉKELY Borbála 2008a: Erdővidéki ásványvizek évszakos felmérése geológiai és meteorológiai hatások függvényében, *XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 177–182, Kolozsvár.
- KIS Boglárka, SZÉKELY Borbála 2008b: Geológiai és meteorológiai determináltság vizsgálata – erdővidéki ásványvíz-előfordulások példája, *IV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, I.* 319–326, Debrecen.
- KIS Boglárka, SZÉKELY Borbála, PÁL Zoltán 2008: Erdővidéki ásványvizek fizikai-kémiai tulajdonságainak földtani szempontú elemzése, *A Kárpát-medence ásványvizei. V. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, 91–102, Csíkszereda.
- KISGYÖRGY Zoltán 2006: Székelyföld lignittelepei, *Földtani közlöny*, **136/3.** 451–460, Budapest.
- KISGYÖRGY Zoltán 2013: *Háromszéki borvizeskönyv. Ásványvíz-sokadalom a Kárpát-kanyarban*, Háromszék Vármegye Kiadó, 191 o. Sepsiszentgyörgy.
- KISS Lajos, MOLNÁR Jenő Pál, TÜRK István 2002: Alépítmény-diagnosztika. A dinamikus alakváltozási modulus, *Mélyépítő tükrökép magazin*, **2003/4.** 16–18, Budapest.
- KÓBOR, Balázs, GEIGER, János, GÖSSLER, Walter, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2002: Radioactive characteristics of the Liassic coal of Pécsbánya and effects of its mining on the environment (Mecsek Mts. – South Hungary), *Acta Mineralogica Petrographica*, **43.** 59–63, Szeged.
- KÓBOR, Balázs, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2003: Radiological effects of the coal mining on the environment in the Mecsek Mts. *Proceedings of the 10th Symposium on Analytical and Environmental Problems*, 91–95, Szeged.
- KOCSEKHA, István, GÖMZE, László A., KRISTÁLY, Ferenc, GÉBER, Róbert, GYÖRFFY, Bálint 2013: Effect of organic additives on friction properties of clay based compounds, *Materials Science Forum*, **729.** 403–408.
- KOCSEKHA, István, KRISTÁLY Ferenc 2010: Effects of Extruder Head's Geometry on the Properties of Extruded Ceramic Products, *Materials Science Forum*, 499–504.
- KORODI Enikő 2003: A Hesdát-szurdok (a Torda-hasadék és az Aranyos között) földtani felépítésének és morfológiájának összefüggései, *Műszaki szemle*, **24.** 22–37, Kolozsvár.
- KORODI Enikő 2007: Mállási folyamatok és geológiai rizikók a Hesdát-szurdok területén, *III. Kárpát-medencei Környezettudományi konferencia, 2007. március 29. – 31. Kolozsvár*, Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem, 246–252, Kolozsvár.
- KORPÁS, László, KOVÁCS-PÁLFFY, Péter, LANTOS, Miklós, FÖLDVÁRI, Mária, KORDOS, László, KROLOPP, Endre, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2003: A budai vár-hegy édesvízi mészkövének szedimentológiája; geokémiája; kronológiája és paleokarst fejlődése. *Karsztfelődés*, **VIII.** 81–105, Szombathely.
- KORPÁS, László, KOVÁCS-PÁLFFY, Péter, LANTOS, Miklós, FÖLDVÁRI, Mária, KORDOS, László, KROLOPP, Endre, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2004: Sedimentology, geochemistry, chronology and palaeokarst evolution of Quaternary thermal lacustrine travertine. An integrated case study from Vár-hegy, Budapest, Hungary, *Földtani Közönlöny*, **134/4.** 541–562, Budapest.
- KOVÁCS Gábor, PÁL-MOLNÁR Elemér 2005: A Ditrói Alkáli Masszívum granitoid közetek petrogenézise, *Földtani Közönlöny*, **135/1.** 121–143.

- KOVÁCS, Sándor, DOSZTÁLY, L., GULÁCSI, Zoltán, LESS, György, PELIKÁN Pál 2003: Olistostrome/mélanges – an overview of the problematics and preliminary comparison of such formations in Yugoslavia and NE Hungary, *Slovak Geological Magazin*, **9/1**, 3–21.
- KOVÁCS Sándor, HAAS János, SZEBÉNYI Géza, GULÁCSI Zoltán, PELIKÁN Pál, BAGOLY-ÁRGYELÁN Gizella, JÓZSA Sándor, GÖRÖG Ágnes, OZSVÁRT Péter, GECSE Zsuzsanna, SZABÓ Imre 2008: Permo-Mesozoic formations of the Recsk-Darnó Hill area: stratigraphy and structure of the pre-Tertiary basement of the Paleogene Recsk Orefield, in: FÖLDESSY János, HARTAI Éva [eds.]: *Recsk and Lahóca geology of the Paleogene Ore Complex – Geosciences*, Miskolc University Press, 33–56, Miskolc.
- KOVÁCS, Sándor, RÁLISCH-FELGENHAUER, Erzsébet 2005: Middle Anisian (Pelsonian) platform conodonts from the Triassic of the Mecsek Mts (Soyth Hungary) – Their taxonomy and stratigraphic significance, *Acta Geologica Hungarica*, **48/1**, 69–105, Budapest.
- KOVÁCS, Sándor, RÁLISCH-FELGENHAUER, Erzsébet, BÓNA, József 2006: Conodont colour alteration related to a half-graben structure: an example from the Mesozoic of the Mecsek and Villány Hills area (Tisza Megaunit, Southern Hungary), *Geologica Carpathica*, **57/4**, 257–268, Bratislava.
- KOVÁCS, Szilámér 2005: Depth gradient proxies palaeoecology. Case study from the Turea Group deposits of the Paleogene Transylvanian Basin, *Acta Palaeontologica Romaniaae*, **V**, 191–192, Bucureşti.
- KOVÁCS, Szilámér, ARNAUD-VANEAU, Annie 2004: Upper Eocene paleobathymetry approach based on paleoecological assemblages from the Pleşca Valley 2. outcrop, Transylvania – a preliminary report –, *Acta Palaeontologica Romaniaae*, **IV**, 191–192, Cluj-Napoca.
- Kovács, Zsófia Eszter, GÁL, Erika 2009: Animal remains from the site of Öcsöd-Kováshalom, in: Draşovean, Florin, Ciobotaru, Dan Leopold, Maddison, Margaret [eds.]: *Ten years after: The Neolithic of the Balkans, as uncovered by the last decade of research*, Editura Marineasa, Publicaţii Istorie şi Arheologie, **XLIX**, 151–157, Timişoara.
- KOVÁCS, Zsófia Eszter, GÁL, Erika, BARTOSIEWICZ, László 2010: Early Neolithic animal bones from Ibrány–Nagyerdő, Hungary, in: KOZŁOWSKI, Janusz K., RACZKY, Pál [eds.]: *Neolithisation of the Carpathian Basin: Northernmost distribution of the Starčevo/Körös culture*, Polish Academy of Sciences–Institute of Archaeological Sciences of the Eötvös Loránd University, 238–254, Kraków–Budapest.
- KOVÁCS-PÁLFFY Péter, FÖLDEVÁRI Mária 2004: Mineralogy of the travertines in NE Transdanubia (Hungary), *Földtani közlöny*, **134/4**, 563–587, Budapest.
- KOVÁCS-PÁLFFY, Péter, MUSKE, József, FÖLDEVÁRI, Mária, KÓNYA, Péter, HOMONNAY, Zoltán, NTAFLÓS, Theodoros, PAPP, Gábor, KIRÁLY, Edit, SAJÓ, István, SZILÁGYI, Veronika, BOZSÓ, Gábor 2011: Detailed Study of “Monsmedite” Specimens From the Original (1963) find, Baia Sprie, Baia Mare Ore District (Romania), *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **6/2**, 321–330, Baia Mare.
- KRAMAR, Utz, MUNSEL, Dirk, BERNER, Zsolt, BIJMA, Jelle, NEHRKE, Gernot 2010: Determination Of Trace Element Incorporation Into Tests Of In Vitro Grown Foraminifera By Micro- SYXRF – A Basis For The Development Of Paleoproxies, in: DENECKE, Melissa, WALKER, Clive [eds.]: *Proceedings of the 20th International Congress on X-ray Optics and Microanalysis*, American Institute of Physics, 154–159.

- KRÉZSEK, Csaba 2005: A Kárpát-Pannon térség fejlődéstörténete, geológiai képződményei és fontosságuk a radon kutatások szempontjából, in: MÓCSY Ildikó, NÉDA Tamás [szerk.]: *Radon a Kárpát-medencében*, 142–153, Kolozsvár.
- KRÉZSEK, Csaba 2011: Petroleum Systems of Romania, *AAPG European Newsletter*, **June 2011**, 5–8. http://www.axmag.com/download/AAPG_Newsletter_JUNE_2011_final/ (utolsó ellenőrzés dátuma 2015. május 18.)
- KRÉZSEK, Csaba, ADAM, Jürgen, GRUJIC, Djordje 2007: Mechanics of fault and expulsion rollovers systems developed on passive margins detached on salt: insights from analogue modelling and optical strain monitoring, in: JOLLEY, E., KNIPE, R., BARR, D., WALSH, J. (eds): Structurally Complex Reservoirs, *Geological Society Special Publication*, **292**. 103–121, London.
- KRÉZSEK, Csaba, BALLY, Albert W. 2006: The Transylvanian basin (Romania) and its relation to the Carpathian fold and thrust belt: insights in gravitational salt tectonics, *Marine and Petroleum Geology*, **23/4**. 405–446.
- KRÉZSEK, Csaba, BROKAW, M., ÁRDAL, K. 2008: The Barents Sea geology exposed on Spitsbergen, Arctic Norway, *Chevron's Exploration Geology Network Newsletter*.
- KRÉZSEK, Csaba, FILIPESCU, Sorin 2003: Sequence stratigraphy in the Middle–Upper Miocene formations of the Transylvanian Depression, *Scientific Session of the Romanian Geological Society and Department of Geology - GEO 2003*, 29–31, Cluj-Napoca.
- KRÉZSEK, Csaba, FILIPESCU, Sorin 2005. Middle to Late Miocene sequence stratigraphy of the Transylvanian Basin (Romania), *Tectonophysics*, **410**. 437–463.
- KRÉZSEK, Csaba, FILIPESCU, Sorin, SILYE, Lóránd, MAȚENCO, Liviu, DOUST, Harry 2010: Miocene facies associations and sedimentary evolution of the Southern Transylvanian Basin (Romania): implications for hydrocarbon exploration, *Marine and Petroleum Geology*, **27**. 191–214.
- KRÉZSEK, Csaba, LĂPĂDAT, Alexandru, MAȚENCO, Liviu, ARNBERGER, Klaus, BARBU, Victor, OLARU, Radu 2013: Strain partitioning at orogenic contacts during rotation, strike–slip and oblique convergence: Paleogene–Early Miocene evolution of the contact between the South Carpathians and Moesia, *Global and Planetary Change*, **103**. 63–81.
- KRÉZSEK, Csaba, OLARU, Radu, BARBU, Victor 2009: Jurassic to Paleogene of the „Getics”, *OMV/Petrom Fieldtrip Guidbook, October 2009*, 25 o., Bucharest.
- KRÉZSEK, Csaba, OLARU, Radu, LAPADAT, A., DUDUS, R., STEFANIUC, D. 2011: A brief overview of the Carpathians and Dobrogea, *OMV Petrom and ExxonMobile joint fieldtrip, June 6–10 2011, Romania*, 40 o., Bucharest.
- KRISTÁLY, Ferenc 2011: Röntgen-pordiffraktometria, in: VÁCZI Tamás [szerk.]: *Nanometrológia*, Miskolci Egyetem, 147–195, Miskolc.
- KRISTÁLY, Ferenc, GÖMZE, A. László, PAPP, István, 2010: The transformation of added vegetable waste materials during clay brick firing, *Materials Science Forum*, 37–42.
- KRISTÁLY, Ferenc 2013: Implications of Cellulose in Modeling the Behavior of Vegetal Additive Materials in Clay Based Ceramics: Technical and Archaeological Issues, in Theo VAN DE VEN, Louis GOUBOUT [ed.]: *Cellulose – Fundamental Aspects*, Tech Open Access Publisher, 227–248, Rijeka.

- KRISTÁLY, Ferenc, KELEMEN, Éva, RÓZSA, Péter, NYILAS, István, PAPP, István 2011: Mineralogical investigations of medieval brick samples from Békés county (SE Hungary), *Archaeometry*, **54/2**. 250–266.
- KRISTÁLY, Ferenc, KOCSERHA, István 2010: Correlations between combustion type additives and expansion after extrusion of claybricks, *Materials Science Forum*, 43–48.
- KRISTÁLY Ferenc, KOVÁCS Péter 2011: Régészeti és előzetes archeometriai vizsgálatok a Hejőpáiban 2008-ban feltárt kelta temető 3. lelőhelyének kerámia anyagán, *Archeometriai műhely*, **2011/3**. 251–268, Budapest.
- KRISTÁLY Ferenc, MÁRKUS Izabella Rebeka, KOVÁCS Alpár 2013: Az Alsórákos-i Tepő mezozoós üledékes képződményeihez kapcsolódó karbonátos kongréciók ásványtani vizsgálata, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, 46–48, Kézdivásárhely.
- KRISTÁLY Ferenc, ORBÁN Szabolcs, MÁRKUS Izabella Rebeka, KOVÁCS Alpár 2013: Az Alsórákos-Mátéfalván feltárt Dési Tufa Formáció ásványtani és kémiai vizsgálata, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, 46–48, Kézdivásárhely.
- KRISTÁLY Ferenc, SZAKÁLL Sándor 2009: A Székelyföld ásványai – csodák kéznyújtásnyira, *XI. Székelyföldi Geológus Találkozó, Agora Füzetek*, **4**. 24–32, Székelyudvarhely.
- KRISTÁLY, Ferenc, SZAKÁLL, Sándor, BONAZZI, Paola, BINDI, Luca, PAPUCS, András 2006a: Neogene volcanism related arsenic sulphide paragenesis from Lăzărești and Bodoc (Ciomadu area, Harghita Mts.), and Covasna, Romania, *Romanian Journal of Mineral Deposits*, **82**. 192–195, București.
- KRISTÁLY Ferenc, SZAKÁLL Sándor, BONAZZI, Paola, BINDI, Lucca, PAPUCS András 2006b: Neogén vulkáni tevékenységhez kötődő arzén-szulfidos paragenézis Lázárfalváról, *VIII. Székelyföldi Geológus Találkozó*, Pro Geológia Egyesület, 60–63, Csíkszereda.
- KRISTÁLY, Ferenc, SZAKÁLL, Sándor, PAPUCS, András 2006: Prehnite, natrolite and analcime in the metabasites from Vârghiș (Romania), *Romanian Journal of Mineral Deposits*, **82**. 196–199, București.
- KRISTÁLY, Ferenc, SZAKÁLL, Sándor, PAPUCS, András, KÖLLŐ Anna-Mária 2006c: Carbonate-cyanotrichit ewith an allophane-halloysite-gibbsite assemblage from the Balan copper ore deposit (Balan Hill), *Romania, Romanian Journal of Mineral Deposits*, **82**. 200–203, București.
- KRISTÁLY Ferenc, SZAKÁLL Sándor, PAPUCS András, KÖLLŐ Annamária 2006d: Réz-karbonát, réz-szulfát és alumíniumszilikát társulások a balánbányai rézérctelep (Balánhavas) oxidációs zónájából, *VIII. Székelyföldi Geológus Találkozó*, Pro Geológia Egyesület, 63–66, Csíkszereda.
- KRISTÁLY Ferenc, SZAKÁLL Sándor, NÉMETH Norbert, ZAJZON Norbert 2010a: A smithsonit különböző szövet-szerkezeti típusai a rudabányai karbonátos érctelepen, *Geotudományok. A Miskolci Egyetem Közleménye, A sorozat, Bányászat*, **79**. 27–38, Miskolc.
- KRISTÁLY Ferenc, SZAKÁLL, Sándor, ZAJZON, Norbert, TÓTH, Attila 2010b: Mineralogy of siderite and rhodochrosite nodules (concretions) from Hășmașu Mare and Nascalat Mts. (East Carpathians, Romania), in: *Proceedings of Annual Conference of the Geological Society of Romania*, 102–105, București.

- KRISTÁLY Ferenc, TOMPA Richárd, MOLNÁR József 2013: Kobalt, in LESS György [szerk.]: *Stratégiai fontosságú ásványi nyersanyagok II.* (CriticEI Monográfia sorozat 2.) Miskolci Egyetem, 57–87, Miskolc.
- KRISTÁLY, Ferenc, ZAJZON, Norbert 2007a: Behaviour of organic pore-forming additives in traditional clay-bricks: effects on mineralogy and microstructure, in: LEHOCZKY, László, KALMÁR, László [eds.]: *6th International Conference of PhD Students: University of Miskolc, Natural sciences*, University of Miskolc, Innovation and Technology Transfer Centre Miskolc, 65–70, Miskolc.
- KRISTÁLY, Ferenc, ZAJZON, Norbert 2007b: Clay-brick fabrication and metasomatic processes, a comparison of natural to synthetic mineral transformation reactions, in: LEHOCZKY, László, KALMÁR, László [eds.]: *6th International Conference of PhD Students: University of Miskolc, Natural sciences*, University of Miskolc, Innovation and Technology Transfer Centre Miskolc, 71–76, Miskolc.
- KUN Tivadar, MÁRTON István, MOLNÁR Ferenc 2011: A porfiroz és epitermás ércezedési fázisok kapcsolatának vizsgálata a Valea Morii (Kristyor, Erdélyi-szigethegység) Cu–Au-érctelep kapcsán, *XIII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 224–227, Kolozsvár.
- KUN, Tivadar Hunor, MOLNÁR, Ferenc, MÁRTON, István, KISS, Gabriella, FILIPESCU, Dan, VERES, Zsolt 2012: The temporal and spatial evolution of mineralization carrying fracture system in the Valea Morii diorite intrusion (Apuseni Mts.): in: *The Eight International Symposium on Economic Geology "Mineral Resources and the Environment in the Carpathian Area and its surroundings"*, Brad, Romania, Geological Institute of Romania, Society of Economic Geology of Romania, *Romanian Journal of Mineral Deposits*, **85**, 47–51, București.
- KUTI László, FÜGEDI Ubul, KALMÁR János, MÜLLER Tamás, SZENDREINÉ KÖREN Erzsébet 2007: A Pornóapáti–Dozmat terület felszínközeli üledékeinek geológiai–geokémiai vizsgálata, *Földtani közlöny*, **137/3**, 369–387, Budapest.
- KUTI László, TÓTH Tibor, KALMÁR János, KOVÁCS-PÁLFFY Péter 2005: Szikes talajok ásványi összetétele és recens ásványképződés Apajpusztán és Zabszék térségében, *Agrokémia és talajtan*, **52/3–4**, 275–292, Budapest.
- LACZKÓ Attila-Albert 2003: The presence of tourmaline in the Harghita Mountains' volcanic structures, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **Special Issue**, 53–55, Cluj-Napoca.
- LACZKÓ Attila-Albert 2010: Hydrothermal phenomena and metallogenesis in the Călimani-Gurghiu-Harghita volcanic range – with special references to the mineral paragenesis, in: SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, 147–159, Sfântu Gheorghe – Miercurea Ciuc – Târgu Mureş.
- LACZKÓ Attila-Albert, GHERGARI Lucreția, GÁL, Judit 2005: A Csíkszentimre-büdösfürdői (Dél-Harghita hegység, Románia) higanytelepen kialakult mállási öv ásványtani és geokémiai vizsgálata, *Földtani Közölyny*, **135/1**, 143–164, Budapest.
- LACZKÓ, Attila, GHERGARI, Lucreția, TÓTH, Attila 2003: Pollution sources in the area of the cinnabar mineralization from Sântimbru Băi, Harghita county (Romania), in: *Environment-Research, Protection and Management*, Presa Universitară Clujeană, 303–307, Cluj-Napoca.

- LACZKÓ Attila-Albert, IONESCU Lucian 2006: Érvek egy vulkáni kráter létezése mellett az Ördög-tó – Komsa-hegy övezetében (Észak-Hargita) – a kövesi vulkáni szerkezet, *Földtani Közlöny*, **136/1**, 147–156, Budapest.
- LACZKÓ Attila-Albert, SZAKÁLL Sándor, BOTÁR Miklós, ZÓLYA László 2006: Mineral occurrences from the neogene-quadernary volcanic chain Călimani-Gurghiu-Harghita (Eastern Carpathians, Romania), *Anuarul Institutului Geologic și Geofizic al României*, **74/1**, 104–107, București.
- LACZKÓ Attila-Albert, SZAKÁLL Sándor, BOTÁR Miklós, ZÓLYA László 2007: A Kelemen–Görgényi–Hargita neogén–kvarter vulkáni ívhez kötődő ásványelőfordulások (Keleti-Kárpátok, Románia, *Földtani Közlöny*, **137/2**, 261–286, Budapest.
- LACZKÓ Attila-Albert, UNGER Zoltán, ZÓLYA László, KÖMÉNY Pál 2005: A VII. Székelyföldi Geológus Találkozó szakmai kirándulása alkalmával érintett földtani egységek és a megállók rövid leírása *A VII. Székelyföldi Geológus Találkozó, Csíkszereda, 2005. október 28–29*. Pro Geologia Egyesület, 7–20, Csíkszereda.
- LANE, Melissa D., BISHOP, Janice L., DYAR, Melinda Darby, CLOUTIS, Edward, FORRAY, Ferenc Lázár, HIROI, Takahiro 2005: Integrated spectroscopic studies of anhydrous sulfate minerals, *Lunar and Planetary Science*, **XXXVI**, 1442–1443.
- LEE, Cin-Ty A, LUFFL, Peter, CHIN, Emily J. 2011: Building and destroying continental mantle, *Annual Review of Earth and Planetary Sciences*, **39**, 59–90.
- LEE, Cin-Ty A, LUFFL, Peter, CHIN, Emily J, BOUCHET, Romain, DASGUPTA, Rajdeep, MORTON, Douglas M, LE ROUX, Veronique, YIN, Quing-zhu, JIN Daphne 2012: Copper systematics in arc magmas and implications for crust-mantle differentiation, *Science*, **336**, 64–68.
- LEE, Cin-Ty A, LUFFL, Peter, HÖINK, Tobias, LI, Jie, DASGUPTA, Rajdeep, HERNLUND, John 2010, Upside-down differentiation and generation of a 'primordial' lower mantle, *Nature*, **463**, 930–933.
- LEE, Cin-Ty A., LUFFL, Peter, HÖINK, Tobias, LI, Zheng-Xue A, LENARDIC, Adrian 2008: The role of serpentine in preferential craton formation in the late Archean by lithosphere underthrusting, *Earth and Planetary Science Letters*, **269**, 96–104.
- LEE, Cin-Ty A, LUFFL, Peter, LE ROUX, Veronique, DASGUPTA, Rajdeep, ALBARÉDE, Francis, LEEMAN, William P. 2010: The redox state of arc mantle using Zn/Fe systematics, *Nature*, **468**, 681–685.
- LEE, Cin-Ty A, LUFFL, Peter, PLANK, Terry, DALTON, Heather, LEEMAN William P. 2009: Constraints on the depths and temperatures of basaltic magma generation on Earth and other terrestrial planets using new thermobarometers for mafic magmas, *Earth and Planetary Science Letters*, **279**, 20–33.
- LEE, Cin-Ty A., OKA, Masaru, LUFFL, Peter, AGRANIER, Arnaud 2008: Internal distribution of Li and B in serpentinites from the Feather River Ophiolite, California, based on laser ablation inductively coupled plasma mass spectrometry, *Geochemistry, Geophysics, Geosystems – G3*, **9/12**, Q12011.
- LEXA, Jaroslav, SEGHEDI, Ioan, NÉMETH, Károly, SZAKÁCS, Alexandru, KONEČNÝ, Vlastimil, PÉCSKAY, Zoltán, FÜLÖP, Alexandrina, KOVACS, Marinel 2010: Neogene-Quaternary Volcanic forms in the Carpathian-Pannonian Region: a review, *Central European Journal of Geosciences*, **2/3**, (september 2010), 207–270.

- LINDFORS, Sandra May, CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan, FRIIS, Else Marie 2010: Preliminary account of plant mesofossils from the Maastrichtian Budurone microvertebrate site of the Hațeg Basin, Romania, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **293**. 353–359.
- LIU, Yan, BERNER, Zsolt, MASSONNE, Hans-Joachim, ZHONG, Dalai 2006: Carbonate-like dykes from eastern Himalayan syntaxis: geochemical, isotopic, and petrogenetic evidence for melting of metasedimentary carbonate rocks within the orogenic crust, *Journal of Asian Earth Sciences*, **26**. 105–120.
- LOGES, Anselm, WAGNER, Thomas, KIRNBAUER, Thomas, GÖB, Susanne, BAU, Michael, BERNER, Zsolt, MARKL, Gregor 2012: Source and origin of active and fossil thermal spring systems, northern Upper Rhine Graben, Germany, *Applied Geochemistry*, **27**. 1153–1169.
- LOVÁSZ Piroska 2006: Periglaciális folyamatok a Kelemen-havasok felső övezetében, **VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 234–238, Kolozsvár.
- LOVÁSZ Piroska 2012: A Maros-szoros fatörzsbarrangjai, *Collegium geographicum*, **3–4**. 57–62, Kolozsvár.
- LUECKE, William, MUSZYNSKI, Andrzej, BERNER, Zsolt 2006: Trace element partitioning in the Morasko meteorite from Poznan, Poland, *Chemie der Erde*, **66**. 315–318.
- LUFFL, Peter, SALEEBY, Jason, B, LEE, Cin-Ty A, DUCEA, Mihai N. 2009: Lithospheric mantle duplex beneath the central Mojave Desert revealed by xenoliths from Dish Hill, California, *Journal of Geophysical Research*, **114/B3**. 36 o.
- MADDIN, Hillary C., VENCZEL, Márton, GARDNER, James D., RAGE, Jean-Claude 2013: Micro-computed tomography study of a three-dimensionally preserved neurocranium of Albanerpeton (Lissamphibia, Albanerpetontidae) from the Pliocene of Hungary, *Journal of Vertebrate Paleontology*, **33**, 568–587.
- MAGYAR Árpád, MUSITZ B, VAN VLIET LAONE, Brigitte, CSONTOS László, UNGER Zoltán 2004: Késő negyedidőszaki szerkezetfejlődés vizsgálata Külső-Somogyban terepi mikro- és morfológiával, *Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése*, **2002**. 111–128, Budapest.
- MAJUMDER, Santanu, CHATTERJEE, Debashis, BISWAS, Ashis, BERNER, Zsolt, NEIDHARDT, Harald 2010: Factor analysis to explain As mobilization: A case study for an area in West Bengal, India, in: BIRKLE P., TORRES-ALVARADO, I. S. [eds.] *Proceedings of the 13th International Conference on Water-Rock Interaction, WRI-13, Guanajuato, Mexico, 16–20 August 2010*. Balkema, CRC Press Taylor & Francis Group, 403–406, Balkema.
- MAKFALVI Zoltán 2005a: Erdély ásvány és gyógyvizei, *Hidrológiai tájékoztató*, 60–63.
- MAKFALVI Zoltán 2005b: A Székelyföld ásványvizeinek áttekintő bemutatása. *Hidrológiai közlöny*, 2005/4. 33–38, Budapest.
- MAKFALVI Zoltán 2008: Az ásványvizek kísérő jelenségei – gázömlések – mofetták, *A Kárpát-medence Ásványvizei V. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Kiegészítő Kötet*, 121–128 Csíkszereda.
- MAKFALVI Zoltán 2013: Az ásványvizek kísérő jelenségei. Mofetták, in: Borszéki Béla György [szerk.]: *A Kárpát-medence ásvány- és gyógyvizei*, Nagy és Társa Kft, 240–247, Budapest.

- MAKFALVI Zoltán, PÉTER Elek 2010: Hargita megye fűrdőgyógyászati adottságai és hasznosítási lehetőségei, *A Kárpát-medence Ásványvizei VII. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Hargita Kiadóhivatal, 13–24, Csíkszereda.
- MAKFALVI Zoltán, SOMAY Péter, VALLASEK István 2006: A mofetták hasznosítása a Kelemen–Görgényi–Hargita vulkáni vonulat övezetében, *VIII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2006. április 240–243*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 234–238, Kolozsvár.
- MAKFALVI Zoltán, VALLASEK István, CSIGE István, ZÓLYA László 2007: A Hargita megyei mofettákkal kapcsolatos kutatások, *IX. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Buziásfürdő, 2007. március 29. – április 1*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 226–230, Kolozsvár.
- MARCHEV, Peter, KIBAROV, Peter, SPIKINGS, Richard, OVTCHAROVA, Maria, MÁRTON István, MORITZ, Robert 2010: $^{40}\text{Ar}/^{39}\text{Ar}$ and U-Pb geochronology of the Iran Tepe volcanic complex, Eastern Rhodopes, *Geologica Balcanica*, **39/3**. 3–12.
- MARÓTI Éva, KALMÁR János 2006: A szentendrei római kori ásatások kőanyagának morfológiai és közettani sajátosságai, *VIII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Sepsiszentgyörgy, 2008. április 6–9*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 254–158, Kolozsvár.
- MARTIN, Jeremy E., RABI, Márton, CSIKI Zoltán, 2010: Survival of Theriosuchus (Mesoeucrocodylia: Atoposauridae) in a Late Cretaceous archipelago: a new species from the Maastrichtian of Romania, *Naturwissenschaften*, **97**. 845–854
- MÁRTON István 2009: *Formation, preservation and exhumation of sedimentary rock-hosted gold deposits in the Eastern Rhodopes, Bulgaria*, Ph. D. thesis, University of Geneva Press, Terre & Environment, **84**. 163 o., Geneva.
- MÁRTON István [szerk.] 2011: Kincsünk, a környezetünk – föld- és környezettudományi terepi-tavaszi Egyetem Dél-Erdélyben 2011. április 28. – május 3. Terepgyakorlatvezető & oktatási segédanyag, *AGORA füzetek*, **6**. 27–50, Székelyudvarhely.
- MÁRTON István, MORITZ, Robert, 2007: A Keleti-Rodope epitermás arany-érctelepeinek adular (káliföldpát) előfordulásai: morfológia, Al/Si rendezettség és eredetvizsgálat, *IX. Bányászati Kohászati Földtani Konferencia Buziásfürdő, 2007. március 29. – április 1*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 235–240, Kolozsvár.
- MÁRTON István, MORITZ, Robert, BONEV, Nikolay, MARCHEV, Peter 2007: Regional to local ore controls on the formation of sedimentary rock-hosted gold deposits from the Eastern Rhodopes, Bulgaria, in: *Proceedings Digging deeper. The Ninth Biennial SGA Meeting 2007, Dublin, Ireland*, 116–123, Dublin.
- MÁRTON István, MORITZ, Robert, MARCHEV, Peter, BONEV, Nikolay, HASSON, Sean, VENNEMANN, Trosten 2006a: Tertiary, sedimentary-hosted, epithermal gold deposits and occurrences in the Eastern Rhodopes, Bulgaria (Ada Tepe and neighboring prospects), in: *Proceedings Wealth Creation in the Mineral Industry. Soc. Econ. Geol. Meeting, Keystone, Colorado, May 14–16, 2006, Abstract Volume*, 307–311, Keystone.
- MÁRTON István, MORITZ, Robert, MARCHEV, Peter, VENNEMANN, Trosten, SPANGENBERG, Jorge 2006b: Fluid evolution within Eastern Rhodopian sedimentary rock-hosted low-sulfidation epithermal gold deposits, Bulgaria, in: COOK, N., OZGENC, I., OYMAN, T., [eds.]: *Volume Proceedings of the IGCP 486 2006 field workshop, Izmir, Turkey*, 116–123, Izmir.

- MÁRTON István, MORITZ, Robert, SPIKINGS, Richard 2008: Alacsony hőmérsékletű termokronológia alkalmazása a hidrotermás eredetű érctelepek kutatásában: a Keleti-Rodope aranyérc-telepeinek képződése és kitakarása, *X. Bányászati Kohászati Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008. április 3–6.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 192–196, Kolozsvár.
- MÁRTON, István, MORITZ, Robert, SPIKINGS, Richard 2010: Application of low-temperature thermochronology to hydrothermal ore deposits: Formation, preservation and exhumation of epithermal gold systems from the Eastern Rhodopes, Bulgaria, *Tectonophysics*, **483/3–4.** 240–254.
- MÁTHÉ István, SZILVESZTER Szabolcs, FIKÓ Róbert, BODÓ Csilla, KELEMEN Csaba, TÓTH Attila, ZSIGMOND Andrea, FELFÖLDI Tamás, JURECSKA Laura, MARA Gyöngyvér, GYÖRGY Éva, PALATISZNKY Márton, Benedek Tibor, ALBERT Beáta, BARKÁCS Katalin, LÁNYI Szabolcs, MÁRIALIGETI Károly 2012: Szezonális változások vizsgálata a Szent Anna-tó vízterében, *A Kárpát-medence Ásványvizei*, **IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Herkulesfürdő 2012**, 53–60. Csíkszereda.
- MÁTYÁS Annamária 2012: A körösfői karsztfensík vizsgálata, *Collegium geographicum*, **3–4.** 173–190, Kolozsvár.
- MÁTYÁS Annamária, IMECS Zoltán 2008: A körösfői karsztfensík, *Karsztfelődés*, **XIII.** 167–185, Sopron.
- MAŢENCO, Liviu, KRÉZSEK, Csaba, MERTEN, Sandra, SCHIMD, Stefan, CLOETINGH, Sierd, ANDRIESEN, Paul 2010: Characteristics of collisional orogens with low topographic buildup: an example from the Carpathians, *Terra Nova*, **22/3.** 155–165.
- MĂRZA, Ioan, HALLBAUER, Dieter K, FORRAY, Ferenc 2004: Hollow, non - fixed hydrothermal concretions – a mineralogical curiosity from the Herja – (Baia Mare) ore deposit, *Romanian Journal of Mineral Deposits*, **81.** (special issue) 130–134, Bucureşti.
- MELINTE, Mihaela C, BRUSTUR Titus, JIPA, Dan C, SZOBOTKA, Stefan, 2007: *Upper Cretaceous marine red beds in the Romanian Carpathians: response to oceanic/climate change*, Editura Eikon, 140 o., Cluj-Napoca.
- MELINTE-DOBRESCU, Mihaela, JIPA, Dan C, BRUSTUR Titus, SZOBOTKA, Stefan 2009: Eastern Carpathian Red Beds: Lithofacies, Biostratigraphy and Paleoenvironment, in: HU, Xiumian, WANG, Kengshan, SCOTT, Robert W, WAGREICH, Michael, JANSÁ, Luba [eds.]: *Cretaceous Oceanic Red Beds: Stratigraphy, Composition, Origins, and Paleooceanic and Paleoclimatic Significance*, *SEPM (Society for Sedimentary Geology) Special Publication*, **91.** 111–119.
- MELINTE, Mihaela C, BRUSTUR Titus, JIPA, Dan, SZOBOTKA, Stefan, ANGHELUŢĂ, Cristina 2004a: Turbiditic and Pelagic Upper Cretaceous Oceanic Red Beds in the Romanian Carpathians, *Geo-Eco-Marina*, **9–10.** Bucureşti–Constanţa.
- MELINTE-DOBRESCU, Mihaela C, BRUSTUR Titus, SZOBOTKA, Stefan, JIPA, Dan 2004b: Pelagic and turbiditic red beds in the Romanian Carpathians, *Field Guidebook of the IGCP 463 and 494, Workshop Romania 15–18th of August 2004*, 69 p., Bucharest.
- MESZOELY, Charles, VENCZEL, Márton, GASPARIK, Mihály 2005: Fossil snakes from the Late Pleistocene of Tokod (Gerecse Mountains, Hungary), *Fragmenta Palaeontologica Hungarica*, **23.** 1–4.
- MIHÁLY Zoltán 2011: Újabb adatok a kolozsvári felső-eocén üledékek rákfaunájának (Crustacea–Decapoda) ismeretéhez, *Földtani közlöny*, **141/3.** 251–256, Budapest.

- MIKITA, Viktória, KRISTÁLY, Ferenc, KÁNTOR, Tamás 2010: The effect of different climates on the soil mechanical properties of agricultural soils, *Növénytermelés*, **59/Suppl.**, 165–168, Budapest.
- MORITZ, Robert, MÁRTON, István, MÉLISSA, Orтели, MARCHEV, Peter, VOUDOURIS, Panagiotis, BONEV, Nikolay, SPIKINGS, Richard Alan, COSCA, Michael 2010: A review of age constraints of epithermal precious and base metal deposits of the Tertiary Eastern Rhodopes: coincidence with Late Eocene-Early Oligocene tectonic plate reorganization along the Tethys, in: CHRISTOFIDES, G., KANTIRADIS, N., KOSTOPOULOS, D. S., CHATZIPEROS, A. A., [eds.]: XIX CBGA Congress, Thessaloniki, Greece, *Scientific Annals, Schol of Geology, Aristotle University of Thessaloniki*, Volume Special **100**. 351–358, Thessaloniki.
- MORT, Haidon, ADATTE, Thierry, FÖLLMI, Karl, KELLER, Gerta, STEINMANN, Philipp, MATERA, Virginie, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2007: Phosphorus and the roles of productivity and nutrient recycling during oceanic anoxic event 2, *Geology (GSA)*, **35/6**. 483–486.
- MORT, Haidon P., ADATTE, Thierry, KELLER, Gerta, BARTELS, David, FÖLLMI Karl B., STEINMANN, Philipp, BERNER, Zsolt, CHELLAI, El Hassane 2008: Organic carbon deposition and phosphorus accumulation during Oceanic Anoxic Event 2 in Tarfaya, Morocco, *Cretaceous Research*, **29**. 1008–1023.
- MORT, Haidon, JAQUAT, Oliver, ADATTE, Thierry, STEINMANN, Philipp, FÖLLMI, Karl, MATERA, Virginie, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2007: The Cenomanian-Turonian anoxic event at the Bonarelli Level in Italy and Spain: enhanced productivity and/or better preservation? *Cretaceous Research*, **28/4**. 597–612.
- MUNSEL, Dirk, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2011: The Event Deposit in the Brazos Riverbed section: Geochemical constraints on genesis and depositional conditions. In: KELLER Gerta, ADATTE, Thierry [eds.]: End-Cretaceous Mass Extinction and the Chicxulub Impact in Texas, *SEPM (Society for Sedimentary Geology) Special Publication*, **100**. 281–295.
- MUNSEL, Dirk, KRAMAR, Utz, DISSARD, Delphine, NEHRKE, Gernot, BERNER, Zsolt, BIJMA, Jelle, REICHART, Gert-Jan, NEUMANN, Thomas 2010a: Heavy metal uptake in foraminiferal calcite: results of multi-element culture experiments. *Biogeosciences Discussions*, **7/1**. 953–977.
- MUNSEL, Dirk, KRAMAR, Utz, DISSARD, Delphine, NEHRKE, Gernot, BERNER, Zsolt, BIJMA, Jelle, REICHART, Gert-Jan, NEUMANN, Thomas 2010b: Heavy metal incorporation in foraminiferal calcite: results from multi-element enrichment culture experiments with *Ammonia tepida*, *Biogeosciences*, **7/8**. 2339–2350.
- NÁDOR, Annamária, SINHA, Rajiv, MAGYARI, Árpád, TANDON, Sampat K., MEDZIHRADESKY, Zsófia, BABINSZKI, Edit, THAMÓ-BOZSÓ, Edit, UNGER, Zoltán, SINGH, Ashis. 2011: Late Quaternary (Weichselian) alluvial history and neotectonic control on fluvial landscape development in the southern Körös plain, Hungary, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **299/1–2**. 1–14.
- NAGHIU, Marietta A., GOREA, Maria, MUTCH, Elaine, KRISTÁLY, Ferenc, TOMOAI-A-COTISEL Maria 2013: Forsterite Nanopowder: Structural Characterization and Biocompatibility Evaluation, *Journal of Materials Science & Technology*, **29/7**. 628–632.
- NAGY Ákos, KIS Boglárka, SZÁSZ Árpád 2007: Dél-Hargita borvizes lejtőlápjainak összehasonlító vizsgálata, *Egyetemi Meteorológiai Füzetek*, **21**. 59–66, Budapest.

- NAGY Elemér, BAGOLYNÉ ÁRGYELÁN Gizella, RÁLISCHNÉ FELGENHAUER Erzsébet, SIEGLNÉ FARKAS Ágnes 2010: A Mecsek hegység felső-triász képződményei, *A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése*, **2008**. 87–103, Budapest.
- NAGY, Iosif, PÉTER Elek, Feru, Adrian 2006: Particularități și tendințe privind valorificarea apelor minerale naturale din România, *A Kárpát-medence ásványvizei*, **III. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Herkulesfürdő**, 13–23, Csikszereda.
- NAGY, Noémi M., KÓNYA, József, FÖLDVÁRI, Mária, KOVÁCS-PÁLFFY, Péter 2003: The adsorption of caesium—137 on bentonites from the Carpathian basin, *Czechoslovak Journal of Physics*, **53/1**. 103–111.
- NAGY Sándor, CSÖKE Barnabás, ZAJZON Norbert, KRISTÁLY Ferenc, PAP Zoltán, KALICZNÉ-PAPP Krisztina, SZÉP László, MÁRKUS Izabella 2013: Fehérvársurgói üveghomok előkészítési meddőjének alapvizsgálata a kritikus elemek kinyerése érdekében, *Bányászati és kohászati lapok, Bányászat*, **146/5–6**. 58–66, Budapest.
- NATH, Bibhash, BERNER, Zsolt, CHATTERJEE, Debashis, MALLIK, Sukumar Basu, STÜBEN, Doris 2008: Mobility of arsenic in West Bengal aquifers conducting low and high groundwater arsenic. Part II: Comparative geochemical profile and leaching study, *Applied Geochemistry*, **23/5**. 996–1011.
- NATH, Bibhash, BERNER, Zsolt, MALLIK, S. B., CHATTERJEE, Debashis, CHARLET, L., STUEBEN, Doris 2005: Characterization of aquifers conducting groundwaters with low and high arsenic concentrations: a comparative case study from West Bengal, India, *Mineralogical Magazine*, **69/5**. 841–853.
- NAVROTSKY, Alexandra, FORRAY, Ferenc Lázár, DROUET, Christophe 2005: Jarosite stability on Mars, *Icarus*, **176**. 250–253.
- NÉDA, Tamás, SZAKÁCS, Aalexandru, MÓCSY, Ildikó, COSMA, Constantin 2008: Radon concentration levels in dry CO₂ emanations from Harghita Băi, Romania, used for curative purposes, *Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry*, **277/3**. 685–691.
- NEIDHARDT, Harald, BERNER, Zsolt, FREIKOWSKI, Dominik, BISWAS, Ashis, WINTER, Josef, CHATTERJEE, Debashis, NORRA, Stefan 2013a: Influences of groundwater extraction on the distribution of dissolved As in shallow aquifers of West Bengal, India, *Journal of Hazardous Material*, **26**. 941–950.
- NEIDHARDT, Harald, BISWAS, Ashis, FREIKOWSKI, Dominik, MAJUMDER, Santanu, CHATTERJEE, Debashis, BERNER, Zsolt 2013b: Reconstructing the sedimentation history of the Bengal Delta Plain by means of geochemical and stable isotopic data, *Applied Geochemistry*, **36**. 70–82.
- NEUMANN, Thomas, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris, BAHRI, S., MAKKY, J. 2009: Geoscientific assessment of karst caves for water resource management in Guning Sewu, *Wasser Wirtschaft*, **7–8**. 31–36.
- NEUMANN, Thomas, RAUSCH, Nicole, LEIPE, Thomas, DELLWIG, Olaf, BERNER, Zsolt, BÖTTCHER, Michael E. 2005: Intense pyrite formation under low-sulfate conditions in the Achterwasser lagoon, SW Baltic Sea, *Geochimica et Cosmochimica Acta*, **69/14**. 3619–3630.
- NEUMANN, Thomas, SCHOLZ, Florian, KRAMAR, Utz, OSTERMAIER, Michael, RAUSCH, Nicole, BERNER, Zsolt 2013: Arsenic in framboidal pyrite from estuarine sediments of the Achterwasser lagoon, SW Baltic Sea, *Sedimentology*, **60**. 1389–1404.

- NICA, Bujor Dan, CURELEA Dragoş, MELINTE, Mihaela C, BRUSTUR Titus, SZOBOTKA, Ştefan, STĂNESCU, Ion 2009: Natural capital recovery in the former uraniferous mining area situated in the Romanian Carpathians. Case study: the Natural Park of Grădiştea de Munte-Cioclovina, *Geo-Eco-Marina*, **15**. 117–122, Bucureşti-Constanţa.
- NORRA, Stefan, BERNER, Zsolt A., AGARWALA, P., WAGNER, Frank, CHANDRASEKHARAM, Dornadula, STÜBEN, Doris 2005: Impact of irrigation with As rich groundwater on soil and crops: A geochemical case study in West Bengal Delta Plain, India, *Applied Geochemistry*, **20**. 1890–1906.
- NORRA, Stefan, HANDLEY, L. L., BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2005: ^{13}C and ^{15}N natural abundances of urban soils and herbaceous vegetation in Karlsruhe, Germany, *European Journal of Soil Science*, **56**. 607–620.
- OAIÉ, Gheorghe, SECRIERU, Dan, SZOBOTKA, Ştefan, FULGA, Constantina, STĂNICĂ, Adrian 2005: Danube River: sedimentological, mineralogical and geochemical characteristics of the bottom sediments, *Geo-Eco-Marina*, **11**. 77–105, Bucureşti-Constanţa.
- O'BYRNE, Ciaran, PRATHER, Bratford, B., SYLVESTER, Zoltan, PIRMEZ, Carlos, COUZENS, B., SMITH, R., BARTON, Mark, STEFFENS, G. S., WILLSON, J. 2007: Architecture of a Levee Avulsion, Cerro Toro Formation, Parque Nacional Torres del Paine, Southern Chile, *AAPG Studies in Geology*, **56**. 143–148.
- OLÁH István 2004: A belényesi geotermális mező földtani–vízföldtani sajátosságai, *Földtani Kutatás*, **XLI/3–4**. Budapest.
- OLÁH István 2008: A nagyváradi geotermális energia felhasználásának perspektívái, *Földhő Hírlevél, A Magyar Geotermális Egyesület tájékoztató kiadványa*, **V/2[18–19]**. 7–8, Budapest.
- OLAH, Ştefan 2011: Szatmár megyei térképek, in: KOVÁCS Balázs, BEREZKY Norbert, VIRÁG Margit, SZANYI János, AVRAM, Iancu, OLAH, Ştefan, KONECSNY, Annamária, MIKITA, Viktória, MIZSÁNYI, Edit: *Szabolcs-Szatmár-Bereg és Szatmár megyék geotermikus atlasza*, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 19, 34 számú térképek, Miskolc.
- OROSZ, Ferenc, JAKAB, Samuel, LOSAK, Tomas, SLEZÁK, Katalin 2009: Effects of fertilizer application to sweet corn (*Zea mays*) grown on sandy soil, *Journal of Environmental Biology*, **30/6**. 933–938.
- PÁL Zoltán, CZELLEZC Boglárka, KIS Boglárka, SZÁSZ Árpád, SZÉKELY Borbála 2008: Ca–Mg arány egészségügyi szempontú vizsgálata romániai ásványvizekben, *Acta Hargitensia*, **15**. 247–264, Miercurea-Ciuc.
- PÁL Zoltán, KIS Boglárka, SZÁSZ Árpád, 2007: Az erdővidéki ásványvíz előfordulások többszempontú megítélése különböző ásványvíz meghatározások alapján, *Acta Siculica*, 37–48, Sepsiszentgyörgy/Sfântu-Gheorghe.
- PÁL Zoltán, KIS Boglárka, SZÉKELY Borbála 2008: Erdővidéki természetes ásványvizek fizikai-kémiai tulajdonságainak összehasonlító vizsgálata földtani eredetük függvényében, *Acta Siculica*, **2008**. 35–48, Sepsiszentgyörgy.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér 2010a: Geology of Székelyland, in: SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc [eds.]: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, 33–43, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Marosvásárhely.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér 2010b: Rock-forming minerals of the Ditrău Alkaline Massif, in: SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc [eds.]: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, 63–88, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Marosvásárhely.

- PÁL-MOLNÁR, Elemér 2010c: A Ditrói Alkáli Masszívum petrogenézise, *IX. Bányászati, Kohászati, Földtani Konferencia, Buziásfürdő, 2007. március 29. – április 1.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 259–261, Kolozsvár.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér 2010d: A Hegyes granitoidok petrológiája (Erdélyi-szigethegység, Románia), *A Magyarhoni Földtani Társulat Vándorgyűlése: Kirándulásvezető Zárándi-hegység*, Magyarhoni Földtani Társulat, 17–21, Szeged.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér [szerk.] 2010: *Medencefejlődés és geológiai erőforrások: víz, szénhidrogén, geotermikus energia*, A Magyarhoni Földtani Társulat Vándorgyűlése, 2010. május 20–22. *GeoLitera*, 137 o.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, ANDRÁS, Eduárd, KASSAY, Zsombor, BUDA, György, BATKI, Anikó 2008a: Petrology of Păuliș Granites (Apuseni Mts., Romania), *Acta Mineralogica Petrographica*, **48**. 33–41, Szeged.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, ANDRÁS, Eduárd, KASSAY, Zsombor, BUDA, György, BATKI, Anikó 2008b: Az Ópálosi granitoidok közettana (Erdélyi-középhegység, Románia), in: M TÓTH Tivadar [szerk.]: *Magmás és metamorf képződmények a Tiszai Egységben*, *GeoLitera*, 163–175, Szeged.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, BOZSÓ, Gábor 2007a: Complex environmental geochemistry of saline lake sediments, *Cereal Research Communications*, **35/2**. 889–892.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, BOZSÓ, Gábor 2007b: Szikes tavi üledék komplex környezet-geokémiai vizsgálata, *IX. Bányászati, Kohászati, Földtani Konferencia, Buziásfürdő, 2007. március 29. – április 1.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 262–266, Kolozsvár.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, JÁNOSI, Tibor, FORRAI, Krisztián 2006: A new mineralogical archivation method, *Mineralogia Polonica*, **28**. 169–171.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, KASSAY, Zsombor, ANDRÁS, Eduárd 2005: Mineral Chemistry of Variscan granitoids from Highis Mts. (Apuseni Mts., Romania), *Geolines*, **19**. 93–95.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, KASSAY, Zsombor, ANDRÁS, Eduárd, KÓBOR, Balázs 2004: Mineralogy and mineral chemistry of variscan granitoids from Highiş Mts. (Apuseni Mts., Romania), *Acta Mineralogica Petrographica*, **45/2**. 49–54, Szeged.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, KOVÁCS, Gábor 2002: Geochemistry and origin of the Battonya Unit granite, SE Hungary, *Acta Mineralogica Petrographica*, **43**. 65–69, Szeged.
- PÁL-MOLNÁR, Elemér, LELKES-FELVÁRI, Gyöngyi, BATKI, Anikó, SASSI, R. 2005: Metamorphic petrology of the Sarkadkeresztúr Basement-High with special regard to orthogneiss (Tisza Mega-unit, SE Hungary), *Acta Geologica Hungarica*, **48/4**. 395–418.
- PANAIOIU, Cristian, PÉCSKAY, Zoltán, HAMBACH, Ulrich, SEGHEDI, Ioan, PANAIOIU, Cristina E., ITAYA, Tetsumaru, ORLEANU, Mihai, SZAKÁCS, Alexandru 2004: Short-lived Quaternary volcanism in the Persani Mountains (Romania) revealed by combined K-Ar and paleomagnetic data, *Geologica Carpathica*, **55/4**. 333–339, Bratislava.
- PAPP, Botond, SZAKÁCS, Alexandru, NÉDA, Tamás, PAPP, Szabolcs, COSMA, Constantin 2010: Soil radon and thoron studies near the mofettes at Harghita Bai (Romania) and their relation to the field location of fault zones, *Geofluids*, **10**. 586–593.
- PÁSZTOHY Zoltán 2004: A Csíki-medence felszínalatti vízrendszereinek szennyeződéserzékenysége és védelme, in: *A Kárpát-medence Ásványvizei Tudományos Konferencia*, 97–108, Csíkszereda.

- PÁSZTOHY Zoltán 2012a: Az Ediacara-előtti Garados bióta, in: MIKA János, DÁVID Attila [szerk.]: *HUNGEO, Magyar Földtudományi Szakemberek XI. Világtalálkozója, Eger, 2012. augusztus 20–25.* MFT, 123–130, Budapest.
- PÁSZTOHY Zoltán 2012b: A lövete–homoródalmási „eltemetett hegyek” kérdése, *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve*, VIII. 397–407, Csíkszereda.
- PÁSZTOR Judit, JAKAB Sámuel 2010: Alapműveletek hatása a talaj fizikai-mechanikai tulajdonságaira (The Influence of the Main Works of Soil on its Physical-mechanical Characteristics), *Acta Scientiarum Transylvanica – Múzeumi Füzetek, Agronómia*, **17–18/2.** (2009–2010), 34–41, Kolozsvár/Cluj-Napoca.
- PÉCSKAY, Zoltán, LEXA, Jaroslav, SZAKÁCS, Alexandru, SEGHEDI, Ioan, BALOGH, Kadosa, KONEČNÝ, Vlastimil, ZELENKA, Tibor, KOVACS, Marinel, PÓKA, Teréz, FÜLÖP Alexandrina, MÁRTON, Ernő, PANAIOTU, Cristian, CVETKOVIC, Vladica 2006: Geochronology of Neogene magmatism in the Carpathian arc and intra-Carpathian area, *Geologica Carpathica*, **57/6.** 511–530, Bratislava.
- PÉCSKAY, Zoltán, SEGHEDI, Ioan, KOVACS, Marinel, SZAKÁCS, Alexandru, FÜLÖP, Alexandrina 2009: Geochronology of the Neogene calc-alkaline intrusive magmatism in the “Subvolcanic Zone” of the Eastern Carpathians (Romania). *Geologica Carpathica*, **60/2.** 181–190, Bratislava.
- PÉTER Elek, MAKFALVI Zoltán 2008: A Csíki-medence ásványvizei, *A Kárpát-medence Ásványvizei V. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Kiegészítő Kötet*, 129–164, Csíkszereda.
- PÉTER Elek, MAKFALVI Zoltán 2009a: A romániai ásványvíz palackozás fejlődésének korszakai, *VI. Kárpát-medence Ásvány és Gyógyvizei Konferencia (Kutatás–védelem–felhasználás)*, Egyetemi Kiadó, 5–18, Miskolc.
- PÉTER Elek, MAKFALVI Zoltán 2009b: A romániai ásványvíz-palackozás rövid történeti áttekintése, *XI. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Máramarossziget, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság*, 173–176, Kolozsvár.
- PÉTER Elek, MAKFALVI Zoltán 2011: Száraz gázömlések és az ásványvizeket kísérő gázok a Kelemen–Görgény–Hargita vulkáni vonulat övezetében, *VIII. Kárpát-medence Ásvány és Gyógyvizei Konferencia (Termálvíz, borvíz, egészség)*, Egyetemi Kiadó, 43–50, Miskolc.
- PETRESCU, Iustinian, BALINTONI, Ion, BICAN-BRIȘAN, Nicoleta, BEDELEAN, Nicolae, HORVÁTH, István, MERA, Ovidiu, LÁSZLÓFFI, Ferenc, BALICA, Constantin 2003: Exploatarea sării, producția, întrebuințări, piața sării și impactul acestora asupra mediului, *Environment & Progress*, **1.** 407–417, Cluj-Napoca.
- PIKE-TAY, Anne, BARTOSIEWICZ, László, GÁL, Erika, WHITTLE, Alasdair 2004: Body-part representation and seasonality: sheep/goat, bird and fish remains from early Neolithic Ecsegfalva 23, SE Hungary, *Journal of Taphonomy*, **2/4.** 221–246.
- PINTEA, Ioan, LACZKÓ, Attila-Albert 2005: Preliminary microthermometric data related to a complex magmatic–hydrothermal system from Sântimbru-Băi (South-Harghita Mountains, Romania), *GEO 2005 – Proceedings of the annual scientific session and field trip guide, Roșia Montana, 20-21 May 2005*, 95–96, București.
- POLGÁRI Márta, DOBOSI Gábor, HORVÁTH Péter, RÁLISCHNÉ Felgenhauer Erzsébet, VÍGH Tamás 2003: arzéntartalmú piritelőfordulás Úrkúton és az Iharosberény–I mélyfúrás jura rétegeiben, *Földtani közlöny*, **133/4.** 469–475, Budapest.

- POLGÁRI, Márta, BÍRÓ, Lóránt, PÁL-MOLNÁR, Elemér, DOBOSI, Gábor, BAJNÓCZI, Bernadett, NÉMETH, Tibor, KOVÁCS KIS, Viktória, VIGH, Tamás 2013a: Rhodochrosite-bearing concretions from a Jurassic Manganese ore mineralization – Úrkút, Hungary, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **8/4**, 139–146, Baia Mare.
- POLGÁRI, Márta, HEIN, J. R., NÉMETH, Tibor, PÁL-MOLNÁR, Elemér, VIGH, Tamás 2013b: Celadonite and smectite formation in the Úrkút Mn-carbonate ore deposit (Hungary). *Sedimentary geology*, **294**. 157–163.
- POLGÁRI, Márta, HEIN, James R., TÓTH, A. L., PÁL-MOLNÁR, Elemér, VIGH, Tamás, BÍRÓ, Lóránt, FINTOR, Krisztián 2012: Microbial action formed Jurassic Mn-carbonate ore deposit in only a few hundred years (Úrkút, Hungary), *Geology*, **40/10**. 903–906.
- POP, Dana, IONESCU, Corina, FORRAY, Ferenc, TĂMAȘ, Călin G., BENEĂ, Marcel 2011: “Transylvanian gold” of hydrothermal origin: an EMPA study in an archaeological provenancing perspective, *European Journal of Mineralogy*, **23**. 911–923.
- POPA, Mihaela, RADULIAN, Mircea, SZAKÁCS, Alexandru, SEGHEDI, Ioan, ZAHARIA, Bogdan 2012: New Seismic and Tomography Data in the Southern Part of the Harghita Mountains (Romania, Southeastern Carpathians): Connection with Recent Volcanic Activity, *Pure Applied Geophysics*, **169/9**. 1557–1573.
- POSMOȘANU, Erika 2002: Fauna wealdiană de vertebrate din Europa. Studiu comparativ, *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **29**. 19–35, Oradea.
- POSMOȘANU, Erika 2003: Revision of the Early Cretaceous dinosaur (ornithopoda) collection from the bauxite deposit Lens 204 – Cornet, Romania, *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **30**. 25–38, Oradea.
- POSMOȘANU, Erika 2004: Iguanodontian dinosaurs from the Lower Cretaceous bauxite site from Romania, in: CODREA, Vlad, PETRESCU, Iustinian, DICA, Paul [eds.] Proceedings of the Fourth Romania Symposium on Paleontology, Cluj-Napoca, 5–7 Septembrie 2003, *Acta Paleontologica Romaniae*, **IV**. 431–439, Cluj-Napoca.
- POSMOȘANU, Erika 2008: Notes on a cyamodontoid maxillary from the Middle triassic site Lugașu de Sus, Romania, *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **XXXV**. 27–34, Oradea.
- POSMOȘANU, Erika 2013: Taphonomic analysis of the Middle Triassic marine vertebrate assemblages from Lugașu de Sus and Pestis (Bihor, North-Western Romania), *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **40**. 5–18, Oradea.
- POSMOȘANU, Erica, HUZA, Radu 2006: Rezervația Paleontologică Gruiu Pietrii, Lugașu de Sus (jud. Bihor) – aspecte legate de Planul de management, *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **XXXIII**. 63–82. Oradea.
- POSZET Szilárd, PÁL Zoltán 2010: *A felszínformák ismeretének alapjai*, **I**. Ábel Kiadó, 167 o., Kolozsvár.
- PRATHER, Bratford E., PIRMEZ, Carlos, SYLVESTER, Zoltan, PRATHER, D. S. (2012), Stratigraphic Response to Evolving Geomorphology In a Submarine Apron Perched on the Upper Niger Delta Slope, *SEPM Special Publication*, **99**. 145–161.
- PRICOPIE, Mihai, TUSA, Liviu, CRISTEA, Petru, CĂPRARU, Nicu, MÁRTON, István 2004: Geology of the Certej Project area and a new model for high-grade gold mineralisation hosted within the Dealul Grozii-Hondol perimeter (Certej Deposit), in: Proceedings International field workshop of IGCP Project 486. Alba Iulia, Romania, August 31-September 7. 2004. Alba Iulia, *IAGOD (International Association on the Genesis of Ore Deposits) Guidebook Series*, **12**. International Association on the Genesis of Ore Deposits, 105–110, București.

- PRODÁN, Tímea Hajnal 2010a: Investigation of depression systems on a carbonate terrain near Sopron, Hungary, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **5/2**. 193–202, Baia Mare.
- PRODÁN, Tímea Hajnal 2010b: A Balfi-blokk felszínformáinak eredetéről, *Földrajzi Közlemények*, **134/4**. 393–404, Budapest.
- PRODÁN, Tímea Hajnal 2011: Felszínformák eredetének geofizikai vizsgálata a Fertőmelléki-dombság központi részén, *A Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ tudományos közleményei*, **18/13**. 197–202, Sopron.
- PUJOL, Frédéric, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2006: Chemostratigraphy of some European Frasnian-Famennian boundary key sections, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **240**. 120–145.
- PUŞÇAŞ, Cristina M., STREMTAN, C. Cosmin, KRISTÁLY, Ferenc 2010: Past surface conditions and speleogenesis as inferred from cave sediments in the Great Cave of Salitrari Mountain (SW Romania), *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **55/2**. 51–57, Cluj-Napoca.
- RABI, Márton, VREMIR, Mátyás, TONG, Haiyan, 2013: Preliminary overview of Late Cretaceous turtle diversity in Eastern Central Europe (Austria, Hungary, and Romania), in: BRINKMAN, Donald B, HOLROYD, Patricia A, GARDNER, James D. [eds.]: *Morphology and Evolution of Turtles. Vertebrate Paleobiology and Paleoanthropology*, Springer Science+Business Media, Dordrecht, 307–336.
- RACZKY, Pál, SÜMEGI, Pál, BARTOSIEWICZ, László GÁL, Erika, KACZANOWSKA, Małgorzata, KOZŁOWSKI, Janus K., ANDERS, Alexandra 2010: Ecological barrier versus marginal zone? Problems of the northernmost Körös culture settlements in the Great Hungarian Plain, in: GRONENBORG, Detlef, PETRASCH, Jörg [eds.]: *Die Neolithisierung Mitteleuropas – The Spread of the Neolithic to Central Europe*, RGZM Tagungen, Band 4. Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 147–173, Mainz.
- RAKONCZAI, János, BOZSÓ, Gábor, MARGÓCZI, Katalin, BARNA, Gyöngyi, PÁL-MOLNÁR, Elemér 2008: Modification of salt-affected soils and their vegetation under the influence of climate change at the Szabadkígyós steppe (Hungary), *Cereal Research Communications*, **36/5**. 2047–2050.
- RÁLISCHNÉ FELGENHAUER Erzsébet 2012: Pátrói Formáció – pJ2–3, in: FÖZY István [szerk.]: *Magyarország litosztratigráfiai alapegységei*. Jura, Magyarhoni Földtani Társulat, 97–98, Budapest.
- RAMKUMAR, Muthurvairavasami, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2010: Hierarchical delineation and multivariate statistical discrimination of chemozones of the Cauvery Basin, south India: Implications on spatio-temporal scales of stratigraphic correlation, *Petroleum Science*, **7/4**. 435–447.
- RAMKUMAR, Muthurvairavasami, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2004: Lithostratigraphy, depositional history and sea level changes of the Cauvery Basin, southern India, *Annales Géologiques de la Péninsule Balkanique*, **65**. 1–27.
- RAMKUMAR, Muthurvairavasami, STÜBEN Doris, BERNER, Zsolt 2006: Elemental Interrelationships and Depositional Controls of Barremian-Danian Strata of the Cauvery Basin, Southern India, *Indian Journal of Geochemistry*, **21/2**. 353–379.
- RAMKUMAR, Muthurvairavasami, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2009: Episodes of phosphorus accumulation in the Cauvery Basin, South India: implications on palaeoclimate, productivity and weathering, *Current Science*, **97/2**. 262–267.

- RAMKUMAR, Muthurvairavasami, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2010: Barremian–Danian chemostratigraphic sequences of the Cauvery Basin, India: Implications on scales of stratigraphic correlation, *Gondwana Research*, **19**, 291–301.
- RAMKUMAR, Muthurvairavasamy, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt, SCHNEIDER, Jens 2004: Geochemical and isotopic anomalies preceding K/T boundary in the Cauvery Basin, South India: Implications for Cretaceous events, *Current Science*, **87/12**, 1738–1747.
- RAMKUMAR, Muthurvairavasamy, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt, SCHNEIDER, Jens 2009: $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ anomalies in Late Cretaceous–Early Tertiary strata of the Cauvery basin, south India: Constraints on nature and rate of environmental changes across K–T boundary, *Journal of Earth System Science*, **119/1**, 1–17.
- RÉTHY Károly 2004: Goslarit előfordulása a romániai Láposbányán (Băița), *Földtani közlöny*, **134/1**, 95–99, Budapest.
- RÉTHY Károly 2007: Misztbánya (Nistru, Románia), rézszulfidos teléreinek piritkristályai, *Földtani közlöny*, **137/1**, 17–22, Budapest.
- RÉTHY Károly, GÖTZ Endre, MIHÁLKA István 2007: Adatok a Miszt-Láposbánya (Románia) környékén található hidrotermális ércetek geokémiai ismeretéhez, *Bányászati és kohászati lapok. Bányászat*, **140/2**, 35–39, Budapest.
- RIDUSH, Bogdan, VREMIR, Matei 2002: Recent paleontological investigations in some caves of the Crimean mountain-range (SE Ukraine), *Theoretical and Applied Karstology*, **15**, 125–132, Bucharest.
- RIDUSH, Bogdan, VREMIR, Matei 2003: Bone accumulation in the karst caves of the Crimean Mountain-range (ukránul), *Naukovy Visnyk Chernivetskogo Universitetu, Geografia*, **167**, 16–28.
- RIDUSH, Bogdan, VREMIR, Matei 2008: Results and prospects of paleontological investigation of caves of the Crimea (ukránul), *Speleology and Karstology*, **1**, 85–93, Simferopol.
- ROȘU, Emilian, SEGHEDI, Ioan, DOWNES, Hilary, ALDERTON, Dave H. M., SZAKÁCS, Alexandru, PÉCSKAY, Zoltán, PANAIOTU, Cristian, PANAIOTU, Cristina E., NEDELCU, Liviu 2004: Extension-related Miocene calc-alkaline magmatism in the Apuseni Mountains, Romania: origin of magmas, *Schweizerische Mineralogische und Petrographische Mitteilungen*, **84/1–2**, Special issue, 153–172.
- RUSZ Otília 2012: A parajd–szováta kős keletkezésének őségajlattani viszonyai, *XIV. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Arad, 2012. március 29. – április 1. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság*, 205–210, Kolozsvár.
- RUSZ Otília, WANEK Ferenc 2013: Székelykeresztúr és környékének rövid geológiai jellemzése, in: *XV. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Beszterce, 2013. április 4–7. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság*, 176–180, Kolozsvár.
- SCHNEIDER-MOR, Aya, ALSENZ, Heiko, ASHCKENAZI-POLIVODA, Sarit, ILLNER, Peter, ABRAMOVICH, Sigal, FEINSTEIN, Shimon, ALMOGI-LABIN, Ahuva, BERNER, Zsolt, PÜTTMANN, Wilhelm 2012: Paleooceanographic reconstruction of the late Cretaceous oil shale of the Negev, Israel: Integration of geochemical, and stable isotope records of the organic matter, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **319–320**, 46–57.
- SCHULTE, Peter, STINNESBECK, Wolfgang, STÜBEN, Doris, KRAMAR, Utz, BERNER, Zsolt, KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry 2003: Fe-rich and K-rich mafic spherules from slumped and channelized Chicxulub ejecta deposits in the northern La Sieritta area, NE Mexico, *International Journal of the Earth Sciences (Geologische Rundschau)*, **92**, 114–142.

- SCHREIBER, Wilfried Eckart, UNGER Enikő 2006: A poszterruptív felszínfejlődés néhány sajátos formája a Hargita vulkáni vonulatában, *Földtani közlöny*, **136/2**. 285–297, Budapest.
- SEGHEDI, Antoaneta, IANCU, Viorica, GHEUCA, Ion, MELINTE, Mihaela, BRUSTUR Titus, SZOBOTKA, Ștefan, ANDRĂȘANU, Alexandru, POPA, Mihai, MACALEȚ, Rodica 2008: Geodiversitatea ca instrument în dezvoltarea durabilă a ariilor protejate, *Geo-Eco-Marina*, **14/1**. 172–178, București-Constanța.
- SEGHEDI, Ioan, BRÄNDLE, Jose-Luis, SZAKÁCS, Alexandru, ANCOCHEA, E, VASELLI, Orlando 2002: El manto litosferico en el sureste de España: Aportaciones de los xenolitos englobados en rocas alcalinas del mioceno-plioceno, *Geogaceta*, **32**. 29–32, Madrid.
- SEGHEDI, Ioan, DOWNES, Hilary, SZAKÁCS, Alexandru, MASON, Paul R. D., THIRLWALL, Matthew F., ROȘU, Emilian, PÉCSKAY, Zoltán, MÁRTON, Ernő, PANAIOTU, Cristian 2004a: Neogene-Quaternary magmatism and geodynamics in the Carpathian-Pannonian region: A synthesis, *Lithos*, **72/3–4**. 117–146.
- SEGHEDI Ioan, DOWNES Hilary, VASELLI Orlando, SZAKÁCS Alexandru, BALOGH Kadosa, PÉCSKAY Zoltán 2004b: Post-collisional Tertiary-Quaternary mafic alkaline magmatism in the Carpathian-Pannonian region: a review, *Tectonophysics*, **393/1–4**. 43–62.
- SEGHEDI Ioan, SZAKÁCS Alexandru, SNELLING Norman J., PÉCSKAY Zoltán 2004c: Evolution of the Neogene Gurghiu Mountains volcanic range (Eastern Carpathians, Romania), based on K-Ar geochronology, *Geologica Carpathica*, **55/4**. 325–332, Bratislava.
- SEGHEDI Ioan, SZAKÁCS Alexandru, PÉCSKAY Zoltán, MASON Paul R. D. 2005: Eruptive history and age of magmatic processes in the Călimani volcanic structure, Romania, *Geologica Carpathica*, **56/1**. 67–75, Bratislava.
- SEGHEDI, Ioan, SZAKÁCS, Alexandru, HERNANDEZ PACHECO, Alfredo, BRÄNDLE MATESANZ, Jose-Luis 2007: Miocene lamproite volcanoes in south-eastern Spain – an association of phreomagmatic and magmatic products, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, **159**. 210–224.
- SEGHEDI, Ioan, SZAKÁCS, Alexandru, ROȘU, Emilian, PÉCSKAY Zoltán, GMÉLING, Katalin 2010: Note on the evolution of a Miocene composite volcano in an extensional setting, Zărand Basin (Apuseni Mts., Romania), *Central European Journal of Geosciences*, **2/3**. (september 2010), 321–328.
- SEGHEDI, Ioan, MAȚENCO, Liviu, DOWNES, Hilary, MASON, Paul R. D., SZAKÁCS, Alexandru, PÉCSKAY, Zoltán 2011: Tectonic significance of changes in post-subduction Pliocene-Quaternary magmatism in the south east part of the Carpathian-Pannonian Region, *Tectonophysics*, **502**. 146–157.
- SERVIDA Diego, COMERO Sara, DAL SANTO Mara, DE CAPITANI Luisa, GRIECO Giovanni, MARESCOTTI Pietro, PORRO Silvia, FORRAY Ferenc L., GÁL Ágnes, SZAKÁCS Alexandru 2013: Waste rock dump investigation at Rosia Montana gold mine (Romania): a geostatistical approach, *Environmental Earth Sciences*, **70**. 13–31.
- SILYE, Lóránd, NAGY, Jenő, FILIPESCU, Sorin 2011: Ammodiscus aff. gullmarensis in the Sarmatian (Middle Miocene) of the Transylvanian Basin, Romania, in: KAMINSKI, Michael A., FILIPESCU, Sorin [eds.]: Proceedings of the Eighth International Workshop on Agglutinated Foraminifera, *Grzybowski Foundation Special Publication*, **16**. 311–315.

- SIMON, Andrea, LIPUSZ, Dóra, GYÖRFFY, Bálint, KRISTÁLY, Ferenc, GÁCSI, Zoltán 2013: Properties of Al₂O₃-glass composites In: Michele MEO [ed.]: *9th International Conference on composite science and technology*, DEStech Publications, 702–711, Sorrento.
- SINHA, Rajiv, SMYKATZ-KLOSS, W. STÜBEN, Doris, HARRISON, S. P., BERNER, Zsolt, KRAMAR, Utz 2006a: Late Quaternary palaeoclimatic reconstruction from the lacustrine sediments of the Sambhar playa core, Thar Desert margin, India, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **233**, 252–270.
- SINHA, Rajiv, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2004: Palaeohydrology of the Sambhar Playa, Thar Desert, India, using geomorphological and sedimentological evidences, *Journal of the Geological Society of India*, **64**, 419–430.
- SINHA, Rajiv, TANDON, Sampat K., SANYAL, Prasanta, GIBLING, M. R., STUBEN, Doris, BERNER, Zsolt, GHAZANFARI, P. 2006b: Calcretes from a Late Quaternary interfluvium in the Ganga Plains, India: Carbonate types and isotopic systems in a monsoonal setting, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **242/3–4**, 214–239.
- SMITH, Thierry, CODREA, Vlad, SĂSĂRAN, Emanoil, VAN ITTERBECK, Jimmy, BULTYNCK, P., CSIKI, Zoltán, DICA, Paul, FĂRCAȘ, Cristina, FOLIE, Annelise, GARCIA, Geraldine, GODEFROIT, Pascal, 2002: A new exceptional vertebrate site from the Late Cretaceous of the Hațeg Basin (Romania), *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geologia*, Special issue **1**, 321–330, Cluj-Napoca.
- SOLT, Péter, HABLY, Lilla, NAGYNÉ BODOR, Elvira, SILYE, Lóránd 2010: Pannonian Flora from Siklód, *A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése*, **2008**, 53–62, Budapest.
- SOS, Tibor, TÓTH, Attila, TANȚĂU, Ioan 2011: New reptile fossil records from Corund (Eastern Transylvania, Romania) and their paleoenvironmental significance, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Science*, **6/2**, 173–181, Baia Mare.
- SPIEGEL, Cornelia, KOHN, Barry, BELTON, David, BERNER, Zsolt, GLEADOW, Andrew 2009: Apatite (U–Th–Sm)/He thermochronology of rapidly cooled samples: The effect of He implantation, *Earth and Planetary Science Letters*, **285**, 105–114.
- STEIN, Melody, FÖLLMI, Karl B., WESTERMANN, Stéphane, GODET, Alexis, ADATTE, Thierry, MATERA, Virginie, FLEITMANN, Dominik, BERNER, Zsolt 2011: Progressive palaeoenvironmental change during the Late Barremian–Early Aptian as prelude to Oceanic Anoxic Event 1a: Evidence from the Gorgo a Cerbara section Umbria-Marche basin, central Italy, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **302**, 396–406.
- STEIN, Koen, CSIKI, Zoltán, ROGERS, Kristina Curry, WEISHAMPEL, David B, REDELSTORFF, Ragna, CARBALLIDO, Jose R, SANDER, P Martin 2010: Small body size and extreme cortical bone remodeling indicate phyletic dwarfism in *Magyarosaurus dacus* (Sauropoda: Titanosauria), *Proceedings of the National Academy of Sciences, of the USA*, **107/20**, 9258–9263.
- STÖGBAUER, Andrea, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2004: Redox Control on the Isotopic Composition of Dissolved Sulfate in Percolating Sewage – An Experimental Study, *Acta hydrochimica et hydrobiologica*, **32/4-5**, 304–315.
- STÖGBAUER, Andrea, KOYDON, S., BERNER, Zsolt, WINTER, Josef, STÜBEN, Doris 2004: Effect of Molybdate and Cell Growth on S-Isotope Fractionation During Bacterial Sulfate Reduction, *Geomicrobiology Journal*, **21**, 207–219.
- STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt, CHANDRASEKHARAM, Dornadula, KARMAKAR, Julie 2003a: Arsenic enrichment in groundwater of West Bengal, India: geochemical evidence for mobilization of As under reducing conditions, *Applied Geochemistry*, **18**, 1417–1434.

- STÜBEN, Doris, KRAMAR, Utz; BERNER, Zsolt A., MEUDT, M., KELLER, Gerta, ABRAMOVICH, Sigal, ADATTE, Thierry, HAMBACH, Ulrich, STINNESBECK, Wolfgang 2003b: Late Maastrichtian paleoclimatic and paleoceanographic changes inferred from Sr/Ca ratio and stable isotopes, *Palaeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **199**. 107–127.
- STÜBEN, Doris, NORRA, Stefan, BERNER, Zsolt, KRAMAR, Utz, KICZKA, Mirjam, AGARWALA, P., CHANDRASEKHARAM, Dornadula, ROUT, R. 2007: Arsenic mobilization in rice paddy soils irrigated with As-contaminated water: a synopsis of case studies from West-Bengal, India, *Proceedings of the twelfth international symposium on water rock interaction WRI-12, 31.07.-05.08.2007, Kunming, China*, Balkema Publishers, 1507–1511.
- SYLVESTER, Zoltán 2001: *Facies, architecture, and bed-thickness structure of turbidite systems: examples from the East Carpathian flysch, Romania, and the Great Valley Group, California*, PhD Thesis, Stanford University, 295 o., Stanford.
- SYLVESTER, Zoltán 2007: Turbidite bed thickness distributions: methods and pitfalls of analysis and modelling, *Sedimentology*, **54/4**. 847–870.
- SYLVESTER, Zoltán 2013a: Stratigraphic surfaces are complicated, in: HALL, Matt [ed.]: *52 Things You Should Know About Geology*, Agile Libre, 78–79.
- SYLVESTER, Zoltán 2013b: Stratigraphic surfaces are really complicated, in: HALL, Matt [ed.]: *52 Things You Should Know About Geology*, Agile Libre, 80–81.
- SYLVESTER, Zoltán, DEPTUCK, Mark E., PRATHER, Bratford E., PIRMEZ, Carlos, O'BYRNE, Ciaran 2012: Seismic Stratigraphy of a shelf-edge delta and linked submarine channels in the North-Eastern Gulf of Mexico, *SEPM Special Publication*, **99**. 31–59.
- SYLVESTER, Zoltán, LOWE, Donald R. 2003a: Dish Structure, in: MIDDLETON, Gerard V. et al. [eds.]: *Encyclopedia of Sediments and Sedimentary Rocks*, Kluwer Academic Publishers, 230–231, Dordrecht.
- SYLVESTER, Zoltán, LOWE, Donald R. 2003b: Fluid Escape Structures, in: MIDDLETON, Gerard V. et al. [eds.]: *Encyclopedia of Sediments and Sedimentary Rocks*, Kluwer Academic Publishers, 294–296, Dordrecht.
- SYLVESTER, Zoltán, LOWE, Donald R. 2003c: Pillar Structure, in: MIDDLETON, Gerard V. et al. [eds.]: *Encyclopedia of Sediments and Sedimentary Rocks*, Kluwer Academic Publishers, 529–530, Dordrecht.
- SYLVESTER, Zoltán, LOWE, Donald R. 2004: Textural trends in turbidites and slurry beds from the Oligocene flysch of the East Carpathians, Romania, *Sedimentology*, **51**. 945–972.
- SYLVESTER, Zoltán, PIRMEZ, Carlos, CANTELLI, Alessandro 2011: A model of submarine channel-levee evolution based on channel trajectories: Implications for stratigraphic architecture, *Marine and Petroleum Geology*, **28**. 716–727.
- SYLVESTER, Zoltán, PIRMEZ, Carlos, CANTELLI, Alessandro, JOBE, Zane R 2013: Global (latitudinal) variation in submarine channel sinuosity: Comment, *Geology*, **41/5**. 214. p.
- SZABÓ Ábel, TÓTH Attila, SZABÓ Csaba, NÉDLI Zsuzsanna 2010: Amfibol-tartalmú felsőkőpeny xenolitok a Persányi-hegységből **XII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 165–168, Kolozsvár.
- SZAKÁCS Sándor 2008: A Kelemen-Görgényi-Hargita vulkáni vonulat fejlődéstörténeti vázlat, **X. Székelyföldi Geológus Találkozó**, Pro Geológia Egyesület, 9–15, Csikszereda.

- SZAKÁCS Sándor 2009: A Keleti Kárpátok vulkanológiai kutatásainak időszerű kérdései: eredmények és perspektívák az utóbbi évtizedek kutatásainak alapján, *Agora Füzetek*, **4.** 24–32, Székelyudvarhely.
- SZAKÁCS Alexandru 2010a: Post-volcanic Phenomena in the East Carpathians, in: EVELPIDOU, Niki, DE FIGUEIREDO, Tomás, MAURO, Francesco; TECIM, Vahap; VASSILOPOULOS, Andreas [Eds.]: *Natural Heritage from East to West. Case studies from 6 EU Countries*, Springer Verlag, 87–93.
- SZAKÁCS Alexandru 2010b: From definition of volcano to conceptual volcanology, in: CANON-TAPIA, Edgardo, SZAKÁCS, Alexandru [eds.]: What is a Volcano? *Geological Society of America Special Paper*, **470.** 67–76.
- SZAKÁCS, Alexandru 2011a: Earthquake prediction using extinct monogenetic volcanoes: A possible new research strategy, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, **201.** 404–411.
- SZAKÁCS Sándor 2011b: A földrengések rövidtávú determinisztikus előrejelzése: utopia vagy valós lehetőség? **VII. Kárpát-medencei Környezettudományi konferencia, 2011. március 24–27. Kolozsvár**, Sapientia, Erdélyi Magyar Tudományegyetem, **II.** 684–586, Kolozsvár.
- SZAKÁCS, Alexandru, CANON-TAPIA, Edgardo (2010) Some challenging new perspectives of volcanology, in: CANON-TAPIA, Edgardo, SZAKÁCS, Alexandru [eds.]: What is a Volcano? *Geological Society of America Special Paper*, **470.** 123–140.
- SZAKÁCS Alexandru, GÁL Ágnes 2006: Primary accessory mineral of the „Dej tuff” (Transylvania Basin, Romania), *Proceedings, XVIIIth Congress of the Carpathian-Balkan, Geological Association, September 3–6, 2006, Belgrade, Serbia*, Serbian Geological Society, 618–620, Belgrade.
- SZAKÁCS Alexandru, GÁL Ágnes, SILYE Lóránd 2007: *Dicționar român-maghiar-englez Magyar-román-angol geológiai szótár English-Hungarian-Romanian Geological Dictionary*, Presa Universitară Clujeană, 364 o. Cluj-Napoca.
- SZAKÁCS, Alexandru, KRÉZSEK, Csaba 2005: Seismic evidence for salt- and volcanism-related tectonics in the Eastern Transylvanian Basin, *Journal of the Balkan Geophysical Society*, **8.** Suppl., 2005, 133–136.
- SZAKÁCS, Alexandru, KRÉZSEK, Csaba 2006: Volcano–basement interaction in the Eastern Carpathians: Explaining unusual tectonic features in the Eastern Transylvanian Basin, Romania, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, **158.** 6–20.
- SZAKÁCS Sándor, NÉDA Tamás, URÁK István, FARKAS György, MÓCSY Ildikó, ZSIGMOND Andrea, VINCZE-JANCSI Zoltán János 2007: Mofettakutatás a Keleti Kárpátok vulkáni vonulatában. Környezettudományi vonatkozások, **III. Kárpát-medencei Környezettudományi konferencia, 2007. március 29.–31. Kolozsvár**, Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem, 253–261, Kolozsvár.
- SZAKÁCS, Alexandru, PÉCSKAY, Zoltán, SILYE, Lóránd, BALOGH, Kadosa, VLAD, Daniela, FÜLÖP, Alexandrina 2012: On the age of the Dej Tuff, Transylvanian Basin, Romania, *Geologica Carpathica*, **63/2.** 138–148, Bratislava.
- SZAKÁCS, Alexandru, SEGHEDI, Ioan 2003: Volcanism in Romania during Romanian time. in PAPAIANOPOL, Ioan, MACALEȚ, Rodica [eds.]: *Chronostratigraphie und Neostatotipen. Romanian*, Editura Academiei Romane, 107–115, București.

- SZAKÁCS, Alexandru, SEGHEDI, Ioan 2010: Rock-forming minerals in the Neogne Călimani-Gurghiu-Harghita volcanic range, Eastern Carpathians, Romania. A review, in SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc [eds.]: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, Miercurea Ciuc, Csík County Nature and Conservation Society, 129–145, Sfântu Gheorghe – Miercurea Ciuc – Târgu Mureș.
- SZAKÁCS, Alexandru, Seghedi, Ioan 2013: The relevance of volcanic hazard in Romania: is there any? *Environmental Engineering and Management Journal*, **12/1**. 125–135.
- SZAKÁLL, Sándor, FEHÉR, Béla, KRISTÁLY, Ferenc, ZAJZON, Norbert 2013: Mineralogical mosaics from the Carpathian–Pannonian region 1. *Földtani közlöny*, **143/2**. 177–187. Budapest.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc [szerk.] 2010: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, 320 o., Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Marosvásárhely.
- SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc, BIGI, Simona, PAPUCS, András, ALMÁSI, Enikő 2006a: High-temperature and late hydrous Ca-minerals in the thermally metamorphosed limestone xenoliths from basalt of Racoșu de Jos, Perșani Mts. (Romania), *Romanian Journal of Mineral Deposits*, **82**. 224–227, București.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc, BIGI, Simona, PAPUCS András, ALMÁSI Enikő 2006b: Mésző xenolitikokhoz kapcsolódó víztartalmú kalcium-szilikátos ásványegyüttes az alsórákosi bazaltból (Persányi-hegység, Románia), *VIII. Székelyföldi Geológus Találkozó*, Pro Geológia Egyesület, 78–80, Csíkszereda.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc, JÁNOSI Csaba 2009: A székelyföldi ásványvizek lerakódásainak ásványi kiválásai, in: JÁNOSI Csaba, PÉTER Éva [szerk.] 2009: *Székelyföld borvizei*. Polgár-társ Alapítvány – Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, 187–196, Csíkszereda.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc, JÁNOSI Csaba, PAPUCS András 2006c: Utóvulkáni szulfátos elváltozások, kiválások a torjai Büdös-hegyen (Csomád-hegycsoport), *VIII. Székely Geológus Találkozó*. Csíkszereda, Sapientia EMTE. Abstr. Vol., 81–83, Csíkszereda.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc, PAPUCS András 2008: Pneumatolitos és hidrotermás ásványegyüttesek a székelyföldi neogén vulkáni vonulat közeteinek hólyagüregeiben és repedéseiben, *X. Székelyföldi Geológus Találkozó*, Pro Geológia Egyesület, 19–21, Csíkszereda.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc, PAPUCS András 2010: Minerals of Székelyland, in: SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc [szerk.]: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, 171–309, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Marosvásárhely.
- SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY Ferenc, PAPUCS András, LACZKÓ Attila-Albert, ZÓLYA László, JAKAB Gyula, JÁNOSI Csaba, BOTÁR Miklós, BALLA Zoltán 2006d: A Székelyföld ásványtana projekt (2004–2010) eddigi eredményei, *VIII. Székelyföldi Geológus Találkozó*, Pro Geológia Egyesület, 26–29, Csíkszereda.
- SZAKÁLL Sándor, KRISTÁLY Ferenc, ZAJZON Norbert, NÉMETH Norbert FEHÉR Béla 2012: Másodlagos foszfátok és szulfátok a diósgyőri Fényeskő-völgy kovásodott metariolitjában, *Herman Ottó Múzeum Évkönyve = Annales Musei Miskolciensis de Herman Otto nominati*, **50**. 33–58, Miskolc.

- SZAKMÁNY György, T. BIRÓ Katalin, KRISTÁLY Ferenc, BENDŐ Zsolt, KASZTOVSZKY Zsolt, ZAJZON Norbert 2013: Távolsági import csiszolt kőeszközök nagynyomású metamorfitokból Magyarországon, *Archeometriai műhely*, **10/1**. 83–92, Budapest.
- SZEBÉNYI Géza, UNGER Zoltán 2011: Recsk Deeps – Porphyry Copper and Copper Zinc Scarn-related Deposit (Hungary), *Proceedings of The 1st World Copper Congress*, 14–23, Teheran.
- SZEBÉNYI Géza, TÖRÖK Patrik, ANDRÁS Eduárd, KOVÁCS László 2012: Az adatgyűjtés-értékelés rendszere a bátaapáti 1–2 tárolókamra tervezésének és kialakításának folyamatában, *XIV. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Arad*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 216–219. Kolozsvár.
- SZENTESI, Zoltán, GARDNER, James D., VENCZEL, Márton 2013: Albanerpetontid amphibians from the Late Cretaceous (Santonian) of Iharkút, Hungary, with remarks on regional differences in Late Cretaceous Laurasian amphibian assemblages, *Canadian Journal of Earth Sciences*, **50**. 268–281.
- SZENTESI, Zoltán, VENCZEL, Márton 2010: An advanced anuran from the Late Cretaceous (Santonian) of Hungary, *Neues Jahrbuch Für Geologie Und Palaontologie – Abhandlungen*, **256**. 291–302, Stuttgart.
- SZENTESI, Zoltán, VENCZEL, Márton 2012: A new discoglossid frog from the Upper Cretaceous (Santonian) of Hungary, *Cretaceous Research*, **34**. 327–333.
- SZOBOTKA, Stefan, DIMITRIU, Radu, MELINTE, Mihaela, OPREANU, Gicu, TRANCIOVEANU, Eugen 2007: Geocological Assessment of Tuzla Lake (Constanta County, Romania), *Geo-Eco-Marina*, **13**. București-Constanța.
- SZŐCS Emese, KRISTÁLY Ferenc, SZAKÁCS Sándor 2013: A Dési Tufa ásványtani és geo-kémiai vizsgálata a Persány-hegységben és az Erdélyi-medence délkeleti részén, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2013. október 24–27. Kézdivásárhely*, 71–73, Kézdivásárhely.
- SZTANÓ, Orsolya, KRÉZSEK, Csaba, MAGYAR, Imre, WANEK, Ferenc, JUHÁSZ, Gyöngyi, 2005: Sedimentary cycles and rhythms in a Sarmatian to Pannonian (Late Miocene) transitional section at Oarba de Mureș/Marosorbó, Transylvanian Basin, *Acta Geologica Hungarica*, **48/3**. 235–257, Budapest.
- TANKÓ Ferenc, NAGY Szilárd, MÁRTON István, KOVÁCS Alpár 2012: Nehézásvány vizsgálatok a Ditrói Alkáli Masszívum ritkaföldfém ércindikációinak behatárolására, *XIV. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Arad, 2012. március 29. – április 1. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság*, 221–225, Kolozsvár.
- TANȚĂU, Ioan, PENDEA, Ionuț Florin, GRAY, James, GHALEB, Bassam, BELDEAN, Claudia, BĂDĂRĂU, Alina Sabin, MICLEA, Angela, BĂLC, Ramona, TÓTH, Attila (2008): Middle Weichselian paleoenvironments in north-western Transylvania: Sedimentology, palynology and malacofauna analysis, *Acta Paleontologica Romaniaae*, **6**. 349–358, Iași.
- TÁMAȘ, Tudor, KRISTÁLY Ferenc, BARBU-TUDORAN, Lucian 2011: Mineralogy of Iza Cave (Rodnei Mountains, N. Romania), *International Journal of Speleology*, **40/2**. 171–179.
- THAMÓ-BOZSÓ, Edit, MAGYARI, Árpád, NAGY, Attila, UNGER, Zoltán, KERCSMÁR, Zsolt 2007: OSL dates and heavy mineral analysis of upper Quaternary sediments from the valleys of the Ér-, and Berettyó rivers, *Geochronometria*, **28**. 17–23.

- TOMAS, Róbert, PÁLFY József 2007: Revision of Early Jurassic ammonoid types from the Perșani Mts. (East Carpathians, Romania), *Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie – Abhandlungen*, **243/2**. 231–254.
- TÓTH, Andrea J, DARÓCZI-SZABÓ, László, KOVÁCS, E. Zsófia, GÁL, Erika, BARTOSIEWICZ, László 2010: In the Light of the Crescent Moon: Reconstructing Environment and Diet from an Ottoman Period Deposit in Sixteenth to Seventeenth Century Hungary, in: VANDERWARKER, Amber M, PERES, Tanya M. [eds.]: *Integrating Zooarchaeology and Palaeoethnobotany*, Springer, 245–280, New York.
- TÓTH, Attila 2002: Contributions on the mineralogy of the Corund carbonate deposits, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geologica*, **XVII/1**. 149–159, Cluj-Napoca.
- TÓTH, Tibor, LANGOHR, Roger, BECZE-DEÁK, Judit, MOLNÁR, Zsolt 2009: Field Pedological Characterisation of two Transects along the Inner and Outer Sides of a Sixty Years old Tisza Dike – A Contribution to the Problem of Primary and Secondary Alkali Grasslands, *Acta Geografica Debrecina, Landscape and Environment*, **3/2**. 87–112, Debrecen.
- TÓTHNÉ MAKK Ánikó, UNGER Zoltán, NÁDOR Annamária 2004: A csillagászati korbesorolás bevezetésének és alkalmazásának lehetőségei a Körös-medencei pleisztocén rétegsorban, *A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése, 2002*. 129–142, Budapest.
- TÖRÖK Béla, KOVÁCS Árpád, BARKÓCZY Péter, KRISTÁLY Ferenc 2013: Ordacsehi–Csereföld kelta településéről származó vassalak és vastárgyak anyagvizsgálata és készítés-technológiai vonatkozásai, *Archeometriai műhely*, **10/1**. 23–32, Budapest.
- TÖVISSI József 2006: *Az Olt folyó a Kárpát-medencében*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 124 o. Kolozsvár.
- TÖVISSI József 2012: A Persány-hegység negyedkori bazaltvulkánosságáról, *Collegium geographicum, különszám, Tiszteletkötet Dr. Tövissi József 85. születésnapjára*, 45–52, Kolozsvár.
- TÖVISSINÉ LOSONCZI Ibolya 2004: Kolozsvár építésföldtani sajátosságairól, *Földtani közlöny*, **134/4**. 589–600, Budapest.
- ȚICLEANU, Mircea, BALTRES, Albert, CONSTANTIN, Paul, NICOLESCU, Radu, ION, Adriana, WANEK, Franz, IRIMESCU, Sabina, HADNAGY, Árpád, DIACONIȚA, Dorina (2005): *Geodinamica masivelor miocene de sare din arealul extracarpatic și Bazinul Transilvaniei și efectele intervenției umane asupra acestora – GEO 2005*. Proceedings of the Annual Scientific Session and Field Trip Guide, Roșia Montană, 20–21 May 2005, Geological Society of Romania, 124–135, București.
- ULLRICH, Patrick, BERNER, Zsolt, KRAMAR, Utz 2011: Geochemistry of the impact spherules in the Brazos Riverbed Section, in: KELLER, Gerta, ADATTE, Thierry [eds.]: *End-Cretaceous Mass Extinction and the Chicxulub Impact in Texas, SEPM (Society for Sedimentary Geology) Special Publication*, **100**. 297–313.
- UNGER Zoltán 2004a: Töredezett kőzettömbök nyomozása fraktálgeometriai elemekkel – egy szénhidrogén-rezervoár esettanulmánya, *Földtani közlöny*, **134/2**. 281–289, Budapest.
- UNGER Zoltán 2004b: Statisztikai vetőnyomozás egy szénhidrogén kutatási területen, *Földtani közlöny*, **134/3**. 423–441.
- UNGER Zoltán 2005: Szemelvények Székelyföld geológiájából, in: JÁNOSI Csaba, HERCEG Ágnes [szerk.]: *Székelyföldi fürdők és gyógyhelyek, Ars Topia Alapítvány Budapest, Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, B. K. L. Kiadó*, 36–52, Csíkszereda–Szombathely.

- UNGER Zoltán 2007: Vetőstatisztika és a fraktál geometria kapcsolata, *A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése*, **2005**. 185–191.
- UNGER Zoltán 2011: A Coriolis-erő hatása a vízfolyásokra, in: CSAPÓ Tamás, KOCSIS Zsolt, PUSKÁS János, TÓTH Gábor, ZENTAI Zoltán [szerk.]: *A Bakonytól Madagaskárig: Tanulmánykötet a 65 éves Veress Márton tiszteletére*, Savaria University Press, 77–82, Szombathely.
- UNGER Zoltán, BEREZSNYÁNSZKY Károly 2010: The first agrogeological map (1909) of the Romanian kingdom, today after 100 years, *Geographia technica*, **9/1**. 91–98.
- UNGER, Zoltán, JÁNOSI, Csaba, BERSZÁN, József, ZÓLYA, László, SZAKÁLL, Sándor 2010: Brief geological and mineralogical research history of Székelyland, in: SZAKÁLL, Sándor, KRISTÁLY, Ferenc [eds.]: *Mineralogy of Székelyland, Eastern Transylvania, Romania*, Csík County Nature and Conservation Society, Csíkszereda: Miercurea Ciuc, 17–32.
- UNGER Zoltán, NÉMETH István 2013: Estimation of the Coriolis- force size for Tisza River, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **8/2**. 201–208, Baia Mare.
- UNGER Zoltán, SÍKHEGYI Ferenc 2004: The Importance of Remote Sensing Techniques in Surface Geological Mapping, *Acta Geologica Hungarica*, **47/1**. 35–51, Budapest.
- UNGER Zoltán, TIMÁR Gábor 2005: Székelyföld lineamens térképe Landsat TM űrfelvétel alapján, *Földtani közlöny*, **135/2**. 293–304, Budapest.
- UNGUREANU, G. Viorel, BOIAN, Valentin, OAIÉ, Gheorghe, SZOBOTKA, Ștefan, SECRIERU, Dan, DOMINIK, J, LOIZEAU, Jean-Luc, MIHĂIESCU, Radu 2008: Distribution of the sediment fill and associated pollutants in Băbeni Reservoir, Olt River, Vâlcea, Romania, *Geo-Eco-Marina*, **14**. 37–47, București-Constanța.
- VALDMAN Ștefan, MOLNÁR Ferenc, FÜLÖP, Alexandrina 2002: Geologic, mineralogic and fluid inclusion studies of the mineralized breccia pipe at Rotunda-Kelemen (Gutai Mountains, România), *Romanian Journal of Mineral Deposits*, **80**. 78–81, București.
- VALLASEK István, MAKFALVI Zoltán, ZÓLYA László 2010: A Hargita megyei mofetták hasznosításának perspektívái, *XII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 179–185, Kolozsvár.
- VASELLI, Orlando, MINISSALE, Angelo, TASSI, Franco, MAGRO, Gabriella, SEGHEDI, Ioan, IOANE, Dumitru, SZAKÁCS, Alexandru 2002: A geochemical traverse across the Eastern Carpathians (Romanian): constraints on the origin and evolution of the mineral water and gas discharges, *Chemical Geology*, **182**. 637–654.
- VASILE, Ștefan, CSIKI, Zoltán 2011: New Maastrichtian microvertebrates from the Rusca Montana Basin (Romania), *Oltenia. Studii și comunicări, Științele Naturii*, **27/1**. 221–230, Craiova.
- VASILE, Ștefan, CSIKI, Zoltán, GRIGORESCU, Dan 2011: Reassessment of the spatial extent of the middle member, Densuș-Ciula Formation (Maastrichtian), Hațeg Basin, Romania, *Acta Palaeontologica Romaniae*, **7**. 335–342.
- VASILE, Ștefan, CSIKI-SAVA, Zoltán 2012: Maastrichtian continental gastropods from Fărcădeana (Rusca Montană Basin, Romania), *Oltenia. Studii și comunicări, Științele Naturii*, **28/2**. 203–210, Craiova.
- VASILE, Ștefan, CSIKI-SAVA, Zoltán, VENCZEL, Márton 2013: A new madtsoiid snake from the Upper Cretaceous of the Hațeg Basin, western Romania, *Journal of Vertebrate Paleontology*, **33**, 1100–1119.

- VASILIEV, Iuliana; KUIPER, K.; KRIJGSMAN, W.; KRÉZSEK, Csaba; FILIPESCU, Sorin 2006: Radiometric dating and paleomagnetic results from the Sarmatian / Pannonian boundary in Oarba de Mures, Transylvanian Basin, in: VASILIEV, Iuliana: A new chronology for the Dacian Basin (Romania), Consequences for the kinematic and paleoenvironmental evolution of the Paratethys region, *Geologica Utraiectina, Mededelingen van de Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht*, **267**. 157–175.
- VENCZEL, Márton 2002: Faunele de vertebrate fosile, in: RACOVITĂ, Gheorghe, Moldovan, Oana, ONAC, Bogdan [ed.]: *Monografia carstului din Munții Pădurea Craiului*, Presa Universitară Clujeană, 200–213 Cluj-Napoca.
- VENCZEL, Márton 2004: Middle Miocene anurans from the Carpathian Basin, *Palaeontographica Abt. A*, **271**. 151–174.
- VENCZEL, Márton 2006: Lizards from the late Miocene of Polgárdi (W-Hungary). *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **33**. 25–38.
- VENCZEL, Márton 2007: Late Middle Miocene amphibians and reptiles from Subpiatra (Bihar district, Romania)., *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **34**. 39–66.
- VENCZEL, Márton 2008: A new salamandrid amphibian from the Middle Miocene of Hungary and its phylogenetic relationships, *Journal of Systematic Palaeontology*, **6**. 41–59.
- VENCZEL Márton 2010: Szögletes fogsorú göték (Hynobiidae) a Kárpát-medencéből, **XII. Bányászati, Kohászati, és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 186–190, Kolozsvár.
- VENCZEL, Márton, CODREA, Vlad, FĂRCAȘ, Cristina 2013: A new palaeobatrachid frog from the early Oligocene of Suceag, Romania, *Journal of Systematic Palaeontology*, **11**. 179–189.
- VENCZEL, Márton, CSIKI, Zoltán 2003: New frogs from the latest Cretaceous of Hațeg Basin, Romania, *Acta Paleontologica Polonica*, **48**. 609–616.
- VENCZEL, Márton, GARDNER, James D. 2005: The geologically youngest albanerpetontid amphibian, from the early Pliocene of Hungary, *Palaeontology*, **48**. 1273–1300.
- VENCZEL, Márton, HÍR, János 2013: Amphibians and Squamates from the Miocene of Fel-sőtárkány Basin, N-Hungary, *Palaeontographica, Abteilung A*, **300**. 117–158.
- VENCZEL, Márton, HÍR, János, HUZA, Radu R., POPA, Elisabeta, GOLBAN, Dorina 2005: A new Middle Miocene vertebrate fauna from Subpiatră (Bihar County, Romania), *Nymphaea, Folia naturae Bihariae*, **32**. 23–38.
- VENCZEL, Márton, SANCHÍZ, Borja 2005: A fossil plethodontid salamander from the Middle Miocene of Slovakia (Caudata, Plethodontidae), *Amphibia-Reptilia*, **26**. 408–411.
- VENCZEL, Márton, SANCHÍZ, Borja 2006: Lower Miocene Amphibians and Reptiles from Oschiri (Sardinia, Italy). *Hantkeniana* **5**. 72–75.
- VENCZEL, Márton, ȘTIUCĂ, Emanoil 2008: Late middle Miocene amphibians and squamate reptiles from Tauț, Romania, *Geodiversitas*, **30**. 731–763.
- VENCZEL, Márton, SZENTESI Zoltán 2012: Locomotory techniques in Upper Cretaceous frogs (Iharkút, Hungary), *Hantkeniana*, **7**. 19–25, Budapest.
- VERES, Daniel, LANE, Christine S., TIMÁR-GÁBOR, Alida, HAMBACH, Ulrich, CONSTANTIN, Daniela, SZAKÁCS, Alexandru, FÜLLING, Alexander, ONAC, Bogdan P. 2013: The Campanian Ignimbrite/Y5 tephra layer – A regional stratigraphic marker for Isotope Stage 3 deposits in the Lower Danube region, Romania, *Quaternary International*, **293**. 22–33.

- VERESS Márton, NÉMETH István, UNGER Zoltán, KÉRI Péter 2013: Predicting Potential Sites of Covered Karstification, *Journal of Geography and Geology*, **5/1**. 1–18.
- VERESS, Márton, PÉNTEK, Kálmán, UNGER, Zoltán, ALMÁSI, István 2012: Development of covered karstic dolines in ground ice environment (Eastern Alps, Austria) Interests of experimental and mathematical modelling, *Zeitschrift für Geomorphologie*, **56/2**. 79–104.
- VERESS Márton, PÉNTEK Kálmán, NÉMETH István, ALMÁSI István 2013: Töbrök kialakulása talajjegos környezetben, *Karsztfelődés*, **XIII**. 83–104, Szombathely.
- VINKLER Anna Paula, HARANGI Szabolcs, NTAFLÓS Theodoros, SZAKÁCS Sándor 2007: A Csomád vulkán (Keleti-Kárpátok) horzsaköveinek kőzettani és geokémiai vizsgálata – petrogenetikai következtetések, *Földtani közlöny*, **137/1**. 103–128, Budapest.
- VINKLER, Anna Paula, CASHMAN, Katharine, GIORDANO, Guido, GROPELLI, Gianluca 2012: Evolution of the mafic Villa Senni caldera-forming eruption at Colli Albani volcano, Italy, indicated by textural analysis of juvenile fragments, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, **235-236**. 37–54.
- VREMIR, Mátyás 2004a: Fossil Turtle found in Romania – Overview, *A Magyar Állami Földtani Intézet évi Jelentése*, **2002**. 143–152, Budapest.
- VREMIR, Matei M 2004b: New approach on the saiga antelopes (*Saiga tatarica/borealis*; Bovidae) From the Late Pleistocene and Holocene of Crimea (SE Ukraine), *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **XLIX/2**. 105–108, Cluj-Napoca.
- VREMIR, Mátyás 2010a: New faunal elements from the Late Cretaceous (Maastrichtian) continental deposits of Sebes, area (Transylvania), *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, **2**. 635–684, Sebeş.
- VREMIR, Mátyás 2010b: Reevaluation of the unusual bovid skull from Lunnaya Cave, Karabi karst plateau, Crimea (SE Ukraine), *Speleology and Karstology*, **4**. 47–51.
- VREMIR, Mátyás M. 2013: An Early Eocene freshwatern turtle assemblage from the Şimleu Basin (NW Romania): paleobiogeographic significance, *Terra Sebus, Acta Musei Sabesiensis*, **5**. 597–625, Sebeş-Alba.
- VREMIR, Matei, CODREA, Vlad 2002: The first Late Cretaceous (Maastrichtian) dinosaur footprints from Transylvania (Romania), *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **47/2**. 93–104, Cluj-Napoca.
- VREMIR, Mátyás, CODREA, Vlad 2009: Late Cretaceous turtle diversity in Transylvanian and Haţeg basins (Romania), in: BUCUR, Ioan I., SĂSĂRAN, Emanoil, POP, Dana [eds.]: *Abstract book, 7th Romanian Symposium on Palaeontology, Cluj-Napoca*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 122–124, Cluj-Napoca.
- VREMIR, Matei, KOVÁCS, Alpár, RIDUSH, Bogdan 2003: Natural trap-caves on the Chatyrdag Plateau (Crimea, SE Ukraine): the Emine Bair Khosar “Mega-trap”, In: ONAC, Bogdan (ed.): *Recent Advances in the Quaternary Paleoenvironmental and Paleoclimatic Research in Romania and Neighbouring Countries, Abstracts and Extended Abstracts of the International Workshop June 24–28 2003, Cluj-Napoca, Romania*, 41–44, Cluj-Napoca.
- VREMIR, Mátyás, RABI, Márton 2011: Primitive pleurodiran turtles (Dortokidae) in the Late Cretaceous–Early Paleogene of Central-East Europe, in: CSIKI, Zoltán [ed.]: *Abstract Book, 8th Romanian Symposium of Paleontology, Bucharest*, Editura Ars Docendi, 133–134, Bucharest.

- VREMIR, Mátyás, RIDUSH, Bogdan 2005: The Emine-Bair-Khosar “Mega-Trap”, *Mitteilungen der Kommission für Quartärforschung Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, **14**. 235–239.
- VREMIR, Mátyás, M, UNWIN, David M, CODREA, Vlad A. 2009: A giant Azhdarchid (Reptilia, Pterosauria) and other Upper Cretaceous reptiles from Râpa Roşie-Sebeş (Transylvanian basin, Romania) with reassessment of the age of the “Sebeş Formation”, *The 7th Romanian Symposium of Paleontology, Abstract volume*, 125–128.
- VULC, Ana Maria, SILYE, Lóránd, 2005: Preliminary data on biostratigraphy and palaeoecology of calcareous nannofossils and foraminifera in Cepar quarry (North-Eastern Transylvania, Romania), *Acta Palaeontologica Romaniae*, **5**. 493–501, Bucharest.
- WAGNER, Frank, BERNER, Zsolt A., STÜBEN, Doris 2005: Arsenic in groundwater of the Bengal Delta Plain: geochemical evidences for small scale redox zonation in the aquifer, in: BUNDSCHUH, Jochen, BHATTACHARYA, Prosun, CHANDRASEKHARAM, Dornadula [eds.] *Natural Arsenic in Groundwater: Occurrence, Remediation and Management*. **32nd** International Geological Congress, Florence, Italy, 18–19 August 2004, Taylor & Francis Group, 3–15, London.
- WANEK Ferenc 2004a: Kirándulásvezető, **VI. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia Petrosény, 2004. május 20–23. Programfüzet**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 5–28, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2005a: Kirándulásvezető, **VII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia Nagyvárad, 2005. március 31. – április 3. Programfüzet**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 5–14, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2006a: Földtani kirándulásvezető, **VIII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia Sepsiszentgyörgy, 2006. április 6–9. Programfüzet**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 5–36, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2007a: Földtani (de nem csak) kirándulásvezető, **IX. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia Buziásfürdő, 2007. március 29. – április 1. Programfüzet**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 5–20, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2007b: Erdélyi-medence, Hátszegi-medence in: PÁLFY József, PAZONYI Piroska [szerk.]: *Őslénytani kirándulások Magyarországon és Erdélyben*, GeoKalauz 1, Hantken Kiadó, 219–233; 235–236, Budapest.
- WANEK Ferenc 2008a: Kirándulás-vezető, in: **X. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagyszeben, 2008 április 3–6. Programfüzet és kirándulásvezető**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 5–56, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2010a: Kirándulásvezető, **XII. Bányászati Kohászati Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–10. Programfüzet és kirándulásvezető**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 6–40, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2010b: *A pannoniai kagylósrák-faunák öskörnyezeti eredet-kérdéséhez*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, **XII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.** Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 191–195, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2011a: Kirándulás-vezető, **XIII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós 2011. március 31. – április 3. Program**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 6–22, Kolozsvár.

- WANEK Ferenc 2012a: Kirándulásvezető, *V. Tudomány- és Ipartörténeti Konferencia, Nagyvárad, 212. június 22–24.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 19 o., Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2012b: Tanulmányi kirándulás a Meőségre, *Collegium geographicum, különszám, Tiszteletkötet Dr. Tövissi József 85. születésnapjára*, 113–120, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2012c: Az erdélyi autópálya-építés földtani–földfelszín-alaktani veszélyforrásai, in: *The 1st Central European Carpathian-Euroregion Congress on in situ Behaviour of Constructions and Environmental Protection, Oradea – Băile-Felix October 18–21, 2012*, Editura Universităţii din Oradea, 454–460, Oradea.
- WANEK Ferenc 2012d: Földtan [Erdély] in: DÖVÉNYI Zoltán [szerk.]: *A Kárpát-medence földrajza*, Akadémiai kiadó, 982–999, Budapest.
- WANEK Ferenc 2013: Kirándulásvezető, in: *VI. Tudomány- és Ipartörténeti Konferencia, Szatmárnémeti 2013. június 27–30.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 7–59, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, FÖZY István, ÓSI Attila 2005: Kirándulásvezető, *Program, előadaskivonatok, kirándulásvezető, Magyar Őslénytani Vándorgyűlés, 2005. május 18–21. Hátszeg – Óraljaboldogfalva*, Magyarhoni Földtani Társulat, 28–41, Budapest.
- WANEK Ferenc, KORODI Enikő, GYAPAI Szabolcs 2007: Kolozsvár területének csuszamlás- és omlásveszélyeztetettsége, *III. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, 2007. március 29. – 31. Kolozsvár*, Sapientia, EMTE, Természettudományi Kar, 232–237, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, MÁRTON István, SILYE Lóránd 2009: Kirándulás-vezető, *XI. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Máramarossziget, 2009. április 2–5. Programfüzet és kirándulásvezető*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 3–20, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, MÁRTON István, SILYE Lóránd 2013: Kirándulásvezető, in: *XV. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Beszterce, 2013. április 4–7. Program*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 5–40, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, POSZET Szilárd 2008a: A Kis-Szamos és a Nádas-völgye közti dombok földtani felépítéséből és morfológiájából adódó lejtőveszélyeztetettség Kolozsvár területén (a Fellegvár és a Török-vágás között), in: OROSZ Zoltán, SZABÓ Valéria, MOLNÁR Géza, FAZEKAS István [szerk.]: *IV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Debrecen, 2008. március 28–29. I.* 327–334, Debrecen.
- WANEK Ferenc, POSZET, Szilárd 2008b: Slope danger on the territory of Cluj-Napoca resulting from the geological structure and morphology of the hills between the river Someşul Mare and the valley of Nadeş (between the Cetăţuia and Tăietura Turcului), *Acta Pericomonologica rerum ambientum*, **3**, 83–91, Debrecen.
- WANEK Ferenc, POSZET Szilárd 2009: A Kis-Szamos- és Nádas-völgye közötti dombok földtani felépítéséből és morfológiájából adódó lejtőveszélyeztetettség Kolozsvár területén (a Törökvágás és a Hajtás-völgy között), *V. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Kolozsvár, 2009. március 26–29.* 343–348, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, POSZET, Szilárd 2010a: Slope danger on the territory of Cluj-Napoca resulting from the structure and morphology of the hills between the river Someşul Mic and the valley of Nadăş (between Tăietura Turcului and Cheile Baciului), *Acta Universitatis Sapientiae, Agriculture and Environment*, **I.** (2009), 74–82, Cluj-Napoca.

- WANEK Ferenc, POSZET Szilárd 2010b: A Kis-szamos jobb oldali lejtőinek földtani felépítéséből és morfológiájából adódó lejtőveszélyeztetettség Kolozsvár területén (a Bocsor-patak és a Papok-völgye között), **VI. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, 2010. április 22–24. Nyíregyházi Főiskola**, 355–360, Nyíregyháza.
- WANEK Ferenc, POSZET Szilárd 2011: A Kis-Szamos jobb oldali lejtőinek földtani felépítéséből és morfológiájából adódó lejtőveszélyeztetettség Kolozsvár területén (a Papok és a Békás-völgye között), **VII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Kolozsvár 2011. március 24–27, II.** 687–691, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, POSZET Szilárd, KORODI Enikő 2011: Új tektonikai elem Kolozsvár város területének földtanában, **XIII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3. EMT**, 280–283, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc, POSZET Szilárd, KORODI Enikő, GYAPAI Szabolcs 2010: Tanulságok Kolozsvár földtani és felszínalaktani rizikóinak eddigi kutatásai alapján, in: **XII. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Nagyenyed, 2010. április 8–11.**, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 196–200, Kolozsvár.
- WANG, X., CSIKI Zoltán, ŐSI, Attila, DYKE, Gareth J. 2011: The first definitive record of a fossil bird from the Upper Cretaceous (Maastrichtian) of the Hațeg Basin, Romania, *Journal of Vertebrate Palaeontology*, **31**, 227–230.
- WEISHAMPEL, David B., JIANU, Coralia M., CSIKI, Zoltán, NORMAN, David B. 2003: Osteology and phylogeny of *Zalmoxes* (n. g.), an unusual euornithomorph dinosaur from the latest Cretaceous of Romania, *Journal of Systematic Palaeontology*, **1**, 65–123.
- WEISHAMPEL, David B., CSIKI, Zoltán, BENTON, Michael J., GRIGORESCU, Dan, CODREA, Vlad 2010: Palaeobiogeographic relationships of the Hațeg biota Between isolation and innovation, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, **293**, 419–437.
- WERNICKE, Brian, DAVIS, James L., NIEMI, Nathan A., LUFFI, Peter, BISNATH, Sunil 2008: Active megadetachment beneath the Western United States, *Journal of Geophysical Research*, **113**. B11409. 26 o.
- XIE, Xudong, BERNER, Zsolt, ALBERS, Jörg, STÜBEN, Doris 2005: Electrochemical behavior and analytical performance of a new iridium-based ultramicroelectrode array (UMEA) sensor, *Microchimica Acta*, **150**, 137–145.
- XIE, Xudong, NORRA, Stefan, BERNER, Zsolt, STÜBEN, Doris 2005: A GIS-supported multivariate statistical analysis of relationships among stream water chemistry, geology and land use in Baden-Württemberg, Germany, *Water, Air, and Soil Pollution*, **167**, 39–57.
- XIE, Xudong, STÜBEN, Doris, BERNER, Zsolt 2005: The Application of Microelectrodes for the Measurement of Trace Metals in Water, *Analytical Letters*, **38**, 2281–2300.
- XIE, Xudong; STÜBEN, Doris; BERNER, Zsolt; ALBERS, Jörg; HINTSCHE, R.; JANTZEN, E. 2004: Development of an ultramicroelectrode arrays (UMEAs) sensor for trace heavy metal measurement in water, *Sensors and Actuators*, **B 97**, 168–173.
- ZÁGORŠEK, Kamil, SILYE, Lóránd, SZABÓ, Botond 2008: New Bryozoa from the Sarmatian (Middle Miocene) deposits of the Cerna-Strei Depression, Romania, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia*, **53/1**, 25–29, Cluj-Napoca.
- ZAJZON Norbert, KRISTÁLY Ferenc, PÁLFY József, NÉMETH Tamás 2012: Detailed clay mineralogy of the Triassic-Jurassic boundary section at Kendlbachgraben (Northern Calcareous Alps, Austria), *Clay Minerals*, **47/2**, 177–189.

- ZAJZON, Norbert, MÁRTON, Ernő, SIPOS, Péter, KRISTÁLY, Ferenc, NÉMETH, Tibor, KOVÁCS-KIS, Viktória, WEISZBURG, Tamás G. 2013: Integrated mineralogical and magnetic study of magnetic airborne particles from potential pollution sources in industrial - urban environment *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences*, **8/1**. 179–186, Baia Mare.
- Zalai-Gaál, István, GÁL, Erika 2005: Gerät oder Machtabzeichen? Die Hirschgeweihhäxte des transdanubischen Spätneolithikums, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, **56**. 29–66, Budapest.
- Zalai-Gaál, István, GÁL, Erika, KÖHLER, Kitti, OSZTÁS, Anett 2009: Eberhauerschmuck und Schweinekiefer-Beigaben in den neolithischen und kupferzeitlichen Bestattungssitten des Karpatenbeckens, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, **60/2**. 303–355, Budapest.
- Zalai-Gaál, István, GÁL, Erika, Köhler, Kitti, Osztás, Anett 2011: „Ins Jenseits begleitend“: Hundemitbestattungen der Lengyel-Kultur von Alsónyék-Bátaszék, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, **62/1**. 29–74, Budapest.
- ZALAI-GAÁL, István, GÁL, Erika, KÖHLER, Kitti, OSZTÁS, Anett 2011: Das Steingerätedepot aus dem Häuptlingsgrab 3060 der Lengyel-Kultur von Alsónyék, Südtransdanubien. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 63, *Varia Neolithica*, **7**. 65–83, Langenweissbach.
- ZÓLYA László, BALÁZS Melinda, ZÓLYA Éva Gabriella 2006: A székelykeresztúri Sósút fürdő, *A Kárpát-medence ásványvizei III. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, 185–195, Csíkszereda.

Földtani tudománytörténeti szakirodalom 2002–2012

- BOÉR Hunor 2007: Dénes István (1954–2005), *Acta Siculica*, 2007. 693–701, Sepsiszentgyörgy.
- BOÉR Hunor 2010: Dénes István (1954–2005), **XII. Székelyföldi Geológus Találkozó**, Barót, 2010. október 28–31. 10–19, Barót.
- BRÄNDLE, Jose-Luis, SZAKÁCS, Alexandru, SEGHEDI, Ioan 2010: Darwin's influence in the development of the igneous petrology, *Földtani Közönlöny*, **140/3**. 313–320, Budapest.
- CSIKI Zoltán, HORVÁTH István, OZSVÁT Pál, VÉCSEI András 2006: *Rapsóné öröksége – tanulmányok Parajd község múltjából*, Corvin kiadó, 610 o. Déva.
- CZIER, Zoltán 2002b: In Memoriam: 200 de ani de la nașterea lui Adolphe Théodore Brongniart. *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **29**. 205–207, Oradea.
- DÉNES István 2002a: Erdély legelső tudományosan kutatott barlangja, *Erdővidéki Lapok*, **2002/2**. 16–20, Barót.
- DÉNES István 2002b: Régi barlangfeliratok a Vargyas-szoros barlangjaiban, *Erdővidéki Lapok*, **2002/4**. 4–10, Barót.
- HORVÁTH, István 2004: *A székely sóbányászat rövid története*, 3. bővített kiadás, Lyra Kiadó, 212 o. Marosvásárhely.
- HORVÁTH, István 2005: *Mineritul la Salina Praid – Scurt istoric*, Editura Lyra, 208 o. Târgu Mureș. (Újra kiadva 2010-ben.)
- JÁNOSI Csaba 2004: Kristó András emlékezete, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve*, **2004**. 311–322, Csíkszereda.

- KARÁTSZON Dávid, WANEK Ferenc 2012: Kincses Székelyföld – a hegy- és dombvidék földtudós megismerői, in: HERMANN Gusztáv Mihály, BUZOGÁNY Árpád [szerk.]: *Székelyföldi tudományosság – székely tudósok (2012. március 15–16-iki tudománytörténeti konferencia előadásainak szerkesztett anyaga)*, Székelyudvarhely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, 218–236, Székelyudvarhely.
- PAPUCS András, BOÉR Hunor 2006: Török Zoltán és a Székely Nemzeti Múzeum (1933–1950), *Acta*, 2006/I. 11–36, Sepsiszentgyörgy.
- POSZOSANU, Erika 2012: In Memoriam Paul Damm (1969–2012), *Nymphaea, Folia Naturae Bihariae*, **39**. 125–134, Oradea.
- RÉTHY Károly 2003: Emlékezés dr. Balogh Ernő (1882–1969) életére és munkásságára születése 120. évfordulóján, *Földtani közlöny*, **133/1**. 141–145, Budapest.
- RÉTHY Károly 2005: Máramaros sóbányászata, *Bányászati és kohászati lapok. Bányászat*, **138/5**. 27–29, Budapest.
- RÉTHY Károly 2007: Emlékezzünk Bittsánszky Edére születése 175. évfordulóján, *Bányászati és kohászati lapok. Bányászat*, **140/4**. 42, Budapest.
- RÉTHY Károly 2008a: Születése 160. évfordulóján emlékezzünk dr. Szokol Pálra, *Földtani közlöny*, **138/3**. 312, Budapest.
- RÉTHY Károly 2008b: Dr. Szokol Pál (1848–1936) élete és munkássága, *Bányászati és kohászati lapok. Kőolaj és Földgáz*, **141/4**. 59–60, Budapest.
- RÉTHY Károly 2009: Emlékezzünk Szellemy Gézára (1849–1909), *Bányászati és kohászati lapok. Kőolaj és Földgáz*, **142/4**. 46–47, Budapest.
- RÉTHY Károly 2010a: Honfoglalás előtti érckitermelés és kohászat Nagybánya vidékén, *Bányászati és kohászati lapok. Kőolaj és Földgáz*, **143/1**. 27–28, Budapest.
- RÉTHY Károly 2010b: Aknaszlatina, az európai sóbányászat egyik fellegvára, *Bányásztörténeti Közlemények*, **5/1**. 42–48, Budapest.
- RÉTHY Károly 2010b: A rónaszéki sóbányászat, *Bányásztörténeti Közlemények*, **5/1**. 49–56, Budapest.
- RÉTHY Károly 2012a: Néhány adat Izaszacsal kőolajbányászatáról, *Bányászati és kohászati lapok. Kőolaj és Földgáz*, **145/2**. 12–13, Budapest.
- RÉTHY Károly 2012b: In memoriam Woditska (Csermely) István (1862–1928), *Bányászati és kohászati lapok. Kohászat*, **145/5**. 64–65, Budapest.
- RÉTHY Károly 2013: Borpatak évezredes Bányászata, *Bányászati és kohászati lapok. Bányászat*, **146/4**. 49–52, Budapest.
- RÉTHY Károly, TÓTH János 2010: Nagybánya és Máramaros vidékének földtani, ásványtani, kőolajipari kutatói, irodalma a XX. század közepéig, *Magyar Olajipari Múzeum közleményei*, **41**. 189 o., Zalaegerszeg.
- RÉTHY Károly, TÓTH János 2012: Sótermelés és sószállítás a Kárpát-medencében, *Magyar Olajipari Múzeum közleményei*, **47**. 110+35 o., Zalaegerszeg.
- WANEK Ferenc 2002a: Magyar szakemberek a romániai kutatóműhelyekben és azokon kívül Erdély földtani megismerésének szolgálatában, in: TÁNCZOS Vilmos, TÖKÉS Gyöngyvér [szerk.]: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*, **II**. Sapientia Kiadó, 125–177, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2002b: Ismét eltelt 10 esztendő... Magyar egyetemépítési kísérletek 1989 decembere után, in: LOZSÁDI Károly [szerk.]: *Az erdélyi magyar universitas. Erdély szellemi múltjából*, Szabad Tér Kiadó, 217–236, Budapest.

- WANEK Ferenc 2003: Az erdélyi szénbányászat kezdetei, in: BIRCHER Erzsébet [szerk.]: *Egyedül a közhaszon kedvéért... Tanulmányok a 250 éves magyar szénbányászat tiszteletére*, 90–97, Miskolc.
- WANEK Ferenc 2004b: Apáczai Csere János munkásságának földtani vonatkozásai, in: PÉNTÉK János [szerk.]: *Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédiájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében*, Kisebbségkutatás Könyvek, Lucidus Kiadó, 147–154, Budapest.
- WANEK Ferenc 2005b: Az erdélyi földgáz felfedezésének igaz története, *Műszaki szemle*, **30**. (*Historia scientiarum* **2.**), 27–40, Kolozsvár. Újraközlve: *Bányászati és kohászati lapok, Kőolaj és földgáz*, **140/8**. 1–12, Budapest.
- WANEK Ferenc 2006b: A Baróti–Brassói–Háromszéki-medencesor széntartalmú pliocén üledékeinek kutatástörténete I. rész: a kezdetektől a XIX. század végéig, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve*, **2005**. 633–648, Csíkszereda.
- WANEK Ferenc 2007b: Koch Antal helye és szerepe az erdélyi földtan történetében, in: ILYÉS Szilárd, TAKÁCSNÉ SZABÓ Csilla [szerk.]: *Az erdélyi magyar tudomány történetéből*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 156–178, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2007c: Szász és magyar kutatók szerepe az erdélyi földgázkinccs megismerésében, in: *Ars Hungarica Ipari konferencia munkálatai 2007. augusztus 22.* Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közalapítvány Logisztikai és Gyártástechnikai Intézet, 54–61, Budapest.
- WANEK Ferenc 2008b: TULOGDY János és a földtan, in: NAGY Arisztid, BULBUK Jenő [szerk.]: *Tiszteletkötet nemzedékek mentorának, a jeles természettudós, Tulogy János emlékezetére*, Magyar Földrajzi Társaság, 25–29, Budapest–Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2008c: A Baróti–Brassói–Háromszéki-medencesor széntartalmú pliocén üledékeinek kutatástörténete II. rész: a XX. század eleje, Erich Jekelius monográfiájának megjelenéséig, *A Csiki Székely Múzeum Évkönyve*, **2007–2008**. 313–345, Csíkszereda.
- WANEK Ferenc 2008d: Az Erdélyi-medence földgáztelepeinek és azok felszíni jeleinek ismerete Nyulas Ferenc halálától, az 1908-as (újbóli) felfedezésig, *Műszaki szemle*, **44**. (*Historia scientiarum* **5.**), 1–16, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2009a: Koch Antal, in: KOVÁCS KISS Gyöngy [szerk.]: *Hivatás és tudomány. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiemelkedő személyiségei*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 283–339, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2009b: Bányai János emlékezete, in: TÓTH Attila [szerk.]: **XI**. Székelyföldi Geológus Találkozó. Bányai János Emlékkonferencia. Székelyudvarhely, Tamási Áron Gimnázium, 2009. Október 22–25. *Agora füzetek*, **4**. 6–14, Székelyudvarhely.
- WANEK Ferenc 2010c: A Szamosfalvi-fürdő adottságai, múltja és jövője, *A Kárpát-medence ásványvizei*, **VII**. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Csíkszereda 2010, Sapientia – EMTE Csíkszereda, Műszaki Intézet, 41–51, Csíkszereda.
- WANEK Ferenc 2011b: Pávai Vajna Ferenc az Erdélyi-medence földtanáról, in: **XIII**. *Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Gyergyószentmiklós, 2011. március 31. – április 3.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 276–279, Kolozsvár.
- WANEK Ferenc 2011c: A sokoldalú (geológus, régész, művészettörténész) Halaváts Gyula, in: **IV**. *Tudomány- és Ipartörténeti Konferencia, Lakitelek 2011. június 23–26.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 94–102, Kolozsvár.

WANEK Ferenc 2011d: *Errare humanum est, avagy a tudományos kritika fölötté szükséges voltáról és buktatóiról* – A Miskolci Egyetem Közleménye A sorozat, Bányászat, **82**, 281–288, Miskolc.

WANEK Ferenc 2012e: Tóth Mihály (1854–1941), Koch Antal tanítványa, a nagyváradai Állami Főreáliskola tanára, *V. Tudomány- és Ipartörténeti Konferencia, Nagyvárad 2012. június 21–24.* Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, 77–82, Kolozsvár.

WANEK Ferenc 2012f: Herkulesfürdő földtani ismerettörténete és adottságai, földtörténeti múltja, in: SZÉKELY Gabriella, MÁTHÉ István [szerk.]: *A Kárpát-medence ásványvizei / IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Herkulesfürdő 2012*, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda, Biomérnöki Tanszék és Elelmiszertudományi Tanszék, 159–172, Csíkszereda.

WANEK Ferenc 2012g: A húsz éve eltávozott Jurcsák Tibor tudományos hagyatéka, *XVIII. Partiumi Honismereti Konferencia előadásai, Nagyszalonta 2012. szeptember 7–9.* Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság, 124–138, Nagyvárad.

WANEK Ferenc 2013a: Jurcsák Tibor tudományos hagyatéka, *Historia scientiarum*, **11**, 37–45, Kolozsvár.

WANEK Ferenc 2013b: Halaváts Gyula bánsági születésű geológus művészettörténeti munkássága – különös tekintettel a Bánság területére, in: DUKRÉT Géza [szerk.]: *Megmaradásunkért. A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság két évtizede*, Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság – Varadinum Script Kiadó, 389–396, Nagyvárad.

WANEK Ferenc 2013c: Egy sokoldalú geológus hazánkfia: Halaváts Gyula, in: KOVÁCS Alpár [szerk.]: *XV. Székelyföldi Geológus Találkozó, Kézdivásárhely, 2013. október 24–27.* Incze László Céhtörténeti Múzeum, 78–81, Kézdivásárhely.

WANEK Ferenc 2013d: Egy 215 éves, elevenen élő parányöslénytani mű hónapban elfelejtett erdélyi szerzője: Leopold Fichtel, in: VERESS Erzsébet, WANEK Ferenc [szerk.]: *Erdélyi Természettudományi Konferencia 2013. Kolozsvár, 2013. november 23.* Erdélyi Múzeum-Egyesület, 34–37, Kolozsvár.

WANEK Ferenc, EMÓDI András 2012: Egy nagyváradai születésű tudós – Péch Antal – a magyar bányászat leghíresebb képviselője, in: PÉTER I. Zoltán [szerk.]: *A honismeret szolgálatában. Dukrét Géza 70. születésnapjára*, Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság, 333–343, Nagyvárad. Újraközölve: *Bányászati és kohászati lapok, Kőolaj és földgáz, Bányászat, Kohászat*, **145/6**, 25–29, Budapest.

Tudománynépszerűsítő könyvek

AJTAY Ferenc 2004: *Otthonunk a Föld*, Tinivár Kiadó, 116 o., Kolozsvár.

AJTAY Ferenc 2005: *Erdély természeti csodái*, Stúdium könyvkiadó, 237 o., Kolozsvár (újra kiadva: 2009).

CZIER Zoltán [szerk.] 2009b: *A csillagoktól a fossziliákig*, Editura Someșul, 52 o., Szatmárnémeti.

CZIER Zoltán [red.] 2009c: *De la stele la fosile*, Editura Someșul, 52 o., Satu Mare.

JAKAB Sámuel 2009: *Életünk forrása, a termőföld, Talajtan*, Litexim Kft, 212 o., Marosvásárhely.

- KESSLER Jenő 2012: *Egy biológus eretnek gondolatai*, Publio Kiadó, 148 o., Budapest.
- KLÁRIK László, PAPUCS András 2004: *Drumul apelor minerale, ghidul excursiei*, Kovászna megye Tanácsa, 28 o., Sepsiszentgyörgy.
- TÓTH Attila, ISTVÁN Lajos 2010: A darázskötől az ónixmárványig, *Hazanéző könyvek*, Firtos Művelődési Egylet, 63 o., Korond.

Egyéb hivatkozások

- BÖCKH Hugó [szerk.] 1913: *Jelentés az Erdélyi medence földgázélfordulásai körül eddig végzett kutató munkálatok eredményeiről*, I-II., Budapest.
- BRUSTUR, Titus 2011: Teze de doctorat în geologie și geofizică 1905–2010. Contribuții românești și străine la cunoașterea geologiei României, Geo-eco-marina, **17/supl. 2.** 96 o. București–Constanța.
- CIUPAGEA, Dumitru, PAUCĂ, Mircea, ICHIM, Traian 1970: *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 256 o., București.
- ÉKES Ildikó 2003: A tudásalapú társadalom paradoxonai, *Munkaügyi szemle*, **47/5.** 13–16, Budapest.
- KALMÁR János 1995: *Köddön át a máramarosi bércek*, Oskar kiadó, 140 o., Szombathely.
- KOCH Antal 1894: Az erdélyrészi medence harmadkori képződményei. I. rész. Paleogén csoport, *A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve*, **X/6.** 159–358, Budapest.
- KOCH Antal 1900: Az erdélyrészi medence harmadkori képződményei. II. Neogen csoport, *A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve*, **X/pótkötet.** 331 o., Budapest.
- KÓNYA Éva [szerk.] 2009: *Kónya Ádám. Emlékképek*, Magánkiadás, 143 o., Sepsiszentgyörgy.
- NAGY-KORODI István: A környezeti geokémiától a szénhidrogén-kutatásig (avagy a parti-umi síkságon is születnek geológusok...), <http://www.gekko.ro/?q=node/854> (utolsó ellenőrzés dátuma: 2014. október 17.)
- PÁL Zoltán, LENGYEL Hunor [szerk.] 2012: Tiszteletkötet dr. Tövissi József 85. születésnapjára, *Colegium Geographicum*, **Különszám**, 120 o., Kolozsvár.
- PÁLINKÁS József 2003: 100 éves a Nobel-díj, *Fizikai szemle*, **LI/12.** 376, Budapest.
- ROPOLYI László 2006: Információ, tudás, társadalom, *Információs Társadalom*, **VI/1.** 15–21, Budapest.
- SZAKÁCS Sándor 2002: Megjegyzések Wanek Ferenc: Magyar szakemberek a romániai kutatóműhelyekben és azokon kívül Erdély földtani megismerése szolgálatában 1989 után című munkájához, in: TÁNCZOS Vilmos, TÖKÉS Gyöngyvér [szerk.]: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*, **III.** Scientia Kiadó, 225–229, Kolozsvár.
- VANCEA, Augustin 1960: *Neogenul din Bazinul Transilvaniei*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 262 o., București.

ÉLETTUDOMÁNYOK

Az erdélyi magyar biológia és ökológia szakterületek 2002–2013 közötti tudományos eredményeinek szintézise

KIS ERIKA, FODORPATAKI LÁSZLÓ

1. Bevezetés

A természettudományok területén a XXI. században a biológiában, tágabb értelemben az élettudományokban várható a leglátványosabb fejlődés, a múlt századi fizika, kémia és informatika vívmányainak közvetlen felhasználásával. A biológiai kutatásoknak három fő iránya van a kutatási eredmények alkalmazási területeinek megfelelően: az egészségügyi, a mezőgazdasági és a környezetvédelmi biológia irányai. Mindegyikben alapvető helyet foglalnak el a molekuláris szintű vizsgálatok, a műszeres elemzési módszerek, az informatika eszközeivel történő adatgyűjtés és adatfeldolgozás, a biotechnológiai alkalmazások. Mindezek korszerűen szakképzett kutatószemélyzetet, interdiszciplináris kutatócsoportokat és rendszeresen korszerűsített infrastruktúrát (elsősorban műszerparkot), széles körű nemzetközi együttműködést, illetve mindezek folyamatos pénzügyi fenntartását feltételezik.

Bár Erdélyben a magyar biológus szakemberek kutatómunkája évszázadokra tekint vissza, az utóbbi évtizedben jelentős szemléletváltásra és módszertani korszerűsítésre volt szükség. A régi, többnyire leíró jellegű, szervezeti szintű és gyakran nagyon időigényes kutatásokat az ok-okozati összefüggéseket a molekuláris szinttől a társulások és életközösségek szintjéig integráló, pontos műszeres méréseket, standardizált kísérleti módszereket és változatos statisztikai feldolgozást igénylő kutatások váltották fel a világszinten észlelhető rohamos technikai fejlődéshez való felzárkózási törekvéssel. Ugyanakkor lényegesen javultak a dokumentációs lehetőségek, valamint a más kutatócsoportokkal való kapcsolattartás körülményei. A helyi sajátosságoknak megfelelően a biológiai kutatások területén a csúcseredmények elérésének fő hátráltatói az anyagi és a szerveződési akadályok. Alig vannak korszerű kutatóintézetek, a tudományegyetemeken többnyire az oktatókra hárul a kutatómunka folytonosságának biztosítása, hiszen alig vannak állandó alkalmazású kutató szakemberek, és gyakorlatilag hiányzik a kutatást szolgáló technikai személyzet. A kutatási pályázatok rendszere instabil, a kutatási minisztérium menet közben bármikor, bármilyen formában egyoldalúan lecsökkentheti a pályázat megnyerésekor jóváhagyott pénzüsszeget, és megváltoztathatja a pályázat feltételeit, ami lehetetlenné teszi a beruházások pontos megtervezését, és bizonytalanná teszi a célkitűzések megvalósítását. Ezzel függ össze, hogy számos tehetséges fiatal szakember külföldön próbál érvényesülni.

Ennek ellenére az erdélyi magyarság viszonylatában jelenleg egyelőre kifejezetten jó a helyzet a biológus szakemberek képzettségének és nemzetközi elismertségének tekintetében. Az utóbbi évtizedekben egyfajta nemzedékváltás észlelhető, aminek eredményeként sok igazán lelkes és tehetséges fiatal biológus kezében tudhatjuk a magyar vonatkozású, erdélyi élettudományi kutatómunkát. A kutatóműhelyek elsősorban egyetemeken és civil szervezetek keretében működnek; ezek képviselőiből és az utóbbi évtizedben elért kutatási eredményeiből nyújtunk – a teljeség igénye és a rangsorolás célja nélkül – egy rövid összefoglalót az egyes szakemberek által rendelkezésünkre bocsátott információk alapján. Ugyanakkor megpróbálunk rávilágítani az erdélyi magyar biológusok jelenlegi helyzetének pozitív és negatív oldalaira, sikereire és hiányosságaira.

2. Egyetemi intézetek és tagozatok

2.1. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Biológiai és Ökológiai Intézete

A Magyar Tudományos Akadémia Kolozsvári Akadémiai Bizottságának Biológia és Ökológia Szakbizottságát 2002–2013 között elsősorban a Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) biológia szakának magyar tagozata képviselte, mely 1993-ban alakult meg. A magyar tagozat alapképzésen két szakkal működik, a Biológia és az Ökológia–környezetvédelem szakokkal, magiszteri képzésen pedig a Szárazföldi és vízi ökológia, valamint a Biológiai források felhasználása és védelme elnevezésű szakokkal. Az oktatási kínálat 2012-ben a Klinikai biológia magiszteri szakkal bővült. 2011 őszén alakult a Magyar Biológiai és Ökológiai Intézet, mely a magyar biológia szakos oktatók tanszékének felel meg. Ebben az intézetben 14 oktató tevékenykedik, akik továbbviszik azt a hagyományt, amit Kolozsváron az 1872-ben megalakult Magyar Királyi Tudományegyetem, majd a Ferenc József Tudományegyetem és később a Bolyai Tudományegyetem oktatói és kutatói hoztak létre. Kutatási tevékenységeikbe bekapcsolódnak PhD-hallgatók és magiszteri hallgatók is. Az itt zajló szakoktatás és kutatóképzés eredményességét bizonyítja, hogy a kar magyar tagozatán végzetek közül sokan elismert biológusokká váltak magyarországi, nyugat-európai és amerikai rangos intézményekben. A biológiai és ökológiai szakképzés teljes mértékben magyar nyelven történik, ami országos szinten egyedülálló helyzet ezen a tudományterületen.

A Magyar Biológiai és Ökológiai Intézetben szerteágazó kutatási tevékenység történik, mely felöleli mind a biológiai, laboratóriumi jellegű, mind az ökológiai, terepvizsgálatokon alapuló témaköröket. Az ország változatos domborzati és élőhelyi viszonyaival összefüggésben jelentős növény- és állatrendszertani, társulástani, életföldrajzi és mikroevolúciós adatokat gyűjtöttek össze és értékelték ki intézetünk

szakemberei. Ugyanakkor a természet- és környezetvédelem, valamint a tájökológia és a fenntartható környezetgazdálkodás területén a rendszer alapú rálátásnak, valamint a molekuláris biológia és a bioinformatika vizsgálati módszereinek köszönhetően jelentős szemléletváltás történt. Az ökológiai jellegű kutatások területén európai viszonylatban is jelentős, a Kárpát-medencében egyedülálló eredményeket értek el az intézet szakemberei. A molekuláris biológiai kutatások skálája már kevésbé szerteágazó, ami többnyire arra vezethető vissza, hogy a bizonytalan pályázati lehetőségek és a szűk pénzügyi keret nagyon megnehezíti a korszerű felszerelések, műszerek, kísérleti eszközök és fogyóanyagok biztosítását, ezek hiányában pedig – külföldi együttműködések nélkül – gyakorlatilag lehetetlen felzárkózni a modern biológiai kutatások élvonalához. Ezzel függ össze egyes korszerű biológiai kutatási területek, mint például a humán genetika, az immunológia, az antropológia, a virológia, a bioinformatika hiányos lefedettsége az intézetben.

Ha a kar kutatómunkájának történetét lapozzuk, azt látjuk, hogy a XX. század második felében a fő kutatási profilt a klasszikus növény- és állatrendszertani témák határozták meg.

Az intézet tagjai, akik egyetemi oktatókként kutatási tevékenységet is folytatnak: Fodorpataki László, Jakab Endre, Keresztes (Ujvárosi) Lujza, Kis Erika, Kósa Ferenc, László Zoltán, Macalik Kunigunda, Markó Bálint, Pap Péter László, Papp Judit, Ruprecht Eszter, Sárkány-Kiss Endre, Szabó D. Zoltán, Székely Gyöngyi.

2.2. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen belül a kolozsvári Környezettudományi Tanszék (környezetföldrajz szakkal), a marosvásárhelyi Kertészmérnöki Tanszék (kertészmérnök és tájépítész-mérnök szakokkal, továbbá növényorvosi magiszteri képzéssel), valamint a csíkszeredai Biomérnöki Tanszék (környezetmérnöki szakkal és ipari biotechnológia szakkal) és Élelmiszertudományi Tanszék (élelmiszeripari mérnök, közéletmezési és agroturisztikai mérnök szakkal) keretében történik biológiai tárgykörű kutatómunka különböző alkalmazott biológiai és ökológiai szakterületeken (környezeti és élelmiszeripari mikrobiológia, növényvédelem, tájökológia, növény-nemesítés). Az itt tevékenykedő biológia szakos oktatók nagy többsége a kolozsvári BBTE Biológia és Geológia Karán végezte egyetemi tanulmányait, beleértve a doktori képzést is. Az élettudományok területén e szakok fő célja olyan jól felkészült szakemberek képzése, akik multidiszciplináris ismeretek birtokában képesek a környezettudomány alkalmazott szintű művelésére, a helyi és globális környezeti problémák hatékony és gazdaságos megoldására, a biológiai ismeretek ipari, biotechnológiai és mezőgazdasági alkalmazásaira, hozzájárulva ezáltal egy egészséges környezet kialakításához.

A Környezettudományi Tanszék biológiai és ökológiai vonatkozású kutatási és oktatási tevékenységet folytató szakemberei Hartel Tibor, Szigyártó Lídia és Urák

István. A Kertész-mérnöki Tanszéken biológiai jellegű kutatásokat folytat (kertészeti szakterületen) Balog Adalbert, Bálint István, Benedek Klára, Kentelky Endre és Nyárádi Imre István. A Biomérnöki Tanszék biológusai Ábrahám Beáta, Demeter László, Mara Gyöngyvér, Máthé István, Mészáros Ildikó és Tóth Katalin Tünde, az Élelmiszertudományi Tanszéken pedig György Éva folytat biológiai tárgykörű kutatásokat.

2.3. Az erdélyi magyar sugárbiológusok csoportja

A rendszerváltozást követően folyamatos változásoknak lehettünk tanúi a sugárbiológiával foglalkozó intézetek, laboratóriumok munkáját illetően. Több közös fórum munkája megszűnt, mint például a Román Akadémia Sugárbiológia Bizottsága; több intézet és laboratórium profilt váltott; több jelentős sugárbiológus kutató elhagyta az országot vagy nyugdíjba ment. 2002 és 2012 között a sugárbiológiai kutatások a következő intézetekben folytatódnak: a Kolozsvári Onkológiai Intézet Sugárbiológiai Laboratóriumában, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi Szakosztályában, a Közegészségügyi Intézet Sugáregészségügyi Laboratóriumában és a kolozsvári Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem Radiológia Karán. A kutatási témák színvonala és tematikája változatos. Nemzetközi kutatócsoportokkal együttműködő kutatások folynak a Kolozsvári Onkológiai Intézetben a kis sugárdózisok immunrendszerre gyakorolt hatásának tanulmányozására. A sugárbiológiai munkacsoport tagjai: Uray Zoltán, Virág Piroska, Tamás István és Burghardt Rita.

2.4. A Romániai Denevérvédelmi Egyesület

A Romániai Denevérvédelmi Egyesület civil szervezet. Az egyesület 2000-ben alakult, 2006-ban pedig három fiókszervezete jött létre Bukarestben, Nagyszébenben és Székelyudvarhelyen. A Romániai Denevérvédelmi Egyesület alapító tagja volt a nemzetközi BatLife Európa ernyőszervezetnek, mely 2011-ben jött létre. Az egyesület célja, hogy aktívan elősegítse a denevérek kutatásához és védelméhez és általában a természet védelméhez kapcsolódó tevékenységeket. A szervezet állandó tagjai Bücs Szilárd, Jére Csaba és Szodoray-Parádi Farkas.

2.5. A Milvus Csoport Madártani és Természetvédelmi Egyesület

A Milvus Csoport Madártani és Természetvédelmi Egyesület nonprofit, kormánytól független szervezet, amely az oktatás, a kutatás és a tanácsadás területén dolgozik annak érdekében, hogy Románia egy jobb helyet biztosítson a madarak, a vadvilág és az emberek számára. 2009 februárjától a Milvus Csoport kutatási és fejlesztési intézetként működik, székhelye Marosvásárhelyen van. Számos biológus és ökológus végez kutatómunkát az egyesület keretében Papp Tamás irányítása alatt.

3. Kutatók és kutatási területek

3.1. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Biológiai és Ökológiai Intézetének tagjai

Fodorpataki László docens a növényélettan (elsősorban a fotoszintézis fényszakaszának szabályozása), a növények ökofiziológiája és stresszélettana, valamint az algatermesztés egyes területein végez kutatási tevékenységet. Jelentős szerepet töltött be a biológia és ökológia szakok magyar tagozatának létrehozásában és fejlesztésében, a 2002–2013 közötti időszakban a kar magyar tagozatát képviselő dékánhelyettes és egyetemi szenátusi tag volt, megpróbálta többnyire kutatási pályázatok segítségével korszerűsíteni a növényélettan-laboratórium eszköztárát. Több magyar doktorandusz (például Bartha Csaba, Keresztes Zsolt Gyula, Korodi Nagy István) járult hozzá kutatómunkájához. Az országban elsőként vezette be az indukált klorofill-fluoreszcencia paramétereinek vizsgálatát a fotoszintézis energetikai hatékonyságának vizsgálatára, valamint a szélsőséges környezeti tényezőknek a fotoszintézis fényhasznosítási határfokára gyakorolt befolyásának tanulmányozására. Az elmúlt tíz évben vizsgálta a *Scenedesmus* nemzetségbe tartozó zöldalgák sejttenyészetek táplálkozásbiológiáját és vízszennyezéssel szembeni tűrőképességét, a nehézfém-toxicitás és a vizekbe kerülő herbicidek hatásait a vízminőség vizsgálatában tesztnövényként használt békalencse életműködéseire, a metilmetionin előedzést indukáló szerepét oxidatív károsodást okozó környezeti stresszhatások alkalmával, termesztett növények (saláta, repcé) fajtáinak sötétűrő képességét, a zavaróan erős fény hatásait zöld- és vörösalgák, szárazföldi és vízi hajtásos növények antioxidáns védőanyagainak dinamikájára és fotoszintézisére. Tagja volt annak a kutatócsoportnak, mely az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpontjában elsőként írta le egy új protonofór anyagcsoport (az akridonok) hatásmódját a kloroplasztiszok tilakoidmembrán rendszerében. Elsőként írt magyar nyelvű szakkönyvet a növények ökofiziológiája és a fotoszintézis tárgykörében.

Jakab Endre adjunktus fő kutatási területe az antibiotikumokkal szembeni rezisztencia genetikai alapjainak vizsgálata baktériumokban, molekuláris biológiai módszerekkel. Jelentős szerepet töltött be a klinikai biológia magiszteri szakképzés beindításában. Oktatási területe a biofizika, a biokémia és az állatok ökofiziológiája. Fő konkrét kutatási témája a meticillinre rezisztens *Staphylococcus aureus* erdélyi emberpopulációkban való elterjedésének vizsgálata molekuláris módszerekkel. Ezen kutatások fő célja feltérképezni a meticillinrezisztens baktériumtörzsek erdélyi elterjedését a polimeráz láncreakció módszerének alkalmazásával, vizsgálva a *nucA* és *mecA* gének együttes jelenlétét. Molekuláris biológiai vizsgálatai kiterjednek továbbá a nanorészecskék biológiai alkalmazásaira is. Mindezek mellett foglalkozik a denevérek ökofiziológiájával is, 2007 óta tagja a Romániai Denevérvédelmi Egyesületnek. Részt vett a *The Indicator Bats Program, iBats*

Romania pályázati programban, valamint a *Denevérvédelem a Királyerdő, Bihar és Torockói hegységekben* című, az Európai Unió által támogatott kutatási pályázatban.

Keresztes (Ujvárosi) Lujza docens oktatási és kutatási területei a gerinctelenek állattana, a vízi rovarok taxonómiája, fajképződési folyamatok, filogeográfia. Kutatási témái: génközpontok és fajképződési folyamatok feltárása a Kárpátok vízi rovarai esetében; lószunyogszerűek (Tipuloidea, Diptera) taxonómiája és filogeográfiája. A Kárpátok hegyvidéki nedves élőhelyeinek kétszárnyú együttese (főként Tipulidae, Limoniidae, Pediciidae, Cylindrotomidae) kapcsán azt vizsgálja, hogy egyes mikroendemikus, reliktum jellegű fajok milyen elterjedési mintázatokat mutatnak, és hogy kialakulásuk milyen paleoökológiai eseménysorozathoz köthető. A vizsgált reliktum jellegű fajok ökológiájáról és taxonómiai háttéréről kevesebb információ létezik, ezért számos esetben a fajok azonosítása problematikus, rokonsági körük ismeretlen. Kutatásai során ezért az egyes problematikus csoportok taxonómiai hipotéziseinek tesztelésére is összpontosít, főként a *Pedicia* és *Dicranota* génezsek esetében (Pediciidae). A klasszikus morfometriai és a korszerű molekuláris módszereket ötvözve megalapozta azt a módszertani eljárást, mely segítségével a szőrösszemű iszapszúnyogok taxonómiáját tisztázni lehet. Sokéves kutatómunkájának legfontosabb eredménye a tudomány számára három új gerinctelen állatfaj leírása: *Pedicia (Crunobia) apusenica* (Diptera, Pediciidae: Ujvárosi – Stary, 2002); *Idiocera (Euptilostena) paulsi* (Diptera, Limoniidae: Stary – Ujvárosi, 2005); *Pedicia (Amalopsis) fusca* (Diptera, Pediciidae: Ujvárosi – Balint, 2012).

Kis Erika adjunktus oktatási területei: humán anatómia, állatszövettan, állat- és humánélettan, kutatási területe a hisztófiziológia, hisztopatológia. Kutatási témái: glükokortikoid alapanyagú gyógyszerek mellékhatásainak tanulmányozása; béta-blokkolók antiglükokortikoid hatása; glükokortikoidok szabadgyök-fokozó hatása; a Hashimoto-szindróma kialakulásának immunológiai háttere; a légszennyezők légúti károsító hatásainak vizsgálata biofizikai és immunológiai módszerekkel. A gyógyászatban használt szintetikus glükokortikoidok gyakori alkalmazása szükségessé teszi a biológiai mellékhatásuk vizsgálatát, választ keresve arra, hogy miként reagál a szervezet az exogén glükokortikoid adagolással kiváltott hormontöbbletre. A magzati fejlődés kritikus szakaszában adagolt glükokortikoid alapanyagú gyógyszer (Fluocinolon-N) módosítja a magzat fejlődési ritmusát, a szövetek differenciálódási fokát (máj, mellékvese, csecsemőmirigy), és hosszútávú alkalmazása a magzat pusztulásához vezet. A születés utáni prepuberális és puberális időszakban végzett glükokortikoidos kezelés (Fluocinolon N, Locoid, Dermovate) a hipotalamo–hipofízis–mellékvese tengely morfológiai elváltozásához vezet, mely irreverzibilis anyagcsere-változásokat okoz. A hipotalamo–hipofízis–mellékvese tengely mellett a glükokortikoid hormontöbbletre érzékenyen reagál a csecsemőmirigy is. E változások erőteljesebbek fiatal szervezetekben és a magas fluorid tartalmú glükokortikoid gyógyszereknél (Fluocinolon-N). Kimutatta, hogy a

Fluocinolon-N kenőccsel való kezelés megváltoztatja mind az anya, mind az újszülött szervezet oxidatív állapotát. A kezelés hatására a májban, a csecsemőmirigyben, a mellékvesében nő a káros szabad gyökök koncentrációja. Egyes szervek érzékenyebbek a glükokortikoid többletre, újszülöttekben az agy, a máj és a csecsemőmirigy szövete, az anyákban a mellékvese kéregállománya és a csecsemőmirigy. Glükokortikoidos kezeléssel párhuzamosan alkalmazott béta-blokkolók hatására a hormontöbblet okozta morfológiai és metabolikus módosulások enyhültek, de nem szűntek meg teljes mértékben, a mellékhatások kialakulásáért tehát nem csupán a vegetatív tónus fokozódása a felelős.

Egy másik kutatási témája azzal kapcsolatos, hogy a madarakban, a Cornell törzsben ismert egy olyan autoimmun pajzsmirigy-megbetegedés, mely az embernél jelentkező Hashimoto-thyreoiditishez hasonló kórképet mutat. A csirkékkel folytatott kutatómunka célkitűzése az autoimmun pajzsmirigy-megbetegedés kialakulásának vizsgálata volt, immunhisztokémiai módszerekkel. Az obese állatok pajzsmirigyszövege jelentős nyiroksejtes beszűrődést mutat. A beszűrődés kezdeti szakaszában a pajzsmirigy tüszői között fehérvérsejtek és a nyirokszövet járulékos sejtjei figyelhetők meg. A nyiroksejtes beszűrődés előrehaladottabb szakaszában a pajzsmirigyben csíracentrumszerű sejtsoportosulás alakul ki. A kis dózisú, egyedi és kombinált légúti szennyezők hatásait *in vitro* és állatkísérletes modellrendszerekben vizsgálja, valamint biofizikai modellekkel próbálja meghatározni a légzőrendszerbe jutó szennyeződések kiüledési eloszlását, tisztulását és várható hatásait. E vizsgálatok megvalósításának elsődleges feladata az emberi tüdő geometriájának minél pontosabb rekonstruálása. A tüdőmodellt asztmás és bronchitises tüdőre adaptálják. A modellek segítségével számolják a légúti aeroszol kiüledést, és elemzik a mért szennyezést.

Kósa Ferenc adjunktus jelentős szerepet töltött be a magyar tannyelvű biológus- és ökológusképzés megalakulásában. Oktatási és kutatási területei: sejtbiológia, molekuláris biológia, biokémia, bioinformatika. Sejtbiológiai jellegű kutatásainak fő tárgya a biomembránok kalciumot szállító fehérjeinek és egyéb transzportereknek a működése, valamint szerepe a sejtszintű jelzéstovábbításban. Továbbá egész Európára kiterjedő ornitológiai vizsgálatokat is koordinál, például a gólyák és egyes ragadozó madarak elterjedésével, fészkelési és fiókanevelési jellemzőivel kapcsolatosan.

László Zoltán adjunktus oktatási területe a biomatematika, a biostatisztika és a rovartan, kutatási területe a szárazföldi rovarökológia, -taxonómia és -faunisztika. Kutatási témái: gubacsdarazsak ökológiája; a *Diplolepis rosae* és *Diplolepis mayri* gazdanövényei aggregációjának hatása a parazitoid közösségeire; a fémfűrkészek taxonómiája és faunisztikája; a *Pteromalidae* alcsalád faunisztikája a Kárpát-medencében és a *Trigonoderus* génusz taxonómiája.

Macalik Kunigunda tanársegéd fő oktatási és kutatási területe a hidrobiológia, a növényökológia, a közösségökológia, a vízi és mocsári növények taxonómiája

és ökológiája. Jelenlegi kutatási témái: a vizes élőhelyek minősítése a Túr menti védett területen, a Kárpátok endémikus és reliktum növényfajainak filogeográfiai vizsgálata.

Markó Bálint docens jelentős szerepet töltött be a Magyar Biológiai és Ökológiai Intézet megalakulásában, a magyar nyelvű magiszteri képzés megszervezésében. Oktatási területei: gerinctelenek állattana, populációökológia, evolucionizmus, szociobiológia. Fő kutatási területe: szociális rovarok viselkedésökológiája, szárazföldi rovarökológia és faunisztika. Kutatási eredményeivel jelentősen hozzájárult a hangyafajok viselkedésökológiájának a megértéséhez. Vizsgálatai a hangyák közti kompetíció közösségalakító szerepét hangsúlyozzák. Számos kutatási projekt résztvevője, például: *A számítógépes adatnyilvántartás és -feldolgozás jelentősége az élőhely-minősítési tevékenységben két reprezentatív állatcsoport példáján; Molekuláris taxonómiai és populációökológiai vizsgálatok egyes védett lepke-, hangya- és hullófajoknál száraz élőhelyeken; Nemrég betelepült növény- és állatfajok Romániában – megelőzés és kontroll; A Romániai Kárpátok: fajképződési centrum vagy barrier a posztglaciális fajképződési és elszigetelődési folyamatokban egyes rovarcsoportok esetében, morfológiai és molekuláris bizonyítékok; Izolációs és fajképződési folyamatok egyes rovarcsoportoknál a Kárpát-medencében: morfológiai, ökológiai és genetikai differenciálódás.*

Pap Péter László docens oktatási és kutatási területei: gerincesek állattana, viselkedésökológia, etológia, parazitológia. Kutatási témái: a madarak életmenet-jellegeinek az evolúciója; gazda–parazita kapcsolat; a madarak vedlési stratégiáinak az evolúciója. Pályafutása kezdetén hat évig tartó ökológiai, ökofiziológiai és parazitológiai vizsgálatosorozatot indított. Vizsgálatait a füsti fecskén mint modellfajon végezte. Kutatási eredményei bizonyítják, hogy a füsti fecske rátermettségét bizonyos élettani paraméterek nagymértékben befolyásolják, például az immunkompetencia, az állat egészségi állapota és a parazitáltság határfoka. 2006 és 2008 között a debreceni kutatócsoporttal együtt a színcinege vedlési stratégiáját vizsgálta. Kutatási eredményei kimutatták, hogy a fejlődés korai szakaszában az egyed élettani állapotának jelentős szerepe van a későbbi életmenet-jellemzők (az első szaporodási befektetés mértéke) kialakulásában, és e hatás a tollminőség tekintetében is megmutatkozik. Feltételezésük alapját az adta, hogy a tollazat növekedését nagymértékben befolyásolja a stressz. Ennek leküzdésére jelentős forrásokat von el a szervezet a készleteiből, ami a kialakuló tollazat minőségében tükröződik. A 2008–2013 között folytatott vizsgálatainak fő célkitűzése a madárszervezet vedlési stratégiája és az immunrendszer időszakos változásai közötti összefüggés megállapítása.

Papp Judit adjunktus fő oktatási és kutatási területe a mikrobiológia, elsősorban a környezeti bakteriológia. Kutatási témái: a filloszférát benépesítő mikrobiális közösségek szerkezeti és funkcionális diverzitásának vizsgálata; a növényi illóolajok hatásának vizsgálata a mikroorganizmusok fejlődésére és biofilmképzésére; valamint a hideg plazmák antimikrobiális hatásának vizsgálata. Kutatásai során a természetes,

kevésbé szennyezett, illetve szennyezett élőhelyeken található növények levélfelszínét kolonizáló mikroorganizmus-populációk szerkezetét és biológiai aktivitását célzó összehasonlító vizsgálatokat végzett. A filloszféra mikroorganizmus-közösségeinek diverzitását és enzimaktivitását nagymértékben befolyásolják a környezetükben levő szennyező anyagok, a természetes mikrobiota tagjai visszaszorulnak, és előtérbe kerülnek olyan fajok, amelyek jelenléte a szennyezés következménye lehet. A filloszféra mikroorganizmus-populációinak funkcionális diverzitásában is különbségeket tapasztalt, amit szintén a szennyeződéssel hoz összefüggésbe. Az illóolajok antimikrobiális hatását a levelek felszínéről izolált mikroorganizmusok, a tejiparban alkalmazott tejsavbaktériumok és egyes kórokozó mikroorganizmusok esetében vizsgálta. Eredményei rámutattak arra, hogy a növényi illóolajok a mikroorganizmusok biofilmképzését és biológiai aktivitását, valamint a mikroorganizmusok közötti kommunikációt általában negatívan befolyásolják. Kutatási eredményeiből fény derül arra is, hogy a plazmakezelések hatékonyan gátolják mind a mikrobiális planktonikus formák, mind a biofilmekbe szerveződő mikroorganizmusok fejlődését.

Ruprecht Eszter docens oktatási és kutatási területei: növényrendszertan, növényökológia, növénytársulástan, természetvédelem, invázióbiológia, vegetációdinamika és restaurációs ökológia, szárazgyepek. Kutatómunkájával hozzájárul az Erdélyi Mezőség növényzetének meghatározásához. Jelentős eredményeket ért el a fűszáraz gyepek spontán regenerálódását kutatva, hangsúlyozva a florisztikai és cönológiai monitorizáció szerepét ebben a folyamatban. Aktív tagja az európai szárazgyepet kutató csoportnak, mely számos európai és ázsiai ország ösgyepszüksessziós folyamatának értékelésével foglalkozik. Kutatásai rávilágítanak arra, hogy a különböző tájhasználati módszerek hatással vannak az ösgyepszüksesszióra. Kiindulva abból, hogy a gyepek felszámolását követően a felhalmozódó száraz növényi biomassza kihat a fajkészletre és a diverzitásra, jelentős vizsgálatokat végez az avarnak, valamint a tarló felégetésének a magvak csírázására kifejtett mechanikai, fizikai és kémiai hatásaival kapcsolatban.

Sárkány Kiss Endre docens a kolozsvári egyetem magyar tannyelvű biológus- és ökológus-szakképzésének alapítója és lelkes szervezője, jelentős szerepet vállalt a magyar oktatógárda megújításában, valamint egy korszerű terepgyakorlati központ megalapításában és kifejlesztésében. 2008-tól nyugalmazott tanár. Főbb kutatási témái: invazív állatfajok Románia állatfaunájában; az *Unio crassus* kagylófaj elterjedése és populációdinamikája; antropogén tényezők hatása az Aranyos, a Szamos és a Maros vízgyűjtő medencéiben. Jelentős eredményei közé sorolhatók a Kárpát-medence folyóvizeinek állapotfelmérő kutatásaiból összeállított monográfiái olyan aktualizált adatbázissal, mely a folyók élővilágával és életterével kapcsolatos pontos információkat tartalmazza. 2008–2013 között a puhatestűek szakértőjeként számos kutatási programban vesz részt a nagyváradi és a debreceni tudományegyetemek megbízásából.

Szabó D. Zoltán adjunktus fő oktatási és kutatási területei az ornitológia, az állatökológia és a környezetvédelem. Fontosabb kutatási témái: a parti fecske diszperziós viselkedése a magyarországi Felső-Tiszán; a fehér gólya táplálékszerzési helyválasztása, csoportos táplálkozási viselkedése, túlélése és védelme; a haris elterjedése és élőhelyei közti kapcsolat a Csíki- és Gyergyói-medencében; a kis folyami kagyló növekedési üteme és túlélése a Lápos és Kis-Küküllő folyókban; a mocsári szitakötő párzási viselkedése. Aktív tagja a Milvus Csoport Madártani és Természetvédelmi Egyesületnek, melynek kolozsvári fiókszervezetében számos madártani és környezetvédelmi kutatási pályázat koordinátora.

Székely Gyöngyi adjunktus 2008-tól oktat az egyetemen. Ugyancsak ebben az évben megkapja a Qualitas Biologica kitüntetést az addigi kutatásaiban elért eredményeiért, melyeket az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpontjában ért el. Fő oktatási és kutatási területe a molekuláris genetika. Kutatási témája a növényi abiotikus stresszhatásokra indukálódó gének tanulmányozása. Kutatásai során a prolinanyagcserét tanulmányozta ozmotikus és oxidatív stressz befolyása alatt. A prolin metabolikus szerepének meghatározásában alapvető jelentősége volt az *Arabidopsis thaliana*-ban létrehozott *p5cs* mutánsok (*p5cs1* és *p5cs2*) vizsgálatának. A prolin bioszintézisében részt vevő *Arabidopsis P5CS1* és *P5CS2* gén transzkripció szabályozásának elemzése során fény derült arra, hogy e két erősen homológ gén funkcionális különbségekkel rendelkezik. A két gén közül a *P5CS1* játszik szerepet a prolin felhalmozódásában stressz hatására. A vad típusú növényekkel ellentétben a vizsgált mutánsokban nem történik prolinfelhalmozódás sóstressz hatására, ami a mutánsok magas sóérzékenységéhez vezet. A *P5CS2* gén létfontosságú, ennek mutációja az embrió pusztulásához vezet. A zöld fluoreszcens proteinhez (GFP) kapcsolt két *P5CS* fehérje különböző sejten belüli lokalizációs mintázatot mutat, ami egy eddig nem jellemzett sejten belüli szabályozási rendszerre enged következtetni.

3.2. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem tagjai

3.2.1. Kolozsvári Környezettudományi Tanszék

Hartel Tibor docens oktatási területe a biogeográfia és a tájökológia. A mezőgazdasági területeken folytatott biodiverzitási kutatásai révén 2010-ben a Román Akadémia kitüntetésében részesült. Kutatási témái: kételtűek ökológiája; tájökológia és Dél-Erdély konzervációbiológiája. Kutatásai során kimutatást nyert, hogy a legtöbb kételtű faj, beleértve azokat is, amelyek világszinten ritkák, hazánkban gyakrabban fordulnak elő a szászföldi tájakon, és stabil populációkkal rendelkeznek. A sárgahasú unka például erősen gyakori, és nem ismerünk nyugaton olyan tájat, ahol hasonlóan elterjedt lenne. A legfontosabb élőhelyi paraméterek, amelyek meghatározzák az elterjedését, a vízi élőhellyel kapcsolatosak. A hosszú távú (jelenleg 17

éves) populációmonitorizálás azt mutatja, hogy a populációk szabályozása az egyedsűrűségeken keresztül történik. Az emberi tevékenységek nagymértékben befolyásolják a kételtűek denzitásának szabályozását. A szászöldi fás legelők tanulmányozása során tájökölógiai szempontból értékes megfigyeléseket végzett arra vonatkozóan, hogy a fás legelők állapota megfelel a természetvédelmi követelményeknek. A legelők faközösségeinek szerkezete sajátos, ennek köszönhetően nagymértékben eltér a zárt erdőkétől. Számos ősfű fordul elő ezen a területen, ami kimagasló természetvédelmi és kulturális értéket kölcsönöz a Szászöldnek nemzetközi szinten is. A fás legelők madárközössége is jellegzetes, sokkal gazdagabb madárfajok szempontjából, mint a fátlan vagy akár a zárt erdők összesített madárvilága.

Szigyártó Lídia egyetemi adjunktus oktatási területe a növénytan, a hidrobiológia, a mikrobiológia és az ökotoxikológia. Kutatási témái: felszíni folyóvizek bevonatalkotó kovaalga-közösségeinek florisztikai és ökológiai vizsgálata (pl. a Kis-Szamos és fontosabb mellékágai esetében) természetes és mesterséges környezeti tényezőkkel összefüggésben; különleges vizek és vizes élőhelyek (pl. kontinentális sósvizek, hegyi lápok) indikátor kovaalgafajainak azonosítása és leltárba vétele; utóvulkáni működés álló- és folyóvizek algaközösségeire gyakorolt hatásai Erdély vulkáni eredetű hegyeiben; nemzetközileg használt algaindexek alkalmazási lehetőségei a romániai felszíni vizek minőségi monitorizálási folyamatában. A vizsgálatok fő célkitűzései: azonosítani az erdélyi folyó- és állóvizekben élő diatómafajokat, jobban megismerni az elterjedésüket, leírni az eddig nem jelzett fajokat és bővíteni az ezzel kapcsolatos adatbázist területi szinten; jobban megérteni, hogy melyek azok a környezeti tényezők, amelyek befolyásolják az egyes fajok előfordulását adott vizekben, valamint statisztikailag összefüggéseket keresni a környezeti tényezők és a diatómaközösségek összetétele és szerkezete között; monitorizálni a vízminőséget a közösségek faji és mennyiségi adatai alapján, valamint tesztelni a világszinten alkalmazott vízminőségi algaindexek alkalmazhatóságát hazai körülmények között. Az eredmények azt mutatják, hogy a kovaalgák (diatómák) nemcsak faji, hanem közösségi szinten is nagyon jó indikátorok. A közösségek összetétele és szerkezete jól tükrözi az egyes vizek meghatározó fizikai-kémiai tulajdonságait, elsősorban az ásványisó-össztartalmat, a pH-tartományt, a szervesanyag-tartalmat és a nehézfémzennyezést. Jellegzetes, más közösségek élnek a kémiailag vegyes típusú vizekben, mint a sós vagy szulfátos kisvízfolyásokban (például Kolozs megye területén), az utóvulkáni jelenségek hatása alatt létrejött kén-vasas forrásokban (például Hargita megyében) vagy a hegyi lápok jellemzően savas vizében. A legtöbb, romániai viszonylatban új diatómafajt ezekből a különleges, néha extrémnek minősülő vizekből írták le: eddig mintegy 50 fajt és változatot.

Urák Istán docens fő oktatási és kutatási tárgyköre az állatökológia. Kutatási témái: az erdélyi lápok pókjainak faunisztikai és ökológiai vizsgálata; komplex környezettudományi felmérések a Tordai-hasadék természetvédelmi rezervátumában; az

utóvulkáni működés környezeti hatásai a Keleti Kárpátokban; a vizek és vizes élőhelyek környezettudományos szempontú vizsgálata Erdély vulkáni eredetű hegyei-ben. Romániában kevesen foglalkoznak a pókfélék tanulmányozásával, és a külföldi arachnológusok közül is kevesen kutattak Románia területén. Sok esetben még a természetvédelmi területek pókfaunája sem ismert. Faunisztikai felméréseknek köszönhetően sikerült közölni több védett terület fajlistáját, ilyenek a Szénafüvek, Szovát, Mohos, Lucs, Benes, Borsáros, Hagymás, Retyezát. A 2000-ben összeállított lista a Romániában élő pókfajokról azóta több új fajjal bővült. Ezek között vannak nagyon ritka fajok, melyek sok nyugat-európai országban veszélyeztetettségi vörös listákon szerepelnek, de vannak tájidegen fajok is, melyeket csak az utóbbi években jeleztek Európában, és valószínű, hogy nemrég jelentek meg hazánkban. A leírt fajok közül egyesek csak természetes élőhelyeken fordulnak elő, mások épületlakó, szinantróp fajok. A fajlisták mellett értékes ökológiai vonatkozású adatok gyűltek össze a pókközösségek szerkezetéről, térbeli mennyiségi és minőségi eloszlásáról, élőhely-preferenciájukról.

3.2.2. Csíkszeredai Biomérnöki Tanszék és Élelmiszertudományi Tanszék

Ábrahám Beáta docens fő kutatási területe a fehérjék biokémiája és a bakteriális biotechnológia. Koordinálja az egyetem keretében működő Biokémia és Biotechnológia Kutatóközpont munkacsoportját, mely tevékenységet folytat a talaj termelékenységének bakteriális termékekkel való feljavítása céljából, a nitrogénkötő baktériumok metabolikus jellemzésére, szennyezett vízi és szárazföldi környezetek bioremediációjára vonatkozóan, valamint a humán egészségügyben alkalmazható fehérjék jellemzésére.

Demeter László adjunktus fő kutatási területe a vízi élőhelyek gerinctelenek faunisztikája, valamint a hegyvidéki legelők és kaszálók tájökológiája és biodiverzitásának fenntarthatósága.

György Éva docens alapvető oktatási területei az élelmiszeri mikrobiológiához és a botanikához kapcsolódnak. Konkrét kutatási témái: a fény és nedvesség hatására kialakult anatómiai sajátosságok tanulmányozása zárvatermő növények földfeletti vegetatív szerveiben; szabványos és molekuláris mikrobiológiai eljárások alkalmazása ásványvizek autochton és allochton mikrobiotájának elkülönítésében; mikrobiális oltóanyagok előállítása a haszonnövények védelmének és produktívitásának növelése érdekében; friss zöldségeken, fűszereken, kenyéren előforduló, élelmiszer-megbetegedést okozó mikroorganizmusok vizsgálata; mikotoxinogén penészgombák vizsgálata. A kutató egyben az Élelmiszertudományi Tanszék teljes munkacsoportját koordinálja.

Mara Gyöngyvér docens fő kutatási területe a kétéltűek (unkák) ökológiája és genetikája, továbbá tágabb érdeklődési körébe a molekuláris biológiai vizsgálatok is beletartoznak. Konkrét kutatási témái: molekuláris genetikai módszerek alkalmazása

a Bombina-fajok hibrid zónájának vizsgálatában; a xilóz izomeráz, a xilulo-kináz és a foszfoketoláz heterológ expressziója, tisztítása, kinetikai jellemzése és immobilizálása; a xilóz metabolikus útjában található központi enzimek a molekuláris optimalizálása; komplex, szennyezett környezetben található épületek korróziójának predikciója és diagnózisa; mikrobiális oltóanyagok előállítás a fenntartható mezőgazdasági rendszerek számára; mikrobiális oltóanyagok előállítás a hasznos növények védelmének és produktivitásának növelése érdekében; a Szent Anna-tó mikrobiológiai vizsgálata.

Máthé István docens két fő kutatási területe a környezeti mikrobiológia és a futóbogarak faunisztikája és ökológiája. Ezekben belül a 2002–2013 közötti időszakra vonatkozó konkrét kutatási témái: az urbanizáció futóbogarakra gyakorolt hatásainak vizsgálata; szabványos és molekuláris mikrobiológiai eljárások alkalmazása ásványvizek autochton és allochton mikrobiotájának elkülönítésében; gázolajjal szennyezett talajok biológiai kármentesítése; mikrobiális oltóanyagok a fenntartható mezőgazdasági rendszerek számára; a Szent Anna-tó mikrobiológiai vizsgálata; a szovátai Medve-tó vizében kialakuló rétegzettség mikrobiális közösségeinek a vizsgálata. A saját kutatási tárgykör helyi művelésének fő akadályai, hiányosságai, hogy környezeti mikrobiológiával kevesen foglalkoznak Romániában, és a szakmai együttműködés nagyon hiányos, másrészt a modern mikrobiológiai kutatásokhoz ma már a legtöbb esetben nélkülözhetetlen a molekuláris mikrobiológiai módszerek alkalmazása, amely nagyon költséges, és gyakori a pénzügyi forráshiány.

Mészáros Ildikó tudományos kutató immunológiai, genetikai, molekuláris biológiai kutatásokat folytat. Kutatási témái: immunmodulációs gének kifejeződése humán gyulladáson, autoimmun és daganatos betegségekben, patológiákban; kostimulációs receptorok szerepe az immunmodulációban; az immunszabályozás mechanizmusának tanulmányozása humán gyulladásokban és daganatos betegségekben; innovatív terápiák kidolgozása; különböző *Ligularia sibirica*-populációk genetikai összehasonlítása; a genetikai izoláció hatása a jégkori microrefugiumokban: populáción belüli és populációk közötti genetikai változékonyság a *Pinus sylvestris* esetében; biokorróziót okozó mikroorganizmusok felmérése molekuláris biológiai módszerekkel; a Hargita megyében fellelhető borvizek higiéniai jellemzése.

Tóth Katalin Tünde professzor fő oktatási és kutatási területei közé tartozik a gyógynövények botanikája, a növényi sejtből, a növényi hatóanyagok és termelődésük molekuláris biológiai alapja, a növények in vitro mikroszaporításán alapuló biotechnológia. A 2002–2013 közötti időszakban magyar nyelven oktat a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem Gyógyszerészeti Karán. Itt a botanika területén munkáját segíti Frink József tanársegéd, aki a kolozsvári BBTE biológia szakán végezte tanulmányait és doktorált, fő kutatási területe pedig a jellegzetes erdélyi tájegységek növénytársulásainak vizsgálata. Tóth Katalin Tünde igen gazdag tudományos tevékenységének fő tárgykörei a fent említett időszakban: gyógynövény-biotechnológia: gyógy- és aromanövények szövettenyésztése, in vitro

mutagenézis, genetikai transzformáció, az elsődleges és másodlagos metabolitok mennyiségi és minőségi kimutatása; lipid metabolizmus vizsgálata a jelölt atomok technikája segítségével; nukleinsavak molekuláris vizsgálata gyógynövényekben.

3.2.3. Marosvásárhelyi Kertészmérnöki Tanszék

Balogh Adalbert egyetemi tanár fő oktatási és kutatási területe a növényvédelmi rovartan, a növényeken élősködő gerinctelenek ökológiája és evolúciobiológiája, a növénykórtan és az integrált növényvédelem. Számos haszonnövényen vizsgálja a levéltetvek és egyes rovarok gazda–parazita viszonyainak ökológiai és molekuláris alapjait. Koordinálja az egyetem keretében működő molekuláris biotechnológiai laboratórium tevékenységeit, valamint a növényorvosi magiszteri szakot.

Benedek Klára adjunktus két fő kutatási területe a társadalomalkotó rovarok ökológiája, valamint a termesztett növények in vitro szövet- és szervtenyésztésén alapuló mikroszaporítási és nemesítési biotechnológia.

Kentelky Endre adjunktus elsősorban a dísnövények termesztésével és nemesítésével kapcsolatosan végez kertészeti és biológiai jellegű alkalmazott kutatást, és egyben a tájépítész-mérnöki szak koordinátora.

Nyárádi Imre István docens a kertészmérnöki szak egyik fő alapítója és megszervezője, biológiai jellegű kutatási területei a szántóföldi növények, gyomnövények, aroma-, fűszer- és gyógynövények tanulmányozásával kapcsolatos alkalmazott biológiai tevékenységek.

3.3. A sugárbiológia-munkacsoport tagjai

Burkhardt Rita a kolozsvári Közegészségügyi Intézet Sugáregészségügyi Intézetének szakembere. Fő kutatási területei: az orvosi sugárdiagnosztika mellékhatásainak monitorozása; a környezeti sugárszennyeződések élő szervezetre gyakorolt hatásainak felmérése; ásványvizek radioaktív tartalmának monitorizálása és az ember szervezetére kifejtett, nem kívánt hatásainak meghatározása.

Uray Zoltán sugárbiológus kutatási területe a radioprotektív és citoprotektív hatóanyagok szerepének tanulmányozása a rákos daganatok sugár- és kemoterápiájában. Tagja az Erdélyi Múzeum-Egyesület Természettudományi Szakosztályának, melynek keretén belül számos sugárbiológiai témájú előadást tartott.

Virág Piroska a Kolozsvári Onkológiai Intézet Sugárbiológia Laboratóriumának szakembere. Számos nemzetközi és hazai kutatási téma vezetője, illetve résztvevője. Fő kutatási témái: a kis dóziséjú ionizáló sugarak immunrendszerre kifejtett hatásainak felmérése; molekuláris prediktív markerek azonosítása; molekuláris és celluláris gyulladáshoz kapcsolódó biomarkerek prognosztikai jelentőségének vizsgálata emlő- és kolorektális rákban; citogenetikai tesztek alkalmazási lehetőségei az egészséges és beteg szövetek sugárérzékenységének felmérésében; a sztemsejtek szerepe a szövetek regenerálásában; a természetes kivonatok antioxidáns hatásainak

tanulmányozása egészséges és rákos sejteken; az ultraibolya-sugarak jótékony és káros hatásainak kimutatása hámsejtekben.

3.4. A Romániai Denevérvédelmi Egyesület

Bücs Szilárd 2003-tól tagja a Romániai Denevérvédelmi Egyesületnek, kutatási területe az Erdélyi Szigethegység, a Dél-Romániai karszt területek, valamint a Nyárád és Kis-Küküllő térség denevéropulációinak ökológiája, viselkedésbiológiája és védelme. Ezen tevékenységek számos pályázat keretében valósultak meg, melyek közül a legjelentősebbek: *Denevérvédelem a Királyerdő, Bihar és Torockói hegységekben; Együtt a természetért – a denevérek védelme antropizált élőhelyeken az emberi tevékenységek hatásainak csökkentése által; Denevérek számára fontos élőhelyek diverzitásának felmérése, előnyös konzervációs feltételek biztosítása és az élőhelyek előterjesztése*. Az Apáthy István Egyesület alkalmazásában két online adatbázis elkészítésében vett részt (a romániai denevérfajok adatbázisa és az erdélyi folyók élővilágának adatbankja).

Jére Csaba 2006-tól tagja az egyesületnek. Kutatási területei: a romániai denevérfajok elterjedésének vizsgálata (az Erdélyi-szigethegység, a dél-romániai karszterületek, a Vargyas-szoros, a Hortobágy-fennsík, a Nyárád és a Kis-Küküllő térsége); a középméretű patkósdenevérek aktuális romániai elterjedése; a denevérek szálláshelyeinek és élőhelyeinek ökológiai jellemzői; a denevérek aktivitása a pászási időszakban a nászbarlangoknál. Alkalmazásától kezdve a következő kutatási projekteken vett részt: *Denevérvédelem a Királyerdő, Bihar és Torockói hegységekben; Együtt a természetért – a denevérek védelme antropizált élőhelyeken az emberi tevékenységek hatásainak csökkentése által; Fialatok a környezetért – a településeken élő denevérek és madarak védelme; A védett területek menedzsmentje és kulcsszerepük a denevérek védelmében; Denevérek számára fontos élőhelyek diverzitásának felmérése, előnyös konzervációs feltételek biztosítása és az élőhelyek előterjesztése a Natura 2000-es hálózat felé*.

3.5. A Milvus Csoport Madártani és Természetvédelmi Egyesület tagjai és tevékenységük

Aczél-Fridrich Zsuzsanna 2007-től a Milvus tagja. Fő tárgyköre a kisméretűsök kutatása bagolyköpet-vizsgálatok alapján. Bóné Gábor 2012-től tagja a csoportnak, adatfeldolgozással és madártani terepmunkával foglalkozik.

Daróczi J. Szilárd 1992-től a Milvus tagja. Elsősorban ragadozó madarak védelmét célzó tevékenységekben vesz részt. A Milvus Csoporton belül a hazai és külföldi gyűrűs madarak megkerüléseinek adatait koordinálja. A Kárpát-medence Ritka Madárfajai adatbázis egyik kezelője.

Domokos Csaba 2004-től a Milvus Csoport tagja. A 2006-ban indult *A barna medve kutatása és védelme egy romániai mintaterületen* című projekt koordinátora.

Fő tevékenységi köre a közlekedési infrastruktúra negatív hatása az élőhelyek kapcsoltságára a barna medve biológiáját, ökológiáját és menedzsmétjét illetően.

Fülöp Tihamér az Emlősvédelmi Munkacsoporton belül tevékenykedik. Fő érdeklődési körébe tartozik az ürgék természetvédelmi helyzetének felmérése és védelme Romániában.

Hegyeli Zsolt 2003-tól a Milvus Csoport tagja, elsősorban az Emlősvédelmi Munkacsoportban tevékenykedik. Fő érdeklődési köre a sztyeppi emlősök biogeográfiája és védelme, valamint a nappali ragadozómadarak védelme. Emellett a romániai Natura 2000 hálózat kiépítésén is dolgozik.

Kecskés Attila 1994-től a csoport tagja. Az Emlősvédelmi Munkacsoport alapító tagja és irányítója, részt vesz a csoport különböző kutatási programjaiban. Fő érdeklődési köre a farkas és a medve biológiája, elsősorban ezek és az ember közötti kölcsönhatások problémáit tanulmányozza.

Kelemen Katalin 1994 óta tagja a csoportnak. Az utóbbi években elsősorban a Milvus Csoport Nevelési Munkacsoportjában tevékenykedik. Kiss Réka Beáta 2002-től tag. Legfontosabb tevékenységei a ragadozó madarakhoz kapcsolódnak (a szirti sas és a vándorsólyom felmérése/monitorizálása, a ragadozó madarak vonulásának megfigyelése). Komáromi István fő szakterületei a ragadozó madarak kutatása és védelme, különböző madárpopulációk felmérése, vonulásuk kutatása.

Komáromi Réka 2001 óta a Milvus Csoport tagja. A Nevelési Munkacsoportban tevékenykedik, részt vesz környezeti és természetvédelmi nevelési programokban. Kovács István 2000 óta tag. A szirtisas- és vándorsólyom-védelmi program, valamint több madárfelmérési és monitorizálási program koordinátora. Mezey Zsófia 2005-től a Milvus Csoport tagja, az Emlősvédelmi Munkacsoportban tevékenykedik. Fő érdeklődési köre a kismemlősök és nagyragadozók kutatása és védelme. Nagy András Attila 2005-től kezdődően a Milvus Csoport tagja. Fő kutatási területe az édesvízi halak elterjedésének vizsgálata és védelme. Nagy Attila 2002 óta a Milvus Csoport tagja, a nagyváradi székhelyű fiókegyesületben tevékenykedik, az ország nyugati részében folyó állatökológiai vizsgálatokban vesz részt.

Papp D. Judith 2000 óta a Milvus Csoport tagja, a környezeti nevelés területén dolgozik. Részt vett az egyesület környezeti nevelési programjaiban Marosvásárhelyen, Radnóton, Szászkezdén és Szászrégenben. 2009-től a nemzetközi Milvus természetfotó-verseny szervezője.

Papp Tamás az egyesület alapító tagja és elnöke, elsősorban ornitológiai, madárökológiai kutatásokat folytat, illetve a csoport tevékenységeit koordinálja. Sos Tibor 2003-tól a csoport tagja, fő érdeklődési köre a kétéltűek és hüllők biológiája és védelme. A Hüllő- és Kétéltűvédelmi Munkacsoport alapító tagja. Sugár Szilárd 2007 óta tagja a Milvus Emlősvédelmi Munkacsoportjának. Fő foglalkozási köre a földikutyák élőhelyhasználata és populációinak változása, valamint más kismemlős- és nagyragadozófajok elterjedésének helyzete.

Zeitz Róbert a Román Madárgyűrűző Központ gyűrűző engedéllyel rendelkező tagja. A ragadozómadár-védelmi munkacsoport tagja, amelynek több tevékenységében részt vesz, így például a Natura 2000 területek madárpopulációinak monitorizálásában.

4. Összegzés

A fenti rövid bemutatásból arra következtethetünk, hogy az intézményes keretek között történő biológiai és ökológiai kutatási tevékenység az erdélyi magyarság vonatkozásában igen szerteágazó, és kiterjed mind a terepmunkára alapozó ökológiai, környezetbiológiai vizsgálatok területére, mind pedig a laboratóriumi vizsgálatokra alapozó sejtteni, molekuláris biológiai és élettani kutatásokra. Míg az előbbiek legtöbbször kifejezetten helyi és regionális erdélyi sajátosságokat hoznak előtérbe, az utóbbiak általános érvényű folyamatokat és összefüggéseket vizsgálnak egészségügyi, mezőgazdasági, biotechnológiai, környezetvédelmi alkalmazhatósággal. A legtöbb esetben az alapkutatás összefonódik az alkalmazott kutatással, és mindkettőnek kifejezett interdiszciplináris jellege van, egyes munkaközösségekben történik vegyészekkel, informatikusokkal, orvosokkal, mezőgazdasági szakemberekkel, mérnökökkel.

A 2002–2013 közötti időszak erdélyi, magyar vonatkozású biológiai kutatásainak fő pozitívumai:

- (1) döntő többségében fiatal, jól képzett és motivált, nemzetközi szinten is igen jól teljesítő szakembereink vannak, akik biztosítékot jelentenek arra, hogy a közeljövőben is folytatódnak azok a korszerű kutatások, amelyek áttörést jelentenek a közelmúlt erdélyi szintű biológiai kutatásaihoz viszonyítva, elsősorban az informatika, a biostatisztika és a molekuláris vizsgálati módszerek széles körű alkalmazása által;
- (2) az előbbi időszakhoz képest látványosan javult a nemzetközi kapcsolattartás, az együttműködések száma és minősége nemzetközi kutatási projektek keretében, ami biztosítéka annak, hogy ne csupán helyi szinten szerezzenek tudomást kutatóink képességeiről és eredményeiről; valamint ezzel összefüggésben bővültek a magyarországi kutatóműhelyekkel kialakított együttműködések a biológiai kutatások területén.

Ugyanakkor az erdélyi magyar biológus szakemberek kutatási tevékenységének, a politikumtól való mindenkor függés kedvezőtlen hatásainak következtében negatív, hátráltató tényezői is vannak:

- (1) országunkban a tudományos kutatások koordinálásáért felelős minisztérium által kialakított pályázati rendszer gyengén fejlett, sűrűn változó és kiszámíthatatlan, ami lehetetlenné teszi a hosszabb távú kutatási programok megvalósítását és a folyamatban levő kutatómunka költségeinek biztosítását;

- (2) a romániai egyetemi rendszerben nincsenek állandó jellegű kutatócsoportok kutatómunkára alkalmazott szakemberekkel, segédzeméllyel és infrastruktúrával, emiatt az egy-egy kutatási pályázat néhány éves futamidejére alkalmazott ideiglenes kutatókkal nem lehet folytonosságot biztosítani a kutatómunkának, az oktatók pedig, tekintve hogy egy oktatási intézményben az oktatási feladatok kötelezőek, idejüknek és energiájuknak csak egy részét tudják kutatási tevékenységekre fordítani; ugyanakkor a kutatási segédzemélyzet munkáját gyakran a hallgatók végzik, akik szintén cserélődnek, így ez is lassítja a kutatási tevékenységeket.

A nehézségek és akadályok azonosítása az első lépés ezek orvoslására. A jól képzett és lelkes szakemberek képesek helytállni viszontagságos körülmények között is, továbbfejlesztve az erdélyi biológiai kutatások évszázados hagyományát.

Hivatkozott irodalom

STARY Jaroslav – UJVÁROSI Lujza

2005 A new species of *Idiocera* (Euptilostena) from Slovakia and Romania. *Biologia*, Bratislava 60/5. pp. 513–518.

UJVÁROSI Lujza – MARKÓ Bálint

2012 Discovery of the second European *Amalopsis* species: an integrative survey of the widespread *Pedicia* (*Amalopsis*) *occulta* (Meigen, 1830) (Insecta, Diptera, Pediciidae). *Zootaxa* 3189: 001-028. I.F. 0.891.

UJVÁROSI Lujza – STARY Jaroslav

2002 A new *Pedicia* (*Crunobia*) from Romania and other four species new to the country's fauna (Diptera, Pediciidae). *Entomol. rom*, 7: 45–50.

Gyógyszerészeti kutatások (2002–2012)

GYÉRESI ÁRPÁD (SZERK.)

Az erdélyi magyar vonatkozású gyógyszerészeti kutatások ebben az évtizedben lényegében a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem (MOGYE) Gyógyszerészeti Karán az egyes tanszékek, alapvetően a Kar doktori iskolája keretében szerveződtek. A 65 éves Gyógyszerészeti Karon már 60 éve folyik doktori (PhD) képzés, melynek nagy hagyománya elsősorban farmakognóziái (gyógynövényismereti) területen van. Az 1953-ban Kopp Elemér prof. által beindított gyógynövénykutatásnak és doktori képzésnek 1968–1993 időszakában Rácz Gábor prof., majd 1990 után Csedő Károly prof. a vezéregyéniségei. A doktori képzés spektrumának további szélesedése újabb kutatóműhelyek kialakulását és működésének bővülését tette lehetővé. Ebben a vonatkozásban, a szintén jelentős szakmai hagyományokkal rendelkező gyógyszer technológia, majd 2000-től kémiai tárgyak: a gyógyszerészeti kémia és a fizikai kémia területén is beindulhatott a doktori képzés.

A kutatási tevékenység kibontakozásában fontos szerepet játszott a laboratóriumi infrastruktúra fejlődése, a nemzetközi programok által nyújtott mobilitás (CEEPUS, Erasmus program), a magyarországi és más egyetemekkel és tudományos intézetekkel kialakult kapcsolatok. Mindehhez még jelentősen hozzájárult a gyógyszergyártó cégek laboratóriumainak világszínvonalú műszerezettsége, a szerződéses kutatás nyújtotta lehetőségek.

Elmondható, hogy az elmúlt évtizedben számos fiatal erdélyi gyógyszerész szerzett tudományos címet, képzettségük jóformán a gyógyszerész tudományok jelenlegi skálájának teljes palettájára kiterjed. Ezáltal helytállásuk garantált az oktatás, kutatás, valamint a gyógyszergyártás területén is.

Az új kutatási területek mellett a hagyományok ápolására, a szakmatörténeti örökség feltérképezésére is kiterjedt a kutatók figyelme.

Jelen áttekintésünkben az egyes szakterületek témaköreinek összefoglalója mellett a publikációs anyag is szerepel. A további szakmai-tudományos eredmények és vonatkozások bemutatása szintetikus formában történik. Valamennyi szakterületen kiemelendő a gyógyszerész hallgatók bevonása a tudományos kutatómunkába, a tudományos diákkörök keretében.

1. Szakkönyvek

Budaházy István - Contribuții la istoria farmaciei orădene, Oradea: Ed. Muzeului Țării Crișurilor, 2007. 242 oldal.

- Budaházy István - Aszklépiosz és Hygieia Nagyváradon – gyógyszerésztörténeti tanulmányok, Nagyvárad: Varadinum Script Kiadó, 2008. 282 oldal.
- Budaházy István - Barla Dezső – egy erdélyi magyar gyógyszerész életútja a XX. század első felében, Nagyvárad: Magánkiadás, 2009. 39 oldal.
- Budaházy István - Gyógyszerészképzési dokumentumok a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemről (1872–1919), Nagyvárad: Varadinum Script Kiadó, 2012. 67 oldal és 5 melléklet.
- Fazakas Zita, Máthé János, Nemes Nagy E., Fodor M. A., Dobreanu M. – Klinikai biokémia, Marosvásárhely: University Press, 2005. 137 oldal.
- Kelemen Hajnal, Gyéresi Árpád - Szervetlen gyógyszerészeti kémia, Marosvásárhely: Lyra Kiadó, 2003. 168 oldal.
- Kincses Ajtay Mária - Mérgező növények, Budapest: Springer kiadó, 2003. Ed. Tempo 2004. 116 oldal.
- Kincses Ajtay Mária - Kábítószeres, szenvedélybeteg, Marosvásárhely: Studium Alapítvány Kiadó, 2006. 361 oldal.
- Nemes Nagy E., Fazakas Zita, Fodor M. A., Máthé János, Dobreanu M. - Klinikai labor-diagnosztika, Marosvásárhely: Studium Alapítvány Kiadó, 2008. 214 oldal.
- Péter H. Mária - Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai, Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2002. 544 oldal.
- Péter Mihály, Péter H. Mária - Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 1906–2006, Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2006. 366 oldal.
- Pokorny László - Mérgező növények kézikönyve, Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2003. 236 oldal.
- Pokorny László - Gyógyító teák, Marosvásárhely: Studium Alapítvány Kiadó, 2012. 294 oldal.
- Tökés Béla - Négymenetes spirális erőter, Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2011. 372 oldal.
- Tökés Béla, Dudutz Gyöngyi, Donáth Nagy Gabriella – A kémia alapjai I-III. k. (I. kötet - Általános Kémia, 183 oldal; II. kötet - Szervetlen kémia - 315 oldal; III. kötet - Szerves Kémia), Marosvásárhely: Studium Alapítvány Kiadó, 2005. 518 oldal.
- Varga Erzsébet, Vajda Ibolya Erika, Mezei Tibor László, Székely Pál, Higveghi Virginia - Vitaminele și mineralele, elemente esențiale ale vieții, Târgu Mureș: Ed. FarmaMedia, 2006.
- Varga Erzsébet, Vajda Ibolya Erika, Mezei Tibor László, Székely Pál, Hidveghi Virginia. Ghidul vitaminelor și mineralelor, Târgu Mureș: Ed. FarmaMedia, 2007. 220 oldal.
- Varga Erzsébet, Puski Gabriella Melinda - Interacțiunea fitopreparatelor cu medicamente de sinteză, Marosvásárhely: Studium Alapítvány Kiadó, 2011. 84 oldal.
- Zágoni Elemér - A feketeribiszke, Csíkszereda: Alutus Nyomda, 2005. 118 oldal.

Tankönyvek

- Croitoru Mircea, Kincses-Ajtay Mária, Fülöp Ibolya - Ghid practic de analiză a toxicilor gazosi, Marosvásárhely: University Press, 2008. 148 oldal.
- Dudutz Gyöngyi, Molnár Judit - Sinteza și biosinteza substanțelor farmaceutice, Principii de bază ale obținerii industriale, Târgu Mureș: University Press, 2008. 147 oldal.

- Dușa Silvia, Dudutz Gyöngyi, Avrigeanu Veronica, Olariu Marioara, Fazakas Zita, Balogh Sámárgișan Victor, Máthé János - Chimie organică. Culegere de teste pentru admitere / Szerves kémia. Felvételi tesztgyűjtemény, Târgu Mureș: University Press, 2008. 207 oldal.
- Kelemen Hajnal - Gyógyszerészeti kémia: kis hatásszélességű kemoterápiás szerek, Marosvásárhely: University Press, 2004. 182 oldal.
- Kelemen Hajnal - Specifikus hatású kemoterápiás szerek, Marosvásárhely: University Press, 2004. 175 oldal.
- Kincses-Ajtay Mária, Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya - Légszennyező gázok toxikológiája. Ökotoxikológiai alapismeretek, Marosvásárhely: University Press, 2009. 180 oldal.
- Sipos Emese, Ciurba Adriana - Tehnologie farmaceutică pentru asistenți de farmacie, Târgu Mureș: University Press, 2003.
- Sipos Emese, Rédei Emőke - Gyógyszertechnológia: folyékony gyógyszerformák, Marosvásárhely: University Press, 2005.
- Sipos Emese - Gyógyszertechnológia: steril gyógyszerformák, Marosvásárhely: University Press, 2007. 120 oldal.
- Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella - Kémiai előadások és laboratóriumi gyakorlatok, Kolozsvár: Scientia Kiadó, 2002. 280 oldal.
- Varga Erzsébet - Farmakognózia, Marosvásárhely: University Press, 2009. 199 oldal.

Könyvfejezetek

- Fekete Tünde, K. Szentmihályi, Kéry Ágnes, Csedő Károly - The Microelements and Magnesium Content of *Calendula officinalis* L (Asteraceae) and of its Extracts. In: M. Nechifor, P. J. Porr: Magnesium: involvements in biology and pharmacotherapy, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2003, 16–27.
- Gyéresi Árpád (szerk.) - Erdélyi magyar gyógyszerészeti kutatások (1990–2001). In: Tizenkét év: Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiből. II. k. (szerk.: Tánczos Vilmos, Tőkés Gyöngyvér), Kolozsvár: Scientia kiadó, 2002, 382–405.
- Gyéresi Árpád - În amintirea unui om si coleg adevărat. In: In memoriam lector univ. farm. Constantin Iugulescu (1924–2006) (ed.: Ana Carata, G. D: Mogosanu), Craiova: Ed. Sitech, 2007, 47–48.
- Rácz Gabriel - Un generos erudit al profesiei: farm. Constantin Iugulescu, In: In memoriam lector univ. farm. Constantin Iugulescu (1924–2006) (ed.: Ana Carata, G. D: Mogosanu), Craiova: Ed. Sitech, 2007, 24–26.
- Adriana Ciurba (coord.) - Activitatea în farmacie. Ghid pentru desfășurarea stagiului practic în farmacie destinat studenților anului V., Târgu Mureș: University Press, 2010.
- Fejezeteket írtak: Fülöp Ibolya, Gyéresi Árpád, Kelemen Hajnal, Kincses-Ajtay Mária, Kolcsár Melinda, Laczkó-Zöld Eszter, Rédei Emőke, Sipos Emese, Székely Pál:
- Sipos Emese - Reguli de bună practică farmaceutică, 17–24, Medicamente cu regim special, 26–32.
  - Székely Pál - Gestiunea în farmacie, programe pentru evidența farmaceutică, 36–37, Promovarea produselor în farmacie, 38–39, Antreprenoriat farmaceutic. Managementul farmaciei, 40–41.

- Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel - Rolul farmacistului în verificarea calității substanțelor medicamentoase și în recunoașterea medicamentelor contrafăcute, 47–50.
- Gyéresi Árpád, Kelemen Hajnal - Aspecte specifice privind substanțele de uz farmaceutic prevăzute în Farmacopeea Europeană reflectate în suplimentele (2004, 2006) ale Farmacopeei Române ed. a X-a, 51–54.
- Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel - Cunoștințe privind substanțele medicamentoase specifice domeniului veterinar oficinale în Farmacopeea Europeană, 166–167.
- Kelemen Hajnal, Aura Rusu - Cunoașterea spectrului de medicamente esențiale prin prisma formelor, dozelor și căilor de administrare, 55–62.
- Rédai Emőke - Eliberarea medicamentelor cu sau fără prescripție medicală. Eliberarea medicamentelor în sistemul asigurărilor de sănătate, 63–68.
- Kolcsár Melinda – Farmacovigilența, 106–110.

Laczkó-Zöld Eszter, Sigríd Eșianu, Monica Nan - Cunoașterea fitopreparatelor, 120–129.

Kincses-Ajtay Mária, Mircea Croitoru, Fülöp Ibolya - Prevenirea și combaterea dependenței de nicotină și alcool, 175–181.

Kincses-Ajtay Mária, Mircea Croitoru, Fülöp Ibolya - Rolul farmacistului în prevenirea și combaterea consumului de droguri, 182–184.

Péter H. Mária - Az Ars Medica gyógyszerkincse a gyomorbántalmak orvoslására. In: A gyógyítás múltjából. Spielmann József emlékkönyv (szerk.: Spielmann Mihály), Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2008, 162–176.

Péter Mihály, Péter H. Mária - Szepesszombati Genersich Antal (1842–1918). In: Hivatás és Tudomány. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiemelkedő személyiségei (szerk.: Kovács Kiss Gyöngy), Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2009, 149–196.

Péter H. Mária, Péter Mihály - Magyar vonatkozású orvos- és gyógyszerésztörténeti kutatások Erdélyben 1945–1990 között. In: Fejezetek az erdélyi magyar orvostudomány történetéből: kutatások 1945–1990 között (szerk.: Feszt György), Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2010, 159–207.

Péter H. Mária - A Péter Béla örökségét továbbvivő marosvásárhelyi Farmakognóziái Tanácsék Agrimonia és Echium fajokkal végzett vizsgálatai és az újabb kutatások eredményei. In: Péter Béla emlékezete (szerk.: Farkas Zoltán, Lázár László), Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2010, 66–81.

Péter H. Mária - Bernády György (1864–1938), mint marosvásárhelyi gyógyszerész. In: Teremtő életek, marosvásárhelyi személyiségek (szerk.: Pál-Antal Sándor, Simon Zoltán), Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2011, 163–171.

Péter H. Mária - Székelyföldi neves gyógyszerészek. In: Székelyföldi tudományosság. Székely tudósok (szerk.: Hermann Gusztáv Mihály, P. Buzogány Árpád), Székelyudvarhely: Székelyudvarhelyi Polgármesteri Hivatal, 2012, 161–196.

2. Szerkesztett kötetek

Gyéresi Árpád (szerk.) - Al șaselea deceniu. Facultatea de Farmacie din Târgu Mureș. A hatodik évtized. A Marosvásárhelyi Gyógyszerészeti Kar (kétnyelvű kiadás), Marosvásárhely: FarmaMedia Kiadó, 2011. 303 oldal.

Péter H. Mária (szakszerkesztő) - Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 4. k. (2002); 5.1, 5.2 k. (2010)

3. Publikációk - in extenso cikkek

3.1. Farmakognózia - Fitoterápia

A Gyógyszerészeti Kar Farmakognóziai Tanszéke köré szerveződő kutatások az addigi hagyományokon alapuló kutatási témák mellett számos új területtel gazdagodtak, főleg a gyógynövények és készítményeik terápiás felhasználásának irányában.

A gyógynövény flóra feltérképezése újabb földrajzi zónákban zajlott Hargita megyében a Csíki-medencében, a Déli Kárpátokban. A gyógynövények biotermesztése tekintetében talajvizsgálati tanulmányokat is folytattak. A szövettani, növénysszervezetani vizsgálatok, egyes gyógyászatilag fontos fajok hatóanyagtartalmának modern módszerekkel történő izolálásával és meghatározásával párosultak. Számos ilyen vonatkozású kutatás a Román és a Magyar Tudományos Akadémia közötti együttműködés keretében hozott figyelemre méltó eredményeket.

A gyógynövények hasznosításának lehetőségeit kutatva gyógyteák, gyógykozmetikumok, fitoterápiás készítmények kidolgozására és szabadalmaztatására is sor került.

In extenso cikkek

Ádám Melinda, Csedő Károly - Determinarea conținutului în flavonoide în părțile aeriene ale speciilor *Rosmarinus officinalis* L., *Melissa officinalis* L., *Salvia officinalis* L. și *Origanum vulgare* L. după metode din DAB 10, NOTE BOTANICE, 28:52–54, 2002

Ádám Melinda, Csedő Károly - Determinarea conținutului în ulei volatil al părților aeriene ale speciilor *Rosmarinus officinalis* L., *Melissa officinalis* L., *Salvia officinalis* L., *Origanum vulgare* L. și identificarea principalilor componenți prin CG, NOTE BOTANICE, 28:55–59, 2002

Ádám Melinda - A *Rosmarinus officinalis* L. a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem gyógynövénykertjében való termesztése, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 20–26, 2002

Csedő Károly - Gyógynövénykert alapítása Csíkszeredában, HERBA MEDICINALIS, (Sapientia), 1–7, 2002

Miklós Andrea, Macalik Ernő, Csedő Károly - A Kőd erdő gyógynövényei (Felcsíki medence), HERBA MEDICINALIS, (Sapientia), 8–14, 2002

Szőcs Dóra, Eșianu Sigrid, Csedő Károly, Fatér Zsuzsa - Analiza cantitativă și calitativă a flavonoidelor din *Foenum graeci* semen, NOTE BOTANICE, 28:35–42, 2002

Szőcs Dóra - A *Trigonella foenum graecum* L. (Görögszéna) – Fabaceae – termesztése az Erdélyi Mezőségen, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 15–19, 2002

Kelemen László, Károly Csedő - Date privind conținutul în polifenoli al speciei *Linaria vulgaris* Mill., Nota. I., FARMACIA, 51(5):86–89, 2003

Bakos Adél, Varga Erzsébet, Dernovics Mihály - Studiul comparativ al principiilor active din produsele vegetale *Ulmi cortex* și *Ulmi folium* obținute de la specia *Ulmus glabra*, NOTE BOTANICE, XXIX:54–58, 2003

- Antal Diana Simona, Csedő Károly - Flora medicinală a dealului Brăcia din Munții Aninei, REVISTA MEDICO-CHIRURGICALĂ A SOCIETĂȚII DE MEDICI ȘI NATURALIȘTI DIN IASI, 107(2, Supl.1):120–123, 2003
- Fogarasi Zoltán, Székely Gabriella, Csedő Károly - Adatok a Cikói-szoros gyógynövényflórájához, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 2–7, 2003
- Muntean Daniela, Csedő Károly - Corelarea acțiunii diuretice a unor plante folosite în medicina populară, cu conținutul lor în săruri de potasiu și sodiu, REVISTA MED. CHIR. SOC. MED. NAT. IASI, 107(2,Supl.1):116–120, 2003
- Fogarasi Zoltán, Csedő Károly - Plante medicinale din Defileul Ticaului, NOTE BOTANICE, 29:59–63, 2003
- Antal Diana, Csedő Károly - Evaluarea florei medicinale din partea sud-estică a Munților Aninei, NOTE BOTANICE 29:64–68, 2003
- Kelemen László, Csedő Károly - Date histo-anatomice asupra părților aeriene ale speciei *Linaria Vulgaris* Mill, NOTE BOTANICE 29:73–77, 2003
- Kelemen László, Csedő Károly - Studiul cromatografic al acizilor fenolcarboxilici din specia *Linaria vulgaris* Mill, NOTE BOTANICE, 29:69–72, 2003
- Varga Erzsébet, Pálfi Tünde - Produse vegetale în fitopreparatele comercializate pe piața farmaceutică românească, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50:61–63, 2004.
- Lemberkovics Éva, Kéry Ágnes, Simándi B, Kakasy András, Balázs A, Héthelyi É, Szöke Éva - Extrakciós módszerek hatása az illóolajok összetételére, ACTA PHARMACEUTICA HUNGARICA 74: 166–170, 2004
- Kelemen László, Károly Csedő - Date privind conținutul în polifenoli al speciei *Linaria vulgaris* Mill., Nota. II., FARMACIA, 52(1):63–68, 2004
- Csedő Károly: Páter Béla és Kopp Elemér kapcsolata, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 2–13, 2004
- Antal Diana, Csedő Károly - Species of Pharmaceutical Interest from the Pastures of the Anina Mountains, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 14–21, 2004
- Csedő Károly, Székely Gabriella, Russu Tibor - A Dél-Hargita északi részében előforduló gyógy- és fűszernövények mennyiségi felmérése, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 22–40, 2004
- Antal Diana Simona, Csedő Károly - Der Gehalt an Spurenelementen und deren potentielle Bioverfügbarkeit aus einigen Heilpflanzen der Banater Berge, 22. Workshop on Macro and Trace Elements, Friedrich-Schiller-Universität, Jena, vol. I., 841–846, 2004
- Antal Diana Simona, Csedő Károly - The medicinal plants from the pastures of the Aninei Mountains, GYEPGAZDÁLKOZÁSI KÖZLEMÉNYEK, 2:70–72, 2004
- Antal Diana Simona, Csedő Károly - Flora medicinală de pe raza localității Anina, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50(Supl.II):4–6, 2004
- Csedő Károly - A csíkszeredai Gyógy- és Fűszerkert áthelyezése, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 2–5, 2005
- Csedő Károly, Székely Gabriella, Russu Tibor, Hantz András, Katona István - A Csomád hegycsoport gyógy- és fűszernövényeinek mennyiségi felmérése, HERBA MEDICINALIS (Sapientia), 6–34, 2005
- Csedő Károly, Székely Gabriella, Russu Tibor, Hantz András, Katona István - Estimarea cantitativă a plantelor medicinale și condimentare din Masivul Ciomat, HERBA MEDICINALIS, 4:2–5, 2005

- Csedő Károly, Székely Gabriella, Russu Tibor - Valorificarea și ocrotirea plantelor medicinale din partea sudică a Munților Harghita, În vol.: Perspective în practica farmaceutică, Edit. Universității Oradea, 17–23, 2005
- Munteanu Melania, Oroian Silvia, Darkó Béla, Csedő Károly - Studiul histo-anatomic al organelor vegetative ale *Melampyrum bihariense* Kern, NOTE BOTANICE 30:35–42, 2004
- Szentmihályi K., Csedő Károly, Then M - Erdélyi *Corylus*, *Solidago virgaurea*, *Salix alba*, *Frangula alnus*, *Alchemilla xanthochlora* növények és minták ásványi elem tartalmának összehasonlító vizsgálata, OLAJ-SZAPPAN-KOZMETIKA, 53(1):37–40, 2004
- Zöld Eszter, Eșianu Sigrid, Csedő Károly - Antioxidanți hidrofilii din fructe de *Physalis alkekengi*, L. REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50(Supl.2):69–71, 2004
- Szentmihályi K., Then M., Fekete Tünde, Csedő Károly - Kozmetikai kivonatok és gyógyteák, OLAJ-SZAPPAN-KOZMETIKA, 54(2):82–85, 2005
- Munteanu Melania, Olah Neli, Csedő Károly - Conținutul în mucilagi al speciilor *Melampyrum bihariense* și *M. cristatum*, STUDIA UNIV „VASILE GOLDIȘ” SERIA ȘT. VIETII, 16:183–184, 2006
- Munteanu Melania, Vlase L., Csedő Károly - Determination of iridoides from *Melampyrum cristatum* L., species by chromatographic methods, In: vol 40th Conference on Medicinal and Aromatic Plants of South-East European Countries, Iași 454–456, 2005
- Muntean Melania, Oroian Silvia, Csedő Károly, Darkó Béla - Studii histo-anatomice comparative ale organelor vegetative ale speciilor *Melampyrum biariense* Kren și *M. cristatum* L., In: Perspective în practica farmaceutică, Ed. Universității din Oradea, 270–276, 2005
- Antal Diana Simona, Csedő Károly - The uranium content of the medicinal plants from the Aninei Mountains, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 55(Supl.5):384–389, 2005
- Antal Diana Simona, Csedő Károly - The quantitative evaluation of the medicinal plants from the Aninei Mountains, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 55(Supl.5):379–383, 2005
- Antal Diana Simona, Anke M., Grün M., Csedő Károly - The iodine content of medicinal plants from the Aninei Mountains, Romania, HEALTH SCIENCES, 2(39):86–91, 2005
- Antal Diana Simona, Dehelean C., Anke M., Grün M., Csedő Károly - Variația conținutului de elemente minerale în inflorescențele de coada-șoricelului (*Millefolium flos*), FARMACIA, LIII(3):80–86, 2005
- Szendrei Kálmán, Csedő Károly, Hunyadi A. - Gyógynövény alkalmazások a Kárpát medecében: Mit ér az eperfa, I. rész, GYÓGYSZERÉSZET, 50(4):243–248, 2006
- Chiritescu A., Csedő Károly - Phytochemical Analysis of *Scabiosa orchroleuca*, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 52:51, 2006
- Incze Anna-Katalin, Csedő Károly, Incze G. - Kovászna megye biotermesztésre alkalmas területei, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76:65–69, 2003
- Szentmihályi K., Then M., Csedő Károly - Comparative Study on Tannins, Flavonoids, Terpens and Mineral Elements of some *Salvia* species, ACTA HORTI, 463–470, 2004
- Antal Diana, Mihok Ciprian, Csedő Károly - The herbaceous vegetation of the Aninei Mountains, NOTE BOTANICE, 30:43–47, 2004
- Incze Anna, Csedő Károly - A Székelyföldön termesztett *Fagopyrum esculentum* minták hatóanyagtartalmának összehasonlító vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 77(3):323–326, 2004

- Antal Diana, Mihok Ciprian, Csedő Károly - Az Anina hegység legelőinek növényzete, GYEPGAZDÁLKODÁSI KÖZLEMÉNYEK, 3:23–25, 2005
- Mihok Ciprian, Antal Diana, Csedő Károly - Az Aconitum fajok elterjedése a Romániai Kárpátokban, GYEPGAZDÁLKODÁSI KÖZLEMÉNYEK, 3:26–28, 2005
- Zay Z., Ladó K., Taba G., Csedő Károly, Fekete Tünde, Biró E., Szentmihályi K. - Square wave voltametric determination of Selenium in medicinal plants, The 12th Symposium on Analytical and Environmental Problems, Szeged, 430–433, 2005
- Fekete Tünde, K. Szentmihályi, M. Then, J. Fodor, Csedő Károly - Cosmetics and drug plant infusions, OLAJ-SZAPPAN-KOZMETIKA, 54(2):82–85, 2005
- Héthelyi É, Szarka Sz, Kakasy András, Galambosi B, Szőke Éva, Lemberkovics Éva - Dracocephalum speciesek illóolajának kémiai karaktere, OLAJ-SZAPPAN-KOZMETIKA, 54:75–81, 2005
- Varga Erzsébet, Kiskó Gabriella, Maráz Anna - Króm (VI) és réz (II) bioszorpciója különböző gombafajok alkalmazásával, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(2):209–212, 2005
- Varga Erzsébet, Komáromi Katalin - A Tordai-hasadék gyógynövényeinek feltérképezése, OLAJ-SZAPPAN-KOZMETIKA, 54(3):127–130, 2005
- Csupor Dezső, Forgó P., Csedő Károly, Hohmann Judit - C19 and C20 Diterpen Alkaloids from Aconitum toxicum Rechb, HELVETICA CHIMICA ACTA, 89:2981–2986, 2006
- Csupor Dezső, Forgó P., Csedő Károly, Máthé Imre, Hohmann Judit - A Kárpát-medencében honos Aconitum fajok diterpén alkaloidjainak vizsgálata, ACTA PHARMACEUTICA HUNGARICA, 78:181–190, 2006
- Kakasy András, Lemberkovics Éva, Simándi B., Lelik L., Héthelyi É., Antal István, Szőke Éva - Comparative study of traditional essential oil and supercritical fluid extracts of Moldavian Dragonhead (Dracocephalum moldavica L.), FLAVOUR AND FRAGRANCE JOURNAL, 21:598–603, 2006
- Kakasy András, Fűzfai Zs, Kursinski L., Molnár-Perl I, Lemberkovics Éva - Analysis of non-volatile constituents in Dracocephalum species by HPLC and GC/MS, CHROMATOGRAPHIA, 63:S17-S22, 2006
- Janicsák Gábor, Veres K, Kakasy András, Máthé Imre - Study of the oleanolic and ursolic acid contents of some species of the Lamiaceae, BIOCHEMICAL SYSTEMATICS AND ECOLOGY, 34:392–396, 2006
- Laczkó-Zöld Eszter, Eșianu Sigrig, Csedő Károly - Lipophilic substances from fruits of Physalis alkekengi L. In: Proceedings of the 4th Conference on Medicinal and Aromatic Plants of South-East European Countries, Iași 28-31 mai 2006, Bacău, Ed. Alma Mater, 444–449, 2006
- Janicsák Gábor, Veres Katalin, Kakasy András Zoltán, Máthé Imre - Az oleánol- és urzolsav előfordulása a Lamiaceae családban, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):189–195, 2007
- Németh Sebastian, Németh Tibor, Vlase L., Honorius Popescu - Analiza calitativă și cantitativă a unor compuși sterolici din Salvia officinalis L., REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):209–214, 2007
- Mihok Ciprian, Antal Diana, Csedő Károly - Evaluarea impactului factorilor pediclimatici asupra răspândirii populației de Aconitum firmum din Munții Retezat, V. Steviei, HERBA MEDICINALIS, 5:15–23, 2007

- Mihok Ciprian, Csedő Károly - Cultivarea plantei *Aconitum toxicum* Reichenb. (*A. neomontanum* Baumg.) în județul Harghita, NOTE BOTANICE, 33:33–36, 2007
- Antal Diana, Csedő Károly, Anke M. - Contribuții la cercetarea conținutului în aluminiu al plantelor medicinale, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE 53:41–46, 2007
- Rusu Monica, Csedő Károly, Hirițiu Mariana - Cultivarea comparativă a unor soiuri de *RICINUS COMMUNIS* L. Euphorbiaceae în Câmpia Transilvaniei și în Bazinul Ciuc, NOTE BOTANICE, 33:37–43, 2007
- Máthé Imre, Csedő Károly - Chemical difference and similarities in the Family Lamiaceae, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):1–14, 2007
- Hohmann Judit, Csupor Dezső, Borcsa B., Forgó P., Molnár, A., Csedő Károly, Máthé Imre - Biológiaiailag aktív diterpén alkaloidok izolálása a Kárpát-medencében előforduló *Aconitum* fajokból, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53:46–50, 2007
- Gâlea Carmen, Veress K., Máthé Imre, Csedő Károly - Analiza gazcromatografică a uleiurilor volatile de *Pelargonium roseum*, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53:143–153, 2007
- Gâlea Carmen, Csedő Károly, Vlase I. - Conținutul în polifenoli al frunzelor și tulpinilor de *Pelargonium roseum* Willd. recoltate din Grădina de plante medicinale UMF Târgu Mureș, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53:154–159, 2007
- Echim Ilie, Brânzaniuc Klara, Csedő Károly - Contribuții la cunoașterea etnomedicinei din partea sud-vestică a Munților Călimanului, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53:160–164, 2007
- Alberti A., Vujics V., Hevesi-Tóth B., Csedő Károly, Szőke Éva, Kéry Ágnes - Áfonya fajok fenoloidjainak összehasonlító vizsgálata, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):196–202, 2007
- Rusu Monica, Márkus Marianna, Csedő Károly - Analiza comparativă a compoziției în acizi grași a diferitelor sortimente de ulei de ricin (*Ricini oleum*) pentru uz extern, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):220–223, 2007
- Ványolós Attila, Csedő Károly, Báthory Mária, Máthé Imre - A *Telekia speciosa* fitokémiai vizsgálata, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53:258–260, 2007
- Gáva A., Simándi B., Szarka Sz, Kursinski L., Csedő Károly, Plauder Sz., Szőke Éva, Kéry Ágnes - Betulin és betulinsav előfordulásának vizsgálata *Alnus glutinosa*, *Betula pendula*, *Platanus hybrida* fajokban, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):261–268, 2007
- Gâlea Carmen, Csedő Károly, Máthé Imre - Geranium Oil from Reunion. 6th International Conference of PhD Students, Univ. Miskolc (Hungary), MEDICAL SCIENCE, 77–81, 2007
- Vancea Szende, Szabó Judit, Varga Erzsébet, Donáth-Nagy Gabriella - Fenolos típusú hatóanyagok vizsgálata *Myrtilli-* és *Vitis idaeae* foliumból. A talaj pH-jának hatása a fenolos anyagok mennyiségére, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(Supl.4):252–257, 2007
- Csedő Károly - A Csíkszeredai Gazdasági Felső Népiskola múltja és jövője. HERBA MEDICINALIS, (Sapientia), 3–16, 2008
- Csedő Károly, Székely Gabriella, Tóthné Márkus Marianna - A ricinus (*Ricinus communis* L. - Euphorbiaceae) termesztése a Csíki-medencében, HERBA MEDICINALIS, (Sapientia), 28–32, 2008

- Rusu Monica, Marcus Gabriela, Csedő Károly, Lupuleasa D. - Preclinical study on the Hairgrowth and regeneration of the external use lotions containing Castoroil (RICINI OLEUM) in rabbits, FARMACIA, 56:507–513, 2008
- Incze Anna, Csedő Károly - A biotermesztett Fagopyrum esculentum mikrobiológiai és radioaktív tisztaságának vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81:139–141, 2008
- Incze Anna, Csedő Károly, Berde Zs. É. - A pohánka (Fagopyrum esculentum) ökotermesztésére kiválasztott területek talajvizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81:267–270, 2008
- Salló Tivadar, Varga Erzsébet - A feketegyümölcsű berkenye (Aronia melanocarpa Michx. Elliot) fitokémiai vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81(2):34–136, 2008
- Laczkó-Zöld Eszter, Szentmihályi K., Csedő Károly, Eșianu Sigrig - Determination of macro and trace elements in Physalis alkekengi fruits and extracts by inductively coupled plasma atomic-emission spectrometry, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 5(4):520–523, 2009
- Laczkó-Zöld Eszter, Zupkó István, Réthy B., Csedő Károly, Hohmann Judit - Physalis alkekengi termésének és hidrofil anyagainak antioxidáns hatása, ACTA PHARMACEUTICA HUNGARICA, 79(4):169–173, 2009
- Mihok Ciprian, Szabadai Zoltán, Vlase L., Csedő Károly - Aconitum Alkaloid Screening, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 55: 37–41, 2009
- Gâlea Carmen, Csedő Károly - Phytochemical study of the plant Pelargonium roseum (P. radula). XXIII. MicroCAD International Scientific Conference, ITTC Miskolc, 53–56, 2009
- Varga Erzsébet, Nagy Zsuzsa - Adatok a Fumaria officinalis L. fitokémiai vizsgálatához, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(3):207–208, 2009
- Virág Szeréna, Varga Erzsébet - A Bessenyi-tó környékének gyógynövényei, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(1):130–133, 2010
- Varga Erzsébet - Gyógynövények és gyógyszerek együttes alkalmazásánál jelentkező lehetséges kockázatokról, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 84(1):35–37, 2011
- Varga Erzsébet, Adoryán Boglárka, Darkó Béla - Microscopic study of Xanthium spinosum, NOTE BOTANICE, XXXVIII:37–43, 2012

3.2. Gyógyszerészeti kémia – gyógyszeranalízis

A Gyógyszerészeti Kar keretében működő Gyógyszerészeti Kémiai Tanszék kutatásainak skálája jelentős mértékben szélesedett a 2000 után beindult doktori képzéssel. Tekintettel arra, hogy Románia 2003-ban aláírta az Európai Gyógyszerkönyvi Egyezményt, ezzel kötelezettséget vállalt az Európai Gyógyszerkönyv minőségi előírásainak a tiszteletben tartására. Ezért a kutatási témakörök – a nemzetközi követelményrendszerhez igazodva egyrészt a gyógyszerminőség-vizsgálat problémáira összpontosultak. Ebben a vonatkozásban modern, nagy felbontóképességű módszerek (kromatográfia, kapilláris elektroforézis, spektrális módszerek) segítségével számos tanulmány készült analóg szerkezetű gyógyszeranyagok szétválasztására, valamint a gyógyszerstabilitás vizsgálatára. Hazai viszonylatban is úttörő módon került sor számos királis molekulájú gyógyszeranyag optikai izomerjeinek

(enantiomerjeinek) szétválasztására. A kutatásokat nagymértékben segítették a magyarországi egyetemekkel és kutatóhelyekkel, így a szegedi és a budapesti Gyógyszerészi Kémiai Intézetekkel, a Pécsi Bioanalitikai Intézettel, a Debreceni Kémiai Intézettel kialakult együttműködési kapcsolatok.

A kutatások másik fontos területe (a gyógyszergyártás szempontjából fontos) hatóanyag–segédanyag kölcsönhatások, az oldhatóság, melyek a stabilitás, a hatóanyagleadás tekintetében egyaránt érvényesülnek és érvényesíthetők a gyógyszerformulálás során. Több témakör vonatkozott a gyűrűs molekulájú ciklodextrinekkel való kölcsönhatások, egyes esetekben zárványkomplexek előállítására, modellezésére és vizsgálatára.

In extenso cikkek

Gyéresi Árpád - Gyógyszerésztudományi előadások és közlemények az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztálya keretében az újraindulástól napjainkig (1991–2011), GYÓGYSZERÉSZET, 56(2):90–102, 2012

Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Sipos Emese, Hancu Gabriel, Kelemen Hajnal - A nemzeti gyógyszerkönyvtől az Európai Gyógyszerkönyv nyelvi adaptációjáig - a Magyar Gyógyszerkönyv 140 éve, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 85(1):47–53, 2012

Hancu Gabriel, Rusu Aura, Simon Brigitta et al. - Simultaneous separation of ciprofloxacin, norfloxacin and ofloxacin by micellar electrokinetic chromatography, JOURNAL OF BRAZILIAN CHEMICAL SOCIETY, 223(10):1889–1894, 2012

Kelemen Éva Katalin, Kelemen László József, Gyéresi Árpád, Obreja Mona, Imre Silvia - Development of a dissolution method for a modified release tablet containing insoluble active substance, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(5):300–303, 2012

Kelemen Éva Katalin, Obreja Mona, Gyéresi Árpád - Screening the dissolution performance of the modified release tablets containing insoluble active substance in different dissolution media, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(6):401–404, 2012

Rusu Aura, Tóth Gergő, Szócs Levente, Kökösi József, Kraszni Márta, Gyéresi Árpád, Noszál Béla - Triprotic site-specific acid-base equilibria and related properties of fluoroquinolone antibacterials, JOURNAL OF PHARMACEUTICAL AND BIOMEDICAL ANALYSIS, 66:50–57, 2012

Simon Brigitta, Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Két homológ szerkezetű fluorokinolon származék elválasztása kapilláris elektroforézissel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 85(1):42–46, 2012

Simon Brigitta, Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Separation by capillary electrophoresis of six extensively used antibacterial compounds, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(5):337–340, 2012

Fülöp Ibolya, Gyéresi Árpád, Szabó-Révész Piroska, Aigner Zoltán - Solid dispersions of flufenamic acid with PEG 4000 and PEG 6000, FARMACIA, 59(1):60–69, 2011

Fülöp Ibolya, Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel, Laczkó-Zöld Eszter, Croitoru Mircea - Nonsteroidal Anti-Inflammatory Drugs Complexes with Cyclodextrins - Molecular Modelling Study. ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(5):463–466, 2011

Hancu Gabriel, Fülöp Enikő, Rusu Aura, Mircia Eleonora, Gyéresi Árpád - Thin-layer chromatographic separation of benzodiazepine, ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI – CHIMIE, 19(2):83–90, 2011

- Hancu Gabriel, Simon Brigitta, Kelemen Hajnal, Aura Rusu, Mircia Eleonora, Gyéresi Árpád - Thin-layer chromatographic analysis of beta-lactam antibiotics, ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI – CHIMIE, 20:1–8, 2011
- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Separation of 1,4-benzodiazepine Derivates by Mycellar Electrokinetic Capillary Chromatography Using Cyclodextrines as Buffer Modifiers, CROATICA CHEMICA ACTA, 84(3):349–353, 2011
- Kata Mihály, Gyéresi Árpád - A Formulae Normales Veterinariae új kiadása és a gyógyszerészek, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(4):202–205, 2011
- Kata Mihály, Sipos Emese, Gyéresi Árpád - Gyógyszerformák a Magyar Gyógyszerkönyvekben, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 84(1):6–8, 2011
- Rad Ioan, Croitoru Mircea, Gyéresi Árpád - Possibilities to Improve Benzylpenicillin and Phenoxymethylpenicillin Stability in Acidic Environment, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(5):501–505, 2011
- Rad Ioan, Croitoru Mircea, Gyéresi Árpád - Improvements of Oxacillin Stability in a pH = 1,2 Acidic Environment, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(4):328–330, 2011
- Rad Ioan, Croitoru Mircea, Gyéresi Árpád - Improvements of Amoxicillin Stability in Acidic Environment, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(2):102–106, 2011
- Rad Ioan, Croitoru Mircea, Pálffy Ágnes, Gyéresi Árpád - Stability studies of ampicillin trihydrate in suspensions and acidic aqueous solutions, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(1):47–51, 2011
- Rusu Aura, Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Optimization of a Capillary Electrophoresis Method for the separation of Quinolone Derivatives, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(3):236–239, 2011
- Rusu Aura, Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel - New perspectives: Quinolones as Complexation Agents, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(2):149–154, 2011
- Rusu Aura, Maria Merdar, Gabriel Hancu, Gyéresi Árpád - Thin-layer chromatographic study regarding the separation of some quinolone derivatives, MEDICINE IN EVOLUTION, XII(3):61–65, 2011
- Rusu Aura, Gyéresi Árpád, Gabriel Hancu - Complecșii metalici ai chinolonelor – noi compuși cu potențial terapeutic, JURNAL MEDICAL BRAȘOVEAN, 1:44–50, 2011
- Simon Brigitta, Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Development of a separation method of four penicilline derivatives by capillary electrophoresis, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(4):342–344, 2011
- Székely Pál, Gyéresi Árpád, Laczkó-Zöld Eszter, Vancea Szende - Identification of the Photodegradation Products of The Tricyclic Antidepressant Drugs Clomipramine and Doxepine, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(6):745–747, 2011
- Székely Pál, Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel et al. - Study Regarding the Phototoxicity of Some Tricyclic Antidepressants, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(5):519–523, 2011
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Szabadai Zoltán et al. - A Study Upon the Dissolution Properties of Bifonazole Through Complexation with Cyclodextrins, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(4):368–370, 2011
- Fülöp Ibolya, Gyéresi Árpád, Hobai Ștefan - Fenamátok és hidroxipropil-β-ciklodextrin kölcsönhatásának vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(1):58–62, 2010

- Fülöp Ibolya, Gyéresi Árpád, Szabó-Révész Piroska, Aigner Zoltán - Physico-chemical characterization of flufenamic acid and sulfobutyl-eter- β -cyclodextrin binary system, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 56(2):129–131, 2010
- Kata Mihály, Gyéresi Árpád - A közös eredet, GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNET, 8(2):4–8, 2010
- Mondea Corina, Gyéresi Árpád - Pharmacokinetic study of the cefuroxime sodium and the cefquinome sulphate in cattle plasma by liquid chromatography/mass spectrometry, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 56(5):453–456, 2010
- Mondea Corina, Vlase L., Gyéresi Árpád, Bojiță Marius - High throughput quantification of cefuroxime sodium in cattle plasma by LC/M/MS, FARMACIA, 58(4):408–414, 2010
- Mondea Corina C., Arcaș N., Gyéresi Árpád - Determinarea reziduurilor de cefuroximă din lapte de vacă prin metoda HPLC, REVISTA ROMÂNĂ DE MEDICINĂ VETERINARĂ, 20(1):121–128, 2010
- Mondea Corina, Arcaș N., Gyéresi Árpád - Determinarea reziduurilor de cefquinomă sulfat din lapte de vacă prin metoda HPLC, REVISTA ROMÂNĂ DE MEDICINĂ VETERINARĂ, 20(2):73–80, 2010
- Rusu Aura, Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Metode moderne de analiză a chinolonelor, JURNAL MEDICAL BRAȘOVEAN, 3:11–20, 2010
- Simon Brigitta, Gyéresi Árpád - Béta-laktám szerkezetű antibiotikumok elválasztása kapilláris elektroforézissel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(3):206–209, 2010
- Székely Pál, Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel - Analysis of the photodegradation products of tricyclic antidepressants by thin-layer chromatography with UV-mode densitometry, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 56(5):460–463, 2010
- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Separation of 1,4-benzodiazepine derivatives by cyclodextrin modified micellar electrokinetic chromatography, REVISTA DE CHIMIE, 60(3):211–215, 2009
- Székely Pál, Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel - Triciklikus antidepresszánsok fotobomlástermékeinek vékonyréteg-kromatográfiai vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(4):289–293, 2009
- Fülöp Ibolya, Gyéresi Árpád, Ludányi Krisztina, Coitoru Mircea - Meloxikám ciklodextrin-ekkel való kölcsönhatásának vizsgálata fizikai-kémiai módszerekkel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81(3):199–202, 2008
- Gagy László, Gyéresi Árpád, Kilár Ferenc - Role of chemical structure in stereoselective recognition of beta-blockers by cyclodextrins in capillary zone electrophoresis, J. BIOCHEM. BIOPHYS. METHODS, 70(6):1268–1275, 2008
- Gyéresi Árpád, Kata Mihály - European Pharmacopoeia - history and present. The 3rd Internat. Colloquium for the history of pharmacy (Târgu Mureș), 56–57, 2008
- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád, Gáspár Attila - Micellar electrokinetic capillary chromatography of 1,4-benzodiazepine derivatives and their degradation products, REVISTA DE CHIMIE, 59(1):8–11, 2008
- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád, Gáspár Attila - Cyclodextrins as buffer modifiers in the separation of benzodiazepine derivatives by micellar electrokinetic chromatography, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):60–64, 2008
- Hancu Gabriel, Gáspár Attila, Gyéresi Árpád - Separation of oxazepam enantiomers by cyclodextrin modified micellar electrokinetic chromatography, FARMACIA, 56(4):381–388, 2008

- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád, Gáspár Attila - Metode de separare a derivațiilor de 1,4-benzodiazepină prin electroforeză capilară micelară, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(Supl.3):255–259, 2008
- Kelemen Hajnal - Nyulas Ferenc kutatásai az erdélyi ásványvizek elemzése terén, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81(3):218–221, 2008
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán et al. - Preparation and investigation of inclusion complexes of hydrochlorothiazide with hydroxypropyl- β -cyclodextrin, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):95–98, 2008
- Șoica Codruța, Imre Silvia, Vari Camil, Gyéresi Árpád et al. - HPLC analysis of furosemide in rat plasma. Bioavailability Study. Note 1., FARMACIA, 56(4):419–427, 2008.
- Șoica Codruța, Vari Camil, Imre Silvia, Gyéresi Árpád et al. - HPLC analysis of furosemide in rat plasma. Bioavailability Study. Note 2., FARMACIA, 56(5):513–520, 2008
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Dehelean Cristina et al. - Thin-layer chromatography as analytical method for inclusion complexes of some diuretics with cyclodextrins, FARMACIA, 56(1):75–82, 2008
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata M. et al. - Study of bifonazole-random methylated-beta-cyclodextrin binary systems, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):118–121, 2008
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata Mihály et al. - Study of influence of citric acid on albendazole complexation with random methylated-beta-cyclodextrin, FARMACIA, 56(1):24–29, 2008
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata Mihály et al. - Physico-chemical characterisation of albendazole - hydroxypropyl-beta-cyclodextrin-citric acid ternary products, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(Supl.3):509–511, 2008,
- Székely Pál, Gyéresi Árpád - Doxepin-hidroklorid fotostabilitásának vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81(4):263–266, 2008
- Aluș Mihaela, Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Dehelean Cristina, Simon S. - Physico-chemical analysis of binary complexes of furosemide and randomly methylated beta-cyclodextrin, REVISTA DE CHIMIE, 58(10):891–894, 2007
- Gagyi László, Gyéresi Árpád, Gergely András - Enantioseparation of beta-blockers on teicoplanin chiral stationary phase using chiral chromatography, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(1):54–57, 2007
- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád, Gáspár Attila - Separation of 1,4-benzodiazepine derivatives by cyclodextrin modified elektrokinetic capillary chromatography, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(1):58–61, 2007
- Hancu Gabriel, Gáspár Attila, Gyéresi Árpád - Separation of 1,4-benzodiazepines by micellar elektrokinetic capillary chromatography, J. BIOCHEM. BIOPHYS. METHODS, 69:251–259, 2007
- Hancu G., Gyéresi Árpád, Gáspár Attila - 1,4-benzodiazepin származékok elválasztása micelláris kapilláris elektroforézissel, ACTA PHARMACEUTICA HUNGARICA, 77(3):176–179, 2007
- Simon Brigitta, Gyéresi Árpád - Gyógyszerek mint környezeti szennyezők, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(2):152–155, 2007

- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Frențiu B., Dehelean Cristina, Aluș Mihaela - Preparation and physico-chemical characterisation of chlortalidone - hydroxypropyl-beta-cyclodextrin binary systems, *REVISTA DE CHIMIE*, 58(7):606–611, 2007
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Aigner Zoltán, Szabadai Zoltán - Study of albendazole - hydroxypropyl-beta-cyclodextrin binary systems, *FARMACIA*, 55(5):580–589, 2007
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Aigner Zoltán, Szabadai Zoltán - Preparation and characterisation of albendazole - random methyl beta-cyclodextrin binary systems, *FARMACIA*, 55(1):98–107, 2007
- Csillag Tünde, Florea C., Pocsai Zsolt, Finta Hajnal - Amoxicillin-nyomok meghatározására alkalmazott analitikai módszer validálása, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(1):108–113, 2006
- Csillag Tünde, Pocsai Zsolt, Bojiță Marius - Applicability of chromatographic methods in the quality control of some pharmaceuticals, *FARMACIA*, 54(3):54–61, 2006
- Gagyi László, Gyéresi Árpád, Kilár Ferenc - Role of chemical structure in stereoselective recognition of beta-blockers and H₁-antihistamines by human serum transferrin in capillary zone electrophoresis, *ELECTROPHORESIS*, 27(8):1510–1516, 2006
- Gagyi László, Gyéresi Árpád, Kilár Ferenc - Capillary zone electrophoretic separation of H₁-antihistamine enantiomers using chiral selectors, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(3):382–388, 2006
- Hancu Gabriel, Gyéresi Árpád - Study of separation and degradation of 1,4-benzodiazepines, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(3):389–394, 2006
- Hancu Gabriel, Gáspár Attila, Gyéresi Árpád - Applications of capillary electrophoresis for the separation of some 1,4-benzodiazepine derivatives, *FARMACIA*, 54(6):46–55, 2006
- Kata Mihály, Gyéresi Árpád - Actualities in the domain of veterinary substances and dosage forms, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(2):246–250, 2006
- Molnár Judit, Gyéresi Árpád - A dipinek egyes képviselőinek rétegekromatográfiás és UV-spektrofotometriás összehasonlító vizsgálata, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(2):251–256, 2006
- Molnár Judit, Gyéresi Árpád - Aktuális gyógyszerfejlesztés a dipinek körében: az azelnidipin, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(1):102–107, 2006
- Pocsai Zsolt, Csillag Tünde, Köllő Melinda - Tisztításvalidálás: hatóanyagok nagy hatékonyságú folyadékkromatográfiás mérése, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 79(1):114–121, 2006
- Pocsai Zsolt, Csillag Tünde, Bojiță Marius - Optimization of some liquid chromatography methods, *FARMACIA*, 54(2):71–78, 2006
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Dehelean Cristina - Preparation and investigation of inclusion complexes of indapamide with randomly methylated-β-cyclodextrin, *TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL*, 56(Suppl.2):266–270, 2006
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Dehelean Cristina - The influence of polyvinylpyrrolidone on furosemide complexation with randomly methylated beta-cyclodextrin, *REVISTA DE CHIMIE*, 57(7):726–730, 2006
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Dehelean Cristina - Obținerea și caracterizarea fizico-chimică a complexilor de incluziune ai unui diuretic sulfonamidic cu β-ciclodextrina metilată, *REVISTA DE CHIMIE*, 57(4):392–397, 2006

- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Dehelean Cristina, Szabadai Zoltán - Analiza fizico-chimică a unor complexeși de incluziune ai clortalidonei cu β -ciclodextrina, FARMACIA, 54(2):13–22, 2006
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Aigner Zoltán, Szabadai Zoltán - Interaction study of albendazole with hydroxypropyl - beta-cyclodextrin, FARMACIA, 54(5):86–94, 2006
- Gagyi László, Gyéresi Árpád, Gombosuren N., Dibó Gábor - Egyes β -blokkolók és H_1 -antihisztaminok enantiomerjeinek szétválasztása királis szelektor alkalmazásán alapuló kapilláris elektroforézissel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(2):203–208, 2005
- Gyéresi Árpád, Székely Pál - Aktuális helyzetkép a radioaktív gyógyszerek területén, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(3):348–354, 2005
- Gyéresi Árpád, Horváth Ilona Klára - Chromatographic and Spectrophotometric Study of Certain Microchemical Reactions of Quinoline Derivates, PLANAR CHROMATOGRAPHY, 353–365, 2005
- Hancu Gabriel, Gáspár Attila, Gyéresi Árpád - 1,4-Benzodiazepin származékok elválasztása kapilláris elektroforézissel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(2):191–195, 2005
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Dehelean Cristina - Preparation and investigation of acetazolamide products containing randomly methylated-beta-cyclodextrin, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 55(Suppl.5):83–85, 2005
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Șoica Codruța, Szabadai Zoltán - Study of improvement of some physicochemical properties of bifonazole by complexation with cyclodextrins, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 55(Suppl.5):76–82, 2005
- Trandafirescu Cristina, Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Aigner Zoltán, Szabadai Zoltán - Studiu privind efectul beta-ciclodextrinei asupra hidrosolubilității bifonazolului, FARMACIA, 53(5):83–93, 2005
- Csillag Tünde, Florea C. - Validarea metodei de determinare cantitativă a substanței active din capsulele de oxacilină, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE., 50(2):219–222, 2004
- Florea C., Carp N., Csillag Tünde - Transferul analitic - principii și aplicare la unele forme orale solide cu macrolide, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE., 50(2):207–210, 2004
- Gagyi László, Gyéresi Árpád - Metode CLIP pentru separarea izomerilor optici în seria blocantelor beta-adrenergice, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50(Supl.II):230–234, 2004
- Gyéresi Árpád, Szövérfi Emőke, Nagy Gábor, Kata Mihály - Planar Chromatographical and spectrophotometrical Study of the Quality of Synthetical Colorants and their Utilization for the Photoprotection of Dipines, PLANAR CHROMATOGRAPHY, 339–350, 2004
- Gyéresi Árpád, Dani Tünde, Székely Pál - Produsele cu plante medicinale oficinale și criteriile lor de calitate în Farmacopeea Europeană ediția a 4-a. Nota II., FARMACIA, 52(1):28–43, 2004
- Hancu Gabriel, Kilár Ferenc, Gáspár Attila, Gyéresi Árpád - Actualități privind utilizarea electroforezei capilare în analiza substanțelor medicamentoase, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50(Supl.II):150–153, 2004

- Kata Mihály, Gyéresi Árpád - Development of Hungarian-Hungarian Connections in Pharmacy, *GYÓGYSZERÉSZET*, 48(2):111–114, 2004
- Kelemen Hajnal, Imre Silvia, Ötvös Dalma - Studiul spectral în UV al unor antiparkinsoniene, *FARMACIA*, 52(5):110–117, 2004
- Kelemen Hajnal - Migrénellenes szerek, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 77(3):309–313, 2004
- Kelemen Hajnal, Regdon G. jr. - Diazepám-tartalmú végbélkúpok formulálása és in vitro gyógyszerleadó-képességük meghatározása, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 77(1):63–66, 2004
- Kelemen Hajnal: - Studiul prin analiză termică (TG, DTG, DTA) a stabilității nitrazepamului în stare solidă, *FARMACIA*, 52(2): 88–93, 2004
- Kelemen Hajnal, Erika Bardocz - Normolipemianta din clasa inhibitorilor HMG-CoA reductazei: statine, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 50(Supl.2):161–166, 2004
- Șoica Codruța, Gyéresi Árpád, Aigner Zoltán, Kata Mihály, Trandafirescu Cristina, Dehelean Cristina - Obținerea și analiza complexilor de incluziune ai diureticelor sulfonamidice cu ciclodextrine, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 50(Supl.II):196–200, 2004
- Gyéresi Árpád, Dani Tünde, Székely Pál - Produse de plante medicinale oficinale și criteriile lor de calitate în Farmacopeea Europeană ediția a 4-a. Nota I., *FARMACIA*, 51(6):25–36, 2003
- Gyéresi Árpád - Az Európai Gyógyszerkönyv 4. kiadása és annak szerepe a gyógyszer minőségbiztosítás egységes nemzetközi rendszerében, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 76(1):52–58, 2003
- Kelemen Hajnal, Dalma Ötvös - Analiza cromatografică a unor antiparkinsoniene, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 49(4):236–241, 2003
- Kelemen Hajnal - Studiul stabilității chimice a diazepamului și a nitrazepamului din supozitoare, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 49(3):171–174, 2003
- Kelemen Hajnal - Studiul posibilelor interacțiuni între derivații benzodiazepinici și substanțe auxiliare. II. Cercetări cromatografice pe strat subțire, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 49(2):107–112, 2003
- Kelemen Hajnal - Studiul posibilelor interacțiuni între derivații benzodiazepinici și substanțe auxiliare. I. Termostabilitatea nitrazepamului în prezența ciclodextrinelor și a polietilenglicolului, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 49(1):49–52, 2003
- Kelemen Hajnal, Adriana Popovici, Regdon G. jr. - Studii privind formularea supozitoarelor rectale cu diazepam și urmărirea cineticii de cedare „in vitro” a diazepamului, *FARMACIA*, 51(4):49–56, 2003
- Gyéresi Árpád, Dani Tünde, Nagy Előd, Harkó Hanna, Domokos Katalin - Planar Chromatographic Separation of Beta – Blocking Agents and Study of Sensitivity of the Color Reactions used for their Detection. Proc. Internat. Symp. on Planar Separations, Hévíz, 11–13 May 2002, 241–250, 2002
- Kelemen Hajnal, Regdon G. Jr., Dani Tünde-Irén - Nitrazepám-tartalmú végbélkúpok előállítás és fiziko-kémiai vizsgálata, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 75(2-3):207–211, 2002
- Kelemen Hajnal, Popovici Adriana - Cercetări privind formularea supozitoarelor rectale cu nitrazepam, *FARMACIA*, 50(1):18–25, 2002

Szövérfi Emőke, Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Nagy Gábor - Gyógyszerészeti alkalmazású szintetikus színezékek vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 75(2-3):186–192, 2002

3.3. Fizikai kémia – Bioanalitika

A 2000-ben beindult doktori iskola 2002-től kezdődően jelentős kutatási eredményeket ért el. Ez a tevékenység más, korábbi együttműködésekben gyökerezett, melyek főleg elektrokémiai tárgykörűek voltak. E témakört lényegében kombinatorikus elektrokémiai munkával folytatták. A nitronok témakörét is sikerült új kutatási területtel gazdagítani, feltárva azok szabadgyökfogó képességét és tanulmányozva annak szerkezeti függését. E tanulmányok műszeres háttérét a CEEPUS-programban rejlő kapcsolatok tették lehetővé. A gyógyszerek vonatkozásában a szervezetben képződő szabadgyökök befogását az ún. béta-blokkolók tulajdonságai között tartják számon.

A Bodor Miklós által megalkotott retrometabolikus felfogást sikerült a fitobiológiai lebonthatóság területére alkalmazni, a növénytermesztésben és védelemben alkalmazott – könnyen lebomló – komplexképzők fizikai-kémiai paramétereinek meghatározásával.

A kémiai szerkezet és a farmakológiai tulajdonságok szoros kapcsolatának bizonyítékait sikerült feltárni egyes beta-blokkolók analógjait tanulmányozva, szerkezeti paraméterek, molekulamodellzés informatikai feldolgozásával.

Számos gyógyszerhatóanyag esetén vizsgálták a ciklodextrinekkel való zárványkomplexek képződését, valamint e vegyületek királis szelektorokként történő működését. Utóbbi vonatkozásban a megosztlásos jelenségek értelmezésének kiterjesztése, az elválasztásos paraméterek függéseinek mennyiségi leírása is a kutató-sok tárgya volt.

In extenso cikkek

Balint Alina, Tőkés Béla - Chemical structure dependence of free radical trapping, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 56(3):266–268, 2010

Balint Alina, Tőkés Béla - Interaction of some beta- blockers with diphenylpicrylhydrazyl free radical, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 55(6):514–516, 2009

Balint Alina, Tőkés Béla - Studiul proprietății unor beta blocante de a capta radicali liberi, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(3):16–18, 2008.

Chindea Vasile - Metodă de regresie în componente principale (PCR) utilizată la dozarea unor amestecuri de substanțe de interes farmaceutic, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50:211–215, 2004

Chindea Vasile, Mărușteri Marius, Tőkés Béla, Kilar Ferenc - Probing stereoselective interactions between human transferrin and small molecule ligands using molecular mechanics tools, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54:115–119, 2008

- Chindea Vasile, Tőkés Béla - The application of the molecular dynamics methods to the study of stereoselective interactions, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 55:373–375, 2009
- Chindea Vasile, Tőkés Béla - The study of stereoselective interaction of tryptophane alkyl esters with human apo-transferin using steered molecular dynamics methods, CLUJUL MEDICAL, 83(2):277–280, 2010
- Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya, Pop Mcr A, Dergez T, Mitroi B, Dogaru Maria Titica, Tőkés Béla - Nitrones are able to release nitric oxide in aqueous environment under hydroxyl nitric, NITRIC OXIDE, 25:309–315, 2011
- Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya, Béla Tőkés - Studierea posibilității de formare a monoxidului de azot din nitrone, REV. MED. ȘI FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54:171–174, 2008
- Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya, Dogaru Maria Titica, Tőkés Béla - Nitrite determination – degradation product of nitric oxide in decomposition media of nitric oxide sources, REV. MED. FARM - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 55: 237–240, 2009
- Croitoru Mircea, Tőkés Béla - Formarea și rolul biologic al monoxidului de azot, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54:63–70, 2008
- Dancs István, Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella - Results referring to the polarography as an information source for combinatorial electrochemistry, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(Supl.3):183–185, 2008
- Dancs István, Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella - The comparative study of polarographic behavior of peresters and nitrones with the view to synthesis through combinatorial electrochemical methods, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 55(4):536–538, 2009
- Donáth-Nagy Gabriella, Buchwald Péter, Vancea Szende, Croitoru Mircea, Tőkés Béla - The quantitative characterization of free radical sources and traps by electromigration applications, J. BIOCHEM. BIOPHYS. METHODS, 70(6):1317–1323, 2008
- Donáth-Nagy Gabriella, Tőkés Béla, Szilágyi E - Studiul unor oscilatori fitobiologici, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 50:17–20, 2004
- Dușa Silvia, Tőkés Béla, Olariu M, Donáth-Nagy Gabriella - Cinetica și mecanismul proceselor de electrod în funcție de polarizabilitatea electrodului. Consecințe practice. 1. Determinări potențiometrice, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 49:73–77, 2003
- Ferencz László., Tőkés Béla, Dușa Silvia, Vintilă Alina - Növényélettani szempontból jelentős, biológiailag lebomló fém-komplexek szerkezet - tulajdonság összefüggéseinek modellezése. I. Biológiailag lebomló poliamino-polikarbonsav - fémion komplexek modellezésének információs értéke, ACTA SCIENTIARIUM TRANSYLVANICA-CHIMICA, 15(1):43–62, 2007
- Ferencz László, Tőkés Béla, Ferencz R, Szilágyi Á, Harmath J.: - Peszticidek nanokapszulázási folyamatainak molekuláris modellezése. I. A kölcsönhatások molekuláris szerkezeti és energetikai tényezői, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 52, 258–266, 2006
- Ferencz László, Tőkés Béla, Kilar Ferenc - Szelektorhatás geometriai és optikai izoméria egyidejű fellépése esetén. In: XI. Nemzetközi Vegyészkonferencia, Kolozsvár, 2005. nov. 11–13, 206–210, 2005

- Gál Gy., Ferencz László, Tőkés Béla - Egyes biológiailag lebomló komplexek képződésének optimalizálása és modellezése, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 79(4):604–610, 2006
- Kis Erika, Ferencz László, Tőkés Béla - Akridin és akridonvázás új szulfonamidok ciklodextrinokkal történt zárványkomplex képzésének UV/VIS spektrofotometriás vizsgálata. In: XI. Nemzetközi Vegyészkonferencia, Kolozsvár, 2005. nov. 11–13, 47–50, 2005
- Kis Erika, Vancea Szende, Donáth-Nagy Gabriella, Tőkés Béla - Interpretarea comparativă a spectrelor UV/Vis ale sulfonamidelor acridonice și acridinice și ale complexilor lor de incluziune. Modelarea complexării, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(Supl.3):299–302, 2008
- Kis Erika, Ferencz László, Tőkés Béla - Cercetarea UV-VIS a formării complexilor de incluziune ai 1-(p-acetilaminobenzensulfonilamino)-acridonei cu beta-ciclodextrina, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54:152–155, 2008
- Kun Csilla, Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella - Microequilibria at inclusion complexes. IV. Information obtained from repartition of aliphatic alcohols, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 55(4):517–519, 2009
- Kun Csilla, Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella, Vancea Szende - Zárványkomplex-mikroegyensúlyok. III. A lineáris szabadenergia-összefüggések különleges esete, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(1):39–42, 2009
- Rédai Emőke, Sipos Emese, Kiss A, Tőkés Béla - Szimvasztatin zárványkomplex képzése random metil- β -ciclodextrinnel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 84(2):101–103, 2011
- Rédai Emőke, Tőkés Béla, Sipos Emese, Ciurba Adriana, Todoran Nicoleta - Physical and chemical study of simvastatin inclusion complexes, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(2):107–109, 2011
- Rédai Emőke, Tőkés Béla, Sipos Emese - Physical and chemical study of lovastatin inclusion complexes. Bioavailability improvement, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(5):326–328, 2012
- Sánta Nándor, Balint Alina, Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella - Modeling of soft and hard beta blockers and their physico-chemical comparative study. 13th International Conference of Chemistry, Hungarian Technical Scientific Society of Transsylvania, Kolozsvár, 2007 November 8-11, 162–165, 2007
- Sánta Nándor, Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella et al. - Efecte structurale în proiectarea bazată pe retrometabolism a analogilor soft ai bufuralolului, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(Supl. 3):460–463, 2008
- Sánta Nándor, Tőkés Béla, Ferencz László - Noi strategii în prospectarea și optimizarea medicamentelor IV. Prospectarea medicamentelor bazată pe retrometabolism și realizarea bibliotecilor de chimie combinatorială, asistată de calculator, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 52:224–229, 2006
- Székely-Szentmiklósi Blanka, Muntean A, Tőkés Béla - Studiul complexilor de importanță farmaceutică prin metoda spectrofotometrică I. Determinarea compoziției, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 54(3):127–135, 2008
- Székely-Szentmiklósi Blanka, Tőkés Béla - Characterization and molecular modeling of cyclodextrin/fluoroquinolone inclusion complexes, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 57(2):116–120, 2011

- Tőkés Béla, Ferencz László, Buchwald Péter, Donáth-Nagy Gabriella, Vancea Szende, Sánta Nándor, Kis Erika L. – Structural studies on the chiral selector capacity of cyclodextrin derivatives, *J. BIOCHEM. BIOPHYS. METHODS*, 70(6):1276–1282, 2008
- Tőkés Béla, Juvancz Zoltán, Iványi R, Donáth-Nagy Gabriella, Vancea Szende, Schurig V, Cârje Anca - Chemical structure dependence of separation methods' parameters, *STUDIA UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI, CHEMIA, LIV*:103–112, 2009
- Tőkés Béla, Suciú Gabriela, Nagy Gabriella - Interdependent chemical/electrochemical steps in retrometabolism based and safer chemical design, *PHARMAZIE*, 57:122–126, 2002
- Tőkés Béla, Száva János, Duşa Silvia, Vintilă Alina, Donáth-Nagy Gabriella, Gál G - Soft ligands – biodegradable complexants in plant cultivation and environmental protection, *PHARMAZIE*, 61:166–170, 2006
- Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella, Balint Alina, Dancs István - Comparative study on quantitative characterization of spin trapping by nitrones, *STUDIA UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI CHEMIA, LV*:151–164, 2010
- Tőkés Béla, Donáth-Nagy Gabriella, Vancea Szende, Kun Csilla - Microequilibria at inclusion complexes. I. Theoretical bases. 14th International Conference on Chemistry. Hungarian Technical Scientific Society of Transylvania, Kolozsvár, 2008 november 13-15, 146–150, 2008
- Tőkés Béla, Juvancz Zoltán, Iványi R, Vancea Szende, Donáth-Nagy Gabriella, Schurig V, Cârje Anca - Temperature dependence of enantiomer separation parameters by gas-chromatographic and supercritical fluid chromatographic methods, *STUDIA UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI, CHEMIA, LIV*, 103–112, 2009
- Tőkés Béla, Száva János, Duşa Silvia, Ferencz László, Vintilă A, Donáth-Nagy Gabriella - The importance, design and modeling of biodegradable complexants. An extension of the structure-soft character relations, *PHARMAZIE*, 63:185–193, 2009
- Tőkés Béla, Ferencz László, Buchwald Péter, Donáth-Nagy Gabriella, Vancea Szende, Sánta Nándor, Kis Erika - Structural Studies on the Chiral Selector Capacity of Cyclodextrin Derivatives, *J. BIOCHEM. BIOPHYS. METHODS*, 70(6):1276–1282, 2008
- Tőkés Béla, Ferencz László, Duşa Silvia, Donáth-Nagy Gabriella, Száva János, Bălan J, Bodó E, Tóth Katalin, Szakács János, Vintilă Alina - A soft-hard felfogás kiterjesztési lehetőségei a fitobiológiában, *REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 53(Supl.4):84–96, 2007
- Tőkés Béla, Száva János, Duşa Silvia, Ferencz László, Vintilă Alina, Donáth-Nagy Gabriella - The Importance, Design and Modeling of Biodegradable Complexants. An Extension of the Structure-Soft Character Relations, *DIE PHARMAZIE*, 63:185–193, 2008
- Vancea Szende, Imre Silvia, Donáth-Nagy Gabriella, Tőkés Béla - Comparative statistical study of drug dissolution profiles as function of temperature, stirring speed and medium pH, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 55(1):109–112, 2009
- Vancea Szende, Imre Silvia, Donáth-Nagy Gabriella, Tőkés Béla, Nyulás M., Muntean T., Borka-Balás Réka - Determination of free captopril in human plasma by liquid chromatography with mass spectrometry detection, *TALANTA*, 79:436–441, 2009
- Balint Alina, Tőkés Béla - Comparative study of beta blockers effect on free radicals trapping, *Al XIV-lea Congres National de Farmacie, Târgu Mureş, ACTA MEDICA MARISIENSIS*, 56(2):34–35, 2010
- Sebestyén Imola, Tőkés Béla, Donáth-Nagy G - Gyógyszerkölsönhatások követése DSC módszerrel binér rendszerekben, 9th International Conference on Chemistry, Kolozsvár, 156–159, 2003

Tökés Béla, Donáth-Nagy Gabriella, Váncsa Szende, Vintilă Alina - Exceptions to the Rules of Acidity Constants in the case of some Biodegradable Polyaminopolycarboxylic Acids, 13th International Conference on Chemistry, Kolozsvár, 199–203, 2007

Tökés Béla, Suciú Gabriela, Donáth-Nagy Gabriella - Nitrone – trecut, prezent și perspectivă. Al XII-lea Congres Național de Farmacie, București, 17-19 octombrie 2002, 432–433, 2002

Tökés Béla, Donáth-Nagy Gabriella, Szilágyi E, Szakács János - Szerkezet–hatás–mechanizmus összefüggések a fitobiológiában, 8th International Conference on Chemistry, Kolozsvár, 335–339, 2002

Tökés Béla, Donáth-Nagy Gabriella, Vancea Szende, Kun Csilla - Microequilibria at inclusion complexes. I. Theoretical Basis, 14th International Conference on Chemistry, Kolozsvár, 146–150, 2008

Tökés Béla, Suciú Gabriela, Donáth-Nagy Gabriella - Kombinatorikus elektrokémia, 8th International Conference on Chemistry, Kolozsvár, 340–342, 2002

3.4. Gyógyszertechnológia

A gyógyszerformák előállításával és vizsgálatával foglalkozó szakágazat a gyógyszerészeti kutatások egyik legfontosabb területe. Ezen a téren tevékenykedő kutatók munkássága új gyógyszeralakok formulálására, fizikai-kémiai vizsgálatára, a hatóanyagleadás vizsgálatára (kioldódás), farmakokinetikai tanulmányokra vonatkozott. A sajátos kutatási célok egyike a tartós hatást biztosító, késleltetett hatóanyagleadás elérése a megfelelő segédanyagok megválasztásával. Tanulmányok készültek az újabb segédanyagokról, a segédanyagok minőségvizsgálatáról. Egyes eredményeiket kutatási szerződések keretében értékesítették.

In extenso cikkek

Mircia Eleonora, Emese Sipos, Silvia Imre, Veronica Avrigeanu, Gabriel Hancu, Barna Iantivics, Teodora Balaci - New modified release tablets with pentoxifylline based on lipophilic matrix. Note 1. Formulation, physical study and determination of dissolution profiles of the active substance from the proposed formulations, FARMACIA, 60(2):218–226, 2012

Aigner Zoltán, Heinrich R., Sipos Emese, Farkas G., Ciurba Adriana, Berkesi O., Szabó Révész Piroska - Compatibility studies of aceclofenac with retard tablet excipients by means of thermal and FT-IR spectroscopic methods, J. THERM. ANAL. CALORIM., 104(1):265, 2011

Sipos Emese, Ciurba Adriana, Rédei Emőke, Todoran Nicoleta, Cseh K. - The formulation and study of theophylline retard tablets, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 56(3):272–273, 2010

Sipos Emese, Kovács Orsolya, Lőrinczi Lilla - Klorámfenikol zárványkomplex-el készült többadagos szemcseppek formulálása és mikrobiológiai vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(4):287–289, 2009

Rédei Emőke, Sipos Emese, Ciurba Adriana, Todoran Nicoleta, Szabó Zsófia - Hidrofil mátrix alapú retard tramadol tabletták előállítása és vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(3):209–211, 2009

- Sipos Emese, Csányi Erzsébet, Imre Silvia, Ciurba Adriana, Rédei Emőke, Lobonț Bianca, Todoran Nicoleta, Szabó-Révész Piroska - Rheological study and drug release of acyclovir hydrogels, PHARMACEUTICAL JOURNAL OF SLOVENIA, 59:297–298, 2008
- Sipos Emese, Emőke Rédei, Adriana Ciurba, Nicoleta Todoran, Bianca Lobonț, Judith Bartha - Preformulation and formulation study of amlodipine tablets, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):509–512, 2008
- Imre Silvia, Vancea Szende, Muntean Daniela, Sipos Emese, Cociș A., Avrigeanu Veronica, Mircia Eleonora - Stability of some oral solution with captopril, REVISTA MEDICO-CHIRURGICALĂ A SOCIETĂȚII DE MEDICI ȘI NATURALIȘTI DIN IAȘI, 112(3):848–855, 2008
- Ciurba Adriana, Todoran Nicoleta, Sipos Emese, Lobonț Bianca, Rédei Emőke, Nagy K. E. - In vitro adhesive properties and release kinetics for mucoadhesive gel systems containing metronidazol, PHARMACEUTICAL JOURNAL OF SLOVENIA, 59:286–287, 2008
- Todoran Nicoleta, Ciurba Adriana, Sipos Emese, Rédei Emőke, Lobonț Bianca, Streza O. F. - Influence of eudragit NE concentration on the layering efficiency of carbamazepine-containing pellets obtained by powder layering, PHARMACEUTICAL JOURNAL OF SLOVENIA, 59:223–224, 2008
- Ciurba Adriana, Todoran Nicoleta, Emese Sipos, Rédei Emőke, Bianca Lobonț - In-vitro kinetic study of new carbamazepine 600 tablets formulations, Preformulation and formulation study of amlodipine tablets, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):489–492, 2008
- Todoran Nicoleta, Adriana Jung, Adriana Ciurba, Emese Sipos, Emőke Rédei, Oana-Florina Streza - Study of binder solution concentration variable for drug extended-release pellets obtained by powder layering in coating pan, Preformulation and formulation study of amlodipine tablets, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):569–572, 2008
- Rédei Emőke, Nicoleta Todoran, Silvia Imre, Adriana Ciurba, Emese Sipos, Bianca Lobonț - Influence of granulation method on the quality of some effervescent acetylsalicylic acid tablets, Preformulation and formulation study of amlodipine tablets, TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL, 58(Supl.2):546–559, 2008
- Mircia Eleonora, Silvia Imre, Emese Sipos, Veronica Avrigeanu, Adriana Popovici, Gabriel Hancu - The study of chemical stability of pentoxifylline from modified release tablets based on polymeric matrix, Proceedings of the International Conference: „Complexity and Intelligence of the Artificial and Natural Complex Systems. Medical Applications of the Complex Systems. Biomedical Computing.”, Petru Maior University Târgu Mureș and Romanian Academy Bucharest, 300–305, 2008
- Mircia Eleonora, Silvia Imre, Emese Sipos, Veronica Avrigeanu, Adriana Popovici, Gabriel Hancu - Study of pentoxifylline chemical stability from modified release tablets with hydrophilic mould, Proceedings of the International Conference: „Complexity and Intelligence of the Artificial and Natural Complex Systems. Medical Applications of the Complex Systems. Biomedical Computing.”, Petru Maior University Târgu Mureș and Romanian Academy Bucharest, 231–242, 2008
- Sipos Emese, Pál Székely, Emőke Rédei - Lactose as pharmaceutical excipient. II. Influence of lactose type on tablet properties, FARMACIA, 55(1):88–92, 2007
- Sipos Emese, Rédei Emőke - A karragenán gyógyszerészeti alkalmazása, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(2):134–136, 2007

- Mircia Eleonora, Silvia Imre, Emese Sipos, Adriana Popovici, Veronica Avrighianu – Determinarea pentoxifilinei din matrițe hidrofile prin cromatografie de lichide de înaltă performanță, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 53(2):1–4, 2007
- Mircia Eleonora, Emese Sipos, Silvia Imre, Veronica Avrighianu, Gyöngyi Csegedi, Adriana Popovici - Studiul unor comprimate retard cu pentoxifilină prin metoda granulării umede, *CLUJUL MEDICAL*, LXXX(3):713–720, 2007
- Mircia Eleonora, Emese Sipos, Silvia Imre, Veronica Avrighianu, Gyöngyi Csegedi, Adriana Popovici, Gabriel Hancu - Determinarea profilurilor de dizolvare ale pentoxifilinei din comprimate retard pe bază de matriță hidrofilă, *CLUJUL MEDICAL*, LXXX(4):951–956, 2007
- Sipos Emese, Emőke Rédei, Adriana Ciurba, Nicoleta Todoran, Bianca Lobonț - Comparativ study of polymer concentration influence on the viscosity of different carboxyvinyl polymer gels, *TIMIȘOARA MEDICAL JOURNAL*, 55(Supl.5):332–334, 2005
- Sipos Emese, J. Nagy Kasza, P. Szabó-Révész, I. Erős - The formulation and study of indapamid retard tablets, *EUROPEAN JOURNAL OF PHARMACEUTICAL SCIENCES*, 25(Suppl.):S186–S187, 2005
- Todoran Nicoleta, Emese Sipos, Sigrid Eșianu, Adriana Ciurba, Adriana Popovici, Em. Grigorescu - Studii privind verificarea terapeutică a produsului *Alchemillae monticolae folium cum flos*. Nota II. Caracterizarea produselor: extract uscat de crețișoară și extract uscat concentrat de crețișoară, *FARMACIA*, 53(2):34–40, 2005
- Todoran Nicoleta, Camil Vari, Maria T. Dogaru, I. László, Emese Sipos, Adriana Ciurba, Em. Grigorescu - Studii privind valorificarea terapeutică a produsului *Alchemillae monticolae folium cum flos*. Nota I. Studiul toxicității și acțiunii antimicrobiene (determinări preliminare), *FARMACIA*, 53(1):50–58, 2005
- Sipos Emese, Pál Székely, Adriana Ciurba, Nicoleta Todoran - Lactoza, ca excipient farmaceutic. I. Caracterizarea diferitelor tipuri de lactoză, *FARMACIA*, 52(2):74–80, 2004
- Sipos Emese, Blanka Simó, Nicoleta Todoran, Adriana Ciurba, Bianca Lobonț - Obținerea și studiul complexilor de incluziune cu ibuprofen, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 50(Supl.2):105–109, 2004
- Sipos Emese - A Chitosan gyógyszer technológiai alkalmazása, *ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ*, 77(3):304–308, 2004
- Todoran Nicoleta, Emese Sipos, Adriana Ciurba, Adriana Popovici, Bianca Lobonț, Em. Grigorescu - Studii privind valorificarea terapeutică a produsului *Alchemillae monticolae folium cum flos*-Nota 3. Comprimate vaginale cu extract uscat de crețișoară: preparare, determinarea calității și stabilității (valabilitatea), *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 50(Supl.2):113–116, 2004
- Todoran Nicoleta, Emese Sipos, Adriana Ciurba, Adriana Popovici, Bianca Lobonț, Em. Grigorescu - Studii privind valorificarea terapeutică a produsului *Alchemillae monticolae folium cum flos*-Nota 4. Gel de uz topic cu extract uscat concentrat de crețișoară (valabilitatea), *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 50(Supl.2):117–120, 2004
- Todoran Nicoleta, Emese Sipos, Adriana Ciurba, Adriana Popovici, Bianca Lobonț, Em. Grigorescu - Studii privind valorificarea terapeutică a produsului *Alchemillae monticolae folium cum flos*-Nota 5. Studiul comparativ asupra acțiunii antimicrobiene a produselor farmaceutice propuse pentru utilizare terapeutică, *REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE*, 50(Supl.2):281–284, 2004

- Sipos Emese, Adriana Ciurba, Erzsébet Arday - Studii de dizolvare din comprimate retard de ibuprofen formulate cu Eudragit RS, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 49:63–66, 2003
- Sipos Emese, Adriana Ciurba, B. Tőkés, Adriana Popovici - Studiul stabilității termice al gelurilor de diclofenac sodic. I. Analiza termogravimetrică a gelurilor de Carbopol cu diclofenac sodic, FARMACIA, 51(1):29–36, 2003
- Sipos Emese, Adriana Ciurba, Ö. Páni, Adriana Popovici - Studiul stabilității termice al gelurilor de diclofenac sodic. II. Studiul influenței temperaturii asupra consistenței gelurilor cu diclofenac sodic, FARMACIA, 51(1):54–61, 2003
- Sipos Emese - A 4. Európai Gyógyszerkönyv gyógyszer technológiai vonatkozásai, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(1):59–65, 2003
- Sipos Emese - Emulgeáló képességű Carbopol polimerek, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(2):58–60, 2003
- Ciurba Adriana, Silvelia Brânde, Sipos Emese - Supozitoare cu strat dublu cu teofilină. I. Preparare și caracterizare, FARMACIA, 51(1):9–15, 2003
- Ciurba Adriana, Bianca Moldovan, Sipos Emese - Capsule flotante cu furosemid. I. Formulare și caracterizare, FARMACIA, 51(1):41–46, 2003
- Ciurba Adriana, Silvelia Brânde, Sipos Emese - Supozitoare cu strat dublu cu teofilină. II. „Studiul cedării in vitro a substanței active”, FARMACIA, 51(2):48–52, 2003
- Ciurba Adriana, Bianca Moldovan, Sipos Emese - Capsule flotante cu furosemid. II. Studiul cedării in vitro a substanței active, FARMACIA, 51(3):8–12, 2003
- Ciurba Adriana, Adriana Popovici, Sipos Emese - Studiul acțiunii antiinflamatoare a microsferelor de gelatină cu diclofenac sodic, FARMACIA, 51(3):13–23, 2003
- Sipos Emese - Szilárd gyógyszerformák előállítására karboxivinil polimerek felhasználásával, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 75(2-3):231–234, 2002
- Sipos Emese, Adriana Ciurba, Ladislau Rosenberg, D. Rusu - Formularea unor preparate balneoterapeutice și cosmetice cu conținut de nămol de Bazna, ACTA PHYTOTERAPICA ROMANICA, VIII(1):27–29, 2002
- Varga Tünde, Sipos Emese, Todoran Nicoleta - Növényi kivonatokat tartalmazó hidrogél formulálása és reológiai vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 75(4):231–234, 2002
- Ádám Melinda, Emese Sipos, Adriana Ciurba, Csödő Károly - Optimizarea cedării diclofenacului sodic din diferite baze de unguente cu ulei volatil de rozmarin, ACTA PHYTOTERAPICA ROMANICA, VIII(1):17–26, 2002

3.5. Gyógyszeripar – biotechnológiák. Toxikológia. Biokémia

E kutatási területek eredményei szorosan a MOGYE három tanszékéhez kötődnek.

A kutatási témák egy része az ipari gyógyszergyártás számára fontos információkat biztosító hatóanyag-segédanyag kölcsönhatások (ld. pl. komplexképzések) széleskörű tanulmányozása volt. A biotechnológiai kutatások is napjaink fő kutatási területei közé tartoznak. További témakörök: az örökletes betegségek új terápiás lehetőségei, új diagnosztizálási lehetőségek, valamint bizonyos táp- és környezet-szennyező anyagok hatása az endokrin rendszerre.

Méregtani vonatkozásban a környezetszennyező anyagok hatása az emberi szervezetre, ártalmas komponensek kimutatása és meghatározása italokban, a toxikomániák leküzdésének lehetőségei voltak a fő kutatási szempontok.

A biokémiai kutatások a laboratóriumi vizsgálatok módszereire, az eredmények diagnosztikai jelentőségére, a metabolikus betegségek mechanizmusának felderítésére, a markerek tanulmányozására irányultak.

In extenso cikkek

3.5.1. Gyógyszeripar – biotechnológiák

Csép Katalin, Dudutz Gyöngyi - Örökletes anyagcserebetegségek modern kezelési stratégiái, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78:359–367, 2005

Csép Katalin, Dudutz Gyöngyi, Darkó Zsuzsanna - A hiperurikémia és az IDF ajánlásai alapján diagnosztizált metabolikus szindróma, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 7(2):217–221, 2006

Csép Katalin, Dudutz Gyöngyi, Vitay Márta, Rosivall László, Korányi László - Relatia polimorfismului K121Q al genei PC1 cu sindromul metabolic diagnosticat conform criteriilor recomandate de IDF, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53(3):200–203, 2007

Csép Katalin, Vitay Márta, Dudutz Gyöngyi, Rosivall László, Korányi László - A FABP2–A54T-polimorfizmus és a metabolikus szindróma kapcsolata a romániai Maros megyében, ORVOSI HETILAP, 148:597–602, 2007

Csép Katalin, Dudutz Gyöngyi - A metabolikus szindróma diagnosztizálására ajánlott IDF kritériumok értéke az inzulinérzékenység csökkenésének megítélésében, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(3):190–193, 2007

Csép Katalin, Gyöngyi Dudutz, Márta Vitay, Ionela Pascanu, Claudia Banescu, L. Korányi, L. Rosivall - The relationship between the PRO12ALA polymorphism of the PPAR γ 2 gene and the metabolic syndrome diagnosed in population of central ROMANIA according to the IDF criteria, ACTA ENDOCRINOLOGICA, IV(3):263–271, 2008

Dudutz Gyöngyi, Kincses-Ajtay Mária - Interacțiunile fizico-chimice ale unor medicamente antiinflamatoare nesteroidiene cu povidon (II.) REV. MED. FARM - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 48:38–41, 2002

Dudutz Gyöngyi, Kincses-Ajtay Mária - A vízben oldódó vitaminok és a dezoxikólsav közötti kölcsönhatás vizsgálata, REV. MED. FARM. – ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 48(2):131–134, 2002

Dudutz Gyöngyi - Rekombináns DNS technológia a gyógyszerészetben, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(1):71–80, 2003

Dudutz Gyöngyi, Kincses-Ajtay Mária, Csép Katalin, Bandár Emese - A ciprofloxacin hatásmechanizmusában szerepet játszó átmeneti fémkomplexek képződésének körülményei, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(2):77–81, 2003

Dudutz Gyöngyi, Kincses-Ajtay Mária, Magyar Ildikó - A karboximetilcellulóz kölcsönhatása tetraciklin- és aminoglikozid típusú antibiotikumokkal, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 49(3):162–166, 2003

Dudutz Gyöngyi, Kincses-Ajtay Mária, Molnár Judit - Fertőtlenítő hatású kinolinszármazékok és povidon kölcsönhatása, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 77:295–300, 2004

- Dudutz Gyöngyi, Csép Katalin - Biotechnológia az új terápiás lehetőségek szolgálatában, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 77:500–512, 2004
- Dudutz Gyöngyi, Kincses-Ajtay Mária, Biszak Edit - Complecși cu efect antimicotic ai derivaților sulfamidici cu metale tranziționale (Zn, Ag), REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 51: 35–42, 2005
- Dudutz Gyöngyi, Csép Katalin, Molnár Judit - A povidon fizikai-kémiai kölcsönhatása tartósítószerrel, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78:186–191, 2005
- Dudutz Gyöngyi, Katalin Csép, Réka Téglás - Interacțiunile fizico-chimice ale povidonului cu diferite antibiotice, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 52(5):203, 2006
- Dudutz Gyöngyi, Csép Katalin - Investigarea interacțiunii derivaților fenotiazinici cu carboximetilceluloză sodică, REV. MED. FARM. - ORV. GYÓGYSZ. SZEMLE, 53:58–61, 2007
- Dudutz Gyöngyi, Csép Katalin - Új terápiás megközelítések a daganatos betegségekben, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(2), 106–112, 2007
- Dudutz Gyöngyi, Csép Katalin, Gál Emese - Saccharomyces Bayanus tenyészet fermentációs kinetikájának vizsgálata immobilizálás céljából használt gyógyszerészeti segédanyagok jelenlétében, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(3), 210–213, 2007
- Dudutz Gyöngyi, Csép Katalin, Téglás Réka - A povidon és különböző antibiotikumok fizikai-kémiai kölcsönhatásának vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81(2):131–134, 2008
- Dudutz Gyöngyi, Kincses Ajtay Mária, Csép Katalin - Fontosabb endokrin diszruptor vegyületek és az élő szervezetekre kifejtett hatásaik, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(3):156–165, 2009
- Dudutz Gyöngyi, Kincses Ajtay Mária, Csép Katalin - Intracelluláris hormonreceptorok szerepe egyes tápanyagok és környezetszennyező anyagok hatásának közvetítésében, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(4):222–227, 2009

3.5.2. Toxikológia

- Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya, Kincses-Ajtay Mária - Noi trenduri în tratamentul toxicomaniilor, CRAIOVA MEDICALĂ, 8(1):47–55, 2006
- Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya, Kincses-Ajtay Mária, Dogaru Maria Titica - Direct HPLC-UV determination of cyclamate, saccharine and aspartame from soft drinks, ACTA ALIMENT. HUNG., 40(4):459–465, 2011
- Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya, Kincses-Ajtay Mária, Dudutz Gyöngyi, Crăciun O, Dogaru Maria Titica - Glutamate determination in foodstuffs with a very simple HPLC/UV method, ACTA ALIMENT. HUNG., 39(2):239–247, 2010
- Croitoru Mircea, Tepes V., Kincses-Ajtay Mária, Fülöp Ibolya - Evaluation of the Presence of Volatile Organic Compounds in the Outdoor Air in Târgu Mureș, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(1):21–24, 2012
- Croitoru Mircea, Szabó Zs., Kincses-Ajtay Mária, Fülöp Ibolya - Presence of Nitrite and Nitrate Anions in Precipitation in Târgu Mureș and Surrounding Areas as a Result of Nitric Oxide Pollution, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(5):282–284, 2012
- Dudutz Gyöngyvér, Kincses-Ajtay Mária - Gyógyszerkölcsönhatások a szervezetben, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(3):160–170, 2010

Finta Hajnal, Böjte Anna, Kelemen László, Ábrám Zoltán, Domokos Lajos, Tarcea Monica - Preferences of Use and Attitudes Towards Contraceptive Methods Among Peninsula Festival Visitors Târgu Mureş 2011, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(6):480–484, 2012

Fülöp Ibolya, Pădureanu A., Kincses-Ajtay Mária, Coitoru Mircea - Benzene Determination in Soft Drinks, ACTA MEDICA MARISIENSIS, 58(5):294–296, 2012

Kincses-Ajtay Mária, Balácsi József - Gyógyszerkészítmények bioekvivalencia vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(1):66–70, 2003

Kincses-Ajtay Mária, Molnár Judit, Sárdi H - Az ólom expozíció összehasonlító vizsgálata a csíkdánfalvi fazekas és földművelő családok gyermekei körében, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(2):230–236, 2005

Kincses-Ajtay Mária, Croitoru Mircea, Fülöp Ibolya - Néhány környezetszennyező fém fitotoxikológiai vizsgálata, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 79(3):374–381, 2006

3.5.3. Biokémia

Bán Erika-Gyöngyi, Máthé Lehel, Máthé János, Brassai Attila, Serester A. - A gyulladáshoz kapcsolódó markerek, a vérsírok és a mikroalbuminuria szerepe az elsődleges cardiovascularis történések előrejelzésében, illetve ezek gyógyszeres befolyásolása, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 79(1):88–91, 2006

Imre Silvia, Vari Camil E., Maria Dogaru, Curticăpean A., Kelemen László, Daniela Muntean - Metformin determination in human plasma, FARMACIA, 54(6):85–93, 2006

Imre Silvia, Maria T. Dogaru, Camil E. Vari, Teodora Muntean, László Kelemen - Validation of an HPLC method for determination of ciprofloxacin in human plasma, JOURNAL OF PHARMACEUTICAL AND BIOMEDICAL ANALYSIS, 33:125–130, 2003

Máthé János, Máthé Lehel - Egyes biokémiai paraméterek tanulmányozása ólommal kezelt kísérleti állatokon, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 75(2-3):409–411, 2002

Máthé János, Máthé Lehel - Az aszkorbinsav mint vérnyomáscsökkentő, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 7 (3):486–488, 2003

Máthé János - Az oxigéntartalmú szabadgyökök képződése és eliminációja biológiai rendszerekben, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 76(4):618–621, 2003

Máthé János, Máthé Lehel - A nyál kataláz és hidrogénperoxid tartalmának vizsgálata test-edzés során. In: Proceeding of the 10th Symposium on Analytical and Environmental Problems, Szeged, 121–124, 2003

Máthé János, Petrisor C., Finta Hajnal - Az aszpartám kromatográfiás szétválasztása üdítőitalokban. In: The 11th Symposium on Analytical and Environmental Problems, Szeged, 332–334, 2004

Máthé Lehel, Máthé János, Bán Erika-Gyöngyi - E-és C vitaminnal kapcsolatos laboratóriumi vizsgálatok hipertóniás, valamint koszorúér betegségben szenvedők esetében. In: The 11th Symposium on Analytical and Environmental Problems, Szeged, 27.09.2004, 328–331

Máthé János, Finta Hajnal, Petrisor C. - Az aszpartám kromatográfiás szétválasztása és spektrofotometriás meghatározása üdítőitalokból, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 77(3):300–303 2004

Máthé János, Máthé Lehel, Bán Erika, Gyöngyi - Az E és C vitaminokkal kapcsolatos laboratóriumi vizsgálatok koszorúér betegségben, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 77(4):550–552, 2004

- Máthé János, Petrișor C., Sztojka E. - Az ásványi anyagcsere tanulmányozása aszpar-támmal és glutamáttal kezelt patkányok szérumban, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 78(2):164–166, 2005
- Máthé János, Máthé Lehel - Az árva magreceptorok biokémiai vonatkozásai és farmakoló-giai jelentősége újabb gyógyszerek kifejlesztésében, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 78(3):355–358, 2005
- Máthé Lehel, Bán Erika-Gyöngyi, Máthé János, Serester A., Szendrei B. - A szív-érrendszeri betegségek prevenciója és kezelése: az antioxidáns vitaminok és az angiotenzinreceptor blokkolok hatékonyságának vizsgálata, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 79(1):54–57, 2006
- Moldován M., Nemes-Nagy Enikő, Balogh-Sămărghitan V., Máthé János, Pap Zoltán - A szérumban malondialdehid koncentrációja és az érelmeszesedés függése 2. típusú cukorbetegségben, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 76(3):479–481, 2003
- Nemes-Nagy E., Máthé János et al. - Különböző növényi készítmények alkalmazása cukorbetegségben, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 76(3):481–485, 2003
- Nemes-Nagy E., Balogh-Sămărghitan V., Moldován M., Szócs T., Dunca I., Máthé János, Pap Zoltán., Hobai Ștefan - A metabolikus egyensúly és a lipidperoxidáció vizsgálata 1. típusú cukorbeteg gyermekeknél, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 76(3):482–486, 2003
- Nemes-Nagy E., Balogh-Sămărghitan V., Dunca I., Szócs T., Pap Zoltán, Máthé János, Hobai Ștefan - Áfonyakivonattal (Eridiarom) történő kezelés hatékonysága 1. típusú cukorbetegségben, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 79(1):49–53, 2006
- Petrișor C., Máthé János - Methanol poisoning risk of aspartame containing coolong drinks consumers, THE JOURNAL OF PREVENTIVE MEDICINE, 12(3-4):75–79, 2004
- Petrișor C., Máthé János, Sztojka E. - A GOT, GPT, γ -GT enzimek aktivitása aszpar-támmal és glutamáttal kezelt patkányoknál, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 78(4):570–573, 2005
- Szócs-Molnár T., Nemes, Nagy E., Ferenczi A., Dunca I., Balogh-Sămărghitan V., Pap Zoltán, Máthé János, Hobai Ștefan - Cukorbeteg életmódjának és táplálkozási szokásainak vizsgálata, ORVOSTUD. ÉRTESÍTŐ, 79(3):335–338, 2006

3.6. Gyógyszerészet-történet

A szakmatörténet tanulmányozása személyi, dokumentáris és intézményi vonatkozásban történt. Személyi értelemben a kutatások tárgyát erdélyi (magyar) gyógyszerészek életútja, erdélyi gyógyszerésznemzetségek (dinasztiák) képezték. Érdeklődésre tarthat számot „a nők az erdélyi gyógyszerészetben” téma napjaink orientációjára vetítve.

A dokumentáris terület felöleli az erdélyi orvosi és gyógyszerészeti vonatkozású több évszázados munkák megismertetését és szakmai értékelését.

Intézményi tekintetben a tanulmányok a gyógyszerészképzés múltjára, az erdélyi gyógyszertárak történetére és sorsára, a tudományos intézmények történetére, köztük az Erdélyi Múzeum-Egyesület történetére vonatkoznak.

In extenso cikkek

Budaházy István, Budaházy Mária - Adatok egy XIX. századi nagyváradi gyógyszerészcsalád történetéhez, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 75(2-3):225–228, 2002

- Budaházy István - Adatok a nagyváradi szerzetesrendi gyógyszerterek történetéhez, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 77(3):243–247, 2004
- Budaházy István, Alexandru Pop - Presa locală - sursă de documentare în studii de istoria farmaciei din Oradea, CLUJUL MEDICAL, LXXVIII(3):668–671, 2005
- Budaházy István - Egy adás-vételi „megállapodás” 1944-ből Nagyváradon, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 79(1):140–144, 2006
- Budaházy István - Kéziratos vénygyűjtemények mint szakmatörténeti dokumentumok, GYÓGYSZERÉSZET, 50(11):691, 2006
- Budaházy István - Adalékok Nagyvárad gyógyszerészettörténetéhez, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(3):228–230, 2007
- Ferentzi Mónika, Péter H. Mária, Barabás András, Barabás György - Thinagl Szerafin (1880–1956), az első magyar gyógyszerész nő erdélyi évei, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(3):231–233, 2007
- Ferentzi M., Péter H. Mária - Tabló. Kolozsvár, 1903. Gyógyszerész életutak a XX. századból, GYÓGYSZERÉSZET, 49:102–111, 2005
- Gyéresi Árpád - Gyógyszerész tudományi előadások és közlemények az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-és Gyógyszerész tudományi Szakosztálya keretében az 1991–2011 időszakban, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 85(1):60–68, 2012
- Gyéresi Árpád, Kata Mihály, Sipos Emese, Hancu Gabriel, Kelemen Hajnal - A nemzeti gyógyszerkönyvtől az Európai Gyógyszerkönyv nyelvi adaptációjáig – a Magyar Gyógyszerkönyv 140 éve, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 85(1):47–53, 2012
- Gyéresi Árpád, Gabriel Hancu - Formularul Magistral – o lucrare sintetică și specialitățile farmaceutice prin prisma reclamelor publicate în urmă cu 75 ani. A XXI-a Reuniune Națională a Soc. Române de Istoria Farmaciei „150 de ani de la prima Farmacopee Română (1862-2012)”, 11-13 oct. 2012, București, 78–83.
- Péter H. Mária - Patika, patikárius szavaink első írásos előfordulása Erdélyben. (Szabó T. Attila Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár adatai alapján), GYÓGYSZERÉSZET 46(11):28–29, 2002
- Péter Mihály, Péter H. Mária - Visszatekintés az Orvostudományi Értesítő múltjára a 75. kötet megjelenése alkalmából, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 75:7–12, 2002
- Péter H. Mária - Marosvásárhely nyilvános polgári gyógyszerterei 1949-ig, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 75(2-3):220–224, 2002
- Péter H. Mária, Ferentzi Mónika - A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen 100 évvel ezelőtt végzett gyógyszerészek életútja, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(2):47–54, 2003
- Péter H. Mária - A XVI–XVIII. századi, erdélyi orvosló- és fűveskönyvek fitoterápiás vonatkozásai, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 77(3):327–337, 2004
- Péter H. Mária - Történelmi visszatekintés az erdélyi gyógyszerészet női képviselőire, GYÓGYSZERÉSZET, 49(5):298–302, 2005
- Péter H. Mária - XVIII-XIX. századi gyógyszerészeti értekezések a Teleki-Bolyai Könyvtárban, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(2):246–252, 2005
- Péter H. Mária - A nők 100 évvel ezelőtti küzdelme a gyógyszerészeti hivatásért, GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNET 3(4):12–15, 2005
- Péter H. Mária - Fűveskönyvek. A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtár remekei, GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNET 4(3-4):32–35, 2006

- Péter Mihály, Péter H. Mária - Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 1906–2006, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 79(4):441–447, 2006
- Péter H. Mária, Péter Mihály - A Romániában megjelent magyarnyelvű orvos- és gyógyszerészettörténeti munkák 1945–2000, COMM. HIST. ARTIS MED., 196–197, 205–220, 2006
- Péter H. Mária - Lencsés György „Ars Medica” című művének a gyomorbántalmak orvoslására ajánlott gyógyszerkincse, GYÓGYSZERÉSZET, 51(11):693–700, 2007
- Péter H. Mária - Nadányi János Alexikepus c. kötetében szereplő növények gyógyászati felhasználása, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(1):78–81, 2007
- Péter H. Mária - Gondolatok egy régi ritka orvosságos könyvről, GYÓGYSZERÉSZET-TÖRTÉNET, VI(2):14–19, 2008
- Péter H. Mária - Nyulas Ferenc gyógyszerügyi ellenőrzései, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 80(3):212–217, 2008
- Péter H. Mária - Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 150 éve a tudomány szolgálatában, GYÓGYSZERÉSZET, 53(10):616–622, 2009
- Péter H. Mária - Zey András XVIII. századi orvosságos könyve, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(1):61, 2009
- Péter Mihály, Péter H. Mária - Genersich Antal és Gusztáv professzorok leszármazási rendje, életútja, tevékenysége, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 82(1):52–59, 2009
- Péter Mihály, Péter H. Mária - Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának tevékenységéről, ERDÉLYI MÚZEUM, 71(3-4):9–26, 2009
- Péter Mihály, Péter H. Mária, Nagy Előd - Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos- és Gyógyszerész tudományi Szakosztályának története, LABORATÓRIUMI MEDICINA, 35(1):4–5, 2010
- Péter H. Mária - Az 1770-es Egészségügyi Főszabályzatot megelőző erdélyi javaslatok gyógyszerárak ellenőrzésére, COMMUNICATIONES DE HIST. ARTIS MEDICINAE, 210–213, 56(1-4):61–95, 2010
- Péter H. Mária - Erdélyi gyógyszerárak ellenőrzésével kapcsolatos XVIII. századi dokumentumok, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(1):63–67, 2010
- Péter Mihály, Péter H. Mária - Orvosok és gyógyszerészek a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon kötetében, ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 83(4):267–268, 2010
- Péter H. Mária, Barabás Izabella, Abrám Tünde - A székelyudvarhelyi Solymossy gyógyszerészek gyógyszerárából fennmaradt Manualis vénygyűjteménye I. rész: A Solymossy Gyógyszertár és gyógyszerészei, GYÓGYSZERÉSZET, 55(4):218–222, 2011
- Péter H. Mária, Barabás Izabella, Abrám Tünde - A székelyudvarhelyi Solymossy gyógyszerészek gyógyszerárából fennmaradt Manualis vénygyűjteménye II. rész, GYÓGYSZERÉSZET, 55(7):411–421, 2011
- Péter H. Mária - Ferencz Áron (1880–1954). Egy erdélyi gyógyszerész útkeresése a két világháború között, GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNET, IX(2):4–8, 2011
- Péter H. Mária - Egy erdélyi gyógyszerész dinasztia sorsa a történelem viharában. A steinburgi Pildner és a Kontesveller család gyógyszerészei, GYÓGYSZERÉSZET-TÖRTÉNET, XI(1):8–14, 2012

4. Egyetemi jegyzetek

- Ciurba Adriana, Sipos Emese - Curs de tehnologie farmaceutică. Vol. I. Soluții medicamentoase. UMF Târgu Mureș, 2003.
- Dudutz Gyöngyi, Székely Pál, Csép Katalin, Molnár Judit - Industria și biotehnologia medicamentului. Indrumător de lucrări practice. UMF Târgu Mureș, 2009.
- Eșianu Sigrig, Laczkó Zöld Eszter - Produse vegetale medicinale. Curs pentru specializarea de asistență de farmacei. UMF Târgu Mureș, 2007.
- Gyéresi Árpád, Dani Tünde, Kelemen Hajnal - Chimie farmaceutică I. Substanțe medicamentoase anorganice. UMF Târgu Mureș, 2002. 113 pagini.
- Gyéresi Árpád, Hancu Gabriel, Székely Pál - Substanțe medicamentoase anorganice. Ed. 2. UMF Târgu Mureș, 2008. 122 pagini.
- Gyéresi Árpád, Kelemen Hajnal, Hancu Gabriel, Székely Pál - Culegere de analize monografice. UMF Târgu Mureș, 2008. 134 pagini.
- Gyéresi Árpád, Kelemen Hajnal, Hancu Gabriel, Székely Pál - Analize monografice comentate. UMF Târgu Mureș, 2008. 211 pagini.
- Kelemen Hajnal, Gyéresi Árpád - Gyógyszerészeti kémia. Szervetlen gyógyszeres anyagok. MOGYE, 2002. 111 oldal.
- Kelemen Hajnal - Szervetlen gyógyszervegyületek. MOGYE, 2009. 141 oldal.
- Kelemen Hajnal - Chimioterapice cu specificitate limitată. UMF Târgu Mureș, 2011. 161 pagini.
- Laczkó Zöld Eszter, Eșianu Sigrig, Monica Nan. Produse vegetale medicinale. Îndrumător de lucrări practice pentru specializarea Asistență de farmacei. UMF Târgu Mureș, 2011.
- Pokorny László - Növényismeret, Covinus Egyetem Budapest – Növénytan Tanszék, Kertészmezőgazdasági Szak, 2003.
- Sipos Emese - Gyógyszerészművelődés I. k. MOGYE, 2003.
- Todoran Nicoleta, Adriana Ciurba, Sipos Emese – Preparate administrate pe mucoase. Preparate extractive din plante. Preparate sterile (Curs pentru asistenți de farmacie). UMF. Târgu Mureș, 2005.
- Varga Erzsébet, Eșianu Sigrig - Farmakognózia I. k. MOGYE, 2006. 177 oldal.
- Varga Erzsébet, Eșianu Sigrig - Farmakognózia II. k. MOGYE, 2003. 111 oldal.
- Varga Erzsébet, Eșianu Sigrig - Farmakognózia II. félév. MOGYE, 2012. 205 oldal.

5. Recenziók

Az Orvostudományi Értesítőben megjelent recenziók

- Feszt György - *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai (Péter H. Mária)*, Kolozsvár: EME, 2002. ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 76(1):145–146, 2003
- Sipos Emese - *Szervetlen gyógyszerészeti kémia (Kelemen Hajnal, Gyéresi Árpád)*, Kolozsvár: EME kiadása, 2003. ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 77(1):106, 2004

- Péter H. Mária - *A fekete ribiszke (Zágoni Elemér)*, Csíkszereda: Alutus Nyomda, 2005. ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 78(2):265–266, 2005
- Feszt György - *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 1906–2006 (Péter Mihály, Péter H. Mária)*, Kolozsvár: EME, 2006. ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 79(4):618–619, 2006
- Péter H. Mária - *Aszklepiosz és Hygieia Nagyváradon (Budaházy István)*, Nagyvárad: Varadinum Script Kiadó, 2008. ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 81(3):223, 2008
- Péter H. Mária - *Gyógynövények ismerete. A fitoterápia és az alternatív medicina alapjai (Rácz Gábor, Rácz-Kotilla Erzsébet, Szabó László Gy.)*, Budapest: Galenus Kiadó, 2012. ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTESÍTŐ, 85(1):70–71, 2012
- Marcu Simona Tünde – *Interacțiunea fitopreparator cu medicamente de sinteză (Varga Erzsébet, Puski Gabriella Melinda)*, Marosvásárhely: Stúdium Alapítvány Kiadó, 2011. NOTE BOTANICE (MOGYE), 38:44–45, 2012

A Gyógyszerészetben (Budapest) megjelent recenziók

- * * * *Gyógyszervegyületek vékonyréteg-kromatográfiás minőségvizsgálata (Gyéresi Árpád, Kata Mihály)*, GYÓGYSZERÉSZET, 46(4):248, 2002
- Rácz Gábor, Télessy István - *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai (Péter H. Mária)*. GYÓGYSZERÉSZET, 47(5):341–343, 2003
- Szabó László Gyula - *A fekete ribiszke (Zágoni Elemér)*, GYÓGYSZERÉSZET 49(11):735, 2005
- Feszt György - *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 1906–2006 (Péter Mihály, Péter H. Mária)*, GYÓGYSZERÉSZET, 51(1):712, 2007
- Tatár György, Kata Mihály - *Aszklepiosz és Hygieia Nagyváradon (Budaházy István)*, GYÓGYSZERÉSZET, 52(12):781–782, 2008
- Kata Mihály - *A hatodik évtized – könyv a marosvásárhelyi gyógyszerész-képzésről (Gyéresi Árpád szerk.)*, GYÓGYSZERÉSZET, 55(11):702–703, 2011.

6. Folyóiratok szerkesztőbizottságában kifejtett tevékenység

Szerkesztőbizottsági tagság

Sipos Emese

- (1) *Orvostudományi Értesítő* (EME-OGySz)
- (2) *Acta Medica Marisiensis*

Gyéresi Árpád

- (3) *Farmacia* (Bukarest)
- (4) *Orvostudományi Értesítő*
- (5) *A Magyar Orvosi Nyelv* (Budapest)

Kelemen László

- (6) *Richterápia* (Gedeon Richter Románia Rt.)
- (7) *Ricterinfo*
- (8) *Ricter Vita*

Referensi tevékenység

Gyéresi Árpád, Kelemen Hajnal: *Acta Medica Marisiensis*

Gyéresi Árpád: *Journal of Planar Chromatography - Modern TLC*

Natural Product Communications

Orvostudományi Értesítő

Könyvek lektorálása

Péter H. Mária:

V. Molnár László - Ernyey József életműve. Budapest: A Magyar Tudománytörténeti Intézet Kiadása, 2008, 367 oldal.

Budaházy István - Aszklepiosz és Hygieia Nagyváradon. Nagyvárad: Varadinum Script Kiadó, 2008, 272 oldal.

Budaházy István - Gyógyszerészképzési dokumentumok a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemről (1872–1919). Nagyvárad: Varadinum Script Kiadó, 2012, 68 oldal.

Gyéresi Árpád

Kelemen Hajnal - Specifikus hatású kemoterápiás szerek, Marosvásárhely: University Press, 2004

Tőkés Béla, Dudutz Gyöngyi, Donáth-Nagy Gabriella - A kémia alapjai I-III. kötet, Marosvásárhely: Stúdió Alapítvány Kiadó, 2005

Soica Codruta - Chimie farmaceutică: terapie cu antibiotice antibacteriene, Temesvár: Ed. Mirton, 2007

Cristina Trandafirescu - Chimie farmaceutica: chimioterapie antiinfecțioase, Temesvár: Ed. Mirton, 2011

7. Kutatási projektek

Irányítás

Gyéresi Árpád: Egyes központi idegrendszerre, a szív és érrendszerre ható gyógyszervegyületek stabilitásának vizsgálata. Kutatási Programok Intézete – Sapienia Alapítvány, nr. 1012/15. 10.2006. Csoporttagok: *Gagyfi László, Kelemen Hajnal, Molnár Judit, Székely Pál*

Kelemen Hajnal: Az albendazol orális szuszpenzió fiziko-kémiai stabilitásának vizsgálata. Az albendazol mennyiségi meghatározásának kidolgozása, a módszer validálása - nr. 2391/12.11.2004 és 9136/23.11.2004, MOGYE – SC VIM SPECTRUM SRL Marosvásárhely

Kelemen Hajnal - Neuroleptikumok stabilitásának vizsgálata – MTA kutatási pályázat, B/40/2006

Sipos Emese - Étrendkiegészítő gyógyszerformák formulálása, Ferrosan SRL, 2008, 2009

Sipos Emese - Nyújtott hatóanyagleadású rendszerek formulálása - Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2011

Csoporttagság

Kelemen Hajnal - Tramadol-hidroklorid tartalmú nyújtott hatású tabletták preformulálási vizsgálata, stabilitás vizsgálatok, a hatóanyag leadásának vizsgálata, 560/PM/11.02.2005 és 989/7.02.2005, MOGYE – SC BIOEEL SRL Marosvásárhely

8. Bejegyzett találmányok. Újítások

Varga Erzsébet: Procedeu de obținere a comprimatelor de drojdie îmbogățite cu fier, nr. 118925, 2004. 03. 30

Varga Erzsébet: Procedeu de obținere a comprimatelor de drojdie îmbogățite cu seleniu, nr. 118840, 2003. 12. 30

Varga Erzsébet: Procedeu de obținere a comprimatelor de drojdie îmbogățite cu zinc, nr. 118926, 2004. 03. 30

Varga Erzsébet: Procedeu de obținere a comprimatelor de drojdie îmbogățite cu crom, nr. 118927, 2004. 03. 30

9. Konferenciaszervezés

Szervezőbizottsági tagság

1. XIV. Nemzeti Gyógyszerész Kongresszus, Marosvásárhely, 2010 - Fülöp Ibolya, Kelemen Hajnal, Kelemen László, Laczkó-Zöld Eszter, Rédei Emőke, Székely Pál, Vancea Szende
2. Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos és Gyógyszerésztudományi Szakosztálya (EME OGYSZ):
  - évi tudományos ülészekok: Budaházy István (2008), Gyéresi Árpád, Sipos Emese
  - évi őszi továbbképző konferencia: Sipos Emese
  - a Magyar Tudomány Napja Erdélyben rendezvény: Az orvosi és gyógyszerészi szakmai anyanyelv (2005), Gyéresi Árpád, Sipos Emese
3. Román Gyógyszerésztörténeti Társaság III. nemzetközi kollokviuma, Marosvásárhely (2008), Gyéresi Árpád – a szervezőbizottság tiszteletbeli elnöke; tagok: Budaházy István, Rosenberg László, Székely Pál

4. Az eszperantista orvosok nemzetközi konferenciája, Nagyvárad (2003), Budaházy István
5. Gyógyszerésztovábbképző konferenciák Csíksomlyó (Pest és Hargita megyei gyógyszerészeknek) (2006), Csíkkarcfalva (2010), Zágoni Elemér
6. Orvos és gyógyszerész doktorandusok tudományos konferenciái (MOGYE) Marosvásárhely, (2008–2012), Gyéresi Árpád
7. „Farmaceutica Marisiensis” fiatal kutatók nemzeti konferenciája, Marosvásárhely (2004), Székely Pál

Tudományos bizottsági tagság

1. International Symposium on Planar Separations, Visegrád (2004), Gyéresi Árpád
2. XIII. Nemzeti Gyógyszerész Kongresszus, Kolozsvár (2006), Gyéresi Árpád
3. XIV. Nemzeti Gyógyszerész Kongresszus, Marosvásárhely (2010), Dudutz Gyöngyi, Gyéresi Árpád, Kincses-Ajtay Mária, Sipos Emese, Tőkés Béla

10. Doktorátusvezetés

Farmakognózia–Fitoterápia

(Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Marosvásárhely)

Tudományos irányító: prof. emer. Csedő Károly

- 2003 - Ádám Melinda - Caracterul antioxidant al unor specii din familia Lamiaceae
- 2003 - Szócs Dóra - Studiul fitochimic și farmacologic al speciei *Trigonella foenum graecum*
- 2004 - Kelemen László József - Studiul comparativ al speciilor *Linaria*
- 2005 - Antal Diana-Simona – Conținutul mineral al plantelor medicinale din munții Aninei („cum laude”)
- 2007 - Muntean Melania Florina - Cercetarea farmacognostică a speciilor de *Melampyrum indigene*
- 2008 - Rusu Floriana Monica - Cercetarea unor soiuri de ulei de ricin (*Ricini oleum*) de proveniență diferită în vederea obținerii unor preparate dermatologice
- 2009 - Gâlea Ionela Carmen - Studiul fitochimic al plantei *Pelargonium roseum* (*P. radula*)
- 2009 - Tero-Vescan Amelia - Studiul fitochimic al speciei *Genista tinctoria* L. Familia fabaceae (drob) indigenă

- 2009 - Zöld Eszter-Erika - Cercetări fitochimice asupra fructelor de *Physalis alkekengi* L. (păpălău)
- 2009 - Incze Anna-Katalin - Cercetările fitochimice ale speciei *Fagopyrum esculentum* Moench cultivate în Ardeal
- 2009 - Mihok Ciprian - Cercetări fitochimice asupra unor specii indigene de *Aconitum* (omag)

Gyógyszerészeti kémia (Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Marosvásárhely)

Tudományos irányító: prof. Gyéresi Árpád

- 2007 - Șoica Codruța Marinela - Obținerea și analiza complexilor de incluziune ai unor diuretice cu ciclodextrine
- 2008 - Gagyí László - Cercetări comparative privind separarea și detectarea chiroptică a enantiomerilor unor substanțe medicamentoase chirale („cum laude”)
- 2008 - Hancu Gabriel - Cercetări privind separarea și stabilitatea unor derivați de 1,4-benzodiazepină - („cum laude”)
- 2008 - Trandafirescu Cristina - Studiul interacțiunii ciclodextrinelor cu derivați de azoli cu utilizare terapeutică
- 2010 - Mondea Corina Ciresica - Studiu privind cercetarea stabilității cefalosporinelor din produse biologice și respectiv din forme farmaceutice de uz veterinar
- 2012 - Székely Pál - Cercetări privind procesele de fotodegradare ale antidepresivelor triciclice și toxicitatea produșilor de descompunere
- 2012 - Fülöp Ibolya - Cercetări privind interacțiunile între compușii din grupa AINS și unele substanțe auxiliare
- 2012 - Rusu Aura - Cercetări privind caracterizarea fizico-chimică a derivatilor de chinolonă prin metode de analiză optimizate
- 2012 - Rad Ioan - Cercetarea influenței substanțelor auxiliare asupra stabilității unor preparate farmaceutice cu antibiotice beta-lactamice

Gyógyszeranalízis („Iuliu Hațieganu” Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Kolozsvár)

Tudományos irányító: prof. Marius Bojiță

- 2006 - Pocsai Zsolt - Aplicații ale cromatografiei ionice la studiul analitic al unor analgezice
- 2006 - Csillag Tünde - Elaborarea unei metode noi în studiul și controlul unor antibiotice (oxacilină, amoxicilină)

Fizikai kémia – Bioanalitika (Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Marosvásárhely)

Tudományos irányító: prof. Tökés Béla

- 2008 - Kis Erika Lilla - Cercetări fizico-chimice privind capsularea moleculară a unor substanțe medicamentoase cu formarea de complecsi de incluziune
- 2008 - Alina Vintilă - Studiul echilibrelor de complexare ale unor noi liganzi biodegradabili cu utilizări multiple
- 2009 - Sánta Nándor József - Cercetarea relațiilor dintre structură chimică, proprietăți fizico-chimice și activitate biologică în clasa beta-blocantelor, derivați ai N-alchiloxipropanol-aminei
- 2010 - Croitoru Mircea Dumitru - Nitrone ca surse de monoxid de azot, studii fizico-chimice și farmacologice
- 2010 - Vancea Szende - Termodinamica echilibrelor și cinetica transformărilor cu participarea inhibitorilor enzimei de conversie a angiotensinei
- 2010 - Vlad Chindea - Metode de modelare computațională aplicate în scopul îmbunătățirii formelor și compusilor farmaceutici
- 2011 - Dancs István-Pál - Electrosinteza combinatorială - perspective în proiectarea medicamentelor bazată pe retrometabolism

Gyógyszertehnológia (Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Marosvásárhely)

Tudományos irányító: prof. Adriana Popovici

- 2002 - Kelemen Hajnal - Forme farmaceutice rectale cu benzodiazepine

Gyógyszerészet története („Iuliu Hațieganu” Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Kolozsvár)

Tudományos irányító: prof. Honorius Popescu

- 2007 - Budaházy István - Contribuții la istoria farmaciei orădene, până 1950

11. Akadémiai tagság

Román Orvostudományi Akadémia: *Csedő Károly* - emeritus prof.

12. Díjak - kitüntetések

- Arany János-életműdíj (MTA): *Csedő Károly* (2012)
- Fehér Dániel-emlékérem: *Csedő Károly* (2005)

- Kiválósági Oklevél - a Magyar és a Román Tudományos Akadémiák 15 éves együttműködése: Csedő Károly (2007)
- Díszoklevél - a Szegedi Tudományegyetem és a Debreceni Egyetem: Csedő Károly (2007)
- Pápai-Páriz Ferenc-emlékplakett és diploma: Gyéresi Árpád (2006), Sipos Emese (2008), Péter H. Mária (2009), Zágoni Elemér (2012)
- Mikó Imre-emlékérem (Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár): Sipos Emese (2009), Péter H. Mária (2010)
- Spielmann József-díj (EME Orvosi és Gyógyszerésztudományi Szakosztály): Péter H. Mária (2006), Budaházy István (2008)
- „Prof. Alexandru Ionescu-Matiu”-emlékérem (Román Gyógyszerésztörténeti Társaság): II. fokozat - Gyéresi Árpád (2008), III. fokozat - Budaházy István (2006)
- Lencsés György Ars Medica Díj (EME–OGySz): Gyéresi Árpád (2008)
- Román Gyógyszerész Kollégium életmű díja: Budaházy István, Abrán Tünde (2012)
- Rozsnyay Mátyás-emlékérem (Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság): Gyéresi Árpád (1995), Péter H. Mária (2005)
- Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság (MGyT) tiszteleti tagság: Péter H. Mária (2006), Gyéresi Árpád (2009), Zágoni Elemér (2012)
- MGyT Szenátusának tagja: Gyéresi Árpád (2011)
- Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság (MGyTT) tiszteleti tagság: Péter H. Mária (2003)
- Zsámboky János-emlékérem (Magyar Orvostörténeti Társaság): Péter H. Mária (2006)
- Genersich Antal Díj (Genersich Antal Alapítvány, Budapest): Péter H. Mária (2009)
- Schulek Elemér-emlékérem (születésének 100 éves évfordulója alkalmából) (MGyT, Budapest): Gyéresi Árpád (1993)
- A Magyar Gyógyszerész Kamara emlékérmé: Gyéresi Árpád (2001)
- Szegedi Gyógyszerésztudományi Kar aranyérme: Gyéresi Árpád (2008)
- Semmelweis Egyetem (Budapest) díszdoktora: Gyéresi Árpád (2012)
- Szigetváry Ferenc-emlékplakett és diploma (MGyTT, Budapest): Péter H. Mária (2011)
- Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Karának elismerő oklevele: Péter H. Mária (2011)
- MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratóriumának elismerő oklevele (Budapest): Varga Erzsébet (2002)

13. Tudományos, szakmai egyesületekben kifejtett tevékenység

- Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME):
  - Alapító tagság: Gyéresi Árpád, Péter H. Mária
  - Országos vezetőség - alelnök: Gyéresi Árpád (2010-től)
- EME Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztály:
  - Választmányi tagság: Gyéresi Árpád, Péter H. Mária, Sipos Emese
  - Szakosztályi titkár: Sipos Emese (2010-ig)
  - Szakosztályi alelnök: Gyéresi Árpád (2010-ig), Sipos Emese (2010-től)
- Kolozsvári Akadémiai Bizottság:
  - Gyógyszerésztudományi szakbizottság - alapító elnök: Gyéresi Árpád
  - Titkár: Kelemen Hajnal
- Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság (MGYT) Tanácskozó Testületének tagja:
  - Gyéresi Árpád (2010-ig)
  - Sipos Emese (2010-)
- MGYT Gyógyszerésztörténeti Szakosztályának vezetőségi tagja:
  - Péter H. Mária
- Magyar Egészségügyi Társaság (MET) Gyógyszerész Szakcsoportjának erdélyi képviselője és a Tanácsadó Testület tagja:
  - Péter H. Mária (2004-)
- A Magyar Akkreditációs Bizottság gyógyszerészképző helyeket Látogató Bizottságának elnöke:
  - Gyéresi Árpád (2005).

Adatok az erdélyi magyar agrárkutatások eredményeiről a 2002–2013 közötti időszakban

SÓLYOM GIZELLA

1. Bevezető: az agrárkutatások sajátos helyzete

Térségünk és egyben országunk felemelkedésének és a fejlett európai országokhoz való felzárkózásának egyik lényeges, sokszor és sokak által hangsúlyozott lehetősége a mezőgazdasági termelés, az agrárium fejlesztése. Az új termelési technológiák bevezetése, a fenntartható fejlődés, a környezetbarát gazdálkodás – az elméleti biológiai tudományok gyakorlati hasznosításaiként és alkalmazásaiként – komoly és sokoldalú szaktudást követelnek az ágazat művelőitől. Jelenlegi szakembereink zöme (állatorvosok, agrármérnökök, állattenyésztő mérnökök, agrár közgazdászok) magyar nyelven nem tanulhatott szakmát, hiszen 1959 óta nem létezik állami magyar agrár felsőoktatás Romániában, tehát nem beszélhetünk igazi erdélyi magyar tudományosságról a 90-es években alakult magyar nyelvű magán oktatási intézmények beindulásáig. F fiatal intézményeink – a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (EMTE) kertészmérnöki tagozata Marosvásárhelyen, illetve élelmiszeripari és környezetgazdálkodási tagozata Csíkszeredában, a Partiumi Keresztény Egyetem Nagyváradon, a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centruma Mezőgazdaság-tudományi Karának kihelyezett tagozata, valamint Nyárádszeredán a Budapesti Corvinus Egyetem kihelyezett kertészeti tagozata – úttörő szerepet vállaltak az erdélyi magyar agrártudomány és -kutatás fellendítésében, a felsőfokú szakmai tudás hasznosításának állandó növelésében. Ezt megelőzően szakembereink vegyes kutatócsoportban, román ajkú kollégákkal együtt dolgoztak, és legtöbbször román nyelven közölték kutatási eredményeiket.

Erdélyi kutatási intézményről, ahol magyar ajkú szakemberek is dolgoznak, a burgonyatermesztés esetében beszélhetünk. Az állami közintézményekben (állatnemesítő hivatal, mezőgazdasági igazgatóság, talajjavító intézet, növényvédelem, vetőmag-ellenőrző hivatal) a hivatali feladatok ellátása mellett a szakma elhivatott művelői a rendszerváltás előtti időszak alatt szerzett szakmai tapasztalataikat, megfigyeléseiket, egyéni kutatásaikat különféle szakmai tanácskozásokon, szimpóziumokon ismertették, vitatták meg, és publikálták a hazai kiadványokban. A tudományos közléseknek később az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság Agrártudományi szakbizottságának megszervezése (2008-ban, Tiboldi Istvánnak köszönhetően), valamint az Erdélyi Múzeum-Egyesület Agrártudományi Szakosztályának megalapítása (2004-ben, Jakab Sámuel elnök, Farkas Zoltán alelnök és Lázár László titkár vezetésével) teremtett fórumot.

2. Az állatorvos-tudományok, illetve az állattenyésztés terén végzett tudományos kutatások eredményei

Az állatorvosi parazitológia kiváló kutatója és ismerője **Sikó Barabási Sándor**, a Kovászna megyei Állategészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Igazgatóság vezető állatorvosa. Fő kutatási területe az állatok *Echinococcus*-fertőzöttsége (galandfér-gesség), ennek előfordulása, járványtani jelentősége, gazdasági hatásai (Iacobiciu et al. 2002a, 2002b), nemcsak Kovászna, hanem Ialomița, Mehedinți, Caraș-Severin megyék területén (Iacobiciu et al. 2003) – ez utóbbi régióban gyakoriak a humán megbetegedések, tehát zoonózisként az emberek egészségét is veszélyezteti. Kutatásai a vadon élő állatok parazitás betegségeire is kiterjednek (Sikó Barabási–Sándor 2007; Sikó Barabási et al. 2008). Eredményeit számos hazai és külföldi szemináriumon, szaklapban, román, magyar és angol nyelven közli (Sikó Barabási 2011; Sikó Barabási et al. 2009, 2010, 2011; Sikó Barabási S.–Marosfői–Sikó Barabási Zs. 2011; Kelemen–Sikó Barabási–Bandeau 2010).

Sikó Barabási Sándor az Európai Élelmiszerlánc Parlament alapító tagja és 2008-tól a kelet-európai régióért felelős alelnöke, az Élelmiszerlánc Parlament parazitás fertőzések veszélyelemző szakbizottságának vezetője, 2012-től az MTA külső köztestületi tagja. Széleskörű és termékeny tudományos munkásságát 110 szakdolgozat, egyetemi előadásai (a Kolozsvári BBTE Sepsiszentgyörgyi Kihelyezett Tagozatán), 29 országos, illetve nemzetközi konferencián (kongresszuson) való részvétele, 292 szakmai ismeretterjesztő cikke, valamint 28 nemzetközi szakdolgozatban való idézettsége fémjelzi. A Magyar Állatorvosi Kamara, valamint a kolozsvári Mezőgazdaság- és Állatorvos-tudományi Egyetem *Hutýra Ferenc*, illetve *Honoris et Gratitudinis* oklevéllel méltatta tudományos munkásságát.

A romániai varjúfélék szisztematikus helmintológiai vizsgálatának eredményeit foglalja össze, Romániában elsőként, államvizsga-dolgozatában **Ambrus Mátyás Árpád** fiatal állatorvos (Ambrus Mátyás 2006). Kutatásainak részleges eredményeit már 2005-ben bemutatta a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Karának tudományos diákköri konferenciáján.

A modern biotechnikai eljárások, az embrió-átültetés, az embriófelezés, a szaporítósejtek szexálása és a klónozás szakszerű és tudományos ismertetése képezte **Tiboldi Istvánnak**, az állatorvos-tudományok doktorának a KAB Agrártudományi szakbizottsága alakuló ülésén tartott előadásának témáját. Kiemelkedő szakmai tevékenységét maradandó gyakorlati eredmények fémjelzik Hargita megyében olyan területeken, mint az alkalmazott szaporodásbiológia és genetika a szarvasmarha-tenyésztésben, a termelő tulajdonságok javítása, az állatállományok genetikai előrehaladása (Tiboldi 2001, 2002). A szaporodásbiológián és alkalmazott genetikán kívül fő kutatási területei még a szarvasmarha takarmányozási sajátosságai, termelő-képességének javítása és a kisgazdasági tejtermelés olyan időszerű problémái, mint a

higiéniai követelmények az EU-s csatlakozás függvényében (Tiboldi 2005). A szerző kutatásai során lehetőségeket, módozatokat keres a székelyföldi agrárium fejlesztésére, a vidék versenyképességének növelésére. Tudományszervező tevékenységéről szó esik még az alábbiakban.

Az állategészségügy szerepe az élelmiszerek ellenőrzésében az utóbbi években egyre nagyobb hangsúlyt kapott, azzal a széles körben terjedő felismeréssel összhangban, hogy az élelmiszer-ellátás biztonsága van annyira fontos, mint az energiabiztonság. Az emberek elérhető áru és jó minőségű terméket várnak a mezőgazdaságtól. A minőség fogalma elsősorban az egészséges táplálékot jelenti, de egyre erősebb a környezetvédelmi összefüggések iránti elvárás, illetve a termékek kulturális háttere iránti érdeklődés is. A hatósági élelmiszer-ellenőrzés gyakorlati kérdéseivel behatóan foglalkozik **Ferenczy Ferenc** főállatorvos, több mint 21 hazai és nemzetközi konferencia résztvevője (fő témái a tejhigiénia, illetve a hústermékek minősítése), a hegyvidéki alternatív és fenntartható gazdálkodási módok, kiemelten a fenntartható vízgazdálkodás (Ferenczy 2013) a környezetvédelem fontosságának kitaró támogatója (Ferenczy 2012). Az élelmiszertermelés hazai sajátosságait, problémáit, a minőség biztosításának lehetőségeit foglalta össze **Püsök László** főállatorvos a Magyar Állatorvosok Világszervezetének 2011 novemberében Temesváron megtartott tudományos ülészakán.

A kolozsvári Agrár- és Állatorvos-tudományi Egyetem (USAMV – Cluj-Napoca) Fertőző Betegségek Tanszékén **Köbölkuti Loránd Béla**, az állatorvos-tudományok doktora egyetemi tanársegédként oktat, valamint tudományos munkát végez, szakdolgozatok készítését irányítja, továbbá hazai és nemzetközi kutatási pályázatokban tudományos munkatársként vagy projektvezetőként vesz részt. Kutatási témái: a Staphilococcus okozta bőrgyulladások immunoterápiás gyógyítása (Köbölkuti et al. 2006; Turcu–Köbölkuti–Rindt 2003), a madárinfluenza terjedésének jellegzetességei, a kutyák parodontózisa (Köbölkuti–Boldizsár–Chiorean 2005; Köbölkuti et al. 2007), a hullók bakteriális betegségei (Köbölkuti et al. 2008a, 2008b, 2008c), a sertések PCV2 vírus okozta megbetegedése (Cadar et al. 2008a, 2008b). Szakmai egyesületek tagjaként (Magyar Állatorvosok Világszervezete, Colegiul Medicilor Veterinari din România, International Society for Infectious Diseases, World Veterinary Association) 2001–2009 között több hazai és külföldi tudományos konferencia résztvevője volt (olyan helyszíneken, mint Lisszabon, Budapest, Veyrier-du-Lac stb). A szalmonellafertőzések molekuláris és PCL diagnosztikáját az MTA Állatorvos-tudományi Kutatóintézetében Nagy Béla kutatóprofesszor, akadémikus, valamint a Szent István Egyetem Mikrobiológia és Járványtani Tanszékén Tuboly Tamás professzor irányításával mélyítette el.

Az etológia (állatviselkedés-tan) területén **Bőjthe Pál**, az állatorvos-tudományok doktora az emberszabású majmok viselkedési formáit tanulmányozta fogságban tartott csimpánzok esetében a Budapesti Állatkert nyújtotta körülmények között.

2002–2011 között 16 tudományos dolgozatot tett közzé hazai és külföldi szaklapokban (Bőjthe 2003a, 2003b, 2007). Kutatásaiban a bóbitás csuklyásmajmok étkezési, csapat-felépítési és rangsor-kialakítási szokásait, a galléros páviánok jelbeszédét, a gorillák szociális viselkedését, a csimpánzok tanulási folyamatait vizsgálta. A főemlősök agyának néhány leírásával hozzájárult a fogságban (állatkerti körülmények között) tartott állatok viselkedési zavarainak megfelelő tartási körülmények biztosításával való megelőzéséhez.

A szarvasmarha tenyésztése a hazai és erdélyi agrárium húzóágazata, egyik kiterjesztési lehetősége. A vegyes hasznosítású román tarka fajta tulajdonságait, különböző tartási körülményekhez való alkalmazkodóképességét, nemesítési módozatait, szaporodásbiológiai gondozását kutató és gyakorló állattenyésztő mérnökök vizsgálták (Reman 2004; Sólyom 2005; Suba 2010; Péterfi 2010). A fajta kialakulásának folyamatát, elterjedését és teljesítményeit (tej- és hústermelésben) elemezte és hasonlította össze a főbb tenyésztési övezetekben (Erdélyi-fennsík, Bánát, Észak-Moldva) **Reman Domokos**, az Országos Állatnemesítő és Szaporodásbiológiai Ügynökség vezetője.

A Hargita megyei állatállomány genetikai szerkezetét, termelési mutatóit, küllemi tulajdonságait és elsősorban a termelés növelését célzó nemesítő tevékenység eredményeit **Sólyom Gizella** állattenyésztő mérnök összegezte doktori disszertációjában. **Péterfi Lajos** állattenyésztő mérnök Maros megyében – ahol a szarvasmarha-állomány 81%-át a román tarka fajta (Bălțată Românească) teszi ki – összehasonlító elemzést végzett különböző méretű és eltérő tartási körülményeket biztosító telepeken, vizsgálva az állományok tejtermelését és szaporodásbiológiai mutatóit. A Marosvásárhelyi Szarvasmarha Tenyésztő és Kutató Állomás keretében, amely súlyos anyagi gondokkal küzd, Dan Péter kutatómérnök folytat tudományos munkát.

Térségünk agráriumában mindig is döntő jelentőséggel bírt a szarvasmarha-tenyésztés. Magas biológiai értékű élelmiszereink (tej, hús) biztosítása mellett az állattartás a fenntartható biogazdálkodásnak is nélkülözhetetlen része azáltal, hogy a talaj természetes tápanyagtartalmának, valamint megfelelő szerkezetének biztosítását szolgálja. Az Erdélyi vidék legelterjedtebb, jól alkalmazkodott, meghonosodott szarvasmarhafajtája a román tarka vegyes hasznosítású fajta, amelynek termelőképességét, nemesítési eljárásait, különféle tartási módokhoz való alkalmazkodóképességét vizsgálták gyakorlati körülmények között az állattenyésztő szakemberek.

A lótenyésztés jelenlegi helyzetét, kilátásait **Kerekes Zoltán** és **Filep Kálmán Csaba** állatorvosok vizsgálták, kiemelve a bethleni lótenyésztés és ménesgazdaság hozzájárulását a hazai lóállomány genetikai feljavításához. A fogathajtás hazai és külföldön is elismert szakértője **Kelemen Attila** állatorvos, aki tudományos munkája mellett közéleti személyiségként, parlamenti képviselőként is szolgálja a hazai agrárium fejlesztését. **Bogdán Imre** a lipicai tenyésztésében elemzi az Incitato vérvonal szerepét.

Ebtenyésztésben **Kelemen Attila** és **Bogdán Imre** tudományos munkái, közleményei figyelemre méltóak és elismertek. Az utóbbi időben közkedvelté váló foglalkozás a méhészet, amelynek lelkes gyakorlója és tudományos kutatója Korondon **Tófalvi Melinda**. Doktori disszertációjában egyes növényi kivonatoknak (a csalán-, hagyma-, fokhagyma- és kasvirágkivonatnak) a méhcsaládok fejlődésére és termelésére gyakorolt hatását tanulmányozta (Tófalvi 2009).

3. Növénytermesztés

Ebben az ágazatban már beszélhetünk célirányos, összehangolt, magyar nyelven folytatott kutatómunkáról. A Sapientia EMTE beindulásának köszönhetően a kertészmérnöki (Marosvásárhelyi Műszaki és Humántudományok Kar), valamint környezetgazdálkodási és élelmiszeripari (Csíkszereda) mérnöki tagozatokon fiatal oktatók és hallgatók folytatnak kutatómunkát.

Csíkszeredában a Burgonyatermesztő és kutatóállomás munkatársai (Gálfi Nándor, György Erzsébet, Sztankovszky Attila, Karsai Zsófia, György Rozália) elsősorban a vetőmagburgonya termesztésének technológiáját tökéletesítik olyan sajátos termesztési feltételek közepette, melyek a Csíki-medencét és Gyergyó vidékét jellemzik, méltó folytatásaként annak a tudományos munkának, amelyet **Bedő Imre** tudományos főkutató több, mint 40 éven keresztül, nyugdíjba vonulásáig (2000-ig) végzett és irányított. Az ő nevéhez fűződik a vetőmagburgonya termesztési technológiájának kidolgozása Hargita megyében, ő az, aki elsőként azonosította és tanulmányozta az országban a burgonya különösen veszélyes kártevőit, a *Dithylencus destructor* és a *Dithylencus dipsaci* fonalférgeket. Hozzájárult az országos vetőmagburgonya-termesztési program kidolgozásához. Szakmai tudását Hollandiában (1997-ben) és Kanadában (1998-ban) tökéletesítve, eredményeit több mint 50 tudományos dolgozatban tette közzé, hozzájárulva az agrárszakemberek továbbképzéséhez. Munkáját országos szinten értékelik és kitüntetik: 1974-ben megkapta a *Meritul Agricol* érdemrendet, 2008-ban Csíkszereda municípium *Pro Urbe*-díjjal tüntette ki, 2009-ben pedig Hargita Megye Tanácsa adott neki díszpolgári címet. Tagja a Romániai Kertészmérnökök Társaságának, alapító tagja a Romániai Burgonyatermesztők Föderációjának és a Pro Agricultura Hargitae Alapítványnak. Értékes és széleskörű szaktudásával, tapasztalatával aktívan részt vesz az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a KAB Agrártudományi szakbizottságának rendezvényein.

Új, nemesített burgonyafajták (pl. Ago, Catellyna, Rozana, Frumoasa, Siculus, Harghita, Eterna, Robusta, Tentant, Nativ, Amicii, Rozal) előállítójaként tarthatjuk számon **Gálfi Nándor** tudományos főkutatót, az intézmény jelenlegi igazgatóját, aki a zárt rendszerben történő burgonyatermesztés környezeti tényezőit – talaj, éghajlat, vízkészlet – tanulmányozza. Tökéletesítette az új, nemesített fajták elismerésének módszertanát is (Gálfi–György 2002; Gálfi–Karsai–Sztankovszky 2002;

Gálfi–Sztankovszki 2007). Több mint 45, hazai és külföldi szaklapokban megjelent tanulmány szerzője, tagja az Európai Burgonyakutató Szövetségnek (EAPR), valamint a Romániai Burgonyatermesztők Föderációjának (a Hargita megyei fiókszervezet alelnöke). Szakmai felkészültségét hazai és külföldi kurzusokon tökéletesítette (pl. Hollandia – IAC Wageningen: *The 26th international potato course: Production, storage and seed technology*, 1997). Doktori disszertációját 2003-ban védte meg a Kolozsvári Agrártudományi és Állatorvosi Egyetemen. 2011-től az MTA külső köztestületi tagja és a KAB Agrártudományi szakbizottságának tagja. Agrárszakértőként 2012–2014 között részt vesz egy Hargita megyében lebonyolítandó európai uniós projekt vezetésében, amely a mezőgazdasági termelés szerkezetváltását támogatja és segíti elő.

Sztankovszky Attila Géza okleveles kertészmérnök, a mezőgazdaság-tudományok doktora (2002 óta) szintén régi munkatársa a csíkszeredai Burgonyatermesztő és kutatóállomásnak (1982–2010 között) előbb kutatói, majd főkutatói és tudományos titkári beosztásban. Kutatási területe a tápanyagok hatásának tanulmányozása a vetőmagburgonya terméshozamára (Sztankovszky 2002), valamint a Hargita megyei éghajlat- és talajviszonyok hatása a vetőmagburgonya-termesztés eredményességére (Gálfi–Karsai–Sztankovszky 2002; Gálfi–Sztankovszky 2007). A Sapientia EMTE társoktatója a 2006–2007-es időszakban, ugyanakkor számos kertészeti szakelőadást tart gyakorló agrárszakemberek számára a megyei szaktanácsadó hivatal szervezésében. 2010–2012 között a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium munkatársa a növényi szaporítóanyag minőségét felügyelő központi laboratórium vezérigazgatójaként.

A magyar nyelvű agrár felsőoktatás beindulásával (kertészet, környezet- és élelmiszergazdaság, vidékfejlesztés) párhuzamosan a tudományos kutatómunka is szerves része lett az egyetemi oktatásnak. Lelkes, jól felkészült és szakmai tapasztalattal rendelkező oktatók biztosítják a tudásátadást.

Nyárádi Imre-István egyetemi adjunktus, a mezőgazdaság-tudományok doktora, a marosvásárhelyi Sapientia EMTE Műszaki és Humántudományok Kara Kertészmérnöki Tanszékének munkatársa. Kutatási területei: az integrált gyomszabályozás (Nyárádi 2005, 2006a, 2008, 2009, 2010), a fenntartható tápanyag-gazdálkodás (Nyárádi 2010), a termesztési tényezők szabályozása (Nyárádi 2004, 2005, 2006b, 2006c), illetve a gyógynövénytermesztés és a szántóföldi növénytermesztés alternatívái (pl. a bioetanol, a biodizel, a biomassa-előállítás, a zöldtrágya, a takarmány és a mézelőnövény). 2008-ban jelent meg a *Gyomnövények Erdélyben és ezek szabályozása* című könyve, ezen kívül társszerzője további két, az erdélyi magyar agrároktatás történetéről, illetve a növényvédőszer hatóanyagairól szóló könyvnek (Balog et al. 2008; Bálint–Balog–Nyárádi 2012). Az EME szakfolyóiratában, az *Acta Scientiarum Transylvanica – Agronomia* füzeteiben rendszeresen közli tudományos kutatásai eredményeit.

Az I. Erdélyi Kertész és Tájépítész Konferencián (Marosvásárhely, 2011. április 8–9.) munkatársaival együtt (név szerint: Pap Loránd-Lehel, Bartalis Hajnalka, Filep Rita, Lőrinczi Ágota, Horváth Eszter, Farkas Ágnes, Csedő Annamária, Szabó László Gy., Balogh Lajos) öt, angol nyelven is kiadott szakdolgozatot mutattak be. A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság konferenciáin (Pécs, 2008. október 16–18., Szeged, 2011. május 5–7.) munkatársaival együtt a Marosvásárhelyen és környezetében előforduló csicsókafajták beltartalmi jellemzőit ismertetik. Gyakorlati tanácsaival, tudomány-népszerűsítő cikkeivel, melyek az *Erdélyi Gazda* című folyóirat szinte minden számában jelen vannak, a gazdatársadalom különböző rétegei számára közvetít hasznos tudnivalókat, szakszerű ismereteket, alternatív gazdálkodási módokat.

Kutatásszervezőként két olyan pályázat lebonyolítását irányította (Eurotrans Alapítvány, Kolozsvár, 2008, 2009), amelyekben a kukoricatermesztés gazdaságosságát befolyásoló tényezők hatásmechanizmusait vizsgálták (gyomszabályozás, tápanyagellátás). Nyárádi Imre-István tevékenységével jelentős módon járult hozzá a Sapientia EMTE Kertészmérnöki Tagozatának akkreditálásához szükséges dokumentáció előkészítéséhez és egységes arculatba foglalásához, a tangazdaság és a gyógynövénykert létrehozásához, a szaklaboratórium kialakításához és felszerelésének folyamatos gazdagításához. Sikeres oktatói munkáját bizonyítják a hallgatók tudományos pályázatokban, tudományos diákköri konferenciákon való részvétele, valamint az irányítása alatt elkészült államvizsga-dolgozatok nagy aránya (2012 augusztusáig a végzetek 25,78%-a az ő irányításával írta meg szakdolgozatát). Több hazai és külföldi (Magyarország, Hollandia) tudományos és szakmai szervezet tagja.

Az agráriumhoz szorosan kapcsolódó és meghatározó tényező a meteorológia tudománya, amelynek kevés olyan jeles képviselője van Erdélyben, mint **Makkai Gergely**, akinek kutatásai a klimatológiára, az éghajlatváltozásra, az agrometeorológiára, valamint a vidékfejlesztésre és az ökológiai gazdálkodásra irányulnak (Makkai 2007a, 2007b, 2008). Hivatali beosztása mellett (ő az Országos Meteorológiai Hatóság vezérigazgató-helyettese) állandó oktatói tevékenységet fejt ki óraadó tanárként a Sapientia EMTE marosvásárhelyi karának kertészeti tanszékén és a Corvinus Egyetem nyárádszeredai kertészmérnöki távoktatási tagozatán. A hivatkozott időszakban számos tudomány-népszerűsítő előadását hallgathatták Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Csíkszeredában, Gyergyószárhegyen (Makkai 2013), Székelyudvarhelyen, Csíkfalván, Bálványoson. Tagja a KAB és az EMTE Agrártudományi, valamint a KAB Földrajztudományi szakbizottságának. A növénytermesztési és kertészeti tudományok doktora, mely fokozatot a gödöllői Szent István Egyetemen szerezte 2003-ban. Tudományos cikkeinek témái a környezetvédelem, a tájökológia (Makkai–Jakab 2004; Makkai–Fazakas–Kovrig 2004), a fenntartható fejlődés és a regionális klimatológia (Makkai 2004; Makkai–Imecs 2006).

Az ésszerű, fenntartható és az EU-ban versenyképes gazdálkodáshoz elengedhetetlen azoknak az értékes talajtani kutatási eredményeknek és javaslatoknak a

felhasználása (Jakab–Kupán–Imre 2007), amelyeket **Jakab Sámuel** professzor gazdag életpályája és munkássága során mint az erdélyi magyar geográfia korifeusa, a talajtani gyakorlat legjobb képviselője biztosít a gazdálkodók számára. Fáradhatatlan irányítója és oktatója a Corvinus Egyetem nyárádszeredai kihelyezett tagozatának. Az éghajlati változásoknak a talajok vízháztartására gyakorolt hatásait tanulmányozza Pásztohy Zoltán geológus, aki a Csíki medencében végzett kutatásai alapján szakszerű gyakorlati megoldásokat fogalmaz meg (Pásztohy 2013).

A természetlen csíki talajok termővé tételéről értekezik doktori disszertációjában **Máthé Emma** agrármérnök (Máthé 2009), a Székelyföldi Biokultúra Egyesület elnöke, a KAB Agrártudományi szaktanácsadójának titkára, az EME tagja. Az agrárkamara szaktanácsadójaként 14 éven keresztül a felnőttképzésben fejt ki oktatói tevékenységet. 2010-től a Kárpát-medencei Öko Föderáció tagja.

A gyógynövények termesztése lehetséges alternatívaként is felfogható a fenntartható gazdálkodásban. **Csedő Károly** gyógyszerész professzor, a MOGYE konzultáns kutatóprofesszora, a Román Orvostudományi Akadémia tagja, doktorátusvezető fáradhatatlanul és nagy lelkesedéssel kitart oktató- és kutatómunkája mellett, létrehozva a Sapientia EMTE csíkszeredai Kájoni János gyógynövénykertjét (2001–2005 között alapító igazgató). Munkája elismerésül 2004-ben *professor excellence*, majd 2005-ben *professor emeritus* címmel jutalmazták. 2007-től az MTA KAB tagja, és ugyanekkor kezdi meg a kármelita szerzetesrend kolostorkertjének (gyógynövénykertjének) irányítását. Főbb kutatási területei: a védett növények (*Gentiana lutea*, *Angelica arhangolica*) termesztési lehetőségei, a Dél-Hargita és a Csomád hegységcsoport gyógy- és fűszernövényeinek felmérése és hatóanyag-tartalmának meghatározása, az EU követelményeinek megfelelő gyógynövényvédelem, -termesztés és értékesítés. Számos hazai és nemzetközi kutatási program aktív résztvevője.

A gyógynövények felleltározásával a Sóvidéken **Gub Jenő**, azok fitoterápiái felhasználásával **Péter Mária** és **Maczalik Ernő** foglalkozik. Gyümölcs- és dísznövény-termesztési kutatásainak eredményeit **Wagner István** több mint 200 tudományos kiadványban tette közzé, amelyek közül a legkiemelkedőbb *A rózsza a mítosztól a harmadik évezredig* című monográfiája (2002). A rózsanemesítés világszerte elismert szakértője, 46 új rózsafajtát állított elő, utolsóként a *Wagner's favourite* fajtát (2012).

Dísznövénytermesztésben figyelemre méltó tevékenységet fejtenek ki **Harmath Júlia**, **Kentelki Endre**, **Kardos Gizella**, **Kacsó Szilvia**, **Barabás Mihály**, **Mihálydeák Erzsébet** egyetemi oktatók. Szőlészet és borászat terén **Csávossy György** előadásai, közleményei a fiatal nemzedék szaktudását és felkészítését fáradhatatlanul szolgálják. A növénytermesztők számára útmutatóul szolgál a *Fitopatológiai szótár hét nyelven* című könyv, mely 2009-ben jelent meg Bartók Katalin, Manoiu Alexandru, Dănilă Doina és Bontea Vera szerkesztésében (Manoliu et al. 2009).

4. Az agrártudomány fontosabb intézményei

Az *Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) Agrártudományi Szakosztályának* megalakulása (2004. november 15.) óta fórumot biztosít a tudományos kutatások ismertetésének, helyet ad népszerűsítő előadásoknak, könyvbemutatóknak. Céljául tűzte ki a tudós előadók emlékének megőrzését, munkásságuk fontosságának ismertetését, amelyek megalapozták a mai tudományos kutatásokat. Tulajdonképpen tevékenységét az EME ezen szakosztálya 2005-ben kezdte el Jakab Sámuel elnök, Farkas Zoltán alelnök és Lázár László titkár vezetésével, amikor a Babeş–Bolyai Tudományegyetem újságírói kollégiumával közösen szervezett ülésen Farkas Zoltán alelnök bemutatta Csávossy György *Jó borok szép hazája: Erdély* című monográfiáját. Jakab Sámuel elnök a Magyar Tudomány Napja Erdélyben (MTNE) című rendezvénysorozat keretében tartott értékes és tartalmas előadást az erdélyi magyar felsőoktatás helyzetéről. 2007-ben az MTNE rendezvényen 18 szakdolgozatot mutattak be a gabonatermesztés (Balogh Adalbert, Orosz Ferenc), a területhasznosítás (Hajdu Zoltán és Jakab Sámuel) és a szennyvíziszap hasznosítási lehetőségei (Jakab András és Jakab Sámuel) témakörökben. Kovács Lóránt, Kentelky Endre és Fekete Albert a geryeszegi kastélykert állapotfelméréséről, Fekete Albert pedig a Zabolai Mikes kastélypark kerttörténeti jelentőségéről tartott előadást. A Felső-Háromszéken megtalálható meggytípusok vizsgálatáról Thiesz Rezső adjunktus és Daczó Levente értekezett. Az állattenyésztés szakterületén Tiboldi István a modern biotechnológiai eljárásokat, Sólyom Gizella a tejtermelés és a genetikai struktúra összefüggéseit, Ambrus Árpád a parazitózisok terjesztésének módozatait mutatta be. 2013. évi rendezvényei között az immár hagyományossá vált, népszerű előadássorozatra a Nyárádszeredai Kertésznapiak március 9-én került sor, ahol az érdeklődők szakmai előadásokon, termékbemutató vásáron, magbörzén vehettek részt. A Magyar Tudomány Napja Erdélyben IX. tudományos ülészakán 34 szerző 18 előadása az agrónia minden területét felölelte. Előadások hangzottak el a genetikailag módosított növényeknek az egészségre gyakorolt hatásairól, valamint a növényi mikroszaporításról és vírusmentesítésről (Bardócz Zsuzsanna és Tóth Endre Kristóf magyarországi meghívottak). Ezenkívül az érintett témák: a burgonya fitoftóra betegség, új parazitás betegség Erdélyben, a mezőgazdaságot érintő néhány éghajlati paraméter, folyóvizeink szennyezettség szintje, a parlagfű, a Hesdát-patak poluensterheltsége, a kutya és az ember kapcsolata, talajeróziós tanulmányok, a lengőborona energetikai modellezése, a tej hasznú szarvasmarha állományok szaporodásbiológiai gondozása.

A marosvásárhelyi **Sapientia EMTE** oktatóinak kutatási témái között megemlítjük továbbá a következőket: a talaj fizikai–mechanikai tulajdonságainak változásai az alapvető műveletek hatására (Pásztor Judit); a fajok közötti hibridizáció (Thiesz Rezső, Bandi Attila adjunktusok), új eljárások a növényházi hajtásban a

mikroklíma tényezőinek optimális szinten való tartására (Kentelky Zoltán, Thiesz Rezső, Rubács Balázs); a korai csemegekukorica termesztése (Orosz Ferenc adjunktus). Moldován Csaba (2008-ban PhD-hallgató a Bukaresti Agrártudományi Egyetemen) kutatási témája a különböző hormonkezelések és a lombtrágyázás hatásai a ribiszke termesztési eredményeire és a fásdugványok gyökeresedésére. A biogazdálkodás témakörében T. Veress Éva, Lőrincz Piroska, Albert Imre, Barazsuly Emil tartottak előadásokat, jelentettek meg publikációkat. A mezőgazdasági gépészet területén Lázár László tevékenységét említjük.

Az erdélyi magyar agrár jellegű tudományos életben elismerést érdemel az MTA első határon túli szervezete, a **Kolozsvári Akadémiai Bizottság** csíkszeredai székhelyű **Agrártudományi Szakbizottsága** és Tiboldi István elnök kiváló szervezői munkája, akinek vezetésével megalakulása óta (2008. március 28.) rendszeresen rangos szakmai fórumot, szervezeti keretet biztosít a tudományos kutatások eredményeinek közlésére, kerekasztal-megbeszélésekre, vitaindító előadások tartására olyan témákról, amelyek a vidék fejlesztését, illetve az EU-s felzárkózás sürgető gyakorlati problémáit érintik. A tudományszervezésben elsőrendű feladatának tekinti az egyetemes tudomány szolgálatát magyar nyelven. A KAB kezdeti 16 szakbizottsága közül sorrendben másodikként alakult meg az Agrártudományi Szakbizottság.

A szakbizottság tevékenységének egyik fontos területeként évente szervez tudományos konferenciát napjaink és vidékünk agráriumának aktuális megoldandó problémáit jelölve meg a rendezvények témájául. 2008. október 10-én a Magyar Tudomány Ünnepe keretében Csíkszeredában szervezett konferencia mottója *Tudomány az élhető Földért* volt. Csedő Károly és Tiboldi István elnökletével két szekcióban 17 előadás hangzott el, többek között a biotermelés előnyeiről és elismertetéséről (T. Veress Éva és Lőrincz Piroska egyetemi előadótanárok), a génmódosított szervezetekről Orbán Sándor, a gyógynövények termesztési lehetőségeiről a Csíki-medencében Csedő Károly professzor, a burgonya gumó- és szárrontó fonalférgéről Bedő Imre értekezett. Farkas Zoltán és Lázár László előadásaikban Péter Béla életéről és más neves botanikusok munkásságáról tartottak előadást. Sztankovszky Attila tudományos kutató a burgonyavetőmag szaporítási rendszerének fejlődését, Balázs Rudolf szaktanácsadó Hargita megye földalapjának hasznosítási szerkezetét ismertette. Török Jenő agrármérnök, a Hargita megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság vezetője a fenntartható mezőgazdaságról, Reman Domokos a nemzeti agrárstratégia EU-s integrálásáról, Kerekes Melinda és Kupán Edith a román mezőgazdaság versenyképességének esélyeiről tartottak előadást. Tiboldi István a hegyi tarka tejelő tehenészet nagysága és termelési szintje közötti összefüggéseket, Sólyom Gizella a géntartalékok megőrzésének jelentőségét, Ambrus Mátyás Árpád és Szabó Szilárd a Hargita megyében megjelent hódpopuláció környezetalakító hatását elemezte. Suba Kálmán a húsmarha tenyésztését mint alternatívát mutatta be, Orbán Miklós a műtrágyák hatását elemezte a herefüves keverékek termesztésében.

A konferencia szekcióüléseit megelőzően a résztvevők olyan rangos és színvonalas előadásokat hallgathattak, mint a *Géntechológia szerepvállalása a növény-nemesítésben* az MTA alelnökének, Dudits Dénes egyetemi tanárnak az előadásában, valamint *A genfi nagy hadronütköztető tudományos programja* Toró Tibornak, az MTA külső tagjának tolmácsolásában.

A 2009. március 19-én megszervezett *Mezőgazdaság, hogyan tovább? Közép-és hosszútávú stratégiák* című konferencia keretében Gálfi Nándor tudományos kutató a burgonyatermesztés jövőjéről, Antal Attila állatorvos a természetes gyepek jelentőségéről, Sólyom Gizella állattenyésztő mérnök a megye szarvasmarha-állományának genetikai feljavításáról, Ferenczy Ferenc az Udvarhelyi-medence zöld mezőgazdaságáról, az élhető vidékről tartott előadást. A 2009-es év második, szeptemberi konferenciájának, amelyet a Sapientia EMTE Műszaki és Társadalomtudományi Karával közösen tartottak, a meghívott vendégelőadója Németh Tamás professzor, az MTA főtitkára, valamint Pálmai Ottó agrármérnök. Témája a területrendezés, tagosítás és talajerő-gazdálkodás volt. Az előadásokat szakmai kerekasztal-megbeszélés követte, ahol a résztvevő szakemberek térségük megoldandó problémáit vitatták meg. A hegyvidéki takarmánytermesztés, takarmányozási alapelvek és a minőségi állati termelés problémakörében október 29-én 14 előadás hangzott el, amelyek az állattenyésztés aktuális gondjait elemezték, és megoldásokat kerestek a vidék mezőgazdasága versenyképességének növelésére. A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából megszervezett konferencia megnyitóján Seregi János, a gödöllői Szent István Egyetem tanára előadásában ismertette az állattenyésztés szerepét az élelmiszerláncban. Az Európai Élelmiszerlánc Parlament feladatait Ferenczy Ferenc állatorvos mutatta be, a szarvasmarha ágazat új nemesítési kihívásait Sólyom Gizella, a takarmányok hatásait és a takarmányozás alapelveit Tiboldi István ismertette. A Hargita megyei állattenyésztés perspektíváit Fekete Endre állattenyésztő mérnök vázolta, Varga Nagy László agrármérnök a silókukorica, lóhere és lucerna termesztésében Székelykeresztúr körzetében elért eredményeiről, tapasztalatairól beszámolva egyben gyakorlati tanácsokkal is szolgált az érdeklődők számára.

A hegy- és dombvidéki gyepek helyzetéről, feljavításáról Antal Attila és Orbán Miklós tartott előadást. Jakab Sámuel professzor Erdély talajtakarója mai arcúlatának kialakulását és az embernek az erre gyakorolt hatását mutatta be. A levéltrágyázás hatásáról Antal Lehel értekezett. Marosvásárhely és környéke gyomflóra-jegyzékének előkészítéséről Gál Katalin és Csergő Annamária számolt be. Lázár Csilla-Hanga és Sajgó Szilárd a plumpox vírus változékonyságának molekuláris vizsgálatát mutatta be.

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében 2010-ben a KAB Agrártudományi szakbizottsága az Alkalmazott Társadalomtudományok szakbizottsággal, valamint az EMTE csíkszeredai Műszaki és Társadalomtudományok Karával közösen szerveztek konferenciát november 6–12 között. A plenáris előadást Makkai Gergely tartotta *A jelenkori éghajlatváltozás és várható következményei*

címmel. Ezt követően az agrárszekcióban 14 előadás hangzott el a klímaváltozás, az árvízvédelem, az elsivatagosodás, a közép- és hosszútávú stratégiák témakörében, jeles hazai szakemberek előadásában (Török Jenő, Dávid Csaba, Darvas Ágnes, Darvas János, Pomjánék Béla, Bernád Zelma, Gálfi Nándor, Tiboldi István, Ambrus Mátyás Árpád, Szabó Szilárd). Albert Mátyás farkaslaki és Péter Zoltán siménfalvi polgármesterek a Nyikó-menti árvizek vélhető okairól és azok elhárításának tapasztalatairól számoltak be. Napjaink sokat vitatott, ellentétes véleményeket kiváltó és már elterjedt biotechnikai eljárása a génmódosítás, amelynek hatásairól, következményeiről Dudits Dénes kutatóprofesszor, az MTA alelnöke tartott értékes előadást.

Az Agrártudományi Szakbizottság és az Alkalmazott Társadalomtudományok Szakbizottság 2010. januári közös kerekasztal-megbeszélésének témája a tudományterületek együttműködése, a tudományos információáramlás. Javaslatok hangzottak el arra vonatkozóan, hogy a Tudomány Háza miként tudja a lehető legjobban szolgálni a régió tudós társadalmának összefogását, aktivizálását, a tudomány népszerűsítését, a tudomány művelőinek társadalmi szerepvállalását. A kölcsönös kommunikáció érdekében adatbázis is készült; az agrárium adatbázisába 75-en jelentkeztek be.

A júniusi, szintén közös kerekasztal-megbeszélés témája az agrárképzés volt. A meghívott személyek a megyei agrárintézmények vezetői, polgármesterek, tanfelügyelők, agrárvállalkozók, az agrárokztatás volt és aktuális képviselői, valamint az EMTE oktatói voltak. Tiboldi István bevezető előadása a témakör térségi áttekintésére irányult, Biró A. Zoltán pedig a térségi innováció szemszögéből közelítette meg a témát. Péter Zsuzsa bemutatta a térség agrár elitjének körében végzett felmérés adatait az agrárképzés helyzetéről, feladatairól. A résztvevők hozzászólásaikban értékes javaslatokat fogalmaztak meg, amelyek a Tudomány Háza *Agrárképzés minden szinten* című kiadványában jelentek meg (Ferenczy 2012). (A kötet szerzői: Antal Attila, Miklós Levente, Bedő Imre, Görbe Péter, Laczkó-Albert Elemér, Gergely András, Gálfi Nándor, Püsök László, Daczó Dénes, György Vilmos, Ferenczy Ferenc, Haschi András Péter, Bányász József, György Éva, Máthé Emma és Török Jenő.)

A székelyföldi agrárium – múlt, jelen és jövő témában szervezett szakmai konferencián 2012-ben az előadások nagy része a helyi alkalmazott kutatási eredmények bemutatására, a különböző területeken kipróbált és meghonosítandó technológiák ismertetésére irányult. Ez a konferencia az Agrártudományi Szakbizottság által szervezett 14 rendezvény (konferencia, kerekasztal-beszélgetés) szintézisének tekinthető, felmutatva a régió gazdasági, pénzügyi, társadalmi problémáit, a klímaváltozás okozta károkat, kitérési lehetőségeket keresve ezek megoldására.

Örvendetes, hogy az utóbbi időben a Sapia EMTE oktatói bekapcsolódtak a rendezvényekbe, bemutatják kutatási eredményeiket, amelyek nagyrészt mint alap kutatások a fenntartható mezőgazdasági termelésben hasznosíthatók. A tápanyag-mobilizáló baktériumok szerepéről Laslo Éva, a kémiai tudományok doktora,

a mikrobiális oltóanyagok hatásáról Mara Gyöngyvér adjunktus (a Bioprep kutatási projekt keretében), a Delftia-fajok mezőgazdasági szerepéről Tamás Éva, a kémiai tudományok doktora, a takarmányok összetételének a tejminőségre gyakorolt hatásáról Salamon Rozália Veronika, az élelmiszertudományok doktora tartottak előadásokat. A Magyar Tudomány Házának második, 2013-ban megjelent kiadványa, a *Víz-gazdálkodás a Székelyföldön* Biró A. Zoltán és Tiboldi István szerkesztésében a *Székelyföldi vízkészlet, vízgazdálkodás és a klímaváltozás* című szakmai kerekasztal-megbeszélés anyagát foglalja össze. A mezőgazdaság rendelkezésére álló vízkészlet és vízhasználatot illetően fontos tennivalókra, a vízkérdés megoldásához a széleskörű társadalmi összefogás szükségességére hívta fel a figyelmet Tiboldi István, a KAB Agrártudományi szakbizottságának elnöke (Tiboldi 2013).

Említést érdemel még Miklós Levente állatorvos, aki a **megyei Agrárkamara** állattenyésztési szaktanácsadójaként több mint két évtizede oktatja a felnőtt mezőgazdászokat, szaklapokban és a helyi sajtóban jelentet meg tudománynpszerűsítő írásokat.

5. Záró gondolatok

A felkérésemre beérkezett vélemények között hangsúlyozottan jelentkezik az igény egy szervezett, összehangolt kutatómunkára, a kutatómunka anyagi támogatásának biztosítására és a magyar nyelvű agrároktatás kiszélesítésére (állattenyésztés és állatorvosi, szántóföldi növénytermesztés). Ugyanúgy fontosnak tartják a minőségi középiskolai agrároktatás újraszervezését, gyakorlótelepek biztosítását, amelyek nélkül elképzelhetetlen a szakma oktatása és elsajátítása.

Az összefoglaló elkészítése során körvonalazódott helyzetkép véleményem szerint igazolja, hogy az agrár jellegű kutatások – minden nehézség és akadály ellenére – folytatódnak, igaz, lényegesen beszűkülve, hiszen a kutatóállomások az állami támogatások megvonása miatt alig tudnak igazi kutatómunkát folytatni, az állami egyetemeken pedig alig maradt magyar nyelvű oktató. A tudomány magyar nyelven való művelésére a szakemberek civil szervezetekbe tömörülve találtak közlési keretet, lehetőséget szakmai vitafórumok szervezésére és kapcsolatteremtésre (pl. Magyar Állatorvosok Világszervezete, Romániai Magyar Kertbarátok Társasága stb). Ezek mellett folytatódik a román szakkiadványokban való közlés is, illetve – főleg a fiatal kutatók körében – az angol nyelvű közlés a nemzetközi, egyetemes tudományos életbe való bekapcsolódás érdekében. A fiatal magyar nyelvű felsőoktatási intézményekben elsősorban olyan alap kutatások folynak, amelyekkel nemzetközi projektekben vesznek részt, tehát a kutatási témák összhangban vannak a hasonló külföldi kutatásokkal.

Tudományszervező szerepvállalásával dicséretes feladatot tölt be az MTA-KAB Agrártudományi szakbizottsága és az Erdélyi Múzeum-Egyesület, amelyek

együttműködést teremtenek az agráriummal kapcsolatban álló tudományokat művelő intézményekkel (a természettudományok, környezettudományok és élelmiszeripari tudományok terén). Jó példák erre a közösen szervezett események, az agrárstratégiák kidolgozásában való részvétel, a különböző kiadványok szerkesztése.

A tudományos kutatómunka irányvonalait illetően korunk aktuális problémáinak elemzése és a megoldások keresése képezi a jelen kutatási témáit, és várhatóan ezek kihangsúlyozódása, gyarapodása várható (olyan területeken, mint a biogazdálkodás, a klímaváltozás, a fenntartható mezőgazdaság, az ésszerű vízgazdálkodás, a vidékfejlesztés és az agrároktatás minden szintű fejlesztése), hiszen a szakmai tudás kulcsfontosságú a vidék felemelkedésében, versenyképessé tételében. Ehhez szükség van többek között az erdélyi agrárértelmiségi társadalom közös szervezésére, összefogására és összehangolt tevékenységére.

Hivatkozott szakirodalom

Ambrus Mátyás Árpád

2006 A romániai varjúfélék helmintózisai. In: Pék Lajos (szerk.): *A Szent István Egyetem Állatorvostudományi Karának 2005. évi tudományos diákköri konferenciájának összefoglalói*. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó, pp. 17.

Bálint János – Balog Adalbert – Nyárádi Imre-István

2012 *Amit a növényvédőszer hatóanyagokról tudni kell*. Marosvásárhely: University Press Kiadó.

Balog Adalbert – Bálint János – Kovács Lóránt – Kentelky Endre – Jakab Sámuel – Nyárádi Imre-István – Thiesz Rezső

2008 *Az erdélyi magyar agrár oktatás múltja, jelene és jövője*. Marosvásárhely: Niko Kiadó.

Bőjthe Pál

2003a A galléros páviánok jelbeszéde. **ÉLET ÉS TUDOMÁNY** 58:(28) pp. 884–886.

2003b Csapatfelépítés és rangsor a bóbítás csuklyásmajmokban. **MÚZEUMI FÜZETEK** 12: pp. 156–161.

2007 A főemlősök törzsfejlődésére vonatkozó elemek vizsgálata. In: Plugor Réka (szerk.): *VII. RODOSZ konferenciakötet*. Kolozsvár: RODOSZ Kiadó, pp. 199–203.

Cadar Daniel – Cságola Attila – Köbölkuti Lóránd Béla – Marina Spînu – Ungvári Attila – Czirják Gábor – Tuboly Tamás

2008a Implications of mice in the epidemiology of porcine circovirus type 2 (PCV2). **BULETINUL USAMV CN** 65: pp. 351.

Cadar Daniel – Crăciun Cristina – Cságola Attila – C. Mihali – Barbu-Tudoran Lucian – Spînu Marina – Köbölkuti Lóránd Béla – Miclăuş Viorel – Tuboly Tamás

2008b Studiu electronomicroscopic al infecției cu circovirusul porcin tip 2 (PCV2). **ANALELE SNBC** 13: pp. 171–177.

Ferenczy Ferenc

2012 Gondolatok: Agrárképzés minden szinten. In: Biró A. Zoltán – Tiboldi István (szerk.): *Agrárképzés minden szinten*. Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 57–58. (Magyar Tudomány Háza 1.)

- 2013 Gondolatok a „Székelyföldi vízkészlet, vízgazdálkodás és a klímaváltozás” című szakmai konferenciához. In: Biró A. Zoltán – Tiboldi István (szerk.): *Vízgazdálkodás a Székelyföldön*. Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 90–99.
- Gálfi Nándor – György Erzsébet
2002 Soiul de cartof TENTANT. *CARTOFUL ÎN ROMÂNIA* 12:(1) pp. 51–55.
- Gálfi Nándor – Sztankovszky Attila
2007 Producerea cartofului pentru sămânță în județul Harghita. *CARTOFUL ÎN ROMÂNIA* 17:(1) pp. 11–12.
- Gálfi Nándor – Karsai Zsafia – Sztankovszky Attila
2002 Tehnologia de cultură a cartofului de sămânță la SCDC Miercurea-Ciuc, în condițiile anului 2002. *CARTOFUL ÎN ROMÂNIA* 12:(4) pp. 53–59.
- Iacobiciu Ioan – Olariu Rareș – Boer Crenguța – Ștefănoiu Valeriu – Sikó Barabási Sándor – Dărăbuș Gheorghe – Morariu Sorin – Narcisa Rabdea – Zeca Ion
2002a Particularități epidemiologice ale hidatidozei cu *Echinococcus granulosus* larvae în jud. Ialomița. *REVISTA ROMÂNĂ DE PARAZITOLOGIE* 12:(1) pp. 12–17.
- Iacobiciu Ioan – Sikó Barabási Sándor – Olariu Rareș – Boer Crenguța – Ștefănoiu Valeriu – Dărăbuș Gheorghe – Morariu Sorin – Eufimia Angheliescu – Narcisa Rabdea – Carmen Ileana Chiselniță
2002b Aspecte epidemiologice și epizootologice ale hidatidozei cu *Echinococcus granulosus* în județul Mehedinți, România. *REVISTA ROMÂNĂ DE PARAZITOLOGIE* 2: pp. 11–20.
- Iacobiciu Ioan – Sikó Barabási Sándor – Olariu Rareș – Ștefănoiu Valeriu – Dărăbuș Gheorghe – Țirnea Livius – Narcisa Rabdea
2003 Județul Caraș-Severin, România, teritoriu cu endemie ridicată pentru hidatidoza umană. *REVISTA ROMÂNĂ DE PARAZITOLOGIE* 13:(1) pp. 27–31.
- Jakab Sámuel – Kupán Edith – Imre Attila
2007 A Nyárádmunte mezőgazdasága természeti adottságokhoz alkalmazkodó fejleszthetőségének fő irányvonalai. *MÚZEUMI FÜZETEK, ACTA SCIENTIARUM TRANSILVANICA: AGRONOMIA* 15: (2) pp. 5–19.
- Kelemen Attila – Sikó Barabási Sándor – Bandeanu István
2010 *Epidemiological situation of horse stocks in Romania between 2005 and 2010*. Intermediate Meeting of the World Equine Veterinary Association. Debrecen-Hortobágy, Hungary, May 28–29, II. http://www.mavsz.com/konferencia/20100528/the_epidemiological_situation_of_the_horse_stock_in_romania.pdf (Utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. március 27.)
- Köbölkuti Lóránd Béla – Boldizsar E. – Chiorean Remus
2005 Evaluarea comparativă a diferitelor metode de inactivare la *Staphylococcus aureus* și *Staphylococcus intermedius* în vederea obținerii unui lizat caracterizabil antigenic (A comparative evaluation of different inactivation methods in preparing 24 antigenic products from *S. Aureus* and *S. intermedius*. *Simpozionul Anual de Comunicări Științifice „Progrese și perspective în medicina veterinară”*, Volum de abstracte, Iași: U.S.A.M.V., pp. 45.
- Köbölkuti Lóránd Béla – Czirják Gábor – Cadar Daniel – Mihaela Niculae
2006 In vivo evaluation of therapeutic efficacy of some staphylococcal bacterins in recurrent superficial pyoderma. *BULETINUL UNIVERSITĂȚII DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ CLUJ-NAPOCA, SERIA MEDICINĂ VETERINARĂ* 63: pp. 462.

Köbölkuti Lóránd Béla – Köbölkuti Zoltán Attila – Czirják Gábor – Cadar Daniel – Mihaela Niculae – Ungvári Attila

2007 Unconventional immunostimulatory management of dogs parodontitis with autologous staphylococcal bacterine. **LUCRÁRI ȘTIINȚIFICE USAMVB TIMIȘOARA, MEDICINĂ VETERINARĂ 40:** pp. 156–159.

Köbölkuti Lóránd Béla – Czirják Gábor – Cadar Daniel – Ungvári Attila – Uricaru Andrei
2008a Incidence of Salmonella Arizonae IIIa strains in free living European adder (*Vipera berus* Linnaeus 1758). **BULETINUL UNIVERSITĂȚII DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ CLUJ-NAPOCA, SERIA MEDICINĂ VETERINARĂ 65:(1-2)** pp. 361.

Köbölkuti Lóránd Béla – Czirják Gábor – Cătoi Cornel – Tenk Miklós – Szakács Attila – Cadar Daniel – Ungvári Attila – Uricaru Andrei

2008b Multiple subcutaneous abscesses caused by *Edwardsiella tarda* in captive grass snake (*Natrix natrix*). **BULETINUL UNIVERSITĂȚII DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ CLUJ-NAPOCA, SERIA MEDICINĂ VETERINARĂ 65:(1-2)** pp. 358.

Köbölkuti Lóránd Béla – Czirják Gábor – Kelemen Attila – Szakács Attila – Ungvári Attila – Cadar Daniel

2008c Subcutaneous abscess due to *Pseudomonas aeruginosa* in captive asp viper (*Vipera aspis*). **BULETINUL UNIVERSITĂȚII DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ CLUJ-NAPOCA, SERIA MEDICINĂ VETERINARĂ 65:(1-2)** pp. 357.

Makkai Gergely

2004 *Az Erdélyi-mezőség aszályérzékenységeinek fejlődéstörténete*. GEO 2004 – Magyar Földtudományi Szakemberek VII. Világtalálkozója, Szeged, 2004. augusztus 28. – szeptember 2.

2007a A jégeső éghajlati jellemzői a Maros vízgyűjtőjének Erdélyi részein. **MÚZEUMI FÜZETEK, ACTA SCIENTIARUM TRANSILVANICA: AGRONOMIA 15:(2)** pp. 43–53.

2007b *Vidékfejlesztés*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó.

2008 *Ökológiai gazdálkodás*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó.

2013 *Erdély teremtett és alkotott értékeinek védelme*. In: Bárdos István, Abrudbányai Sándor (szerk.): *Szent György Lovagrend XVII. Nyári Egyeteme, Gyergyószárhegy. Gyergyószentmiklós: F&F Kiadó és Nyomda.*

Makkai Gergely – Fazakas Csaba – Kovrig Zoltán

2004 *Az erdő szerepe az Erdélyi-mezőség tájökölógiai egyensúlyvesztésében*. II. Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei. Szeged, 2004. szeptember 2–4. http://geography.hu/mfk2004/mfk2004/cikkek/makkai_fazakas_kovrig.pdf (Utolsó ellenőrzés dátuma: 2015. március 27.)

Makkai Gergely – Jakab Sámuel

2004 A víz szerepe az Erdélyi-mezőség tájökölógiai egyensúlyvesztésében. In: Füleki György (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében: Víz a tájban. V. tájtörténeti tudományos konferencia*. Gödöllő: Környezetkímélő Agrokémiaért Alapítvány.

Makkai Gergely – Imecs Zoltán

2006 *Meteorológia*. Kolozsvár: Presa Universitară Clujeană.

Manoliu Alexandru – Bartók Katalin – Dănilă Doina – Bontes Vera

2009 *Dicționar de fitopatologie în șapte limbi*. București: Editura Tehnică.

Máthé Emma

2009 *Cercetări privind metodologia de amenajare și redare în circuitul agricol a terenurilor neproductive din bazinul Ciucului*. Doktori disszertáció. Irányító: Emil Luca.

Nyárádi Imre-István

2004 Trágyázási módok és növényápolás a kukoricatermesztésben. **ERDÉLYI GAZDA 5**: pp. 13.

2005 Kevesebb területen több termés: másodvetés. **ERDÉLYI GAZDA 5**: pp. 11–12.

2006a Termésbefolyásoló tényező: a növénytűréség. **ERDÉLYI GAZDA 4**: pp. 8–9.

2006b A kukorica tápanyagellátása és gyomszabályozása közötti kölcsönhatás (The interaction between the furnishing of nutrients and weedcontrol of the corn). **MÚZEUMI FÜZETEK, ACTA SCIENTIARUM TRANSILVANICA: AGRONOMIA 14**:(2) pp. 41–50.

2006c Alakítsunk ki területeinken vetésforgót. **ERDÉLYI GAZDA 11**: pp. 6-8.

2008 *Gyomnövények Erdélyben és ezek szabályozása*. Marosvásárhely: University Press Kiadó.

2009 *Cercetări privind interrelația erbicidare-fertilizare la cultura porumbului (A gyomszabályozás és a tápanyagellátás közötti kölcsönhatások vizsgálata kukorica átlományban)*. Doktori disszertáció. Irányító: Rusu Mihai.

2010 A tápanyag-ellátás hatása a kukorica terméshozamára és gazdaságosságára (The effects of nutrients furnishing on maize yield and profitability). **MÚZEUMI FÜZETEK, ACTA SCIENTIARUM TRANSILVANICA: AGRONOMIA 17-18**:(2) pp. 53–70.

Pásztóhy Zoltán

2013 Éghajlati változások és a Csíki-medence talajainak vízháztartása. In: Biró A. Zoltán, Tiboldi István (szerk.): *Vízgazdálkodás a Székelyföldön*. Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 99–108.

Péterfi Lajos

2010 *Cercetări privind creșterea rasei Bălțată românească pentru producția de lapte în exploatații de diferite dimensiuni din ardealul județului Mureș*. Doktori disszertáció. Irányító: Mureșan Gheorghe.

Reman Domocos Gheorghe

2004 *Cercetări privind parametrii fenotipici și genetici ai producției de lapte la populația activă a rasei Bălțată românească din Transilvania*. Doktori disszertáció. Irányító: Gheorghe Georgescu.

Sikó Barabási Sándor

2011 *Echinococoză cu E.multilocularis în România. Cercetări privind etiologia, epidemiologia, diagnosticul și controlul bolii*. Doktori disszertáció. Irányító: Cozma Vasile.

Sikó Barabási Sándor – Sándor Zsombor

2007 Cestodozele intestinului subțire la vulpe (*Vulpes vulpes*) – cu referire specială la *Echinococcus multilocularis*. **REVISTA ROMÂNĂ DE PARAZITOLOGIE 17**: (Melléklet) pp. 167.

Sikó Barabási Sándor – Șeres Ștefania – László Béla – Bogolin Ioan – Rusu Ioan – Marosfői Levente – Biró István – Nagy István – Ceică Corneliu – Avram Eugen – Dulgheriu Petru – Balko Károly – Săvescu Andrei – Ciunt Ion – Enache Dorin – Cozma Vasile

2008 Structura endoparazitară a intestinului subțire la vulpea roșie (*Vulpes vulpes* L.) din estul Transilvaniei. **REVISTA ROMÂNĂ DE PARAZITOLOGIE 18**: (Melléklet) pp. 208–209.

- Sikó Barabási Sándor – Deplazes Peter – Cozma Vasile
2009 Az Echinococcus multilocularis előfordulása Romániában. **MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA – ÁLLATORVOS-TUDOMÁNYI AKADÉMIAI BESZÁMOLÓK 36:** pp. 10–11.
- Sikó Barabási Sándor – Deplazes Peter – Ceica Corneliu. – Tivadar Csaba – Bogolin Ioan – Popescu Simona – Cozma Vasile
2010 Echinococcus multilocularis in south-eastern Europe (Romania). **PARASITOLOGY RESEARCH 108:** pp. 1093–1097.
- Sikó Barabási Sándor – Marosfői Levente – Sikó Barabási Zsombor – Cozma Vasile
2011 Experimental infection with E. multilocularis in white laboratory mice. **SCIENTIA PARASITOLOGICA 12:**(2) pp. 67–75.
- Sikó Barabási Sándor – Marosfői Levente – Sikó Barabási Zsombor
2011 Natural alveolar echinococcosis with Echinococcus multilocularis in wild rodents. **SCIENTIA PARASITOLOGICA 12:**(1) pp. 11–21.
- Sólyom Gizella
2005 *Cercetări privind creșterea și exploatarea taurinelor în județul Harghita – căi și mijloace de optimizare.* Doktori disszertáció. Irányító: Velea Constantin.
- Suba Kálmán
2010 *Cercetări privind sistemul de ameliorare și tehnologia de exploatare a taurinelor în condițiile geoclimatice ale județului Mureș.* Doktori disszertáció. Irányító: Velea Constantin.
- Sztankovszky Attila
2002 *Cercetări privind sporirea eficienței îngrășămintelor la cultura cartofului pentru sămânță.* Doktori disszertáció. Irányító: Matei Berindei.
- Tiboldi István
2001 Biotehnologii moderne de reproducție. **JURNAL MEDICAL VETERINAR 40:** pp. 6–7.
2002 *Cercetări asupra factorilor biologici, tehnologici și manageriali care influențează calitatea materialului seminal congelat.* Doktori disszertáció. Irányító: Bogdan T. Alexandru.
2005 *Higiénikus tejtermelés a kisgazdaságban.* Csíkszereda: Pro Print, pp. 86.
2013 Az édesvíz a világ aranya? In: Biró A. Zoltán – Tiboldi István (szerk.): *Vízgazdálkodás a Székelyföldön.* Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 76–82.
- Tófalvi Melinda
2009 *Efectul biostimulator al unor extracte vegetale asupra dezvoltării familiilor de albine.* Doktori disszertáció. Irányító: Mărghitaș Liviu Alexandru.
- Turcu Bianca – Köbölkuti Lóránd Béla – Rindt Júlia Krisztina
2003 Mixed Clostridium perfringens and Escherichia coli infection in farm ostrich. **BULETINUL USAMV CN 60:** pp. 142.
- Wagner István
2002 *Trandafirul – de la mit la mileniul trei.* București: ArtLEX.

MŰSZAKI TUDOMÁNYOK

Automatizálás és számítástechnika – erdélyi magyar kutatók munkássága 2002–2013 között

MÁRTON LŐRINC

1. Automatizálás és számítástechnika a XXI. század első évtizedében

Az ezredfordulóra a XX. század második felében elvégzett kutatási és fejlesztési munka eredményei automatizálás és számítástechnika témakörökben a mindennapjaink részévé váltak. Erre a legjellemzőbb példák az internet elérhetősége egy átlagos háztartásban, valamint az ipari termelés átállása digitális, számítógépes irányítási rendszerekre. Talán a leglátványosabb eredmény az volt, hogy a számítástechnikai eszközök kezelése és használata a 2000-es évek elejére már nem csak a szakemberek kiváltsága, hiszen a társadalom jelentős része számítógép-felhasználóvá vált. Az emberek nemcsak a munkájukhoz, ügyintézéshez használják a számítógépet, hanem személyes kommunikációra, szórakozásra is.

Az iparban történt változások legalább ennyire látványosak. Itt is a számítógépes irányítási eszközök nagy arányú elterjedése volt a fejlődés alapja. Az olcsóbb árkategóriában elérhető digitális irányítási eszközök megbízhatósága is elérte az ipari elvárásoknak megfelelő szintet. Ez lehetővé tette a legtöbb ipari folyamat beágyazott rendszerekkel, folyamatirányító számítógépekkel történő irányítását. Az elvégzendő munkák jellege is megváltozott. A gyártósorok üzemeltetői képesek kell hogy legyenek ezen digitális eszközök működtetésére, alapfokú és alkalmazásfüggő számítógépes ismeretekkel kell hogy rendelkezzenek. A digitális vezérlés nemcsak a gyártósoroknak, hanem például a közlekedési eszközöknek (személygépkocsik, vízi és repülő járművek) is szerves részévé váltak, ezzel biztonságosabbá, kényelmesebbé téve a közlekedést.

Annak ellenére, hogy a digitális átállás az ezredfordulóra megtörtént, a kutatási és fejlesztési feladatok mennyisége nem változott, sőt, kijelenthető, hogy megnőtt. Nagy kihívást jelent az internetfelhasználók számának robbanásszerű növekedése. Ez elengedhetetlenül az adatforgalom növekedésével járt. Ugyanakkor e felhasználók igényei is megváltoztak a XXI. század első évtizedében: nem csak szöveget akarunk olvasni és képeket nézegetni az interneten, hanem például nagy felbontásban filmet nézni. Ezek az igények új hardvereszközök kifejlesztését teszik szükségessé, amelyek képesek megbirkózni nagy mennyiségű adat átvitelével. Mindemellett azt is figyelembe kell venni, hogy a kifejlesztett adatátviteli protokollok

nagy része abban az időben került kifejlesztésre, amikor a hálózati adatforgalom a mainak töredéke volt. Ennek megfelelően ezen protokollok továbbfejlesztése is szükséges. Egy másik, rendkívül kritikus probléma az adatbiztonság. Az internet alkalmazása on-line banki ügyintézésre, vásárlásra ugyancsak a mindennapok szerves részévé vált. Új, hálózatokon is hatékonyan működő, adatbiztonságot garantáló szoftverekre, algoritmusokra van szükség.

A korszerű jel- és képfeldolgozási módszerek nagy szerepet kaptak az orvostudományban is. A modern diagnosztikai, képalkotó eszközökkel begyűjtött eredmények feldolgozása, kiértékelése sok esetben meghaladja az orvosok kapacitását, szükségessé vált a mérések előkészítése, automatikus feldolgozása. Ez korszerű osztályozási, kép- és jelfeldolgozási módszerekkel valósítható meg.

A fenti áttekintés nem teljes körű, de rávilágít arra, hogy modern életvitelünk a számítástechnika és az automatizálás nélkül aligha volna lehetséges. A társadalmi és ipari fejlődés folyamatosan új kutatási feladatokat fogalmaz meg a számítástechnika és automatizálás témakörökben dolgozó kutatócsoportoknak, kutatóintézeteknek.

2. Az európai, romániai kutatási prioritások

A XXI. század első évtizedében az Amerikai Egyesült Államok megőrizte vezető szerepét a műszaki kutatásban. Az államilag támogatott kutatások mellett a nagyobb, információtechnológiával foglalkozó cégek is jelentős kutatócsoportokkal, kutatóbázisokkal rendelkeznek. Ugyanakkor tanúi voltunk a kínai műszaki tudományos élet látványos megerősödésének is. A vezető tudományos szaklapokban egyre több, kínai szerzők által megírt publikáció jelenik meg. Ez annak az eredménye, hogy Kína nemcsak gyártani szeretné a korszerű információtechnológiai eszközöket, hanem részt is kíván vállalni új számítástechnikai technológiák kifejlesztésében. Más ázsiai országok, mint például Dél-Korea, szintén jelentős eredményeket értek el az információtechnológiai kutatások terén. Japán megmaradt a robotirányításokkal kapcsolatos kutatások egyik legjelentősebb fellegrájának.

Az Európai Unióban dolgozó kutatócsoportoknak ennek megfelelően jelentős vetélytársakkal kell szembenéznük. Figyelembe kell venni, hogy a legnagyobb számítástechnikai cégek még mindig az Egyesült Államokban vannak, piacvezető, majdnem monopolhelyzetből diktálva a fejlődési irányvonalakat. Ez jellemző a processzorok, számítógéphardver-fejlesztések területére, vagy az operációs rendszerek fejlesztésére. Ugyanakkor a számítástechnika és automatizálás bizonyos területein, mint például a folyamatirányító számítógépek területén, az európai államoknak jelentős előnyük van; cél, hogy ezeken a területeken az előny megmaradjon.

Az Európai Unióban 2002 és 2013 között a kutatások finanszírozása az FP6 és FP7 Kutatási és Technológiafejlesztési Keretprogramokon keresztül történt.

A keretprogramok fő célkitűzései az európai ipar tudományos és technológiai bázisának erősítése, valamint nemzetközi versenyképességének ösztönzése volt. Az információtechnológia támogatása mindkét keretprogram jelentős része. Az FP6 keretprogramban az informatizált társadalom kihívásainak megfelelő kutatási prioritásokat fogalmaztak meg. Ilyenek például az adatbiztonság, az elektronikus kereskedelem, hatékony ember–számítógép interfészek fejlesztése. Ugyancsak prioritásként fogalmazódott meg az új, mobil és vezeték nélküli kommunikációs módszerek fejlesztése, korszerű szoftvertechnológiák kifejlesztése beágyazott és elosztott rendszerekre, komplex rendszerek irányítása, multiszenzor interfészek kifejlesztése virtuálisvalóság-rendszerekhez. Az automatizálás és számítástechnika területéhez kötődő kihívások fogalmazódnak meg megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos kutatásokban is. Támogatják a légi és űrközlekedéssel kapcsolatos kutatásokat, ideértve az európai Galileo navigációs rendszer kifejlesztését is.

A 2007–2013 között futó FP7 keretprogramban az információs és kommunikációs technológiákkal kapcsolatos kutatásoknak megmaradt a kiemelt szerepe. Alkalmazásukra lehetőségek széles skálája adódik, ideértve az egészségügyi ellátást, közlekedési rendszereket, valamint innovatív, interaktív szórakozási és tanulási rendszereket. Az információs és kommunikációs technológiában véghezvitt innováció segít a betegség megelőzésének és a kezelés biztonságának javításában. A kutatási területek közé tartoztak például a hálózati és szolgáltatási infrastruktúra stabilitása és biztonsága, valamint az elektronikai rendszerek és alkotórészeik működése és megbízhatósága.

Az energiarendszerek egyre nagyobb kihívásokkal kerültek szembe. Megfelelő és időszzerű megoldások kifejlesztésének sürgősségét igazolják a globális energiaigénynél tapasztalható növekvő trendek, a hagyományos olaj- és gáztartalékok véges volta, valamint az üvegházhatást okozó gáz kibocsátás drasztikus megfékezésének szükségessége. A kutatási területek: a megújuló villamos energia termelése, a megújuló fűtési és hűtési energiák, az intelligens energiahálózatok.

Új elem az FP7 keretprogram mérnöki kutatásokhoz tartozó részében a közlekedésnek mint külön prioritási ágazatnak a megjelenése. Közismert, hogy az európai autógyártásnak és az ezt kiszolgáló technológiáknak (például ipari robotika) világszinten is vezető szerepe van. Cél a fenntartható felszíni közlekedés támogatása, a közlekedés éghajlatváltozásra gyakorolt hatásának mérséklése, tiszta üzemű és biztonságos járművek, infrastruktúrák építése. Folytatódik a Galileo európai, globális műholdas navigációs rendszer támogatása.

Romániában a kutatásokat 2007-től a PN II (Planul Național II) program támogatta. A kutatási prioritásokat számítástechnika és automatizálás témakörökben hét alcsoportba osztották: elméleti informatika és számítógép-tudomány, e-kereskedelem és e-szolgáltatások, távközlési infrastruktúrák és technológiák, mesterséges intelligencia, robotika és automatizálás, biztonság informatikai rendszerekben, elosztott és beágyazott rendszerek, integrált mikro- és nanorendszerek.

Az erdélyi magyar kutatók munkájának is illeszkedni kellett az országos és nemzetközi trendekbe, az elvégzett kutatói munkára hatással voltak az országos és európai prioritások.

3. Az erdélyi magyar műszaki kutatások helyzete – automatizálás és számítástechnika

Az egyetemeken folyó sikeres kutatómunka előfeltétele, hogy az élvonalba tartozó diákok közül minél többen akadémiai, egyetemi kutatóközösségek tagjaivá váljanak, doktoranduszként folytassák a tanulányaikat. Erre Erdély minden nagyobb műszaki felsőoktatási intézményében lehetőség van mind az automatizálás, mind a számítástechnika területén.

Az ezredforduló utáni években a számítástechnikával foglalkozó cégek száma megnőtt, számos ilyen cég telepedett le Erdély nagyobb városaiban. Kolozsvár a számítástechnikával foglalkozó magáncégek egyik legjelentősebb romániai központjává vált. Ezek a cégek folyamatosan növelték az alkalmazottaik létszámát, a potenciális munkaerőt a diplomával rendelkező informatikusok mellett villamosmérnöki diplomával rendelkező szakemberek között is keresték. Számos esetben a magáncégek akár diplomával még nem rendelkező egyetemistákat is alkalmaznak rész munkaidőben. Ennek az egyenes következménye, hogy a tanulás mellett megnövekedett munkaterhelés miatt a diákok nem tudnak becsatlakozni az egyetemi oktatók mellé az egyetemeken folyó kutatómunkába. Így számos olyan diák, akinek meglenne a tudása, képessége a doktori fokozat megszerzéséhez, kikerül az akadémiai kutatásokból, programozóként kezdi meg karrierjét.

Emellett azon erdélyi magyar egyetemisták, akik doktori fokozatot kívántak szerezni, jellemzően külföldi doktori iskolákba iratkoztak be. A jelentős változás az 1992–2002-es időszakhoz képest az, hogy a kivándorlás már nem csak magyarországi egyetemek, kutatóintézetek felé irányul. Románia csatlakozása az Európai Unióhoz (2007. január 1.) lehetővé tette a doktori tanulmányok elvégzését akár neves nyugat-európai egyetemeken is. A külföldön doktoráltak közül kevesen tértek haza, külföldön folytatták tudományos karrierjüket.

Az elvándorlás okai egyrészt anyagi, másrészt szakmai jellegűek. A nyugat-európai doktoranduszi ösztöndíjak és az egyéb juttatások messze felülmúlják a romániai kutatói béreket. Az FP6 és FP7 projektek jelentős részét nyugat-európai egyetemek és kutatóintézetek nyerték meg, az európai kutatásfinanszírozás jelentős része ide csoportosult. Ennek oka, hogy 2002–2012 között a romániai kutatóközösség még nem érte el azt a színvonalat, hogy versenyképes legyen nyugat-európai viszonylatban. A nagyszámú kutatási projektet megnyerő kutatóintézeteknek, egyetemeknek folyamatosan doktoranduszokra és doktori fokozattal is rendelkező kutatókra van

szükségük ahhoz, hogy a bevállalt kutatási feladatokat el tudják végezni. A létrejövő kutatói állásokra általában számos jelentkező van a fejlődő országokból. Ugyanakkor a kisebb kulturális különbségek miatt számos kutatóintézet szívesebben alkalmaz munkaerőt kelet- és közép-európai országokból.

A külföldi kutatói ösztöndíjak ellensúlyozására Európai Unió finanszírozással elindult a POSDRU doktoranduszi és posztdoktori ösztöndíjprogram. Ez számos erdélyi magyar doktorandusznak is lehetőséget nyújtott, hogy itthon, Erdélyben szerezzék meg a doktori fokozatot, valamint a fokozat megszerzése után elindítsa tudományos karrierjét.

Romániában a kutatási feltételek is lemaradásban vannak a nyugat-európai egyetemekhez képest. A kutatólaboratóriumok felszereltsége, valamint a kutatásokat vezető professzorok szakmai elismertsége, tudományos munkássága jóval kiemelkedőbb a nyugat-európai egyetemeken.

Számos erdélyi magyar fiatalnak, akik a számítástechnika vagy automatizálás területén szeretnének doktori fokozatot szerezni, probléma, hogy Romániában kevés a magyar anyanyelvű doktorátusvezető. Ez ahhoz is vezetett, hogy a nagyobb, román állami műszaki egyetemeken kevés olyan kutatócsoport alakult ki, amelyekben jelentős a magyar kutatók aránya. Ez alól kivétel a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi karán működő Villamosmérnöki Tanszék, ahol megalakult egy magyar kutatókból álló, számítástechnikával és automatizálással foglalkozó kutatócsoport. A kutatócsoport viszonylag kis létszámmal működik a nagyobb állami egyetemeken dolgozó kutatócsoportokhoz képest; a Sapientia Egyetemen pedig még nem működik doktori iskola.

Az erdélyi kutatók átjárása magyarországi kutatóintézetekbe 2002 után is folytatódott. Számítástechnika és automatizálás témakörökben népszerű a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Csak az Irányítástechnika és Informatika Tanszéken 2002 és 2012 között négy erdélyi magyar szerzett doktori diplomát. Más tanszékeken is végeztek erdélyi származású doktoranduszok, mint például az Automatizálás és Alkalmazott Informatika Tanszéken. Az erdélyi magyar kutatók csatlakoztak a magyar állam által támogatott OTKA (Országos Tudományos Kutatói Alapprogramok) kutatási projektekhez mind számítástechnika, mind automatizálás témakörökben. Emellett posztdoktori munkát is folytattak magyarországi műszaki egyetemeken, például a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával. A Bolyai-ösztöndíjon felül a Magyar Tudományos Akadémia egyenes úton is támogatja a határon túli magyar kutatókat. Az Akadémia Domus ösztöndíjprogramja támogatja a határon túli magyar kutatók szakmai munkásságát, magyarországi tevékenységét, segítve bekapcsolódásukat a magyarországi tudományos életbe, akadémiai és egyetemi kutatásokba, magyarországi témavezetők és befogadó intézmények közreműködésével.

Fontos ismerkedési és találkozási lehetőségek az erdélyi és magyarországi villamosmérnöki és számítástechnikai témakörökben kutatók számára a tudományos

konferenciák. Az erdélyi kutatók rendszeresen részt vesznek a Magyarországon szervezett konferenciákon. Erdélyben évi rendszerességgel két tudományos konferenciát szerveznek meg, amelyekre hagyományosan ellátogatnak az automatizálás és számítástechnikával foglalkozó magyarországi kutatók. Ez első ilyen az EMT (Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság) által szervezett SzámOkt-ENELKO (Számítástechnika az Oktatásban – Energetika-Elektrotechnika) összevont konferenciák, melyeket minden évben más erdélyi városban szerveznek meg. A Temesvári Műszaki Egyetem az Óbudai Egyetemmel közösen évente megszervezi az SACI (International Symposium on Applied Computational Intelligence) konferenciát Temesváron, amelyre évente számos magyarországi kutató látogat el. Marosvásárhelyen a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Villamosmérnöki Tanszékén eddig három alkalommal került megszervezésre a MACRO (Recent Achievements in Mechatronics, Automation, Computer Science and Robotics) konferencia, amelyen ugyancsak részt vesznek magyarországi meghívottak, előadók.

Az egyetemeken dolgozó kutatók jelentős része oktatási tevékenységet is végez. Számos egyetemi alkalmazottnak túlórában is oktatási feladatokat kell vállalni. Ennek oka az oktatók viszonylag alacsony száma a megtartandó előadásokhoz, szemináriumokhoz és laborgyakorlatokhoz képest. A nagy oktatási terhelés sokszor a kutatói munka rovására megy.

Erdélyben magyar nyelven számítástechnika és automatizálás alapképzés 2001-ben indult a Sapientia Egyetem marosvásárhelyi karán. 2002 és 2012 között mesteri és doktori képzés még nem indult a Sapientia Egyetem műszaki szakjain, számos itt végzett diák más egyetemeken folytatta a tanulmányait MSc vagy PhD szinten, például a marosvásárhelyi Petru Maior Egyetemen vagy a Kolozsvári Műszaki Egyetemen.

A magyar nyelvű műszaki oktatás elindulása maga után vont az erdélyi magyar műszaki tudományos szakirodalom megjelenését. A Sapientia Egyetemhez köthető magyar nyelvű műszaki egyetemi kurzusok, monográfiák publikálását a Scientia Kiadó végzi. Megjelentek például irányítástechnikával (Márton L. 2009), rendszerelmélettel (Márton L. F. 2007), digitális elektronikával (Germán-Salló 2010), adatbázisokkal (Varga I. 2004), algoritmuselmélettel (Káta 2007), kriptográfiával (Márton Gy. 2008), webtechnológiákkal (Antal 2009), számítógépes grafikával (Kovács L. I. 2009) foglalkozó könyvek. A kurzusok, egyetemi jegyzetek mellett számos laboratóriumi útmutató, szemináriumi segédanyag is publikálásra került. Jelentős a nyomtatásban publikált könyvek mellett a magyar nyelvű elektronikus jegyzetek száma is a Sapientia Egyetem hálózatán.

Műszaki szakirodalmat kiad még a kolozsvári Ábel Kiadó; számítástechnika témakörben megemlítendőek itt Avornicului Mihály vonatkozó könyvei (l. például Avornicului 2010). Erdélyben lehetőség van még magyar nyelvű műszaki könyveket publikálni az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadójánál, illetve számítástechnikai témájú könyveket például a Kolozsvári Egyetemi Kiadónál.

4. Erdélyi magyar kutatók, kutatócsoportok

E fejezetben felsoroljuk az erdélyi műszaki felsőoktatási intézményekben dolgozó magyar anyanyelvű kutatócsoportokat, kutatókat. A fejezet követi a Sebestyén György által megírt, 1999–2001 közötti erdélyi magyar számítástechnikai tudományos munkásságról született könyvfejezet stílusát (Sebestyén-Pál 2002). Bemutatjuk a magyar kutatók, kutatócsoportok legfontosabb eredményeit, és hivatkozunk olyan publikációkra, amelyek a kutatási eredményeket tartalmazzák. A szakterület felmérése az egyetemek magyar vezetőinek személyes megkeresésével (e-mail) kezdődött. Azokról az egyetemi tanszékekről, karokról, amelyektől nem érkezett válasz, vagy csak részleges válasz érkezett, a magyar kutatók leltárát az egyetemek honlapján fellelhető információk alapján egészítettük ki, a publikációk felleléséhez továbbá alkalmaztuk a Google Scholar tudományos keresőt is.

4.1. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

A Sapientia Egyetemen a számítástechnika és automatizálás oktatásáért a marosvásárhelyi Villamosmérnöki Tanszék felel. Ennek megfelelően a Sapientia Egyetemnek az e területen kutatómunkát végző alkalmazottai is nagyrészt ennek a tanszéknek a tagjai. A Sapientia Egyetemen a műszaki oktatás elindulásával gyakorlatilag egy időben megkezdődött a kutatói munka az automatizálás és számítástechnika területén. A más egyetemekről áttársult oktatók áthozták saját kutatási témáikat, a fiatal oktatók megkezdték doktori tanulmányaikat, elindították tudományos karrierjüket. A Sapientia Egyetemen dolgozó fiatal oktatók a Kolozsvári Műszaki Egyetemre, a brassói Transilvania Egyetemre, a Budapesti Műszaki Egyetemre, a Babeş–Bolyai Egyetemre, valamint a Debreceni Tudományegyetemre iratkoztak be doktorálni. A kutatói munkát a Sapientia Egyetemet működtető alapítvány a KPI-n (Központi Pályázati Iroda) keresztül belső forrásokból is támogatta doktori ösztöndíjak, finanszírozott kutatási projektek, publikációs támogatás formájában.

Miután a Villamosmérnöki Tanszékről többen is megszerezték a doktori fokozatot, megalakult az ACFA (Automatizálás, Számítástechnika és Alkalmazott Fizika) kutatóközpont; az egyetem szenátusa 2008 decemberében hagyta jóvá a kutatóközpont működését. A csoportnak 19 tagja van, és 2009-től kezdődően a kutatóközpont egy saját folyóiratot is megjelentet, az *Acta Universitatis Sapientiae – Electrical and Mechanical Engineering* című lapot, melyet a kolozsvári Scientia Kiadó ad ki. A folyóirat szerkesztője Kelemen András.

Az ACFA kutatóközpont 2009–2013 között megjelent publikációinak a számát az alábbi táblázat foglalja össze:

Év	ISI-folyóirat	Más folyóirat	Könyvek, könyvfejezetek	Konferencia-kiadványokban megjelenő publikációk	Összesen
2013	2	3	0	38	43
2012	3	2	1	21	27
2011	5	7	8	9	29
2010	6	11	1	22	40
2009	3	10	2	25	40
Összesen	19	33	12	115	179

A kutatás a Villamosmérnöki Tanszéken öt nagyobb témakörbe csoportosult: jel- és képfeldolgozás, nem-konvencionális ipari technológiák, villamos hajtások és mechatronikai rendszerek irányítása, mesterséges intelligencia, valamint számítógépes hálózatokkal kapcsolatos kutatások.

Szilágyi Lászlónak és kutatócsoportjának munkássága mesterséges intelligenciai módszereket használ biológiai jelek és képek feldolgozására. Szilágyi László a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Irányítástechnika és Informatika Tanszékén szerezte meg doktori fokozatát, témavezetője Benyó Zoltán volt. A kutatócsoport többi tagja a Sapientia Egyetemről: Szilágyi Sándor Miklós, Iclánzean Dávid, Domokos József és Vajda Tamás.

Szilágyi László kutatói munkásságának elején EKG-jelek feldolgozásával foglalkozott, majd fuzzy osztályozási módszereket dolgozott ki és alkalmazott orvosi képek képfeldolgozására. Munkásságának egy részét Szilágyi L. 2009 foglalja össze. A monográfia három nagy témával foglalkozik: egyrészt a fuzzy logikát alkalmazó osztályozó algoritmusok elméletét egészíti ki egy hibrid osztályozási modellel; másrészt új képfeldolgozási eljárásokat vezet be, melyekben alkalmazást nyer a hibrid klaszterezési algoritmus; harmadrészt egy virtuális endoszkópmodell megalkotását és gyakorlati megvalósítását ismerteti a javasolt osztályozás és képfeldolgozás alapján. A hibrid klaszterezési modell egyesíti a hagyományos, fuzzy és lehetőségfüggvények alapján osztályozó algoritmusokat, bevezetve végtelen sok új algoritmust, melyet két súlyozási paraméter segítségével ér el. Különböző adathalmazokon végzett elemzések alapján a szerző javaslatot tesz az osztályozás ideális paramétereinek beállítására. A témában számos folyóiratcikk is született, lásd például Szilágyi L., Szilágyi S. M., Benyó B. 2010, Szilágyi et al. 2009. A kidolgozott fuzzy klaszterező eljárások számos alkalmazást nyertek az orvosi képfeldolgozásban, ilyenek pl. inhomogén intenzitású agyi MRI-felvételek kompenzálása és szegmentálása (l. Szilágyi L., Szilágyi S. M., Benyó B. 2012; Szilágyi L. et al. 2011), valamint az emberi kéz tisztaságának képfeldolgozáson alapuló vizsgálata egy, a kórházi fertőzések megelőzését szolgáló berendezéshez (l. pl. Haidegger et al. 2011b; Szilágyi et al. 2013). A kutatócsoport még tanulmányozta a protein szekvenciák számítógépes osztályozását (l. pl. Szilágyi L., Medvés, Szilágyi S. M. 2010). Domokos József kutatási témája a beszédtechnológia: folyamatos beszédfel-

ismerés, beszédszintézis, nyelvi erőforrások fejlesztése (Domokos, Todorean 2009). Domokos új, hangfeldolgozáson alapuló webes keresési módszert dolgozott ki, amely a román beszélt nyelv felismerésén alapszik (Domokos et al. 2013). Iclănzean Dávid mesterséges intelligenciái módszereken alapuló optimalizálási eljárásokkal foglalkozik; kutatási eredményeit tartalmazó publikáció például Iclănzean, Dumitrescu, Hirsbrunner 2009. Vajda Tamás emberi mozdulatok valós idejű felismerésével foglalkozik videószekvenciákban (l. pl. Vajda, Szatmári, Nedevschi 2007). Szilágyi Sándor Miklós kutatási területe a szívmodellezés, munkásságát egy monográfia foglalja össze (Szilágyi S. M. 2009). Ő jelenleg a Petru Maior Egyetemen dolgozik docensi beosztásban.

Alkalmazott beágyazott rendszerekkel foglalkozik Bakó László, Brassai Sándor Tihamér, Csernáth Géza. A kutatócsoport az újrakonfigurálható áramkörökre, illetve mikrovezérlőkre épülő, digitális áramkörökön megvalósított beágyazott rendszerek tervezésével, implementációjával és tesztelésével foglalkozik. Az érintett főbb témakörök a következők: neurális hálózatok kialakítása FPGA-áramkörökre épülő rendszerekben (CMAC, Spiking, RBF, Kohonen, fuzzy következtető rendszerek stb.); mobilis robot, quadrokopter vezérlések FPGA alapú beágyazott rendszerekkel; ugyanezek intelligens vezérlésének megvalósítása újrakonfigurálható áramkörökkel; FPGA-áramkörök működés közbeni részleges újrakonfigurálása; Linux alapú operációs rendszerek adaptálása beágyazott rendszerekre; rádiókommunikációs (WiFi, Bluetooth, LPRF) mikrorendszerek, átjátszóállomások tervezése. Bakó László spiking típusú mesterséges neurális hálózatok valós adathalmazokon alapuló tanításával foglalkozott, valamint ezen neuronhálózatok megvalósításával FPGA-áramkörökön (Bakó 2010). Brassai Sándor Tihamér a CMAC neurális hálózatok hardver megvalósítását vizsgálta, illetve ezeknek az alkalmazását mobilis robotok irányítására (Brassai, Bakó 2007; Brassai, Iantovics, Enăchescu 2012). Csernáth Géza kommunikációs protokollok, eszközök tervezésével és megvalósításával foglalkozott például élettani jelek hatékony átvitelére (Csernáth et al. 2008).

Az elektronikus alkatrészek és áramkörök folyamatos technológiai fejlődése lehetőséget nyújtott új generációs biológiai mérő- és jelfeldolgozó rendszerek kifejlesztésére. A kutatói tevékenység célja új biológiai mérés-technikai eljárások fejlesztése, a mérések feldolgozása korszerű jelfeldolgozási eszközökkel, EEG-jelek mérése és feldolgozása noninvazív technikákkal neuroprotézis típusú rendszerek vezérlése és szabályozása céljából. A kutatócsoport (NSRG – Neural System Research Group) állandó tagjai Márton László Ferenc, Losonczy Lajos, valamint Szabó László Zsolt. Márton László Ferenc a kutatómunka biológiai vonatkozású részeit (agykutatás) Somogyi Péter irányításával az Oxfordi Egyetemen végezte. Munkásságát számos rangos publikációban bemutatta (l. pl. Klausberger et al. 2003; Fuentealba et al. 2008). Szabó László kutatási témája a kalciumfelszabadulás tanulmányozása izomsejtekben, mikroszkópképek feldolgozása. A képek feldolgozására wavelet-transzformáción alapuló szűrési eljárásokat alkalmaz (vö. Szabó et al.

2010), kutatói munkáját közösen végzi a Debreceni Egyetem Fiziológiai Tanszékének tagjaival. Losonczi Lajos korábban beágyazott ipari rendszerek kommunikációjával foglalkozott (Losonczi, Székely 2009), 2011-től közösen Márton László Ferenc csapatával agy–számítógép interfészek kidolgozásával foglalkoznak (Losonczi et al. 2012).

Korszerű ipari technológiák témakörben kutatási munkát folytatnak Dávid László, Kelemen András, Kutasi Nimród, György Katalin, Papp Sándor. Két kutatási vonulat különíthető el. Villamos hajtásokkal, indukciós melegítéssel Kelemen András és Kutasi Nimród foglalkozik. Új szabályozási eljárásokat dolgoztak ki indukciós melegítőrendszerek modellezésére, szabályozására (Kelemen, Kutasi 2011). Kelemen András Lyapunov-technikákat, leíró-függvény analízist alkalmazott indukciós kemencék irányítási algoritmusainak kidolgozására, ezen algoritmusok analízisére (Kelemen, Kutasi 2007, 2009). Kutasi Nimród hibrid rendszerek elméletén alapuló modellezési eljárásokat, prediktív irányítási módszereket vezetett be indukciós gépek szabályozására (Kutasi, Kelemen, Imecs 2008). Kelemen András és Kutasi Nimród közös munkájának eredményeként egy szabadalmat jegyeztettek be más, német és romániai kutatókkal közösen (Rettenmaier et al. 2007).

A Sapientia Egyetemen számos villamosmérnök végez közös kutatásokat fizikusokkal. Ezen kutatások célja új technológiai eljárások kidolgozása. A fizikusok a folyamatok modellezésével, a technológiák kidolgozásával foglalkoznak, a mérnök kutatók kifejlesztik a technológiákhoz szükséges mérési és irányítási algoritmusokat, eszközöket. A Sapientia Egyetem Villamosmérnöki Tanszékén Biró Domokos, Filep Emőd, Kenéz Lajos és Jakab Farkas László fizikusok végeznek kutatómunkát. A kiemelt kutatási vonulat fémfelületek bevonása vékonyrétegekkel (Biró et al. 2011). György Katalin identifikációs eljárásokat dolgozott ki a vékonyrétegnövekedési folyamat paramétereinek meghatározására, megvalósította a folyamat adaptív és fuzzy szabályozását (György 2006). Papp Sándor Langmuir-szondás mérőrendszert dolgozott ki magnetronos porlasztó folyamatokra, illetve állapotbecslési algoritmust dolgozott ki ezekre a rendszerekre (Papp et al. 2011). Dávid László foglalkozott még elektronsugaras megmunkálási technológiák kidolgozásával (Duláu, Dávid 2007).

Mechatronikai rendszerek irányításával Márton Lőrinc foglalkozik (Lantos, Márton L. 2011). Márton Lőrinc a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Irányítástechnika és Informatika Tanszékén szerezte doktori fokozatát, témavezetője Lantos Béla volt. A doktori fokozat megszerzése után ugyanezen a tanszéken végez posztdoktori kutatásokat is. Súrlódásidentifikációs és súrlódás-kompenzálási algoritmusokat dolgozott ki mechatronikai és robotikai rendszerekre Márton és Lantos (Márton L., Lantos 2007, 2011). Vizsgálta a súrlódás és kotyogás típusú nemlinearitások hatását mechatronikai irányítási rendszerekre. Pályakövetést megvalósító irányítási algoritmusokat dolgozott ki alulirányított mechatronikai rendszerekre (Márton L. et al. 2008). 2010–2012 között a Német Űrkutatási Központ

(DLR) Robotika és Mechatronika Intézetében végzett kutatást a hibadiagnózis és hibatoleráns rendszerek területén, témavezetője Varga András volt (Márton Varga 2011), a kutatást a Humboldt Alapítvány Támogatta. Haller Piroskával (marosvásárhelyi Petru Maior Egyetem) és Budai Lászlóval közösen interneten kialakított robotirányítási rendszerekre predikciót alkalmazó pályagenerálási eljárásokat alakított ki (Haller, Márton L. 2009; Haller, Márton L., Budai 2007).

Ez utóbbi kutatási vonulatnak a folytatása egy számítógépes hálózatokon kialakított robotirányítási rendszerekkel foglalkozó kutatócsoport megalakulása. A kutatócsoport célja olyan irányítási algoritmusok, pályatervezési eljárások, valamint kommunikációs protokollok kidolgozása, amelyek alkalmazhatóak veszélyes környezetben dolgozó robotok távvezérlésére. A kidolgozott algoritmusoknak figyelembe kell venni a kommunikációs csatornák állapotát (hálózati késés, késés-változás, csomagvesztés), valamint azt a tényt, hogy a számítógépes hálózaton kialakított szabályozási hurokban emberi felhasználó is van.

4.2. A Kolozsvári Műszaki Egyetem

A Kolozsvári Műszaki Egyetemen a Villamos Hajtások és Robotok Tanszéken Imecs Mária vezetésével dolgozik egy nagyszámú magyar anyanyelvű egyetemi oktatót magába foglaló kutatócsoport. Imecs Mária kutatási témái a teljesítményelektronika, a villamos gépek tranziens folyamatai, a villamos léptetőmotorok és a mikroprocesszorok alkalmazásai. Munkásságának elismeréseként 2012-ben megkapta a Gábor Dénes-díjat. 2002 és 2012 között kutatásokat folytatott és vezetett többek között környezetbarát frekvenciainverterekkel meghajtott váltóáramú motorok témakörben, egyenáramú mikrohálózatok integrálásában és elosztott egyenáramú hálózatok ipari alkalmazásai témakörökben. Incze Jánossal és Szabó Csabával közösen vektorhajítást alkalmazó irányítási technikákat dolgoztak ki tandem konverterekkel táplált indukciós motorokra (Imecs et al. 2005). Új topológiákat dolgoztak ki szinuszos áramszűrésre indukciós motorokhoz (Imecs, Szabó, Incze 2004). Megvalósítottak egy gyors prototípustervezést alkalmazó moduláris szoftvercsomagot vektorhajításokhoz (Vásárhelyi et al. 2003). Incze János foglalkozott még váltóáramú motorokra alkalmazható pozíció- és sebességmérési eljárások kidolgozásával (Incze et al. 2005). Szabó Csaba kidolgozott egy új szabályozási módszert szinkronmotorokra (Szabó, Imecs, Incze 2007). Szász Csaba intelligens irányítási algoritmusokat dolgozott ki hibrid léptetőmotorokra (Szász 2007).

Számos erdélyi kutató, akik a mesteri tanulmányaikat Imecs Mária vezetésével a Kolozsvári Műszaki Egyetemen végezték, doktoranduszként az Aalborgi Egyetemen végeztek kutatómunkát, Remus Teodorescu kutatócsoportjában. Közös kutatási projekteken dolgoznak, számos közös publikációjuk is megjelent. Többen közülük jelenleg is az Aalborgi Egyetemen dolgoznak oktatóként vagy kutatóként. Séra Dezső vezérlési módszert javasolt a napelemek optimális energiatermelésének

eléréséhez (Séra et al. 2008). Vizsgálták a különböző, napelemekre kidolgozott teljesítményszabályozási stratégiák közötti analógiákat, azoknak hatékonyságát (Séra et al. 2013). Kerekes Tamás nagy hatékonyságú invertertopológiát dolgozott ki napelemekhez (Kerekes et al. 2011). Máthé László széles spektrumú modulációs technikát javasolt villamos gépek akusztikus spektrumának feljavításához (Máthé et al. 2012b). Török Lajos LED-es megvilágításhoz tervezett DC-DC konvertert, és megvalósította annak vezérlését (Török et al. 2011). Bede Loránd és Kopacz Csaba Kálmán-szűrőn alapuló hibatoleráns irányítási algoritmust dolgoztak ki állandó mágneses szinkronmotorokra (Máthé et al. 2012a).

A Villamos Motorok, Marketing és Management Tanszéken a mérnöki tudományokkal kapcsolatos kutatásokat Szabó Loránd vezeti. Szabó Loránd kutatási területe a változó reluktációjú motorok vezérlése, lineáris léptetőmotorok, valamint a hibadetektálás és hibadiagnosztika villamos hajtásokban. A kutatócsoport rangidős tagja Bíró Károly professor emeritus. Szabó Loránd megvalósított egy változó reluktanciájú motort hibatoleráns alkalmazásokhoz (Szabó, Ruba 2012). Dobai Jenő Barnával együtt wavelet-transzformáción alapuló rotorhiba-detektálási módszereket dolgozott ki (Szabó, Dobai, Bíró 2005). A kutatócsoport síkmozgású motort tervezett, és vizsgálta a működését (Szabó, Dobai, Füleki 2002). Magyarai György Karola vizsgálta az örvényáram-veszteségeket szinkrón motorokban (Magyarai et al. 2010). Mátyás Artúr egy hatfázisú, állandó mágnesű szinkronmotort alkalmazott teljesítményhajtásokhoz (Mátyás, Bíró, Fodorean 2012).

A Kolozsvári Műszaki Egyetem számítástechnikával foglalkozó rangidős oktatói és kutatói közül sokan Pusztai Kálmán vezetésével indították el tudományos karrierjüket. Sebestyén-Pál Gy. György egyik kutatási területe a rácsszámítás (GRID computing) (Sebestyén-Pál Gy. et al. 2008). A GRID-számítás a párhuzamos feldolgozás egy speciális típusa, amely hagyományos hálózat segítségével és összekapcsolt számítógépek segítségével történik. Foglalkozott még vezeték nélküli hálózatokkal, valós idejű kommunikációval internet alapú irányítási rendszerekben (Sebestyén-Pál Gy., Pusztai, Puklus 2004). Baruch Zoltán beágyazott rendszereket (újra konfigurálható digitális eszközök – FPGA, jelfeldolgozó processzorok) alkalmazott adatfeldolgozási problémák megoldására. FPGA alapú eszközt fejlesztett ki hálózati adatforgalom identifikációjára (Baruch et al. 2006). Cebuc Emil számítógép-hálózatok fejlesztésével, a hálózati szolgáltatások minőségének analizésével foglalkozott (Cebuc 2002). Somodi Zoltán vizsgálta az IPv6 protokollt alkalmazó hálózatok adatbiztonságát (Somodi 2006). Márton Kinga kutatási területe a digitális kriptográfia (Márton K., Suciú, Ignat 2010). Véletlenszám-generálási módszereket dolgozott ki kriptográfiai alkalmazásokhoz (Márton K., Suciú, Petricean 2011). Enyedi Szilárd kutatási területe a webtechnológiák és osztott rendszerek (Enyedi et al. 2007). Módszereket dolgozott ki vízerőműrendszerek felügyeletére és diagnosztizálására (Enyedi et al. 2006). Varga Róbert kutatási területe a képfeldolgozás, valós idejű objektumfelismerés képeken (Varga R. et al. 2012).

Automatizálás témakörben a Kolozsvári Műszaki Egyetemen kiemelkedő Dulf Éva munkássága. Főbb kutatási területe az izotópszeparációs folyamatok irányításának tervezése, analízise és megvalósítása. Ezen folyamatok irányítása különösen nehéz a nagy holtidő miatt (I. Dumitrache et al. 2012). Dulf Éva robusztos irányítási algoritmusokat dolgozott ki a ¹³C izotópszeparációs oszlopok automatizálásához (Dulf É.-H., Festila, Dulf F. 2009). Lendek Zsófia kiemelkedő eredményeket ért el TS fuzzy rendszerek analízisében és fuzzy állapotmegfigyelők tervezésében (Lendek et al. 2011b). Sokáig dolgozott Robert Babuska kutatócsoportjában a Delfti Egyetemen, számos közös publikációjuk jelent meg (Lendek, Babuska, Schutter 2011). A kidolgozott irányítási algoritmusokat alkalmazta például mechatronikai rendszerek irányítására (Lendek et al. 2011a). Foglalkozott még többek között elosztott Kálmán-szűrők alkalmazásával ipari folyamatok vezérlésére (Lendek, Babuska, Schutter 2008). Szeliczki Tibor indukciós melegítési folyamatokra dolgozott ki robusztos irányítási technikákat (Szelitzky, Inoan, Dumitrache 2011).

Mobilis robotok navigációjának problémakörével Tamás Levente, Majdik András és Szőke István foglalkoztak. Korszerű becslési eljárásokon alapuló szenzorfüziós algoritmusokat és sztereó képfeldolgozást alkalmazó módszereket dolgoztak ki mobilis robotok lokalizációjára (Tamás, Majdik, Lazea 2009). Markov-folyamatokon alapuló pályatervezési eljárásokat dolgoztak ki mobilis robotokra (Szőke et al. 2009); lézeres érzékelőket (LIDAR) és képfeldolgozást alkalmazó objektumkövetési módszereket dolgoztak ki (Tamás et al. 2010); lézeres távolságmérésen alapuló háromdimenziós térképkészítési módszereket fejlesztettek ki mobilis robotoknak (Tamás, Goron 2012). Alkalmazták a lézeres 3D képkalkoló eszközöket épületek belterének feltérképezéséhez (Tamás, Lazea 2013).

Távközlési rendszerekkel foglalkozó magyar munkaközösség a Kolozsvári Műszaki Egyetemen Polgár Zsolt, Varga Mihály és Kiss Zsuzsanna. Polgár Zsolt megoldásokat dolgozott ki kooperatív celluláris hálózatok kapcsolatainak hatékonyabbá tételére (Polgár et al. 2012). Varga Mihály rádiókommunikációt alkalmazó hálózatokban a szolgáltatás minőségét garantáló adatátviteli eljárásokat dolgozott ki (Varga M. et al. 2010). Kiss Zsuzsanna kutatási területe a hálózati kódolási eljárások és azoknak alkalmazásai (Kiss, Polgár, Giurgiu 2010).

A Kolozsvári Műszaki Egyetem Nagybányai Egyetemi Központjában Oniga István és Buchmann Attila magyar kutatók dolgoznak. Fő kutatási területük a bérgyazott rendszereken megvalósított neurális hálózatok, ezek optimalizálása, tanítása (Oniga et al. 2009). Oniga István még kutatásokat folytat robotizált távfelügyeleti rendszerek és ember–gép interfészek témakörökben is (Sütő, Oniga 2012).

4.3. A marosvásárhelyi Petru Maior Egyetem

Marosvásárhelyen a Petru Maior Egyetemen indult el először mérnökképzés. Villamosmérnöki kutatóintézet már az egyetemi oktatás előtt is létezett itt (ICPE –

marosvásárhelyi fiók). Ez sokat segített a sikeres mérnökképzés elindításában. A Sapientia Egyetem marosvásárhelyi karának indulásakor néhány, a Petru Maior Egyetemen dolgozó, magyar anyanyelvű egyetemi oktató az új egyetemen folytatta munkáját, de kijelenthető, hogy a Petru Maior Egyetemen is maradt egy jelentős számú magyar kutatócsoport.

Az egyetemen a magyar alkalmazottak kutatói munkásságában két jelentősebb kutatási irányzat jelenik meg: számítógépes hálózatok, valamint jelfeldolgozási módszerek és alkalmazásaik.

A számítógépes hálózatok témakörében végzett kutatások vezetője Haller Piroska. Ebben a kutatási témában protokollokat dolgoztak ki interneten történő videó- és hanginformáció-átvitelre (Haller 2003). Haller Piroska Genge Bélával közösen a számítógép-hálózatok biztonságával foglalkozik. Webszolgáltatásokhoz automatikus implementálási módszert dolgoztak ki biztonsági protokolloknak (Haller, Genge 2009). Genge Béla olaszországi kutatómunkája során (Security of the Citizen, Joint Research Centre kutatóintézet, Ispra) jelentős eredményeket ért el ipari hálózatok biztonsági protokolljainak tervezésében, analízisében (Genge et al. 2012). Vizsgálta a több protokollt alkalmazó hálózatok érzékenységet külső támadásokra (Genge és Siaterlis 2013). Iantovics Barna hibrid orvosi diagnosztikai rendszereket dolgozott ki, ami lehetővé teszi, hogy több, egymással kommunikáló ágens kooperáljon egy adott diagnosztikai feladat megoldásához (Iantovics 2008).

A jelfeldolgozás egyik fontos alkalmazási területe az orvosbiológiai jelek értelmezése, az orvosok segítése a diagnózis felállításában, a betegen végzett mérések feldolgozásában. Szalai János idő-frekvencia analízist alkalmazott EEG-jelek feldolgozására (Haller, Szalai 2008). Germán-Salló Zoltán nemlineáris szűrési módszereket, wavelet-transzformáción alapuló technikákat dolgozott ki EKG-jelek feldolgozására (Germán-Salló 2005). Lefkovits Szidónia Gábor-szűrőn alapuló képfeldolgozási módszerek témakörében végzett kutatómunkát (Lefkovits 2012).

Energetikai rendszerek automatizálásával és optimalizálásával kapcsolatos kutatásokba szintén bekapcsolódtak magyar egyetemi alkalmazottak. Dub László kutatási területe a rendszerek megbízhatósága és tesztelése. Dub, Sarchiz 2010 új analitikus módszereket javasol elektromos energiaelosztó hálózatok robusztos kiterjesztésére. Ágoston Katalin kutatási területe az elektromos jelenségek mérése és érzékelők fejlesztése irányítástechnikai alkalmazásokhoz. Ágoston 2010 egy elektromosteljesítmény-mérő és monitorizáló rendszer tervezését és megvalósítását mutatta be.

4.4. A brassói Transilvania Egyetem

A brassói Transilvania Egyetemen a villamosmérnöki kutatásokkal foglalkozó csoport vezetője Székely Gyula. Kutatási területe az alkalmazott elektronika, erőelektronika és a távközlési rendszerek. Székely Gyula 2009-től a Sapientia Erdélyi

Magyar Tudományegyetem munkatársa, de kapcsolatát a brassói egyetemmel nem vesztette el, doktorátusvezetőként segíti az itt folyó kutatómunkát. Kutatást végzett GSM-UMTS hálózatok optimalizálásában (Székely et al. 2008).

A kutatócsoport rangidős tagja, Sisak Ferenc fontos eredményeket ért el a flexibilis gyártósorok területén (Girbea, Suci, Sisak 2012). Kertész Csaba Zoltán fő kutatási területe a beágyazott rendszerek és ezek alkalmazása például radonkoncentráció mérésére (Kertész, Ogruțan, Székely 2008). Demeter Róbert kutatási területe a vezeték nélküli hálózatok, ZigBee típusú hálózatok és ezek alkalmazása például épületautomatizálásra (Demeter, Sárkány 2008). Kristály Domokos kutatási területe a webtechnológiák és videofelügyeleti rendszerek (Kristály, Sisak, Grigorescu 2009). Sárkány István foglalkozott képfeldolgozással, képmegjelenítéssel (Sárkány, Mărgineanu 2008). Túrós László kutatási területe a szünetmentes tápforrások szabályozása a minél nagyobb energiahatékonyság elérése érdekében (Turós, Csernăth 2011). Molnár László a telekommunikációs eszközök használatának analizálásával foglalkozik (Molnár, Székely 2012). Scheiber Ernő matematikus a brassói Transilvania egyetemen, számos munkájában alkalmazta a matematikát ménői feladatok megoldására, mint például az optimális irányítási feladatokra (Scheiber 2002). Lőrentz István foglalkozott a nagy komplexitású algoritmusok implementálásával energiahatékony, párhuzamos számítástechnikai architektúrákon (Lőrentz, Malița, Andonie 2010).

4.5. A Temesvári Műszaki Egyetem

A Temesvári Műszaki Egyetemen automatizálás és számítástechnika témakörökben kiemelt kutatási témák az intelligens irányítások és fuzzy rendszerek. A kutatócsoport vezetője Preitl István. Az egyetemnek szoros kapcsolata az Óbudai Egyetemmel, minden évben közösen szervezik meg Temesváron az SACI (International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics) konferenciát. Preitl István munkatársa, Radu Emil Precup, a Magyar Fuzzy Szövetség tiszteletbeli tagja.

Preitl István fő kutatási területe a fuzzy rendszereken alapuló irányítási algoritmusok (Preitl I. et al. 2010; Preitl I., Precup 2004). Eljárást dolgozott ki a klaszikus szimmetriamódszer fuzzy kiterjesztésére (Preitl I. et al. 2012c). Alkalmazta a fuzzy szabályozókat az ABS (Antilock Braking System) típusú rendszerek (Precup et al. 2012) és a háromtartályos rendszerek szabályozására (Precup et al. 2012d). A fuzzy szabályozók tervezésénél és hangolásánál a gravitációs keresés módszerét alkalmazta (Precup et al. 2012a), valamint a szimulált lehűtés módszerét (Precup et al. 2012b). Vizsgálta a fuzzy szabályozók stabilitását Lyapunov módszerét alkalmazva (Precup, Tomescu, Preitl I. 2009). Diszkrét rendszerekre alkalmazható iteratív hangoláson alapuló fuzzy szabályozó tervezést mutattak be a (Precup et al. 2013) dolgozatban.

Fuzzy irányítások mellett Preitl István klasszikus PID típusú szabályozók tervezésével is foglalkozott (Precup, Preitl I. 2006), kutatómunkát végzett robotikával kapcsolatos témakörökben (Pozna et al. 2009), valamint módszereket dolgozott ki az irányítástechnika oktatásához (Precup et al. 2011).

Gál Norbert a temesvári egyetem oktatója, ugyanitt szerezte meg a doktori fokozatát. Fő kutatási területe az orvosi képek feldolgozása fuzzy technikákat alkalmazva (Gál, Stoicu 2010), valamint az ipari hálózatok (Gál 2009).

Preitl Zsuzsa ugyancsak Temesváron kezdte tudományos karrierjét, majd a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen doktorált. Kutatást végzett az intelligens irányítási módszerek területén (Preitl I., Preitl Zs., Precup 2003); jelentős eredményeket ért el hibrid elektromos járművek irányításában (Preitl Zs., Bauer 2007) és a modell alapú irányítási módszerek témaköreiben (Preitl Zs. et al. 2004). Kovács Levente 2006-ig dolgozott a Temesvári Műszaki Egyetemen, azután a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen folytatta kutatói és oktatói munkáját. Fő kutatási témája a cukorbetegség inzulinszintjének szabályozása korszerű irányítási módszerek alkalmazásával (Kovács, Paláncz, Benyó Z. 2005). Ezenfelül foglalkozik még más, orvostudományi és orvosmérnöki problémákkal, mint például sebészrobotok távvezérlésével (Haidegger et al. 2011).

A temesvári egyetemen ugyancsak erős az energetikai rendszerek automatizálásával, az erőelektronikával foglalkozó vonal. Delesega Gyula foglalkozott az erős áramú rendszerek védelmével, kontaktusmodellekkel (Delesega 2004). Kilyéni István foglalkozott az akkumulátorok matematikai modellezésével, a kidolgozott modelleket alkalmazta az akkumulátorok felügyeleti rendszerének tervezéséhez (Aananie, Kilyéni 2011). Tatai Ildikó eredményeket ért el a girátorokon alapuló ellenőrzött energiaátvitelben (Tatai 2011). Simó Attila foglalkozott a neurális hálózatokon alapuló villamosenergia-fogyasztás előrejelzésével (Jigoria-Oprea et al. 2009).

4.6. A Nagyváradai és Nagyszebeni Egyetemek

A Nagyváradai Egyetem Villamosmérnöki és Számítástechnika Karán folytatnak számítástechnikával és automatizálással kapcsolatos kutatómunkát. A számítástechnikával kapcsolatos kutatások rangidős professzora Vári-Kakas István. Kutatásait közösen végzi Poszet Ottóval. Vizsgálták az elektronikus fizetési rendszerek biztonságát (Poszet, Ignat 2002), protokollt dolgoztak ki elektronikus fizetésre (Poszet, Vári-Kakas 2005). Vizsgálták az újrakonfigurálható és beágyazott rendszerek gyorsítótárjainak hatékonyságát (Novac et al. 2002). Szilágyi Szabolcs kutatási területe a számítógépes hálózatok, ad-hoc hálózatok, adatfolyam-szabályozó algoritmusok (Szilágyi, Almási 2012). Győrödi Róbert kutatási területe a számítógépes hálózatok biztonsága, adatbányászat (Győrödi 2003).

Automatizálás és robotika témakörökben is számos magyar anyanyelvű kutató dolgozik Nagyváradon. Barabás Tibor főbb kutatási területe a robotika és a flexibilis

gyártósorok, gyártásautomatizálási protokollok. Vesselényi Tibor fuzzy rendszereket alkalmaz érzékelők jeleinek feldolgozására, irányítási feladatok megoldására (Vesselényi et al. 2007). Nagy Zoltán Tamás irányítási algoritmusok valós idejű implementálásával, ipari irányítástechnikával foglalkozott (Nagy, Dale, Bara 2010). Kövendi Zoltán vizsgálta az ipari robotok kinematikáját (Kövendi, Matica, Duysinx 2009). Gacsádi Sándor Celluláris Neurális Hálózatokat (CNN) alkalmaz képfeldolgozásra, mobilis robotok pályatervezésére akadályok jelenlétében (Gacsádi, Maghiar, Tiponut 2002). Nagy István eredményeket ért el elektromos- és hőfolyamatok modellezésében (Nagy et al. 2008).

Gellért Árpád a nagyszebeni Lucian Blaga Egyetem magyar anyanyelvű alkalmazottja, számítástechnika területén végez kutatási munkát (Gellért 2008). Kutatási területei a számítógépes architektúrák, mesterséges intelligencia, mintafelismerés, algoritmuselmélet és számítógépes algoritmusok analízise. Multikritériumú optimalizálási technikákat alkalmaz szuperskalár architektúrák tervezéséhez (Gellért et al. 2012), emberi mozgásfelismerésre Markov-modell alapú predikciós eljárásokat dolgozott ki (Gellért, Vintan 2006). Új tervezési mintákat dolgozott ki predikciós algoritmusok szoftveres megvalósítására Gellért, Florea 2013.

5. Következtetések

Az előző fejezet és a hivatkozott szakirodalom alapján kijelenthető, hogy Erdély összes műszaki egyetemének villamosmérnöki tudományokhoz kapcsolódó karain, tanszékein a magyar anyanyelvű kutatók hozzájárulása az adott intézetek kutatási eredményeihez jelentős. Kiemelkedő kutatási eredményeket ért el Preitl István professzor a Temesvári Műszaki Egyetemen, publikációs listája alapján kijelenthető, hogy munkássága európai színvonalú. Imecs Mária professzor (Kolozsvári Műszaki Egyetem) kutatói munkáját 2012-ben Gábor Dénes-díjjal jutalmazták a Magyar Országgyűlésben.

A Kolozsvári Műszaki Egyetemen és a marosvásárhelyi műszaki egyetemeken (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Petru Maior Egyetem) viszonylag nagyszámú fiatal magyar kutató dolgozik, számos közülük jelentős tudományos eredményeket ért el. Ugyanakkor aggasztó, hogy a brassói, temesvári, nagyváradi műszaki egyetemeken alacsony a fiatal magyar anyanyelvű kutatók száma.

A felmérés időszakában jelentősen megnőtt az Erdélyben kiadott magyar nyelvű műszaki szakkönyvek száma. Ez elsősorban a Sapientia Alapítványhoz tartozó Scientia Kiadónak köszönhető. A magyar nyelvű monográfiák mellett megjelentek magyar nyelvű egyetemi kurzusok is számítástechnika és automatizálás témakörökben.

A magyar szaknyelv elterjedésében, erdélyi meghonosodásában fontos szerepe van annak, hogy az erdélyi műszaki konferenciákra (SzámOkt–ENELKO, SACI)

ellátogatnak magyarországi kutatók, egyetemi oktatók. Az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság által szervezett konferenciákon a kutatók általában magyar nyelven mutatják be munkásságukat.

A magyarországi és az erdélyi műszaki egyetemek között a kapcsolat jó. Ebben fontos szerepe van a Magyar Tudományos Akadémia Domus ösztöndíjprogramjának, amely támogatja, hogy a fiatal erdélyi kutatók magyarországi egyetemeken végezzenek kutatómunkát. Ugyanakkor viszonylag kevés erdélyi magyar kutatónak van kiforrott kapcsolata nyugat-európai egyetemekkel, kutatóintézetekkel. Ennek következtében a részvétel a nagyobb európai kutatási projekteken alacsony.

Magyar vonatkozásban a legfontosabb előrelépés talán az volt a felmérés időszakában, hogy a Sapientia Egyetemen elindult a magyar nyelvű műszaki felsőoktatás. Ennek hosszú távon nagy hatása lehet az erdélyi magyar műszaki kutatóintézetek, kutatócsoportok kialakulására.

Hivatkozott szakirodalom

Anania Aron, Kilyéni István

2011 A geometrical point of view over a battery mathematical model. **IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON COMPUTER AS A TOOL**. (Lisszabon, Portugália, 2011. április 27–29.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, 4 p.

Ágoston Katalin

2010 Acquisition system for power measurements and harmonics determination. **IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON AUTOMATION, QUALITY AND TESTING ROBOTICS**. (Kolozsvár, Románia, 2010. május. 28–30.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, 4 p.

Antal Margit

2009 *Java alapú webtechnológiák*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

Avornicului Mihály

2010 *Informatikai rendszerek tervezése, menedzsmentje*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.

Bakó László

2010 Real-time classification of datasets with hardware embedded neuromorphic neural networks. **BRIEFINGS IN BIOINFORMATICS** 11:(3) pp. 348–363.

Baruch Zoltán, Peculea Adrian, Suci Alin, Majó Zoltán

2006 FPGA-Based System for Network Flow Identification. **CONTROL ENGINEERING AND APPLIED INFORMATICS** 8:(4) pp. 52–57.

Biró Domokos, Jakab-Farkas László, Bolos Vasile, Strnad Gabriela, Vida-Simiti Ioan

2011 Effect of nitrogen concentration on microstructure and microhardness of nanostructured (Ti, Al, Si)N coatings developed by d.c. reactive magnetron sputtering. **JOURNAL OF OPTOELECTRONICS AND ADVANCED MATERIALS** 13:(7) pp. 859–865.

Brassai Sándor Tihamér, Bakó László

2007 Hardware implementation of CMAC type neural network on FPGA for command surface approximation. **ACTA POLYTECHNICA HUNGARICA** 4:(3) pp. 5–16.

- Brassai Sándor Tihamér, Iantovics Barna, Enăchescu Călin
2012 Optimization of Robotic Mobile Agent Navigation. *STUDIES IN INFORMATICS AND CONTROL* 21:(4) pp. 403–412.
- Cebuc Emil
2002 Network Infrastructure Development at Technical University of Cluj-Napoca. *FIRST ROEDUNET INTERNATIONAL CONFERENCE*. (Kolozsvár, Románia, 2002.) Mediamira Kiadó, Kolozsvár, pp. 51–55.
- Csernáth Géza, Szilágyi László, Fördös Gergely, Szilágyi Sándor Miklós
2008 A novel ECG telemetry and monitoring system based on Z-Wave communication. *30TH ANNUAL INTERNATIONAL CONFERENCE OF IEEE ENGINEERING IN MEDICINE AND BIOLOGY SOCIETY*. (Vancouver, 2008. augusztus 20–25.) Institute of Electrical and Electronics Engineers. pp. 2361–2364.
- Delesega Gyula
2004 Toroidal Contact Model: Computational Results
ELECTRIC POWER COMPONENTS AND SYSTEMS 32:(8) pp. 801–812.
- Demeter Robert, Sárkány István
2008 ZigBee Wireless Devices Sharing Over IP Network. *BULLETIN OF THE TRANSILVANIA UNIVERSITY OF BRASOV, SERIES I: ENGINEERING SCIENCES* 1:(50) pp. 323–326.
- Domokos József, Todorean Gavril
2009 Text Conditioning and Statistical Language Modeling. *ACTA UNIVERSITATIS SAPIENTIAE – ELECTRICAL AND MECHANICAL ENGINEERING* 1: pp. 187–197.
- Domokos József, Sándor László, Buza Ovidiu, Todorean Gavril
2013 Romanian Language Voice Browsing for Web Applications Using Grapheme Level Acoustic Modeling. *ADVANCED ENGINEERING FORUM* 8: pp. 29–36.
- Dub László, Dorin Sarchiz
2010 Power grids' robustness – oriented enlargement tools. *JOURNAL OF SUSTAINABLE ENERGY* 1:(2) pp. 1–5.
- Dulău Mircea, Dávid Laszló
2007 Modelling and Simulation of Electron's Trajectory inside of Electron Beam Gun
JOURNAL OF CONTROL ENGINEERING AND APPLIED INFORMATICS 9:(1) pp. 27–32.
- Dulf Éva-Henrietta, Festila Clement, Dulf Ferenc
2009 Monitoring and Control System of a Separation Column for 13C Enrichment by Cryogenic Distillation of Carbon Monoxide. *INTERNATIONAL JOURNAL OF MATHEMATICAL MODELS AND METHODS IN APPLIED SCIENCES* 3:(3) pp. 196–203.
- Dumitrache Dan Călin, Bart Schuttera, Huesmana Adrie, Dulf Éva-Henrietta
2012 Modeling, analysis, and simulation of a cryogenic distillation process for 13C isotope separation. *JOURNAL OF PROCESS CONTROL* 22:(4) pp. 798–808.
- Enyedi Szilárd, Miclea Liviu, Vălean Honoriu, Stoian Ioan, Todorean Gavril
2006 Management of a Multi Agent Society used for Monitoring and Diagnosis in a Hydroelectric Power Plant Chain. *IEEE CONFERENCE ON AUTOMATION, QUALITY AND TESTING, ROBOTICS*. (Kolozsvár, Románia, 2006. május 25–28.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 27–32.
- Enyedi Szilárd, Miclea Liviu, Hoka István, Popa Iulia, Gut Adrian
2007 *Web applications development with open-source tool*. Eikon, Kolozsvár.

- Fuentealba Pablo, Begum Rahima, Capogna Marco, Shozo Jinno, Márton László Ferenc, Csicsvári József, Thomson Alex, Somogyi Péter, Klausberger Thomas
2008 Cells Ivy. A Population of Nitric-Oxide-Producing, Slow-Spiking GABAergic Neurons and Their Involvement in Hippocampal Network Activity. *NEURON* **57**:(6) pp. 917–929.
- Gacsádi Sándor, Teodor Maghiar, Tiponut Virgil
2002 A CNN path planning for a mobile robot in an environment with obstacles. *IEEE WORKSHOP ON CELLULAR NEURAL NETWORKS AND THEIR APPLICATIONS*. (Frankfurt, Németország, 2002. július 22–24.) New Jersey, London, Singapúr, Hong Kong: World Scientific, pp. 188–194.
- Gál Norbert
2009 Remote Ethernet PLC Networking and Control. *17TH TELECOMMUNICATIONS FORUM – TELFOR*. (Szerbia, Belgrád, 2009. november 24–26.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 759–760.
- Gál Norbert, Stoicu-Tivadar Vasile
2010 XML as a cross-platform representation for medical imaging with fuzzy algorithms. *STUDIES IN HEALTH TECHNOLOGY AND INFORMATICS* **165**: pp. 83–87.
- Gellért Árpád
2008 *Beyond the Limits of Modern Processors*. Matrix Rom, Bucharest.
- Gellért Árpád, Vintan Lucian
2006 Person Movement Prediction Using Hidden Markov Models. *STUDIES IN INFORMATICS AND CONTROL* **15**:(1) pp. 17–30.
- Gellért Árpád, Florea Adrian
2013 Investigating a New Design Pattern for Efficient Implementation of Prediction Algorithms, *JOURNAL OF DIGITAL INFORMATION MANAGEMENT* **11**:(5) pp. 366–377.
- Gellért Árpád, Calborean Horia, Vintan Lucian, Florea Adrian
2012 Multi-Objective Optimizations for a Superscalar Architecture with Selective Value Prediction. *IET COMPUTERS & DIGITAL TECHNIQUES* **6**:(4) pp. 205–213.
- Genge Béla, Siaterlis Christos
2013 Analysis of the Effects of Distributed Denial-of-Service Attacks on MPLS Networks, *INTERNATIONAL JOURNAL OF CRITICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION* **6**: (2) pp. 87–95.
- Genge Béla, Siaterlis Christos, Fovino Igor, Masera Marcelo
2012 A cyber-physical experimentation environment for the security analysis of networked industrial control systems. *COMPUTERS & ELECTRICAL ENGINEERING* **38**:(5) pp. 1146–1161.
- Germán-Salló Zoltán
2005 Processing of ECG signals using wavelet analysis. *ACTA ELECTRO-TECHNICA* **46**:(3) pp. 135–140.
2010 *Digitális elektronika*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- Girbea Alina, Constantin Suciu, Sisak Ferenc
2012 An innovative and flexible architecture for industrial automation. *13TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON OPTIMIZATION OF ELECTRICAL AND ELECTRONIC EQUIPMENT*. (Brassó, Románia, 2012. május 24–26.) Transilvania University of Braşov, Brassó, pp. 1085–1092.

György Katalin

2006 Theoretical study about parameter identification of reactive sputtering process. **BULETINUL ȘTIINȚIFIC - UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR” 2:** pp. 109–116.

Györödi Róbert

2003 A comparative study of iterative algorithms in association rules mining. **STUDIES IN INFORMATICS AND CONTROL 12:**(3) pp. 205–215.

Haidegger Tamás, Kovács Levente, Preitl István, Precup Radu-Emil, Benyó Balázs, Benyó Zoltán

2011a Controller Design Solutions for Long Distance Telesurgical Applications. **INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 6:**(11) 24 p.

Haidegger Tamás, Nagy Melinda, Lehotsky Ákos, Szilágyi László

2011b Digital imaging for the education of proper surgical hand disinfection. **MEDICAL IMAGE COMPUTATION AND COMPUTER AIDED INTERVENTIONS, LNCS 6893:** pp. 619–626.

Haller Piroska

2003 Scalable Platform for Multimedia Group Communication. **STUDIA UNIV. BABEȘ-BOLYAI, INFORMATICA 48:**(1) pp. 55–64.

Haller Piroska, Genge Béla

2009 Middleware for Automated Implementation of Security Protocols. **LECTURE NOTES IN COMPUTER SCIENCE 5554:** pp. 476–490.

Haller Piroska, Márton Lőrinc

2009 Prediction and Congestion Control Algorithm for Networked Motion Tracking. **CONTROL ENGINEERING PRACTICE 17:**(11) pp. 1265–1272.

Haller Piroska, Márton Lőrinc, Budai László

2007 Adaptive Transfer Protocol for Networked Motion Tracking. **IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTELLIGENT COMPUTER COMMUNICATION AND PROCESSING.** (Kolozsvár, Románia, 2007. szeptember 6–8.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 163–169.

Haller Piroska, Szalai János

2008 Specific Movement Detection in EEG Signal Using Time-Frequency Analysis. **CONFERENCE ON COMPLEXITY AND INTELLIGENCE OF THE ARTIFICIAL AND NATURAL COMPLEX SYSTEMS, MEDICAL APPLICATIONS OF THE COMPLEX SYSTEMS, BIOMEDICAL COMPUTING.** (Marosvásárhely, Románia, 2008. november 8–10.) Los Alamitos, IEEE Computer Society, pp. 209–215.

Iantovics Barna Laszlo

2008 Agent based medical diagnosis systems. **COMPUTING AND INFORMATICS 27:** pp. 593–625.

Iclănzan Dávid, Dumitrescu Dumitru, Hirsbrunner Beat

2009 Correlation guided model building. **11TH ANNUAL CONFERENCE ON GENETIC AND EVOLUTIONARY COMPUTATION.** (Montréal, Kanada, 2009. július 8–12.) ACM, New York, pp. 421–428.

Imecs Mária, Szabó Csaba, Incze János

2004 New topology for sine-wave current filtering of induction motor drives fed by tandem frequency converter. **ACTA ELECTROTEHNICA 44:**(3) pp. 145–150.

Imecs Mária, Trzynadlowski Andrzej, Incze János, Szabó Csaba

2005 Vector control schemes for Tandem-converter fed induction motor drives. **IEEE TRANSACTIONS ON POWER ELECTRONICS 20:**(2) pp. 493–501.

- Incze János, Szabó Csaba, Imecs Mária, Mátis István, Szőke Enikő
2005 Computer Controlled Up-to-Date Experimental Equipment for AC Drive Development. **6TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF HUNGARIAN RESEARCHERS ON COMPUTATIONAL INTELLIGENCE**. (Budapest, Magyarország, 2005. november 18–19.) Budapest Tech., Budapest, pp. 355–365.
- Jigoria-Oprea Dan, Bucur Lustrea, Kilyéni István, Bărbulescu Constantin, Kilyéni Annamária, Simó Attila
2009 Daily load forecasting using recursive artificial neural network vs. classic forecasting approaches. **5TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON APPLIED COMPUTATIONAL INTELLIGENCE AND INFORMATICS**. (Temesvár, Románia, 2009. május 28–29.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 487–490.
- Kátai Zoltán
2007 *Algoritmusok felülnézetből*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- Kelemen András, Kutasi Nimród
2007 Describing function analysis of a voltage-source induction-heating inverter with pulse amplitude modulation. **ACTA ELECTROTEHNICA** 48:(3) pp. 223–229.
2009 Lyapunov-Based Frequency-Shift Power Control of Induction-Heating Converters with Hybrid Resonant Load. **ACTA UNIVERSITATIS SAPIENTIAE – ELECTRICAL AND MECHANICAL ENGINEERING** 1: pp. 41–52.
2011 Modeling and analysis of the induction-heating converters. In: Stanislaw Grundas (szerk.): *Advances in Induction and Microwave Heating of Mineral and Organic Materials*. **INTECH**, Rijeka, pp. 49–77.
- Kerekes Tamás, Remus Teodorescu, Pedro Rodriguez, Gerardo Vazquez, Emiliano Aldabas
2011 A new high-efficiency single-phase transformerless PV inverter topology. **IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL ELECTRONICS** 58:(1) pp. 184–191.
- Kertész Csaba Zoltán, Ogrușan Petre, Székely Gyula
2008 Embedded System with Atmega16 for Measuring Radon Concentration. **BULETINUL UNIVERSITĂȚII TRANSILVANIA**: pp. 203–208.
- Kiss Zsuzsa, Polgár Zsolt, Giurgiu Mircea
2010 Genetic Algorithms for Network Coding Optimization. **ACTA TECHNICA NAPOCENSIS, ELECTRONICS AND TELECOMMUNICATIONS** 51:(4) pp. 51–56.
- Klausberger Thomas, Peter Magill, Márton László Ferenc, David Roberts, Philip M. Cobden, Buzsáki György, Somogyi Péter
2003 Brain-state- and cell-type-specific firing of hippocampal interneurons in vivo. **NATURE** 421: pp. 844–848.
- Kovács Lehel István
2009 *Számítógépes grafika*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- Kovács Levente, Paláncz Béla, Benyó Zoltán
2005 Classical and modern control strategies in glucose-insulin stabilization. **16TH IFAC WORLD CONGRESS**. (Prága, Lengyelország, 2005. május 3–8.) International Federation of Automatic Control, pp. 2138–2138.
- Kövendi Zoltán, Liliana Marilena Matica, Pierre Duysinx
2009 Denavit – Hartenberg Convention Applied to Cinematic Analyze for Sesarm Lynxmotion SSC-32 Industrial Robot. **JOURNAL OF COMPUTER SCIENCE & CONTROL SYSTEMS** 2:(2) pp. 103–106.
- Kristály Domokos, Sisak Ferenc, Grigorescu Marius
2009 Designing the architecture of a scalable video surveillance system. **20TH INTERNATIONAL DAAAM SYMPOSIUM**: pp. 1677–1678.

- Kutasi Nimród, Kelemen András, Imecs Mária
2008 Vector control of induction motor drives with predictive current controller. **IEEE 6TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON COMPUTATIONAL CYBERNETICS**. (Stará Lesná, Szlovákia, 2008. november 27–29.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 21–26.
- Lantos Béla, Márton Lőrinc
2011 *Nonlinear Control of Vehicles and Robots. (Advances in Industrial Control)*. Springer, Berlin–London.
- Lefkovits Szidónia
2012 Novel Gabor Filter-based Patch Descriptor. **10TH JUBILEE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON INTELLIGENT SYSTEMS AND INFORMATICS**. (Szabadka, Szerbia, 2012. szeptember 20–22.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 373–378.
- Lendek Zsófia, Robert Babuska, Bart De Schutter
2008 Distributed Kalman Filtering for Cascaded Systems. **ENGINEERING APPLICATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 21:(3)** pp. 457–469.
2011 Sequential stability analysis and observer design for distributed TS fuzzy systems. **FUZZY SETS AND SYSTEMS 174:(1)** pp. 1–30.
- Lendek Zsófia, Andreu Berna, Jose Guzman-Gimenez, Antonio Sala, Pedro Garcia
2011a Application of Takagi-Sugeno observers for state estimation in a quadrotor. **50TH IEEE CONFERENCE ON DECISION AND CONTROL AND EUROPEAN CONTROL CONFERENCE**. (Orlando, Amerikai Egyesült Államok, 2011. december 11–15.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 7530–7535.
- Lendek Zsófia, Thierry Marie Guerra, Robert Babuska, Bart De Schutter
2011b *Stability Analysis and Nonlinear Observer Design using Takagi-Sugeno Fuzzy Models. (Studies in Fuzzyness and Soft Computing)*. Springer, Berlin–London.
- Lőrentz István, Mihaela Malița, Răzvan Andonie
2010 Fitting FFT onto an energy efficient massively parallel architecture. **SECOND INTERNATIONAL FORUM ON NEXT-GENERATION MULTICORE/MANYCORE TECHNOLOGIES**. (Saint-Malo, Franciaország, 2010. június 19–23.) Association for Computing Machinery, New York, 11 p.
- Losonczy Lajos, Székely Gyula
2009 Local Area Network solution for Industrial Embedded Systems. **7TH INTERNATIONAL CONFERENCE OF ELECTROMECHANICAL AND POWER SYSTEMS**. (Jászvásár, Románia, 2009. október 8–9.) Technical University Gheorghe Asachi, Iași, 4 p.
- Losonczy Lajos, Bakó László, Brassai Sándor Tihamér, Katona Linda, Márton László Ferenc
2012 Portable EEG Signal Measuring and Processing Network. **TOOLS FOR BRAIN-COMPUTER INTERACTION III**. (Würzburg, Németország, 2012. március 20–22.) Tools for Brain–Computer Interaction, pp. 37–38.
- Magyari György Karola, Rădulescu Mircea, Laza Florin, Coutellier Daniel
2010 Eddy-current loss analysis of small interior-permanent-magnet synchronous motors with fractional-slot concentrated windings. **INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON POWER ELECTRONICS ELECTRICAL DRIVES AUTOMATION AND MOTION**. (Pisa, Olaszország, 2010. június 14–16.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 1603–1606.
- Márton Gyöngyvér
2008 *Kriptográfiai alapismeretek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

- Márton Kinga, Alin Suci, D. Petricean
2011 A parallel Unpredictable Random Number Generator. **IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON NETWORKING IN EDUCATION AND RESEARCH**. (Jászvásár, Románia, 2011. június 23–25.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 131–135.
- Márton Kinga, Alin Suci, Iosif Ignat
2010 Randomness in digital cryptography: A survey. **ROMANIAN JOURNAL OF INFORMATION SCIENCE AND TECHNOLOGY** 13:(3) pp. 219–240.
- Márton László Ferenc
2007 *Jelek, rendszerek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- Márton Lőrinc
2009 *Irányítástechnika*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- Márton Lőrinc, Lantos Béla
2007 Modeling, Identification and Compensation of Stick Slip Friction. **IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL ELECTRONICS** 5:(1) pp. 511–521.
2011 Control of Robotic Systems with Unknown Friction and Payload. **IEEE TRANSACTIONS ON CONTROL SYSTEMS TECHNOLOGY** 19:(6) pp. 1078–1084.
- Márton Lőrinc, Varga András
2011 Detection of overload generated faults in electro-hydrostatic actuators. **19TH MEDITERRANEAN CONFERENCE ON CONTROL & AUTOMATION**. (Korfu, Görögország, 2011. június 20–23.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 767–772.
- Márton Lőrinc, Scottedward Hodel, Lantos Béla, John Y. Hung
2008 Underactuated Robot Control: Comparing LQR, Subspace Stabilization, and Combined Error Metric Approaches. **IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL ELECTRONICS** 55:(10) pp. 3724–3730.
- Máthé László, Kopacz Csaba, Bede Loránd, Rasmussen Peter Omand
2012a Sensor-fault tolerant control of PMSM in flux-weakening operation using LKF observer. **INTERNATIONAL CONFERENCE ON ELECTRICAL SYSTEMS FOR AIRCRAFT, RAILWAY AND SHIP PROPULSION**. (Bologna, Olaszország, 2012. október 16–18.). Institute of Electrical and Electronics Engineers, 6 p.
- Máthé László, Lungeanu Florin, Séra Dezső, Rasmussen Peter Omand, Pedersen John Kim
2012b Spread Spectrum Modulation by Using Asymmetric-Carrier Random PWM. **IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL ELECTRONICS** 59:(10) pp. 3710–3718.
- Mátyás Artur, Biró Károly Ágoston, Fodorean Daniel
2012 Multi-phase synchronous motor solution for steering applications. **PROGRESS IN ELECTROMAGNETICS RESEARCH** 131: pp. 63–80.
- Molnár László, Székely Gyula
2012 Adapted Delphi consultation to elaborate a questionnaire for measuring the usage of different telecommunication services. **INTERDISCIPLINARITY IN ENGINEERING PROCEEDINGS**. (Marosvásárhely, Románia, 2012. október 4–5.) „Petru Maior” University Publishing House, Marosvásárhely, pp. 338–393.
- Nagy István, Leuca Teodor, Mich Claudiu
2008 Numerical modeling of the coupled electromagnetic and thermal fields in the controlled solidification process. **THE INTERNATIONAL JOURNAL FOR COMPUTATION AND MATHEMATICS IN ELECTRICAL AND ELECTRONIC ENGINEERING** 29:(5) pp. 1266–1275.

- Nagy Zoltán Tamás, Dale Sanda, Bara Alexandru
2010 Microcontroller Based PID Controller. *JOURNAL OF COMPUTER SCIENCE & CONTROL SYSTEMS* 3:(2) pp. 59–62.
- Novac Ovidiu, Vári-Kakas István, Poszet Ottó, Novac Mihaela
2002 A Comparative Study of Simulation Program for Cache Memory Performance Assessment. *JOURNAL OF COMPUTER SCIENCE & CONTROL SYSTEMS* 2:(2) pp. 39–42.
- Oniga István, Tisan Alin, Mic Daniel, Lung Claudiu, Orha Ioan, Buchmann Attila, Vida Rațiu Andrei
2009 FPGA implementation of feed-forward neural networks for smart devices development. *INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SIGNALS, CIRCUITS AND SYSTEMS*. (Jászvásár, Románia, 2009. július 9–10.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, 4 p.
- Papp Sándor, Jakab-Farkas László, Biró Domokos, Szabó Willibald
2011 Modeling and identification study of the variation of dynamic pressure in reactive sputtering process. *INTERDISCIPLINARITY IN ENGINEERING PROCEEDINGS* 5:(1) pp. 16–19.
- Polgár Zsolt, Kiss Zsuzsanna, Stef Mihai, Hosu Andrei, Bota Vasile
2012 Improving Link Reliability through Network Coding in Cooperative Cellular Networks. *RADIOENGINEERING* 2:(2) pp. 673–682.
- Poszet Ottó, Ignat Iosif
2002 About information security in Electronic Payment Systems. *1ST ROEDUNET CONFERENCE*. (Kolozsvár, Románia, 2002. április 18–19.) Technical University of Cluj, Kolozsvár, 6 p.
- Poszet Ottó, Vári-Kakas István
2005 An Efficient Identification Protocol for Electronic Payment Systems. *MAGYAR KUTATÓK NEMZETKÖZI SZIMPÓZIUMA* (Budapest, Magyarország, 2005. november 18–19.) Budapest Tech, Budapest, pp. 534–539.
- Pozna Claudiu, Fritz Troester, Precup Radu-Emil, Tar József-K., Preitl István
2009 On the Design of an Obstacle Avoiding Trajectory: Method and Simulation. *MATHEMATICS AND COMPUTERS IN SIMULATION* 49:(7) pp. 2211–2226.
- Precup Radu-Emil, Preitl István
2006 PI and PID controllers tuning for integral-type servo systems to ensure robust stability and controller robustness. *ELECTRICAL ENGINEERING* 88:(2) pp. 149–156.
- Precup Radu-Emil, Tomescu Marius, Preitl István
2009 Fuzzy Logic Control System Stability Analysis Based on Lyapunov's Direct Method. *INTERNATIONAL JOURNAL OF COMPUTERS, COMMUNICATIONS & FUZZY LOGIC CONTROL SYSTEM STABILITY ANALYSIS BASED ON LYAPUNOV'S DIRECT METHOD CONTROL* 4:(4) pp. 415–426.
- Precup Radu-Emil, Preitl István, Rădac Mircea, Petriu Emil, Dragoș Claudia, Tar József-K.
2011 Experiment-based teaching in advanced control engineering. *IEEE TRANSACTIONS ON EDUCATION* 54:(3) pp. 345–355.
- Precup Radu-Emil, David Radu, Petriu Emil, Preitl István, Rădac Mircea
2012a Novel adaptive gravitational search algorithm for fuzzy controlled servo systems. *IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL INFORMATICS* 8:(4) pp. 791–800.
2012b Fuzzy control systems with reduced parametric sensitivity based on simulated annealing. *IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL ELECTRONICS* 59:(8) pp. 3049–3061.

Precup Radu-Emil, Spătaru Sergiu, Rădac Mircea, Petriu Emil, Preitl István, Dragoş Claudia, David Radu

2012c Experimental Results of Model-Based Fuzzy Control Solutions for a Laboratory Antilock Braking System. In: J. L. Kulikowski, T. Mroczek Z. S. Hippe (szerk.): *Human-Computer Systems Interaction: Backgrounds and Applications 2. Advances in Intelligent and Soft Computing*. Springer, Berlin, pp. 223–234.

Precup Radu-Emil, Tomescu Marius, Rădac Mircea, Petriu Emil, Preitl István, Dragoş Claudia

2012d Iterative performance improvement of fuzzy control systems for three tank systems. **EXPERT SYSTEMS WITH APPLICATIONS** 39:(9) pp. 8288–8299.

Precup Radu-Emil, Rădac Mircea-Bogdan, L. Tomescu Marius, M. Petriu Emil, Preitl István
2013 Stable and convergent iterative feedback tuning of fuzzy controllers for discrete-time SISO systems, **EXPERT SYSTEMS WITH APPLICATIONS** 40: (1) pp. 188–199.

Preitl István, Precup Radu-Emil

2004 Fuzzy Controllers with Dynamics, a Systematic Design Approach. In: Voicu Mihail (ed.): *Advances in Automatic Control. The Springer International Series in Engineering and Computer Science*. Springer, Berlin, pp. 283–296.

Preitl István, Preitl Zsuzsa, Precup Radu-Emil

2003 Low cost fuzzy controllers for classes of second-order systems. **15TH IFAC WORLD CONGRESS**. (Barcelona, Spanyolország, 2002. július 21–26.) International Federation of Automatic Control, 6 p.

Preitl István, Precup Radu-Emil, Tomescu Marius, Rădac Mircea, Petriu Emil, Dragoş Claudia
2010 Model-Based Design Issues in Fuzzy Logic Control. In: Rudas Imre J., Fodor János (ed.): *Towards Intelligent Engineering and Information Technology, Studies in Computational Intelligence*. Springer, Berlin, pp. 137–152.

Preitl István, Stînean Alexandra, Radu-Emil Precup, Dragoş Claudia, Rădac Mircea

2012 2-DOF and Fuzzy Control Extensions of Symmetrical Optimum Design Method: Applications and Perspectives. In: Precup Radu-Emil, Kovács Szilveszter, Preitl István, Petriu Emil (ed.): *Applied Computational Intelligence in Engineering and Information Technology, Topics in Intelligent Engineering and Informatics*. Springer, Berlin, pp. 19–37.

Preitl Zsuzsa, Bauer Péter

2007 Cascade Control Solution for Traction Motor. **ACTA POLYTECHNICA HUNGARICA** 4:(3) pp. 75–88.

Preitl Zsuzsa, Bars Ruth, Vajk István, Haber Robert

2004 Internal Model Representation for Generalized Predictive Control with Constraint Handling. **IEEE 4TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTELLIGENT SYSTEMS DESIGN AND APPLICATION**. (Budapest, Magyarország, 2004.) Institute of Electrical and Electronics Engineers. pp. 681–685.

Rettenmaier Horst, Bauer Martin, Kelemen András, Gaspar Cornel, Kutasi Nimród, Mátyási Szabolcs

2007 Inverter circuit for operating e.g. medium frequency-crucible furnace, has bridge circuits formed as full bridges, where inverter circuit provides single-phase energy for melting material and multi-phase energy for generating motor power (Szabadalom) **PATENT DE102006007818-A1**.

Sárkány István, Mărgineanu Ioan

2008 Using geometrical image modification for displaying images captured from spherical surfaces on computer screens. *BULLETIN OF THE TRANSILVANIA UNIVERSITY OF BRASOV, SERIES I: ENGINEERING SCIENCES* 1:(50) pp. 391–394.

Scheiber Ernő

2002 On the convergence of a method for solving two point boundary value problems by optimal control. *REV. ANAL. NUMÉR. THÉOR. APPROX.* 31:(2) pp. 217–227.

Sebestyén-Pál György

2002 Erdélyi magyar számítástechnikai kutatások. 1990–2001. In: Tánzos Vilmos, Tőkés Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről II.* Scientia Kiadó, Kolozsvár, pp. 241–262.

Sebestyén-Pál György, Pusztai Kálmán, Puklus Zoltán

2004 Event management in distributed control systems. *AUTOMATION COMPUTERS AND MATHEMATICS* 13:(2) pp. 256–260.

Sebestyén-Pál György, Banciu Doina, Bálint Tünde, Moscaiu Bogdan, Sebestyén-Pál Ágnes
2008 Towards a GRID-Based Digital Library Management System. In: Kacsuk Péter, Lovas Róbert, Németh Zsolt (szerk.): *Focus: Desktop Grid Computing-Distributed and Parallel Systems.* Springer, Berlin, pp. 77–90.

Séra Dezső, Teodorescu Remus, Hantschel Jochen, Knoll Michael

2008 Optimized Maximum Power Point Tracker for Fast-Changing Environmental Conditions. *IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRIAL ELECTRONICS* 55:(7) pp. 2629–2637.

Séra Dezső, Máthé László, Kerekes Tamás, Spataru Sergiu, Remus Teodorescu

2013 On the Perturb-and-Observe and Incremental Conductance MPPT methods for PV systems, *IEEE JOURNAL OF PHOTOVOLTAICS* 3:(3) pp. 1070–1078.

Somodi Zoltán

2006 Hálózati biztonság az IPv6 protokoll tükrében. *MŰSZAKI SZEMLE* 33: pp. 38–42.

Sütő József, Oniga István

2012 Remote controlled data collector robot. *CARPATHIAN JOURNAL OF ELECTRONIC & COMPUTER ENGINEERING* 5:(1) pp. 117–120.

Szabó Csaba, Imecs Mária, Incze János

2007 Synchronous Motor Drive with Controlled Stator-Field-Oriented Longitudinal Armature Reaction. *33RD ANNUAL CONFERENCE OF THE IEEE INDUSTRIAL ELECTRONICS SOCIETY.* (Taipei, Tajvan, 2007. November 5–8.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 1214–1219.

Szabó László, Vincze János, Csernoch László, Szentesi Péter

2010 Improved spark and ember detection using stationary wavelet transforms. *JOURNAL OF THEORETICAL BIOLOGY* 264:(4) pp. 1279–1292.

Szabó Loránd, Ruba Mircea

2012 Segmental Stator Switched Reluctance Machine for Safety-Critical Applications *IEEE TRANSACTIONS ON INDUSTRY APPLICATIONS* 48:(6) pp. 2223–2229.

Szabó Lóránd, Dobai Barna Jenő, Füleki Miklós

2002 Moduláris felépítésű síkmozgású motor tervezése, szimulációja. In: Köllő Gábor (szerk.): *Sapientia könyvek 6. Műszaki Szaktanulmányok.* Scientia, Kolozsvár, pp. 209–271.

Szabó Lóránd, Dobai Jenő Barna, Bíró Károly Ágoston

2005 Discrete Wavelet Transform Based Rotor Faults Detection Method for Induction Machines. In: Elmenreich Wilfried, Machado Terreiro, Rudas Imre (szerk.): *Intelligent Systems at the Service of Mankind*. U Books, Augsburg, pp. 63–74.

Szász Csaba

2007 Fuzzy Strategy-based Position Control of Field-oriented PM-hybrid Stepping Motor. **IEEE INTERNATIONAL FUZZY SYSTEMS CONFERENCE**. (London, Nagy-Britannia, 2007. július 23–26.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, p. 5.

Székely Gyula, Bălan Titus, Sandu Florin, Robu Dan, Cserey Szilárd

2008 Optimization of GSM-UMTS Core Network for IP Convergence in 4G through Mobile IPv6. **11TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON OPTIMIZATION OF ELECTRICAL AND ELECTRONIC EQUIPMENT**. (Brassó, Románia, 2008. május 22–24.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 217–222.

Szelitzky Tibor, Inoan Iulia, Dumitrache Dan Călin

2011 Advantages of Robust Control for Series Load Frequency Controlled Induction Heating Inverters. **CONTROL ENGINEERING AND APPLIED INFORMATICS 13**:(1) pp. 62–68.

Szilágyi László

2009 *Novel image processing methods based on fuzzy logic*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

Szilágyi László, Medvés Lehel, Szilágyi Sándor Miklós

2010 A modified Markov clustering approach to unsupervised classification of protein sequences. **NEUROCOMPUTING 73**:(13) pp. 2332–2345.

Szilágyi László, Szilágyi Sándor Miklós, Benyó Balázs

2010 Analytical and numerical evaluation of the suppressed fuzzy c-means algorithm: a study on the competition in c-means clustering models. **SOFT COMPUTING 14**:(5) pp. 495–505.

2012 Efficient inhomogeneity compensation using fuzzy c-means clustering models. **COMPUTER METHODS AND PROGRAMS IN BIOMEDICINE 108**:(1) pp. 80–89.

Szilágyi László, Iclănzan Dávid, Szilágyi Sándor Miklós, Dumitrescu Dan, Hirsbrunner Beat

2009 A generalized c-means clustering model using optimized via evolutionary computation. **IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON FUZZY SYSTEMS**. (Jeju Island, Dél-Korea, 2009. augusztus 20–24.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 451–455.

Szilágyi László, Szilágyi Sándor Miklós, Benyó Balázs, Benyó Zoltán

2011 Intensity inhomogeneity compensation and segmentation of MR brain images using hybrid c-means clustering models. **BIOMEDICAL SIGNAL PROCESSING AND CONTROL 6**:(1) pp. 3–12.

Szilágyi László, Haidegger Tamás, Lehotsky Ákos, Nagy Melinda, Csonka Erik-Artur, Sun Xiuying, Ooi Kooi Li, Fisher Dale

2013 A large-scale assessment of hand hygiene quality and the effectiveness of the WHO 6-steps, **BIOMED CENTRAL INFECTIOUS DISEASES 13**:(249) pp. 1–10.

Szilágyi Sándor Miklós

2009 *Dynamic modeling of the human heart*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

Szilágyi Szabolcs, Almási Béla

2012 A Review of Congestion Management Algorithms on Cisco Routers. *JOURNAL OF COMPUTER SCIENCE & CONTROL SYSTEMS* 5:(1) pp. 103–107.

Szőke István, Tamás Levente, Lazea Gheorghe, Popa Mircea, Majdik András

2009 Path Planning and Dynamic Objects Detection. *14TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON ADVANCED ROBOTICS*. (München, Németország, 2009. május 22–26.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, 6 p.

Tamás Levente, Goron Lucian Cosmin

2012 3D map building with mobile robots. *20TH MEDITERRANEAN CONFERENCE ON CONTROL & AUTOMATION*. (Barcelona, Spanyolország, 2012. július 3–6.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 134–139.

Tamás Levente, Lazea Gheorghe

2013 3D Non-Contact Building Survey Technique. *ADVANCED ENGINEERING FORUM* 8: pp. 584–592.

Tamás Levente, Majdik András, Lazea Gheorghe

2009 Sensor Data Fusion Based Position Estimation Techniques in Mobile Robot Navigation. *EUROPEAN CONTROL CONFERENCE*. (Budapest, Magyarország, 2009. augusztus 23–26.) European Control Association, pp. 4457–4462.

Tamás Levente, Popa Mircea, Lazea Gheorghe, Szőke István, Majdik András

2010 Lidar and Vision Based People Detection and Tracking. *JOURNAL OF CONTROL ENGINEERING AND APPLIED INFORMATICS* 12:(2) pp. 30–35.

Tatai Ildikó

2011 A comparison of two gyrator realization as regarding the energy flow control from one port to the other. *IEEE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON APPLIED COMPUTATIONAL INTELLIGENCE AND INFORMATICS*. (Temesvár, Románia, 2011. május 19–21.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 617–621.

Török Lajos, Szymon Beczkowski, Stig Munk-Nielsen, Jesper Hølleddig Gadegaard, Thøger Kari Jensen, Kjeld Pedersen

2011 High Output LED-Based Profile Lighting Fixture. *37TH ANNUAL CONFERENCE OF IEEE INDUSTRIAL ELECTRONICS SOCIETY*. (Melbourne, 2011. november 7–11.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 2941–2946.

Turós László, Csernát Géza

2011 Widely Configurable, DC Operated UPS for Small and Mid Sized Battery Backup Applications. *ACTA UNIVERSITATIS SAPIENTIAE – ELECTRICAL & MECHANICAL ENGINEERING* 3: pp. 61–81.

Vajda Tamás, Szatmári Emőke, Nedevschi Sergiu

2007 Human Body Detection and Tracking in Video Sequences Using Chamfer Matching. *IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTELLIGENT COMPUTER COMMUNICATION AND PROCESSING*. (Kolozsvár, Románia, 2007. szeptember 6–8.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 141–146.

Varga Ibolya

2004 *Adatbázis-kezelő rendszerek elméleti alapjai*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

Varga Mihály, Vasile Bota, Corina M. Bota, Mihai A. Badiu

2010 Link adaptation for cooperative communications with repetition coding. *8TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON COMMUNICATIONS*. (Bukarest, Románia, 2010. június 10–12.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 331–334.

- Varga Róbert, Costea Arthur, Szakáts István, Nedevschi Sergiu
2012 Efficient Real-time Contour Matching. **IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTELLIGENT COMPUTER COMMUNICATION AND PROCESSING**. (Kolozsvár, Románia, 2012. augusztus 30. – szeptember 1.) Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp. 193–199.
- Vásárhelyi József, Imecs Mária, Incze János, Szabó Csaba
2003 Module Library for Rapid Prototyping and Hardware Implementation of Vector Control Systems. In: Elmenreich Wilfried, Machado Terreiro, Rudas Imre (szerk.): *Intelligent Systems at the Service of Mankind*. U Books, Augsburg, pp. 53–63.
- Vesselényi Tibor, Dziţac Simona, Dziţac Ioan, Manolescu Mişu
2007 Fuzzy and Neural Controllers for a Pneumatic Actuator. **INTERNATIONAL JOURNAL OF COMPUTERS, COMMUNICATIONS & CONTROL** 2:(4) pp. 375–384.

Romániai magyar építéstudományi szintézis (2002–2013)

KÖLLŐ GÁBOR, GOBESZ FERDINÁND-ZSONGOR, NAGY-GYÖRGY TAMÁS

Az építéstudomány és az építőipar változásai az elmúlt tizenkét év alatt nagymértékben összefüggnek az elmúlt időszak gazdasági és társadalmi változásaival. A kezdeti fejlődési periódust, ami az építőipart és egyben az építéstudományt felfelé ívelő pályára helyezte, követte a gazdasági válság periódusa, amely nagymértékű visszaesést jelentett ebben a gazdasági ágazatban. Az építéstudomány művelői, az egyetemek oktatói és kutatói tevékenysége nem választható el az ágazat gazdasági változásaitól. Az a kevés magyar szakember, akinek fő tevékenysége az építéstudomány különböző ágazatait öleli fel, főleg a Kolozsvári és a Temesvári Műszaki Egyetemen dolgozott vagy dolgozik. Ez a két egyetemi központ koncentrálja az építéstudomány területén dolgozó elméleti és gyakorlati kérdésekkel, valamint az oktatással foglalkozó mérnökök nagy részét. Ezeknek a szakembereknek a tudományos tevékenysége az építéstudomány egy-egy területére korlátozódik, ahol ki-fejtik oktatói, kutatói, valamint tervezői munkásságukat.

A következők azok a tevékenységi területek, ahol magyar szakemberek dolgoznak: a szerkezetek mechanikája, építéstudományi informatika, vasbeton szerkezetek, acélszerkezetek, közlekedésépítész, mélyépítész, tudománytörténet. A következőkben felsoroljuk – a teljesség igénye nélkül – azon jeles képviselőket, akik a fent említett tudományterületek valamelyikén meghatározó tevékenységet folytattak.

- Vasbeton szerkezetek: Bucur Ildikó, Kiss Zoltán, Nagy György-Tamás;
- építményrehabilitáció és építész: Szabó Bálint, Murádin Katalin;
- szerkezetek mechanikája: Gobesz Ferdinánd-Zsongor, Kopenetz Lajos, Dósa Ádám;
- közlekedésépítész: Hermann Sándor, Köllő Gábor, Mihalik András, Pogány András;
- tudománytörténet: Jancsó Árpád.

A következőkben az építéstudomány elmúlt tíz évének jellemzésére kerül sor.

Az egyetemi oktatás legjelentősebb változása a háromlépcsős (BSc, MSc, PhD) oktatás bevezetése (bolognai folyamat), ami nem jelentett feltétlenül minőségi változást az oktatásban. Az építéstudomány különböző területein megjelenő változások főleg új anyagok és technológiák megjelenésére és bevezetésére korlátozódtak.

Egyre nagyobb teret hódítanak a betonszerkezetek területén a nagy teljesítőképességű betonok, így egyre nagyobb nyílású és korszerűbb szerkezetek épülnek. Az acélszerkezetek terén egyre nagyobb fesztávú vagy magasságú szerkezetek jelennek meg.

A mélyépítésben is a különböző technológiák korszerűsítése és megújulása jellemző. A szerkezetek tervezésében egyre nagyobb teret hódít az informatika. A szerkezeti modellek egyre jobban megközelítik a valós szerkezeteket, a számítógépes programok pedig egyre nagyobb kapacitásúak (többet tudnak, és sokkal gyorsabban végzik el a számításokat).

A közlekedésepítészet területén is óriási a fejlődés. A nagy sebességű vonatok már túllépték az 500 km/h-s sebességhatárt (574 km/h).

Sajnos ezek a nagyszerű eredmények nem a mi régióinkban mutatkoznak, hanem a világ fejlettebb országaiban. Az oktatás és tudományos kutatás alulfinanszírozása, az építőipari befektetések alacsony szintje, az infrastrukturális beruházások elmaradása, a modern technológiák és új anyagok bevezetése mind olyan kérdések, amelyek nagymértékben befolyásolják az építéstudomány fejlődését.

Az erdélyi, kolozsvári és temesvári egyetemi oktatók ezekre a kérdésekre keresték a választ tudományos tevékenységük során. Kutatásaik a szakma meg nem oldott, aktuális kérdéseivel foglalkoznak. Ezeknek bemutatására nemzetközi és belöldi konferenciákon kerül sor, valamint itthoni és külföldi rangos szaklapokban való publikálás formájában.

A következőkben a teljesség igénye nélkül összefoglaljuk az elmúlt tizenkét év tudományos termékeit. A tudományos tevékenységet a kollegák által beküldött adatok alapján foglaltuk össze.

	Szak- könyvek	Tudományos publikációk belföldi szakfolyóiratban	Tudományos publikációk külföldi szakfolyóiratban	Nemzetközi konferencia	Romániai konferencia
Mihalik András	8	8	–	16	–
Köllő Gábor	8	21	5	45	15
Jancsó Árpád	17	–	–	–	–
Gobesz Ferdinánd- Zsongor	1	39	5	25	19
Nagy- György Tamás	3	25	3	103	17
Kopenetz Lajos	8	51	7	5	50

A tudományos munkák bemutatására az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság által 18 éve szervezett Nemzetközi Építéstudományi Konferencia adott alkalmat (a KAB négy éve társszervező)¹. Ezen a rendezvényen nemcsak az erdélyi, hanem a Kárpát-medencei és európai szakmai közösség is nagy számban képviseltette magát. A csíksomlyói ÉPKO konferencia mára már elismert nemzetközi építéstudományi találkozó, amely rangos szakembereknek teremt alkalmat a tudományos eszmecserére magyar nyelven. Egy-egy ilyen rendezvény általában 150–200 résztvevős, a bemutatott előadások száma rendezvényenként 80 és 100 között mozog.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Műszaki Tudományok Szakosztálya által éves rendszerességgel megrendezett Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszakán is létezik 2009 óta építéstudományi szekció, ahol az itthoni KAB-tagok mellett számos hazai és külföldi fiatal kutató vesz részt.²

A fiatalok mozgósítása, érdeklődésük felkeltése és támogatása fontos feladat mind a civil szakmai szervezetek, mind a felsőoktatási intézmények számára. E téren érdemes megemlíteni a Kolozsvári Műszaki Egyetem Építőmérnöki Karán tevékenykedő hallgatók sikereit. 2011-ben vettek részt első ízben az Óbudai RECCS-en, azaz Tésztahíd Építő Világbajnokságon Gobesz Ferdinánd-Zsongor egyetemi docens tudományos irányításával, majd 2012-ben első helyezést értek el a hidak kategóriájában.³

2011-ben kezdődött a kolozsvári hallgatók részvétele az amerikai EERI SDC (*Earthquake Engineering Research Institute – Seismic Design Competition*) nevű vetélkedőn is, amelynek keretében 2013-ban Seattle-ben harmadik helyezést értek el.⁴ Említésre méltó továbbá a kolozsvári hallgatóknak a magyarországi Ráckeveén megszervezett Mapei beton-kenu kupán való részvétele 2013-ban, melyre a Kiss Zoltán tanszékvezető által működtetett laboratóriumban tervezték és készítették a betonkenukat.

A magyar tudományosság szempontjából fontos a magyarországi Országos Tudományos Diákköri Konferencián való részvétele a magyarul tudó építész és építőmérnöki hallgatóknak. E célból a Temesváron évente megrendezett Műszaki Tudományos Diákköri Konferencia biztosította a selejtező és osztályozó szerepet, ahol az elbíráló bizottságokban főleg temesvári és kolozsvári KAB-tagok kaptak szerepet.

---

¹ Nemzetközi Építéstudományi Konferencia – ÉPKO, <http://epko.emt.ro/> (utolsó hozzáférés: 2015. 02. 16.)

² Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszaka, <http://www.eme.ro/fmtu/> (utolsó hozzáférés: 2015. 02. 16.)

³ RECCS – Tésztahíd Építő Világbajnokság, Óbudai Egyetem, <http://reccs.uni-obuda.hu/hu> (utolsó hozzáférés: 2015. 02. 16.)

⁴ EERI Annual Undergraduate Seismic Design Competition, EERI Student Leadership Council, <http://slc.eeri.org/SDC2015.htm> (utolsó hozzáférés: 2015. 02. 16.)

A Temesvári Műszaki Tudományos Diákköri Konferencia, melynek főszerzője a Temesvári Magyar Diákszövetség, 1999-cel kezdődően kerül megrendezésre négy szakosztállyal (építőmérnöki/építészmérnöki, gépészmérnöki, vegyészmérnöki és villamosmérnöki).⁵ E négy szakosztályban a 2014-ig megrendezett 15 konferencián a résztvevők száma és a konferencia színvonala mindig megfelelő volt. A megmértetésen egyetemi alap- vagy mesterképzésben részt vevő diákok vehetnek részt. A dolgozatok elbírálására és értékelésére összeül bizottság elismert tanárokból és szakértőkből áll, akik többnyire Temesvárról, Kolozsvárról, Marosvásárhelyről és Budapestről érkeznek. A kötelezően magyar nyelven megírt, 6–15 oldal terjedelmű dolgozatokat elektronikus és nyomtatott formátumban kell leadniuk a jelentkezőknek. Az 1000–1500 leütés hosszúságú, magyar és angol nyelvű kivonatok nyomtatva, míg a teljes dolgozatok elektronikus formában kerülnek publikálásra. Az építőmérnöki szakosztályban leadott dolgozatok tematikája meglehetősen széles körű, mivel a romániai magyar nyelvű műszaki oktatás hiánya miatt nem képzelhető el önálló alszekciók indítása. Minden évben akad szerkezetmérnöki, környezetmérnöki, építőanyag hallgató, de vannak évek, amikor érdekes dolgozatok érkeznek épületgépész, vízépítő és geotechnika szakos hallgatók részéről is. A Temesvári Műszaki Tudományos Diákköri Konferencián megfordult diákok között ma már sok elismert egyetemi oktató-kutató, neves szakember van, akiknek nagy része itt került először megmértetésre, díjazásra, itt lett felfedezve.

A vizsgált időszakban megjelent könyvek részleges listája

Gobesz Ferdinánd Zsongor

Inițiere în programare și în limbajul Fortran. U. T. Press, Cluj-Napoca, 2003

Jancsó Árpád

Temesvár rövid története. Temesvár, 2003

Tehnologii tradiționale și moderne la construcția podurilor din Banat. Teză de doctorat. Editura Politehnica, Timișoara, 2006

Memorabilia Anno MDCCXVI. Editura Mirton, Timișoara, 2007

Buziás régen és most. Mirton Könyvkiadó, Temesvár, 2007

A bánáti utak első törzskönyve. Prima carte a drumurilor din Banat. 1848. Politehnica Könyvkiadó – Editura Politehnica, Temesvár/Timișoara, 2007

A Bega, a Bányás elkényeztetett folyója. Mirton Könyvkiadó, Temesvár, 2007

Temesvár vízerőműve. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2010

Hărțile tipărite ale Timișoarei / Temesvár nyomtatott térképei 1850–2010. Cosmopolitanart, Timișoara, 2011

Az Arad–Temesvár vasútvonal története. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2012

Clisura Dunării în gravuri din secolul al XVIII-lea. Editura Eurostampa, Timișoara, 2013

Az Oravica–Anina hegyi vasút története. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2013

⁵ Műszaki Tudományos Diákköri Konferencia – Temesvár, <http://dirty-pio.wix.com/tdk#!> (utolsó hozzáférés: 2015. 02. 16.)

Jancsó Árpád, Balla Loránd

Timișoara veche. 16 imagini de epocă I. Editura Mirton, Timișoara, 2004

Timișoara veche. 16 imagini de epocă II. Editura Mirton, Timișoara, 2004

Temesvár régi ábrázolásai. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2005

Timișoara veche. Imagini de epocă III. Editura Mirton, Timișoara, 2006

Jancsó Árpád, Szekernyés János

Maderspach. Art Press Könyvkiadó. Temesvár, 2004

Maderspach. Editura Art Press, Timișoara, 2004

Kiss Zoltán, Oneț Traian

Proiectarea structurilor de beton armat după SR EN 1992-1, Editura Ábel, Kolozsvár, 2008

Kopenetz Lajos

Gondolatok statikusoknak. Kriterion könyvkiadó, Kolozsvár, 2006

Kopenetz Lajos, Cătărig Alexandru

Teoria structurilor ușoare cu cabluri și membrane. U. T. Press, Kolozsvár, 2006

Kopenetz Lajos, Fărcaș Anagabriela, Iacob Cristina, Rusu Daniel

Utilizarea calculatoarelor în ingineria de instalații. U. T. Press, Kolozsvár, 2010

Kopenetz Lajos, Prada Marecla

Introducere în teoria structurilor speciale. Editura Universității Oradea, Nagyvárad, 2011

Mihalik Andrei, Prichici Mihaela, Ungur Petru, Fodor Dinu Mircea

Bazele Mecanicii Teoretice. Curs introductiv. Editura MatrixRom, București, 2007

Mihalik Andrei

Problematica Dezvoltării Durabile. Societate-Natură-Construcții. Editura Universității Oradea, Oradea 2009

Nagy-György Tamás

Materiale compozite polimerice pentru consolidarea elementelor din zidărie și beton.

Editura Politehnică, Timișoara, 2007

Stoian Valeriu, Nagy-György Tamás, Dan Daniel, Gergely János, Dăescu Cosmin

Materiale compozite pentru construcții. Editura Politehnică, Timișoara, 2009

ÁBEL KIADÓ
400304 Cluj-Napoca
str. E. Grigorescu nr. 35
tel./fax: 0264-420001
abelkiado@yahoo.com
www.abelkiado.ro